

Adams 220.4

BOSTON PUBLIC LIBRARY

3 9999 04669 102 6

J A C O B I
Z A B A R E L L Æ
P A T A V I N I,

D E

R E B V S N A T V R A L I B V S
L I B R I X X X.

Adm. 3224

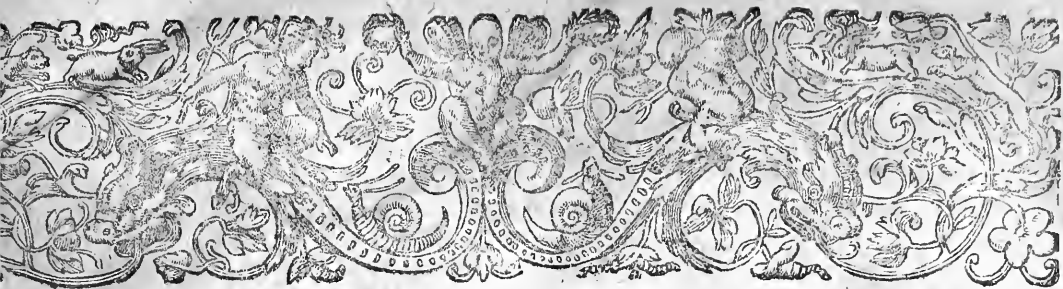
Quibus Quæstiones, quæ ab ARISTOTELIS In-
terpretibus hodie tractari solent, ac-
curate discutuntur.

*Cum triplici INDICE; vno Librorum, altero Capitum omnium
Librorum, tertio Rerum omnium notatu dignarum,
quæ toto Volumine continentur.*

3341

E D I T I O P O S T R E M A.

BEATISSIMO DOMI- NO NOSTRO

SIXTO QVINTO
PONT. MAX.

OLEBANT olim veteres illi Romani non prius fruges degu-
stare, quam primitias Sacerdotibus libandas prebuisent, &
hac ratione, etsi vera religionē destituti erant, omnium tamen
rerum authorem, & natura parentem Deum se modo aliquo
agnoscere significabant. Quid igitur Christiani nominis
hominibus faciendum est, Beatissime SIXTE PONT. MAX.
qui & verum DEVM colunt, & innumerabilia ab eo benefi-
cia in hac vita recipiunt, & multo etiam maiora expectant in
futura? Vtique nobis non solum primitias terrenarum frugum,
sed quidquid nostrum appellare consuevimus, diuitias, honores,

studia, liberos, vitam denique ipsam, & quicquid ipsi sumus, id omne liberalissimo, ac no-
stri amantissimo datori DEO acceptum referre, ac deuouere conuenit. Hoc ego dies no-
ctesque, vt debeo, cogitans, quum omnem aetatem meam, quae iam sextum supra quinquage-
simum annum superauit, in Philosophiae studia impenderim, & Aristotelis libris publi-
cis in hac Patauina Academia interpretandis sex & viginti annos iugem operam nau-
uerim, si quid in iis studiis, atque in eius muneris functione assiduis laboribus vigiliisque
profeci, quod quam sit exiguum, sentio, id totum non viribus ingenij mei, sed distributori
omnium officiorum DEO attribuendum, meque in eius parui talenti dispensatione mini-
strum, non dominum esse constanter existimaui. Id me mouit, vt hoc naturalium libro-
rum volumen, quod ad vniuersam ferme Aristotelis naturalem Philosophiam explanan-
dam in Studioforum vsus edere constitui, primum ad te omnium supremum Sacerdotem
deferrem, vt quemadmodum omnia mea studia, omnemque in iis profectum meum iam pri-
dem illuminatori mentium DEO accepta retali, atque deuouita hos laborum meorum
fructus tibi, CHRISTI veri DEI apud nos Vicario reuerenter offerrem, & consecra-
rem. Hoc equidem iam tertio ab hinc anno cogitabam, quando libellum de Naturalis scien-
tia constitutione tanquam huius magni voluminis exiguam partem in publicum proferre
statuebam; sed veritus, ne Gentilium more primitias tantum offerre velle viderer, & in-
dignam ratus tua magnitudine paruitatem libri, qui non vt opus integrum, sed vt magni

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

operis exordium ederetur; tunc satis habui illum Illustrissimi, ac summo spei adolescentis Alexandri Peretti Cardinalis, nepotis tui patrocinio commendare, tanquam deuotionis meae pignus, donec totum absolutum opus tuo conspectu dignius redderetur. Hoc igitur ut fortunatum iudicandum est, quod ei hoc tempore in lucem exire contigerit, quo nactum sit te Orbi regendo praefectum à DEO Pontificem; tum Philosophum sapientissimum, maximumque Philosophorum fautorem; tum Christiana pietate, vitaeque integritate, & omni virtutum genere cumulatissimum, à quo nunc Christiana Respublica expurgatam se omni scelere non absque admiratione confitetur, & gloriatur. Fortunatissimum erit, si à te hilariter exceptum, dignumque tuo favore redditum fuerit, impar quidem illud praesua, auctorisque humilitate dignitati tuae, & cum ea minime comparabile, sed à tua tamen sanctitate non contemnendum: quum illius vicibus apud nos fungaris, qui se humilia omnia benigno vultu respicere palam professus, ea se elaturum, & sublimia redditurum pollicitus est. Hac ego opinione, ac spe ductus, Tuae Beatitudini hos studiorum meorum fructus dedico, atque consecro, aliosque omnes, qui à me fortasse edentur: etenim, ut opto, ita & spero te diu apud nos futurum superstitem, idque DEVM OPT. MAX. ad totius Christianae Reip. salutem, & felicitatem esse iussurum. Quod ut velit, eum toto corde precari, atque orare nunquam desinam. Vale.

Patauij pridie Calend. Octobris,

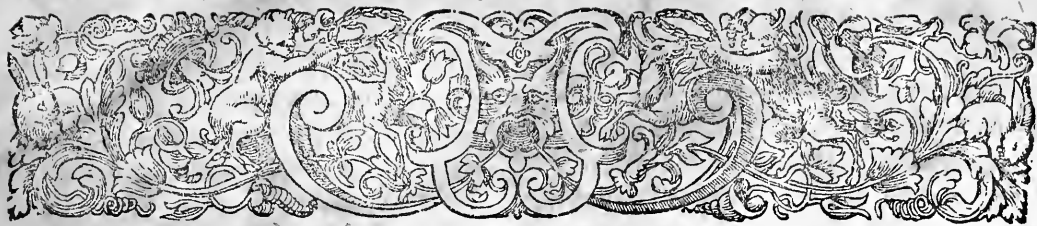
M. D. X I C.

Humilimus seruus

JACOBVS ZABARELLA.

REVE-

REVERENDO IN
CHRISTO PATRI, CVM
PIETATIS TVM VIRTVTIS AC ERV-
DITIONIS LAVDE PRÆSTANTISSIMO DOMINO LVDVICO

Cœnobij Gengenbacensis Abbati dignissimo, Domino
suo reuerenter ac submissè colendo,

S. P. D.

QVOD ad res alias prædicatione dignas adhibetur
prouerbum, Reuerende in Christo Pater: *vino
vendibili hederâ suspensâ nihil opus esse*: id ego doctissimis
JACOBI ZABARELLÆ, illustris olim Comitis,
& in Academia Patauina Professoris primarij lu-
cubrationibus iure accommodari posse arbitror:
Quis enim in omni doctorum inuenitur numero,

qui non existimet, diuini huius Viri monumenta,
quotquot lucem aspexerunt, non habenda solum, verum etiam diurna
nocturnaue manu esse versanda omnibus, quicunque ad interiores ge-
nuinæ Philosophiæ recessus penetrare sese cupiunt. Declarant hoc cum
multa passim in libris doctissimorum hominum præclara de hoc Viro Il-
lustri edita testimonia: tum vero in primis quædam infinita & insatiabilis
cupiditas, qua plerique Musarum alumni in præcipuis Germaniæ nostræ
Academiis erga ipsas eiusdem lucubrationes mirabiliter sunt incensi. Et-
enim Logicorum eius operum volumen quum primum in Italia esset
editum, tanto doctorum omnium cum applausu fuit exceptum: vt exem-
plarium numero emptorum multitudini non respondente, altera statim
in Germania editio sit adornata: quæ & ipsa tamen ardentem illam stu-
diosi popelli sitim haud omnino potuit restringere. Itaque tertiam nunc
eiusdem voluminis editionem qui vrgeant, omnibusque votis expe-
tant, non sane pauci reperiuntur. Hoc idem pene vsu euenit postea di-
uino illi de Rebus naturalibus operi, quod hic Auctor postremum, &
quasi cygneam quândam ante obitum cantionem emisit: Nam & illud,
quum itidem in Italia primum lucem aspexisset, distractis quasi in mo-

EPIST. DEDICATORIA.

mento exemplaribus omnibus, Joannes Baptista Ciottus, Bibliopola Venetus Germanis quibusdam Typographis suo recudendum ære tradidit. Quo sane facto & magnum ille operæ meritus est pretium: & eximiam à doctis quibusque viris nostræ nationis reportauit gratiam. Quæ, quum ita sese habeant, Reuerende Pater, & istorum scriptorum cum præstantia tum vtilitas sic manifesta sit, & nota omnibus: vt toties iam repetitæ eorundem editiones studiosæ iuuentutis explorare desiderium nequeant: hæud me peccaturum in publica commoda ratus sum: si postremum hoc volumen, in quo Rerum naturalium non minus accurate quam perspicue explicatur obscuritas, meo sumptu recusum, cum studiosis Philosophiæ, cæterisque per Germaniam viris doctis communicarem. Quapropter re diligenter ponderata, & propositis ob oculos infinitis vtilitatibus, quæ ex hoc labore ad literarum & Philosophiæ studiosos promanare possent, negotium aggressus sum; atq; vt esset liber quam emendatissimus, & pretio à Studiosis æquiore comparari, & formâ satis commodâ tractari posset, quantum quidem in me fuit, procurauî. Proinde, omnibus bonis viris & candidis huiusmodi rerum æstimatoribus hoc meum qualecunque studium gratum & acceptum esse futurum plane confido. Præsertim, quum præter illam meam de multorum studiis, totaque Germania bene merendi voluntatem, nonnullorum quoque bonorum & veræ Philosophiæ amantium virorum crebræ ac pene quotidianæ voces ad hanc obeundam prouinciam me sint cohortatæ.

Quod autem in clytam Tuam Dignitatem, Reuerende Pater, hæc compellare, & eidem hunc nobilissimi Philosophi de Rebus naturalibus Tractatum, meis sumptibus toti quasi Germaniæ restitutum, peculiariter ac seorsim inscribere voluerim; nec prorsus nullæ, nec etiam leues, vtî arbitror, mihi causæ fuerunt. Nam, vt multas nunc alias latere patiar, primum mihi certe hoc meum in adornanda noua huius Auctoris editione consilium, aduersus maleuolorum insultus potenti aliquo muniendum fuit præsidio: quod profecto nec tutius quærere, nec certius apud aliû quemquam inuenire me posse sum arbitratus. Satis enim iam est perspicuum, constatque inter omnes, Te non solû literarum ac literatorum omnium Patronum ac fautorem esse eximium: sed etiam eruditâ doctrinâ, & elegantî totius Philosophiæ cognitione ita excellere: vt in toto hoc Rheni tractu, & Diœcesi Argentinensi ex iis, qui tecum in pari dignitatis gradu sunt constituti, æqualem habeas neminem. Accedit deinde & illud, quod, quum Reuerenda Tua Dignitas coemendis plurimis optimisque auctoribus pro instruenda vestri Cœnobij Bibliotheca, singularem saepenumero erga me declarârit beneuolentiam ac liberalitatem: mihi quoq; tandem de aliqua grati animi & obseruantia erga Reuerendam Tuam Dignitatem significatione cogitandum fuerit. Quam sane clarius me

EPIST. DEDICATORIA.

non posse præbere existimaui, quam tali aliquo munere literario, & boni scriptoris dedicatione. Placido igitur vultu, Reuerende Pater, pro solita Tua erga pias Musas humanitate & amore, Philosophica hæc de Rebus naturalibus Commentaria suscipito: & cum perpetuæ meæ erga Tuam Reuerendam Dignitatem obseruantia, tum grati animi & voluntatis promptæ monumentum ac symbolum esse permittito: meque, quod reuerenter & submissè peto, in illorum hæere numero patere, qui Reuerendæ Tuæ Dignitati sese quam commendatissimos esse exoptant. DEUM OPT. MAX. toto pectore oro, vt Reuerendam Tuam Dignitatem ex molestiis & doloribus diurni istius morbi liberatam, & omnibus corporis & animi bonis anctam, quam diutissime saluam & incolumem conseruet. Bene & feliciter Reuerenda Tua Dignitas valeat. Argen-

torati die 1. Febr. Anno à CHRISTO nato

M. D. XCVII.

R. T. Dign.

Submissè ac reuerenter colens

LAZARVS ZETZNERVS
Bibliopola Argentinensis.

):(4

INDEX

INDEX LIBRORVM, SIVE
TITVLORVM CVIQVE LIBRO
huius VOLVMINIS prafixorum.

E Naturalis scientiæ constitutione liber vnus.	pag. 1.
De prima rerum Materia libri duo; primus quidem	133
Alter autem	175
De Natura liber vnicus.	231
De Inuentione æterni Motoris liber vnus.	253
De Natura Cæli liber vnus.	269
De Motu ignis in orbem liber vnus.	291
De Motu grauium & leuium libri duo: prior	308
Alter vero	343
De Constitutione indiuidui liber vnus.	373
De Communi rerum generatione & interitu liber vnus.	393
De Reactione liber vnus.	425
De Mixtione liber vnicus.	452
De Qualitatibus elementaribus libri duo; vnus quidem	482
Alter autem	507
De Regionibus aeris libellus.	541
De Calore cælesti liber vnus.	557
De Misti generatione & interitu libri tres.	581
Primus.	582
Secundus.	609
Tertius.	656
De Partitione Animæ.	727
De Accretione & Nutritione.	765
De Sensu agente.	831
De Visu libri duo: prior quidem	856
Alter vero	887
De Mente humana liber vnicus.	915
De Speciebus intelligibilibus liber vnus.	979
De Mente agente liber vnicus.	1007
De Ordine intelligendi liber vltimus.	1041

CAPITVM OMNIVM, QVÆ IN
SINGVLO QVOQVE LIBRO
EXPLICANTVR.

*Libri de Naturalis scientiæ constitutio-
ne, Capita 42.*

Onsilij ratio, cap. 1.	pag. 1.
De subiecto totius scientiæ natu- ralis, opinio vera, cap. 2.	3
Hic plures aliorum sententiæ ad bonũ sensum trahuntur, cap. 3-7.	7
Confutatio sententiæ illorum, qui aliquod natu- rali corpore communius subiectum statue- runt, cap. 4.	11
Confutatio sententiæ illorum, qui aliquod natu- rali corpore angustius subiectum statuerunt, cap. 5.	12
Definitio ac partitio scientiæ naturalis, cap. 6.	16
De subiecto librorum Physicæ auscultationis, cap. 7.	19
Diuisio librorũ Physicæ auscultationis, c. 8.	20
De primo libro Physicor. & eius connexu cum secundo, cap. 9.	21
Quod corpus naturale non sit commune vniu- uersum, sed analogum, c. 10.	24
Quomodo duo priores libri Physicorum sint de principis, c. 11.	27
De sex posterioribus libris Physicæ auscultatio- nis, c. 12.	31
De sede librorum de Cœlo, & de eorum subie- cto vera sententia, c. 13.	39
Sententia Alexandri de subiecto librorum de Cœlo, c. 14.	41
Dicitur sententiæ confutatio, c. 15.	43
Quomodo vere dici possit subiectum in libris de Cœlo esse mundum, c. 16.	44
Quod melius sit dicere subiectum corpus sim- plex, quam mundum, cap. 17.	46
Solutio argumentorum pro Alexandro addu- ctorum, cap. 18.	48
Aliæ aliorum sententiæ de subiecto librorum de Cœlo, cap. 19.	51
De subiecto, & de loco librorum de Generatione & interitu, aliorum sententiæ, earumque re- probatio, cap. 20.	53
De subiecto lib. de Generatione sententia prop- ria, eiusq; declaratio, cap. 21.	56
Difficultates contra prædictam sententiam, & earum solutio, cap. 22.	58
Ratio ordinis librorũ de Cœlo, & lib. de Genera- tione, & difficultatum solutio, cap. 23.	61
De subiecto, & loco trium librorum Meteorolo- gicorum, cap. 24.	67
De ratione ordinis, & inscriptionis librorum Me- teorologicorum, cap. 25.	75
De subiecto quarti libri Meteorologicorum plu-	

res aliorum sententiæ cum ipsarum confuta- tione, cap. 26.	76
De subiecto quarti Meteorologici opinio vera, & responsio ad argumenta contraria, cap. 27- 78.	78
De loco quarti Meteorologici, cap. 28.	80
De inscriptione quarti Meteorologici, cap. 29.	81
De fossilibus & metallis, eorumque tractatione, cap. 30.	82
Partitio totius tractationis de animantibus, cap. 31.	89
Diuisio & ordo omnium librorum de animalibus iuxta propriam opinionem, cap. 32.	91
Qualis debeat esse tractatio de sanitate & morbo in scientia naturali, cap. 33.	99
Comparatio librorum de historia animalium cum reliquis libris de Animalibus, cap. 34- 102.	102
Latinorum opinio de loco librorum de Anima, & eius reprobatio, cap. 35.	107
Solutio dubij quod Aristoteles de eadem reser- pius agere videatur, & aliorum dubiorum ad ordinem pertinentium, cap. 36.	110
Nonnullorum opinio de loco librorum de Ge- neratione animalium, & eius confutatio, cap. 37.	113
Quodnam sit subiectum statuendum in oratio- nibus: & in singulis libris de animabus opinio propria, cap. 38.	117
Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de Anima esse animam, & eius confutatio, cap. 39.	119
Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de Anima esse animal, & eius confutatio, cap. 40.	126
De Plantis, & earum tractatione, cap. 41.	128
De perfectione scientiæ naturalis, ac de eius or- dine, cap. 42.	131

Libri Prioris, de prima rerum materia,

Capita 15.

Proœmium operis, cap. 1.	133
De duobus principiis contrariis, cap. 2.	134
De inuentione primæ materiæ, cap. 3.	136
De modis, quibus ad primæ materiæ cognitio- nem duci possumus, opinionones aliorum, cap. 4.	137
Declaratio veræ sententiæ de cognitione mate- riæ, cap. 5.	138
De duabus primæ materiæ notionibus, cap. 6- 142.	142
De priuatione, & de priuationis, ac negationis discrimine, cap. 7.	146

De priuatione ad materiam relata, cap. 8.	151
De potentia materiae quid sit, cap. 9.	151
De duplici materiae potentia, cap. 10.	159
Quomodo potentia vniuersalis ad materiam se habeat in prima notione acceptam, cap. 11.	160
Dubia aduersus ea, quae dicta sunt, & eorum solutiones, cap. 12.	163
Quomodo potentia vniuersalis ad materiam se habeat in secunda notione acceptam, cap. 13.	168
De potentia particulari, quomodo ad materiam se habeat, cap. 14.	171
Quenam potentia actui opponatur, cap. 15.	171

Libri secundi, de prima rerum materia,

Capita 21.

S ententia Scoti de actu entitatio materiae, & eius argumenta, cap. 1.	175
Confutatio opinionis Scoti, cap. 2.	177
Declaratio quarundam distinctionum ad omnes soluendas difficultates, cap. 3.	184
Collectio totius veritatis quinque assertionibus, cap. 4.	186
Solutio argumentorum Scoti, cap. 5.	187
Contrariae sententiae de prima materia, an sit per se quanta, cap. 6.	191
Argumenta Thomae aduersus opinionem Auerrois de quantitate interminata, cap. 7.	192
Argumenta pro Auerro, ad comprobendam quantitatem interminatam, cap. 8.	193
Sententiae Auerrois declaratio, & confirmatio, cap. 9.	195
Reprobatio prauis sensus, Auerrois à nonnullis attributi, cap. 10.	198
Solutio argumentorum pro Thoma adductorum, cap. 11.	200
An prima materia sit corpus de genere substantiae, opinioniones variae, cap. 12.	205
Argumenta illorum, qui dicunt primam materiam esse corpus per formam corporeitatis aeternam, cap. 13.	206
Dictae sententiae impugnatio, cap. 14.	208
Argumenta Ioannis Grammatici, ad probandum, quod prima materia sit trina ipsa dimensio, cap. 15.	211
Argumenta contra Ioannem, ad probandum primam materiam secundum se non esse corpus, quae est communis opinio, cap. 16.	213
Propriae sententiae declaratio, & comprobatio, cap. 17.	214
Eiusdem sententiae confirmatio ex plurium antiquorum Philosophorum auctoritate, cap. 18.	218
Distinctio trium acceptionum corporis, & cuiusdam dubij solutio, cap. 19.	225
Solutio omnium argumentorum pro aliorum opinionibus adductorum, cap. 20.	226

Epilogus omnium, quae de prima materia dicta sunt, cap. 21.	230
---	-----

Libri de Natura, Capita 9.

Q uid sit natura, cap. 1.	231
An natura sit principium motus actiui, an passiuum, opinio Auicennae, & eius confutatio, cap. 2.	233
Opinio Simplicij cum argumentis, cap. 3.	234
Confutatio sententiae Simplicij, quod anima non sit natura, cap. 4.	236
Confutatio opinionis Simplicij, quod natura sit principium motus passiuum tantum, cap. 5.	238
Quod natura sit principium motus tum actiui, tum passiuum, & quid vtrunque sit, cap. 6.	239.
Quae sit natura, & quomodo materia, & quomodo forma sit natura, cap. 7.	241
Obiectiones aliquorum aduersus ea, quae dicta sunt, & earum solutio, cap. 8.	245
Solutio argumentorum & pro Auicenna, & pro Simplicio adductorum, cap. 9.	249

Libri de inuentione aeterni Motoris,

Capita 7.

A n ad inueniendum dari substantias à materia abiunctas, alio medio vti possimus, quam motu, cap. 1.	253
An ex solo aeterno motu possint demonstrari substantiae à materia abiunctae, an etiam ex motu absolute, cap. 2.	254
An demonstrare aeternos motores ex aeterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum Philosophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis, cap. 3.	257
Opinio Auerrois, quod ad solum naturalem pertineat probare motorem aeternum, & eius argumenta, cap. 4.	259
Veritatis declaratio, cap. 5.	260
Quod demonstratio sit nominanda à medio, & reiectio defensionis aduersariorum, cap. 6.	264
Responsio ad argumenta aduersariorum, cap. 7.	266

Libri de Natura Caeli, Capita 11.

D icendorum propositio, cap. 1.	269
Variae opinioniones de materia Caeli, cum argumentis Thomae & Agidij, cap. 2.	271
Communis confutatio sententiae Thomae & Agidij, cap. 3.	273
Propria confutatio opinionis Thomae, cap. 4.	276
Propria confutatio opinionis Agidij, cap. 5.	277
Declaratio & comprobatio opinionis Auerrois, cap. 6.	279
Graecorum opinio de materia Caeli, cap. 7.	281
Distinctio duplicis formae, cap. 8.	282
Solutio	

INDEX CAPITUM.

<p>Solutio argumentorum Thomæ & Ægidij, c. 9. 284.</p> <p>Dubia, quæ ostendunt, in cœlo non esse materiam, & variz hac de re sententiæ, cap. 10. 286</p> <p>Quomodo sit in cœlo natura, & quomodo cœli motus dicatur naturalis, cap. 11. 288</p> <p style="text-align: center;"><i>Libri de Motu ignis in orbem,</i> <i>Capita 10.</i></p> <p>Proponitur quæstio & solutio Conciliatoris, cap. 1. 291</p> <p>Impugnatio eiusdem sententiæ Conciliatoris, cap. 2. 292</p> <p>Multorum communis opinio, cap. 3. ibid.</p> <p>Argumentatio Zimaræ contra communem sententiam, cap. 4. 293</p> <p>Impugnatio sententiæ, & solutio argumentorum Zimaræ, cap. 5. 294</p> <p>Aliorum argumentatio contra eandem communem sententiam, & ipsorum opinio, cap. 6. 296</p> <p>Dictæ sententiæ confutatio, cap. 7. 297</p> <p>Veritatis declaratio de motu ignis in orbem, c. 8. 299</p> <p>Collectio errorum aliorum, cap. 9. 301</p> <p>Error multorum in declarando motu Planetarum diurno, & totus veritatis conclusio, cap. 10. 305</p> <p style="text-align: center;"><i>Prioris libri, de Motu grauium & leuium, Capita 17.</i></p> <p>Declaratio & partitio dicendorum, cap. 1. 508</p> <p>Dux antiquorum sententiæ, de motore grauium & leuium, & earum confutatio, cap. 2. 309</p> <p>Opinio dicentium elementa externum tantum habere motorem, & eius comprobatio, cap. 3. 310</p> <p>Opinio dicentium elementa moueri à propriis formis, & eius comprobatio, cap. 4. 311</p> <p>Quid ea de re dixerit Auerroes, cap. 5. 313</p> <p>Sensus opinionis Auerrois secundum aliquos, & eius reprobatio, cap. 6. 314</p> <p>Opinio Scoti & aliorum plurium, cap. 7. 316</p> <p>Recentiorum argumentatio contra Scotum, & eorum opinio, cap. 8. 317</p> <p>Impugnatio sententiæ recentiorum, cap. 9. ibid.</p> <p>Nonnullorum opinio de motu elementi in vacuo, & eius confutatio, cap. 10. 318</p> <p>Distinctio potentiz & agentis, cap. 11. 321</p> <p>Declaratio quinque propositionum, quibus tota rei veritas concluditur, cap. 12. 323</p> <p>Consideratio opinionis Scoti, cap. 13. 329</p> <p>Conciliatio omnium dictorum Aristotelis, & Auerrois, & omnis difficultatis solutio c. 14. 332.</p> <p>Cur motus grauium & leuium sit velocior in fine, quam in principio, plures aliorum sententiæ, cap. 15. 333</p> <p>Opinio vera, & eius declaratio, cap. 16. 338</p>	<p>Solutio orientis cuiusdam difficultatis, cap. 17. 340</p> <p style="text-align: center;"><i>Secundi Libri, de Motu grauium & leuium, Capita 10.</i></p> <p>DE subiecto primo motus corporis misti, qui dicitur secundum præualens elementum, cap. 1. 343</p> <p>De motore misti opinio Latinorum ac nominalium, cap. 2. 344</p> <p>Dictæ sententiæ confutatio, cap. 3. 346</p> <p>Vera sententia de motore misti, cap. 4. 350</p> <p>De forma misti, an sit superaddita formis elementorum, Zimaræ opinio, & argumenta, cap. 5. 352</p> <p>Dictæ sententiæ confutatio, & veræ sententiæ declaratio, cap. 6. 353</p> <p>Solutio argumentorum Zimaræ, cap. 7. 358</p> <p>An motus misti factus secundum præualens elementum sit simplex, an mistus, opinio aliorum cum eorum argumentis, cap. 8. 362</p> <p>Veræ sententiæ declaratio, & comprobatio, aliarum vero confutatio, cap. 9. 364</p> <p>Contrariorum argumentorum solutio, c. 10. 372</p> <p style="text-align: center;"><i>Libri de Constitutione indiuidui,</i> <i>Capita 11.</i></p> <p>Proœmium libri, cap. 1. 373</p> <p>Partitio dicendorum, & accidentia non posse constituere singularitatem, cap. 2. 376</p> <p>Opinio Thomæ, & sectatorum, & eorum argumenta, cap. 3. 377</p> <p>Dictæ sententiæ & Ægidij impugnatio, cap. 4. 379</p> <p>Pro declaranda veritate fundamenta iaciuntur, cap. 5. 381</p> <p>Duabus propositionibus tota rei veritas declaratur, cap. 6. 382</p> <p>Aliâ nonnullorum opinio, & eius reprobatio, c. 7. 385</p> <p>Opinio Scoti de duplici forma, & duplici materia, & de principio singularitatis, cap. 8. 387</p> <p>In quo sensu opinio Scoti defendi possit, & in quo non possit, c. 9. 388</p> <p>Solutio argumentorum à Thoma, & ab aliis abuerfariis adductorum, cap. 10. 390</p> <p style="text-align: center;"><i>Libri de Comuni rerum generatione & interitu, Capita 11.</i></p> <p>Propositio dicendorum, cap. 1. 394</p> <p>Quod plures esse possint substantiales formæ in eodem compositio, cap. 2. 395</p> <p>Quod aliqua substantialis forma seruari possit in genito, quæ eadem fuerat in corrupto, c. 3. 399</p> <p>Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & ipsius definitionis declaratio, cap. 4. 402</p> <p>Quod eadem definitio sit generationis, & quomodo generatio vnius sit corruptio alterius cap. 5. 408</p> <p style="text-align: right;">Dubia</p>
---	---

INDEX CAPITUM.

Dubia aduersus ea quæ dicta sunt, & eorum solutio, cap. 6. 411
 An idē numero accidens possit in genito remanere, quod fuerit in corrupto, contrariæ aliorum sententiæ, & eorundem argumenta, cap. 7. 414
 Confutatio opinionum aliorum, cap. 8. 416
 Declaratio veritatis, ac difficultatis solutio, c. 9. 418.
 Cur post rei interitum aliqua eius accidentia seruentur in genito, aliqua vero non seruentur, cap. 10. 421
 De causis generationis & interitus, cap. 11. 422

Libri de Reactione, Capita 8.

Dicendorū propositio, ac declaratio, c. 1. 425
 Argumenta, quæ reactioni refragantur, c. 2. 428.
 Variæ aliorum sententiæ, & earum confutatio, cap. 3. 429
 Quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio sit necessaria, cap. 4. 432
 Quid sit resistentia, & vnde proueniat, c. 5. 436
 Collectio totius veritatis de reactione in motu alterationis, cap. 6. 442
 De reactione in motu locali, cap. 7. 445
 Contrariorum argumentorum solutio, cap. 8. 448.

Libri de Missione, Capita 13.

Missionis definitio, & difficultates quæ ex ipsa oriuntur, cap. 1. 425
 Auicennæ opinio, & argumenta, cap. 2. 453
 Auerrois opinio, & aduersus Auicennam disputatio, cap. 3. 454
 Scoti opinio & argumenta, cap. 4. 456
 Aliorum Latinorum opinio & argumenta, cap. 5. 457
 Latinerum disputatio aduersus Auerrois fundamentum de formis elementorum, cap. 6. 458.
 Defensio opinionis Auerrois, & declaratio veritatis, cap. 7. 460
 Quod ea, quæ hactenus declarata est sententia, Auerrois fuerit, cap. 8. 465
 Confirmatio prædictæ sententiæ ex dictorum Aristotelis consideratione, cap. 9. 467
 Confirmatio eiusdem sententiæ auctoritate Galæorum interpretum, cap. 10. 470
 Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum, cap. 11. 472
 Solutio argumentorum Scoti, cap. 12. 473
 Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum Latinorum, cap. 13. 475

Prioris libri de Qualitatibus elementaribus, Capita 9.

Propositio, ac partium dicendorum, cap. 1. 481
 Quomodo ad elementa se habeant primæ qualitates, cap. 2. 482

De definitionibus quatuor primarum qualitatum, cap. 3. 484
 Dubia aduersus veritatem prædictarum definitionum, & eorum solutio, cap. 4. 485
 Quomodo primarum qualitatum duæ dicantur actiuæ, & duæ passiuæ, cap. 5. 490
 Cur passiuæ qualitates non patiantur ab actiuis, nisi coniunctæ, cap. 6. 493
 Cur Aristoteles non aliter definiuit primas qualitates, quam vt definiuit, cap. 7. 494
 De causis primarum qualitatum in elementis, opinio aliorum & eius reprobatio, cap. 8. 500
 Opinio propria, & eius declaratio, cap. 9. 504

Secundi libri de Elementaribus qualitatibus, Capita 9.

An in quolibet elemento ambæ qualitates sint summæ, an possit altera esse remissa, cap. 1. 507
 Dubia aduersus ea quæ dicta sunt, cap. 2. 515
 Dictorum dubiorum solutio, cap. 3. 516
 An symbolæ elementorum qualitates differant specie, necne; aliorum opinio & argumenta, cap. 4. 527
 Dictæ sententiæ confutatio, & probatio contrariæ, cap. 5. 528
 Pro declaranda veritate, & contrariis argumentis soluendis fundamenta iaciuntur, cap. 6. 530
 Contrariorum argumentorum solutio, c. 7. 531
 De modo, quo ex duobus contrariis elementis tertium medium generatur, quæstiones duæ, & solutio prioris, cap. 8. 534
 Solutio posterioris quæstionis, cap. 9. 539

Libri de Regionibus aeris, Capita 9.

Quot sint, & quales regiones aeris, cap. 1. 541.
 Dubium de media aeris regione: solutio aliorum, & solutionis impugnatio, cap. 2. 543
 Aliorum opinio, & eius confutatio, cap. 3. 544
 Aliorum præterea opinio, & eius confutatio, c. 4. ibid.
 Opinio Alberti, & eius confutatio, cap. 5. 545
 Fundamenta iaciuntur necessaria pro declaratione veritatis, cap. 6. 546
 Veræ sententiæ de aeris qualitatibus declaratio, & comprobatio, cap. 7. 550
 Dictæ sententiæ confirmatio per omnium difficultatum solutionem, & per experientiam, cap. 8. 553
 Quod aliorum opiniones aliqua ex parte veræ sint, & aliqua ex parte falsæ, cap. 9. 555

Libri de Calore Cælesti, Capita 11.

Astra non ideo calcescere, quod ignea sint, cap. 1. 556
 Sententia Arist. quomodo Cælum per motum calcesciat, cap. 2. 558
 Quomodo motus generet calorem, cap. 3. 559
 Dubitatio contra Aristotelem de modo, quo Cæ-

Cœlum calefacit per motum, & prior solutio Alexandri, & eius reprobatio, cap. 4. 562
 Altera Alexandri solutio, & eius impugnatio, cap. 5. ibid.
 Alia Aristotelis defensio ab Auerroe adducta, cap. 6. 565
 Quod responsione Auerrois Aristoteles nõ defendatur, cap. 7. 567
 Veræ sententiæ, & opinionis Auerrois declaratio, cap. 8. 569
 Dubium de partibus elementi ignis, & eius solutio, cap. 9. 571
 De lumine quomodo calefaciat, cap. 10. 574
 Quis sit calor distinctus cœlestis, cap. 11. 576

Primi Libri de misti generatione, & interitu, cap. 10.

Proœmium libri, cap. 1. 582
 Definitio generationis misti, cap. 2. 583
 Quomodo sit intelligendum actiuarum qualitatum dominium in duas passiuas, cap. 3. 585
 De actione frigidi in generatione misti, aliorum opiniones & argumenta, cap. 4. 589
 Vera sententia de actione frigidi & eius declaratio, cap. 5. 591
 Responsio ad argumenta recentiorũ, cap. 6. 594
 De modo actionis, quo duæ actiue agũt in duas passiuas, cap. 7. 595
 In quo differant mistio & generatio misti, aliorum sententiæ & argumenta, cap. 8. 608
 Confutatio prædictarum opinionum, & veritatis declaratio, cap. 9. 600
 Solutio argumentorum Erasti & Mercenarij, cap. 10. 607

Secundi Libri de misti generatione, & interitu, Cap. 16.

Quomodo fiat misti corruptio, quæ putrefactio dicitur, cap. 1. 609
 Quot modis mistum interire possit, cap. 2. 611
 Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, sententiæ aliorum, & earum confutatio, cap. 3. 613
 Vera sententia & eius declaratio, & quorundam dubiorum solutio, cap. 4. 618
 Definitio putredinis & definitionis declaratio, cap. 5. 621
 Opinio recentiorum, quod prædicta putredinis definitio sit causalis, & eius confutatio, cap. 6. 623
 Quodnam sit ambiens, cuius calor est causa putredinis, cap. 7. 625
 Quomodo putredo tum à calore alieno, tum à proprio frigore fieri dicatur, cap. 8. 626
 Quomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrumpere ipsum dicatur, cap. 9. 629
 Declaratio illorũ verborum (in vnoquoq; humido) in definitione putredinis, cap. 10. 634.

An detur alia putredinis species, quæ sub definitione prædicta cõcineatur, opiniones aliorum, cap. 11. 636
 Dictarum opinionum confutatio & argumentorum solutio, cap. 12. 638
 Aliorum sententiæ de putredine secundum partem, & earum confutatio, cap. 13. 642
 Opinio vera de speciebus putredinis, ac de putredine secundum partem, cap. 14. 645
 An putredo secundum partem sit interitus formæ substantialis, an sit mera alteratio, aliorum sententiæ & argumenta, cap. 15. 649
 Propria sententia, & prædictarum confutatio, & argumentorum solutio, cap. 16. 652

Tertij Libri de misti generatione, & interitu, Cap. 10.

Definitio putredinis à Galeno adducta, & aliorum sententiæ de illius comparatione cum definitione Aristot. & earum confutatio, cap. 1. 656
 Collatio definitionis Galeni cū definitione Aristotelis, & obiectiones contra definitionem Galeni, cap. 2. 658
 Alia ab aliis adducta putredinis definitio, & eius reprobatio, cap. 3. 661
 Dubia, & aliorum obiectiones aduersus definitionem putredinis ab Aristotele traditam, cap. 4. 662
 Dictorum dubiorum solutiones, cap. 5. 664
 Dubium de putredine vini, & aliorum solutiones, earumq; impugnatio, cap. 6. 672
 Fundamenta necessaria ad propositum de aceto dubium soluendum, cap. 7. 675
 De qualitatibus vini, cap. 8. 677
 Solutio propositæ difficultatis de aceto, & de vini putredine, cap. 9. 678
 An Galeni de aceto sententia modo aliquo defendi possit, cap. 10. 681

Libri de facultatibus animæ, Cap. 13.

Propositio ac diuinitio dicendorum, cap. 1. 684
 An facultates ab essentia animæ distinguantur, opinio Scoti & Gregorij Ariminensis, cum eorum argumentis, cap. 2. 685
 Opinio Thomæ & Egidij, & eorum argumenta, cap. 3. 688
 Vera sententia, & eius declaratio, cap. 4. 690
 Contrariorum argumentorum solutio, cap. 5. 693
 De distinctione facultatum animæ, inter se duæ aliorum contrariæ opiniones, cap. 6. 696
 Argumenta pro opinione Latinorũ, cap. 7. 698
 Argumenta pro opinione Auerroistarum, cap. 8. 699
 Veræ sententiæ conclusio, & contrariorum argumentorum solutio, cap. 9. 706
 De facultatibus animæ vegetantis, cap. 10. 712
 Dubia

INDEX CAPITUM.

Dubia de facultatibus animæ vegetantis, & eorum solutio, cap. 11.	713
De facultatibus animæ sentientis, cap. 12.	719
De facultatibus animæ rationalis, cap. 13.	724

Libri de partitione animæ,

Cap. 15.

P ropositio ac diuisio dicendorum, cap. 1.	728
De primæ quæstionis intelligētia, cap. 2.	729
Opinio Platonis de distributione partium animæ, & eius confutatio, cap. 3.	730
Alberti opinio & argumenta, & opinionis confutatio, cap. 4.	732
Vera sententia, & eius declaratio, cap. 5.	734
Responsio ad argumenta Alberti, cap. 6.	736
Galenii argumentatio contra Aristot. de membro præcipuo, cap. 7.	738
Fundamēta pro declaratione veritatis, cap. 8.	741
Solutio argumentorum Galeni, & contra illum argumentatio, cap. 9.	742
De Animæ partitione secundum quantitatem, opiniones aliorū, & argumenta, cap. 10.	752
Vera sententia, & eius cōprobatio, cap. 11.	754
Contrariorum argumentorum solutio, cap. 12.	758
An anima secundum omnes suas facultates sit in singula parte corporis, aliorum sententiæ & argumenta, cap. 13.	760
Vera sententia, & eius declaratio, cap. 14.	762
Contrariorū argumentorum solutio, cap. 15.	763

Libri de Accretione & nutritione,

Cap. 25.

Q uot modis sumatur accretio, & quæ conditiones ad accretionem propriè dictam requirantur, cap. 1.	765
Quomodo fiat in viuētibz accretio, & quæ mutationes ad eam faciendam concurrant, cap. 2.	767
Quomodo ex materia extrinsecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locum acquirat, duæ aliorum contrariæ opiniones, cap. 3.	769
Opinio vera, & eius comprobatio, cap. 4.	770
Solutio argumentorum, quæ contra extensionem adducta sunt, cap. 5.	771
Solutio quæstionis, cur in adultis cesset accretio, cap. 6.	772
In quam mutatione sit accretionis essentia constituta, opiniones aliquorum, & earum confutatio, cap. 7.	775
Aliorum opiniones, & earum confutatio, cap. 8.	777
Vera sententia, & eius declaratio, cap. 9.	779
De duplici quantitatis incremento, & duplici raritate, cap. 10.	782
Aduersantiū argumentorum solutio, cap. 11.	787
Quomodo ad accretionem se habeant aliz mutationes, quæ in ea fiunt, cap. 12.	790

Quomodo idem numero maneat id, quod augetur, duæ contrariæ opiniones, & difficultates, quibus vrgentur, cap. 13.	792
Quomodo omnibus partibus eius, quod augetur, fiat additio magnitudinis, plures aliorum sententiæ, cap. 14.	794
Vera sententia, & eius comprobatio, & contrariæ confutatio, cap. 15.	796
Dubia contra veram sententiam, & eorum solutio, cap. 16.	801
Quomodo in accretione duæ posteriores conditiones seruentur, cap. 17.	805
De duplici viuētis materia, & de nutritione quomodo fiat, & quid sit, cap. 18.	807
Quomodo materia, & eius partes in accretione maiores fiant, cap. 19.	808
Quod non omnes partes materiæ extendantur, & quomodo alimenti quantitas quantitati rei nutritiæ adiungatur, cap. 20.	812
Quomodo forma, & eius partes fieri maiores dicantur, cap. 21.	814
Confutatio opinionum aliorum in intelligētis partibus materiæ, & partibus formæ, cap. 22.	816
An aliqua sit materiæ pars in viuēte, quæ non fluat, sed eadem per totam vitam seruetur, cap. 23.	818
Quomodo, & qua ratione compositum augetur, cap. 24.	823
Collectio omnium causarum accretionis, & nutritionis, & perfectæ ambarum definitionis constitutio, cap. 25.	828

Libri de Sensu agente, Cap. 11.

P ropositio ac partitio dicendorum, cap. 1.	831
Argumenta ad probandum, quod præter obiectum detur aliud agens, à quo species sensibilis producatur, cap. 2.	832
Suessani & Buccafecrei opinio: & eius confutatio, cap. 3.	834
Recentiorum opinio, & eius confutatio, cap. 4.	837
Vera opinio, & eius declaratio, cap. 5.	841
Contrariorum omnium argumentorum solutio, cap. 6.	844
De sentiendi actu, à quonam agente producatur, variæ aliorum sententiæ, cap. 7.	847
Omnium dictarū opinionum confutatio, cap. 8.	849
De actione sensus vera sententia, cap. 9.	851
De modo, quo sensus in sentiendo agit, cap. 10.	852
Quod argumenta aduersus alios adducta prædictæ sententiæ non efficiant, cap. 11.	855

Librorum duorum de Visu, sed prioris,

Cap. 13.

P ropositio ac partitio dicendorum, cap. 1.	856
--	-----

INDEX CAPITUM.

sentiam, cap. 11. 1025	Distantiæ sententiæ consutatio, cap. 3. 1044
Quod intellectus agens non possit esse vlla intelligentia præter illas, quo mouent cœlestes orbis, cap. 12. 1028	Contrariorum argumentorum solutio, cap. 4. 1047
Quod intellectus agens non possit esse alia intelligentia, nisi omnium prima, cap. 13. 1030	Quod singulare ab intellectu prius cognoscatur, quam vniuersale, cap. 5. 1050
Prædictæ sententiæ confirmatio testimonio D. Thomæ, cap. 14. 1033	Declaratio quæstionis de ordine intelligendi vniuersalia, cap. 6. 1054
Dubia, & aliorum argumenta, quæ prædictæ sententiæ videntur officere, cap. 15. 1036	Scoti opinio & argumenta, cap. 7. 1055
Distorum argumentorum solutio, cap. 16. 1037	Thomæ opinio & argumenta, cap. 8. 1056
	Genus opinio, & prædictarum opinionum conciliatio, cap. 9. 1056
	Zimaræ & Achillini opinio, cap. 10. 1059
	Nostræ cognitionis distinctio, cap. 11. 1059
	Quodnam sit primum cognitum, cognitione actuali, originali confusa, cap. 12. 1061
	De primo cognito cognitione habituali confusa, cap. 13. 1068
	Contrariorum argumentorum solutio, cap. 14. 1071

*Libri de Ordine intelligendi,
Capita. 14.*

Ordinum distinctio, & dicendorum propositio, cap. 1. 1041	
Opinio & argumenta illorum, qui negant singulare ab intellectu cognosci, cap. 2. 1041	

JACO-

JACOBI
ZABARELLÆ
PATAVINI,
DE

NATURALIS SCIENTIÆ CON-
STITVTIONE.

Consilij ratio. Cap. I.

Visquis in naturalium re-
rum consideratione fru-
ctuose versaturus est, de-
bet ante omnia ipsius na-
turalis disciplinæ naturā
& cōditionem cognosce-
re; præterea vero & eius di-
uisionē in partes, & ipsa-
rum partium ordinem, propriosque singularum
scopos non ignorare. Nam si artificiosa eius sci-
entiæ fabrica bene intellecta, ad ordinatam re-
rum naturalium contemplationem accedamus,
longè melius atque facilius abditas rerum cau-
sas, intimaque naturæ arcana penetrare apti su-
mus; vt è contrario ea ignorata, satis magnum
inde fructum percipere nemo potest. Tradidere
quidem eam sciētiam præcis temporibus com-
plures, sed in eo munere ita excelluisse creditur
Aristoteles, vt nemo in hac philosophiæ parte
non modo illi præferendus, sed ne comparandus
quidem cum eo esse videatur; quod quidem om-
nium & antiquorum, & posteriorum ad hæc
vsq; temphora Philosophorum consensio com-
probauit. Tot enim viri præclarissimi & Græci,
& Latini, & Arabes in interpretandis naturali-
bus Aristotelis libris ætatem consumpserunt, vt
cognouisse omnis posteritas videatur, non pos-
se ab humano ingenio excellentius tradi natu-
ralem philosophiam, siquidem tantum honoris
neque naturalibus Auicennæ, aut Galeni libris,
neq; magni Platonis Timæo habitum esse cer-
tum est. Quoniam igitur iam pridem concepta
hæc opinio, postea quasi per manus tradita ad
hanc vsque tempestatem peruenit, & vsque ad-
eo inualuit, vt nunc illi, qui naturalem philoso-
phiam discere cupiunt, nullo nisi Aristotele do-
ctore vtantur, & in omnibus philosophantium
Gymnasiis, ad vnus Aristotelis naturales libros
declarandos interpretes etiam magnis stipen-
diis statuantur, non paruam operæ præcium fa-

A eturum me esse existimaui, si Galenum imita-
tus, qui de artis medicæ constitutione libellum
conscripsit, ego quoque vniuersæ ab Aristotele
scriptæ, naturalis philosophiæ structuram & ar-
tificiū declarauero, & ea, quæ alij singulos Ari-
stotelis libros interpretaturi, sparsim, & separa-
tim præfati consueuerunt, in vnum ipse congef-
fero, eiusque disciplinæ vnitatem, naturamq; &
partes, & harum artificiosam dispositionem
quanta potero breuitate, & claritate ob oculos
B omnium posuero, sic vero & quam alias Logicæ
artis studiosis operam præstiti, eandem nunc Phi-
losophis quoq; præstitero: vt enim tunc de Lo-
gicis rebus scripturus, ante omnia de ipsius Lo-
gicæ natura, & partibus dicendum esse iudicauis;
ita nunc de rebus Naturalibus volumen, Deo
fauente, propediem editurus, in primis Natura-
lis scientiæ naturam, & fabricam à me hoc libel-
lo explicatam, tanquam præludij, ac præparatio-
nis loco cunctis Aristotelicæ theoriæ studiosis
C exhibebo. Quanquam enim non desuere, qui
ante me tale quoddam onus suscepisse videtur:
nam scribere aliqui de ordine librorum natu-
ralium, aliqui etiam præfationes in omnes Aristo-
telis naturales libros composuerunt; attamen,
vt diuersæ sunt hominum sententiæ, spero non
desuturos, quibus hic labor meus non superua-
caneus fore videatur; nam vbi ita ab aliis cog-
nitam rei veritatem reperero, vt nil à me addi pos-
se videatur, ego lubens aliorum sententiæ sub-
scribam, & tanquam eius relator & interpres ni-
tar saltem eam reddere clariorem; vbi vero ni-
hil, in quo acquiescere possim, ab aliis dictum
inuenero, non dubitabo aliquid ipse novi, quod
mihî ratio persuaferit, in medium adducere, &
aliis ad iudicandum proponere: nec despero
me hæc scripta aliquid esse vtilitatis habitura,
nam si aliis fortasse non proderunt, auctori-
bus saltem meis non paruo ea vsui fore, meque
ipsum magno labore leuandum per ea esse non
D dubito: quum enim in hac patria Academia
naturalem philosophiam publice interpreter,
E
A
ob id-

ob idque cogar quotannis singulos Aristotelis libros declaraturus non parum temporis contem-
 nere in iis præludivi, quæ *προεργασμένα* appellā-
 tur, eo posthac labore superfedebō, maiorem in
 ipso Aristotele declarando progressum factu-
 rus: maximum certe tunc faciam, quum cæteri
 omnes à me erunt editi libri naturales. In iis e-
 nim disputationes omnes, quibus examinandis
 solemus in quoquo libro seriem dictorum Ari-
 stotelis interrumpere, tractandæ à me in studio-
 forum vsum & excutiendæ sunt. Interea exiguū
 hoc magni laboris exordium accipiant: quod
 quanto eis gravior, atque vtilius fuerit, tanto me
 ad totum absolvendum opus promptiorem &
 animatiorem reddet.

*De Subiecto totius Scientiæ Naturalis
 opinio vera. Cap. I I.*

Q Voniā in primis cognoscendum est quid
 sit disciplina naturalis, quod quidem ad
 eam genus attinet, satis apud omnes constat,
 eam esse scientiam speculatiuam, quum eius
 scopus non sit operari, sed scire res naturales;
 propria igitur differentia inquirenda est, quæ
 ipsam constituat, & ab aliis scientiis seiungat;
 sumitur autem cuiusque speculatiuæ scientiæ
 differentia à proprio subiecto, hoc enim vnum
 propriam cuiusque scientiæ naturam constituit,
 separatque ab aliis omnibus; videndum igitur
 est, quodnam sit proprium subiectum totius na-
 turalis philosophiæ: nec subiecti nomine intelli-
 go quamcunque rem consideratam, secundum
 quam acceptionem etiam principia & accidentia
 subiecti possunt appellari subiectum; sed hac
 nimis lata significatione reiecta, proprie subie-
 ctum accipimus, quale in 1. lib. Posteriorum sta-
 tuunt Aristoteles in qualibet scientia contempla-
 tiua, nempe quod à principiiis, & affectionibus
 distinguatur, cuius conditiones iam sunt à me
 diffusè in operibus logicis declaratæ: videntur
 quidem res naturales; quæ sub huius disciplinæ
 considerationem cadunt, numerari ab Aristotele
 in initio tum 2. libri Physic. auscul. tum 3. de
 Cælo, scilicet cælum, elementa, mista, anima-
 lia, stirpes, & horum species, in horum enim
 omnium considerationem versatur Philosophus
 naturalis: sed hoc cognoscere non satis est; quū
 enim scientia naturalis vna sit, & vnitas scientiæ
 sumatur ex vnitate subiecti, oportet res omnes
 naturales prædictas sub vnum aliquod genus re-
 ducere, quod eas omnes complectens dicatur
 subiectum vnum totius naturalis philosophiæ,
 & ipsi toti adæquatam. Hoc igitur quodnam
 statuendum sit, interpretes Aristotelis superio-
 ribus temporibus non conseruerunt, fuitque in-
 ter eos maxime controuersum: sed hac tem-
 pestate videntur omnes in hanc sententiam con-
 uenisse, quod corpus vniuersè sumptum, quod
 & cælestia & inferiora omnia complectatur,

A quatenus naturale, hoc est, quatenus habens
 in seipso naturam, quæ motus principium ef-
 se definitur, sit commune subiectum totius
 scientiæ naturalis: quam sententiam ego abs-
 que dubio veram esse censeo, quum & Aristote-
 lis testimonio satis claro, & efficaci ratione com-
 probetur. Quum enim subiectum scientiæ dua-
 bus partibus constet, re considerata, & modo
 considerandi, vt in operibus logicis dictum est,
 sitque in hac scientia res considerata corpus,
 B modus autem considerandi, quatenus habens in
 se principium motus, iuxta communem, quam
 veram esse diximus, opinionem, vtramque ab
 Aristotele aperte pronunciatam legimus: nam in
 initio, & libro secundo Physic. & 3. de Cælo, so-
 la corpora nominat vt subiectum philosophiæ
 naturalis, sed clarissime in principio libri primi
 de Cælo asserit, scientiam naturalem versari in
 corporibus, & horum principiis & affectioni-
 bus: nam præterquam quod aperte nominat
 corpus vt naturalis scientiæ subiectum, illud
 C idem affirmat, dicens principia & affectiones
 corporum in hac scientia considerari, siquidem
 id subiectum est, cuius principia & affectiones
 quærentur. Quod autem modus & ratio con-
 siderandi corpus non sit; nisi vt habens in se
 principium motus, asserit clare Aristoteles in
 principio libri secundi Physicorum, dum in-
 quit res naturales à non naturalibus distingui
 per hoc potissimum, quod quatenus sunt natu-
 D rales, habent in seipsis principium motus, quod
 quidem aliis non competit, nisi per accedens:
 scammum enim & quodlibet aliud corpus arti-
 ficiosum, habet quidem in se principium mo-
 tus, non tamen per se, quia non vt artificiosum,
 sed quatenus materiam habet corpus naturale,
 vel lignum, vel lapidem: atqui certum est vnam
 quamque rem ab aliis distingui per formam, non
 per materiam; igitur habere in se principium
 motus est instar formæ; & est formalis ratio sub-
 E iecti, qua corpus physiologiæ subiectum ab alia-
 riarum scientiarum subiectis separatur; etenim
 vt artes mittamus, quæ versantur in corpori-
 bus, Mathematicus quoque, qui contemplati-
 uus est, corpora contemplatur, non ea tamen
 ratione, quatenus habent in se principium mo-
 tus, quia hoc solum Philosophi naturalis pro-
 prium est. sed alius apud Aristotelem locus est,
 hoc mirifice confirmans, isque consideratione
 dignus est, quoniam à multis perperam intelli-
 gitur; locus est contextu 71. libri secundi Physi-
 F corum, vbi Aristoteles inquit: Quæcunque mo-
 ta mouent, sunt physicæ considerationis; quæ-
 cunque vero non mota mouent, non amplius;
 sed ea Aristotelis verba difficultatem faciunt,
 quoniam primus motor æternus mouet, & est
 immobilis, tamen est physicæ consideratio-
 nis, quum de ipso agatur in lib. 8. Auscul. phy-
 sic. Dubium hoc solent alij ita solvere: primus
 motor est physicæ considerationis, quoad quæ-
 stionem

*1. de Nat.
 tur. Log.
 & lib. de
 Præcogn.*

Sci. nat.

*Lib. de
 Tribus
 præcogn.*

*Subiectū
 scientiæ
 natura-
 lis.*

Subiectum

*Declara-
 tio ext.
 71. secū-
 di Physic.*

*Cōmunia
 expositio*

tionem an sit; quod enim existat, ostenditur à Philosopho naturali ex æterno motu, at non est physica considerationis, quoad quæstionem quid sit, sic enim ad Metaphysicum pertinet, sed hæc solutio non est consona verbis Aristotelis sequentibus, qui statim rationem afferens, cur non sit physica considerationis, ita subiungit [non enim in seipsis habentia motum, aut principium motu mouent, sed immobilia sunt] itaque si hæc communis solutio vera est, oportet æque in omnibus validam esse rationem Aristotelis, vt quicquid non habet in se principium motus, non sit physica considerationis, quoad quid est: licebit ergo ita argumentari: motus, locus, tempus, & alia accidentia naturalia non habent in se motum, aut principium motus, ergo nõ sunt physica considerationis quoad quid est; quod si cauillando dicant Aristotelem de solis mouentibus loqui, verum quidem istud est, at tamen ratio Aristotelis si in his est efficax, debet pariter in omnibus habere efficacitatem: imo veroneque in mouentibus omnibus locum habet, nam calor & frigus agunt & mouent, nec habent in se principium motus, sequitur ergo hæc non esse physica considerationis quoad quid est; falsa tamen esse constat hæc omnia consequentia, nam accidentia naturalia cognoscuntur à Philosopho naturali & quod sint, & quid sint; quod autem nõ habeant in se principium motus, manifestum est, quia hoc proprium est corporum naturalium, accidentia vero naturalia non dicuntur habere naturam, sed esse à natura, vel secundum naturam, vt dicitur in lib. 2. Phys. Hac itaque solutione reiecta, ego puto ita esse respondendum: Physicus considerat & subiectum suum, & principia, & affectiones eius, quorum trium considerationes in quo discrepent, iam declaratum à nobis est in operibus logicis: Aristoteles autem in memorato loco non loquitur absolute de physica consideratione cuiuscunque rei, sic enim ratio, quam adducit, idonea non esset, sed loquitur de solius subiecti consideratione, & de illo, quod à Philosopho naturali consideretur vt subiectum, non vt affectio, neque vt principium; itaque illud tantum à Physico vt subiectum considerari dicit, quod in seipso habeat motum & principium motus, ita vt quicquid huiusmodi est, in ea scientia consideretur vt subiectum, quod vero tale non est, non possit in ea habere locum subiecti; per hoc tamen non stat, quin possit in ea vel vt principium naturale, vel vt naturale accidens considerari; tollitur itaque omnis difficultas, quia primus motor immobilis, quum non habeat in se principium motus, non est considerationis physica vt subiectum physicum, per hoc tamen non stat, quin à Physico possit considerari vt principium; sic motus, locus, calor, frigus, & alia accidentia naturalia, quum non habeant in se principium motus, non possunt esse subie-

ctum physicum proprie acceptum, sunt tamen accidentia physica, & quatenus talia sunt, cognoscuntur à Philosopho naturali & quod sint, & quid sint. Hoc idem confirmant verba Aristotelis in contextu 73. eiusdem libri, vbi ait [duo sunt principia mouentia physice, quorum alterum non est physicum, quia non habet principium motus in seipso] nam quomodo dicit alterum esse mouens physice, nec tamen esse physicum? certe nullus alius esse potest sensus verborum Aristotelis, nisi quod est principium physicum, & ita à Physico potest vt principium considerari, sicuti reuera consideratur, at non est subiectum physicum, quia non habet in se principium motus: hæc est huius difficultatis tutissima solutio. Quoniam igitur ratio illa ab Aristotele adducta nil aliud probat, quam non considerari à Physico vt subiectum, quicquid non habet in se principium motus, manifestum est rationem formalem subiecti scientiæ naturalis apud Aristotelem hanc vnã esse, quatenus habens in se principium motus: per hanc enim vnã separat Aristotel. subiectum physicum ab eo, quod non est subiectum physicum: illud autem, quod habet in se principium motus, non est nisi substantia corporea, vt asserit Aristoteles in contextu 4. lib. 2. Physicæ. nullum igitur aliud statuendum est subiectum totius scientiæ naturalis, nisi corpus naturam habens. Ipsa quoque naturæ definitio hoc idem testatur; nam conueniens erat, vt in ipso huius scientiæ initio subiecti definitio proponeretur, hæc autem facile intelligitur, si solum intelligatur nomen naturæ: definitur ergo natura, non vt principium subiecti, sed vt subiectum, hoc est, vt ratio formalis subiecti, ex qua intellecta statim apparet quid sit corpus naturam habens, ideo Aristotel. statim post definitionem naturæ subiungit definitionem habentis naturam, quod totius naturalis philosophiæ subiectum est. Ratione quoque hoc comprobatur; illud enim statueri oportet scientiæ subiectum, cui omnes conditiones competunt, quas Aristoteles in Posterior. Analyt. dixit in cuiusque scientiæ subiecto postulari; at hæc competunt omnes corpori naturam habenti quod ita ostendimus: Conditiones subiecti, vt ex iis libris colligimus, & vt in operibus Logicis declarauimus, hæc sunt; subiectum debet esse præcognitum, & quid nomen significet, & quod sit; debet omnibus, quæ in scientia considerantur, substratum esse, & ipsum nulli inesse; debet habere principia, & accidentia demonstranda; ac denique debet totius scientiæ esse adæquatum, ita vt neque eam excedat, neque ab ea excedatur, hoc autem est, omnes partes scientiæ in eius consideratione versari, & ipsum in nulla scientia, nisi in illa sola, tractari posse. Corpus autem naturam habens præcognoscitur quid nomen significet, si quidem eius declaratio tanquam totius scientiæ

Declaratio
text.
73. lib. 1.
Physicæ.

Conditio
nes subie-
cti.
Lib. de
Tribus
Præcogn.

Confutatio.

Vera expositio.

Lib. de Præcogn.

tia principium proponitur ab Aristotele in initio totius naturalis philosophiæ: notissimum etiam est quod sit, & nihil eo notius est in scientia naturali, per quod possit demonstrari, idque Aristoteles ipse protestatur in contextu 6. eiusdem 2. Phys. quod habeat principia, & accidentiæ, quæ de ipso demonstrantur, ita manifestum est, ut nulla declaratione indigeat: nulli etiam inest corpus naturale, quum ipsum per se existat, sed ipsum omnibus in naturali scientia consideratis substratum est: nam si diligenter omnia, quæ in ea scientia tractantur, percurramus, nihil inueniemus, quod non eius principium aut accidens sit, nempe vel ipsius communis generis, vel alicuius speciei. Est etiam toti scientiæ adequatum, quum enim tractari subiectum nil aliud sit, nisi eius principia, & affectiones inuestigari, nulla certe huius scientiæ pars est, in qua de ipso non agatur; siquidem nulla est, in qua non agatur de principio, aut de accidente aliquo corporis naturalis: nulla est etiam alia scientia, in qua agatur de corpore naturali quatenus naturam habet, & in qua eius principia, & accidentia quatenus talia considerentur: sola igitur, ac tota scientia naturalis est de corpore naturali, quatenus naturale est: hoc igitur est totius huius scientiæ subiectum adæquatum.

Hic plures aliorum sententiæ ad bonum sensum trahuntur.

Cap. III.

Sententiæ hæc ex aliarum consideratione confirmantur; quicunque enim aliud quidpiam huius scientiæ subiectum statuunt, si vel idem dicunt, quod corpus naturam habens, vel falsum dicunt; tres hac in re inuenio opiniones probabiliores, quæ ad verum sensum trahi possunt. D. Thomas in principio primi Physicorum inquit, subiectum esse ens mobile, verans ne dicamus corpus mobile, ea ductur ratione, quod Aristoteles in 6. eorum librorum probat omne mobile esse corpus, quare si corpus mobile subiectum esset, probaretur subiectum in scientia sua, quod dicendum non est. Idem tamen in initio primi libri de Cælo inquit, subiectum esse corpus mobile, quæ etiam Alberti, & aliorum complurium sententia fuit: vidit enim tandem D. Thomas illius argumenti sui vanitatem, quia licet in 6. lib. ostendatur omne mobile esse diuiduum, non ob id probatur dari corpus mobile; tum quia non idem est esse diuiduum, & esse corpus; siquidem linea & superficies diuiduæ sunt, nec tamen sunt corpora; tum maxime quoniam non eadem est propositio, datur corpus mobile, & omne mobile est corpus, quum illa sit omnibus notissima, hæc dubia, & ab aliquibus negata, qui animam per

D. Thomas.

Albertus.

se mobilem esse dicebant; quamobrem siue concedatur, siue negetur animam, imo & res omnes per se moueri, non minus hæc est manifesta, datur corpus mobile; non hanc igitur probat Aristoteles in eo 6. libro, quemadmodum si quis probaret omne album esse hominem, non ob id probaret dari hominem album, quum hæc sit manifeste vera, illa manifeste falsa. Scotus verò subiectum statuere videtur substantiam naturalem; ita ut tres extent opiniones, quum alii ens mobile, alii corpus mobile, alii substantiam naturalem subiectum esse dicant, at si has bene perpendamus, non differunt nisi nominibus; quum enim rem consideratam alii ponant ens, alii substantiam, alii corpus, modum vero considerandi alii mobile, alii naturale, tamen si sano modo verba eorum sumantur, eandem dicunt rem consideratam, & eundem considerandi modum, quocirca Aristoteles quoque variis in locis subiectum scientiæ naturalis his omnibus modis nominauit. Illi igitur, qui dicunt modum considerandi esse, ut mobile, per mobilitatem vel intelligunt aptitudinem illam ad motum, quæ est accidens, & qualitas quædam; vel intelligunt principium internum, unde hæc aptitudo, & motus ipse fluat: si qualitatem intelligant, in difficultatem meo quidem iudicio insolubilem incidunt; quum enim huius mobilitatis causa sit ipsa res naturalibus insita natura, demonstrari poterit à priori modus considerandi de re considerata per medium naturale in ipsa scientia naturali; corpora namque sunt mobilia, quoniam habent naturam, sic autem subiectum in scientia sua per eandem demonstraretur, quod omnino absurdum est. Restat igitur ut nomine mobilitatis intelligant internum motus principium, nempe naturalitatem, siue naturam ipsam, ut eos puto intellexisse, ita ut nisi aliud apud eos significet mobile, quam naturam habens. Qui vero modum considerandi esse dicunt, quæ naturale, clarius id significasse videntur; tribus enim modis accipi potest naturale: primo sumitur pro essentiali, quemadmodum etiam natura pro essentia sumitur, ut quum dicimus hanc esse rei naturam, & hoc esse illi naturale; secundo modo sumitur naturale pro omni re pertinente ad Philosophum naturalem, sic materia prima dicitur principium naturale, & motus dicitur accidens naturale, & res naturalis: tertio sumitur strictius pro eo, quod in se habet naturam, hoc est, internam quandam propensionem ad recipiendum motum; huiusmodi autem sunt sola corpora, sic enim nec materia, nec motus est naturalis. Illi igitur qui vel ens subiectum esse dicunt, vel substantiam, vel corpus, quæ naturale, non possunt nisi tertio modo sumere naturale; primum enim omnino absurdum esse manifestum est; secundus vero omni artificio carens, ac puerilis est: quicquid enim subiectum esse dicamus quatenus

Scotus.

D

E

F

*Natura
le dicitur
tripliciter.*

quatenus naturale, hoc est, quatenus pertinens ad Philosophum naturalem, subiecti nomine complectimur omne pertinens ad Philosophum naturalem, quoniam ab eo, quod est quatenus ipsum, ac de omni efficax semper, ac necessaria est illatio; omnia igitur & principia, & accidentia naturalia species subiecti erunt, proinde nulla erunt subiecti principia, nulla accidentia ab ipso subiecto distincta; idque esset accipere subiectum late pro omni re considerata, quam acceptionem nimis rudem, & à nostro instituto alienam esse iam diximus. In tertia igitur sola significatione sumptum esse ab illis naturale manifestum est; sed clarissima omnium est appellatio modi huius considerandi, si dicamus quatenus naturam habens, seu quatenus habens principium motus, sic enim omnem vitam ambiguitatem, & errandi occasionem, quam fortasse præbere potest illa dictio, naturale, propter varias, quas commemorauimus, huius vocis significationes. Hunc igitur considerandi modum si omnes statuunt, necesse est rem quoque consideratam eandem ab omnibus poni, & substantiam, & ens ab eis accipi pro corpore: etenim omne habens principium motus in seipso corpus est, idem ergo est ens habens principium motus, & substantia habens principium motus, ac corpus; quemadmodum ens risibile, substantia risibilis, animal risibile idem significant, nempe solum hominem. Rectius est tamen dicere corpus, quam substantiam, vel ens, propterea quod in scientiis contemplatiuis debet modus considerandi esse æqualis rei consideratæ, vt alibi declarauimus: ostendimus enim nõ pugnare inter se hæc duo, modus considerandi est æqualis rei consideratæ, & est angustior, illamque coarctat; æquales enim sunt, quatenus sunt res quædam, quæ extra animam existunt, nullum enim extra animam datur corpus, quod non habeat in se principium motus, & nullum datur habens in se principium motus, quod non sit corpus: at tamen si alterum vt res sumatur, alterum vero vt modus, rem modus coarctat, non vt rem, sed vt considerabilem; corpus enim est considerabile non modo vt habens naturam, sed etiam aliis modis: potest enim mente concipi abiunctum ob omni aptitudine ad motum, & considerari tantummodo vt quantum, quæ est consideratio Mathematica: hoc autem est manifestissimum in illis scientiis, in quibus idem esse videtur modus considerandi, ac res considerata, vt in Metaphysica, in ea namque subiectum esse dicimus ens, vt ens est, in quo dicto esset absurditas, & nugatio manifesta, nisi modo aliquo ens restringeret ens, restringit enim non vt res, sed vt modus, siquidem vt res non modo sunt æquales, sed idem; at acceptum ens pro re latius patet, quam ens acceptum pro modo, ens namque pro re acceptum omnia complectitur,

A & nihil excludit, nam & mobile, & naturale, & magnitudo, & numerus ens est; sed quodlibet tamen horum, si sumatur vt modus considerandi, nullum aliorum continet, & ea omnia excludit, nam considerare vt ens, non est considerare vt mobile, neque vt magnitudinem, & e conuerso, considerare vt mobile est quidem considerare ens, ad non est considerare vt ens: ens igitur, quod omnia continet, restringitur ab hoc modo considerandi, quatenus ens, quum ab hoc cæteri omnes modi excludantur; ratioque huius est, quoniam materia est amplius, & indeterminatio, forma vero distinctio, ac determinatio; quoniam igitur res considerata locum obtinet materiæ, modus autem considerandi tenet locum formæ, necesse est vt ens acceptum pro reconsiderata latius pateat, quam ens acceptum pro modo considerandi, & ab hoc coarctetur. Dico igitur rem consideratam, & modum considerandi debere esse æqualis ambitus, quatenus res quædam sunt, si enim seruat essentialis connexus, neque per hoc stat, quin res considerata restringatur à modo considerandi: quocirca melius est, subiectum scientiæ naturalis statuere corpus quatenus naturam habens, quam substantiam, aut ens quatenus naturam habens, quia habere naturam est accidentale quiddam substantiæ, & enti, nisi dicamus strictè sumi substantiam, & ens pro solo corpore. Quum itaque Aristoteles variis in locis loquens de subiecto scientiæ naturalis modo ipsum vocet corpus, modo substantiam, modo ens, vel est inconstans, vel per hæc omnia solum corpus intelligit: sic etiam quum modum considerandi modo statuat quatenus mobile, modo quatenus habens principium motus, & quietis, necesse est vt per mobile intelligat idem, quod naturam habens: nam in principio primi libri de Cælo inquit, scientiam naturalem versari in corporibus, in principio autem tertij libri dicit eam versari circa substantias, intelligit autem corporeas, quia statim eas recensens sola corpora nominat: & in primo contextu libri sexti Metaphysicorum inquit, scientiam naturalem versari circa talem substantiam, in qua est principium motus, & quietis; sumit enim substantiam non omnem, sed talem, nempe illam tantum, quæ corporea est, hæc enim sola habet in se principium motus: at tamen in calce eiusdem contextus inquit, Philosophum naturalem considerare ens mobile, per mobile intelligens idem, quod habens principium motus; & per tale ens illud idem, quod prius per substantiam corpoream. Sic Auerroes in principio quarti Metaphysicorum inquit, ens mobile esse subiectum scientiæ naturalis, in primo autem libro de Cælo, commentariis 2. & 5. inquit subiectum scientiæ naturalis esse corpus; in sua autem Præfatione in primum Physico-

B

C

D

E

F

Aristoteles.

Auerroes.

Modus
considerandi
debet
esse æqualis
rei consideratæ.
Sic
lib. de
Nat. log.
cap. 18.

rum inquit subiectum esse res sensiles quatenus transmutabiles, quæ verba significant corpus quatenus mobile, sed statim declarans, quid intelligat per mobiles, subiungit, id est, quatenus in seipsis habent principium motus & quietis: sumit igitur mobile pro habente principium motus. Notare autem possumus, Aristotelem & Auerroem de subiecto naturalis scientiæ loquentes, appellatione corporis vsos esse in libris naturalibus; in Metaphysicis vero appellatione substantiæ, & entis, hæc namque voces pertinent proprie ad Metaphysicum; intellexit tamen solum ens corporeum, & solam substantiam corpoream, vt prædiximus.

Confutatio sententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore communius subiectum statuerunt. Cap. IV.

Illorum sententiæ, qui aliquod naturali corpori æquale huius scientiæ subiectum esse dixerunt, ad rectum sensum trahi posse iam ostendimus: nunc de eorum quoque opinionibus, qui nullam defensionem recipiunt, aliqua breuiter dicamus: hi in duas sectas distincti esse videntur; aliqui enim cõmunius aliquod corpore naturali, aliqui etiam eodem strictius subiectum statuerunt: quem vtrumque errorem explodere oportet. Primum quidem non desuerunt, qui ens mobile subiectum esse dicentes, palam professi sint, se id sumere vt latius patens, quam corpus mobile; siquidem non sola corpora, sed materia quoque, & forma mobiles dici variis modis possunt: corpus quidem dicunt esse subiectum motus, materiam esse primam radicem, ac fundamentum omnis passionis, quia pati est propter materiam, & moueri est pati; formam vero esse terminum motus: itaque corpus dicunt esse mobile subiectiue, materiam fundamentaliter, formam terminatiue; proinde materiam, & formam non modo esse principia corporis mobilis, sed etiam esse species entis mobilis, quod est æquatum subiectum totius scientiæ naturalis. Huius sententiæ vanitatem sola nominis significatio declarare potest, mobile enim non dicitur nisi id, quod est subiectum motus; materia per se non mouetur, siquidem id, quod mouetur, actu est, vt inquit Aristoteles in quinto Physicorum; sed mouetur materia per accidens, nempe dum mouetur corpus, cuius pars est, quare soli corpori est attribuendus motus. Multo minus mouetur forma eo modo, quem isti fingunt, nam terminare motum non est moueri, imò adueniente termino cessat motus. Sed nil certe ineptius esse potest, quam dicere, quicquid cum motu coniunctum est, seu quicquid relationem aliquam habet ad motum, mobile esse, sic enim quicquid à naturali Philosopho consideratur, species erit entis mobilis; proinde

Thomæ
sententiæ
de ente
mobile.

Confutatio
de ente
mobile.

A species subiecti: omnia igitur locum subiecti habebunt, nulla dabuntur principia, nulla accidentia à subiecto scientiæ distincta. Præterea quemadmodum motus maxime proprie, ac præcipue dicitur de motu locali, secundario de aliis; ita locus vt terminus motus localis magis dicitur terminatiue mobilis quam forma, quæ generationis, seu alterationis terminus est: at tamen nihil ab Aristotele alienius est, quam locum dicere mobilem, quum aperte asserat esse profusum immobilem. Tempus quoque tanquam numerus motus mobile erit: sed quid magis erit mobile, quam motus ipse? Vanissima igitur est hæc sententia, & absõna rationi, ac doctrinæ Aristotelis à nobis antea declaratæ. Sed non minus aliena est à verbis Thomæ, quem isti se tueri profitentur; nam in principio primi libri de Cælo dicit solum corpus esse subiectum scientiæ naturalis; in initio autem primi Physicorum, vbi dicit ens mobile, declarat etiam se per mobile nil aliud intelligere, quam habens in se principium motus: quoniam igitur omne habens in se principium motus corpus est, videtur ab ipsa potius nominatione corporis, quam à re abhorruisse eo in loco Thomas, eo ductus argumento, cuius postea leuitatem se cognouisse indicat in Præfatione primi libri de Cælo. Pares igitur nihil latius patens corpore mobili statuum esse subiectum naturalis philosophiæ; nil enim, quod non sit corpus, habet in se principium motus; & nihil, quod principium motus in se non habeat, potest in hac scientia habere locum subiecti iuxta sententiam Aristotelis, sed solum vt principium, vel vt accidens corporis naturalis locum habere potest in naturali philosophia.

Confutatio sententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore angustius subiectum statuerunt. Cap. V.

Aliqui vero in contrarium errorem incidentes, aliquod naturali corpore strictius subiectum esse dixerunt, nempe corpus generationi & interitui obnoxium, hoc moti argumento: illud esse subiectum totius scientiæ naturalis, cuius principia in primo Physicorum libro quæruntur; at quæruntur ibi principia rerum tantum caducarum, teste Aristotele in contextu eius libri; ergo hæc solæ sunt subiectum, quare cælum iuxta horum opinionem non consideratur à naturali vt species subiecti, sed vt subiecti principium. Alij vero nec cælum, nec elementa subiecto scientiæ naturalis contineri existimauerunt, sed subiectum statuerunt corpus naturale mistum, cuius & cælum, & elementa principia sunt: videntur hi eodem ferme argumento moti in hanc sententiam venisse, elementa enim, & cælum eiusdem ordinis esse viden-

Nonnullorum
opinio.
Argumentum illorum.

Alia opinio.

videntur, & vt eiusdem ordinis corpora ab Aristotele considerari, nam in libris de Cælo æque considerantur vt simplicia corpora, & quibus mundus constat, deinde in libris de Ortu, & interitu æque vt principia mistorum, cælum vt efficiens, elementa vero vt materia; quare si cælum in scientia naturali vt principium consideratur, elementa quoq; vt principia subiecti considerari dicendum est. Quum autem hi rem consideratam dixerint esse alij corpus naturale caducum, alij corpus naturale mistum, in modo tamen considerandi consenserunt, dicentes illud considerari quatenus mobile, hoc est, quatenus habens in se principium motus. Sed errarunt vtrique in vtrisque, in re quidem considerata, quoniam si cælum & elementa non cognoscuntur à naturali Philosopho, nisi vt principia, scientia naturalis manca & imperfecta est: res enim naturales eo modo sunt cognoscendæ, quo sunt, & quem locum habent in natura; eundem habere in nostra cognitione debent; atqui in natura non solum sunt principia aliorum, sed sunt etiam absolute naturalia corpora sine vllò aliorum respectu, & per se existunt, nec minus etiam destructis omnibus mistis existenter: sunt igitur cognoscenda à Philosopho naturali, tum vt aliorum principia, tum secundum se vt naturalia corpora, proinde vt species subiecti: idque expresse notatum ab Auerroeo legimus in primo & vltimo Commentarii tertii libri de Cælo, vbi dicit perfectam simplicium corporum notitiam in his duabus tractatibus esse constitutam; vna, qua considerantur vt naturalia corpora, & vt subiectum, qua ratione tractantur in quatuor libris de Cælo; altera, qua considerantur vt aliorum principia, qualis est eorum tractatio in libris de generatione. Sed quis non videt huius dogmatis absurditatem? tractari enim vt principia, est tractari aliorum gratia, hoc autem de cælesti saltem corpore absurdissimum est, id enim dicere propter alia existere nefas est, existit enim præcipue propter se, secundario autem propter alia; est igitur etiam per se cognoscendum, attamen à nullo per se cognoscetur, nisi dicamus, à Philosopho naturali, nulla namque alia scientia est, in qua cælum vt naturale corpus consideretur, aut considerari possit. Patet autem ea considerantibus, quæ ab Aristotele in libris de Cælo dicuntur, competere omnia iis corporibus per se & absolute sine vllò mistorum respectu; & propria ipsorum accidentia ibi de ipsis demonstrantur tanquam de subiecto: quare dubitandum minime est, illa corpora in libro de Cælo vt subiectum considerari. Peccarunt etiam hi in modo considerandi, quem talem adiecerunt, vt propriam ipsorum sententiam euerterint: dicentes enim subiectum esse corpus caducum, vel corpus mistum quatenus mobile, dicunt omne mobile esse subiectum, cuiuscunque

A enim competit esse mobile, seu habere in se principium motus, illud necesse est, ipsis etiam consentientibus esse subiectum philosophiæ naturalis: non sola igitur mista corpora, neq; sola caduca, sed etiam elementa, & cælum in scientia naturali habent locum subiecti, quum sint per se mobilia corpora, & habeant singula in se ipsis principium proprii motus naturalis. Hunc igitur errorem in adiiciendo modo considerandi committunt, quod ipsum amplioem ponunt re considerata; sic enim pugnantia dicunt, & idē simul affirmant, & negant; nam cælum, aut etiam elementa negant in scientia naturali habere locum subiecti, idque postea affirmant, dum dicunt modum considerandi esse quatenus habes in se principium motus, sic enim dicunt, omne habens principium motus esse subiectum scientiæ naturalis. Ad argumentum autem istorum, quod ex tractatione primi libri Physicorum sumebatur, videntur alij ita concorditer respondere, principia de quibus in primo libro Physicorum agitur, proprie sumpta non competunt nisi rebus caducis, at improprie, & proportione quadam cælo quoq; accommodari possunt ratione motus localis, in quo tria illa notare possumus, subiectum, & duos contrarios terminos, nempe à quo, & ad quem. Sed hæc communis responsio meo quidem iudicio vera non est: nam materia & forma considerantur ab Aristotele tum in primo; tum in secundo libro Physicorum, diuersis tamen modis, in primo vt principia generationis corporis naturalis, in secundo vt principia motus & quietis, secundum quam considerationem competit, eis nomen naturæ. Quod igitur cælo aptari eadem principia possint, concedendum est, prout considerantur in secundo libro, sed non prout considerantur in primo; nam sicuti in inferioribus corporibus dicimus formam esse propriam naturam vniuscuiusque, & principium proprii motus naturalis, ita in Cælo est propria natura, quæ est proprii motus principium, & proportionem respondet formæ, quæ in corporibus caducis est principium motus, ob id definitio naturæ est communis omnibus naturalibus corporibus, tam caducis, quam æternis. At in primo libro considerantur eadem principia, respectu ipsiusmet naturalis corporis, nempe vt principia, ex quibus naturale corpus generatur, & constat, quæ consideratio non potest aptari cælo, quia Cælum apud Aristotelem ex his principiis genitum non est, neque ex iis constat; ideoque Aristoteles in contextu 68. eius libri aperte dicit se de principiis loqui rerum tantummodo naturalium, quæ generationi & interitui obnoxie sunt. Quod vero dicunt eadem principia posse Cælo accommodari respectu motus localis, nihil est, siquidem non ea considerat Aristoteles in primo libro vt principia motus, sed vt principia corporis naturalis, quæ consideratio nullum habet locum in

*Ad argu-
mentum
responsio
aliorum.*

*Responsio
nis con-
futatio.
Materia
& forma
consideratio
duplex.*

*Confutatio
vtriusque
opinionis.*

*Simpli-
cium cor-
porum
tractatio
duplex.*

Aliud est moueri, aliud fieri. Nota quis motus possit vocari generatio.

Cælo; imo neque concedendum est posse eadem principia accomodari motui locali, prout in primo libro considerantur, siquidem aliud est moueri, aliud est generari, & fieri: est enim motus à positiuo in positiuum, generatio vero à priuatiuo in positiuum; ideo alij motus præter localem possunt diuersis modis & motus, & generationes vocari, vt aquæ calefactio dicitur motus alterationis, quatenus est à frigiditate in calidum, dicitur etiam generatio, quatenus est calidi ex non calido; sed motus localis non recipit appellationem generationis, nisi admodum improprie: nec dicere solemus id, quod loco mouetur, generari, vel fieri, nisi maxime improprie; licet Aristoteles in contextu 24. libri 8. Physic. hunc loquendi modum disputandi tantum gratia, & ad conuincendum magis aduersariorum errorem usurpauerit: ratioque huius est, quoniam generari, ac fieri proprie dicitur, quando acquiritur forma aliqua inherens illi quod mutatur, eaque esse non potest, nisi in vna trium categoriarum, nempe substantiæ vel quantitatis, vel qualitatis; hæc namque solæ sunt res absolutæ, quæ possunt appellari formæ; at locus est res externa, quæ non potest vocari forma rei motæ; à qua possit motus vocari generatio; id vero, quod vocamus Vbi, respectum habet ad locum externum, nec est vere absolutum, quod possit vocari forma; ob id Latini motum, qui est ad locum, ab aliis omnibus distinguere solent, tantum à motibus ad formam. Quoniam igitur principia in primo Physicorum ea ratione considerantur, quatenus sunt principia, ex quibus aliquid generatur, & fit, idque manifestum est in definitione primæ materiæ, & in toto fere eo primo libro, vanissimum est id, quod illi dicunt, ea posse accomodari motui locali; eaque fuit causa, cur videamus Aristotelem aliarum omnium mutationum, tam substantia-rium, quam accidentium exempla tulisse in illo libro, easque omnes considerasse; de motu autem locali ne verbum quidem fecisse, nec vllum vnquam eius exemplum attulisse in declarandis tum principiis contrariis, tum subiecta materia. Maxime autem attestatur huic veritati in contextu 63. eius libri, vbi perfectam faciens enumerationem omnium, quæ dicantur fieri siue secundum substantiam, siue secundum accidentia, vt perfecta inductione colligat hanc vniuersalem; in omnibus, quæ fiunt, necessaria est subiecta materia, omnes mutationes recenset, tum substantiales, tum accidentales, & tum ab arte, tum à natura factas, sola tamen excepta mutatione secundum locum, cuius nullam facit mentionem, quoniam illi non conuenit verbum, fieri, seu generari. Patet igitur commune hanc solutionem falsam esse, proinde argumentum non esse solutum. Vera huius argumenti solutio postea manifesta

Responsio propria.

erit, quum de ordine librorum, ac primi libri Physicorum cum secundo connexionem loquimur, nunc breuiter dicimus id non posse negari, in illo primo libro agi de principiis corruptibilium tantum, sed negandam esse illam maiorem: illud est subiectum, cuius principia in primo Physicorum libro considerantur: puto enim cum Auerroee verum initium totius naturalis philosophiæ sumendum esse à secundo libro Physicorum; primum vero fuisse antepositum propter nostram faciliorem cognitionem, non quod reuera ad eos libros pertinuerit. Itaque ad cognoscendum generale subiectum totius scientiæ naturalis inspectare debemus, quid in septem libris Physicæ auscultationis agatur, non quid in primo; in illis autem septem manifestum est agi de cõmunibus, quæ similiter competunt omnibus naturalibus corporibus, tam caducis, quam æternis, secundum quandam analogiam, definitio naturæ, & habentis naturam competit etiam cœlesti corpori; tractatio de motu, motum quoque Cœli complectitur; de loco agens Aristoteles in quarto libro docet etiam, quomodo Cœlum sit in loco; tractatio autem de tempore magis etiam ad Cœlum pertinere videtur, quam ad alia, siquidem tempus est numerus, & affectio motus solius cœlestis; æternus vero motus, qui in octauo libro declaratur, vel est motus generaliter acceptus, vt multi dicunt, sub quo etiam cœli motus (quod negare fatuum esset) contineatur; vel est solus cœlestis motus, non quidem vt proprius Cœli, sed vt motus vniuersi, qui omnes motus continet, vt rectius putauit Auerroes. Omnia igitur, quæ in iis septem libris tractantur, sunt communia cunctis naturalibus corporibus, eo modo, quo cõmunia esse possunt, nam corpus naturale late acceptum non est vniuo cum genus, quod vnius naturæ sit, quo fit, vt quæ inferioribus corporibus communia cum Cœlo esse videntur, non secundum eandem rationem eis competant, sed similitudine quadam, & analogia. Ex illorum igitur septem librorum consideratione efficacius argumentum sumitur, quam ex primo, ad ostendendum quod corpus naturale complectens omnia, & cœlestia, & inferiora corpora, sit commune subiectum totius scientiæ naturalis.

Definitio ac partitio Scientiæ naturalis.

Cap. VI.

Quoniam tota scientiæ natura à proprio subiecto pendet, cognito subiecto philosophiæ naturalis, facile est eius definitionem ex iis, quæ dicta sunt, colligere: dicimus igitur philosophiam naturalem esse scientiam contemplatiuam, quæ naturalium corporum, quatenus principium motus in se habent, perfectam cognitionem tradit; perfecta autem subiecti

Secundus Physic. est initium philosophiæ naturalis, sic a c. 2.

Corpus naturale non est vniuo cum, infra cap. 10.

In lib de Tribus præcogn.

iecti cognitio, quum sit finis cuiusque scientiæ speculatiuæ, in duobus consistit, vt alibi declarauimus, in principiorum & accidentium illius subiecti cognitione: quare naturalis scientiæ scopus nullus alius est, quam cognoscere principia corporum naturalium, & eorundem accidentia per suas causas. Ex hac definitione haurire possumus veram totius scientiæ diuisionem in partes præcipuas, & aliorum errores in ea partienda deprehendere. Multos audiui hac primum diuisione vtentes: acturus Philosophus naturalis de naturalibus corporibus, eorū principia in primis cognoscere debuit, quoniam enim ex principiorum notitia cognitio aliorum pendet, debet quisque alicuius rei cognitionem indagaturus, ante omnia nosse eius principia; scientia igitur naturalis in duas principes partes diuiditur, vnam priorem, quæ est de principiis corporum naturalium, & eaque octo Physicæ auscultationis libris continetur; alteram posteriorem, in qua agitur de corporibus ipsis naturalibus, quorum illa principia sunt, & eaque continet reliquos omnes libros naturales, quorum primus est liber de Cælo. Diuisionem hanc ex ipsius Aristotelis verbis desumunt, nam in initio Physicorum inquit, se primo loco acturum esse de principiis rerum naturalium, in initio autem libri primi de Cælo asserit, se tunc primum naturalium corporum tractationem aggressurum; octo igitur libris Physicæ auscultationis nullum aliud dicunt habere subiectum, nisi principia corporis naturalis, cum quibus coniuncta esse debuit tractatio de eiusdem communibus accidentibus; ipsum autem corpus naturale non in illis; sed in aliis sequentibus libris subiectum esse, eiusque tractationem incipere à primo libro de Cælo. Hanc sententiam ego alias, quum philosophiam publice interpretari cepi, satis inter nostrorum temporum Philosophos vulgaram, ab illisque receptam, atque defensionem inueni; probare tamen eam nunquam potui, quia puto abs onam esse rationi & doctrinæ Aristotelis Posterioris, propterea semper illam efficaciter impugnaui; nunc vero pauca aduersus eam dicere satis erit, tum quod satis multa à me dicta sunt in operibus logicis, tum etiam quod audio desertam nunc esse à pluribus, qui quum antea ipsius defensores extiterint, in veriorē sententiam, de qua mox dicemus, postea venerunt, ita vt pluribus in eam inuehi nullum operæ pretium fore videatur. Itaque nunc paucis agentes dicimus, non posse de subiecto aliquo agi, nisi agendo de principiis, vel de accidentibus eius, nam in his tantum duobus tota scientia versatur: abs onum igitur est rationi, quod dicatur agi prius de principiis corporum naturalis, postea vero in aliis libris de ipso naturali corpore, sed ipsamet de principiis tractatio est actu tractatio de corpore naturali. Sed vt hoc etiam eis condone-

De diuisione opinio aliorum.

Ratio opinionis prædictæ.

Consuetudo.

Lib. 2. de Method. c. 16. & lib. de Præcogn. ca. 5. 6. 7.

1. Ratio.

2. Ratio.

A mus, quid de accidentibus dicimus? in his enim vt non possunt ea ratione, qua de principiis vtentur: non est enim necessarium agere prius de accidentibus rei, quam de ipsa re agatur, imo potius vanissimum est talem tractationem moliri, siquidem accidentia sunt naturā posteriora subiecto, nec possumus ad eorum demonstrationem accedere, nisi subiecto iam cognito, absurdum igitur est id, quod illi dicunt, agi prius in libris Physicorum de communibus accidentibus corporum naturalium, postea vero in aliis libris agi de ipsis corporibus naturalibus. Præterea docuit Aristoteles in primo libro Posteriorum, accidentia propria generis non esse speciebus attribuenda, sed ipsismet communi generi, sin minus, sophisticam tradi cognitionem; atqui accidentia, & principia, quæ in libris Physicæ auscultationis tractantur, communia sunt, & competunt omni corpori naturali: in libris autem de Cælo, & aliis omnibus sequentibus, non agitur de corpore naturali in genere, sed separatim de speciebus eius singulis: ergo si illis attribuit Aristoteles accidentia, quæ in libris Physicæ auscultationis tractantur, sophisticè tradit cognitionem accidentium naturalium; tangitur autem ratio hæc ab Auerroë in sua Præfatione in primum librum Physicorum. Hac igitur opinione reiecta, ego puto accipiendam esse Auerrois in dicto loco, & Latinorum communem sententiam, qui putant tractationem de corpore naturali distingui debuisse in duas partes præcipuas; quum enim corpus naturale cognoscendum proponatur, tum secundum comunem rationem, quatenus genus quoddam est latissime patens; tum etiam secundum proprias singularum specierum rationes; & ordine doctrinæ sit prius de genere agendum, quam de speciebus; oportuit scientiam naturalem in duas partes diuidi; in partem communem, quæ de ipso genere sit, primumque in scientia locum occupet, & partem propriam, siue particularem, in qua de singulis speciebus tractatio fiat; pars igitur communis continetur octo libris Physicæ auscultationis, in qua docet Aristoteles ea, quæ omni corpori naturali communiter competunt; altera vero posterior pars continet reliquos omnes libros naturales, qui propter specierum multitudinem, ac diuersitatem plurimi, atque distincti sunt, quorum diuisio & ordo in sequentibus declarabitur. Nulla igitur dissensio est in partibus huius diuisionis, quum omnes consentiant duas esse primas huius scientiæ partes, & vnam contineri octo libris Physicæ auscultationis, alteram vero reliquis omnibus: sed in ratione partitionis tota controuersia posita est, alii namque dicebant, priorem partem esse debuisse de principiis corporis naturalis, posteriorem vero de ipsismet corporibus naturali.

3. Ratio.

Vera diuisio scientiæ naturalis.

turalibus. Nos vero cum Auerroë, & Latinis dicimus priorem partem esse debuisse de ipso communi genere corpore naturali, posteriori vero de ipsius speciebus; cuius partitionis mentionem fecit Auerroës etiam in initio suæ Epitomes primi libri de Cælo, & in initio primi Meteorologicorum. Talemque etiam artis Logicæ partitionem apud eundem legimus in sua Præfatione in primum librum Posteriorum, eamque nos in logicis libris nostris declarauimus.

De subiecto librorum Physicæ auscultationis. Cap. VII.

EX his, quæ modo diximus, patet eandem esse disputationem de prima librorum naturalium partitione, ac de subiecto octo librorum Physicæ auscultationis; illi enim, qui primam huius scientiæ partem dicunt esse de principiis corporum naturalium, dicunt etiam nullum aliud in ea parte subiectum esse statuent, nisi ipsa principia; cuius opinionis falsitatem iam demonstraui. Nos vero cum Latinis dicimus illud idem, quod in tota scientia subiectum esse dicatur, in his quoque octo libris subiectum esse statuendum, ita vt, quum tota scientia subiectum habeat corpus naturale, hoc idem in sua maxima amplitudine consideratum in his octo libris subiectum esse dicatur. Aduersus quam sententiam vanissima est obiectio Vicomercati, qui dicit, idem ergo erit subiectum totius scientiæ & partis, siquidem tota scientia subiectum habet corpus naturam habens, & liber Physicorum similiter habet subiectum corpus naturam habens, quod quidem (inquit) est frustra multiplicare corpus naturam habens. Sed huius obiectiois solutio facile ex iis, quæ dicta sunt, colligitur; nam corpus naturam habens tribus modis accipi potest: vno modo pro ipso solo communi genere, absque specierum consideratione; secundo modo pro sola omnium specierum collectione; videntur enim simul sumptæ omnes æquipollere generi; tertio pro ambobus simul, pro communi genere cum tota specierum suarum collectione. Dicimus igitur corpus naturale primo modo acceptum, subiectum esse in solis octo libris Physicæ auscultationis; secundo autem modo in reliquis omnibus libris, præter prædictos; tertio demum in tota scientia, quæ continet & octo Physicos, & alios omnes; non est igitur idem subiectum totius scientiæ & partis, quum non eodem modo consideratum ponatur subiectum in octo Physicis, atque in scientia tota; imo necessarium omnino fuit his modis naturalia corpora considerare, ad scientiæ huius perfectionem & integritatem; nam si secundum propria tantum rationes, quibus discernuntur, naturalia corpora cognoscerentur, im-

A perfecta cognitio esset, quia cognoscenda etiam sunt secundum communem rationem generis, in quo conueniunt; quæ namque generi competunt, non sunt de speciebus demonstranda, sed de ipso communi genere: & è conuerso imperfecta fuisset sola generis, cognitio sine cognitione specierum; confusa namque & rudis fuisset rerum naturalium cognitio ratione tantum communi, in qua conueniunt, ignorantis propriis singularium naturis & proprietatibus.

B Vtraque autem consideratione disciplina naturalis perfecta; & integra redditur: nec ob id fit, vt totius scientiæ naturalis non vnum sit subiectum: quamuis enim plurimæ sint naturalis corporis species, tamen sat est generis, sub quo omnes colliguntur, vnitas ad subiecti, & scientiæ vnitatem constituendam. Magis autem videntur aduersarij hac difficultate vrgeri, dum dicunt non agi de corpore naturali, nisi in libris de Cælo, & alijs sequentibus; quam enim in nullo eorum librorum agatur de communi genere, quod vnum est, sed de speciebus, quæ sunt quam plurimæ, non satis tueri possunt huius disciplinæ vnitatem: imo & mancam, atque imperfectam eam reddunt, dum eam tractatione communis generis destitutam esse volunt. Eorum autem ratio, quam initio adduximus, nullius est momenti, & fusijs soluta à nobis est in operibus Logicis: quum enim subiecto cuiusque scientiæ constituto statim oriatur duplex authoris consilium, siue intentio, nempe agendi de principiis, ac de affectionibus eiusdem subiecti, quo fit, vt agere de principiis, vel de affectionibus, rei sit in illa re versari vt in subiecto; certe sententiam nostram confirmat potius, quam infirmet dictum Aristotelis, quando inquit, agendum primo loco esse de principiis, sic enim nil aliud indicat, quam scopum & intentionem esse agere primum de primis principiis: subiectum igitur est illud, cuius ea principia sunt; sunt autem principia corporis naturalis communis: hoc igitur est subiectum, quoniam huius principia quærantur. Quod vero in initio primi libri de Cælo Aristoteles dicat scientiam naturalem versari in corporibus, non ob id asserit, se tunc primum aggredi tractationem de corpore; sed significat se tunc praegradi tractationem particularem de singulis corporibus naturalibus, idque dicit, vt occasionem sumat declarandi præstantiam vniuersi, de quo in eo libro locutus erat.

C lo eorum librorum agatur de communi genere, quod vnum est, sed de speciebus, quæ sunt quam plurimæ, non satis tueri possunt huius disciplinæ vnitatem: imo & mancam, atque imperfectam eam reddunt, dum eam tractatione communis generis destitutam esse volunt. Eorum autem ratio, quam initio adduximus, nullius est momenti, & fusijs soluta à nobis est in operibus Logicis: quum enim subiecto cuiusque scientiæ constituto statim oriatur duplex authoris consilium, siue intentio, nempe agendi de principiis, ac de affectionibus eiusdem subiecti, quo fit, vt agere de principiis, vel de affectionibus, rei sit in illa re versari vt in subiecto; certe sententiam nostram confirmat potius, quam infirmet dictum Aristotelis, quando inquit, agendum primo loco esse de principiis, sic enim nil aliud indicat, quam scopum & intentionem esse agere primum de primis principiis: subiectum igitur est illud, cuius ea principia sunt; sunt autem principia corporis naturalis communis: hoc igitur est subiectum, quoniam huius principia quærantur. Quod vero in initio primi libri de Cælo Aristoteles dicat scientiam naturalem versari in corporibus, non ob id asserit, se tunc primum aggredi tractationem de corpore; sed significat se tunc praegradi tractationem particularem de singulis corporibus naturalibus, idque dicit, vt occasionem sumat declarandi præstantiam vniuersi, de quo in eo libro locutus erat.

D duplex authoris consilium, siue intentio, nempe agendi de principiis, ac de affectionibus eiusdem subiecti, quo fit, vt agere de principiis, vel de affectionibus, rei sit in illa re versari vt in subiecto; certe sententiam nostram confirmat potius, quam infirmet dictum Aristotelis, quando inquit, agendum primo loco esse de principiis, sic enim nil aliud indicat, quam scopum & intentionem esse agere primum de primis principiis: subiectum igitur est illud, cuius ea principia sunt; sunt autem principia corporis naturalis communis: hoc igitur est subiectum, quoniam huius principia quærantur. Quod vero in initio primi libri de Cælo Aristoteles dicat scientiam naturalem versari in corporibus, non ob id asserit, se tunc primum aggredi tractationem de corpore; sed significat se tunc praegradi tractationem particularem de singulis corporibus naturalibus, idque dicit, vt occasionem sumat declarandi præstantiam vniuersi, de quo in eo libro locutus erat.

E hoc igitur est subiectum, quoniam huius principia quærantur. Quod vero in initio primi libri de Cælo Aristoteles dicat scientiam naturalem versari in corporibus, non ob id asserit, se tunc primum aggredi tractationem de corpore; sed significat se tunc praegradi tractationem particularem de singulis corporibus naturalibus, idque dicit, vt occasionem sumat declarandi præstantiam vniuersi, de quo in eo libro locutus erat.

F diuisio librorum Physicæ auscultationis. Cap. IIX.

Quoniam dictum est octo libros Physicæ auscultationis subiectum habere corpus naturale amplissime sumptum, & adhuc abiunctum à speciebus suppositis; subiecto autem alicuius scientiæ, seu libri constituto, oritur duplex

*In initio
2. lib. de
Natur.
logia*

*Aliorum
opinio.*

*Opinio
vera*

*Obiectio
Vicomer
cati.*

*Solutio
Corporis
naturalis
triplex ac-
ceptio.*

*Ratio
natis
scientia
naturalis.*

*Solutio
rationis
aduersa-
riorum.
Lib. 2. de
Method.
c. 16. &
lib. de
præcogn.
cap. 5.
6. 7.*

duplex authoris intentio in eo libro, nempe agendi de principiis, & de accidentibus illius subiecti; necesse est duplex esse Aristotelis consilium in his octo libris, proinde eos prima diuisione diuidi in duas partes, in quarum vna priore agatur de posterioris corporis naturalis; in altera vero posterioris de eiusdem propriis accidentibus; in his enim duobus consistit perfecta tractatio de corpore naturali in genere, eaque omnia & principia, & accidentia, si ipsius propria sunt, necesse est vtiliter communia corporibus omnibus naturalibus. Huic horum librorum diuisioni in duas partes attestatur partitio illa trita & vulgata, quam apud Græcos interpretes legimus; horum enim octo librorum alios dixerunt esse de principiis, alios vero de motu, nominatione motus alia quoque naturalis corporis accidentia complectentes; certum est enim non de solo motu, sed etiam de loco, de tempore, de infinito, de continuo in his libris agi, eaque omnia accidentia in principio tertij libri ab Aristotele considerata proponi, sed quia principem locum inter accidentia naturalia tenet motus, & plurimum de motu agit in iis libris, non absque ratione fit vt à parte & maxima, & præcipua, totam de communibus accidentibus tractationem appellemus de motu, probandaque est Græcorum interpretationem appellatio, si modo ea, quam diximus, ratione vsi sunt. Sed quoniam libri dicendi sint de principiis, & qui de motu, controuersia inter eosdem fuit, nam Simplicius, & Adrastus dixerunt quinque priores esse de principiis, tres vero posteriores de motu: Prophyrius autem, & Ioannes Grammaticus quatuor priores de principiis, quatuor posteriores de motu. Attamen plures recentiores in hac opinione, quæ verior est, consenserunt, quod duo tantum priores sint de principiis, reliqui autem sex de motu, aliique accidentibus corporis naturalis. Hanc igitur declarantes, aliarum simul falsitatem detegemus; prius quidem considerabimus, quid in primo libro, & quid in secundo agatur; postea quidem in aliis sex; quum enim hi octo libri sint de rebus communibus, videntur modo quodam totam scientiam naturalem sua virtute complecti, proinde digni sunt, in quorum structura declaranda diutius, quam in plerisque aliis, immoremur.

De primo libro Physicorum, & eius connexionum secundo. Cap. I X.

DIFFICULTATEM primo loco facit primus liber, in quo de caducorum tantum corporum principiis, vt ante diximus, agitur, non de principiis corporis naturalis vniuersè sumpti, de quibus potius agendum esse videbatur; siquidem de illius principiis agi oportet.

A quod libri subiectum est; atqui subiectum est non corpus caducum, sed corpus habens naturam, & caduca, & æterna corpora complectatur; adde quod secundus liber, & alij sequentes sunt de rebus communibus, quæ ad cælum quoque extenduntur, vt supra ostendimus; quomodo igitur primum alii anteponens Aristoteles particularem tractationem anteposuit vniuersali? Res hæc plena est difficultatis, quæ per aliorum responsionem, quam antea refutauimus, non tollitur; ego igitur non verebor propriam hac in re proferre sententiam, ad quam inueniendam excitant me Auerois verba in calce postremi commentarij illius primi libri. Videtur enim Aueroes huiusce rei veritatem non ignorasse, aut saltem sub nube vidisse: ibi namque interpretans vltima illa Aristotelis verba *rursus aliud principium capientes dicamus* duas affert expositiones, sed in altera priore non acquiescens, quippe quæ manifeste vana & absurda est, alteram postea adducit, dicens, Aristot. intelligere aliud doctrinæ initium, quoniam reuera initium huius scientiæ sumendum est à secundo libro. Cuius quidem dictum nullam Aueroes rationem adducit, qua dignoscamus, num huiusce rei intima penetrauerit, dictum tamen verissimum est, & firmissimis nititur fundamentis, propterea quod nullum est scientiæ naturalis conuenientius initium, quam à definitione subiecti, & à declaratione huius nominis, Natura; idque Franciscus Vicomercatus, instar Caiphæ inscius confessus est in principio suorum commentariorum in illum secundum librum, dum inquit ita esse præclarum, & magnificum illud secundi libri initium, vt totius naturalis philosophiæ exordium esse queat; enumerat enim ibi Aristoteles præcipuas naturalis corporis species, in quibus versaturus est, deinde statim naturæ nomen declarat, in quo tanquam in communi considerandi ratione illæ omnes conueniunt, sitque vnam totius scientiæ subiectum corpus naturam habens. **E** Quid igitur de primo libro dicemus? estne ab eo loco alienus, & in eo perperam ab Aristotele positus? absit vt hoc dicamus, quum potius miro cum artificio sit ibi ab Aristotele antecurandum librum collocatus, ita vt sit vero primus liber Physicæ auscultationis, qui vero secundus dicitur, sit reuera secundus & eum statim sequatur. Dicimus igitur duo esse initia scientiæ naturalis, vnum, quod ipsa secundum se disciplina illa postulauit, alterum vero ob nostram meliorem cognitionem; ipsa quidem secundum se scientia naturalis requirebat, vt à definitione subiecti exordium sumeretur, quemadmodum diximus; hac igitur ratione secundus liber est initium scientiæ naturalis, incipit enim ab enumeratione rerum naturalium, & à definitione corporis naturalis latissime sumpti, quod & caduca, & æterna corpora

Solutio dubij.

Verum instituta scientia naturalis est. Physicæ.

Duo sunt initia scientiæ naturalis.

Simplicius. Adrastus. Prophyrius. Ioh. Grammaticus. Recentiores opinio.

Dubium de r. lib. Physicæ.

pora complectatur; hujus autem ita accepti, nulla erant effendi principia, ideo nulla eiusmodi principia tractari potuerunt, sed principia tantum cognitionis, vt mox declarabimus, inter quæ principem locum tenet declaratio nominis Natura. Sed propter nostram meliorem cognitionem coactus est Aristoteles primum librum antepone, & ab eo totam scientiam auspiciari, idque duas ob causas; vna eaque præcipua, fuit propter cognoscendam naturam; ad intelligendum enim quid sit naturam habens, non modo intelligere oportebat quid sit natura, sed etiam quænam sit, nec satis erat cognoscere naturam esse principium motus in situ ipsi naturali corpori, sed noscendum etiam erat, quodnam sit illud, quod in physico corpore inexistens, dicatur principium naturalis motus in eo; ob id Aristoteles statim post declarationem naturæ, & habentis naturam, disputationem aggreditur, an hoc principium motus sit materia, vt præfici Philosophi voluerunt, an forma, vt ipse Aristoteles existimauit necessarium igitur omnino erat nouisse prius naturalia corpora ex materia, & forma consistere, quod quidem ex primo libro cognouimus, vt possemus intelligere naturam, quæ est principium motus, formam potius esse, quam materiam; alioqui non opus erat ab illis principis auspiciari, quum manifestum sit ea non esse naturalis corporis principia vniuersæ sumpti, sed generationis, & generabilis corporis tantummodo, quo fit vt ad libros potius de generatione, & interitu, eorum consideratio pertinuerit; idque in illorum librorum exordio Aristoteles ipse testatur: proponit enim considerandas causas generationis, & interitus communiter omnium, quæ natura generantur, & intereunt, hæ autem non sunt nisi illæ eadem causæ, quæ fuisse in primo Physicorum consideratæ fuerant, de quibus iterum loquitur, sed strictius in primo de Generatione; horum igitur generationis principiorum tractationem Aristoteles in primo Physicæ auscultationis anticipauit propter nostram cognitionem. Adde & alteram huius ordinis tractationem, quæ ipsa quidem per se fortasse Aristotelem non mouisset; sed alteri priori adiecta aliquid potuit afferre momenti; nam si antiquos Philosophos spectemus, prima generationis principia apud eos omnium naturalium corporum, nullo excepto, principia erant, siquidem cœlum ex iisdem principijs, è quibus cætera corpora constare arbitrabantur. Quoniam igitur illud certum, statutumque est, si naturale corpus vniuersæ sumptum, communia sũx constitutionis principia habuisset, ab iis omnino auspiciandum fuisse, Aristoteles qui nondum docuerat cœlum esse corpus æternum, nullaque habere generationis principia, nulla vti poterat excusatione, cur à primis generationis principijs ordiretur;

A ab his ergo voluit incipere in primo libro Physicæ auscultationis, & iis quidem vt principijs generabilium, non ita tamen vt constitueret aliqua naturalia corpora non esse generabilia, quæ potius è contrario suspicari deberemus omnia esse generabilia, si quidem extabant aliorum sententiæ, qui dicebant, cœlum non minus, quam reliqua, corpora, generationis & interitui obnoxium esse. Ob id ex professio ab horum principiorum tractatione auspiciatur Aristoteles in primo Physicorum, eamque in Proœmio illius libri proponit, eaque vtitur ratione, quod ex principiorum notitia omnis aliorum cognitio pendet; quæ ratio de omnibus naturalibus corporibus intelligenda est, si omnia sunt generabilia, non de omnibus autem, si non omnia, hoc autem iam diximus nondum esse ab Aristotele declaratum. Sed tueri etiam fortassis absolute possumus, ad omnium profus rerum naturalium notitiam conferre illorum principiorum cognitionem, quatenus illorum principiorum cognitio necessaria erat ad cognoscendam naturam, quæ in secundo libro declaranda erat, vt communis cœlo, & inferioribus corporibus, vt antea dicebamus.

Quod corpus naturale non sit commune vniuersum, sed analogum.

Cap. X.

D SED dignum consideratione hic est id, de quo multi dubitarunt; quum enim corpus naturale late sumptum non sit vniuersum, sed analogum, id autem vocari soleat analogum, quod multa contineat ordine quodam, vnum prius, alterum vero posterius, dubium est, de quonam corpore dicatur prius, & de quo posterius, num prius de cœlo, posterius de caducis corporibus, an è conuerso. Videtur quidem multis, Cœlo prius competere naturam, & nomen corporis naturalis, deinde vero inferioribus corporibus, quoniam Cœlum & nobilissimum omnium corporum est, & aliorum causa: quare videtur primum inter naturalia corpora locum sibi vendicare. Hæc tamen sententia mihi quidem semper dubia visa est, nam si Cœlum propter suam nobilitatem esset magis naturale corpus, quam corpora caduca, oporteret eadem ratione hominem magis, quam lapidem, esse corpus naturale, & magis, quam asinum, esse animal, quod tamen dicendum non est; quemadmodum enim species generis vniuersi sunt aliæ aliis nobiliores, per id tamen non stat, quin participatione generis sint æquales; sic etiam hic dicendum videtur, Cœlum secundum propriam rationem esse aliis corporibus nobilius, nec ob id fieri vt sit magis, quam alia, naturale corpus, quum possit esse nobilius, & æque naturale, ac illa, aut etiã minus, quam illa. Si vero quia est causa aliorum, esset magis naturale

Prior ratio cur à i. Phys. incipere oporteat.

Posterior ratio.

Confutatio.

turale corpus, oporteret elementa magis esse naturalia, quam mista, & magis hominem generantem, quam hominem genitum, quod tamen dicere non possumus: quamvis enim filius sit à patre genitus, non est tamen homo à patre, sed à sua forma, hæc enim sola est æquata ratio humanitatis. ita etiam elementa sunt causæ mistorum, non tamen hæc ratione habent mista naturam, quod ex elementis consistit, sed quia formam suam habent, quæ vere est natura; nam etiam anima est natura, & principium morus, & est forma addita formis elementorum: sic etiam dicendum est, Cælum esse causam effectricem inferiorum corporum, hæc tamen singula non ex ratione dici naturalia, quod à cælo sunt genita, sed per proprias formas; singulum igitur naturale corpus per seipsum habere naturam dicitur, non per aliud, licet vnum alterius causa dici possit. Ego puto ad huiuscerei declarationem necessarium esse intelligere quid sit id, quod solet vocari analogum, nam opinantur multi, analogum esse id, quod ab Aristotele in principio 4. Metaphysic. vocatur ab vno, siue ad vnum; decipiuntur tamen, quia iniis, quæ ab vno, seu ad vnum dicuntur, est pendentia necessaria aliorum ab vno, quatenus talia sunt: accidentia namque ea ratione sunt entia, quatenus inhærent substantiæ, quæ primario dicitur ens; & sana omnia ideo dicuntur sana, quia referuntur ad corporis sanitatem, quæ finis est: at vnum analogia nil aliud est, quam vnum proportionem, etiam si nulla sit pendentia aliorum ab vno. Huius exempla plura legimus apud Aristotelem in libris de Animalibus, vt membrum illud, quod in animali principium, & fons vitæ est, vnum est analogia, non enim id in omnibus est cor, sed vel cor, vel quid cordi proportionem respondens, nam in animalibus sanguineis est cor, in aliis vero, quæ sanguine carent, est quiddam aliud, quod iniis eorum munere fungitur, quo in sanguineis cor: de præcipuo itaque membro loqui possumus, tanquam de vno per analogiam, nulla tamen est pendentia inter illa, quæ sub hoc communi continentur, neque enim proportionale cordi in carentibus sanguine ideo suo munere fungitur, quia pendeat à corde sanguineorum, neque cor ab illo pendet, sed solum habent quandam cõuenientiam virium, seu numeris, qua dicuntur, idem esse secundum analogiam: legimus etiam aliud exemplum manifestum apud Aristotelem in contextu 87. secundi Posteriorum, vbi dicit idem esse officium ossis in animali habente os, quod spinæ in pisce, & sepæ in sepia, proinde os, spinam & sepæ esse vnum analogia, non vnum vniuocè. Sic dicendum puto de corpore naturam habente, quod cœlestia & inferiora complectitur, vnum enim est analogia, quoniam vt hæc inferiora habent in se naturam, quæ est internum principium motus singulo-

rum naturalis, ita in cælo quoque principium internum sui motus esse dicimus, non quidem eiusdem rationis, sed illi proportionem quadam respondens: habere autem in se principium motus, nec cælo competit per inferiora corpora, nec his per Cælum, sed cuilibet naturali corpori competit per seipsum, proinde vanum est querere cui prius competat, cui posterior, quum minime necessarium sit in analogis talem ordinem esse; quamobrem corpus naturale non recte appellatur commune ab vno, seu ad vnum, sed vocandum est commune analogum; quemadmodum è contrario ens non proprie vocatur analogum, sed rectius dicitur esse commune ab vno. Illud præterea notare volo, quod hæc in re non parui est momenti, tantum abesse vt habens naturam prius significet Cælum, posteriori vero inferiora corpora, quod multi opinantur, vt potius meo quidem iudicio inferioribus competat prius, Cælo autem posteriori, non quidem secundum rem ipsam, hoc enim iam negauimus, sed secundum nos, & ratione cognitionis nostræ, quoniam enim familiaria nobis sunt hæc caduca corpora, in quibus versamur, & quorum compositionem ex materia & forma iam in primo libro cognouimus, hæc præcipue respexisse Aristotelem in definitione naturæ putandum est. vt tale motus principium Cælo quoque, quod remotius, & ignotius nobis est, postea accommodemus. Hoc indicant tum verba posita in definitione naturæ, quæ fortasse alibi opportuniore occasione perpendemus, tum sequens illa Aristotelis disputatio, an materia, an potius forma sit ipsa rei natura: loquitur enim ibi Aristoteles de iis, quæ ex materia & forma constant, nec ob id excluditur Cælum, quia etsi materiæ & formæ compositionem non habet, tamen & materiæ, & formæ conditiones redolet; materiæ, quatenus est corpus, formæ vero, quatenus existit actu; habet igitur aliquid proportionem respondens formæ, quod est in eo principium motus, vt in caducis corporibus forma, hoc autem quomodo sese habeat, alibi declarabimus. Hinc ortum habuisse puto nonnullorum errorem, qui dixere, sub naturæ definitione naturam cœlicam non contineri; nam hi id quidem viderunt, quod manifestum est, Aristotelem præcipue caducorum corporum naturam respicere; at id, quod profundius erat, consilium. artificiumque Aristotelis non penetrarunt, qui cælo quoque aptari voluit definitionem naturæ: hoc enim tum ratio, quam tetigimus, persuadet, tum tota septem librorum tractatio declarat: adde vero & Aristotelis verba satis clara in contextu 5. libri primi de Cælo, vbi repetens definitionem naturæ in secundo Physicæ auscultationis traditam, inquit omnia naturalia corpora esse loca mobilia, propterea quod habent naturam, quæ est mo-

*Ens nanq
est ana-
logum.*

*Habere
naturã
competit
prius in-
feriori-
bus, poste-
rius cælo.*

*Aliquo-
rum error.*

*Opinio
propria.
Analogũ
non est id
de quod
ab vno,
siue ad
vnum.*

*Corpus
naturale
nõ est ab
vno, sed
analogũ.*

est motus principium: deinde statim motum localem diuidit in rectum, & circularem, & mixtum: itaque asserit motum in naturæ definitione iam acceptum cœlesti quoque motui communem fuisse: sed res manifestior est, quam vt pluribus verbis, aut longiori disputatione indigeat.

Quomodo duo priores libri Physicorum sint de principiis. Cap. XI.

EX iis, quæ hætenus dicta sunt, cognoscere possumus, quomodo duo priores libri Physicæ auscultationis sint de principiis: vera enim est opinio D. Thomæ, qui dicit agi in primo libro de principiis rerum naturalium, quæ essendi principia vocari solent; in secundo autem de principiis scientiæ naturalis, hoc est, de principiis cognoscendi. Sed huius dicti declarationem D. Thomas nullam adducit, qua intelligamus, ipsum huiusce rei rationem & artificium Aristotelis penetrasse, esset enim ab ipso querendum, cur tam diuersis exordiis distincta sint ab Aristotele principia rerum naturalium à principiis scientiæ naturalis, quæ dicuntur cognitionis principia, præsertim quum in initio primi libri contrarium asseruisse videatur; dicens enim auspiciandum esse à primis principiis rerum naturalium, propterea quod eorum notitia omnis aliorum cognitio pendet, fatetur eadem esse rerum naturalium, & cognitionis principia: cuius quidem dubitationis quam solutionem D. Thomas attulisset, & quam huius suæ distinctionis rationem esse existimauerit, ego quidem nescio: puto autem eam esse rationem, quam antea tetigimus. nam principia essendi, quæ omnium prorsus rerum naturalium principia essent, nulla considerari poterant, quia nulla erant; sed à principiis tantum cognoscendi auspiciari poterat Aristoteles, quod in secundo libro fecit; sed quoniam hæc cognosci non poterant; nisi prius caducarum saltem rerum principia nouissemus, licet horum consideratio ad alium potius huius scientiæ librum pertinuisset. Aristoteles melioris doctrinæ gratiâ statuit anteponere primum librum, in quo prima generabilium principia declararet, eumque à secundo se iunxit, sumens in secundo alius exordium, quia primus ad sola generabilia, secundus vero ad omnia penitus naturalia corpora pertinebat. Quod autem dicebatur, principia essendi esse etiam cognoscendi, verum id quidem est, at non recipiatur: & longe diuersa sunt principia cognoscendi tantum, ab iis, quæ & essendi, & cognoscendi principia sunt; de quibus id possumus notare, quod licet vt essendi principia non sunt nisi rerum caducarum principia, tamen vt principia cognoscendi possunt omnium rerum naturalium principia dici; conferunt enim ad tra-

A stationem secundi libri, sicut antea diximus. Cæterum vt primum librum tandem omittamus, restat vt de secundo doceamus, quænam cognitionis principia in eo considerentur. Primum quidem dubitare non possumus, maxime omnium præcipuè cognitionis principium esse declarationem nominis naturæ, eamque non esse nisi principium cognitionis; quum sit tradita per effectus posteriores, per motum & quietem, idque notauit expresse Aueroes in commentario 44. libri 2. Posteriorum; non enim definitur ibi natura vt principium corporis naturalis, sed vt ratio formalis ipsius subiecti corporis naturalis, declaraturque per respectum ad accidentia posteriora; patet autem declarationem nominis subiecti inter omnia cognitionis principia primum sibi locum vindicare, ideo in secundo libro prima omnium esse debuit tractatio de natura, qua doceamur quid sit & quæ sit natura, quod ibi præstat Aristoteles ad contextum vsque 15. Quoniam autem sicuti res ab aliis rebus distinguitur per propriam formam, ita quælibet scientia ab aliis per modum considerandi, qui formæ locum obtinet; ideo declarata ipsa ratione formalis proprii subiecti, Aristoteles per eam, nempe per internum principium motus, quod vocatur natura, separat naturalem scientiam à Mathematicis: idque similiter est cognitionis principium; si quidem tollit difficultatē de ipso huius scientiæ proprio subiecto, quæ in huius disciplinæ ingressu turbare aliquem poterat. Et quoniam dixerat Aristoteles formam esse rei naturam, ideo declarare etiam voluit, qualis debeat esse tractatio de forma in scientia naturali, & ad quos vsque fines extendatur, idque vt physicam tractationem se iungeret à metaphysica. Hæc igitur omnia in ipso scientiæ initio fuisse declaranda, vt cognitionis principia, saltem vt quæ dirigentia seu præparantia dicuntur, manifestum est. Sed sequens de causis tractatio aliquid videtur habere difficultatis, & digna est aliqua consideratione: nam qualisnam sit, & cur ab Aristotele instituat, videtur non satis ab aliis fuisse declaratum: sunt qui dicant Aristotelem in principio primi libri professum, se de principiis, de causis, ac de elementis rerum naturalium loquuturum, id postea ita esse exequutum; egit in primo libro de principiis, in secundo autem de elementis, & de causis; de elementis in tractatione de natura, quoniam natura est internum principium motus, quod proprie dicitur elementum; tandem de causis in hac, de qua loquimur, de causis tractatione. Quæ sententia in eo tantum est probanda, quod dicit in primo libro agi de principiis, in reliquis omnino reprobanda, de causis namque & de elementis non in secundo libro agitur, sed in eodem primo; siquidem in primo libro Aristoteles idem prorsus significauit iis tribus vocabulis; prima namque

Quomodo 2. liber sit de principiis cognitionis.

Opinio D. Thomæ.

Dubium.

Solutio.

Qualis tractatio de causis.

Opinio aliquorum.

Consuetudo.

que interna principia rerum naturalium, & primæ causæ, & maxime proprie elementa vocantur, idque manifeste testatur tota primi libri tractatio, in qua Aristoteles eadem principia indistincte appellat modo principia, modo causas, modo elementa: sed nihil repugnantius est rationi, quam dicere tractationem de natura esse de elementis; nam materia & forma non vocantur elementa respectu motus, & quietis, & accidentium consequentiam, sed solum respectu corporis naturalis, cuius sunt primæ internæ partes; non sunt igitur elementa quatenus subeunt appellationem naturæ, quæ respicit motum & quietem; sed quatenus sunt materia & forma, & partes corporis naturalis, quod ex eis generatur & constat. Nec minus errant in tractatione de causis; ea namque non est illa, quam Aristoteles in initio primi libri proposuerat, siquidem de illa quidem tractatione, quæ in primo libro habetur, dicere possumus, nos per eam cognovisse primas causas rerum naturalium; sed de illa quæ habetur in secundo libro, nihil tale dicere possumus; per eam enim nullas cognoscimus rerum naturalium causas, ex quarum notitia aliorum cognitionem adipiscamur; patet enim agi eo in loco de generibus tantum, modisque causarum, non de causis vllis affectum naturalium. Certum autem est tractationem de generibus causarum non ad naturalem Philosophum, sed ad Metaphysicum proprie, & modo etiam aliquo ad Logicum pertinere; nam cognoscere demonstrator debuit, si demonstrare est à causa rei procedere, quænam causarum genera in demonstratione locum habere possint: ideo de his aliqua dicuntur ab Aristotele in libro secundo Poster. Analyt. Quomodo igitur de generibus causarum agat in secundo physice auscultationis Aristoteles, considerandum est, hoc enim satis ab aliis explicatum esse non video. Sumitur (vt arbitror) huiusce rei declaratio ex Auerrore in sua Præfatione in posteriores Analyticos, & in comment. 16. libri secundi Physic. & in initio suorum comment. in lib. 1. de Partibus animalium, ubi inquit duo esse genera regularum logicarum; aliæ namque sunt vniuersales, & ad omnes disciplinas vniuersè conferentes; aliæ vero propriæ, & ad vnam aliquam disciplinam peculiariter pertinentes; de illis agere ad Logicum inquit pertinere, de his vero minime, sed cuiusque disciplinæ proprium id munus esse; nam illa, quæ ad omnis demonstrationis constructionem generaliter attinent, in Posterioribus Analyticis tractari ab Aristotele debuerunt; sed illa, quæ ad soles pertinent demonstrationes naturales, non in Logica, sed in ipsamet scientia naturali declaranda sunt; non enim debet Logicus ad particulares, ac proprias singularum scientiarum condiciones descendere, nec docere qualis esse debeat demonstratio

A naturalis, & qualis Mathematica. Eam igitur causarum considerationem, quæ in secundo Physicorum habetur, ego Logicam esse puto, eamque restrictam ad scientiam naturalem, & faciendam in ipsamet disciplina naturali: quum enim in libro secundo Poster. docuisset Aristoteles, ex quibusnam causis construi demonstratio possit, docet in libro 2. Physicor. ex quibusnam causis demonstrare debeat Philosophus naturalis, & declaratis causarum generibus ostendit demonstrandum ipsi esse ex omnibus, maxime vero ex fine, propterea quod natura quicquid agit, propter finem agit. Hanc esse Auerois mentem, patet legentibus prædictam eius Præfationem in Posteriores Analyticos, ubi exempla ferens huius Logicæ particularis nominavit exempli gratiâ librum secundum Physicorum, & primum de partibus animalium; putauit enim hæc esse principia cognitionis in singula disciplina, per quæ moneamur, qua methode in ea disciplina progrediendum sit: nec dico hanc esse Logicam rebus naturalibus applicatam, quæ vtens, sine in vsu posita vocari solet; nam huiusmodi esse totam scientiam naturalem certum est, non solum aliquem vnum eius scientiæ librum; sed dico esse logicam doctentem, sed propriam scientiæ naturalis, ideoque in naturali scientia traditam, non in libris Analyticis. Illa verò de casu & fortuna tractatio, quæ in eo secundo libro habetur, annexa est tractationi de causis; vt autem eius ratio cognoscatur, scendum est, tractationem illam de causis duas habere partes, vnam, in qua declarantur solummodo genera, & modi causarum; alteram vero magis præcipuam, quæ incipit in eo contextu 70. in qua Aristoteles ad id, quod sibi proposuerat, applicat ea omnia, quæ dixerat, quippe docet esse per omnia causarum genera demonstrandum in scientia naturali, maxime vero per finem, tandemque in calce libri ostendit, necessitatem in rebus naturalibus tribuendam esse materiæ propter finem, non fini propter materiam, quæ antiquorum sententia erat, dicentium, effectus naturales fieri ex materiæ necessitate. In hac igitur postrema parte, in qua docet Aristoteles, ex quibus causis debeat Philosophus naturalis quærere scientiam rerum naturalium, non loquitur de casu, & fortuna, sed potius excludit huiusmodi causas, dicens, effectus naturales vel semper eodem modo se habere, vel saltem vt plurimum, proinde nullum eorum referri posse in casum & fortunam: sed in altera parte priore, in qua declarat genera, & modos causarum, vt quid omnes sint intelligamus; declarat etiam quid sint casus, & fortuna: quum enim in has causas referantur ab hominibus multi effectus, eaque locum habere videantur solum in rebus naturæ, debuit Aristoteles docere quid sint. Docuit itaque eas esse causas per accidens, & reduci ad genus causæ efficien-

*De casu
& fortuna.*

*Opinio
propria.*

*Duo genera
regularum
logicarum.*

ficien-

scientiis; & hac ratione expleuit tractationem de causis, quantum ad naturalem Philosophum potuit pertinere, nec ob alium scopum, nisi ut tandem doceret, in quas causas sint referendi effectus naturales, ut perfectam eorum scientiam adipiscamur. Sed nimium fortasse prolixum esse videbimur, ut in magnam molem crescere nostram hanc naturalis scientiæ fabricam oporteat, si in omnibus Aristotelis libris tantam facere moram statueremus: fatigatur sit in ipsis naturæ primordiis scientiæque huius uniuersæ principis diutius instituisse, quoniam principiorum consideratio, etsi mole parua est, virtute tamen est maxima, quum totam modo quodam scientiam complectatur, in reliquis libris satis erit artificium & ordinem percutari, dimissa singularum rerum consideratione.

De sex posterioribus libris Physicæ auscultationis. Cap. XII.

Quod autem reliqui sex libri sint de motu, aliisque accidentibus corporis naturalis, tum tractatio ipsa tractat, tum Aristotelis verba testantur in initio tertii libri, vbi asserit se de his tractaturum, tanquam de communibus accidentibus rerum naturalium. Quare falsa est Græcorum sententia, qui tertium, & quartum, aut etiam quintum annumerant libris de principiis, ducti fortasse verbis Aristotelis in principio illius tertii libri, vbi dicere videtur se de motu acturum propter naturam, & ut definitio naturæ intelligatur: is igitur liber est de principis, quia propter principia scriptus; sic quartus, & quintus ob eandem rationem. Idem confirmare videntur verba Aristotelis in contextu 54. primi libri de Cælo, vbi citans tertium librum Physicorum, appellat librum de principiis. Friuola tamen vtraque ratio est: ad alteram enim priorem dico, Aristotelem ibi respicere cognitionem motus an sit, quæ confusa dicitur; sed non cognitionem quid sit, quæ dicitur distincta, qualem in eotertio libro tradit; dicens enim ignorato motu necesse esse ignorare naturam, non id significare vult, quod plerique existimarunt, tractationem de motu ibi esse instituentiam ad intelligendam definitionem naturæ, siquidem si absque illa non posset intelligi definitio naturæ, debuisset omnino Aristoteles prius motus, quam naturæ definitionem tradere & declarare: sed volens solummodo significare Aristoteles magnum conexum, quem motus habet cum natura, quo fit, ut naturali philosopho necessarium omnino sit agere de motu; sumit ignorantem motus, quæ opponitur cognitioni motus confusæ, quam habent omnes homines, & inquit: Statuas ignotum esse dari motum, videbis naturam cognosci nullo modo posse; & reuera si bene naturæ definitionem expendamus, faci-

Ale intelligemus eâ satis à nobis intelligi per solam motus cognitionem confusam, nec postulare distinctam illam, quæ in tertio libro traditur; quæ, si bene consideretur, nihil confert ad intelligendam definitionem naturæ; videmus etiam Aristotelem in illo tertio libro tanta cum diligentia indagare, ac declarare definitionem motus, ut dicere cogamur agi ibi de motu propter se, non propter definitionem naturæ; nisi enim ibi de motu agitur propter se, vbi summam diligentiam definitur, non video quo alio in loco dicere possimus de motu agi in philosophia Naturali; hoc idem de loco ac de tempore dicendum est, de quibus agitur in quarto libro: sed in eodem tertij libri initio Aristoteles asserit, se de his omnibus, ac de aliis locuturum, ut de communibus accidentibus corporum naturalium; quare dubitandum non est, tertium librum & alios quinque sequentes esse de accidentibus corporis naturalis late accepti. Ad alteram rationem dico; Aristotelem eo in loco non ipsum per se sumptum tertium Physicorum vocare de principiis, tanquam distinctum à libris de motu; sed totum volumen de Physicæ auscultatione à parte eius præcipua nominæ de principiis: sic etiam quandoque totam Metaphysicam vocamus diuinam scientiam, & dicimus quartum diuinorum, quintum diuinorum, tamen neuter horum, sed solus duodecimus est de rebus diuinis: sic Aristoteles in contextu. 40. 8. Physic. sextum librum vocat de natura, licet omnium consensione is in libris de motu numeretur, non in libris de principiis; totam enim præcedentium librorum congeriem appellat de natura, non illum sextum seorsum acceptum, De ipsa autem illorum sex librorum dispositione, ac de ordine eorum communium accidentium multa dici possunt, quæ consulto omitimus, ne hæc nostra theoria in magnum nimis opus excresecat: satis in præsentia sit aliqua beruiter tangere, quæ ad consilium institutumque hoc nostrum magis pertinere videntur. Imprimis id volo de quinto libro adnotare, agi quidem in eo de speciebus motus, eas tamen ad libros Physicæ auscultationis non pertinere, vel saltem non omnnes; de motu enim latissime accepto, atque etiam de motu locali uniuerse sumpto, qui omnibus naturalibus corporibus communis est, in iis tantum libris agi potuit; sed de alteratione, de accretione & imminutione, ac de generatione, & interitu; quum solis caducis corporibus competat, non ibi agendum erat, sed in libris de generatione, vbi etiam manifestam harum omnium mutationum tractationem legimus; quæ igitur de his dicuntur in libris Physicæ auscultationis, non propter se dicuntur, siquidem is non est locus, in quo de his agatur, sed propter cognitionem generis, de quo ibi agitur; cuius rationem declaro hoc exemplo; Si sit cognoscendum animal genus cognitione quatum

Error Græcorum in statuendis libris de principiis.

Ratio illorum prima. Ratio secunda.

Solutio prima rationis.

Solutio secunda rationis.

Cur de speciebus motus agatur in 5. libro.

Cōfusum fieri possit distincta, necesse est ut quum sit totum quoddam confusum, cognoscatur per cognitionem partium (hoc enim est distincte cognoscere; confuse autem cognoscere, est contutum cognoscere ut confusum, hoc est, sine cognitione partium) quoniam igitur animal duo habet partium genera, oportet ipsum ratione utrarumque distincte cognoscere, primum quidem habet partes essentialis, hoc est, attributa per se primi modi, quæ eius definitionem constituunt; deinde habet partes subiectas, nempe species à se contentas: per propriam igitur definitionem cognoscetur animal distincte vno modo, sed manebit confuse cognitum altero modo, nisi aliqua specierum notitia habeatur, non quidem distincta, & perfecta ut specierum, sed rudis saltem atque confusa: necessarium enim est ad perfectam notitiam generis, aliquam specierum distinctionem saltem ruditer, & pingui Minerua cognoscere; proinde rudis & imperfecta specierum cognitio confert ad distinctam cognitionem generis, quatenus genus est, & tanquam genus considerandum proponitur. Itaque per definitionem motus traditam in tertio libro cognoscitur quidem motus distincte secundum priorem rationem, sed tamen confuse notus mansisset secundum alteram, nisi ipsius species modo aliquo nouissemus; ipsæ autem species secundum proprias rationes distinctæ cognoscendæ manent in alio libro; nam in libris de generatione declarabuntur per proprias definitiones, & per proprias causas; motus tamen localis latissime acceptus non tractatur in alio loco, nisi in libris Physicæ auscultationis; quæ enim in iis de motu absolute dicuntur, sunt præcipue intelligenda de locali, cui proprie, ac primario competit nomen illa. Posset autem alicui difficultatem facere motus, quam in iis libris cernimus, interruptio tractationis de motu, nam in prima parte tertij libri agit de motu, atque eius definitionem tradit; deinde vero agit de infinito, docetque quomodo detur in rebus naturalibus infinitum, & quomodo non detur; postea in quarto agit diligenter de loco, de vacuo, de tempore; in quinto autem reuertitur iterum ad agendum de motu, de eius speciebus, atque oppositionibus; cur igitur non vna, & continuata tractatione totum de motu sermonem absoluit? Soluitur tota hæc difficultas ex iis, quæ alias de doctrinæ ordine scripsimus; quum enim ratio ordinandi sumatur semper à nostra meliore, vel faciliore cognitione, illa semper sunt anteponenda, quorum cognitio vel necessaria, vel utilis sit ad reliqua cognoscenda; ex hoc igitur fonte facile est rationem haurire ordinis ab Aristotele seruati in his libris; quod quidem nunc paucis verbis absoluiam, alias forsasse idem diffusius declaraturus. Quoniam igitur cognitio definitionis, & naturæ motus non debebat ex aliorum prædi-

A storum accidentium notitia, & motus principem locum tenet inter accidentia corporis naturalis; debuit ante omnia Aristoteles in initio tertij libri declarare naturam motus, & eius definitionem adducere: at agere de speciebus motus, ac de eius oppositionibus, ac de ipsius differentiis non commode poterat, nisi prius de infinito, de loco, ac de tempore pertractasset: ea enim species motus, quæ dicitur motus localis, melius intelligitur intellecta natura loci, quam præsertim locus respectu motus localis habuit rationem causæ finalis: cum tractatione autem de loco coniuncta esse debuit tractatio de vacuo, siquidem nil aliud significat nomen vacui, quam locum sine corpore. Tractatio etiam de tempore præcedere debuit ea, quæ de motu dicuntur in quinto libro, siquidem in eo quinto fit sæpe mentio temporis, præcipue vero in declaranda motus vnitatem, quam sine temporis notitia cognoscere perfecte non possumus. His omnibus præcedere debuit tractatio de infinito, quæ in tertio libro habetur, quia si daretur corpus actu infinitum, de medio tolleretur & motus localis, & locus; & tempus: de his ergo sermo fieri non poterat, nisi prius ostensum fuisset, non dari in natura infinitum corpus. Adde etiam quod cum motu coniunctionem & affinitatem quandam habere videntur reliqua prædicta accidentia, ideo Aristoteles, qui de motu plurima in his libris dicturus erat, voluit declarata definitione motus vniuersali statim illorum omnium considerationem absolueret, & postea ad motum reuertens, omnia quæ de ipso dicenda manebant, ordinatim pertractare. In sexto autem libro agit de continuo, de quo omnino agendum erat, quum sit commune accidens corporis naturalis; & quia simul cum corporis continuitate considerat ibi Aristot. etiam motus ac temporis continuitatem, ideo non potuit agere de continuo, nisi post cognitionem motus ac temporis traditam in tertio, quarto & quinto libris, erant etiam in quinto libro traditæ definitiones continui & contigui, quas Aristot. in initio sexti libri resumens manifestam facit eorum duorum librorum inter se connectionem. De septimo libro nil videretur dicendum præter id quod à multis dicitur, eum esse veram præparationem ad octauum; maior enim pars theorematum, quæ tractantur in septimo, tractantur iterum in octauo: ideo Eudemus in horum librorum interpretatione dimisit septimum ut superuacuum, sed tamen Simplicius & Alexander animaduertent ostendi quidem in utroque libro eadem theoremata, at non esse utroque easdem demonstrationes; etenim in septimo sunt leuiiores ac faciliores, in octauo autem validiores, exquisitiores & essentialiores. Putarunt igitur Aristotelem de rebus altissimis, ac difficillimis in octauo libro scripturum voluisse prius easdem in septi-

De 6. lib.

De 7. lib.

Dubium de tractatione motus.

Solutio. In 1. lib. de Meth. C. in 4. pologia.

mo leuiter adumbrare, & rationibus facilioribus planiorem nobis viam reddere ad aliarum profundiore[m] intelligentiam; hoc idem de septimo libro sensit Auerroes, vt apud eum legere possumus in initio octau[i]. Ipse quoque Aristotel. hoc idem testari videtur in vltimis verbis sexti libri, proponens enim considerandum, an detur in rebus naturalibus æternus motus, significare videtur septimum librum esse modo quodam partem octau[i], & esse de æterno motu; est enim de æterno motu, si omnia quæ in eo scribuntur, ad æterni motus cognitionem, quæ in octauo libro traditur diriguntur; id autem quomodo sit, non est nostrum in præsentia considerare. In ipso autem octauo libro si hoc vnum esse Aristot. consilium statuamus, agere de æterno motu, vt egr[us] quidem omnino asserendum esse arbitror, clara est huius consilij ratio, & eius libri cum præcedentibus connexio: quum enim apud Aristotel. in corpore naturali perpetuus, & incessabilis existat motus, de hoc tanquam de accidente Phisici corporis vniuersi agendum in his libris fuit, & eaque tractatio in tota de motu tractatione postremum locum habere debuit: quum enim egisset prius absolute de motu, deinde etiam de motu, quatenus est continuus, agendum manebat de moto, quatenus est æternus, idque in octauo libro fit, quem si totum legamus, videbimus eum intelligi non posse nisi iis omnibus intellectis, quæ in aliis præcedentibus libris declarata fuerant; supponit enim cognitum iam esse motum, & infinitum & locum & tempus, & continuum, vt non absque aliqua ratione aliqui in hunc errorem inciderint, vt dixerint præcedentes libros fuisse ab Aristotele scriptos propter octauum. Altera quoque est ratio, cur octauus liber postremus omnium esse debuerit, alij namque sunt de rebus vniuersalibus, hic vero est de æterno motu, qui vnus continuus singularis est; idque Aristoteles satis clare pronunciauit in contextu 40. eius octau[i], dum dixit præcedentes libros fuisse vniuersæ de natura, hoc est, de rebus naturalibus in vniuersali; hoc enim discrimine separans alios ab octauo, indicat octauum esse de re naturali singulari; neque ob id alienus est hic liber à libris Phisicæ auscultationis, siquidem sunt hi omnes libri de rebus communibus, sed alii sunt de rebus communibus prædicatione, octauus vero est de communibus non prædicatione, sed extensione & ambitu; nam motus in orbem, cuius in octauo libro demonstratur æternitas, non consideratur ibi vt Coeli, sed vt omnium rerum naturalium motus. Hoc esse puto Aristotelis consilium in octauo libro, vnde patet eum iure numerare in libris de motu, & ita eum appellat Aristotel. in context. 14. primi libri de generatione, vbi dicit, se de motore immobili egisse in primis sermonibus de motu, & in context. 71. primi libri de Cælo hunc librum citans vocat li-

De 8. lib.

brum de motu. Sed difficultatem facere videtur tractatio de primo motore immobili, quæ in eo libro habetur, quæ multos in hanc sententiam traxit, quod consilium Aristot. præcipuum sit agere de motore æterno; agat autem de æterno motu propter motorem, vt ex eo ducatur nos in cognitionem primi æterni motoris. Sed absque dubio decipiuntur, quia motor immobilis non est considerationis Phisicæ, vt asserit Aristotel. in context. 71. & 73. secundi Phisicorum, ideo de illo agit non propter se, sed propter æternum motum: quum enim accidens non cognoscatur, nisi per suam causam demonstretur, causa autem æterni motus æquata sit primus motor immobilis, necessarium fuit agere de æterno motore, vt per eum perfecta haberetur cognitio æterni motus; tota igitur tractatio dicenda est de æterno motu, etiam illa quæ est de æterno motore, quia id dicitur considerari, cuius principia & causæ quaeruntur, vt ait Aristotel. in principio libr. 12. Metaphisicorum. Sed tota hac in re difficultas tolletur, si cognouerimus discrimen philosophi naturalis & Metaphisici in consideratione substantiarum à materia abiunctarum; in hoc enim non videntur omnes consentire. Sunt qui dicant discrimen consistere in diuersitate attributorum, alia namque earundem attributa cognoscere Metaphisici est, alia vero Phisici; quod enim sint substantiæ, & à materia abiunctæ, & actus puri, & moueant vt finis, aliaque eiusmodi, considerat Metaphisicus; quod autem sint æterni motores immobiles, cognoscitur à philosopho naturali in octauo libro Phisicorum. Alij etiam dixerunt hanc esse differentiam, quod à phisico cognoscuntur, quoad quaestionem an sint, à Metaphisico autem quoad quaestionem quid sint. Sed omnem alium errorem ipsa veritatis cognitio declarabit. Ego puto veram & præcipuam differentiam, à qua aliz, si quæ sunt, emanant, eam esse, quæ ex verbis Auerrois colligitur in postremo commentario primi libri, & ex verbis Aristotelis in contextu 73. secundi, motores æterni considerantur à Metaphisico vt subiectum, à Phisico autem non vt subiectum, sed vt principia affectionis naturalis; simile discrimen asserit Aristoteles in secundo libro inter Phisicum & Mathematicum in earundem rerum consideratione, dicens quantitates Mathematicas à Mathematico considerari vt abiunctas mente à materia naturali, proinde vt habentes locum subiecti; à naturali autem vt sunt affectiones corporum naturalium; quum enim tria hæc tantummodo in qualibet scientia considerentur, subiectum, principia & affectiones, sufficientissima est duarum scientiarum distinctio in eiusdem rei consideratione, quam dicimus, eam in hac scientia habere locum subiecti, in illa vero vt affectionem, vel vt principium considerari. Quoniam igitur motor æ-

Aliquorum opinio de primo motore.

Confusio.

Discrimen Phisici & Metaphisici in consideratione abiunctarum.

Aliquorum opinio.

Alia opinio.

Opinio Vera.

æternus

*Error
prima o-
pinionis.*

ternus non consideratur à naturali nisi vt principium & causa æterni motus, tota illa consideratio est respectiua, vocandaque est de æterno motu, quia de causa loqui quatenus est causa, est de eo loqui, cuius est causa. Ex his patet prioris opinionis falsitas, nam si æterni motores considerantur à Metaphysico vt subiectum, necesse est omnia eorum attributa, nullo excepto, à Metaphysico cognosci; munus enim cuiusque scientiæ est omnia penitus sub subiecti propria attributa cognoscere, sin minus, ea perfecta scientia esse non potest; omnia igitur diuinorum entium attributa, quatenus talium entium attributa sunt, ad Metaphysicum pertinent, nullum ad Physicum, ideo videmus Aristotelem in 12. Metaphysic. non solum docere entia illa esse substantias abiunctas à materia, & puros actus, sed etiam esse æternos motores immobiles: philosophus autem naturalis, qui entia illa non considerat vt subiectum, sed vt causas motus, non indiguit omnium illorum attributorum consideratione, sed quorundam tantummodo, sine quibus cognoscere non poteramus causam æterni motus: consideratur igitur, primum motorem esse abiunctum à materia & penitus immobilem, non vt ipsius æterni motoris secundum se cognitionem adipiscatur, sed vt perfecte cognoscat causam cur in corpore naturali æternus est motus; quum enim motor sit à materia abiunctus, non laborat, proinde potest mouere perpetuo. Ex his colligimus veram esse hanc propositionem; Metaphysicus cognoscit entia abstracta esse æternos motores, & hanc; Physicus cognoscit entia abstracta vt æternos motores, quia tota eius consideratio est respectiua, & quatenus sunt principia; sed hanc esse falsam, Metaphysicus considerat entia abstracta, vt æternos motores, sic enim Metaphysico attribuimus solum considerationem respectiuam, & excludimus omnem aliorum attributorum considerationem. Patet etiam error secundæ opinionis; illud enim quod adducunt, discrimen verum est, sed secundarium adducunt, prætermisso primario; ratio enim cur Metaphysicus cognoscat de æternis motoribus quid sint, est, quia eos considerat vt subiectum; quælibet enim scientia debet proprii subiecti quidditatem cognoscere: Naturalis vero, qui non considerat eos absolute, sed respectu motus, non potuit illorum essentialia considerare; ea nam quæ absoluta est, & ad eum pertinere non potuit, latius igitur habuit inuenire quod sint; quid autem sint, ignorat, ideo nec substantias esse cognoscit, nec actus, nec illa, quæ solus primus philosophus contemplantur. Dicere igitur possumus, tractationem de primo motore in 8. lib. tum primariam esse, tum secundariam; quatenus enim sumitur vt pars, quædam tractationis de æterno motu, primaria est; quoniam primaria est tractatio tota de æterno

*Error secundæ
opinionis.*

A motu; quatenus autem æternus motor sumitur, vt quoddam distinctum ab æterno motu, secundaria dicenda est, quia instituitur propter æternum motum. De illius autem octauo libri structura & artificio, quod certe est maximum, plura dici possent, quæ nunc omittimus, satis esse arbitantes vniuersalem librorum constructionem exponere; illam vero, quæ singulorum librorum propria est, iis qui libros ipsos interpretandos suscipiunt, relinquendam esse censuimus. Hæc igitur sunt, quæ tractantur in his octo libris Physicæ auscultationis, in quibus cauendum est, ne diuersa subiecta queramus, quod aliqui faciunt; vnus enim & idem si omnes subiectum habent corpus naturale, latissime acceptum; eorum autem inter se discrimen non in subiecto consistit, sed in variis scopis, seu intentionibus circa idem subiectum, vt in præcedentibus declarauimus. Hoc significauit Aristoteles per inscriptionem illam, Physicæ auscultationis, quæ ad eius, quod modo diximus, comprobationem breuiter declaranda est; duo librorum genera ab Aristotele scripta esse constat; vnum exquisitum ac scientiale, in quo ipsarum naturæ penetrantur, & effectus per suas causas declarantur, quod ab ipso ἀκροαματικὸν appellatum est, hoc est, auscultatorium, eo quod ad philosophos, & literatos viros, qui eius auscultatores extiterant, huiusmodi libri scripti intelliguntur. Alterum genus, quod illi ab Aristotele contraponitur, est id quod ab ipso in vltimo cap. primi libri de Moribus vocatur ἐξωτερικὸν, id est, contrarium, quasi ad vulgus, & ad populares homines scriptum; in quo res leuiter, & pingui Minerva tractantur; eiusmodi erant ii, quorum ibi mentionem facit, extrarij de anima libri, qui nunc non extant; nam ii, quos habemus, libri de Anima scientiales potius, atq; auscultatorii sunt appellandi; eos etiam extrarios libros significasse videtur Arist. in contex. 54. primi libri de Anima, vocans τὰς οὐ κοινῶ λεγομένους λόγους, id est, in communi habitos sermones, quasi ad populum, nō ad scientes. Cæterum si id auscultatoriū est, quod modo diximus, manifestū est non distingui hoc nomine hos octo libros ab aliis Arist. libris tum naturalibus, tum supernaturalibus, qui, quæ scientiales sunt, non minus appellari merentur auscultatorii; restat igitur vt in illa dictione, Physicæ consistat distinctio horum octo librorū ab aliis, siquidem alij libri naturales sunt quidem & ipsi de natura, nō tamen vniuersæ de natura, sed particulariter de aliqua huius, vel illius rei natura; hi soli sunt absolute de natura, & de vniuersa natura, ideo hi soli per excellentiam sunt appellati φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc est; de illa auscultatione, quæ vniuersæ & absolute est de natura. Est igitur in his omnibus commune subiectum statuendum corpus naturam habens latissime acceptum, non ad aliquam speciem restringendum;

*Nota ali-
quorum
errorum.*

*De inscri-
ptione.*

dum; de speciebus autem sunt ceteri, qui mox A
sequuntur, libri naturales, ad quorum omnium
ordinatam considerationem nunc nobis acce-
dendum est: nam de octo libris Physicæ auscultationis ea quæ hæcenus dicta sunt, sufficiunt.

*De sede librorum de Cælo, & de eorum
subiecto vera sententia.*

Cap. XIII.

SEquitur altera scientiæ naturalis posterior B
Spars, in qua species corporis naturalis ordi-
natam considerandæ sunt: hæc pro specie-
rum varietate in plures libros diuisa est, quo-
rum primus consensu omnium est liber de Cælo,
in quatuor libros diuisus: hic quum in sci-
entia naturali secundum locum obtineat, & statim
sequatur octo libros Physicæ auscultationis,
non potest aliud habere subiectum, quam
primam naturalis corporis speciem, cui post
generis cognitionem primus debeatur locus: C
hæc igitur quænam sit, non difficile est videre,
si primam generis huius diuisionem nouerimus;
hanc autem ipsemet Aristoteles facit in
initio primi libri de Cælo, ubi ex secundo Phy-
sicorum repetens definitionem corporis natu-
ralis, illud statim diuidit in simplex & mistum,
diuisionemque hanc declarat ex diuisione mo-
tus in simplicem & mistum. De subiecto igitur
librorum de Cælo clarum est Aristotelis testi-
monium, qui ita videtur hos libros cum li-
bris Physicæ auscultationis conestere, quum in
illis actum sit de corpore naturali generaliter
accepto, & hoc prima partitione diuidatur in
simplex & mistum, & ordine doctrinæ sit prius
agendum de simplici, quam de misto, necesse
est subiectum librorum de Cælo esse corpus
naturale simplex; quod quidem ipsa quoque
tractatio confirmat; agit enim primo loco Ari-
stoteles de corpore simplici communiter sum-
pto in initio primi libri, ubi de hoc communi A
analogo pauca quædam dicit, quæ de eo dici po-
terant; ipsi namque tanquam subiecto attri-
buit propriam affectionem, motum simplicem,
quæ illi competit propter simplicem naturam;
quemadmodum enim absolute accepta natu-
ra causa est motus absolute accepti, ita & natu-
ra simplex simplicis motus est causa: nil aliud
de hoc communi dici poterat, ideo statim Ari-
stoteles ad ordinatam specierum considerationem
descendit, species autem eius sunt Cælum
& quatuor elementa, quæ, quum in nullo com-
muni vniuo co conueniant, similitudine tamen
& proportionem quadam dicuntur simplicia cor-
pora, quoniam quodlibet horum eiusmodi
est, vt ex aliis prioribus corporibus non constet:
inter hæc primus locus cælesti corpori debe-
batur; quum enim sit ita notæ existentia, vt
non egeat ex aliorum corporum declaratione
innotescere, & ad eius naturam declarandam sa-

*Prima
diuisio
corporis
natura-
lis.*

*Cōnexio
lib. de
Cælo cū
lib. Phy-
sicæ.*

*Corpus
simplex
est com-
mune a-
nalogū.*

*Cur de
cælo pri-
us aga-
tur, quā
de ele-
mentis.*

tis sit rudis illa aliorum corporum cognitio,
quam sensu percepimus, nulla facilioris doctri-
næ ratio cogit Aristotelem de elementis prius
agere, quam de Cælo; ordinem igitur seruauit
naturæ & nobilitatis, Cælum enim & nobilissimum
est inferioribus corporibus, & natura prius, quia
illorum est causa; nisi etiam dicamus ordinem
ita seruari facilioris nostræ cognitionis; cog-
nitio enim cælestis corporis, quod leuia & graui-
omnia ambit & continet, non parum conferre
videtur ad cognitionem illorum, quæ ad ipsum
terminetur motus leuium, & ab ipso motus gra-
uium incipere intelligatur; adde quod motus
grauium ad medium esse dicitur, motus autem
leuium à medio, at medium intelligi non po-
terat non intellecto extremo, nec centrum non
intellecta periphæria; omnes igitur ob causas vi-
detur de Cælo prius agendum fuisse, quam de
elementis. In ipsa autem cæli tractatione ordi-
nem seruat Aristoteles cōuenientissimum, quia
quum in cuiusque subiecto cōtemplatione duo,
nec plura, cognoscenda proponantur, primum
quidem eius natura, & essentia, dein de vero pro-
prietates, & accidentia, quæ ab ea emanant, an-
te omnia naturam Cæli declarat in primo libro
ad contextum vsque 32. postea vero in tota se-
quente primi libri parte, atque in toto secundo
accidentia cælestis corporis contemplantur: in
primo quidem illa, quæ licet naturam cæli in se
quuntur, in totum tamen mundum redundant,
ita vt Cælum habeant subiectum præcipuum, D
mundum vero subiectum adæquatum; proinde
de toto mundo ab Aristotele demonstrantur,
eque tria sunt, finitudo molis, vnitatis, sempiterni-
tatis: in secundo autem illa, quæ non redun-
dant in vniuersum, sed Cælum habent subie-
ctum adæquatum, cuiusmodi sunt sex illæ dif-
ferentiæ positionis in Cælo, dextrum, sinistrum,
superum, deorsum, ante, & retro; nec non varie-
tas motuum, & astroium, & orbium, eorumque
ordo, & figura, & alia, quæ in eodem libro tra-
ctantur, nō sunt enim hæc omnia singillatim re-
censenda, quam satis sit totius tractationis ra-
tionem intellexisse. Id solum nō est silentio præ-
tereundum, in postrema secundi libri parte agi
de terra, non quidem vt de elemento graui, sic
enim de ipsa agitur in 4. libro, sed quatenus res-
pectu Cæli locum centri obtinet, adeo vt illa
quoque tractatio modo quodam de Cælo esse
dicatur: quemadmodum enim tractatio de cen-
tro, quatenus centrum circuli est, pars quædam
est tractationis de circulo, siue de circuli periphæria,
ita & ibi tractatio de terra pars quædam
tractationis de Cælo esse intelligenda est. In duo-
bus autem posterioribus libris agit Arist. de reli-
quis simplicibus corporibus, de grauib. & leui-
bus, quæ sunt, ignis, aer, aqua, terra, hæc enim
ibi tractantur vt grauia, & leuia, sumitq; ibi Arist.
grauitatem & leuitatem pro formis elementorum,
nō quod reuera sint formæ, sunt enim qualitates,
sed

*Ordo tra-
ctationis
de Cælo.*

*Tractat.
de Terra
in 2. lib.*

*De 3. &
4. lib.*

sed quia latentibus formis sumuntur earum loco accidentia hæc consequentia, per quæ mouentur elementa locò, & in propriis quæque locis sita integram mundum; hæc est enim propria elementorum consideratio in tertio & quarto libris de Cælo, vt postea declarabimus, quatenus sunt grauiâ, & leuiâ, hoc est, quatenus sunt simplicia corpora, quorum simplices naturas insequuntur simplices motus naturales, per quos propria loca occupando mundi integritatem constituunt. Sed de eorum duorum librorum tractatione plura dicemus in sequentibus, tunc præsertim, quom loquemur de subiecto librorum de Generatione, & interitum nunc pauca hæc dicere volumus, vt ante omnia intelligatur, quamam sit vera sententia de subiecto, & de tractatione quatuor librorum de Cælo; modo expendendæ sunt aliorum hæc de sententiæ, vt cum ijs disputando veritatem clariorem reddamus.

Sententia Alexandri de subiecto librorum de Cælo. Cap. XIV.

Hic sententiæ repugnant maxime sectatores Alexandri, qui (vt Simplicius refert) aliud opinari visus est de subiecto horum librorum: dixit enim Aristotelem in his agere de Mundo, ac de simplicibus corporibus, quæ ipsius partes sunt: quam sententiam alij qui eum postea sequuti sunt, ita intellexerunt, vt subiectum sit mundus tantum, non simplicia corpora; quia hæc vt principia mundi, & propter mundum considerentur, ex ijs enim tanquam ex materia mundus constat; non ipsa per se vt subiectum libri. Huic opinioni multa videntur argumenta suffragari, primum quidem argumentantur ex inscriptio, quom enim hi libri inscribantur de Cælo, vel sumitur ibi Cælum pro solo cælesti corpore, vel pro mundo toto, vt troq; enim modo asserit Arist. in contex. 96. i. libri sumi posse Cælum; atqui pro solo quinto corpore accipi non potest, sic enim manca, & imperfecta esset inscriptio, quom non, de solo quinto corpore, sed etiam de quatuor elementis agatur in his libris; sumitur itaque Cælum pro mundo, proinde subiectum est mundus. Secundo sumunt argumentum à tractatione ipsa, nam totus primus liber est de Mundo, nempe de eius finitate, de vnitare, de æternitate. Tertio ex verbis Arist. qui sæpe Cælum vocat primum elementum, vt in contex. 91. primi libri, & in initio tertij: quoniam igitur nomen elementi respectiuum est, elementum enim est alicuius elementum, videndum est cuiusnam elementum possit vocari ipsum cælum; respectu quidem mistorum non potest elementum dici, quia mistum non constat ex Cælo vt ex materia: relinquitur ergo vt respectu solius mundi possit vocari elementum, si quidem omnia quinque simplicia corpora sunt materia mundi; quoniam i-

Agitur eadem debet esse Cæli, & aliorum quatuor corporum consideratio, necesse est, si Cælum consideratur vt materia mundi, elementa quoq; vt materiam mundi considerari, omnia igitur simplicia corpora vt principia subiecti in his libris considerantur, non vt subiectum. Hinc aliud argumentum colligunt, quod erit ordine quartum illud est subiectum, cuius principia & accidentia quaeruntur, illud vero non est subiectum, cuius non quaeruntur principia, & affectiones; atqui principia, & accidentia mundi, nō simplicium corporum, tractantur in libris de Cælo; ergo subiectum est mundus, non simplicia corpora; maior propositio manifesta est, minor probatur; agitur in tribus posterioribus libris de quinque simplicibus corporibus, quæ sūt principia mundi materialia, in primo autem lib. agitur de accidentibus mundi, omnes igitur hi quatuor libri sunt de principijs, ac de accidentibus mundi: de principijs autem simplicium corporum manifestum est nō agi in his libris, Cælum enim nulla habet principia, elementorum vero nulla tractantur principia in his libris de Cælo. Argumentantur etiam contra Simplicij sententiam hoc pacto: si subiectum horum librorum esset corpus simplex, deberet Aristot. in libris de Cælo omnia, quæ ad simplicia corpora pertinent, pertractare, & docere omnia eorum accidentia; hoc tamen non facit, quia solas motrices elementorum qualitates considerat; de alijs vero, quæ alteratrices dicuntur, ne verbum quidem facit, de ijs enim loquetur in libris de Generatione: non est igitur horum librorum subiectum corpus simplex. Postremo pro sua opinione hoc argumento vtuntur, agendum omnino erat de mundo in philosophia naturali, ergo nisi in libris de Cælo subiectum sit mundus, manca & diminuta erit scientia naturalis ab Aristot. scripta, nullus enim in ea alius locus relinquetur, in quo agi dicatur de ipso mundo vniuerso.

E Hanc igitur sententiã qui sequuntur, alia vtuntur ratione in horum librorum ordine declarando; quom enim in hoc omnes consentiant, quod libri de Cælo sequantur statim octo libros Physicæ auscultationis, duplicem huius ordinis rationem assignant: alij namque dicunt, in libris Physicæ auscultationis actum est de principijs corporis naturalis, sequebatur vt de ipsis corporibus naturalibus ageretur, sed quia totum nobis prius offertur cognoscendum, quam partes, est enim nobis notius partibus, vt dicitur in contex. quarto primi libri Physic. ideo in libris de Cælo agendum primo loco erat de mundo vniuerso, vt postea de singulis eius partibus ordinatim agendo tota naturalis scientia absolueretur: quod quidem Aristotel. fecisse videmus, nam post tractationem de mundo agit primum de simplicibus corporibus, postea de mistis omnibus & generatim & singulatim. Alij vero dicunt subiectum fuisse in libris Physicæ auscultationis

*Quarta
sum ar-
gumen-
tum.*

*Quinta
sum ar-
gumen-
tum.*

*Ultimè
argumen-
tum.*

*Ratio or-
dinis li-
brorum
secun-
dum a-
rios.*

*Primum
argumen-
tum pro
Alexan-
dro.*

*Secundum
argumen-
tum.
Tertium
argumen-
tum.*

tationis corpus naturale late sumptum, à quo-
quum ad eius species transiendum esset, primo
loco dicendum fuit de tota earum congerie,
quæ vocatur mundus. postea vero de singulis,

Dicta sententia confutatio.

Cap. XV.

Sententiâ hæc an reuera Alexandri fuerit,
Ego quidem dubius sum, quum enim com-
mentarios Alexandri non habeamus, ex iis quæ
à Simplicio referuntur, nõ liquet ita sensisse A-
lexandrum, vt eius opinio ad rectum sensum
quem mox considerabimus, trahi nequeat;
quemadmodum si ita sensit, vt ei cæteri attri-
buunt, defendi nullo modo potest: primum e-
nim aduersus eum sic argumentor eum Simplicio,
si scopus Aristotel. in his libris esset agere de
mundo vniuerso, antequam de singulis eius parti-
tibus ageret; ergo mundum hic considerare de-
beret perfectum, nec ex simplicibus modo, sed
ex mixtis quoque corporibus constantem, hoc
enim omnino probaret aduersariorum ratio, si
modo aliquid habet efficacitatis; nam si cog-
nito corpore naturali communi, seu cognitis prin-
cipiis offertur primo loco cognoscendum to-
tum, deinde partes singulæ, & hæc quæ postea ab
Aristot. considerabuntur, erunt & simplicia cor-
pora & mixta, non video cur secundum ipsam
eorum rationem non fuerit ante omnia confi-
derandum vniuersum, vt ex his omnibus cor-
poribus constans, hoc enim esset de toto mun-
do agere; quemadmodum & Plato in Timæo,
& auctor libelli de Mundo ad Alexandrum vi-
dentur mundum considerasse, at tamen de mun-
do vt mixta complectente ipsis quoque confi-
tentibus non agit in libris de Cælo, non est igi-
tur consilium Arist. in iis libris agere de Mun-
do: reuera enim mundus nõ est vnum quiddam
eiusmodi quod perfecte in vno libro, tractare
potuerit, quum non sit vnius nature, sed ex di-
uersarum naturarum corporibus sit constans;
quamobrem perfecta totius mundi tractatio
habetur in tota philosophia naturali, quum in
hoc libro agatur de simplicibus corporibus, in
alio de mixtis generaliter, in aliis vero de variis
speciebus; sic enim cognitis partibus dicitur to-
tus mundus esse cognitus, sed non totus simul
in aliquo libro vt vnum quoddam subiectum
cognoscendum. Præterea secundum hanc opi-
nionem nullus est conueniens transitus à libris
Physicæ auscultationis ad libros de Cælo, neq;
enim vt à primis principiis ad mundum, siquidẽ
illa non sunt mundi totius principia; neque vt à
corpore naturali late accepto ad mundum, quia
mundus non est species aliqua corporis natura-
lis, sed omnium specierum congeries, ordo au-
tem artificiosus, quem proposuit Arist. in pro-
oemio primi Physicorum, est vt ab vniuersalibus
ad particularia progrediamur, & à genere ad

A species. Adsunt etiam plura Aristot. testimonia
sententiâ nostram comprobantia: nam in ini-
tuo primi libri de Cælo incipit agere de corpore
simplici generaliter, deinde ad species transit à
cælo incipiens, vt antea diximus. In postrema
parte primi libri loquitur Iuse de æternitate mû-
di, deinde in principio secundi libri concludens
illam iam ostensam æternitatem, tribuit eam
soli cælesti corpori, quasi eam demonstrasse de
mundo, fuerit eam de cælesti corpore demon-
strasse, illud enim solum apud Arist. est radix æ-
ternitatis, siquidem ideo æternus est mundus,
quia Cælum est æternum: quare de accidentibus
mundi agere in primo libro est agere de Cælo,
quia illa omnia accidentia solam Cæli naturam
consequuntur. Initio etiam tertii libri recensens
Arist. ea quæ in duobus prioribus libris tractata
erant, non dicit se egisse de Mundo, sed de solo
cælesti corpore, quod vocat primum elemen-
tum. Sic in initio i. Meteor. commemorans ea
quæ in præcedentibus libris tractauerat, non di-
cit se in libris de Cælo egisse de Mundo, nec vllâ
prioris mundi mentionem facit, sed dicit de cæ-
lestibus corporibus, & de quatuor elementis a-
ctum esse in his libris; nec vllum apud Aristot.
comperimus locum, in quo asserat, se in libris
de Cælo egisse de mundo.

*Quomodo vere dici possit, subiectum in li-
bris de Cælo esse Mundum.*

Cap. XVI.

Sed memoratæ sententiæ claritas clarior red-
detur, si declarauerimus, quomodo ad re-
ctum sensum opinio de mundo redigi possit,
huius enim comparatione error aliorum, quia-
lium sensum acceperunt, manifestissimus erit.
Mundum hunc corporeum duobus modis sumi
philosophi omnes concedere videntur, quum
enim nomen mundi significet quoddam perfe-
ctum & absolutum, duplex in eo perfectio no-
tari potest, vna molis seu quantitatis, altera
qualitatis seu formæ; illam vocarent Latini nos-
tri extensiuam, hanc intensiuam: ratione qui-
dem quantitatis & extensionis perficitur, & ab-
soluitur mundus à quinq; simplicibus corpori-
bus, à mixtis enim non integratur mundi moles
quatenus mixta sunt, sed quatenus constant ex
simplicibus tanquam ex materia; quare quanti
nulla essent mixta, perfectus tamen hæc ratione
mûdus diceretur, ex omni enim constaret quã-
titate, & omnem locum adimpleret; ideo Arist.
dixit mixta non alium habere locum, quam il-
lum qui eis conuenit ratione elementum prævalẽ-
tis in mixtione singulorum; ratione autem for-
mæ & perfectionis secundum intensiõnem ac-
ceptæ, mundus non à solis simplicibus corpori-
bus dicitur perfectus, sed etiã à mixtis omnibus,
nam præter elementa adiecta sunt mixtis propria
singulorum formæ, in quibus omnibus, earumque
ordine

*Tertium
argumẽ-
tum.*

*Primum
argumẽ-
tum.*

D

E

F

*Mundus
sani po-
test du-
pliciter.*

*Secundum
argumẽ-
tum.*

ordine ita est mundi perfectio constituta, ut una sublata desineret mundus esse perfectus & ornatus. Ad molis igitur mundi integritatem simplicia pertinent; ad ornatum vero & ad absolutam perfectionem etiam mista. Inter omnes autem qui mundum esse horum librorum subiectum dicunt, hoc convenit, quod mundus consideratur hic ut ex solis simplicibus constans, non ut ex mistis; atramen si post libros Physicæ auscultationis prius offerebatur nobis totum cognoscendum quam partes, à toto ordiendum erat accepto potius secundo modo quam primo, sicut antea considerabamus. Primo autem modo acceptus mundus nil aliud reuera est, nisi quinque simplicia corpora sic ordinata, ut grave subter leui, & gravius minus gravi; & id, quod nec grave nec leue est, alia omnia intra se contineat & complectatur: itaque de quinque simplicium corporum naturis loquitur, per quas singula proprios, & ita ut prædiximus, inter se dispositos occupant locos, est de mundo loqui, quum nil aliud sit mundus, nisi illa sic ordinata. Quamobrem si ita intellexit Alexander subiectum esse mundum, ut subiectum sunt ipsa simplicia corpora, quorum congeries est mundus, vera est eius sententia, idque videntur ipsius verba à Simplicio relata significare, quando dixit consilium Aristot. esse agere de mundo & simplicibus corporibus, ut coniunctina pro declaratiua sumatur, & sensus verborum sit, scopus est mundus, hoc est, simplicia corpora, ex quibus constat mundus: hæc enim etiam Auerrois opinio fuit, qui quum aliquando dixerit subiectum horum librorum esse mundum, ut legimus in principio suæ paraphraseos, & in postremo Commentarii tertii libri, non ob id dixit (quod multi dicunt) simplicia corpora non ut subiectum tractari, sed ut principia mundi, hoc enim nil potest ineptius, nil falsius excogitari, quando quidem prius oportuisset Arist. de simplicibus corporibus agere, quam de mundo, si illa ut mundi principia considerarentur; quoniam cuiusque rei cognitio ex principiorum suorum cognitione acquiritur, nec potest res, iis ignoratis bene cognosci; ipsi tamen dicunt, agi prius de mundo, quam de simplicibus corporibus, quod secundum eorum sententiam est omnino absonum rationi: at putavit Auerroes simplicia corpora considerari ut subiectum libri, non ut principia subiecti, ut apertissime apud eum legimus in primo Commentario libri tertii de Cælo, ubi primum inquit consilium Arist. esse agere de partibus mundi simplicibus, nec ob id intelligit simplicia corpora considerari ut principia mundi; nam postea se ipsum declarans inquit demonstrari ipsorum accidentia per suas causas, subiectum autem est illud, de quo accidentia per suas causas demonstrantur, ea igitur corpora vult ibi habere locum subiecti. Legimus etiam ibidem apud Auerroem verba hæc

A [*Et iam loquutus est in primo, & in secundo huius libri de corporibus cælestibus, & accidentibus eorum; sicut modo dicere de aliis quatuor simplicibus, quæ restant mouentur*] sic enim dicit, accidentia cælestis corporis tractata fuisse in primo & secundo lib. de Cælo: quare non putavit primum librum ita esse de accidentibus mundi, ut non sit de accidentibus Cæli. Denique autem in calce eiusdem commentarii sententiam suam clarissime profert, & aliorum errorem patefacit

B Auerroes, dum distinguit considerationem elementorum, quæ habetur in libris de Generatione, ab ea quæ habetur in libris de Cælo, his verbis: [*in libro de Generatione non considerat elementa, nisi propter considerationem mixtorum generabilium & corruptibilium; hic autem considerat ea in quantum sunt partes mundi, hic igitur considerat ea in quantum sunt subiectum, ibi vero in quantum sunt principia.*] Itaque apud Auerroem considerare elementa ut partes mundi, non est ea considerare ut principia subiecti, sed est ea considerare ut subiectum libri, siquidem partes integrantes non distinguuntur à toto, sed sunt idem quod illud; quare considerat mundum ut constantem ex simplicibus corporibus, & considerare simplicia corpora ut partes mundi, idem est: proinde subiectum dicere mundum, idem est ac dicere simplicia corpora esse subiectum: eaque Auerrois opinio fuit, qui in eodem dicto Commentario tum dixit elementa in libris de Cælo considerari ut partes mundi, tum etiam dixit considerari quatenus sunt simplia.

Quod melius sit dicere subiectum corpus simplex, quam Mundum.

Cap. XVII.

NON est autem ignorandum, quod vnum nomine mundi, & nomine simplicis corporis idem horum librorum subiectum denotetur, atramen longe melius, & artificiosius loquimur dicentes corpus simplex, quam dicentes mundum, quia licet eandem utroque modo rem consideratam exprimamus, non æque tamen modum considerandi exprimimus, qui est quatenus simplex, non quatenus mundus: quod ostendo, sumens ab hoc dubio occasionem, quod quum ego pluribus eruditissimis viris iam obrulerim, neminem reperiri, qui id bene soluerit: dubium tale est: Sententia nunc est plurimum philosophantium, quod tota scientia naturalis subiectum habeat adæquatum corpus naturale; quatenus naturale est; hic itaque considerandi modus debet esse proprius scientiæ naturalis, & illi adæquatus, ita vt nulla sit alia disciplina, in qua aliquid consideretur quatenus naturam habens, nec vlla sit scientiæ naturalis pars, quæ alia ratione consideret aliquid nisi ut naturale, seu naturam habens, quum igitur in libris de Cælo agatur, seu de

Dubium.

Alexandri defensio.

Opinio Auerrois.

47

Mundo, seu de Cœlo, & de Elementis, quæ p-
 mnia sunt corpora naturalia, necesse est ea con-
 siderari hac solatione quatenus naturalia cor-
 pora sunt; atqui efficax illatio semper est à qua-
 tenus ipsum ad de omni; igitur quemadmodum
 si homo quatenus est animal, sentit, necesse est
 vt omne animal sentiat; ita si illa consideran-
 tur vt naturam habentia, necesse est ibidem
 considerari omnia naturam habentia, proinde
 omnia naturalia corpora in libris de Cœlo sub-
 iectum erunt, tum simplicia, tum mista; & hoc
 dubium non minus in quolibet alio libro Sci-
 entie Naturalis locum habet, quam in libris de
 Cœlo, causa enim absurditatis esse videtur, quia
 sic ponitur modus considerandi amphorre con-
 siderata, nam latius patet quatenus naturale,
 quam elementa, quam animalia, quam stirpes,
 quare dum dicimus aliquod horum considera-
 ri vt naturale, in prædictum absurdum incidi-
 mus, vt dicamus ibi considerari omne natura-
 le; quod si dicamus considerari non vt natura-
 le, sed alio modo, ea consideratio non pertine-
 bit ad scientiam naturalem, quia sub modo
 considerandi scientie naturalis non continebitur.
 Vera huius dubii solutio meo quidam iudicio
 in hoc consistit, quod quemadmodum res
 considerata communis primum est, deinde ad
 varias species coarctata, sic & modus conside-
 randi, hoc enim omnino consistendum est, si
 modus considerandi debet esse æqualis rei con-
 sideratæ, vt antea dicebamus; quoniam igitur
 subiectum in tota scientia naturali vnum est,
 corpus naturale; idque primo loco tractandum
 proponitur vt commune genus, deinde ad va-
 rias species ordinatum coarctatur, nec ob id plu-
 ra sunt subiecta, sed vnum, siquidem species om-
 nes in communi genere vnitatem recipiunt;
 modus quoque considerandi vnus est totam sci-
 entiam amplectens, quatenus naturam habens,
 ita tamen vt prius sumatur natura communiter,
 & indistincte in libris Physicæ auscultationis,
 deinde cuiusque naturalis corporis propria natu-
 ra, quæ huius proprii motus principium est; con-
 siderantur igitur in libris de Cœlo simplicia
 corpora, quatenus proprias habent naturas,
 quæ propriorum simplicium motuum causæ
 sunt; simplicis autem motus causa est natura
 simplex: est itaque subiectum corpus simplex
 vt naturam simplicem habens, non vt absolute
 naturam habens, sic enim sequeretur amplio-
 rem esse modum considerandi re considerata,
 & alia inde emanarent absurda, quæ in dubita-
 tione tacta fuere, quæ omnia in quolibet libro
 naturali euitamus, dum naturam restrictam su-
 minus ad corpus illud naturale, quod in quo-
 quo libro dicitur considerari. Sic etiam serua-
 tur ille doctrinæ ordo, & artificiosus progressus
 ab vniuersalibus ad particularia, quem propo-
 suit Aristoteles in Proœmio primi Physicorum
 à corpore naturali latissime accepto ad singulas

A
 cius species, quatenus proprias singula habeant
 naturas, quæ propriorum motuum sunt princi-
 pia; talis enim reuera est apud Aristotelem con-
 sideratio omnium corporum naturalium in to-
 ta philosophia naturali. Hunc igitur artificio-
 sum progressum seruiamus, dum dicimus subie-
 ctum in libris de Cœlo esse corpus simplex qua-
 tenus simplex, seu mundum quatenus est omni-
 um simplicium corporum congeries, sic enim
 dicimus quatenus naturam habet simplicem:
 non sic, si dicamus subiectum esse mundum,
 seu simplicia corpora quatenus mundum con-
 stituunt; mundus enim non est species corporis
 naturalis, sed est portus omnium naturalium cor-
 porum aggregatio, neque vt mundus est, habet ali-
 quam propriam naturam, vel proprium ali-
 quem motum, sed solum habet proprias natu-
 ras singulorum corporum, & proprios singulo-
 rum motus: quare si tota scientia naturalis ver-
 satur in corpore naturali quatenus habet in se
 naturam, quæ est principium motus naturalis:
 non potest in ea considerari mundum vniuersum,
 vt eius consideratio sit iuncta à consideratio-
 ne singulorum corporum, è quibus mundus con-
 stat. Summa igitur hæc est nomen mundi signifi-
 cari potestatem rem in libris de Cœlo con-
 siderari, sed mundum considerandi omnino ne-
 gamus nomine mundi significari posse. Adde
 quod appellatio mundi ambiguitate non caret,
 potest enim non modo id, quod ex simplicibus
 corporibus constat, sed etiam id, quod omnia
 prorsus corpora cõtinct appellari mundus; imo
 & rerum omnium tam corporalium, quam incor-
 poralium collectionem posset qui ipsam nomi-
 ne mundi intelligere; hæc autem licet vnum mun-
 dum constituent, non ita tamen vnum, vt sub-
 vnam scientiam cadere aptus sit. Quod igitur
 melius sit subiectum statuere corpus naturale
 simplex, quam mundum, manifestum est.

E *Solutio argumentorum pro Alexandro ad-
 ductorum. Cap. XIIX.*

R
 Estat, vt quantum roboris habeant ar-
 gumenta pro Alexandro adducta, videam-
 mus. Ad primum ex inscriptione acceptum,
 possumus bisariam respondere; primum dicere
 possumus, nihil esse absurdi, si Cælum in hac
 inscriptione pro solo quinto corpore accipia-
 tur, non est enim necessarium, vt inscriptiones
 librorum semper sumantur ab omnibus rebus
 consideratis: quum soleant esse arbitrariæ, &
 interdum etiam à nullius rei consideratæ nomi-
 ne sumi comperiantur; vt Metaphysica sic ap-
 pellata, non est à re aliqua considerata, sed ab
 ordine doctrinæ respectu scientiæ naturalis; ead-
 dem etiam vocatur scientia diuina, licet parua
 tantum eius pars sit de rebus diuinis, sic enim ap-
 pellatur à sola præcipua re considerata, qualis est
 et in scripto librorum de Cœlo; si Cælum pro-

Solutio.

Solutio.

Nomen
mundi est
æquiuo-
cum.Ad pr-
mum.

solo quinto corpore acciperetur: sic libri quoque Meteorologici inferibuntur ab iis tantum, que in sublimi sunt, non ab iis, que gignuntur in terra, licet talia plura in eisdem libris considerentur. Secundo dicere possumus sumi in ea inscriptione Cælum pro mundo vniuerso, idque sententiæ nostræ minime refragari, quum nos quoque asseramus tractari in his libris vniuersum, hoc est; simplicia corpora, quorum collectio est mundus vniuersus; sic autem sumpta esset inscriptio à re considerata, at non à modo considerandi, neque id absurdum est, quum aliqua inscriptiones ne à re quidem considerata sumptæ apud illustres auctores comperiantur, sed ab aliquo extraneo, vt prædiximus, quocirca nil roboris habet argumentum hoc. Ad secundum iam patet responsio ex iis, que ante dicta sunt; dicimus enim primum librum esse de Cælo, vt ipse Aristoteles asserit in initio tertii libri, & in initio primi Meteorologicæ accidentia Mundi, que in primo libro tractantur, primo competunt Cælo, indeque ad vniuersum mundum redundant; ideo volens ea attribuire Aristoteles mundo, vt subiecto adæquato, cognouit nullum esse locum eis conuenientiore, quam cum librum, in quo de cælesti corpore agit, ob id eorum tractationem aggressus est statim post declaratam quinti corporis naturam, qua de re alio in loco vberius loquuti sumus, quum nostram de doctrinæ ordine sententiam ab aliorum obrectationibus tueri coacti fuimus. Tertii argumenti solutio sumitur ex verbis Simplicii, qui dicit Cælum non ideo voceri elementum, quia sit materia mundi, sed quia est simplex, quam responsum verissimam esse demonstro; quum enim Aristoteles in iis libris & Cælum & alia quatuor simplicia corpora elementa vocet, confiteri cogimur ea omnia eadem ratione elementa appellari, itaque si Cælum respectu mundi elementum dicitur, oportet etiam reliqua dici elementa respectu mundi, hoc tamen ita est falsum, vt nihil falsius, nam legentibus totum tertium librum de Cælo, parte ea nunquam vocari elementa respectu mundi, sed semper respectu mistorum, ipsa namque vocat Aristoteles elementa corporum, & in definitione elementi, quam ibi tradit, hoc manifestissimum est; igitur neque Cælum dicitur elementum respectu mundi, sed per illorum similitudinem, quum enim sint eiusdem ordinis quatenus simplicia sunt, & conditio elementi sit vt sit simplex, Cælum dicitur elementum quatenus est simplex sicut illa, que vere sunt elementa mistorum. Miror autem, quod aliqui negare audeant necessariam esse elementi conditionem vt sit simplex, & dicant requiri solum vt sit homogeneum, & ex cætera constituantur; nam manifeste repugnant Aristoteli, & incidunt in sententiam Anaxagoræ in contextu, 33. illius tertii libri ab Aristotele

A reprobari, inquit, enim non omne homogeneum esse elementum, vt carnem, & os, sed id solum, quod in res specie diuersas resolui non potest, caro autem resoluitur in ignem, aquam, aerem, & terram, proinde caro non est elementum; vult ergo Aristoteles non esse elementum, nisi id, quod est simplex, idque etiam aperte asserit in cap. 3. lib. 5. Metaphysic. vbi videtur est. Confirmatur autem hæc Simplicii, ac nostra responsio testimonio Aristotelis in primo Meteorologicæ. cap. 3. & 4. vbi Cælum similitur vocat primum elementum; ibi namque certum est non vocari Cælum elementum respectu mundi, quum in iis libris non aliaratione consideretur Cælum; nisi vt ca. ita eorum, que in inferiore mundo sunt; itaque non alia ratione dicitur elementum, nisi quia est simplex. Ad quartum neganda est minor propositio; ad probationem autem negamus mundum habere alia accidentia præter illa, que propria sunt alicuius simplicis corporis; nam illa que in primo libro tractantur, naturam Cæli consequuntur: mundum vero habere principia negandum omnino est, quanquam enim ex simplicibus corporibus consistat tanquam ex partibus; & ex materia, talis tamen materia non dicitur principium rei, nisi ei forma superueniat, quemadmodum membris animalis superuenit anima, quo fit vt partes animalis tum sint partes integrantes, tum essentielles, nempe materia, que ab anima superueniente perficitur; talem autem formam mundus non habet; quare vanum est id quod illi dicunt, simplicia corpora vt mundi principia considerari, quod ex eo quoque ostenditur, quod non tractantur antea accidentia mundi; vt tractanda essent, quia prius sunt cognoscenda principia rei, deinde accidentia consequentia. Quod vero dicunt, principia simplicium corporum non considerari in libris de Cælo, falsum est, licet enim Cælum non habeat principia, habet tamen propriam naturam, que declaratur in primo libro, eaque tractatio est instar tractationis principiorum Cæli, non enim aliam ob causam queruntur principia rei habentis principia, nisi vt eius natura & essentia cognoscatur. Quatuor autem elementa habent quidem principia, materiam & formam, sed de materia nil dici poterat præter illa que in primo Physicorum dicta erant; de forma vero dictum quidem est in illo primo libro, sed solum communiter & generaliter, restabat igitur dicendum de propriis elementorum formis iuxta promissum Aristoteli in postremo contextu illius primi libri Physicor. idque faciendum erat in libris de Cælo, sed quoniam hæc sunt incognitæ, & nomine carent, Aristoteles accepit proprietates loco formarum, nempe gravitatem & leuitatem: quare negari non potest formas elementorum in libris de Cælo considerari: patet etiam ibi declarari, proprios eorum motus &

Ad secundum
dicitur.

Fide lib.
Apol. c. 2.

Ad tertium.
Cur cælum
vocetur
elementum.

Ad quartum.

Quomodo
Cælum
habet
principia.

Error ne
gentium
elementum
debere esse
simplex.

proprias quietes, aliaque eorundem accidentia: A
quare fallam prorsus minorem aduerlarit sum-
munt. Ad quintum negandum & consequens,
& ut ratio negationis appareat, retorqueo prius
contra aduersarios argumentum si se potest con-
siderari mundus, ut constans ex omnibus & sim-
plicibus, & mixtis corporibus, qua ratione pro-
prie dicitur mundus & perfectus & ornatus, er-
go nisi in aliquo libro scientia naturalis ita con-
sideretur mundus, philosophia naturalis man-
ca & diminuta erit. Si hoc argumentum non est
efficax, argumentum quoque aduersariorum
nihil habet efficacitatis; ratio autem est, quia
mundus non est ita unum quid, quod seorsum
à partibus suis cognosci debuit vel potuerit;
sed cognitio partium est cognitio mundi; dum
igitur cognoscimus omnia simplicia corpora,
etiamsi nullam totius tractationem faciamus,
cognoscimus mundum; quia mundus est sim-
plicia corpora sic ordinata: sic etiam dum co-
gnoscimus omnia naturalia corpora & simpli-
cia & mixta, cognoscimus mundum altero mo-
do acceptum, proinde nulla alia requiritur mū-
di consideratio præter considerationem par-
tium. Ad postremum, quod aduersus Simpli-
cium afferebatur, dicimus Aristotelem de Ele-
mentis agere tum in libris de Cælo tum in li-
bris de Generatione & interitu, cum hoc tamen
discrimine, quod in libro de Cælo ea conside-
rat absolute ut corpora naturalia, in libris au-
tem de Generatione ut principia mixtorum.
Quoniam igitur qualitates motuæ competunt
elementis ut sunt naturalia corpora, absque ul-
lo mixtorum respectu, alteraturæ autem eis da-
tæ sunt ut sint principia mixtorum, Aristoteles
harum qualitatum tractationes se iunxit, & mo-
trices consideravit in libris de Cælo, quæ ma-
xime videbantur idoneæ, ut pro elementorum
formis fumerentur, quia per has formæ ele-
mentorum edunt immediate proprios natura-
les motus, qui eis competunt prout sunt corpora
naturalia; alteraturarum autem consideratio
fuit reiecta in libros de Generatione: qua de re
postea fusius loquemur.

*Alia aliorum sententia de subiecto libro-
rum de Cælo. Cap. XIX.*

ALIE quoque fuerunt aliorum sententia
de subiecto horum librorum, quas non erit
ab re breuiter expendere, & an defendi possint,
considerare. Latini omnes subiectum statuisse
videntur corpus mobile ad vbi, hæc motu ratio-
nes; Libri Physicæ auscultationis subiectum ha-
buere mobile absolute acceptum, hoc autem
prima diuisione diuiditur in mobile ad vbi, &
mobile ad formam; quoniam igitur motus ad
locum est omnium motuum primus, rationi
consonum fuit ut post cognitionem corporis,
scu entis mobilis absolute sumpti, ageretur sta-

tim de mobili ad vbi, hoc itaque subiectum est
librorum de Cælo. Horum sententia in eo pro-
banda maxime est, quod putarunt Aristot. in li-
bris Naturalibus ordinem seruasse ab vniuersa-
libus subiectis ad particulaia, & in libris Physi-
cæ auscultationis egisse de genere ipso subie-
cto, postea vero in aliis libris agere de specie-
bus. Sed quod de subiecto horum librorum di-
xerunt, admittendum non est, nisi ad bonum
sensum trahatur, qui etiam videtur quibusdam
ipforum non fuisse incognitus, ut videre est in
quæstione Ioan. Magistri, doctoris Parisiensis,
Scouitæ non spernendi. Vergetur primum hæc
opinio hæc difficultate, quod corpus loco mo-
bile non solum libri de Cælo, sed omnium li-
brorum naturalium subiectum est, siquidem om-
niæ naturale corpus tam simplex quam mix-
tum, est loco mobile; quod si generaliter acci-
piatur corpus loco mobile, videtur potius ad
libros Physicæ auscultationis pertinere eius co-
sideratio, quam id omnia prius naturalia cor-
pora sua amplitudine complectatur. Hoc illi
videntes adiecerunt simplex, & dixere corpus
simplex quatenus mobile ad vbi, esse subiectum
librorum de Cælo. Sed hoc dicentes in alias
non minores angustias inciderunt, modum e-
nim considerandi ampliore fecerunt re con-
siderata, quod nullo pacto faciendum est, sic
enim fieret ut non solum simplex, sed etiam mi-
xtum, & omnem naturale corpus in libris de Cæ-
lo subiectum esset, si enim quatenus loco mo-
biles ergo omne loco mobile, ut etiam ante di-
cebamus. Sed hoc quoque illi animaduertentes
distinxere mobile ad vbi, & dixere se illud tan-
tum intelligere, quod simplici motu sit mobile.
At tamen neque per hoc omnem difficultatem
sustulerunt, nam mobilitas est accidens corpo-
ris naturalis, & medio naturali demonstrari po-
test à priori, nam corpus naturale est mobile, &
loco mobile, quia naturam in se habet, quæ est
principium motus; & corpus simplex est mobi-
le motu simplici, quia naturam simplicem ha-
bet, non potest igitur mobilitas statui ratio for-
malis subiecti in scientia naturali, seu in aliqua
eius parte, quin subiectum possit in scientia sua
demonstrari per causam, demonstrabitur enim
pars formalis de parte materiali, quod quidem
absurdissimum est. Ut igitur hanc quoque diffi-
cultatem effugerent, tandem dixerunt se non
sumere mobilitatem ut affectionem, sed loco in-
terni principii, à quo emanat ipsa propensio ad
motum, principium autem est natura, dicunt
itaque se per mobile intelligere naturales, seu
naturam habens, & per mobile motu simplici
naturale simplex, seu naturam habens simpli-
cem, quæ opinio nostra est, sic enim subiectum
statuunt corpus naturale simplex quatenus na-
turam simplicem habens. Si qui vero senten-
tiam illam non sic intelligunt, si prædictis diffi-
cultatibus meo quidem iudicio sic videntur, ut
defen-

*Dicta
sententia
improbata.*

*Defensio
dictæ opi-
nionis.*

*Ad quæ-
stionem.*

*Ad Scri-
pturam.*

*Opinio
Latino-
rum.*

defen-

*Opinio
Iamblici
& Syria
ni.
Consi-
tutio.*

defendi non possint. Iamblicus autem & Syri-
nus dixerunt, consilium Aristotel. esse agere de
cœlesti corpore, non de elementis, de his enim
agitur in his libris secundario, & propter Cælum.
Quæ sententia præter illa, quæ aduersus eam à
Simplicio adducuntur, hoc quoque argumento
falsa esse cognoscitur, quod elementa sunt cor-
pora naturalia digna per se cognitu à philoso-
pho naturali, non minus, quam Cælum; quo-
circa non solum aliorum gratia tractanda sunt à
naturali, sed etiam propter se. Quoniam igitur
in libris de generatione considerantur ut prin-
cipia in istorum, nec perfecta ibi est eorum con-
sideratio, siquidem particula tantummodo ele-
mentorum, quæ sub generationem cadunt, ibi
considerantur, non integritas ipsorum; desi-
deratur in scientia naturali tractatio elemento-
rum absoluta & instituta propter ipsamet ele-
menta, talis enim nulla est, nisi illam dicamus
quæ habetur in duobus posterioribus de Cælo
libris. Qui contra hanc sententiam alia videre
cupit, Simplicium legatur; superuacaneum enim
esse existimaui, omnia quæ hæc de re hic à Sim-
plicio dicuntur, in medium adducere. De sub-
iecto igitur librorum de Cælo, & cur in scientia
naturali secundum locum obtineant, hæc
dicta sunt.

*De subiecto, & de loco librorum de Genera-
tione & interitu, aliorum sententia,
earumque reprobatio.*

Cap. XX.

Inter omnes constat, duos libros de Gene-
ratione & interitu statim post libros de Cælo
collocari, proinde tertium in hac scientia locum
obtinere: ideo si ratione duce inuenimus,
quidnam primum post simplicium corporum
cognitionem nobis cognoscendum proponatur,
manifestum erit horum librorum subie-
ctum, & prædicti ordinis ratio. Multorum sen-
tentia fuit, quod subiectum horum librorum sit
Generatio & interitus, quum Aristotel. in ipso
eorum librorum initio hunc tanquam scopum
sibi proponat, de Generatione & interitu loqui.
Hanc sententiam nos alibi reprobauimus, &
ostendimus, generationem & interitum esse
quidem scopum & intentionem Arist. in his li-
bris: at subiectum dici non posse, quum sint ac-
cidentia & affectiones corporum naturalium, &
in iismet libris ut affectiones in subiecto inha-
erentes tractentur ab Aristot. quæratque ibi an
sint, & à priori per suas causas demonstrentur de
subiecto, quod quidem nullo pacto fieri posset.
si ipsæ eorum librorum subiectum essent. Sed
neque ordinis horum librorum vlla ab his ad-
duci recta ratio potest, quum enim ipsi dixerint,
subiectum librorum de Cælo fuisse mundum
vniuersum, ut ex simplicibus corporibus con-

A stanrem; nulla idonea ratio apparet, cur post cog-
nitionem mundi sequatur cognoscenda gene-
ratio: quod si quam ipsi adducunt, ea ita leuis
est, ut non possit in illa animus acquiescere;
mundus enim & simplicia corpora substantiæ
sunt, generatio vero accidens: cur igitur post il-
larum substantiarum notitiam sequantur hæc
accidentia noscenda, generatio, interitus, alte-
ratio, accretio & imminutio, nec potius aliæ
substantiæ naturales, nulla (ut mihi videtur) af-
ferri firma ratio potest: & huius erroris ea vna
causa extitisse videtur, quod subiectum scien-
tiæ ab affectionibus & ab intentione, seu consilio
auctoris non distinxerunt, sed hæc omnia con-
fundentes verum doctrinæ ordinem, & artificio-
sam librorum structuram cognoscere nequie-
runt; hanc igitur sententiam ut alibi à nobis ex-
plosum in præsentia dimittamus. Latini, qui in
lib. Phyllicæ auscultationis subiectum esse dixe-
re ens, seu corpus mobile generaliter acceptum,
C deinde in lib. de Cælo primam eius speciem,
quæ est corpus mobile ad Vbi, probabiliorem
ordinis librorum rationem adduxere dicentes,
subiectum lib. de Generatione esse corpus mo-
bile ad formam, seu (ut eorum aliqui malunt)
corpus transmutabile, quod tamen meo qui-
dem iudicio idem significat, proinde tota illo-
rum inter se altercatio de hac re inanis est. Ete-
nim qui dixerunt mobile ad formam, nomine
formæ intellexere terminum motus absolutum
ad differenciam respectui; in decem autem sum-
mi generibus tria tantum sunt, quæ habeant
naturam absolutam, substantia, quantitas, &
qualitas, reliqua omnia respectiuam, ideo tres
tantum mutationes dicuntur esse ad formam, ge-
neratio, accretio, alteratio, de quibus agitur in
lib. de Generatione: motus autem localis non
est ad formam, non est enim proprie ad locum,
siquidem locus non est quid inhærens locato,
sed extra est, quare locatum non dicitur acqui-
rere locum, sed potius locationem, seu (ut vo-
cant) Vbi: proinde recte vocatur à Latinis in-
terpretibus motus ad Vbi. Vbi autem significat
respectum quendam locati ad locum, quare
non est proprie forma; itaque distinguitur mo-
tus ad Vbi à motu ad formam, qui complecti-
tur generationem, accretionem, & alterationem,
& tractatur in lib. de Generatione; quum igitur
hunc eundem significare voluerint alij di-
centes transmutabile, non video in quo dif-
ferant transmutabile, & mobile ad formam.
F Sententia hæc maiorem, quam altera prius re-
iecta, probabilitatem habet, & propius ad ve-
ritatem accedit, nam hi corpus aliquid natu-
rale subiectum horum librorum statuunt,
non affectionem, ut illi: ratione quoque ordi-
nis potiore vtuntur, nam ordine doctrinæ con-
siderandum prius est mobile generaliter acce-
ptum, quam eius species, & inter has prius mo-
bile ad Vbi, quam mobile ad formam, quoniam
motus

*Latino-
rum opi-
nio de
subiecto
lib. de
Genera-
tione.*

*Quid sit
mobile
ad for-
mam.
Tria sunt
predica-
menta
absoluta.*

*Multorum
sententia
de subie-
cto lib.
de Gene-
rat.
Consi-
tutio.
Lib. de
Præco-
gnitio.*

motus localis latissime omnium patet, & primus omnium est. At tamen hi quoque a veritate recedunt, ob rationem à nobis tactam superius, quum de subiecto libri de Cœlo loqueremur, nam mobilitas ad formam est accidens; quod per causam naturalem demonstrari potest, sic autem demonstraretur modus considerandi de re considerata, quod esset demonstrare subiectum. Hi tamen minus peccant quam qui dicunt corpus generabile & corruptibile subiectum esse, quatenus generabile, & corruptibile, nam præterquam quod isti quodque generabilitatem, quæ est accidens, modum considerandi faciunt, in eum quoque errorem labuntur, quod illum magis coarctant, quam coarctandus esset: dum enim corpus generabile subiectum esse dicunt quatenus generationi subicitur, excludunt alia omnia, quæ in his libris considerantur præter generationem & interitum: melius itaque alij dicebant, quatenus mobile ad formam, sic enim modum considerandi ampliore facientes, dicunt ipsum considerari non solum ut generationi & interitui, sed etiam ut alterationi & accretioni & imminutioni & mixtioni subicitur. Ob id tutius fortasse est, nullum in singulis naturalibus libris modum considerandi querere præter rem consideratam, quum id multis causis erroris extiterit; satis namque est semel rationem considerandi toti scientiæ adæquatam inuenisse, quæ est quatenus habens naturam, dum modo semper naturam intelligamus, ut antea in libro de Cœlo annotauimus, nempe non semper late, & indistincte acceptam, sed ad illud corpus, quod in quoquo libro tractatur, contractam, atque restrictam. Quem admodum enim in libris de Cœlo subiectum esse diximus corpus naturale simplex quatenus naturam habens simplicem, quæ est principium proprii motus, aliorumque priorum accidentium; ita ubi subiectum esset animal, nullus esset alius querendus considerandi modus, nisi ut habens naturam, propriam scilicet animalis, quæ priorum motuum, & accidentium causa est. Sic igitur in quolibet libro naturali quum primum inuenta est res considerata, hoc est subiectum, quod materiale vocant, modus quo, quo considerandi inuentus est, consideratur enim qualibet species corporis naturalis, quatenus propriam habens naturam. Hoc admonere volui, ut commune præceptum esset, quod & in hoc, & in alijs sequentibus libris obseruamus: satis enim erit in singulis cognoscere subiectum materiale, quod quidem in quolibet libro necesse est esse speciem aliquam corporis naturalis: modus enim considerandi idem semper subaudiendus erit. Quod igitur ad subiectum attinet libr. de Generatione, hæc de aliorum sententijs dicta sufficiant.

Aliorum opinio.

Confusio.

Nota de modo considerandi.

A. De subiecto lib. de Generatione sententia propria, eiusque declaratio.

Cap. XXI.

UT ipse hac in re meam sententiam proferram, ego puo corpus naturale generationi & interitui obnoxium in his libris subiectum esse, ita tamen ut per hæc rem solum consideratam significari intelligamus, non modum considerandi, hic enim semper subaudiendus est, quatenus propriam habet naturam; hoc quidem alij, qui hanc ipsam sententiam sequuti sunt, non animaduertentes in magnas difficultates inciderunt; sed eas nos nullo negotio curamus, illi namque dum generabile & corruptibile ut rationem considerandi sumunt, cætera omnia, quæ in his libris tractantur, excludunt; nos autem per hæc subiectum solum materiale denotantes, exprimere tantummodo volumus, quam naturalis corporis speciem Aristot. in his lib. tractaturus sit, eandemque significare possemus dicendo corpus naturale alterabile, hoc enim cum corpore generabili recipiatur; huic postea æquatam considerandi rationem adijcetes, quatenus propriam habet naturam, omnium, quæ huius corporis naturam insequuntur, considerationem amplectimur, nullumque eorum excludimus. Sed nondum propriam de subiecto horum librorum sententiam protulimus, adhuc enim non expressimus, quidnam intelligamus per corpus generationi & interitui obnoxium, quum in hoc ego ab aliorum opinione dissentiam: referam igitur sententiam meam, eamque quanta poterit breuitate declarabo. Ante omnia est nobis hoc fundamentum iaciendum, quod quando dicimus rem aliquam æternam vel caducam esse, non respicimus speciem, sed indiuiduum, nam si species spectemus, omnes apud Aristot. sunt æternæ, proinde nulla res datur, quæ sit vnquam interitura secundum speciem: quoniam igitur rerum alias dicere solemus caducas, & mortales esse, alias vero perpetuas, certum est nos semper indiuiduum solere tum æternitatem, tum interitum attribuere. Hoc ita constituto, si considerare velimus, an naturalia corpora sint caduca, an æterna, tres eorum gradus esse comperimus, duos extremos, tertium medium: primus gradus est cœlestium corporum, quæ apud Aristot. æternæ penitus sunt tam secundum se tota, quam secundum partes: alter est mistorum corporum, quæ singula interitui obnoxia sunt tam secundum partes, quam secundum se tota: medium inter hæc locum elementa obinent, quæ secundum partes quidem continue generantur & intereunt, at secundum integritates suas nec vnquam apud Aristot. sunt genita, nec vnquam interitura, proinde sunt quatuor indiuidua æterna. Dedit autem natura elementis has duas contrarias conditiones propter duo munera, quibus

Tres gradus quorum naturam.

Elementa quomodo sint æterna. Duo munera elementis.

Duo genera qualitatatum, tanquam instrumenta, per quæ duobus illis muneribus fungentur. Vnum munus fuit integrare hanc machinam, quæ vocatur mundus, primæ namque partes, è quibus mundus constat, sunt quinque simplicia corpora, vt antea dicebamus; quod munus obeunt elementa secundum se tota, terra enim totus supremum locum implet, ignis totum inferum, aer & aqua medium; Cælum vero hæc omnia ambit, & continet: huic priori muneri inferuntur motrices qualitates, grauitas & leuitas, quodlibet enim ipsorum suum locum occupat, vel vt graue, vel vt leue, vel vt nec graue, nec leue. Patet autem elementa in huius muneris functione nullam habere relationem ad mista; sed absolute existere vt corpora naturalia, etiam si nullum mistum ex ipsis constituatur. Alterum munus est vt sint materia corporis misti, eoque funguntur non amplius secundum se tota, sed secundum particulas; tota namque commisceri non possunt, sed sola particula commiscentur, & constituunt mistum: propter hoc secundum munus, quo elementa respiciunt mistum vt eius principia, datum est eis alterum genus qualitatum, quæ vocantur alterationes, quibus inter se agere & pati, & mutari inuicem possent. siquidem ex plurius, usque contrariis naturis tanquam ex materia non poterat vnum aliquod generari, nisi illa & alterari, & generari, & interire per mutua inter se actionem, & passionem apta essent, & se mutuo frangere, & castigare possent, & in naturam vnam coalescere: non sunt autem elementa apta inter se agere, & pati, nisi per qualitates alterationes, nimirum vt sunt calida, frigida, humida, & sicca. Satis autem per se manifestum est has qualitates ad prioris muneris functionem nihil conducere, sicuti neque ad posterioris munus conferunt qualitates motrices, modo enim sunt graua & leuia, etiam si stauerentur, nec calida, nec frigida esse, nec humida, nec sicca, satis idonea essent ad manendum quæque in locis suis, & ita mundum constituendum. Sic etiam patet ad elementorum missionem non contere grauitatem, & leuitatem, quum fateri oporteat elementorum particulas in misto non distingui loco: sed quamlibet misti particulam esse mistam. Ex his colligimus duas esse debuisse in philosophia naturali distinctas elementorum considerationes; vnam absolutam, quam elementa secundum se considerarentur vt corpora naturalia, sine vilo mistorum respectu, eamque manifestum est Aristotelem fecisse, & absoluisse in libris de Cælo, vbi elementa tanquam species corporis naturalis habent locum subiecti: alteram vero respectiuam, prout sunt materia mistorum, qua ratione tractantur ab Aristotele in lib. de Generatione, proinde non vt subiectum, sed vt principia subiecti, quæ

Secundum munus.

Dua elementorum considerationes.

A fuit Auerrois opinio in primo, & vltimo Comment. 3. lib. de Cælo. Hæc si vera sunt, vt amur argumento Aristotelis in princip. 12. Metaphys. illud est subiectum, cuius principia considerantur, atqui elementa in libris de Generatione tractantur vt principia corporis misti, ergo subiectum horum librorum est corpus mistum: videturque hoc mirifice consentaneum iis, quæ antea de librorum ordine diximus, quum enim primo loco actum sit de corpore naturali late accepto, idque prima partitione diuidatur in simplex & mistum, & simplex præcedat misto, proinde secundo loco actum sit de corpore naturali simplicium in libris de Cælo; sequi videtur vt statim tertio loco agatur de corpore naturali misto in libris de Generatione & interitu, vt mox in alijs libris naturalibus agendum maneat ordinatum de speciebus misti. Adde quod necessarium omnino fuit de misto late accepto agere in aliquo libro naturali, idque manifestum est in nullo alio fieri, nisi in libris de Generatione id fieri fateamur, in quibus etiam videmus agi ex professo de mitione, & de generatione misti generaliter sumpti: de misto igitur generaliter accepto, agit in libris de Generatione, de ipsius autem speciebus agitur postea in sequentibus libris naturalibus, vt mox ostendemus.

Subiectum lib. de generatione est corpus mistum.

Difficultates contra prædictam sententiam, & earum solutio.

Cap. XXII.

SENTENTIA hæc clarior & manifestior fiet, si difficultates, quibus maxime labefactari videtur, de medio tollamus: videtur enim non solum mistum, sed potius corpus generabile, quod elementorum, & mistorum est commune genus, statuendum esse in his libris subiectum, idque ostenditur primo auctoritate Aristot. qui in initio 1. lib. de Generatione proponit se acturum de Generatione & interitu omnium, quæ natura generantur & intereunt; facit ergo subiectum non mistum solum, sed omne corpus generationi & interitui obnoxium. Præterea illud est subiectum, cui primo competunt affectiones, quarum declaratio est scopus auctoris in eolibro; at scopus & intentio Arist. in his duobus libris est agere de Generatione & interitu, & de alteratione, & ipse in eodem loco asserit, hæc autem non primo competunt corpori misto, sed generi ampliori, corpori caduco; hoc igitur est subiectum, non mistum solum.

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Tandem confirmatur, quoniam in scientia procedendum est à magis communibus ad minus communia: at corpus caducum latius patet, quam corpus mistum, & est genus vniuersum, de quom ultra dici possunt; prius ergo agendum fuit de corpore caduco generaliter, quam de misto;

*Genera-
tio non
omnino
competit
elementis.*

*Genera-
tio data
est ele-
mentis
propter
mista.*

*Qualita-
tes sunt
princi-
pia ele-
mento-
rum.*

mistos; id tamen non fit vlllo alio in loco, nisi dicamus in libris de Generatione & interitu. Huius difficultatis solutio mihi videtur in duobus, quæ iam declarauimus, esse constituta. Vnum est, quod generatio non omnino competit elementis, quoniam particulis tantum eorū competit, non ipsis totis; tota namque, vt diximus, sunt quatuor indiuidua, quæ secundum quandam æquipollentiam seruantur æterna; quemadmodum etiã nauis dicitur eadem numero diutissime seruari, licet sæpe facta sit partium mutatio & instauratio, siquidem nunquam tota simul mutata est, & forma eadem mansit. Alterum est quod eo etiam modo, quo competit elementis generatio & interitus, competit eis propter mista, quibus proprie & præcipue competit: quo fit vt primum subiectum generationis & interitus primitate scopi, & intentionis naturæ non sit nisi mistum; licet primum primitate adæquationis sit quiddam communius: poterat enim natura facere omnia simplicia corpora æterna, si nullum alium scopum sibi proposuisset, nisi ex ijs mundum constituere, sed voluit ea secundum partes esse mutabilia propter generationem mistorum, qua non poterant ex multiplici materia generari, nisi illa quoque generari & interire possent: quamobrem si scopum & consilium naturæ spectemus, dicere possumus generationem & interitum elementis competere non proprie vt subiecto, sed potius vt principiis, & vt materiæ generationis & interitus corporum mistorum, quorum hæcerat natura, vt generari, & interire non possent, nisi proxima quoque ipsorum materia modo aliquo generationi & interitui obnoxia fuisset; propterea ipsa quoque vitare possumus subiectum primum generationis primitate originis. Hæc fuit absque dubio Aristotelis mens, qui in 1. libro postquam definitionem generationis & interitus declarasset, & mox de earum causis acturus esset, scopum & consilium suum in contextu 43. proponit his verbis: [*Quoniam autem oportet primum de materia; & de vocatis elementis dicere*] etenim dictio [*&*] non est coniunctiua, sed declaratiua, quia postea nullam aliam materiam declaraturus erat, nisi materiam secundam, quæ sunt quatuor elementa; de his ergo agendum proponit non tanquam de subiecto generationis, sed tanquam de materia generationis; ipsa quoque elementorum tractatio, quæ in secundo libro habetur, est eiusmodi: nam in initio secundi libri quatuor primas qualitates vocat Aristoteles principia elementorum, quum tamen accidentia potius elementorum sint, & alibi ab ipsomet Aristotele accidentia & qualitates vocentur; propterea quod dum elementa absolute considerantur vt naturalia corpora, hæ sunt reuera qualitates, eorū formas nobis incognitas sequentes; at dum accipiuntur in secundo munere, quo re-

spiciunt mistum, illæ eadem qualitates euadunt formæ elementorum, & constituunt rationem principii, quia sunt rationes formales, quibus elementa sunt principia mistorum; neque absurdum hoc est, & notatur a Themistio in 1. Phys. in sua magna digressionem, & clarè per se in omnibus rebus est: quum enim homini quatenus est homo, habere filium sit accidens, idque separabile; idem tamen eidem quatenus est pater, essentialis est; alia namque per se competunt rei vt absolute sumptæ, alia eidem vt ad aliud relata. Postquam autem in eo secundo libro docuit Aristot. quatuor primas qualitates esse formas elementorum vt respicientium constitutionem misti, loquitur primum de generatione elementorum, postea vero de generatione mistorum, significans generationem competere primum elementis vt materiæ, sine cuius mutatione non competeret generatio mistis, in primo etiam contextu eius secundi libri rationem afferens, cur sit acturus de elementis, inquit, quia generatio & interitus corporibus naturalibus inest non sine elementis, asserit ergo se de elementis acturum tanquam de materia generationis mistorum; & recte dicit [*non sine*] solet enim materia vocari causa sine qua non. Hoc etiam legitimus apud Aristotelem in 1. cap. primi libri de Partibus Animalium, vbi dicit. [*aer & aqua non nisi corporis materia est*] particulæ namque elementorum vt inter se alterantur atque mutantur, gratia mistorum sunt, tanquam eorum materia quod etiam aperte protulit in 1. cap. secundi eorundem librorum, vbi etiam dicit, quatuor primas qualitates esse materiam mixturam corporum, scilicet quatenus in constituenda proxima misti materia funguntur officio formæ. Fuit præterea rationi consonum, vt quemadmodum Cælum, & elementa in libris de Cælo fuerunt eodem modo considerata vt corpora naturalia, quorum congeries dicitur mundus; ita in libris de Generatione similis in eo fit ipsorum omnium consideratio, vt sunt principia aliorum: quoniam igitur manifestum est in secundo libro de Generatione Cælum considerari vt causam generationis effectricem, dicendum est, elementa quoque vt materiam generationis considerari. Sed fortasse dabitur aliquando occasio hoc aperte demonstrandi, si tantum vitæ mihi Deus tribuerit, vt in libris Aristotelis naturales (quod opto) possim edere commentarios. Ad propositas igitur obiectiones facile est per ea, quæ modo diximus, respondere; ad primam enim quod Aristoteles dicat initio primi libri, se de omnium penitus, quæ generantur & intereunt, generatione & interitu locuturum, id nobis non officit, cognoscenda enim est qualibet res eo modo, quo reuera est: quoniam igitur data est elementis generatio à natura propter generationem mistorum, hoc ipso modo, non alio cognoscenda est, nempe vt competens & elementis

Ad primum argumentum.

mentis & mistis, sed elementis vt principiis materiz, mistis vero vt subiecto præcipuo in mente naturæ molientis generationem in rebus; neque enim negamus de omnium generatione in iis libris agi, quum pateat Aristotel. loqui & de elementorum & de mistorum generatione, sed dicimus agi de elementis vt de materia mistorum, quæ Auerrois opinio fuit. Sic ad secundam, quæ erat, cui primo competunt affectiones, id subiectum est, dicimus generationem & interitum, & alterationem competere corpori misto vt subiecto præcipuo, elementis autem vt materiz misti, quo igitur modo inest rebus generatio, eodem consideratur ab Aristotel. in his libris. Sic etiam ad tertiam respondemus, non esse absurdum, neque inusitatum, quod in eodem libro & de genere & de specie agatur, de motu enim locali late accepto non agitur nisi in libris Physicæ auscultationis, siquidem is communiter competit omnibus corporibus naturalibus, in iisdem tamen libris de eius quoque genere motu agi manifestum est: sic in libris de Cælo agitur & de simplici corpore communiter, & de speciebus eius omnibus; ac de singulis separatim: sic in libris de Anima tum de anima generaliter, tum de singulis animæ partibus. In libris igitur de generatione dicimus agi & de caduco corpore generaliter, & de misto generaliter, quia nullus est alius liber naturalis, in quo vel de hoc vel de illo agatur; sed hoc eo modo quem declarauimus, intelligendum est, vt generatio ita in rebus inesse cognoscatur, vt reuera inest, misto vt subiecto præcipuo, elementis vt principiis, corpori autem caduco vt subiecto adæquato, adeo vt definitio generationis, quæ in primo lib. traditur, nec elementorum propria sit, vt nonnulli dixerunt, nec mistorum, sed his omnibus communis, ita tamen vt præcipue intelligatur esse mistorum, quibus proprie competit, elementis vero propter mista, & vt materiz mistorum.

Ratio ordinis lib. de Cælo, & lib. de Generatione, & difficultatum solutio.

Cap. XXIII.

EX his quæ hæcenus dicta sunt, triplex sumitur ratio ordinis horum librorum, vnde & ipsorum subiecta facile discernuntur: vna est, quum in libris de Cælo actum sit de corpore naturali simplici, sequitur vt in libris de Generatione agatur de misto, simplex enim & naturæ & cognitionis ordine præcedit misto. Altera est, quum in libris de Cælo actum sit de naturalibus corporibus æternis, sequitur vt agatur de caducis, & primo loco de ipso caduco corpore generaliter accepto; quod quidem fit in libris de Generatione, hoc autem quomodo sit intelligendum, iam dictum est superius.

A Hoc non ignorauit Ioan. Grammaticus, qui in sua præfatione in libr. de Generatione inquit, elementa in libr. de Cælo fuisse considerata vt æterna, in libr. autem de Generatione considerata vt generationi & interitui obnoxia; non sunt autem æterna, nisi secundum se tota; nec sunt caduca, nisi ratione partium: innuit ergo considerata esse simplicia corpora in libris de Cælo, quatenus secundum se sumpta mundum complent, in libris autem de Generatione quatenus eorum particulæ in mistione veniunt.

B Tertia ratio est, quando eadem res cognoscenda est tum absolute, tum respectu aliorum, cognitio absoluta debet præcedere respectiuam; quoniam igitur cælum & elementa erant cognoscenda tum vt naturalia corpora absolute, tum vt aliorum corporum principia, recte fecit Aristotel. qui in libro de Cælo ea considerauit vt corpora naturalia, in libr. autem de Generatione vt principia generationis mistorum. Sed

C aduersus hæc aliquæ difficultates exoriuntur, quas soluere nos oportet: primum quidem dubitare aliquis potest non iniuria de ordine qualitatum elementarium; alteratrices enim sunt natura priores motricibus, vt inquit Aristotel. in 1. cap. secundi libri de Partibus Animalium, deriuantur enim & emanant grauitas & leuitas à caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate, quæ ob id solæ appellari solent primæ qualitates; prius igitur debuit Aristotel. de alteratricibus agere, quam de motricibus; cur itaque contrarium ordinem seruauit? Ad hoc dicere possemus, librorum ordinationem non ab accidentibus sumendam esse, sed à subiectis: quoniam igitur elementa fuere prius considerata vt naturalia corpora absolute, deinde vt principia mistorum, & ad considerationem absolutam maxime pertinent qualitates motrices; alteri autem respectiuæ congruit consideratio alteratricium: ideo Aristot. coactus est præponere motrices, præsertim quia ordo doctrinæ non sumitur necessario ex ipso ordine rerum naturali, sed ex nostra meliore, aut faciliore cognitione, Sed præterea dicimus substantiales elementorum formas, quibus elementa constituuntur, & sunt corpora naturalia, priores esse natura omnibus qualitatibus: quoniam igitur grauitas & leuitas in libris de Cælo sumuntur loco formarum latentium, earum consideratio debuit præcedere considerationem qualitatum alteratricium; reuera enim grauitas & leuitas in libris de Cælo sumuntur vt illorum corporum formæ conuenientius, quam alteratrices qualitates, quandoquidem formæ elementorum nobis incognitæ edunt naturales, morus & quietes per medias hæc aptitudines, quæ dicuntur grauitas & leuitas, non per primas alteratrices qualitates. Quomobrem qualitates motricetum vt competentes elementis secundum

D aduersus hæc aliquæ difficultates exoriuntur, quas soluere nos oportet: primum quidem dubitare aliquis potest non iniuria de ordine qualitatum elementarium; alteratrices enim sunt natura priores motricibus, vt inquit Aristotel. in 1. cap. secundi libri de Partibus Animalium, deriuantur enim & emanant grauitas & leuitas à caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate, quæ ob id solæ appellari solent primæ qualitates; prius igitur debuit Aristotel. de alteratricibus agere, quam de motricibus; cur itaque contrarium ordinem seruauit? Ad hoc dicere possemus, librorum ordinationem non ab accidentibus sumendam esse, sed à subiectis: quoniam igitur elementa fuere prius considerata vt naturalia corpora absolute, deinde vt principia mistorum, & ad considerationem absolutam maxime pertinent qualitates motrices; alteri autem respectiuæ congruit consideratio alteratricium: ideo Aristot. coactus est præponere motrices, præsertim quia ordo doctrinæ non sumitur necessario ex ipso ordine rerum naturali, sed ex nostra meliore, aut faciliore cognitione, Sed præterea dicimus substantiales elementorum formas, quibus elementa constituuntur, & sunt corpora naturalia, priores esse natura omnibus qualitatibus: quoniam igitur grauitas & leuitas in libris de Cælo sumuntur loco formarum latentium, earum consideratio debuit præcedere considerationem qualitatum alteratricium; reuera enim grauitas & leuitas in libris de Cælo sumuntur vt illorum corporum formæ conuenientius, quam alteratrices qualitates, quandoquidem formæ elementorum nobis incognitæ edunt naturales, morus & quietes per medias hæc aptitudines, quæ dicuntur grauitas & leuitas, non per primas alteratrices qualitates. Quomobrem qualitates motricetum vt competentes elementis secundum

E aduersus hæc aliquæ difficultates exoriuntur, quas soluere nos oportet: primum quidem dubitare aliquis potest non iniuria de ordine qualitatum elementarium; alteratrices enim sunt natura priores motricibus, vt inquit Aristotel. in 1. cap. secundi libri de Partibus Animalium, deriuantur enim & emanant grauitas & leuitas à caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate, quæ ob id solæ appellari solent primæ qualitates; prius igitur debuit Aristotel. de alteratricibus agere, quam de motricibus; cur itaque contrarium ordinem seruauit? Ad hoc dicere possemus, librorum ordinationem non ab accidentibus sumendam esse, sed à subiectis: quoniam igitur elementa fuere prius considerata vt naturalia corpora absolute, deinde vt principia mistorum, & ad considerationem absolutam maxime pertinent qualitates motrices; alteri autem respectiuæ congruit consideratio alteratricium: ideo Aristot. coactus est præponere motrices, præsertim quia ordo doctrinæ non sumitur necessario ex ipso ordine rerum naturali, sed ex nostra meliore, aut faciliore cognitione, Sed præterea dicimus substantiales elementorum formas, quibus elementa constituuntur, & sunt corpora naturalia, priores esse natura omnibus qualitatibus: quoniam igitur grauitas & leuitas in libris de Cælo sumuntur loco formarum latentium, earum consideratio debuit præcedere considerationem qualitatum alteratricium; reuera enim grauitas & leuitas in libris de Cælo sumuntur vt illorum corporum formæ conuenientius, quam alteratrices qualitates, quandoquidem formæ elementorum nobis incognitæ edunt naturales, morus & quietes per medias hæc aptitudines, quæ dicuntur grauitas & leuitas, non per primas alteratrices qualitates. Quomobrem qualitates motricetum vt competentes elementis secundum

F aduersus hæc aliquæ difficultates exoriuntur, quas soluere nos oportet: primum quidem dubitare aliquis potest non iniuria de ordine qualitatum elementarium; alteratrices enim sunt natura priores motricibus, vt inquit Aristotel. in 1. cap. secundi libri de Partibus Animalium, deriuantur enim & emanant grauitas & leuitas à caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate, quæ ob id solæ appellari solent primæ qualitates; prius igitur debuit Aristotel. de alteratricibus agere, quam de motricibus; cur itaque contrarium ordinem seruauit? Ad hoc dicere possemus, librorum ordinationem non ab accidentibus sumendam esse, sed à subiectis: quoniam igitur elementa fuere prius considerata vt naturalia corpora absolute, deinde vt principia mistorum, & ad considerationem absolutam maxime pertinent qualitates motrices; alteri autem respectiuæ congruit consideratio alteratricium: ideo Aristot. coactus est præponere motrices, præsertim quia ordo doctrinæ non sumitur necessario ex ipso ordine rerum naturali, sed ex nostra meliore, aut faciliore cognitione, Sed præterea dicimus substantiales elementorum formas, quibus elementa constituuntur, & sunt corpora naturalia, priores esse natura omnibus qualitatibus: quoniam igitur grauitas & leuitas in libris de Cælo sumuntur loco formarum latentium, earum consideratio debuit præcedere considerationem qualitatum alteratricium; reuera enim grauitas & leuitas in libris de Cælo sumuntur vt illorum corporum formæ conuenientius, quam alteratrices qualitates, quandoquidem formæ elementorum nobis incognitæ edunt naturales, morus & quietes per medias hæc aptitudines, quæ dicuntur grauitas & leuitas, non per primas alteratrices qualitates. Quomobrem qualitates motricetum vt competentes elementis secundum

rationem absolutam, tum vt acceptæ

pro

Tertia ratio.

Dubium.

Solutio.

Quomodo omnes qualitates sunt formæ elementorum

Ad secundam.

Ad tertiam.

Prima ratio ordinis. Secunda ratio.

pro formis elementorum, priores natura sunt qualitatibus alteratricibus, quæ nunquam sumuntur vt formæ elementorum, hoc est, formarum substantialium latentium: sed sunt ipsæ met elementorum formæ, non quidem formæ tales, quibus elementa vt naturalia corpora constituantur in specie, sed rationes formales, quibus elementa constituuntur in esse respectivo, & sunt principia mixtorum: quocirca horum consideratio omnino debuit esse posterior. Aliud præterea dubium oritur, quod multos traxit in varios errores: Aristoteles in tertio lib. de Cælo considerat elementa prout elementa sunt, & definit elementum; atqui nomen elementi respectiuum est, notat enim relationem ad mixta, quæ ex elementis constat; ergo elementorum consideratio ibi non est absoluta, vt nos diximus, sed respectiua: præterea in eodem libro ostendit elementa esse generabilia & corruptibilia, ergo non ea considerat vt æterna. Scio equidem, multa ab alijs dici in conferenda & connectenda tractatione de generatione elementorum, quam ibi legitimus, cum ea, quæ postea habetur in secundo lib. de Generatione; verum ipse omiſſis aliorum sententijs, & ab Aristotel. scopo in his libris, quem declaravi, non recedens, opinionem meam breuiter exponam & declarabo: puto enim ita esse distinctas has duas tractationes, vt neque vna cum altera coniungi, neque dici eius perfectio, seu complementum possit; earum autem discrimen in hoc videtur esse constitutum, quod aliud est generabilia & corruptibilia elementorum, aliud est ipsorum generatio & corruptio actualis: generabilia quidem & corruptibilia esse elementa secundum partes docuit Aristotel. in tertio lib. de cælo, de ipsorum autem generatione & interitu non egit nisi in secundo de generatione, sed hoc dicere nihil est, nisi & huius discriminis & vtriusque consilij Aristotel. rationem intelligamus, quæ in hoc consistit, quod in qua scientia subiectum aliquod considerandum statuitur, in ea necesse est omnia quæ illi subiecto per se competunt, considerare & cognoscere, secus enim imperfecta est eius subiecti cognitio: quoniam igitur perfecte competit elementi esse generabilia & corruptibilia secundum partes, necessarium fuit vt in eolib. in quo elementa locum habent subiecti, hoc quoque attributum, seu hæc eorum proprietas nosceretur, idque notatur expresse ab Auerro in primo Comment. 3. libri de Cælo; ideo toti elemento tribuitur ab Aristotel. in 3. libr. de Cælo vt sit generabile & corruptibile, est enim totius elementi aptitudo & proprietas, non potest tamen ad actum duci in toto elemento, sed in partibus singulis, est igitur generabilitas elementi totius, generatio vero non totius, sed partium; illam considerauit Aristotel. in 3. libr. de Cælo, hanc vero in secundo de generatione, hæc enim non

est elementorum proprietas, sicuti neque hominis risus, sed risibilitas. Ob id ego quidem non recte dici à multis censeo, quod Aristotel. sermonem de generatione elementorum inceptit in 3. libro de Cælo, compleuerit autem in secundo de generatione, quod enim in 3. libr. de Cælo non agatur de generatione, hinc cognoscere manifeste possumus, quod alicuius accidentis tractationem necesse est in his duobus consistere, in cognoscenda eius definitione, qua significatio nominis & ipsa accidentis essentia declaretur; & in cognoscendis eiusdem causis, quæ sunt perfectio & complementum definitionis; atqui definitio generationis latissime sumpta non traditur ab Aristotel. nisi in primo libr. de Ortu & interitu, atque ibi tanquam in proprio loco declaretur, estque definitio nominalis, siue essentialis, quia causas generationis non continet, nam eas postea declarat Aristot. in secundo libro; quum igitur in 3. libr. de Cælo neque causæ generationis, neque definitio cognoscatur, non video quomodo dicere aliquis possit, agi in eo libro de Generatione elementorum: agitur ergo ibi de ipsorum tantummodo generabilitate, cuius causæ notam iam est in primo libro Physic. alia enim est causa cur elementa sunt generabilia & corruptibilia, alia vero cur actu generentur & intereant; omnia igitur, quæ in eotertio libro dicuntur ab Aristot. de elementorum generatione, & interitu, & mutua inter se mutatione, de aptitudine, non de actu intelligenda sunt, ibi namque generabilia, & corruptibilia, & inter se mutabilia esse elementa cognoscimus, sed quomodo generentur, & inuicem mutentur, imo & quid generatio ipsa sit, ignoramus. Quod igitur attinet ad elementorum mutabilitatem, quæ est eorum proprietas naturalis satis ea sunt, quæ dicuntur ab Aristot. in 3. libr. de Cælo, & ea secundum se perfecta tractatio est ratione consilij Aristot. quod erat elementa secundum se vt naturalia corpora considerare, nec opus erat eam tractationem absolui in secundo de generatione; nisi quatenus dicere etiam possumus quemlibet librum naturalem esse perfectionem, & complementum aliorum præcedentium, quæ sine illo scientia naturalis manca, & imperfecta esset, imperfecta quidem esset animalium cognitio in libris de Partibus Animalium, nisi postea in libris de Anima de ipsorum forma sermo fieret; autem perfecta est secundum se tractatio de partibus in libris de Partibus, perfecta eadem secundum se tractatio de forma in libris de Anima: sic imperfecta est cognitio corporis naturalis communis & confute sumpti in libris Physicæ auscultationis, nisi alij sequantur libri naturales in quibus singulæ species Physici corporis declarentur. In his ergo absoluitur tractatio corporis naturalis incepta in libris Physicæ auscultationis, nec per hoc tamen stat, quin illo

Multorum error.

Dubium.

Solutio.

Aliud est generabilia & corruptibilia aliud est generatio.

110.

rum librorum, & aliorum singulorum tractatio secundum se perfecta sit ratione proprii consilij, & scopi Arist. in singulo libro. Hoc quidem mihi videtur satis comprobari testimonio Arist. in eo ipso loco, vnde illi quoque pro se argumentum sumpserit, nam in context. 24. secundi libri de Ortu & interitu Arist. aggredi volens tractationem de elementorum generatione his verbis vititur [*quoniam determinatum est prius quod simplicibus corporibus ex se inuicem generatio, dicendum est quis modus ad inuicem transmutationis*] ipsi enim putarunt Arist. dicere se prosequi tunc velle id, quod in tertio libro de Cælo imperfectum reliquerat; at tamen significat Arist. tractationem illam in tertio libro de Cælo pro occasione, & pro ratione loci fuisse perfectam, & dicens agendum esse de modo illius transmutationis indicat se in tertio de Cælo solam declarasse elementorum mutabilitatem, non tamen modum ipsum quo fit, hoc enim est actuale elementorum mutationem considerare: proposuit quidem Arist. in context. 56. tertij de Cælo declarandum modum, quo mutantur inuicem elementa, ipsum tamen ibi non declarauit, nisi ruditer, confutans in hoc antiquorum sententias; eum enim declarare non poterat, nisi considerando actuale elementorum mutationem, quod quidem ad eum librum non pertinebat. Dicere tamen possumus respectu scientiæ vniuersæ, imo & ipsius perfectæ elementorum considerationis, ea, quæ in libris de Ortu & interitu traduntur de elementis, esse perfectionem illorum, quæ dicta erant in libris de Cælo, propter ea quod perfectæ elementorum cognitionem vtramque tractationem postulabat; vnam, qua cognoscerentur vt corpora naturalia, quæ habetur in libris de Cælo alteram, qua noscerentur vt principia mistorum, quæ habetur in libris de Ortu & interitu, vtraque tamen tractatio in seipsa perfectionem, & complementum habet; quocirca potest etiam illorum opinio verum habere sensum, quem nos non improbamus. Quod autem hactenus de generatione elementorum diximus, hoc id de cæteris omnibus quæ in 3. lib. de Cælo tractantur, dicendum est, vt omnis difficultas tollatur, quamuis enim ibi Aristot. corpora illa vocet elementa corporum, & definiat elementum, quæ vox notare ad mixta relationem videtur, non ob id tamen vt elementa, & vt principia mistorum tractantur, sed tota illa tractatio ad illorum simplicium corporum vt subiecti cognitionem referenda est: siquidem propter ipsorum elementorum cognitionem ea dicuntur, non propter mixta, vt hanc quoque illorum proprietatem noscimus, quod sunt elementa mistorum corporum, sic enim patet omnia in iis libris dici ab Aristotel. ad declarandas naturas, & proprietates elementorum, nam & de numero ipso

rum loquitur, & de figuris, docetque elementa nullam habere propriam figuram, sed apta esse figuram recipere ab alio, tandemque de motibus naturalibus, qui eis competunt vt sunt grauius, & leuius, quæ omnia ad perfectam elementorum cognitionem pertinent ea ratione, quæ sunt corpora naturalia per se cognoscenda à philosopho naturali. Hoc autem, quod de tractationibus elementorum diximus, clarius fiet, si aliarum quoque rerum exempla adhibeamus. Motor æternus immobilis cognoscitur & à Metaphysico, & physico, diuersis tamen modis; primus enim philosophus, quum Deum contempletur vt subiectum per se scibile, debet omnia, quæ illi attribuuntur, cognoscere, nempe quæ in nostram notitiam venire poterunt, in quorum numero est quod æterne moueat, ideo sine huius cognitione manca fuisset illa de diuinis mentibus tractatio in prima philosophia. Physicus vero non eum scopum habet vt Deum velit cognoscere, sed solum vult naturalia corpora, & illa; quæ eis competunt, contemplari, inter hæc est motus æternus: vt igitur hanc naturalis corporis affectionem cognosceret, coactus est causam eius indagare, quia scire est rem per causam cognoscere, causa autem nulla alia est, nisi primus motor æternus immobilis; eadem igitur primi motoris conditio consideratur tum à primo philosopho vt proprietas, seu conditio sui subiecti, & eius cognitio pertinet ad perfectam cognitionem subiecti, etiam si notet relationem ad effectum naturalem; tum à philosopho naturali vt conditio principij, à quo producitur æternus motus in corpore naturali, & eius cognitio pertinet ad cognitionem huius accidentis naturalis, Quas distinctas tractationes optime significamus dicendo, Metaphysici munus esse cognoscere substantias illas esse motores æternos; ad Physicum autem pertinere easdem considerare vt motores æternos, hoc enim Metaphysico attribuere absurdum esset sicut illud, philosopho naturali; illud enim significat considerari vt subiectum, hoc vero vt principium. Sic etiam si quis quæreret ad quam naturalis philosophiæ partem pertineat considerare quod cælestia corpora suo motu, & lumine agant in hæc inferiora, dicere possumus id pertinere ad duos distinctos libros, ad librum de Cælo, & ad librum de generatione, siue etiam fortasse ad libros Meteor. diuersis tamen scopis; ad librum quidem de Cælo, quatenus ea est proprietas corporis cælestis, eiusque cognitio pertinet ad perfectam cognitionem cæli, quod ibi subiectum est, ad alios autem memoratos libros, quatenus pertinet ad cognitionem generationis, & interitus, & aliorum accidentium, quæ à Cælo producuntur in hoc mundo inferiore, ibi Cælum principij

Vide supra cap. 12.

*Nota
qualis sit
tractatio
tertij
lib. de cælo.*

C

cipii locum habet, non amplius subiecti. Sic igitur dicimus, cognoscere quatuor illa corpora esse aliorum elementa, petiuit ad libros de Cœlo, vbi locum habent subiecti; ac illa considerare vt elementa, pertinuit ad librum de generatione, vbi considerantur vt principia mistorum. Quod vero cum Ioanne Grammatico diximus, agi in libris de Cœlo de corporibus naturalibus æternis, sano modo intelligendum est: non enim dicimus tractari ibi elementa vt æterna, ita vt hæc sit ratio considerandi elementa in iis libris, huic enim repugnat Aristoteles, docens ea esse generabilia & corruptibilia; sed dicimus elementa, quæ in libris de Cœlo considerantur, esse indiuidua æterna, quoniam ibi secundum se tota considerantur; quamuis enim ibi Aristot. ostendat esse generabilia, & corruptibilia, hæc tamen generabilitas ad actum non ducitur, nisi in partibus singulis: quare per hoc non stat, quin singulum elementum totum sit æternum. Quod igitur attinet ad libros de Ortu, & interitu, hæc dicta sint; possemus etiam eorum diuisionem in partes, & artificiosam structuram considerare, sed quia in præsentia vniuersalem tantummodo huius scientiæ fabricam declarare statuimus, particularem singulorum librorum diuisionem & methodum ad commentarios, quos aliquando edere in animo est, remittendam esse censemus: interim satis erit, si saltem voce in publici muneris functione hanc auditoribus nostris operam præstiterimus; nunc ad Meteorologicos libros accedemus.

De subiecto, & loco trium librorum Meteorologicorum. Cap. XXIV.

Quum Aristoteles in initio lib. i. Meteorologicorum quartum locum in scientia naturali iis libris tribuerit, collocans eos statim post duos de generatione, & interitu; id nobis laborandum relinquitur, vt huius ordinis rationem inquiramus: de subiecto igitur horum librorum dicendum est, & ratione duce considerandum, quidnam post libros de Ortu, & interitu primum nobis tractandum proponatur. Duas hac in re sententias apud alios inuenio; vna fuit Græcorum, & D. Thomæ, quam & alij postea sequuti sunt, qui dixere consilium Aristotelis esse in his libris agere de affectionibus elementorum, de illis videlicet, quæ ab externo agente imprimuntur in elementis. Quæ sententia videtur hac inanti ratione; duo accidentium genera in elementis considerari possunt sed vno diuiso in duo, tria oriuntur: alia namq; sunt ipsis elementis naturalia, quia proprias eorum naturas insequuntur, proinde ab ipsis nequeunt separari; alia vero non sunt eis naturalia, sed

Græcorum opinio.

Tria genera accidentium in elementis.

A quum ab externo agente in elementis iam existentibus generentur, non semper ipsis inhererent, & separari possunt: naturalia accidentia duplicia sunt, alia namq; eis competunt vt sunt corpora naturalia, vocanturque motrices qualitates, grauitas, & leuitas; de quibus egit Aristoteles in libris de Cœlo; alia vero data sunt elementis, vt possint esse materia mistorum, dicunturque alteratrices qualitates, quæ fuerunt consideratæ in libro de Ortu, & interitu. Restat igitur vt in libris Meteorologicis tertium genus accidentium tractetur, nempe illa, quæ interuntur elementis ab agente externo: horum enim tractatio posterior esse debuit tractatione aliorum, quæ naturalia elementorum accidentia esse diximus, & videtur ipse quoque Aristoteles in 1. & 2. cap. primi libri hunc sibi scopum in iis libris proponere, vt legentibus patet. Ratio igitur ordinis manifesta est, & cur libri Meteorologici statim sequantur libros de Ortu, & interitu. Alii vero subiectum horum librorum statuerunt mistum imperfectum, quorum sententiam ego potiore esse puto: quanquam enim prædictam Græcorum opinionem non improbo, siquidem illa ad hanc modo quodam redigitur, rectius tamen hi dicunt, quam illi, vt mox veritate cognita intelligemus. Est ante omnia intelligendum, quid sit mistum imperfectum, idque clarum erit, si cognoscatur quid sit mistum perfectum, siquidem ex aliquo huius perfectionis defectu mistum imperfectum dici certum est. Mistum igitur perfectum dicitur, si duæ adsint conditiones, vna ad materiam attinet, altera ad formam; quod ad materiam attinet, debet ex omnibus constare miscibilibus; quod vero ad formam, debet esse facta vera eorum vnio, hoc est, ex pluribus illis naturis natura vna, & ex pluribus formis vna forma, si altera conditio desit, imperfectam esse mixturem; & imperfectum mistum necesse est, vt si quid non ex omnibus elementis constet, sed ex pluribus, vel si distinctæ miscibilium naturæ feruentur, nec profus in naturam vnã versæ sint: hanc autem imperfectam mixturem insequitur durationis breuitas; nam ea, quæ non perfecte sunt mixta, diu durare non possunt; neque enim cometa plures mentes durare aptus esset, nisi ei semper noua materia in sublime elata, quasi cõtinuum pabulum suppeditaretur. Quomodo igitur hi libri sint de mistis imperfectis, facile intelligetur, si breuiter, & quantum præsens occasio postulat, earum rerum, quæ in iis tractantur, conditionem ac generationis modum exposuerimus; de tribus autem tantummodo prioribus libris loquor, quartum enim postea seorsum considerabimus. Docet in initio eorum librorum Aristoteles ab astrorum, potissime autem Solis radiis calefacta terra, &

Alcorum opinio.

Quid mistum perfectum, & imperfectum.

ra, & aqua, duos inde halitus generari, vnum calidum, & humidum, quem vocat vaporem, alterum calidum, & siccum, quem vocat exhalationem, seu fumidum halitum; quum enim proprium sit calidi rarefacere, partes aquæ, & reurque madefactarum calcfactæ rarefiunt, & in vaporem mutantur, quem mediæ esse naturæ inter aquam, & aerem, ipsa nos experientia docet, quum in alterum duorum elementorum facilime vertatur; nam si calor in eo perseueret, nec ab aliquo refrigeretur, ita pergit rarefieri, vt fiat aer; si vero quippiam frigidum, seu minus calidum offendat, à quo refrigeretur, densatur, & in guttas vertitur, fitque iterum aqua. Sic partes terræ calcfactæ rarefiunt, & in fumidam exhalationem vertuntur, quæ est mediæ naturæ inter terram, & ignem; facilem enim in alteram duorum mutationem habet, nam & facile accenditur crescente calore, & in ignem vertitur, nec enim aliud est flamma, nisi hic fumus ardens; & facile etiam in fuliginem terramque conuertitur, si refrigeretur. Duo hi halitus sunt materia eorum omnium, quæ in tribus Meteorologicis libris ab Aristotele considerantur; nam ex vapore in sublimi elato, & frigescente generatur pluuia, ros, pruina, nix, grando, & si quæ eius generis alia sunt; ex halitu autem sicco generantur venti, & comete, accensæ traves, stellæ discurrentes, fulgura, fulmina, & omnia, quæ in sublimi accensâ videmus: ex iisdem etiam halitibus fiunt fontes, flumina, terræ motus, lapides, & metalla, & si quæ alia sunt huiusmodi. Videtur autem tum duo halitus prædicti, tum alia, quæ ex iis gignuntur, vocari posse mista imperfecta, exceptis tamen illis, omnibus, quæ communi nomine solent appellari mineræ; hæc enim sunt absque dubio mista perfecta, & ipsorum consideratio ad Meteorologicos libros non pertinet. Duo quidem halitus non ea ratione dicuntur mista imperfecta, quod ex pluribus constant elementis, siquidem vterlibet ex vno tantum elemento genitus est, sed quia duorum elementorum conditionibus participat, est enim medium quoddam, quod oritur in transitu ex vno elemento ad alterum, simplicem quidem habens naturam, & formam vnam, sed quæ diu seruari nequeat, quin in alterum duorum, vel in aliquod aliud transeat; vapor enim humiditatem retinet aqueam, calorem autem aerem potius, quam igneum: quum enim in iis, quæ diuidi possunt, oporteat transitum prius per medium fieri, quam perueniatur ad extremum, calefaciens ignis aquam generat prius calorem mediocrem, qualis est aeris calor, quam summum, qui solius ignis est proprius; neque est vapor perfectum corpus, quod diu possit in sua natura consistere, sed quiddam ge-

nitum in medio transitu ex aqua in aerem, vel ex aere in aquam; ideo nisi impediatur transitus ex aqua in aerem, breui admodum tempore existit vapor, quia confestim fiet aer, sicque in aeris densatione fit vapor, & illico, si ea mutatio absque impedimento pergat, fit aqua. Hoc idem dicimus de fumida exhalatione, quæ generatur in transitu ex terra in ignem, manente siccitate, sed frigore paulatim; per gradus recedente, & adueniente calore; quare siccitatem terræ retinet, calorem autem adeptam est tantum, vt facto incremento possit facile fieri ignis; participat igitur duorum elementorum conditionibus, terræ & ignis, nam aquæ nihil habet, nihil etiam aeris, siquidem propria maxime aeris est humiditas; calor autem cum siccitate coniunctus non potest aeris dici, sed potius ignis; licet nondum sit ignis, quia formam ignis nondum habet, sicuti nec formam terræ, sed mediam quandam, cum qua sunt iunctæ conditiones terræ, & ignis, ratione quarum dicitur mistum quoddam esse, imperfectum tamen, quia duorum tantummodo elementorum conditiones præ se ferens, & genitum in transitu ex vno elemento in alterum, nec nisi breuissimo tempore permanens. Quæ vero ex his duobus halitibus gignuntur, sunt quidem aliqua absque dubio imperfecta mista, vt omnia in sublimi ardentia, nam constant ex igne, & halitu terreo nondum consumpto, sic grando videtur habere conditiones terræ & aquæ; neque facta est in his vera mistio, quæ est naturæ vni, sed potius congregatio miscibiliu; tamen aliqua non videntur esse mista, vt pluuia, quæ est simplex aqua, sic etiam fontes, & flumina; aliqua vero mista quidem, sed perfecta, & ea quidem diuissime permanentia, vt quæ mineræ appellantur, nisi vtraque hæc ea ratione velimus imperfecta mista nominare, quatenus ex halitibus, quos iam diximus esse mista imperfecta, generari dicuntur.

E Aliqui tamen suere, qui negant dari aliquod mistum imperfectum, quod non ex omnibus elementis constet; nam & in pluuia, & in grandine, & in aliis iam memoratis omnia elementa, omniumque qualitatatum commistionem esse dixerunt; sic etiam in vitroque halitu, siquidem Aristot. in 2. Meteorol. in cap. de Ventis, aperte dicit, nec siccum, nec humidum halitum ita appellari, quia sit summe talis, sed ab excessu; neque enim est humidum sine sicco, neque siccum sine humido; sic etiam in 5. cap. primi lib. inquit, duorum halituum alterum esse magis vaporosum; alterum vero magis spirituosum; vtitur enim dictionem comparatiua, denotans esse in vitroque & humidum & siccum, proinde & calidum & frigidum, & elementa omnia, licet vnus ab excessu dicatur humidus, alter ab excessu siccus. Addunt etiam rationem ad hoc comprobandum; nam

Duo halitus.

Aliquorum opinio de misto imperfecto.

Primum eorum argumentum.

Secundum argumentum.

utrumque halitum calidū esse manifestum est; A non tamen summe calidum: sic enim esset ignis; at omnis remissio fit per admissionem contrarii, ut ait Aristoteles in contex. 19. quinti Physicorum, igitur aliquid frigidū habet commissum, sic nec summe humidus alter est, nec alter summe siccus; sunt ergo in utroque omnes qualitates, proinde & omnia elementa: quare non hac ratione dicuntur imperfecta mista, sed quod imperfectam habent mixturem, nec diu durant. Sed horum sententia mihi non probatur: & causam erroris esse puto, quod naturam & essentiam rei ab existentia non distinxerunt; prima materia non existit sine forma, tamen in sua essentia nullam formam habet: sic etiam non existit fortasse elementum purum, ut multi existimant; & ut dicendum maxime videretur de duobus elementis mediis; per hoc tamen non stat, quin possint singula elementa in sua naturali puritate considerari, ut ea consideravit Aristotelis in libris de Cælo, & in libris de Generatione; non enim ideo non datur pura, quia per se existere, si darentur, non possint; existenter enim non minus, quam commista: sed quia impediunt se mutuo, & perturbat vnum alterius puritatem, ob eorum contactum, actionemque muruam, ac ob Cæli motum ea continue alterantem, atque mutantem: quemadmodum igitur, licet permista sint elementa, & appellentur singula ab eo, quod maxime excedit, considerantur tamen, & cognoscuntur ut habentia suam naturalem puritatem: ita de duobus halitibus dicendum est; non generatur enim vnus sine altero, tamen si vtrumque in puritate suæ naturæ consideremus, alter conditiones refert aquæ, & aeris tantum, alter vero terræ, & ignis tantum: quod enim vnus alterum semper habeat commissum, non est quia per se existere vnus sine altero nequeat, sed quia ob terræ, & aquæ commissionem, & propinquitatem non potest Sol siccam halitū educere, quin educat illius, Quamquam ego quidem huius sum opinionis Aristotelem hoc asserentem nil aliud respicere, nisi illud, quod frequentissimum est, neque enim negasset contingere posse, ut alterius aliqua pars pura quandoque, & cum altero non commista extrahatur, quod videtur sensisse Vi-comercatus in interpretatione illius cap. de Vētis, in secundo libro; dicens enim vix fieri posse, ut puri extrahantur, difficultatem denotat, & raritatem, sed non impossibilitatem. Præterea etiam si dicamus, non posse vnum educi sine altero, non propterea fit, quin distinctæ sint partes: vnus à partibus alterius; nam contangunt quidem se mutuo, & apposita hæc illis dicuntur, at secundum se singulæ puræ, & impermixtæ sunt, idque solum significare voluit in prædictis locis.

Impugnatio
110.

Ad primum argumentum.

Aristoteles; qui enim eleuatur vapor totus habet in se partes aliquas fumidæ exhalationis, ab excessu tamen totus vocatur vapor; sic fumida tota exhalatio, quæ attollitur, aliquas in se habet vapores particulas, sed ab excessu tota appellatur fumida. Ad rationem autem illorum dicimus, non parum in se habere difficultatis. id, quod illi sumunt, omnem remissionem per admissionem contrarii fieri, quæ de re disputandi nobis fortasse occasio dabitur in operibus naturalibus; sed esto nunc, ut illi volunt, dicimus tamen, nil inde contra nos sequi; siccus enim halitus, dum in sua puritate accipitur, calorem summum non habet, quia retinet aliquid frigoris terræ, è qua genitus est, humiditatis vero nihil habet, quia summe est siccus, quemadmodum & ignis, & terra summam habent siccitatem, ut alio in loco ostendemus. Ex ipsius igitur qualitatibus nil aliud colligimus, nisi ipsum duorum elementorum conditionibus participare, terræ & ignis: sic vapor calorem habet remissum, similemque; calori aereo, qui mediocrius est, non summum; alique enim gradum aquei frigoris retineat necesse est; humidus autem est summe, ut & aqua, & aer summam habent humiditatem, in ipsa enim actione caloris solaris in aquam non labefactatur humiditas aquæ, sed sola frigiditas; rarefit enim aqua, & eius humiditas fit aerea, quoniam calidum, quum non sit contrarium humido, non est eius proprius interemptor, sed ipsum resoluit in humidū tenuius, in vapore igitur nihil inest siccitatis, quare non redolet nisi aquæ & aeris conditiones; quod si quid habeat siccitatis, non est ratione propriæ eius naturæ, sed ratione halitus siccitatis, qui cum eo commissus attollitur, ut iam declarauimus. Sed redeamus vnde digressi sumus, & videamus, quodnam sit mistum imperfectum, quod in his libris subiectum diximus esse statuendum. Duas hac in re possumus proferre sententias: primum dicere possumus, vtrumque halitum esse subiectum, cui omnes conditiones competunt; habet enim materiam, ex qua gignitur, elementa ipsa; habet effectricem causam, calorem coelestem, quæ in his libris considerantur, & ex quibus declaratur eius generatio, sicuti in aliis libris naturalibus declarantur ab Aristotele aliarum rerum naturalium generationes; & generatim, & singillatim: habet præterea affectiones & accidentia quamplurima, quæ in his libris demonstrantur ab Aristotele per suas causas; alia namque omnia, quæ ex his duobus halitibus gigni dicuntur, non sunt nisi horum halituum accidentia, ut cometa est effectio fumidæ exhalationis crassioris, pluuia est densatio vaporis, & in aquam conuersio in sublimi loco; idem sunt & fontes, & flumina, sed in terræ concauitatibus; grando est eiusdem vaporis in.

Ad sectionem.

In lib. 2. de qualitatibus elementaribus.

Quodnam mistum imperfectum sit horum lib. subiectum. Prima opinio.

ris in sublimi congelatio & sic de aliis omnibus. Quoniam igitur vterque halitus est corpus naturale per se existens, quod habet propria principia, propriaque accidentia quam plurima, eaque cognitu dignissima, non absque ratione factum videtur, si late sumptum halitum subiectum in his libris statuamus, videturque huic sententiæ attestari Aristotel. qui in initio primi libri in primo, & secundo cap. proponit de his omnibus Meteorologicis rebus agendum tanquam de accidentibus, & affectionibus, & declarandum propter quas causas fiant, sic enim intentionem potius, quam subiectum horum librorum proponere videtur. Declarat etiam in quarto, & quinto cap. horum duorum halituum naturam, tanquam subiecti, de quo postea sunt accidentia demonstranda; eaque dici etiam poterunt accidentia elementorum, quoniam hi halitus sunt veluti elementa mutationem aliquam passa, & parum recedunt ab elementorum naturis; vnde colligimus, recte à Græcis dici scopum Aristotel. esse agere de affectionibus elementorum; sicuti prædiximus, quanquam hoc dicendo intentionem potius Aristotel. exprimunt, quam librorum subiectum, si modo hanc sententiam sequamur. Secundo dicere possumus, vt multis placuit, hos duos halitus non esse nisi proximam materiam mistorum imperfectorum, ipsa autem mista imperfecta esse illa, quæ ex his generantur, vt cometæ, aliaque accensa in sublimi, pluuia, grando, & alia omnia, quæ ex duplici halitu, siue in sublimi, siue intra terram fiunt; in quo sensu dicere omnes videtur, subiectum esse mistum imperfectum, eo argumento, vt videtur, ducti, quod hæc accidentia eius modi sunt, vt formæ officio fungantur, dentque iis rebus nomen, ac definitionem, atque ita constituturæ talia naturalia corpora videantur; nam accensum halitum vocamus cometam, seu trabem, seu fulgur, & aquam in sublimi loco genitam vocamus mutato nomine pluuiam, & cauernis autem terræ manantem vocamus fontem, & sic de reliquis. De his igitur agi videtur tanquam de corporibus naturalibus, de duplici autem halitu tanquam de proxima horum materia, vt ante dicebamus. Hanc sententiam si sequamur, dicere possumus, Græcos subiectum horum librorum significasse, dicendo affectiones elementorum; tales enim esse videntur affectiones, quæ fugantur munere formæ, ita vt corpora ab illis constituta possint in his libris habere locum subiecti. Non defuerunt etiam, qui vtramque sententiam coniungentes, dixerint subiectum esse mistum imperfectum, late acceptum, quod & duos halitus, & omnia ex iis genita, complectatur. Ego vero etsi duarum prædictarum opinionum vtramlibet defendi posse arbitror,

A priorem tamen tutiorem esse puto, & verbis Aristotelis accommodatiorem, vt duos halitus dicamus esse subiectum horum librorum, & mista imperfecta, quorum accidentia sunt reliqua omnia, quæ in his libris considerantur. Quod enim hi dici possint mista imperfecta, & parum recedant ab elementi natura, iam dictum est; de aliis autem plerisque non facile hoc ostendere possumus: nam pluuia, & fontes, & flumina, quomodo sint mista imperfecta, non plane video, quum pateat hæc omnia esse aquam. Neque enim magni momenti est id, quod aliqui dicunt, eam non esse aquam puram, sed mistum quoddam, in quo semper apparent terræ partes genitæ ex halitu sicco incluso in vapore, ex quo orta est pluuia: nam si hoc admitteremus, non daretur in vniuerso elementum aquæ; si quidem nulla fortasse datur aqua, in qua non sit aliquid terræ commistum, & aliquid caloris ab astris ingenitum; omnis igitur aqua esset mistum imperfectum. Hoc tamen agenda dicendum non est, quia licet asseramus aquam puram non dari, non ob id negamus aquam elementarem; si quidem apud Aristotelem non dicitur mistum, seu perfectum, seu imperfectum, nisi in quo tantus sit recessus ab elementi puritate, vt abiecto nomine elementi aliam appellationem suscipiat; vt cometam non recte appellaremus ignem, quia multum habet terre halitus nondum consumpti, nec terram, quum in eo sensibilem inspicimus ignem: ast vbi tantus est vnus elementi excessus, vt omnem cum aliis comparisonem superet, seruetur in eo nomen elementi, idque haberi ab omnibus solet vt elementum, licet commistæ cum eo aliquæ aliorum elementorum particulæ, vel qualitates purum omnino esse non sinant. Ideo nemo est, qui dicat pluuiam, & fontes non esse aquam; aqua enim reuera est, & ita nominanda, à magno, & incomparabili excessu; quod autem simul appellatur pluuiam, id non fit ob aliquam substantiæ varietatem, si quidem nullum discrimen norunt homines pluuiæ, & aliarum aquarum; sed propter modum generationis; illam enim aquam, quæ in sublimi genita ex nube in terram cadat, vocant homines pluuiam, quum tamen eius substantiam nil aliud esse putent, nisi meram aquam; nomen igitur aquæ seruetur, nomen autem pluuiæ adiectum, respicit potius originem, quam ipsam eius corporis naturam, potiusque denotat esse mistum imperfectum vapore, ex quo est genita, quam ipsammet pluuiam. Adde quod proprium subiecti munus est vt de ipso accidentia demonstrantur; horum autem, quæ vocantur ab aliis mista imperfecta, non proponit Aristotel. accidentia indaganda, sed ipsorum vt accidentium causas inquirendas, per quas demonstrantur propter quid.

Possumus tamen fortasse hæc dogmata conciliare dicendo resistas Meteorologicas, quæ communiter vocari solent mista imperfecta, vt cometam, & grandinem, subiectum dici horum librorum, quatenus his nominibus significantur duo illi halitus, vna cum affectionibus; cometa enim est halitus siccus accensus, grando est vapor in aquam, & glaciem mutatus; quoniam enim duo halitus ita his accidentibus permutantur, vt nomen etiam mutant, ideo appellatur iis nominibus; quæ ipsis ab accidentibus imponuntur, quum propria ipsorum halituum nomina non feruentur; hæc igitur subiectum horum librorum dicere, est duos halitus dicere, quatenus his accidentibus subiciuntur. Hæc omnia, quæ dicere hac in re volumus, quisque consideret, & eam, quæ probabilior visa fuerit, sententiam accipiat.

De ratione ordinis, & inscriptionis librorum Meteorologicorum. Cap. XXV.

EX his, quæ hætenus de subiecto horum librorum diximus, rationem ordinis, atque inscriptionis desumere possumus: quum enim subiectum habeant mistum imperfectum, clara est ratio, cur statim post duos de generatione locandi sint, proinde quartum in hac sententia locum obtineant, quemadmodum supra dicebamus. Quum enim in libris de generatione actum sit de corpore misto latissime accepto, postea vero fuerit ad eius species descendendum, quæ sunt perfectum, & imperfectum mistum, si harum altera ad alteram facilius noscendam prodesse nobis potuisset, de illa primo loco agere Arist. debuisset, vt conuenientem ordinem doctrinæ seruaret, de quo nos alias plura scripsimus; sed quia neutrius speciei notitia ad alterius cognitionem aliquid conferebat, debuit Arist. ordinem naturæ generantis seruare, & prius agere de misto imperfecto, quod quidem facit in tribus his libris Meteorologicis, qui statim sequuntur duos de Ortu & interitu. Adde quod aliquis etiam doctrinæ ordo, faciliusque docendi ratio hoc postulauit; de mistis enim perfectis sunt ceteri omnes, qui mox sequuntur, libri naturales, qui sunt quam plurimi, quorum omnium continuata debuit esse dispositio, neque hac imperfectorum tractatione interrumpi. Voluit igitur Arist. prius de mistis imperfectis sermonem, qui breuis futurus erat, absoluere, vt postea in solis perfectis mistis, quæ prolixam tractationem postulabant, considerandis versaretur. Hæc est conuenientissima librorum dispositio quæ sumitur à subiecto, vt prius agatur de misto generaliter in libro de Ortu, & interitu; postea de prima eius specie, misto imperfecto, in tribus Meteorologicis, deinde vero de perfectis, vt loco suo dicemus. Cum hac tamen præcipua ordinandi ratio

*In 1. lib.
de Metb.
& in A-
pologisa.*

A ne coniuncta est etiam ratio sumpta ab elementis, & ratio sumpta ab accidentibus elementorum, quas alij respexisse videntur; prima namque elementorum tractatio ea esse debuit, quæ est in libris de Cælo, vt sunt corpora naturalia; secunda vero illa, quæ habetur in libro de generatione, quatenus sunt principia omnium mistorum generaliter; postrema tandem illa, quæ habetur in tribus Meteorologicis, vt sunt principia mistorum imperfectorum, hoc est, vt leuem mutationem passa subeunt appellationem mistorum imperfectorum. Sic inter tractationes accidentium elementarium (vt ante dicebamus cum aliis) tertia, & postrema hæc esse debuit, quæ est de illis affectionibus, quæ ab agente externo illatæ extrahunt elementa modo aliquo à propria natura. Quod vero ad inscriptionem attinet, ea sumitur à loco rerum consideratarum; nam *μετεωρον* significat suspensum, siue sublime, ideo tractatio de iis, quæ in sublimi generantur, vocata est ab Aristotel. Meteorologia. Si quis autem obiiciat, aliqua etiam in his tractari ex duobus halitibus genita, quæ non in sublimi sed in cauernis terræ generantur, vt fontes, flumina, nix, et terræ motus; ideoque horum respectu congruam eam inscriptionem non videri; dicendum est, satis defendi huius inscriptionis congruitatem, si à maiore saltè parte rerum consideratarum sumpta sit; maxima enim pars eorum, quæ ex duobus halitibus fiunt, in sublimi loco fiunt: arbitrariæ namque inscriptiones librorum esse solent: nec semper à tota re considerata desumi, sed quandoque à parte præcipua, vt quando Metaphysicam vocamus scientiam diuinam: quandoque à parte maiore, vt quando sex posteriores libros Physicæ auscultationis vocamus de motu; quandoque etiam à nulla re considerata, vt inscriptio Metaphysicæ, quæ à doctrinæ ordine sumitur. Hæc igitur Meteorologicorum librorum inscriptio sumpta est à loco, in quo fit maxima pars eorum, quæ ex duplici halitu generantur.

*In initio
cap. 24.*

*Inscri-
ptio.*

Dubium.

Solutio.

De subiecto quarti lib. Meteorologicorum, plures aliorum sententiæ, cum ipsarum confutatione. Cap. XXVI.

QUum ea, quæ à nobis hætenus dicta sunt, ad tres tantum priores libros Meteorologicos pertinuerint, de quarto dicendum restat, quodnam habeat subiectum, quæ sit ratio inscriptionis, & quis sit eius locus inter libros naturales. Quod ad subiectum attinet, censuit Ioan. Grammaticus Aristotel. in hoc libro agere velle de mineris, in quam sententiam credendum est ipsum his argumentis inductum fuisse; primo quia Arist. in ultimo capite tertij lib. pauca dicit de mineris generaliter, & subiungit esse

*De subie-
cto opinio
Ioa. Gram-
matici.*

esse de eisdem dicendum etiam particulariter, & singillatim; hoc igitur exequitur statim in quarto libro; nullus enim alius est liber Aristotelis, in quo de mineris particulariter agatur, nisi hic quartus. Secundo, quia plura in hoc dicuntur de metallis, præsertim vero in contextu 48. significat igitur Aristoteles hunc librum esse de metallis, minerisque omnibus, quæ intra terram ex duplici halitu fiunt. Tertio, Aristoteles in postremo capite huius libri proponit se acturum de animalibus, & plantis; nullum ergo scripsit alium librum de mineris, nisi quartum hunc Meteorologicum. Hæc sententia ab ipsamet huius libri tractatione manifeste reprobatur; illa enim quæ in hoc libro tractantur, aliis quoque competunt præter mineras; quare subiectum esse debet aliquid communius, siue id sit corpus mistum perfectum, ut aliqui dixere, siue mistum perfectum homogeneum, & alij; patet enim Aristotelem in hoc libro non tantum mineralium exempla adducere, sed etiam aliorum mistorum homogeneorum; ut carnis, ossis, nervi, quæ animalium partes sunt; de mineris itaque agitur in hoc libro, non secundum propriam rationem, & prout sunt lapides, & metalla; sed secundum rationem communiorum, qua sunt mista perfecta, vel mista perfecta similia. Est etiam omnino rationi consonum, atque adeo necessarium, ut quum mistum perfectum simile sit genus mineræ, de quo multa dici, & tradi possunt, de ipso prius sermo fiat, quam de minera, quæ est species, nullus tamen ante hunc quartum librum est, in quo agatur de misto perfecto similari; hunc igitur de misto potius similari esse dicendum est, quam proprie de mineris Latinorum magna pars purarunt subiectum huius libri esse mistum perfectum vniuersè sumptum, quod non solum mineras, sed etiam alia omnia perfecta mista, tam similia, quam dissimilia complectatur. Et hac potissimum ratione ducti esse omnes videntur, quod in libris de Ortu & interitu actum est simpliciter de generatione, ac de generatione simplicium; transeundum igitur erat ad dicendum de generatione mistorum, sed quum hæc alia sint perfecta, alia imperfecta, & imperfecta præcedant perfectis, ideo statim in tribus Meteorologicis actum est de generatione mistorum imperfectorum; sequebatur igitur ut statim ageretur de misto perfecto in vniuersum; hoc igitur est subiectum in hoc quarto Meteorologico. Hæc quoque sententia reprobanda videtur; nam si illa omnia, quæ in hoc libro tractantur, consideremus, proprie competunt mistis perfectis, similibus, non dissimilibus, nisi ratione similiarium, quæ eorum partes sunt. Ipse quoque Aristoteles sæpe in hoc libro asserit, se de similibus loqui, præsertim vero in postremo cap.

ubi ait, se de similibus dixisse, & proponit dicendum in sequentibus libris de dissimilibus, quæ sunt animalia & stirpes. Præterea si bene rem hanc perpendamus, de misto perfecto vniuersè sumpto nil dici poterat, præter illa, quæ in libris de generatione dicta sunt communiter de omni misto; illa namque etsi dicta de misto generaliter, proprie tamen & perfecte competunt misto perfecto, nec aliud de hoc communi dicendum relinquebatur. Alexander de huius libri subiecto nil aliud dicit, nisi scopum Arist. esse agere de actione, & passione, quatuor primarum qualitatum; quum enim de his iam egisset in lib. de Ortu, & interitu, nunc agere vult de aliis secundis qualitativibus, quæ ab illarum primarum inter se actione & passione producuntur; ob id existimare videtur Alex. 4. lib. esse immediate adiungendum 2. de Ortu, & interitu. Alexander ponere videtur, recedit, sed eum enixe tueretur. Sed nos de huius libri loco posterius loquimur; nunc vero quod ad subiectum libri attinet, dicimus approbari quidem Alexandri sententiam posse de scopo, & intentione Aristotelis, sed non de subiecto libri; nihil enim aliud dicit, nisi elementa, & primas eorum qualitates esse in hoc libro considerandas ut principia, alias vero secundas qualitates, vt effectus, & ut affectiones demonstrandas; sed necesse est subiectum esse aliquid, in quo hæc secundæ affectiones producantur, & de quo demonstrantur, idque est mistum corpus vel omne, vel aliquod; vt postea considerabimus, hoc igitur subiectum huius libri statuendum est. Quod vero ab Alexandro dicitur, consilium quidem est Aristotelis, at non subiectum, quale in præsentia quærimus.

E De subiecto quarti Meteorologici opinio vera, & responsio ad argumenta contraria.

Cap. XXVII.

Veram esse puto Olympiodori & Auerois sententiam, quam alij complures sequuti sunt, qui huius quarti libri subiectum statuunt corpus mistum simile amplissime acceptum, quod & lapides, & metalla, minerasque omnes, & partes quoque homogeneas animalium, & stirpium complectatur. Similare autem corpus dicitur, quando totius & partis cuiuslibet idem est nomen, & eadem definitio, ut aurum, ferrum, lapis, sulphur, caro, nervus, os, lignum, cortex, pilus, & alia eiusmodi. Sententia hæc ex huius libri lectione facile comprobatur, omnes enim, quæ in eo tractantur affectiones, propriæ sunt affectiones corporum mistorum similiarium, nec dissimi-

C 4 larii

Secunda
ratio.

Tertia
ratio.

Confutatio.

Alexandri
opinio.

Confutatio.

Opinio
Latinorum.

Ratio
Latinorum.

Confutatio.

Olympiodori
& Auerois.

Similare
quid.

laribus competunt, nisi quatenus competunt A
 simularibus, quæ sunt in eis, idque hunc librum
 legentibus ita manifestum est, vt nulla egeat
 declaratione; possumus itaque sic argumenta-
 ri; illud est subiectum, cuius affectiones quæ-
 rantur, atqui corporis misti homogenei affe-
 ctiones hic declarantur, hoc igitur huius li-
 bri subiectum est. Hoc idem confirmatur te-
 stimonio Aristotelis apertissimo; nam in con-
 tex. 42. 48. clare dicit, se de simularibus corpori-
 bus, ac de eorum affectionibus agere, nomi-
 natque ea omnia simularia, quæ supra memo-
 rauimus, metalla, & lapides, carnem, lignum,
 corticem, aliasque omnes homogeneas plan-
 tarum, & animalium partes: in postremo quo-
 que contextu asserit se de simularibus egisse,
 proponitque postea agendum de dissimulari-
 bus; cuiusmodi sunt in animalibus caput, ma-
 nus, crus, & cætera membra; in plantis vero ra-
 dix, ramus, fructus, & alia eiusmodi: sumitur
 etiam ex ordine librorum argumentum, quod
 postea considerabimus. Restat, veritate cog-
 nita, vt argumenta pro aliis adducta solua-
 mus. Ad primum Ioannis Grammatici dici-
 mus, Aristotelem in vltimo capite tertii libri
 proponere quidem agendum particulariter de
 mineris, non tamen sequi quod id exequatur
 in quarto libro, sed hac de re postea loque-
 mur, quam libros ad mineralia attinentes
 considerabimus. Ad secundum dicimus nomi-
 nari quidem ab Aristotele in hoc libro la-
 pides, & metalla exempli gratiâ, sed nomi-
 nari etiam carnem, & os, & lignum; quemad-
 modum etiam in libris Physicæ auscultationis
 sæpe exempli gratiâ nominantur elemen-
 ta, & cælum, & lapis, & homo, & animal, nec
 ob id ea, quatenus talia, subiectum illorum li-
 brorum sunt, sed ratione communi, quate-
 nus sunt corpora naturalia: quare & hic nomi-
 nantur mineræ vt mista homogenea, sicut
 etiam caro, & lignum, sed non ob id agitur de
 his secundum proprias rationes. Ad tertium
 negandum est consequens; quamuis enim in
 vltimo capite proponat agendum de anima-
 libus, & de plantis, non ob id dicit se de his sta-
 tim esse tractaturum, nec per hoc stat quin in-
 terponi possint proprii libri de mineris, quæ
 de re posterius loquemur. Ad argumentum La-
 tinorum iam responsum est; diximus enim a-
 ctum esse in libris de generatione de misto vni-
 uerse sumpto, eamque tractationem, omnia-
 que, quæ ibi dicuntur, præcipue competere misto
 perfecto, proinde nil manere dicendum de
 misto perfecto generaliter accepto, sed solum
 de huius speciebus separatim, inter quas pri-
 mus locus debebat misto perfecto ho-
 mogeneo, de quo agitur in hoc
 quarto libro.

Solutio
 argumē-
 torum.
 Ad pri-
 mū Ioan.
 Gram-
 matic.
 tici.

Ad secū-
 dū.

Ad ter-
 tium.

Ad ar-
 gumen-
 tum La-
 tinorū.

De loco quarti Meteorologici.

Cap. XXXIX.

Qvod ad locum huius libri attinet, non
 defunt, qui Alexandrum sequentes dicant
 proprium eius locum esse statim post duos de
 ortu & interitu, ea ducti ratione, qua videtur
 vti Alexander: quum enim hunc librum exor-
 diatur Aristoteles ab elementis, & ab eorum
 qualitatibus actiuis, & passiuis, de quibus lo-
 cutus erat in secundo de generatione, videtur
 hic liber immediate cohærere cum illo secun-
 do, ita ut tertius de generatione nominari pos-
 sit. Hæc tamen sententia aduerfatur & Aristo-
 teli, & rationi: Aristoteles enim in ipso initio
 primi Meteorologici recenset ea, quæ in libris
 Physicæ auscultationis, & in libris de Cælo, &
 in libris de Ortu, & interitu tractata fuerunt, &
 statim subiungit sequi vt Meteorologiam ag-
 grediatur; nempe illam, quæ est de cometis,
 de lactea via, ac de aliis, quæ ibi nominat, quæ
 manifestum est tractari in tribus Meteorologi-
 cis, non in quarto; de hoc enim ibi ne verbum
 quidem facit, itaque post duos de Ortu, & in-
 teritu, locat statim tres Meteorologicos, non
 quartum. In calce etiam ipsius quarti inquit,
 agendum esse de animalibus, & plantis, non
 dicit de rebus Meteorologicis; quare absque
 dubio Aristoteles librum hunc post tres Me-
 teorologicos collocavit. Sumitur etiam ad
 hoc comprobandum ratio ex iis, quæ in his om-
 nibus libris tractantur; postquam enim in li-
 bris de Ortu, & interitu actum est de misto la-
 tissime sumpto, quum esset ad species descen-
 dendum, prius de imperfectis mistis agen-
 dum fuit, de quibus sunt tres priores Metro-
 rologici, postea de perfectis homogeneis, de
 quibus est quartus; demum autem de perfe-
 ctis heterogeneis, quæ sunt animalia & plan-
 ta. Credo tamen ad verum sensum trahi pos-
 se verba Alexandri, & alios fuisse deceptos,
 qui talem ei sententiam attribuerint: etenim
 species omnes eiusdem generis æque cohæ-
 rent immediate suo generi, vt animali æque
 homo, ac leo; necesse tamen est in doctrina de
 vna prius agere, de alia posterius, prout faci-
 lioris doctrinæ ordo, vel alia aliqua ratio po-
 stulat. Quoniam igitur in libris de Ortu, &
 interitu actum est de genere, de corpore mi-
 sto vniuersè sumpto, ac de elementis, eorum-
 que primis qualitatibus, tanquam de eius
 principiis, cum hac tractatione immediate
 cohæret tam tractatio de misto imperfecto,
 quam ea, quæ est de misto perfecto; attamen
 quum hæc tractari simul non potuerint, vo-
 luit Aristoteles ob eas, quas supra tetigimus,
 rationes de imperfectis prius agere, quam de
 perfectis. Ad hunc igitur sensum, referenda
 sunt

Opinio
 Alexan-
 dri de lo-
 co.

Confuta-
 tio.

Defensio
 Alexan-
 dri.

funt verba Alexandri, qui asserit quidem illa, quæ ab Aristotele dicitur in initio huius quarti, coherere cum iis, quæ tradita sunt in secundo de generatione; sed non inquit ob id quartum esse statim collocandum post illum secundum; neque enim negasset etiam illa, quæ in principio primi Meteorologici dicuntur, coherere similiter cum iis, quæ de elementis, primisque qualitatibus in secundo de generatione dicta erant; imo id asserit Alexander, dum interpretatur initium primi Meteorologici: dat enim cum Aristotele quartum locum in scientia naturali libris Meteorologicis prioribus, in quibus tractantur ea, quæ commemorat Aristoteles in illo primo capite: non igitur ita intelligenda sunt eius verba in sua præfatione in quartum librum, ut dicant hunc quartum esse aliis tribus anteponendum. Olympiodorus tamen & in initio huius quarti, & in initio primi eam Alexandro sententiam attribuit, quam & alii multi; atque eandem ab Ammonio receptam fuisse testatur; imo non solum quartum librum, sed & postremum tertii libri caput, quod est de mineralibus, inquit locandum esse statim post secundum de generatione, secundum Alexandrum & Ammonium. Ego vero de Ammonio quidem nil habeat, præter id, quod de ipso refertur ab Olympiodoro; sed quod ad Alexandrum attinet, non video cur non in veriore sententiam eius verba trahi possint: alios fortasse Alexandri libros vidit Olympiodorus, qui nunc non extant, in quibus sententiam illam clarius expresserit Alexander. Ratio autem, qua vsum esse Ammonium Olympiodorus ait, nullius momenti est; dicebat enim, nisi quartus hic annexatur statim secundo de generatione, distracta, & interrupta erit tractatio elementorum, quæ continuata esse debuit. Ego enim dico, nec libros de generatione, nec quartum Meteorologicum dici posse libros de elementis; quum etiam in vtrisque considerentur elementa ut principia mistorum, est in vtrisque subiectum mistum. Quoniam igitur tres quoque Meteorologici sunt de misto, coniuncta est tractatio mistorum, eaque optime disposita, siquidem ratio ordinandi libros Aristoteli a solis subiectis sumenda est, non ab illis, quæ ut principia considerantur; quanquam in tribus quoque prioribus Meteorologicis dicere possumus elementa ut principia tractari, proinde vel sic elementorum tractationem non interruptam, sed continuatam esse. De ultimo autem tertii libri capite postea dicemus.

De inscriptione quarti Meteorologici.

Cap. XXXIX.

Quod ad eius libri inscriptionem attinet, Ioannes Grammaticus censuit eum esse

A per se Meteorologicum, propterea quod est de mineris, quæ ex eadem materia generantur, ex qua illa quæ fiunt in sublimi; omnia namque quæ in his quatuor libris tractantur, ex utroque halitu generata sunt, proinde in eisdem libris tractari omnia debuerunt ob hæc inconuenientiam in communi materia. Sed hæc inscriptionis ratio approbanda non est; iam enim ostendimus, librum hunc non esse de mineris, sed de genere communiore, scilicet misto perfecto homogeneo; huius autem materiam dicere non possumus esse duplicem halitum; hæc enim est propria speciei conditio, quæ est accidentaliter generi: quemadmodum enim animali accidit esse rationale, quum detur animal, quod rationale non est; ita misto similari accidit ex duplici halitu fieri, quum dentur plura mista similia, quæ ex duplici halitu non fiunt; ideo dicere non possumus, quartum librum esse de iis, quæ ex duobus halitibus fiunt. Ego igitur dicendum puto, librum hunc non esse per se Meteorologicum, neque enim de iis est, quæ in sublimi fiunt, neque de iis, quæ ex duobus halitibus generantur; per hoc tamen non stat, quin aliis tribus annexi possit, & omnes communi nomine vocari Meteorologicis quum enim certum sit, eum statim post illos esse collocandum, potuit Aristoteles illum aliis tribus ob aliquam rerum consideratarum connexionem adiungere, & vnum ex omnibus voluminibus constituit, quod à maiori parte Meteorologicum, inscriberetur. Num autem Aristoteles hoc fecerit, ut fecisse videtur, an potius librum hunc ab aliis tribus disiunxerit, tanquam non Meteorologicum, pauci momenti, nec quidem iudicio, id est; siquidem neutro modo absurdum aliquod sequitur; potest liber is aliis tribus adiunctus, vocari ex ea coniunctione Meteorologicus; potest etiam ab aliis tribus præcedentibus distingui, & propria inscriptione appellari de misto perfecto similari.

De Fossilibus, & Metallis, eorumque tractatione. Cap. XXX.

De lapidibus autem, cæterisque fossilibus, ac de metallis, quæ omnia communi nomine solent appellari mineræ, tres inuenio aliorum sententias. Vna fuit Ioannis Grammatici, qui dixit de his agi in illo libro, qui vocatur quartus Meteorologicus. Hanc opinionem nos antea reprobauimus, ostendimusque librum illum esse generaliter de misto perfecto homogeneo; quare desideratur propria tractatio de metallo, ac de fossilibus. Aliam opinionem postea plures sequuti sunt, qui dixere, nullam aliam requiri tractationem de mineris, præter illam, quæ habetur in postremo capite tertii Meteorologici.

Confutatio.

Opinio Vera.

Opinio Io. Grammatici.

Confutatio. Alia opinio.

C. S. teoro-

Ammonij sententia.

Ratio Ammonii.

Solutio rationis.

Opinio Io. Grammatici.

eteorologici; proinde statim post quartum Meteorologicum sequilibros de animalibus Sententiam hanc his argumentis confirmant; primo consilium Aristotelis in tribus Meteorologicis fuit agere de iis omnibus, quæ ex duobus halitibus generantur; in horum numero sunt metalla, & fossilia omnia; ergo hæc ad nullum alium librum pertinuerunt, quam ad tres Meteorologicos; proinde satis ea sunt, quæ ab Aristotele scribuntur in calce quarti Meteorologici, nec alius de his liber desideratur. Præterea aliquot ita audiui argumentantes; Aristoteles in quarto Meteorologico sæpe nominat exemplum lapides, & metalla; ergo supponit factam prius eorum declarationem, & tractationem in tribus Meteorologicis. Confirmant testimonio Aristotelis in calce primi capitis primi Meteorologici, ubi postquam recensuit omnia consideranda in Meteorologia, nil aliud inquit superesse considerandum, nisi animalia, & plantas: igitur secundum Aristotelem nullus præter Meteorologicos postularum liber de mineris. Tandem considerant Aristotelis verba, in calce quarti Meteorologici, quibus proponit agendum postea de animalibus & plantis: nullum ergo putavit ad huius scientiæ perfectionem requiri librum de mineris; siquidem hic, si necessarius esset, nullum haberet locum, nisi post quatuor Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus, & de plantis. Verum hi, ut mihi videtur, magnâ cæcitate laborarunt, ut duos apertissimos, in quos lapsi sunt, errores non viderint: vnus est, quod tractatio de mineris præcedere debuerit quartum Meteorologicum; sic enim præposterum ordinem seruauit Aristoteles, præponens speciem generi; est enim minera species misti perfecti, de quo agitur in illo quarto libro. Adde quod minera non est mistum imperfectum, sed perfectum, quod etiam diutissime durat; habet enim perfectam missionem, & ex omnibus elementis constat, quippe constat ex duobus simul halitibus minera quælibet, quorum alter refert naturam terræ & ignis; alter vero aeris & aquæ: itaque consideratio mineralium ad Meteorologicos libros, qui de imperfectis sunt, minime pertinebat. Alter error est, quod breuem illum sermonem de mineris dicant esse perfectum, ita ut nulla amplius de his tractatio requiratur; nam ibi Aristoteles generaliter solum de his loquitur, & nil aliud docet, nisi quod ex duplici halitu generantur; nullam enim facit distinctionem fossilium, & metallorum, siue inter se, siue in suas species; deest igitur propria, & particularis tractatio singulorum, sine qua perfectam haberi in eo vno breui capite tractationem mineralium dicere vanissimum est; idque Aristoteles ipse eo in loco rotundo ore conficitur, dum his

A verbis breuem illum sermonem cõcludit [*communiter de his dictum est, singillatim autem considerandum intendentibus secundum vnum quodque genus*] affirmat igitur considerandum esse singillatim de lapidibus & metallis, nosque ad particularem tractationem remittit, quæ omnino necessaria est, si naturalis scientia debet esse perfecta. His ergo argumentis ductus, sequendum esse arbitror tertiam opinionem, quæ Auerrois est, & Olympiodori, qui putant esse omnino necessariam particularem, atque distinctam tractationem de mineris præter illam generalem, quæ habetur in vltimo capite tertii Meteorologici; nunquid autem de mineris scripserit Aristoteles præter vltimum illud caput tertii Meteorologici, incertum est; scriptum quidem esse ait Olympiodorus, sed, ut ego arbitror, coniectat potius, quam asseueranter affirmet, quoniam Alexander in declaratione vltimorum verborum illius postremi capituli tertii libri dicere videtur, proprium hunc de mineris librum non ab Aristotele scriptum esse; sed ab aliis, præsertim vero à Theophrasto: Auerroes quoque in initio primi Meteorologicorum, numerans ordinatim omnes libros naturales, inter eos locat librum de mineris; sed postea inquit ex nominatis libris aliquos ad nostras manus non peruenisse. Ego quidem, etsi non dubio necessarios omnino esse libros de mineris ad huius scientiæ perfectionem, credo tamen potuisse contingere, ut eos nunquam Aristoteles scripserit; non sum enim in eo communi errore, ut putem necesse esse Aristotelem ita perfectam tradidisse naturalem philosophiam, ut nihil quod ab humano ingenio inueniri, aut cognosci queat, prætermisum ab eo esse potuerit; illud quidem puto esse constitendum, Aristotelem ita artificiose huius scientiæ fabricam; quam in præsentia declarandam suscepimus, construxisse, & confecisse, ut quamuis rebus ipsis, ac materiæ (v ita dicam) addi aliquid possit, artificio tamen, & formæ nihil; ipsam enim scientiam in omnes suas partes distribuit, easque optime disposuit, ita ut facile cuique sit, si quid in aliqua parte desit, addere, & addita in factis quæque locis collocare: & hæc omnia puto ipsummet significasse in primo capite primi libri Meteorologicorum. Dicere igitur possumus, scriptos ab eo fuisse libros de fossilibus, & metallis; qui postea perierint: dicere etiam possumus, nullos esse scriptos, sed satis ei fuisse illa, quæ de his pauca scripsit in vltimo capite tertii Meteorologicorum, ipsumque in calce eius capituli significasse, se horum tractationem aliis postea abfoluendam reliquisse; quod postea præstitit Theophrastus, ac posterioribus etiam temporibus Albertus

Primum
argumentum

Secundum

Tertium

Quartum

Confutatio

Opinio
Sera.

bertus Magnus, seu quisquis ille fuerit, qui quatuor, quos habemus, libros diligenter, & egregie scripsit de mineris. Vtunque sese res habeat, siue scripsit Aristoteles libros de mineris, siue non scripsit, necessarij omnino sunt ad huius scientiæ complementum, propriisque eorum locus nullus alius est, nisi statim post quartum Meteorologicorum, vt censuit Auerroes in initio primi libri Meteorologici, & in vltimo commentario quarti, quam sententiam sequutus Albertus, vt libros à se compositos de mineris locauit statim post quatuor Aristotelis Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus. Ratio autem huius ordinis manifesta est: quum enim in quarto Meteorologico agatur de misto perfecto homogeneo vniuerso sumpto, agendum postea erat de speciebus: species autem huius sunt fossilia, & metalla omnia, & illa, quæ in animalibus, & plantis insunt, similiares partes, vt caro, os, cortex, lignum; statim igitur quantum Meteorologicum sequitur tractatio de mineris; nam reliquis similibus nulla propria tractatio conueniebat; quum enim non ideo sint in rerum natura, vt per se existant, sed vt animalium, & plantarum partes sint, cognouit Aristotel. non esse alibi de his agendum, nisi in iis ipsis libris, in quibus de animalibus, ac de plantis ageretur: nulla igitur erat species misti perfecti similis, de qua seorsum agendum fuerit post quartum Meteorologicum, nisi fossilia, & metalla; post libros autem de mineris, sequuntur statim libri de animalibus, & plantis, vbi & de carne, & de neruo, & de ligno, & de alijs similibus agitur, ex quibus tanquam ex materia constant animantium partes dissimilares. Sed aduersus ordinem memoratorum librorum oritur dubium, quod multos turbauit: nam si quartus Meteorologicus est de misto perfecto homogeneo vniuerso sumpto, & huius species sunt fossilia, & metalla, Aristotel. de his agens in vltimo capite tertij libri, de speciebus prius egit, quam de genere, quod faciendum non est, siquidem vniuersalia in doctrina sint particularibus anteponenda. Responso, quæ ab alijs ad hoc dubium afferri solet, hæc est: vniuersalia sunt anteponenda particularibus; nisi facillioris doctrinæ ratio in contrarium urgeat; quoniam igitur fossilia, & metalla ex duobus illis halitibus generantur, ex quibus aliæ omnes res Meteorologicæ, facillioris doctrinæ ratio postulauit, vt Aristoteles continuato sermone totam eorum, quæ ex duplici halitu generantur, tractationem absolueret; ideo post res omnes Meteorologicas voluit etiam de mineris loqui in illo vltimo capite tertij libri, & ita particularia vniuersalibus anteposuit facilio-

ris doctrinæ gratia. Hæc communis responsio mihi quidem omnem tollere difficultatem non videtur: nam si continuata tractatione agendum erat de omnibus iis, quæ ex duplici halitu generantur, oporteret totam quoque de mineris tractationem, quæ desideratur, interponi inter tertium & quartum Meteorologicorum, quod tamen nemo vnquam asseruit; omnes enim qui necessariam esse talem tractationem confessi sunt, eam post quartum Meteorologicorum collocarunt. Est etenim hoc consentaneum rationi, quia quum species cognosci perfecte non possit, ignorato genere, potest quidem rudis aliqua, & imperfecta speciei tractatio tractationi generis anteponi, facillioris doctrinæ gratia, qualis est breuis illa tractatio, quæ habetur in postremo capite illius tertij libri; sed perfecta tractatio nullo pacto, dum generis natura non est perfecte cognita. Licet igitur verum sit id, quod illi dicunt, ordinem doctrinæ præcipue respicere nostram faciliorem cognitionem, difficultas tamen hæc non tollitur, quia non rectam, vel saltem non perfectam rationem adducunt huius facillioris doctrinæ. Ego igitur dicendum puto, caput illud vltimum tertij libri non esse tractationem de mineris, proinde non esse ab Aristotel. anteposita particularia vniuersalibus, sed esse potius tractationem de duplici halitu, & ibi institutam ad plenam ipsorum halituum cognitionem; quod quidem videtur sententiam illam confirmare, quod in tribus Meteorologicis libris duo halitus habent locum subiecti, cuius accidentia quæ sunt. Quemadmodum enim alias diximus vim æternæ mouendi considerari tum in octauo Physicorum ob cognitionem æterni motus in corporenaturali, tanquam huius causam; tum in duodecimo Metaphysicorum propter cognitionem substantiæ à materia abiunctæ, tanquam eius proprietatem, siue attributum: & in cælo vim mutandi hæc inferiora considerari tum in secundo de generatione propter cognitionem mutationis, quæ sit in his inferioribus corporibus, cuius est causa; tum in libro secundo de Cælo propter ipsius Cæli cognitionem, tanquam eius proprietatem: & quatuor simplicia corpora in libris de generatione considerari vt elementa mistorum; eadem autem in tertio libro de Cælo vocari elementa, & cognosci esse elementa mistorum, vt ipsa secundum se cognoscantur, & omnia eorum attributa, quia esse elementa mistorum est quædam aliorum corporum proprietās: ita nunc dicendum videtur, esse duorum halituum proprietatem, vt ex iis hoc, vel illud generari aptum sit. Ad plenam igitur duorum halituum cogniti-

Consuetudo.

Solutio propria.

Locus lib de mineris.

Dubium

Solutio aliorum.

ness,

nem, non ad cognitionem ipsorum mineralium dicere voluit Aristoteles pauca illa de fossilium, ac metallorum ex duobus halitibus generatione, seu potius generabilitate; reuera enim de eorum generatione nihil ex eo capite addidimus, quum ipse generationis modus ibi non declaratur; declarandum enim est in propriis libris, in quibus minerarum locum habeant subiecti tanquam species mixti perfecti homogenei, duo autem halitus locum ibi habent principiorum; quum iidem in tribus Meteorologicis vel subiecti solummodo locum habeant, vel non minus subiecti, quam principiorum. Hoc modo sublata esse videtur omnis difficultas. Restat ut argumenta pro aliis prius adducta soluamus. Ad primum dicimus, non fati esse pauca illa, qui dicuntur in ultimo capite tertij libri de cognitione fossilium & metallorum; satis quidem sunt ad plenam duorum halituum notitiam, ipsarum autem minerarum non sunt solum affectiones, quæ duobus halitibus accidunt, sed sunt mixta perfecta, in quibus est facta vera mixtio, & vera naturæ unio: quatuor enim elementorum formæ versæ sunt in formam vnam substantialem mediam ab eis distinctam; cæteræ autem res Meteorologicae, quæ ex duobus halitibus gigni dicuntur, non habent veram mixtionem, nec formam substantialem prouenientem ex congressu formarum elementorum, sed accidentia tantummodo sunt duorum halituum, licet instar formæ esse videantur, quum dent rebus illis nouum nomen, faciantque appellari niuem, grandinem, pluuiam. De his itaque agendum est in tribus Meteorologicis tanquam de accidentibus duorum halituum; at de mineris, quum sint mixta perfecta, alio loco agendum est; satis quidem fuit in tribus Meteorologicis cognoscere duorum halituum aptitudinem, ut exiis generentur fossilia & metalla, sed ipsa secundum seibi satis confuse, & ruditer cognoscuntur, ut cuique rationis compoti manifestum esse potest: neque enim satis est conuenientia in communi materia, ut aliqua dici debeant ad eandem scientiæ partem pertinere; sed requiritur etiam conuenientia in forma, & natura, & in modo generationis ex illa materia. Secundum argumentum vanissimum est, quia quum genus non existat nisi in speciebus suis, solent scriptores, dum agunt de genere, nominare exempli gratia species: sic nominantur in libris Phycæ auscultationis variorum species corporis naturalis, nec ob id sumuntur vtiam perfecte cognitæ, sed vt confuse notæ; neque etiam declarantur secundum proprias rationes, sed secundum communem rationem generis, de quo ibi agitur. Ad tertium sumptum ex verbis Aristotelis in calce primi

Ad primum argumentum aliorum.

Ad secundum.

Ad tertium.

cap. primi Meteorologicorum, dico non esse ibi eius consilium omnia penitus enumerare, quæ post libros Meteorologicos tractanda manebant, sed satis habuit animalia, & stirpes tanquam præcipua nominare, quorum cognitio maxime expetibilis est, tum ob eorum nobilitatem, tum ob cognoscendi difficultatem, & tractationis prolixitatem, quæ plurimos libros postulabit. Ad hoc autem comprobandum sumo ex Aristotele in eodem loco duplex argumentum: primum, quia non absolute dicit sola animalia, ac stirpes superserere, sed dicit fere absolutam, ac perfectam fore scientiæ naturalis traditionem; dicens enim [fere] indicat alia quoque esse tractanda, quæ, vt minoris momenti, nominata non erant: præterea in illo cap. ea tantum recensuerat, quæ in tribus prioribus Meteorologicis considerata erant, de iis autem, quæ in quarto, ne verbum quidem fecerat; itaque si istorum argumentatio efficacitatem habet, non minus excludit quartum Meteorologicum, quam libros de mineris: sensus enim verborum Aristotelis erit, quod post tres Meteorologicos nil aliud tractandum manebit, nisi animalia, & plantæ; subicit igitur & ea, quæ tractanda erant in quarto, & mineras, tanquam res cum Meteorologicis magis coniunctas propter considerationem elementorum, quæ in horum omnium tractatione est omnino necessaria; & sola rerum vere Meteorologicarum expressione voluit etiam implicite complecti & mixtum perfectum homogeneum, de quo agendum erat in quarto: & eius species fossilia, & metalla, de quibus in libris de mineris vel ipse metrataturus erat, vel aliis tractandum relinquere statuebat. Hoc idem confirmare possumus auctoritate Aristotelis in calce libri de longitudine & breuitate vitæ, vbi hæc verba leguntur [Reliquum est considerare de iuuentute & senectute, & vita & morte, his enim determinatis, finem habebit, quæ de animalibus, methodus] tacet ramen sanitatem & morbum, de quibus postremo loco librum scripturus erat, vt in primo cap. libri de sensu, & sensibus proposuerat; satis enim habuit aliqua præcipua accidentia nominare. Itaque testimonio Aristotelis manifestum est argumentationem hanc nullius esse momenti. Ad postremum argumentum sumptum ex vltimo cap. 4. libri dico, Aristotelis ibi non proponere agendum statim de animantibus; sed solum dicere agendum esse de partibus similibus in libris de animalibus, & plantis: quoniam enim nominauerat in eo capite carnem, & neruum, & corticem, & alia similia, quæ sunt partes animalium, & plantarum, quæ credere poteramus propriam, ac separatam tractationem postulare, ideo inquit de his agendum esse postea in lib. de animantibus vt ex horum cogni-

Ad quartum.

cognitione noscamus dissimilares partes, & ex his tandem animalia ipsa, & plantas; sed non dicit esse de his statim agendum; ideo Auerroes ibi dicit de singulis illis similibus agendum manere in tribus libris; in libris de mineris, in libris de plantis, & in libris de animalibus: hos enim omnes voluit Auerroes sequi quantum illum Meteorologicorum. Hæc dicere volui, ut ostenderem, non probari his argumentis nullum ab Aristotele scriptum esse librum de mineris. Attamen nihil etiam absurdi esset, si diceremus Aristotele & in i. cap. libri i. Meteorolog. & in postremo quarti ita esse loquutum, quod nullum de mineris librum scribere statuisset; per hoc enim non stat, quin post 4. Meteorologic. necessarii sint libri de mineris, & quin ipsemet Arist. nouerit eos esse necessarios.

Partitio totius tractationis de Animalibus. Cap. XXXI.

Partitio Scientiæ naturalis secundum alios.

Totam naturalium rerum tractationem in duas partes secare multi solent; vnam dicunt esse de inanimatis, quam hactenus percurrimus; alteram vero de animatis, quam modo aggressuri sumus: diuisionem hanc ego quidem non refuto, in eo tamen corrigenda esse arbitror, quod altera prior pars non de inanimis tantum fuit, sed de iis quoque, quæ ipsi communia sunt cum animatis, nam corpus naturale commune, de quo agitur in libro Physicæ auscultationis, non sola inanimata; sed animata quoque complectitur; ut Aristot. ibi in initio 2. libri testatur; sic corpus mistum, de quo in lib. de Ortus; & interitum; licet iam mistum perfectum homogeneum, de quo in quarto Meteorologic. Rectius igitur dicemus, priorē huius scientiæ partem fuisse de iis rebus naturalibus, quæ vel inanimis, & animatis communia, vel inanimatorum propria sunt, alteram vero, quæ sequitur, de iis tantum esse, quæ sunt propria animatorum. Huius igitur partis seriem explicaturi, quæ & rerum nobilitate, & varietate, & difficultate, & librorum numero digna maxime est consideratione, nos facta prius rerum considerandarum diuisione, & partitionem librorum, & ordinem, atque dispositionis artificium, & subiectam in singulis materiam declarare nitemur. Totam sequens pars, quæ ad viuentia pertinet, tres videtur præcipuas partes habere debuisse; quum enim ab vniuersis ad singula progrediendum sit, primo loco agendum est de ipso viuente corpore generaliter accepto, ibique, & de anima communiter, & de eius parte vegetali, qua animata cuncta participant, & de iis, quæ eam consequuntur, pertractandum: secundo loco de animalibus tum generatim, tum speciatim; tertio loco de plantis: siue (ut Auerrois placuit) secundo loco de

Partitio tractationis.

Partitio tractationis de viuentibus.

A plantis; tertio de animalibus. Attamen Aristoteles totam de viuentibus tractationem in duas tantum partes diuisit; vnam de animalibus, alteram vero de plantis; non quod illam, quæ de viuente genere est, prætermiserit, sed quia ob doctrinæ facilitatem voluit eam cum illa, quæ est de animalibus, commiscere, adeo ut in libris de animalibus tum illa tractentur, quod sunt animalium propria; tum etiam illa, quæ sunt eis communia cum plantis; in reliquis vero, qui de plantis sunt, illa tantum modo, quæ propria plantarum sunt, tractanda relinquuntur. Ratio, quæ Aristotelem mouit, fuit, quoniam illa, quæ communiter plantis, & animalibus competunt, distinctiora in animalibus, proinde faciliora cognitum sunt, in stirpibus vero rudiora, & obscuriora, cuiusmodi sunt vegetalis animæ facultates omnes, & operationes, & organa. Quum itaque oculatissimus ille Philosophus animaduertisset difficillimum esse hæc omnia considerare in corpore viuente communi, quod mente à suppositis speciebus abiunctum quodammodo, statuit ob faciliorem doctrinam ea omnia considerare in animalibus, ut proportionem quadam in plantis eadem cognoscantur, quæ de realias plura scriptissimum in lib. de Methodis, quæ quum nec repetenda hæc, nec ignorandi sint, inde petantur. Ex his colligere possumus Auerrois errorē, qui putauit libros de plantis esse libris de animalibus anteposendos, quod plantæ naturam habeant simpliciorē, quam animalia. Attamen deceptus est Auerroes, quia sine cognitione eorum, quæ viuenti corpori communiter competunt, non bene poterant stirpes cognosci: non potest enim perfecte cognosci species ignorato genere; ipsius autem viuentis generis, omniumque ad ipsum attinentium tractatio cōmixta est, quemadmodum diximus, cum tractatione de animalibus; quamobrem necessarium omnino fuit libris de animalibus antepone re libris de plantis, idque Aristoteles aperte testatur in calce libelli de longitudine, & breuitate vitæ, vbi asserit se tunc esse in libris de animalibus, posterius autem acturum de plantis. Quod autem in libris de animalibus tractentur omnia, quæ viuentibus omnibus communia sunt, illa ipsa tractatio declarat; in libris enim de animalibus agitur, & de anima generaliter, & de anima vegetali, tanquam de viuentis corporis anima: & in iis libris, qui solent vocari Parui naturales, agitur de vita, & morte, de longitudine, & breuitate vitæ, ac de aliis, quæ communiter competunt omni viuenti: Sed clare hoc testatur Aristoteles in principio libri de Sensu, & sensilibus, vbi proponit se acturum de animalibus, ac de viuentibus omnibus, nec non de omnibus eorum tum propriis, tum communibus operationibus. Errarunt etiam ob id quidam alij, qui

Lib. i. cap. 8. Opinio Auerrois de libris de plantis. Consultatio.

qui

qui omnia, quæ dicuntur in libris de animalibus, tractari putarunt propter sola animalia, non propter stirpes: sic enim errorem manifestissimum attribuunt Aristoteli, ut ea, quæ primo competunt generi, consideraverint in specie; nempe ea, quæ viuenti primo competunt, attribuerit animali, quem errorem Aristot. ipse iam in 1. lib. Posteriorum damnauerat.

Diuisio & ordo omnium librorum de Animalibus iuxta propriam opinionem.

Cap. XXXII.

Quoniam igitur ita de animalibus ordinandum esse Aristoteles duxit, ut in ipsis communior quoque viuentis natura consideraretur, illud in primis considerandum nobis proponitur, in quot partes, seu libros diuisa esse debuerit hæc de animalibus tractatio, & quo ordinem omnes libri disponendi sint. Eam igitur, quam esse putamus rei veritatem, totamque horum librorum seriem prius exponemus; deinde vero si qua aduersus eam dubia ob aliorum opiniones digna consideratione esse videbuntur, ea ad exquisitiorem rei declarationem expendemus, atque soluemus. Dictum à nobis est alias, perfectam cuiusque subiecti cognitionem in duobus consistere, in cognitione naturæ, & propriorum ipsius accidentium; naturam autem, & essentiam rei cognoscere non possumus, nisi propria eius interna principia, ex quibus constat, intelligamus; acturus ergo Aristoteles vno, & eodem discursu de animalibus, ac de viuento corpore vniuersè, cognouit duas esse debuisse huius tractationis partes; vnam, in qua de internis principiis viuentium ageretur; alteram, in qua de accidentibus, & operationibus consequentibus, tales duas partes habuisse etiam tractationem de corpore naturali communi iam ostendimus; nam in duobus prioribus libris Physicæ ascultationis agit de eius principiis; in sex autem posterioribus eiusdem accidentia considerantur. Quoniam igitur corpus animatum, & animal ipsum principia habet interna, propriam materiam, & formam, hæc fuerunt in primis consideranda; materia propria, ac proxima animalium sunt eorum partes tum dissimilares, quæ eorum membra dicuntur, ut brachia, caput; tum similes, ut os, & caro; forma vero est anima: primum igitur locum sibi vendicauit tractatio de partibus animalium, deinde de anima; his enim cognitis, iam plene cognita est ipsa animalium natura; postea vero agendum fuit de accidentibus, & operationibus consequentibus, quæ omnia Aristoteles ordinatissime exequutus est; qui præterea animaduertens, tractationem de animalibus

magna varietate ac difficultate referendam esse, statuit ad maiorem doctrinæ facilitatem omnibus aliis libris anteponeere libros de historia animalium, in quibus & de animalium principiis, & de eorum accidentibus, & operationibus ea, quæ experientia, & sensu cognosci potuere, nobis exponeret, sine vlla causarum redditione: ut postea earundem rerum scientialem tractationem sequentibus libris traderet. Itaque libri de historia sunt præparatio quædam

ad alios omnes de animalibus libros; tradunt enim cognitionem, quod ita fit; alii vero sequentes earundem rerum causas declarant, & docent propter quid; ideo illi iure fuerunt appellati historici, quum reliqui non historici, sed scientiales potius sint appellandi. Videmus autem & in libris de historia eandem illam tractationis partitionem, quam in aliis libris iam declarauimus; nam quatuor priores libri de historia pertinent ad principia animalium; non

quidem ad animam (hæc enim insensilis est, nullaque de ipsa esse poterat historica tractatio) sed ad solam materiam; agitur enim in iis quatuor libris historice de animalium partibus, in reliquis autem posterioribus agitur de operationibus, & accidentibus consequentibus, ita ut posterior illa historice pars respondeat posteriori parti tractationis scientialis, quæ post libros de anima in partibus (ut vocant) naturalibus continetur; altera vero

prior historice pars respondeat libris de partibus animalium, quibus in parte scientiali primum diximus locum deberi. Si quis igitur quærat, an libri de historia sint pars scientiæ naturalis, dicere possumus esse modo aliquo eius partem, & aliquo etiam modo non esse; pars enim dici possunt, quatenus ad aliorum cognitionem plurimum conferunt, & alii eorum intelligentiam præsupponunt; quare primi omnium librorum de animalibus sunt libri de animalium historia. Si vero eos tantum libros, qui demonstratiue sint scripti, comprehendere velimus, libri de historia non sunt pars scientiæ naturalis, & hac ratione primi omnium librorum de animalibus sunt quatuor libri de partibus animalium, quod etiam indicat magnum, ac prolixum eorum librorum proœmium, quod occupat totum primum librum; non enim librorum tantum de partibus, sed omnium ad animalia pertinentium librorum commune proœmium est,

quo fit, ut illud dicendum sit initium scientialis tractationis, de animalibus, ut cuique eum primum librum legenti, manifestum esse potest; videtur enim Aristoteles peracta tota animalium historia, aggredi iterum earundem rerum scientialem tractationem, ideoque tam prolixum proœmium apponere voluisse libris

de par-

Lib. de
histori
anim
lium.

Primo
libro de
Meth. c.
Slt. C. m
1. de Præ-
cogn.

de partibus animalium; tanquam exordium totius tractationis de animalibus. Post libros igitur de historia ponendi statim sunt quatuor libri de partibus animalium, de quorum diuisione in partes non est quod in præsentia dicamus: satis sit hoc annotare, Aristotelem in his libris demonstratiue de partibus agere, quod in prioribus de historia libris non fecerat; singularum enim partium causas assignat finales, nam finis cuiusque partis est propria operatio, & proprium munus, ad quod singulam partem tanquam instrumentum ad finem natura direxit; sunt enim omnes animalis partes instrumenta animæ ad varias edendas operationes, instrumenti autem natura optime ex eius fine declaratur: Ex hac potissimum naturalis philosophiæ parte sumit ars medica partem illam, quæ physiologica dicitur, in qua de humano corpore, ac de eius partibus sermo fit, quum Medico illas curaruro necessaria penitus sit earum cognitio; ob id Medici, qui artificiosam, ac fructuosam facere volunt humani corporis anatomen, imitari Aristotelem debent, non in libris de historia, sed in libris de partibus methodice de ipsis partibus agentem: duo namque omnino cognoscenda sunt ad perfectam ipsarum partium noticiam habendam; vnum est proprium cuiusque partis officium, propriaque operatio; alterum vero, quod ex illo deducitur, ea, quæ in singula parte requiritur elementorum commistio, & primarum qualitatum temperies; horum enim altero ignorato, non potest aliqua humani corporis pars dici perfecte cognita. Quatuor libros de partibus sequitur statim liber de animalium incesu, qui similiter de partibus est; nempe de illis, quæ pertinent ad motionem animalis, cuiusmodi sunt crura, pedes, & inauribus alæ, & alia eius generis; has enim partes fecerere voluit Aristoteles ab aliis, quæ in quatuor libris, qui de partibus inscribuntur, consideratæ fuerunt, de quo partium discrimine aliqua postea dicemus. Librum de incesu sequatur libri de anima, quia post considerationem materiæ animalium, quæ in quatuor libris de partibus, & in libro de incesu habetur, sequitur vt statim agatur de forma, quod Aristoteles præstat in libris de Anima. Hunc esse debere memoratorum librorum ordinem, tum ipsa, quam declarauimus, ratio demonstrat, tum clarum Aristotelis testimonium confirmat: nam in primo capite secundi libri de partibus animalium, & in primo capite libelli de incesu aperte asserit, se iam in libris de historia docuisse, quod animalia ex iis partibus consistunt; postea vero dicendum esse, quamobrem ex iis consistunt, & earum causas esse inquirendas; inquit igitur libris omnibus de partibus, & de

A incesu præcessisse libros de historia. Quod autem liber de incesu sequatur statim quatuor libros de partibus, testatur Aristoteles in postremis verbis quarti de partibus dum inquit [*sequitur* *Et de partibus incesu animalium inscriuentibus differamus.*] Demum in calce libri de incesu inquit Aristoteles [*his et a determinatis, proxime sequitur, et agamus de Anima*] cum igitur horum librorum ordinem esse voluit, quem diximus. Non est autem silentio prætereundum illud, quod etiam in operibus Logicis retigimus, discrimen librorum de Anima cum libris de partibus; in his enim agitur de partibus propriis animalium, in libris autem de Anima non de sola animalium anima, sed de illa quoque, quæ est animali communis cum stirpe; nam in secundo libro agit primo loco de anima latissime sumpta, postea de prima eius parte; quæ vegetabilis dicitur, quæ vtraque tractatio non magis de animalium, quam de stirpium forma dici potest; postea agit de animæ parte sensibili, quæ est propria animalium; mox in tertio libro de parte rationali, quæ est hominis propria. Ratio autem huius discriminis sumitur ex iis, quæ antea dicta sunt: Aristoteles enim constituit in animalibus considerare non ea solum, quæ ipsis proprie competunt, sed etiam illa, quæ sunt eis communia cum plantis; exordiens igitur à materia proxima nullam inuenit communem animali cum planta, non potuit igitur nisi propriam animalium materiam considerare, quæ sunt partes ipsæ animalium; nisi dicamus aliquas nutritioni, & accretioni animalis inservientes esse quadam proportionem communes, quatenus alia eisdem muneribus fungentes reperiuntur in plantis; at certe proprie, & (vt dicunt) formaliter communes nullæ sunt. Ad formam autem animalis considerandam accedens, debuit omnis animæ, quæ in animali insit, considerationem facere; quoniam igitur in animalibus omnes in sunt animæ partes, seu gradus omnes debuit eo, quem diximus, ordine considerare; hoc tamen non ita intelligere debemus, vt aliqui intellexerent, vt dicamus quamlibet animæ partem tractari vt animalis; nam si vegetalem animam consideraret vt animalis, id, quod primo generi competit, attribueret speciei; quam in primo Posteriorum dixit sophisticam esse considerationem, & nullam scientiam parere. Quamobrem ne vitium hoc Aristoteli ascribatur, dicendum est omnem quidem animam ab eo in animali considerari, non tamen omnem vt animalis, sed tum animam late acceptam, tum partem vegetantem considerari vt viuētis corporis, quod in animali insit; & commune genus est animalis & plantæ, ita vt omnia quæ ibi dicuntur, & animali, & stirpi competere in-

Primo de Meth. cap. 11.

tellia-

*Parui
naturalis.
Lib. de Sen-
su, & Sen-
sibus.*

*Ordo par-
uorum na-
turalium.*

telligentur. Post declarata animalium princi-
pia, materiam, & formam, sequebatur vt Aristot-
eles de accidentibus, & operationibus ageret,
quod fecit in iis libris, qui solent vocari Parui
naturales; horum primum esse librum de Sen-
su & sensibus, manifestum est, quum in eius
initio Aristotel. totam sequentem tractationem
cum præcedentibus de Anima libris connec-
tens, suumque insequentibus consilium ape-
riens his verbis vtatur [*Postquam de Anima
dictum est secundum se ipsam, consequens est face-
re considerationem de animalibus, & itaque ha-
bentibus omnibus, que sint propria, & qua com-
munes operationes, & foris*] Asserit igitur eum li-
brum; & alios sequentes sequi statim post libros
de Anima; asserit etiam ore rotundo, se non de
solis animalibus, sed & de omnibus viuentibus
locuturum; & præterea asserit, se nil aliud esse
tractaturum in sequentibus libris, quam opera-
tiones tum animalium proprias, tum viuenti-
bus omnibus communes: quare manifestum
est, illud esse commune proœmium omnium
paruorum naturalium, quum etiam Aristotel.
statim nominet cætera omnia, quæ post eum li-
brum in aliis sequentibus consideranda sunt.
Horum igitur sequentium librorum ordinem
inter se, & ordinis rationem declaremus; quod
enim ad ordinem ipsum attinet, is nullam vide-
tur habere difficultatem, quum partim ab Arist.
ipso exponatur, partim communi aliorum consen-
sione concedi videatur. Primum enim post
libros de Anima esse omnium paruorum natu-
ralium librum de sensu & sensibus, & Aristot-
eles ipse in eius libri initio testatur, & omnes
fatentur: in calce autem eiusdem libri proponit
agendum statim de memoria, & reminiscencia;
postea sequitur liber de Somno, & Vigilia, & a-
lii cum eo connexi, nempe de somniis, ac de di-
uinatione per somnum; deinde post hos, liber
de communi Animalium motu, in cuius libelli
fine Aristoteles epilogum faciens eorum quæ
prius tractauerat, eo, quem diximus, ordine eos
omnes libros disponit, proponitque statim ag-
endum de generatione animalium; librum igitur
de motu statim sequuntur quinque libri de
generatione animalium. Tandem omnium po-
stremi ab omnibus collocantur libri illi, qui ad
durationem animalis, viuentisque omnis perti-
nent; ii autem sunt, de longitudine, & breuitate
vitæ, de iuuentute, & senectute, de vita & mor-
te, & respiratione, ac demum de sanitate, &
morbo; hunc enim ordinem ab ipso Aristotel.
fuisse constitutum patet tum in primo capite li-
bri de Sensu & Sensibus, tum in calce libri de
longitudine, & breuitate vitæ, & in initio libri
de iuuentute, & senectute. De ordine igitur
horum librorum non est dubitandum, quan-
quam de libris de Animalium generatione ali-

A qui, quorum dogma mox expendemus, aliam
proferre sententiam ausi sunt. Nunc huius ordi-
nis rationem nos considerare oportet, quum
enim in aliquibus necessarius omnino sit ordo,
ita vt alius seruari non potuerit, in aliquibus ve-
ro non necessarius, sed propter melius, nos v-
triusque rationem cognoscere debemus. Ante
omnia quum memoratarum operationum alia
sint propria animalium, alia cunctis viuentibus
communes, non est ignorandum, de quo dif-
fusius diximus in libr. de Methodis, accidentia
propria speciei duplicia esse, alia namque om-
nino speciei naturam consequuntur, non natu-
ram generis, cuiusmodi est sensus, qui solam
animalis naturam insequitur, non naturam vi-
uentis; alia vero, quum absolute naturam generis
consequantur, tamen à propria speciei natu-
ra ita ad certos proprios modos restringuntur,
vt speciei propria fiant, huiusmodi est modus a-
nimalium; quum enim absolute sumptus motus
naturam absolute sumptam insequatur, proinde
primo competit corpori naturali generi, variis
tamen modis à naturis specierum restringitur,
& fit proprius singularum; motus enim simplex
proprius est corporis simplicis, & motus anima-
lium insequitur non amplius naturam absolute
acceptam, sed naturam animalis; aliqui etiam
particulariores modi existunt, quibus fit alius
hominis, alius equi, alius canis proprius motus:
sic generatio absolute accepta primo competit
corpori naturali caduco, at animali competit
proprius quidam generationis modus, qui ipsius
naturæ est consentaneus, & dicitur generatio
animalium, quæ est species generationis late
sumptæ, sicuti etiam motus animalis est species
motus generaliter accepti. Tria igitur sunt
accidentium genera, quæ ab Aristotel. in his
libris considerantur, alia communia sunt omni-
bus viuentibus, quæ etiam vt viuentium, non
vt animalium, considerantur ab Aristotel. licet
considerentur in animalibus; huiusmodi sunt
vita, mors, longitudo, & breuitas vitæ, iu-
uentus, senectus, sanitas, morbus; modi nam-
que, quibus hæc communiter animalibus, &
plantis competunt, consideratione digni extiterunt.
Alia vero accidentia ita naturam animalis
solam consequuntur, vt nullam cum natura
generis habeant affinitatem; huiusmodi sunt
sensus, memoria, reminiscencia, somnus, vigilia,
somnia, & diuinationes, quæ per somnum
fiunt, de quibus singulis libros ab Arist. scriptos
habemus. Alia demum quum absolute natu-
ram communiorem consequantur, ab ipsa
tamen animalis natura ita restringuntur, vt
animalium propria reddantur, vt motus
animalium, & eorundem generatio: proprii
namque modi, quibus in animalibus fiunt,
ita cogniti digni extiterunt, vt propriam tra-
ctatio-

*Lib. r.
cap. Slt.*

*Tria ac-
cidentia
genera
in ani-
malibus.*

ctatio-

stationem postularerint, quia iis ignoratis māca, & imperfecta fuisse naturalis philosophia. De his igitur proprios libros scripsit Aristoteles, tanquam de accidentibus propriis animalium, eesque inscripsit de motu animalium, de generatione animalium; non sic de morte, & vita animalium, nec de iuuentute, & senectute animalium, quia hæc vt omnium uiuentium communia accidentia considerare uoluit. Hæc omnia accidentia genera quom in his libris tractentur, potuisset Aristotel. in horum tractatione ordinem seruare à magis uniuersalibus ad minus uniuersalia, & illa, quæ uiuentibus omnibus communia sunt, aliis antepone, postea uero agere de illis, quæ sunt propria animalium, idque omnino facere debuisset, si melioris, aut facilioris doctrinæ ratio hunc ordinem, vt in aliis plurimis solet, postulasset; quem autem nulla postulauerit (cuius quidem rei rationem nos in memorato loco diffuse declarauimus) ideoque uniuersaliora antepone coactus ea ratione non fuerit; statuit non recedere ab instituto, uoluitque ab iis exordiri, quæ sunt propria animalium, postea uero de aliis agere, quæ uiuentibus omnibus communia sunt: quum enim ytraque hæc in animalibus considerare decreuisset, ita eorum tractationes disposuit, vt quæ intimiora naturæ animalis esse uiderentur, ea prius tractaret, quæ uero remotiora, posterius. Quoniam igitur naturæ animalis nihil est intimius sensu, siquidem animal per sensum est animal; ideo statim post libros de anima primum locum inter omnes operationes tribuere uoluit operationi sensus, de qua agit in libro de sensu, & sensibilibus; ybi illud est nobis animaduertendum, nomen sensus accipi solere tum pro ipsa animæ facultate sensibili, tum pro eius operatione; sensus pro anima acceptus, fuit consideratus in libris de Anima; in hoc autem libro agit de sensu sumpto pro operatione; & ita inscribitur de sensu; de obiectis autem sensibilibus ibi agit propter operationem, vt magis declararetur, quomodo immutetur organum ex eorum actione, unde prodit operatio. Librum de sensu & sensibilibus sequitur statim liber de memoria, & reminiscencia, quæ quum sint interiorum sensuum operationes, sunt & natura, & cognitione posteriores operationibus sensuum exteriorum. Hunc sequitur liber de somno, & uigilia, hæc enim cum sensu omnino coniuncta sunt, quia nihil aliud est somnus, nisi quies, & ligatio omnium sensuum, & ab operatione cessatio; quare liber hic coniunctus esse debuit tractationi de sensu, & eam sequi, quoniam eius notitiam præsupponit. Hanc autem sequitur liber de Somno, deinde libri de Diuinatione per somnum, hæc enim accidunt animali in somno, & eorum tractatio præsupponit cognitas sensuum & exteriorum, & interiorum operationes. Hi igitur

A omnes libri sunt proprii animalium, quia ad solum sensum pertinent, & ea, quam diximus, ipsorum inter se ordinatio necessaria est, quoniam aliter disponi non potuerunt, vt manifestum est. Hos omnes sequitur liber de communi Animalium motu, quia motus est sensu posterior ea, quam tetigimus, ratione, sensu enim omnino insequitur animalis naturam; motus uero non hanc, sed uniuersæ sumptam naturam insequitur: naturam autem animalis consequitur modus potius ipsius motus, quam motus ipse: non ita igitur intimus naturæ animalis est modus vt sensus: adde quod sensus datus est animali vt sit, motus uero non est animali necessarius vt sit, sed vt conseruetur; conseruatur enim per cibum, quem sibi quærit per motum; omnibus igitur libris per se ad sensum attentibus, posterior esse debuit liber de motu animalis; ob quam eandem rationem etiam quatuor libri de partibus Animalium, quum sint de iis partibus, quæ pertinent ad animalis esse, vel ad bene esse, præponendi fuerunt libro de Incessu, in quo agit de iis partibus, quæ conserunt ad motum, proinde ad conseruationem animalis. Post librum de motu Aristotel. statim locat (vt prædiximus) libros de generatione Animalium quamuis enim alia fert alie ratione generatio & motui, & sensui anteponi potuisset, tamen si Aristot. institutum spectemus, postponenda fuit; est enim operatio animalis, quæ neque ad eius esse, neque ad conseruationem pertinet, sed ad solam conseruationem speciei; potest enim & existere animal, & diutissime conseruari, quod omni prorsus vi generandi sit orbatum: non est tamen ignorandum, generationem alio modo respicere naturam uniuersalem; alio particulari respectu enim naturæ uniuersalis, quæ præceteris quærit conseruationem specierum, præcipua magis est generatio, quam motus; at si particularem cuiusque naturam spectes, ea præcipue uult in diuiduum seruari, deinde uero speciem; officium enim est naturæ uniuersalis, finem ultimum rebus, ad quem tendant, statuere; naturæ autem particularis, iussa quodammodo illius exequendo procedere ordine generationis, quem hic Aristotel. respexisse uidentur, primum enim uult animal existere, deinde conseruari ac durare, donec ad ætatem perueniat perfectam, in qua sit aptum generare aliud simile, atque ita speciem conseruare; hæc igitur ratio prior est sensus motu, & motus generatione, quia propinquior, & intimior ipsi naturæ animalis. Non desuere tamen, qui de loco libr. de Animalium ortu aliud senserint, quorum sententiam mox expendemus. post libr. de generatione Animalium sequuntur illi omnes, qui quum ad uiuentia omnia pertineant, & res tractent communes animalibus & plantis, quæ remotiores esse uidentur à propria animalis natura, vt ante diximus, ad

D

postre-

Primo de
Meth.
cap. 61.

Lib. de Sē
u, & Sen
libus.
Sensus su
mitur,
& pro
anima
& pro o
peratio
ne.

Lib. de
memoria
& remi
niscencia
Lib. de so
mno, &
uigilia.

Libri de
somnia,
& de di
uinatione
per so
mnum.

Lib. de
motu ani
malium.

Lib. de ge
neratio
ne ani
malium.

*Lib. de lo-
gitudine
& breuitate
vite.*

postremum locum ab Aristot. reiecti sunt communia omnium viuentium accidentia sunt longitudo, ac breuitas vitæ, iuuentus, senectus, vita, & mors, sanitas, & morbus, de quibus agit Arist. eo ordine, qui ad doctrinæ facilitatem conferre visus est; primum quidem locum sibi vendicare videbatur tractatio de longitudine, ac breuitate vitæ, per quam cognosceremus rationem, cur viuentium alia diutius, alia breuius uiuant; hoc discrimine cognito distinguenda est cuiusque duratio in partes, quæ dicuntur iuuentus & senectus; ideo Arist. in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ, proponit agendum de iuuentute, & senectute, ac simul de vita, & morte; coniuncta namque est horum omnium tractatio, ita vt de omnibus in eodem libro loqui commodissimum esse Arist. iudicauerit; sed cum sermone de vita, & morte coniunxit etiam tractationem de respiratione, & expiratione, quamuis animalibus solis hæc competant, non plantis, propterea quod animalia ramdiu uiuunt, quamdiu respirare, & expirare possunt: quum enim id facere nequeunt, moriuntur; itaque sermonem de respiratione coniunxit cum sermone de vita, & morte, & harum tractationem cum tractatione de iuuentute, & senectute, in his enim ætatibus uiuere animantia dicuntur, & earum omnium extremum mors est; ideo postrema omnium prædictarum est tractatio de vita, & morte, siquidem per mortem his omnibus finis imponitur. Postremus omnium de animalibus librorum est liber de Sanitate, & Morbo, vt Aristot. ipse testatur in primo capite libri de Sensu, & Sensilibus; huic vltimus debebatur locus, tum quia sanitas, & morbus cognitionem aliorum dictorum accidentium præsupponunt, tum etiam quoniam alia omnia iam memorata pendunt à sola natura; sanitas autem, & ægritudo, & à natura, & ab arte: quo fit vt Arist. in i. c. libri de Sensu, & Sensilibus, & in initio ipsius libri de vita, & morte dicat, tractationem hanc

*Libr. de
sanitate.
& morbo*

modo quodam esse in confinio scientiæ naturalis, & artis medicæ, quum in ea desinat philosophus naturalis, & ab ea incipiat medicus: quod quidem quomodo sit intelligendum, iã in mea de doctrinæ ordine Apologia declarauit. Hunc igitur ego puto esse verum ordinem omnium librorum de Animalibus, & ipsius ordinis rationem. Restat vt in prædictis libris aliqua consideremus, & aliorum de ordine sententias breuiter expendamus.

Lib. 2. c. 7

Qualis debeat esse tractatio de sanitate & morbo in scientia naturali.

Cap. XXXIII.

QUum omnium de animalibus librorum ordinem exposuerimus, optaret fortasse aliquis, vt etiam singuli cuiusque libri tractationis modum, diuisionemque in partes & par-

A tium seriem edoceremus; ego tamen eo labore supersedere constitui, ne opus hoc, quod breue esse voluit, in magnam molem crescat, quum præsertim hæc in singulis Aristotel. libris per se quisque considerare possit; nobis igitur satis sit vniuersam structuram declarasse. Sed tractatio de sanitate, & morbo postulare videtur vt aliqua de ipsa dicamus, quum enim solum eius libri initium habeamus; ipsa autem tota tractatio desideretur; quo fit vt videre nequeamus, quomodo de sanitate & morbo egerit Aristot. & quomodo horum tractatio naturalis à tractatione medica distinguatur, non erit ab re, si de hoc nos aliqua diximus; & quum præter medicos nemo, tanquam philosophus naturalis de sanitate, & morbo scripta, quæ legere possimus, nobis reliquerit, nostram ipsi hæc de re sententiam proferamus. Ego igitur quid sentiam, paucis exponam. Philosopho naturali de sanitate, & ægritudine scripturo, duo puto esse obseruanda; vnum pertinet ad subiectum horum accidentium, alterum vero ad eorum causas; quod ad subiectum attinet, tribuenda sunt omnia accidentia illi subiecto, cui primo competunt, contra quam medici faciunt, qui & sanitatem, & morbum, & multas operationes, ipsasque organicas partes, quæ hominibus multis aliis communes sunt, vt hominis contemplantur; quia in re quum omni reprehensione careant vt medici, at vt philosophi naturales admittendum non essent: itaque considerare oporteret sanitatem, & morbum vt accidentia viuentis vniuersæ sumpti, ita vt non minus stirpium, quam animalium sanitas, & ægritudo consideraretur. Quod vero ad causas attinet, non est ignorandum, sanitatis, & morbi causas, quæ tractantur à medico, alienas esse à philosopho naturali, quum ad effectiorem omnes pertineant, non ad scientiam; hæc autem sunt, quæ communiter à medicis auxilia, seu remedia appellantur, quorum inuentio, & cognitio scopus est artis medicæ docentis, eaque sunt magna ex parte plantarum vires, & proprietates: etsi enim non inferior, debere philosophum naturalem in libris de plantis docere naturas, & proprietates plantarum, ad plenam rerum naturalium notitiam, & ad perfectionem traditionis scientiæ naturalis; dico tamen id in libro de sanitate, & morbo minime esse faciendum; talium enim virium applicatio ad ipsum viuentis corpus sanandum humani arbitrij est; fitque ex habitu artis: sunt igitur à philosopho naturali cognoscendæ plantarum naturæ, & proprietates propter cognitionem plantarum tantummodo; à medico autem propter humani corporis sanitatem efficiendam, vel conseruandam. Quomobrem naturalis de sanitate tractatio debet esse vniuersalis, causasque completi vniuersales, & naturales; est enim sanitas, propria cuiusque viuentis, seu partis eius temperatura, quæ prou-

*Causa san-
tatis,
& morbi
non om-
nes perti-
nent ad
naturam.*

prouenit ex elementorum commistione; & huius quidem plurimæ sunt species pro specie-
 rum uiuentium, atque earum partium diuersi-
 tate, sed particularem omnium temperaturarum
 considerationem facere pertinet ad libros
 de partibus animalium, & ad libros de plantis;
 quare libro de sanitate nihil aliud restat con-
 siderandum, nisi vniuersè quid sit sanitas, & à qui-
 bus causis pendeat; sic enim quid sit morbus,
 qui nihil aliud esse videtur, quam à prædicta vi-
 uentis naturali temperie recessio, quæ læ-
 dat operationem; & huius recessiois causas v-
 niuersales debet naturalis philosophus decla-
 rare, veluti ambientem aerem, & extrinsecus
 assumptum alimentum, à quibus potissime vi-
 uentium corpora variis modis incessanter alte-
 rantur, mutanturque temperaturæ naturales;
 quare si eousque procedat mutatio temperie,
 vt lædatur operatio, morbus est; at particula-
 riores variorum morborum causas distinguere
 ad medicum potius, qui cûraturus est, quam ad
 philosophum naturalem pertinere videtur; vt
 fortasse idem de sanitate, & morbo dicendum
 sit, quod de habitibus animi dicitur, hi namque
 tum vt sunt habitus, tum vt affectiones; seu (vt
 vocant) dispositiones, per voluntarias actiones
 acquiruntur, proinde non ad naturalem philo-
 sophum pertinet eorum consideratio, sed ad
 moralem; naturalis enim satis habet cognos-
 cere omnes animæ facultates, in quarum num-
 bero illa est, qua hos habitus acquirere apti
 sumus, siue ea vna sit, siue plures; habitus au-
 tem ipsos siue bonos, siue prauos distinguere, &
 cognoscere debet moralis, qui est quasi medi-
 cus animi, & particulares causas, per quas gi-
 gnuntur, declarare. Sic etiam debet naturalis
 philosophus cognoscere hanc viuentis corpo-
 ris aptitudinem, qua & sanum esse potest, & æ-
 grum, & vniuersaliter quid sit sanitas, & ægritu-
 do; & particulares autem diuersorum morborum
 causas, nec non eas, quæ sanitatem conseruant,
 & eas, quæ lapsam restitunt, ac singulos mor-
 bos pellunt, cognoscere solius medici officium
 est; hæc enim omnia effectiorem respiciunt. Ob
 id eam ego puto esse rationem, cur dicat Aristo-
 teles tractationem de sanitate, & ægritudine esse
 quodammodo in consinio scientiæ natura-
 lis, & artis medicæ; & in ea definire naturalem
 scientiam, ab ea vero medicam artem exordium
 sumere: definit enim Philosophus naturalis in
 vniuersali consideratione sanitatis & morbi, à
 qua exordiens medicus descendit postea ad par-
 ticularem morborum omnium tradendam no-
 titiam, & propriarum causarum, tum à quibus
 producantur singuli, tum per quas expelluntur,
 quippe qui affectionem molitur, hæc autem
 non est nisi rerum particularium. Idem mihi vi-
 detur, aut saltem aliqua ex parte similis esse re-
 spectus disciplinæ moralis, ac ciuili ad legisla-
 toriam; nam in morali, & in ciuili facultate de

A moribus, de virtutibus, ac vitiiis, atque de secer-
 dis legibus vniuersalia præcepta traduntur; le-
 gumlatores autem de omnibus, ac singulis par-
 ticularibus leges condunt, per quas in ciuium
 animis virtutum habitus gignantur, & vitia ex-
 purgantur. Quamobrem sicut bonus medicus
 esse non potest, qui non sit philosophus natura-
 lis, ita nec bonus legislator, qui non calleat mo-
 ralem philosophiam: inter eas tamen illud in-
 terest, quod medicina solam effectiorem respicit,
 B philosophia naturalis non effectiorem, sed
 solam scientiam; ciuili autem, & legislatoria
 ambæ ab actionem diriguntur, quo fit vt vtram-
 que liceat animæ medicinam appellare, cum
 eo tamen discrimine, quod ciuili vniuersalia
 præcepta tradit, legislatoria vero descendit ad
 particularia: aliud autem est legislatoria, aliud
 iudiciaria, quæ est illa iuris peritia, quam profi-
 C tentur illi, qui his temporibus Iurisconsulti ap-
 pellari volunt, hanc enim legislatoria igno-
 bilior esse manifestum est; idque aperte testan-
 tur Plato in Gorgia, & Aristoteles in primo li-
 bro de arte Rhetorica; est enim simplex quæ-
 dam peritia, quæ nec scientia, nec prudentia,
 nec ars appellari meretur, quum sine ratione sit,
 hanc enim callere aliquis potest absque vlla ci-
 uili, ac legislatoriæ cognitione; sed ita videtur
 esse sub legislatoria, vt empirica sub arte medi-
 ca; empirica enim, quum rationem ignoret, ars
 nominari non potest, quum ars non dicatur nisi
 quæ cum ratione est, vt inquit eo in loco Plato.
 D De modo igitur, quo debet philosophus natu-
 ralis agere de sanitate, & morbo, hæc mea sen-
 tentia est, eam que significare visus est Aristote-
 les in secundo libro de partibus Animalium, ca-
 pite septimo, vt quisque eius verba eo in loco
 perpendens animaduertere potest.

*Comparatio librorum de historia animalium
 cum reliquis de Animalibus.*

Cap. XXXIV.

Cæterum quum totam de animalibus tra-
 ctationem in duas partes diuiserimus, v-
 nam in qua solum quod ita sit declaratur, quæ
 nouem libris de historia Animalium contine-
 tur: alteram vero in plures sequentes libros di-
 uisam, in qua eorū, quæ in historiis dicta erant,
 causæ afferuntur, & declaratur propter quid:
 F non erit ab re, si vnam cum altera conferentes
 consideremus, cui historiæ parti quis liber re-
 spondeat, quod quidem breuiter præstabitur.
 Notare quidem in libris de Historia possumus
 earum duarum tractationum distinctionem, qua-
 rum vna ad principia, & ad substantiam anima-
 lis pertinet, altera vero ad accidentia, & opera-
 tiones, sed ruditer, nec ita distincte vt in aliis se-
 quentibus libris, quos scientiales esse diximus;
 neque id iniuria: siquidem rudis & historica e-

narratio eam exquisitam partium distinctio- A nem, quam demonstratiua cōtemplatio habet, habere minimè potuit. Primum quidem loco de partibus animalium agi in historiis, sicut etiam in parte demonstratiua, manifestum est; nam in prioribus quatuor de historia libris patet agi de animalium partibus, idque Aristot. epologo collegit in initio quinti. Sed non est ignorandum, tria esse genera partium in animalium, alia namque pertinent ad esse, seu ad bene esse, de quibus agit in quatuor libris, qui de partibus animalium inscribuntur; alia ad motum, de quibus in libro de incessu; alia demum ad generationem, de quibus in libris de generatione animalium: sed hæc partium distinctio in libris de historia non admodum notari potest; de primo quidem partium genere agitur in primo, & in secundo, & in posteriore parte tertij, & in priore quarti, quare eam totam tractationem dicere possumus, quatuor libris de partibus animalium respondere: de partibus autem ad motum conferentibus, nil separatim dicitur in historiis, sed de his aliqua dicuntur sparsim in memoratis libris, vna cum aliarum prædictarum partium consideratione; quare liber de incessu nullam certam habet in historiis sibi respondentem partem: de partibus autem generationi inseruientibus agit separatim Aristot. in prima parte tertij, & in eius libri initio de his dicendum proponit; quare pars illa tertij respondet scientiis harum partium tractationi, quæ habetur in libris de Generatione animalium. Libris autem de anima in historiis nulla pars respondet, quia nil de anima historice dici poterat, tum quia anima insensibilis est, quò fit vt, licet de ipsius operationibus plura dici potuerint, quæ sensu, & experientia sunt inuenta, de ipsa tamen anima nihil, tum etiam quia de illa tantum modò institui tractatio historica poterat distincta à scientiis, quæ causam aliquam habent, ita vt de iis declarari possit & quod sint, & propter quid fiat: causam habent partes animalium finalem, cuius gratia sunt: causam etiam habent omnes viuientium operationes, vt patet; de his igitur omnibus duplex fieri tractatio potuit; vna historica sine cōsideratione causarum; altera scientialis per causarum traditionem: ast anima in viuentibus causam nullam habet, quia ipsa est prima aliorum omnium causa; qui enim dicunt operationem esse animæ causam finalem, reiiciendi omnino sunt, nec tantum absurdum fuit vnquam ab Aristotele pronunciatum, qui semper pro eodem habuit dicere partes animalium esse propter animam, & esse propter operationes, tanquam propter finem; & semper animam vocauit finem, sed non dixit eam habere finem. Quomodo igitur anima causam priorem non habeat, duas, vt cætera, tractationes non postulat; idq; fortallè significare Arist. voluit in primo

De partibus animalium.

Tria genera partium in animalium.

Libris de anima nulla pars respondet in historiis.

Operationes non habent finem.

contextu primi libri de Anima, dum scientiam illam appellauit historiam de Anima, non solum enim denotauit enarrationem veram, qualis esse solet in omni historia, sed etiam significauit nullam de anima historiam præcessisse distinctam à scientiis eiusdem tractatione, sed & illam ipsam esse simul & historiam, & exquisitam, quantum à naturali philosopho tradi poterat, tractationem de anima. Neque etiam puto ob aliam causam Aristotelem eodem in loco historiam de Anima *τῶν ζῴων* maxime præstantem esse dixisse, nisi quod in iis libris traditur animæ cognitio, quæ omnium, quæ in viuentibus sunt, prima, ac suprema causa est: quoniam enim exquisitissima cognitio est, quando effectus omnes ad primam, & in eo genere summam causam, à qua omniapendent, reduxerimus, exquisitissima est historia illa de Anima, quia tradit cogitationem animæ quæ est prima causa omnium quæ in viuentibus considerari possunt, ex cuius cognitione cognitio aliorum perfecta habenda est; quam obrem per hoc non alium dat Aristoteles primatum libris de Anima, nisi in libris omnibus ad animantia pertinentibus; omnium enim quæ in iis traduntur, perfecta cognitio pendet ex animæ notitia, quæ in libris de Anima traditur, qui ob id principem locum tenent inter omnes libros de animantibus, videnturque in medio collocati tanquam rex in medio regni; qualis etiam videtur esse situs cordis in animali. Libros de Anima statim sequitur liber de sensu, & sensibilibus, cui respondet tractatio de sensibus in posteriori parte quarti libri de Historia: deinde tractatio de somno & vigilia, & de somniis in calce eiusdem quarti respondet libris de somno & vigilia, de somniis, & de diuinatione per somnum, sed libro de memoria, & reminiscencia nulla separata tractatio in libris de Historica respondet; sparsim tamen in iis libris aliqua ad has pertinentia dicuntur, vt in nono libro de illa, quam aliqua animalia maiorem, aliqua minorem præ se ferre videntur, prudentia, seu sagacitate, variisque animalium moribus. Hos omnes libros sequitur liber de communi animalium motu, cui propria tractatio in historiis nulla respondet, quemadmodum nec libro de incessu, sed sparsim aliqua dicuntur de motu, & de partibus ad motum conferentibus vna cum aliarum partium consideratione, quæ in quatuor prioribus de historia libris habentur, qui videntur respondere omnibus sequentibus libris, qui sunt à primo de partibus animalium, vsque ad calcem libri de communi motu animalium, quem statim sequuntur libri de generatione animalium, de qua eadem incipit loqui Aristot. in principio quinti de historia: quum enim operationes, quæ tractantur à libro de sensu, & sensibilibus ad librum vsque de communi animalium motu; videantur maxime

De sensu, & sensibilibus.

De somno, & vigilia, & de somniis.

De memoria.

De motu.

xime essentialia animalibus, & cum eorum substantia valde coniunctæ, sensus enim pertinet ad esse ipsius animalis, motus autem est ei necessarius ad eius conseruationem: ideo Aristot. in quatuor prioribus de historia libris omnia complexus est, quæ tum ad substantiam, hoc est, ad partes animalium pertinebant, tum ad operationes cum ipsa substantia maximè coniunctas, vt epilogorum similitudo, & inter se respondentia declarat, sc. eius, qui est in initio s. de historia, & eius, qui in fine libri de comuni motu. Nam in principio quinti de historia inquit [*exposui partes animalium omnes tū interiores, tum exteriores, atque etiam de sensu, de voce, & de somno; restat ut eorundem generationes persequamur*] in calce autem libri de cōmuni motu huic similem epilogum legimus bis verbis: [*De partibus igitur cuiusq; animalis, & de anima, præterea de sensu, & memoria, & motu diximus causas; reliquum autem est de generatione dicere.*] Voluit itaque Arist. omnia, quæ ad hunc vsque locum tractauerat, respondere quatuor prioribus libris de historia, ita vt statim sequatur vtrobiq; tractatio de generatione, de qua in quinto, sexto, & septimo historiarum libris loquitur, quibus respondent quinque libri de generatione animalium in tractatione scientiæ. Quum enim generatio sit animalis operatio ad extra, quæ neque necessaria est animali vt sit, neque vt conseruetur, sicut ante ostendimus, proinde remotior ab animalis essentia esse videatur: Aristoteles in vtraque tractatione seiungere eam medio epilogo voluit ab aliis memoratis operationibus, quæ maiorem cum substantia animalis affinitatem, & coniunctionem habere videbatur. Postrema pars tractationis de animalibus ea fuit, in qua tractatur communia accidentia animalium, & plantarum, eaque omnia ad vitam, durationemque animantium pertinent, de quibus agitur in libro de Longitudine, & breuitate vitæ, & in eo, qui est de iuuentute, & senectute, de vita, & morte, & respiratione: huic toti parti respondet octauus de historia liber, vbi agitur de animalium variis vitæ generibus, rationibusque viuendi; agitur etiam in eodem libr. de pluribus diuersorum animalium morbis, quæ pars respondet libr. de sanitate, & morbo. Nono autem libro de historia, in quo de moribus animalium agitur, nullus in scientiæ tractatione liber respondere videtur, de his enim fortasse Arist. præter historicam traditionem nihil habuit, quod diceret, nam morum nulla alia effectrix causa afferri potest, nisi quod talis est illorum animalium natura, veluti si ferocitatis, aut magnanimitatis leonis, aut crudelitatis tigris, aut ouis stultitiæ causam queramus: finalis autem causa plurium morum ita per se manifesta est, vt simul cum ipsorum morum enarratione eum exprimi necesse sit; dati namque à natura sunt diuersis animalibus varij mores, &

A instinctus, ad ipsorum animalium conseruationem, aut defensionem, vt prudentia quædam, & astutia, quam in pluribus animalibus tum maiorem, tum minorem notare possumus, & alia multa eiusmodi, quæ in nono illo historiarum libro leguntur; nulla igitur eorundem morum alia scientiæ tractatio relinquebatur, quæ circa sola historica narratione Aristoteles voluit esse contentus. De decimo autem historiarum libro ego quidem maxime dubius semper fui, videtur enim nec historicis, nec scientiæ dici posse, quod enim non sit historicus, ipsamet eius libri tractatio declarat; in eo namque declarantur causæ fertilitatis, ac sterilitatis, quæ tractatio nullo pacto historica appellari potest, quod cognosci ens Theodorus Gaza, qui reliquis nouem in Latinum sermonem conuertit, decimum hunc conuertere noluit, nec alius nouem apponendum putauit, sed potius libris de generatione animalium inferendum, sicut apud eum legimus in sua in eos libros præfatione, vbi etiam considerat eum librum non integrum esse, sed fragmentum quoddam, cui manifestum est deesse initium, quum incipiat à dictione aduerbatiua, nec vlla prorsus appareat eius continuatio, seu connexio cum iis, quæ in calce noni libri dicta erant. Ego itaque in hoc Theodori sententiam probo, sed non in eo, quod putat esse annexendum libris de generatione animalium, plura namque in eo dicuntur, quæ in iis quoque libris tractantur; non est autem credendum eorundem rerum declarationem bis in eisdem libris ab Aristotel. fuisse frustra repetitam. Adde quod librorum de generatione tractatio scientiæ maxime est, qualis non est ea, quæ in illo decimo libro habetur; causas enim sterilitatis, ac fertilitatis in solo homine considerat, quæ tamen pluribus animalibus communes sunt. Mos autem Aristot. est omnia attribuire illi subiecto, cui primo competunt, quam solam esse scientiæ tractationem ipse in posterioribus Analyticis docuit: hoc autem discrimen manifeste inspicitur in iis, quæ eadem & in eo libro, & in libris quoque de generatione traduntur; quæ enim in libris de generatione dicuntur vniuersæ de animalibus, ea in illo decimo libro in solo homine considerantur. Hanc ob causam ego arbitror, librum illum non esse scientiæ, nec annexendum libris de generatione: videtur potius esse extra ordinem scriptus, vt etiam alij plures, sine ab Aristotel. siue ab aliquo alio, & medicinalis potius esse, quam naturalis: nam medici multa, quæ pluribus animalibus communia sunt, in homine solo, quem sanare volunt, considerare consueverunt; neque aliena ab hac sententia sunt illa, quæ in eo libro scribuntur, multa enim dicuntur de auxiliis ferendis sterilitati, quæ medicinam potius sapiunt, quam philosophiam naturalem.

De libr.
10. de historia.

De generatione animalium.

De vita, & morte.

De moribus animalium.

confert ad cognoscendam materiam, agendum prius est de forma, quam de materia; ubi vero materia est notior, id de materia prius, quam de forma est agendum. Ob id Arist. in primo Physicor. agens de primarum materiam, quæ quum sit ens mera potestate, maxime abscondita nobis est, ac difficillima cognita, prius egit de forma, quia non poterat prima materia cognosci, nisi ex mutatione, quæ est de priuatione ad formam, vel de forma ad priuationem: contra vero in libris de animalibus egit de materia animalium, quam de forma, quoniam partes animalium, quæ sunt eorum proxima materia, sensibiles sunt, & notiores, anima vero insensibilis, & ignotior, & eius consideratio ardua, multisque, ac magnis difficultatibus referta est, vt Aristot. ipse testatur in præmio librorum de Anima; eaq; fuit Aristot. mens in primo libro de partibus Animalium, quando dixit agendum prius esse de materia, quam de forma, non enim earum ratione ductus est, quod materia secundum ordinem naturæ dirigatur ad formam, sed quod animalium partes, si bene cognitæ sint, cognitionem animæ faciliorem reddunt, idq; potissimum respexit, quando ibi dixit esse de anima agendum, sed prius esse dicendum de materia: hoc autem significauit Aristot. in ipsa animæ definitione, deinit enim animam per corpus organicum: hoc est, variis organis præditum: ad plenam igitur eius intelligentiam plurimam cõferri cognitio partium organicarum, quam Aristoteles tradit in libris de partibus; non enim cognoscimus quod sint organa, nisi singularum officia intellexerimus, hæc autem in libris de partibus declarantur. Cæterum etiam nec partium notitia ad animam cognoscendam, neque cognitio animæ ad cognitionem partium aliquid conferret, debuisset tamen Aristot. de partibus prius agere, quam de anima, quia hoc magis consonum est ordini compositiuo, quo scientiam naturalem scribere constituerat: omnis enim generationis ordo compositiuus est, materia vero prior est forma ordine generationis, idcirco hunc seruat Aristot. in tota scientia naturali, nisi quando facilioris doctrinæ ratio contrarium ordinem postulat, quod rarum est, idq; factum est in primo Physic. vt modo dicebamus. Potest autem solum ipsum præmium librorum de partibus ostendere illud esse initiũ tractationis de animalibus, & libros de partibus præcedere libris de anima, vt cuiq; illud legenti manifestum esse potest.

Solutio dubij quod Aristoteles de eadem re sapius agere videatur, & aliorum dubiorum ad ordinem pertinentium:

Cap. XXXVI.

Potest etiam ex iis, quæ dicta sunt, colligi solutio dubitationis, quæ torquere multo-

Arum animos posset. videtur enim Aristot. pluribus in locis egisse de vnâ & eadem re; nam de sensibus agit accurate in secundo libro de anima, cur igitur eorum tractationem repetiuit in libro de sensu, & sensibilibus, vtroque enim in loco agitur de operatione sensuum, quæ in vno, & eodem loco declaranda videbatur; sic de motu animalium egit & in libro de incessu, & in tertio de anima, & in libro de communi animalium motu; videbantur tamen omnia, quæ ad motum animalis pertinent, & simul vna tractatione explicanda fuisse. Huius difficultatis solutio in eo, quod supra declarauimus, constituta est, diximus enim totam tractationem de animalibus in tres partes diuisam esse; in vna agitur de materia animalium, in altera de forma, in tertia de operationibus & accidentibus consequentibus; quum igitur in his tribus partibus diuersi sint scopi, nullum absurdum est, si in iis omnibus de aliqua eadem re agatur propter diuersos scopos, in libris quidem de anima nullus alius est Aristotelis scopus, quam naturam animæ declarare; quod si de operationibus quoque plura dicit, id facit vt per eas nos ducat in cognitionem animæ, sicut ipse faciendum esse dixerat in contextu 33. secundi libri, non quod consilium eius sit ibi ipsam secundum se operationem cognitionem tradere; idque esse significauit in principio libri de sensu & sensibilibus, quando dixit se egisse de anima secundum seipsam, postea agendum esse de operationibus: quoniam igitur de operatione sensuum in secundo libro de anima locutus erat non propter se, sed propter cognitionem partis animæ sensibilis, ideo de eadem scribere voluit librum de sensu, & sensibilibus, in quo ipse secundum se operationis perfectam notitiam nobis traderet: ideo si in eo libro aliquam ipsius animæ mentionem facit, non amplius eam considerat secundum seipsam, sed propter cognitionem operationum, quarum est causa, in solis enim libris de Anima vere dicimus ipsam secundum seipsam animam, eiusque naturam declarari, hic enim solus est eorum librorum scopus. Sic de motu dicendum est, in libro enim de incessu nullus alius est scopus, quam declarare partes instrumentales, quæ motui animalium inferuiunt, quod si de ipsa quoque operatione ibi fit sermo, non est propter ipsius motus cognitionem, sed propter notitiam partium organicarum, motus enim est earum causa finalis, per quam ipsæ partes cognoscendæ sunt: in tertio autem de anima libro non est Aristotelis consilium declarare ipsum animalium motum, quomodo, & à quibus causis fiat, sed solum facultatem animæ moueri, quæ declarari non poterat sine ipsius motus consideratione; restabat igitur vt de motu ageret secundum seipsam, quod facit Aristoteles in libello de communi Animalium motu, ubi huius operationis cognitio

Dubium

Solutio.

traditur per suas causas; quoniam igitur omnis tractatio non nominatur ab eo, quod sui gratia tractatur, non ab eo, quod propter aliud, ideo non de eadem re sunt illæ tres, quas diximus, distinctæ tractationes, sed in libro de incessu agitur de partibus organicis interuenientibus motui, in tertio autem libro de Anima agitur de facultate animæ motrice; demum in libello de motu agitur de ipsomet motu, non igitur idem frustra repetitur. Sed dubitare adhuc aliquis hac in re potest: nam si verum esse id, quod modo diximus, debuerunt omnes operationes, quæ in libris de Anima consideratæ fuerant propter animam cognoscendam; iterum considerari propter se in paruis naturalibus, quod tamen factum fuisse non videmus, plures enim sunt operationes animæ, quarum facta est mentio in libris de anima, de quibus tamen nullum habemus proprium tractatum in paruis naturalibus, vt operationes intellectus & phantasiæ. Soluatur hac in re omnis dubitatio, si artificium Aristotelis, quod fortasse nemo considerauit, declarauerimus: quum igitur necessarium Aristoteli fuerit ad tradendam cognitionem facultatum animæ loqui de eius operationibus, cognouit esse in his hoc discrimen, quod aliquarum exactissima cognitio requirebatur ad cognoscendam aliquam animæ facultatem, quales fuerunt humanæ mentis operationes; non poterat enim mentis nostræ natura bene declarari, nisi per exquisitam operationum omnium declarationem, quam polliceri videtur Aristoteles in primo context. tertij libri; dum proponit declarandum, quomodo fiat intellectus; de huius igitur partis operationibus non opus fuit aliquid seorsum scribere in paruis naturalibus: nam diligens illa operationum tractatio, et si propter animæ notitiam facta, vtramque simul operam præstitit, nec aliud de his dicendum relinquatur. Aliquarum autem operationum rudis, & imperfecta cognitio satis erat ad declarandam aliquam animæ facultatem, quales fuere operationes externorum sensuum; ideo ad perfectam ipsarum scientiam tradendam debuit propriam harum tractationem institui in paruis naturalibus, ideo scripsit librum de sensu, & sensilibus, in quo melius declaras obiectorum sensuum naturas, perfecte docet, quomodo ipsæ operationes in organis sensuum inant. Sic etiam cognouit rudem motus notitiam satis fuisse ad declarandas organicas partes in libro de incessu, & ad declarandam vim animæ motricem in tertio libro de Anima, ita vt motus ipse imperfecte cognitus relinquere, ideo de hac ipsa operatione, vt plene cognosceretur, scribere voluit librum de cõmuni motu animalium, in quo ex omnibus causis motus in animali tam propinquas, quam remotas tradit nobis perfectam scientiam huius operationis; sunt autem causæ eius remotæ appetitus, & sensus, & in-

tellectus, quæ iam declaratæ fuerant in lib. 3. de Anima; propinquæ vero organica ipsa corporea, quæ declarata erant in libro de incessu; has igitur omnes causas Aristoteles accommodat ad declarandum, quomodo in animalibus fiat motus. Aliæ demum fuere operationes, quarum nulla declaratio, aut mentio ad animam cognoscendam requirebatur, de his igitur ne verbum quidem fecit Aristoteles in libris de Anima. sed integrum in his sermonem remisit ad paruos naturales; huiusmodi fuerunt memoria, & reminitentia, & somnus, & vigilia, & somnia, & alia accidentia, quorum proprii tractatus leguntur in paruis naturalibus, quum nulla eorum facta sit mentio in libris de Anima, quoniam ad animam cognoscendam nihil eorum consideratio conferebat. Hac igitur norma vtentes, omnem huiusmodi difficultatem paruo negotio tollemus. Cauendum etiam est, ne ob aliqua Aristotelis testimonia de librorum dispositione in errorem ducamur, nam si eius verba legamus in cap. 11. quarti libri de partibus Animalium, bis in eo capite asserit etiam tractasse de partibus motui interuenientibus, quare suspicari possumus librum de incessu præcedere quatuor libris de partibus, vel salte esse in verbis Aristotelis repugnantiam; nam in postremis verbis libri quarti de partibus proponit se statim acturum de partibus ad motum pertinentibus, & in calce libri de incessu inquit, se iam egisse de partibus istum aliis, tum iis, quæ ad motum conierunt, & proponit agendum statim de anima: postponit igitur librum de incessu libris de partibus, quod etiam indicat prolixa illa præfatio librorum de partibus, vt antea considerauimus. Sed nulla est repugnantia in verbis Aristotelis: nam illa quide, quæ ab eo in initio, vel in fine librorum ad ordine librorum pertinentia scribuntur, certam fidem faciunt de ipsa librorum serie, ac dispositione; nam si in initio libri tanquam per epilogum referat ea, quæ antea tractata sunt; absq; dubio dicendum est ea prius fuisse tractata; & in calce libri si de aliqua proponat agendum, aperte significatur, non solum agendum; sed statim in libro sequente agendum, sicuti verba illa in fine libri de incessu aperte indicant, agendum statim esse de anima; sed illa, quæ in medio librorum dicuntur, nullam certam fidem de librorum ordine faciunt, quando nõ ordinis significandi gratia ab Aristotele proferuntur, sed solum causa citandi, seu nominandi aliquem librum; quod quia et aliis in re manifeste exemplis possumus comprobare: in primo cap. libri de interpretatione inquit, se de conceptibus animi dixisse in libris de Anima, quum tamen tota logica ordine doctrinæ præcedat totam scientiam naturalem in 4. cap. eiusdem libri inquit postremis verbis: [*Et quæcumq; rationalium cetera philosophicas delectantur, uimus importunitates*] et sic in tertio regmen. o eiusdem lib.

Dubium

Solutio.

Discrimen operationum animæ.

Dubium

Solutio.

cap. secundo dicit: [*dictum autem de his est in Topicis*] verba igitur illa præteriti temporis videtur significare & libros Topicos, & Sophisticos præcelsisse libro de interpretatione, quod est manifeste falsum: alia quoque plura eiusmodi loca considerare possemus, quæ consulto omitimus. Credendum igitur est, non eodem ordine scriptos esse ab Aristotele omnes suos libros, quo ipso voluit eos esse disponendos: fortasse enim prius libros de Anima scripsit, & totam etiam naturalem philosophiam, quam Logicam; voluit tamen Logicam præcedere toti naturali philosophiæ: sic fortasse prius Topicos & Sophisticos libros scripsit, quam librum de interpretatione, hunc tamen illis præcedere voluit; nam quæ in primo cap. primi Topicorum scribuntur, videntur testari, iam actum esse de syllogismo, & demonstratione, quibus omnino præcedere debuit liber de interpretatione: maiorem fidem facere potest locutio Aristot. per verbum futuri temporis, significat enim tractationem illam faciendam esse posterius, sed tamen ad ostendendum quod immediate posterius sit de ea re agendum, nil prius efficacitatis habet, nisi sit in posterioribus verbis libri, sicuti diximus de ultimis verbis libri de incessu, quæ significant esse statim agendum de anima. Dicimus itaque Aristotelem fortasse prius aboluere voluisse breuem illum tractatum de partibus attentibus ad incessum, ut postea in libris de partibus alias consideraret, in quibus erat diuinius moraturus, ob idque in capite illo vndecimo quarti de partibus dixisse: iam esse locutum de partibus ad motum conferentibus; voluisse tamen ordine doctrinæ libros de partibus præcedere libro de incessu, ut alia firmitiora Aristotelis testimonia, & ratio ipsa declarat.

Nonnullorum opinio de loco librorum, de generatione animalium, & eius conclusio.

Cap. XXXVII.

Nonnulli fuerunt, qui libros de animalium naturalio in loco ponendos esse existimarent, non in eo, in quo nos plurimum aliorum sententiam sequentes eos collocauimus: putarunt enim locandos esse statim post quatuor libros de partibus, & ante librum de incessu; moti autem sunt tali argumento. Tria sunt partim generalia in animalibus, alia namque pertinent ad esse animalis, alia ad motum, alia ad generationem, de quibus Aristoteles manifeste proponit agendum in initio primi libri de generatione animalium, inquit enim se iam dixisse de aliis animalium partibus, superesse autem agendum de partibus generationi inferuentibus, quarum tractationem ibi statim aggreditur; atqui omnes animalis partes locum habent materiæ respectu animæ, quemadmodum igitur de aliis partibus

Agi oportuit prius, quam de anima, ita etiam de his, quæ ad generationem pertinent, eadem enim in omnibus ratio viget, quod de materia animalium prius agendum erat, quam de formas itaque libri de generatione animalium tanquam libri de partibus ponendi sunt ante libros de Anima inter alios libros de partibus Animalium. Adducunt etiam testimonium Aristot. in posterioribus verbis quarti libri de partibus, ubi dicit consequens esse agere de partibus generationi inferuentibus. Tandem considerant verba Aristot. in quarto libro de partibus cap. 4. 10. 11. & 12. ubi inquit se postea de generatione animalium locuturum, quæ eandem sententiam confirmare videntur. Sed ego contrariam sententiam, quam antea declaravi, & quam plures tulerunt, sequendam esse arbitror. Ut igitur huius veritatem cognoscamus, scire debemus Aristotelem non ita de animalium generatione egisse, ut egit de motu; quæ enim considerare oportuerit & operationem ipsam, & organicas partes ipsi inferuentes, Aristot. in duobus, distinctis, & separatis libris egit de motu, & de partibus ad motum conferentibus; non sic de generatione: ob maiorem enim commoditatem, ac facilitatem doctrinæ decreuit in eis de libris, qui de generatione animalium scribuntur, & de ipsa generatione, & de partibus ei inferuentibus agere, quia cognouit perfectam earum cognitionem hoc postulare: hoc igitur dubiam reddidit eorum librorum sedem, nam ratione partium ad generationem pertinentium, locandi videntur ante libros de Anima cum aliis libris de partibus; ac ratione ipsius generationis, quæ est operatio quædam consequens, videntur ponendi post libros de Anima inter paruos naturales. Hæc autem tractationem cõiunctio in iis libris ita manifesta est, ut à nullo negetur, & proponit etiam ipsam Aristot. in quarto lib. de partibus cap. 4. ubi ait dicendum esse de partibus generationi inferuentibus, quibus mas differt à cõmina sed

E quoniam de ipsa quoque generatione dicendum est, melius esse ut hæc consideratio ad eum locum remittatur. Ex quibus Aristotelis verbis non solum colligimus, consilium eius fuisse simul agere & de generatione, & de partibus; sed etiam ipsum indicasse, melius esse totum tractatum locare post libros de Anima inter paruos naturales, quam ante inter libros de partibus: ad quod comprobandum habemus etiam illud Aristot. clarissimum testimonium in quinto libro de generatione animalium, cap. 1. ubi assertit se de viuis egisse prius quam de sensibus ageret, atque etiam prius, quam de anima. nec non etiam in cap. 7. ubi dicit, se de voce prius esse locutum in libris de Anima, & in libro de sensu, & sensibus, sic enim locat libros de generatione post libros de Anima, & post librum de sensu & sensibus. Idem etiam ostendunt verba Aristotelis in primo cap. primi libri de

Secundum argumentum.
Tertium argumentum.
Opinionis confirmatio.

Primum argumentum illorum.

F

generatione animalium, quæ magna consideratione digna sunt; duo ibi ab Aristotele dicuntur: vnum, quod, quum de cæteris animalium partibus iam locutus esset; reliquum est dicere de partibus generationi inseruentibus; alterum quod, quum quatuor sint causæ, & de tribus animalium causis dictum iam sit, materia, forma, & sine, dicendum est etiam de causa efficiente, hoc enim hominem generat, & equus equum, ut causa effectrix. Ex prioribus colligo argumentum efficax contra aduersarios, quum enim Aristoteles testatur, se iam egisse de cæteris partibus, & solas relinqui considerandas partes ad generationem pertinentes; ergo omnes alij libri de partibus sunt anteposendi libris de generatione, etiam liber de incessu; nam si secundum aduersarios locarentur libri de generatione ante librum de incessu; falso diceret Aristoteles se iam egisse de alijs partibus, & solas superesse partes generationi inseruentes; at qui locari non possunt post librum de incessu, nisi etiam post libros de Anima collocentur, librum enim de incessu statim sequuntur libri de Anima, ut Aristoteles in calce eius libri testatur; asserit ergo Aristoteles libros de generatione libris de Anima posteriores esse. Ex altero autem dicto duo validissima argumenta sumo: vnum est, asserit Aristoteles se docuisse tres animalium causas, & inter eas formam; at qui forma est anima, ergo asserit, se egisse de anima; quare libri de generatione sequantur libros de Anima; alterum argumentum est; inquit Aristot. se egisse de tribus animalium causis, & solum superesse agere de causa efficiente; manent autem tractandæ partes generationi inseruentes, has ergo non putat Aristot. vocandas esse materiam animalis; hinc sumitur ratio totius veritatis, & erroris aduersariorum, & consilij Aristotelis in horum librorum dispositione; materia enim respicit formam, proinde illa dicitur materia, quæ ad formam recipiendam dirigitur a natura. Quare, si bene consideremus, illæ quidem partes, quæ pertinent ad esse animalis, de quibus agitur in quatuor libris de partibus; & illæ, quæ pertinent ad conseruationem animalis indiuidui, de quibus agitur in libro de incessu, merentur nomen materiæ; sed non illæ, quæ ad neutrum conseruant, sed ad solam conseruationem speciei, de quibus agitur in libris de generatione animalium; quum enim hæc neq; ad recipiendam animam, neq; ad eam conseruandam necessariæ sint, nullo pacto videntur eam habere rationem ad animam, quam materia habet ad formam. Quam obrem recte Aristot. censuit harum considerationem non esse considerationem materiæ animalis, sed potius causæ efficientis, nam per has animal generat aliud sibi simile; quum reliquæ partes non modo sint causæ effectrices instrumentariæ operationum, sed etiam materia, sine qua ves non reciperetur anima, vel non conseruaretur. Nec

*Nota,
quæ partes
sunt
materia
animalis*

A tamen ob id dicendum est cum aliquibus, libros de generatione animalium esse de principiis animalium, & hoc nomine locandos esse ante libros de Anima, aut saltem statim post libros de Anima; nam agere de generatione ac de eius causis, est quidem modo aliquo agere de causa effectrice animalis; sed præcipue est agere de operatione posteriore, partes enim generationi inseruentes, etsi locum habent causæ efficientis respectu animalis geniti, tamen respectu generantis, cuius partes sunt, non sunt ipsius animalis effectrices causæ, sed operationis posterioris, quæ est generatio alterius similis. Quoniam igitur considerat ibi has partes Aristot. in animali generante, non in animali genito, præcipua est tractatio generationis tanquam operationis consequentis, secundaria vero etiam causæ efficientis, quia consequitur ut eadem sit consideratio causæ effectricis respectu animalis geniti seu generandi, quæ est consideratio operationis animalis generantis: nec dissimilis est ea tractatio alijs, quæ habentur in paruis naturalibus, nam in iis quoque operationes animalium declarantur per suas causas, quæ sunt potissimum ipsæ animalium instrumentales partes, ut in iis libris videre est. Iure igitur Aristoteles in epilogo in calce libelli de communi animalium motu, post cum locat statim libros de generatione: quum enim commiscuerit cum tractatione generationis, tractationem partium facilioris doctrinæ gratia, videnturque huiusmodi partes non admodum mereri nomen materiæ in animalibus; sed si ad aliquod causæ genus sint educendæ, reduci potius ad causam effectricem, ideo totam tractationem locauit inter paucos naturales post librum de communi motu animalium. Ad argumenta illorum facile est respondere: ad primum enim iam patet responsio, nam negamus partes generationi inseruentes habere locum materiæ. Sed præterea hoc etiam dato, nil est abiurdi, si Aristoteles ad maiorem doctrinæ facilitatem reiecit et harum partium considerationem in paruos naturales, quum soleat modo præponere materiam formæ, modo formam materiæ; quippe qui ordinem naturæ tunc solum seruat quando ordini melioris cognitionis nostræ consentaneus, vel saltem non contrarius est; sed cum semper despicit, quando melior, aut facilius cognitio nostra contrarium ordinem postulat. Ad locum Aristot. in calce quarti libri de partibus, dicimus cum esse mendosum, quia vbi dicitur [generationi] legendum est [incessui] quam eorum verborum emendationem nunc communis omnium consensus comprobauit, & ita in omnibus codicibus Aristotelis, qui posterioribus temporibus sunt excessi, recepta est hæc correctio; & ea non admissa, esset contradictio insolubilis eorum verborum cum illis, quæ leguntur in Epilogo in calce libri de com-

Aliquorum error quod lib. de generatione sint de principiis.

Ad primum ad argumentum.

Ad secundum.

communi animalium motu: esset præterea etiam nugatio in verbis Arist. qui quando in calce præcedentis libri proposuit rem in sequenti considerandum, non iterum eam proponit in principio sequentis, ita ut his ponat eandem eorundem librorum connexionem; quare si in calce quarti de partibus dixisset; quum de reliquis partibus dixerimus, dicamus de partibus generationi inferuentibus, non recte hoc statim repeteret in initio primi de generatione, quum dicat; postquam de cæteris animalium partibus dictum est, restat ut dicamus de iis, quæ generationi inferuiunt. Ad verba autem Aristotel. in cap. quarto, decimo, vndecimo, duodecimo eiusdem quarti libri, dicimus ea non significare quod statim sit agendum de partibus ad generationem pertinentibus, sed solum. quod postea de his erit agendum; imo & verbo illius capituli quarti nostræ opinioni fauent; inquit enim esse etiam agendum de partibus generationi inferuentibus sed quoniam de ipsa quoque generatione agendum est, ideo congruum esse, ut harum partium consideratio ad eum locum differatur; denotat igitur distantem ab eo loco librum, in quo de generatione, ac de partibus ad eam atinentibus sermo fiat: quod etiam indicat modus loquendi Aristotelis in initio primi de generatione, dicens enim, quum de cæteris animalium partibus dictum iam sit, denotat remotam ab eo loco esse aliarum partium tractationem, ut totum illud primum caput bene considerantibus manifestum esse potest.

Quodnam sit subiectum statuendum in omnibus, & in singulis libris de Animalibus, opinio propria.

Cap. XXXVIII.

HActenus declaratum à nobis est, quæ sit series omnium illorum librorum, qui vocantur de Animalibus, & quid in singulis tractetur ab Aristotele; restat ut de eorum subiecto proprie accepto aliqua dicamus, quum enim alias ostensum à nobis sit, non omnem rem consideratam subiectum esse proprie sumptum, si quidem Arist. dixit non modo subiectum considerari in scientia, sed etiam principia, & affectiones subiecti, quæ, quum à subiecto distinguantur, non possunt proprie appellari subiectum; ideo non satis est cognouisse quid agatur in singulis libris de Animalibus, sed videndum etiam est, quodaam in iis subiectum statuendum sit, in hoc igitur considerando hunc ordinem seruare constitui; primo loco breuiter exponam, quidnam ego hac in re sentiam, deinde aliorum sententias cum argumentis in medium feram, atque perpendam. Mihi quidem videtur, facilem explicatu rem esse, si vera illa sunt, quæ diximus in libro de præcognitis; nam si id semper statuendum est subiectum, cuius principia, &

A affectiones quæruntur, in libris autem de Animalibus tractantur principia, & affectiones non solum animalis, sed omnis viuientis corporis, necesse est subiectum omnium simul eorum librorum esse non solum animal (non esset enim adequatum.) sed corpus animatum latissime acceptum; quamuis enim appellentur libri de Animalibus, quia considerantur omnia in animalibus, non est tamen ab hac sola appellatione sumendum subiectum: quandoquidem appellationes, & inscriptiones librorum non semper à subiecto sumuntur, sed quandoque à parte subiecti præcipua, quandoque etiam ab aliqua extranea; sed firmis nitimur fundamentis, si à rebus ipsis consideratis subiectum colligamus.

B Quoniam enim in animali non solum animalis propriam naturam, sed etiam naturam viuientis in eo insitam Aristot. contemplatur, & viuientis quoque principia, & affectiones considerat, & hæc omnia ore rotundo dicit esse communia animali cum planta, ut videre est & in libris de Anima, & in paruis naturalibus, certe subiectum adæquatum non solum animal est, sed corpus animatum latissime acceptum, illud videlicet, quod est species mixti ex elementis constantis; nam Cælum quoque est animatum, sed de eo non agitur in his libris, neque de anima Cæli agitur libris de anima, ut ipsa librorum series indicat, & ut Aristot. declarat in præmio librorum de partibus Animalium, & quid asserere audent, ita crassa ignorantia laborant, ut omni prorsus confutatione indigni sint. Mea igitur sententia hæc est; si omnes simul accipiantur libri, & de animalibus, & de plantis, subiectum adæquatum est corpus animatum considerandum, & secundum amplitudinem suam, & secundum proprias rationes specierum, nempe & animalis, & plantæ: si vero seclusis libris de plantis solos sumamus libros de animalibus; subiectum erit corpus animatum ut considerandum & in sua maxima latitudine, & secundum propriam naturam animalis; id enim certum est, non agi de corpore animato communi, nisi in libris de Animalibus, neque est absurdum, quod in eisdem agatur de genere, & de specie, quæ animal dicitur; quum id in aliis quoque libris naturalibus factum esse viderimus in libris autem de plantis subiectum erit planta ut consideranda secundum propriam rationem. In singulis autem libris facile est subiectum inueniri iuxta normam à nobis traditam in libro de præcognitis; quum enim eorum librorum nullus sit, in quo non tractetur vel principium, vel accidens aliquod seu animalis, seu animati corporis, illud in singulo subiectum statuendum est, cuius vel principium, vel accidens consideretur, ut in quatuor libris de partibus animalium subiectum est animal, quia materia animalis ibi tractatur; in libro autem de incessu subiectum est animal, non tamē

C omnē;

D

E

F

Nec Cælum nec anima Cæli in lib. de animalibus consideratur.

Subiectum in lib. de partibus.

in lib. de præcog.

Subiectum in omnibus libris de Animalibus.

omne, sed illud solum, quod talis motus particeps sit, si quod enim commune nomen habere-
 mus, quo omnia ex se móta animalia comple-
 cteremur, illud statuendum esset subiectum &
 in libro de incessu, & in lib. de communi anima-
 lium motu, quia ibi de huius partibus agitur,
 hic vero de huius propria operatione: hæc ea-
 dem ratione dicendum est in libris de Anima
 subiectum esse corpus animatum vniuersum
 sumptum, quod omnia viuientia mortalia compre-
 hendat, quia ibi de huius forma agitur; non de
 sola animalis forma; definitur enim anima esse
 actus primus, & forma viuientis corporis: coi-
 gitur modo consideratur, quo definitur, nempe
 vt principium formale viuientis corporis. Quo-
 niam igitur illud est subiectum, cuius principia
 considerantur, nullum aliud esse potest eorum
 librorum subiectum, nisi corpus animatum; hoc
 idem de singulis alijs libris dicendum est, id e-
 nim cuius principium, vel accidens considera-
 tur, subiectum in singulo dicendum est, siue sit
 corpus animatum commune, siue animal, siue
 aliqua species animalis: certum enim est iis o-
 mnibus libris absolutam tractationem & de
 viuente communiter accepto, & de animalibus
 tum generatim, tum speciatim consideratis. Hæc
 igitur norma quisquis vtatur, errare meo qui-
 dem iudicio non potest in dignoscendo cuiusq;
 libri subiecto.

*Subiectum
in lib. de
anima.*

*Opinio illorum, qui dicunt subiectum in li-
 bris de Anima esse animam. & eius con-
 futatio. Cap. XXXIX.*

Sententia hæc nostra maxime confirmabi-
 tur, si breuiter aliorum errores, qui ab hac
 norma recesserunt, aperuerimus: nobis quidem
 satis erit considerare, quid alij senserint de sub-
 iecto librorum de Anima, qui inter omnes de a-
 nimalibus libros principem locum tenent: nam
 errore aliorum in iis libris detecto, facile cuiq;
 erit & illa, quæ in alijs libris errata fuerint, de-
 prehendere. Tres inuenio illorum opiniones de
 subiecto librorum de Anima: vna est, quam nos
 sequimur; quod sit corpus animatum, hæc enim
 solam veram esse puto, dummodo sano modo,
 quem postea exponam, intelligatur. Secunda est
 plurimum recentiorum, qui subiectum horum
 librorum dicunt esse animam ipsam. Tertia de-
 mum nonnullorum, qui nec corpus animatum,
 nec animam, sed animal volunt esse horum li-
 brorum subiectum; hæc igitur vtramque nos
 considerare oportet. Illi, qui subiectum dicit esse
 animam, arguuntur primum ex inscrip-
 tione; inscribuntur libri de Anima, ergo nul-
 lum aliud in iis subiectum statuendum est, nisi
 anima. Secundo ex verbis Arist. in initio libri de
 sensu, & sensilibus; ibi enim dicit, se animam cõ-
 siderasse secundum seipsam, ergo vt subiectum,

*Tres opi-
niones de
subiecto
lib. de a-
nima.*

*Primum
argumen-
tu ponentiu
animam sub-
iectum.*

*Secundum
argumen-
tum.*

A non vt principium subiecti; quæ enim conside-
 rantur vt principia, non cõsiderantur secundum
 seipsa, sed alterius gratia. Tertio dicunt, illud est
 subiectum, quod in principio scientiæ definitur,
 at in initio secundi libri de Anima definitur ani-
 ma, & magna cum diligentia inquiritur, ac de-
 claratur eius definitio; corporis autem animati
 definitionem nullibi in iis libris comperimus,
 ergo non corpus animatum subiectum habent,
 sed animam. Quarto, illud est subiectum, per quod
 scientia siue totalis, siue partialis distinguitur ab
 alijs; at per animam considerationem distinguitur
 libri de Anima à cunctis alijs libris naturalibus,
 non per corpus animatum, hoc enim etiam
 in pluribus alijs libris subiectum est, imo in o-
 mnibus simul libris de Animantibus; dum igitur
 subiectum adæquatum quærimus librorum
 de Anima, nullum est ponendum, nisi anima
 ipsa. Tandem dicunt, anima habet omnes con-
 ditiones, quæ in subiecto scientiæ requiruntur,
 ergo est subiectum: probant asumptum; anima
 habet species, vt patet, habet affectiones, quas
 Arist. in context. 3. primi libri proponit conside-
 randas; habet etiam principia, quod quidem ipsi
 varijs modis ostendunt, in hoc enim non cõsen-
 tuunt; aliqui dicunt, anima habet saltem princi-
 pia cognitionis, nempe suas operationes, ex quibus
 cognoscitur; alij confugiunt ad causam a-
 gentem, quæ animam educit de potestate materiæ
 ad actum, hæc enim principium quoddam ipsius
 animæ dici potest; alij demum dicunt animam
 habere propriam naturam, ac definitionem, quæ
 instar principij est, quem per eam multa acci-
 dentia de ipsa anima demonstrari possunt. Huius
 sententiæ falsitas tum ex iis, quæ antea diximus,
 tum maxime ex iis, quæ scripsimus de præcõ-
 gnitis, manifesta est, nunc igitur paucis agemus;
 primum quidem iam diximus animam definiri
 ab Aristotele vt principium, & sæpe in iis libris
 appellari principium, & causam viuientis corpo-
 ris; patet igitur eam vt principium considerari.
E Præterea quælibet res ita est cognoscenda, vt se-
 cundum propriam naturam est, nec alio modo;
 atqui anima in rerum natura non per se existit
 secundum Aristotel. imo essentialis conditio a-
 nimæ est, vt sit perfectio, & forma viuientis cor-
 poris, ergo non potest alio modo cõsiderari, aut
 cognosci, nisi vt formale principium corporis
 viuientis. Præterea si anima, non corpus anima-
 tum, statuatur subiectum in libris de anima, nul-
 lus erit liber, in quo dici possit considerari cor-
 pus animatum; hoc autem dicere absurdum est,
 quia corpus animatum est species corporis natu-
 ralis, sine cuius tractatione mancam esse est
 esse naturalem philosophiam; consequens autem
 probatur, quia qua ratione dicimus, subiectum in
 libris de anima non esse animatum corpus, sed
 animam, eadem dicere debemus, subiectum in li-
 bris de partibus nullum esse, nisi ipsam et anima-
 lium partes; sic in lib. de sensu, & sensilib. nil aliud
 esse

*Tertium
argumen-
tum.*

*Quartum
argumen-
tum.*

*Quintum
argumen-
tum.*

*Opinio-
nis confu-
tatio.*

*Primum
argumen-
tum.*

*Secundum
argumen-
tum.*

*Tertium
argumen-
tum.*

esse statuendum subiectum, nisi sensum ipsum; sic in libello de motu nil aliud nisi motum; & in libris de generatione animalium nil aliud, nisi ipsam naturalem generationem: nam quum nihil sit animato corpori intimius anima, quæ est eius forma, si de hac agere non est agere actu de corpore animato, multo minus agere de materia, aut de operationibus, erit agere de corpore animato; in nullo igitur libro subiectum statuere possumus corpus animatum; quod si dicant hoc esse subiectum in omnibus libris simul sumptis, vanum certe, ac risu dignum hoc est, quomodo enim subiectum in omnibus statui potest, si eorum nullus inuenitur; in quo dici possit ipsum considerari? Sed huius erroris ratio petatur ex libro nostro de tribus præcognitis. Argumenta autem illorum facile solvuntur: primum, quod ab inscriptione sumitur, nullius roboris est, quia non semper inscribuntur libri à subiecto, libri autem de anima inscribuntur ab intentione, non à subiecto; quid autem interfit inter subiectum, & intentionem, legatur in libris de Præcognitis, ubi diligenter id declarauimus. Ad secundum dicimus, Aristotelem non ideo dixisse animam fuisse consideratam secundum seipsam, quod voluerit eam in libris de anima esse subiectum proprie acceptum, sed solum ad differentiam aliorum sequentium librorum; quum enim in iis agendum sit de operationibus consequentibus, quarum causa est anima, necesse erit in iis facere animæ mentionem, quia effectus non cognoscuntur nisi per suas causas; sed non erat ibi consilium ipsam secundum se animam cognoscere, sed accidentia per illam; an in libris de anima nulla fuit alia Aristotelis intentio, nisi tradere cognitionem ipsius animæ secundum seipsam. Audiui tamen aliquos ita argumentantes, si consideraretur anima ut principium subiecti, ergo non secundum seipsam; quemadmodum ubi tractatur ut causa operationum, ibi non tractatur secundum seipsam. Quæ argumentatio, etsi non modo vulgata est, sed etiam recepta, vana tamen est, & index magna cæcitas, quæ ex eo prouenit, quod non distinguunt intentionem à subiecto; ipsum enim subiectum nullibi tractatur, nisi dum singillatim ea tractantur, quæ declarare est consilium, & intentio authoris, quo fit, ut quicquid tractare est intentio authoris, id secundum se ipsum, & propter seipsam, tractari dicatur, licet ut subiecti principium, vel ut affectio tractetur. Quare cognitio animæ queritur propter seipsam, & queritur ad habendam cognitionem corporis animati; hæc enim quæ aliis duo diuersa, atque etiam repugnantia esse videntur, idem reuera sunt; ipsam enim secundum se animam cognoscere volumus, & eam cognoscere est cognoscere corpus animatum, hoc est, aliquid corporis animati; est enim eius forma. Sic etiam dicimus, in libro de motu animalium, intentio-

A nem esse cognoscere motum animalis, & eam queri propter seipsam, quia est per se dignus cognitu, & ipsam cognoscere est cognoscere corpus animatum; nempe aliquid ipsius, hanc eius operationem. Rem igitur consideratam aliud est referre ad intentionem, aliud est referre ad subiectum libri, nam si ad subiectum libri referatur, & ipsa sit intentio authoris, dicitur simul propter seipsam considerari, & propter cognitionem subiecti, hoc enim idem est. Sic igitur in libris de anima consideratur anima secundum seipsam, quia ipsam cognoscere est intentio, nec dirigitur ad aliam principalem intentionem, licet conferat etiam plurimum ad notitiam reliquorum; at si aliquid ad intentionem referatur, & propter illam dicatur considerari, tunc non amplius consideratur secundum seipsam, quia non est intentio authoris; sic consideratur anima in paruis naturalibus propter operationes, quas cognoscere est intentio in iis libris, ideo in illis non consideratur anima secundum seipsam, quum ibi non queratur animæ cognitio, sed operationum per illam, illæ igitur secundum seipsas dicuntur considerari: quicquid enim considerare est intentio, & consilium authoris in aliquo libro, id semper secundum seipsam considerari dicendum est. Ad tertium negamus vtrumque consequens. Vnum erat anima definitur, ergo anima est subiectum: quod quidem est vanum argumentum; nam in 1. Physic. definitur materia, nec tamen est subiectum, sed principium, & definitur ut principium; sic definitur in 3. Physic. motus; nec ob id est subiectum, sed affectio subiecti, & definitur ut affectio; quum igitur principia quoque & accidentia definiatur in scientiis, inualida prorsus est ista argumentatio, quum præsertim in definitione ipsa animæ appareat eam defini, ut principium subiecti, non ut subiectum habens principia. Alterum consequens erat; corpus animatum non definitur in libris de anima, ergo non est subiectum: quod similiter negandum est; possumus enim hoc argumentum torquere contra aduersarios, imo contra Aristotelem sic; in nulla parte scientiæ naturalis definitur corpus animatum, vel animal, vel aliqua species animalis; ergo nullum horum est subiectum in aliquo libro naturali, siue vno, siue pluribus. Soluitur autem argumentum, quia est quidem subiectum in scientia præcognoscendum quid sit, non tamen semper expresse definiendum; nam docuit Aristoteles in primo libro Posteriorum, despici quandoque expressiorem præcognitionem, quando res per se conspicua, ac nota est; si igitur loquamur de præcognitione, quid nomen significet, de qua etiam Aristoteles in eo libro loquitur: non fuit opus expresse sumere quid significet nomen viuens, vel nomen animalis, vel nomen hominis, quia horum omnium significatio notissima per se omnibus est; fat igitur.

Adter-
suum.

Ad pri-
mum ar-
gumen-
tum ad-
uer-
sarium.

Cap. 6.
ad secun-
dum.

Dubium.

Solutio.

Cap. 8.

igitur est, si mente præcognoscatur, ut in libro de præcognitis declarauimus: si vero loquamur de definitione perfecta, non est necessarium hanc esse præcognitam; posunt enim interna principia, quæ eam constituunt, ignota esse, & inuestigari, & demonstrari. Solet igitur Aristoteles indagare interna principia ignota corporum naturalium, nec tamen ex iis constatam eorum definitionem exprimere, sed nobis relinquere, ut leui negotio ex principiis ab eo declaratis definitionem perfectam constituamus cuiusque corporis naturalis, ut uiuentis corporis, & animalis, & specierum animalis. Sic etiam in primo libro de Cælo declarat conditiones essentielles cælestis corporis, quæ in nostram cognitionem venire poterunt, sed relinquit, ut ex illis nos definitionem illius corporis cõstruamus, dicentes, esse corpus naturale, nec graue, nec leue nec generationi, nec interitui obnoxium, nec alterabile, nec augmentabile, sed solum in orbem mobile, sic de alijs multis dicendum est. Ad quartum dicimus, maiorem propositionem veram semper esse de scientiis totis; scientia enim qualibet tota ab alia qualibet distinguitur per subiectum, ut scientia naturalis à Geometria, & vtraque hæc ab Arithmetica; sed non semper veram esse de partibus eiusdem, nam partes quidem aliquæ eiusdem scientiæ distinguuntur per propria subiecta, quæ sunt distinctæ species subiecti totius, ut in scientia naturali libri de mineris à libris de animalibus; aliquæ tamen partes non distinguuntur per subiecta, quum versentur in eodem subiecto, sed distinguuntur solum per diuersas intentiones circa idem subiectum, ut octo libri Physicæ auscultationis in eodem subiecto versantur corpore naturali; distinguuntur autem inter se per varias tantum intentiones circa idem subiectum; nam in duobus prioribus intentio est agere de principiis corporis naturalis, in tertio autem agere de eius affectionibus, motu, & infinito, in quarto de alijs accidentibus, loco, & tempore, & sic dereliquis: sic dicendum est de libris de anima, respectu aliorum librorum de animalibus; nam in corpore animato plurima erant consideranda, quorum numerus, & varietas plures etiam distinctos libros postulauit, quare diuersis intentionibus distinguuntur, non diuersis subiectis; nam certum est, corpus animatum commune esse subiectum & in libris de anima, & in libro de longitudine, & breuitate vitæ, & in libro de vita, & morte; variz tamen sunt in his libris intentiones Aristotelis, quia in corpore animato plura erant consideranda, & principia, & accidentia; satis est igitur, si libri de anima ab alijs fecernantur per hanc propriam intentionem, quæ est declarare formale principium corporis animati; in nullo enim alio libro, intentio est agere de forma corporis animati, nisi in libris de ani-

Ad quar-
tum.

ma. Ad vltimum argumentum negamus animam habere omnes conditiones, quæ in subiecto scientiæ requiruntur: primum quidem, quod habeat species, hoc nullius est mouentis; quoniam etiam si non haberet, per id tum non staret, quin posset esse subiectum in aliqua parte scientiæ; etsi non in scientia tota: quod vero anima habeat principia eo modo, quo subiectum debet habere principia, falsum est, ut ipsorum aduersariorum inter se dissensio declarat; quod enim aliqui eorum dicunt, animam habere principia cognitionis, suas operationes, vanum est; hoc namque est potius dicere, animam esse principium, quam habere principia; proprium enim est principiorum incomplexorum, ut, si lateant, demonstrentur à posteriori per suos effectus; ostenditur enim in 1. Physic. prima materia ex mutatione, nec ob id vllus vnquam dixit materiam habere principia, eamque dicuntur principia subiecti: ex quibus de ipso demonstrantur accidentia à priori, non à posteriori. Non minus vanum est id, quod alii dicunt, animam habere causam agentem, à qua educitur de potestate materiæ ad actum; nam agens educens formam, non dicitur ob id esse causam formæ, sed compositi; & forma in illa educatione locum habet causæ, non effectus: præterea hoc etiam condonato, nullæ per talem causam demonstrantur affectiones animæ, imo ne consideratur quidem talis causa animæ in libris de anima; quid autem absurdius, quam dicere animam esse subiectum, quia habet principia, quum talium principiorum nulla vnquam fiat mentio in libris de anima? Maiorem probabilitatem habet id, quod dicunt, animam habere principia, nempe suam naturam, ac definitionem: sed neque hæc dici potest, nam concedimus quidem subiectum quandoque simplex esse, & nullam in se habere compositionem, ut supra de Cælo diximus, quod in libris de Cælo habet locum subiecti; eius enim natura, quæ ibi declaratur, instar principii est; sed hoc non possumus de anima dicere; quum enim certum sit definiti in scientia non modo subiectum, sed etiam principia, & affectiones subiecti, omnia hæc dicuntur proprias habere naturas, ac definitiones, nec tamen ob id omnia sunt subiectum; sed quum hæc diuersis modis in scientia considerentur, ut dictum est in libro de præcognitis, & eo modo considerentur, quo definiuntur, spectanda est definitio singulorum, ut videamus, an definiatur ut subiectum, an ut principium, an ut affectio, ad quod discernendum iam in memorato libro præcepta tradidimus, quæ inde petenda sunt; ipsa certe animæ definitio aperte declarat, animam ut principium subiecti definiti, & considerari, non ut subiectum, ut antea declarauimus. Cæterum etiam si fateremur, animam habere principia, non ob id fieret, ut anima esset subiectum; nam affectiones quoque sua principia

Ad Stri-
mum.

cipia

cipia, & suas causas habent, nec ob id sunt subiectum in scientia. Maioris igitur momenti est postrema conditio, quæ reuera est maxime omnium propria, & necessaria subiecto, vt affectiones habeat; id enim proprie subiectum dicitur, quod habet affectiones, & eis subiacer, & de quo illæ demonstrantur: omnino igitur negamus animam hoc modo habere affectiones.

Quomodo anima habeat affectiones.

Quod autem illi dicunt, Arist. in proœmio primi lib. de anima sæpe vocare affectiones animæ, & in tertio contextu proponere considerandas affectiones animæ, nihil nobis obest, quoniam verba illa sunt ita intelligenda, vt Arist. dicat, animam habere affectiones, & operationes ab ipsa procedentes, sed non vt ipsi inherentes, sic autem nõ dicit, animam esse earum subiectum, sed esse ipsarum principium, quod & nos fatemur, imo clara in hoc est sententia Arist. in context. 64. primi lib. de Anima, vbi dicit, omnes animæ operationes esse attribuendas toti animato corpori, non animæ, nec dicendum esse animam irasci, vel contempleri, sed hominem animam; hæc igitur omnes sunt animati corporis tanquam subiecti, & sunt animæ tanquam causæ, & principij. Ideo risu digna est nonnullorum distinctio, qui locum illum expendentes, & ostendere omnino volentes, animam habere affectiones, & ita posse esse subiectum in libris de anima, dicunt posse duobus modis intelligi, affectiones esse ipsius animæ, vno modo vt subiecti recipientis, quod solum ibi Aristotel. negat, altero modo vt originis, à qua producuntur, qua ratione non negat, imo sæpe asserit animam habere affectiones, qua fit, vt hæc possint de anima demonstrari, quum sint aliquo modo affectiones ipsius. Sed hoc dicentes, propriam ipsi opinionem euertunt, & in nostram veniunt; nil enim aliud dicunt, quam animam nõ esse harum affectionum subiectum, sed esse principium, & qui certum est, affectiones non demonstrari de suis principijs, à quibus producuntur, sed de subiectis, in quibus inhaerent, per sua principia; dicere igitur affectiones esse animæ vt originis tantum, est dicere eas non de anima demonstrari, sed de corpore animato per animam. Præterea non est ita pingui Minerua intelligendum dictum illud Arist. in 3. context. primi libri de anima, vt dicat declarandas esse affectiones animæ in libris de anima, vt intelligere ibi omnes videtur; etenim in libris de anima nil aliud declarat Aristot. nisi ipsam animæ naturam, & essentiam, vt ipsemet testatur in initio lib. de sensu, & sensibilibus; sed de affectionibus animæ significat esse agendum in paruis naturalibus, non in libris de anima; quod si qua mentio sit in libris de anima affectionum animæ, ea fit propter essentiam animæ, & cuiusque facultatis animæ cognoscendam, non vt ipsæ operationes animæ ibi noscantur; quemadmodum in præcedentibus diffusè declarauimus.

ita non videtur.

ita ex-
tione
et. 3. in
de a-
ma.

A *Opinio illorum, qui dicunt subiectum in libro de Anima esse animal, & eius conclusio. Cap. X.L.*

Consideranda manet postrema opinio illorum, qui dicunt subiectum in libris de anima esse animal. Hi ad hanc comprobendam vtuntur primum auctoritate Aristotelis, qui in secundo contextu primi libri de anima inquit, animam esse principium animalium, & in primo capit. primi libri de partibus animalium ait se postea locuturum esse de anima, qua animal tale est; itaque testatur, se de sola animalium animalium acturum esse; at qui id subiectum est, cuius principia quæruntur, animal igitur est subiectum, non corpus animalium vniuersè sumptum. Præterea sic arguuntur; de illius forma agitur in libris de anima, de cuius materia prius actum est est in libris de partibus; at in libris de partibus actum est de sola animalium materia; non de materia stirpium; ergo in libris de anima similiter agitur de sola animalium forma: minorem iam nos concessimus, nam per se manifestum est in libris de partibus agi de solis animalium partibus; maiorem probant auctoritate Aristotelis in primo de partibus animalium, vbi dicit agendum esse de anima, & eius gratia agendum prius esse de materia, quæ sunt partes animalium; quæ obrem si de partibus agit propter animam, necesse est, vt de eiusdem anima loquatur in libris de anima; de cuius materia loquutus est in libris de partibus. Hæc tamen sententia falsa est, & omnino reiicienda; quod enim in secundo libro de anima agatur de anima vniuersè sumpta & postea de animæ parte vegetante, ita manifestum est, vt id negare nemo possit; ea autem vtraque tractatio communis est plantis, & animalibus; ergo ibi de omnium viuentium anima agitur, non de animalis solius. Quod si dicant, eam quidem animæ partem omni viuenti competere, de ipsa tamen ibi agi propter sola animalia; & vt contracta ad animalia; hoc testimoni o primo Aristotelis reprobatur, qui in ea parte exempla sæpe sumit à plantis; & definitionem quoque animæ in plantis declarat; deinde etiam ratione, quia si ita esset, sophistica esset illa Aristotelis consideratio, & qualem ipse iam vitiosam esse docuerat in primo libro Posteriorum Analyticorum; ibi enim dixit, omnia esse attribuenda illi, cui primo, & quatenus ipsum competunt, & ea, quæ sunt generis propria, in ipso esse cognoscenda, non in specie, neque in speciebus omnibus; vt æqualitas angulorum duobus rectis non in æquicrura, sed in triangulo; sic etiam Auerroes in suo proœmio in primo libro Physic. dixit, quod considerare primam materiam vt materia animalis, vel vt hominis, non faceret propositiones vniuersales, & quatenus ipsum, sed esset, vt ostendere æquitate:

Primum argumentum pro hac opinione.

Secundum argumentum.

Opinio nis impugnatio.

rum habere tres angelos æquales duobus re-
ctis. In hunc igitur errorem incidit Aristotel.
si animam late sumptam, & animam vegetalem,
quæ primo competit animato corpori, ipse ut
soliis animalis animam consideraret, seu ut ad
animam coarctatam. Neque etiam dicere possunt,
eam considerari præcipue propter anima-
lia; plantis autem attribui secundario, & ani-
malium gratia; nam vnaquæque res ita est co-
gnoscenda, vti est; anima vero vegetalis est for-
ma æque à planta, atque ab animalibus partici-
pata; secus enim non esset viuens genus vniuo-
cum; quoniam igitur non minus planta quam
animal, sed æque ac animal, hac anima partici-
pat, æque etiam in vtriusque cognoscenda est.
Præterea manca esset naturalis philosophia, si in
soliis animalibus hanc animæ partem cogno-
sceremus; non in plantis: nec dicere possunt,
Aristotelem de hac agere in libris de anima
propter animalia, & iterum in libris de plantis propter
plantas: siquidem nullam legimus huius animæ
tractationem in libris de plantis, siue ab Aristote-
le, siue à Theophrasto scriptis: imo si Aristote-
les, vel aliquis alius hoc pacto duas eiusdem
animæ tractationes fecisset, vnam in animalibus,
alteram in plantis, perperam fecisset, magna-
que reprehensione dignus extitisset; tum quia id,
quod primo competit generi, non recte osten-
ditur de specie, neque de speciebus omnibus;
vt Aristoteles asserit in primo libro Posteriorum,
quemadmodum antea dicebamus, tum
etiam quia non est iteranda eiusdem rei tracta-
tio, quando semel pro omnibus, multoque me-
lius, tradi potest, vt notat Auerroes in dicto suo
prooemio in primum Physic. imo Aristotel. ipse
in primo de partibus animalium. Soffumus etiam
huius dogmatis falsitatem videre in libris de
longitudine, & breuitate vitæ, de iuuentute, &
de senectute, & de vita, & morte, vbi Aristoteles
profiteretur, se hæc omnia communiter conside-
rare in animalibus, & in plantis, quia reuera sunt
communia accidentia omnis viuentis; tametsi
enim proprii modi, quibus hæc plantis compe-
tunt, reiciuntur ab Aristotele in libris de Plan-
tis; per hoc tamen non stat, quin hæc omnia,
prout æque omni viuenti competunt, in iis li-
bris considerentur. Quamuis etiam Aristote-
les in cæle libri de Longitudine, ac breuitate
vitæ asserat eos esse libros de animalibus; nil ta-
men hoc nobis officit; fatemur enim, Aristote-
lem in animalibus considerare statuisse tum illa
quæ animalium propria sunt, tum illa, quæ sunt
illis communia cum plantis, hæc tamen sem-
per attribui viuenti, quod in animali inest,
non animali quatenus est animal, sicut Anato-
mistæ ea, quæ in hoc indiuiduo homine con-
templantur, non vt huius hominis contem-
plantur, sed vt hominis. Restat vt a illorum
argumenta respondeamus. Ad primum, quod
ex Aristotelis autoritate suspicatum erat, sta-

Cap. de
errori-
bus.

Ad primum ar-
gumen-
tum.

mus Aristotelem in prooemio primi libri de A-
nima, & in prooemio librorum de Partibus ani-
malium, solis animalibus animam attribuere,
proponereque de animalium anima agendum,
quia nondum improbauerat antiquorum sen-
tentiam, qui sola putabant animalia viuere; eam
enim postea confutat in calce primi libr. de Ani-
ma, vbi ostendit, etiam in plantis vitam inesse.
Considerandum præterea est, Aristotelem id
non dicere nisi in prooemiis, at non est incon-
ueniens aliqua in prooemiis dici pingui Minerua,
& aliorum sententiam potius, quam veritatem
respicendo, quando aliorum opinio est vulga-
ta, & nondum reprobata: at in 2. libr. de Anima,
vbi Aristoteles serio, & secundum mentem pro-
priam de anima loquitur, nil vnumquam tale cõ-
perimus, sed in inuestiganda, & tradenda, &
declaranda definitione animæ, semper dicit
eam esse viuentis corporis formam, nunquam
dicit solius animalis; & in cont. 36. 37. illis 2. lib.
ostendit animam esse viuentis corporis causam
vt formam, & vt finem, & vt effectricem, non di-
cit solius animalis; sic etiam totum tractatum de
parte vegetali si legamus, nunquam videbimus
Aristotelem illam animæ partem soli animali
attribuere sed semper viuenti generi communi
animalis, & plantæ. Mirum certe est, quod illi
prooemia potius Aristotelis respicere voluerint,
quam ipsammet tractationem, in qua Aristote-
les veritatem declarat, nihii que oratorie dicit,
sed omnia docendi gratia. Ad alterum argu-
mentum sumenda est responsio ex iis, quæ antea
dicta sunt; quum enim in libris de Animalibus
tractentur & illa, quæ animalium propria sunt,
& illa, quæ sunt illis communia cum plantis,
non possumus ita arguerari, vt dicamus, hic
liber est de solo animali, ergo & ille alius: iam e-
nim ostendimus, aliquos esse de solis animalib.
aliquos de viuentibus omnibus communiter, vt
asserit Arist. in initio libri de Sensu, & sensilibus;
quoniam ergo prius de materia, quam de forma
dicendum esse iudicauit, & vtramque conside-
rare voluit in animalibus, ideo materiam conside-
rauit propriam animalium, quia nulla erat
propinqua materia communis animali, & plan-
tæ, formam autem considerauit vt communem,
quia in animali inest pars quædam animæ, qua
eadem etiam plantæ participant; qua de re dif-
fusius loquuti sumus in libris de Methodis.

Ad se-
cundum.

Lib. 1.
cap. 8. 1.

De plantis, & earum tractatione.

Cap. XLI.

Libros omnes de animalibus iam à nobis
consideratos sequuntur tandem libri de
plantis, qui in scientia naturalium potremum lo-
cum tenent: quum enim de rebus inanimatis ac-
tum sit prius, postea vero de animalibus, ac si-
mul de his, quæ sunt communia animalibus, &
plantis, restabat huius loco, vt ageretur de plan-
tis,

tis, secundum propriam rationem, qua distinguuntur ab animalibus; in his igitur libris subiectum est planta ut consideranda, & generaliter, & singillatim, secundum omnes species suas, sicut Aristoteles proposuit in calce capituli primi libri Meteorologici. Duo autem de plantis consideranda sunt, substantia primum, deinde operationes & proprietates consequentes, qualis fuit etiam animalium consideratio; ideo Aristotel. in duobus libris de Plantis agit primo loco de partibus plantarum; sicut etiam primo loco egerat de partibus animalium, postea vero de plantarum generatione, ac de earum proprietatibus. Exquisitiorum plantarum tractationem tradidit Theophrastus, qui Aristotelem de animalibus agentem imitatus, distinguit plantarum considerationem in historicam, & scientialem; extant enim novem eius libri de historia plantarum, & initium decimi; deinde alii sex libri de causis plantarum; in quibus servat ordinem ab Aristotele servatum in declaratione animalium; nam primo loco de substantia plantarum agit, declarando partes tum homogeneas, tum heterogeneas; deinde generationis & accidentium consequentium declarationem profectur. Notare autem possumus in iis & Aristotelis & Theophrasti libris, plura esse de plantarum viribus medicinalibus dicta: sed Theophrastus non solum sparsim has plantarum vires considerat, sed de his peculiariter agendum proponit in decimo libro historicarum, licet eius libri initium tantum habeamus, reliqua desiderantur hoc dico ad comprobationem eorum quæ supra dixi, loquens de sanitate & morbo: vires enim & proprietates plantarum medicinales cognoscendæ sunt & à Medico & à philosopho naturali, diversis tamen scopis; Medicus eas considerat, dum sibi proponit sanitatem recuperandam, vel conservandam; philosophus autem naturalis eas inquit, ut plenam habeat cognitionem plantarum, quæ sunt species corporis naturalis, ideo id ei facere non convenit in libro de sanitate & morbo, sed solum in libris de plantis. Nolo hic silentio prætere dubium quoddam; quod quidem aliis levissimum esse videtur, mihi vero non ita leve, sed arduum semper visum est: quum enim in tractatione de animalium substantia Aristoteles & materiam & formam animalium declaraverit, prius enim egit de partibus animalium, postea de anima; queritur, cur agens de substantia plantarum & ipse & Theophrastus solas partes plantarum consideraverit, de forma vero ne verbum quidem fecerit. Ad hoc omnes responderent, non opus fuisse loqui de anima plantarum, quia de hac iam plene dictum erat in secundo libro de Anima, nempe de parte animæ vegetali, qua sola videtur plantæ vivere. Hæc tamen responsio mihi videtur non omnino tollere difficultatem; anima enim vegetalis, de qua agitur in li-

A bris de Anima, non est propria plantarum forma, sed est propria viventis, quod commune genus est animalis & plantæ, nec per eam distinguitur planta ab animali. Quoniam igitur necesse est confiteri plantam ab animali differre per substantialem aliquam formam, quæ sit propria plantæ; siquidem per materiam res non differunt; quæ autem per sola accidentia differunt, non differunt specie; omnia autem quæ sunt propria plantarum, tractanda sunt in libris de Plantis, agendum omnino erat de forma plantæ, quæ plantam separat ab animali; quare difficultas viger. Ego breviter dicam, quid hac in sententiam, diffusius postea de hoc loquaturus, in operibus naturalibus. Ego quidem nunquam in eo multorum errore fui, ut dicerem, animam vegetalem constituere plantam; animam vero sensibilem constituere brutum, sed credo vegetalem constituere vivens, quod est genus plantæ & animalis; & animam sensibilem constituere animal; quod est genus brutorum & hominis; plantam vero ab animali differre puto per propriam formam, & bruta inter se, & ab homine per proprias singulorum formas. Vnde aliud maius dubium oritur; nihil enim potest esse prestantius anima, quod & ipsum non sit anima, forma vero speciei est nobilior, quam forma generis; quare forma propria equi nobilior est quàm anima sensibilis, & forma propria plantæ est nobilior quam anima vegetalis; plurimæ igitur aliæ dantur animæ præter illas, quas Aristoteles in libris de Anima declaravit. Sed de hoc loquimur in operibus naturalibus, nunc satis sit hanc difficultatem tetigisse. Ad dubium autem prius propositum satis est, si in præsentia dicamus, nullam veri tractationem de forma propria plantæ, quia hæc est incognita, vltimæ enim differentie ac propriæ substantiales formæ plantarum, & animalium ignorantur, negari tamen non possunt, nisi in hoc absurdum incidamus, ut dicamus, plantam ab animali, & plantas inter se, & animalia inter se differre solis accidentibus; sed de hoc alibi. Quod autem libri de plantis sequi debeant

libros de animalibus, duplici ratione, ea que iam in præcedentibus tacta, demonstratur: vna est, quia in libris de animalibus tractantur omnia illa quæ pertinent ad corpus vivens, quod est plantæ genus: quoniam igitur cognitio speciei præsupponit cognitum iam esse genus, necesse est ut libri de plantis sint posteriores libris de animalibus; nam si præcedere statuantur, de planta agatur, ignorato genere, & ignorata anima vegetali, qua viventia omnia dicuntur vivere; quod quidem dicendum non est. Altera ratio sumitur ex iis quæ sunt propria plantarum; hæc enim quæ rudiora, proinde ignotiora sint in plantis quam illa, quæ iis in animalibus proportionem respondent, facilius cognoscuntur in plantis post cognitionem animalium; ideo multæ plantarum partes & ab Aristotele

Responsio propria.

Quod libri de plantis sequi debeant libros de animalibus, duplici ratione, ea que iam in præcedentibus tacta, demonstratur: vna est, quia in libris de animalibus tractantur omnia illa quæ pertinent ad corpus vivens, quod est plantæ genus: quoniam igitur cognitio speciei præsupponit cognitum iam esse genus, necesse est ut libri de plantis sint posteriores libris de animalibus.

& à Theophrasto declarantur per animalium partes iam cognitās, & quum nominibus careant, vocantur is nominibus, quæ sunt propria partium animalium, ob quādam proportionalem respondentiam & officii similitudinem; videmus enim ibi considerari in plantis carnem & venam, & alia eiusmodi, quæ dicuntur proprie de animalibus: hæc igitur indicant, libros de animalibus iam præcellisse, quum Aristoteles ac Theophrastus his nominibus vtantur, vt iam declaratis in animalibus. Quare tractatione plantarum absoluitur tota naturalis philosophia, quum hæc postremum obtineat locum; quod etiam significauit Aristoteles in calce primi capituli primi libri Meteorologicorum, vbi dicens agendum postea esse de animalibus & de plantis; prius animalia nominat, posteriori vero plantas.

De perfectione Scientiæ naturalis, ac de eius ordine. Cap. XLII.

Naturalis disciplinæ structura, & partium omnium serie ita declarata, id vnum considerandum restat, quærare aliquem posse, an perfectam rerum naturalium scientiam ab Aristotele traditam esse dicendum sit, an non perfectam. Mihi quidem videtur, sicut antea quoque dictum est; perfectam, & non perfectam dici posse; nam perfecta est, si ipsam formam, hoc est, fabricam, & artificium spectemus; sed imperfecta, ratione materiæ & rerum consideratarum; multæ namq; sunt res naturales, quas non considerauit Aristoteles, & multæ, quas non nouit; at tamen si harum quoque notitiam assequeremur, non ob id alio ordine, alioque artificio tradere naturalem scientiam oporteret, sed manente fabrica, artificioque Aristoteles diceremus, scientiam naturalem earum rerum additione perfectiorem reddi, quoad materiam, non quoad formam; plurima namq; cum de aliis rebus, tum maxime de animalibus, & de plantis addi possent, quæ ab Aristotele dicta non sunt; sed facile cuique esset, adiectis singulis proprios in libris Aristotelis locos assignare; ordine tamen & artificio Aristotelis non immutato nec labefactato; vsi diceremus, nullos Aristoteles scripsisse proprios libros de mineris; facile fuit Alberto Magno, qui eos composuit, illos addere libris Aristotelis, & post quatuor Meteorologicos, quam eorum sedem esse diximus, collocare. Sed dicere præterea possumus, naturalem philosophiam ab Aristotele scriptam etiam ratione materiæ, ac rerum cognoscendarum perfectam, & omnibus numeris absolutam esse, si non actu, saltem virtute; quando quidem credendum omnino est, non solum prætermissa ab Aristotele fuisse multa, quoniam ipsi fuerunt incognita; sed ommissa etiam ab ipso plura fuisse, quæ nouit, sed scribere noluit; nam certum est, nullum ab Aristotele scriptum fuisse librum, vel tractatum de hominis risibilitate, aut

A de hinnibilitate equi, aut de his similibus; tamen fundamta, ac semina quædam ab eo iacta esse, vnde emanare etiam illorum, quæ non scripsit, cognitio potest; iis enim quæ nos Aristoteles docuit aduti, possumus alia multa contemplari, & in eorum notitiam duci. Quam obrem id mihi de naturalibus Aristoteles libris dicendum videtur, quod ego dicere solitus sum de Geometricis, & Arithmeticis ab Euclide scriptis: Etenim multa sunt Geometrica & Arithmetica theoremata, quæ ab Euclide demonstrata non sunt, demonstrantur tamen ab aliis in ipsa librorum Euclidis interpretatione; nec ob id mæcam & imperfectam vocare debemus Euclidis Geometriam vel Arithmeticam; nam si omnia, quæ de magnitudinibus, ac de numeris demonstrari possunt, demonstrare Euclides voluisset, creuisset absque dubio volumen in immensum quod quidem Lectorem facile auertere ab illius lectione potuisset: satis igitur ei fuit, præcipua quædam theoremata demonstrare, ex quibus postea aliorum plurimorum, quæ subiecit, imo omnium, quæ excogitari possunt, demonstrationes deducerentur: sciunt enim omnes eruditi Mathematici, nullum esse Geometricum theoremata, cuius demonstratio ex libris Euclidis, tanquàm ex vberissimo fonte, non facile hauriatur; eamque puto fuisse causam, cur Euclides libros suos Elementa appellauerit, quasi fundamta & principia, ex quibus alia plurima deduci possunt, tum in illa ipsa disciplina, tum in aliis & scientiis & artibus quibus interdum vsus rerum Mathematicarum necessarius est. Dicere igitur possumus, imo debemus, scriptos esse tanto cum artificio ab Euclide libros illos, vt in iis Mathematicæ disciplinæ perfectæ & integræ, si non actu, saltem potestate & virtute contineantur. Hoc idem de naturali philosophia ab Aristotele tradita dicendum esse videtur: quum enim ea, quæ sunt præcipua, de rebus naturæ docuerit, alia reliquit, in quorum notitiam ex illorum, quæ scripsit, consideratione duci possumus. Itaque perfectam dicere possumus ab Aristotele scriptam esse naturalem philosophiam, etiam ratione rerum cognoscendarum; omnium enim, quæ humanum ingenium assequi potest, cognitionem tradit aut actu, aut saltem virtute; idque fortasse ipsemet significare voluit in calce primi capituli primi libri Meteorologicorum, dum ait, agendum manere de animalibus, & de plantis tum vniuersè, tum singillatim, quoniam his declaratis, finem fere habitura est totius naturalis scientiæ traditio; inquit enim [fere] tum propter quartum Meteorologicum, & propter libros de mineris, quos non nominauerat, tum etiam ad significandum, se non actu perfectam naturalem scientiam traditurum, sed virtute tamen perfectam, quemadmodum diximus. Ordinem autem totius scientiæ compositum esse manifestum est, idque à nobis accurate decla-

Sup. p. 30.

Cur Euclidis libri vocentur Elementa

Ord.

b. 2. p. 6. S. declaratum est in libris de Methodis; ibi enim diximus, progressum totius huius disciplinæ rationi subiecti esse à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia, à corpore naturali ad simplex, & ad mistum late sumptum, ab hoc ad imperfectum & perfectum & ab hoc ad inanimatum & animatum, & ab hoc ad animalia, & plantas, ac tandem ad horum species: sed quia horum singulorum considerantur ordinatim & principia & accidētia, ideo ratione principiorum est pro-

A gressio à primis ac remotissimis principiis ad propinquiora, ac tandem ad proxima speciebus naturalibus; & à simplicioribus ad concretiora: nam interna principia corporis naturalis late sumpti, simpliciora sunt internis principiis misti, quatenus mistum est, & hæc simpliciora internis principiis animalis, quatenus animal est: hæc autem est conditio ordinis cōpositiui, eaq; ad scientiam rerum consequendam omnino necessaria, vt in memoratis libris declarauimus.

J A C O B I
Z A B A R E L L A E
P A T A V I N I,
D E

P R I M A R E R V M M A T E R I A
L I B R I D V O.

L I B E R P R I M V S.

Proœmium Operis. Cap. I.

Nihil esse videtur in rebus naturæ obcurius, & cognitum difficilius prima rerum materia, de qua in 1. libro Natural. Auscultat. Aristoteles artificiosissime pertractauit: plurimum etiam ad sententiam naturalem confert ipsius cognitio, quum in ipsomet. E eius disciplinæ limine idem clara voce testatus sit, nullam ignorantis naturæ primordiis, rerum naturalium cognitionem haberi à nobis posse. Hæc ego considerans, aliquid me operæpretium facturum existimaui, si arduas, quæ hac de re existunt, quæstiones, magnasque difficultates; quæ negotium facessere omnibus solent, pro viribus explicare tentauero; & ea, quæ ipse philosophando excogitare potui, in commune cōferens, alijsq; expendenda relinquens, F nifus fuero veritatē, & Aristotelis de prima materia sententiam (si possim) reddere clariorem. Erit etiam hæc nostra cōtemplatio non inutilis propter alia principia, de quibus ob eorū inter se mutuum respectum aliqua dicere necessarium erit, nec non de methodo, qua nos Aristoteles ad eorum omnium cognitionem perduxit; hæc enim ad plenam primæ materię notitiam considerare oportebit. Ordinem vero eum seruabo, quo in omnibus vti solitus sum, & qui est naturæ nostræ maxime consentaneus; ea enim, quæ faciliora cognitu sunt, quæque exactiorem,

D aut faciliorem reddere aliorum cognitionē possint, semper anteponam, etiam si ipsarum rerum naturalis ordo, quo existunt (quod quidem hac in re frequenter euenturum scio) aliud esse videatur. Aliorum sententias, & dicta in medium adducere non curabo, nisi quando rem ita postulare existimauero, in hisq; vtar ea, quæ Philosophum decet tum libertate, tum ingenuitate: nam & illa, quæ falsa videbuntur, refutare, & quæ vera esse putauero, recipere & approbare; & sectatorem me aliorum facere non verebor, vt solo veritatis amore ductum me esse omnes intelligant, & fateantur.

De duobus Principiis contrariis.

Cap. II.

Q Vum prima rerum naturalium principia apud Arist. tria sint, duo contraria, & tertium. subiectum; erat quidem subiectum natura prius cōtrariis: sed quoniam ignotius offerebatur, & ad eius notitiā necessaria erat principiorum contrariorū cognitio, Arist. primo loco de contrariis egit, postea vero de subiecta materia: ad principia cōtraria cognoscenda satis fuit inductio, quippe quæ minus abscōlita & faciliora cognitu erant; ad materiam aut inueniendam efficaciore instrumēto opus fuit, demonstratiōne ab effectu, ad quam etiam Arist. magno cum artificio, magnoq; verborum apparatu progressus est: qui vero dicunt, principia contraria probari ab Arist. demonstratiōne à priori in context. 42. libri 1. Physic. si non bene logicā didicerunt, siquidem is est syllogismus qui tam

Multorū error in textu 42. 1. Physic.

E 2 Diale-

Dialecticus; qui nihil demonstrat, quum ex definitione quiddam principii probet prima contraria esse principia rerum, quod est petere illud idem, quod probandum erat, vt in Logicis libris ostensum à nobis est; proinde ratio illa vt Dialectica admitti potest, quæ vt demonstratiua absque dubio vitiosa est, Ratione igitur naturali Aristoteles nulla alia vitur, nisi inductione; ex singulis enim quæ sunt, colligit hanc vniuersalem; omne quod fit, ex suo contrario fieri, & ita cuiuslibet rei principia esse duo contraria, vnum recedens vocatum terminum à quo, alterum vero accedens vocatum terminum ad quem. Contraria autem appellauit non contrarietate vera, sed ea oppositione, quæ est inter habitum & priuationem: quum enim omnis generatio sit transitus de non esse ad esse, & omnis interitus sit transitus de esse ad non esse, necesse est, alterum contrarium esse nobilius, alterum vero ignobilius; & vnum esse habitum quendam, & formam, à qua res habet vt sit; alterum vero illius formæ priuationem, quæ significat, non esse illius rei cum potestate ad formam oppositam; & quamuis videatur generatio esse transitus à forma ad formam, vt si ex aqua generatur aer; non enim potest aliqua forma recedere, quin alia forma accedat, id tamen non est per se, nec quatenus est generatio; generari enim dicimus id quod non est, quare per se generatur aer ex non aere, per accidens vero ex aqua, accidit enim illi non aeri, ex quo fit aer, vt sit aqua. Generari autem & interire dicimus proprie quidem & absolute substantias, accidentia vero minus proprie, & (vt vocant) secundum quid: nam si ex aere aqua generetur, aqua fieri simpliciter dicimus; si vero aqua ex frigida fiat calida, non simpliciter dicimus aquam fieri, sed aquam fieri calidam; vnde colligimus, eandem mutationem in accidentibus vocari posse & generationem & motum pro varijs considerationibus: illam enim aquæ calefactionem generationem appellare possumus, quatenus fit calidum ex non calido, formatum ex priuato; quatenus autem est transitus à frigido in calidum, à forma ad formam, & (vt vocant) à positiuo ad positiuum, eatenus vocatur motus; ideo Aristoteles in 5. lib. Physic. distinguens generationem à motu, dixit motum esse de subiecto in subiectum; generationem vero de non subiecto in subiectum, & interitum de subiecto in non subiectum; sumendo subiectum pro termino positiuo, & non subiectum pro termino priuatiuo. Patet igitur, principia generationis cuiusque rei esse duo contraria, quia de ratione generationis est, vt id quod generatur, transeat de non esse ad esse; & de ratione interitus est, vt id quod interit, transeat de esse ad non esse; siquidem nil aliud est generari, quam prius non esse, postea esse; & nihil aliud est interire, quam prius esse postea vero non esse.

Mutatio in accidentibus vocari potest & motus et generatio varijs modis.

A De Inuentione Primæ Materiae.

Cap. III.

Cognitis principijs contrarijs, Aristoteles ad primam materiam inueniendam ita progressus est: cœpit dubitando ostendere, duo contraria ad rerum generationem non sufficere, proinde subiectam contrarijs materiam statuendam esse, tanquam tertium principium: quæ materiam probatio dialectica & infirma est; nam ex facta in contrarias partes argumentatione colligere subitiendam esse materiam, vt aduersantia illa argumenta concilientur, est probabiliter ac dialectice rem probare, absque illa ex natura rei ducta ratione; propterea eam ab effectu notiore demonstrare aggressus est hunc in modum; propositum illi erat ostendere, dari primam materiam subiectam generationi substantiali, quandoquidem de subiecto mutationis accidentalis nullum dubium erat; videmus enim ceram ex infiguratione figurâ accipere, & quam ex frigida fieri calidam; non ita apparet subiectum generationis aeris ex aqua, quoniam insensibile & absconditum est, & videtur aqua tota interire, & tota aeris substantia generari ex nulla præexistente materia, ideo Aristoteles ex accidentali mutatione duxit nos ad idem cognoscendum in generatione substantiali, quum enim tandem vsurus esset hac demonstratione ab effectu; vbi est mutatio substantialis, ibi est materia illi subiecta, ac in corpore naturali est mutatio substantiæ; ergo in eodem est materia tali mutationi subiecta, vidit Aristoteles minorem quidem propositionem manifestam esse, sed maiorem esse incognitam & aliqua declaratione indigere, ita vt à notioribus ad ignotiora progrediretur, generationem vniuersi sumptam ante omnia sibi considerandâ proposuit; quam enim id, quod communius est, notius nobis sit, facilius cognoscitur subiecta materia in generatione latissime accepta, quæ & illam, quæ fit ab arte, & illam quæ à natura, siue substantiarum siue accidentium, communiter amplectatur; quam peculiariter considerata materia solius mutationis substantialis; voluit ergo primum inductione probare hanc vniuersalem; in omni generatione subiectum requiritur & considerari cepit, in accidentibus omnibus id esse manifestum, vt ex eorum consideratione idem proportione quadam in substantiis quoque necessarium esse cognosceremus; hæc enim est vis inductionis demonstratiuæ, vt ex aliquorum particularium enumeratione in lucem prodeat prædicati cum subiecto essentialis connexus, vnde cognoscamus ita esse in reliquis; semper enim ex eo quod prædicatum est per se, licet inferre eâ esse de omnibus; sic igitur Aristoteles à generatione accidentium progrediens ad eam, quæ est substantiarum, tandem ex his per inductionem colligit hanc

Demonstratio primæ materiæ

D

E

F

git hanc vniuersalem, in omni generatione necessarium est subiectum, sub qua deinde sumit peculiariter de generatione substantiali hanc maiorem, vbi generatio substantialis, ibi est subiecta materia, & facit demonstrationem illam ab effectu, quam supra memorauimus. Hac methodo inuenta esse ab Aristot. primam rerum materiam in 1. lib. Physicæ auscult. cum librum bene considerantibus manifestum est.

De modis, quibus ad Primam Materiam cognitionem duci possumus, opiniones aliorum. Cap. IV.

Quari solet, quot modis in primæ materiæ cognitionem duci possumus; ad hoc quid alij dicant, paucis referam, postea quid ipse sentiam, declarabo; pluius videtur Aristoteles multis modis primam materiam manifestasse; vnus legitur in contextu 8. libri 7. Metaphysic. vbi per negationem declarat materiam, dicens; Materia non est substantia, nec quantum, nec quale, nec vlla aliarum Categoriarum, sed horum omnium subiectum. Alij vero duo modi leguntur in 1. lib. Physic. vnus per mutationem substantiæ, quem iam exposuimus; alter per analogiam, quam tangit Aristoteles in context. 69. eiusdem libri, sed illa analogia non eodem modo ab omnibus intelligitur. Scotus intelligit relationem ad formam, vt apud eum legitur in 2. Sent. distinct. 12. quæstion. 1. sic etiam Thomas interpretatur in Opusculo 32. & alii complures Latinorum: quum enim actus sit ratio cognoscendi, & forma sit actus, rationi consonum est, primam materiam per formam cognosci. Sed Græci & alij melius locum illum interpretantes, intelligunt analogiam non ad formam, sed ab subiectum sensibile mutationis accidentalis; vt enim se habet æs ad totum compositum arte factum, vt ad statuam, ita prima materia se habet ad substantiam compositam; quemadmodum igitur æs antequam fiat statua, non est actu statua, sed potestate, ita prima materia antequam formam accipiat, non est actu ens vllum, sed omnia potestate: hæc est illius loci vera interpretatio; analogia enim est proportio, quæ quum sit similitudo rationum, non potest esse inter duo, sed est inter quatuor, quia ratio est inter duo, quare dum duas rationes inter se comparamus, & similes esse dicimus, quatuor terminos consideramus, vel tres, si vnus bis sumatur, & teneat locum duorum; dicimus enim, quaternarium ad binarium habere rationem duplam, sic duodenarium ad senarium habere rationem duplam; quum ergo eadem vtrobique sit ratio, dicimus ita se habere duodenarium ad senarium, vt se habet quaternarius ad binarium, eaque vocatur analogia; sic ergo ibi Aristoteles dicit, ita se habere primam materiam ad substantiam compositam, ut se habet materia arte facta ad ipsum compositum arte fa-

Actum, & ita per hanc analogiam cognoscitur prima materia, quia proportione respondet subiecto mutationis accidentalis. Aliqui tamen locum illum considerantes dixerunt, Aristotelem ibi loqui de cognitione essentiæ ipsius materiæ, non de cognitione existentie; quum enim dicat [*ita hæc ad substantiam, & id quod est, se habet*] significat primam materiam iam inuentam vt existentem, & considerans solam eius naturam, inquit eam cognosci per analogiam, videlicet quod secundum se nihil est actu, sed omnia potestate, sicut etiam æs ad statuam sese habet: præterea inquit ibi Aristoteles, materiam esse *δυσκινητόν* per analogiam, quare de perfecta materiæ cognitione loquitur, perfecta autem est distincta, qua cognoscitur essentia, & quid res sit. Hæc sunt, quæ ab alijs de modis, quibus ad materiæ cognitionem duci possumus, dicta inuenio.

Declaratio vera sententia de cognitione Materiæ. Cap. V.

Vt pateat, quidnam recte ab alijs dicatur, & quid non recte, ego in hac re sententiam meam proferam; puto in primis verum esse id, quod Auerroes asserit in Commentarij vltim. 1. liber. Physic. quem postea multi in hoc sequuti sunt, nullam esse aliam viam, qua ad primæ materiæ notitiam peruenire possumus, nisi illam viam, qua Aristoteles in illo primo libro vsus est sumptam à mutatione substantiali; etenim hoc vno medio ostendi potest primam materiam dari, & nullo alio; vana igitur est Auicennæ & aliorum sententia, qui putant materiam posse alio medio demonstrari à primo Philosopho; quod enim dicunt aliqui de modo illo, qui habetur in context. 8. libri 7. Metaphysic. est error manifestus, quoniam aliud est via ducens ad inuentionem materiæ, aliud est via ducens ad cognoscendam essentiam materiæ iam inuentæ, aliud demum est ipsius sententiæ iam cognitæ significatio & expressio per definitionem; iam enim in Logicis libris ostendimus, definitionem non notificare essentiam rei latentem, sed aliquem esse methodum, qua quid res sit notificatur, idq; esse notificare ipsam definitionem: itaque negatio, qua Aristoteles in dicto loco vtitur ad materiæ naturam significandam, non est via ducens ad materiam cognoscendam, nec ratione existentie, nec ratione essentiæ; sed est potius conclusio illius progressus, quo essentia materiæ notificata est; postquam enim quid sit materia nobis innotuit, optime eius essentia eo modo significamus per negationem: hoc autem clarius fiet, si consideremus, qua via sit notificata materiæ natura & essentia; hanc viam ego non aliam esse puto, quam illam analogiam, de qua Aristoteles in contextu 69. libri 1. Physic. loquutus est; postquam enim materiam dari

primus modus.

Secundus.

Tertius.

Latino-rum error in de claranda analogia

Via, qua cognoscitur dari materia, vna est.

Auicenna & aliorum error.

Declaratio materiæ per negationem qualis.

Essentia materiæ cognoscitur per analogiam.

per substantiæ mutationem inuenimus, consideramus eam ita se habere ad res, quæ ex ipsa fiunt, vt se habet æs ad statuam, cuius est materia; & quum ratio æris ad statuam nota sit, inde colligimus, quæ sit ratio primæ materiæ ad res quæ ex ea fiunt; æs enim antequam formam statuæ accipiat, non est actu statuam, sed potestate: quoniam igitur eadem est Primæ materiæ ratio ad res omnes, quæ æris ad statuam, materia quoque non erit ulla ex rebus actu, sed omnes potestate; hæc est definitio materiæ per talem analogiam cognita, quam profert Aristot. in illo context. 8. lib. 7. Metaphys. nec potuisset ibi essentiam materiæ ita per negationem significare, nisi prius per analogiam prædictam cognouisset hanc esse materiæ essentiam; hoc tamen maiore eget consideratione, & insequentibus diligentius expendetur; in præsentia hoc dixisse satis sit, illam expressionem essentiæ materiæ per negationem non esse viam ducentem ad cognitionem essentiæ materiæ, sed esse potius conclusionem illius viæ; sic enim exprimitur essentia materiæ iam à nobis inuēta & cognita per analogiam, hoc est, per proportionalem similitudinem, quam habet cum subiecto sensili mutationis artificiosæ. Ob id optime eos sensisse arbitror, qui dixerunt, Aristotelem in illo context. 69. essentiam materiæ præcipue respexisse, dum dixit materiam sciri per analogiam, & significasse, nullam esse aliam viam, qua cognosci possit quid sit materia, nisi hanc analogiam; quisquis enim bene verba illa Aristotelis expendat, animaduertet Aristotelem denotasse solam analogiam ad cognoscendam materiæ essentiam nos ducere potesse: id que rationi consentaneum est, quum enim materia secundum se non sit actu, non potest per se moueri intellectum, sed solum per alia, quæ actu sunt, quorum ipsa similis est: quod etiam Plato significauit, dicens, materiam cognosci à nobis adulterina quadam cognitione, nec per rectam inspectionem, sed per obliquam; dum enim sensilem materiam spectamus, ex ea huius quoque insensibilis materiæ naturam iudicamus. Negandum tamen propterea esse non puto id, quod illi negant, etiam ad existentiam materiæ inueniendam fuisse vitilem, imo & necessariam talem analogiam, quod quidem ita declaro: certum est, nullum esse medium, quo prima materia ignota demonstretur existere, nisi solam mutationem substantialem per demonstrationem ab effectu, qua vsus est Aristoteles in primo libro Physicæ auscultationis, eaque est sententia Auerrois clara in commentario ultimo illius primi libri, quæ etiam ratione validissima comprobatur: nisi enim interire aquam, & in aërē mutari videremus, nulla ratione cognoscere possemus corpora hæc ex materia & forma constare, sed simplicia penitus esse putarem; sic hominem & equum, & reliqua omnia corpora naturalia; ea namque si æterna esse, & nun-

*Analogia
ad existentiam
materiae cognoscendam
sensibile est.*

A quam interire inspicere, ita vt nulla nobis esse cognita substantiæ mutatio, nullam prorsus cognoscere possemus compositionem materiæ cum forma: hanc igitur ex mutatione substantiæ in aliam substantiâ cognoscimus; quum enim interire aquam, & ex ea gigni aërem videamus, cognoscimus necessarium esse aliquod vtrique substantiæ commune subiectum, quoniam in omni accidentium mutatione videmus idem subiectum cōmune subterni formæ genitæ, & formæ interceptæ, & nullâ fieri mutationē contrarij in contrariū sine aliqua vtriusque contrariis subiecta materia. Hinc patet vanam esse illorum considerationem, qui dicunt materiam cognosci per formam, seu per relationē ad formam, nisi illud idem quod nos dicimus, se significare velle fateantur: nā si intelligant, materiam cognosci per formam vt aduenientem & recedentem, dicunt cognosci per mutationem substantiæ, quod nos quocunque asserimus; sic enim per formam, non prout est actus & ratio cognoscendi, sed prout accedit, ac recedit, & prout est mutabilis, materiam cognoscimus; at si substantia omnis naturalis æterna esset, dicere per formam, quatenus est actus, materiam cognosci, ridiculum esset; per formam enim cognoscitur ipsummet corpus, cuius est forma & actus, & perfectio, per eam etiam cognoscuntur accidentia consequentia: at certe ipsa materia nunquam per formam cognosceretur, si omnes rerum naturalium formæ æternæ, & immutabiles essent. Quum autem hoc vnum medium, mutatio substantiæ, nos in materiæ cognitionem ducere potuerit, necessaria tamen fuit etiam analogia: nam fuit quidem sola mutatio medium in demonstratione ab effectu, nec villo alio medio vti poteramus, at tamen illius demonstrationis propositio maior non poterat nisi per analogiam declarari, alioquin ignota manebat: quod enim vbi est substantiæ mutatio, ibi sit subiecta materia, ignotum offerebatur, & ex accidentium mutatione ab Aristotele declaratum est, vt legimus in context. 62. libr. 1. Physicæ. Hoc autem est analogia vti, & dicere, vt generatio domus, & generatio statuæ materiam habent subiectam, ita & animalis generatio & plantæ debet habere materiam, quæ ad plantam & animal eam habeat rationē, quam habent lapides ad domū & æs ad statuam, hoc est, quæ sit sustentaculum ipsius mutationis de contrario in contrarium: sic enim locum illum interpretatur Auerroes ibidem, & hoc pacto ad demonstrandam materiæ existentiam vtitur analogia: hæc eadem vtitur etiam Arithmetici practici in inueniendo numero aliquo ignoto; tribus enim numeris constitutis, quorum primus ad secundum certam habeat rationem, quarunt quartū, ad quem tertius eandem rationem habeat; & dicunt, si quatuor dant octo, septem quotam dabunt; & inueniunt, dare quatuordecim; idco aduertendum est, nos contrariis

*Error d.
centium
materiae
cognosci
per formam.*

trariis modis analogia vti ad existentiam, & ad essentiam materię declarandam: nam in declaranda existentia supponimus notam rationem contrariorū ad subiectum, & materiam quęrimus, ad quam fit eadem ratio contrariorū de genere substantię, quod diximus etiam Arithmeticos facere, dum quęrunt aliquem numerum ignotum: at in declaranda essentia supponimus vtrōque materiam notam, & quatuor terminos notos; quęrimus autem perfecte cognoscere rationem primę materię ad compositum naturales; eam enim prius leuiter cognoscebamus, & in eius distincta cognitione consistit cognitio essentię materię. Quod vero aliqui dicunt, posse primam materiam line mutatione probari medio Metaphysico sic; datur purus actus, ergo datur pura potentia, vanum est; Dialectica enim & probabilis est ratio, quę nihil habet necessitatis; sumitur enim à loco illo Topico, qui dicitur ab oppositis; nam quum opponantur potentia & actus, seu relative, seu alio modo, videtur vno existente necessarium esse, vt alterum quoque existat; at tamen si qua est relatio actus ad potentiam, ea non est cuiuslibet actus, sed illius tantum, qui potentiam adimpleat; actus enim subsistentes nullam habent relationem ad potentiam; actus vero non subsistentes, qui materiam informant, non possunt esse cogniti, dum materia ignoratur; qui quis enim materiam neget, is compositionem quoque materię & formę inficiabitur: quare nullius momenti hęc est ratio, quę sumitur ab actu; quod si dicant eius vim in hoc esse constitutam, quod necesse est dari vtrumque; extremū latitudinis entis, vt purum actū, ita & puram potentiam, hoc quoque infirmum est; dicam enim posse quidem subsistere actum purum, at puram potentiam non posse subsistere, ideo que non dari; ratio igitur nil aliud probat, nisi dari duo extrema entis subsistentis, perfectissimum & imperfectissimum, quod quidem nemo negaret; dicam autem perfectissimum subsistens esse Deum, imperfectissimū vero terram, vel aliud quidpiam, eaque esse duo extrema latitudinis entis subsistentis; quare patet, rationem hanc non esse necessariam, sed probabilem, cui aliam similem legimus apud Aristotelem in contextu 37. libri 8. Physic. ad probandum motorem immobilem, vt plures interpretes eo in loco animaduertunt. Vt igitur omnia, quę diximus, paucis colligamus, summa hęc est: primam materiam dari, nullo alio medio ostendi potuit, quam mutatione substantię per demonstrationem ab effectu, sed eius demonstrationis propositio maior declarata est per analogiam & similitudinem quandam cum mutatione accidentiū, quę sensibile subiectum habent: deinde inuenta materia, eius essentia notificatur per analogiam, quam habet cum subiecto sensibili mutationis accidentalis: hęc demum essentia ita per analogiam co-

gnita exprimitur, ac significatur definitione illa per negationem tradita, quam legimus in context. 8. lib. 7. Metaphysicorum. Sed quia diximus, analogiam cōferre nobis tum ad essentiam, tum ad existentiam materię cognoscendam; est animaduertendum, non eandem prorsus esse analogiam; nam in declaranda essentia materiam supponimus, & dicimus eam proportionē respondere subiecto mutationis accidentalis; at in declaranda existentia supponimus mutationem substantię de contrario in contrarium, & dicimus eam proportionē respondere mutationi accidentali, vt sicut illa habet subiectum, ita & hunc habere subiectā materiam colligamus.

De duabus primæ Materie notionibus.

Cap. VI.

Quoniam autem primæ materię conditiones considerandas nobis proposuimus, non sunt ignorandę duę illę, quas vocant, primæ materię notiones à Themistio declaratę in 1. lib. Physic. auscult. in sua magna digressionē; etenim pro diuersis materię notionibus, seu considerationibus, conditiones quoque diuersę ipsi attribuendę sunt. Inquit enim Themistius duas esse considerationes materię; vnam absolutam, quatenus est ens, quę prima notio dicitur; alteram respectiuam, quatenus est aliorum principium, quę vocatur secunda notio: quemadmodum igitur homini alia attribuuntur, quatenus homo, alia, quatenus est pater; sic etiam materię alia sunt attributa secundum primam eius notionem, & prout est ens, alia vero iuxta secundam notionem, quatenus est principium, & refertur ad alia; dum enim eam secundū se consideramus, attribuimus ei negationem omnium formarum, nec non dimensiones & quantitatem; in secunda vero notione consideratę attribuimus priuationem, quę est tertium principium rerum naturalium, & potentiam recipiendi formas; nam quidquid fit, fit ex materia priuata, & potente formam, qua caret, recipere, quę postea diligentius à nobis considerabuntur. Sed hęc, quę de duplici materię notione dicuntur, multis dubia visa sunt, & mihi quoque non paruam difficultatem fecerunt; exponenda igitur breuiter sunt ea, quę hinc inde hac de re dici possunt; vt veritas cognoscatur, quoniam ad illa, quę postea tractanda sunt, hęc consideratio non parui est momenti. Primum quidem videtur, nullam dari primam materię notionem, propterea quod materia non est species aliqua entis subsistens, & ab aliis rebus distincta, sed ea tantum ratione est ens; quatenus est aliorum materia; & principium; sic enim non est aliquid ens à rebus distinctum, sed est res omnes potestate; quoniam igitur in prima materia rebus omnib. subiicienda non fuit naturę cōsiliū, eam vt rem quam

Argumentum
tatio cō-
tra pri-
mā ma-
terię no-
tionem.

dam constituere, sed vt ipsarum rerum principium, & vtid, ex quo omnia fierent, & constarent, non habet materia locum in rebus vt species entis, sed vt pars, siue vt principium specierum entis; vnumquodque autem ita est considerandum & cognoscendum, vti est; ergo nulla alia datur materiz consideratio, seu notio, nisi hæc vna respectiua, prout est principium rerum. Patet autem hoc ex aliis rebus, quibus reuera hæc duæ rationes competunt; nam elementorum in scientia naturali duplex est consideratio, quia duplicem habent locum in natura; primum quidem secundum se considerata, sunt species corporis naturalis, & secundum hanc absolutam considerationem tractantur in libris de Cælo: deinde sunt principia mistorum, & hac consideratione respectiua postea tractantur in libris de Ortu & interitu: Itaque si materiz quoque hæc duæ notiones seu considerationes competent, duæ etiam ipsius tractationes extarent, vna absoluta, quam tamen non videmus, altera respectiua, quam solam habemus. Præterea si materia etiam secundum se considerari posset vt ens, eam considerasset Aristoteles hoc modo in libris Metaphysicis; attamen hoc in iis libris non videmus, quin potius videmus contrarium; nam definitio materiz, quam legimus in contextu 8. libri 7. videtur ei competere in secundâ potius notione, quam in primâ, definitur namq; ibi materia per respectum, quem habet ad res omnes, secundum quem dicitur earum principium: nam inquit Aristoteles eam nec esse substantiam, nec quantum, nec quale, nec vllam aliarum Categoriarum, sed omnium subiectum, hoc est, materiam ex qua omnia fiunt; dicere enim eam esse subiectum omnium, est dicere esse omnia potestate, & ita ibi interpretatur Auerroes, hoc autem est eam esse omnium principium; quare nulla dari videtur materiz consideratio in prima notione. In contrarium autem ita possumus argumentari; materia est substantia, ergo habet considerationem absolutam; antecedens legitur apud Aristotelem in 1. & in 2. Physic. & in initio 2. de Anima, & in lib. 7. Metaphys. consequentia etiam manifesta est; nam quælibet substantia habet essentiam absolutam, sin minus, erit de genere relatiuorum, vt patet ex eorum definitione; definiens enim Aristoteles veram relatiua, quæ appellari solent relatiua secundum esse, dixit, ad aliquid ea sunt, quorum hoc ipsum est esse, ad alia quodammodo referri, cui igitur ea definitio competit, id necesse est vere esse in categoria relatiuorum: quam obrem si ipsa materiz essentia nihil habeat absoluti, sed notat solum relationem ad alia, nullo pacto tueri possumus materiam esse substantiam, vel dicere cogimur, aliquam substantiam esse vere in categoria relatiuorum, hæc autem absurda sunt: nam dicere quidem possumus, aliquam substantiam habere relationem

Argumentatio pro prima notione materia.

A secundum dici, vt caput dicitur esse alicuius caput, at non secundum esse, quia si est substantia, necesse est vt propriam naturam habeat absolutam, cui postea relatio superueniat: sic igitur necesse est essentiam materiz esse absolutam, quo fit, vt hoc modo, cognosca etiam materia à nobis possit; quicquid enim est, cognoscibile à nobis est; itaque materia in prima quoq; notione considerari & cognosci potest. Hoc ipsa argumenti ductus, post longam considerationem, B cognoui veram esse Themistii sententiam de duplici materiz notione, vidique rationem difficultatis hac in re illam esse, quam Themistius quoq; animaduertit; nempe absconditam naturam, & debilem (vt ita dicam) essentiam ipsius materiz; quum enim prope ad nihil accedere videatur, licet sit aliquid, & substantia, non possumus nisi magna cum difficultate absolutam eius naturam comprehendere, nec videmus sine relatione ab alia eam posse concipere animo, ac C contemplari; possunt tamen illi, qui mediocri ingenii acumine sunt præditi, si efficaciter in ea figant oculos mentis, absolutam eius naturam penetrare, & apprehendere. Clarius res fiet, si contraria argumenta soluerimus. Ad primum responsio patebit, si ipsum etiam contra Aristotelem ita retorqueamus, consilium naturæ in dando animalibus capite non fuit, vt esset species entis, quæ per se existeret, sed solum vt esset pars animalis, quod vere est species entis; ergo D nulla alia est capitis essentia; quam quæ in illa relatione consistit; est igitur caput vere relatiuum, quod tamen Aristoteles negauit, dicimus igitur caput esse substantiam secundum se, & hac ratione habere naturam absolutam, hanc tamen substantiam factam esse à natura propter animal, & vt esset pars animalis, ideoq; nullam dari considerationem capitis absolutam in scientia naturali, tanquam corporis naturalis, quæ non sit propter animal; tota enim est animalis gratia, per hoc tamen non stat, quin in ipsa animalis consideratione sint cognoscenda omnia attributa, quæ capiti, vt est substantia, & sine vilo respectu competunt, vt caput perfecte cognoscatur, veluti eius structura & temperies, neque per hoc fiet, quin tota eius cognitio animalis gratia quæri dicatur, imo & ipsius animalis esse: sic de materia dicendum est, etenim consilium naturæ in ea statuenda non fuit vt esset species entis existens distincta ab aliis, sed solum vt esset pars, & principium, & inchoatio omnium entium, ideo tota materiz consideratio est propter substantiam compositam, ad cuius plenam cognitionem requiritur etiam vt ipsa materiz essentia secundum se cognoscatur, quemadmodum ad perfectam animalis notiam requiritur, vt caput etiam secundum se sumptum absolute consideretur & cognoscatur: comparatio autem elementorum cum materia non est conueniens, quoniam elementa sunt etiam corpora

Vera sententia de prima notione materia.

Solutio argumenti contra primam notionem.

corpora naturalia, & species entis completæ sine villa ratione ad mixta, quare datur elementorum consideratio absoluta, quæ primario est propter se, non propter mixta, at ipsius materiæ datur quidem consideratio absoluta, sed ea est propter substantiam compositam, & in hoc consistit multorum error, quod non cognoverunt substantias à natura constitutas propter aliud, considerari etiam, & cognosci absolute secundum se, ita tamen vt tota illa consideratio sit propter aliud; vbi autem consideretur ab Aristotele prima materia absolute, in sequentibus dicemus; dabitur enim postea occasio hæc de re fusius ac diligentius loquendi, vbi manifestus fiet id, quod modo diximus, materiam considerari posse non solum in secunda, sed etiam in prima notione. His duabus materiæ notionibus Themistius duo materiæ nomina accommodat; vocatur enim & materia & subiectum, & habet quidem vtrumque nomen relationem ad alia, sed tamen nomen subiecti magis conuenit materiæ in prima notione acceptæ, nomen autem materiæ nullo modo, sed solum in secunda notione, quia notat respectum & relationem ad formam futuram, & ad compositum, quod ex ea generandum est, quare includit ea priuationem & potentiam, & significat materiam; quatenus est principium aliorum, quod in illa mutari potest, & fieri res singulæ: at nomen subiecti denotat respectum ad formam præsentem, nec significat motum, & dicit naturam quandam diuersam ab eo, cui subicitur; quare etsi potest significare materiam etiam in secunda notione, tamen magis eam significat in prima, quia non significat eam vt principium generationis, sed vt ens quoddam rebus omnibus substratum. Quoniam igitur materia plura habet attributa, quæ à nobis cum diligentia sunt consideranda, & eorum aliqua ei competunt in prima notione, aliqua vero in secunda notione acceptæ, nos à facillioribus ordientes ea prius considerabimus, quæ tribuuntur materiæ in secunda notione, deinde vero illa, quæ in prima: sic enim etiam Aristoteles prius in Physicis materiam considerauit, vt principium rerum naturalium, postea in Metaphysicis de eadem loquutus est absolute & secundum primam eius notionem: attribuuntur autem materiæ in secunda notione acceptæ duo potissimum, priuatio & potentia; de his igitur & quid sint, & quomodo ad materiam se habeant, cum diligentia declarabimus, & primum de priuatione loquemur, quæ non solum propter materiam cognoscenda est, sed ipsa etiam propter se, quum ab Aristotele sit numerata in principiis generationis, tanquam tertium principium à materia distinctum.

De Priuatione, & de Priuationis ac negationis discrimine. Cap. VII.

A Sciendum in primis est, priuationem quam Aristoteles tertium principium rerum naturalium, & generationis terminum à quo, interius vero ad quem, non esse illam vniuersalem absentiam omnium formarum, per quam definitur materia ab Aristotele in contextu 8. libri 7. Metaphysic. illa enim est pura negatio, non est principium, ex quo res fiant; hoc enim dato, sequeretur omnibus formis vnam numero priuationem opponi; sequeretur etiam, priuationem æternam esse, quæ vtraque in 1. lib. Physic. auscultat. negantur ab Aristotele, qui ibi docet, cuiuslibet formæ propriam opponi priuationem, sed non vnam omnibus; inquit enim album fieri ex non albo, neque ex omni tamen non albo, sed ex nigro, vel medio, significans illud non album sumendum esse; non vt negationem, sed vt priuationem; neque esse puram absentiam albi, sed talem, quæ coniunctum habens aliquem alium colorem notet potestatem ad album: in contextu autem 82. inquit, priuationem in materia interire, idque est consentaneum rationi, quia contrarium in aduentu sui contrarii recedere & interire necesse est, nec minus priuationem in aduentu formæ, quam formam in aduentu priuationis. Negatio igitur omnium formarum in materia non est illa priuatio, quæ apud Aristotelem est tertium principium rerum naturalium: & in hoc differunt negatio & priuatio, quod negatio est pura absentia formæ, priuatio autem est necessario coniuncta cum quadam forma præcedente formam generandam, cui illa priuatio opponitur, & constituyente in materia potentiam recipiendi illam formam; vt in Deo est quidem negatio albedinis, at non priuatio, quia non est ibi potentia ad albedinem; in corpore autem nigro vel rubeo est priuatio albedinis, nempe absentia albedinis cum potentia ad illam. Hæc quisquis consideret, & illa, quæ de priuatione ab Aristotele dicuntur in primo libro Physicæ auscultationis, is facile cognoscet, priuationem cuiusque formæ necessario esse coniunctam cum aliqua quadam statuta forma, sine qua non diceretur esse illius formæ priuatio; non enim omnis absentia albi dicitur priuatio albi, sed illa tantum, quæ sit coniuncta cum aliquo alio colore; quod significauit Aristoteles, quando dixit album fieri non ex omni non ex albo, sed ex nigro vel medio. Hoc idem in substantialibus formis dicendum est, priuatio enim formæ humanæ non est quælibet eius absentia; non enim ea, quæ est in lapide, sed ea quæ est coniuncta cum certa quadam forma, quæ est forma humani seminis, hæc enim sola est quæ constituit propriam priuationem oppositam formæ humanæ, & potentiam proximam ad eam; nam si in lapide esse diceretur priuatio formæ humanæ, quæ est proprium principium generationis hominis, posset ex

Priuationis & negationis discrimen.

Priuatio semper habet formam coniunctam.

lapide homo generari: ob id quum priuatio secundum se sit nihil, significari solet nomine formæ coniunctæ quælibet propria cuiusque formæ priuatio, quæ alioqui nullum ex se nomen haberet: legimus hoc in contextu 62. libri primi Physicor. vbi Aristoteles significare volens propriam materiam, ex qua res quælibet generatur (propria autem est, quæ habet propriam illius rei generandæ priuationem) dixit generari plantas, & animalia ex semine, non enim sumpsit ibi semen vt constans ex materia & forma, sed vt constans ex materia & priuatione respectu plantæ, vel animalis generandi; quamuis enim semen per suam formam sit semen, ita vt dicentes semen dicamus formam, tamen ibi Aristoteles nõ sumit formam feminis vt formam, sed vt significantem propriam sibi annexam priuationem formæ animalis; vel plantæ, quidquid enim sit, ex materia priuata fit. Ex his colligimus, dici posse absque vlla absurditate, priuationem illam, quam Aristoteles statuit tertium principium, & terminum generationis à quo, esse substantialem formam alteri formæ contrariam, vt priuationem formæ humanæ esse formam humani feminis; hæc namq; ea tantum ratione dicuntur contrariæ, quod simul in eadem materia existere nequeunt, & vna alteram pellit, necessario enim forma hominis adueniens materię formam feminis pellit, & cum forma feminis est necessario coniuncta priuatio formæ hominis, & potestas proxima recipiendæ eam. Hoc certe verissimum est, si sano modo intelligatur, non enim dicimus formam feminis secundum se, & quatenus est forma. esse formæ humanæ priuationem, sed per quandam necessariam comitantiam, quia necessario habet comitantem absentiam formæ humanæ, cum potentia proxima ad eam: itaque priuatio formaliter est absentia formæ, & est nihil, sed per necessariam comitantiam est alia forma, à qua solet priuatio cuiusque rei propria nominari; dicimus enim, ex cibus sanguinem fieri, & ex sanguine carnem, & ex semine hominem, vel plantam, nil aliud per hæc denotantes, quam proprias singulorum materias priuatas, ex quibus fiunt. Hoc significauit absque dubio Aristoteles in context. 15. lib. 2. Physic. quando dixit, priuationem esse quodammodo formam & naturam, iure enim dixit [*quodammodo*] quia priuatio non est essentialiter forma, sed per comitantiam, vt dictum est. Hoc etiam significauit Auerroes in 2. tractat. Epitomes Metaphysic. cap. 12. & hanc eandem sententiam tribuit Alexandro Simplicius in context. 58. lib. 1. Physic. & eam refutauit, quia ipsam non intellexit, inquit enim, Alexandrum dixisse priuationem significare alteram formam positiuam: aduersus quam sententiam ita argumentatur: si id verum esset, sequeretur priuationis esse aliam priuationem, & illius aliam, & sic in infinitum; at

Priuatio est quodammodo forma.

Declaratio context. 15. libri 2. Physicor.

Alexander a Simplicio conuertitur.

consequens falsum est, quoniam priuationi opponitur forma, non alia priuatio; consequentia autem patet, quia forma feminis est priuatio formæ hominis secundum Alexandrum, atqui forma feminis habuit ipsa quoque suam priuationem, igitur priuationi opponeretur priuatio. Ego autem miror, quomodo Simplicius in hanc Alexandri sententiam ita sit inuectus, quum ipsemet in memorato context. 15. hanc sequutus sit, & locum illum Aristotelis optime interpretatus, dicens priuationem esse formam, quatenus habet aliam formam coniunctam; quare vel sui immemor fuit, vel Alexandrum non intellexit; ipsius autem argumentum nihil roboris habet, nam forma feminis potest duobus modis considerari, vno modo vt forma, qua semen est semen, altero modo vt respicit formam hominis generandam; primo modo dicitur opposita priuationi suæ præcedenti, non formæ humanæ, quia sic non est priuatio, sed forma; secundo autem modo opponitur formæ hominis, non vt forma alteri formæ, sed vt priuatio formæ, non enim opponitur ei quatenus secundum se est forma, sed quatenus habet annexam, & comitantem priuationem formæ humanæ; primo quidem modo est terminus generationis ad quem, quia ex sanguine fit semen, secundo autem modo est terminus generationis à quo, quia ex semine fit homo; itaque nec forma est formaliter priuatio, nec priuatio formaliter est forma; sed per necessariam connexionem tum forma est priuatio, tum priuatio est forma: quando igitur Simplicius ait, forma feminis habet suam priuationem, ergo priuationis est priuatio, negandum est cõsequens, quia forma feminis habet suam priuationem, quatenus est forma, nõ quatenus est priuatio quatenus autem est priuatio, non habet priuationem oppositam, sed formam; quare idem diuersis rationibus est forma, & priuatio, & terminus generationis tum à quo, tum ad quem, sed non eiusdem generationis: male igitur à Simplicio capitur Alexander, cuius sententia verissima est, & eam apud ipsum Alexandrum clarum legimus in 2. lib. Natural. quæst. cap. 11, quoniam autem in eadem materia hæc tria coniuncta sunt, forma feminis, priuatio formæ humanæ, & potentia proxima ad eam, in his nullus est ordo temporis, sed est ordo naturæ, nam forma feminis est natura prior aliis, constituit enim tum propriam formæ humanæ priuationem, tum potestatem proximam recipiendæ formam humanam, quare & amica videtur formæ humanæ, & inimica; amica quidem, quatenus facit priuationem ad formam humanam; inimica vero, quatenus constituit propriam contrariam formæ humanæ; quo fit, vt ipsa forma feminis dicatur humanæ formæ contraria, & hominem ex semine fieri sit apud Aristotelem fieri contrarium ex contrario: non sic dicuntur contrariæ forma hominis, &

Defensio Alexandri.

Solutio arg. Simplicij.

A
B
C
D
E
F

nis, & forma lapidis, quia non pellit vna alteram de eodem subiecto, nec vbi vna definit, incipit altera: hæc enim est contrarium conditio, quam pulcherrime notauit apud Platonem Socrates in Phædone, dicens, contraria esse modo quodam inter se coniuncta extremitatibus, ita vt desinente vno incipiat alterum. Ex his colligimus, errasse illos, qui dixere duplicem esse priuationem; vnam remotam, alteram propinquam; in lapide quidem esse remotam priuationem formæ hominis, in femine vero propinquam: quum enim non contingat vt ex lapide homo fiat, Aristoteles non diceret esse in lapide priuationem illam, quæ est generatiois hominis principium, & terminus à quo, sed in solo femine, ex quo immediate fit homo. Hac igitur ratione contrarietatem præ se ferunt forma seminis, ac forma hominis, quanquam vere contrariæ non sunt, nempe quatenus simul in eadem materia existere nequeunt, & vna habet coniunctam priuationem alterius, & quando desinit, incipit altera: non eadem autem ratione est forma & amica, & inimica alteri formæ, sed inimica est secundum se; quia quum sit forma, non potest simul cum altera forma existere in materia; amica vero non secundum se, sed ratione qualitatum, quas habet coniunctas, hæc namque materiam illam præparant ad formam hominis recipiendam; retinet enim semen qualitates quasdam illius animalis, à quo defluxit, quæ faciunt vt materia non possit aliam formam recipere, quam illius animalis, vel semen in elementa dissoluatur, si quid prohibeat animal generari; hoc fortasse respexit Aristot. in secundo libr. Natur. auscult. quando dixit, in femine animalis inesse illius animalis naturam, non quidem vt formam, sed vt artificem: sed hæc consideratio ad præsentem loco aliena est; sit est, si ex iis, quæ dicta sunt, habeamus, quod priuatio, etsi formaliter sumpta, nihil est, tamen connotat formam, quæ dicitur forma contraria, idque respexit Aristoteles in contextu 15. lib. 2. Physic. proponens quæstionem illam, & insolutam dimittens, an in generatione substantiarum priuatio denotet etiam contrarium positiuum formæ generandæ: nam priuatio, quæ formaliter accepta est oppositum forma solum priuatiue, notat etiam contrarium positiuum, quatenus connotat aliam formam coniunctam, sed quia in formis substantialibus non est verâ contrarietas, qualis est in accidentibus; ideo Aristoteles ibi iure dubitat, an forma positiuâ, quæ cum priuatione est coniuncta, sit vere contraria formæ generandæ, necne, reuera enim non est ibi contrarietas, sed similitudo tantum quædam contrarietatis. Si quis autem definire priuationem velit, assignari ipsius potest definitio talis: priuatio est contrarium, ex quo recedente res fit, siue, priuatio est absentia formæ in materia cum potentia proxima ad eam; vtroque enim

A modo iam dicimus, nam in eo ex quo res fit, necesse est inesse potentiam proximam ad illam, & in quo inest potentia proxima ad rem, ex eo res fit; sic contrarium formæ est ipsa formæ absentia coniuncta alteri formæ, quæ hac ratione vocatur contraria. Hinc patet ratio, cur priuatio formæ humanæ appellari non possit illa eius formæ absentia, quæ est in lapide, sicut alii dixerunt: oportet enim non solum esse cum illa absentia aliquam potentiam in illa materia ad formam hominis, sed etiam potentiam illam esse constitutam à forma coniuncta cum illa absentia, quod quidem de forma lapidis dicere non possumus, quia nulla ibi est particularis propensio ad formam hominis, sed solum illa vniuersalis potestas, quam materia suapte natura habet respectu omnium formarum, non quæ formam ipsam lapidis consequatur; igitur illa absentia humanæ formæ non est priuatio, sed potius negatio: hoc significauit Auerroes in Comment. 16. libr. 5. Metaphysic. dicens, potentiam eatenus esse priuationem, quatenus est præparatio; non est igitur priuatio formæ, nisi vbi est præparatio ad eam. Sumitur ex his ratio differentia à Themistio adducta in sua digressionem inter priuationem & negationem; inquit enim latius patere negationem, quam priuationem, quia negatio nullam qualitatem in materia ponit quatenus est negatio; priuatio autem reddit materiam qualem quatenus necessario annexam habet aliam formam, quæ materiam afficit; neque vlllo pacto attribui potest priuatio ipsi materiæ nudæ & inactiue, sed formæ; & quali, quemadmodum dictum est: negatio vero, quum nullam formam, nullam qualitatem in materia postuler, tribuit primæ materiæ sumptæ in prima notione absque vlla alicuius formæ; aut affectionis consideratione; quando enim dicimus eam esse naturam materiæ, vt secundum se non sit substantia, nec quantum, nec quale, nec aliud ens determinatum, hoc est, vt nullam sibi formam, seu statutam naturam præscribat; declaramus naturam materiæ per negationem, non per priuationem; quin potius repugnat naturæ priuationis, vt sit absentia vniuersalis omnium formarum: qua in re multi decepti sunt, qui priuationem à negatione distinguere nesciuerunt, in quo errore videtur fuisse Plotinus in 4. lib. 2. Enneadis, cap. 14. dum Platonem tueri nititur ab objectione Aristotelis; quum enim Aristoteles Platonem reprehendat, quod materiam cum priuatione confuderit, quasi idem sit, non solum re, sed etiam ratione: Plotinus ostendere volens materiam & priuationem idem esse etiam ratione, inquit materiam definiri per infinitum, & hoc significare priuationem; proinde priuationem esse ipsammet essentiam materiæ: sed vel cæcus videre potest, hanc non esse priuationem illam, de qua Aristoteles in primo libr. Physicæ auscult.

Contra-
rium
conditio.

Nonnul-
lorum er-
ror de
priuatio-
ne remo-
ta.

Declara-
tio cont.
15. lib. 2.
Physic.

Priuationis defini-
tio.

Plotini
error in
non dis-
tinguen-
da nega-
tione a
priua-
tione.

auscultationis loquitur, & quam statuit tertium principium rerum naturalium; sed esse negationem vniuersalem omnium formarū, per quam ipse quoque Aristoteles in 7. lib. Metaphys. materiam definiuit, vt etiam censuit Themistius in sua digressione prædicta, & Alexan. 2. lib. quæst. natural. cap. 7. quare manifestum est, Plotinum in ambiguo laborasse, & pro priuatione negationem iumpsisse, idque est clarissimum cuique eum librum legenti, quare tota ipsius aduersus Aristotel. disputatio inefficax & vana est. Quid igitur sit priuatio, quæ est tertium principium generationis, manifestum est. De forma vero prout est principium corporis naturalis, nil dicendum relinquunt præter illa, quæ dicta sunt; est enim terminus generationis ad quæ, ex quo tanquam actu & perfectio, & ex materia res constat; vberius autem de ipsa loquitur diuinus Philosophus, ideo pauca de hac dicuntur ab Aristotele in primo libro Physicæ auscultationis; in secundo autem plura quidem de forma ac de materia dicuntur, quatenus respiciunt motum, & appellantur nomine naturæ: sed hæc est alia consideratio, ideo in præsentia dimittatur.

*De priuatione ad Materiam relata.
Cap. VIII.*

Priuatione declarata, considerandum est, quomodo ad materiam se habeat priuatio, nempe an sit de essentia ipsius materiæ, an materiæ accidat; agit hæc de re Themistius in sua digressione, & ad vtramque partem argumentatur: primum probat priuationem non esse de essentia materiæ hunc in modum; si priuatio esset de materiæ essentia, materia in aduentu formæ interiret, quum priuatio tunc intereat, vt pote contraria formæ. Quod autem sit de essentia materiæ, ita probat; essentia materiæ in potestate consistit, ipsa igitur potestas est de essentia materiæ; at cum potestate est necessario coniuncta priuatio, non enim diceretur habere potestatem, nisi careret actu, itaque etiam priuatio est de essentia materiæ. Ad soluendam hanc difficultatem distinguit Themistius duas materiæ notiones, quas ante declarauimus, & tandem inquit, priuationem non esse de essentia materiæ, nec in prima, nec in secunda notione acceptæ; in prima enim notione materia nec formam, nec compositum respicit, sed est natura quædam absoluta, quare nullam habet potentiam, proinde nec priuationem; illa namque vniuersalis absentia omnium formarum non est priuatio, sed negatio, quæ non est quidem ipsa materiæ essentia, sed per eam tamen essentia materiæ declaratur; quæ propter exilem & absconditam eius naturam declarari aliter nequit; in secunda verò notione accepta materia habet quidem potentiam & priuationem, & priuatio est ei necessaria ad

Priuatio non est de essentia materia.

generationem, non est tamen de eius essentia; quod enim sit ei necessaria, patet, quia nisi materia esset priuata, nihil ex ea generaretur, nisi enim priuationem formæ haberet, necessarium forem ipsam haberet; iam igitur res esset, quare nullum haberet locum generatio: attamen non est materiæ necessaria priuatio tanquam de ipsius essentia, sed tanquam natura quædam alia alij naturæ accidens, habet enim materia potestatem recipiendi æque formam ac priuationem, quocirca vtraque materiæ accidere dicitur, & extra eius essentiam esse, quum inter eat vtraque in materia, & materia sine vtralibet esse possit: est igitur priuatio tanquam accidens materiæ, accidens tamen necessarium, nec absolute necessarium, sed propter generationem, quacunq; enim priuatione constituta potest materia esse sine illa, attamen necessarium est, vt materia illam priuationem habeat, si ex ea debeat res illa, cuius est priuatio, generari; necessarium enim est vt quidquid generatur, generetur ex materia priuata. Sed quæ de potestate materiæ à Themistio dicuntur, egent exquisitiore examine, & posterius considerabuntur; illa vero, quæ de priuatione dicit, vera & manifesta sunt; quum enim priuatio apud Aristotelem sit tertium generationis principium à materia distinctum, non potest ipsius materiæ essentiam constituere; quod Aristoteles ex eo ostendit, quod materia seruatur in re genita, nec vnquam interit; priuatio autem in aduentu formæ recedit, quare aliud est terminus generationis à quo, aliud est subiectum commune vtriusque termini deferens mutationem; dicere autem priuationem esse necessariam materiæ propter generationem, nihil aliud est, quam dicere, materiam esse quidem generationis principium, at non solam, sed alia quoque principia postulari, sine quibus ex sola materia nihil generaretur; præstant enim singula propriam operam, sed singulum requirit operam aliorum, quare omnia principia in generatione requiruntur: eadem autem ratione dicere possemus, materiam esse necessariam priuationi propter generationem, quoniam ex priuatione sine materia nihil fieret; sic necessaria est materia formæ, & forma materiæ, nullum tamen horum principiorum est de essentia aliorum; quæ igitur de priuatione à Themistio dicuntur, manifesta sunt. Ex his autem, quæ de priuatione diximus, corollarium quoddam colligimus, quod licet videatur implicare contradictionem, verissimum tamen est: prima materia, ex qua res omnes naturales generarentur, debuit esse ἀπειροσ, hoc est, omni qualitate, & omni forma carens, debuit etiam esse affecta, & formata, & qualis; nam diuersa respiciendo verum est vtrumque, dum enim materiam in prima notione secundum suam essentiam consideramus, dicimus eam esse ἀπειροσ, non quod ita sine vlla

Quomodo priuatio sit necessaria materiæ.

Materia debet esse affecta, & non affecta.

affe-

affectione existat, sed quia in eius essentia nulla forma, nulla qualitas inest: sic enim solam materiam essentiam spectamus, & quamvis semper formata, & qualis existat, dicimus tamen, omnem formam, & omnem qualitatem esse extra materiam essentiam, quæ nullam includit affectionem, & ne potentiam quidem ipsam, vt postea dicemus: at si materiam in secunda notione, & vt principium est sumamus, oportet eam esse formatam, & qualè, quia necesse est inesse ipsi priuationem, & potentiam, si debeat ex ea quippiam generari; priuatio autem habet necessariam coniunctam aliam formam, ita vt modo quedam forma vocari possit, sicut etiam Aristoteles appellauit: ex materia igitur nuda & penitus inaffecta, si daretur, nil generari posset, neque enim apta esset ad sustinendam actionem agentis, neque haberet priuationem, quam ipsa ad generationem necessariam esse cum Themistio diximus.

De Potentia Materia, quid sit.

Cap. IX.

Post priuationem considerata est materia potentia, quæ nunquam à priuatione seiungi videtur; de hac duo declaranda proponuntur, vnum quid ipsa sit, alterum vero, quomodo ad materiam referatur, videlicet an sit de essentia materiam; an in sit ei vt accidens. Vt videamus quid sit potentia, distinguendæ sunt in primis nominis significationes: potentia duplex est, vt ex Aristotele colligimus quinto Metaphysicorum, contextu 17. & nono Metaphysicorum secundo, vna actiua, altera passiva, ad quarum alteram reduci omnem potentiam necesse est; aut enim dicimus agens posse agere, aut patiens posse pati: tribuimus quidem etiam effectibus potentiam, non tamen ab his duobus distinctam; dicimus enim effectum esse potestatem, quando nondum est actus, esse tamen potest, quia est in potentia actiua agentis, & in potentia passiva materiam, quare tunc nil aliud significamus, quam dari causas, à quibus produci potest. Sciendum præterea est, vttramque potentiam sumi duobus modis, vt Aristoteles docet in libro de Interpretatione; proprie namque sumitur pro illa potentia, quæ præcedit actum tanquam illi opposita, & ipso adueniente interit; improprie autem quandoque sumitur, & (vt inquit ibi Aristoteles) æquiuoce pro illa potentia, quæ est simul cum actu, vt si dicamus, Cælum posse moueri, & Deum posse mouere; improprie enim esse hanc acceptionem, patet ex ipsis effectibus; non enim dicimus effectum esse potestatem, nisi quando non est actus, quare et materia & agens tunc proprie dicuntur habere potentiam, quando non habent actum siue patiendi, siue agendi. Nos in præsentia loquimur de sola potentia passiva, talis enim est materiam potentia, & de proprie accepta, quæ præcedit actum; materiam

enim consideramus antequam recipiat formam, & quærimus, quomodo potentiam habeat recipiendi, quidnam sit ista potentia: talem enim Aristoteles quoque in 9. Metaphysic. considerat, & in contextu 5. incipit reprobare sententiam Megaricorum, qui nullam existere potentiam dicebant, nisi quando est actus, vbi Aueroes inquit, hoc asserere esse destruere omnem potentiam: quoniam existente actu non est reuera potentia. Hanc plurimi considerantes, & eius naturam seruantes, dixerunt, eam esse & absolutum quiddam, & respectuum, sed vt absolutum non distingui ab ipsamet materiam essentia, nec esse aliquid ipsi materiam superadditum, nisi vt respectuum, & ita potentiam, prout à substantia materiam distinguitur, esse in categoria relationis, & inter potentiam & actum esse relationem realem, non tantum rationis: hæc enim esse videtur propria huius vocis significatio, quæ nil aliud notat, quam quoddam respiciens actum. In hac sententia videtur fuisse Aueroes, qui 9. Metaphysic. 11. inquit, potentiam & actum opponi reatiue, quod etiam ita ostendit, quoniam vnum definitur per alterum, quæ est reatorum propria conditio; hoc idem apud eum legimus in Epitome Metaphysica, tractatu 3. capite 4. Thomas autem ad probandum potentiam materiam, dum sumitur pro absoluto, à substantia materiam non distingui, hoc argumento vtitur: potentia & actus sunt in eadem categoria, atqui actus, quem potentia materiam respicit, est substantia, ergo etiam potentia debet esse substantia; non est igitur nisi materia ipsa. Hanc sententiam, etsi omnium ferè communem, ego probare non possum, credo enim potestatem omnem tam agendi, quam patiendi esse in categoria qualitatis in secunda specie; quum enim in ea posuerit Aristoteles potentiam naturalem, nec vlla detur alia potentia præter actiua, & passiuam, oportet aut vttramque, aut alteram constituere secundam speciem qualitatis; legentibus autem ibi Aristotelem patet; ipsum in illa specie locare tam agendi, quam patiendi potentiam: omnem igitur potentiam censuit esse in secunda specie qualitatis. Huic sententiam videntur quidem nonnulli recentiores subscripsisse, sed neque eam firma ratione comprobant, neque omnino in ea persistere vili sunt, quum modo dixerint, potentiam materiam esse qualitatem secundæ speciei, modò esse reatiuum, & nihil notare absolutum superadditum substantiam materiam, quæ fuit aliorum communis opinio, vt prædiximus. Nobis igitur nitendum est (si fieri possit) huiusce rei intima penetrare, & valida ratione veritatem demonstrare. Primum quidem dicere aliquis fortasse posset, Aristotelem in cap. de qualitate non absolute omnem agendi ac patiendi potentiam in secunda specie collocasse, sed

Multorum opinio de potentia, quid sit.

Argumentum. Thomæ.

Opinio non reprobata. Omnis potentia est in secunda specie qualitatis.

Propria opinio.

*Omnis
potentia
est in se-
cunda spe-
cie qua-
litas.*

solum potentiam facile agendi, & potentiam non facile patiendi, non enim idem est currere, ac bene currere. Sed hoc dici non potest, quia differentia secundum magis & minus non variat speciem, multo autem minus potest variare genus, quare si potentia bene agendi est qualitas, etiam potentia agendi absolute debet esse qualitas: asserit etiam hoc Aristoteles 9. Metaphys. contextu 2. dum diuidit potentiam agendi absolute, & potentiam bene agendi, sic etiam potentiam patiendi: atqui vel partitur genus in species, vel declarat eiuſdem speciei differentiam secundum magis & minus, & utrumuis dicatur, in eodem genere ponitur potentia agendi, & potentia bene agendi. Adde quod potentia refertur ad actum, ergo vt se habet actus ad actum, ita potentia ad potentiam, atqui in eadem categoria est actus currendi, & actus bene currendi, ergo etiam potentia currendi, & potentia bene currendi debent esse in eadem categoria. Præterea inquit ibidem Aristoteles in definitione potentie bene agendi contineri definitionem potentie agendi, & in definitione potentie bene patiendi, contineri definitionem potentie patiendi, sunt igitur eiuſdem generis potentia agendi, & potentia bene agendi: quando enim duo ita se habent, vt vnum sit de quidditate alterius, necesse est ea in eodem genere esse; est autem potentia agendi de quidditate potentie bene agendi, ergo si vna est qualitas, etiam altera debet esse qualitas. Si quis autem quærat, cur Aristoteles in secunda specie qualitatis non expressit, nisi potentiam bene agendi, ratio in promptu est, quoniam in eo libro non exquirere de decem summis generibus loqui voluit, sed pingui Minerva pro adolescentibus, ideo sæpe diuissis difficilioribus faciliora in medium adduxit; quum igitur hic excessus, quo aliquam potentiam dicimus esse bene agendi, faciat eam euidenciam, ita vt inde sumatur nominatio; currendi enim dicimus non omnem, qui currere aptus sit, sed eum tantum, qui bene currere possit, ideo Aristoteles solius potentie bene agendi mentionem fecit, sed non ob id negauit eam potentiam cum agendi absolute, tum patiendi esse in secunda specie qualitatis, hanc enim eius sententiam fuisse iam demonstraui-mus. Sed ad probandum non posse potentiam & actum esse vere relatiua, vt est communis opinio, non potest efficacius argumentum sumi, quam ex propriis conditionibus relatiuorum; relatiua enim sunt simul nata, & vtrouisposito alterum necessario ponitur, & vtrouis ablato alterum necessario auferitur; at postea potentia, non ponitur actus, neque actu posito, ponitur potentia, imo è contrario dum potentiam ponimus, auferimus actum, & dum ponimus actum, auferimus potentiam, nam adueniente actu potentia interimitur; ergo non sunt

*Quod po-
tentia &
actus non
sunt rela-
tiua.*

relatiua; reuera enim si potentia respicit actum, respicit ipsum vt non existentem, quæ est conditio contraria conditioni relatiuorum, quæ est vt vno existente alterum quoque existat: dicere igitur cogimur, potentiam esse primo quiddam absolutum, cui respectus aliquis superueniat. Sumitur præterea ab actu argumentum efficacissimum: nam si potentia ideo est vere relatiuum, quia refertur ad actum, oportet non minus actum, quam potentiam esse in categoria relationis; hoc tamen est manifeste falsum; actus enim est maxime in categoria substantie, & nullam notat relationem ad potentiam, licet potentia referatur ad actum; at eorum, quæ vere sunt relatiua; debet reciproca esse relatio, illud autem quod multos decepit, fuit (vt ego puto) quædam similitudo, quum enim potentia & actus sint opposita, putarunt esse relatiua oppositionem, quum tamen sit alia oppositio: est enim (vt ego arbitror) oppositio priuatiua, nam potentia semper habet annexam priuationem actus qua ratione opponitur actui: imo videntur idem re ipsa esse potentia & priuatio, distinguuntur autem ratione, ab vtraque enim hæc duo denotantur, absentia actus, & a mirudo ad illum: sed differunt, quod potentia primo notat aptitudinem, secundo connotat absentiam, priuatio autem primo notat absentiam, secundo aptitudinem: potentia igitur ratione absentie connotata opponitur actui, vt priuatio habitui, ad ratione aptitudinis primo significata, est qualitas secundæ speciei, nec videtur hac ratione esse opposita actui, sed potius similis & amica, quum notet propensionem ad illum. Non videtur ab hac sententia alienus Auerroes, nam in Commentario 5. lib. 3. Metaphysic. inquit, potentiam & actum opponi inter se, deinde hanc oppositionem declaratus, subiungit, ea non posse esse simul, quia se mutuo interimitur, quare non putat esse opposita relatiua, nam relatiua non se, mutuo destruunt, sed potius se mutuo stant, atque conseruant. Est etiam considerandum id: quod Auerroes dicit 12. Metaphysicorum, Comment. 37. actum cognosci per se, potentiam vero per actum, quod etiam ex Aristotele & Auerroee colligimus nono Metaphysicorum vigesimo; sed quis non videat, hoc non competere relatiuis, sed esse propriam conditionem eorum, quæ priuatiue opponuntur? nam priuatio cognoscitur, ac definitur per habitum, sed non habitus per priuationem, vt ait idem Auerroes in sua præfatione in librum Posteriorum, quæ conditio non aptatur alicui alii oppositio-ni, nisi priuatiue: nam contradictorium non pendet à suo contradictorio, neque definitur per illud, similiter neque contrarium per suum contrarium, relatiuum autem pendet quidem à suo correlatiuo, & per ipsum definitur, sed ea dependentia est mutua atq; reciproca: in sola op-
posito-

*Potentia
& actus
opponuntur pri-
uatiua.*

*Potentia
& priuatio
sunt
idem re.
& differunt
ratione.*

*Auerroes
sententia.*

positiōe priuatiua est pendentia non reciproca, pendet enim priuatio ab habitu, non habitus à priuatione, itaque si potentia & actus opponuntur; & potentia pendet ab actu, non actus à potentia, non potest eorum oppositio esse alia, quam priuatiua. Sed profert etiam clare hanc sententiam Auerroes 5. Metaphysic. 19. dicens potentiam habere coniunctam priuationem, ratione cuius opponitur actui; & 9. Metaphysic. Commentario 3. vbi dicit: *potentia significat aliquem modum priuationis*; & in initio sui Commentarii in librum de Sonino & vigilia inquit: *[id, quod est in potentia, est priuatio eius, quod est in actu]*; & in Epitome Metaphysica tractatu primo, vbi agit de potentia & actu, dicit potentiam esse de speciebus priuationis: in his igitur omnibus locis clara esse videtur Auerrois sententia, quod potentia opponatur actui non alio modo, quam vt priuatio habitui. Ceterum quid ad Auerroem dicemus, aliis in locis assententem ea esse opposita relatiue? non est credendum, Auerroem sibi contradicere, sed potius dicendum est relatiua esse duplicia, alia secundum esse, quæ sunt vere relatiua, & proprie constituunt categoriam relatiuorum; alia vero non secundum esse, sed secundum dici, quæ non sunt reuera in categoriâ relationis; sed in aliis; quæ distinctio est ipsiusmet Aristotelis in cap. de relatiuis; vera quidem relatiua nil habent absoluti, sed tota ipsorum essentia posita est in relatione ad aliud; at relatiua secundum dici sunt illa, quæ reuera non sunt in genere relatiuorum, sed in aliquo alio, mens tamen ea refert, & dicit esse alterius, eaque vocatur relatio rationis, vt quum dicimus caput esse alicuius caput; & in hac relatione evenit, vt vnum dicatur ad aliud, nec tamen è conuerso illud ad hoc, quæ de re loquitur Auerroes in Epitome Metaphysica, tract. 1. dum agit de relatione. Dico igitur Auerroem ponentem potentiam & actum inter relatiua, non intelligere aliam relationem, quam secundum dici, & sumere late atque improprie nomen relationis, vt etiam sumit in Epitome Metaphysica tract. 3. cap. 4. vbi dicit hanc relationem esse in omnibus prædicamentis, & fieri ab anima, ita vt si anima non esset, hæc quoque relatio non esset: Aristoteles quoque in context 6. libro primo de Anima dicit, potentiam & actum amplecti omnes categorias, & in omnibus locum habere; & ibi Auerroes inquit esse differentias entis, quoniam quælibet categoria diuiditur per potentiam & actum; at si essent vere relatiua, non possent esse in omnibus generibus, neque etiam esset conueniens sumere vere relatiua vt differentias diuidens aliquod genus, sumitur enim relatiuum in definitione sui correlatiui, at differentia non potest sumi in definitione alterius oppositæ differentiæ. Patet igitur Auerroem existimasse, potentiam & actum esse relatiua secundum dici, & habere relationem non realem,

A sed rationis, quum fiat ab anima, ideoque hanc relationem non esse reciprocam, refertur enim potentia ad actum, sed non actus ad potentiam. Sunt etiam notanda Auerrois verba loco prædicto, quæ sunt hæc: *[actus & potentia quamuis sint opposita, sunt tamen ex relatiuis]* nam distinctiones illæ aduersantes, quamuis, & tamen, indicant alio modo esse opposita, quam relatiua, quamobrem aliis quoque in locis, quando Auerroes ait ea esse opposita, non intelligit relatiue, sed aliquo alio modo. Sententia igitur mea est potentiam materiæ sumi & pro absoluto & pro respectiuo, non ita tamen, vt sumpta pro absoluto sit idem, quod ipsamet materiæ, sed sit qualitas distincta ab essentia materiæ, cui superuenit relatio rationis, qua mens nostra eam refert ad actum, sed non actum ad potentiam, vt iam ostensum est. Argumentum autem Thomæ, quod probat potentiam sumptam pro absoluto esse ipsamet materiam, debile est, abutiur enim illa propositione Aristotelis, potentia & actus in eodem genere sunt, quæ vera quidem est, dum potentiam & actum atribuimus effectui; nam homo, qui nunc est actus, & antea erat potestate, non solum genere idem est, sed etiam numero: sic quælibet alia res est eadem numero, dum potestate est, quæ postea fit actus; sed hoc minime verum est, si potentia secundum se & formaliter accipiatur, quæntitas enim per accretionem acquisita actus quidam est, ad quem res aucta potestatem prius habebat, illa tamen potestas non erat quantitas, neque est ipsum subiectum potens, illud enim est substantia; quum igitur actus quantitas sit quantitas, potentia tamen ad eum non sit quantitas, etiam potentia materiæ potest esse qualitas, licet actus, quem respicit, sit in categoriâ substantiæ; vel in aliqua alia; dicere quidem possumus, potentiam ratione priuationis connotatæ esse per quandam reductionem in eo genere, in quo esse habitus oppositus, at certe ipsa aptitudo nil aliud est, quam qualitas secundæ speciei, quemadmodum dictum est: quæ vero pro Thomâ hac de re dicuntur à Iauello in sua prima quæstion. 9. Metaphysica leuia sunt, vt commemorari non mereantur.

De duplici Materia potentia.

Cap. X.

Natura potentia ita declarata, antequam consideremus, an sic de essentia materiæ, necne, distinctionem nosse oportet, tum duplicis essentialis, tum duplicis potentia, quæ primæ materiæ attribui solet. Essentiale sumitur duobus modis, vt Auerroes docet in Commentario trigésimo primo primi posteriorum, alia namque sunt attributa essentialia vt essentiam subiecti consequentia, alia vero vt subiecti essentialis consequentia; idem aliis verbis dicamus, alia de subiecto prædicantur per

Responso
ad aduer
santia A
uerrois
Verba
Relati
ua sunt
duplicita.

Solutio
arg. Thomæ.

Essentiale est duplex.

*Potentia
materie
duplex.*

per se primo modo, vt rationale de homine; alia per se secundo modo, vt risibile de homine, ideo accidentia propria vocantur essentialia, non vt essentialia subiecti constitutiva; sed vt eam cōsequentia. Potentia vero materie duplex est, vna vniuersalis, altera particularis; & est satis trita & vulgata distinctio: potentia vniuersalis est propensio materie ad omnes formas indistincte, ideo dicitur libera & indifferens ad opposita, hæc enim est conditio potentie passiuæ, vt sit æque apta ad vtrumque oppositum recipiendum; hanc indifferenciam multi significare solent dicendo, potentiam æque receptiuam formæ, atque oppositæ priuationis, sic loquitur Alexander in lib. 2. Natural. quæst. cap. 7. & Auerroes. Physic. comment. 79. multi etiam eam significant dicendo potentiam recipiendi omnes formas æqualiter: sed vtrique idem dicunt per diuersa, & eandem significant materie potentiam, quæ vocatur vniuersalis; iam enim diximus, priuationem esse formam quatenus est coniuncta cum quadam forma, quæ per similitudinem vocatur contraria; quam obrem dicere, materiam habere potentiam æque formam hominis, atque eius priuationem recipiendi, est dicere, potentiam recipiendi formam hominis, & formam feminis, seu formam hominis, & formam cadaueris; nam duplex est priuatio, vt ait Simplicius in context. 58. libr. 1. Physic. vna, quæ formam præcedit, & est terminus generationis à quos altera, quæ formam insequitur, & est terminus ad quem ipsius interitus; & vtraque coniunctam habet aliquam formam; quo fit vt formæ humanæ contraria dicatur & forma feminis, & forma cadaueris, qualiscunque hæc esse statuatur: quoniam igitur quælibet forma locum habet priuationis respectu formæ aduenturæ, dicere potentiam ad formam & ad priuationem, est dicere potentiam ad omnes formas; ita Auerroes loquitur in libro suo de Substantia orbis, cap. 1. dum inquit, materiam per hanc potentiam vniuersalem recipere omnes formas; priuationes enim non nominat, quia hæc cum formis contrariis coniunctæ sunt; & hæc est maxime propria loquutio, per quam multa dubia tolluntur, præsertim hoc, quod non leue est; quum enim hæc potentia vniuersalis sit ille appetitus materie, de quo loquitur Aristoteles in part. 81. libro primo Physic. est enim naturalis propensio materie ad formas indistincte, ideo quemadmodum potentia materie æque est ad formam atque ad priuationem, ita videtur etiam appetitus materie æque ad formam & ad priuationem dirigi, quod tamen dicendum non est, quia priuatio nec bonum nec appetibile est, quum sit turpitudine, vt ibi Aristoteles ait. Sed dubium hoc per ea, quæ diximus, facile tollitur: nam potentia materie est indifferens ad formam & priuationem, id est, ad formam, & ad formam contrariam; &

*Priuatio
duplex.*

Dubium.

*Appetitus
materie
vniuersalis.*

Solutio.

A appetitus materie similiter, priuationem enim materia appetit, non vt priuationem, sed vt alteram formam; quamuis enim ipsa per se priuatio non sit appetibilis, est tamen appetibilis forma, cui iuncta est: dum igitur dicimus, per potentiam vniuersalem, materiam esse aptam recipere omnes formas, omnem hac in re difficultatem euitamus, in quam viderem incidere, dum dicimus formam & priuationem. Potentiam hanc vniuersalem manifestum est æternam esse apud Aristotelem, qui materiam æternam esse voluit; quum enim non omnes simul formas materia recipiat; sed vnam tantum modo post aliam, remanet semper in materia potestas, & propensio ad alias formas, quas non habet, quare materia nunquam est sine hac potestate vniuersali. Potentia vero particularis ea dicitur qua materia ita hanc formam respicit, vt non alias, seu magis hanc, quam alias; hæc autem potentie coarctatio & determinatio non fit à natura materie, si quidem hæc æque omnes formas appetit, & apta est recipere; sed sit ab agente ita materiam præparante ad hanc formam recipiendam, vt non sit apta recipere alias: fit etiam à forma præsentem, seu à qualitibus eam insequentibus, iam enim diximus cum forma humani feminis quædam esse coniunctas qualitates, quæ materiam reddunt magis aptam recipere formam hominis, quam formam lapidis; hæc igitur potentia particularis dicitur, quia respicit aliam quam statutam formam non alias. Hanc potentiam non posse æternam esse manifestum est, quia interitus necessario in aduentu formæ, quatenus est particularis potentia illam tantum formam recipiens. Quoniam igitur in materia potest vtraque hæc potentia considerari, vtraque cum materia est conierenda tum in prima, tum in secunda notione accepta, vt videamus quomodo vtraque ad materiam referatur.

*Potentia
vniuersalis
a.*

*Potentia
particularis.*

*Potentia
particularis
est æterna.*

E *Quomodo potentia vniuersalis ad Materiam se habeat in prima notione acceptam.*

Cap. XI.

T Otam huiusce rei veritatem ego quidem in tribus dictis consistere arbitror, quæ singillatim referam, & comprobabo. primum hoc est: si prima materia in prima notione, & secundum propriam substantiam consideretur, potentia vniuersalis patiendi non est ei essentialis, vt essentialis eius constituens, sed est ei essentialis, vt essentialis consequens; priorum huius dicti partem probare facile est, nullum enim accidens potest esse de essentia alicuius substantie, atqui potentia est accidens, materia vero substantia, ergo potentia non potest esse essentialis materie constituere: sed illud annotare debemus, essentialiam materie quandoque nomine potentie significari, sed tunc non sumi potentiam

*Primum
dictum.*

tiam pro aptitudine, quæ est qualitas, sed pro materia ipsa, quam imperctam esse significare volentes, potentiam appellamus; sicut etiam in aliis rebus essentiam occultiorem solum nomine proprietatis euidentiore significare; at potentia proprie sumpta pro aptitudine ad formam, quum sit qualitas, non est de essentia materiæ. Adde etiam alterum argumentum: materia vocatur apta, & potens, hoc autem est, habens aptitudinem, & potentiam; ergo non est ipsamet potentia & aptitudo; nihil enim dicitur habere seipsum, nec potest de eodem prædicari concretum & abstractum. Quod autem hæc potentia sit essentialis materiæ, vt essentiam consequens, sicuti risibile dicitur essentialiter homini, probatur constituto hoc fundamento sumpto ex Aristotele libro nono Metaphysicorum, contextu 2. pati est propter materiam, & omne patiens ideo patitur, quia materiam habet, hinc fit vt formæ materiales (vt ait ibi Auerroes) patiantur per accidens, nempe propter materiam, in qua sunt, formæ vero à materia abiunctæ sint omnino incompatibiles; idem legitimus apud Aristotelem libro primo de Ortu & Interitu, particul. 50. itaque sic argumentemur; præter materiam quicquid patitur, propter materiam patitur, ergo soli materiæ per se competit pati, necesse est enim omne tale per aliud reduci ad aliquod per se tale, & illud est per se tale, per quod alia sunt talia; quoniam igitur potentia passiuæ competit aliis propter materiam, competit materiæ per se; vel igitur per se primo modo, vel per se secundo; at non primo, vt modo ostensum est, ergo secundo, quocirca hæc potentia est proprietatis materiæ manans ab interna eius natura, quemadmodum ex natura hominis risibilitas. Hanc sententiam significauit Auerroes multis in locis: nam in illo Commentario secundo libri noni Metaphysicorum inquit, in definitione omnis potentiæ passiuæ sumi potentiam primæ materiæ, indicans primam materiam esse reuera primam radicem omnis patibilitatis. In Commentario etiam septuagesimo nono libri primi Physicorum inquit, nec formam, nec priuationem esse de natura materiæ, sed vttramque illi accidere, ipsam autem materiam esse quasi compositam ex esse, & non esse; per hæc significans potentiam materiæ liberam, & æque respicientem opposita habere essentialiter connexum cum natura materiæ, non quod insit ei per se primo modo, non enim dicit absolute materiam esse compositam ex hac potentia ad esse, & non esse, sed esse quasi compositam, quia non includitur hæc potentia in natura materiæ, sed eam consequitur vt proprietatis, proinde inest ei per se secundo modo. Clarius hoc idem significauit Auerroes in primo capite

A libri de Substantia orbis, quando dixit materiam substantiari per posse, & potentiam esse eius differentiam substantialem; quem locum multi perperam intellexerunt. Marcus Antonius Genua Præceptor meus dicebat Auerroem fumere potentiam improprie pro ipsamet materia, & nil aliud significare dicendo materiam substantiari per posse, quam imperfectionem naturæ materiæ; sic etiam Thomas inquit, potentiam sumi pro absoluto, & significare ipsam materiam; sic etiam Gandauensis potentiam pro subiecto potente, & abstractam pro concreto: hoc autem modo sumptam potentiam certum est non solum esse de essentia materiæ, sed esse ipsamet materiam. Attamen hæc non potest esse Auerrois mens in eo loco, qui statim subiungit, hanc potentiam esse diuersam à natura subiecti, quod substantiatur per ipsam, quare non sumit potentiam pro ipsamet materia. Alii vero dixerunt, Auerroem fumere materiam in secunda notione, quatenus enim est principium rerum, eatenus potentia est de essentia materiæ. Sed neque hæc interpretatio conueniens est, quum eum locum legentibus pateat, Auerroem loqui de materia in prima notione, dicit enim materiam esse vnum ex entibus per se existentibus, & de eius essentia loquitur absolute considerata. His ergo expositionibus reiectis, melius est, vt dicamus Auerroem intelligere, potentiam esse essentialem materiæ in secundo modo dicendi per se, & eius proprietatem; per quam natura materiæ declaratur: quia vt idem Auerroes docet in secundo posteriorum, commentario vigesimo, & in quarto de Cælo, commentario quadragesimo, sumuntur quandoque propria loco differentiarum ad rei essentiam declarandam, quando differentia sunt ignotæ: sic igitur dicit Auerroes potentiam significare naturam materiæ loco differentia constituentis; & ne credamus esse reuera de essentia materiæ, subiungit potentiam esse diuersam à natura materiæ, quasi admonens eam esse proprietatem, non differentiam substantialem. Ad hunc sensum trahenda sunt verba Simplicij in contextu 82. libri primi Physicorum, dicentis essentiam materiæ constitutam esse in ipsa potentia; sic etiam verba Alexandri in secundo libro Questionum naturalium, capite septimo, quando dicit omnem formam, & omnem priuationem accidere materiæ, quia natura materiæ est constituta in potentia receptiuæ omnium formarum, & omnium priuationum, intelligit enim potentiam esse proprietatem, per quam sumptam loco differentia ipsa materiæ essentia declaratur. Hoc etiam significauit Aristoteles in particula octuagesima prima libri primi Physicorum, quando dixit materiam appetere formam

Quomodo materia substantiatur per posse. Expositio Genua.

Confutatio.

Expositio aliorum.

Confutatio.

Expositio Genua.

Apper-
tus mate-
ria.

secundum suam ipsius naturam, is namque appetitus est ipsa materię potētia recipiendi omnes formas indistincte, quę inest materię secundum eius naturam, quia ipsam insequitur vt proprietatem, quemadmodum homo dicitur esse risibilis secundum propriam naturam, quia propriam naturam hominis insequitur risibilitas.

Dubia aduersus ea, quę dicta sunt, & eorum solutiones. Cap XII.

Primum
dubium.

A quędam oriuntur, quę soluere oportet. Primum quidem; si potētia vniuersalis esset essentialis materię in secundo modo dicendi per se, & in ea inhaereret necessario, & ab ea inseparabilis esset, hoc tamen falsum videtur, nam Themistius in sua digressione inquit, materiam in prima notione non habere potētiā, igitur potētia essentialis materię non insequitur.

Secundū.

Alterum dubium est: potētia opponitur actui, ergo perit adueniente actu, non est igitur æterna, neque necessario in materia inhaeret, proinde nullo modo est illi essentialis.

Tertium.

Tertium dubium: diximus supra cum Themistio, materiam in prima sua notione ἀποιοῦ, id est, expertem omnīs qualitatis, ergo non habet potētiā, quia si eam haberet, esset qualis, quum potētia sit qualitas. Quartum dubium est: non videtur verum id, quod diximus, potētiā esse materię proprietatem, per quam declaratur natura materię, loco differentię ignotę, nam Aristoteles 7. Metaphysic. contex. 8. definit materiam absque vlla potētię mentione, igitur etiam sine potētia natura materię declaratur. Ad primum horum dubiorum dicunt aliqui, Themistium loqui de potētia particulari, hanc enim materia non habet in prima notione accepta, & hac eadem responsione secundum quoque dubium solui arbitrantur. Attamen difficultatem non tollunt, quia legentibus Themistij verba manifestum est, eum negare in materia etiam potētiā vniuersalem, distinguit enim primam materię notionem à secunda tanquam absolutam à respectiua, vtraque autem potētia notat respectum ad actum, ergo si materia in prima notione nullum habet respectum, nullam etiam debet habere potētiā, nec vniuersalem, nec particularem, itaque dubium viget.

Quartū.

Ad pri-
mum re-
sponso
aliorum.

Ego aliter dico, subiectum posse abstrahi mente ab accidente proprio, & essentiali, licet non re ipsa, nam accidens proprium est re inseparabile à suo subiecto; quamuis enim non possit re separari ab homine risibilitas, concipi tamen potest natura humana non concepta risibilitate; sic igitur potētia est inseparabilis à materia, quum eius essentialiam insequatur, tamen quum

Confuta-
re.

Responso
vera.

fit quiddam diuersum à materię essentiali, vt ait Averroes in primo capite libri de Substantia orbis, & materia sit prior natura suis proprietatibus, potest considerari materię essentiali mente abiuncta à potētia; hoc igitur vult denotare Themistius, quando dicit materiam in prima sua notione non habere potētiā, nimirum ipsam secundum se consideratam materię essentialiam, non includere potētiā, quemadmodum & hominis essentiali non includit risibilitatem; hanc esse Themistij mentem patet ipsius verba considerantibus, inquit enim [*hęc res, quum vocamus materiam, est quoddam subiectum, cui accidit in eius natura & sit receptaculum oppositorum*] quum enim dicat [*accidit*] denotat potētiā esse accidens materię; quum autem dicat [*in eius natura*] significat esse accidens essentiali, quod habet connexionem cum natura materię: inquit præterea Themistius ibidem, non esse facile ita materiam, & eius essentialiam absolutam abstrahere mente à potētia, & ab omni respectu, esse tamen possibile, si quis efficaciter nitatur, & aciem mentis exacuat, sic autem significat potētiā esse reuera inseparabilem à materia: nam si esset separabilis, nullo negotio posset essentiali materię sine potētia considerari, ipse tamen inquit esse admodum difficile, quia loquitur de mentali abstractione. Ad secundum dubium, vt in præsentia concedamus potētiā hanc vniuersalem

A opponi actui, hoc enim postea diligentius expendetur, dicimus tamen eam non opponi huic formę, vel illi, sed vniuerso generi formarum materialium; ob id quum materia non possit simul recipere omnes formas, sed vnā post aliam, sequitur non posse vnquam impleri totam hanc materię potētiā, proinde nec interire vnquam, quoniam in materia habente hanc formam seruatur potētia recipiendi alias omnes: neque est quod aliquis dicat, in omnibus simul sumptis materię portionibus inesse actu omnes formas; siquidem nunc de essentiali materię loquimur, quamobrem ea, quę de ipsa dicimus, cuilibet etiam portioni competere debent, nullum in hoc discrimen estrotius materię, & partium; totam enim materiam habere omnes formas, esset ita habere, vt tota à qualibet forma informaretur, proinde & portio quęlibet ab omnibus simul formis, non vt pars vnā formam haberet, & alia aliam, per hoc enim non interit potētia, sed æterna seruatur in omnibus materię portionibus, quoniam in qualibet portione est vna tantum forma, & potētia ad alias omnes; quare est à materia inseparabilis hęc potētia vniuersalis.

B Præterea vt etiam admittamus illud esse habere omnes formas, tamen non esset habere omnes indiuiduas, sed omnes secundum speciem.

C Ad secundum dubium, vt in præsentia concedamus potētiā hanc vniuersalem

D opponi actui, hoc enim postea diligentius expendetur, dicimus tamen eam non opponi huic formę, vel illi, sed vniuerso generi formarum materialium; ob id quum materia non possit simul recipere omnes formas, sed vnā post aliam, sequitur non posse vnquam impleri totam hanc materię potētiā, proinde nec interire vnquam, quoniam in materia habente hanc formam seruatur potētia recipiendi alias omnes: neque est quod aliquis dicat, in omnibus simul sumptis materię portionibus inesse actu omnes formas; siquidem nunc de essentiali materię loquimur, quamobrem ea, quę de ipsa dicimus, cuilibet etiam portioni competere debent, nullum in hoc discrimen estrotius materię, & partium; totam enim materiam habere omnes formas, esset ita habere, vt tota à qualibet forma informaretur, proinde & portio quęlibet ab omnibus simul formis, non vt pars vnā formam haberet, & alia aliam, per hoc enim non interit potētia, sed æterna seruatur in omnibus materię portionibus, quoniam in qualibet portione est vna tantum forma, & potētia ad alias omnes; quare est à materia inseparabilis hęc potētia vniuersalis.

E Præterea vt etiam admittamus illud esse habere omnes formas, tamen non esset habere omnes indiuiduas, sed omnes secundum speciem.

F Præterea vt etiam admittamus illud esse habere omnes formas, tamen non esset habere omnes indiuiduas, sed omnes secundum speciem.

Ad secū-
dum.

Potent.
vniuers.
lis non
positum
formam.

speciem.

ciem tantum, maneret igitur in materia potestas recipiendi saltem alias indiuiduas posterius aduenturas; non igitur interit potentia vniuersalis. Ad tertium dicimus duplicem esse qualitatem; vnā, quæ restringit, & coarctat materiam ad statutam, ac certam alicuius rei naturam; alteram vero, quæ nullam coarctationem materię facit: quando igitur Themistius & Alexander dicunt, materiam secundum propriam naturam esse *ἡ ποιοῦν*, quod etiam ex Aristotele colligimus in context. 54. primi Physicorum, intelligunt expertem earum tantummodo qualitatum, quæ materiam coarctent, atque determinent: cuius ratio est, quoniam omnes formæ, & omnes qualitates certam entis naturam determinantes continentur sub obiecto adæquato primæ materię, quo fit vt nulla harum possit esse essentialis materię, neque vt constituens, neque vt consequens, nulla enim determinatio potest insequi naturam materię: quod si aliqua forma, siue substantialis, siue accidentalis, comprehensa sub obiecto adæquato primæ materię esset ipsi essentialis, non posset amplius materia aliquam aliam recipere, quoniam intus apparens prohibet alienum, vt dicitur in quarto contextu tertij lib. de Anima, quam rem optime declarat Plotinus in quarto libro secundæ Enneadis, cap. 8. sed qualitas, quæ materiam non coarctet, neque ad aliquam certam naturam restringat, non continetur sub obiecto adæquato primæ materię, ideo potest absque vlla repugnancia attribui materię vt essentialis, nec reddit eam qualem illa qualitate, quam omnes Philosophi respexere, qui materiam *ἡ ποιοῦν* esse asseruerunt: huiusmodi qualitas est potentia hæc vniuersalis, quæ tantum abest vt materiam coarctet ad aliquam certam naturam, vt potius eam reddat liberam, & aptam ad omnes indistincte recipiendas. Ad quartum sumptum ex contextu octauo septimi Metaphysicorum, respondere possumus, eam non asserri ab Aristotele vt definitionem materię, neque enim eius consilium ibi est materiam definire, sed solum dubitandi gratia ostendere materiam esse rei essentiam, quod postea reprobaturus erat, & ostensurus essentiam esse formam: at quoniam illa, quæ ibi dicuntur de materia, dicuntur ad modum definitionis, & ab Aristotele vt vera proferuntur, & ita ab omnibus vt vera recipiuntur, etsi consequens, quod inde inferitur, materiam esse rei essentiam, falsum est, ideo nos quoque eam vt definitionem quandam materię recipientes, aliter soluere dubium hoc demus. Videtur nonnullis cum Aueroe dici posse Aristotelem in ea definitione non omisisse potentiam, quod enim Aristoteles dicit [*est enim quiddam, de quo singula horum prædicantur.*] Aueroes ita vide-

A tur interpretari, vt dicat, his verbis significari potentiam recipiendi omnes formas, quando quidem non alia ratione est subiectum, quam per potentiam patiendi: atramen ea neque Auerois mens est, neque Aristotelis; Aueroes enim non illa prædicta verba Aristotelis interpretatur, sed declarat alia præcedentia: quum enim Aristoteles dicat, materiam non esse quid, nec quantum, nec quale, nec aliud vllum ex decem generibus. Aueroes ad horum verborum declarationem, quasi rationem adducens inquit [*quoniam est in potentia omnia ista, ut dictum est in Physicis*] quæ verba profert Aueroes ex seipso, non vt contenta in definitione Aristotelis, ipse vero Aristoteles absque dubio in ea definitione potentiam non accipit; sed essentiam materię abstrahit à potentia, & à respectu, quum dicat materiam esse omnium subiectum, cuius essentia diuersa est ab essentia omnium rerum: nam dicere materiam habere potentiam ad omnia, est potius eam dicere omnia, quam esse quid distinctum ab omnibus; ergo dicere eam esse quoddam ab omnibus diuersum, est non considerare potentiam: dubium igitur viget, & à nobis aliter soluendum est. Ego puto solutionem petendam esse ex Themistio in sæpe memorata ipsius digressione: quum enim dicat, materiam in sua prima notione non habere potentiam, & dicat difficile admodum esse ita materiam concipere animo sine vllò respectu ad alia, non esse tamen impossibile, si quis aciem mentis efficaciter intendat, significat vtilem quidem esse potentiam ad materię essentiam significandam, non esse tamen necessariam: illi enim qui magno ingenij acuminè præditi sunt, ducentur quidem in cognitionem essentię materię per potentiam, sed eam postea concipient etiam non considerata potentia, & in sua prima notione absque vllò respectu ad alia; illi vero, qui non ita valent ingenio, non poterunt quidem materię essentiam complecti sine potentia, quæ respicit formas, & vtatur potentia loco differentię, poterunt tamen non ignorare potentiam esse accidens, cui subest ipsa materię natura ab illo accidente distincta, licet naturam illam vt absolutam, & sine illa potentia concipere nequeant, vt si per potentiam definiant materiam, intelligant se sumere potentiam loco differentię, quam penetrare cognitione non possunt: vnde colligimus, necesse esse ad primæ materię cognitionem, hoc ordine progredi, vt primò loco eam cognoscamus vt materiam, hoc est, in secunda notione, & prout refertur ad alia; postea vero, si possimus, ad primam quoque eius notionem perueniamus, & eius substantiam absque vllò respectu contemplemur, quocirca in primæ materię in-

Confusio
110.Responso
Gera.ad quar
um pro
re
onfo.confusio
re respo
onfo.Responso
liqua
um.

*Quatuor
considerationes
primæ
materia.*

uestigatione primus labor est Physicophi naturalis, qui non alio modo eam cognoscit, quam vt principium generationis corporum naturalium, atque etiam vt modo aliquo principium motus & quietis in eisdem corporibus: dux alia super sunt primæ materiæ considerationes, ad primum Philosophum attinentes, vna quatenus est principium quoddam, & pars substantiæ compositæ, non considerata ipsius generationis, quæ consideratio habetur in 7. & 8. Metaphysic. nec potest esse sine potentia: nam docere non possumus, ex forma vt essentia, & ex materia vt vehiculo necessario vnum compositum existere, nih cognoscamus materiam habere potentiam naturalem, qua respicit formam, quæ est actus, & ita ex potestate & actu vnum fieri: altera est consideratio materiæ absoluta, de qua modo loquebamur, quam etiam attigit Aristoteles in illo septimo libro in loco prædicto: sed pauca de hac erant dicenda, quoniam res ita sunt à Philosopho cognoscendæ, vt secundum naturam sunt, materia prima est in rerum natura; non vt species entis, sed vt principium, & vt materia specierum entis, quia si consilium naturæ spectemus, materia est propter alia, non propter se, sicut etiam antea dicebamus; de materia igitur agit Aristoteles in prima philosophia propter substantiam compositam, dum de huius essentia loquitur, tangit tamen ibidem etiam naturam materiæ absolutam; idque facit in contextu illo octauo septimi libri, vbi hoc notare debemus; res omnes posse de materia prædicari vt potestate, at non posse vt actu, potest enim & affirmari, & negari materiam esse res omnes, affirmari quidem vt potestate, negari autem vt actu; sed huiusmodi affirmatio declarat materiam in secunda tantum notione, & in respectu consideratam: ideo nullam eius mentionem fecit Aristoteles in ea definitione, sed solius negationis, qua dicimus materiam nullam esse ex entibus, hac enim negatione significat ibi Aristoteles primæ materiæ naturam in prima notione, quum dicit eam esse quiddam diuersum à rebus omnibus; sed ne crederemus, materiam nihil esse nisi hanc rerum negationem, quum difficile sit eius naturam assequi, ideo subiungere ibidem voluit, materiam non solum non esse aliquam ex rebus, sed neque esse earum negationes (quod esset esse nihil) vt inde cognosceremus huic rerum omnium negationi aliquod positum sub esse, quæ est ipsa materiæ natura, licet explicatum non facilis, ideo per eam definitionem non cognoscimus reuera quid secundum se sit materia, sed potius quid non sit, cognoscimus tamen esse substantiam quandam subiectum omnium rerum naturis, quæ ab his, & ab earum negatione diuersa

A est; cognoscimus igitur eam esse aliquid substantans, & quid illud non sit, sed non omnino quid sit. Per affirmationem vero declaratur materia in secunda notione accepta, idque fit in primo libro Physicæ auscultationis, dum dicitur materiam esse primum subiectum, ex quo res fiunt, sic enim significatur eam fieri res omnes. Considerandum autem id quoque est, Aristotelem in illo primo libro distinguere à materia priuationem, de negatione autem nihil dicere, contra vero in septimo Metaphysicorum, distinguere negationem à materia, de priuatione autem ne verbum quidem facere propterea quod materia in prima notione non habet priuationem, sed negationem tantum, in secunda vero notione priuationem, & Aristoteles in illo 8. contex. septimi Metaphysici materiam in prima tantum notione considerat, in primo autem Physico in secunda solum. Per hæc igitur sublata est, ni fallor, omnis difficultas.

C

Quomodo potentia vniuersalis ad Materiam se habeat in secunda notione acceptam. Cap. XIII.

D Eclarato primo dicto, secundum sequitur, quod tale est: si materia sumatur in secunda notione, & prout est principium rerum, potentia vniuersalis inest ei per se in primo modo dicendi per se, & est illi essentialis vt rationale homini; huius dicti ratio sumitur ex verbis Themistii in digressionem prædicta, vbi inquit; alia competunt homini secundum se considerato, & quatenus est homo, alia vt relato ad aliud, & quatenus est pater; nam habere filium est illi accidens vt homini, idque separabile, sed eidem vt patri est essentialis: sic etiam albedo accidit homini secundum se sumpto, sed est de eius essentia, quatenus est homo albus, quia locum formæ obtinet, qua est homo albus; non est enim inconueniens, quod accidens sit de essentia substantiæ, non secundum se acceptæ, sed secundum aliquam aliam considerationem. Materia igitur secundum se, & secundum propriam naturam considerata, potentia vniuersalis est accidens eius proprium, & essentiam ipsius consequens, vt iam demonstrauimus; sed considerata materia prout refertur ad alia, & vt est principium rerum, potentia vniuersalis est eius conditio necessaria, tanquam eius naturam constituens, quemadmodum esse rationis participem est conditio necessaria homini vt sit homo, & eius naturam constituit; proprius enim modus, quo materia est principium rerum naturalium, consistit in hac potentia vniuersali, qua est apta recipere omnes formas, ita vt dicere possumus, potentiam patiendi

*Secun.
dictum*

D

E

F

Quomodo de materia prædicantur res omnes, & quomodo negentur.

endi esse rationem formalem principij materialis; essentia enim materiae est secundum naturam prior hac potentia vniuersali, quia subiectum est natura prius accidente proprio, & est tanquam eius causa; ipsa vero potentiae ratio, si bene consideretur, est natura prior ratione principij materialis: non enim quia materia est principium materiale, ideo habet potentiam patiendi, sed è contrario, quia habet potentiam patiendi, ideo est principium materiale; potentia igitur vniuersalis est veluti forma & ratio materiae, quatenus est materia rerum, hoc autem est quatenus ad alia refertur vt principium: hoc significauit Aristoteles in secundo libro de Anima, quando dixit [*materia est diuina*] nam sumpta materia, vt est principium, quomodo sumit eam Philosophus naturalis, potest vocari potentia in casu recto, quia potentia est eius ratio constitutiuua. Est autem animaduertendum, non idem de priuatione, ac de potentia dicendum esse: nam priuationem sumendo eodem modo, quem declarauimus, priuatio est necessaria materiae propter generationem, non vt conditio materiae ad recipiendum, sed vt terminus generationis à quo, ob id priuatio est tertium principium distinctum essentialiter à materia; nam in generatione alio officio fungitur materia, alia priuatio; & proprius eius modus, quo dicitur principium, longe diuersus est ab eo, quo materia principium dicitur: at potentia non est terminus generationis, sed est solum conditio necessaria materiae, vt sit materia, propterea haec non constituit quartum principium, sed est ratio constituens principium materiale. Idecirco errasse mihi videntur nonnulli, qui priuationis necessitatem in eo firam esse existimarunt, vt sit necessaria propter materiam, hoc argumentum ducti, quod ex materia non priuata nihil generari posset: hoc autem dicentes videntur priuationem ponere inter conditiones, materiale principium constituentes, quo fieret vt priuatio non esset tertium principium, sicut etiam de potentia modo dicebamus. Quamobrem dicendum potius est, priuationem esse primam necessariam propter generationem: tanquam eius terminus à quo, quia de ratione generationis est, vt non esse praecedat esse; deinde vero esse necessariam materiae eo modo, quem antea declarauimus, nempe quoniam principia praestant sibi mutuam operam, & quemadmodum ex materia sine priuatione nihil generaretur, ita neque ex priuatione sine materia, neque ex duobus principiis vtcunque acceptis sine tertio. His igitur duobus modis se habet potentia vniuersalis ad materiam, vt ego arbitror, & per haec multae difficultates soluuntur. Sententiam autem nostram testimonium aliquorum comprobasse videtur,

A qui duo haec dicta, eorumque discrimen non intelligentes, ea tamen vtraque protulere, tanquam ab ipsa veritate coacti: nam quatuor rationes attulerunt, cur haec potentia sit essentialis primae materiae; vna est, quoniam manat immediate à natura materiae; secunda, quod per eam essentia materiae ad formam dirigitur; tertia, quod ex materia & forma fit vnum tanquam ex potentia & actu; quarta, quoniam haec potentia ponitur loco differentiae substantialis ad declarandam naturam materiae, quae aliter declarari non posset. Haec omnia vera sunt, si bene ac distincte intelligantur: nam primus & quartus modi referunt primum dictum nostrum, quo asseruimus potentiam respectu materiae in prima notione acceptae esse proprietatem consequentem eius naturam, & sumi loco propriae differentiae ad declarandam materiae naturam, quum sine potentia dicere quidem possimus quid materia non sit, sed non reuera quid sit: secundum vero ac tertius modi referunt secundum dictum nostrum: nam essentia materiae ad formam recipiendam dirigitur, dum materiam vt principium consideramus: dirigitur autem per potentiam tanquam per rationem formalem, quod isti consentiunt, dum dicunt, per eam: non enim recte diceretur, per potentiam, si potentia esset solum quoddam consequens; sed hoc conuenienter dicitur, si potentia est quoddam prius, quod causae locum obtinet; idem est sensus tertij modi: nam in eo quoque materia vt principium sumitur, proinde est ei essentialis haec potentia iuxta primum modum dicendi per se; discrimen solum est, quod in secundo illorum modo materia consideratur vt principium generationis corporis naturalis, quae est consideratio Physica; in tertio autem vt principium substantiae materialis, quae est consideratio Metaphysica, & vtroque munere fungitur materia per potentiam, tanquam per rationem formalem. Hi ergo in omnibus verum dixerunt, distinctionem tamen duplicis essentialis non animaduertunt, sed ea confuderunt, & tanquam vnum & idem pronunciarunt.

De potentia particulari, quomodo ad Materiam se habeat. Cap. XIV.

F Demum tertium dictum est; potentia particularis est accidentalis materiae, tam in prima, quam in secunda notione acceptae, sumendo accidentale pro eo, quod distinguitur ab vtroque essentiali, hoc est, quod nec primo, nec secundo modo est per se; hoc ita probari potest: illud, sine quo aliud esse potest, & acci-

Prima ratio.

ens, tum vt principium rerum; igitur hæc potentia est ei accidentalis, tum in prima, tum in secunda notione acceptæ: maior propositio clara est, minor probatur: potentia particularis est illa, quæ hæc tantum formam respicit; vt formam hominis, non alias; atqui sine hac particulari potentia existere potest materia vt principium aliarum rerum, & existit actu, priusquam hæc potentiam particularem recipiat; patet enim non esse in ligno potentiam particularem ad formam hominis; quoniam igitur potentia hæc particularis non vna est, sed plures pro formarum multitudinem, sine qualibet existere potest materia, proinde nulla talis potentia est materiae essentialis. Præterea hæc potentia nec primo, nec secundo modo dicendi per se in materia inest, ergo est illi accidentalis: consequentia est Aristotel. in context. 32. libri primi Posteriorum: antecedens facile probatur: nam si hæc potentia inest materiae per se vel primo, vel secundo modo, materia nullam formam recipere posset, neque enim illam, ad quam potentia illa refertur, neque aliarum vllam; non illam, ad quam refertur, quia recepta forma potentia periret; tollitur enim potentia in aduentu actus - attamen interire potentia non posset, quia quicquid inest per se vel primo, vel secundo modo, id necessaria, ac semper inest: non etiam alias, quia ad nullum earum esset peculiariter præparata, sed ad illam solum; non potest autem materia aliquam formam recipere, nisi prius ad eam recipiendam præparetur, & habeat potentiam particularem respectu illius. Præterea materia suapte natura est libera, & indeterminata, & æque respiciens omnes formas; ergo nihil determinatum potest eius essentiam vel constituere, vel consequi; quare neque hæc potentia particularis, quum sit determinata ad respiciendam hanc vnam formam, non ad alias; patet igitur hanc determinationem, & coarctationem non provenire à natura materiae, sed ab aliquo alio, vt ab agente, & à forma præsentæ, quæ respectu formæ aduenturæ locum habet priuationis; hæc enim particularis potentia illa est, quam antea diximus esse cum priuatione coniunctam: siquidem potentia vniuersalis negatione potius iuncta est, quam priuationi. Non est autem ignorandum, duo in hac potentia particulari esse consideranda; vnum ipsam potentiam recipiendi formam quatenus potentia est, alterum vero illam determinationem & restrictionem ad hanc vnam formam respiciendam, & non ad alias: quatenus igitur est potentia patiendi, carens insequitur naturam materiae, & ita illi est essentialis; sed quatenus est determinata, & coarctata, carens est ei accidentalis, nec provenit à natura materiae, sed ab alio, vt dictum est.

Secunda
ratio.

Tertia
ratio.

A Hæc igitur potentia corruptibilis est, quia necesse est accedere actu eam interire, ideo de hac loquitur Auerroes in Commentario septuagesimo primi libri Physicorum, quando dicit, potentiam non esse de essentia materiae, eo argumento vtens, quod quum in aduentu formæ hæc potentia intereat, materia simul interiret, si potentia esset illi essentialis; hæc enim Auerrois ratio de potentia vniuersali nihil roboris haberet, quum illa nunquam intereat: hanc etiam B respexit Simplicius in contextu quinquagesimo octavo eiusdem libri, quando dixit potentiam esse accidentalem materiae; quare hæc potentiarum distinctionem dubia multa solvantur.

Potentia
particularis
corruptibilis
est.

Quanam potentia actui opponatur.

Cap. XV.

C Qum duplex sit potentia, considerandum manet, an vtraque opponatur actui, an altera solum: de potentia particulari clara res est, habet enim priuationem coniunctam, ratione cuius opponitur actui priuatiue, vt dictum est supra. De vniuersali vero potentia dubium est, ea namque non cum priuatione, sed cum negatione est coniuncta, quam obrem non potest actui opponi vt priuatio habitui, si verum est id, quod antea diximus, potentiam opponi actui ratione priuationis annexæ: præterea hæc potentia, quum perpetua sit, & nunquam intereat non recedit in aduentu formæ, non est igitur contraria formæ, si cum ea manet in materia. Quapropter huius ego sententiæ sum; potentiam vniuersalem non opponi actui, sed de sola particulari id verum esse, quod supra de oppositione potentia & actus dictum à nobis est; potentia namque vniuersalis non respicit reuera formam, sed potius vniuersam formarum omnium collectionem, seu earum infinitam receptionem, quo fit vt nunquam tota impleatur, proinde nunquam intereat, siquidem interire potentiam in aliud est, quam totam adimpleri, quod de hac dici minime potest. Huic potentiae similis est potentia continui ad diuisionem infinitam, quæ nunquam ad perfectum actum ducitur; sed ad imperfectum, qui cum potentia semper est commissus: hæc est Auerrois sententia in 9. Metaphysicorum comment. 11. vbi dicit potentiam continui ad diuisionem infinitam, & potentiam primæ materiae ad infinitas formas, eiuſdem esserationis, quia nunquam ad completum actum ducuntur, sed ad incompletum, qui nunquam seiungitur à potentia: idem legimus apud Auerroem in Comment. 79. libri octauæ Physicorum, vbi dicit non dari potentiam actiuam materialem infinitam, daritam è passivam infini-

Potentia
vniuersalis
non
opponitur
actui.

infinitam, hæc enim est potentia primæ materiæ, quæ ab ipsâ materia nunquam separatur, licet ei alius semper, & alius actus adueniat: sed in illo Commentario vndecimo libri noni Metaphysicorum clare dicit, potentiam hanc infinitam, & perpetuam, quæ est in prima materia, non esse illam, quæ respicit actum; nam potentia, quæ ad actum refertur, est illa, quæ opponitur actui, & in aduentu actus destruitur. Hæc igitur potentia vniuersalis non opponitur actui, sed quando restringitur, & contrahitur ad recipiendam aliquam certam formam tunc fit opposita illi formæ, quia iam facta est particularis, & iuncta priuationi propriæ illius formæ. Ex his sumitur solutio cuiusdam dubii, quod multis negotiis facessit, cuius mentionem facit Achillinus in primo suo libro de Elementis dubio 13. & Ioannes Gandauensis in quæstione 25. libri primi Physicorum, idque tale est: in singula portione materiæ inest potentia recipiendi formas numero infinitas; iuxta Aristotelis sententiam ætænum mundum statuentis, quoniam igitur singulo actui propria potentia respondet, sequitur esse in illa materia particula potentias numero infinitas, & ita dari numerum actuum infinitum, quod nullo modo asserendum est Gandauensis nesciens dubium hoc aliter soluere; concedit esse in illa materia potentias infinitas, quod est absurdum manifestum, ideo & quæ ab ipso, & quæ ab Achilliano hæc de re dicuntur, quum vana prorsus, & inutilia sint, dimittantur. Ego vero constanter negandum puto, esse in illa materia potentias infinitas, dico enim vnâ esse potentiam vniuersalem, per quam materia respicit indistincte omnes formas per omne futurum tempus aduenturas: potentias vero particulares esse quidem infinitas, prout respiciunt actus numero infinitos, at non simul omnes existere in eadem materia: singula namque huiusmodi potentia cum priuatione est, & cum propria præparatione ad talem formam, non potest autem eadem materiæ particula esse simul ad omnes formas recipiendas peculiariter præparata, nam dicere ad omnes æque præparatam, est dicere ad nullam, & omnino negare in materia potentiam particularem: hæc igitur potentia in eadem materia vel vna tantum est, vel plures, non tamen infinitæ, sed pauca, vt in semine humano est potentia particularis, & proxima ad formam hominis recipiendam; est etiam in eodem particularis potentia recipiendi formas elementorum; potest enim tum in hominem conuerti, tum in elementa dissolui; at nulla ibidem est potentia particularis ad alias

formas posterioribus temporibus aduenturas; vt ad formam auri, vel ad formam lapidis, licet fieri possit, vt dissoluto semine in elementa, ex iis postea generetur lapis, vel autem ad illas igitur tantummodo formas materia habet potentiam particularem, quas statim post illam, quam habet, recipere apta est, hæc autem plures quidem esse possunt, non sunt tamen omnes, neque infinitæ. Patet igitur potentias particulares, quæ respiciant infinitas formas, esse quidem infinitas, non tamen simul omnes existere in eadem materia, vt in argumento sumebatur, sed vnâ post aliam de materia educuntur; sunt, igitur eo modo infinitæ potentia, quo etiam formæ sunt infinitæ, nempe non actu, sed potestate, & successione, quod quidem non est absurdum; sic enim etiam continuum habet potestatem, vt in partes diuidatur successione infinitas; quam continui potentiam si vnâ esse dicamus, quæ respiciat infinitam diuisionem, ea respondebit potentia vniuersali primæ materiæ respicienti indistincte omnes formas, & infinitas per infinitam successione aduenturas, licet ipsa sit vna, illæ vero infinitæ. Sed Gandauensis videns hanc solutionem, quæ ex consideratione potentia vniuersalis sumi poterat, eam nititur reprobare, & inquit: si vna numero est potentia respiciens infinitos actus aduenturos, ergo si hæc ad actum redigatur per vnus formæ aduentum, necesse est vt simul redigatur ad actum respectu omnium formarum, & ita necesse est, vt adueniente vna forma; adueniant omnes, & infinitæ eodem temporis momento. Hæc tamen argumentatio vanissima est, quia nos, negamus hoc absurdum sequi, & in hoc ipse deceptus est, quod. supposuit potentiam materiæ penitus adimpleri per vnus formæ receptionem, quod quidem de potentia vniuersali falsum esse asserimus, ea namque non vnâ tantum formam respicit, sed omnes, ideo vna recepta in materia, non adimpletur tota potentia, sed remanet respiciens alias; sola autem potentia particularis adimpletur per vnus formæ aduentum, sed hæc illam vnâ formam respiciebat, non alias, ideo non est necessarium, simul cum illa forma alias omnes formas aduenire: argumentum igitur Gandauensis nihil roboris habet, & solutio nostra prædicti dubii firmissima, ac tutissima est: potest autem quique ea, quæ hæcenus diximus, bene considerans, & prædictis distinctionibus vtens, alia, quoque, quæ hæc de re existunt, dubia facile soluere.

Obiectio Gandauensis contra solutionem.

Solutio obiectio- nis.

J A C O B I
Z A B A R E L L Æ
P A T A V I N I,
D E
P R I M A R E R V M M A T E R I A
L I B E R S E C V N D V S.

Sententia Scoti de actu entitativo Materiae, & eius argumenta.

Cap. I.

Actenus ea consideramus, quæ primæ rerum materiæ, vt ad alia relatæ competere videtur, sequitur vt illa tractemus, quæ ad primam eius notionem B

perlinent, atque illi secundum se sumptæ attribui ab aliis solent, quæ eo difficiliora sunt, quo magis abscondita, ac tenuis, atque exilis est primæ materiæ natura; hinc enim fit, vt longè facilius sit eam vt ad alia relatam, quam vt absolute acceptam contemplari. Duo autem sunt, quæ consideranda proponuntur, & de quibus magna esse solet inter Philosophos disceptatio; vnum, an prima materia secundum suam naturam actum aliquem habeat, alterum vero, an sit per se corpus. Actum in materia ponit Scotus libro 2. Sententiarum, distinct. 12. quæst. 1. & 2. quem vocat actum entitativum; & hunc declarans inquit duas dari potentias, proinde & duos actus illis respondentes: vnam vocat potentiam subiectiuam, quæ tribuitur materiæ; hæc enim potentiam habet, vt omnibus formis subiiciatur, ideo huic potentiæ respōdet actus formalis. qui eam adimplet: alteram potētiam vocat obiectiuam, eaq; tribuitur non causæ, sed effectui; effectus enim qui non est actus, esse tamen potest, dicitur esse in potentia obiectiua respectu suarum causarum, à quibus produci potest, vt ante mundi creationem dicimus mundum fuisse in potentia obiectiua opificis, à quo produci poterat, sed non in potentia subiectiua, quia nulla præerat materia, ex qua mundus generatur, sed ex nihilo creatus est: homo vero antequam generetur, dicitur esse in potentia tum obiectiua respectu agentis, à quo produci potest, tum subiectiua respectu materiæ, ex qua potest generari. Potentiæ huic obiectiue respondere inquit

A actum entitativum, quando enim res est actu producta, & iam habet esse actu extra suas causas, tunc dicimus eam habere actum, non quidem formalem, sed (vt ipse vocat) entitativum; talem igitur actum habuit prima materia, quum primum à Deo fuit producta, sine vlla ope formæ, & ita secundum propriam naturam, & secundum primam suam notionem habet actum entitatis proprium, & ab actu formali, quem postea recipit, distinctum. Hæc est Scoti sententia, quam ipse

pluribus argumentis confirmare nititur, quorum primum, quod ex his, quæ modo diximus, colligitur, tale est: id quod actu reperitur extra suas causas, habens entitatem realem distinctam ab entitatibus omnium aliarum rerum, est ens actu, & habet actum entitativum: at materia est huiusmodi, vt patet; ergo habet per se actum entitativum. Secundo sic argumentatur: si materia non habet actu entitatem realem distinctam ab entitate formæ, compositum non potest dici compositum, sed est simplex, quia non dicitur compositum, nisi constet ex re & re, & vtraque res sit actu in illa compositione. Tertium sumit argumentum ex modo loquendis; dicimus enim materiam esse actu principium per se rerum naturalium, esse actu materiam, esse actu subiectam formæ; est ergo ens actu; nam si detur oppositum, non erit actu principium, neq; actu materia, neq; actu sub forma. Quarto, materia apud Aristotelem est id, ex quo præexistente, & in-

existente res fiunt, ergo existens; atqui existentia dicitur actu, ergo materia est ens actu. Possumus etiam sententiam Scoti confirmare auctoritate Themistii in digressionem prædictam, vbi inquit, materiam in prima sua notionem esse aliquid, & esse actu. Hoc ita demonstrato, infert inde Scotus alteram hanc conclusionem: quum materia actum entitatis habeat, potest etiam per se actu existere sine vlla forma, quod multis argumentis probat. Primo sic: posituum absolutum distinctum ab alio absoluto, & natura prius illo, potest absq; repugnantia sine illo existere: at materia est ens posituum absolutum distinctum à forma, & prius omni forma tam accidenta-

Primum argumentum Scoti.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Secunda conclusio Scoti.

Primum argumentum.

Scoti optatio.

Dua potentia apud Scotum.

E.

dentali, quam substantialis; ergo materia sine vlla forma existere potest: maior propositio clara est ex discrimine absoluti & respectiui; respectiuum enim vt sit, requirit suum correlatiuum, absolutum vero nō requirit aliquid aliud, quare sine alio esse potest; patet et minor, quia materia est ens positiuum, & absolutum, quum sit substantia, & est natura prior omni forma, nam inquit Arist. in partic. 52. libri 1. Phys. subiectum est natura prius predicato. Secundo, materia comparata cū singula forma potest existere sine illa; ergo etiam sine omnib. simul sumptis, quia si vnā respicit contingenter, omnes quoque contingenter respicit. Tertio, si materia non potest existere sine forma, præscriberet sibi formam, ergo aliquam statutam formam; at hoc falsum est, quoniam materia nullam sibi certam formam præscribit: consequentiam probat, quia id, quod sibi præscribit genus, certam quoque aliquam speciem illius generis necessario sibi præscribit; si quid enim essentialiter est animal, est necessario aliqua certa species animalis. Quarto, ad huius sententiæ confirmacionem adducere possumus Simplicii & Auerois testimonium: nam Simplicius in cōtextu 52. libri primi Physicorū inquit, materiam esse posse se ipsam, formam vero nō posse. Aueroes autem in primo capite libri de Substantia, orbis dicit, materiam esse actū vnū ex entibus per se existentibus. Quare conuicti manifeste videntur Simplicius & Aueroes, primam materiam posse per se actū existere sine vlla forma.

Confutatio opinionis Scoti. Cap. II.

HÆc Scoti sententia primo quidem aspectu speciem quandam veritatis habet, at si bene consideretur, ialsa est, tum secundum Aristotelicam, tum secundum veram philosophiam; vanū enim est, alium actum ponere præter formalem, quod ostendo tum ex actus, tum ex potentie consideratione, vnde etiam Scotus ad probandum actum entitatum argumentum sumebat; ante omnia dicere debet Scotus, an actus entitatus sit aliquid, an nihil; nam si nihil est, ergo non datur; si vero aliquid, videntū est quidnam sit: igitur ne ipsum cum actu formali confundamus, consideremus illum, qui attribuitur primæ materiæ, quæ secundum se nullum habet actum formalem; actus igitur, quem in prima materia Scotus ponit, si est aliquid, vel est substantia, vel accidens; accidens quidem esse non potest, quia secundum Scotum nil aliud est actus entitatus, quam entitas talis, entitas autem materiæ nil aliud est, nisi materia ipsa; non potest ergo actus entitatus materiæ esse accidens, nisi materia sit, accidens, quod quidem Scotus non diceret; est ergo substantia: atqui substantia secundum Ari-

A stotelem diuiditur in materiam, & formam, & compositum; forma quidem esse non potest, quum Scotus: distinguat maxime actum hunc entitatum ab actu formali, multo minus est aliquid compositum, quia sequeretur in entitate materiæ esse compositionem materiæ cum forma, & actum hunc non esse nisi formalem, quorum neutrum concederet Scotus: si vero est materia, vel est materia materiæ, & ita materia constaret ex alia materia; vel est ipsamet materia, quod omnino confitendum est; quemadmodum enim ens homo, seu entitas hominis nil aliud est, quam homo, ita nil aliud est entitas materiæ, quam ipsamet materia; hanc igitur entitatem actum appellare, ita vanum est, vt nunc mente quidem concipi possit, quum potius naturæ materiæ contrarium nomen omnes Philosophi attribuerint; nempe nomen potentie, & dixerint eius naturam in hoc esse constitutam, vt sit ens potestate, potestas autem opponitur actui, quare quum materia sit simplex, si eius natura caesit, vt sit potentia, eadem non potest esse actus; quam in sententia Scoti absurditatem optime notauit Ioannes Baconius in distinct. 12. lib. 2. Sententiarum. Vel enim potentialitas materiæ est actualitas, vel si re distinguuntur, natura materiæ nō est simplex, quum per vtramque materiæ natura denotetur. Illud quoque apud Aristotelem aperte legimus in contextu 2. libri 2. de Anima, vbi materiam dicit esse potentiam; & in contextu 8. libri 7. Metaphysicorum, negat de materia omnem determinationem entitatis: illud igitur quod non est aliquid ens determinatum, quomodo potest vocari ens actū? clara est etiam sententia Aristotelis, quod ens diuidatur per potentiam & actum, & in omni categoria sit potentia & actus, vt videre est in libro tertio Physicorum: part. 3. & 6. & in 1. de Anima, partic. 6. igitur si datur ens potestate, quomodo omne ens debet actum denotare? est igitur hic actus commentum Scoti; quod enim materiam appeller ens, concedimus, sed non ob id est dicenda ens actū, quum secundum se non sit ens, nisi potestate, imo neque proprie dicatur ens, vt antea ostendimus, & vt Aristoteles dixit, sed principium & materia entium, si quidem non est in rerum natura tamquam species aliqua entis, neque habet certam vllam naturam specialem, sed solum est quoddam inchoamentum specierum entis. quum igitur materialis sit, eam appellare actum, quatenus est ens, & fingere hunc esse diuersum ab actu formali, arbitraria est appellatio, quæ omni ratione caret, possemusque eadem ratione materiam appellare asinum, ac dicere nos asinū sumere in significatione diuersa ab illo asino; qui est species animalis; quin potius rationi consonū, ac necessarium est, dari in rebus.

Secundū

Tertium

Quartū

Ton datur alius
dus præ
er formalem.
ctus en
tatiū
proba
io.

Potentia
obiectiua
reprobatio.

rebus aliquid, quod sit pura potestas, nihilque in se habeat actus, vt sit idoneum rerum omnium inchoamentum, sicuti recte considerat Ioannes Baconius in loco prædicto. Sed actus hic efficaciter etiam reprobatur per probationem potentia obiectiua, quam Scotus excogitauit: nos enim apud Aristotelem duas tantum potentias inuenimus, actiuam & passiuam, vt patet in nono Metaphysicorum, & duos tantum, primum & secundum, quos ponit in initio secundi libri de Anima, quos ad duas illas potentias optime refert Thomas in quaestione prima disputata, dicens, potentiam passiuam referri ad actum primum, quia materia est receptiua formæ; actiuam autem referri ad operationem, quæ est actus secundus: & sicuti primo dictus est actus de operatione, postea vero traductum est nomen etiam ad formam; ita primo dici nomen potentia de actiuam, deinde attributum esse etiam passiuæ: & sicuti nihil paritur; nisi ratione potentia passiuæ, ita nihil agitur, nisi ratione actus primi; nam pati est materia, agere autem formæ, soli namque formæ potentia actiuam attribuitur. Potentia igitur obiectiua nihil esse potest ab his duabus distinctum, idque facile ostenditur: nam si dicamus hominem, qui nondum est genitus, esse in potentia obiectiua, quaerendum erit, in quonam ea potentia adhaereat, quum adhuc homo non sit; certe nil aliud si responderi potest, nisi eam esse in prima materia; hominis enim generandi nihil tunc existit, nisi materia, quæ ipsius pars futura est; atque potentia in materia non alia inest, quam subiectiua; quare potentia illa obiectiua, qua homo potestate esse dicitur, nil aliud est, quam potentia subiectiua; nam dicere hominem esse in potentia obiectiua, est dicere materiam habere potentiam recipiendi formam hominis, imo nil aliud est potestate homo, nisi ipsamet materia. Idem etiam de potentia actiuam considerare possumus: quando enim dicitur, mundum, antequam crearetur, fuisse in potentia obiectiua respectu agentis, tunc non significamus potentiam aliquam existentem; quum enim tunc mundus nihil sit, nihil etiam est ista potentia, prout mundo attribuitur, quia nihil existit in quo recipiatur; ideo si bene illa potentia consideretur, nil significat secundum se, nisi non repugnantiam terminorum, hoc est, negationem impossibilitatis, & veritatem huius propositionis: possibile est mundum creari; talem autem potentiam non esse aliquid reale docet Aristoteles in contextu decimo septimo libri quinti Metaphysicorum; vanum igitur est, hanc potentiam, quæ nihil est, nisi ens rationis; statueret vt te distinctam ab illis potentiis, quæ apud Aristotelem sunt entia realia: est tamen hæc potentia obiectiua aliquid reale; dum

fumitur vt idem, quod potentia actiuam; quando enim dicimus mundum esse in potentia obiectiua, si quid reale significamus, id non est nisi ipsa potentia actiuam Dei, ita vt dicere mundum fuisse tunc in potentia obiectiua, nihil aliud significet, quam Deum habuisse tunc potentiam actiuam creandi mundum, potentiam autem Dei Deus ipse est; igitur nihil reale respondet illi potentia, nisi Deus ipse, cuius est potentia creatiuam; nihil ergo est illa potentia obiectiua re distinctum à potentia actiuam. Hinc colligimus, conuenientius dici, effectum, quando nondum est, esse tamen potest, esse in potentia passiuam materia, quam in potentia actiuam agentis; quo fit, vt etiam conuenientius diceretur in potentia obiectiua respectu materia, quam respectu agentis; quum enim utroque modo aliquid ipsi effectui attribuamus, inaniter id attribuimus, quatenus ille effectus nihil est: vanum ergo est attribuere mundo potentiam obiectiuam respectu opificis, dum ipse mundus nil penitus est, quum nulla prorsus mundi pars præexistat: at si diceremus hominem generandum præexistere in potentia obiectiua, id est, subiectiua materia, rectius loqueremur; materia enim præexistit, quæ futura est pars substantia hominis generandi, proinde potestate homo iure appellatur aliquo igitur modo tunc homo existit, cui attribuamus vt sit in potentia obiectiua, sed quia homo ille non est nisi materia ipsa, nil aliud est potentia obiectiua, quæ tribuitur homini, quam ipsa potentia subiectiua materia, vt ante dictum est, Ex his igitur patet, potentiam obiectiuam nihil esse distinctum ab actiuam, & à passiuam, & omnia argumenta, quæ à sectaribus Scoti pro sua opinionis defensione adducuntur, vana & sophistica sunt: ea quidem multa sunt, sed in præsentia satis sit duo in medium afferre.

E Vnum est, potentia subiectiua materia vna est: potentia vero obiectiua, quæ effectibus attribuitur, sunt plurimæ; nam dicimus hominem esse in potentia obiectiua, respectu materia, sic a sinum, sic lapidem, & alias res; plurimæ igitur sunt potentia obiectiua effectibus attributa, vna autem est potentia subiectiua materia, ergo re distinguuntur: sic potentia actiuam vna in agente est, obiectiua autem plures, quia plures effectus ab eodem agente produci possunt. Alterum argumentum est: subiectum generationis est re distinctum ab utroque termino, ideo si generetur aer, terminus à quo mutationis illius est aer potestate, terminus autem ad quem, est aer actu, igitur materia distinguitur à termino à quo, ergo & potentia subiectiua ab obiectiua, nam subiectiua attribuitur materia; obiectiua autem termino à quo. Sed utrumque argumentum leuif-

Duo argumenta
Scotistarum.
Primum argumentum.

Secundum

*Solutio
primi.*

leuissimum est. Ad primum enim dicimus; nil aliud per illud ostendi, nisi potentiam actiuam eandem, quæ respectu ipsius agentis vna est, fieri multiplicem, vt relata ad plures effectus, quos producere potest; sic potentiam passiuam, quæ respectu materiae vna est, recipiendi omnes formas, fieri multiplicem vt relata ad varias formas, quas respicit; est igitur eadem potentia re, quæ sit plures secundum rationem. Ad secundum dico, terminum à quo generationis formaliter non esse aerem potestate, sed potius non aerem, id est, priuationem, & non esse ipsius aëris: & quamuis priuatio connotet potestatem ad aerem, illa tamen potestas est conditio materiae subiectæ, vt antea demonstrauius, non terminus à quo generationis, qui est tertium principium à subiecto distinctum; igitur potentia aer est potius ipsa materia, quam priuatio, & res ita manifesta est vt mirum sit, quod illi sint ausi his cauillis tenebras offundere veritati; quum enim Aristoteles trium principiorum necessitatem collegeret ex necessaria distinctione duorum contrariorum terminorum: à quo, & ad quem, & subiecti tertii, quod vtriusque subternitur, isti terminum à quo, cum subiecto confuderunt, dum potentiam attribuere termino à quo, quum potius subiecto, vt eius necessaria conditio, attribuenda sit. Quoniam igitur manifestum est, non dari potentiam obiectiuam distinctam re ipsa ab actiua, & à passiuâ, sequitur vanum esse etiam actum entitatiuum vt distinctum à formali: quum enim ex potentia illa obiectiua induxerit Scotus huius actus necessitatem, ea sublata hunc quoque actum correre, vel ab actu formali non distingui necesse est; reuera enim non datur alius actus, quam formalis; & hic vnus respondet omnipotentiae, tam actiuae, quam passiuæ: de passiuâ quidem concedit Scotus, ego vero de actiua quoque ostendo, tum iuxta Aristotelis sententiam tum secundum veram philosophiam; apud Aristotelem clarum est, materiam esse æternam, & nullum esse agens, à quo sit vnquam creata, vel creari possit; nunquam igitur materia fuit in potentia obiectiua secundum Aristotelis opinionem, qui putauit nullum dari agens tantæ potentiae, vt possit totam rem producere absque vlla materia præsupposita, sed solum ex præexistente materia: quam obrem nil remanet, quod ab aliquo agente produci possit, nisi sola forma; hanc enim educens de potentia materiae præexistentis, sic rem producere dicitur: quem admodum igitur potentiae passiuæ, ita etiam actiuae nullus respondet alius actus, nisi formalis, neque aliud est obiectum vtriusque potentiae, nisi actus formalis: nam quælibet res actu existens, existit per formam; hanc igitur producens agens dicitur rem ipsam producere; for-

*Solutio
secundæ
formalis re-
spondet
vtriusque
potentiæ
secundum
Aristot.*

A mam enim equi, vel asini de potentia materiae educere, est equum vel asinum producere, & è conuerso equum producere, est formam equi de materia educere; hoc significauit Aueroes libro octauo Metaphysic. comment. 15. dicens, agens non largitur multitudinem, sed perfectionem, & libro vndecimo Metaphysic. comment. 18. agens reuera non congregat duo inter se, formam, & materiam, sed ex materia præexistente formam, quæ potestate erat, in actum educit; quæ verba perperam interpretatur Scotus in prædicta distinctione 12. libr. 1. Sententiarum, quæstione 1. cõtrarium enim habens sensum illi, quem eis ipse attribuit; nam agens largiretur multitudinem, si totam rem produceret: cuius nulla pars prius existisset; sic enim auget rerum numerum, quia producerat rem illam, quæ prius non erat; nec video, quomodo hoc negare possit Scotus, & asserere id non esse multitudinem largiri; sed materiae iam existenti & aliquam formam amittendi, aliam formam tribuere non est numerum rerum augere, sed perfectionem mutare, & materiae tribuere nouam perfectionem loco alterius amissæ perfectionis: congregare autem diceretur, si materiam & formam separatim prius existentes cõiungeret, sic enim nihil produceret; solum igitur formam producit, quæ est perfectio, & actus vtriusque simul potentiae respondens. De ipsius ergo Aristotelis sententia nullum esse dubium potest. Maiorem veritatis speciem habet opinio Scoti secundum Christianam Theologiam, quæ docet, primam materiam vna cum alio rebus à Deo fuisse creatam; quoniam enim, antequam crearetur, erat solum potestate, necessarium videretur, vt statim creata extiterit actu, tanquam ens aliquod ante receptionem formæ, & ita habuerit ex se actum entitatis, sed non actum formalem. Attamen sic quoque, si res bene intelligitur, opinio Scoti falsa est: nam proprie loquendo, materia non fuit à Deo creata vt res quædam, sed potius rebus concreata, quia non est aliquid per se determinatum in specie, sed est inchoamentum omnium specierum corporalium; non fuit igitur ita creata, vt nuda, & absque vlla forma per aliquod tempus extiterit, sed solum sub forma, vt optime Thomas sensit; nisus præcipue argumentis, quo Aueroes vtitur in commentario duodecimo libri secundum physicorum, si materia prima existeret sine forma, sequeretur, id quod non est actu, esse actu; quæ est contradictio; quoniam igitur secundum Theologos, Deus facere non potest, vt duo contradictoria sint simul vera, hinc Thomas colligit, Deum non potuisse creare materiam primam existentem sine forma, quia si existeret, iam haberet determinatam naturam, pro-

*Agens nõ
largitur
multitudi-
nem, sed
perfectio-
nem.*

*Pravã in-
terpreta-
tio Scoti.*

*Idem ostẽ-
ditur se-
cundum
Theologi-
am Chri-
stianam.*

*Materia
non fuit
creata,
sed cõcre-
ata.*

*pro-
inde.*

in de & actum formalem, quum tamen suapte natura nullum habeat actum formalem nullamque naturam determinatam. Alio quoque argumento idem confirmari potest: agens enim potens totum aliquem effectum producere, nisi impediatur, producit perfectissimum, quantum producere potest, hanc maiorem propositionem negare Scotus non potest, quum sæpe ea vatur: at Deus à nullo potest impedi, ne quamlibet rem perfectissimam in genere suo producat; quamlibet igitur perfectam produxit; ergo non materiam nudam, quia materia est imperfecte res omnes: quare materiam primo nudam creare, & illi postea formam imponere, repugnat perfectioni diuinæ, quæ imminueretur, si Deus prius imperfecte res creasset, postea vero formas imponendo perfectionem indidisset: res igitur primum absolutissimas, ac perfectissimas produxit, proinde materiam non informem, sed sub formis. Ex his igitur patet, obiectum potentia creaturæ Dei nunquam fuisse materiam, sed formam, id est, res ipsas vt formatas; hæc enim idem sunt apud eos, qui recte philosophari, non cauillari volunt: ideo optime illos sentire arbitror, qui dicunt, non esse in mente diuina ideam primæ materię distinctam ab idea compositi, propterea quod prima materia non est in entibus numeranda, nisi vt pars, & inchoamentum omnium, patet igitur materiam per se nunquam fuisse in potentia obiectiua, proinde nullum ex se actum habere, quia non datur alius actus, quam formalis. Sed hac de re Theologicam disputationem dimittamus; hæc enim res apud multos Thomæ sectatores luculentissime tractata, & examinata contra Scotum legi potest; consilium meum est non Theologicæ, sed Aristotelicæ disputare; quæ autem fuerit Aristotelis sententia iam dictum est; ipse enim nullum cognouit actum, nisi formalem & hunc solum omni potentia, tam passiuæ, quam actiuæ respondere existimauit, ita vt nihil sit in potentia obiectiua, seu respectu materię, sed respectu agentis, nisi forma, siue (quod idem est) compositum, quod per formam existit. Altera vero Scoti conclusio multo euidentius repugnat Aristoteli, & veritati, nempe qua asserit materiam posse per se absque vlla forma existere; hæc enim satis superque reprobatur argumento Auerrois prædicto, sequeretur enim, id, quod non est actu, esse actu, quæ est implicatio contradictionis. Addere etiam aliud argumentum possumus tale: formæ aliquæ non sufficienti vna cum materia ad tribuendam existentiam actiualem, ergo multo minus sola materia est apta per se existere; consequentia est satis manifesta, quia si aliquæ determinatæ naturæ accedentes ipsi materię adhuc non possunt rem actu existen-

Idea prima materia.

Contra secundam conclusionem Scoti.

Nulla forma generica potest dare existentiam.

tem constituere, multo minus id præstare sine illis nudâ materia potest; clarum etiam antecedens, nam anima nutritiua, & anima sensibilis sunt formæ substantiales, quæ secundum Aristotelem in secundo libro de Anima, sunt actus primi corporis naturalis, & constituunt hoc aliquid, nec tamen possunt tribuere existentiam, quemadmodum nulla alia forma generalis sine forma speciali, quia non datur viuens, quod non sit aliqua statuta species animalis, vel stirpis, nec datur animal, quod non sit aliqua certa species animalis. Videtur etiam hoc asserere Aristoteles in 2. contextu 2. libr. de Anima, dum inquit, materiam secundum se non esse hoc aliquid, nam si per se existeret, vt Scotus putat, esset substantia indiuidua demonstrabilis digito; igitur maxime esset hoc aliquid, quod Aristoteles negat. Quod si asserat Scotus, se id non dicere iuxta Aristotelis sententiam, sed solum secundum veram philosophiam, considerata omnipotentia Dei, sic quoque falsum dicit: si quid è à Deo, nil effici potest, quod implicet contradictionem; implicat autem hoc, quia si materia existeret actu sine vlla forma, iam necessario haberet determinatam & actiualem naturam; hoc autem repugnat naturæ materię; hæc enim à Deo est creatalis naturæ, vt nullam habeat in entibus determinatam naturam, sed recipere possit omnes rerum naturas; itaque si Deus id faceret, faceret id esse actu, quod non est actu, quod Auerrois argumentum fuit & Thomæ in 1. part. Summæ, quæ sit. 66. art. 1.

Declaratio quarundam distinctionum ad omnes soluendas difficultates.

Cap. III.

AD planam veritatis intelligentiam, omnique dubiorum solutionem, quædam sunt notandæ distinctiones. Primum quidem ratio erroris Scoti, ac totius hæc in re veritatis, ex hac distinctione sumi videtur: ens seu entitas sumi potest duobus modis, nam & essentiam, & existentiam significare potest; dum enim ens pro genere rerum omnium sumitur, essentia significat, nam animal quoque significat essentiam hominis, & aliarum specierum suarum; dum autem sumitur pro existentia, non significat genus, sed accidens quoddam intentionale; vt alias diximus in initio 2. Poster. existentia enim est quoddam additum essentia: quo fit, vt plura requirantur ad existentiam tribuendam, quam ad essentiam rei constituendam; essentiam enim propriam qualibet res habet per se ipsam, at non qualibet res apta est per se ipsam existere, sed multa sunt, quæ alio egent, per quod existant: nomen ergo entitatis ambiguum est, & tum pro essentia sumi potest, tum pro existentia, quod

Entitas sumitur & pro essentia & pro existentia.

quod deceptionum discrimen manifestum est in eadem propositione, quæ eodem tempore vera est vno modo, & altero falsa: vt hæc propositio; cometa est ens, nunc dum nullum existit cometa, falsa est, sumendo ens pro existentia; vera tamen est, sumendo ens pro genere: sicut hæc quoque vera est; cometa est halitus ficcus in sublimi accensus, etiam nullo existente cometa; hæc enim solam cometæ essentiam exprimimus, nihil dicimus de existentia.

Nomen quoque actus multifariam sumi solet, sumitur enim & pro forma, & pro effectu formæ: pro forma quidem sumi manifestum est, quum forma dicatur actus, vt videre est in initio secundi libri de Anima; quando autem formam vocamus actum, nihil aliud significamus, quam perfectionem propriam, qua aliquid in specie seu subaltera, seu infima constituitur; hoc autem non fit sine restrictione, ac determinatione, necesse enim est omnem formam, siue generalem, siue specialem contrahere materiam ad aliquam certam naturam, & esse rei perfectionem, & actum.

Sumitur autem pro effectu formæ, quando sumitur pro existentia, propterea quod actus existendi non est forma, sed effectus formæ, quum formæ propriam minus sit rem existentem constituere, non quidem omnis formæ, sed solum formæ vltimæ, quæ ad nullam aliam formam dirigitur; talis enim forma iuncta reali materiæ, constituit rem singularem per se existentem: vtramque acceptionem simul complexus est Aristoteles in 2. contextu 2. libri de Anima, dicens, hoc aliquid; nam hoc aliquid, non solum significat singulare existens, ac demonstrabile, sed etiam determinatam naturam; quia forma vtroque modo facit hoc aliquid; tum enim materiam contrahit ad certam quandam speciem entis, tum etiam constituit singulare existens, cum hoc tamen discrimine, quod illud omnis forma præstat, hoc vero sola forma vltimæ speciei; propriam enim naturam omnis forma constituit, tamen generalis, quam specialis; existentiam autem actu non omnis forma præbet, sed sola vltima, quia hæc non eget alia forma.

Sumitur autem nomen actus non modo ad denotandam existentiam rei simpliciter acceptæ, vt quum dicimus, eam actu esse, sed etiam ad significandam existentiam rei complexæ, id est, veritatem propositionis: dicimus enim, chimæra est actu non ens, quæ est vera enunciatio, nec alius est eius sensus, nisi quod vera est hæc propositio, chimæra est non ens, ob id ex ea non licet inferre, ergo chimæra est actu, neque enim chimæra est; sicut Aristoteles docet in libro de Interpretatione; quum enim de non ente possit aliquid vere enunciari, non licet ex veritate enunciationis inferre eius subiectum esse ens, quia potest esse non ens.

A Collectio totius veritatis quinque assertionibus. Cap. IV.

EX his aliquæ assertiones, seu conclusiones deducuntur, per quas tota rei veritas declarata, & contraria argumenta soluntur, suntque omnes vel per se manifestæ, vel satis demonstratæ per ea, quæ hæcenus dicta sunt.

Prima est: si entitas sumatur pro essentia, materia habet propriam entitatem distinctam ab entitate formæ: nemo enim est, qui ignoret aliam esse materiæ essentiam, aliam formæ; quum enim sit substantia, propriam essentiam habeat necesse est. Secunda assertio est: si entitas pro existentia sumatur, materia non habet entitatem propriam, sed solius compositi proprium est existere; materia vero, & forma coexistere potius composito, quam existere dicuntur; materia quidem, vt quæ existentiam recipit, forma vero vt quæ dat: hæc iam fuit antea demonstrata: nam si non omnis forma existentiam habet per se; non enim forma generis, sed sola forma vltimæ speciei, quatenus constituit rem existentem, existere per se dicitur, multo minus materia apta per se est existere, sed eget forma, quæ illi existentiam largiatur. Tertia conclusio est: prima materia secundum se non habet actum primo modo sumptum: ratio huius clara est, quoniam ita habere actum est habere determinationem, & contractionem ad certam naturam, hæc autem non fit nisi à forma: sola igitur forma est actus, quare si materia secundum se nullam habet formam, manifestum est, eam secundum se actum ita acceptum non habere.

Quarta conclusio est: si sumatur actus secundo modo pro eo, quod est actu existere, quæ formæ effectum esse diximus, materia prima non per se est actu, sed per formam, quæ ipsam perficit, & constituit hoc aliquid; hæc facile probatur, nam existentia insequitur formam, eamque non omnem, sed præstantem, & perfectam, quare necessario præsupponit actum primo modo acceptum: idque culibet consideranti manifestum est; nihil enim potest existere, cuius non sit determinata natura, secus enim ne mente quidem concipi, aut fingi alicuius rei existentia potest; quoniam igitur materia secundum se non est aliqua determinata natura, multo minus existit actu secundum se, siquidem plura ad existentiam requiruntur, quam ad determinationem certæ naturæ; hanc enim omnis forma præbet; illam vero sola forma vltimæ speciei. Quinta demum conclusio ex his omnibus deducitur talis: materia prima in sua essentia nullum continet actum, sed solam potentiam, ita tamen, vt nomine potentie non qualitatem significemus, sed substantiam quandam, quæ est fons, seu radix huius qualitatis,

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Quinta conclusio.

ratis, nempe substantiam quandam imperfectissimam, incompletam secundum speciem, & inchoamentum omnium specierum, nam huiusmodi natura satis congrue videtur potentia nomine significare: hæc clare ostenditur Aristotelis testimonio in multis locis; nam in secundo libro de Anima, contextu secundo inquit, materiam secundum se non esse hoc aliquid, quod significat eam non habere ullam certam naturam, nec ullam determinationem in specie, & addit ipsam esse potentiam. Sic septimo Metaphysicorum contextu octavo inquit, materiam non esse ullam ex entibus determinatam naturam, sed subiectum omnium, quare sententia Aristotelis est, materiam non esse modo villo ens actu, nomen enim actus notat determinationem, quæ aliena est à natura materiae: quare vanum est Scoti inuentum, quod omne ens, quatenus est ens, sit actu, quandoquidem secundum Aristotelem non omne ens est actu ens, sed datur etiam ens potestate, cuiusmodi maxime est prima materia, cui secundum propriam naturam nulla convenit appellatio actus; quod etiam Plotinus optime demonstrat in 3. libro 2. Enneadis, cap. 4. & 5.

Plotinus

Solutio argumentorum Scoti.

Cap. V.

PER hæc facile est solvere argumenta Scoti. **A**d primum enim dicimus, si entitatem pro essentia sumat, neganda esse maiorem; non enim quicquid habet realem entitatem, id est, essentiam, id habet actum entis, sed aliquid est, cuius essentia sit pura potestas, qualem materiae naturam esse iam diximus: si vero entitatem pro existentia sumat, negamus minorem; sic enim materia propriam entitatem non habet. **A**d secundum dicimus, si entitas pro essentia sumatur, totum esse concedendum; nam si materia essentiam propriam ab essentia formæ distinctam non haberet, utique id, quod materia & forma constat, non esset compositum, sed simplex, quia non constaret ex re & re: si vero entitas pro existentia sumatur, neganda est consequentia, quia nec forma, nec materia existentiam propriam habet extra compositum, sed vna est compositi existentia, qua & materia & forma existant, nec ob id totum dicitur simplex, sed constat ex re & re. Dico præterea tantum abesse, ut hoc argumento ostendatur, materiam habere actum aliquem, ut potius demonstretur, nullum habere actum, quandoquidem ex duobus actibus non fit unum, sed ex potestate, & actu, ut ait Aristoteles in contex. 7. lib. 2. de Anima, & fufius in 7. & 8. lib. Metaphys. igitur si compositum tanquam unum ex materia & forma constat, & forma est actus, necesse est materiam non esse actum, sed potestatem. **A**d tertium negare pos-

Ad primum.

Ad secundum.

Ad tertium.

Asumus consequentiam: quando enim dicitur, materia est actu principium, nil aliud denotatur, quam veritas huius propositionis; materia est principium, unde non licet inferre, ergo materia est actu per seipsam: possumus etiam omnia concedere; nam materia est actu principium, & est actu subiecta formæ, & est actu ens; non tamen ex se, sed per formam; dicere enim materiam esse actu principium, & dicere esse principium actu existens, idque vere dicitur, actu namque existit, at non per se, sed per formam; nullus enim actus competit materiae secundum suam naturam; in omnibus autem quæ competunt materiae secundum propriam naturam, si dicuntur illi inesse actu, actus ille non est secundum naturam materiae, sed merito formæ. Sic etiam ad quartum omnia concedimus: non posset enim materia existere, vel præexistere, nisi existeret, & nisi esset actu ens; est autem actu ens per formam, nunc quidem per formam huius compositi, prius vero per formam alterius. quod interit. Sic etiam dicendum est ad Themistium in digressione dicentem, materiam in sua prima notione esse aliquid, & esse actu, quod etiam apud Simplicium legimus in contex. 8. lib. 1. Physicorum; nil enim aliud significare voluerunt, nisi materiam habere propriam essentiam distinctam ab essentia formæ, & eam actu existere distinctam ab essentia formæ, ita tamen ut existere illi competat per formam; non enim sumunt ita materiam in prima notione, ut statuunt eam sine forma existentem, sed materiam sub forma existentis essentiam considerant, & dicunt esse propriam quandam materiae essentiam existentem sub forma; existere namque materiam, & ipsam materiae essentiam; qualicumque ea sit, actu existere nemo negat, dicimus tamen eam non per se, sed per formam existere. Alia quoque Scoti argumenta facile solvuntur, quibus ostendere nititur, posse materiam absque repugnancia existere per se, sine vlla forma. **A**d primum neganda est propositio maior; eam namque vera est solum de essentia rei, ac de mentali abstractione, at non de existentia actu, ac de separatione reali: si quid enim est absolutum prius natura altero absoluto, id ab illo non pendet secundum essentiam; ideo mente concipi, & abstrahi ab illo potest, id est, definiri & considerari absque illius consideratione; non est tamen necessarium, ut etiam existere actu sine illo possit; animal enim est absolutum, & natura prius omnibus speciebus suis, nec ob id aptum est sine illis omnibus existere actu sed solum potest definiri, & considerari absque illa illarum consideratione: sic etiam subiectum est natura prius accidente proprio, ut homo risibilitate, & est ens absolutum, quo fit, ut possit mente abstrahi à risibi-

Ad quartum.

Ad quintum.

Ad primum secundam conclusionem Scoti.

B dicitur, actu namque existit, at non per se, sed per formam; nullus enim actus competit materiae secundum suam naturam; in omnibus autem quæ competunt materiae secundum propriam naturam, si dicuntur illi inesse actu, actus ille non est secundum naturam materiae, sed merito formæ. Sic etiam ad quartum omnia concedimus: non posset enim materia existere, vel præexistere, nisi existeret, & nisi esset actu ens; est autem actu ens per formam, nunc quidem per formam huius compositi, prius vero per formam alterius. quod interit. Sic etiam dicendum est ad Themistium in digressione dicentem, materiam in sua prima notione esse aliquid, & esse actu, quod etiam apud Simplicium legimus in contex. 8. lib. 1. Physicorum; nil enim aliud significare voluerunt, nisi materiam habere propriam essentiam distinctam ab essentia formæ, & eam actu existere distinctam ab essentia formæ, ita tamen ut existere illi competat per formam; non enim sumunt ita materiam in prima notione, ut statuunt eam sine forma existentem, sed materiam sub forma existentis essentiam considerant, & dicunt esse propriam quandam materiae essentiam existentem sub forma; existere namque materiam, & ipsam materiae essentiam; qualicumque ea sit, actu existere nemo negat, dicimus tamen eam non per se, sed per formam existere. Alia quoque Scoti argumenta facile solvuntur, quibus ostendere nititur, posse materiam absque repugnancia existere per se, sine vlla forma. **A**d primum neganda est propositio maior; eam namque vera est solum de essentia rei, ac de mentali abstractione, at non de existentia actu, ac de separatione reali: si quid enim est absolutum prius natura altero absoluto, id ab illo non pendet secundum essentiam; ideo mente concipi, & abstrahi ab illo potest, id est, definiri & considerari absque illius consideratione; non est tamen necessarium, ut etiam existere actu sine illo possit; animal enim est absolutum, & natura prius omnibus speciebus suis, nec ob id aptum est sine illis omnibus existere actu sed solum potest definiri, & considerari absque illa illarum consideratione: sic etiam subiectum est natura prius accidente proprio, ut homo risibilitate, & est ens absolutum, quo fit, ut possit mente abstrahi à risibi-

C per formam huius compositi, prius vero per formam alterius. quod interit. Sic etiam dicendum est ad Themistium in digressione dicentem, materiam in sua prima notione esse aliquid, & esse actu, quod etiam apud Simplicium legimus in contex. 8. lib. 1. Physicorum; nil enim aliud significare voluerunt, nisi materiam habere propriam essentiam distinctam ab essentia formæ, & eam actu existere distinctam ab essentia formæ, ita tamen ut existere illi competat per formam; non enim sumunt ita materiam in prima notione, ut statuunt eam sine forma existentem, sed materiam sub forma existentis essentiam considerant, & dicunt esse propriam quandam materiae essentiam existentem sub forma; existere namque materiam, & ipsam materiae essentiam; qualicumque ea sit, actu existere nemo negat, dicimus tamen eam non per se, sed per formam existere. Alia quoque Scoti argumenta facile solvuntur, quibus ostendere nititur, posse materiam absque repugnancia existere per se, sine vlla forma. **A**d primum neganda est propositio maior; eam namque vera est solum de essentia rei, ac de mentali abstractione, at non de existentia actu, ac de separatione reali: si quid enim est absolutum prius natura altero absoluto, id ab illo non pendet secundum essentiam; ideo mente concipi, & abstrahi ab illo potest, id est, definiri & considerari absque illius consideratione; non est tamen necessarium, ut etiam existere actu sine illo possit; animal enim est absolutum, & natura prius omnibus speciebus suis, nec ob id aptum est sine illis omnibus existere actu sed solum potest definiri, & considerari absque illa illarum consideratione: sic etiam subiectum est natura prius accidente proprio, ut homo risibilitate, & est ens absolutum, quo fit, ut possit mente abstrahi à risibi-

D materiam in prima notione, ut statuunt eam sine forma existentem, sed materiam sub forma existentis essentiam considerant, & dicunt esse propriam quandam materiae essentiam existentem sub forma; existere namque materiam, & ipsam materiae essentiam; qualicumque ea sit, actu existere nemo negat, dicimus tamen eam non per se, sed per formam existere. Alia quoque Scoti argumenta facile solvuntur, quibus ostendere nititur, posse materiam absque repugnancia existere per se, sine vlla forma. **A**d primum neganda est propositio maior; eam namque vera est solum de essentia rei, ac de mentali abstractione, at non de existentia actu, ac de separatione reali: si quid enim est absolutum prius natura altero absoluto, id ab illo non pendet secundum essentiam; ideo mente concipi, & abstrahi ab illo potest, id est, definiri & considerari absque illius consideratione; non est tamen necessarium, ut etiam existere actu sine illo possit; animal enim est absolutum, & natura prius omnibus speciebus suis, nec ob id aptum est sine illis omnibus existere actu sed solum potest definiri, & considerari absque illa illarum consideratione: sic etiam subiectum est natura prius accidente proprio, ut homo risibilitate, & est ens absolutum, quo fit, ut possit mente abstrahi à risibi-

E ostendere nititur, posse materiam absque repugnancia existere per se, sine vlla forma. **A**d primum neganda est propositio maior; eam namque vera est solum de essentia rei, ac de mentali abstractione, at non de existentia actu, ac de separatione reali: si quid enim est absolutum prius natura altero absoluto, id ab illo non pendet secundum essentiam; ideo mente concipi, & abstrahi ab illo potest, id est, definiri & considerari absque illius consideratione; non est tamen necessarium, ut etiam existere actu sine illo possit; animal enim est absolutum, & natura prius omnibus speciebus suis, nec ob id aptum est sine illis omnibus existere actu sed solum potest definiri, & considerari absque illa illarum consideratione: sic etiam subiectum est natura prius accidente proprio, ut homo risibilitate, & est ens absolutum, quo fit, ut possit mente abstrahi à risibi-

F sit; animal enim est absolutum, & natura prius omnibus speciebus suis, nec ob id aptum est sine illis omnibus existere actu sed solum potest definiri, & considerari absque illa illarum consideratione: sic etiam subiectum est natura prius accidente proprio, ut homo risibilitate, & est ens absolutum, quo fit, ut possit mente abstrahi à risibi-

risibilitate, & definiti sine illa, non tamen sine illa existere potest. Sic igitur materia, quam sit substantia, est quiddam absolutum, prout absolutum distinguitur à relatiuo, & est natura prior omnibus formis, quo circa essentia materiæ à forma non pendet, & mente abstrahi potest ab omni forma, non tamen re ipsa existere actu sine forma; multa enim requiruntur ad existentiam rei, quæ non requiruntur ad essentiam constituendam. Patet itaque falsam esse maiorem Scoti. Ad probationem autem, quam sumit à discrimine absoluti, & respectiui, dicimus hoc discrimen in eorum essentia esse constitutum, quemadmodum ab Aristotele declaratur in libr. Categoriarum: nam relatiui tota essentia consistit in relatione ad aliud, quo fit vt relatiuum nequeat definiri, aut considerari, aut cognosci sine suo correlatiuo; absoluti autem essentia nullum habet respectum ad aliud; hoc eorum discrimen est, in aliis non necesse est vt differant: nam si existentiam spectemus (de hac enim nunc sermo est) relatiuum non potest existere, nisi etiam suum correlatiuum existat; hoc enim in relatiuis est necessarium; at non ob id fit, vt contraria esse debeant omnium absolutorum conditio, quia non in hoc est positum eorum discrimen, sed datur absolutum, quod sine alio absoluto existere potest, vt homo sine equo; datur etiam absolutum, quod sine alio absoluto non potest existere, etiamsi eo sit prius secundum naturam, vt animal sine speciebus suis omnibus: sic igitur materia non potest existere sine omni forma, non est tamen relatiuum, sed absolutum, & omni forma prius secundum naturam. Ad secundum neganda est consequentia; quia enim si materia existere potest sine qualibet forma seorsum, potest etiam existere sine omnibus coniunctim acceptis. Ad probationem autem dicimus, materiam secundum suam essentiam respicere contingenter unam singulam formam, tum omnes simul sumptas; non sic tamen secundum existentiam; vt enim existat, respicit quidem contingenter singulam formam, at formam absolute sumptam non respicit contingenter, sed necessario; quia necessaria est illi forma ad existendum, non quidem hæc, vel illa, sed forma indistincte. Argumentum itaque Scoti, si quid habet roboris, habet solum de essentia materiæ; quia si nulla forma seorsum accepta de essentia materiæ est, vtique nec omnes simul sumptæ: sic etiam si non est de essentia oculi color aliquis seorsum acceptus, patet neque omnes simul sumptos de essentia oculi esse; tamen fecus est de actuali visione; oculus enim vt videat, refertur contingenter ad singulum colorem, quia potest videre sine singulo, sed non contingenter refertur ad vniuersum genus colorum, hoc enim est

A
 eius obiectum adæquatam, nec potest oculis videre, nisi colorem aliquem: similiter obiectum adæquatam, ad quod recipiendum directæ est prima materia à natura, vt existat, est totum genus formarum, non forma hæc, aut illa, ideo sine singula existere potest; at non sine forma absolute: sic etiam dicimus, animal genus respicere contingenter secundum suam essentiam, & singulam speciem, & omnes simul, quia sunt omnes extra essentiam animalis; attamen ratione suæ existentie respicit quidem contingenter singulam, omnes autem necessario, quia non potest existere sine omnibus. Eadem responsione tertium quoque argumentum soluitur: nam illa Scoti propositio; quicquid sibi præscribit genus, præscribit etiam sibi certam aliquam illius speciem, vera est tantummodo de essentia, nam quicquid secundum essentiam suam præscribit sibi genus, id est, essentialiter in illo est, necesse est, vt sit determinate aliqua species illius generis, vt quicquid essentialiter est animal, est necessario aliqua species animalis; at non est vera de determinatione extra essentiam; oculus enim ad operandum determinat sibi colorem absolute, at non sibi determinat aliquam certam speciem coloris, sic propria aliqua affectio animalis præscribit sibi animal genus tanquam subiectum proprium, & illi necessarium ad existendum, non tamen sibi præscribit aliquam certam speciem animalis, sed aliquam indistincte; sic igitur prima materia vt existat, præscribit sibi formam absolute sumptam, & genus ipsum formarum, nec tamen oportet vt sibi præscribat aliquam statutam formam. Quare hæc Scoti argumenta sunt potius cauilli, quam solidæ rationes, quæ vel demonstrant, vel perturbant hæc in re aliquem debeant. Ad Simplicium autem in contextu 52. libr. 1. Physic. dicentem, posse materiam esse per seipsam, minime vero formam, dicimus, Simplicium non accipere per seipsam esse pro eo quod est existere sine forma, sed ibi sumere esse per seipsam, prout distinguitur ab eo, quod est esse in alio, vt in subiecto; hic enim est sensus contentaneus verbis & sententiæ Aristotelis eo in loco, & verba ipsa Simplicij hunc manifeste significant, inquit enim, materia potest esse per seipsam, contraria vero in hærent in alio, itaque esse per seipsam nil aliud ibi significat, quam non inesse in alio. Ad Auerroem autem in primo capite libri de Substantia orbis dicentem, materia est vnum entium existentium per se, dicimus, non eam esse Auerrois mentem, vt dicat materiam sine forma existere posse, siquidem id aperte negauit in libro secundo Physic. auscultationis, commentario 12: sed de sola materiæ essentia ibi Auerroes loquitur, eamque dicit esse.

Adron-
tiumAd qm
tium

esse distinctam tum à forma, tum à potetia; quare his verbis nil aliud significare vult, nisi primam materiam habere realem essentiam distinctam ab essentia formæ, & ab essentia omnium rerum, quod etiam Arist. dixit in context. 8. lib. 7. Metaphysicæ pæpe à nobis citato.

Contraria sententia de prima Materia, an sit per se quanta. Cap. VI.

CONSIDERANDVM manet, an prima materia per se corporea sit: & quia duplex est corpus; vnum, quod esse dicitur supremum genus in Categoria substantiæ; alterum, quod est species quanti continui, & nil aliud est, quam trina dimensio, longitudo cum latitudine ac profunditate; ideo huius considerationis duæ erunt partes; vna, an ipsa secundum se sumpta prima materia sit corpus de genere substantiæ, altera vero, an sit per se quanta, hoc est, longa, lata, ac profunda; illa quidem est secundum naturam prior, quum substantia sit prior quantitate, nos tamen facillioris doctrinæ ordinem sequentes, ab hac posteriore ordiemur, quoniam absque huius declaratione difficilis admodum, atque ardua altera contemplatio foret. Sunt hac in re duæ contrariæ opiniones; vna Auerrois, ad quam accedere videtur Simplicius in contextu 69. libri primi Physicæ, & Ioan. Grammaticus in libr. II. contra Proclum; altera Thomæ, illi penitus contraria. Auerroes in comment. 63. lib. I. physicæ, & in calce 2. tract. Epit. Metaph. & in I. cap. libri de substantia orbis, & aliis in locis asserit primam materiam secundum se, & ante receptionem formæ esse quantam, & habere tres dimensiones, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, tanquam accidens perpetuum, & inseparabile, eas tamen nullis certis terminis circumscriptas, sed interminatas, quæ postea à diuersis formis varios terminos recipiunt, pro vt varietate naturalium corporum naturæ requirunt; adeo vt intereunte per recessum formæ corpore aliquo naturali, dimensiones non intereant, sed earum tantummodo termini destruantur, & alij accedant, qui ab alia adueniente forma præscribuntur. Contrariam sententiam tuetur Thomas, qui pluribus in locis, præsertim vero in opusculo 32. nititur ostendere, nullam esse in prima materia quantitatem æternam, sed omnes naturalium corporum quantitates insequi formas, & à formis tribui, proinde generari & interire, prout ipsæ quoque naturales formæ oriuntur, & intereunt. Plotinus quoque huius sententiæ fuisse videtur, qui in libro quarto secundæ Enneadis ostendit, primam materiam esse secundum se penitus incorpoream, & carere omni dimensione, suscipere autem omnes dimensiones à forma. Albertus quoque in lib. de quatuor Cœuis, & in 3. Metaphysicæ tract. 2. cap. 3.

A ponit quidem in prima materia formam quandam substantialem æternam, quam vocat ipse inchoationem formarum, alij vero formam corporeitatis; at corporeitatem de genere quantitatis in prima materia nullam ponit cœternam ipsi materiæ, quia putat præter primam materiam, & formam illam corporeitatis nil aliud esse in naturali corpore æternum, sed omnia generationi & interitui obnoxia esse. Hoc idem sensisse videtur Auicenna, vt colligere possumus ex primo suæ sufficientiæ, cap. 2. & ex 2. tract. Metaphysico, cap. 2. ponit enim in prima materia formam illam corporeitatis de genere substantiæ cœternam materiæ, sed nullam ponit corporeitatem de genere quantitatis æternam, idque est quod Auerroes dicit in I. cap. libri de substantia orbis, Auicennam non distinxisse dimensiones interminatas à terminatis. Sententia hæc pluribus argumentis defenditur à Thoma in prædicto loco, & alia quoque ab eius sectatoribus in confirmationem adducuntur, sed nos ea tantum, quæ efficaciora esse videntur, aliis omissis, in mediâ afferemus.

Argumenta Thomæ aduersus opinionem Auerrois de quantitate interminata.

Cap. VII.

Primum ita argumentatur Thomas, aut quantitas interminata eadem est numero cum terminata, aut sunt duæ distinctæ: si eadem, ergo accidentia rei præcedent rem tempore infinito; nam propria hominis quantitas præcedet infinito tempore ipsum hominem, si eadem numero est cum quantitate materiæ interminata quæ ponitur esse æterna, sed consequens aduersari Aristoteli, qui in context. 4. libri 7. Metaphysicæ inquit, substantiam accidentem priorem esse & natura, & cognitione, & tempore: sequetur etiam eandem esse hominis quantitatem, & formicæ; nam vtraque est idem quantitati interminatæ; quæ autem sunt idem alicui tertio, ea inter se idem esse necesse est; si vero duæ sint distinctæ quantitates, ergo quantitas in eodem corpore erit bis, siquidem quantitas interminata nunquam perit; quare dabitur penetratio dimensionum, quam omnes Philosophi negant. Secundo, si daretur hæc quantitas interminata æterna in prima materia, ens potestate esset subiectum accidentis, quod ab Aristotele negatur in 3. Physicæ, & ab ipsomet Auerroes in comment. 63. libr. I. vbi dicit, subiectum accidentium esse ens actu, & ex materia & forma constans; sic enim ipsum distinguit à subiecto formarum substantialium, quod est ens potestate. Tertio, prius est esse simpliciter, quam esse secundum quid; at forma substantialis dat esse simpliciter, accidens autem omne dat

Corpus duplex.

Auerrois opinio de prima materia quantitate.

Opinio Thomæ

Primum argumentum.

Secundum

Tertium

dat esse secundum quid, ergo forma substantialis præcedit omnia accidentia in materia; quod si quantitas interminata præcederet formam substantialem, hæc prius daret ipsi materiæ esse secundum quid, quam forma substantialis daret eidem esse simpliciter, quod est absurdum. Quarto, sequeretur, id quod est vnum per accidens, præcedere illi, quod est vnum per se, hoc autem similiter absurdum est, & communi omnium consensioni aduersatur; dicunt enim, id quod est per accidens, necessarium præsupponere id, quod est per se: consequentia probatur, quoniam ex subiecto & accidente fit vnum per accidens, ex materia autem & forma vnum per se, prius autem erit vnum constans ex materia, & quantitate interminata, quam vnum constans ex materia, & forma substantiali. Quinto, vel hæc dimensiones interminatæ essentialis sunt primæ materiæ, vel accidentales; si essentialis, ergo prima materia esset essentialiter quantitas non substantialia; si vero accidentales, ergo separabiles, proinde non æternæ. Sexto, sequeretur, quatuor esse principia rerum naturalium, non tria tantum, quoniam huic quantitati interminatæ competere omnes conditiones, quæ secundum Aristotelem in primis principiis postulatur: quum enim æterna sit, non fit ex alio, neque ex reliquis principiis, & ex hac omnia fiunt; quæ autem sunt huiusmodi, ea sunt prima principia; quamobrem principia quatuor erunt, forma, priuatio, materia, & quantitas interminata. Septimo, per hanc quantitatem interminatam materia vel fit actu diuidua, vel potestate, quorum neutrum dici potest: non enim actu, quia facta actu diuisione materiæ, distingueretur eius pars ab alia parte, hoc autem esse non potest; quia omnis distinctio fit à forma, materia vero secundum se est profusa in formis; si vero potestate, ergo hæc quantitas interminata frustra est, quia materia etiam sine hac est diuidua potestate, fitque postea actu diuidua per aduentum formæ. Postremo, si daretur hæc quantitas interminata, ea esset in aliqua categoria, at in nulla esse potest, ergo non datur: nam si in aliqua Categoria est, certe est in Categoria quanti, in hac tamen non est, quum Arist. in capite de quanto dicat omne quantum significare certam, ac terminatam rei quantitatem, quantitas igitur interminata in Categoria quanti non est; ergo in nulla.

Argumenta pro Auerroë ad comprobandam quantitatem interminatam.

Cap. VIII.

EX altera parte pro Auerroë valida argumenta non desunt. Primum sumitur ex ipsa rei natura: quantitas non est generabilis, ergo non generatur, ergo æterna est: assumptum probatur, quia nullum est agens, à quo generari possit; non enim à forma, nec ab alia quan-

titate, nec ab vlla qualitate; non à forma, quia forma secundum se non est quanta, nec diuidua, ergo non apta ad producendam quantitatem; præterea quantitas potest mente abstrahi ab omni forma naturali, ergo est natura prior formis, ergo à nulla forma produci potest, quia non potest causa esse posterior suo effectui: non à quantitate, quia quantitas non est actiua: non etiam à qualitate, quia omnis qualitas est natura posterior quantitate, quare eius causa esse non potest. Secundum argumentum, quo præcipue innititur Auerroës, tale est: si prima materia non esset secundum propriam naturam quanta, id, quod ex materia & forma constat, non posset esse diuiduum, sed esset instar puncti indiuiduum: quod probatur sumptis ex Aristotele duobus fundamentis: vnum sumitur ex contextu 18. libr. 5. Metaphysic. vbi inquit, diuisionem, & diuisibilitatem esse propriam quanti, & nihil esse diuisibile, nisi quantum vel merito quanti, ita vt solum quantum sit per se diuiduum, cætera vero per quantum: alterum sumitur ex context. 2. lib. 6. Physic. vbi Aristoteles ait, non fieri quantum, neque diuiduum ex pluribus indiuiduis; nam si decem millia punctorum simul iungantur, non fiet ex eis nisi punctum vnum; his ita constitutis, sic argumentor: si materia prima ante receptionem formæ secundum suam naturam non est quanta, ergo per prius fundamentum est indiuidua; atqui forma quoque secundum se indiuidua est, vt omnes dicunt; ergo per posterius fundamentum necesse est id, quod ex ambabus conflatur, esse indiuiduum; nam si ponatur diuiduum; constabit diuiduum ex non diuiduis, & quantum ex non quantis, quod Aristoteli aduersatur: nec potest aliquis ad hoc confugere, vt dicat Aristotelem loqui de partibus tantum integrantibus, proinde hoc argumento de solis partibus quanti integrantibus ostendi, quod debeant esse quantæ, non de partibus essentialibus, de quibus in præsentia sermo est; nam si bene rem consideremus, eadem viget ratio in omnibus partibus, è quibus totum actu constat; qualescunque enim partes sint, necesse est si omnes sint indiuiduæ, vt totum diuiduum esse non possit: præterea non habet locum hæc partium distinctio, quando sumuntur vt indiuiduæ, vt ibi sumit Aristotel. dum ait ex non quantis, & non diuiduis non fieri quantum; dum enim sumuntur vt indiuiduæ, non possunt dici integrantes; dictum igitur Aristotelis est vniuersè verum, ex pluribus non quantis vtcunque compositis non posse fieri quantum. Neque etiam dici potest forma, licet ipsa quanta non sit, causam tamen esse quantitatis; ita vt eam propria rei quantitas insequatur; etenim indiuisibile non potest esse causa diuisibilitatis: præterea eadem difficultate dictum quoque illud Aristotelis vgeretur, dicere namque possemus, licet nulla partium diuidua sit,

tamen

tamen vel ex earum aliqua, vel saltem ex earum collectione prodire quantitatem in toto coniuncto. Tertio argumento sic Averrois opinio comprobatur: si quantitas interiret, haberet contrarium; quicquid enim interit, à suo contrario interimitur; atqui non habet quantitas contrarium, vt legimus in libr. Categor. ergo interire non potest. Quarto, idem confirmatur sumpto ex Aristotele hoc fundamento in 2. lib. de Ortu & interitu; in elementum habens symbola qualitate facilius est alterius elementi mutatio, propterea quod illa symbola qualitas non interit, sed eadem seruetur in genito, quia fuit in corrupto; huius autem ratio est, quoniam accidentia conuenientia formæ generandæ, & illi necessaria non debent de materia pelli, si in ea iam insunt, imo neque possunt pelli, quando quidem non pellitur aliquid à simili, sed à contrario: eadem itaque ratione argumentemur: quantitas & extensio est necessaria omnibus corporibus naturalibus, & communis est conditio omnium formarum naturalium, vt in materia extendantur; non debet igitur, neque potest interire quantitas; ergo æterna est, & soli ipsius termini mutari & interire possunt. Tandem id confirmat Averroes testimonio sensus; quando enim ex aqua generatur aer, videmus quantitatem aquæ non perire, sed potius ad maiorem molem, & ad novos terminos amplius extendi; ipsa igitur quantitas in omnibus manet in columnis, & solius terminus mutantur prout diuersæ naturales formæ varios terminos postulant. Videntur etiam omnes, etiam aduersarij, hoc consentire, dum dicunt formam extendi ad extensionem materiæ, & fieri diuiduam diuisione materiæ; sic enim affirmant materiam secundum se diuiduam esse ante formæ receptionem: dicunt præterea accidentium omnium alia ad materiam pertinere, alia ad formam, & qualitates quidem ad formam, quantitatem vero ad materiam, quod est ipsam Averrois sententiam approbare.

Sententia Averrois declaratio & confirmatio. Cap. IX.

QUum ego veram hac in te esse putem opinionem Averrois, ductus tum argumentis prædictis, tum Aristotelis aliorumque auctoritate, vt mox ostendam, ante omnia optime declarandam esse hanc sententiam arbitror; quia ipsa bene intellecta videtur suam veritatem patefacere, & contraria argumenta facile diluere. Dico igitur huiuscerei veritatem in hoc potissimum fundamento consistere, quod quum cuiusque rei quantitas sit terminata, hæc nec solum materiam insequitur, nec solum formam, sed vtramque simul, nam quantitas ipsa seclusis mente omnibus terminis à sola materiæ natura emanat, & est eius proprietas inhærens ipsi per se secundo modo, sicut homini risibilitas; termini vero quantitatis præscribuntur à forma, qua-

Tertium

Quartum

Quintum

Sextum

Quomodo quantitas materiam insequitur.

A tenus qualibet forma certos quosdam, ac proprios terminos postulat; hoc certe ex ipsa loquendi consuetudine satis comprobatur; idem enim significare videmur dicendo magnitudinē, & corporeum, & materiale, & has dictiones sæpe, vt idem significantes confundimus, dum à rebus incorporeis has corporeas, & materiales fecernere volumus; sic autem denotamus à natura materiæ provenire, vt res dicantur & magnitudines, & corporeæ: At statuere terminos magnitudini est solius formæ officium, quia nulla determinatio à materia provenire potest, & rationi consonum est, vt forma, quemadmodum naturam ipsam materiam coardat, & ad certam speciem contrahit, faciatque hominem, & equum, & asinum; ita etiam quantitati materiæ, quæ secundum se terminis caret, certos aliquos fines largiatur. Duplices autem terminos forma præstat, externos, & internos; externi sunt illi, qui non sunt de genere quantitatis, vt figura, quæ est in quarta specie qualitatis, & nil aliud est, nisi quidam partium quanti inter se concentus, & harmonia; interni vero illi sunt, qui sunt de genere quanti, & certam quanti speciem constituunt, vt bicubitum, tricubitum, & huiusmodi: vtrosque terminos quantitatis materiæ forma præbet; at quantitatem ipsam præbere non potest, quia sicuti forma hominis non potest sine materia hominem constituere, ita neque tantum facere potest, nisi in materia quanta, & extensa recipiatur, quum ipsa secundum se forma non sit quanta, neque diuidua: de qualitatibus vero secus est; hæc namque in corporeæ per se sunt, & indiuiduæ, quæ tribui à forma possunt, quia materia secundum se his omnibus caret. Hinc colligimus, formam & materiam sibi mutuam operam præstare: forma enim quæ secundum se indiuidua est, recipit à materia extensionem, & quantitatem; materia vero sumit à forma terminos suæ quantitatis: hanc veritatem confiteri omnes videntur, in scij tamen, & ab ipsa met re ad ita loquendum inducti, dum in gymnasiis frequenter dicunt, formam extendi ad extensionem materiæ; sic enim afferunt propriam materiam esse extensionem, formam vero eam accipere à materia: dicere tamen possumus, non modo formam extendi ad extensionem materiæ, sed etiam materiam ad formæ extensionem extendi, verum enim vtrunque est alia & alia ratione; illud enim verum est de extensione absolute accepta, quam forma sumit à materia, hoc autem de limitibus, ac finibus extensionis, nam eousque materia extenditur, quousque forma præscribit, & imperat: simili quædam ratione dicere solemus tum equo strahentis currum, tum etiam aurigam tantum itinensis peregrisse; equos quidem absolute loquendo; ipsi enim sunt, qui ambulant, non auriga; aurigam vero tanquam eum, qui certos limites, ac fines itineri statuit, quum equi nullum sibi certum terminum proponant.

Quomodo quantitas materiam insequitur.

Termini quantitatis duplices.

Materia extenditur ad extensionem materiam, & forma extenditur ad materiam.

ponant, proinde tota hæc determinatio tribuatur auri. Hanc sententiam colligit Aueroes ex Aristotele in contextu 15. libro 4. Physicorum, dicente locum videri esse materiam, quatenus est magnitudinis dimensio, siquidem materia est dimensio magnitudinis; vocat autem ibi magnitudinem Aristoteles eam tantum, quæ terminata est, certamque habet quantitatem, dimensionem vero Græce dictam *μέγεθος* vocat ipsam materiam quantitatem, seclusis terminis; quum igitur dicat Aristoteles, locum ea ratione videri esse materiam, quatenus est dimensio, absque dubio materiam per se dimensionem ponit, quum præsertim postea materiam hanc dimensionem distinguat à forma, dicens eam sub forma contineri tanquam sub superficie, ac termino; forma enim dat terminos extensioni materiam, materia vero suapte natura quantà, & extensa est, imo Aristoteles ibi eam vocat dimensionem ipsam: quamobrem recte ibi Aueroes colligit ex Aristotele materiam per se habere dimensionem interminatam, quæ nec se nec imaginatione separari à materia possunt; quod quidem verissimum est; dum enim mente materiam sine formis concipimus, fieri non potest, ut eam non quantam imaginemur, sed necessario imaginamur quantam, ac veluti vastam quandam magnitudinem, nullisque certis terminis circumscipit; tam; idque Aristoteles eo ipso in loco satis clare pronuciare videtur, dum inquit; si à corpore amoveatur terminus, & affectiones, nil remanet, nisi materia, non enim dicit, si amoveatur quantitas, sed dicit, si amoveatur terminus; quare putat propriam, & naturalem materiam esse quantitatem, ac non terminos. Talem materiam significauit Chaos illud Anaxagoræ corporeum, in quo omnia inesse dicebat; est enim materia moles quadam indistincta, in qua insunt omnia, non quidem actu, ut Anaxagoras dicere visus est, sed potestate solum. Plotinus quoque eiusdem sententiæ fuit in 4. lib. 2. Ennead. licet ei contraria opinio attribui soleat; ibi namque longo sermone ostendit materiam secundum se incorpoream esse, & quantitatem non habere, sed aperte etiam declarat de quantitate loquatur; de sola enim terminata loquitur, ut omnia eius exempla testantur; dicit enim quantitatem in sequi formam; quoniam aliam quantitatem forma hominis postulat, aliam forma bouis, aliam forma canis, quarum nullam materia in se habet; igitur hoc tantum ex Plotino ibi sumi potest in cap. 8. eius lib. idque nos non inficiamur; sed in cap. 11. manifeste ponit in prima materia quantitatem interminatam, quum dicat materiam esse quandam veluti molem, ac dimensionem vacuum, & declarat non esse aliud hanc vacuitatem, quam negationem terminorum, seu interminationem; vnde colligit materiam esse molem, & non molem; molem quidem, quare non extensia est, non

molem vero, quatenus non est terminata; exponit etiam ibi dem Plotonis de materia prima sententiam, qui non dixit eam magnam, neque dixit paruum, sed vocauit simul magnum & paruum, ut tum quantam significaret, tum interminatam & aptam indistincte ad quoscunque terminos suscipiendos; præterea in cap. 6. volens ostendere Plotinus elementa ex materia & forma constare, inquit; si elementa essent sola forma sine materia, quomodo magnitudinem ac molem haberent; molem igitur, ac magnitudinem corporibus à materia provenire, & materiam in se qui censuit, non formam, solos autem terminos tribui à forma.

Reprobatio prauis sensus, Aueroi à nonnullis attributi. Cap. X.

Non est hæc silentio prætereundus nonnullorum error, qui sententiam Auerois in prauum sensum trahentes, in eam postea inuediunt; putant enim has dimensiones interminatas apud Aueroem esse illas, quæ actu existunt extra animam, dicique interminatas ratione terminorum præscribendorum à forma generanda; dimensiones enim quæ sunt in fine humano, etsi proprios terminos habent, dici tamen possunt interminatæ respectu terminorum tribuendorum à forma hominis ad eam, quæ nondum habent; quæ ratione existentem actu interminatæ extra animam, quatenus carentes terminis formæ generandæ. Sed ab hac sententia alienissimus Aueroes fuit, qui nunquam dixit, dimensiones interminatas existere actu vt interminatas, sed in comment. 15. lib. 4. Physic. & in calce 2. tract. Epit. Metaph. aperte dixit, has dimensiones interminatas non esse actuales, sed potentiales; interminatas enim intelligit, non ratione terminorum tantum formæ generandæ, sed ratione omnium terminorum, qui à qualibet forma præscribi possunt, imo etiam eorum, quos habent à forma præsentem; quamuis enim existant vt terminatæ, & nunquam vt interminatæ, terminos tamen non ex se habent, neque ex propria natura materiam, sed à forma; quare non ideo dicuntur interminatæ, quod reperiantur vnquam sine terminis, sed quia secundum propriam materiam naturam, quam insequuntur, nullos certos terminos habent præscriptos: sic enim ipsam quoque materiam dicimus secundum se esse informem, & omni actu carentem; quamuis semper habeat formam, nec possit vnquam existere sine forma; nil enim aliud per hoc significare volumus, quam naturam materiam nullam sibi certam formam præscribere. Quemadmodum igitur dum solam materiam essentiam spectamus, eamque mente ab actu existendi abstrungimus, informem penitus esse dicimus; dum autem eandem vt existentem consideramus, dicimus semper esse formatam: sic etiam eius quantita-

Plato.

Præterea
sensu at-
tributus
Aueroi.Consulto
210.Verus
sensus.bos A.
nago-
a.Ploti-
nus.

titatem dum secundum se sumptam respicimus, interminatam vocamus, quia secundum se nullis certis terminis est addicta; dum autem eandem ut actu existentem respicimus, semper habere terminos dicimus, & nunquam existere actu sine terminis; siquidem ponere eam actu existentem ut interminatam, esset ponere actu magnitudinem infinitam, quæ dari nullo modo potest: non igitur eam vocamus interminatam, quod terminorum negationem requirat, sed quia terminos, quos habet, & quos habere potest, non à se, neque à natura materiæ præscriptos habet, sed ab alio, nempe à forma terminante; ob id Auerroes has dimensiones materiæ vocat potentiales, non actuales, quia interminatæ non existunt actu, sed dum mente à terminis abiunguntur, cognoscuntur esse secundum se interminatæ, & potestatem habere quoscunque terminos recipiendi; hoc igitur modo intelligendum est id, quod Auerroes dicit, quantitatem hanc interminatam non existere actu, sed potestate; non enim negat eam existere, sed solum vult eius imperfectionem, atque interminationem significare, quia nullum ex propria natura terminum habet. Non est etiam ignorandum, quantitatem interminatam non differre numero à terminata; eadem enim est, quæ secundum se terminis carens, eos postea sumit à forma, & fit terminata; ideo idem est utriusque subiectum inhærentiæ, nempe ipsa prima materia, at non est idem subiectum attributionis seu denominationis; nam interminata attribuitur materiæ, terminata vero toti composito: simili ratione etiam imago à pictore leuiter adûbrata non differt numero ab ipsa iam absoluta, sed solum ut id, quod prius potestate, atque imperfectum est, postea vero fit actu, atque perfectum.

Solutio argumentorum pro Thoma adductorum. Cap. XI.

Ad primum.

Restat ut contraria argumenta, quæ pro Thoma adducta sunt, soluamus. Ad primum dicimus, quantitatem interminatam eandem esse numero cum terminata: quando autem infertur, ergo accidentia rei præcedunt ipsam rei substantiam tempore infinito, dicimus, si sumatur quantitas, ut hominis propria, & ut humanis terminis circumscripta, negandum esse consequens, quia hæc, quatenus talis est, non præcessit hominem; si vero sumatur quantitas absoluta, seclusis terminis, negandam esse falsitatem consequentis, quia sicuti materia hominis secundum Aristotelem præcessit hominem tempore infinito, si quantitas illa ut interminata præcessit per infinitum, nec ob id vllum absurdum sequitur, quia non propterea aliquod hominis proprium præcedit hominem; siquidem materia non est magis hominis materia, quam aliarum rerum; ad probationem vero sumptam ex Aristotele, qui in contex. 4. libri 7. Me-

Ataphys. dicit substantiam esse accidentibus priorè naturâ, cognitione, & tempore, multi multa dicunt, & locus illic magna difficultate non caret, quia de tempore videtur dictum Aristotelis falsum esse: nam si hoc intelligamus de qualibet substantia, respectu accidentium suorum, non est tempore prior omnibus suis accidentibus, nõ enim accidentibus propriis, quum hæc simul oriuntur cum subiecta substantia, ut simul cum homine risibilitas; si vero intelligatur etiam de omnibus accidentibus tam illius rei, quam aliarum, adhuc falsum est; dantur enim secundum Aristotelem accidentia æterna, qualia sunt accidentia Cœli, quæ sunt tempore priora omnibus substantiis caducis, & nullam habent substantiam tempore priorè, ne ipsam quidem substantiam Cœli, quum & ipsa sint æterna; ideo locus ille multorum animos torset, qui variis modis illum nixi sunt interpretati; ego pro occasione hæc pauca quædam dicam; id tamen præmonere velim, argumentum hoc non magis nobis, quam aduersariis obesse: ut enim secundum Auerroem poni videtur accidens tempore prius forma substantiali, quod Aristot. aduersatur, ita secundum Thomam ponitur quantitas rei simul ori cum forma, quod similiter Aristoteli aduersatur, quia si dictum illud Aristot. verum esse debeat, oportet accidens nec prius tempore existere, quam substantiam, nec simul cum illa, sed posterius tempore; omittente igitur poterant aduersarij argumentum hoc, ranquam ab eo, de quo nunc agitur, alienum, quum ad aliam quandam difficultatem pertineat, nec minus Thomæ, quam Auerrois sententiam oppugnare videtur. Agit hæc de re Zimara in theoremate nono, & reprobatur interpretationem à Scoto adductam in 2. quæst. lib. 7. Metaphys. ut ibi legere possumus: affert etiam expositionem Auerrois, quam nec approbat, nec reprobatur, sed aliam ipse propriam adducit, quæ ipsi mirum in modum placuit: Auerrois quidem sententia est, Arist. ibi loqui de substantiis tantum caducis, ac de earum accidentibus, non de æternis, quare cessat dubium de accidentibus Cœli, inferiorum autem corporum accidentia omnia habent substantiam tempore priorè; vel enim substantia composita, quæ illis subiecta est, præcedit ea tempore, vel saltem prima materia, quæ illius substantiæ pars est, quantitas vero materiæ interminata non existit ut interminata, sed semper sub terminis, nec differt numero à terminata; quum igitur Aristot. ibi loquatur de accidentibus, quæ extra animam actu existunt, recte dicit omnia esse tempore posteriora substantia, in qua inhærent; sic dubium soluitur secundum Auerroem: Zimara vero inquit, verba illa Aristot. ita esse intelligenda, ut coniunctio pro disunctione sumatur, & sensus eorum sit, substantia est accidente prior: vel tempore, vel saltem naturâ, sic enim tollitur omnis difficultas.

*Quæstio
de sit
stantia
tempore
prior a
cidenti
bus.*

*Expositio
à
Auerrois.*

*Expositio
Zimara.*

difficultas: nam quantitas interminata non est comparanda cum composito, sed cum prima materia, quæ ipsius subiectum est in hærentiæ, & attributionis: materia vero prior illa quantitate est, si non tempore, saltem natura. Ego quidem alias Auerois solutionem sequutus sum, quum viderem, solutionem Zimaræ non satis accommodari verbis Aristotel. qui coniunctione utitur, non disiunctione: sed quum postea solutionem quoque Auerois diligentius considerauerim, vidi eam quoque non carere difficultate, quandoquidem non est obscurum, Aristotel. eo in loco loqui de sola substantia composita, & hanc vocare substantiam, & dicere priorem accidentibus natura, & tempore nempe accidentibus suis, non accidentibus alienis, de quibus nihil certum statui potest, quum accidentia hominis senioris præcedant tempore substantiam alterius hominis iunioris: itaque non videtur esse ad materiam confugiendum, quæ accidentibus prior tempore esse dicatur, sed ostendendum, quomodo substantia composita tempore prior sit omnibus accidentibus suis, hoc est illis, quæ ipsi met tanquam subiecto attribui solent, si verba illa Arist. eum sensum habent, quem aduersarii nobis obiciunt: id tamen nec ipsi, nec alius vllus ostendere potest, quum sit manifestum, quamlibet substantiam compositam aliqua habere accidentia necessaria, quæ simul cum illa, non posterius, oriuntur, vt propria cuiusque quantitas, & alia complura; hunc igitur sensum falsum esse certum est, nec verbis Aristotel. attribuendum. Quamobrem quum ego rem hanc diligenter considerauerim, semperque existimauerim, quærendam semper esse ante omnia cuiusque rei veritatem, deinde illa cognita, ad eam, si fieri possit, verba Arist. trahenda esse, non è contrario, quod multi faciunt; viderim autem hæc esse manifestissimam huiusce rei veritatem (etiã si id non assereret Arist.) substantiam esse naturam priorem omnibus accidentibus suis, non omnibus tamen tempore, sed aliquibus; dicendum censui, necesse esse vt Aristot. vel hoc idem dicat, vel falsum dicat: quod hoc idem dicat, tueri possumus, si ipsam quidem Zimaræ sententiam recipiamus, quam dicere possumus non ab eo fuisse inuentam, sed ab ipsa met re ostendi omnibus, ac pate fieri; verborum tamen Aristotel. meliorem interpretationem adinueniamus, constat enim interpretationem Zimaræ illis accommodari non posse, quum Aristotel. non disiunctione utatur, sed coniunctione, sitque arbitraria expositio, & satis impropria lotutio coniunctionem accipere pro disiunctione. Propterea ego dico, defendi posse sensum illorum verborum etiam coniunctum, nempe vt Aristotel. hoc solum dicere velit, substantiam esse accidentibus priorem, vtunque id sit, postea vero modos declarat huius prioritatis, & dicat priorem esse huius omnibus modis, ra-

tionem, cognitionem, naturam, ac tempore, non quidem semper his omnibus simul, sed modo omnibus, modo aliquibus, sat enim est, si hi omnes sint modi, quibus solet substantia esse accidentem prior, nec alius detur præter hos: sic nos alias sumus interpretati verba illa Arist. in definitione naturæ *[motus & quietis]* vt coniunctio non pro disiunctione sumatur, sed pro coniunctione, nec ob id dicere oporteat, naturam in quolibet naturali corpore esse causam vtriusque: hoc igitur modo conueniens est loquutio coniunctiua, inconueniens autem disiunctiua: quemadmodum enim natura non est causa alterius tantum, sed vtriusque, ita hic dicendum non est modum, quo substantia esse accidentem prior, esse aut hunc, aut illum, sed esse hos omnes, tametsi non simul; accidens enim nullo illorum modorum potest esse prius substantia sibi subiecta, imo neque simul, nisi tempore solum; substantia vero omnis sit suis accidentibus prior & definitione, & natura, & cognitione distincta, etenim hi modi re ipsa in idem cadunt; tempore autem prior est multis suis accidentibus, quibusdam tamen si non est prior, non est saltem posterior, sed simul. Hanc esse purò mentem Aristotel. eo in loco. Ad argumentum igitur dico, quantitatem terminatam referendam esse ad substantiam compositam, cui vt subiecto attribuitur, interminatam vero non ad compositum, sed ad materiam; itaque sat esse, si, vt compositum quantitate terminata, sic materia quantitate interminata sit prior, si non tempore, saltem natura: quantitatem autem interminatam comparare cum composito, & illo priorè dicere absurdum est, perinde enim est ac dicere, accidentia huius hominis esse tempore priora substantia alterius hominis, quod incongruum est, & alienum à mente Aristot. eo in loco, qui substantiam cum suis tantum accidentibus comparat, non cum alienis, imo nec vllam substantiam ibi considerat, nisi compositam, & perfectam, & nulla accidentia, nisi terminata, & actu existentia: quod vero addebat, ergo eadem esset hominis quantitas, ac formicæ, negandum est; quoniam axioma illud, quæ sunt idem alicui tertio, sunt idem inter se, verum est comparando inter se illa, quæ sunt actu; sed non est verum, si fiat comparatio eius, quod est potestate, cum eo, quod est actu, quia hæc non omnino sunt idem, sed differunt per potestatem, & actum; lignum enim est potestate idem numero lectus, qui postea est actu, est etiam illud enim lignum arca potestate, & eadem arca numero quæ potest ex eo fieri actu, nec propterea sequitur vt arca sit idem quod lectus: sic materia prima est idem quod homo, qui ex ea fieri potest, cum hoc tamen discrimine, potestate, & actu; & eadem materia est idem quod equus, qui potest ex ea fieri, nec ob id homo est idem quod equus, nisi sic intelligamus, eadem materia esse potestate

homo & potestate equus, ita vt esse idem in eo tantum consistat, quod est potestate, sed non in eo, quod est actu: sic igitur quantitas interminata primæ materiæ est potestate quantitas terminis terminata, & potestate quantitas formicæ, quoniam apta est recipere utrosque terminos, sed hi inter se non sunt idem. Ad secundum argumentum dicimus, subiectum accidentium terminatorum, ac perfectiorum esse ens actu, & de his tantum loquuntur Aristotel. & Aueroes, non de accidentibus interminatis, quæ possunt habere subiectum ens potestate. Ad tertium sunt qui respondeant, primam materiam esse habere esse simpliciter, non à forma, propterea quod habet propriam existentiam: sed hanc opinionem nos antea confutauimus, & ostendimus primam materiam non per se existere, sed per formam, quæ constituit hoc aliquid. Nos igitur dicimus, aliud esse existentiam, aliud essentiam, & utrius modo hi sumant esse, argumentum nihil habere roboris. Nam si intelligant esse essentiam, non sequitur, quod esse secundum quid sit prius, quam esse simpliciter: ipsa enim materiæ essentia indeterminata prior est, quam essentia quantitatis interminatæ: si vero essentiam sumant vt determinatam per formam, quod appellari solet esse specificum, hæc comparanda est cum quantitate terminata ipsam insequente, non si interminata, quæ soli primæ materiæ comparanda est; forma vero substantialis dans rei esse simpliciter, id est, constituitens ipsam in aliqua specie substantiæ prior est quantitate consequente, quæ non dat rei esse simpliciter, sed esse secundum quid; quia constituit eam in categoria accidentis. Si vero esse pro existentia accipiatur, hanc dare potest sola forma substantialis, quare nequit aliquod accidentis formam præcedere, quod villo pacto rei præbeat existentiam: itaque nullum modum video, quo sit prius esse secundum quid, quam esse simpliciter; nam quantitas interminata non dat esse secundum quid, quod sit coarctatum ad aliquam certam quantitatem, hoc enim utique esset absurdum, nempe rem esse prius determinatam secundum speciem aliquam accidentis, quam in specie vlla substantiæ: at quantitas interminata dat quidem materiæ esse secundum quid, sed indeterminate, & eo prius est esse materiæ substantiale, quod similiter est indeterminatum: quoniam igitur prius est in materia esse substantiam, quam esse quantam interminatam, esse vero determinatum, quod tribuitur à forma, est prius omni accidente terminato, quod tribuit esse secundum quid, manifestum est, nunquam esse prius esse secundum quid, quam esse simpliciter. Ad quartum concedimus, ex materia, & quantitate interminata fieri vnum per accidens, quod prius est composito constante ex materia & forma, & vno per se: satis enim est, si illud vnum per accidens habeat prioram se sal-

tem substantiam materiæ, quæ dici potest vnum per se, prout distinguitur ab vno per accidens: videtur itaque hic cauillum in hoc consistere, quod comparat quantitatem interminatam cum forma, cum qua non debet comparari: congrua enim sit comparatio formæ substantialis acquisitæ cum accidentibus similiter acquisitis, quæ his omnibus, vt ante diximus, prior est, & primæ materiæ apud Arist. æternæ cum quantitate interminata similiter æterna, & eius naturam insequente, proinde posteriore secundum naturam. Similis fuit deceptio in argumento præcedente, à quo hoc parum discrepat. Ad quintum dicimus, quantitatem interminatam neque esse essentialiter materiæ vt per se in primo modo dicendi per se, neque etiam penitus accidentalem; sed esse illi essentialiter vt per se in secundo modo dicendi per se, essentiam enim materiæ insequitur quantitas, sicut essentiam hominis ribilitas; quare nec separabilis est à materia, nec materia est essentialiter quantitas. Ad sextum dicimus, quantitatem hanc interminatam non posse quartum rerum principium appellari, neque ex ea res fieri, parua enim & incongrua est hæc locutio, res sunt ex quantitate interminata; sed solum dicimus, ex duobus contrariis, & ex subiecta materia res fieri: ex materia enim & forma sunt res, & constant; ex priuatione autem sunt tanquam ex termino à quo: ratio autem est, quoniam hæc singula proprias habent principij rationes, forma vt terminus, ad quem mutatio tendit, & vt suo aduentu rem constituentem; priuatione tanquam terminus, à quo recedit, in omni mutatione necessarius; materia vero vt subiectum deferens mutationem, & in re genita permanens: ipsa vero secundum se quantitas interminata nullam habet principij rationem, sed est conditio quædam materiæ, quæ subici non potest, nec suo officio fungi nisi sit quanta: sic etiã materiæ potentia, de qua ante loquuti sumus, nullam habet propriam rationem principij, sed est conditio constituens principium materiale; quantitas vero dici potest eiusdem conditio, non tamen vt constituens, sed vt sine qua non. Ad septimum dicimus, incongruam esse interrogationem, an per quantitatem interminatam materia fiat actu diuidua, an potestate, siquidẽ diuiduum, seu diuisibile significat manifeste potestatem, non actum; nam diuisibile vocamus non id, quod actu diuiditur, sed quod habet potestatem vt diuidatur; nisi fortasse dicant actu diuisibile esse id, quod habet potestatem proximam vt diuidatur potestate autem diuisibile, id, quod habet potestatem remotiorem; quoniam enim agens non agit nisi in subiecto bene preparato, & idoneo ad recipiendum, ideo illud subiectum, quod nondum est bene præparatum, dici potest habere patiendi potestatem remotiorem; vt si ceram dicamus diuiduam esse, & ferrum diuiduum, sed ceram actu, ferrum vero potestatem; ce-

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartum.

Ad sextum.

Quantitas non est quantum simpliciter generans.

Ad septimum.

Ad quartum.

tes; cera namque diuidi statim potest, ferrum autem non statim, sed alio adhibita præparatione. Hoc igitur modo si intelligant actu diuisibile, & diuisibile potestate, dicimus primam materiam, quum sit per se quanta, habere primam radicem, & rationem præcipuam diuisibilitatis, & ita fieri diuiduam, non tamen actu, sed potestate; distat enim aliquid tantum ad diuisionem, & præparationem indiget, quia diuidi præsupponit rem esse actu, id enim quod non est actu, non est aptum sustinere actionem agentis: oportet igitur materiam prius fieri actu per formam, vt recepta forma sit diuisibilis actu, seu potestate propinquiore; quare per quantitatem interminatam materia fit diuisibilis potestate remota: quod vero illi dicunt, ergo illa quantitas est frustra, quia etiam sine illa est materia diuisibilis potestate, hoc negandum est; dicimus enim materiam sine quantitate diuiduam dici non posse, hoc est, nec actu, nec potestate, quia neque a forma, neque ab illo agente potest quantitatem recipere, nisi eam habeat suapte natura, quare nunquam fiet diuidua. Ad postremum argumentum dicimus, quantitatem interminatam esse in categoria quanti; quum enim quælibet categoria diuidatur per potestatem, & actum, vt inquit Arist. in context. 6. primi libri de Anima, & in context. 3. & 6. tertii Physic. est quidem præcipue in categoria illud, quod iam est actu, idque respiciens Arist. in cap. de quanto dixit, quantum esse illud, quod denotat certam rei quantitatem, per hoc significans, solum quantum terminatum esse proprie, ac directe in categoria quanti; attamen non negaret etiam quantitatem interminatam pertinere ad eandem categoriam, & in ea esse per quandam reductionem, & secundario: sic etiam in categoria substantiæ non solum est homo actu, & perfectus, sed etiam homo potestate; nam prima materia est potestate homo, & potestate omnia, & ponitur in categoria substantiæ per reductionem, tanquam omnium substantiarum inchoamentum; ideo dicere solent, substantiam compositam, & actualem proprie, & præcipue in genere substantiæ collocari, materiam vero & formam, quæ sunt substantiæ simplices, in eodem esse secundario, & tanquam partes substantiæ compositæ.

An prima Materia sit corpus de genere substantiæ, opiniones varia.

Cap. XII.

HAtenus ostensum est, primam materiam esse per quantiam, & ita esse corpoream quatenus habet tres dimensiones, quæ constituunt corpus de genere quantitatis; considerandum restat, an secundum propriam naturam, & ante aduentum formæ sit etiam corpus de genere substantiæ. Hac de re tres ad summum iuuenio aliorum sententias. Prima est il-

Alorum qui in materia ponunt formam quandam substantialem æternam, quam alii vocant inchoatiuum formarum, alii formam corporeitatis, à qua habent omnia naturalia corpora vt sint corpora, ita vt ea sit natura communis respondens corpori, quod est supremum genus in categoria substantiæ; sententiam hanc sequutus est Auicenna in primo sufficientiæ cap. 2. & in 2. tractatu Metaphys. cap. 2. & Albertus Magnus, & Linconiensis, & Ioannes Gandauensis, & Augustinus Suesanus, & meis temporibus M. Antonius Genua præceptor meus, qui ostendere nisus est, dari hanc formam inseparabilem à prima materia, & ab Arist. significatam nomine priuationis tanquam omnium formarum imperfectissimam. Secunda est sententia, quam tuetur Ioannes Grammaticus in lib. suo II. contra Proclum, vbi ostendit primam materiam secundum se esse corpus, quia est ipsamet trina dimensio, ita vt trina dimensio in materia non sit accidens, sed substantia, & nil aliud sit substantia ipsa materiæ, quam triplex dimensio, longitudo, latitudo, & crassities. Tertia est opinio communis, in qua videntur cæteri omnes philosophi consensisse, quod prima materia secundum suam naturam non sit corpus corporeitate substantiali, sed illa solum, quæ est de genere quantitatis, quum sit per se quanta, vt iam demonstrauius; corpus enim de genere substantiæ dicunt esse illud solum, quod ex materia & forma constet. Ego vero his omnibus sententiis consideratis, atque reiectis ostendam primam materiam in sua prima notione, & in suæ naturæ puritate acceptam nil aliud esse, quam corpus de categoria substantiæ, non quidem per formam illam æternam, quam prima illa secta tuetur, neque quia sit idem quod trina dimensio, vt Ioannes Grammaticus; sed quia secundum propriam suam naturam est corpus substantiale simplex, trinæ dimensionum subiectum: & quemadmodum non dubito, quin hæc sententia primo ipso aspectu à plerisque magis, & absurda iudicanda sit: ita etiam non despero, literatos & ingenuos viros, postquam ipsa veritatis fundamenta perceperint, aut in nostram sententiam venturos, aut saltem iudicatos, me non temere, sed valida & efficaci ratione ductum, in hanc sententiam venisse.

Argumenta illorum, qui dicunt primam

F Materiam esse corpus per formam corporeitatis æternam.

Cap. XIII.

EXPENDENDA primo loco est illorum opinio, qui primam materiam dicunt esse corpus per formam substantialem illi perpetuo inhzrentem, & inseparabilem: hi pluribus ad hanc comprobandam argumentantuntur, sed nos reliquis omissis duo tantum

tum præcipua in medium afferemus, quorum
 consideratio ob ea, quæ mox dicenda sunt, ma-
 gno nobis vsui futura est. Vnum est, nisi hæc
 forma admittatur, dabitur creatio ex nihilo,
 imo illa, quæ solet vocari generatio, creatio erit:
 consequens est falsum non modo apud Aristote-
 telem, sed etiam apud Theologos nostros, qui
 negant, naturam posse aliquid creare, quum
 hoc ad solum Deum pertineat; consequentiam
 ita probant; forma, quæ producitur, tota pro-
 ducitur, nulla sui parte præsupposita, at id, quod
 totum producitur, nulla præsupposita sui parte,
 creari dicitur, ergo forma creatur; hac autem
 forma admissa, quæ sit omnium formarum in-
 choamentum, creationem formarum vitamus,
 quia hæc forma ab agente elaborata ad varias
 perfectiones ducitur, & sit forma specifica mo-
 do huius rei, modo illius. Secundum argumen-
 tum tribus nititur fundamentis, quæ illi ante
 omnia statuunt; primum est, veram esse senten-
 tiam Auerrois in Porphyrium in cap. de specie,
 quod supremum genus vniucum in categoria
 substantiæ est corpus, quod sola caduca corpo-
 ra complectatur; secundo sumunt genus vniuo-
 cum id solum dici, cui respondeat extra ani-
 mam aliqua vna communis natura, quæ à plu-
 ribus speciebus æque participetur, nec sit sola
 vox pluribus naturis communis, hæc enim am-
 bigua, seu æquiuoca dicitur; tertio accipiunt,
 non posse talem communem naturam, à qua
 in rebus existente sumatur vniuocatio, esse nisi
 formam, hæc enim esse videtur Auerrois sen-
 tentia in 2. Physic. Comment. 28. & in 1. Meta-
 phys. 17. & in 7. Metaphys. 43. & in 8. Metaphys.
 6. & in 2. tractatu Epitom. Metaphys. cap. 13. in
 his enim omnibus locis inquit, partes omnes
 definitionis esse formas; genus quidem esse for-
 mam vniuersalem, differentiam vero esse for-
 mam particularem: his iactis fundamentis ita
 argumentantur; corpus, quod est supremum ge-
 nus in categoria substantiæ, est vniucum ge-
 nus omnium caducorum corporum, ergo ei re-
 spondet in rebus aliqua vna forma ab omnibus
 talibus corporibus participata, datur igitur for-
 ma corporis, si autem datur, ergo æterna est; quia
 quicquid in re intereunne inest, quod etiam in re
 generanda inesse necessarium sit, id non debet
 interire, sed in re genita idem seruari; at corpo-
 ris natura nulli rei generandæ repugnat, imo est
 omnibus necessaria; ergo interire nunquam de-
 bet, si verum est id, quod ab Aristotele dicitur de
 symbolis elementorum qualitatibus in 2. libro
 de generatione; nam si mutetur aqua in aerem,
 inquit Aristoteles humiditatem aquæ non in-
 terire, sed eandem in aere seruari, quum ambo
 sint elementa humida; imo non solum non de-
 bet interire, sed neque potest interire, quicquid
 enim interit, à suo contrario interimitur; at for-
 mæ corporis nulla est contraria forma, quum
 omnes eam complectantur, imo & necessario

eam requirant; igitur nec debet, nec potest for-
 ma corporis vnquam interire.

Dicta sententia impugnatio.

Cap. XI V.

A Duerfus hanc sententiam, quum iam sit ab
 omnibus explosa, pauca dicere satis erit;
 impugnat eam multis in locis Auerroes dispu-
 tans contra Auicennam, qui eam tutatus est,
 præsertim vero in Comment. 63. primi Physic.
 & in Epitome Metaphys. tractatu 2. cap. vltimo,
 & vtriusque argumento tali: si in prima materia ef-
 set hæc forma æterna, sequeretur, non posse vl-
 lam aliam formam in materia recipi, sed sola ac-
 cidentia, quoniam per hanc formam materia
 fieret ens actu; enti autem actu non potest ali-
 qua substantialis forma aduenire, sed accidentia
 tantummodo; nulla igitur dabitur substan-
 tiæ generatio, sed sola mutatio in accidentibus.
 Verum aliqui Auerroistæ huius sententiæ fe-
 ctatores facile esse existimant, non modo hoc
 argumentum soluere, sed etiam ostendere A-
 uerroem eiusdem fuisse opinionis; dixerunt
 enim duplicem esse formam substantialem, v-
 nam specificam, & (vt eorum vocabulo vta-
 mur) vltimatam, quæ est forma vltimæ speciei;
 vt hominis, equi, bouis; alteram vero commu-
 nem & generalem, qua non species infima con-
 stituitur, sed genus aliquod vt forma corporis,
 forma viuens, forma animalis; huiusmodi for-
 ma non potest existentiam tribuere, sed sola
 forma specifica id facere potest, propterea quod
 forma generalis dat quidem actum, sed imper-
 fectum, & cum potestate commistum; at forma
 specifica dat actum perfectum, & nulla alia for-
 ma indigentem ad existendum: dicunt igitur, A-
 uerroem nõ negasse formam corporis æternam
 in prima materia, sed eam posuisse vt genera-
 lem, non vt specialem, ideoque Auicennæ sen-
 tentiam reprobasse, qui talem formam tanquam
 specificam statuerebat, quod ex ipsomet Auerr.
 argumento colligitur: nam si materia habeat ali-
 quam formam generalem, non impeditur ne
 aliam formam recipere queat, sed solum si ha-
 beat formam specificam; idque asserit manife-
 ste Auerroes in Commentario 17. primi Meta-
 phys. vbi dicit materiam prius recipere formas
 vniuersales, & imperfectiores, postea vero par-
 ticulares, & perfectiores; itaque argumentum
 Auerrois de sola forma speciali efficacitatem
 habet, non de generali, materia enim habens
 formam specialem non potest manente illa ali-
 am formam recipere, sed sola accidentia; at
 formæ generali potest alia forma substantialis
 superuenire, quare per formam corporis gene-
 ralem non tollitur generatio. Sed hi neque A-
 uerrois, neque Auicennæ mentem penetrarunt.
 Auicenna quidem fatuus fuisset, si posuisset in
 prima materia formam specificam æternam,
 quomodo enim posset materia esse libera ad
 omnes

*Primum
 argumē-
 tum.*

*Secundū
 argumē-
 tum.*

*Primum
 argumē-
 tum.*

*Solutio
 aliquo-
 rum.*

*Forma
 duplex.*

*Solutio
 nis im-
 pugna-
 tio.*

omnes formas recipiendas? & quomodo non fuit posita ab Auicenna vt generalis, si fuit ab eo appellata forma corporis, & corpus est generalissimum in categoria substantiæ? nullam certe formam putauit Auicenna esse generalem, si formam corporis generalem esse negauit: talem igitur opinionem de forma generali æterna attribuit Auicenna, eamque refellit, idque aperte legere apud eum possumus in secundo tractatu Epitomes Metaphysicæ, capite vltimo; quare ipse nullam in prima materia formam æternam admisit, neque vt specialem, neque vt generalem; ostendamus igitur, quo modo contra hanc formam argumentum Auicennis sit efficacissimum, & eorum solutio vana sit: negari certe non potest formam hanc aut esse essentialem materiæ, aut extraneam, quamuis ei semper inhærentem, quæm modum & aliarum formæ, quæ adueniunt materiæ, & ab ea recedunt, extraneæ illi esse dicuntur: si dicant esse extraneam, ergo materia ad eam se habet vt potentia passiuæ; sed potentia passiuæ vt ait Aristoteles in 9. Metaphysic. est potentia contradictionis, & quæ respiciens opposita; ergo materia & habere & non habere hanc formam poterit; atqui potentia naturalis non potest esse frustra, sed necesse est vt aliquando ad actum ducatur; ergo materia erit aliquando sine hac forma, sicut etiam existit sine qualibet alia; non est igitur æterna forma hæc, sed necesse est (si datur) vt interire possit, & habeat formam contrariam, à qua aliquando pellatur de materia, iuxta dictum Aristotelis in libro de longitudine & breuitate vitæ, fieri non potest, quin materiam habens habeat contrarium, ob idque omnis forma materialis interitum obnoxia est. Quamobrè cognouit Auicenna hanc formam non posse statui æternam, & simul extraneam naturæ materiæ, sed ex necessitate poni essentialem materiæ, dum ponitur illi cœterna; hoc igitur constituto, argumentum Auicennis est efficacissimum, quando dicit, ergo nulla daretur substantialis generatio, sed sola alteratio, quia materia ita formata non poterit aliam formam recipere, huius enim ratio sumitur ex Aristotele in 4. context. 3. libri de Anima, vbi dicit, intus apprensus prohibet alienum, & ibi Auicennis ait, omne recipiens debet esse denudatum à natura recepti; quod quidem dictum non ita intelligendum est, vt recipiens aliquam formam capere omni forma debeat, hoc enim falsum est. Et etiam de intellectu nostro possibili, de quo ibi Aristoteles loquitur; is enim habens aliquam rerum cognitionem, potest aliarum quoque rerum notitiam adipisci, imo ex principiorum cognitione in conclusionis scientiam ducitur, tantum adest vt eam recipere prohibeatur; sed sensus verborum Aristotelis hic tantum est; illud, quod est proprium receptuum alicuius generis receptibilis, non debet intus, id est, in sua

A essentia includere aliquid illius generis; mens igitur nostra debet sua pte natura esse expertus omnium conceptuum rerum cognoscendarum; & quodlibet aliud receptuum debet in sua essentia carere toto genere sui proprii obiecti, ad quod recipiendum dirigitur, quia si quid eius in sua essentia contineat, aliud amplius recipere prohibetur; quare totum genus obiectum debet suo receptiuo esse extraneum, & nihil eius potest illi esse essentialia: de conceptibus vero extraneis & aduentitiis id minime verum est; vnus enim vel plures in intellectu recepti nō prohibent ne alii recipiantur; ob id non dixit Arist. omne inhærens vtrunque, sed dixit intus apprensus, id est, insitum in ipsa essentia recipientis, facere ne reliqua eiusdem generis in eo recipi possint. Sic igitur non ignorauit Auicenna, loquendo de formis materiæ extraneis & aduentitiis, aliquam formam receptam non impedire ne alia recipiantur, nam tantum abest, vt formæ vniuersales, & imperfectiores materiam prohibeant receptione aliarum, vt potius eam præparent, & aptam reddant, imo & necessariæ illi sint ad alias perfectiores recipiendas: at si in ipsa materiæ essentia includi poneremus formam aliquam de genere formarum materialium, ea esset absque dubio æterna; sed siue generalis, siue specialis poneretur, omnino materiam impediret, ne vllam aliam formam recipere posset, & ita nulla daretur substantialis generatio; quare argumentum Auicennis optimum est de forma, quæ sit de essentia materiæ, qualem cognouit esse ex necessitate formam illam corporis apud Auic. dum æterna esse ponitur: hanc esse Auicennis mentem clare legimus in Comment. 79. primi Physic. vbi dicit, si materia in sua natura esset formata, non reciperet alias formas; iure enim dicit in sua natura, quia non putauit impedimentum fieri nisi ab illa forma, quæ de materiæ essentia esse statuatur. Præterea cōtra eandem opinionem possumus ita argumentari: vana est omnis forma, quæ formæ officio nō fungatur, huiusmodi autem est hæc forma corporis; etenim quum formæ officium sit materiam restringere, & coarctare, hæc tamen nullam materiæ coarctationem facit, quia ad nullam determinatam naturam eam contrahit, sed eam relinquit in tota sua amplitudine, & in vniuersali potestate recipiendi omnes formas, imo neque ipsam corporis naturam cōstituit, quia mox ostendemus ipsam tunc materiam sua natura, & absque hac forma egregie illa omnia præstare, quorū gratia illi formam hanc æternam introduxisse videntur, nam sufficit sola materiæ natura ad vitandam omnem creationem, & ad faciendam vniocationem corporis; frustra igitur hæc forma ponitur, quæ nullo formæ officio fungitur; quo etiam sit, vt etiam si daretur, nullo argumento cognosci à nobis posset, quum ob nullum formæ officium necessaria, atque æterna sit;

*Secundū
argumē-
tum.*

na sit; nam in rebus cognoscimus materiae & formae compositionem, dum manente materia formam interire, & aliam generari consideramus; at si forma aliqua statueretur aeterna, nulla esset ratio, quae illam materiam cum forma compositionem mente penetrare, & cognoscere unquam possemus: quo argumento ego uti soleo etiam aduersus eos, qui dicunt Coeleste corpus esse materiae & forma constare, quae de realibus loquimur. Possimus etiam ita argumentari, haec forma corporis aut est ipsa distincta à forma specifica, ut hominis, vel equi, aut sit una & eadem cum illa; si distincta, ergo aduersarii ipso met suo argumento virgentur, quoniam non euitatur creatio formae ex nihilo, etsi enim haec forma ante hominis generationem supponitur; forma tamen hominis diuersa est ab illa, & tota producit, proinde creatur, quia forma corporis non est pars aliqua formae humanae. Si vero sit una & eadem forma, ergo formae substantiales intenduntur, & remittuntur; quia si forma illa imperfecta perfici debet, oportet modo magis, modo minus intendi eius perfectionem, prout diuersae sunt rerum naturae, & perfectiones: sequitur praeterea formam hominis, & formam equi esse eandem substantiam, quum utraque sit haec forma corporis perfectionem adeptae; nam si quid ei additum est, quo differant, id vel substantia est, vel accidens: si substantia, ergo forma est quid compositum, & ex diuersis substantiis constans, quod minime dicendum est; si vero accidens, ergo homo & equus accidentali tantum differentia discrepant, quod est absurdissimum. Haec igitur sententia reijcienda est. Soluenda essent argumenta pro hac opinione prius adducta, sed haec post veritatis declarationem, & probationem clarius, ac firmitus soluentur.

Argumenta Ioannis Grammatici ad probandum, quod prima Materia sit trina ipsa dimensio. Cap. XV.

Consideranda est secundo loco opinio Ioannis Grammatici, qui in libro II. contra Proclum nititur demonstrare, primam materiam naturae sua esse corpus, non quidem per formam aliquam, sed quia nil aliud est, quam trina dimensio, adeo ut trina dimensio sit ipsa prima materia, ex qua omnia fiunt; haec eandem sententiam Stoicorum fuit, & hanc sequens Ioannes refutat efficaciter opinionem aliorum, qui materiam secundum se in corpoream penitus esse censuerunt, nec sententiam tantum suam argumentis comprobant, sed considerant etiam, ac soluit argumenta aduersariorum. Vtitur ipse tribus argumentis, quorum primum est: illud statuendum est primum materiale principium omnium rerum naturalium, ad quod nos ducit ratio Arist. in I. lib. Physic. auscultationis sum-

pta à generatione substantiali, atqui ratio illa nos ducit ad corpus, ergo prima materia est corpus: maior manifesta est, minor probatur: in generatione omnium corporum naturalium tria requiri Aristot. ostendit. duo contraria, & subiectum tertium; horum autem nullum aeternum est, nisi subiectum, nam contraria se mutuo interimunt, quo fit, ut nihil in hoc mundo inferiore aeternum sit, nisi prima materia; atqui sola corporis natura in hoc mundo inferiore nunquam interit, quia praeter hanc reliquae omnes res oriuntur, & occidunt, & fit quaelibet ex non tali, & mutatur in non talem, ut homo ex non homine, & in non hominem, & sic dereliquis; corpus vero in non corpus, aut ex non corpore nunquam mutatur, nullum enim corpus interit quatenus corpus, quum similiter in genito maneat natura corporis, fit enim homo ex non homine, corpus tamen ex corpore, quare corpus non interit; idque non absque ratione, nulla enim res naturalis abhorret à corpore, nec vllum habet contrarium, nec vlli repugnat natura corporis, imo est omnibus necessaria; quare nec debet, nec potest interire: quoniam igitur sola materia in rebus inferioribus aeterna est, aeterna autem est natura corporis. sequitur nihil aliud esse primam materiam, quam corpus ipsum, & id, quo corpora haec omnia dicuntur corpora. Secundo sic Ioannes argumentatur: prima materia talis est statuenda, per quam idonea reddatur causa effectuum naturalium, & contrario non est ponenda talis, ex qua non possit effectuum naturalium ratio idonea assignari; at ponendo materiam incorpoream, nulla aliquorum effectuum naturalium reddi ratio potest, quorum tamen optima assignatur ponendo materiam corpoream; materia igitur corporea est ponenda: minor ita probatur: certum est inter particulas elementorum esse statutam quandam rationem, seu proportionem, ut ex tanto vnius tantum alterius generetur, non plus, neque minus; ut si statuta quaedam aquae portio fumarur, quae in aerem mutari debeat, statuta etiam est aeris quantitas, quae ex tanta aqua gigni potest, nam si quantumcunque aeris ex ea fieri diceretur, posset etiam ex minima aquae particula generari quaeuis magna aeris moles, quod tamen non videmus; huius igitur proportionis nulla afferri ratio potest, dum materia ponitur incorporea, ipsa enim forma aquae non potest esse causa, ut ex ea tantus aer generetur, quia haec in aduentu formae aeris interit; sed neque forma aeris, quia certum est, aeris naturam non postulare eam statutam quantitatem, quum & cum maiore, & cum minore seruari possit; materia quoque, si sit in corporea, non potest esse causa huius proportionis, quia si secundum se nullam quantitatem, nullamque extensionem habet, sed omnem extensionem ab alio recipit, ita potest ad maiorem, ut ad minorem quantitatem extendi

Tertium argumentum.

Secundum argumentum.

Primum argumentum.

endi

tendi. At si materia secundum se quanta, & extensa ponatur, clara huius proportionis causa adducitur; nam tanta materia, quæ est in aqua vnius ollæ, quum secundum se possit extendi, quia corpus est, habet etiam certam extensionem respectu formæ aëris recipiendæ, ita vt si illa aqua in aërem mutanda sit, tamen aëris quantitatem ex ea generari oporteat, non maiorem, neque minorem: prouenit enim hoc ab illo respectu, qui est densitatis quæ ad raritatem aëris, sed is respectus non potest hoc efficere, nisi vtrique eadem materia, vel saltem æqualis substernatur. Tertium argumentum Ioannis est: si prima materia quanta, & extensa non esset, indiuisibilis esset; hoc tamen est falsum, quia videmus eam in multis portiones diuisam sub diuersis formis existere; est igitur diuisua, proinde corporea secundum propriam naturam.

Argumenta contra Ioannem ad probandum primam Materiam secundum se non esse Corpus, quæ est communis opinio.
Cap. XVI.

PRO contraria sententia, qua ponitur materia secundum se penitus incorporea multas contra serationes Ioannes adducit, & eas singulas soluit: nos vero in præsentia ipsas tantum rationes proponemus, simulque alias, quæ contra eum à posterioribus philosophis adducuntur, postea vero & argumenta ipsa, & Ioannis solutiones diligenter expendemus. Primum quidem Ioannes contra se ita argumentatur: quodcumque corpus aliquod perit, experientia docet, simul eius dimensiones interire, & quando generatur corpus aliquod, simul videmus in eo generari nouas dimensiones, nec vllam in hoc mundo inferiore videmus dimensionem æternam; at materia æterna est, ergo non habet dimensiones secundum propriam naturam. Secundo sic; dimensiones sunt essentialiter in categoria quantitatis, ergo si materia esset ipsa met dimensiones, esset essentialiter quantitas, hoc tamen est falsum, quia materia est substantia. Tertio, sequeretur, materiam non esse informem, & in affectam, cuiusmodi eam posuerunt omnes philosophi; nam esse trinam dimensionem, & esse quantam, est esse affectam, & habere propriam quandam naturam. Quarto, si materia esset corpus, aut esset finitum, aut infinitum; at neutrum esse potest, ergo nullo modo est corpus; non est corpus infinitum, quoniam infinita moles non datur; nec finitum, quia sic materia esset propriis terminis circumscripta, quod dicendum non est, ponenda enim est materia nullis certis terminis alligata, sed libera, & apta ad omnes recipiendos, vt cuncti videntur consistere. Præter hæc argumenta à Ioanne contra se ad iucta, etiam alia complura à posterioribus afferuntur, ad probandum pri-

A mam materiam secundum suam substantiam corpus dici non posse: sed quoniam magna eorum pars nullam efficacitatem habent; vt ipsimet fatentur, ideo cæteris omiſſis, duo tantum proponam, in quibus illi magnam vim faciunt. Alterum profertur se ex Plotino accepisse in 4. libr. 2. Ennead. quod tale est: aliud est quantum, aliud quæritas, sic aliud est magnum, aliud ipsa magnitudo; similiter aliud est corpus, aliud corporeitas: nomen enim concretum significat quiddam diuersum ab eo, quod significatur per nomen abstractum; quantum enim significat id, quod habet quantitatem; magnum significat id, quod habet magnitudinem; corpus significat id, quod habet corporeitatem: atqui nihil dicitur habere seipsum, habes enim debet esse aliud ab eo, quod habetur; itaque si prima materia est corpus, habet corporeitatem, proinde est quid diuersum à corporeitate, & à magnitudine, ergo non est ipsa corporeitas, & magnitudo, sed est subiectum corporeitatis, & magnitudinis; non est igitur dimensiones sed subiectum dimensionum; proinde si mente ab eis abstrahatur, erit secundum suam naturam penitus incorporea. Deinde argumentum sumunt ex verbis Aristoteli qui & in 6. Physicæ auscultationis agens de corpore, & in 2. libro eiusdem operis, & in principio primi ac tertij de Cælo numerans corpora naturalia, nullam primæ materiæ mentionem facit; sed sola composita, quæ ex materia & forma constant, corpora vocat; materiam igitur non putauit esse corpus, sed solummodo causam internam, & primum principium corporum naturalium. Præterea sæpe Aristotel. quatuor elementa vocat simplicia corpora, quoniam, etsi ex materia & forma constant, tamen simplicia sunt vt corpora, quum ex aliis simplicioribus corporibus non constituantur: at si prima materia corpus esset, non bene elementa vocarentur simplicia corpora, quia daretur corpus simplicius elementis. His igitur omnibus Aristot. testimoniis ostenditur, primam materiam secundum suam naturam non esse corpus. His moti argumentis recentiones omnes asserunt, materiam non habere aliam corporeitatem, quam illam, quæ est accidens de categoria quantitatis; substantiam vero ipsius nulla ratione posse dici corpus, sed esse substantiam incorpoream; quæ fuit tertia opinio à nobis proposita ab initio.

F *Propria sententiæ declaratio, & comprobatio. Cap. XVII.*

QVVM hætenus omnes aliorum sententias exposuerimus, singulorumque argumenta retulerimus, iam ad veritatis declarationem accedendum est. Ego puto primam materiam secundum propriam naturam, & secus omni forma esse corpus de categoria substantiæ: quam sententiam, quamquam à nullo

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Opinio propria.

*Corpus
est gene-
raliss-
imum.
Primum
argumentum.*

nullo recentiorum receptam, nitar & ratione, & antiquorum philosophorum testimonio comprobare. Illud inprimis manifestum est, & ab ipso natura aduersariis concessum, corpus latissime acceptum, quod caduca corpora omnia & sola complectatur, esse supremum genus vniuocum in categoria substantiæ; huic necessarium est vnam aliquam naturam communem respondere ab omnibus caducis corporibus æque participatam, vnde sumatur huius summi generis vniuocatio, & ratio corporis in cunctis corporibus inferioribus; quemadmodum in aliis eiusdem categoriæ generibus & speciebus inspicimus: ratio enim qua viuens est viuens, & qua est genus vniuocum, est anima vegetans; hac quicquid participat, in genere viuents constituitur: ratio, qua animal est animal, & qua est vniuocum, est anima sensibilis: sic ratio, qua homo est homo, & commune vniuocum, est anima rationalis. Ratio igitur corporis in quonam est constituta? quodnam est illud, quod in rebus naturæ existens facit eas esse corpora de categoria substantiæ? certe necessarium est, vt omnia corpora vna & eadem ratione sint corpora, sicut animalia omnia habent à sensu vt sint animalia: hæc ratio corporis necesse est vt sit vel materia, vel forma, vel nexus formæ cum materia, vel accidens aliquod. Accidens quidem dici non potest, quoniam accidens non est aptum substantiæ essentiam constituere. Forma aliqua dici non potest, iam enim reiecimur illorum sententiam, qui formam corporis æternam in materia statuēbant, eaque his temporibus ita est à communi omnium consensu reprobata, & explosa, vt superuacaneum sit, aduersus eam aliquid præterea dicere, sed pro comperito constituendum sit, nullam dari formam corporis. Restat igitur, vt ratio corporis vel sit materia, vel nexus formæ cum materia; illi quidem, qui & formam corporis negant, & materiam secundum se incorpoream esse dicunt, in solo nexu formæ cum materia rationem corporis constitutam esse arbitrantur; proinde, nec materiam solam, nec formam solam, sed ipsarum compositionem esse rationem omnium corporeitatis, vt quicquid materia & forma constat, id corpus esse dicatur: hæc plurimorum Latinorum, & omnium recentiorum sententia est, quam si falsam esse ostenderimus, sola materia relinquetur, qua omne corpus dicatur corpus, & quæ sit natura communis ab omnibus inferioribus corporibus æque participata, quæ respondens corpori summo generi in categoria substantiæ faciat illud esse vniuocum. Primum igitur contra illam communem sententiam ita argumentor: ex componentibus incorporeis non potest compositum provenire corporeum, at secundum eos non minus materia quam forma est incorporea, compositum igitur non potest esse corpus: maior clara est, quia neutrum componentium potest alteri da-

re corporeitatem, quum ipsum eam non habeat; quare nulla ratio apparet, cur eorum nexus possit facere corpus, imo ratio adest manifestata, cur non possit. Præterea ratio, à qua sumitur vniuocatio cuiuslibet siue generis, siue speciei, debet esse natura aliqua simplex, quæ illi extra animam respondeat, vt patet omnia considerando: nam ratio viuents est simplex forma, anima nutriens: sic ratio animalis est anima sensibilis: sic ratio hominis est anima rationalis; sic ratio equi est forma ipsa equi, sic dico de aliis omnibus; vtamur igitur argumento tali: magis videtur ratio, qua homo est homo, esse compositio, vel natura aliqua composita, quam ratio corporis, quia species maiorem habet compositionem, quam genus; at tamen ratio hominis non est compositio aliqua, sed simplex forma; ergo multo minus ratio corporis debet esse compositio, sed debet esse aliqua natura simplex, at quoniam nulla est in rebus substantia simplex, nisi forma, & materia; ergo dua: una altera statuenda est ratio corporis: forma quidem statui non potest; vel enim erit vna aliqua forma generalis, vel cuiusque propria, quæ specifica vocatur, quorum neutrum dici potest; nam generale corpus formam iam refutauius, eamque ipsi quoque aduersarij non admittunt; forma vero specifica facit quidem tale corpus, at non facit absolute corpus, nam à forma ignis habet ignis vt sit tale corpus, nec igne ignis, sed non vt absolute sit corpus; sic animal à sensu habet vt sit tale corpus, quod animal dicitur, non vt omnino sit corpus; quandoquidem omnis eiusmodi forma materiam restringit, eaque restrictio repugnat naturæ corporis, quod coarctandum non est, si cuncta naturalia corpora complecti debeat: præterea ab vna forma provenit vnum esse, non plura; ergo si forma animalis dat esse animal, non potest eadem dare esse corpus: adde quod ratio hæc vniuocationis, de qua in præsentia loquimur, vna tantum, & adæquata esse debet; quare si ratio corporeitatis constitueret in forma animalis, solum animal esset corpus, vel omne corpus esset animal, sic dico de aliis singularum specierum siue specialissimarum, siue subalternarum propriis formis: si enim aliqua earum daret esse corpus, similiter quælibet aliarum daret esse corpus, quod quidem absurdum est; quia nulla istarum esset adæquata ratio, qualem in præsentia querimus, à qua tanquam vna vniuocatio corporis desumatur: quod si dicant, aliam corporeitatem provenire à forma animalis; aliam à forma lapidis, vt illa solis animalibus det vt sint corpora, hæc vero solis lapidibus, iam non erit corpus genus vniuocum, quum non vna illi in rebus natura respondeat, sed alta ratione hæc res dicatur corpus, alia vero illa, vt enim corpus sit vniuocum, oportet vna & eadem ratione omnia dici corpora. Quoniam igitur ratio cor-
poris

*Ratio &
vniuocatio
debet esse
simplex.*

poris neque accidens aliquod esse potest, neque forma vlla, nec compositio formæ cum materia, relinquitur eam nullam esse aliam, nisi solam primæ materiæ naturam, vt quicquid materiam habet, ab eadem habeat, vti corpus de categoria substantiæ; reuera enim in corpore, vt cõmuni genere conuenire nil aliud est, quam conuenire in participatione eiusdem materiæ; quare materia non modo corporea est, sed corpus ipsum, quod in categoria substantiæ summum genus ponitur, idque significare visus est Aristoteles in contextu s4. primi libri de Ortu & interitu, quando dixit, materiam liberam ad opposita esse veluti genus. Argumentum etiã sumere possumus à corpore de genere quantitati: quum enim duplex sit corpus, vnum de categoria substantiæ, alterũ de categoria quanti, ex natura vnius duci possumus in cognitionem naturæ alterius, nam accidentia sunt euidentiora substantiis; idco corpus de genere quanti, videlicet trina dimensio, est euidentius corpore de genere substantiæ, & ex eo & in huius notitiam peruenire possumus, quum vnum ab altero inseparabile sit; nam corpus vllum de categoria substantiæ dari, quod dimensiones non habeat, neque possibile, neque (vt mihi videtur) excogitabile est: sed neque trina dimensio esse potest absque substantia corporea, in qua inhzreat, accidens enim sine subiecto existere nequit; substantiis autem incorporeis dimensiones non inesse manifestum est, solis igitur corporeis; quid ergo aliud dicere possumus, quam substantiale corpus esse illam substantiam quæ tribus dimensionibus subiecta est: etenim substantiam, quæ dimensiones non habeat, nemo vocaret corpoream, & eam in qua insunt tres dimensiones, corpoream omnes vocant; videtur namque nomen corporis præcipue dimensiones significare, & inde factum esse vt subiectum ab eo nomen sumpserit, & sit appellatum corpus de categoria substantiæ, quod nil aliud est, quam substantia trina dimensionum subiecta; hæc si ita vera sint, vt negari non possunt, tali argumento vtamur: illud est primum corpus de categoria substantiæ ordine originis, à quo primo emanat corpus de categoria quanti, & in quo primo inhzret tanquam proprium illius accidens; at prima materia est primum subiectum corporis de categoria quanti, idque ex ipsius materiæ natura primo emanat; ipsa igitur materia est primum corpus de categoria substantiæ. Maiorem propositionem modo declarauimus, minor vero fuit antea diffuse, & abunde demonstrata. Clarissimum certe hoc est, ita mihi quidem res ipsa loqui videatur: quia si materiam mente contempler abiunctam à formis, nil aliud concipere possumus nisi corpus quoddam vastum, & indistinctum, & molem quandam vacuum, vt dicebat Plotinus: at formam dum sine materia consideramus, com-

cipimus vt quoddam incorporeum, & indiuisibile, quod postea in materia quanta extendatur: quod si alii tanto sunt ingenii acumine præditi, vt valeant ipsam quoque materiam incorpoream imaginari, ego tamen (vt meam ruditatem latear) id facere minime possum; imo non solum à natura corporis abiungere mente naturam materiæ nequeo, sed eandem esse puto, naturam corporis, & naturam materiæ, hoc enim & ratio, & res ipsa mihi efficaciter persuadet.

Eiusdem sententiæ confirmatio ex plurimum antiquorum Philosophorum auctoritate. Cap. XIII.

Sententiã hanc multorum auctoritate confirmare possumus. Primum quidem non du' ito, in eadem fuisse Plotinum, idque manifestum est legentibus quartum librum 2. Enneadi; cuius verba aliqua ante considerauimus, quum de dimensionibus materiæ loqueremur, reliqua apud ipsum aliis legenda relinquo: materiam enim corpoream absque dubio ponit, & significat ita se habere substantiam materiæ ad dimensiones interminatas, vt corpus perfectum se habet ad determinatas, & necessarium esse vt dimensiones inhzreant substantiæ corporeæ, interminatæ quidem, & potentiales: corpori indeterminato, & potẽtiali, quæ est primæ materiæ natura; terminatæ vero, & actuales corpori determinatæ naturæ, & actuali, & perfecto; reuera enim neque corpus de categoria quanti existere potest sine corpore de categoria substantiæ, neque hoc sine illo. Alexander quoque in secundo libro quaestionum naturalium, cap. 3. aperte dicit, materiam, quæ secundum se omnis qualitatis, & figuræ est expertis, esse corpus sine actu. Hæc eadem sententiã Simplicii fuit, qui in primo Physicæ auscultationis cõtextu sexagesimo nono probare nititur, materiam esse corpus indeterminatum, & potentiale, & vtiur hoc argumentor: illud, per quod differunt materialia ab immaterialibus, est ipsa materia; at per molem, & corporeitatem differunt materialia ab immaterialibus; ergo materia primæ est corpus; quæ Simplicii argumentatio est optima, & eandem vsus est Aristoteles in 2. lib. Physicæ auscultationis: ad inuestigandum quid sit natura, & in secundo de anima ad indagandum quid sit anima; illud enim est natura, per quod naturalia à non naturalibus distinguuntur; & illud est anima, quo differunt animata ab inanimatis, sic igitur, illud est materia, quo differunt materialia ab immaterialibus. Adducit etiã Simplicius locum Aristotelis à nobis antea consideratum in 4. Physicæ auscultationis part. 15. vbi Arist. dicit, materiam esse extensionem quandam & molem; neque dicere possumus, Simpliciũ eo modo id intellexisse, quo Ioannes Grammaticus intellexit, neque mate-

Alexander.

Simplicius.

riam esse ipsam et dimensiones, etenim ipse in contextu 22. primi libri de Cælo eam Ioannis opinionem impugnat; quare non de dimensionibus loquitur, sed de ipsa materia substantia dimensionibus subiecta, & ad hunc sensum locum illum Aristotelis trahit; sed argumentum quoque illud Simplicii, quod exposuimus, ad substantiam materiam pertinet; qua enim ratione Aristoteles essentiam declarat & animam, eadem Simplicius declarat essentiam materiam, eamque dicit nil aliud esse, quam corpus indeterminatum, quare non potest intelligere materiam corpoream corporeitate accidentali, quia hæc essentiam materiam non constituit, neque per hanc primo differunt substantiæ materiales ab immaterialibus: sed quisquis in memorato loco verba Simplicii legat, aperte videbit, cura de substantia materiam loqui, & eam probare esse corpus. Sed & Ioan. Grammatici opinio sententiam nostram confirmat, nam aliorum omnium proxime ad veritatem Ioannes accessit; vidit enim sub nube veritatem, neque eam ita est assequutus, ut se prorsus ab errore immunem seruauerit; nam cognouit substantiam materiam esse corpus; sed quia non distinxit corpus de categoria quanti à corpore de categoria substantiæ, vnam putauit esse corporeitatem, quæ in dimensionibus consistit, eamque in compositis accidens esse dixit, in materia vero esse substantiam, & ipsam et substantiam materiam, quem potius debuerit ex dimensionibus, & corporeitate accidentali duci ad cognoscendum substantiale corpus illis subiectum, & ab illis diuersum; quem errorem notasse videtur Auerroes in calce secundi tractatus Epitomes Metaphysicæ, quando dixit, aliquos existimasse corporeitatem, quæ est in prima materia, esse substantiam: itaque si Ioannes dixisset, primam materiam ita esse corpus de categoria substantiæ, ut esset substantia dimensionibus subiecta, non ut esset ipsa et dimensiones, nihil esset, in quo eum reprehendere hæc in re possemus; in hoc tamen eius confessionem accipimus, quod dicit primam materiam esse corpus de categoria substantiæ, quod nos quoque asserimus. Auerroes quoque idem sensit, ut ostendere possumus multa eius dicta perpendendo in variis locis: primum quidem consideranda sunt duo Auerrois dicta, quæ pugnant inter se videntur, eam in 3. Metaphys. Comment. 11. & in 3. Metaphysic. vltimo, & in Epitome Metaphysica tracta. 2. cap. 13. inquit, genera esse composita, & ex materia & forma constare: contra vero in 2. Physicæ auscultationis Commentario 28. & in primo Metaphysic. 17. & in 7. Metaphysicorum 43. & in octauo Metaphysicorum 6. & in eodem loco Epitomes Metaphysicæ dicit omnes partes definitionis esse formas, genus esse formam vniuersalem, diffinitionem vero esse formam particularem; quæ duo dicta contraria videntur,

A quia si genus est forma, non potest ex materia & forma constare: non sunt tamen contraria, quia simul vtrumque verum est; diuersis enim modis genus dici potest & forma, & materia, & constans ex forma & materia; ipsum quidem secundum se compositum est, constat enim animal ex forma animalis, & materia illi formæ subiecta, ideo etiam Alexander in secundo libro questionum naturalium, capite vltimo dicit, animal significare formam in materia, & eam
 B formam vocat communem; hinc autem, ut modo materia, modo forma appelletur: dum enim consideramus ipsum esse talem per formam, non per materiam, dicimus genus significare formam; animal enim non per materiam, sed per formam suam est animal, & ita significare dicitur formam vniuersalem: verum quia animal respectu formæ specificæ locum habet materiam, ideo animal est in homine tanquam materia, ut ait Porphyrius in capite de differentia, licet secundum se sit per formam animal, & licet ex materia & forma constet. C
 D
 E
 F
 Auerroes quando in memoratis locis inquit, genera esse composita, excipit solum generalissimum quod dicit esse simplex, quum omnia subalterna genera sint composita, vnde colligit generalissimum non habere definitionem: quæ Auerrois sententia de supremo genere estrationi maxime consentanea quia esse supremum genus, & ex materia & forma constare implicat contradictionem, & simul existere nequeunt, nam omne habens formam informantem, & restringentem ipsam materiam, habet necessario differentiam constituentem, proinde etiam necessario habet genus, quare non potest esse supremum: itaque si omne genus ex materia & forma constare dixerimus, procedemus in infinitum in generibus, nec ad summum vnquam perueniemus. Quum igitur manifestum sit, Auerroem putasse supremum genus vniuersum in categoria substantiæ esse corpus, idque dicat esse simplex, necessarium omnino est, ut sit vel sola forma, vel sola materia; forma sola esse non potest, quia forma sola non patitur, nec recipit, summum autem genus patibile maxime est, & recipit omnes interiores differentias diuidentes, sicuti materia recipit formam: adde quod si esset forma, non esset forma abiuncta à materia, sed forma materialis, esset igitur forma in materia, sicut alia quoque inferiora genera, quare non esset simplex, neque supremum, siquidem omnis forma materialis materiam præsupponit, utpote naturam priorem: restat igitur vel sit sola materia, eaque est Auerrois sententia in prædicto loco Epitomes Metaphysicæ vbi ait: [genus generatissimum non habet definitionem. Et nihil est eo propinquius primæ materiæ.] & in Comment. 43. septimi Metaphysicæ inquit, genera distinguuntur se quatenus alia sunt similia formæ, alia vero materiam, quum officia formæ sit coar-

Io. Grammaticum.

Auerroes.

Genera sunt composita.

Genus
varia
modis
forma
compositum
est
potest

Solutio
generis
lesi
simpliciter
est.

fit coactare, ac distinguere, sequitur vt inferiora genera tanquam restrictiora, & distinctiora magis habeant rationem formæ, superiora vero, & communiora magis habeant rationem materiz; reuera enim genus inferius in categoria nobilius, ac perfectius est genere superiore, eamque tanquam in materiz formam superaddit, quare ad illud eam habet rationem, quam forma habet ad materiam, & perfectio ad perfectibile, & actus ad potestatem; quam obrem necessarium videtur, vt, quoniam ad genera superiora ascendentes, quanto magis ascendimus, tanto ad materialiora, & magis potentialia transimus, neque in infinitum ascendimus, definamus tandem in supremo, quod sit pura materia, hac enim nihil in genere substantiz potentius, atque inperfectius datur: recte igitur Aueroes dixit generalissimum esse proximum, & simillimum primæ materiz, & esse simplex, genera vero subalterna habere compositionem, atque ex materia, & forma consistere. Caterum quære aliquis possit, cur Aueroes dixerit, corpus supremum genus esse proximum primæ materiz, nec dixerit esse materiam ipsam, si nihil aliud significat nomen corporis, nisi ipsam et materiam. Ad hoc facilis erit responsio, si materiz & generis tum discrimen, tum conuenientiam intellexerimus; loquitur hac de re Alexander in secund. libr. naturalium questionum, cap. vltim. sed ea quæ ab ipso ibi dicuntur, adeo leuia sunt, vt ad propositum nihil conferant; sumit enim Alexander genus logice potius, quam naturaliter, nempe vt est in animo, & vocatur vniuersale post multa, non vt significat naturam communem, quæ extra animam in rebus existit, diciturque vniuersale in multis; sic autem facile ipsi fuit generis & materiz, discrimen considerare; nos vero non de conceptione animi loquimur, sed de ipsa re, quæ extra animam conceptui generis respondet, & quærimus quomodo genus hoc, realis hæc natura ab ipsa materia distinguatur. Rem hanc doctissime, ac profundissime declarat Aueroes in 6. Commentar. 8. Metaphysic. & docet materiam, & genus esse idem res, sed ratione distinguenda; animal enim quod est in speciebus, est tum materia, tum genus specierum, genus quidem, quatenus est id, quod respondet conceptui in animo existenti, & ita sumitur ad modum totius; materia vero, dum sumitur ad modum partis; si enim sumatur vt hominis pars essentialis, hoc modo non est hominis genus, nec de homine prædicatur, quia nulla pars de suo toto prædicatur in casu recto, & nullum totum est sua pars, proinde possumus dicere non esse veram hanc propositionem, homo est animal, dum sumitur animal vt materia, & pars hominis, homo enim non est sua materia; patet igitur animal acceptum ad modum partis esse materiam hominis, non genus; si vero sumatur animal non vt pars hominis, sed vt totus

homo potestate, & confuse consideratus, hæc propositio est vera, homo est animal, & animal sumitur pro genere, pars ad modum totius, non ad modum partis; ideo Aristotel. in context. 3. & vltim. 8. Metaphysicorum dixit materiam & formam idem significare, cum discrimine tamen actus & potestatis; nam materia hominis est potestate idem homo, qui postea per formam fit homo actus; & Aueroes dicit, materiam non prædicari de composito quatenus est eius materia, sed quatenus est eius genus, & sumitur ad modum totius, nempe vt est potestate totum compositum; eadem ergo est res, quæ alia ratione vocatur materia, alia genus. Ad hanc generis & materiz conuenientiam respexit Arist. in context. 54. primi lib. de ortu & interitu, quando dixit materiam esse veluti genus, & in eodem libr. in cap. de accretione, dum materiam sæpe vocauit genus commune. Hæc omnia, quæ in animali considerauimus, si supremo generi corpori applicemus, tota rei veritas de prima materia in lucem prodibit; corpus enim significat ipsam primam materiam, & ipsi tanquam generi nihil aliud in rebus respondet, nisi prima materia, sed sumi potest corpus & ad modum partis, & ad modum totius; vt respectu elementi corpus est tum materia, tum genus; est enim genus; ignis quatenus est potestate ignis, & totum ignem significat confuse, materia vero quatenus est altera pars substantiz ipsius ignis, quæ potentiam habet recipiendi formam, per quam fiat ignis actu, quæ ratione corpus non est genus ignis, nec de ipso prædicatur in recto, sed effluat et prima materia, nempe corpus nulla differentia constituyente coactatum, sed simplex, & omni carens compositione; ideo eadem differentia vocatur diuisiua respectu generis considerati quatenus est genus, hoc est, quatenus est totum quoddam commune; & vocatur constitutius, dum idem genus consideratur vt illi substratum tanquam materia, quæ à forma perficitur. Possumus autem ex ipsa elementi natura sumere pro hac sententia argumentum validum: nam si ab aliqua specie auferatur mente differentia constituens, remanet natura communior, quæ vocatur genus, vt si dematur ab homine rationalitas, remanet animal, & sic de singulis; ignis autem ex prima materia, & propria forma constat, ideo si propria ignis differentia, quæ ipsius forma est, auferatur, remanet eius genus, atqui ablata forma ignis nil remanet nisi prima materia, ergo prima materia est genus ignis; non est autem aliud ignis genus, nisi corpus, ergo prima materia est corpus, nec reuera dicere aliud possumus; ignis enim & ignis est, & absolute corpus, habet autem à sua forma vt sit ignis, quare non habet ab eadem vt sit corpus; hoc igitur habet à materia, quæ nihil in igne sit præter propriam formam, & primam materiam. Ratio igitur manifesta est cur dixerit Aueroes

*Corpus a-
lio modo-
est genus
generalis-
simum,
alio modo
est pri-
ma mate-
ria.*

nihil esse primæ materiæ propinquius, quam generalissimum, nec dixerint generalissimum esse ipsammet materiam; quamvis enim eadem res sit, alio tamen modo dicitur materia rerum omnium, alio genus generalissimum res omnes complectens: dum enim sumitur ad modum partis, est prima omnium rerum materia, quæ est potestate res omnes & fit singula res per receptionem formæ; dum autem sumitur ad modum totius, & vt confuse omnia complectitur, & de omnibus prædicatur, ita est omnium genus; neque ob aliam rationem dicitur genus habere in se differentias potestate, non actû, & species omnes esse in genere potestate, nisi quia genus est materia; etenim materia potestate habet omnes formas, ad quas recipiendas dirigitur, & est potestate omnia, quæ ex ea fieri possunt: ob hanc igitur considerationem diuersitatem non dixit Auerr. genus generalissimum esse primam materiam, sed dixit nihil eo esse propinquius primæ materiæ: hæc omnia ex Auerrois verbis colliguntur in illo 6. Comment. 8. Metaphysicum docet, quomodo genus differat à materia: quem locum Ioannes Gandauensis certe non vidit; quia si vidisset non profiteretur, se huius distinctionis inuentorem fuisse, vt in 7. Physicorum quæstione vltima gloriatur. Ponitur etiam clare tota hæc veritas ab Auerroem 2. tractatu Epitomes Metaphys. cap. vlt. vbi non omnino reprobatur Auic. sententiam, quod materia sit corpus, sed solum si ab Auicenna id non recte sumatur: nam (inquit) quum dicimus materiam esse corpus, duobus modis id possumus intelligere; primo, vt sit corpus per formam corporis æternam, & distinctam à formis elementorum, quo quidem modo quisque dicat materiam esse corpus, decipitur, quia materia sic non est corpus: altero modo potuit Auicenna intelligere non quidem formam aliquam in prima materia distinctam à formis elementorum, sed naturam inclinationis aduenientis primæ materiæ, quæ est veluti genus formis elementorum, qua ratione si Auicenna intellexit materiam esse corpus (inquit Auerroes) dictum eius verum est, ita me ditament; & hinc inferat statim corpus esse amplissimum genus vniucum, quod in indiuiduis substantiæ reperitur. His Auerrois verbis tora rei veritas pulcherrime, & apertissime continetur; nam concedit Auerr. materiam esse summum genus in categoria substantiæ, si modo sumatur vt genus, id autem est, si sumatur vt inclinata ad formas elementorum, quod est eam sumere ad modum totius, & quatenus potestate est ipsa elementa tota; vnde colligit corpus esse genus vniucum, cui respondet in rebus vna communis natura, quæ est natura primæ materiæ; hoc igitur modo non negat Auerroes materiam esse corpus, idque ita aperte, vt nullus cauillandi locus relinquiverit. Notandum autem est, Auerroem ibi

A solas elementorum formas nominare, non quod neget corpus esse genus etiam mistorum, sed quia materia primum recipit formas elementorum, deinde per eas etiam formas mistorum, ideo satis habuit formas elementorum nominare, ad quas materia est immediate propensa. Præterea aduertendum est, Auerroem non absque artificio dicere corpus esse supremum genus vniucum, quod reperitur in indiuiduis substantiæ, nec dicere in categoria substantiæ, quia ipsum considerat non prout est conceptus animi, & vniuersale post multa, sed prout est natura communis extra animam existens in indiuiduis, & illi conceptui respondens, quæ dicitur vniuersale in multis; per hanc enim fit, vt corpus sit genus vniucum, sicut antea dictum est. Ex his obiter colligere possumus Latinorum errorem, qui distinguunt genus physicum à genere prædicamentali, quod vocant genus logicum; genus enim physicum inquit esse genus subiectum, id est, materiam vnam; genus autem logicum esse genus prædicabile, quare putant substantiam æternam, & substantiam caducam in genere physico non conuenire, quia communem materiam non habent, ideoque dicunt has substantias differre inter se plus quam genere, nempe physico, conuenire tamen in genere logico, hoc est, in vno communi conceptu vniuoce prædicabili de omni substantia tam æterna, quam caduca: quæ sententia iure à Zimara refellitur in Theorem. 62. quoniam hæc duo genera re distinguenda non sunt, quum non detur vnum sine altero, & sint vnum re, duo autem ratione; nam genus prædicabile non potest vocari vniucum, nisi ei extra animam vna communis natura respondeat, proinde vanus est ille conceptus, cui nulla respondeat in rebus communis natura; propterea substantiæ à materia abiunctæ, & corpora cælestia, & corpora inferiora nullum habent commune genus prædicabile vniucum; quum enim in materia non conueniant, in nulla communi natura participata conuenire possunt, sed supremum genus in categoria substantiæ vniucum est corpus sola inferiora complectens; quia hæc communi materia participant, à qua hæc vniuoctio prouenit. Volo etiam ad nostræ sententiæ comprobationem verba quædam Thomæ, & Caietani adducere: quum enim Thomas in prima parte Summæ, quæ sit, 15. articulo tertio dicat in Deo esse ideam primæ materiæ, non tamen aliam ab idea compositi, ibi Caietanus quærit, cuiusnam compositi idea sit idea primæ materiæ iuxta Thomæ sententiam; & respondet hanc esse ideam corporis, quod est genus in categoria substantiæ: vel igitur veritatem hanc cognouit Caietanus, corpus de categoria substantiæ esse ipsammet materiam naturam, vel ipsa rei veritas ipsum ad ita loquendum induxit.

Latinorum error de nere l. co dist. 8. o. ag. nere l. f. co.

*Nota a-
lia Auerr.
rois ver-
ba.*

Caietan. 225.

taimus, quando argumentum hoc aduersus A
 eos retorsimus: necesse enim est si res aliqua sit
 generanda, vt producat ab agente noua per-
 fectio, quæ prius non fuerit, itaque hæc creabi-
 tur, si illa est creatio; non est tamen creatio, quia
 sic agens non producit rem aliquam nouam,
 dum de potestate materiæ formam educit, sed
 potius rei, quæ præerat, nouam perfectionem
 largitur; hæc autem apud Aristotelem est ge-
 neratio, non creatio, quia præsupponitur mate-
 ria, ex qua educatur forma: de forma quidem
 ab iuncta à materia argumentum esset efficacis-
 simum; hæc enim si ab agente produceretur, vt
 tique creari diceretur, vt nos Christiani asseri-
 mus, Angelos olim à Deo fuisse creatos, & hu-
 manas animas quotidie à Deo creari, non de
 potestate materiæ educi; sed huiusmodi produ-
 ctio Aristotelicè cognita non fuit. Ad secundum
 argumentum, quum dicitur, corpus est genus
 vniuocum, ergo illi vna realis natura respondet,
 concedimus hoc: quum vero additur, hæc est
 forma corporis, hoc negandum est; negamus en-
 nim tertium illud ab iis iactum fundamentum,
 quo statuebant, rationem vniuocationis semper
 esse formam; fatemur quidem cum Auerroë, ge-
 nus esse formam vniuersalem, sed excepto solo
 supremo genere, quod est sola materia; ipsam
 enim Auerroës iam expresse excepit, vt iam o-
 stendimus; per materiam enim satis superque
 seruat id, quod illi dicunt, nam hæc non inter-
 rit vnquam, quia nulli rei naturali corporis na-
 tura repugnat; patet igitur, solam primæ mate-
 riæ naturam & vitare creationem formarum, &
 corporis vniuocationem constituere; cuius na-
 tura in rerum generatione & interitu nunquam
 interit, quia est omnibus necessaria. Ioannis au-
 tem Grammatici argumenta solutione non e-
 gêt; iis enim nil aliud ostenditur, nisi materiam
 esse corpoream, & habere trinam dimensionem
 ab ea inseparabilem, quod nos quoque asseri-
 mus: at non probant materiam esse essentialiter
 trinam dimensionem: ideo si consequens hoc ip-
 se exiis argumentis deducatur, negandum est:
 nam est quidem materia corpus trinæ dimen-
 sioni subiectum, sed non est ipsamet trina di-
 mensio. Consideranda manent argumenta pro
 tertio secta, quæ omnino negat materiam esse
 substantiale corpus, sed incorpoream penitus
 esse dicit; horum aliqua ab ipso Ioanne contra se
 adducta & soluta sunt, aliqua vero ab illius sen-
 tentiæ sectatoribus proposita, quæ omnia ex-
 pendenda à nobis sunt. Primum Ioannis ab
 ipso optime soluitur, dicendo in interitu
 corporum naturalium non dimensiones ipsas
 interire, sed terminos tantum dimensionum, vt
 nos iam declarauimus. Ad secundum respondet
 Ioannes, dimensiones in corporibus perfectis
 esse accidentia, sed in ipsa materia esse substanti-
 uiam, idque non esse absurdum, quum etiam in
 aliis hoc idem videamus; nam calor in mistis est

qualitas, in igne autem substantia, quia est for-
 ma ipsa ignis. Hæc Ioannis responsio omnino
 reuicenda est, quum innitatur falso fundamen-
 to, quod possit eadem res in hoc esse accidens, &
 in illo substantia; id enim quod secundum pro-
 priam naturam est quantitas, vel qualitas, non
 potest non vbique eandem conditionem serua-
 re; nec video qui fieri possit, vt calor idem in mi-
 sto manens, qui in elemento fuerat, non mutet
 speciem, mutet tamen genus, hoc enim ne ima-
 ginabile quidem est. Nos igitur dicimus, argu-
 mentum hoc contra Ioannem esse efficacis-
 simum, & insolubile, sed nobis non officere, quip-
 pe qui non asserimus, substantiam materiæ esse
 ipsamet dimensiones, sed dimensiones dici-
 mus esse accidens, & proprietatem in se quantum
 substantiam materiæ, & ab illa diuersam. Ad
 tertium negat Ioannes falsitatem consequen-
 tis, & longo sermone nititur demonstrare, ma-
 teriam debere esse affectam, si ex ea debeant o-
 mnia fieri, quia si esset penitus informis, & inaf-
 fecta, esset nihil, & exprimi nullo modo posset:
 fatetur igitur, materiam dici modo quodam
 affectam atque formatam, dum dicitur esse tri-
 na dimensio, neque hoc repugnare naturæ ip-
 sius materiæ, quæ non debet esse nihil, sed ali-
 quid. Hæc Ioannis responsio melius est decla-
 randa; ipse namque non videtur rei veritatem
 plene fuisse assequutus, ideo nec bene eam ex-
 primere potuit: duobus modis solet accipi no-
 men formæ; vno modo pro illa, quæ est altera
 pars compositi, & informat materiam; altero
 modo pro quidditate & essentia cuiusque rei, si-
 ue compositæ, siue simplicis; primo igitur mo-
 do materia est informis, sed non secundo; quum
 enim omnis forma materiam informans res-
 tringat ipsam, & reddat alligatam alicui cer-
 tæ naturæ, omnis talis formæ ipsa materiæ ef-
 fectiæ expers esse debet, & ita est informis; ha-
 bet tamen formam secundo modo, quia habet
 propriam essentiam, & proprium quid est, vt
 nos antea demonstrauius; siquidem non de-
 bet esse nihil, sed aliquid; & hæc materiæ essen-
 tiam non est alligata alicui certæ naturæ, quare
 non repugnat materiæ hoc modo formam ha-
 bere: affecta etiam potest esse materia, dum-
 modo non tali affectione, seu tali accidente, quo-
 eius natura coarctetur, & alligata significetur;
 at trina dimensio interminata non coarctat ma-
 teriam ad vllam certam naturam, quum sit ac-
 cidens communissimum, & necessarium omnî
 corpori naturali, per quod materia manet libe-
 ra ad omnes formas indistincte recipiendas.
 Quod igitur dici solet, materiam secundo ef-
 fectiam suam esse informem, & in affectam, id
 ita intelligendum est, vt solum negetur eam ha-
 bere talem formam, vel talem affectionem, per
 quam materia ad certam aliquam naturam res-
 tringatur. Ad quartum Ioannes optime respon-
 det, materiam esse secundum se corpus infinitum,
 non

Ad secun- dum.

Ad argu- menta Io Gram- matici.

Ad argu- pro opini- one com- muni.

Ad pri- mum re- sponso Io- annis.

Ad secun- dum re- sponso Io- annis.

Respon- nis im- gnati

Respon- Seru.

Ad te- riu re- sponso- annis.

Respon- nis cor- ctio.

Forma- duplici- ter ac- pitur.

Quom- do ma- ria seci- dum se- habeat- formam- Et affe- ctionem

Ad qua- rum re- sponso- Ioannis

non

non quidem infinitum actu, quia tale infinitum non datur, sed infinitum per mentalem abstractionem à finibus ac terminis; semper enim est actu sub terminis, & finita; sed quia secundum propriam naturam nullos sibi certos fines præscribit, ea ratione vocatur corpus infinitum, hoc est, non ex seipso finitum, quia de re antea plura diximus, quum de materiæ dimensionibus loqueremur. Hæc sunt argumenta à Iohanne contra se adducta, & soluta, quibus tertia illa sententia comprobatur, quod materia secundum se incorporea sit. Soluenda manent alia argumenta à recentioribus adiecta, ad eiusdem sententiæ confirmationem. Ad primum sumptum à corpore & corporeitate, tanquam à concreto, & abstracto, dicimus nomine corporis duo in præsentia posse significari: vel enim vtrumque simul corpus denotamus, vnum de categoria substantiæ, alterum de categoria quanti, simul iuncta, hoc est, substantiam quantam: vel solam subiectam substantiam absque dimensionum consideratione: si primo modo sumatur corpus, vtrique aliud est corpus, aliud corporeitas; corpus enim dicitur totum coniunctum, corporeitas vero solas denotat dimensiones, quæ in illo habent locum formæ, licet ex eis & substantia subiecta non fiat vnum nisi per accidens: in tali autem vno aliud est quidditas, aliud est id, cuius est quidditas, vt ait Aristoteles in contex. 20. lib. 7. Metaph. & ita aliud est corpus, aliud corporeitas; corpus enim significat substantiam quantam: corporeitas vero solam quantitatem. At si secundo modo materiam dicamus corpus, substantiam simplicem dicimus, quæ est vnum per se, quare corporeitas nil aliud significabit, quam ipsam essentiam materiæ; quærere igitur an differant corpus, & corporeitas, est quærere, an in eo, quod est vnum per se, differat quidditas ab habente quidditatem Arist. quidem in 7. Metaphys. contex. 20. & 21. inquit id esse quidditatē, atq; habens quidditatem, nempe in eo, quod sit vnum per se, sed nō in vno per accidens: tamen in 3. lib. de anima, contex. 9. & in 1. de Cælo 92. dicere videatur aliud esse quidditatē, aliud habens quidditatē. Sed hac de re nobis in præsentia disputandum non est: satis esse debet, si dicamus, quando materia hoc modo vocatur corpus, ita se habere corpus illud ad corporeitatē; vt Cælum ad Cæleitatē; nomen enim cæleitatis significamus ipsam Cæli quidditatem, siue sit idē quod Cælum, siue non idem; ita igitur nomine corporeitatis quidditatem materiæ significamus, quia ponimus materiam essentialiter esse corpus: vtrum autem illa corporeitas differat ab habente corporeitatem, nihil ad rem, quia neq; id assertere, neq; negare nobis obest, dū sumitur corporeitas pro ipsa materiæ essentia distincta à dimensionibus; quoniam ad nos non attinet quærere, an differant quidditas, & habens quiddita-

tem, præsertim in simplicibus substantiis, cuiusmodi & Cælum & materia prima esse statuuntur. Postremū argumentum, quod ex verbis Aristotelis in variis locis sumitur, facile soluitur quod enim sæpe naturalia corpora numerans nullā materiæ mentionem faciat, hoc certe nihil est; solet enim Arist. sola corpora perfectā, & actu existentia enumerare, quia cum horū numeratione simul materia numeratur; quū materia non sit aliud corpus ab his perfectis corporibus distinctū, sed sit hæc omnia, quia nunquam reperitur nisi formata: sic neq; genus aliud quod existit extra species suas, proinde earum numeratione dicitur numerari, vt in illis apud Aristotelem locis notare possumus; nominat enim in corporibus naturalibus, stirpes, & animalia, non tamen nominat viuens cōmune earum genus: quid igitur nominat ne ibi omnia viuentia, an non omnia? absq; dubio nominat omnia, licet non nominet viuens genus, quia omnium specierum nominatione numeratum, & comprehensum genus esse intelligitur: itaque dicendum est, non nominari ibi corpus, quod est omnium genus materiam primam significās, quia fat est omnes eius species nominari, in quibus generis natura comprehenditur: esset quidem mancus Aristot. si in illa enumeratione aliquam speciem nō nominasset, aliis eiusdē generis nominatis: quoniam vna in aliis nō continetur; sed nominans oēs species omisso genere, mancus dici non potest. Elementa vero solent appellari simplicia corpora respectu aliorum perfectorum, & actu existentium corporum: mista namq; in elementa dissoluuntur, hæc vero non amplius in alia, quæ per se existant actu; itaque dicuntur simplicia comparatione omnium inter se specierum corporis, non comparatione generis: idq; ita est manifestum, vt puerilis admodum hæc argumentario dicenda sit; etenim dimissa est hac nostra de prima materia opinione, nonne secundum oēs commune est elementorum genus corpus? nonne quodlibet genus specie sua simplicius est, quū species præter genus differentiam habeat adiectam; igitur si efficaciorum argumentum est, datur etiam secundum ipsos corpus simplicius elementis, quod est eorum commune genus: quare ab ipsis quoq; aduersariis soluendum est argumentum, quum eis non minus, quam nobis officere videatur.

Epilogus omnium, quæ de prima Materia dicta sunt. Cap. XXI.

HÆc omnia, quæ de prima rerum materia à nobis declarata fuere ordine seruato à notioribus, & facilioribus cognitu ad ignotiora, ac difficiliora, si epologo colligere velimus ordine naturæ seruato, ab ipsa materiæ natura, & substantia ordiemur, deinde ad proprietates, quæ ab ea emanant, & insepara-

biles sunt, & ab his demum ad ea, quæ ipsi materiae accidunt, & sunt ab ea separabilia, progrediemur: dicemus enim, primam materiam simpliciter naturam esse corpus de categoria substantiæ indeterminatum, nulli terræ naturæ alligatum, & aptum omnino fieri, quod significat corpus generalissimum in categoria substantiæ, & ipsum uniuersum esse facit; ideo in ipsa materiae natura nullus actus inest, sed est substantia quædam indeterminata, potestatem habens recipiendi quemlibet actum. Ab hac materiae natura duæ proprietates emanant, quæ ab ipsa nunquam separantur: vna est quantitas nullum secundum se terminum habens; prima enim radix & fons à quo in rebus naturalibus quantitas, ac dimensio deriuatur, est ipsa natura materiae: altera vero est potestas illa uniuersalis recipiendi omnes formas indistincte; quæ si ad materiam referatur ut absolute, & in prima notionem acceptam; est proprietas eius naturam consequens: si vero consideretur materia cum respectu ad alia, & ut principium, & materia aliorum est, hæc eadem potestas uniuersalis de essentia materiae est, quia est ratio formalis; constituens primum materiale principium. Demum accidunt materiae

privatio, & potestas particularis, quæ cum priuatione est coniuncta; priuatio enim connotat alteram formam, quæ est generationis terminus à quo; quare in aduentu formæ recedit & simul etiam interit potestas particularis, quæ illam tantummodo formam, quæ acquisita est, respiciebat: hæc itaque neque de essentia materiae sunt, neque eam consequuntur, sed ei prorsus accidunt, & ab ea possunt separari. Hoc tamen in his omnibus est discrimen, quod sola priuatio meretur nomen principii distincti à principio materiali, sed non quantitas, neque potentia materiae; nam priuatio propriam principii rationem habet, distinctam à ratione materialis principii; est enim terminus generationis à quo, & est illud non esse, quod ex necessitate omnem generationem præcedit; ratio autem principii materialis est, ut sit subiectum generationi, quod idem maneat sub utroque contrario termino: quantitas vero & potestas materiae nullum habent propriam principii rationem, sed sunt subiectæ materiae conditiones necessariae, ideo nullum principium à materiali principio distinctum constituunt.

J A C O B I
Z A B A R E L L Æ
P A T A V I N I
L I B E R
D E N A T V R A.

Quid sit Natura. Cap. I.

DE rebus naturalibus diffuse ac diligenter acturus Aristoteles non absque ratione in ipsomet naturalis philosophiæ limine de natura agere constituit, quandoquidem nihil est naturalius natura ipsa; & affirmare etiam absque dubio possumus, totum philosophi naturalis negotium consistere in contemplatione naturæ, quod Aristoteles ipse significauit, dum frequenter eam disciplinam uniuersam appellauit scientiam de natura. Quoniam igitur magni momenti est, imo & summo opere necessarium philosopho naturali nomen naturæ intelligere, de hoc ego aliqua dicere, & quæ ab Aristot. in 2. Phys. hac de re traduntur, quum præsertim ab aliorum opinione dissentire me ipsa ratio cogat, quantum in me est, explanare cõstitui. Duo autem sunt, in quo-

Drum consideratione in tota hac mea disputatione versaturus sum; vnum est, quid sit natura; alterum vero, quænam sit. Quid sit natura, ab Aristotele declaratum habemus hac definitione: Natura est principium motus & quietis in eo, in quo primo inest, per se, non per accidens: in qua definitione verba singula, & multa, quæ satis trita atque vulgata sunt, consulto præteribo; id potissimum censeo esse animaduertendum, naturam in rebus naturalibus causam esse motus, non solum in eo ipso corpore, in quo inest, quam immanentem motum vocant, verum etiam in alio, & extra, quem transeuntem appellant; motus enim ignis à medio provenit ab ipsa ignis natura, tanquam ab interno principio, & dicitur operatio immanens, quoniam in ipsomet igni recipitur: at calefactio, qua extra ignem aliud aliquod corpus incalescit, quæ dicitur operatio transiens, non minus provenit à natura ignis; sicut enim ignis per suam naturam ascendit, ita per suam naturam calefacit alia: Arist. autem per solas operationes immanentes definire natu-

Definitio naturæ.

Natura est causa motus, & in eo dem, & in alio.

rum voluit; nempe per motum & quietem in eo ipso corpore, in quo natura inest; non quod negauerit eiusdem operationis transeuntes; negari etenim non possunt, sed quia per transeuntes non distinguitur natura ab arte, neque declaratur quod sit natura, quum ars quoque sit principium motus recepti in alio: quoniam igitur naturæ proprium est, motum per se producere in illomet, in quo ipsa inest, corpore, neque id vniquam competit arti, nisi per accidens, videns Aristot. per hoc optime declarari quid sit natura, & distingui naturam ab arte: per hoc solum, neglecto altero, naturam definire constituit; nec tamen negaret naturam esse principium, & causam motus etiam in alio. Est igitur natura per se principium motus in eo, in quo ipsa est: proinde naturale illud esse intelligitur, quod tale in se principium habet, hoc est, internam propensionem ad motum; quare is quoque motus vocatur alicui corpori naturalis, qui proveniat ab interno principio, hoc est, qui fiat cum interna propensione illius corporis ad talem motum.

An Natura sit principium motus actiuum, an passiuum, opinio Auicenna, & eius consutatio. Cap. II.

IN hac naturæ definitione plura essent consideranda, quæ missa facimus, quia cum ab interpretibus Aristotelis declarantur, tum etiam fortassis aliquando à nobis declarabuntur, si datum fuerit vt in libros physicos possimus edere commentarios; nunc illud explicandum est, cuius potissimum gratia hæc de natura scribere constituimus, vt in hac naturæ definitione principium motus sit intelligendum actiuum, an passiuum; de hoc enim non idem omnes sensisse videntur. Auicenna putauit, actiuum tantum principium intelligendum esse, id enim videtur significasse Aristot. qui statim post allatam hanc definitionem separans per eam naturalia à non naturalibus inquit, arte facta non habere in seipsis factionis principium, quum igitur per hoc separet naturalia à non naturalibus, vult naturalia habere in se actiuum principium motus, nam factionis principium non est nisi actiuum. Consuevit etiam Aristoteles causam effectricem appellare principium vnde motus; credibile ergo est in hac definitione principium motus sumi pro principio actiuo. Hæc tamen sententia non est consona verbis Aristotelis, qui postea inquit, non solam formam, sed etiam materiam dici naturam: materis autem nullam tribui possessionem certum est, sed passionem tantummodo; non potest igitur materia esse principium motus nisi passiuum, proinde in ea definitione necesse est significari etiam principium passiuum. Præterea Aristoteli in context. 32. lib. 8. inquit, elementa habere in se principium motus

non actiuum, sed passiuum, & loquitur de ipsorum motu naturali, ergo putat, naturam esse etiam principium motus passiuum. Sumitur etiam contra Auicennam argumentum à celesti corpore, in quo negare non possumus, inesse naturam vt internum principium motus, qui cælo dicitur naturalis, id enim asserit Aristoteles manifeste in context. 5. libr. 1. de Cælo; atamen nulla est in eo corpore natura, quæ sit actiuum principium motus, sed solum, quæ est principium passiuum, vt alio in loco demonstrabimus; ergo fatendum est, naturam esse principium motus passiuum, quia hoc negatio non esset in Cælo natura, proinde non esset Cæolum corpus naturam habens, nec species corporis naturalis, neque motus Cæli posset vocari naturalis, quæ omnia veritati & Aristoteli aduersantur, quare Auicennæ opinio reiicienda est.

Tertium

In libr. de natura cæli.

Opinio Simplicij cum argumentis. Cap. III.

CONTRA vero Simplicius pluribus locis, præsertim vero in context. 16. libri 2. Physic. & in proœmio librorum de anima dixit, naturam non esse motus principium actiuum, sed solum passiuum, & in hoc separet naturam ab anima, quam sub natura contineri, & naturam esse omnino negat: ideo non desuere qui Simplicium accusauerit inconstantis & contradictionis, quoniam in 1. context. libri secundi Physicorum, declarans illam naturalium corporum propriam conditionem, quod habent in se principium motus, exposuit principium actiuum: sed ipsemet Simplicius se ab hoc crimine vindicauit, nam postea in expositione context. 16. eiusdem libri asseruit, seantea pingui Minerua esse loquutum; quocirca ibi diligentius rem hanc perpendens, statuit naturam esse reuera principium motus passiuum tantum, non actiuum; & ad hoc probandum tribus argumentis vtitur. Primum est: si natura dicatur principium motus actiuum, non distinguetur natura ab anima, quum anima sit principium motus actiuum, & hoc sit proprium animæ, vt ait Aristoteles in contextu 29. libri octauij Physicorum, quoniam igitur anima non est natura, & ea est propria animæ conditio, non est eadem attributa naturæ. Vtitur etiam autoritate Aristotelis, quam supra aduersus Auicennam adduximus, in context. 32. eiusdem octauij libri, vbi dicit, grauia & leuia & inanimata omnia habere in se principium motus passiuum tantum non actiuum: quare dum constituimus, separandam esse naturam ab anima, & naturalem ab animato, clarum esse videtur illud Aristotelis testimonium, quod natura non sit principium motus actiuum, sed passiuum tantummodo. Tandem perpendit Simplicius, in definitione naturæ Aristotelem vti verbo passiuo, non verbo actiuo, quum

Contra dictio in verbis Simplicij.

Defensio.

Primum a gumensiu Simplicij.

Secundum.

Tertium

Autem in armen.

condit.

conlatio.

primum gumensiu.

dicat naturam esse principium τὴν κίνησιν, non dicat, τὴν κίνησιν, quod significat naturam esse principium patiendi, non principium agendi. Quoniam autem validissimum esse putavit Simplicius ad suam opinionem tuendam argumentum illud, quod sumitur à discrimine naturæ & animæ, hoc ipse stabilire voluit, & pluribus argumentis ostendere nisus est, animam non esse naturam, vt apud eum legere possumus tum in 1. & in 16. contextu libri secundi Physicorum, tum in suo proœmio in libros de anima.

Primum argumentum, quod anima non sit natura.

Primum argumentatur à definitionibus naturæ, & animæ sic: quorum diuersæ sunt definitiones, illa inter se diuersa sunt; atqui alia est naturæ definitio, alia animæ; nam anima est actus corporis naturalis organici, natura vero est actus non corporis organici, atque heterogenei, sed potius simplicis, & homogenei, ergo neque natura est anima, neque anima est natura, proinde re ipsa distinguuntur natura & anima, quare etiam naturale & animatum. Secundo ex eadem definitione animæ sic quoque argumentatur: Aristoteles dicit animam esse actum corporis naturalis, ergo putat animam esse actum superadditum corpori naturali, proinde superadditum etiam naturæ; itaque significat animam non esse naturam. Tertio inquit: anima est causa motuum oppositorum, & ad omnes partes indistinctetendentium; natura vero est causa statuti alicuius motus, & ad vnam tantum partem, non ad contrarias, vt terra est naturaliter propensa ad descendendum solum, & ignis ad ascendendum; anima igitur non est natura, quum diuersorum motuum causæ sint anima & natura.

Secundum.

Quarto sic argumentatur: natura est in subiecto, anima non est in subiecto, ergo anima non est natura: maior est Aristotel. in contextu 4. libri secundi Physicorum; vbi dicit, naturam semper esse in subiecto; minore ita probat, anima rationalis est æterna, & immunitis à nexu materis, ergo non est in subiecto. Aliâ quoque argumenta adducit in memoratis locis Simplicius, quæ quoniam vnica solutione omnia corruunt, omittenda existimaui. Nisus est etiam Simplicius soluere difficultates, quibus suam opinionem vrgeri opinabatur. Primum quidem illi officere videbantur verba Aristotelis in initio 2. Physic. vbi in corporibus naturalibus numerat animalia, & stirpes; dicens enim animata esse naturalia, asserit etiam animam esse naturam. Sed ad hæc respondet Simplicius, animata ibi vocari naturalia, non quatenus animam habent, sed quatenus constat ex elementis, & sunt grauiâ & leuia. Vidit præterea eodem in loco Aristotel. nominare accretionem vt motum à natura procedentem; attamen hæc est propria animatorum, & fit ab anima, ergo putat Aristoteles animam esse naturam. Ad hoc quoque respondet, Aristotelem non nominare motum accretionis vt proprium animatorum, sed

Tertium.

vt late acceptum, & inanimatis quoque competentem, quia adhuc dubium erat, quibus inquit ille motus, multi namque existimabant eum igni quoque competere; quæ sententia si admittatur, non prouenit ille motus ab anima, sed à natura illius elementi. Præterea videbatur ei refragari dictum illud Aristotel. in contextu 80. libri secundi Physic. araneus propter aliquem finem telam textit, & hirundo propter aliquem finem nidum facit; quum enim hoc dicat Aristoteles, vt ostendat naturam agere propter finem, asserit animam esse naturam, quum manifestum sit, opera illa prodire ab anima. Ad hoc respondet Simplicius, dicens exempla illa non esse reuera ad propositum accommodata, & Aristotelem sumere exempla animatorum pro exemplis naturalium; negari tamen non posse, melius fuisse accipere exempla in operibus naturæ, quam in operibus animæ; quoniam ad scopum Arist. magis fuissent accommodata.

Simplicii responsio ad plures obiectiones.

Ad primum.

Ad secundum.

A vt late acceptum, & inanimatis quoque competentem, quia adhuc dubium erat, quibus inquit ille motus, multi namque existimabant eum igni quoque competere; quæ sententia si admittatur, non prouenit ille motus ab anima, sed à natura illius elementi. Præterea videbatur ei refragari dictum illud Aristotel. in contextu 80. libri secundi Physic. araneus propter aliquem finem telam textit, & hirundo propter aliquem finem nidum facit; quum enim hoc dicat Aristoteles, vt ostendat naturam agere propter finem, asserit animam esse naturam, quum manifestum sit, opera illa prodire ab anima. Ad hoc respondet Simplicius, dicens exempla illa non esse reuera ad propositum accommodata, & Aristotelem sumere exempla animatorum pro exemplis naturalium; negari tamen non posse, melius fuisse accipere exempla in operibus naturæ, quam in operibus animæ; quoniam ad scopum Arist. magis fuissent accommodata.

Ad tertium.

C *Consutatio sententia Simplicii, quod Anima non sit Natura. Cap. I V.*

Hæc Simplicii opinio ab aliis impugnatur, nec iniuria; quia falsa est, & Aristoteli aduersatur; & quia in duobus demonstrandis potissimum laborauit Simplicius; nempe naturam esse principium motus passiuum tantum, & animam non esse naturam nos vtriusque falsitatem separatim ostendemus, ab hoc posteriore ordientes. Primum quidem adsunt contra Simplicium prædicta Aristotelis testimonia; ad quæ ipse non recte respondit. Quod enim primo loco ait, Aristotelem in initio libri secundi Physic. animata vocare naturalia, non quatenus sunt animata, sed quatenus grauiâ & leuia; hoc certè vanissimum est: quia vnumquodque est tale per suam formam, non per suam materiam, quo fit, vt apud Aristot. quum dicimus Cælum, vel hominem, vel equum, dicamus formam, forma autem animatorum est anima, materia vero elementa; nominans ergo Aristoteles animata, respexit formam, quæ est anima: quod si putasset, animata esse naturalia ratione tantum elementorum, è quibus constant, animata nominare non debuisset sed satis fuisse, sola elementa nominare, si sola sunt per se naturalia, & alia omnia per illa. Quod vero ad secundum respondet Simplicius de motu accretionis, falsum est: quoniam Aristoteles non solam accretionem nominat, sed etiam contrariam imminutionem, at igni non competit imminutio, quæ dici possit motus naturalis, & factus ab interno principio, sed animatis tantummodo; in his ergo solis considerat Aristoteles accretionem, & imminutionem, vel saltem hæc non excludit; neque enim verissimile est, Aristotelem loqui secundum mentem tantum aliorum, non secundum mentem propriam;

Impugnatio prima respiciens.

D ad quæ ipse non recte respondit. Quod enim primo loco ait, Aristotelem in initio libri secundi Physic. animata vocare naturalia, non quatenus sunt animata, sed quatenus grauiâ & leuia; hoc certè vanissimum est: quia vnumquodque est tale per suam formam, non per suam materiam, quo fit, vt apud Aristot. quum dicimus Cælum, vel hominem, vel equum, dicamus formam, forma autem animatorum est anima, materia vero elementa; nominans ergo Aristoteles animata, respexit formam, quæ est anima: quod si putasset, animata esse naturalia ratione tantum elementorum, è quibus constant, animata nominare non debuisset sed satis fuisse, sola elementa nominare, si sola sunt per se naturalia, & alia omnia per illa. Quod vero ad secundum respondet Simplicius de motu accretionis, falsum est: quoniam Aristoteles non solam accretionem nominat, sed etiam contrariam imminutionem, at igni non competit imminutio, quæ dici possit motus naturalis, & factus ab interno principio, sed animatis tantummodo; in his ergo solis considerat Aristoteles accretionem, & imminutionem, vel saltem hæc non excludit; neque enim verissimile est, Aristotelem loqui secundum mentem tantum aliorum, non secundum mentem propriam;

Impugnatio secunda.

E quatenus sunt animata, sed quatenus grauiâ & leuia; hoc certè vanissimum est: quia vnumquodque est tale per suam formam, non per suam materiam, quo fit, vt apud Aristot. quum dicimus Cælum, vel hominem, vel equum, dicamus formam, forma autem animatorum est anima, materia vero elementa; nominans ergo Aristoteles animata, respexit formam, quæ est anima: quod si putasset, animata esse naturalia ratione tantum elementorum, è quibus constant, animata nominare non debuisset sed satis fuisse, sola elementa nominare, si sola sunt per se naturalia, & alia omnia per illa. Quod vero ad secundum respondet Simplicius de motu accretionis, falsum est: quoniam Aristoteles non solam accretionem nominat, sed etiam contrariam imminutionem, at igni non competit imminutio, quæ dici possit motus naturalis, & factus ab interno principio, sed animatis tantummodo; in his ergo solis considerat Aristoteles accretionem, & imminutionem, vel saltem hæc non excludit; neque enim verissimile est, Aristotelem loqui secundum mentem tantum aliorum, non secundum mentem propriam;

Ad secundum.

priam; imo etiam si loquatur secundum mentem aliorum, fumere debet accretionem late, vt competit etiam animatis, hæc enim augeri nemo negauit; atque adeo euidentius omnibus est animata augeri, quam inanimata, quum illud omnes affirmant, hoc vero non omnes: non est ergo credibile, Aristotelem id excludere, quod est omnibus manifestum, & id solum accipere, quod est obscurius; quam obrem vel proprie sumit accretionem vt solis animatis competentem, vel saltem communiter vt competentem omnibus, quibus competere potest, seu proprie, seu improprie, ita vt accretio animatorum nullo pacto excludatur: hæc autem in uiuentibus non fit à formis elementorum, sed ab anima; quare sententia Aristotelis est, quod anima sit natura. Ad tertium quoque acceptum ex contextu 80. eiusdem libri leuissima est Simplicii responsio, imo nec vlllo pacto recipienda, quum sit potius impugnatio Aristotelis, quam verborum eius loci interpretatio: nam si anima non est natura, & Aristoteles pro natura animam sumit, quum naturam fumere deberet, nullius roboris est illa Aristotelis argumentatio; probat enim animam agere propter finem, non probat naturam, quod probandum erat. Sed ibi considerans hæc omnia Simplicius, tandem veritate coactus concedit Aristotelem animam vocare naturam. Clara præterea est sententia Aristotelis in contex 7. & in 13. eiusdem 2. libri, vbi dicit: si effodiatur lectus, ita vt germinet, producat lignum, non lectum, & eam inquit esse operationem naturæ, est tamen operatio animæ, quare animam vocat naturam. Hoc idem sumitur ex Aristotele in contextu 27. libri 8. Physicorum, vbi ait, animalia habere in se principium sui motus, eumque dicit fieri à natura, nec aliud principium considerat, quam animam; ergo animam vocat naturam. Idem confirmatur alio Aristotelis testimonio in 1. libro de Partibus animalium, cap. 1. vbi concedit animam esse naturam; quamuis enim de mente dubitet, an sit natura, & principium motus, de nutriente tamen, ac de sentiente animæ parte non dubitat eas esse principium motus, & nomine naturæ participare, vnde colligit pertinere ad philosophiam naturalem loqui de aliqua saltem anima; vult igitur aliquam saltem animam esse naturam. Sumitur etiam ex ipsa naturæ definitione argumentum validissimum cõtra Simplicium: cui enim competit definitio, de eodem prædicatur etiam nomen definitum; atqui animæ competit definitio naturæ; negari enim non potest animam esse principium motus & quietis in eo, in quo primo inest, per se, non per accidens; igitur anima est natura. Id autem quod Simplicium in errorem duxit, fuit multiplex significatio huius vocis naturæ; sumitur enim tribus modis. Vno modo amplissime pro essentia rei, qua ratione

etiam rebus supernaturalibus tribuimus quandocumque nomen naturæ; dicimus enim naturam Dei, id est, essentiam Dei; quæ significatio ad nos in præsentia non pertinet. Secundo modo sumitur natura strictissime pro quadam facultate coarctata, & restricta ad alteram tantum partem oppositionis, prout distinguitur à facultate cognoscente, quæ potest agere vtrumlibet contrariorum: hoc modo natura distinguitur ab anima, & naturale ab animato, imo ex aduerso ei opponitur, quia naturale in hoc sensu significat inanimatum. Tertio sumitur natura modo quodam medio, prout significat totum genus rerum variabilium, ac mutabilium; & ita naturale sumitur pro mutabili quomodocumque, natura vero pro interna propensione ad mutationem. Simplicius ergo secundam significationem accepit, quum tertiam potius accipere debuerit; patet enim Aristotelem ita acceptam naturam definiuisse, quæ animam quoque complectitur; non enim definiuit naturam vt oppositam facultati cognoscenti, sed vniuersè vt significat internum principium motus, cuiusmodi esse animam quoque manifestum est, quum ei competat definitio naturæ, sicut prædiximus.

Confutatio opinionis Simplicij, quod Natura sit principium motus passiuum tantum. Cap. V.

Qvod vero atinet ad alterum Simplicij dictum, de quo præcipue sermo est in præsentia, nempe naturam esse principium motus passiuum tantum, hoc videtur satis esse reprobatum ex ipsamet confessione Simplicij: quum enim ipse asserat animam esse principium motus actiuum, nos vero iam ostendimus, animam esse naturam, & ei competere definitionem naturæ, manifestum est, naturam esse principium motus etiam actiuum. Sumitur etiam ex Aristotele argumentum contra Simplicium ex iis, quæ dicuntur in libro secundo Physic. à septimo contextu vsque ad 15. ibi enim docet Aristoteles formam esse præcipue naturam, & materiz est pati; ergo natura est principium motus actiuum, quia non potest forma esse natura, quin sit principium actiuum motus. Præterea Aristoteles in tertio contextu eiusdem libri declarans definitionem naturæ à se traditam, inquit se dixisse [per se, & non per accidens] propter Medicum sanantem seipsum: quia licet ars quoque videatur esse principium motus in eo, in quo est, id tamen est per accidens, non per se; sola autem natura est per se principium motus in eo, in quo est: at certum est Medicum esse principium actiuum sanationis, siue in seipso, siue in alio; ergo etiam naturam intellexit Arist. esse principium motus actiuum, quia

Natura sumitur tripliciter.

Primum argumentum.

Secundum dictum.

nisi hoc esset, nō oportebat excludere Medicum
 sanantem seipsum, quoniam ex eo nullum du-
 bium oriebatur, quum Medicus sit principium
 actiuū, natura vero solum passiuū: postea vero
 etiam clarius Arist. ibidem dicit, arte facta non
 habere in se factiōnis principium, vt etiam ante
 pro Auicennæ sententia considerauimus; affir-
 mari autem de naturalibus vult id, quod de arte
 factis negat; ergo censet naturalia habere in se
 actiuū motus principium. Sunt etiam qui con-
 tra Simplicium adducant verba Arist. paulo an-
 te à nobis considerata in contex 80. eiusdē libri,
 quādo dicit; araneus propter aliquem finem tel-
 lam textit, & hirundo propter aliquem finem ni-
 dum facit; hæc enim dicit ad probandum natu-
 ram agere propter finem, ergo asserit naturam
 esse principium motus actiuū, quando quidem
 araneus agendo textit telam, & hirundo agendo
 facit nidum. Hanc tamen obiectionem vidit eo
 ipso in loco Simplicius, & ad eam respondit, A-
 ristotelem non intelligere naturam esse vere a-
 gentem, sed modo quodam coadiuuare actio-
 nem; nam passiuā quoque propensio actionem
 agentis quodāmodo adiuuare dicitur, quamuis
 non proprie agat. Sed hæc Simplicii solutio vana
 est, licet argumentum illorum debile sit, &
 facilem habeat solutionem, quam Simplicius
 non vidit: Simplicii quidem responsio quod sit
 vana, manifestum est, quum pateat hirundinem
 esse vere efficienciam causam nidi, & araneū telæ;
 & Aristot. ibi veram efficienciam intelligat, qua
 agens efficit aliquid propter finē; finis enim mo-
 uet efficiens ad agendum, non mouet materiam,
 quare si philosophus probat naturam agere pro-
 pter finem, sumit naturam vt vere agentem; &
 mirum est, quomodo hoc auersus sit negare Sim-
 plicius. Argumentum autem aliter soluendum
 est, quia reuera nullam habet efficacitatem ad-
 uersus opinionem Simplicii: iam enim diximus,
 Aristotelem non negare naturæ actionē in alio,
 quā transeuntem appellant, nec tamen per hanc
 definire naturam voluisse, sed per solam imma-
 nentem: dicere ergo debebat Simplicius, nil al-
 liud hoc argumento ostendi, nisi naturam esse
 principiu actiuū operationem transeuntem;
 has tamen ad definitionem naturæ non perti-
 cere, neque ob id probari, quod etiam motuum
 immanentium natura sit causa efficiens: Aristot-
 eles enim, ad probandum naturam agere pro-
 pter finem, satis habuit accipere actiones natu-
 ræ transeuntes, per quas id facile demonstratur,
 nec opus habuit considerare operationes im-
 manentes, per quas naturam definiuerat.

Quartū.

Aliorum
argumē-
tum con-
tra Sim-
plicium.

Responso
Simpli-
cii.

Impugna-
tio re-
sponsionū.

Responso
ad ar-
gumēta
maiora.

Quod Natura sit principium motus tum a-
ctiuū, tum passiuū, & quid vtrum-
que sit. Cap. VI.

Per ea, quæ hæctenus & contra Auicennam,
& contra Simplicium dicta sunt, satis vide-

tur esse demonstratum, naturam esse princi-
 pium motus non modo actiuū, vt putauit A-
 uicenna, nec solum passiuū, vt Simplicius, sed
 & actiuū, & passiuū, vt alii complures exi-
 stimauerunt. Sed veritas manifestior fiet, si de-
 clauerimus, quid sit tum actiuū, tum passiuū
 principium motus: de actiuo quidem principio
 clara res esse videtur; illud enim à quo efficiuntur
 motus, dicitur actiuū motus principium, vt
 in animalibus anima; hoc enim significauit A-
 ristot. in 8. lib. Physic. auscult. quādo dixit ani-
 malia à seipsis moueri, hoc est, internam habere
 causam efficienciam sui motus; sic etiam, si ele-
 menta à formis suis mouentur, vt multi putant,
 formæ elementorum sunt actiua principia mo-
 tuum naturalium. De passiuo autem principio
 non ita manifestum est, quomodo sit intelligen-
 dum; quum enim potentia passiuā sit opposito-
 rum, nec magis apta per se sit vnum, quam alte-
 rum recipere, potest tamen ab aliquo ita restrin-
 gi, & coarctari, vt fiat apta ad vnum, non ad al-
 terum recipiendum; vt potentia passiuā mate-
 riæ respicit quidem contrarias formas æquali-
 ter, at tamen dum fit particularis, & vnam tāum
 formam respicit, non ob id definit esse potentia
 passiuā, propterea quod non ab ea prouenit hæc
 determinatio, sed ab aliquo alio: dubium ergo
 oritur, an natura vt principium motus passiuū
 sumenda sit potentia libera recipiendi æque v-
 trumlibet oppositum motum, an potius restrin-
 cta, & contracta ad alteram tantum recipien-
 dum, vt exempli gratiā, an in elemento graui sit
 natura vt principium motus passiuū, æque a-
 pta moueri ad medium, atque à medio; an po-
 tius ad determinatum motum recipiendum pro-
 pensa, vt ad motum descensionis, non ad mo-
 tum ascensionis. Plurimi (vt ego video) prio-
 rem sensum accipiunt, dum dicunt, materiam
 in rebus naturalibus esse principium motus pas-
 siuū, formam vero actiuū, nam certum est,
 materiam habere potestatem patiendi liberam,
 & æque respicientem contraria, nec magis v-
 num, quam alterum; quare sicut æque apta est
 recipere omnes formas, ita & omnes motus.
 Sed hanc communem sententiam ego quidem
 recipere nunquam potui; ipsam enim, si ita ru-
 diter, & inconsiderate accipiatur, vt eam alii vi-
 dentur accipere, magna & manifesta absurdi-
 tas sequitur, quod omnis motus erit naturalis,
 etiam ille, quem contra naturam, ac violentum
 appellare solemus; nam si terra proiecta ascen-
 dat, negari non poterit, quin ille motus dica-
 tur illi corpori naturalis ratione saltem princi-
 pii passiuū; sic omnes motus artificiosi erunt na-
 turales, vt motus nauis per aquam, & motus li-
 gnorum, quando ab artifice elaborantur; quam-
 uis enim non fiant ab interno principio acti-
 uo, sed ab externo, tamen principium passiuū
 internum habent, quia prima materia ad om-
 nes motus recipiendos æque apta est secun-
 dum

Actiuū
motus
princi-
piū q.
sit.

Passiuū
motus
princi-
piū q.
sit.

Opinio
commu-
nis.

Confusio.

dum propriam naturam. Quoniam igitur hæc A dicere nefas est, fateri oportet, principium motus passiuum, quod dicitur natura, non esse accipiendum liberum, & contrarios motus æque recipiens, sed coarctatum ad vnum statutum motum recipiendum, qui solus dicitur illi rei esse naturalis; hoc ex Aristotele sumitur manifeste in contextu 32. lib. 8. Physicorum; quum enim prius distinxisset motum grauium & leuium violentum ab eorundem motu naturali, loquens ibi de solo naturali inquit, grauia & leuia habere in seipsis principium motus passiuum tantum, non actiuum; passiuum autem intelligit respectu vnus tantum motus, qui dicitur naturalis, non respectu contrarii, quem violentum esse, & ab externo principio fieri iam dixerat; quoniam igitur Arist. ibi negat violentum elementi motum fieri modo vilo ab interno principio siue actiuo, siue passiuo; motum autem naturalem inquit habere internum principium passiuum tantum, & ea ratione dici naturalem; manifestissimum est; passiuum principium ab Aristotele intelligi restrictum ad vnum certum motum, qui solus dicitur naturalis cuique rei; non principium passiuum liberum, & anceps ad recipiendos contrarios motus: sic enim fieret, vt etiam motus, quem ibi vocat violentum, haberet internum principium passiuum; & ita id, quod est contra naturam, esset secundum naturam, quod minime dicendum est.

Quæ sit Natura, & quomodo materia, & quomodo forma sit Natura.

Cap. VII.

Vt omnis hæc in re difficultas tollatur, & veritas perspicua fiat, declarandum est, quodnam sit in corpore naturali principium motus; quod vocamus naturam, sic enim alterum initio à nobis propositum manifestum reddetur; quum enim iam docuerimus, quid sit natura, considerandum relinquatur, quænam sit; id enim non ita, vt plerique putant, facile explicatu est, sed plena res difficultatis; nam Aristoteles dicere videtur, tam formam, quam materiam esse naturam, eamque sententiam nunc omnes sequuntur; attamen si vera illa sunt, quæ modo diximus, non apparet, quomodo materia possit vocari natura; siquidem natura certum quandam, æ statutum motum respicit, qui dicitur naturalis; materia vero est libera, & æque apta ad contrarios motus recipiendos; hoc autem si dixerimus, sola forma erit natura, quod Aristoteli aduersarij videtur, dicenti, materiam quoque esse naturam; præterea vero sequetur, naturam esse principium motus actiuum tantum, quia forma est agere, materia vero pati; quomodo igitur dicere antea potuimus, naturam esse principium motus etiam passiuum? & quomodo Arist. in context. 32. lib. 8. Physicorum, hoc

idem manifeste affirmauit? ab hoc mihi videtur plures in hunc errorem ducti fuisse, vt putauerint & materiam & formam esse naturam, & formam quidem esse actiuum principium motus, materiam vero passiuum. Ego autem pato eos in hoc esse deceptos, & secundum Aristotelem solam formam esse naturam, & principium motus tam actiuum, quam passiuum; tum quia materia secundum se libera est, & æque apta ad oppositos motus patiedos, nec dici potest principium alicuius determinati motus, ita vt non alterius illi contrarii; tum etiam quia, quum vna sit omnium materia, sequeretur, omnium rerum naturalium vnã & eandem esse naturam, quod tamen vult Aristoteles: quum enim non vnus & idẽ sit rerum omnium naturalium motus naturalis, natura quoque non debet omnium vna & eadem esse, quod etiam ex verbis Aristotelis in lib. 2. Physicæ auscultationis satis aperte colligitur; etenim censuit naturam, de qua ibi loquitur, non esse quid vnum & idem numero in cunctis rebus naturalibus, sed commune solum prædicatione, quia vult vnus cuiusque rei propriam & peculiarem esse naturam, quæ non sit aliarum rerum natura; idque per se manifestum esse videtur, alia namque est hominis natura, alia equi, alia leonis; significauit hoc Aristoteles in context. 11. & 12. eius libri, dicens vnãquamque rem tunc habere suam naturam, quando est actu, non quando potest esse; non diceret enim hoc Aristoteles, nisi propria cuiusque rei esset natura. Præterea in context. 5. eiusdem libri declarans, quomodo accidentia naturalia dicantur esse secundum naturam, inquit [*Si igni ferri sursum*] loquitur ergo de propensione ad proprium naturalem motum, qui non est idem in omnibus, proinde neque eius principium idem est; quocirca etiam in definitione naturæ sumendus est motus non pro quolibet indistincte, sed pro illo tantum, qui sit cuiuslibet rei motus naturalis. Ex his possumus hanc rationem colligere: vnus rei vna debet esse natura, non plures, quemadmodum vnus rei vnus est actus; non enim diceremus naturam ignis, naturam terræ, naturam hominis, nisi cuiusque rei vna esset natura; attamen si tam materiam quam formam esse naturam rei Aristoteles existimasset, duæ essent vnus rei naturæ, quod nullo pacto dicendum est. Duo igitur à nobis declaranda sunt, vt omne hæc in re dubium tollatur: vnum, quomodo forma sit principium motus, & actiuum, & passiuum; alterum vero, quomodo dixerit Aristoteles materiam esse naturam; si sola forma est natura. De forma quidem, quod sit principium motus passiuum, satis est manifestum ex memoratis Aristotelis verbis in context. 32. lib. 8. Physicorum; quum enim dicat, elementa habere in se principium motus passiuum tantum, non actiuum, non potest nisi formam intelligere; nam si materiam

Sola forma est per se natura.

Quomodo forma principium passiuum sit.

riam intelligeret, relinqueretur formam elementi naturam dici non posse, & nullius motus principium esse formam; & præterea vnum & eundem esse omnium elementorum motum naturalem, sicut vna est omnium materia: attamen falsa hæc omnia sunt; neque enim dicendum est, formam elementi non esse naturam, & nullius esse motus principium, quum Aristot. in lib. 2. Physic. dixerit, magis naturam esse formam, quam materiam; neque omnium elementorum vnus & idem est naturalis motus, nisi dicamus, quemlibet motum indistincte cuiuslibet elemento, esse naturalem, & nullum esse violentum, quod quidem iam diximus Aristoteli eo in loco, imo & omnium consensu manifeste aduersari: quoniam igitur necessarium est, confiteri, formam elementi esse naturam, & magis eam naturam, quam materiam, & Aristoteles ibi elementum non habere in se principium motus, nisi passiuum, asserit absque dubio formam esse principium motus passiuum: huius autem ratio sumitur ex iis, quæ ante dicta sunt; quum enim principium passiuum hic non intelligatur respectu cuiuscunque motus indistincte, sed respectu determinati motus, qui solus dicatur naturalis, & omnis determinatio proueniat à forma, necesse est formam dici principium passiuum motus, quatenus materiae potentiam coarctat, quæ secundum se libera erat; & facit propensionem ad certum aliquem naturalem motum, ita vt non ad alium: etenim à quoniam habet ignis propensionem ad recipiendum motum ascensionis tantum, non descensionis? non à materia, quia materia est æque propensa ad omnes motus; ergo à sola forma; sola enim forma ignis restringit potentiam materiae passiuam ad motum à medio, quæ secundum se æque omnes motus respiciebat: principium ergo passiuum recipiendi huius determinati motus est forma quatenus actuans, ac determinans materiam: & hoc est quod ait Auerroes in 3. lib. de Cælo, comment. 28. & in 4. de Cælo 22. forma mouet quatenus est forma, mouetur autem quatenus est in materia; quum enim forma, quatenus est forma, officium sit agere, materia vero pati, forma, quatenus est forma, est principium motus actiuum, & eadem est etiam principium passiuum, quatenus est in materia; quia cum proprium materiae sit pati, quicquid est in materia, est patibile propter materiam: alia igitur ratione forma est actiuum principium motus, alia passiuum; idque similiter dicimus; habere locum in omnibus naturalibus corporibus materia & forma constantibus; in animali enim certum est animam esse principium actiuum proprii motus animalis, quum ab anima moueatur animal, sed necesse est eandem animam esse etiam principium passiuum eiusdem motus: quia si quæritur, cur animal sit naturaliter propensum ad

A recipiendum determinate motum progressionis, nil aliud responderi potest, nisi quia est animatum; ipsum enim corpus seclusa anima non habet naturalem propensionem ad illum motum, sed ideo eam habet, quia habet animam: sic de aliis naturalibus corporibus dicendum est etiam de elemento, nam (vt inquit ibi Auerroes) forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt est in prima materia, qua de re alibi est à nobis disputandum: propterea principium motus actiuum, & passiuum non possunt separari, in his saltem inferioribus corporibus (de Cælo enim fortasse aliter dicendum est) vbi enim est compositio materiae & formæ, ibi necesse est formam tum determinare materiam, & ita esse principium motus passiuum, quatenus est in materia; tum etiam esse principium actiuum eiusdem motus, quatenus est forma, quia formæ est agere. Quod vero ad materiam attinet, totius difficultatis solutio sumitur ex ipso Aristot. in context. 11. & 12, lib. 2. Physic. & in 5. Metaphys. materiam enim dicit esse naturam, non quidem secundum se vt alteram naturam à forma distinctam, sed vt eandem: quoniam enim in context. 3. & vlt. lib. 8. Metaphys. inquit Aristoteles, materiam esse idem potestate, quod forma actu; ideo materia eatenus est natura, quatenus potestatem habet recipiendi formam quæ est rei natura: quemadmodum enim quum dicimus lignum rude esse arcam potestate, deinde per formam fieri arcam actu, non dicimus propterea duas arcas, sed vnã & eandem numero, quæ prius erat potestate sola in materia, deinde fit actu per formam; ita de natura dicendum est; vna enim est vnus rei natura, non duæ, sed naturam rei potestate significamus per materiam, actu autem per formam: ob id Aristoteles in contextu illo 11. lib. 2. Physic. inquit, vnum quodque dicitur habere suam naturam, quando est actu, non quando est potestate, tunc enim potestate habet suam naturam, non actu; & quia magis est res, quando est actu, quam quando est potestate, ideo postea subiungit, magis esse naturam formam, quam materiam, hoc est, magis per formam, quam per materiam significari naturam rei, eadem tamen natura per vtramque significatur, vt prædiximus: in hoc igitur communis aliorum error consistit, quod putant materiam per se esse naturam, & ita duas esse distinctas naturas in eadem re, formam & materiam; reuera enim materia non perfecte est natura, sed per formam, & prout potestatem habet recipiendi formam, quæ est ipsa rei natura: quam sententiam clare legimus apud Aristot. lib. 5. Metaphys. context. 5. vbi dicit formam esse illam, quæ proprie dicitur natura; materiam vero fuisse quidem ab antiquis dictam totam rei naturam, attamen non alia ratione esse naturam, nisi quatenus est susceptiua formæ: hac igitur ratione materia

In lib.
motu
uium
leuius
Princ
um a
uum
p assiu
non po
sunt s
uari.
Quom
do ma
ria si
natur

teria est principium motus passiuum, non tamen à forma distinctum; siquidem dicentes, materiam esse principium passiuum, quatenus est per formam determinata ad talem rei naturam, & dicentes, formam esse principium passiuum, quatenus materiam determinat, vnam & eandem naturam dicimus, & idem principium motus passiuum, non duo, quoniam sola materia non haberet hanc determinationem, qua dici posset principium passiuum huius statuti motus, sed eam habet à forma; & vicissim forma non potest esse ratio patiendi, nisi quatenus est in materia: ad hunc sensum trahenda sunt verba Aristotelis in context. 21. & 22. libr. 2. Physicorum, quando dicit materiam & formam esse duas naturas; non sunt enim duæ distinctæ naturæ, sed duæ eiusdem naturalis corporis partes, quarum vtraque dici potest natura, sed forma actu, materia vero potestate, & forma primario, materia vero secundo, & per formam. Credendum etiam est, Arist. hoc dicentem respexisse antiquorum sententiam, qui solam materiam naturam esse dicebant; materiam enim vocat naturam, quatenus ab antiquis ipsa secundum se appellabatur natura, atque adeo tota rei natura. Patet igitur, naturam in rebus naturalibus secundum Aristotelem esse formam; hæc enim per se, & quatenus est forma, est actiuum principium motus, & eadem vt materiam determinans est principium motus passiuum, quod idem significamus, dicendo materiam vt à forma determinatam; neque enim materia sine forma, neque forma sine materia est principium motus passiuum; patibilitas namque est materię, determinatio autem patibilitatis, vt hunc potius motum respiciat quam illum, est solius formæ. In cælesti autem corpore quomodo sit natura, alibi considerabitur: nunc quid sit natura, & quænam sit, vniuersaliter intellexisse satis est.

Obiectiones aliquorum aduersus ea, quæ dicta sunt, & earum solutio.

Cap. VIII.

HÆC, quæ hæcenus diximus, clariora reddentur, si quasdam obiectiones, quæ à nonnullis afferuntur, soluerimus. Scotus in secund. Sentent. distinct. 17. diligenter loquitur de natura, & inter cætera hoc verissimum scribit, principium motus passiuum non esse solam materiam, sed etiam formam: in hoc enim longe melius sensit quam alij plurimi, qui satis inconsiderate loquentes dicunt, formam esse principium actiuum, materiam vero passiuum: optime etiam hoc declarat Scotus, sumpto exemplo grauitatis lapidis, quæ tanquam forma accipitur; est enim principium passiuum, & causa vt lapis sit receptiuus talis motus, qui est ad medium, propterea quod ab eadem forma, à

A qua res habet vt sit, habet etiam aptitudinem recipiendi naturales eiusdem rei affectiones: certum autem est, Scotum existimasse formam elementi esse etiam actiuum principium motus naturalis in elemento, vt mox alio in loco ostendemus; ergo sententia Scoti est, formam esse & actiuum, & passiuum principium motus; quod quidem esse non potest, nisi diuersis rationibus, vt nos antea declarauimus: quare in hoc optime, meo quidem iudicio, sensit Scotus. Sed

B id, quod de materia ibi dicit, mihi dubium est, nec possum eius sententiam sequi; inquit enim materiam secundum se esse naturam, proinde omnem motum, qui iuxta materię aptitudinem fiat, vocandum esse naturalem; hanc enim propositionem tanquam axioma quoddam statuit; quælibet mutatio dicitur naturalis, quando patiens mutatur, vt secundum naturam aptum est mutari: hinc infert, generationem esse mutationem naturalem, quia materia secundum propriam naturam est apta ad omnes formas indistincte recipiendas; sic etiam alterationem elementi esse mutationem naturalem, quia tunc elementum mutatur, vt secundum naturam aptum est mutari; has igitur omnes mutationes inquit esse naturales ratione principij passiuum tantum, non ratione actiuum; hoc enim absque dubio externum est. Et quia obiicere aliquis poterat motus artificiosos, qui hac ratione essent naturales, quoniam similiter fiunt à principio passiuo interno, quare nulla esset distinctio inter motus naturales, & motus artificiosos: ad hoc respondet, negando motus artificiosos fieri ab interno principio passiuo; inquit enim materiam naturalem, quæ in rebus arte factis inest, non habere aptitudinem ad recipiendas formas artificiosas; proinde dici non posse in mutatione artificiosa rem mutari, vt secundum naturam apta est mutari; quare illa non est mutatio naturalis. Hanc Scoti sententiam alij plurimi sequuti sunt, sed inter cæteros nonnulli, qui de natura diligenter scripserunt, doctrinam hanc Scoti prorsus approbant, confutant illorum sententiam, qui putant naturam esse principium motus actiuum tantum, non passiuum, proinde solam formam esse naturam, & aduersus eos hoc argumento vtuntur. Si hæc sententia admitteretur, sequeretur nullam generationem esse mutationem naturalem, siquidem nihil seipsum generat; sequeretur etiam alterationem elementorum non esse naturalem, quum semper ab externo agente fiat: attamen fatentur omnes, generationem esse mutationem naturalem, idque asserit Aristoteles in primis verbis primi libri de oreu & interitu; naturaliter etiam alterari mutuo elementa dicimus, & has omnes mutationes certum est vocari naturales ratione principij tantum passiuum, non ratione actiuum, & ratione solius materię, non ratione formæ.

Horum

Nonnullorum argumentum.

Horum igitur & Scoti sententia si vera est, iam materia est per se natura, non per formam: nam si fieri aliquando potest, ut sola materia sine ope formæ sit principium motus, qui ob eam solam dicitur naturalis, certum est, materiam secundum se esse naturam, falsam autem esse opinionem nostram, qui dicimus, materiam non esse naturam, nisi per formam; nam si vera sententia nostra est, oportet nunquam materiam dici principium motus passiuum, nisi forma quoque sit eiusdem motus passiuum principium; quo fit, ut rerum generationes & alterationes elementorum, vel à forma quoque tanquam à principio proueniant, vel non videantur dici posse mutationes naturales; contra vero, si illorum sententiam sequamur, à sola materia tanquam à principio passiuo sunt mutationes vere naturales. Sed horum sententia utgetur maxime ea difficultate, quam antea tetigimus; nam secundum eam sequeretur, motum violentum esse naturalem, ratione saltem principij passiuo, quod est materia; non enim ad id confugere possunt, quod de formis artificiosis imaginati sunt, quippe dicentes, has nullo modo produci ex interno principio, seu actiuo, seu passiuo; etenim de motu violento hoc dicere non possunt, quoniam materia ipsa quoque consentibus naturalem habet potentiam recipiendi omnes formas naturales, & omnia accidentia naturalia consequentia formas, idque asserit etiam Aristoteles in context. 8. libr. 7. Metaphysic. dicens materiam esse subiectum receptiuum omnium categoriarum: atqui ascensio est motus naturalis, & materia potentiam habens naturalem recipiendi formam ignis, habet etiam potentiam naturalem recipiendi motum ascensionis; ergo lapide sursum proiecto, motus ille est secundum naturam, respectu principij passiuo, quod est materia; nam materia, quæ est in lapide, habet potentiam tum recipiendi formam ignis, tum ascendendi. Sed illud quoque, quod de formis artificiosis dicunt, dubium est; negant enim materiam respectu illarum habere potentiam naturalem; at tamen non video, quomodo eas recipiat, si recipiendi potestatem non habet; negare enim potentiam recipiendi, est dicere non esse possibile ut recipiat, atqui id, quod non est possibile fieri, nunquam fit; quomodo igitur eas recipit? Negare igitur non debent in materia naturalem potentiam recipiendi etiam formas artificiosas, quum eas recipiat actu. Nos igitur si in materia aptitudine, qua omnes formas recipere posse dicitur, discrimen aliquod inuenierimus, fortasse omnem hac in re difficultatem tollemus, & eorum errorem manifestum reddemus. In primis illud à nemine negari posse videtur, materiam magis, & principalius respicere formas substantiales, & ad eas maiorem habere propensionem, quam ad accidentales: huius enim ratio euidentissima est, quoniam

*Opinio-
nis impu-
gnatio.*

*Materia
habet po-
tentiam
naturalem
recipien-
dis for-
mas arti-
ficiosas.*

*Potentia
materia
ad for-
mas ha-
bet gra-
dus.*

materia formam appetit ut perficiatur, & fiat actu, quum secundum se non sit ens aliquid determinatæ naturæ; perficitur autem & constituitur, & recipit esse actu à forma substantiali, non ab accidentia aliquo; ergo potentia materiam formam substantialem primario respicit, accidentia vero secundario; itaque si secundum Aristotelem dicendum sit, quisnam fuerit scopus naturæ vniuersalis in statuenda rerum materia, certe is præcipuus fuit, recipere formas substantiales: quod idem secundum veram philosophiam dicere debemus de opificis consilio in rerum creatione, nam præcipue eam creauit, ut subiectum receptiuum formarum substantialium; sed quia necesse erat, ut accidentium quoque receptiuum esset, plura namque accidentia formam necessario insequuntur, plura etiam ab externis causis inducuntur, ad quæ omnia recipienda aptam esse materiam oportuit, ideo debuit materia habere potentiam naturalem vniuersalem recipiendi omnes formas, tam substantiales, quam accidentales. In accidentibus autem hoc possumus discrimen notare, quod alia à natura, & à causis naturalibus inducuntur, alia vero à nobis per liberum nostræ voluntatis arbitrium operantibus; cuiusmodi sunt omnes formæ artificiosæ, quæ à nobis per habitum artis producuntur in materia naturali: quanquam igitur credendum non est, naturam vniuersalem in statuenda materia has respexisse, negari tamen non potest, materiam iam constitutam esse præditam naturali potentia recipiendi etiam formas artificiosas, ita ut de materia aptitudine illud idem dicendum esse videatur, quod nos alias in libro nostro de natura Logicæ, de utilitate Logicæ diximus: Logica enim à Philosophis, & Philosophiæ tantum gratia producta est: primario quidem propter Philosophiam contemplatiuam, secundario tamen etiam propter ætuanam, sed non propter artes effectrices; at tamen producta Logica inuenta est utilis ad omnes disciplinas, etiam ad artes omnes tradendas & addiscendas: producta igitur est Logica primario consilio propter Philosophiam contemplatiuam, secundario autem etiam propter ætuanam; quod autem ad artes quoque omnes utilis esse comperiat, id euenit ex ipsius Logicæ natura, non ex consilio Philosophorum, qui Logicam genuerunt, id eoque propter eorum intentionem: sic igitur de prima materia, ac de eius aptitudine naturali dicamus; aptitudinem enim habet naturalem recipiendi omnes formas, & omnia accidentia, sed formas substantiales ex intentione naturæ primaria, accidentia vero naturalia ex intentione secundaria; at formas artificiosas præter intentionem naturæ, quæ non harum gratia dedit materiam potentiam passiuam, at tamen naturam materiam liberam

*Lib. 1.
12.*

consequitur necessario, vt eius potentia passiuā sit vniuersalis, proinde vt formas quoque artificiosas recipere apta sit: habet igitur materia potentiam naturalem recipiendi etiam has, licet eam habeat præter intentionem naturæ vniuersalis. Si hoc verum est, vt est verissimum, sententia illorum de materia reiicienda est, nam eam hoc absurdum sequitur, omnem motum seu artificiosum, seu violentum dici posse naturalem ratione principii passiuū; quia quum materia suapte natura sit apta recipere omnes motus, his omnibus motibus mutantur res, prout secundum naturam, quæ est materia, aptæ sunt mutari: sed quum id sit manifeste absurdissimum, cogimur confiteri, non esse veram propositionem Scoti, nisi respiciendo naturam, quæ est forma; tunc enim est mutatio naturalis, quando res ita mutatur, vt secundum naturam, hoc est, formam suam apta est mutari; nam si solam materiam spectemus, omnes motus nullo excluso essent naturales. Ideo ad illud, quod de generatione, & de elementorum alteratione illi obiiciunt, asseueranter dicimus, has non esse mutationes naturales, prout in libro secundo Physicorum in tradenda definitione naturæ sumitur motus naturalis; hos enim decepti ambiguitas huius vocis naturale: quoniam enim iam diximus, naturam esse causam motus tum immanentis, tum transeuntis, ideo vterque eorum dicitur naturalis, quatenus sit à natura, & à causa naturaliter agente; sic enim motus fulminis & venti, & turbinis sunt motus naturales, nempe à causis naturalibus producti; tamen illis corporibus, in quibus insunt, non sunt naturales, sed violenti: in definitione autem naturæ non sumitur alius motus naturalis, quam ille; qui provenit ab interno principio, & causam habet in eo ipso corpore, quod mouetur; ideo generatio, imo etiam interitus ab Aristotele vocatur naturalis, in initio libri de Ortu & interitu, quia fiunt à causis naturalibus, & à natura ipsa; at si sumatur mutatio naturalis pro illa, cuius principium est in illo ipso corpore, quod mutatur, hæc non sunt mutationes naturales; sic neque alteratio elementi est motus naturalis, sed potius contra eius naturam; si enim aqua calefiat, non minus violentus illi is motus est, quam motus ascensionis; vt enim hic est ad contrarium locum, ita ille est ad contrariam qualitatem; in illo enim subiecto neque actiuum horum principium inest, neque passiuum, quale antea declarauimus, id est, cum determinata præensione ad hunc tantum motum, non ad alium recipiendum: in animalibus vero; quæ constant ex contrariis naturis, dari potest alteratio, quæ sit hoc modo naturalis, & facta ab interno principio etiam actiuo; quam sententiam ex Auerroë colligimus

in 5. Commentario libri 2.

Physicorum.

A *Solutio argumentorum & pro Auicenna, & pro Simplicio adductorum.*

Cap. IX.

VERitate declarata, reliquum est, vt quæ in initio attulimus & pro Auicenna, & pro Simplicio argumenta soluamus. Primum pro Auicenna sumebatur ex Aristotele in principio lib. 2. Physic. vbi naturalia à non naturalibus per hoc seiungere videtur, quod naturalia habent in seipsis principium actiuum motus. Ad hoc dicimus, id Simplicio quidem refragari, non nobis; non enim dicimus naturam esse motus principium tum actiuum, tum passiuum; quare nihil mirum, si dicat Aristoteles, naturam esse principium actiuum; per hac enim non negat esse etiam principium passiuum: ratio autem cur ibi exprimat actiuum, non passiuum, est, quia comparat naturam cum arte, vt artem excludat; & separet à definitione naturæ; ars enim non est arte factorum principium passiuum; sed actiuum solum, ideo vt congrua sit comparatio, sumit Aristoteles naturam quoque vt principium actiuum, & ostendit artem esse principium motus in alio, non in eo; in quo est, nisi id contingat per accidens, naturam vero esse per se principium actiuum motus in eo, in quo est. Ad alterum argumentum dicimus, solitum quidem esse Aristotelem causam effectricem appellare principium motus, sed quandoque etiam communi appellatione omnes causas appellare principia, vt in primo libro Physic. auct. manifestum est, materiam ab Aristotele frequenter vocari principium: quapropter nomen principii in definitione naturæ, potest etiam passiuum principium significare. Ad primum Simplicii dictum iam est, animam non ita distingui à natura, vt anima non sit natura, sed vt species distinguitur à genere: quare in eo quod est esse principium motus est actiuum, & passiuum, non differt anima à natura: quod autem Aristot. in lib. 8. Physic. dicat, proprium esse animatorum moueri à seipsis, id sano modo est intelligendum, qui à nobis alibi declarabitur. Ad secundum sumptum ex Aristotele in context. 32. eiusdem 8. libri longa opus esset consideratione, quam ad alium opportuniorem locum remittimus, vbi ostendemus, etiam grauiam & leuiam modo aliquo habere in se actiuum principium sui motus naturalis; forma enim elementum mouet vt forma, & mouetur vt est in materia; neq; Aristoteles absolute ibi negat grauiam & leuiam moueri à seipsis, sed negat eo modo, quo à se mouentur animalia: sed de hoc alibi; pro præsentem autem occasionem satis etiam est si dicamus, dato etiam quod natura elementi sit principium motus passiuum tantummodo, nã tamen eiusmodi esse omnem naturam, sed aliquam dari, quæ sit etiam actiuum principium motus: quare argumentum sumptum à natura elemento-

Ad primū Auicenna.

Ad secundum.

Ad primū Simplicij.

Ad secundum.

In lib. 1. de motu grauium & leuium.

Ad ter-
tium.

rum inefficax est, quum non probet de omni natura. Ad postremum argumentum, quod Simplicius sumit à verbo passiuo in definitione naturæ, dicimus leueme esse considerationem; quia uerbum passiuum non significat naturam non esse principium actiuum, quandoquidem omne mouens est principium & causa, ut mobile moueatur; quocirca dicere etiam ibi Aristoteles potest, naturam esse principium actiuum & causam, ut naturale corpus moueatur: cur autem maluerit ibi uti passiuo uerbo, quam actiuo, ratio est, quia si actiuo usus esset, significare potuisset motum transeuntem, & in alio corpore receptum, per quem non fuisset bene declaratum quid sit natura; igitur cum artificio usus est uerbo passiuo, ut significaret motum receptum in eodem corpore, in quo natura inest; sensus ergo illorum uerborum est; natura est principium per se, ut illud, in quo natura inest, moueatur & quiescat; neque per hoc stat, quin natura sit principium motus actiuum. Ad alia quoque argumenta, quibus ostendere nitentur Simplicius, animam non esse naturam, facile est respondere. Ad primum dicimus, nil aliud per illud ostendi, quam non idem esse animam, ac naturam, quod nos quoque fatemur, quemadmodum etiam dicimus, non idem esse hominem, & animal; neque eandem esse utriusque definitionem; per hoc tamen non stare; quin homo sit species animalis, & ei competat animalis definitio, tamen si non ut propria definitio hominis; alia igitur est naturæ definitio, alia animæ, quoniam natura latius patet, quam anima; anima enim est species quædam naturæ, sed de anima prædicatur tamen de anima, quemadmodum definitio animalis de homine prædicatur; anima igitur est natura. Ad secundum dicimus, animam non esse actum superadditum corpori naturali organico, ut Simplicius imaginatur; siquidem in definitione animæ non iungitur corpus naturale organicum seclusa anima, sed inclusa, & quatenus est animatum; sicuti quum dicimus, anima rationalis est forma hominis, non intelligimus eam esse actum quandam homini superadditum, quoniam sine ipsa non esset homo, sed dicimus esse illum formam, & illam perfectionem, qua homo constituitur,

Ad primum
Simplicii
quod anima
non sit natura.

Ad secundum.

& est homo: sic etiam dicimus, animam uniuersalem sumptam esse actum illum, quo corpus naturale organicum constituitur, quasi dicimus, anima est actus primus, quo corpus naturale animatum tale est, idem enim est animatum, quod organicum, sic autem patet naturale restringi ab animato, & animatum esse speciem naturalis. Ad tertium negamus id, quod Simplicius assumit, naturam esse causam uniuersalem determinati motus, & ad unam partem tantum, ita ut non motuum oppositorum; sic enim sumit secundum modo naturam nimis strictè prout ab anima distinguitur: nos autem dicimus, naturam hic accipi latius, prout complectitur omnes formas naturales, tam quæ agunt contrarios motus, quam quæ unum tantum: dummodo enim sint internæ causæ motus, conuenit eis nomen naturæ, & sic anima est natura. Ad postremum neganda est illa minor, anima non est in subiecto; dum enim sumimus esse in subiecto, prout competit etiam formæ substantiali, & significat inhærere in materia, & illam informare, sic omnis forma naturalis est in subiecto: itaque si anima in materia inhæret, & eam informat, & dat esse corpori animato, absque dubio anima est in subiecto, & est talis corporis natura, neque hoc negaret Simplicius, saltem de anima nutriente, ac de sentiente; quum enim probet de sola rationali, de aliis concedere uideretur quod sint in subiecto, proinde & naturas appellari posse; quare ipsiusmet argumento eius sententia retellitur: de anima uero rationali non est in præsentia disputandum, id solum dicimus, si ea quoque est forma materiam informans, & dans esse homini, ut ego omnino dicendum esse arbitror, eam quoque dicendam esse hominis naturam: si uero non informat, ut aliqui arbitrantur, non est natura hominis; fatemur enim nomen naturæ non complecti nisi formas naturales materiam informantes, & ipsa corpora naturalia constituentes, hæc namque sunt singulorum corporum naturæ, & in eisdem principia motus & quietis; de his omnibus nomen naturæ prædicari dicimus, non de formis à materia abiunctis per essentiam, hæc namque nullius corporis sunt naturæ; idque significare uoluit Aristoteles in cap. 1. libri 1. de partibus animalium, quando dubitauit, an de omni anima agere debeat philosophus naturalis, responditque agendum ei esse de illa saltem, qua animal tale est, hoc est, quæ constituat animal, seu speciem aliquam animalis; omnis enim forma materiam reformans est natura, & tractanda à philosopho naturali.

Ad tertium.

Ad quartum.

J A C O B I
Z A B A R E L L Æ
P A T A V I N I
L I B E R

DE INVENTIONE ÆTERNI MOTORIS.

An ad inueniendum dari substantias à materia abiunctas, alio medio vti possimus quam motu. Cap. I.

Quoniam Aristot. in 8. Physic. auscultationis libr. ex æterno Cœli motu demonstrauerit dari æternum motorem penitus immobilem, & ab omni materia abiunctum, tres inde quæstiones exortæ sūt, in quarum solutione con-

trouersia non leues inter philosophos existunt, de quibus aliqua nunc breuiter dicere constitui-
mus; hac præmissa protestatione, nos hac de re secundum principia philosophiæ Arist. esse lo-
quuturos, & illam tantum substantiarum à ma-
teria abiunctarum notitiam, quam via naturali
adipiscimur, consideraturos, omnia penitus ear-
undem cognitione, quam reuelatione diuina &
lumine supernaturali accepimus; verissimam il-
lam quidem, sed Arist. cuius dicta interpretanda
suscepimus, prorsus absconditam. Harum quæ-
stionum prima est, an ad cognoscendum dari
substantias à materia abiunctas, alio medio vti
possimus, quam motu, an potius necessarium sit
hoc medio vti, neque aliud derur ad eas demon-
strandas idoneum. Hanc vt breuiter absolu-
mus, sententia Auic. fuit, quod præter motum
habeat primus philosophus alia plura media ad
Deum notificandum idonea, veluti si dicamus;
datur ens ex alio pendens, ergo datur aliquod
primum, quod nõ pendet ex villo alio; nisi enim
datur, erit progressus in infinitum, quod mini-
me dicendum est: id autem, quod à nullo pen-
det, & est omnium primum, Deus solus est. Vel
sic: datur perfectum, & perfectius, ergo datur per-
fectissimum, quod nil aliud perfectius esse po-
test, hoc autem non est nisi Deus; & consequens
est manifestum ob eandem rationem, ne fiat
progressus in infinitum. Vel etiam sic: datur bo-
num, & datur melius, & adhuc aliud melius, er-
go datur optimum, quod nihil est melius, idq; est
solus Deus. Et eiusmodi aliis pluribus mediis
demonstrari idem potest, vt considerantibus ma-
nifestum est. Quam Auicennæ sententiam non
desuere, qui posterioribus temporibus sequuti
sunt. Eam reprobant Auerr. nec iniuria, pluribus
in locis, in 1. Physicæ auscultationis, Com. vlt. &

A 26. 2. lib. & in tert. octauis, & in 12. Metaph. Com.
5. & in 4. disputatione contra Algazelum, qui
eiusdem sententiæ fuit. Inquit Auerr. nullam ha-
rum rationum aliquid habere necessitatis, sed
leues ac probabiles omnes esse; quia licet osten-
datur dari ens à nullo pendens, dari ens opti-
mum, ac omnium perfectissimum, non propter
ea ostenditur id esse à materia abiunctum, & in-
corporeum: quare illi philosophi, quorum men-
tionem facit Plato in Sophista, qui præter res
corporeas & sensibiles nil aliud existere concede-
bant, dicerent illud summum & optimum, &
perfectissimum, non esse nisi Cœlum, nec vllum
præter illud dari alium Deum; quare nisi ad mo-
tum Cœli confugiamus, & dicamus Cœlum
perpetuo moueri, & quicquid mouetur, moueri
per alio, & omnino corporeum esse mobile, nec da-
ri progressum in infinitum in mouentibus &
motis, nunquam ad cognoscendas via naturali
substantias à materia abiunctas perueniemus.
C Igitur absque consideratione motus coniectare
quidem aliquid de illis substantiis possumus,
sed certam earum habere cognitionem minime
possumus: quod Aristot. ipse significauit, qui ad
harum substantiarum inuentionem nullo alio
medio vsus est, nisi æterno motu, vt tum in 8.
Physic. auscultationis libro, tum in 12. Metaphys.
videre est.

*Opinio
Sera.*

*An ex solo æterno motu possint demonstrari
substantia à materia abiuncta, an et-
iam ex motu absolute.*

Cap. II.

Quoniam igitur ex solo motu duci possu-
mus in cognitionem substantiarum à ma-
teria abiunctarum, secunda quæstio oritur, an ex
æterno tantum motu, an etiam ex motu absolu-
te sine consideratione æternitatis ad earum no-
titiam peruenire possimus. Non desunt qui di-
cant, etiam ex motibus nouis absque æterno
motu perueniri posse in cognitionem æterni
motoris immobilis, nam hac quoque via vsus
esse videtur Arist. in 8. lib. Physic. auscultationis
longo progressu ad cont. vsq; 44. ex eo. n. quod
quicquid mouetur, ab alio mouetur, nec datur
processus in infinitum, collegit necessarium esse
dari primum mouens in immobile; quod à nullo alio
mouetur, idq; incorporeum esse oportere, *Confuta-
tio.*
quia si esset corpus, non posset non esse mobile.

*Opinio
aliquo-
rum.*

Ego

Ego tamē eos decipi arbitror: quoniam si hunc Aristotel. discursum consideremus, manifestum est, per eum nos non duci ad alium motorem immobilem, quam late acceptum, qui animas quoque animalium morialium complectatur immobiles enim sunt, quatenus non sunt per se mobiles, quum incorporeæ sint, sed tamen sunt per accidens mobiles; neque per id fit, quia dicantur motores primi iuxta ordinem mouentium essentialem. Sed hoc illi videntes confitetur Arist. ad demonstrandum motorem æternum vniuersi hunc discursum non applicasse, quippe qui spreuit hanc argumentationem, quoniam alia efficaciori ab æterno motu desumpta ibidem statim vsurus erat; poterat tamen hac quoque uti, si voluisset, & absque consideratione æternitatis ex solis motibus nouis, & ordine mouentium, & mobilium nos ducere ad primum æternum motorem vniuersi penitus immobilem: hoc igitur ipsi declarare volentes, & Aristotelis argumentationem conficere, quam ipse (vt aiunt) absoluerit neglexit, ita argumentantur: si discursum Aristot. aptemus ad motum vniuersi, absque dubio inueniemus perueniendum esse ad primum motorem immobilem, iuxta ordinem mouentium essentialem; quum enim moueatur Cælum, necesse est vt ab alio moueatur, & vt perueniatur tandem ad primum immobilem: sed hoc petendum est, an sit æternum necne; nam si dicatur esse æternum, iam id habemus, quod querimus; si vero non æternum, ergo aliquando interiturum, ergo ab aliquo agente interimente, illud igitur non est primum mouens, sed habet motorem priorem, cuius contrarium constitutumus, iam enim ostendimus, ipsam esse primum: & ad ipsam duximus tanquam ad primum; itaque manifestum est, si primus motor vniuersi nullum extra se habet motorem priorem, eum à nullo interiri posse, proinde esse æternum. Eo itaque Aristotelis discursu ex solo motu absque consideratione æternitatis ducimur ad cognoscendum, primum vniuersi motorem, non modò immobilem, sed etiam æternum esse. Verum hæc horum argumentatio, si bene perpendatur, nihil habet efficacitatis: primum enim id certum est, quòd ipsi quoque non inficiantur, Aristot. tali argumentatione vsurum non esse, neque ad aliud eo discursu nos perduxisse, quàm ad ostendendum dari motorem immobilem late acceptum, qui animas quoque animalium comprehendat: quod si eandem illam demonstrationem ad æternitatem quoque primi motoris vniuersi aptare potuisset, id absque dubio fecisset, & suam de æterno motore sententiam hac quoque ratione confirmare voluisset; quam enim ratio sumpta ab æterno motu efficacior aut euidentior est, tamen hæc quoque, si necessitatem aliquam habet, spernenda non erant; consuevit enim Aristot. cum ratione demonstratiua alias quoque minus efficaces in

A confirmationem adducere; hoc tamen non fecit, quia cognouit rationem hanc ad demonstrandum æternum vniuersi motorem aptari minime posse: vt igitur pateat illam, qua isti vsi sunt, argumentationem esse infirmam, & Aristotele indignam, declarem breuiter, quomodo ea facile solui possit. Illi igitur postquam inueniant dari motorem immobilem, querunt an motor immobilis vniuersi æternus sit, an corruptibilis: ad hanc interrogationem dicam esse corruptibilem, & aliquando interiturum, tanquam non diuersæ conditionis ab animalibus animalium mortalium; ideoque non alio modo interiturum, quam quo animalium animæ interire dicuntur, nempe ob necessariam sequelam ex interitu corporis, in quo inharrens id enim quod proprie interire dicitur, animal est, anima vero non per se interit, sed interit intereunte animali; dicam itaque cum multis antiquis philosophis, Cælum ex elementis constare, seu esse naturæ elementaris, proinde genitum esse, & interiturum, tum Cælum, tum mundum vniuersum, quum constet ex contrariis, & omne ex contrariis consistens interire aliquando necesse sit; dicam itaque, ex interitu Cæli necessario fieri vt anima quoque motrix intereat, quia licet hæc contrarium non habeat, tamen ex subiecti corporis interitu ex necessitate deficeret, quum sit forma materialis, quales sunt animæ animalium; animam humanam semper excipio, de cuius immortalitate vt secundum veram Theologiam certissimi esse debemus, ita non defuere qui secundum principia quoque philosophiæ Aristotel. idem existimandum esse censuerint; nos tamen de hoc nihil in præsentia statuimus, quum ad id, de quo loquimur, nihil conferat, & satis nobis ad hanc nostram argumentationem sit in solis bturorum animalibus id, quod diximus, intelligere ad illorum de primo motore errorem hac similitudine declarandum. Hæc igitur dicentibus nobis, vt dicere poteramus, Aristoteles suam illam argumentationem ad motorem æternum ostendendum aptare minime poterat, præsertim quia Cælestis corporis naturam atque incompatibilitatem nondum declarauerat, hanc enim postea ostendet in primo libro de Cælo, nec aliunde argumentum sumens, quam à motu in orbem, cui nullus est contrarius motus: quando igitur hi dicunt, si primus motor vniuersi est corruptibilis, ergo non est primus, negandum est consequens; ad probationem autem, quum dicunt, corrumpetur à motore priore, hoc quoque est negandum; non enim ex eo quod est corruptibilis, requiritur motor prior, à quo corrumpatur, sed quum sit incorporeus, & forma corporis, satis causæ est ad ipsum interimendum corruptibilitas corporis, cuius est forma; corpus autem ipsum, quum sit elementare, à suo contrario lædi

*Defensio
Horum.*

*Consuetudo
tu.*

& interimi potest. Patet igitur, inanem esse hanc eorum demonstrationem, quod (vt diximus) auctoritas Aristotel. qui ea non est vsus, manifeste confirmat; ideo enim eam spreuit, quia inefficacem, & vanam esse cognouit. Ex motu igitur absolute accepto absque consideratione æternitatis nil aliud ostenditur, quam dari primum motorem vniuersi immobilem eo modo, quo animæ animalium brutorum sunt immobiles, hoc est, non per se mobilem; quod autem nec per se, nec per accidens mobilis sit, proinde à materia abiunctus, & impartibilis, & infatigabilis, & sempiternus, id ea ratione non ostenditur; quapropter nullum aliud philosopho naturali medium relinquatur ad demonstrandum primum motorem æternum, nisi motus æternus; quando enim sumimus motum vniuersi vnum & eundem numero æternum esse, statim inferimus, eum ab vno tantum motore totum produci; quare necesse est, motorem illum esse infatigabilem, & sempiternum.

An demonstrare æternos motores ex æterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum philosophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis.

Cap. III.

His ita constitutis, postrema oritur quæstio, quomodo ex solo æterno motu possint substantiæ à materia separatæ demonstrari, an hæc demonstratio dicenda sit Metaphysica, an naturalis, hoc est, an eam demonstrationem formare ad Metaphysicum, an ad naturalem pertineat; quum enim videatur huius demonstrationis medium esse naturale, quæsitum vero Metaphysicum, & hinc non parua orta est, an applicare medium quæsitum, & hanc demonstrationem extruere sit officium primi philosophi, an naturalis; ob id quum vtraque pars sectatores habuerit, in hoc potissimum omnes laborarunt, vt ostenderent, demonstrationem sumere conditionem, & nominationem, illi quidem à quæsitum, hi autem à medio. Magna pars in ea sententia fuit, quod ea demonstratio sit Metaphysica, & vsi sunt his præcipuis argumentis. Primo, finis demonstrationis, & scopus demonstrantium est cognitio maioris extremi, quod quæsitum vocatur, non cognitio medij, ergo non à medio, sed à quæsitum est nominanda demonstratio; in hac autem quæsitum est Metaphysicum, nam substantiæ à materia abiunctæ à solo primo philosopho considerantur; ergo est Metaphysica demonstratio. Secundo, ille dicendus est aliquo medio vii, qui illo indiget; atqui ille, cuius est quæsitum, eget medio ad illud demonstrandum; demonstratio igitur formari ab eo dicitur, cuius est quæsitum, non ab eo, cuius

A ius est medium, is enim ea demonstratione non eget; ergo prædicta demonstratio extruitur à primo philosopho, non à naturali: confirmatur etiam maior propositio testimonio Aristot. in context. 86. primi Posteriorum, vbi inquit perspectiuum debere sua theorematà demonstrare per media accepta ea Geometria, quandoquidem ipse perspectiuus est qui talibus mediis eget: confirmatur præterea auctoritate Aristotel. in context. 102. eiusdem libri, vbi ait, conclusionem illam Medicinalem; vulnera orbiculata tardius sanantur, demonstrari medio Geometrico; non medio Medicinali, quia Medicus non cognoscit nisi rem ita esse, Geometria vero medium præbet ad demonstrandum propter quid; certum autem est, ad Geometram non pertinere eam demonstrationem formare, ea namque non indiget, & nihil esset absurdius, quam dicere Geometram aliquid de vulneribus demonstrare; solus igitur Medicus, cuius est quæsitum, eo medio vtitur, quia ipso indiget. Tertio, quæstio an sit, est quæstio an contineatur sub ente; ens autem quatenus est ens, est Metaphysicæ considerationis; ergo quærere an sint substantiæ à materia abiunctæ, & demonstrare quod sint, est officium Metaphysici. Quarto, Aristotel. in primo context. 6. Metaphysicorum inquit, eiusdem esse disciplinæ declarare an sit, & quid sit, atqui Metaphysici munus est declarare quid illæ substantiæ sint, ergo ad eundem pertinet demonstrare etiam quod sint. Tandem adducunt plura Aristotel. testimonia, nam in secundo. context. tertij libri de Cælo hæc verba leguntur [aliqua esse entium penitus immobilia, magis est alterius, quam naturalis considerationis] ergo magis ad Metaphysicum, quam ad naturalem asserit pertinere ostendere quod detur primum motor immobilis. Et in primo libro de ortu & interitu context. 55. & in quarto de ortu animalium, capite vltimo, & in tertio Metaphysicorum contextu secundo & in sexto Metaphysicorum tertio, & in septimo Metaphysic. 5. & in vndecimo Metaphysicorum, capite secundo, & in initio tertiz Summæ, inquit Metaphysicum versari in substantia immobili, & aperte dicit esse adhuc immanifestum, an talis substantia detur, idque esse posterius demonstrandum: significat ergo se id non demonstrasse in octauo Physicorum, qui omnes prædictos libros præcedit. Præterea hoc idem confirmatur ab ipsa tractatione duodecimi Metaphysicorum, vbi aperte ea demonstratio legitur, qua ex æterno motu ostenditur dari motores immobiles, qui sunt substantiæ à materia abiunctæ; has igitur demonstrare, ad solum primum philosophum pertinet.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Opinio

Opinio Auerrois quod ad solum naturalem pertineat probare motorem æternum & eius argumenta. Cap. IV.

Contrariam opinionem, quod illa demonstratio sit naturalis, & à naturali philosopho extruatur, efficaciter tuetur Auerroes in primo Physicorum, Comentario ultimo, & in secundo Physicorum 26. & in 8. Physico. um tertio, & in duodecimo Metaphysicorum quinto, & in quarta disputatione contra Alogazelem, hoc potissimum argumento ductus, quod subiectum in scientia sua nec à priori nec à posteriori demonstrari potest, substantiæ autem à materia abiunctæ in Metaphysica locum habent subiecti, ergo à Metaphysico demonstrari non possunt, à solo igitur philosopho naturali. Confirmat hoc Auerroes ex ipsa Aristotelis tractatione, nam demonstratio æterni motoris ex æterno moto, quamvis legatur in duodecimo Metaphysicorum, tamen fusius, ac distinctius in octavo Physicorum explicata legitur; hinc enim colligitur, proprium eius demonstrationis locum esse octauum librû Physicorum, in duodecimo autem Metaphysicorum eam breuiter repeti ut demonstrationem naturalem: hæc certe est sententiæ Auerrois valida comprobatio, nã si ea demonstratio Metaphysica esset, non poterat præoccupari in naturali philosophia, in qua res ad Metaphysicam attinentes incognitæ adhuc esse statuuntur; sed quum Metaphysica sit addiscenda post philosophiam naturalem, potuit Metaphysicus ad doctrinæ abundantiam & claritatem repetere breuiter demonstrationem naturalem iam prius in octavo physicorum extractam, & intellectam. Illi vero, qui hanc Auerrois sententiam postea sequuti sunt, ad eam comprobendam nixi sunt ostendere; omnem demonstrationem sumere nominationem à medio, non à quæsito; hoc igitur probant & ratione, & Aristotel. testimonio: ratione sit; medium est materia, ex qua constituitur demonstratio, ergo quale est medium, talis est demonstratio appellanda, quoniam in hac demonstrationis materia tota eius efficacia, & vis notificatiua consistit; neq; obest id, quod dicere aliquis posset, res non à materia nominari, sed à forma: etenim verum hoc est in substantiis, quæ ex materia & forma constant, quoniam ibi forma est differentia constituens; at in accidentibus materia locum habet differentiæ, forma vero generis, & his persimilis est demonstratio, cuius natura constituta est in materia necessaria, non in forma syllogistica, quæ est ei communis cum aliis syllogismis; scientia vero conclusionis quæ sita est quidem finis demonstrationis construendæ, at demonstrationis iam constructæ non est finis, sed potius effectus naturam mediij con-

A sequens, ita ut pro diuersis mediij conditionibus diuersa conclusionis scientia proueniat, idque docet Aristoteles in 1. Posterior. cap. 10. & ostendit ex diuersis conditionibus mediij varias demonstrationis species fieri; non enim materiæ tantummodo locum habet in demonstratione medijs terminus, sed etiam efficientis, cui totam conclusionis scientiam acceptam ferimus. Præterea Aristotel. in context. 58. eiuſdem primi Posteriorum loquens de transitu è genere in genus inquit, non posse Arithmeticam demonstrationem aptari ad demonstranda accidentia magnitudinum, arqui certum est, accidentia magnitudinum constitutere conclusionem Geometricam, ergo illi aptare Arithmeticam demonstrationem nil aliud esse potest, quam uti medio Arithmetico ad eam demonstrandam; Aristoteles igitur Arithmeticam vocat eam demonstrationem, cuius solum medium sit Arithmeticum, tota vero conclusio Geometrica: & paulo post in eodem capite dicit, non esse Geometriæ demonstrare, contrarium vnã esse scientiam, quæ est conclusio Metaphysica, neque duos cubos esse vnũ cubum, quæ est conclusio Arithmetica: itaque si fieret hæc demonstratio, essent secundum Aristotelem demonstratio Geometrica, & solus Geometria, cuius est medium, demonstrare diceretur, licet conclusio ad aliam scientiam pertineat. Patet igitur, demonstrationem à solo medio nominari, quo fit ut demonstratio æterni motoris ex æterno motu, quum medium habeat naturale, vocanda sit naturalis, & ad naturalem pertineat, etiam si conclusio sit Metaphysica.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Primum argumentum Auerrois quod demonstratio à medio nominatur.

Scientia conclusio nis, est terminus

finis, effectus demonstratio nis.

Secundũ argumentum.

Auerroistarum error.

Veritatis declaratio. Cap. V.

In hac magna aliorum inter se altercatione ego, ut meam sententiam proferam, censeo quidem falsam omnino esse priorem sententiam illorum, qui dicunt hanc, de qua loquimur, demonstrationem esse Metaphysicam, veram autem esse Auerrois opinionem dicentis eam esse naturalem, & ad naturalem philosophum pertinere; tamen ipsos quoque Auerroistas puto aliqua ex parte fuisse deceptos, isque fuit vtriusque contrariæ sectæ communis error, quod putarunt demonstrationem illam habere medium naturale, & conclusionem Metaphysicam; quod ego monstrum esse arbitror, & Hermaphroditum à doctrina Aristotelica, & ab Auerro quoque ipso alienissimum: quanquam igitur optimum esse Auerroistarum argumentum arbitror, quo ostendunt, demonstrationem semper à medio nominari, superuacaneum tamen illud esse puto, & contrariæ opinionis veram confutationem.

nem in hoc tantum esse constituendam, quod falsum est id, quod illi pro comperto sumunt, conclusionem propositam nobis demonstrationis esse Metaphysicam, quod quidem Averrois, quum negare debuerint, concesserunt: hoc igitur si ostenderimus, patebit totam demonstrationem esse naturalem, proinde vanam esse disputationem illam, an demonstratio à medio, an à conclusione sit nominanda. Inprimis ex iis, quae in primo Posteriorum Analyticorum dicuntur de transitu è genere in genus, ostendere facile possumus, non dari apud Aristotelem hanc monstruosam demonstrationem, qua ex medio naturali conclusio Metaphysica colligatur, imo indignam prorsus esse nomine demonstrationis; nam ibi Aristoteles aperte dicit, non posse ex medio alicuius scientiae conclusionem alterius scientiae demonstrari, quoniam is esset transitus de genere in genus; & in cont. 6. vitur his exemplis; Geometria non potest demonstrare, contrariorum vnam esse scientiam, neque duos cubos esse vnum cubum; illa est Metaphysica conclusio, haec vero Arithmetica; hoc autem quid significet, iam dictum est, significat enim demonstrari ex medio Geometrico conclusionem Metaphysicam, vel Arithmeticam: neque enim considerat ibi Aristoteles, in qua scientia id fiat, sed absolute considerat vitiosam esse eam demonstrationem putat, siue in Geometria, siue in Metaphysica intelligatur, quia naturam demonstrationis considerat, non locum, in quo fiat; non enim ita negat eam fieri debere in Geometria, ut concedat in Metaphysica, neque ita negat in Metaphysica, ut concedat in Geometria, sed absolute eam reiecit vt vitiosam: huius enim probandam habet ratio illa quam ibi adducit in contextu 59. quae hoc fundamento nititur, quod & media, & quaesita debent in subiecto scientiae per se & essentialiter inesse. Non est autem, quod aliquis dicat illud esse vitiosum in demonstratione propter quid, de qua ibi agitur, non in demonstratione à posteriori, de qua in praesentia loquimur; etenim demonstratio ab effectu non minus habet propositiones per se, quam demonstratio propter quid, quum ex iisdem terminis, ac propositionibus vtraque constituatur, vt Aristoteles docet in contextu 96.97.98. eiusdem primi libri, & vnos demonstrauimus in libro nostro de speciebus demonstrationis; sed in contextu quoque 55. eius libri asserit Aristoteles demonstrationem à signo tradere cognitionem eius, quod est per se. Quum igitur ad reiciendum transitum de genere in genus Aristoteles hoc solo argumento utatur, quod demonstrationis propositiones omnes debent esse per se, & habere praedicationem essentialem, nec esse est in demonstratione ab effectu transitum huc

A non minus esse vitiosum, quam in demonstratione propter quid. Quoniam ergo ita se habet Geometria ad Metaphysicam, ut scientia naturalis ad eandem Metaphysicam, est enim vtrouque respectus scientiae particularis ad vniuersalem, & omnium reginam, vitiosum autem est apud Aristotelem ex medio Geometrico conclusionem Metaphysicam demonstrare, similiter iudicandum est vitiosum, ex medio naturali ostendere conclusionem Metaphysicam, vbiunque id fieri dicatur; non est igitur Aristoteli tribuenda talis demonstratio, quam ipse in libris Analyticis vitiosam, & nomine demonstrationis indignam esse docuit. Sed iam in proposita nobis aeterni motoris demonstratione hoc ostendamus: certum est, si talis est demonstratio, vt ostendat conclusionem Metaphysicam ex medio naturali, fieri in ea debere hanc illationem, datur in corpore naturali aeternus motus, ergo datur substantiae à materia abiunctae per essentialiam; atamen nullibi apud Aristotelem talis argumentatio legitur, eaque esset etiam parum efficax, vel saltem non euidentis, quoniam substantiae illae immateriales, quatenus tales sunt, nullam cum motu aefinitatem habent; quod si quam habent, habent vt aeterni motores, non vt substantiae immateriales; sic enim respectus causae ad effectum significatur, ideoque essentialis est terminorum connexus; non potest igitur alia fieri illatio, quam haec, datur aeternus motus, ergo datur etiam motor aeternus; haec autem est absolute dubio conclusio naturalis, quia motorem vt motorem considerare est considerare vt causam motus, & pertinere ad scientiam naturalem, cuius propria est motus consideratio, & cognitio per suas causas, & omnium habentium aliquam relationem ad motum; primus autem philosophus, considerat quidem substantias immateriales esse motrices, at non eas considerat ut motrices, quemadmodum in libro de naturalis scientiae constitutione aliàs declarauimus. Vt igitur communis erroris ratio cognoscatur, sciendum est ex Auerrocin Comment. 26. secundi Physic. duplicem esse cognitionem substantiarum immaterialium, vnam confusam, quod sint, alteram distinctam quid sint, quantum à nobis lumine nostro naturali acquiri potest; traditio cognitionis confusae pertinet ad solum philosophum naturalem, alterius vero distinctae ad solum Metaphysicum: naturalis enim ex aeterno motu demonstrat eas dari, non quidem vt substantias immateriales, sed solum vt aeternos motores; postea vero Metaphysicus hanc conclusionem à naturali demonstratam accipiens, ex ea progreditur ad inuestigandas illorum motorum conditiones essentielles, & pertinentes ad cognoscendum

Qualis sit delectatio motoris.

Cap. 12.

Duplex cognitio substantiarum separatarum.

actus in o-ri spe- de- monstratio- nis.

ap. 7. 15.

quid sint; ex eo enim quod æternæ mouent, cognoscit eos esse à materia abiunctos, quia nulla facultas materialis potest mouere perpetuo; ex eo autem quod sunt immateriales, cognoscit esse substantias incorporeas, & actus puros, & intelligentes, & cætera, quæ ad declarandam diuinarum mentium essentiam à Metaphysico considerantur. Hoc apud Aristotelem legimus in contextu 73. secundi Physicorum, ubi ait duo esse principia mouentia physice, quorum alterum non est physicum, quia est immobile; vult igitur primum mouens mouere physice, & ita physicum esse quatenus est mouens, nam omne habens relationem ad motum, quatenus tale, physice est considerationis; quatenus igitur est principium motus, physicum principium est; at quatenus secundum se sumitur vt subiectum cognoscibile, sic non est physicum, sed Metaphysicum, quia est immobile; hoc idem significat Aristoteles in contextu 14. primi de ortu & interitu, ubi inquit: [*de motore immobili, quod detur, dictum est in sermonibus de motu, at de ipso distinguere, id est, distincte pertractare, est prioris philosophi, his*] asserit ergo fuisse confuse cognitum in octauo libro Physicæ auscultationis; atqui nil aliud est rem simplicem confuse cognoscere, quam cognoscere quod sit, nec aliud est eam cognoscere distincte, quam cognoscere quid sit; quare testatur se in octauo Physicorum ostendisse quod sit. Causa ergo communis erroris fuit horum duorum progressuum confusio, & eorum acceptio tanquam vnius, quod per motum æternum demonstraretur dari substantias à materia, abiunctas, sic enim videtur ex medio physico conclusio Metaphysica demonstrari: quod si progressum hunc partirentur in duos, & dicerent, naturalem ex æterno motu demonstrare æternum dari motorem; postea vero Metaphysicum hanc conclusionem accipere à naturali demonstratam, & ea constituta inuestigare & numerum, & conditiones essentielles æternorum motorum, vt cognoscat quid sint, & inuenire eos, esse substantias ab omni materia separatas, nullum errorem committerent. Illud quoque ad eos decipiendos non parum valuit, quod viderunt demonstrationem existentie æterni motoris legi, & in octauo Physicæ auscultationis, & in duodecimo Metaphysicorum; atque itidem considerationem attributorum essentialium non modo in duodecimo Metaphysicorum haberi, sed etiam modo aliquo in calce octauæ Physicorum; atamen rei veritas ea est, quam alibi declarauimus, scientiæ namque mutuum sibi auxilium præstant, & Metaphysicus egens demonstratione primi motoris, eamque facere ipse non potens, sumit ipsam à philosopho naturali; & quum ei satis fuisset solam con-

clusionem accipere; & eam vt à naturali demonstratam constituere, tamen ad clariorem doctrinam voluit etiam reperere totam demonstrationem, ideo demonstratio æterni motoris, quam in duodecimo Metaphysicorum legimus, ponitur ibi non vt Metaphysica, sed vt Physica, & vt repetita, & mutuo accepta à naturali: sic etiam consideratio impartibilitatis primi motoris, quæ legitur in calce octauæ Physicorum, est mutuo accepta à Metaphysico obrationem à materiali declaratam: ob id breuis; ac rudis ibi est ea consideratio, fusior autem, & exquisitior in duodecimo Metaphysicorum, quemadmodum è contrario demonstratio existentie fusior, ac diligentior est in 8. Phys. breuior autem in 12. Diuinarum. Hæc est harum tractationum vera distinctio, non quam aliqui faciunt, qui dicunt demonstrationem æterni motoris tum à naturali, tum à Metaphysico fieri, communio-rem tamen à Metaphysico, particulariorem à naturali: ego enim non video, quomodo illa sit communior, quam hæc, quum fiat vtraque ex æterno Cæli motu; nam si medium vtrobiq; est idem, necesse est idem esse quæsitum, & eandem demonstrationem. Hanc, quam exposui, puto esse huius rei veritatem, ideoque frustra fieri eam disputationem, an demonstratio sit à medio nominanda, an à quæsito; propterea quod in omni demonstratione, quæ sit vera demonstratio, & scientiam pariat, necesse est medium, & conclusionem ad eandem scientiam pertinere.

Quod demonstratio sit nominanda à medio. & reiectio defensionis aduersariorum. Cap. VI.

Cæterum quia Auerroistæ ad sententiam Cæuerrois tuendam probare nituntur, vt prædiximus, demonstrationem esse à medio nominandam, & argumentum sumunt ex Aristot. in 1. Posterior. contextu 60. declaranda breuiter est sententia Aristot. eo in loco, vt videamus, quid reuera inde contra aduersarios colligi possit, nec loco illo abutamur, sicuti abuti videntur Auerroistæ putantes, Aristotel. asserere demonstrationem dari conclusionis Metaphysicæ ex medio Geometrico, vel naturali, eamque non à conclusione, sed semper à medio esse nominandam. Nos igitur dicimus, non esse hanc Aristotel. mentem, neque ipsum vnquam talis demonstrationis constructionem admisisse, sed potius dicere eam non dari, quia vitiosa est: hoc tantum inde colligere pro nostra sententia possumus, Aristot. ibi in context. 58. & in 60. talem vitiosam demonstrationem semper nominare à medio; nam si ostendatur conclusio Arithmetica, vel Metaphysica ex medio Geometrico, eam vocat Aristot. Geometricam demon-

monstrationem; is etenim, qui demonstrare, & id vitium committere diceretur, Geometra esset, quia tota vis demonstrationis in medio consistit, & ille demonstrat, qui medium præbet, viderique res ipsa per se manifesta, nam conclusioni verbum actuum non conuenit, sed passuum, non enim demonstrat conclusio, sed demonstratur; medium vero demonstrat conclusionem, quia est causa effectrix scientiæ conclusionis. Vera igitur & firma confutatio sententiæ aduersariorum hæc esse debet, quod non est verum id, quod assunt, demonstrationem aeterni motoris ex aeterno motu habere conclusionem Metaphysicam, habet enim naturalem, sicuti etiam medium, proinde tota est naturalis: quod si etiam concedatur constitui talem demonstrationem, eanon esset demonstratio appellanda, quia non seruaret præcepta necessaria demonstrationi, neque conditionibus demonstrationis prædita esset; sed vitiosa quædam esset ostensio, vt sæpe diximus: qualiscunque autem esset, vocanda esset naturalis, & ille, qui aeternum motorem monstrare diceretur, esset philosophus naturalis, non Metaphysicus, quia medium est naturale: omnino igitur decipiuntur aduersarii, quia hæc demonstratio non est vocanda nisi naturalis, cuiuscunque etiam dicatur esse conclusio: Quæ vero ab illis ad sui defensionem adducuntur, vana penitus, & ridicula sunt. Primum quidem id, quod aliqui dicunt, nominationem demonstrationis sumi quidem absolute à medio, sed secundum quid ium etiam à quæsito, ego prorsus non intelligo, nec ipsosmet puto intelligere: quum enim apud Aristotelem eiusdem esse generis debeant conclusio, & medium, vana redditur hæc eorum distinctio; locum autem haberet in sola vitiosa demonstratione, quam diximus non esse demonstrationem, nec dari vnquam posse in aliqua disciplina: quod si etiam eis hæc omnia condonarem, iam ipsi farentur, demonstrationem, de qua nunc loquimur, esse vere naturalem; nominandum enim vnum quodque est ab eo, quod illi absolute, ac primario competit, non ab eo, quod secundum quid, & secundario. Vanum etiam est id, quod aliqui dicunt, esse quidem à medio nominandam demonstrationem, sed applicare medium quæsito esse illius officium, cuius est quæsitum, quamobrem demonstrare substantias dari à materia abiunctas est munus Metaphysici, cuius est conclusio, tam etsi medium est naturale: miror enim quod hi non animaduertent, nil aliud esse applicare medium quæsito, quam demonstrare, proinde hanc applicationem, esse ipsammet demonstrationem, est igitur in eorum verbis repugnancia manifesta, dum dicunt,

A demonstrationem esse vocandam naturalem sed applicationem fieri à Metaphysico, neque aliquid est iudiciosus vir, qui hoc non constituitur: Aristotel, quoque non solum dixit demonstrationem ex medio Geometrico esse Geometricam, sed etiam Geometriæ attribuit vt sit ille, qui demonstrat; ipse ergo est qui applicat medium quæsito, si ipse demonstrat. Aliqui etiam dicunt demonstrationem hanc habere medium naturale, & conclusionem Metaphysicam, nec ob id esse vitiosam, quoniam scientia naturalis est subalternata Metaphysicæ, in scientiis autem subalternis Aristotel. asseruit non esse vitiosum ex medio alterius scientiæ conclusionem alterius demonstrare. Sed hoc omnium vanissimum est quum falsum sit id, quod assunt, alias scientias esse subalternatas primæ philosophiæ, quod nos alias demonstrauimus in libro de Præcognitiis: sed hoc etiam concessio, nil tamen aliud inde sumere possunt, quam posse accipi medium ex Metaphysica ad demonstrandam conclusionem Geometricam, vel naturalem; at non è conuerso: nam id quod Aristotel. concessit in subalternis, fuit, vt sumatur medium, seu principia ex scientia subalternante ad demonstrandas conclusiones scientiæ inferioris subalternatæ, at non vt ex subalternata sumantur principia ad demonstrandam conclusionem scientiæ superioris subalternantis, imo hoc aduersatur conditioni, & naturæ talium scientiarum. Præterea Aristoteles in contextu 60. primi Posterior. aperte dixit, non licere Geometriæ demonstrare conclusionem Metaphysicam, ergo eadem ratione non licebit naturali conclusionem Metaphysicam demonstrare; siue sint subalternæ hæc scientiæ, siue non sint. Vana igitur sunt omnia, quæ ab aduersariis ad se tuendos dicuntur.

Responsio ad argumenta aduersariorum. Cap. VII.

E

S Vperest vt aduersariorum argumenta soluiamus. Ad primum dicimus, medium, & maius extremum esse eiusdem generis, proinde vanam esse disputationem, ab vtro demonstrationis nominatio sumenda sit, quum sit eadem ab vtrolibet: sed etiam si diuersiorum generum esse statuerentur, nominanda esset demonstratio à medio, quia scientia maioris extremi licet demonstrationis construendæ finis sit, constructæ tamen non est finis, sed effectus consequens naturam termini medii, in quo tota demonstrationis efficacia constituta est, sicut antea diximus. Ad secundum respondemus, illum, qui medio ad demonstrandum aliquid indigeat, eo quidem vti, si eius proprium sit; non tamen

Aliorum defensio.

Confutatio.

D

E

F

Ad primum.

Ad secundum.

si sit alienum, quia non est transeundum de genere in genus; quocirca supponendum in ea scientia illud est quum medium proprium ad id demonstrandum ibi nullum habeatur, alieno autem uti non liceat; quare illa absolute quidem conclusio vocabitur, quia demonstrabilis est, sed in ea scientia erit suppositio, & principium indemonstrabile, ut in contextu septuagesimo octavo primi Posteriorum Aristot. a feris adde, quod solus naturalis eget illo medio, quum ad ipsum solum pertineat demonstrare dari æternum motorem, quum hæc sit conclusio naturalis; quare Metaphysicus non eget medio, sed eget suppositione conclusionis naturalis, sicut antea declaravimus. Ad confirmationem autem sumptam ex Aristotele in contextu octuagesimo sexto eiusdem libri iam responsum est, dicimus enim Aristotel. id concedere in subalternis tantum, at scientiam naturalem, & Metaphysicam non esse subalternas: quod si etiam subalternas esse concederemus: locus tamen ille aduersarius minime suffragaretur; quoniam Aristotel. dicit esse media transferenda de Geometria superiore ad Perspectivam inferiorem, sed non dicit è conuerso; non enim diceret ex Perspectivâ posse sumi medium ad demonstrandam conclusionem in Geometria similiter; itaque nec medium naturale sumi potest ad demonstrandam conclusionem Metaphysicam, si naturalis est subalternata Metaphysicæ. Ad aliam confirmationem ex contextu 120. eiusdem libri acceptam, responsio sumenda est ex vera illius loci interpretatione, quæ in Commentariis nostris legatur, ea autem in hoc consistit, quod Aristotel. nil aliud ibi docere vult, nisi contingere interdum, ut duæ distinctæ disciplinæ opem contribuant ad perfectiorem scientiam habendam eiusdem conclusionis; nempe quando vna testimonium sensus adhibet, quod ita sit, altera vero causam & propter quid adducit; adeo ut si quis simul Geometra, ac Medicus sit, is perfectam scientiam habeat quod vulnera orbiculata tardius sanantur; non tamen propterea vult Medicum quatenus Medicus est, eam conclusionem demonstrare per medium Geometricum; sed debet Medicus esse contentus cognitione quod sit, quam per experientiam & sensum comparavit; imo Geometra potius, cuius est medium, debet eam demonstrationem extruere, non tamen ut vulneris, sed absolute ut circuli, ita ut tota demonstratio Geometrica sit. Ad tertium dicimus; fallax argumentum esse, idque inde manifeste deprehendi, quod Aristotel. etiam in scientia naturali sæpe querit an aliquid sit, necne, ut an sit vacuum, an sit infinitum, an sit prima materia, an sit generatio, & alia quamplurima: dico igitur nomen entis posse

A duobus modis sumi, uno modo pro genere, altero modo pro existentia, quæ est accidens rei; quæstio igitur entis accepti pro genere Metaphysica est, quoniam ita acceptum ens est attributum transcendens, at quæstio entis sumpti pro existentia non est necessario Metaphysica, sed existentia corarata, & restricta ad rem naturalem est quæstum naturale; quum præsertim non sit accidens aliquod reale à re distinctum, proinde non sit sumenda ut maior extremitas in demonstratione, ut complures imaginantur: omnis enim demonstratio tres habere debet reales terminos, ut in hac, de qua loquimur, ostendere possumus, in ea enim non est ipse motor subiectum, existentia vero predicatum quæstum, sed maior extremitas est motor æternus, minor corpus naturale, medium motus æternus, & conclusio colligitur non de secundo adiacente, sed de tertio, scilicet, corpus naturale habet motorem æternum: hoc igitur argumentum est cavillus manifestus. Ad quartum responsio sumenda est ex Aristotel. in contextu trigésimo nono, secund. Poster. nam duplex est cognitio, quod res sit; vna perfecta, quæ habetur per essentialia, & per causam; altera imperfecta, quæ habetur per accidentalialia, & sine causa; ad eandem igitur scientiam pertinet cognoscere perfecte quod res sit, ad quam pertinet cognoscere quid sit; & ita solus Metaphysicus perfecte cognoscit dari substantias à materia abiunctas; at philosophus naturalis cognoscit, quod sint quatenus sunt motores cognitione imperfecta, & cõfusa, quæ haberi potest etiam ab eo, qui non cognoscat, quid sint. Ad verba Aristotel. in secund. contextu tertii libri de Cælo facilis est responsio: nam immobilitas primi motoris denotat abstractionem à materia; & est eius conditio essentialis, quam cognoscere est primi philosophi, quia pertinet ad cognoscendum quid est, à naturali autem leniter tangitur in octavo libro Physicæ auscultationis, quantum oportuit ad æternum motum cognoscendum, sicuti notavimus in libro nostro de Regressu; quum igitur Aristotel. in memorato loco utatur dictione comparativa, eius verba nobis non officiant: inquirens enim magis esse primi philosophi quam Physici cognoscere primum motorem immobilem; nõ negat eum cognosci etiam modo aliquo à naturali, qui hanc conditionem considerat, ut conditionem æterni motoris, non ut substantiæ à materia abiunctæ. Ad reliqua omnia apud Aristotel. loca aduersus nos adducta dicimus. Aristotel. recte dicere ignotas adhuc esse substantias immobiles, quoniam in 8. Physic. non demonstravit primum motorem esse substantiam immobilem, sed esse motorem penitus immobilem, quare

Ad tertium.

Et sumi
per dupli-
citer.

Ad 7
t. 111.

Ad 9
t. 111.

Cap. 60

quare ibi ignoramus eum esse substantiam: non est igitur mirum, si pluribus in locis post 8. Physicor. dicat Aristot. ignorari adhuc, an detur aliqua substantia immobilis, idque esse posterius demonstrandum; nam in solo 12. Metaphysic. cognoscimus dari substantias immobiles, quum ibi primum doceat Aristot. primum motorem immobilem esse substantiam, quod prius ignorabatur. Cauendum tamen est, ne perperam hoc intelligentes in errorem labamur: non enim ita ibi demonstrat dari substantias immateriales, ut ea sit demonstratio existentia ipsarum, sed ita ut per hoc essentia potius, quam existentia, declarari dicatur, siquidem existentia non demonstratur nisi à philosopho naturali, non quidem quatenus sunt substantiæ, sed quatenus æterni moteres: quamobrè id, quod dicimus, Metaphysicum demonstrare dari substantias immateriales, est sano modo intelligendum nempe ut dicamus Metaphysicum accipere æternum motorem demonstratam à phi-

A losopho naturali, & docere hunc esse substantiam abiunctam à materia per essentiam; & ita totam existentiam demonstrationem naturali philosopho attribuamus, siquidem eadē sunt substantiæ immateriales, quæ in 8. Physic. vocantur æterni moteres; Metaphysico autem attribuamus totam declarationem conditionum essentialium eorundem motorum, quarum vna hæc est, eos esse substantias, quæ à naturali ignorabatur. Iure igitur dicit Aristot. post 8. Physicor. ignotum esse quod datur substantiæ immobilis, sed nunquam dixit esse ignotum dari moteres immobiles, imo in context. 14. primi libri de ortu & interitu asserit hoc esse notum, & in 8. Physicor. declaratum, esse tamen distinctius declarandum in prima philosophia: quod vero in 12. diuinorum legatur demonstratio æterni motoris ex æterno motu, iam diximus eam esse naturalem ibi ab Aristotele repetitam ad doctrinæ abundantiam, & ad maiorem claritatem.

J A C O B I

Z A B A R E L L Æ

P A T A V I N I,

L I B E R.

D E N A T V R A C O E L I.

Dicendorum propositio.

Cap. I.

Tsi ita abscondita nobis est celestis corporis natura, ut ipse quoque summus philosophus Aristot. sola conditionum sublunarium negatione eam declarare potius fuerit; attamen ea est eius præstantia, atque nobilitas, ut vel rudis, & imperfecta ipsius cognitio experibilior sit, quam exquisita, & perfecta aliarum rerum ignobiliorum, sicut idem asseruit Aristot. De hac igitur niti debemus ea cognoscere, iisque esse contenti, ad quæ peruenire humana ratio potest; quod me mouit ut de illo corpore aliqua scriberem, eaque præcipue tangerem, quæ magis dubia sunt, & apud interpretes Arist. controuersas; ut rei obcuris illis aliquid, si possem, luminis, & claritatis affererem. Ut autem intelligatur, quibus de rebus sit nobis proposita disputatio, ut quæ illa, quæ dubia sunt, ab iis, quæ sunt manifesta, sciungantur, ante omnia nemini

D dubium esse arbitramur, Cœlū esse animatum, & constare ex mente motrice, & corpore moto, siquidem animatorū proprium est mouere seipsa: ut in 8. Physic. aufcult. lib. Aristot. docuit. Illud quoque ab omnibus concedi videtur, animam illam motricem non esse formam Cœli, nec dare Cœlo esse, sed motum solum, proinde non informare orbem, sed illi regendo assistere, sicuti nauis naua assistit, orbis enim absque illius ope perse existit actu; quod si per illam existeret, & ab illa constitueretur, non posset secundum Aristot. ab ea moueri perperuo, quoniam nulla forma materiam informans potest sempiterno motu mouere; adde quod si mens illa informaret orbem, esset eius natura, & substantiæ pars: quare omnino fuisset ab Aristot. declaranda in libris de Cœlo, quam tamen declarationem in iis libris non legimus. Quoniam igitur ad illius corporis substantiam constituendam mens illa motrix nihil confert, iure Aristot. in libris de Cœlo in declaranda eius corporis natura, nullam animæ celestis considerationem fecit; quippe qui cognouit eam ad subliorem disciplinam pertinere, & philosopho naturali satis esse naturalium

*Anima
cœli non
informatur
orbem.*

corporum naturas, & accidentia contemplari. Nos igitur Aristot. imitati cœlestium mentium considerationem missam proflus faciemus, & solius cœlestis corporis naturam peruestigare nitentur; duoque potissimum tractabimus: vnum, an illud corpus seclusa mente motrice constet ex materia, & forma, quæ ipsum tanquam partes constituant: alteram vero, quænam sit illius natura, id est, quodnam habeat motus principium internum, à quo eius motus dicatur naturalis, ita vt ei quoque competere possit definitio naturæ ab Aristotele in 2. Physic. tradita, his enim intellectis nil videtur superesse, quod ad Cœli naturam, & substantiam declarandam pertinere videatur.

Varia opiniones de materia Cœli cum argumentis Thomæ & Aegidij.
Cap. II.

Considerandum primo loco est, an cœleste corpus ex materia & forma inanimata informante constet, ita vt ab illa forma habeat vt sit actus, & materia illi subiecta habeat potentiam ad esse. Duæ hæc in re opiniones extant, vna Thomæ & Aegidij asserentium corpus illud constare ex materia, & forma informante, altera Auerrois, qui id constantissime negavit, & ostendere nixus est, cœleste corpus esse simplex, & actu per se ipsum absque vlla compositione materiæ cum forma; qua de re in libello, quem de substantia orbis inscripsit, diligentissime disputauit. Prior sententia in duas diuisa est: Thomas enim & Aegidius in eò dissentiunt, quod Aegidius putat materiam cœlesti formæ subiectam, & materiam horum corporum inferiorum eiusdem esse naturæ, & rationis; Thomas vero hoc negat, & ait materiam Cœli esse diuersæ rationis à materia inferiorum. Horum argumenta omnia in medium asserre operæpretium non est, ea namque tum apud eos, tum in disputationibus aliorum posteriorum, quæ multæ circumferuntur, legi possunt, sed nobis quædam præcipua considerare satis erit. Thomas primo loco probat, id in quo conuenit cum Aegidio, cœleste corpus ex materia & forma constare, & hoc argumento vtitur: omne, quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habens actum, at orbis cœlestis seclusa anima motrice existit actu, vel igitur est actus, vel habens actum, at qui actus purus non est, sic enim non esset corpus, sed forma sola abiuncta à materia, quod dicendum non est, ergo est habens actum, est igitur in Cœlo præter formam aliquid aliud, quod quidem non esse nisi materia, nil enim dicimus habere actum, nisi id, quod ex materia & forma constet. Probat deinde Thomas illud in quo ab

A eo eo diffidet Aegidius, materiam illam esse diuersæ rationis à materia inferiorum: Cœlum apud Aristotelem est ingenitum, & incorruptibile, ergo eius materia non habet annexam priuationem, nec potentiam ad aliam formam, nisi ad solam formam Cœli, ita vt obiectum adæquatam illius potentia sit sola forma Cœli, quæ illam totam adimpleat, & materia formam illam recipiens dicatur totum suum obiectum recipere; est igitur diuersæ rationis à materia inferiorum, hæc enim nullam potest formam recipere, quæ sit ei perfectio integra, & totum genus obiectum receptibile, sed omnis forma, quam recipit, est pars obiecti adæquatis quo fit, vt in materia necessario relinquatur potentia recipiendi alias formas, proinde omne habens talem materiam dicatur habere contrarium, & sit corruptibile, sicut Aristoteles dicit in libro de longitudine & breuitate vitæ. Aegidius vero primum sententiam suam ita declarat, vt eam ab hoc Thomæ argumento vindicare videatur, deinde ad eam probandam argumentatur: inquit Cœlum & inferiora corpora ex eadem materia constare, neque ob id fieri vt Cœlum sit corruptibile; quandoquidem duo sunt formarum genera, quæ in hac materia recipiuntur; alia enim forma contrariam formam habet, quare materia illi subiecta potestatem habet recipiendi formam contrariam, & res illa necessario est corruptibilis, cuiusmodi sunt omnia corpora inferiora; alia vero forma contrario caret, qualis est forma Cœli, ideo materia illi subiecta non habet potentiam recipiendi aliam formam, fatiatur enim ab illa forma totus illius materiæ appetitus, totaque potentia, quo fit vt illa materiæ portio sit perpetuo sub illa forma, & nullius interitus capax sit: quamuis igitur Cœlum, & inferiora habent eandem materiam, & inferiora sunt corruptibilia, Cœlum tamen potest esse incorruptibile, hoc enim discrimen prouenit à natura formarum, quum Cœlum ideo sit incorruptibile; quia forma sua non habet formam contrariam; inferiora vero sunt corruptibilia, quoniam eorum formæ habent contrarias formas. Probat hanc sententiam Aegidius pluribus argumentis, ego vero aliis dimissis, vnum tantummodo quod præcipuum est adducam, idque tale est: omne indiuiduum est actus, & per se existens ex materia & forma constat, corpus cœleste est eiusmodi, constat igitur ex materia & forma; minor propositio est per se nota, maior vero, imo & argumentum totum Aristotelis est in contextu 92. primi libri de Cœlo, vbi hanc ipsam maiorem expresse proferens, ex ea colligit, aliud esse rem ipsam absolute sumptam; vt Cœlum, aliud esse eandem vt singularem, vt hoc Cœlum; Cœlum enim absolute prolatum significat for-

*Primum
argumentum
Thomæ.*

Secundum

*argum
t. 1178.*

*AEg
sentē*

*Argum
tum A
egidij.*

mam, at hoc Cœlum significat formam in materia, Aristoteles igitur aperte dicit Cœlum ex materia & forma constare, & hac ipsa ratione utitur, quoniam est individuum sensibile; atqui nulla materia formæ substantiali substans fuit, cognita Aristoteli, nisi prima illa materia, quæ in primo libro Physicorum ex mutatione substantiæ inuenta est, & qua omnia corpora inferiora participant; igitur materiæ formæ Cœli subiecta eiusdem est rationis cum materia corporum inferiorum.

Communis confutatio sententiæ Thomæ & Ægidij. Cap. III.

HÆ duæ sententiæ tum communibus, tum propriis videntur difficultatibus. Primum quidem simul ambæ impugnari possunt in eo, in quo conveniunt, videlicet cœleste corpus seclusa mente motrice ex materia & forma constare, nam ex Aristotelis progressu in primo libro Physiæ auscultationis manifeste colligimus non potuisse primam materiam nobis innoscere, nisi per mutationem substantiæ, hæc enim sola nos ducit in cognitionem compositionis materiæ cum forma; quia quam videamus fieri ex aqua aerem, & formam aquæ interire, formam vero aeris generari, cognoscimus esse necessarium, ut præter formam aliud quoddam in aqua sit, quod postea servetur in aere genito, siquidem non potest aer fieri ex nihilo; constat ergo aer ex materia, quæ præfuit, & ex forma, quæ nuper accessit: itaque ubi nulla est substantiæ mutatio, ibi nullam materiæ cum forma compositionem cognoscere possumus. Cœli autem substantia apud Aristotelem immutabilis est, ergo etiam si reuera ex materia & forma constaret, nos tamen huius compositionis nullam habere cognitionem possemus, quippe eo medio destituti, quo vno in talem cognitionem duci possumus, ideo recte Averroës dicit in 1. Physic. Comment. ult. & 2. Physic. 22. & 4. Physic. 38. primam materiam non posse demonstrari, nisi à philosopho naturali; nec alio medio, quam mutatione secundum substantiam; unde colligimus, inefficacem esse illam Thomæ argumentationem. aut est actus, aut habens actum, ut postea in solutione declaravimus: nam si validum hoc argumentum esset, certe Aristotel. in primo Physicorum satis parvo negotio poterat primam materiam invenire dicendo, corpus naturale, ut lapis, vel est actus, vel habens actum, at non est actus, ergo habens actum, ex materia igitur & forma constat: sed novit Aristot. nihil habere roboris. Præterea ut conque dicatur cœleste corpus materia & forma constare, fit necessario ut sit corruptibile, nam si materiam habet sub forma, necesse

A est materiam illam respectu illius formæ habere potentiam passivam, quæ sit potentia ad esse, siquidem forma dat esse, atque omnis potentia passiva est potentia contradictionis, igitur est potentia etiam ad non esse: idque assertit clare Aristotel. in calce libri de interpretatione, & clarius in nono Metaphys. ubi etiam in context. 17. inquit, non esse in Cœlo potentiam, nisi ad ubi, cognovit enim non posse in Cœlo esse materiam cum potentia ad esse, quin insit etiam potentia ad non esse, ideoque Cœlum sit corruptibile. Idem consuetudine definitio potentia passivæ, quam legimus in quinto Metaphys. context. 17. & nono Metaphys. 2. potentia passiva est principium ut res transmutetur ab alio quatenus est aliud, quoniam igitur hoc essentialiter est potentia passivæ, debet omni tali potentia competere; sed omnis mutatio est ab opposito ad oppositum, à non esse ad esse, vel ab esse ad non esse, omne igitur habens potentiam passivam est corruptibile: quod si quis dicat esse quidem in Cœlo potentiam ad esse, sed æquivoce dictam, quæ non separatur ab actu, de qua loquitur Aristoteles in calce libri de interpretatione, hoc certe nihil est; quia licet sit cum actu, tamen nobis satis est ostendisse eam esse posse sine actu, quum sit potentia contradictionis. Possumus etiam ad hoc confirmandum sumere argumentum ex verbis Aristotel. in 2. Metaphysic. context. 30. ubi dicit, motores Cœlorum debere esse sine materia, & hanc affert rationem, quia debent esse substantiæ sempiternæ; considerandum enim est, Aristotelem non dicere, quia debent movere perpetuo, sed dicere, quia debent esse substantiæ sempiternæ; significat ergo necessarium esse, si essent in materia, ut essent corruptibiles: eadem itaque ratione argumentum Aristotelis in invalidum est, de mediis quoque motricibus est in invalidum; igitur necesse est formam Cœli esse corruptibilem, quum sit in materia, & huius rationem iam adduximus receptivum enim dirigitur à natura ad proprium receptibile distinctum ab eo essentialiter, quia nihil recipit se, igitur necesse est ut respiciat illud tanquam potentia libera, & æque respiciens utramque partem contradictionis. Si vero Thomas dicat, Aristotelem ibi negare solam materiam inferiorum, quæ est materia generationis, & de hac validum esse argumentum, quia forma inhærens in tali materia non potest esse substantia sempiterna; vanum hoc est, sic enim debile, & mutilum manebit argumentum Aristotelis; eo namque ostenderetur, motores Cœlorum non esse in tali materia, qualem obtinent inferiorum corporum formæ, sed non absolute ostenderetur; esse ab omni materia abiunctos, hoc autem aduersa-

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

tur consilio Aristot. qui vniuersam demonstra-
tionem facere vult, & ostendere motores Cœ-
lorum ab omni prorsus materia esse abiunctos,
nullo enim pacto concedere eos esse formas,
cœlestem materiam informantes, nimirum pro-
pter naturam potentiz passiuæ, quam diximus
que respicere vtramque partem contradictio-
nis: quod vero illi dicunt, formam Cœli futu-
re totam materiz appetitum, & totam eius po-
tentiam adimplere, repugnat propriæ condi-
tionis potentiz passiuæ, hanc enim non adim-
plet nisi formæ contrariæ, hæc autem simul ef-
fere non possunt: quare semper manet in mate-
ria potentia recipiendi formam contrariam; ea-
que potentia quum sit naturalis, non potest ef-
fere frustra, sed aliquando ducitur ad actum. Pos-
sumus etiam contra hanc sententiam hoc ar-
gumento vti: si Cœlum præter animam motri-
cem habet etiam formam informantem, certe
illa forma est natura, proinde est principium alicuius motus, ad nullius motus potest esse prin-
cipium, ergo talis forma in Cœlo ponenda non
est: consequentiam probare non oportet, clara
enim est apud Aristotelem in secundo Physico-
rum; nec vllus eam negare potest, quia forma
materiam informantis, & constituens corpus al-
liquod naturale, est necessario illius corporis
natura, & principium naturalis motus in eo; ab-
solutum enim est rationi, formam aliquam esse
otiosam: consequentis autem falsitas facile
ostenditur, nullus enim in Cœlo datur motus,
nisi circularis; huius autem causa effectrix est
mens illa abiuncta à materia, non forma infor-
mans materiam Cœlis ergo nullus remanet mo-
tus, cuius causa possit esse illa forma; est igitur
otiosa, & nullius motus causa. Sed memini me
aliquos Thomistas audiuisse ad hoc respon-
dentes, naturam ab Aristotele dici principium
motus non solum actiuum, sed etiam passi-
uum, ideoque formam Cœli eatenus esse natu-
ram, quatenus est principium motus passiuum,
et si non est principium actiuum; hoc enim vi-
detur Aristoteles de formis quoque elemento-
rum protulisse in contextu 32. octauo Physico-
rum dixit elementa habere in se principium mo-
tus, non quidem agendi, sed patiendi. At hoc
dici non potest, neque eis hæc cum elementis
comparatio suffragatur, imo sententiam nos-
tram maxime confirmat, vt mox patebit tum
ex iis, quæ de Cœli natura dicturi sumus, tum
etiam maxime ex iis, quæ postea dicentur de
grauium & leuium motu; tunc pauca pro oc-
casione dicere satis erit: certum est, officium
formæ esse agere, materiz autem pati, imo nec
formam per se pati, sed per accidens, & pro-
pter materiam, cui iuncta est; itaque absurdis-
simum est, ponere formam, quæ nihil agat, sed
patiatur solum: quod vero ad elementa atti-

net, censuit Aristoteles, elementum ea ratione
motum recipere à generante, quatenus gene-
rans dans formam, dat etiam motum, qui eam
consequitur; ideo elementum; simulatque est
genitum, sibi sufficiens est ad se mouendū absq-
ope generantis, dummodo à nullo impediatur:
quia nulla est alia generantis motio, quam pro-
ductio formæ; ea autem cessat existente for-
ma; tunc igitur motus elementi formam inse-
quitur vt causam, non generans, quod nil am-
plius agit: quamobrem negari non potest (id-
que nos alio in loco fusius demonstrabimus)
formas elementorum esse apud Aristotel. etiam
principia motus actiua, est enim repugnantissi-
mum naturæ formæ vt per se patiatur, nec ali-
quid agat, seu vt per accidens patiatur, per se ve-
ro nec agat, nec patiatur, sed ut otiosa: ferma i-
gitur Cœli, quam illi ponunt, longe deterior es-
set formis elementorum, si solum pateretur,
quum illæ etiam agant: vel si velint, Cœlum in
hoc simile esse elementis, oportet superuacua-
neam esse mentem illam motricem: quemad-
modum enim genitum iam elementum, vt mo-
ueatur, non eget amplius generante, quia mo-
tus naturalis totam ipsius lo. m. insequitur; ita
quum Cœlum nunquam sit genitum, sed apud
Arist. temper absolutum, & perfectum extiterit,
deberet motus in orbem inlequi formam illam
iam existentem; nec indigere intelligentia mo-
trice, quemadmodum elementum genitum non
eget amplius generante; vel igitur superuacua-
nea est mens illa motrix, vel forma Cœli est
ignobilior formis elementorum.

Propria confutatio opinionis Thomæ.

Cap. IV.

Urgeatur etiam veraque sententia propriis
dilectantibus: nam Thomæ opinio, quod
Cœlum consistet ex materia & forma eam in-
formante, quæ materia sit diuersa à materia in-
feriorum, est alienissima ab Aristot. qui præ-
ter primam materiam, ex qua inferiora corpora
constant, nullam aliam materiam cognouit quæ
habeat potentiam recipiendi formam de gene-
re substantiæ dantem esse; nam in 1. libro Phy-
sicæ auscultationis primam rerū materiam in-
uenit, præter hanc nullam aliam in libris suis
vsquam considerauit; ergo nulla fuit Aristot. cog-
nita: adde, quod si Cœlum talem materiam
haberet; debuisset maxime Aristotel. eam con-
siderare in prima parte 1. lib. de Cœlo, vbi Cœli
naturam sibi declarandam proposuit; ibi tamen
aperte negat Cœlum habere materiam; quod si
solam inferiorum materiam ibi negare in Cœ-
lo dicatur, omnino tamen exprimere debuit a-
liam in Cœlo esse materiam diuersam à materia
inferiorum, si talem materiam in Cœlo esse exi-
stimauit

*Quintus
argumentum.*

*Solutio
Thomæ
suarum.*

*Impu-
gnatio
solutio-
nis.*

*Quomodo
de elem-
tum
nerant
mouetur.
C
quomodo
a sua
ma.*

*Prima
argum-
tum.*

stimauit; attamen nullam huiusmodi materię mentionem eo in loco fecit. Vti præterea aduersus Thomam possumus argumentum Ægidij: materia illa Cœli, si secundum se absq; Cœli forma consideretur, non est nisi pura potentia, quia nullum in se actum includit, est igitur ipsamet materia corporum inferiorum, quia pura potestas à pura potestate nullo discrimine distinet, siquidem distinctio fit ab actu, vt ait Aristotel. in contextr. 49. septimi Metaphysic. Nec dicere Thomam potest, earum discrimen in hoc esse constitutum, quod illa habet potentiam ad solam Cœli formam, hæc vero ad reliquas omnes; nam omnis coartatio, & omnis determinatio fit à forma, quare necesse est vt materia Cœli habeat in se aliquid actus, à quo eius potentia ita contrahatur ad hanc formam, vt non ad alias, à pura enim potentia non potest hæc determinatio fieri: vel igitur materia Cœli est ipsamet inferiorum materia, si est pura potestas vel est actu per se ipsam sine forma: sed quisquis hoc dicat, fatetur etiam debet, materiam illam nullam formam indigere sed suapte natura esse actu, quæ est Auerois opinio, de qua mox dicemus. Illud præterea absurdum hanc sententiam consequitur, quod quum in alijs generibus causarum vna tantum datur prima in singulis, in causa materiali duæ erunt primæ, quod dicendum non est, sed quum vnum tantum sit absolute primum mouens, & vna prima forma, & vnus vltimus omnium rerum finis, vnam quoque primam materiam esse dicendum est, non plures.

Propria confutatio opinionis Ægidij.

Cap. V.

Sententia quoque Ægidij facile reprobatur. Primum enim non minus ex hac, quam ex opinione Thomæ, imo etiam multo magis, infertur, Cœlum esse corruptibile, quod in doctrina Aristotel. est manifeste falsum; deducitur consequens statuto hoc fundamento, quod à nemine erudito viro negari potest, cui libet potentie passiuæ respondere in natura proprium, & ipsi æquatum obiectum, ad quod illa per se à natura dirigatur, vt dicere solemus potentiam visiuam habere proprium obiectum non quidem album, vel nigrum, sed vniuersum genus colorum, hoc enim illi respondet tanquam propria perfectio proprio perfectibili; quaerendum igitur ex Ægidio est, quodnam sit proprium obiectum potentie passiuæ materię & ipsi adæquatum; nam si eiusdem rationis est materia Cœli, & materia corporum inferiorum, vt ipse opinatur, certe proprium eius obiectum non est sola forma Cœli, quæ possit materia alias quoq; formas recipere; nec solæ formæ inferiorum,

quæ possit recipere etiam formam Cœli; erit igitur proprium, & æquatum obiectum quod primum respondet potentie passiuæ materię, vniuersum genus formarum materialium, quod omnes & Cœli, & inferiorum corporum formas complectatur: hoc constituto, sic arguente-
A mur: potentia receptiua non expletur parte aliqua sui obiecti, sed toto ipso obiecto adæquato, ergo forma Cœli non potest totam materię potentiam adimplere, proinde remanet in materia potestas recipiendi alias formas, eaque est potentia naturalis, quæ non potest esse frustra, sed aliquando ducenda est ad actum; ergo necesse est Cœlum aliquando esse interiturum; ideo verissimum est Auerois dictum in Comment. 20. primi libri de Cœlo: si Cœlum constaret ex materia & forma non haberent contrarium, natura fecisset aliquid superuacaneum, & frustra, nam forma illa contratio carens, seruaretur perpetuo in illa materia, quare materię potestas recipiendi alias formas frustra esset: neque alicuius momenti est id, quod dicit Ægidius, formam Cœli ob suam magnam perfectionem explere totam materię potestatem; nam potentia respiciens totum genus non potest expleri sola parte aliqua illius generis: ratioque huius verissima assignari potest, quoniam id, quod alicui naturale, atque essentialiale est, non potest ab vilo extraneo variari, & immutari; essentialis autem est ipsi materię potentia libera ad omnes formas; ideo etiam si forma Cœli secundum se carens contrario, & incorruptibilis statuatur, non ob id potis est materię naturam immutare; quam obrem duorum alterum sequi necesse est; aut dissonantiam esse in rebus naturæ, nec sibi conuenienter respondere formam, & subiectam materiam, sed inanem prorsus, & superuacuum esse materię naturam, & aptitudinem naturalem; aut concessa, vt omnino concedenda est, ea consonantia, Cæleste corpus aliquando esse interiturum, pellique eius formam posse à forma contraria, iuxta Aristotelis sententiam claram in lib. de longitud. & breuit. viæ, materiam habenti necesse est habere contrarium, quod sit, vt omne habens materiam sit corruptibile: sic etiam in primo libro de ortu & interitu, contextu 22. & 43. inquit Aristotel. ea, quæ mutuo agunt & patiuntur, conueniunt in materia, & è conuerso illa, quæ in materia conueniunt, necesse est vt mutuo inter se pariantur, & agant, & vnies materia possit alterius formam recipere. Et in contextu 138. primi libri de Cœlo, inquit Arist. materiam habere potentiam ad opposita, & esse causam vt res sit, & non sit, quo fit, vt omne habens materiam possit non esse. Quod autem falsum sit, & absolum rationis id, quod Ægidius dicit, formam Cœli
B
C
D
E
F

*Responsio
Ægidij.
Confutatio.*

ob suam

Secundū
argumen-
tum.

ob suam nobilitatem satiare totam potentiam, A
torumque appetitum materię, hoc argumento
ostendi potest; quia hoc idem euenire deberet
in aliis formis, vt forma nobilior vices gereret
omnium formarum ignobiliorum, & expleret
totam potentiam ad eas; igitur forma hominis
expleret totam materię potentiã ad omnes in-
feriorum saltem corporum formas, proinde ho-
mo quoque esset incorruptibilis, quod tamen
falsum esse videmus. Vt etiam contra Ægi-
dium tali ratione: si materia Cœli, & materia
inferiorum eadem est, & eiusdem rationis, ergo
competit ei definitio primę materię ab Aristot.
tradita in calce primi Physicorum, itaque materia
Cœli est primum subiectum, ex quo fit ali-
quid, proinde ex ea generari aliquid potest, quare
Cœlum est corruptibile; debet enim definitio
illa esse talis, quę materię essentiam declarat,
proinde omni materię competere debent illa,
quę in ea definitione sumuntur; nec dicendum
est, primam materiam ibi definiti prout est in
corporibus tantum inferioribus, quia sic defini-
retur per accidentalia, quod minime dicendum
est: quoniam igitur conditio essentialis materię
est, vt ex ea possit aliquid generari; necesse est
Cœli quoque materiam eadem conditione par-
ticipare: at tamen habemus clarum Aristotel.
testimonium in 1. Physic. contextu 57. & 68. vbi
asserit, se de caducarum tantummodo rerum
materia loqui: quoniam igitur Cœlum censuit
esse æternum, non potuit existimare materiam
Cœli, & materiam inferiorum eiusdem esse na-
turę, & rationis; imo etiam aperte negauit esse
in Cœlo materiam, vt legere possumus in con-
text. 20. libri primi de Cœlo; quare sententia
Ægidij in philosophia Aristotel. concedi non
potest.

*Declaratio & comprobatio opinionis
Auerrois. Cap. VI.*

EX horum dogmatum confutatione manet
probata opinio Auerrois, quam veram esse
puto, quod orbis Cœlestis sit corpus simplex,
non constans ex materia & forma, ea vero tan-
tum ratione ex materia & forma constet, qua-
tenus intelligentia motrix dicitur forma, orbis
vero dicitur materia, quę non habet potentiam
ad esse, sed solum ad vbi; quam sententiam se-
quitus est Scotus in 2. Sentent. distinctione 14.
quęstione prima: hanc diffuse declarat Auer-
roes in suo libro de substantia orbis, & eam satis
manifeste colligimus ex Aristot. pluribus in lo-
cis, nam in contextu 138. primi libri de Cœlo,
inquit, materiam esse causam vt res sit, & non
fit, quod idem dicit in 13. primi de generatione:
materiam igitur præditam potentia ad esse vult
habere potentiam etiam ad non esse; quoniam

ca est natura potentię passiuę, vt sit potenti-
a
A contradictionis, & monstrum est in philosophia
Aristotelis, ponere materiam, quę habeat po-
tentiam ad dimidium tantum contradictionis,
ad solum esse, non ad non esse: neque est quod
aliquis dicat, Aristotelem ibi loqui de sola ma-
teria inferiorum, nam vniuerse de materia lo-
quitur, quum agat ibi de mundi æternitate, quę
præcipue in Cœli æternitate consistit. Clarius
etiam Aristoteles octauo diuinarum contextu
duodecimo, loquens de cognitione rerum ex
B cognitione causarum suarum, inquit, esse res
cognoscendas per causas, quas singulę habent,
& in eis numerat causam materialem; sed statim
Cœlum excipit dicens non omnes substantias
naturales habere materiam, quia substantię na-
turales æternę vel non habent materiam, vel
non talem, sed solum loco mobilem: nullam igitur
aliam materiam in Cœlo concedit, nisi
quę loco tantum sit mobilis, hæc autem est ens
actu, quia non mouetur nisi id, quod actu exi-
stet: at materia, quę recipit ad formam substan-
tialem & cuius potestas talem formam respicit,
non dicitur loco mobilis, & hanc ibi Aristotel.
in Cœlo manifeste negat; imo etiam si eam ibi
non expresse negaret, omnino negata intelli-
geretur, si solum modo nominata non fuisset; quū
enim loquatur ibi Aristotel. de rerum cogniti-
one per omnes suas causas, non recte fecisset, si
inrer cœlestis corporis causas hanc quoque ma-
teriam non nominasset. Sed clarissima est Ari-
stotel. sententia in 9. Metaphysic. context. 17, vbi
aperte dicit, omnem potentiam passiuam esse
oppositorem, ideoque nullam in Cœlo esse po-
tentiam patiendi, nisi respectu motus localis.
Et 12. Metaphysic. context. 10. inquit, omnia,
quę mutantur, habent materiam, sed diuersam;
nam & sempiternorum, quę loco mobilia sunt,
est materia, at tamen non generabilis, sed vnde
E quo, id est, mobilis de loco ad locum: omnem
enim materiam putauit habere priuationem
coniunctam; priuationem autem in Cœlo nulla no-
tari potest, nisi ratione loci, quia Sol in hoc loco
existens habet priuationem alterius loci, & po-
tentiam existendi in illo. Quum igitur solum
loco mobilem materiam in Cœlo Aristoteles
ponat; loco autem non moueatur nisi id, quod
est actu, & Cœlestis orbis sit id, quod mouetur;
absque dubio putauit Aristoteles, nullam in
F Cœlo esse aliam materiam, nisi orbem ipsum,
qui est materia per se actu, neque ex alia materia
constat.

*Græcorum opinio de materia Cœli.
Cap. VII.*

HÆC, quam diximus, Auerrois opinio,
Græcorum quoque fere omnium fuit,
si recte

In Cœ-
est pri-
uatio
tione
ci.

si recte eorum verba intelligantur; in iis enim errare facile possumus, nisi hac distinctione utamur: Cœlum duobus modis accipi potest; vel enim sumitur Cœlum animatum, hoc est, orbis cum anima eius motrice; vel sumitur solus orbis, seclusa anima: quando igitur Græci dicunt, Cœlum ex materia & forma constare, semper accipiunt Cœlum animatum, & orbem vocant materiam, animam vero vocant formam; & materiam illam dicunt loco tantum esse mobilem; orbem vero seclusa anima nunquam dixerunt esse compositum, sed simplex corpus, & materiam simplicem esse voluerunt, nulla ex parte ab Auerro in hoc dissentientes; nullam enim materiam substantiali formæ subiectam Græci cognouerunt, nisi quæ potestatem habeat liberam ad opposita, quam Aristotelis sententiam fuisse diximus; talis autem potentia in Cœlo poni non potest, quin Cœlum interitui obnoxium statuatur; talem igitur materiam Cœlum non habet; iuxta Græcorum sententiam. Possent plura eorum dicta considerare, & ostendere hanc eorum fuisse opinionem, sed euitandæ prolixitatis gratia, dimissa verborum ipsorum consideratione, satis erit in præsentia notare quædam apud eos præcipua loca, quæ quisque per se legere, & considerare potest. Theophrastus, referente Simplicio in 1. context. lib. 1. Physic. absolute dixit, omnia naturalia ex materia & forma constare, quod de solis inferioribus, quorū principia in libro primo Physicorum quaruntur, intelligendum est: quod si Cœlo quoque dictum illud aptari velimus, eo modo, quem prædiximus, est intelligendum, ut orbem vocet materiam, animam vero mouentem vocet formam; hoc enim apud Græcos interpretes manifestum fuit, & nullus eorum dixit, orbem, seclusa anima, aliam formam habere. Alexander libro 1. quæst. natural. cap. 10. & 15. inquit, esse in Cœlo materiam diuersæ rationis à materia inferiorum, & idem intelligit, quod Aristot. semper intellexit, nempe materiam loco mobilem, & orbem ipsum Cœlestem: idem de Alexandro colligitur ex verbis Simplicij in 2. Physicorum contextu 69. & in 2. de Cœlo, 17. & 41. idem legitur in commentariis Metaphysic. sub Alexandri nomine editis, libro 9. comment. 18. & libro 12. comment. 2. & 20. & 34. iuxta Alexandri partitionem, vbi corpus ipsum, quod in orbem fertur, inquit esse materiam, & elementum, quod materiæ inferiorum corporum proportione respondet; motorem vero immobilem inquit esse ipsius Cœli formam. Hæc eadem Ammonij sententia fuit in calce quarti segmenti libri de interpretatione; & Themistij in 3. contextu libri 3. Physic. & clarius in 20. lib. 1. de Cœlo, vbi sententiam Aristotelis declarans, dicentis Cœlum neque ma-

teriam habere, neque contrarium, inquit Cœlestē corpus nullum habere subiectum: Cœlum enim dum ut animatum sumitur, habet subiectum, nempe orbem animæ cœlestis substantem; at corpus ipsum cœlestē seclusa anima, quod ibi ab Aristotele consideratur, nullum aliud, ex quo constet, subiectum habet: quare manifesta ibi est Themistij sententia, imo & Aristotelis; qui cœlestis corporis naturam ibi ex instituto declarat. Simplicius manifestissime hanc sententiam sequutus est, ut apud eum patet in libro 1. Physic. 68. & in 2. Physic. 71. & in 8. Physic. 79. & in 1. de Cœlo 5. & 20. & 22. Iamblicus quoque in lib. de Mysteriis Ægyptiorum aperte dicit, Cœlum esse substantiam simplicissimam, & omni materiæ & formæ compositione carentem. Olympiodorus in Proœmio libri 4. Meteorolog. inquit, Cœlum & elementa esse composita: sed non intelligit secundum eandem compositionem; nam Cœli compositionem denotat esse ex orbe, & anima mouente. Michael Ephesius Alexandri sectator in 1. cap. 1. lib. de partibus animalium inquit, nullam esse in Cœlo materiam, nisi loco mobilem. Solus Ioannes Grammaticus aliter sensisse videtur, sed eius sententia non est digna consideratione; nam Aristotelis de Cœlo opinionem impugnavit, & ostendere nixus est, Cœlum esse naturæ elementaris, & corruptibile; testatur de Ioanne Simplicio 8. Physicor. 79. & lib. 1. de Cœlo 72. quod dixerit, formam Cœli habere priuationem oppositam: contrarium tamen asserere videtur in lib. 1. Phys. 68. sed quum deferat hac in re Aristotelem, nulla est nobis ipsius habenda ratio, qui hac de re iuxta principia philosophiæ Aristotelis disputandum proposuimus.

Distinctio duplicis formæ. Cap. IIX.

UT illa, quæ in contrarium adducta sunt, argumenta soluantur, sciendum est, formam seu causam formalem sumi duobus modis: accipitur enim vno modo pro illa forma, quæ est altera pars compositi, & re distinguitur à materia, in qua inhæret; hac ratione corpus Cœlestē, seclusa anima mouente, nec formam habet, nec materiam, nempe quæ sint duæ partes re distinctæ; ex quibus iunctis Cœlestē corpus constituatur: altero modo sumitur forma pro essentia, seu quidditate rei, omnis enim res habet essentiam propriam, & proprium quid est; hoc modo etiam cœlestē corpus seclusa anima habet formam, hoc est, essentiam propriam. Harum igitur duarum acceptionum illud est discrimen, quod priori modo accepta forma distinguitur re à materia, & à composito: quemadmodum enim aliud est forma, aliud materia, ita aliud est forma, aliud forma & materia simul.

*Simpli-
cius.*

Iamblicus.

*Olympio-
dorus.*

*Michael
Ephesius.
Io. Gram-
maticus.*

*Forma
duplici-
ter sumi-
tur.*

An quidditas ab eo distingatur, cuius est quidditas.

mul iunctæ. At de forma accepta pro quidditate secus est; quandoque enim sola ratione distinguuntur quidditas, & id, cuius est quidditas, quandoque etiam nullo modo; in illis enim; quæ sunt abiuncta à materia, idem proprius est quidditas, atque id, cuius est quidditas; quum enim non habeant esse sensibile, sed solum esse intellectibile, in his quidditas ab eo, cuius est quidditas, necre, nec ratione distinguitur: in habentibus autem materiam, ubi necesse est ratione distingui esse sensibile, & esse intellectibile, distinguitur etiam ratione quidditas ab eo, cuius est quidditas, re tamen ipsa idem sunt, ut Aristoteles docet in libro septimo Metaphysicorum, contextu 20. & 21. nam quidditati hominis nihil aliud in rebus respondet, nisi homo ipse: nihil enim aliud est quidditas hominis, quam forma hominis in materia propria, & eam significamus per hominis definitionem, quando dicimus, homo est animal rationis particeps: differunt autem sola ratione, quia dicitur hominis quidditas, quatenus mente concipitur, & intelligitur, homo autem extra animam existens, qui singularis, & sensibilis est, dicitur non quidditas, sed habens quidditatem; est enim res demonstrata & restricta ad has conditiones, hic & nunc, & ad accidentia, (vt vocant) indiuiduantia, quæ insequantur nexum hunc realem formæ cum materia; singularium enim esse dicuntur ipsæ quidditates; nec, quia idem sint homo & hominis quidditas, nugationem committimus, dicendo hominem habere quidditatem, quasi dicamus ipsum habere seipsum; etenim ad vitandam nugationem, & omnem absurditatem, sufficit distinctio rationis: patet hoc in definitione, & definito; est enim idem re homo, atque hominis definitio, tamen dicimus hominem habere definitionem, nec ullam nugationem committimus, quia differunt ratione. Quoniam igitur cœlum est indiuiduum materiale & sensibile, & demonstratum, necesse est vt ratione distinguantur Cœlum, & Cœli quidditas, idque significauit Aristoteles in contextu nonagesimo secundo, libri primi de Cœlo, dicens Cœlum esse formam, & hoc Cœlum esse formam in materia; non enim accipit ibi formam pro ea, quæ est altera pars compositi, sed pro quidditate rei materialis, quæ aliud est vt sensibilis, aliud vt intellectibilis; ideo quando absolute dicimus Cœlum, dicimus rem intellectibilem, & quidditatem ipsam; quando autem dicimus hoc Cœlum, dicimus rem sensibilem, ac demonstratam, proinde quidditatem in materia, & id quod appellatur habens quidditatem, nam hoc Cœlum, sensibile est id, cuius est forma accepta pro quidditate: ideo non est ignotandum, Aristotelem ibi, sicuti nomine formæ non intelligit illam, quæ est altera pars

A compositi, ita nec nomine materiæ materiam illam intelligere, quæ est altera compositi pars distincta à forma; sed nomine formæ rem ipsam totam intelligere vt habentem esse intellectibile, & nomine materiæ eandem rem vt habentem esse sensibile, ac demonstrabile; ita vt hæc duo nomina, forma & materia, ibi significant quidditatem, & habens quidditatem, quæ idem sunt re, ratione autem distinguuntur: est autem trita apud Aristotelem hæc materiæ acceptio, vt materiam sumat non pro ea, quæ subiicitur formæ, & ex qua fit aliquid, sed pro substantia ipsa corporea extra animam existente, & sensibili; hoc legere apud Simplicium possumus in primo libro de Cœlo, contextu 22. & 92. cuius verba hic recensere operæ pretium non est. Ob id non absque ratione Græci interpretes in libro secundo Physicorum, contextu vicesimo sexto, & septuagesimo primo Cœlum vocant materiam formalem, & formam materialem; est enim materia quædam actu per se ipsam, & participat modo quodam tum materiæ, tum formæ conditionibus, formæ quatenus est actu per se, materiæ vero quatenus est corporeum, & sensibile; quamobrem est res intellectibilis, quatenus est forma; & res sensibilis, quatenus est materia; & est materia habens formam, & forma, in materia, abiq; reali distinctione materiæ, & formæ; quare appellari potest & habens formam, & habens materiam, ex sola distributione rationis, quam modo declarauimus.

Solutio argumentorum Thomæ & Algij. Cap. IX.

A Argumenta Lanorum, quæ antea adducimus, per ea, quæ modo dicta sunt, facile soluantur; nam ad argumentum Thomæ si maior propositio sano modo intelligatur, dicimus totum concedi posse; nam maior erat; omne quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habens actum; in qua si sumatur actus lata significatione, prout complectitur & formam, quæ est altera pars compositi, & formam pro essentia acceptam, vera est propositio: per eam tamen non ostenditur, Cœlum esse compositum, sed solum ostenditur, Cœlum habere actum altero duorum modorum, nempe vel formam, quæ est altera pars compositi, vel formam pro quidditate acceptam: si vero sumatur actus proprie pro forma, quæ est altera pars compositi, neganda est illa maior; dicimus enim dari aliquid, quod neque est talis forma, neque talem formam habens; huiusmodi enim esse dicimus cœleste corpus: quare in sufficiens est hæc Thomæ diuisio, quum dicit, omne existens vel esse actum talem, vel habere talem actum: quod si dicat, se in hoc argumento non essentiam respici-

*sub defini-
tione
naturæ.*

proinde sub ea definitione naturam cœlicam non contineri. Quibus autem argumentis utraque secta nitatur, non referam, quia sunt quamplurima, & ea legere quisque potest apud Benedictum Pererium in libr. suo de principiis, ubi & ambo hæc dogmata rite confutantur, & omnia eorum argumenta tum diligenter exponuntur, tum etiam optime solvuntur; nam illa quæ ab aliis recte tradita sunt, liberos nostros transferre, ut aliorum scriptis volumên nostrû excresecat, consilii nostri nõ est, præsertim quando id fieri non possit absque magna sermõnis prolixitate, quod utique hac in re contingeret. Omisã igitur aduersus eos disputatione, nunc satis nobis sit hanc tanquam veram, & dictis Arist. consentaneam sententiam statuere, motum Cœli esse naturalem, & in Cœlo talem esse naturam, quæ sub naturæ definitione ab Arist. in 2. Physic. tradita continetur per quandam similitudinem, & analogiam, quæ Græcorum interpretum, & Auerrois opinio fuit; eamque ex Aristot. satis manifeste sumimus in context. 5. lib. 1. de Cœlo, ubi repetens definitionem naturæ in 2. Physic. traditam, motum in illa acceptum diuidit in rectum & circulare; quare asserit in Cœlo esse naturam, & internum principium motus: præterea in eo 1. lib. frequenter motum circulare inquit esse quinto corpori naturalem, & ab eius natura prodeuntem. In 1. quoque context. 3. libri de Cœlo, nominat Cœlum inter corpora naturalia; at naturale est id, quod naturam habet; quare secundum Aristot. in Cœlo est natura, ea que talis, cui competat definitio naturæ, quam in context. 3. libr. 2. Physic. auferunt. Aristot. tradidit. Hoc igitur constituto, modum tantummodo considerare oportet, quo in Cœlo natura inest; quum enim non eadem prorsus ratione, qua in corporibus inferioribus, sit in Cœlo natura, multi in eum errorem ducti sunt, ut dixerint, naturam in Cœlo non inesse: hoc igitur est à nobis in præsentia considerandum.

*Quomodo sit in Cœlo Natura, & quomodo
Cœli motus dicatur naturalis.*

Cap. XI.

Tota huiusce rei difficultas tollitur, si declarauerimus, quomodo proportionem quadam, ac similitudinem Cœlesti corpori illa, quæ de inferiorum natura alibi diximus, accommodentur. Quoniam igitur natura in his inferioribus est forma, quæ distinguitur à materia, & quatenus est forma, est principium motus actiui, & quatenus est in materia, est principium motus passiuum, quia facit in materia propensionem ad talem motum recipiendum, non ad alium; materia vero secundum se nullum respicit determinatum motum, quum æque sit apta

A ad omnes, sed coarctatur à forma, & fit propensa ad statum motum recipiendum, & hac ratione est principium motus passiuum, non per se, sed per formam, ita ut non duo principia motus passiuua dicamus, sed vnum, dum dicimus formam ut in materia, & materiam ut tali forma præditam; ideo hæc eadem principia in cœlesti corpore querere vanum est, ubi neque est forma materiam informans, neque materia actiua, seu perfecta à forma. Attamen quum illa materia iam sit actu existens, & ad certam naturam coarctata, ac determinata, non quidem per formam, sed per semetipsam; de hac idem dicere possumus, atque etiam debemus, quod de materia inferiorum per formam actiua alibi diximus; si enim materia secundum se ad nullum statum motum propensa est, sed æque ad omnes, ita ut nullus motus ei violentes dici possit; quatenus vero à forma perficitur, & coarctatur, ita propensionem adipiscitur ad certum aliquem motum, non ad alium, siquidem talis propensio non potest nisi ab actu prouenire: sic materia Cœli, quum sit iam per se determinata naturæ, propensionem habet ad recipiendum solum motum in orbem, non aliquem alium, & ita est principium motus passiuum; quod idem denotamus, dicendo propriam Cœli formam, hoc est, quidditatem, esse in eo principium motus passiuum, prout est quidditas materialis, ita ut, illa possit appellari natura Cœli, qua Cœlum est naturaliter mobile in orbem. At principium motus actiuum internum in Cœlo nullum est; quum enim in his inferioribus forma secundum se, & quatenus est forma, sit principium motus actiuum, in Cœlo autem nulla sit forma re distincta à materia, non est in Cœlo principium motus actiuum, quod in ipso inest, quia necesse est, re distinctam esse formam à materia, si forma debeat vim habere mouendi: solum igitur passiuum internum motus principium in Cœlo est; sed quia nullum patiens ducit se de potentate ad actum, ideoque omni patienti assignatum est à natura aliquod agens, à quo patiat, data est Cœlo anima motrix tanquam externum principium quod natura Cœli appellari non potest, cum illo tamen ita conueniēs, ut tanto motu sit apta mouere, quanto orbis est aptus moueri, quod significauit pulcherrime Alexander in 34. context. libr. 12. Metaphysic. dicens, eundem in Cœlo esse motum animæ, & naturæ, & animam mouere per mediam naturam; quod postea declarans inquit, naturam in Cœlo esse aptitudinem, & propensionem quandam ad certum motum recipiendum; ab anima vero tribui ipsum transeundi actum, ad quem orbis sunt per naturam proclues: sic enim dicit in corpore cœlesti inestam esse propensionem recipiendi quandam

*Prin-
um m-
tus i-
lo pas-
sum.*

*Non e-
in Cœ-
princi-
um ac-
uum i-
ternum.*

*Conue-
entia
telige-
ria cum
orbe.*

dam

dam statutum motum, hæc autē est principium motus passiuum, & hanc solam vocat naturam Cœli, eamque distinguit ab anima, tanquam à principio quodam externo, à quō orbis non recipit esse: quum ergo distinguat in Cœlo animam à natura, & animam dicat esse principium actiuum, naturam vero passiuum, absque dubio nullam in Cœlo naturā ponit, nisi quæ sit principium motus passiuum; quoniam anima illa non est Cœli natura; quod enim anima animalis mortalis dicatur eiusdem esse natura, id sit, quia est forma informans materiam, & dans esse animali: anima Cœli, quum non det esse Cœlo, illius natura appellari non potest: ad significandum autem proportionem magnā, ac perfectam conuenientiam motoris cum moto, & principij actiui cum passiuo; dixit Alexander, eundem esse in Cœlo motum animæ, & naturæ, quia eodem motu natura Cœli facit ipsum aptū moueri, quo anima est apta mouere. Hoc idem ex Aristot. colligitur in 6. context. 2. lib. de Cœlo, ubi dicit, animam cœlestem mouere Cœlum eo motu, quod ipsum est aptum natura moueri; quia si aliter moueret, quam ipsum sit aptū moueri, motus ille esset violentus, & anima in mouendo fatigaretur, quia natura Cœli repugnet, quod mortalibus animalibus euenit: naturam ergo Cœli vocat Arist. quiddam distinctum ab anima motrice, & eam dicit esse passiuum tantum principium, à quo habet orbis naturalem propensionem, vt tanto motu moueatur. Ex his rationem colligere possumus erroris Durandi, qui in 2. libr. Sentent. distinct. 14. quæst. 2. efficaciter tuetur, motum Cœli non esse naturalem: id enim, quod eum in errorem duxit, fuit, quod solum respexit principium motus actiuum, quasi natura nunquam sit principium passiuum, sed semper actiuum, quod tamen negatur expresse ab Aristotele in contextu 32. libr. 8. Physic. quum igitur principium actiuum motus Cœli sit anima Cœli, quæ non est forma dans esse Cœlo, quales sunt animæ animalium mortalium, ipse constanter negauit motum Cœli fieri à natura; & eius sententia vera est de principio actiuo, quia motus ille non habet tale principium actiuum, quod Cœli possit vocari natura. Est igitur cœlesti corpori cum his inferioribus & similitudo aliqua & dissimilitudo: simi-

liā namque in eo sunt, quod vtraque habent principium motus passiuum internum, quo propensa sunt ad statutos quosdam motus recipendos, qui soli sunt eis naturales, & hoc in vtraque est materia vt actuata, seu forma vt in materia: dissimilia autem sunt, quoniam in his inferioribus materia actuatur per formam re distinctam ab ipsa, materia vero Cœli per semetipsam est actu, & per se est talis determinata natura: hinc alterum discrimen oritur, quod in his forma est etiam principium motus actiuum, quum sit re distincta à materia, in Cœlo autem actus ille non potest esse principium actiuum eiusdem motus, quum non sit re à materia distinctus; quamobrem indiguit Cœlū externo principio, à quo moueretur, sicuti nauius habet propensionem, & aptitudinem ad motum navigationis recipendum, sed eget motore externo, à quo moueatur. Motus igitur Cœli est vere naturalis, quoniam internum eius principium in Cœlo est, idque satis est vt ille motus dici possit naturalis; quoniam Aristoteles in definitione naturæ indistincte accepit principium motus, seu actiuum, seu passiuum. Ratione autem principij actiui motus Cœli non est naturalis proprie loquendo, sed sit à principio supernaturali; tamen per quandam similitudinem dici potest hæc quoque ratione naturalis; quoniam anima Cœli, et si non est Cœli natura, mouet tamen ad modum naturæ, & licet secundum suam substantiam non sit res naturalis, est tamen principium naturale, quia quatenus est mouens, est causa effectus naturalis, & ita pertinens ad scientiam naturalem, quod significauit Aristoteles in contextu 73. dicens, cœlestes motores mouere physice, non esse tamen res physicas. Possumus autem hæc de re Auerroem legere in Comment. 5. 1. lib. de Cœlo, ubi omnino negat animam cœlestem esse Cœli naturam, nisi secundum quandam similitudinem, quatenus ita mouet cœleste corpus, vt forma materialis, quæ vere est natura, mouet corpora inferiora: reuera tamen inquit, solam Cœli materiam, vt per se actuata, esse naturam Cœli appellandam, & principium motus passiuum tantum, quemadmodum nos modo declarauimus, qui hac in re Auerrois sententiam ad vnguem secuti sumus.

Similitudo, ac dissimilitudo naturæ cœlestis cum natura inferiorum.

Motus Cœli ratione principij actiui, non est naturalis, nisi secundum similitudinem.

J A C O B I
Z A B A R E L L A E
P A T A V I N I,
 L I B E R

D E M O T V I G N I S I N O R B E M.

Propōitur quæstio, & solutio Con-
ciliatoris. Cap. I.

QUOD totum elementum ignis & magna etiam æris pars à Cœlo in orbem circumuoluat, ut ait Aristot. in 1. libr. Meteorol. idque fiat perpetuo secundum Arist. qui mundum æternum esse existimauit, sitque motus ille igni, & æri præter naturam, quum fiat ab externo principio; dubium maximum de eo apud omnes sectatores Arist. ortum est, quomodo motus, qui præter naturam est, possit esse perpetuus: quandoquidem Arist. in 13. context. 1. lib. de Cœlo, dixit ea, quæ sunt præter naturam, citissime interire; vnde sumitur vulgata illa propositio, nullum violentum potest esse perpetuum, quam etiam aperte pronuntiauit Arist. in cont. 17. lib. 2. Difficultas hæc non leuis est & interpretibus Arist. magnum negotium facessit, quum pugnare inuicem videantur hæc duæ propositiones; nullum violentum est perpetuum; & ignis perpetuo fertur circa mediū: ideo multi ad hanc tollendam difficultatem varia dixerūt. Conciliator in differentia 14. considerans propositionem illam, nullum violentum est perpetuum, inquit, nullam ex ea oriri difficultatem, si intelligatur cum hac limitatione, nisi habeat causam perpetuantem; per hoc igitur soluit dubium de motu ignis in orbem, dicens motum illum & violentum esse, & perpetuum: quia causam habet suæ perpetuitatis, neque motum Cœli perpetuum secundum Arist. at nisi causam haberet perpetuantem, utique motus ille, quum sit præter naturam, non posset esse perpetuus.

Impugnatio sententiæ Conciliatoris.
 Cap. II.

SED doctissimus iste vir nihil reuera dicit, quod hanc difficultatem tollat, quum rem declaret per semetipsam: doceret enim Aristot. in titio 2. lib. Posteriorum Analyticorum, omnem quæstionem esse quæstionem causæ: querere enim an res aliqua sit, est querere an detur causa aliqua illius rei; querere autem cur res illa sit, est

A querere quamam sit illa causa: ut querere an Luna obscuraretur, est querere an causa aliqua detur obscuratōnis Lunæ; querere autem cur Luna obscuretur, est querere quamam sit illa causa: omnis igitur quæstio est quæstio causæ, etiam illa, quæ queritur an res sit; si quidem quicquid est, causam aliquam habet, quæ est: quando igitur querimus, an detur aliquid violentum perpetuum, querimus an detur aliqua causa perpetuitatis violenti, si verum est id, quod ab Arist. ibi de quæstionibus traditur, ideo quando Conciliator inquit, esse tunc violentum perpetuum, quando causam habet suæ perpetuitatis, perinde est ac si dicat, dari tunc violentum perpetuum, quando datur violentum perpetuum; seu tunc dari causam vt violentum sit perpetuum, quando datur causa vt violentum sit perpetuum: quare Conciliator ad hanc difficultatem nihil reuera dicit, sed propositionem prædictam limitat per semetipsam. Præterea si hæc solutio admittatur, nullius momenti redditur ratio Arist. in context. 17. lib. 2. de Cœlo: quando enim rationem adducens cur motus Cœli sit naturalis, inquit, nisi esset naturalis, nõ posset esse perpetuus, quia nullum præter naturam est sempiternum; rationem hanc facile soluere possemus, dicendo motum Cœli esse præter naturam, perpetuum tamen, quia causam habet æternam suæ perpetuitatis: Sed huius viri error tunc clare inspicitur, quando rationem cognouerimus, cur nequeat violentum perpetuari; nam si repugnat violento perpetuitas, nulla est causa, quæ ipsum perpetuare possit.

Multorum communis opinio. Cap. III.

EST communis multorum sententia, quod dubium hoc soluatur per distinctione violenti: duplex enim est violentum; vnum quod est contrarium naturali, & inimicum naturæ illius rei, cui dicitur violentum; alterum vero, quod neque naturale est, neque contrarium naturæ, sed medium inter hæc: dicunt igitur propositionem illam Arist. nullum violentum est perpetuum, veram esse de illo violento, quod est contrarium naturali, cuiusmodi esse negat motum ignis, & æris in orbem; hunc enim inquirunt, neque naturalem esse, his elementis, neque contrarium naturæ ipsorum, sed medium inter naturalem, & contrarium natura-

Senten-
tia Con-
ciliato-
ris.

Primum
argumen-
tum.

Viol-
est a-
plex.

turæ, proinde posse esse perpetuum. Hunc motum medium inter naturalem, & vere violentum posuit Auerroes in comment. 20. lib. 3. de Cælo, & in 2. Meteorolog. cap. 2. vbi dicit, motum ignis, & æris circa medium non esse naturalem, neq; violentum, sed medio modo te habere: hunc etiam posuit Thomas in context. 10. lib. 1. de Cælo, dicēs motum ignis in orbem nec esse secundum naturam, nec contra naturam, sed supra naturam. Eiusdem etiam mentionem facit Simplicius passim in libris de Cælo, vt ibi videre est, eius enim verba non refero.

Argumentatio Zimaræ contra communem sententiam, & eius opinio.

Cap. IV.

Aduersus hanc communem opinionem alii qui inuehantur. Primum quidem Zimara in suo Theoremate 19. vbi omnium negat motum illum medium inter naturalem & violentum, ipsumq; euertere nititur. Obicit primo auctoritate Aristotelis, qui nullibi mentionem huius mediū fecit, neq; alium motum cognouit, quam naturalem & violentum, fumendo violentum, pro eo, qui est contrarius naturali; nam in 7. lib. Physic. ascult. inquit, omnem motum vel ab interno, vel ab externo principio fieri, & illum esse naturalem, hunc autem violentum, quem etiam diuidit in pulsionem, tractionem, & vertiginem. In 3. etiam lib. de Moribus ad Nicomachum, definit Aristoteles violentum, inquit esse illud, cuius principium extra est, quare omnis motus factus ab externo principio apud Arist. eiusdem est conditionis, & eodem modo violentus, proinde etiam motus ignis circa medium esse eiusmodi. Præterea in context. 76. & 77. lib. 1. de Cælo, probare volens Aristot. vnum tantum esse mundum, inter alia fundamenta hoc statuit, omnia, quæ mouentur, aut moueri naturā, aut violentiā; at si tertius ille medius motus daretur, ratio illa Aristot. facile solui posset, negando hanc esse sufficientem enumerationem, vt argumentum illud Arist. considerantibus manifestum est. Hac igitur sententia reiecta, propria ipse profert, quæ est, per se nullum violentum potest esse perpetuum, per accidens tamen potest violentum perpetuari; intelligit autem per se illud, quod est ex consilio & intentione agentis, per accidens vero, quod præter agentis igitur (inquit) nulla causa sibi proponit efficiendum effectum violentum, qui perpetuo duraturus sit, ideo per se nullum datur violentum perpetuum, nam Cælum quoq; dum mouetur, & ignem mouet, non id spectat, vt ignem perpetuo circumferat, quare non per se effectum illum perpetuum producit: cum uoluitur tamen ignis perpetuo præter consilium agentis, ideoq; per accidens: quia quum oportuerit in ipso Cæli contactu esse ele-

Ametum ignis, accidit igni hæc necessitas, vt simul cum Cælo circumferatur: per se igitur nullum violentum est perpetuum, per accidens tamen potest aliquid violentum perpetuari.

Impugnatio sententia, & solutio argumentorum Zimaræ. Cap. V.

Hæc Zimaræ opinio recipienda non est, & maxime refellitur ea ipsa ratione, qua motus videtur Aristoteles ad dicendum, nullum violentum posse esse perpetuum: nulla enim alia ratione magis ductus esse videtur, quam hac, quia violentum est contrarium naturæ, contraria vero inter se pugnant, seq; mutuo interimere nituntur; necesse est igitur, vt id, quod est contrarium naturæ, illam oppugnet, & illa contra repugnet, quia quælibet res nititur se conseruare: & ea pugna non potest esse perpetua, quoniam alterum contrariorum tandem vincere, ac pellere alterum necesse: vel enim ipsa rei natura id, quod ipsi contrarium est, tandem repellit, vel succūbit, & à contrario oppugnante opprimitur, atq; interimitur; horū autem vt quilibet eueniat, nō potest illa violentia perpetuari, quum vel ipsa tollatur superato contrario, vel in natura interempta, desinat illud esse contra naturam, quū nulla amplius eius rei natura existat: hoc respiciens Auerroes in comment. 7. lib. 2. de Cælo, dixit nō dari violentum ab se; natural; quia necesse est, vt id, quod est præter naturam, præsupponat ipsam naturā: quoniam igitur non potest aliquid dici contrarium naturæ, nisi existente illa natura, fieri nullo modo potest, vt aliquid violentum, & contrarium naturæ perpetuetur; siquidem pugna, vt diximus, non potest esse perpetua. Si hæc est vera ratio, cur nullum violentum perpetuari queat, sententia Zimaræ defendi non potest: quum enim apud ipsum non detur motus medius, sed omnis motus vel sit secundum naturam, vel contra naturam, motus ignis in orbem, quum secundum naturam dici nequeat, quia fit ab externo, nō ab interno principio, erit ergo contra naturam: itaq; vel à natura ignis tandem expelletur, vel ipsam oppugnabit, ac perimet; at qui repellit nō potest, quum fiat ab agente æterno, & impatiibili; ipse igitur tandem superabit, ac perdet naturam ignis, si est illi contrarius: fieri enim nō potest, vt ignis sub illa affectione suæ naturæ contraria seruari perpetuo possit: perempta autem ignis natua motus ille non potest amplius dici violentus, & præter naturam igni, imo neq; appellari amplius poterit motus ignis, nullo existente igni; perpetuus igitur motus ille esse non potest, si est contra naturam ignis: quod si inficietur Zimara, motum illum pugnare cum natura ignis, & illi esse contrarium, iam factetur motum medium, quam negauerat: quid enim est, motus medius, nisi ille, qui neque à rei natura pro-

Nota rationem cur nullum violentum posse esse perpetuum.

Primum argumentum contra Zimaræ.

nit, neque ille contrarius? vanum etiam est il-
Secundū. lud, quod Zimara dicit, motum ignis in orbem
 perpetuari per accidens, quia, præter consilium
 mouentis; nam vt ei condonemus, motum il-
 lum esse præter, agentis consilium, non ob id
 possibilis redditur eius perpetuatio, si est, con-
 trarius naturæ ignis; nam ratio nunc à nobis
 adducta demonstrat necessarium esse, vt vel na-
 tura ignis succumbat, ac pereat, vel motum il-
 lum respellat, tanquam sibi contrarium: nullius
 igitur momenti est consilium agentis, quia si-
 ue, ex eius consilio, siue præter eius consilium
 circumferatur ignis, non potest perpetuo cir-
 cumduci, si motus ille est ipsius naturæ contra-
 rius. Patet etiam opinione hanc Zimaræ euer-
 tere argumentum Aristotelis in contex. 15. lib. 1.
Tertium. de Cælo, & in 17. lib. 2. quando dicit; motus
 Cæli est naturalis, quia nullum præter naturam
 est septernum: solui enim posset argumen-
 tum hoc, dicendo motum Cæli esse præter natu-
 ram, æternum tamen, quia perpetuatur per
 accidens, & præter consilium mouentis. Sed re-
 uera nullo pacto admittendum est id, quod Zi-
 mara dicit, circumductionem ignis fieri præter
 consilium mouentis, nisi etiam dicamus, cæle-
 stia corpora regere per accidens hæc inferiora,
 & hoc regimen esse præter illorum consilium:
 hoc tamen minime dicendum est, quia (vt Au-
 uerroes ait in comment. 17. lib. 1. de Cælo) gu-
 bernare inferiorem mundum est finis cælestium
 corporum, saltem secundarius, quod idem et-
 iam ex Aristotele sumitur in secundo capite li-
 bri primi Meteorologicorum, & quisquis hoc
 neget, negat necessarium rerum ordinem, &
 connexum in vniuerso: quum igitur necessa-
 rium omnino sit his inferioribus gubernari à su-
 perioribus, à quibus & producuntur, & conser-
 uantur, necesse est vt ex naturæ consilio, non
 præter consilium, inferiora corpora è superio-
 ribus moueantur, atque regantur: peculiariter
 autem de duobus elementis igni & ære ibidem
 cap. 4. ab Aristotele hoc declaratur, dum dicit
 elementa calida à motu Cæli habere calorem,
 & ita conseruari; nisi enim circumferretur ignis
 à Cælo, non posset eius natura seruari; itaque si
 motus ille in orbem conseruat naturam ignis, vt
 mox declarabimus; Cælestium autem corpo-
 rum finis est regere, & conseruare hæc inferiora:
 necesse est, ex eorum consilio fieri vt ignis per-
 petuo circa medium feratur, quare non est per
 accidens, vt Zimara dicit. Ad argumenta Zima-
*Ad primū Zimarae argumen-
tum.* ræ facile est respondere: dico enim Aristotelem
 in 7. Physicorum lapsa significatione sumere mo-
 tum violentum pro omni motu, qui fiat ab ex-
 terno principio; idco ibi nomine violenti non
 solum ille intelligitur, qui est contrarius natu-
 ræ moti, & cum eius repugnantia, sed etiam ille,
 qui fit neque repugnante, neque vim conferente
 mobili, qualis est in igne motus in orbem; qua-
 propter concedam illum reduci ad tractionem,

vel ad vertiginem. Sic etiam in 3. lib. de Moribus
 sumitur late violentum pro omni habete prin-
 cipium extra, quam obrem ea definitione com-
 prehenditur non solum motus contrarius natu-
 ræ, sed etiam ille, qui inter naturalem & natu-
 ræ contrarium medius est. Idcirco non est igno-
 randum, quod proprie loquendo latius patet
 violentum, quam contra naturam; nam violentum
 vocatur id omne, quod fit ab externo prin-
 cipio absque vlla ope naturæ recipientis: at con-
 tra naturam dicitur illud solum, quod est inimi-
 cum naturæ, proinde est cum repugnantia pati-
 entis; in vtu tamen est possum, vt sumatur vio-
 lentum pro eo, quod est contrarius naturæ, &
 hæc duo idem significant. Argumentum quoque
 sumptum ex contex. 76. 77. lib. 1. de Cælo, leue
 est, quoniam Arist. in toto libro illo de solis sim-
 plicibus motibus loquitur, quare ex his solis ar-
 gumentum sumit ad mundi vnitatem probandam;
 simplex autem motus non potest esse me-
 dius inter naturalem, & contrarium naturæ, sed
 necessarius vel naturalis est, vel naturæ contra-
 rius, vt in eorum librorum interpretatione de-
 monstrauimus: motus autem ignis circa me-
 dium non est simplex, sed mixtus, vt Auerroes
 ait, & vt considerantibus manifestum est: quum
 enim non fiat absque confusione, ac perturbatio-
 ne partium, non seruatur in his perpetua æqui-
 distantia à centro mundi: recte igitur Aristot. di-
 xit omnia, quæ mouentur, nempe simplici mo-
 tu, aut moueri natura, aut contra naturam. Vana
 igitur esse argumenta Zimaræ, manifestum est.

*Aliorum argumentatio contra eandem
communem sententiam, & ipsorum
opinio. Cap. VI.*

Alii vero hanc eandem communem sen-
 tentiam alia ratione oppugnantur:
 nam motum quidem illum medium, quem ne-
 gavit Zimara, ipsi concedunt; tamen dicunt, il-
 lam Aristotelis propositionem, nullum violentum
 esse perpetuum, de hoc quoque veram esse
 non solum de illo, qui est contrarius naturæ,
 ita vt vniuersæ vera sit de omni motu, qui non
 sit secundum naturam: siue enim sit contrarius
 naturæ, siue medius inter naturalem, & contra-
 rium naturæ, non potest esse perpetuus; cum
 hoc tamen discrimine, quod de illo, qui est con-
 trarius naturæ, absolute, & absque vlla distin-
 ctione dicendum est, ipsum non posse perpetua-
 ri: ratio namque iam à nobis adducta hoc de-
 monstrat, quoniam perseverantibus in pugna
 duobus contrariis, necesse est, vt tandem alter-
 rum deficiat, atque succumbat: de motu autem
 medio, qui non est contrarius naturæ, qualis est
 motus ignis in orbem, dicitur non absolute veram
 esse propositionem, sed cum quadam dis-
 tinctione potest. n. considerari duobus modis
 vno modo, vt relatus ad ignem, in quo in est; quo-
 nam

*Violens
est con-
muni
quam
tra n.
ram.*

*Ad se-
dum.*

*Motu
simpli-
no po-
esse in-
us int-
natur
leus
contr-
um na-
ra.*

niam enim est præter naturam ipsius ignis, hac ratione notat quendam exitantiam à statu naturali; neque est aptus perpetuari, quia tale nihil est perpetuum; altero modo considerari potest ut relatus ad causam, à qua producitur; quum enim producatur à Cælo, & sit ipsemet Cæli motus, qui cum elementis per contactum communicatur, hac ratione potest esse perpetuus; quoniam enim natura ignis non est contrarius, neque illi repugnat, necesse est, si Cælum semper mouetur; ut ipse quoque ignis semper moueatur; siquidem fieri non potest, quin Cælum tangens ignem circumferat ipsum perpetuo, si ipsum quoque perpetuo circumferatur. Comprobant hanc suam opinionem considerando ea, quæ dicuntur ab Aristotel. in context. 17. libr. 2. de Cælo, ubi dicitur motus Cæli esse secundum naturam, quia est sempiternus; nullum enim, quod sit præter naturam, est sempiternum: sumit autem ibi Aristoteles præter naturam late, prout complectitur etiam illud, quod non est contrarium naturæ; quia ratio, quam statim ad hoc probandum subiungit, non minus de hoc probat, quam de illo, quod est contrarium naturæ; nam affert Aristoteles hanc rationem, quia id, quod est præter naturam, est posterius naturali; hæc autem est communis conditio utriusque violenti, quia naturale est prius omni accidentali, tam eo, quod est contrarium, quam eo, quod non est contrarium: quemadmodum enim dicere non possumus aliquid esse contra naturam ignis, nisi præsupposita ignis natura; ita nec supra naturam, nec vlllo modo præter naturam; nisi eam ipsam naturam præsupponamus.

Dictæ sententiæ confutatio.

Cap. VII.

HANC sententiam ego ab Aristotele alienam esse puto, veram autem communem multorum opinionem, à qua isti recesserunt. Primum quidem videntur incidere in sententiam Conciliatoris, quam ipsimet confutauerant: nam dicere nullum productum ab externo principio esse perpetuum secundum se, posse tamen à sua causa perpetuari, est dicere, nullum violentum esse perpetuum, nisi causam aliquam habeat suæ perpetuitatis, quæ Conciliatoris opinio fuit. Præterea quando dicitur, motum ignis in orbem esse per se corruptibilem, querendum ab eis est, quæ potentia dicant ipsum esse aptum deficere, an naturali potentia, an logica: si dicant naturali, necesse est ut aliquando desinat motus ille, quoniam potentia naturalis non potest esse frustra, sed necessarium omnino est eam aliquando duci ad actum; non potest igitur ab vlla externa causa perpetuari, sicuti non potest Cælum facere, ut hic æquus feruetur æternus, si naturalis habet potentiam ad interitum: si vero dicant

A potentia logica, ut dicere videntur, ab hac non potest ille motus nominari corruptibilis, quoniam à potentia logica non sumitur alicuius rei nominatio, sed ab actu; homo enim quatenus est animal, habet potentiam logicam ut sit asinus; dicimus enim homini quatenus animali non repugnare esse asinum, non tamen ob id licet hominem appellare asinum, sed vocatur homo, quia est actu homo: sic itaque nec motum ignis in orbem possumus ex potentia logica vocare corruptibilem, sed ab actu est vocandus æternus, quum re ipsa æternus sit. Aristoteles igitur non recte loqueretur, dicens omne violentum esse corruptibile, si daretur aliquod violentum æternum: ipsa quoque Aristot. verba indicant, ipsum non potentiam logicam respicere, sed actum, quum dicat [*videntur quæ sunt præter naturam, citissime interire*] nam verbum *quæ sunt* significat apparere, & esse euidens, quod id, quod est præter naturam, cito interit; itaque denotat in omni violento necessarium esse, ut naturalis potentia intereundi ducatur aliquando ad actum. Efficacissimum quoque argumentum contra hanc sententiam sumitur ex iis ipsis Aristot. verbis in context. 17. libr. 2. de Cælo, è quibus eisdem hi quoque argumentum suspenserunt: quum enim Aristoteles ibi quoque dicat, nullum præter naturam esse perpetuum, non potest intelligere aliud præter naturam, quam id solum, quod est contrarium naturali; quod ostendo tum ex ipso Cælo, de quo ibi Aristoteles loquitur, tum ex eius motu, quem solum ibi considerat, tum demum ex argumento quod ad eius sententiæ probationem adducit: primum quidem si Cælum ipsum consideremus, non potest eius motus dici supra naturam; quum enim aliud Cælo superius corpus, à quo motus ille cum Cælo communicetur, non cognoscamus, non potest ille motus nisi contra naturam esse si non est secundum naturam: si vero motum Cæli spectemus, de quo solo ibi sermo est, is non est nisi simplex; ergo nisi sit naturalis, necesse est ut sit contrarius naturæ; quia motus simplex non potest medio modo se habere, sed necessario vel naturalis est, vel contrarius naturali: ratio quoque ab Aristotel. ibi adducta declarat ipsum non de alio præter naturam motu ibi loqui, quam de illo, qui est contrarius naturæ, inquit enim, id, quod est præter naturam, esse posterius naturali, & esse quendam exitum, seu remotionem à statu naturali; atquires è suo naturali statu non remouetur, nisi per pugnam, nec pugna est sine contrarietate; loquitur ergo de illo motu, qui est contrarius naturæ: quod autem ratio illa Aristotelis aptari non possit motui ignis in orbem, ut isti imaginantur, mox luce clarius ostendemus, & totam rei veritatem patefaciemus; is enim reuera neque posterior motu ignis naturali dici potest, neque remotio ignis è propria

natura: horum igitur opinio recipiendanon est: A
attamen communitis quoque sententia, in quam
isti inuecti sunt, non vacat omnino reprehensionem,
vt mox veritate cognita manifestum fiet.

Veritatis declaratio de motu ignis in orbem. Cap. VIII.

VThuiusce rei veritas plene intelligatur, sciendum est ex Aristotel. in 4. Phycorum, & in 4. de Cœlo, sublunaria corpora esse in loco, & locum requirere ob eorum imperfectionem: propria enim, quam habent, interna perfectio ad eorum conseruationem nõ sufficit, sed egerit conseruante externo, proinde est eis necessarius locus; ad hunc igitur singula mouentur suapte natura, quia cupiunt conseruari; terra, si in superno loco sit, deorsum fertur, & centrum petit; ignis in hac infera parte genitus fertur propriam ad concuum orbis Lunæ, quia non hic, sed ibi conseruatur: ideo Aristoteles in context. 22. & 23. lib. 4. de Cœlo inquit, grauia & leuia ferri ad proprium locum, tanquam ad perfectionem, & formam; locum enim iure formam vocat, quia instar formæ est, quum suppleat id, quod forma interna præstare non potest; hæc enim dat rei esse, & ipsam constituit, sed ipsa per se non potest eam diu conseruare; locus autem tanquam altera forma externa, per vim, quam habet, conseruatricem locati, conseruatrem in sua naturali constitutione: hinc colligimus, locum esse quiddam naturæ prius locato, & eius causam, vt assertit clare Aristotel. in 4. Phyc. quum sit tanquam causa motus ad locum, & ipsius locati conseruatricis: sed considerandum est, quænam sit hæc vis conseruatricis, quam inesse loco dicimus: tria quidem inferiora elemenda si spectemus, dicere possumus, vim hanc in symbola qualitate consistere, vt Aristotel. in dicto loco libri quarti de Cœlo significare videtur: at de igne secus sese res habet; non enim possumus ad symbolam qualitatem confugere, quum nulla adsit symbola qualitas, quæ cœlesti corpori communis cum inferioribus dici possit: est autem Aristot. sententia, Cœlum in hæc inferiora non agere, nisi lumine, & motu; quare si agendo in ignem conseruat ipsum, necesse est vt vel lumine agat, vel motu vel ambobus simul: at qui lumine non potest, quia radij stellarum non videntur operari, nisi in hac inferiore mundi parte, in terra & in aqua, & hac infima aeris regione; propterea quod non agunt, nisi percutientes, & fracti, & reperi, & quodammodo duplicati, recta enim progrediendes vel nullam, vel insensibilem vim agendi habent; patet enim mediam aeris regionem extranfitu radiorum Solis non calefieri, sed manere valde frigidam, quia radij à terra reperi, istuc non perueniunt: eadem igitur ratione in elemento ignis nil agunt radij, quod ignem omnium corporum calidissimum con-

seruare posse videatur; solus itaq; motus relinquitur, quo ignem à Cœlo conseruari dicamus: eaq; est sententia Arist. clara in lib. 1. Meteor. c. 4. vbi dicit, elemēta calida esse calida à motu Cœli, & ab eodem conseruari in suo naturali calore; motus enim rapidissimus vim habet dissipandi, attenuandi, & rarefaciendi, proinde & calefaciendi; motus enim per attenuacionem & attritionem partium gignit calorem, vt Aristot. ait in context. 42. lib. 2. de Cœlo: idque ab Aueroes ibi optime declaratur, qui etiam dicit, motum esse perfectionem calidi, quæ propositio male intellecta, plures turbauit; sed omnia dubia soluium dicendo eam esse sumendam, non in sensu formali, sed in causali; motus enim dat perfectionem calido, quatenus est calidum, quia calorem conseruant, qui sine motu non conseruaretur; radix enim formalis omnis caloris in hoc mundo inferioriore est elementum ignis, qui omnium calidissimus est, & sub igne aer positus est mediocriter calidus; cætera vero omnia per horum participationem sunt calida: hæc autem elementa non conseruentur calida, nisi per actionem cælestem; ignis enim (vt inquit ibi Aueroes) nisi moueatur, extinguitur, ac perit: in Epitome quoque Metaphysica, tract. 4. cap. 13. inquit Aueroes, elementa producta esse ex necessitate à magno motu: quia proprium est motum facere calorem, & hunc insequitur leuitas, quæ est ignis natura: priuationem autem cœlestis motus insequitur frigus, & grauitas. Ignis igitur elementorum calidissimus à Cœlo in suo naturali statu conseruatur per motum in orbem, qui cum ipso igne semper, & absque vlla intermissione à Cœlo communicatur: vnde colligimus, motum illum ignis non simplicem esse, sed mistum, vt antea dicebamus; nam si esset vere simplex, & nullum partium ascensum, vel descensum haberet, nulla earum attritio fieret, proinde neque calor; quum igitur attritio ibi, & calor fiat, mistum esse motum necesse est: Colligimus præterea rationem, cur motus ille sit medius inter motum ignis naturalem, & motum contrarium naturali: etenim non est naturalis, sumendo naturalem pro eo, qui sit ab interno principio; non est etiam ita præter naturam, vt naturam oppugnet, ac lædat, quum potius eam foueat atque conseruet; sed est modo aliquo similis, vtrique: quatenus enim non ab interno principio fit, sed ab externo, eatenus similis est motui violento, ea tamen est violentia ad conseruandum illata, non ad interimendum, sicuti quando pater vim infert filio, vt erudiatur, & addiscat: quatenus vero est conseruatius naturæ ignis, quæ sine ipso non conseruaretur, ea ratione videtur potius appellandus secundum naturam, quam præter naturam; nam externum quidem est eius principium, sed tale, quod ad conseruandum ignem efficit illud, quod ipsa ignis natura sibi præstare potis non est,

Locum datus est corporibus ob eorum imperfectionem.

Motus est calidus perfectus

Motus ignis in orbem est simplex.

Err sub Cœlo conseruatur ignis.

est; quoniam illi formæ nulla alia vis data est à natura, nisi mouendi à medio; simplex enim naturam tantum motum efficere apta est, non plures; ob id motus ignis in orbem à quibusdā vocatur potius supra naturam, quam secundum naturam, vel præter naturam; est enim quoddam excedens naturam ignis, amicum tamen, atque conseruans. Ab hac autem nostra sententia non videntur alieni fuisse illi præsci Philosophi, qui dixere, motum elementorum naturalem esse illum, qui in orbem fit; viderunt enim hoc motu elementa superiora conseruari, & particulas ignis apud nos genitas ideo ascendere, vt cum toto ignis elemento circumductæ conseruentur: ex hoc enim iudicarunt, magis esse præcipuum in elementis motum in orbem, quam motum rectum, quum viderent eum elementis competere iam integram suam naturam, & perfectionem obtinentibus, rectum vero in illis nõ dari, nisi vt constitutis in statu imperfectionis, & existentibus extra sua loca naturalia; ideo enim dixerunt naturalio rem esse igni motum in orbem, quam motum rectum, propterea quod quando ignis ad locum suum peruenit, totamque suam perfectionem adeptus est, definit recta moueri, & solo in orbem motu cietur, absque vlla intermissione. Arist. vero rem hanc diligentius considerasse videtur: nam constituta definitione naturæ, quam in initio lib. 2. Phys. legimus, non potuit alium motum appellare elementis naturalem, quam illum, qui ab interno principio prouenit, qui est solus motus rectus; nec ob id negauit motum quoque in orbem esse elementis alio modo naturalem, quatenus est cõseruatiuus naturæ, sed significare visus est, hunc rectius vocari supra naturam, quam secundum naturam, vel præter naturam, vt colligimus ex 4. cap. lib. 1. Meteorolog. vbi dicit elementa calida conseruari à motu circulari, quo participant: in 4. etiam libro de Cælo, dicens elementa moueri ad locum suum tanquam ad formam, hoc idem significauit; mouetur enim singulum elementum ad elementum continens, à quo per symbolam qualitatem conseruatur; ignis vero fertur ad orbem Lunæ, & ad concauum Cæli; tanquam ad symbolam qualitatem, quam Cælum habet, non quidem vt formam, sed vt virtutem; est enim virtute calidum, quatenus vim habet efficiendi in elementis calorem per motum; illuc igitur fertur ignis, tanquam ad conseruans, quia conseruare calorem, est ipsam ignis naturam conseruare

Collectio errorum omnium aliorum.

Cap. I X.

Hæc igitur est illius motus conditio, quo ignis à Cælo circumuoluitur, non plene (vt videtur) ab aliis declarata: nam si aliorum sententias bene perpendamus, omnes in aliquo defecisse videntur. Primum quidem deceptus est Conciliator, non distinguens motum hunc

à cæteris; quos appellare solemus violentos, & contrarios naturæ. In eundem errore incidit etiam Zimara, negans motum hunc medium inter naturalem, & contrarium naturali, & putans omnes motus, qui non sint naturales, eiusdem esse conditionis, & eadem ratione dici violentos; quum ex huius motus conditionibus pateat; eum neque esse naturalem, neque contrarium naturæ, sed medium, & aliqua ex parte similem vtrique, quo fit, vt non contineatur sub illa Aristotelis propositione, nullum violentum perpetuum, quum hic possit esse perpetuus, quippe qui non est contrarius naturæ ignis, neque illam oppugnat. Errarunt etiam illi posteriores, qui motum hunc medium concedentes, dixere veram de hac quoque esse illam Arist. propositionem, quatenus ipse secundum se denotat quandam extraneitatem, ratione cuius ei non conuenit perpetuitas: hi namque ignorasse videntur, quomodo hic motus fit dicendus medius, & id solum spectantes, quod huius motus principium extra est, dixerunt eum igni & aeri extraneum, & accidentalem esse, & hac ratione corruptibilem: quasi vero omne externum sit accidentale rei, cui externum dicitur; quod quidem est manifeste falsum; duæ namque sunt causæ externæ, efficiens & finis, quæ tamen ad rem, cuius sunt causæ, habent essentialem respectum, & de illa per se prædicantur iuxta quartum modum dicendi per se. Quum igitur hic motus sit instrumentum quoddam causæ superioris ad hæc elementa conseruanda, & hac ratione sit causa effectrix conseruans instrumentaria, non est motus extraneus, id est, accidentalis, sed potius necessarius; proinde cessat ratio, qua eci possit per se corruptibilis. Errarunt etiam isti abutendo argumento Aristot. in contex. 17. lib. 2. de Cælo, quod si bene intelligatur, nullum habet locum in motu ignis in orbem: nam reddens ibi rationem Aristot. cur id, quod est præter naturam, non possit esse perpetuum, dixit, quia est posterius illo, quod est secundum naturam, & est egressio, & recessus à statu naturali; at motus ignis in orbem non est huiusmodi; non est enim posterior motu ignis naturali, imo neque igne ipso; quatenus enim est causa conseruans naturam ignis, apta etiam ignem generare, si ibi ignis non esset, eatenus est prior: si vero conferatur cum motu ignis à medio, absque dubio est illo prior tanquam causa finalis; nam ignis ideo superius locum petit, vt ibi cum toto elemento circumuoluatur, & ita à loco conseruetur, quum ipse propriis viribus se conseruare nequeat: propterea id, quod dici solet, elementa ad sua loca moueri, vt in illis quiescant, & ita quiete esse finem motus eorum naturalis, sano modo est intelligendum; est enim absolute verum de terra, cuius conseruatio consistit in priuatione motus cælestis qui ad locum infimum non peruenit, ideo ad eum locum fertur ter-

Error Zimara.

Error aliorum posteriorum.

Quies quomodo sit causa finalis motus.

scorri
tetta
motu
mento
in na-
li.

totus
rcula-
s quo-
odo sit
emen-
s natu-
lis.

Error
Concilia-
oris.

ra, ut ibi omnino quiescat; idque protulit clare Aristoteles libr. primo Meteorologicorum, cap. 4. dicens elementa frigida conferuari per immobilitatem, hoc est, per quietem in loco suo, & remotionem à motu cœlesti: de igne autem, & de aere non est absolute intelligendum, sed potius secundum quid; nam post motū à medio quiescit ignis respectu illius motus, quia desinit ascendere, & in suo loco manet, absolute tamen non quiescit, quia mouetur in orbem, ut conferuetur, & nisi moueatur, extinguitur. Paret igitur, huic motui non competere priorem conditionem motus præter naturam, quam ibi Aristoteles adduxit; non est enim posterior motu ignis naturali, sed multo minus ei competit altera; tantum enim abest, ut motus ille sit recessio ignis à sua natura, & ipsi læsionem aliquam inferat, ut potius naturam ignis foueat, atque conferuet, quæ sine ipso periret. Manifestissimū ergo est, Aristotelem eo in loco sumere præter naturam pro eo tantum, quod est inimicum, & cōtrarium naturæ; hoc enim distrahit rem à sua naturali constitutione, & ad interitum ducit, quia pugnat cum natura rei; ob id negat Aristot. hoc posse esse sempiternum: & ita locum illum interpretatur Auerroes; sic etiam in contex 15. lib. 1. de Cœlo Aristoteles non de alio violento motu loquitur, quam de illo, qui est contrarius naturæ; solus enim ibi considerat simplices motus, qui non possunt esse nisi naturales, vel contrarii naturæ, sicut antra diximus: motum igitur medium internaturalem, & contrarium naturali Aristot. in ea parte non considerat, quia hic non potest esse nisi mistus, de quo ibi non est sermo, huiusmodi autem est motus ignis in orbem, quare de hoc Aristot. nunquam loquitur, quando in libris de Cœlo dicit, motum præter naturam non posse esse perpetuum. Communis quoque sententia, in quam illi inuedi sunt, & quam nos veriorē esse diximus, non penitus errore vacat; nam in eo quidem verissima est, quod ponit motum medium inter naturalē, & contrarium naturali, & talem esse asserit motum ignis circa medium, & ad hunc non extendi propositionem illam Aristotelis, nullum violentum esse perpetuum, sed de solo motu contrario naturæ fuisse ab Aristot. pronunciatum: in hoc tamen hi quoque defecisse videntur, quod sine ulla motus mediū distinctione, & absque cognitione propriarum huius motus cōditionem eam sententiam protulerunt; nam absolute dicentes propositionem Aristot. in motu medio locum non habere, sic putarunt sublatam esse hac in re omnem difficultatem; quam obrem quo pacto motus ignis in orbem sit medius, non videntur intellexisse. Nos autem dicimus, medium inter extrema duplex esse; vnum per participationem extremorum, quale est tepidum inter calidum & frigidum; alterum per negationem extremorum, cuiusmodi est lapis in-

ter cœcum, & videns, de quo vtroque genere mediū si indistincte pronuncietur, ipsum posse esse perpetuum, falluntur, quia motus medius per participationem extremorum non potest esse perpetuus: si quid enim ita sit violentum, & præter naturam, ut non sit extreme contrarium naturali, sed mediocriter, tanquam medium per extremorum participationem, hoc aliquam habet contrarietatem cum natura; proinde necesse est, ut pugna fiat naturæ cum illo, & tandem alterum succumbat, & pereat; nam summe calidum læditur non solum à frigido, sed etiam à tepido, & ab hoc distrahitur à sua natura: ideo in hoc quoque locum habet ratio Aristot. prædicta, quoniam necessarium est, ut pugna fiat, non solum extreme cū extremis, sed etiam cum medio: idcirco illa propositio, nullum violentum esse perpetuum, vera est de omni violento, quod sit contrarium naturæ, siue extreme siue mediocriter, quia vtrumque naturam oppugnat. De medio autem per negationem extremorum propositio Aristotelis vera non est, nec de eo prolata fuit, quoniam argumentum Aristotelis de hoc nullam habet efficacitatem; talis autem est motus ignis in orbem; non enim constat ex ascensu, & descensu, sed est solummodo circa medium; proprie namque ascensus dicitur, quando ignis à loco alieno ad locum proprium transit, isque est ipsi motus naturalis; sic descensus proprie dicitur, quando ignis transit à loco proprio ad alienum, & hic est ita violentus, ut sit contrarius naturæ ignis, & eam lædat: extreme quidem contrarius, si descendat ad locum terræ, mediocriter vero, si ad locum aeris; sed neque in loco terræ, neque in loco aeris potest ignis diu conferuari, quia in vtrolibet detinetur violenter, & cum læsione naturæ; nam etiam locus aeris est igni præter naturam, licet mediocriter; constat enim quodammodo ex conditionibus loci naturalis, & loci extreme contrarii, quum sit extra proprium locū ignis, sed non sit ab eo valde remotus. In sphaera autem propria quum circumferatur ignis, licet is non sit motus in orbem simplex, qualis est motus Cœli, sed cum agitatione ac perturbatione partium, non est tamen cum mutatione loci naturalis, sed ascendens est solummodo circa medium, non ad medium, neque à medio: quamuis enim fiat ibi aliquis ascensus, ac descensus partium, ratione distantiae à centro, nullus tamen fit ascensus, vel descensus ratione qualitatis & virtutis; quia totus ignis in suo loco manens circa medium voluitur; nisi fortasse aliqua eius particula aeri propinqua ad locum aeris demittatur, quod quidem fit per accidens; nam scopus illius agentis cœlestis in hoc inferioris mundi regimine est elementum ignis conferuare per motum, non aliquam eius partem interinere. Hic autem motus, licet medius inter naturalē, & contrarium naturæ dicatur per negatio-

*Error
opinionis
communis
vni.*

*Medium
inter ex-
trema
est du-
plex.*

*Ignis in
sua spha-
ra non
proprie
dicitur
ascende-
re, vel
descen-
dere.*

gationem extremorum, est tamen cum similitudine utriusque extremi similis enim est naturali, quatenus naturam conseruat, non lædit: similis est etiam motui contrarij nature, quatenus non ab interno principio fit, sed ab externo; ideo tum naturalis, tum violentus appellari potest; hic ergo potest esse perpetuus, nec de eo profertur propositio Aristotelis, quia hic non est similis motui contra naturam in natura oppugnanda, sed potius motui naturali in ea conseruanda: hoc igitur multi nõ intelligentes, nullaq; distinctione in hac re vtentes, nõ penitus huiusce rei veritatem assequuti esse videntur.

Error multorum in declarando motu planetarum diurno, & totus veritatis conclusio. Cap. X.

EX hoc, quem considerauimus errore, in alium similem illimet inciderunt, de quo pauca in præsentia dicere neque inutile, neque à proposita nobis contemplatione alienum erit; quari enim solet, qualisnam sit motus ille, quo errantes sphaeræ dicuntur à primo mobili circumduci: quum enim planetæ duobus simul motibus ferantur; vno ab occasu ad ortum, alii tardius, alii velocius, qui dicuntur singulorum proprius, ac naturalis motus; altero autem huic contrario, quem astrologi diurnum appellant, quoniam singulus planeta semel in die naturali, hoc est, tempore horarum viginti quatuor totum circuitum peragit; hunc etiam vocant motum raptus, quia inferiores sphaeræ à suprema quæ primum mobile dicitur, rapiuntur ab ortu ad occasum, & iterum ducuntur ad ortum; de hoc diurno motu, qui planetis violentus esse videtur, & contrarij proprio eorum motui naturali, dubitârunt multi, sicut etiam de motu ignis in orbem dubitârunt, quomodo possit esse perpetuus, si nullum violentum, vt Aristotel. dixit, potest esse sempiternum. Respondent, de hoc idem dicendum esse, quod de motu ignis in orbem, nam hic quoque est medius inter naturalem, & violentum, quare eadem ratione potest esse perpetuus. Sed hi decipiuntur, quia magnū est horum motuum discrimen, quod ipsi nõ cognouerunt: omnia namq; cœlestia corpora tantæ sunt perfectionis, vt suapte natura ferentur æterna apud Aristot. absq; vlla ope conseruantis externis; ideo non sunt in loco, quemadmodum in 4. lib. Phisic. auscult. Aristoteles docet, propterea quod locus proprie sumptus corporibus imperfectis datus est ad eorum conseruationem, idcirco si quid in eis ab agente superiore imprimitur, id iure vocatur supra naturam, qualis est in igne, & in aere motus in orbem, de quo hætenus loquuti sumus, quum nullum huius motionis principium in his elementis insitum sit. At motus planetarū diurnus non est huiusmodi, sed est vere naturalis, & ab interno

A principio proueniens, quemadmodum alijs declarauimus, in Cœlo esse naturam, & principij motus internum; quomodo autem hoc sit, legere apud Aueroem possumus in commen. 42. & 71. lib. 2. de Cœlo, & in 44. lib. 12. Metaphysic. & clarius in 3. disputatione cõtra Algazelem in solutione 28. dubij, vbi rem hæc doctissime declarat, eamq; nos in præsentia paucis perscringemus. Inquit Aueroes, motum diurnum neque violentum esse planetis, neque proprium sphaeræ, vt Astronomi videntur asserere, sed esse motum naturalem totius cœlestis globi; totum enim Cœlum est veluti animal quoddam magnum, sphaeræ autem sunt tanquam varia membra illius animalis: quemadmodum igitur motus, quo totum animal progrediendo mouetur, etsi in corde primum habet principium, est tamen naturalis, & toti animali, & cuilibet eius parti, adeo, vt dum ambulat animal, dicatur ille motus esse naturalis, non solum toti animali, sed etiam oculo, præter hunc autem habet etiam oculus proprium motum, sic manus, & brachium, & singula alia membra: ita de Cœlo dicendum est: motus enim diurnus est naturalis motus totius globi Cœlestis, ideo etiam planetis singulis est naturalis tanquam partibus illius totius, quemadmodum ambulatio animalis & oculo, & manui est naturalis: proprii autem planetarum motus sunt eo modo naturales, quo proprius oculi motus, & proprius motus manus dicitur illi parti naturalis: primus autem motor, qui applicatur dicitur mouendo orbi suppremo, in illo quidem dicitur residere vt in parte nobiliore; sicuti residet anima in corde animalis, tamen non illius tantum orbis est motor, sed vniuersi globi cœlestis, & ille motus iure vocatur motus totius, quia sphaeræ omnes propensionem habent naturalem; non minus ad illū motum, quam ad proprios motus singularū. Motus ergo diurnus est motus naturalis, etiam singulis inferioribus sphaeris, quatenus sunt partes illius magni animalis. Astronomi vero, qui cœlestiū corporū naturam nõ penetrant, sed solas quantitates, pingui Minerua rem hæc considerantes, eum vocant motum raptus quasi primus motor solam supremam sphaeram moueat, & ab hac ceteræ inferiores violentè rapiantur; id tamen minime verum est, sed primus motor est totius globi motor, mouentur enim oēs sphaeræ, & totus simul cœlestis globus à primo omnium motore, & ad motum illum habent omnes naturalem propensionem: idq; significauit Arist. in contextu 40. lib. 12. Metaphysic. vbi motum diurnum distinguens à motibus planetarum, non eum vocat supremæ sphaeræ motum, sed vocat motum totius, eo namque mouetur & totum Cœlum, & totus fere inferior mundus; alios autem cœlestes motus vocat particulares, & priores singulorum planetarum, qui à propriis singularū sphaerarum motoribus efficiuntur.

Primus motor est motor totius.

tur: idem enim discriminē in motoribus est, quod in motibus esse diximus, nam primus motor est motor vniuersalis, quia totū mundum mouet, proinde ille motus vocatur vniuersalis, & totius mundi motus; singulæ autē sphaeræ citra primam proprios habēt motores, & propriis singulæ feruntur motibus, quos similes esse diximus motibus proprijs membrorum animalis. Errant igitur illi, qui dicunt eiusdem esse conditionis motum diurnum in sphaeris errantibus, ac motum ignis in orbem: nos enim dicimus, motum diurnum esse omnibus sphaeris verē naturalem, motum verō ignis in orbem iam diximus non esse ita naturalem, vt proueniat ab interno principio, sed esse supra naturam ignis, eam tamen conseruare, vt antea dictum est; ob id ille motus vocatur medius inter naturalem, & contrarium naturæ, nō quidem medius per participationem, sed per negationem extremorum, ha-

bens tamen similitudinem cum vtroque extremo: quo fit, vt tum naturalis, tum violentus alia, & alia ratione dici possit, & possit esse perpetuus, quia neque extremē neq; mediocriter contrarius est naturæ, nec modo vllō eā oppugnat, imō ad ipsius cōseruationē necessarius est; & est motus nō simplex, sed mistus, solū enim cœlū motu inorbem simpliciter moueri aptū est: de hoc igitur non loquitur Arist. quando in 1. & in 2. lib. de Cœlo inquit, nullū præter naturā posse esse perpetuum; quia non respicit aliud præter naturam nisi illud, quod vel extremē, vel mediocriter fit contrarium naturali; de hoc enim vera est illa propositio: nullum, quod præter naturam fit, potest esse perpetuum: sic ergo sublata esse videtur hæc in re omnis difficultas. Alia de illo ignis motu dicenda essent, quæ ad eum librum remittimus, in quo de calore à Cœlo in his inferioribus producto sermonem facturi sumus.

Collectio
rotius
Serita-
tis.

JAC. ZABARELLÆ

PATAVINI,

DE MOTU GRAVIUM ET LEVIUM, LIBRIDVO.

LIBER PRIMUS.

Declaratio, & partitio dicendorum. Cap. I.

Mum illa, quæ ab Aristot. de grauiū, ac leuium motu variis in locis dicuntur, difficultate non careant, & interpretibus occasionem controuersandi præbuerint, ego hac de re aliqua scribere, & sententiam meam in medium proferre constitui, vt Aristot. dicta, de quibus adhuc magnæ altercationes existunt, clara, si fieri possit, reddantur. Vt autē intelligatur, quid nobis in præsentia considerandum proponatur, sciendum est, grauium, ac leuium appellatione non sola elementa, sed mista quoque omnia comprehendere; nec minus animata, quam inanimata; grauia enim aut leuia hæc omnia sunt, & eo motu cidentur, quo elementa ipsa moueri cernuntur, etenim animal non modo progressionis motu naturali ter mouetur quatenus animal est, sed etiam descendit naturaliter, si ex alto loco demittatur, quatenus est graue, & ex elementis constans. Aristot. igitur quando de grauiū, ac leuium motu loquutus est tum in 8. lib. Physic. auscultatum in quarto de Cœlo, etsi elementa præcipue respexit, tamen mista quoque complexus est, quatenus grauia, ac leuia sunt, satis enim habuit in

C initio 1. lib. de Cœlo eos admonere, mista, dum vt grauiū, vel vt leuia mouentur, moueri iuxta illius elementi naturam, quod in singulorum missione præualeat aliis: quare quum necesse sit, in quolibet misto aliquod elementum cæteris præualere, necessarium etiam est, eundem esse cuiuslibet misti naturalem motum, qui est elementi in singulo dominantis. Quamobrem ea, quæ de grauium, & leuium motu ab Aristot. dicuntur, grauius omnibus ac leuius cōpetunt, sed primario elementis, mistis vero per elementa, è quibus constant. Cæterum mistorum motus propriam habet difficultatem, quomodo ex vnus elementi imperio proficisci dicatur, idcirco nos vt distinctius, ac facilius progrediamur, nostram hanc disputationem in duas partemur: primum enim grauia, & leuia absolute considerantes, sed elementa præcipue respicientes, declarabimus, à quonam motore mouentur, etenim tota fere hæc difficultas in motore consistit, simulque aliqua huic considerationi annexa dubia soluemus: secundo loco mista quatenus mista, hoc est, quatenus ex grauib. ac leuib. constantia considerabimus, & declarare nitentur, à quonam moueantur, vt sententia Aristot. intelligatur dicentis mista moueri iuxta elementum cæteris præualens in missione singulorum: his enim intellectis, clarū erit, à quonam motore grauia omnia, & leuia moueantur, tum simplicia, tum mista quatenus mista sunt.

Due antiquorum sententia de motore grauium & leuium, & earum consuetatio. Cap. II.

A Opinio dicentium elementa externum tantum habere motorem, & eius comprobatio. Cap. III.

In primis igitur considerandum proponitur, à quo nam grauiam, & leuiam moueantur motibus eorum naturalibus, nam de violentis in praesentia non loquimur. Hac de re plures antiquorum philosophorum sententiae extiterunt, quas omnes commemorare operae pretium non est; duas tantum, quarum consideratio ad ea, quae dicenda sunt, conferet, breuiter expendemus. Aliqui dicere, elementa ad sua loca moueri à Caelo, quod motu suo rapidissimo illa pellit procul à se, quo fit, ut quo grauiora sunt, eo longius pellantur; terra omnium grauiissima ad remotissimum centri locum propellitur; aqua minus grauis ad locum proxime superiorem & alia deinceps; itaque Caeli motu perseuerante, detinetur terra tota in centro, & caetera omnia in locis suis, ita ut ab eis recedere nequeant. Sententia haec, quae Empedoclis fuit, absona est rationi, ut Aristotel. probat in calce lib. 2. de Caelo; sic enim motus elementorum ad sua loca essent violenti, quum tamen communi omnium consensione cessantur naturales. Quiescerent praeterea violenter in locis suis, si ad ea violenter mota essent, igitur non possent in eis manere perpetuo, quia nullum violentum potest esse sempiternum, sed interire ea tandem oporteret, quia contrariae essent locorum vires naturae ipsorum mouentorum, si violenter in iis detinerentur. Praeterea rationem quidem aliquam hi videntur adducere, cur grauiam descendant, sed nullam, cur leuiam ascendant: de toto enim elemento ignis cur minime omnium propellatur, potest ex horum dictis ratio aliqua colligi, sed de ipsius particulis, quae apud nos gignuntur, cur ascendant, nulla ratio apparet; ideo haec sententia dimittatur. Alij vero dixerunt, elementa à suis locis moueri, quoniam locus vim habet attractricem, à qua trahitur singulum ad proprium locum. Haec opinio duos potest habere sensus; vel enim dicunt, locum attrahere & mouere tanquam finem, vel tanquam efficientem, nam finis quoque dicitur mouere agens, ad agendum: si igitur dicant ut finem, concedi potest, sed is est motus improprie, ac metaphorice dictus, de quo in praesentia non loquimur, sed de efficiente est nobis instituta disputatio: quod si intelligent locum mouere ut causam effectricem, falsa penitus est eorum sententia; oportet enim vel tunc moueri à loco elementum, quando iam in illo est, vel quando abest ab illo, quorum neutrum esse potest; quando enim elementum in suo loco est, non mouetur, sed quiescit; quando autem est extra locum, non potest ab eo moueri, quoniam omnis actio fit per contactum, & omne mouens debet simul esse cum moto, nunquam igitur potest elementum à loco suo tanquam ab efficiente moueri.

Multi hac in re eam sententiam sequuntur, quam proferre videtur Aristotel. in context. 32. octauo Physic. & in 24. & 25. quarti de Caelo, à qua ne latum quidem vnguem recedere volunt: ibi Aristot. aperte dicit grauiam & leuiam motibus suis naturalibus non ab interno motore moueri, sed solum ab externo, eumque duplicem esse dicit; quum enim mouere sit remouere de potestate ad actum, & duplex sit elementum potestas, duplex etiam est motor, à quo mouetur; primum quidem dicitur graue habere potestatem ad naturaliter ascendendum, quia dum est graue, non ascendit, eamque vocant potestatem essentialem, quia non ascendere competit graui essentialiter, & per se, & quatenus est graue; sed si mutetur graue in leue, ut si ex terra generetur ignis, tunc statim ascendit actu, nisi ab aliquo impediatur; itaque moueri tunc dicitur à generante, à quo factum est ex graui leue, dans enim formam, dat omnia consequentia formam: quoniam igitur à generante accepit leuitatem, quam prius non habebat, ab eodem accipit etiam motum illi formae conuenientem; sursum ergo fertur, quoniam à generante factum est leue, quod prius erat graue: altera est ascendendi potestas in elemento iam leui, quando ab aliquo impeditur ne ascendat, ut quando ignis in infero aliquo loco inclusus non fertur sursum, sed potestatem habet ascendendi, quam vocant potestatem accidentalem, quia per se competit elemento leui esse in suo loco, vel ad illum ferri, si extra illum sit; quare si extra suum locum sit, neque ad eum moueatur, id est accidentale est; ab hac igitur potestate accidentali ad actum ducitur à remouente impedimentum, ut si vas aere plenum in fundo aquae detinetur, vi ab aliquo saxo superposito, & aliquis remoueat saxum; ascendit aer, & ab illo moueri dicitur, à quo abductum est impedimentum. Nullum igitur alium motorem habent grauiam & leuiam, nisi externum, nempe vel generans, vel remouens impedimentum: haec omnia ab ipso met. Arist. in dictis locis proferuntur, qui etiam in octauo illo Physic. expresse in hoc distinguit grauiam & leuiam ab animalibus, quod grauiam & leuiam non à se mouentur, sed semper ab externo motore, animalia vero à se, & à motore interno, nempe ab anima: sed rationem quoque addit Arist. ad hoc comprobandum: non potest idem secundum idem agere & pati, quia idem secundum idem esset simul potestate & actu; ergo non potest idem mouere seipsum, nisi duas habeat distinctas partes, vnā mouentem, alteram vero motam, quemadmodum in animali videmus distinguere animam mouentem à corpore motum; in elemento autem haec distinctio locum non habet.

Duplex in elemento potestas ad motum.

Primum argumentum.

habet, non potest enim diuidi nisi in primam materiam & formam, & vt concedatur formam posse mouere, materia tamen non est apta per se moueri, sicuti neque mouere: vt enim omne mouens debet esse actu, ita etiam omne, quod mouetur, debet esse actu, vt in 5. Phys. auscultationis Arist. docet; igitur materia neque est apta mouere, neque moueri per se: quare elementum diuidi non potest in partem per se mouentem, & partem per se motam. Addit etiam aliam rationem Arist. talem: id, quod se mouet, sistit etiam se, & mouet se contrariis motibus; ad elementum neque sistere, neque contrariis motibus mouere se ipsum potest; ergo non a se mouetur: itaque videtur de hac re non esse dubitandum hanc Arist. sententiam fuisse, quæ eam & aperte protulerit, & pluribus etiam argumentis comprobauerit. Magni etiam momenti sunt verba Arist. in calce prædicti contextus 32. octauo Physic. vbi soluere videtur tacitam quantam obiectionem: nam dicere aliquis poterat, si elementa ab externo motore mouentur, cur ergo motum illum vocas naturalem? est enim potius vocandus violentus, siquidem motus naturalis ille est, qui fit interno principio: respondet ibi Arist. grauiam & leuiam habere in se principium motus passiuum, non actiuum; aptitudinem enim internam, & propensionem habent, vt moueantur statuis quibusdam motibus ad propria loca, & hæc ratione motus ipsorum dicuntur naturales; mouentur tamen non a se, sed ab externo motore; quamobrem satis est principium motus passiuum, vt motus grauium, & leuium dici possint naturales. Huic igitur sententiæ complures ad amussim ita adherent, vt omnino inficiantur, grauiam & leuiam internam habere motorem.

Opinio dicentium elementa moueri à propriis formis, & eius comprobatio.

Cap. IV.

EX altera parte alij putant elementa à suis formis moueri, & ita motorem habere internum: ad quam sententiam tuendam multa, eaque satis valida ex Arist. argumenta sumuntur. Primum quidem ex initio 2. Physic. tale argumentum sumitur: forma elementi est natura, ergo est principium motus: assumptum patet, quia omnis forma naturalis, & materiam informans debet appellari natura, & alicuius motus principium, ergo est principium motus actiuum; nam proprium formæ est agere, materiæ vero pati: neque est quod aliquis dicat, formam elementi esse principium motus passiuum tantummodo; quia proprium solius materiæ est pati, forma vero non dicitur per se pati, sed solum ratione materiæ, in qua est; inquit enim Arist. in contex. 55. libri 1. de Gen. ratione. si quis esset à materia abiunctus calor, is nihil pateretur; ergo si forma

A elemēti est principium motus passiuum, id non est per se, sed ratione materiæ, necesse est igitur concedere etiam propriam eius operationem, quæ est agere, vt nomen ipsum significat; forma enim dicitur actus ab agendo; absurdum autem esset negare formæ propriam operationem, & eam tatum illi tribuere, quæ ei competit ratione materiæ. Confirmatur testimonio Aristot. 2. Physic. contex. 4. vbi naturæ definitionem declarans per discrimen naturalium, & artificiorum, inquit, artificia non habere in seipsis per se factiois principium: quum igitur hoc dicat ad differentiam naturalium, vult naturalia habere in seipsis per se principium motus effectiuum: elementum autem est corpus naturale, ergo debet in se habere principium motus actiuum, idque non potest esse aliud, quam sua forma. Idem ostenditur argumento efficacissimo, quod est Scoti, & Gregorij Ariminensis: effectus actus existens debet habere causam actus existentem, vt ait Aristot. in contex. 38. secundo Physic. quod quidem potissime verum esse debet de illo effectu, cuius esse consistat in fieri, cuiusmodi est motus; quum igitur motus grauis descendens sit effectus actus existens, causam debet habere aliquam coexistentem actui; hæc autem nulla præter formam esse potest, vt ostenditur à sufficiente enumeratione: vel enim est generans, vel remouens impedimentum, vel Cælum, vel locus naturalis, vel aliquid internum; aliud enim ne fingi quidem potest, à quo tanquam efficiente ille motus fiat: at generans esse non potest, quia hoc non agit amplius, imo neque agere potest; quum non amplius tangat, & potest interiusse, quando graue descendit; quare vel nullo modo coexistit illi motui, vel non coexistit vt causa: idem dicendum est de remouente impedimentum, huius enim actio in sola impediementi remotione consistit; remoto igitur impedimento non agit amplius in graue descendens, sicut etiam de generante dicebamus: non est etiam Cælum, quæ fuit Empedoclis opinio ab Aristoteli reprobata, vt prædiximus: neque locus naturalis, quia iam dictum est, locum mouere quidem vt causam finalem, at non vt efficientem, qualem in præsentia querimus: nulla igitur illius motus causa relinquitur illi coexistens, nisi illiusmet corporis forma. Ad hoc autem argumentum corroborandum maxime conferunt illa, quæ ab Aristot. in 2. Poster. Analyt. de causa & effectu traduntur; inquit enim effectus præteriti causam esse præteritam, præsentis præsentem, futuri futuram, actus existentis actu existentem, potestare existentem potestare existentem: quare dum effectus existit, necesse est, causam quoque simul eodem modo existere. Sumitur præterea argumentum validum ab experientia: nam si iam existens graue non sit in suo loco, neque ad illum moueatur, postea vero moueatur, & queramus, à quonam motore moueatur,

*Secunda
argumē-
tum.*

*Tertium
argumē-
tum.*

*Secundum
argumē-
tum.*

*Tertium
argumē-
tum.*

*Primum
argumē-
tum.*

*Quartum
argumē-
tum.*

tur, videntur illi cum Aristotele. respondere, à remouete impedimentum: at vero per hoc ipsum ostenditur moueri à seipso; nam si stet aliquandiu graue in aere alligatum filo, & suspensum, postea vero sua ponderositate filum frangat, & deorsum feratur, certum est filū fuisse impedimentum, idque à nullo alio sublatum fuisse, nisi ab ipso met graui deorsum premente per suam grauitatem; non potest autem graue remouere impedimentum, nisi ipsum moueatur prius seu tempore, seu saltem natura, quia nullum mouēs corporeum potest mouere aliud, nisi ipsum moueatur, graue igitur prius mouet seipsum, deinde cum motum insequitur fractio filii, quare à propria virtute mouetur; id quod liter de omnibus grauib; & leuib; dicendum est, eandem enim est eorum natura, & conditio: Hæc argumenta certe efficacissima sunt; ideo multi hanc sententiam receperunt, eamque acerrime tutati sunt, graua & leuia à suis formis moueri, vt Scotus 2. Sentent. distinct. 2. quæst. 10. & Gregorius Ariminensis 2. Sentent. distinct. 6. quæst. 1. artic. 3. ubi de hac re fusillime disputat, & omnes aliorum sententias diligenter expendit; & Ioannes Gandauensis; & Zimara; & alii recentiores complures. Res igitur difficultate non caret, quum ex altera parte habeamus testimonium Aristotelis clarum, quod graua & leuia non moueantur à se, neque habeant motorem internum, sed externum; ex altera vero extent argumenta validissima ex ipsius Aristot. principis de iuncta, quæ demonstrare videntur graua & leuia à suis formis moueri: quam obrem non absque ratione vtriusque contraria opinio viros grauissimos sectatores habuit.

Quid de hac dixerit Auerroes.

Cap. V.

Auerroes quoque videtur hac in re dubius fuisse, quum non idem ubique dicere videatur, ita vt non absque ratione Scotus in loco prædicto asserere potuerit, nihil certi ex Auerrois verbis desumi posse; nec desuerunt alii, qui aliqua ex parte Auerroem sequuti; aliqua etiam ex parte eius sententiam reiecerunt. Nos igitur breuiter ea referemus, quæ ab Auerroe variis in locis dicuntur, & repugnantias, quæ Auerroi attribuntur ab aliis, vt appareat, re hanc summa plenam esse difficultate. Auerroes in 8. Physic. in ea parte, in qua Aristoteles de graui, & leuium motu sermonem facit, nil aliud dicere videtur, quam illud idem, quod ibi ab Aristotele dicitur, elementum moueri per se à generante, à se autem non moueri; & in Commentario 30. rationem afferens, cur non à se, moueatur, inquit, non mouetur à se, quia non diuiditur, in motorem, & motum; materia enim quum sit ens mera potestate, neque mouetur per se, neque mouet. At in primo Commentario 2. Physic.

Aficor. clare dicit Auerroes elementum moueri à se. quoniam habet principium motuum in seipso; & in Comment. 71. quarti Physicorum inquit, mouens in elemento est forma; motum autem est materia, & ita elementum diuiditur in motorem & motum; idem legitur accuratius ab Auerroe explicatum in libro 3. de Cælo. Comment. 28. qui præcipuus locus est, in quo hac de re. differuit, & sententiam suam profert Auerroes; inquit enim motorem in elemento esse formam, motum vero esse non materiam nudam, sed materiam formatam; id est, totum ipsum compositum, sic enim elementum vere dicitur in seipso habere principium motus & actuum, & passiuum; nam vtroque munere fungitur forma vt duobus modis accepta, mouet enim vt forma; mouetur autem vt est in materia, & vt materiam perficit; non est enim inconueniens, quod idem dicatur & agendi ratio, & patiendi, vt alio, & alio modo acceptum. Sed difficultatem auget aliud quiddam, quod ibidem ab Auerroe dicitur, atque etiam in Commentario 71. quarti Physicorum; nam explicare volens modum, quo elementum à se mouetur, inquit, moueri à seipso per accidens, non per se, idque ita declarat: graue descendens mouet primo aere medium vt causa, deinde ad motum aeris cedens mouetur etiam graue, quare à primo ad vltimum mouetur elementum à se per accidens; comprimit enim aerem, & per se illum mouet, deinde ad motum aeris ipsum quoque mouetur: vtitur autem ad hoc declarandum exemplo naturæ, qui dum nauim per se mouet, seipsum quoque mouet per accidens; mouet enim primo nauim, non se, sed motum nauis consequitur vt ipse quoque moueatur.

Sensus opinionis Auerrois secundum aliquos, & eius reprobatio.

Cap. VI.

Postremum hoc Auerrois dictum magnas posteriorum alterationes excitauit: quorum aliqui eam sententiam sequentes quod graue & leue à solo generante moueantur, à forma vero nequaquam; dixerunt Auerroem optime sensisse, id eo que sententiam suam Auerrois auctoritate confirmant: loquens enim Auerroes de grauium, & leuium motore per se, à nullo alio ea moueri dixit, nisi à generante; quod Aristot. quoque pronunciauit; à se autem moueri concessit, non quidem per se, sed per accidens; quæ Aristotelis quoque sententia fuit, qui aere graue, & leue moueri per accidens à remouente impedimentum, remouens autem esse potest non modo aliud externum, sed etiam ipsum immer graue, & leue, quemadmodum supra de graui filum rumpente dictum est, graue namque per vim à generante susceptam rumpit filum, quo suspensum erat, & à quo impediabatur, ne descenderet, &

ret, & statim rupto filo deorsum fertur; sic etiam aer substans impedit aliquantū; & aliquam resistantiam facit descensui grauis, debilem tamen, quam graue facile superat, & remouet aerem impediētem, & ita per remotionem impediēti mouetur à seipso per accidēs, tanquam à remouente impediēti, per se autem à nullo, nisi à generante, vt etiam Arist. dixit: itaq; hi concludunt primam esse Auerrois opinionem, & esse eam ipsam, quam ipsimet videntur, Sed hæc sententia, et si magnam habet veritatis speciem, falsa tamen est, nec Auerroes, si ita sensit, defendi vllō modo potest; impugnatur autem sensus hic à Gregorio Arimincē, & ab alijs, quo circa satis nobis erit; pauca tantum, quæ præcipua sunt, aduersus hanc sententiā in medium adducere. Primum sic argumentor: graue mouet aerem per se, ergo est causa motus aeris, igitur ipsum quoque graue mouetur, nam mouens corporeum non potest mouere, nisi ipsum quoque moueatur: quoniam igitur motus grauis est causa motus aeris, necesse est vt prior illo sit, si non tempore, saltem naturā, ergo in illo priori naturā mouetur graue sine vllō aeris motu; non ergo ad motum aeris mouetur graue, sed potius aer ad motum grauis; graue igitur à se mouetur immediate, quare etiam per se, quia nō per medium aeris motum, idque ita clarum esse videtur, vt nullam defensionem recipiat; prius enim debet moueri graue, quam aer, quia non alia ratione mouet aerem, nisi quatenus premit, & ad centrum tendit. Confirmatur hoc: quia motus grauis descendens est motus naturalis, motus autem aeris à graui est violentus, quum fiat ab externo principio; at motus violentus non potest esse prior motu naturali, sed est potius posterior, & ipsum insequitur. Præterea omne per accidens debet reduci ad aliquod per se, ergo si mouetur graue à se per accidens, debet ab aliquo moueri per se, à quo igitur, nisi à seipso? dicere enim non possunt ab aere moto, qui illud secum ferat, hoc enim falsum esse iam ostendimus, quum motus aeris insequatur potius motum grauis, quam efficiat.

Secundū argumentum. Zimara vero ad hoc respondit: graue mouere aerem, & ipsum prius moueri per se, non tamen à se, sed à generante: at tamen ad generans confugere non est satis tutum, quia hoc non coexistit descensui grauis: quare aliam eius motus causam excogitare oportet, sicut antea dicebamus, quoniam omnia iam adducta argumenta hanc Zimaræ responsionem repellunt. Id vero, quod diximus, motum aeris esse posteriorem ipso grauis motu, clarum est cuiuslibet consideranti, neque id debet aliquis inficiari, aer enim non mouet graue descendens, neque ipsum secum fert descendendo, sed potius cedit graui descendenti; quum enim resistit illius descensui non possit, ab eo moueri, & pellitur. Exemplum quoque naturæ & artis, quo Auerroes vti-

tur, refragatur huic opinioni, & id, quod modo diximus, confirmat: natura enim mouetur quidem motu nauigationis cū naui, quam mouet, sed tamen nō potest eam mouere, nisi prius moueat seipsum alio motu, & eo quidē per se: non enim moueret nauim, nisi prius sua mēbra moueret, & per ea mota moueret nauim, necessarium enim est, vt mouens corporeum moueat aliud per sui ipsius motum: sic ergo etiam graue non potest aerem mouere, nisi ipsū motu priore moueatur, siquidem per suum motum mouet aerem; moueri autem dicendum est à se, si recta est Auerrois comparatio, quia etiam natura primo mouetur à se; deinde nauim mouet. Ex his igitur patet, sensum hunc, quem illi attribuunt Auerroi, defendi nullo modo posse.

Opinio Scoti, & aliorum plurium.

Cap. VII.

His argumentis moti alii complures, quum eundem sensum verbis Auerrois attribuerint, ab eius sententia recesserunt; vt Scotus, & Gregorius Arimincē, & alij posteriores, qui dicunt elementum moueri à seipso, non per accidens, vt dicere videtur Auerroes, sed per se: ac quia hoc dicentes ostendere debuerunt quomodo elementum diuidatur in partem mouentem, & partem motam, in hoc declarando non consenserunt; Scotus inquit non esse in elemento necessariam hanc distinctionem, & hac vti ratione duplex est agens; vnum vniuocum, quod etiam formale appellatur, quia per formā, quā habet, agit; alterum vero æquiuocū, quod etiam virtuale appellatur, quia non per formam agit, sed per virtutem, vt Caelum calefacit tanquam agens virtuale, etenim non per calorem, siquidem calorem nō habet, sed per vim producendi calorem, quæ prædictum est: agens igitur formale nō potest agere in seipsum, quia quum iam habeat formam non potest eam amplius recipere; quam obrem necesse est vt sit re distinctum à patiente: at agens virtuale potest absque vlla repugnantia agere in seipsum, quum enim non habeat formam, quam est aptum producere, recipere eam potest: prius enim habeat actū virtualem, sed potentia formalem, quare potest à seipso recipere actum formalem, quem non habebat. Quoniam igitur forma elementi est agens æquiuocum respectu motus localis, & elementum habet potentiam formalem, quia est aptum recipere motum illum, potest absque vlla absurditate à virtute sua productiua recipere motū formaliter. Videtur autem hæc Scoti distinctio etiam ab Auerroepo ni alijs verbis, quando in Comment. 28. lib. 3. de Cælo inquit, lapis mouet se quatenus est actū grauis, & mouetur quatenus est potestate inferius; nam dicere actū graue, est dicere habens actum virtualem, hoc est, virtutem producendi motum descendens-

*Opinio
na repro-
batio.*

*Primum
argumē-
tum.*

*Secundū
argumē-
tum.*

*Tertium
argumē-
tum.*

*Responsio
Zimaræ.*

*Impugna-
tio.*

*Op
Sco.*

*Ag
dis*

*Am
rocs*

nīs dicere autem potestate in infero loco, est dicere potentiam formalem, nam locus proprius inftar formæ est, quam graue per suum motum naturalem adipiscitur. Est igitur Scoti sententia, elementum à seipso moueri, hoc est, à sua forma, idque non per accidens, sed per se nec requiri distinctionem realem motoris & moti, propterea quod est agens æquiuocum, quod absque vlla absurditate potest agere in seipsum.

Recentiorum argumentatio contra Scotum, & eorum opinio. Cap. VIII.

Aduersus hanc Scoti sententiam quidam posteriores inuehūtur hoc potissimum argumento, quod ea admīssa ruit progressus Arist. in 8. Physicā ad inueniendum primum motorem immobilem; is enim nititur necessario eo fundamento, quicquid mouetur, ab alio mouetur: hoc autem de medio tollitur dicendo, posse idē moueri à seipso absque reali distinctione mouentis & moti; nam aduersarius diceret deueniri quidem in mouentibus & motis tandem ad primum, sed id simplex esse, & à seipso moueri, quia est agens æquiuocum, habens actum virtuale, & potentiam formalem: tota igitur illa Arist. argumentatio nos ad solum Cælum duceret, quod non secus ac elementum, diceretur à seipso moueri absque distinctione mouentis & moti: sicutaq; de inueniēdo via naturali æterno motore immobili esset penitus desperandum, si nullam habemus aliam viam, nisi ex æterno motu, ut alibi de inonstrauimus. Ipsi igitur aliter dicunt, esse in elemento realem distinctionem mouentis & moti, licet subiecto nō seiungantur; etenim forma est mouens, materia vero est id, quod mouetur; forma namq; est actionis principium, materia vero omnis passionis: sic ergo sublatam esse arbitrantur omnem difficultatem, quum ita pateat graue & leue à se moueri per se, non per accidens, ut existimauit Auerroes.

Impugnatio sententia recentiorum.

Cap. IX.

EGO vero de Scoti quidem sententia postea dicam, ea namque fortasse proxime omnino ad veritatem accessit. Quod vero ad hos recentiores attinet, puto eos penitus aberrasse in hac Scoti impugnatione, quoniam eorum opinio vel falsa est, vel in idem cadit cum sententia Scoti, quam reprobarunt; nam est quidem materia radix omnis passionis, ipsa tamen per se non sufficit, ut sit idoneum subiectum motus; quia id, quod mouetur, debet esse actū, ut in 5. Physic. auscultationis Aristotel. docet. Ut vero etiam concedamus, materiam habere potestatem recipiendi motum, ex hac tamen non magis ascensum recipiet, quam descensum; quare quod graue habeat determinatam propensionem ad descendendum, hoc est materia prouenire non potest, sed prouenit à forma materia habentem

Ate; nam est quidem materia pati, sed determinate pati hoc potius, quam illud, à forma est, non à materia: coguntur itaque dicere, non materiam solam, sed totum compositum primo motum illum recipere, & formam esse rationem recipiendi: atqui eadem forma est etiam mouens, ergo mouens & motum re nō distinguuntur: quæ Scoti sententia fuit, atq; etiam Auerrois dicentis, forma elementi mouet ut forma, & mouetur ut est in materia; graue namque deorsum fertur, quia est graue, non quia materiam habeat; ergo ut tali motu, non alio, moueatur, non à materia habet, sed à grauitate, quæ est etiam mouens; nec absurdum videtur, quod eadem forma sit simul ratio agendi, & ratio patiendi, principium motus & actuum, & passiuū, variis modis considerata, sicut alibi declarauimus. Itaque si hi recentiores intelligant, materiam esse motam, hoc est, materiam ut formam, quod est dicere totum compositum, eorum sententia non differt à sententia Scoti & Auerrois, sed eis difficultas integra manet, quomodo id esse possit sine reali discrimine mouentis & moti: quod si intelligant, materiam esse per se motam, falsa omnino est eorum sententia, tum quia nec absolute materia est per se mobilis, nec ad hunc statum motum habet determinatam propensionem: adde quod Aristot. aperte negat, elementum diuidi in partem mouentem, & partem motam; cui sententiæ isti manifeste aduersantur, dum hæc dicunt.

Nonnullorum opinio de motu elementi in vacuo, & eius consutatio.

Cap. X.

QUUM autem Auerroes in memorato Comment. 71. quarti Physic. præter id, quod modo considerauimus, dicat etiam nullam in vacuo, si vacuum daretur, fieri posse elementi motum, iidem posteriores in hoc quoque Auerroem reprehenderunt, imo etiam ex professo Aristotel. hoc idem dicentem; hoc igitur in præsentia breuiter considerare, præterquam quod ipsum per se non parum est utile, & intellectu dignum, non est etiam, ut fortasse videtur, à proposito alienum, sed ad sequentia conferet, & illi quoque in hac ipsa de motu grauium, & leuium disputatione sermonem de hoc facere voluerunt. Auerroes igitur ibi ex Aristotel. sumit, necessarium esse plenum ad motum elementi, propterea quod continuitas in motu à resistentia prouenit, at in elemento nulla mobilis ad motorem internam resistentia est; ideo externa requiritur, si debeat fieri continuus motus; medium enim plenum resistit aliquantum elemento motu, & ita facit continuitatem; quamobrem si daretur vacuum, elementum in eo positum non moueretur, sed momento temporis ad locum suum transiret, qui non esset motus, sed mutatio

Aristot. & Auerrois opinio de motu elementi in vacuo.

*Recentio
res con-
tra Ari-
stot.*

*Scotus.
Resisten-
tia du-
plex.*

*Impugna-
tio & A-
ristot. de
sensu.*

*Omni-
resisten-
tia fit ab
actu.*

ratio subita: qua in re Auerroes Auempacem re-
prehendit dicentem, ad motum elementi non
esse necessarium medium plenum, quandoqui-
dem etiam in vacuo, si daretur, fieri elementi
motus posset, isque continuus. ob internam re-
sistentiam. Aduersus Arist. & Auerroem hi re-
centiores insurgunt, & aperte profiterentur, Arist.
nō cognouisse quæ sit resistentia in motibus ele-
mentorū, imo & multa falsa dixisse in 7. Physic.
pe proportionibus in motu: aduersus quæ ipsi
plura adducunt experientia, quibus se cogno-
uissentantur falsas esse illas proportiones, &
hanc falsitatem processisse ex hoc falso funda-
mento, quod forma elementi mouens ipsum
non habet à mobili aliquam internam resistentiam,
sed solum externam à medio pleno. Ipsi
igitur sequentes opinionem Auempaces ibi ab
Auerroe reprobata, quam etiam sequutus est
Scotus 2. Sentent. distinct. 2. quæst. 9. dicunt, du-
plicem esse resistentiam in motu elementi natu-
rali: vnā externam, & accidentalem, quæ fit à
medio pleno, & facit vt tardior sit motus in ple-
no, quam esset in vacuo: alteram vero internam,
& essentialē, qua elementum motum resistit
formæ mouenti, ita, vt etiam in vacuo, si daretur,
fieret continuus motus: rationem autē
vt mobile resistat suæ formæ mouenti, dicunt
esse, quod mobile est continuum, & spatium
quoque continuum; repugnat autē continuo
transeunti per continuum, esse eodem momen-
to in omnibus simul partibus illius continui, sed
necesse est vt transeat prius per vnā partem,
quam per aliam: hæc igitur est necessaria resi-
stentia interna; ex qua fieret vt elementum in
vacuo positum, continue moueretur. Ego vero
pro Aristotē. defensione possem facile demon-
strare, quantum isti decepti sint in illis experi-
mentis, quæ aduersus Arist. adduxerunt, reuera
enim non officiunt dictis Aristot. in 7. Physic. de
proportionibus in motu; sed quoniam aliūnum
hoc esset à nostro instituto, omittendum in præ-
sentia est, licet ipsi duæ de motore grauium & le-
uium disputationi id inferere voluerint; sed si
quando datum nobis fuerit in libris Physicos
edere commentarios; diligēter hac de re loque-
mur: nunc de eo, quod ad rem magis pertinet,
pauca dicere satis erit. Dico falsum esse id, quod
isti imaginantur de illo interna, & essentiali resi-
stentia mobilis, nulla enim in elemento esse po-
test; quod autem de elemento dicimus; id de om-
ni naturali corpore; quod vt graue, vel vt leue
mouear, intelligendum est: ratio autem est,
quoniam omnis resistentia fit ab actu, potentia
enim non resistit, quum sit aptitudo indistincte
respicens opposita; sed actus est qui resistit ac-
tioni alterius contrarij actus, siquidem non sit
actio, nisi ab actu: non potest igitur esse interna
resistentia, nisi vbi est duorum actuum composi-
ticio, vt in animali, quod etiam in vacuo posi-
tum (vt ibidem ait Auerroes) continuo motu

A moueretur, ob internam resistentiam corporis
grauis ad animam mouentem: sic etiam viden-
mus præuiam generationi alterationem esse
motum continuum, ob resistentiam qualitatis
contrariæ ad contrariam; at in illuminatione
nulla est successio, quia nulla resistentia, quia
lumen non habet contrarium; quare illumina-
tio etiam magni spatij fit tota simul subito, non
in tempore aliquo. Quoniam igitur in elemen-
to vnicus est actus, nulla in eo esse potest inter-
na resistentia, nisi dicamus eandem elementū
formam sibi meti resistere nam dicere non possumus,
elementū resistere suæ formæ, nisi per iuu
actum, hic autē est forma ipsa; sic igitur dicere-
mus, formā sibi ipsi resistere, quod ne imaginari
quidem possumus. nulla igitur est resistentia
elementi moti ad formam mouentem, sed po-
tius summa contentio, quum eadem sit ratio a-
gendi & recipiendi, si enim ad illum ipsum reci-
piendum motum sit elementum propensum,
quem apia est efficere forma, non potest ele-
mentum motum resistere suæ formæ mouenti;
igitur opinio Aristotē. vera est, & rationi con-
sentanea; non tamen negamus in motu elemen-
ti internam resistentiam per accidens; de qua
posterior loquemur, sed solum negamus resi-
stentiam per se, qualem isti ponunt, nam si posito
elemento in vacuo inesset resistentia interna,
ea non posset esse nisi per se; at resistentia per ac-
cidens non potest habere locum, nisi in medio
pleno, vt mox considerabimus. Peccant etiam
isti in afferenda ratione huius resistentiæ; tum
quia dato vacuo illud non potest esse quantum,
nec habere partes, quum absque subiecta sub-
stantia quantitas non possit existere; tum quia
hoc etiam concessio adducunt non causam pro-
causa, nil enim aliud dicunt, nisi impossibilitatem
consequentem, quam nos quoque confitemur,
sed hæc simul esse potest cum veritate con-
sequentis; dicimus enim, esse impossibile ita
transferri mobile per omnes partes spatij quan-
ti, vt eodem momento sit simul in omnibus; hoc
tamen necessario deduci ex vacui positione,
proinde validam esse hanc consequentiam, si ele-
mentum esset in vacuo, ad locum suum transi-
ret subito, & absque vlla successione; quia quan-
do agens à nullo prohibetur, & nihil ei resistit,
necesse est subito fieri mutationem, vt in illumina-
tione videmus. Possimus autem hoc confir-
mare ex argumentatione Aristotē. in con-
text. 79. octauū Physic. vbi sic argumentatur: si in
magnitudine finita inesset vis motus infinita,
moueret subito non in tempore, propterea
quod finiti ad infinitum nulla est proportio,
proinde nulla resistentia moti ad motorem; at si
dicere licet, non sequitur, quia quantum non
potest transire subito per spatium quantum,
quum non possit simul eodem momento esse in
omnibus eius partibus, argumentatio illa Ari-
stot. redderetur inefficax; est tamen efficax, quia

consequens, licet sit impossibile, deducitur tamen ex illo antecedente, & valida est consequentia. Quod si ex impossibilitate consequentis liceret inferre consequentiam prauitatem, tolleretur penitus argumentatio per ductionem ad incommodum, per eam enim inferitur consequens impossibile ut impossibile, efficax tamen esse potest consequentia; sed hoc magis est manifestum, quam ut pluribus verbis indigeat. Pater igitur, hos in referenda opinione Scoti, & iis, quæ ab Arist. & ab Auerroë dicuntur 4. Physic. 71. multiplicariam errasse. De ipsa vero Scoti sententia posterius dicemus, quum nostram hac de resistentiam proferemus.

Distinctio potentia & agentis.

Cap. XI.

OMnia, quæ hæcenus dicta sunt ad id pertinent, ut quanta sit hac in re difficultas, exiis, quæ ab aliis dicuntur, intelligeremus; restat ut ipsam huiusce rei veritatem declaremus, eamque ab omni difficultate, si fieri possit, vindicare nitamur. Plena huius difficultatis solutio in duabus (ut arbitror) distinctionibus est constituta: quum enim quaestio proposita sit de motore grauium, & leuium, & nil aliud sit mouere, quam ducere de potentia ad actum, idque fiat ab agente, cognoscendum est quod duplex sit potentia, & quod duplex sit agens. Potentia dupliciter sumitur, ut Arist. docet in calce libri de interpretatione: nam proprie sumitur pro illa, quæ respicit, & præcedit actum; improprie autem, & æquiuoce sumitur etiam pro illa, quæ est coniuncta cum actu, ut quando dicimus Cælum posse moueri dum actu mouetur; sed hæc ad præsentem considerationem non pertinet, quia Aristot. quando in context. 32. octauo Physic. distinguit in graui & leui duplicem potentiam, non intelligit nisi illam, quæ præcedit actum, nempe potentiam ad motum, quando mobile non mouetur: hanc igitur Aristoteles ibi considerans duplicem esse dicit; vnam interpretes vocant essentialiam, alteram accidentalem: essentialis ea dicitur, quæ quum sit primario ad formam, est secundario ad motum, qui consequitur formam; talis potestas ascendendi est in elemento graui, illud enim est potestate leue, proinde potestate ascendit; sed quando iam est factum leue, tunc nisi impediatur, ascendit; & iure dicitur essentialis, quia denotat negationem motus à medio, quæ per se competit graui, quia graue quatenus est graue non ascendit: accidentalis autem potestas ascendendi est in elemento leui, quando, quum iam sit leue, non ascendit, quia ab aliquo impeditur; nam leui extra locum suum existentem accidentaliter est non ascendere. Has igitur duas potentias in memorato loco Arist. ponit; at nisi nos tertiam adiiciamus, non possumus assequi huiusce rei veritatem, sed decipiamur necesse est: quam erroris multorum causam fuisse exi-

Astimo; Arist. enim duas tantum illas ibi considerauit, quoniam hæc solæ ad eius scopum conferebant, sed tertiam, quam ego nunc adiiciam, non negaret, quum sit per se manifestissima; quoniam enim de illa potestate loquimur, quæ dirigatur ad actum, actus, quem vtraque illa potentia respicit, nullus alius est, nisi motus ipse, ibi namque Arist. considerat potentiam ad motum in elemento quiescente; ideo quando iam mouetur, tunc ductam esse dicit vtramque potentiam ad actum, quem respiciet; sic enim graue aut leue transiit de non moueri ad moueri, & terminus ad quem illius transitus est motus ipse: at quando elementum actu mouetur, negari non potest ipsum esse adhuc in potentia, non tamen amplius ad motum, sed ad locum suum, siue ad suum vbi, quod adhuc non potitur actu; patet enim hoc ex definitione motus, in qua dicitur motum esse actum imperfectum eius, quod potestate est, quatenus est potestate; intelligit enim potestatem non ad motum, sed ad terminum & finem ipsius motus: quum igitur in aliis duabus potestatibus, & earum ductione ad actum, terminus ad quem, non sit alius, quàm motus ipse, ad quem ex quiete transit elementum; in hac tertia potestate, seu eius ductione ad actum, terminus ad quem, non est amplius motus, sed locus, vel qualitas, vel aliud quippiam, ad quod tendat motus: hæc igitur sit prior distinctio. Altera vero est, quam Scotus ponit in sua quaest. 56. Poster. Analyt. quæ tamen in hac disputatione non est vsus, quum maxime ea uti debuisset: efficiens duplex est; vnum, quod cum transmutatione efficit, & quartum causa genus constituit, quod ab Aristotele vocari solet principium vnde motus, quia semper cum motu efficit; huic proprie dicto efficienti competit definitio potentia actiua ab Arist. tradita in 9. Metaphysic. potentia actiua est potentia transmutandi aliud prout est aliud, tale namque efficiens requirit necessario patiens diuersum, quia nihil potest mutare seipsum, & ducere de potestate ad actum: hoc efficiens habet à patiente aliquam resistantiam, à qua successio in motu prouenit, quocirca iure vocatur ab Arist. causa vnde motus: alterum est efficiens, quod non per transmutationem efficit, sed per solam emanationem effectus ab eo, quasi ipso non operante effectus sponte sua illud insequi videatur; tale efficiens est in corporibus naturalibus forma respectu accidentium, & proprietatum consequentium in eadem re: iccirco dicere Logici solent, rationalitatem esse causam effectricem risibilitatis in homine, non quidem transmutantem, quia non agit rationalitas in hominem faciendo ex non risibili risibilem; sed sine vlllo motu; sine vlla transmutatione, quum primum est rationale, statim consequitur vt sit risibile, ita vtriusque risibilitas à rationalitate absque vlla mutatione emanare videatur; ob id hoc improprie dicitur efficiens,

L

redu-

tur grauia & leuia : & respondet his verbis [*causa est, quia a causis naturae aliquo, & hoc inest graui & leui esse*] quum enim quaestio propter quid sit quaestio proxima & immediata causa, non respondet Aristot. generans esse causam cur moueantur, quia generans est causa remota, per quam non satisfieret quaestioni propter quid; sed respondet ipsamet elementi naturam causam esse illius motus, eamque ipsius essentiam esse; at qui haec est forma, itaque secundum Aristotelem forma grauis, aut leuis est proxima causa illius motus. Hoc idem notare possumus in context. 24. lib. 4. de Caelo, ubi Aristot. eandem quaestionem facit, propter quid fertur ignis sursum, & terra deorsum; ad quam similiter, imo & clarius respondet, quod haec in seipsis habent mutationis principium; & in hoc distinguit haec mobilia motu naturali à sanabili, & augmentabili, quae mutantur ad sanitatem, & ad magnitudinem ab externo principio; intelligit autem à principio actiuo; ergo vult propter elementum naturam esse principium actiuum sui motus naturalis: quod videtur etiam satis clare pronunciaffe in contextu. 84. secundi Physic. ubi inquit, naturalia esse illa, quae ab aliquo in seipsis principio continue mota perueniunt ad aliquem finem, asserere ergo videtur, omnia naturalia moueri ab interno principio actiuo, non inferiora corpora respicit, in quibus idiuersae verum esse arbitrat. Confirmatur etiam haec sententia per ipsamet aduersariorum dicta: declarantes enim, quomodo generans sit motor grauium & leuium, dicunt, generans dat formam; dat igitur etiam motum, quia dans formam dat etiam omnia consequentia formam mediante forma: hoc enim eorum dictum si falsum sit, nullam eorum opinio defensionem habet, generans enim non dabit motum: si autem verum esse concedamus, per illud ipsi veritatem confitentur, & in nostram sententiam veniunt. Primum quidem dubia est eius dicti veritas, quoniam accidentia formam consequentia duplicia sunt, alia habent esse permanentem, vt risibilitas in homine, & calor in igne; alia vero habent esse fluxile, cuiusmodi est motus: de illis igitur, quae habent esse permanentem, clara res esse videtur; nam agens vna & eadem actione; qua dat formam, dat etiam haec formam consequentia, vt generans hominem dat eadem actione formam, & risibilitatem consequentem, licet hanc per mediam formam: at de motu secus est, generans enim dans elemento formam, non dat eadem actione motum, quia cessat generantis actio in primo esse formae, quod est vltimum non esse ipsius motus, siquidem motus nondum est, sed postea erit, quando generans non amplius agit; generans ergo dans formam non dat eadem actione motum consequentem. Sed admittamus dicti huius veritatem, admitti enim potest in hoc sensu, quia dans elemento for-

A mam, dat vim moticem sui ipsius; at hoc dicere, est dicere formam esse moticem elementi, quare hoc ipsi dicentes veritate aperte contententur: dum enim dicunt, consequentia formam, fatentur motum elementi insequi formam, proinde esse effectum formae; quod etiam clarius affirmant, dum addunt, mediante forma; sic. n. fatentur, generans non esse causam immediatam, quum intercedat forma, per quam mediam generans dat graui & leui motum: rectissime etiam vtuntur illa dictione [*consequentia*] sic. n. ipsa veritate ducti dicunt formam esse motus effectricem per emanationem; à tali namque efficiente ita emanat effectus, vt ipsum insequatur sicut vmbra corpus absque vlla transmutatione; aliud enim est motum producere, aliud est rem producere cum motu & transmutatione; efficiens quidem transmutans producit rem cum motu, ideo generans producit motum elementi per mutationem substantialem; at forma elementi producit motum tanquam rem consequentem, nec producit per transmutationem. Quod vero aliqui ad se tuendos dicunt, formam non esse causam effectricem, de qua in praesentia loquimur, sed potius esse causam formalem, falsum est; quia forma est quidem causa formalis corporis naturalis; at accidentium non est causa formalis, sed effectrix, vt etiam de anima asserit Aristot. in context. 36. secundi libri de anima; nec video, quomodo aliquis sanx metis dicere possit, formam compositi esse formam etiam accidentium. Sed his causa deceptionis fuit, quod non cognouerunt efficiens per emanationem ratione saltem distinctum à causa formali; nam formae vtrunque competit variis respectibus; alius enim est causandi modus, quo forma elementi est illius corporis causa formalis, quae ipsum in specie constituit, & alius; quo eadem in eodem corpore motum naturalem producit. Videtur autem Aristoteles ipse hoc efficientium discrimen pulcherrime significasse in illo contextu 32. octaui Physic. nam efficienti transmutanti accommodat verbum ποιῶν, & de hoc loquens dicit: graue & leue non habere in se principium effectiuum motus, sed solum passiuum, effectiuum enim habet extra se, à quo ducitur de quiete ad motum: efficienti autem per emanationem accommodat verbum ἐπεργεῖν, quod ibi Latine legitur, agere, seu operari; inquit enim, graue & leue agere statim, & operari; & ita illis attribuit actionem ex se tunc, quando iam cessauit effectio agentis externi generantis, vel remouentis impedimentum: multo tamen manifestior est Graeci verbi significatio, nam maxime proprie verbum, ἐπεργεῖν, denotat efficiens per emanationem; significat enim exire ex seipso in actum, & in operationem à natura manantem, postquam cessauit effectio generantis, vel remouentis impedimentum. Quarta pro-

Aliud est producere motum, aliud est rem producere cum motu.

Nota de agente per emanationem.

*Agentis
per emanationem
actio est
immans.*

positio est, in motu naturali grauium & lenium, requiritur necessario, vt non penitus sit re distinctum mouens à moto: hæc ex tertia propositione deducitur, & eam consequitur ex necessitate, nam agens quidem transmutans rem de potestate ad actum est necessarium distinctum re à patiente, quia nihil ita in seipsum agit, sic enim esset simul potestate & actu secundum idem, vt argumentatur Aristot. in contex. 40. illius octauo libri, quoniam ibi loquitur de solo agente transmutante: sed agens per emanationem non potest esse re distinctum à patiente; à forma namque accidentia consequentia emanant in eodem compositio formato, non in aliquo externo; extra vero agit forma non aliter, quam transmutando; quod clarum est per inductionem, dicimus enim, formam hominis esse causam risibilitatis, effectricem per emanationem, non ita tamen, vt dicatur homo diuidi in corpus & animam, & anima efficiat risibilitatem, corpus vero seclufa anima eam primo recipiat, sed totum compositum animatum recipit primo hanc proprietatem, & quatenus est animatum; proinde anima est tum agens, tum ratio patiendi, diuersis tamen modis, nam agit vt forma, recipit autem vt iuncta materię: sic à forma ignis emanat in ipsomet igni summus calor, quæ est ignis proprietates, non ita tamen, vt sola materia patiatur, quia materia informis non est idoneum subiectum caloris, sed totus ignis dicitur subiectum caloris vt tali forma formatus; eadẽ igitur forma agit vt forma, & recipit vt est in materia hæc autem eadem per calorem insequentem agit extra se in alia per transmutationem, dum res alias calefacit & vrit. Sic igitur etiam de motu elementi dicit Auerroes 3. de Cœlo 28, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt in materia; nam moueri tribuitur soli formæ, tali autem motu moueri tribuitur illi corpori, vt ab ea forma constituto. Ex his autem patet, in motu elementi non posse diuisionem fieri in partem per se mouentem, & partem per se motam; quia per se mouens est forma, per se motum est totum compositum, quod eandem formam complectitur: attamen ibi quoque notari potest aliqua distinctio realis; quum enim compositum constet ex materia & forma, distinguitur re à forma ratione materię, quæ est distincta re à materia, sed ratione formæ non re distinguitur, sed ratione, quatenus aliud est forma vt forma, aliud est forma vt in materia: idque respexit Auerroes in 4. Physic. Comment. 71. quando dixit elementum diuidi in motorem & motum, quatenus motor est forma, & motum est materia; non enim absolute dixit materiam per se moueri, nam in Comment. 28. inquit, id quod mouetur, esse totum elementum, sed significare tantum voluit illam, quæ ibi notari potest. mouentis & moti realem distinctionem; ea enim est, quæ sumitur à reali distinctione mate-

ria & formæ. Talis autem distinctio partim realis, partim rationis, necessaria omnino est in agente per emanationem; quia vbi sola forma sine materia suam edit operationem, ea non potest esse nisi forma abiuncta à materia, cuius actio est ipsius substantia; quare nullus ibi notari potest effectus ab efficiente distinctus, proinde neque efficiens appellari ea ratione potest; vt igitur effectus emanans sit ab efficiente distinctus, tamquam accidens insequens formam vt causam, necesse est materiam quoque adesse, quæ formata tali forma illum recipiat, & ita faciat aliquam realem distinctionem: contra vero non potest omnino esse distinctio realis, quia potest quidem agens agere in aliud extra se per transmutationem; & ductionem de potestate ad actum; at per emanationem non potest agere in aliud, quia effectus emanans non potest nisi in eo ipso recipi, à quo emanat, hoc enim significat verbum emanare; eaque est distinctio rationis, quæ significauit Auerroes dum dixit, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt in materia; non datur igitur effectus à forma emanans, & ab ea distinctus tanquam à causa, nisi in rebus materialibus, nec potest ibi esse prorsus realis distinctio agentis & patientis, sed partim realis propter materiam, & partim rationis propter formam. Postrema tandem propositio hæc est; si motum elementi redigere velimus ad motorem per veram efficientiam, & per transmutationem, elementum mouetur à seipso vt ab agente transmutante, non tamen per se, sed per accidens: hæc per solam rei considerationem manifesta redditur; nam graue descendens mouet aerem, qui ei cedit, quare motum aeris consequitur vt graue deorsum feratur, non enim moueretur graue, nisi substans aer, vel aliud eiusmodi corpus illi cederet, à primo igitur ad vltimũ mouetur graue à seipso per accidens, quia per aerem mediũ qui primo mouetur à graui. Est autem notandus in motu grauis & leuis hic ordo, si nõ temporis, saltem naturæ: primum quidem mouetur elementum à sua forma per se, tanquam ab agente per emanationem, ab ea namque emanat immediate motus naturalis in ipsomet elemento, non per medium aerem, & nisi graue primo seipsum moueret, nõ premeret aerem: secundo totum graue, non forma eius, per suum motum mouet aerẽ tanquam agens transmutans; sic enim agit in aliud, & ibi adest perfecta realis distinctio mouentis & moti, & resistentia patientis, à qua in motu successio prouenit; iam enim diximus, nullam esse in elementi motu internam resistentiam, sed externam solum, quia in mouendo per emanationem nulla potest esse resistentia, nisi dicemus, eandem formam sibi met obistere, quod nullo pacto dicendum est: tertio ad motum aeris mouetur etiam ipsum graue, & incedentis aeris locum subintrat; & ita fit vt graue à seipso moueatur tum

*Quo
coco*

*Ordo
motus
grauis
& le*

per

per se, tum per accidens; per se quidem ratione efficientiæ per emanationem, quæ ordine naturæ prima est, per accidens vero ratione efficientiæ per transmutationem, quæ est postrema, & per aerem medium, & cum resistentia moti ad motorem, quam etiam Scotus declarat in 2. Sentent. in distinct. 2. quæst. 9. ad quartum: prima enim actio transmutans est ipsius grauis in aerem, non in se, eam autem consequitur vt etiam graue moueatur, hoc enim non moueretur, nisi prius aer moueretur: ideo non est ignorandum, modum hunc mouendi se per accidens, reduci ad remotionem impediementi; quando enim graue descendit, remouet aerem impediementem, & ita mouet se per accidens; sic etiam Aristotel. dixit à remouente impediementum moueri rem per accidens, quia per mediam remotionem impediementi: respectu autem ipsius impediementis dicitur mouens per se, quia per se & immediate mouet impediementum, secundario autem consequitur, vt res quoque impedita moueatur; sic igitur graue descendens remouet per se aerem, quo fit, vt ipsum quoque se per accidens mouere dicatur, quia per substantiam aeris remotionem. Ex his colligimus, esse in motu elementi aliquam internam resistentiam, non quidem per se, vt aliquos putasse iam diximus, sed solum per accidens: dum enim graue motum à sua forma mouet aerem medium, & aëri illi resistit, necesse est vt ipsum quoque resistat formæ mouentis; tota tamen resistentia prouenit à resistentia externi aeris, ipsum enim graue per se suæ formæ non obstitit, sed quoniam aliud corpus ipsi resistit, cogitur ipsum quoque resistere suæ formæ, per aliud ergo resistit, non per se, & eo magis resistit, quo magis aliud illi resistat, quod prouenit ex maiore sententiam, & totius huius difficultatis solutionem, & Aristot. arque Auerrois verbis, imo & ipsi rerum naturæ maxime consentaneam.

Consideratio opinionis Scoti.

Cap. XIII.

Quoniam supra diximus, Scotum hac in re proxime omnium ad veritatem accessisse, nunc veritate cognita, videamus quid bene, & quid non bene ab eo dictum fuerit. Primum quidem, quod dixit, elementum per se moueri à sua forma; optime dixit; quod etiam dixit, id esse absque reali distinctione mouentis & moti, verissimum est: & in hoc maxime probandus est Scotus, quod id cognouerit, quod alii non viderunt, nisi solus Auerroes; qui dixit formam elementi mouere vt formam, & moueri quatenus est in materia: in eo tamen defecit, quod putauit Auerroem hac in re inconstantem fuisse, & nihil certi ex eius verbis sumi posse; nam Auerroes hac in re sibi semper constitit, &

omnia eius dicta vera sunt, vt mox considerabimus. In afferenda quoque suæ sententiæ ratione puto Scotum defecisse; imperfectam enim rationem adduxit confugiens ad agens æquiuocum: nam licet omne agens per emanationem sit æquiuocum, non tamen conuertitur; datur enim agens æquiuocum, quod non per emanationem, sed extra se per transmutationem agit, cuiusmodi est Cælum respectu corporum inferiorum; in talibus autem agentibus Scoti ratio locum non habet, quia nihil potest transmutare seipsum, & quod potestate habet, tribuere sibi actu, nisi habeat partem per se mouentem, & partem per se motam: quod enim non sufficiat actus virtualis, & potentia formalis, vt possit aliquid mutare seipsum, clarum est in multis; nam vinum est virtute calidum, quum habeat vim calefactoriam, & habet potentiam formalem, quum sit actu frigidum, & possit fieri calidum, attamen non potest calcare seipsum: motus etiam secundum Aristotel. generat calorem, quo liquefcit plumbeus mucro sagittæ, non ita tamen, vt primo calcet mucronem ipsum, qui mouetur; sed mucro per modum agit primo in aerem, & ipsum atterendo accendit, postea ab eo accenso ipse postea calefit; itaque sagitta mota habet actum caloris virtualem, & potentiam formalem, quia est apta calorem, quem non habet, recipere, tamen non potest immediate seipsum calefacere per motum; non est igitur idonea ratio, est agens æquiuocum, & habet potestatem recipiendi formaliter, ergo potest mutare seipsum: huius autem deceptionis ratio est, quoniam aliquid habens potentiam formalem, potest quidem simul habere actum virtualem respectu aliorum, in quæ agere potest, at non respectu sui ipsius; puta dicere respectu sui ipsius est implicare contradictionem, vt aliquando consideravi in declatando contextu 40. octauæ Physicæ. quando enim agens naturale aptum est agere, & habet patiens præsens, nec impeditur, ex necessitate fit actio; ergo si agens potest sibi formam tribuere, iam eam habet, nec potest esse in potentia formali, quia semper fuit sibi ipsi præsens: quo igitur momento habet actum virtualem respectu sui ipsius, eodem momento necesse est vt habeat etiam actum formalem, nisi impediatur: quod si impediatur, habet quidem potentiam formalem, sed non habet actum virtualem, quia non potest remouere impediementum, & seducere de potetia ad actum, vt patet in graui detento per vim in aliquo supero loco; non habet enim per se actum virtualem, i. vim mouendi se actu, sed eget auxilio agentis externi, quod remoueat impediementum: dum igitur impediementū viget, habet quidem potentiam formalem, sed non habet perfecte actum virtualem; dum autem habet perfecte actum virtualem respectu sui ipsius, tunc habet necessario actum formalem, non potest igitur ba-

bere perfectum actum virtuales respectu sui ipsius, & simul potentiam formalem. Melior itaque est ratio, quam nos atulimus, non requiritur distinctio partis mouentis, & partis motæ, quia est agens per solam emanationem: quamuis enim hoc non sit nisi agens æqui-uocum, ratio tamen non est quia sit æqui-uocum, sed quia per emanationem agit; quoniam agens per emanationem simul est cum effectu, nec habet actum virtuales cum potentia formali, sed cum actu formali, quoniam in seipsum agit, quin emanare effectus non possit, nisi in ipso met subiecto, in quo est causa, à qua emanat: hæc igitur vera ratio est, cur in graui & leui uon requiratur realis distinctio partis per se mouentis & partis per se motæ, non quam Scotus adduxit. Viget præterea contra Scotum ratio allata ab aliis; admissa enim Scoti sententia ruit progressus Arist. in 8. Physicorum ad inueniendum primum motorem immobilem; nam aduersarius diceret, deueniri ad primum, quod id eo seipsum mouet absque distinctione modoris & moti, quia est agens æqui-uocum; id quæ rationi consonum videretur, quoniam agens æqui-uocum est natura prius agente viuoco; nullus ergo daretur motor immobilis.

*Conciliatio omnium dictorum Aristotelis,
& Auerrois, & omnis difficultatis solutio. Cap. XIV.*

Per ea, quæ hætenus dicta sunt, omnis difficultas tollitur, & omnia tum Aristotelis tum Auerrois dicta optime conciliantur. Auerroes enim modo dicit formam elementi esse mouentem, & materiam esse motam; modo dicit formam esse mouentem, & eandem formam quatenus est in materia esse motam, quod declarans inquit, totum elementum formatum moueri à sua forma; quandoque etiam dicit elementum semouere per accides, quia per aerem medium, vel per aliud eiusmodi corpus: & hæc omnia vera sunt: quando enim dicit materiam esse motam, non intelligit proprie materiam moueri, quum alibi dicat elementum totum esse id, quod mouetur, sed solum significare vult distinctionem aliquam realem mouentis & moti, sicut antea declarauimus: & quando dicit, formam esse mouentem & elementum esse motum, intelligit per emanationem, & per se, non per accidens: quando autem dicit elementum mouere se per accidens, hoc est, per aerem medium, intelligit vt mouens per transmutationem; sic enim mouere non amplius formæ tribuit, sed composito; forma enim mouet elementum per se tanquam mouens per emanationem; ipsum autem elementum per transmutationem mouet per se aerem medium, & per eum mouet etiam seipsum per accidens, quæ omnia iam fuere à nobis suse declarata; quare nulla est in dictis A-

uerrois repugnantia, nulla inconstantia. Sic etiam in dictis Aristotelis: nam secundum principia philosophiæ Aristotelis fateri oportet formam elementi esse naturam, & principium actuum motus proximum, & æquatum, vt argumenta prius adducta demonstrant; at in octauo Physicæ ascultationis libr. de hoc Aristoteles non loquitur, sed de primo mouente, ad quem reduci quem libet motum necesse est; nam scopus ibi est inuenire primum vniuersi motorem æternum & immobilem; forma vero elementi non potest dici primum motor respectu sui motus, quoniam pendet à generante, à quo est producta, & à quo hanc necessariam legem accepit vt tali motu moueat, non alio; generans enim talenti ipsam produxit, vt eam necessario insequeretur ad statutum locum propensio; ipsa igitur sui motus imperium non habet, sed ita mouet, vt ei mandatum est à generante externo; quare non est primum sui motus principium, nec potest dare elemento motum post quietem, sed pendet à generante, tanquam à primo principio: non sic animalium anima; quamuis enim ipsa quoque secundum suum esse pendeat à generante, non tamen secundum motum illum, quo animal ab ipsa mouetur i loco; non est enim producta talis vt eam necessario insequatur certus aliquis motus; sed est producta libera ad mouendum, & non mouendum; & ad mouendum etiam contrariis motibus; habet igitur ipsa imperium sui motus, & traducere potest corpus animalis de quiete ad motum, proinde respectu sui motus potest appellari primum mouens. Ex his etiam rationem colligimus, cur mouens loco per emanationem non possit esse primum mouens; nam tale mouens non est nisi forma materialis, ea que rei inanimatæ, & nil aliud est emanare, quam per necessariam quandam naturalem deriuationem prodire effectum ex causa diuersum ab illa; ideo est etiam sine cognitione, quia vbi est cognitio, ibi est imperium mouendi, & non mouendi; quocirca ab anima cognoscente non dicitur emanare in animalibus motus, sed potius efficium mutatione de non moueri ad moueri, & ex animæ imperio: à forma vero inanimati emanat statutus quidam naturalis motus, non alius; nempe ille, qui ei assignatus est à generante externo; quod formam cum hac lege produxit, vt tali moueret motus, non alio; ob id Aristoteles in libro octauo Physicæ generanti tribuit primas in motu inanimati; quamuis enim proximum eius mouens sit forma, hæc tamen non est primum mouens, sed in illa motione pendet ab imperio externi mouentis prioris, quod respiciens Aristoteles in contextu 32. illius libri dixit, graue & leue habere in se principium motus passiuum, non actiuum; est enim passiuum, quatenus non est primum, sed pendet à principio priore, à quo dicitur pati, quatenus ab eo recipit inuolabilem legem mouens.

*Mob.
per e
nati
no pu
esse p
mua*

mouendi tali motu, non alio: seu dicamus, omnem formam materialem esse principium motus passiuum, vt aliás in libro de Natura declarauimus, proinde non esse mirum, si Aristoteles formam elementi dicat esse principium motus passiuum, negat autem esse principium actiuum; quia in ea parte non vocat actiuum principium, nisi illud, quod primum sit, & in mouendo non pendeat ab alio. Nobis igitur non officit argumentum ab aliis adductum contra Scotum: nam si nobis obiiciant per hanc nostram sententiam destrui Aristotelis argumentationem in libro octauo Physicorum, ad inueniendam primum motorem immobilem, quia dicere aduersarius posset, primum seipsum mouens esse mouens per emanationem, proinde non requiri distinctionem realem mouentis & moti, quum à semetipso moueatur: ad hoc dicimus, nullum motorem per emanationem posse dici primum, quo sit, vt quum adhuc peruenimus, is necessario pendeat à motore alio priore, quare non potest esse, nisi forma materialis, sicut modo dicebamus: quando igitur constituimus, peruentum esse ad primum seipsum mouens, hoc non potest se mouere per emanationem, quia sic non esset primum, idque locum habet etiam vniuersè. considerando motu, absque propria consideratione motus æterni, & æterni motoris vniuersi; quod si hunc spectemus, multo minus nobis officit obiectio prædicta, quoniam à motore per emanationem non potest æternus motus fieri, nec talis motor potest esse æternus.

Cur motus grauium & leuium sit velocior in fine, quam in principio, plures aliorum sententia. Cap. XV.

EA est veritatis natura, vt per eius cognitionem omnes, quæ in re oriuntur; quæstiones soluantur: quoniam igitur dubitari maxime solet de eo, quod ab Aristotele dicitur in contex. 88. libri. de Cælo, grauiam & leuiam velocius ferri in fine motus, quam in principio; si ostenderimus nullam adduci posse huius effectus idoneam causam, nisi fateamur grauiam & leuiam à suis formis moueri, magnam certe huius sententiæ comprobationem afferemus. Queritur itaque, quænam sit causa, vt motus grauium & leuium naturalis in fine velocior sit, quam in principio; plures hæc de re aliorum sententiæ extiterunt, quas apud Simplicium legere possumus, tum in memorato loco primi libri de Cælo, tum in contextu 76. libri octauo Physicorum. Vna fuit opinio Hipparchi, qui causam esse dixit remotiorem maiorem à principio violento. nam si lapis sursum proiciatur, motus ille violentus maior est in principio, & continue minor fit; do-

A nec penitus desinat, & tunc incipit lapis stupre natura descendere, sed in principio tardius, quia retinet adhuc aliquid illius violentiæ, à qua fuit proiectus; hæc enim motui naturali aliquam resistantiam facit; quanto autem magis descendit, tanto fit velocior motus, quoniam illa violentia semper imminuitur, & naturæ lapis minus obstitit: tandem igitur in fine velocissimus est motus: itaque quum primum est proiectus lapis, videmus in principio violentiam præualere naturæ, & hunc excessum continue minorem fieri, donec natura incipiat præualere violentiæ, quod est, dum incipit lapis deorsum ferri, sed tunc tardus est motus; quia paruus est excessus naturæ, sed quanto magis descendit, velocior fit motus, quia quanto magis remouetur à principio violento, tanto magis præualet natura ipsi violentiæ, in fine igitur velocissime mouetur, quia tunc remotissimus est à principio violento. Aduersus hanc Hipparchi sententiam Alexander, & cum eo Simplicius hoc argumento usi sunt, quod ista causa non est vniuersalis, neque in omnibus locum habet; quo fit, vt dici non possit huius effectus causa; vt enim admittatur de illo motu naturali, quem præcesserit motus violentus, vel etiam violenta quies, ad certum locum non habet in graui & leui extra suum locum genito, & statim absque villo impedimento ad eum tendente: nam si aqua in sublimi generetur, simulatque est genita, deorsum fertur, & maior semper fit eius motus velocitas, licet nullam prius impressam violentiam habuit; siquidem nec motus vllus violentus, nec violenta quies præcessit, nec vllum assignari potest principium violentum, quandoquidem generans dedit potius aquæ naturam, quam illi violentum dici possit: causa igitur incrementi velocitatis non est illa, quam Hipparchus attulit, quum non habeat locum in omnibus. Aliam tangit Simplicius nonnullorum opinionem, quod causa huius effectus sit medium per quod fertur graue, vel leue: quum enim in illo motu oporteat medium scindi, facilius scinditur paucum, quam multum: quando igitur lapis descendit, substat ei in principio multum aeris, proinde magis obstitit lapidi descendenti, ne secetur ab eo, & tardior fit motus; postea vero quando lapis suo loco propinquior est factus, substat ei parum aeris, proinde minus ei resistit, ac facilius scinditur, ideo tunc velocior fit motus. Aduersus hanc sententiam vitur Simplicius auctoritate Aristotelis, qui in contextu 88. libri primi de Cælo inquit, hoc velocitatis incrementum fieri ob incrementum grauitatis; nam si causa esset medium, vt illi dixere, Aristoteles non veram causam attulisset, quare ea sententia verbis Aristotelis consentanea non est. Alexander tamen (vt in dicto loco Simplicius refert) nisus est ostendere, horum opinionem non pugnare cum opinione Aristot. & admit-

Consultatio.

Aliorum opinio.

Consultatio.

ti posse etiam iuxta Aristotelis mentem, sed hoc apud Simplicium in dicto loco legatur; non est enim operæ pretium in hoc tempus consumere, quum certum sit, eam sententiam falsam esse; nam præter Simplicii obiectionem alia quoque ratione falsitas eius ostenditur; si enim duo graua paris grauitatis & magnitudinis in aere suspensa ponantur, sed vnum à terra distans centum cubitis, alterum vero decem cubitis tantum, & prius demittatur illud, quod ceterum cubitis distat, exactis autem nonaginta cubitis, demittatur etiam alterum. vt per decem reliquos cubitos simul descendunt, certum est, atque experientia comprobatur, non æqualem fore in illis decem cubitis vtriusque velocitatem, sed velocius mouebitur illud quod à remotiore loco descendit; tamen si idonea ab illis causa assignata esset, oporteret ea duo graua æquali velocitate descendere in iis postremis decem cubitis, quum æqualis aer vtrique subter: patet autem secundum hanc sententiam nullam posse causam adduci; cur graue à remotiore loco descendens maiorem ictum faciat, quam descendens à propinquiore, nam vtrobique debet æque velox esse motus, qui per spatium æquale statim præcedit ictum proinde & ictus æqualis, quod tamen verum non est, & aduersatur experientia; quare hæc opinio reiicitur. Simplicius & Alexander causam huius effectus esse dicunt; quia elementum, quo magis appropinquat suo loco, & suo toti, eo magis roboratur, & validius fit, & perfectiorem formam adipiscitur; & è contrario, quo remotius à suo loco est, eo magis debilitatur, & formam habet imperfectiorem. Hanc eandem sententiam Thomas quoque sequi videtur in interpretatione illius context. 88. lib. 1. de Cælo inquit enim, elementum suo loco appropinquans ab eo confortari, & ex ea confortatione maiorem fieri elementi vigorem, & grauitatem, vel leuitatem, eamque causam esse, cur motus velocior fiat. Sed Aristoteles quoque hanc ipsam sententiam significare in memorato loco visus est, dicens augeri elementi grauitatem, vel leuitatem, dum loco suo appropinquat; & inde fieri, vt etiam velocitas motus augeatur. Quod vero ad Simplicium attinet, ipse quidem videtur in contextu 76. libri 8. Physicor. plures & varias afferre huius effectus causas, sed non ob id inconstans dicendus est; propterea: quod illæ omnes in hunc ipsum, quem retulimus, sensum cadunt; & quas ibi vt plures adducit, eas postea in libro 1. de Cælo refert vt vnam: quod enim elementa suis locis appropinquantia roborentur ab eis, vel à suis totis, vel formam, perfectiorem, consequantur, vel grauitatem, vel leuitatem maiorem, vel validiora fiant, hæc omnia apud Simplicium & Alexandrum idem significant, vt videre est apud Simplicium in prædicto 88. context. 1. lib. de Cælo: vbi etiam notare debemus, ipsum, quam-

uis prædictam sententiam Aristoteli attribuat, videri tamen postea de ea dubitare, dum dubitat de ipso effectu, quem ibi Aristoteles vt manifestum constituit; inquit enim Simplicius, tum ipsum secundum se effectum dubium esse, quia discernere non possumus, quod motus elementari fiat in fine velocior; tum etiam dubium maxime reddi ratione causæ, quam Aristoteles adducit; siquidem inquit, id fieri ex incremento grauitatis, vel leuitatis: hoc tamen non est clarum; nam hoc dato, oportet corporis pondus esse maius, quando est terræ propinquum, quam quando est remotum, & in sublimi aliquo loco positum: attamen in librandis lance ponderibus hoc non experimur, sed idem inuenimus esse eiusdem corporis pondus & prope terram, & in sublimi loco libratis; nam si prope terram inueniatur esse decem librariū, tantumdem esse comperietur etiam in loco à terra valde remoto, nisi forte pro Aristotel. defensione dicamus (inquit Simplicius) esse quidem discrimen aliquod in illius ponderis libratione, sed illud est insensibile: videtur itaque significare Simplicius, dubium esse effectum, quem Aristoteles pro comperto lumbit; sed eo admisso, non esse aliam eius causam, nisi illam; quæ modo relata est, nempe adaptionem perfectioris formæ, & maioris vigoris, dum elementum suo loco appropinquat. Sed reuera dubium Simplicii etiam illa causa admissa vanum est: vt enim condonemus, maiorem esse grauis corporis grauitatem prope terram quam in sublimi loco, ipsumque à loci sui propinquitate roborari; tamen certum est, idem temper inueniri debere eiusdem corporis pondus, siue prope terram, siue procul à terra libretur, proinde negandum esse illam consequentiam; si idem corpus maiorem habet grauitatem prope terram, quam procul, ergo non idem inueniretur eiusdem corporis pondus in iis duobus locis: certum enim est, in librandis lance ponderibus duo pondera in consideratione cadere; altero namque vtimur pondere noto, ex quo in altera parte lancis posito alterius ponderis quantitas cognoscamus; in vtroque igitur pondere eadem ratio viget; etenim secundum Simplicij rationem, oportet prope terram esse atque maiorem vtriusque grauitatem, & procul à terra æque minorem: quum igitur vbiq; eadem seruetur ratio noti ponderis ad ignotum; necessarium est, vt vbiq; eadem ponderis quantitas inueniatur, quia vbiq; idem manet eorum æquilibrium; non est igitur valida Simplicii ratio; proinde eius dubitatio vana est, siquidem etiam admissa causa ab ipso, & ab Alexandro adducta, necesse est idem vbiq; pondus inueniri. Cæterum quia prædicta Simplicii contra Aristotelem dubitatio locum non habet, nisi illa causa constituta, vanius reddetur eius dubium, si ostenderimus, causam illam nullo pacto admittendam esse. Primum quidem vige-

*Simplicii
& Alex-
andri,
& Tho-
ma opi-
nio.*

*Dub
Simp-
cii c
Arij*

*Senti
confu-
rio C
risto-
fensio*

tur ea sententia difficultate illa, qua alios quoq; vigeri diximus; nam oportet idem graue per idem terræ propinquum spatium moueri eadem velocitate tum à propinquo loco, tum à remotissimo demissum, proinde & æqualem ictum facere: tamen contrariam experiuntur; idem enim homo supra terram existens si à lapide percipiatur descendente de loco tribus cubitis superiore, minorem ictum sentiet, quam si percipiatur ab eodem descendente de loco superiore viginti cubitis: per tres igitur infimos cubitos velocius mouetur lapis à remotiore loco descendens, quam à propinquiore: tamen si vera esset sententia Simplicii, deberet idem lapis esse eiusdem grauitatis, & moueri æquali velocitate à quolibet loco demissus, quoniam in eadem distantia à centro deberet eadem esse perfectio formæ, & eadem roboratio, & idem vigor. Præterea quando dicunt, formam elementari fieri perfectiorem, videndum est, quidnam per formam intelligant: vel enim formam substantialem perfectiorem fieri dicunt, vel aliquid accidens formam insequens; formam quidem substantialem reddi perfectiorem, & intendi, est vanissimum dicere, quia hæc nec intendi, nec remitti potest; hæc autem integra manente, necesse est proprietates quoq; eam consequentes seruari integras, & eandem fieri operationem, nempe eandem esse eiusdem corporis grauitatem, & eundem motum per idem medium, quum non adsit aliquid agens à quo talem mutationem pati possit; actio namque omnis per contactum fit; quare lapis descendens neque à loco suo roborari potest, neque à terra tota, ad quam tendit, quum ab his nondum tangatur. Durandus in 2. lib. Sentent. distinct. 14. quæst. 1. refert causam huius incrementi velocitatis in minore resistentiâ mediæ, constituto eodem interno principio: inquit enim medium graui descendenti minus resistere in fine motus, quam in principio, ideoq; motum in fine esse velociorem: minoris autem resistentiæ causam esse inquit, quod aer propinquior terræ est minus leuis, quam aer superior, ideo minus nititur contra motum grauis descendentis. Hæc sententia proxime quidem ad veritatem accedere meo quidem iudicio videtur, at tamen non omnino probanda est, quia non idoneam rationem adducit minoris resistentiæ mediæ: non enim ob naturæ similitudinem, vel dissimilitudinem fit maior, vel minor mediæ resistentiæ, ita vt medium grauius minus resistat graui descendenti, quam medium leuius; sed: propter densitatem vel raritatem, quando diuersæ sunt mediorum nature; seu propter motum, vel quietem, quando eadem mediæ nature constituitur; qua de re mox diffusus loquemur. Videtur etiam ratio hæc Durandi: contrarium ostendere; nam si aer inferior minus est leuis, est igitur grauior, quæ aer superus, ergo etiam den-

sior; quare magis resistet graui descendenti, quæ aer leuior, qui etiam est rarior: ob hæc igitur rationem deberet elemētī motus naturalis tardior esse in fine, quam in principio; hoc tamen & Aristoteli, & experientię aduersatur.

Opinio vera, & eius declaratio.

Cap. XVI.

IN hac difficultate ego sequendam puto multorum sententiam, qui dicunt, præcedentem motum esse causam maioris velocitatis motus sequentis; hinc enim fit, vt continue crescat velocitas motus, & in fine fiat maxima: quoniam initio debilis. ac tardus fit motus, quem alius motus non præcessit; in fine autem velocior, quia alius eam præcessit motus. hoc ita sese habere experientia docet: si quis enim pellere, virgere ac percutere rem aliquam velit, vehementius id facit, si prius moueatur, quam si nullus motus præcedat; ideo quando vehementer percutere aliquem volumus, manum prius retrahimus, vt maiorem ictum faciamus: & in hastiludio hastas currendo frangunt, quas sine cursu non frangerent; naturali namque instinctu ducimur, vt à remotiore loco motum inchoemus, quando maiorem in fine percussione facere volumus. Hinc sumitur ratio, cur si duo æque grauiæ descendant, sed vnum à loco remotiore, alterum à propinquiore, & considerentur in aliqua æquali distantia à centro, vnum velocius altero moueatur; velocius enim mouetur illud, quod à sublimiore loco descendit, quia præcedens eius motus maior fuit, alterius vero minor. Hæc absque dubio est huius effectus causa, sed in hac tamen acquiescere non possumus, nisi huius quoque causæ causam cognoscamus; scire namque oportet, cur præcedens motus sit causa maioris velocitatis motus sequentis; sic enim proximam rei causam cognoscemus, qua cognita, omne hac in re dubium tollitur, & intelligitur, quid significare Aristoteles voluerit, quando dixit, motum in fine esse velociorem propter incrementum grauitatis, & leuitatis. Mihi quidem videtur, causam hæc colligi posse ex iis, quæ in contex. 82. lib. 8. Physicor. ab Aristotele dicuntur de motu proiectorum: licet enim ille sit violentus motus, & tardior in fine, quam in principio; tamen si ea, quæ ibi de violento dicuntur, applicemus naturali, fortasse omnem hac in re difficultatem soluemus. Docet ibi Aristoteles proiectum moueri ab aere, hoc est, à partibus aeris ordine dispositis: quando enim manus proicit lapidem, pellitur primum à lapide prima; aeris pars lapidi proxima, & hæc pellit aliam partem secundam, & illa tertiam, & tertia quartam; est autem aer elementum facillime mobile, & agitabile in suo loco; idcirco ea vi percussus magis mouetur, quæ lapis, & præcurrit isti lapidi: postquam igitur à

proiciente dimissus est lapis, fertur ab his aeris partibus motis, quæ sunt illi tanquam vehiculum; sed tardior semper fit motus lapidis, & in fine tardissimus, propterea quod lapis mouet primam aeris partem, & eidem dat vim motricem alterius secundæ partis, debiliorem tamen, quam ipse habeat: sic etiam prima aeris pars mouet secundam, & dat etiam illi vim pellendi tertiam, sed debiliorem, quam habeat ipsa; secunda mouet tertiam, & eidem dat vim, adhuc tamen debiliorem, mouenti quartam sequentem; adeo vt propter continuam imminutionem facultatis motricis, deueniarur tandem ad aliquam aeris partem, quæ ita debilitate moueat aliam sequentem, vt nullam ei impartiat vim mouendi aliquam aliam partem; illa igitur est vltima pars mota, quæ nullam aliam mouet: quum itaque ab his ita motis aeris partibus fertur lapis, tardius mouetur in fine, quam in principio, & tandem desinit profus motu illo moueri, quando peruenit ad postremam moti aeris partem; & causa huius imminutionis velocitatis motus est, quia posteriores partes aeris tardius mouentur, quam priores propterea quod à primo illo motus principio remotiores sunt; quum enim primum mouens sit extrinsecum, partes ab eo distantes tardius mouentur, propinquiores autem velocius, quia maiorem ab eo vim mouendi recipiunt. Hæc igitur apud Aristotelem causa est, cur motus violentus tardior sit in fine, quam in principio, licet multis dubia videatur: sed de hoc in præsentia disputandum non est, satis enim est, habere hac in se opinionem Aristotelis, vt cognoscamus, quid de motu naturali idem philosophus senserit. Si hæc omnia consideremus, colligere ex iis possumus, quod si naturalis quoque elementorum motus à solo externo motore fieret, idem in eo contingere deberet, quod in motu proiectorum: nam si ratio illa de violento motu à Aristotele adducta vera est, vera etiam esse debet de motu naturali; pars enim vltima motus naturalis, tanquam distantiior à primo mouente, deberet esse tardior, cuius tamen contrarium asserit Aristoteles, dicens esse velociorem: vult igitur grauia & leuia moueri à propriis formis, tanquam à motoribus proximis; sic enim fit, vt graue descendens non remoueat magis à principio mouente, quia secum fert motorem suum, & cum vbiq; præsentem, coniunctum habet ab initio motus ad finem. Hac tamen ratione deberet motus grauis descendens esse totus æque velox, quoniam eadem natura mouens eundem eiusdem corporis motus facit; ergo si crescit continue velocitas motus, necesse est aliquam esse huius differentie externam causam, eamque esse medium, per quod fit motus, vt aerem, vel aquam: quum enim oportet à corpore medio aliquam fieri resistantiam, graui descendenti, ac leui ascendenti, hanc si ostenderimus in

A initio motus maiorem esse, in fine vero minorem, ratio manifesta erit, cur in principio tardior sit motus, & in fine velocior. Certum est, ac per experientiam comprobatum, vnam quam: quæ rem facilius moueri per medium quiescens, quam per medium aduerso motu latum, sed adhuc facilius per medium, quod ad eandem partem feratur, quam per quiescens; nauis enim velocissime fertur per flumen secundo fluxu, tardius per aquam quiescentem, sed tardissime aduersus fluxum ambis: statuamus igitur lapidem in aere descendentem, substat illi in initio illius motus prima aeris pars quiescens, quam vi mouere incipit lapis descendendo, quia resistantiam ei aliquam facit; non potest autem prima aeris pars premi, ac deorsum pelli, nisi similiter pellat ac moueat secundam ei substantem partem, lapis igitur ad secundum aeris partem perueniens, inuenit eam motam, & ad eandem partem, nempe deorsum; ergo velocius in ea descendit, quam in prima quiescente; quum autem velocius descendat in secundam, quam in prima, necesse est vt tertiam magis premat, quam prius secundam presserit; tertia igitur deorsum premitur vehementius, ac velocius, quam secunda; ergo quando peruenit lapis ad tertiam, in ea mouetur velocius, quam in secunda, quemadmodum & nauis quæ secundo flumine moueatur, eo velocius mouetur, quo velocior sit fluxus amnis: velocius autem latus lapis in tertia, quam in secunda, magis premit quartam, quam prius tertiam presserit, ideo quarta velocius deorsum pelitur, quam tertia, & ita lapis ad quartam perueniens mouetur per eam velocius, quam per tertiam; & ita deinceps; quamobrem augetur semper velocitas motus, & in fine est maxima; non tamen quod grauitas, seu vis lapidis motrix fiat maior; hæc enim eadem manet, sed quia continue imminuitur resistantia mediis, proinde augetur excessus virtutis motricis ad resistantiam aeris, qui ab ea mouetur, & ita velocitas motus augetur: quod si graue & leue non à sua forma, sed à motore tantum externo mouerentur, id euenire non deberet, vt in violento motu non euenit, quum igitur incrementum hoc velocitatis motus proueniat ex imminutione resistantie mediis, hæc autem id efficere non possit, nisi constituta eadem vi mouentis, necesse est fieri, elementum moueri à propria forma; sic enim fit, vt motor sit semper æque propinquus moto ab initio ad finem motus, at si motor esset externus, fieret etiam semper remotior, proinde motus continue debilior, ac tardior fieret, nec vlla amplius ratio sumi posset à resistantia mediis, vt nullam sumi videmus in motu violento, quare idem profus in motu naturali eueniret, quod euenit in violento; esset enim tardior in fine, quam in principio. Ex his autem patet: recte in eo sensisse Durandum, quod causam incrementi veloci-

velocitatis retulit in imminutionem resistentiæ mediæ, sed in eo defecisse, quod non idoneam rationem adduxit imminutionis resistentiæ, sicut antea demonstrauimus.

Solutio orientis cuiusdam difficultatis.

Cap. XVII.

Tollenda hic est difficultas non leuis, quæ si ex sola resistentiæ mediæ imminutione prouenit incrementum velocitatis motus, non ex incremento grauitatis, vel leuitatis corporis moti; ergo falsum dixit Arist. in context. 38. lib. 1. de Cælo, ubi aperte inquit, crescere velocitatem motus propter incrementum grauitatis, vel leuitatis. Respondent ad hoc nonnulli, Arist. ibi non dicere grauitatem tunc actu augeri; quando augetur velocitas, falsum enim diceret; sed quia loquitur de motu elementi, qui statuatur infinitus; ideo dicit, eo posito sequi ut augetur velocitas in infinitum; quod quidem fieri posset, grauitas quoque posset in infinitum augeri: quum enim velocitas ad grauitatem se habeat, ut effectus ad causam, si possibile est incrementum velocitatis in infinitum, est etiam possibile grauitatis, ac leuitatis. Sed hæc responsio mihi probari nulla ratione potest: quia si absolute ex incremento velocitatis non licet inferre incrementum grauitatis, vel leuitatis, non video; unde nam isti sumant, quod ex incremento velocitatis infinito inferatur etiam grauitatis, vel leuitatis incrementum infinitum: mihi quidem videtur potius contrarium colligi; nam si ex actu id non inferitur, ergo neque ex potestate inferri potest. Ego igitur respondendum puto, grauitatem sumi posse duobus modis: quum enim sit qualitas quædam & propensio ad inferum locum, quam consequitur hic effectus, hæc operatio, ad eum locum moueri; ideo accipi potest tum secundum se pro actu primo, tum pro operatione, & actu secundo; sicuti etiam scientia sumi potest tum pro habitu, tum pro speculatione: priori modo acceptam grauitatem certum est augeri non posse, eandem enim seruari necesse est, dum eadem natura, & forma seruetur, sic etiam dico de leuitate; sed altero modo accepta augeri, ac

Aminui potest, & dicitur grauitatio potius, quam grauitas: quum enim nil aliud sit, quam excessus virtutis motricis supra resistentiam mediæ, unde fit descensus, & pressio substantiæ corporis resistentis hic maior fit, dum resistentia imminuitur; de hac igitur loquebatur in prædicto loco Arist. maior enim velocitas motus non prouenit ex incremento grauitatis primo modo acceptæ; siquidem ea crescere in eodem corpore minime potest, sed ex incremento grauitationis, hoc est, excessu virtutis mouentis ad resistentiam mediæ moti, hic enim augeri potest, & huius incrementum est causa incrementi velocitatis motus: sic igitur nil aliud ibi Arist. dicit, quam illud ipsum, quod nos diximus: nil enim aliud est huius grauitatis, vel leuitatis incrementum, quam imminutio resistentiæ mediæ, & ex eo prouenit incrementum velocitatis motus, tanquam effectus ex causa. Ipsa vero grauitatis, ac leuitatis distinctio, quam posuimus, tum per se manifestata est, tum ab Arist. posita: nam grauitatem pro grauitatione sumimus; quando dicimus, graue in suo loco non est graue, id est, non grauitat, nec premit deorsum: primo enim modo falsum diceremus; quoniam elementum graue habet ubique naturam grauis, etiam in loco suo, ob id Arist. in context. 26. & 27. lib. 4. de Cælo, sumit priore modo grauitatem & leuitatem, dum dicit, leuissimum esse id, quod omnibus supereminet, & grauissimum id, quod omnibus substat; sic enim etiam in locis suis dicit esse grauissimum atque leuissimum: in context. autem 29. & 30. eiusdem libri sumit grauitatem & leuitatem secundo modo, dum dicit lignum vnius talenti in aere maiorem habere grauitatē, quam plumbum vnius libræ, contra vero in aqua rem sese habere; sumit enim grauitatem pro operatione, quæ notat respectum ad externa corpora, per, quæ fit motus, eo namque respectu variat etiam grauitas variatur, non quidem natura ipsa, sed grauitatio: dicit etiam in context. illo 30. omnia elementa in suis locis aliquam habere grauitatem præter ignem; nam aer quoque in suo loco existens facilius deorsum pellitur, quam sursum, quia magis grauitat, quam leuitat; attamen secundum eius naturam magis est leuis, quam grauis.

J A C O B I
Z A B A R E L L A E
P A T A V I N I,

DE MOTV GRAVIYM ET LEVIYM.
LIBER SECVNDVS.

De subiecto primo motus corporis misti, qui dicitur secundum præualens elementum. Cap. I.

Hætenus grauiæ & leuia absolute considerantes, ostendimus, ea internum habere motorem: restat de mitis perpendendum id, quod Arist. dixit in initio 1. libr. de Cælo, ea moueri iuxta elementum aliis præualens in mistione; in hoc enim tria sunt, quæ quum difficultate non careant, sunt singillatim considerata: primum est, quodnam sit primum subiectum huius motus, quo dicitur mistum naturaliter moueri iuxta dominans elementum; secundum, à quonam motore hic motus fiat, tertium demum, qualisnam sit, an simplex, an mistus. Quod ad primum attinet, Ioannes Gandauensis videtur existimasse, primum subiectum, cui talis motus inest, esse elementum, quod in mistione excellit, ita ut in eo primo recipiatur motus, postea vero consequatur, ut ad motum elementi præualentis totum simul mistum moueatur, non quidem posterius tempore, sed natura, & hac ratione mistum secundum præualens elementum moueri dicitur.

Consutatio.

Sententia hæc ob duas rationes reiicienda est. Primum quidem, si elementum dominans esset primum subiectum, quod illo motu moueri diceretur, oporteret illud esse actum in misto secundum suum esse specificum, quoniam operatio præsupponit rem esse, nec potest esse subiectum motus, nisi id, quod sit actus: consequens tamen secundum omnium Arist. interpretum opinionem falsum est: nam si Latinos sequamur, dicentes elementa in mistione penitus interire, & solas eorum vires seruari, non possumus dicere aliquod elementum in misto esse primum subiectum motus, quum nullius elementi substantia seruetur: si vero sequamur Auer. dicentem elementa in misto manere castigata, & refracta, & modo quodam medio inter actum & potestatem, adhuc nullum elementum in misto aptum est per se moueri, quia nullum manent in suo actu specifico; non enim manent amplius ignis, aer, aqua, terra, sed medium quoddam ex iis consti-

A tum, quæ de realibi fufius differemus: nunc satis sit, si dicamus Auerroem existimasse, quatuor elementorum substantias non manere in misto; quia si manerent, non esset facta mistio, quæ est plurium naturarum vnio; possumusque hanc sententiam apud Auerroem legere, in commentario 57. lib. 3. de Cælo. Præterea si aliquid ex elementis ita potest actu seruari in misto, ut sit idoneum subiectum motus, ergo & reliqua omnia: quanquam enim illud excellit, tamen debent omnia eodem modo manere in misto, vel omnia perfecta, vel omnia fracta, vel omnia actum, vel omnia potestate, sic autem fieret, ut motus illius misti non magis esset dicendus naturalis respectu elementi præualentis, quam violentus respectu aliorum; perinde enim esset, ac si quis pilæ plumbeæ vitem aere plenum alligaret, & in aquam proiceret; descenderet enim, & ille descensus esset plumbo naturalis, sed aeri violentus: attamen motus corporis misti, de quo in præsentia loquimur, est apud omnes vere naturalis, & ne ipse quidem Gandauensis concederet, eum esse alia ratione naturalem, & alia violentum. Dicendum igitur est, motum misti, qui secundum præualens elementum fieri dicitur, ipsimet misto tanquam primo subiecto inherere; quum ipsum solum, & vna eius substantia existat actu perfecta, & sit idoneum subiectum motus.

D De motore misti, opinio Latinorum ac nominalium. Cap. II.

DE motore autem misti maior difficultas existit; forma namque elementi dominantis non potest esse motrix, ut eisdem argumentis ostenditur; quemadmodum enim nullum elementum ita actu manet, ut sit aptum moueri, ita nulla elementaris forma ita seruetur, ut sit apta mouere: si quidem non minus in motore, imo fortasse magis quam in eo, quod mouetur, requiritur ut sit actus. Sed neque forma misti videtur esse posse huius motus effectrix; nam si dicamus motum illum esse simplicem, is non videtur posse fieri, nisi à principio simplici, non igitur à forma misti; si vero dicamus, esse motum mistum, quomodo Arist. eum attribuit elemento dominantis? natura. n. elementi simplex est, quare non videtur esse

Opinio Ioannis Gandauensis.

esse possent simplicis motus causa, & principium. In hac difficultate, quæ non leuis est, Latini, qui putant, elementorum formas in misto penitus aboleri, nullam elementarem formam dicere possunt esse huius motus causam: sed neque formam misti; quum enim hæc apud eos ex illis constata non sit, sed ab illis penitus diuersa, non posset motus ab ea productus attribui elemento præuolenti, & dici factus secundum prædominans. Quamobrem ad qualitates confugiunt. & dicunt ex elementorum commixtione quandam oriri qualitatem vergentem ad qualitatem elementi præuolentis; eamque esse huius motus effectricem causam, qui hac ratione secundum elementum dominans fieri dicitur. Albertus autem Saxo, & Amadeus, & alii nominales, in eo quidem cum his consenserunt, quod causam effectricem huius motus non formam esse dixere, sed qualitatem, nam formas elementorum similiter interire penitus existimauerunt; at in eo dissensere, quod putauerunt non ab vna qualitate moueri mistum, quod dicitur moueri secundum prædominans, sed modo ab vna, modo ab alia, modo etiam simul à pluribus. Ad hanc suam sententiam declarandam duo in primis fundamenta statuebant; vnum ex Aristotele acceptum in 4. lib. de Cælo, quod graue in suo loco non grauit, & leue in suo loco non leuitat, hoc est, neque mouetur, neque mouet; mouentur autem, & mouent tunc solum, quando sunt extra propria loca. Alterum vero, quod graue & leue tunc secundum naturam locatum esse dicitur, quando est supra grauius, & infra leuius: quare si vas aliquod repletum aqua, cui oleum supernaret, in elemento ignis poneretur, illud oleum esset naturaliter collocatum; quoniam haberet supra se ignem leuiorem, & sub se aquam grauiorem. His iactis fundamentis tale exemplum iungebant: sit mistum habens quinque gradus ignis qualitatis, tres aeris, tres aquæ, tres terre, certum est, dominari in eo misto ignis qualitatem, tamen non semper ab illa mouebitur; nam si ponatur in igni, descendet, quia præterquam quod illi gradus ignis in loco ignis sunt otiosi, ipsi etiam præuolent nouem gradus elementorum grauiorum. qui tunc dominantur, & agunt; quando autem ad elementum aeris perueniet, in illo quoque descendet, tunc enim gradus aeris in suo loco erunt otiosi, & sex gradus elementorum grauiorum præualebunt quinque gradibus ignis; quando autem ad aquam peruenierit, tunc gradus aquei in loco aquæ erunt otiosi, quare non mouebunt; in aqua igitur non descendet, sed potius ascendet, quoniam octo gradus elementorum leuium tribus terre gradibus præualebunt; quamobrem mistum illud quiescet inter aerem & aquam, quod oleo, & aliis similibus contingere videmus: in tali igitur misto dominatur quidem absolute ignea qualitas, non tamen ab ea semper moue-

A tur mistum illud, quoniam ratione diuersorum locorum, in quibus ponitur, variantur qualitates elementares dominantes, atque mouentes. Hinc duo corollaria colligebant. Vnum est, dari mistum, quod motu suo naturali tardius moueatur in fine motus; quam in principio: hoc autem ita ostendebant: sit mistum habens duos gradus ignis, duos aeris, tres aquæ, quinque terre, & ponatur in loco ignis, descendet primum velocissime, quia deorsum mouebitur à decem gradibus aeris; aquæ & terre absque vlla resistentia graduum ignis, qui in suo loco non resistunt; deinde quando erit in aere, tardius mouebitur, quia vis motrix imminuetur, & resistentia augetur; tunc enim mouebitur soli octo gradibus terre & aquæ; & duo gradus ignis resistent, gradus autem aeris in suo loco erunt otiosi; tandem quando ad aquam peruenerit, in ea tardissime descendet, nam vis motrix adhuc magis erit imminuta. siquidem soli quinque gradus terre mouebunt; gradus enim aquæ in loco aquæ erunt otiosi; resistentia vero aucta erit, quia resistent quatuor gradus ignis & aeris. Alterum corollarium est, dari aliquod mistum, quod tardius moueretur in vacuo, quam in pleno: hoc in illo eodem exemplo declarabant: nam si totus aeris locus vacuus esse statuatur, motus illius misti per locum illum tardior fiet, quam prius in loco ignis, propter prædictam causam; nam in illo vacuo gradus aeris erunt otiosi, & gradus ignis resistent descensui, qui prius non resistebant, & gradus mouentes pauciores erunt, nempe octo, quam prius fuerint decem.

Dicta sententia confutatio. Cap. III.

Sententia hæc vana est, & prorsus abiicienda, Primum quidem peccant errore communi omnes, qui putant motum misti, qui dicitur secundum elementum præuolens, non fieri ab aliqua forma substantiali, sed à qualitate relicta ab elemento præuolente, siue vna, vt alii Latini dicunt, siue pluribus; vt nominales: hi namque non vident, non satis esse qualitatem, sed faciendam esse resolutionem in formam tanquam in causam primam; sola enim forma est natura & primum principium motus, qualitas vero non est natura, nec principium motus, nisi secundarium; & vt instrumentum formæ: quare velint, nolint, coguntur dicere, formam aliquam esse primum principium illius motus; ea autem esse non potest forma elementari; quum apud eos formæ elementares penitus aboleantur; sed neque forma misti, hæc enim quum sit diuersa penitus secundum eos à formis elementorum, quomodo poterit simplicem motum efficere, & qui secundum præuales elementum factus dicitur; sed aliorum comparatione multo deterior est opinio nominalium, dicentium, idem mistum moueri à pluribus qualitatibus domi-

Primum
corollarium.

Secundum
corollarium.

Necesse
est cuius
que natu-
ralis mo-
tus pri-
mum prin-
cipium
esse for-
mam a-
liquam
substan-
tialem.

dominantibus, nec semper ab eisdem; sic enim dicunt, qualitates elementorum omnes seruari integras, proinde distinctas, & pugnantes inuicem, ac resistentes, quod est omnino absorum rationi. Sequitur etiam motum misti simul esse naturalem, & violentum; qui enim ratione huius qualitatibus est naturalis, idem ratione alterius est violentus. Præterea eadem natura, quæ est principium motus, est etiam principium quietis, vt inquit Aristoteles in libro 2. Physicorum, in definitione naturæ, & in contextu 23. lib. 8. idque est per se manifestum, quia eadem terræ natura est causa motus ad medium, & quietis in medio; attamen secundum istos alia esset causa motus naturalis, alia quietis naturalis: nam si mistum habeat decem gradus terræ, & decem ignis, & aeris simul sumptorum, aquæ vero vnum, illud in aere & in igne descendet, eruntque principia illius motus gradus terræ & aquæ; idem in aqua quiescet, quia non plus possunt gradus terræ, quam gradus elementorum leuium, quum totidem sint, & gradus aquæ in loco aquæ est otiosus; itaque illius quietis in aqua non erit causa ille gradus aquæ, quum sit vnus, & superetur ab aliis, & sit otiosus; neque etiam gradus terræ; qui fuerunt principium motus, dici poterunt causa illius quietis, sed potius æquilibrium graduum terræ, & graduum elementorum leuium. Ob id sequetur etiam, non posse elementum dominans facere, vt mistum in loco illius elementi quiescat; licet etiam maximus illius elementi sit excessus; quoniam in loco suo nullam habet vim resistendi aliis elementis, etiam si plurimi insint eius gradus in illo misto. Præterea sequetur, dari posse mistum, quod stet in aere suspensum, nec moueatur sursum; neque deorsum: nã si habeat decem gradus ignis, quinque aquæ, & quinque terræ, aeris vero vnum, illud in aere nec ascendere, nec descendere poterit, sed suspensum manebit; & idem continget, si gradus aeris ponantur quotcunque; omnes enim in loco aeris erunt otiosi. Sequetur etiam, varia a plurimum proportionem miscibilitium, eundem tamen fieri motum, nam mistum habens septem gradus ignis, vnum aeris, sex aquæ, duos terræ, descendet in aere, ascendet in aqua, & quiescet inter aerem & aquam; hoc idem continget, si habeat septem aeris, vnum ignis, sex terræ, duos aquæ; & pluribus etiam aliis modis. Hæc & alia eiusmodi plurima absurda hanc sententiam, quæ absurdissima est, sequuntur. Radix autem huius erroris fuit, quæ etiam totius veritatis fundamentum est, vnde omnes hæc in re cauilli soluntur, quod isti ponunt in misto inanimato plura actu principia motus, distincta inter se, & contraria, quum tamen omne tale mistum sit corpus naturale vnum, vnam habens naturam, non plures, & vnam tantum qualitatem motricem; ideo recte dicit Zimara in suo Theoremate 63. & alii de

Radix erroris aliorum, & fundamentum veritatis.

hoc errore loquentes, prædicta ab his ficta exemplum commentitia esse, & impossibilia; causa namque impossibilitatis ea est, quam diximus, quia nullus gradus vnus elementi remanet in misto distinctus à gradibus aliorum; neque vlla distincta qualitas, cui qualitates aliorum resistent, ac reluctentur; sed sicut omnia elementa conspirauerunt in vnum, & facta est ex pluribus naturis natura vna; ita multæ contrariæ qualitates factæ sunt vna qualitas absque vlla repugnantia, vel distinctiōne graduum; præterquam quod illa vna natura magis refert vnus elementi naturam, quam aliorum, nempe illius, quod in mixtione præualet aliis, nulla vero ibi est propensio ad motum, nisi illa, quæ est elementi dominantis, reliqua namque elementa reddita sunt ita obtemperantia imperio vnus, vt ad nullum alium motum inclinent; ille autem motus respicit vnum quendam statum in mundo locum, qui naturæ illi cum talis elementi imperio conueniens sit: si secus sit, non est facta vera mixtio: quæ est miscibilitatem vnio: quemadmodum enim si quatuor homines iteraturi controuerarentur, & vnus ire vellet ad orientalem partem, alius ad occidentalem, alius ad aquilonem, alius ad austrum, deinde post pugnam concordēs fierent, & vnus sententiam sequerentur, nulla amplius in aliis esset propensio eundem ad alias partes, sed omnes vnanimis ad illam vnam tenderent, quam ille præcipit, cuius sententia præualet; ita in tribus elementis succumbentibus non est amplius ad alios contrarios motus propensio, præsertim quæ eorum natura non seruetur actu, imo nec dominantis elementi natura actu seruetur, vna enim est misti natura, quæ magis retinet vnus elementi conditiones, quam aliorum, & eius naturam refert, quo ad motum localem, & quo ad præscribendum sibi certum aliquem in mundo locum: ob id notandum est modus loquendi Aristotelis in initio 1. lib. de Cælo, qui non dixit, mistum moueri ab elemento dominante, sic enim significare potuisset illud elementum actu inesse in misto, & esse actu mouens; sed dixit, moueri iuxta elementum dominans; quum enim mistum magis huius, quam aliorum, naturam præ se ferat, moueri etiam illo motu, qui elementi dominantis conueniens est. Ex his patet, omnia, quæ ab his dicuntur, falsa esse. Primum enim eorum fundamentum verum quidem est de elementis per se actu existentibus; per se namque existens graue in loco suo non grauiat, nec leue in loco suo leuitat: sed de elementis in misto non est verum, quia ibi non est distinctum leue à graui, vel graue à leui; sed vna est misti natura, quæ vel grauis, vel leuis dicitur, iuxta naturam elementi præualet. Alterum vero eorum fundamentum non modo de elementis in misto, sed de eisdem etiam separatis, & per se existentibus falsum est; nam in misto non sunt elementa actu, quæ

quæ cum propriis eorum locis, aut cum alienis comparari possint: non enim dicere possumus in lapide terræ adhærente ignem non esse locatum secundum naturam, quod sub aere esse positus, sit enim fieret vt nullum mistum posset naturaliter esse locatum, quoniam ratione vnus tantum elementi locatum esset secundum naturam, sed ratione aliorum præter naturam. In elementi quoque separatis id falsum est, nam si in vtre sit aqua, cui aer supernatet, & ponamus virem in loco ignis, non est verum id, quod illi dicunt, aerem illum esse naturaliter collocatum, quod supra se habeat ignem, & sub se aquam; sed erit præter naturam locatus, quia non erit in loco suo naturali, & sibi à natura præscripto, qui est totius aeris locus. Falsa etiam sunt omnia illa ab eis conficta exempla, vt prædiximus; qua non datur in misto illa contrariarum qualitarum distinctio, quam ipsi comminiscuntur. Peccant deinde in priore corollario; nam declarantes, quomodo graue, vel leue tardius moueatur in sine motus, quam in principio, considerant graue & leue, quæ transeant per diuersa elementa, & ita purant se aliqua ratione labefactare sententiam Aristotelis, dicentis, motum grauium & leuium naturalem velociorem esse in sine, quam in principio: attamen nil noui per hoc in medium adducunt, neque id negaret Aristoteles; fateretur enim lapidem descendente prius per aerem, postea per aquam, tardius per aquam descendere, quam per aerem; quid ergo absconditi colligunt hoc iusto corollario, quod etiam rustico cognitum non sit? Aristoteles enim, quando dicit, motum naturalem grauium & leuium velociorem esse in sine, quam in principio, loquitur de motu facto per vnum & idem medium, vt per solum aerem, vel per solam aquam, non per diuersa; sed ipsi in afferenda ratione huius sui euentissimi corollarii manifestissime decipiuntur, hanc enim sumunt ex ipsa moti corporis natura, quam à solo medio externo sumenda sit; quum enim non sint in misto illi diuersi gradus, quos fingunt, ratio, quam adducunt, falsa est; nec alia est eius effectus ratio afferenda; quam maior densioris medij resistentia, quam rarioris; hinc enim fit, vt tardius descendat lapis per aquam, quam per aerem. Falsum tandem est alterum quoque corollarium, quia non datur vacuum in natura, neque si daretur, motus per illum tardior fieret; quinimo nullus prorsus fieret motus, sublata omni resistentia medij, nisi forte mutatio subita: esse id Aristoteles putauit necessarium omnino esse medium plenum; si debeat fieri motus grauium & leuium, sicut ante dicebamus. Videtur etiam ex horum dictis ostendi posse, quod graue vel leue in vacuo positum nullo modo moueretur, nec locum mutaret; ipsi enim corpora hæc tunc moueri aiunt, quando non sunt secundum naturam locata, tunc autem non secun-

dum naturam locata esse dicunt, quando sunt sub aliquo grauiore, vel supra aliquod leuius; atqui corpus in vacuo positum nec est sub grauiore, nec supra leuius, quum & supra & infra se habeat vacuum, ergo per ipsam horum met definitionem non est præter naturam locatum, proinde non est, cur locum mutet, si tunc solum, quando est præter naturam locatum, corpus quodlibet loco mouetur.

Vera sententia de motore misti.

Cap. I V.

EX iis, quæ hæcenus aduersus alios dicta sunt, colligi videtur, nullam aliam in misto esse effectricem causam motus, qui iuxta præualens elementum fieri dicitur, nisi ipsam misti formam, quæ est eius natura & sola statui potest principium motus naturalis in eo: ad hanc autem veritatem cognoscendam, & multos errores euitandos, animaduertere oportet, vanum esse de grauium ac leuium motu naturali verba facere, nisi præstituto sine ipsius motus; is autem est locus naturalis, ad quem singula suapte natura feruntur: quem admodum igitur in considerando singulorum elementorum motu locum prius constituimus, cuius naturali appetitu ducta mouentur, sic de mistorum quoque motu, qui ex dominante elemento prodire dicitur, faciendum est; prius enim assignandus est cuiusque misto naturalis locus illi conueniens ratione grauitatis, vel leuitatis, vt postea facilius de eius motu, ac de motore, à quo prouenit, sermone faciamus: quoniam enim necessarium est, quodlibet misto genito, vt ei statim assignetur proprius, & naturalis in mundo locus consistens in statua quadam distantia à Cælo, & à centro; necesse etiam est, vt ubicunque mistum extra suum locum ponatur, ad eum moueatur secundum propriam naturam, & in eo solo naturaliter quiescat, quod idem in simplicibus corporibus inspicimus; vnus autem locus naturam vnã indicat, cui ille conueniens est, vnus enim locus vnus est naturæ conseruator; ab illa igitur vna, & eadem natura mouetur mistum ad locum suum ex quolibet alio loco: neque est quod decipiamur, videntes idem mistum motu naturali modo ascendere, modo descendere, vt oleum descendere in aere, ascendere in aqua, & credamus ipsum non semper ab eodem, sed à diuersis principiis moueri, vt dicebant nominales ipsum deorsum ferri à gradibus qualitarum elementorum grauium, sursum vero à gradibus leuium; sed vna est olei natura, quæ ipsum in aqua ascendere facit, & in aere descendere, quia sic eundem semper petit locum suum naturalem; qui est inter aerem & aquam, & ad huc mouetur à sola propria forma, siue ascendendo, siue descendendo: hoc autem ita sese habere, demonstrant duo elementa media, aer

Mistum
à sua for-
manatu
raliter
mouetur

anima

enim naturaliter & descendit in igne, & ascendit in aqua: quid ergo dicemus? Suntne etiam in aere diuersa ascensus ac descensus principia? certe etiam nominales faterentur, vnum tantum esse in aere principium motus, quum sit corpus simplex, & unam habeat vim motricem naturalem; idem igitur de oleo & de omni misto, quod vt graue, vel vt leue moueatur, dicendum est. In statuendo autem loco misti naturali principes partes sibi vendicat illud elementum, quod in ea mistione aliis præualeat: eius enim naturam magis, quam aliorum redolet ipsum mistum, & ratione elementi dominantis assignatur cuilibet misto locus naturalis, ad quem naturaliter mouetur ab omnibus aliis locis: ob id videmus, diuersa naturalia loca, diuersis mistis esse assignata, propter dominantis elementi varietatem: quæ sit, vt alia mista descendant in aqua, & in terra quiescant; alia in aqua ascendant, in aere vero descendant, & ita quiescant inter aërem & aquam; alia etiam in aere ascendant, vt exhalationes, quæ plurimum in se habere videntur igneæ naturæ. Nullum ergo in hoc discrimen est inter elementa & mista, quatenus grauius, vel leuius sunt; singulis enim assignatus est in mundo locus naturalis; ad quem mouentur ex omnibus aliis locis, isque vel magis, vel minus à Cælo remotus pro maiore cuiusque grauitate, vel leuitate. Sed de elementi dubitare aliquis posset, quomodo idem corpus simplex duos, & eos quidem contrarios, habere possit motus naturales; aer enim in igne naturaliter descendit, & in aqua naturaliter ascendit, quum tamen Aristoteles dixerit in primo libro de Cælo, vnius simplicis corporis vnum tantum esse motum naturalem, & contrarios inter se esse motus, à medio, & ad medium. Ad hoc ego dicendum puto motum naturalem grauium & leuium iudicari eiusdem speciei, aut diuersarum specierum à fine, hoc est, à loco naturali, ad quem tendit; hic enim vnus quum sit, indicat & naturæ, & motus vnitatem: igitur ascensus aeris in aqua, & descensus in igne non sunt specie distincti motus, sed numero; quia ad eundem tendunt naturalem locum, & ab eadem simplici natura profisciscuntur. Arist. autem quando dixit, motum à medio distingui specie à motu ad medium, semper locorum distinctionem constituit, proinde & naturarum; aeris autem vna est natura, & ea simplex, sicut etiam aquæ; non enim quod sit rum grauis, respectu ignis, tum leuis respectu terræ & aquæ, ob id duas habet naturas, sed vnam habet simplicem, quæ comparatione duorum elementorū dicitur leuis, & comparatione ignis dicitur grauis. Hoc idem de misto dicendum est, quatenus est grauius, aut leuius nam vnum tantum habet motum naturalem, quem ob id Aristotel. attribuit elemento præualenti in eius mistione.

* * *

A De forma misti an sit superaddita formis elementorum, Zimara opinio, & argumenta. Cap. V.

Q Vonia autem dictum est, mistum à sua forma moueri, non bene intelligi potest, quomodo hic motus attribuat naturæ elementi præualentis, nisi alia noua quæstio soluat, ad id, quod declarandum proposuimus, maxime pertinens: dubium enim est, & apud interpretes Aristotelis controuersum, an forma misti sit forma quædam re à formis elementorum diuersa, & illis superaddita, an potius non sit illis superaddita, sed sit ipsæmet formæ elementorum castigatæ & fractæ; quæ per mistionem euaserint vna forma: huius quidem declaratio postulare videtur, vt de mistione loqueremur; de hac autem agi non potest absque consideratione primarum qualitatum, quæ alteratrices vocantur; at nos non de his, sed de motricibus tantum in præsentia loqui constituimus, ideo diligentem de mistione disputationem ad alium locum remittentes, de ipsa nunc pro occasione tantum, & ratione motricium qualitatum breuiter agemus, vt videamus, quomodo ex elementorum commistione vnum in misto remaneat principium motuum secundum naturam, quod dicatur grauitas, vel leuitas, ita vt motus ille fieri dicatur iuxta elementum in mistione præualens. Zimara in sua tabula sub liter C. in declaratione illius propositionis [cau-

C sa simplices existentes in re non composita sunt] nititur ostendere formam misti esse quantam formam re distinctam à quatuor formis elementorum fractis & castigatis, & illis superadditam, quam sententiam alii quoque postea sequuti sunt; ad hanc comprobendam multifariam argumentantur. primum sic; elementa ad formam misti eam habent rationem, quam materia habet ad formam, eam enim recipere debent; ergo forma misti distinguitur re à formis elementorum, & est eis superaddita; forma namque non potest esse pars materiæ, in qua recipitur; proinde mistum ita ex elementis constare dicendum est, vt ex vna parte statuatur elementa formata, tanquam materia secunda, æ altera vero parte forma misti superueniat elementis formatis, tanquam distincta re à formis elementorum. Secundo, forma misti non esset addita formis elementorum, constaret essentialiter ex corporibus, quia formæ elementorum non sunt separabiles à materia; quoniam igitur absurdum est, si formam constare ex corporibus, non potest forma misti constare ex formis elementorum; quia ex his constare non potest, quin constet etiam ex materia. Tertio sequeretur, non minus formam misti, quam formas elementorum intendi ac remitti posse, sicuti videmus etiam colores medios non minus, quam extremos, intendi atque

E

F

Dubium de motu elemento vnum mediorum.

Solutio.

Vnde de speciei motus in dicatur à fine.

Zimara opinio

Primum argumentum

Secundum

Tertium

atque remitti, consequens tamen falsum est, quia omnes consentiunt, formas substantiales, saltem mistorum, non recipere magis, vel minus. Quarto, Aristotel. in context. 39. libr. 2. de Anima, disputans contra Empedoclem inquit, formas elementorum non posse in misto simul consistere, nisi addit aliud quoddam, quod eas continet; etenim sine hoc ignis ad superiora elaberetur, aqua efflueret, terra centrum petere niteretur: ergo quum elementa ab aliquo contineri oporteat, ne inuicem separentur, necessè est, aliquam esse formam in misto præter formas elementorum, quare forma misti est formis elementorum super addita. Quinto, quam habet rationem anima ad formas elementorum, eam & forma misti habet ad easdem; at anima ex formis elementorum constat non dicitur, sed illis superueniens; ergo etiam forma misti est superaddita formis elementorum. Tandem hanc sententiam confirmant auctoritate Auerois multis in locis: nam lib. 7. Metaphysicorum, comment. 60. inquit Aueroes, compositum est aliquod additum aliud à componentibus, vt caro non est terra & ignis, sed aliquid additum, quemadmodum hæc syllaba Ca. non est C. & A. sed quid additum. Item 5. Metaphysicorum 6. inquit, esse in composito naturam additam naturis componentium, Et l. Metaphysic. 12. res, quæ ex elementis generantur, differunt essentialiter ab elementis. Et 12. Metaphysic. 22. inquit, formas simplicium esse alias à formis compositorum. Et primo de Anima 77. ait, essentia & forma rerum necesse est vt sint superaddita elementis. Et primo de Generatione 84. illud quod generatur ex miscibilibus in missione, est aliud ab eis. Per hæc ergo ostenditur, formam misti esse superadditam formis elementorum.

Diffa sententia confutatio, & vera sententia declaratio. Cap. VI.

EG O veritatem esse arbitror aliorum opinionem, qui dicunt, formam misti non esse additam formis elementorum, tanquam redistinctam ab illis, sed esse formam ex earum congressu orientem; ita vt quæ erant quatuor formæ, in vnâ migrauerint, quæ est forma misti. Hanc sententiam antequam comprobare, & errorem Zimaræ demonstrare nitamur, illud admonere volumus, nostram hanc disputationem locum non habere iuxta Latinorum sententiam, qui dicunt elementa nullo modo remanere in misto; nam si elementorum formæ in missione penitus abolerentur, vt ipsi putant, vanum est quærere, an forma misti sit addita, an non addita formis elementorum: sed constituta Auerois opinione, cuius veritatem alibi demonstraturi sumus, quod formæ elementorum modo a-

liquo seruentur in misto, quam Zimara quoque & alii, quibus cum in præsentia disputamus, sequuti sunt, opportuna est consideratio, an forma misti sit addita formis elementorum in misto, an non addita. Declarandum autem omnia est, in quo differat sententia nostra à sententia Zimaræ, vtraque enim intellecta, facile erit dignoscere veram à falsa: quando igitur dicimus, formas elementorum modo aliquo manere in misto, siue integras, siue fractas, & castigatas, hoc potest tres habere sensus. Primus est, vt dent elementis esse specificum, sicut ante missionem dabant, ita vt maneat quatuor distinctæ formæ, & quatuor elementa seruent suum esse specificum, siue perfectum, siue imminutum, & à perfecto differens solum secundum magis & minus: qui primus sensus omnino reiiciendus est, vt alibi, quum de missione loquemur, apertissime demonstrabimus: nunc cum hæc vna ratio refutare satis est, quod si hoc esset, natura misti non esset vna, sed quatuor distinctæ, quæ à quatuor distinctos motus inclinarent, vt contingere videmus in misto imperfecto, in quo non est facta vera mistio, sed plurium elementorum naturæ seruantur: quo fit, vt non moueatur vno simplici motu; quia licet vnum elementum in eo præualeat cæteris, illa tamen non obediunt, sed repugnant quantum possunt; sic etiam fieret, vt naturalis motus misti non semper fieret iuxta elementum præualens, sed quandoque contingeret, vt alia tria simul sumpta plus possent, quam illud solum, sicuti nominales dicebant. Hic igitur sensus dimittatur; quia Zimara, & alii, qui eius sententiam sequuti sunt, hunc, vt ego arbitror, non acceperunt. Alius est secundus sensus, quod in misto maneat formæ elementorum castigatæ, & fractæ, non tamen amplius vt quatuor formæ, sed vt factæ vna, & ad naturam vnâ redactæ, quæ magis referat elementi præualentis naturam, quam aliorum, & huic formæ superueniat propria misti forma diuersa ab eâ, vt forma lapidis, vel forma auri; hac autem ratione duæ essent formæ in auro, vna oriens ex commissione, & vnione formarum elementorum, altera vero illi superueniens, quæ dicitur forma misti: hunc sensum accepisse videtur Zimara, qui dicere non potest formam misti esse redistinctam à formis elementorum, quæ maneat quatuor in misto, sed quæ ad vnitatem redactæ sint; quia si quatuor naturæ elementorum seruantur, non esset facta mistio; & clara est Aristotelis sententia in capite postremo libri primi de Ortu & interitu, in missione non existere amplius aliquod miscibilium, sed quoddam medium: sic igitur dicere formam misti esse superadditam formis elementorum, est dicere superadditam formæ

missionis procedenti ex congressu formarum elementorum. Tertius demum est sensus, qui solus, ut ego arbitror, verus est, quod in misto perfecto quatuor formarum elementorum ita inuicem frangantur, & remittantur, ut in vnam quintam formam coalescant, quæ neque vna aliqua earum sit, neque omnes simul, neque etiam ita illis superaddita, ut re ab eis distinguatur, sed ut idem re cum illis, quoniam illæ quatuor sunt factæ vna, nam seruatæ quibusdam gradibus singularium, pluriunam tamen vnius, quæ præualere dicitur, ex iis omnibus provenit forma quædam media, quæ dicitur forma misti; ita ut quæ prius erant quatuor, & dabant esse ignem, & aerem, & aquam, & terram, postea sit vna, quæ det esse aurum, & distinguatur ab eis formaliter, quia aliam speciem constituit; at non realiter; quia est illæ ipsæ quatuor ad unitatem redactæ per missionem, & constituit medium quoddam specie differens ab extremis, qua de re diligenter loquuntur in libro de missionem. Hunc igitur tertium sensum si accipiamus, dicere possumus, formam misti tum esse additam formis elementorum, tum non additam: addita enim est, quatenus non est illarum aliqua, sed alia quinta forma, & aliam speciem constituit; at non est addita, quatenus non sunt præter illam formæ elementorum in misto, neque alia forma ex earum congressu exoritur, sed hæc ipsa est forma proveniens ex congressu formarum elementarium, ita ut præter hanc nulla sit in misto alia forma; quem sensum si Zimara accepisset, eius sententia damnari nullo modo posset. Hunc igitur probare, & secundi falsitatem ostendere nos oportet. Primum quidem secundum hanc opinionem tueri non possumus, id quod Aristoteles dixit, mistum moueri iuxta elementum præualens: sic enim argumentari possumus; si in misto inanimato sunt duæ formæ re distinctæ, vna oriens ex congressu formarum elementorum, quæ dicitur forma missionis, altera vero huic superaddita, quæ sit forma huius misti, ut auri, ergo vtraque est natura, & principium motus, quia omnis forma est natura, proinde & principium allicius motus naturalis; à naturis autem diuersis necesse est diuersos naturales motus provenire; quinam igitur sunt in misto inanimato hi duo naturales motus? nullum ego video præter illum vnum, quo mistum iuxta præualens elementum moueri dicitur; & hic si in formam missionis, in qua vnum ex elementis præualet, referatur ut in causam, ergo forma misti huic superaddita nullius est motus principium, proinde otiosa est: at si referatur in formam misti, quomodo dicitur fieri iuxta præualens elementum, si hæc est re distincta ab omnibus formis ele-

A mentorum? quare non possumus amplius tueri veritatem dicti Aristoteles, quod mistum iuxta elementum præualens moueatur; imo forma missionis, quæ in se continet vim elementi dominantis, esset otiosa, & nullius motus principium, quod quidem nullo modo dicendum est: hoc autem confirmatur argumento sumpto ab anima, quæ est vere addita formis elementorum, id est, formæ missionis ex earum congressu procedunt; quoniam autem est vere superaddita, & re ab illis diuersa, ideo diuersa etiam motus est principium, ita ut neutra illarum sit otiosa, nam anima est principium motus progressionis, forma vero missionis est principium motus dominantis elementi conuenientis, quo mouetur animal naturaliter, si ab alto loco demittatur: hoc idem igitur euenire debere in misto inanimato, si eius forma esset eodem modo superueniens formæ missionis, & re ab illis distinguere-
 C tur. Nonnulli tamen huius argumenti vim nituntur effugere, dicendo vnum quidem tantummodo esse in misto inanimato motum naturalem, sed ad hunc producendum vtramque formam concurrere; nam forma misti est mouens, & ipsi motus ille attribuitur, mouet autem iuxta legem sibi præscriptam à præualente elemento, & ita ab vtraque forma ille motus modo aliquo proficitur. Sed hæc defensio vana est, quia duo mouentia re distincta non possunt ad eundem motus productionem concurrere, nisi vnum sit mouens principium, alterum vero secundarium, & instrumentale; est ergo ab his quærendum, vtra duarum formarum sit agens primarium, quum dicere vtramque habere æqualem primatum in eiusdem motus productione, & secundum idem causæ genus, fatuum omnino sit, & à philosophia profusè abhorreat: si dicant formam misti esse mouens primarium, formam vero præualentis elementi esse mouens instrumentarium, necesse est, motum illum esse mistum, quod tamen ipsi omnes negant; putant enim esse simplicem: consequentia probatur testimonio Arist. in contextu 33. & 41. libri octavi Physic. vbi dicit, mouens primarium magis mouere, quam mouens instrumentarium, & penes illud esse totum imperium ipsius motus; siquidem mouens instrumentarium non vi propria mouere dicitur; sed vi ei tributa à mouente præcipuo: quoniam igitur mouens primarium est forma misti, quæ formæ missionis superaddita est, & ab hac provenire non potest nisi motus mistus, necesse est, ut motus a talis formæ imperio productus mistus sit: pugnant ergo inter se hæc duo, formam misti esse mouens præcipuum, & mouere iuxta legem sibi præscriptam à forma elementi dominantis; hoc enim est omnino absolum rationi, quum imperare, & legem præ-

Forma
misti par-
tim est
addita,
partim
non addi-
ta formis
elemen-
torum.

Vera sen-
tentia cõ-
probatio,
& impro-
batio opi-
nionis Zi-
mara.

St
r
Sc
n
g

præ-

præscribere sit primarij agentis, non secundarij: si vero dicant, formam elementi dominantis, seu (quod idem est) formam mixtionis, quæ illam continet, esse mouens primarium, formam vero mixti esse mouens secundarium, in maiorem incidunt absurditatem; quia principatus est illi formæ tribuendus, quæ continet alias, & rem in specie collocat, quam Latini formam vltimarij appellare consueverunt; hanc enim si in eadem re alia formæ præcedant, eas respectu illius locum materiæ tenere necesse est, & ab illa regi, & illius imperio obtemperare: quum igitur formæ elementorum (vt ipsi consentiunt) teneant in mixto locum materiæ, & ad formam mixti superadditam dirigantur tanquam ad perfectionem, alienum penitus est à ratione, quod earum sit motum imperare, forma vero mixti earum imperio subiecta sit. Sed conuincuntur etiam aduersarij suis ipsorum dictis, nam eorum aliqui tali exemplo rem hanc declarant: anima sensibilis fungitur officijs animæ vegetantis, quam in se continet, & ipsius operationes edit; ita igitur & forma mixti continet in se formas elementorum, & edit operationem elementantis. Hoc tamen exemplum eorum sententiæ refragatur; nam anima sensibilis non solum officijs fungitur animæ vegetantis, sed præter illa habet etiam ipsa proprias operationes, & propria munera, quamobrem etiam forma mixti præterquam quod efficit motum proprium elementi dominantis, alium quoque suum proprium motum efficere debet, & eò magis, quo apud hos est re distincta à formis elementorum, anima vero sensibilis non est re distincta à vegetante; quocirca congrua quoque est eorum comparatio, nam si putant, animam sensibilem non esse in animali formam re distinctam à vegetante, nullum inde argumentum sumi potest de forma mixti, & de forma elementi dominantis, quas re distinctas esse arbitrantur: & mirum certe est, quod formatum numerum concedant in mixto inanimato, quem in viuente negant, quum potius è contrario sese res habere videatur; patet igitur hanc comparationem officere eorum opinioni; quemadmodum enim anima sensibilis continet in se naturam & vires animæ vegetantis, nec est illi superaddita tanquam re distincta; ita etiam forma mixti in se continet formam elementi dominantis, proinde non est addita formis elementorum, quæ est sententia nostra. Possimus hoc idem confirmare auctoritate Auerrois, qua ipsi quoque vtuntur; nam in Comment. 67. lib. 3. de Cælo inquit [forma elementorum inter se commiscetur, & prouenit ex earum collectione alia forma] non dicit, formam mixti formis elementorum superuenire ab eis diueriam penitus, sed ex earum collectione

A aliam formam prodire; est enim reuera alia forma, quia neque est forma ignis, neque aeris, neque aquæ, neque terræ, nec tamen est re ab illis distincta in mixto, quum sint illa: ipse factæ vna: postea vero adhuc magis hoc declarat Auerroes hac similitudine [sicuti quum albedo, & nigredo commiscetur, sunt ex eis multi calores medi] non poterat enim aptior fieri comparatio; quia calor medius differt specie ab extremis, ex quibus constat, nec tamen est eis superadditus, vt re distinctus ab illis; præterant enim aliquos gradus albedinis, & aliquos nigredinis, qui tamen constituunt aliam speciem coloris diuersam ab vtriusque, nec illis superadditam, sed eos in se continentem; & ex eis interne constantem, vt ait clare Auerroes in libr. primo Physicorum, comment. 56. & in quinto Physicor. comment. 6. 19. 45. & 52. Præterea in 10. Metaphysic Comment. 23. inquit Auerroes [impossibile est, & in composito sint due partes æuales, sed oportet alteram esse dominantem, cui attribuitur forma] quibus verbis optime Auerroes totam rei veritatem declarat; inquit enim, non dari mixtum constans ex elementis æqualibus: & hanc rationem adducit, quia debet esse aliquid, quod fungatur officio formæ; est autem formæ officium continere, & vnire, & operationibus imperare; oportet igitur vnum ex elementis in mixtione aliis præualere, vt illi attribuat prærogatiua formæ, & fungatur officio formæ continendo alia, sicuti dicebat Aristoteles aduersus Empedoclem in contextu 39. libri 2. de Anima: Atque apud Auerroem non est opus alia forma diuersa à formis elementorum, quæ illis superueniat, vt eas contineat, quoniam hoc munere fungitur forma elementi præualentis; continet enim alias, & cohibet, & sibi obediens reddit, imo fit vna forma cum illis: à forma igitur mixti exoriente ex congressu formarum elementorum cum imperio vnus, prouenit motus naturalis ipsius mixti, qui hac ratione dicitur fieri secundum naturam elementi in ea mixtione præualentis.

Cur non composito sint due partes æuales, sed oportet alteram esse dominantem, cui attribuitur forma?
 Cur non mixtum ex elementis æqualibus?

Solutio argumentorum Zimara.
 Cap. VII.

Veritate declarata, super est, vt argumenta pro Zimara adducta soluamus. Ad primū respōdebat M. Antonius Genua Præceptor meus, mixtum posse considerari tum fieri, tum in facto esse: & quando consideratur in fieri, eius materiam esse quatuor elementa perfectæ, & integra, diriguntur enim ad formam mixti; & hac ratione formas elementorū esse partē materiæ, nec habere locum formæ respectu mixti: facto autem mixto formas elementorū tenere locum formæ, non quidem vt elementorū formæ

Ad primū re-
 sponso
 Genua.

*Respon-
sionis de
claratio.*

*Elemen-
ta quo-
modo ma-
neant in
misto, &
quomodo
intercreāt*

*Ad secur-
dum.*

*In mistio-
ne tres
geniones
sunt.*

*Ad ter-
tium.*

sunt, nam quatenus tales, non remanent, sed ut sunt factæ vna forma, quæ est forma misti. Hanc responsionem ego quidem non refuto, sed clariorem reddens dico, non eodem modo elementa manere sub forma misti, quo prima materia supposita est formæ elementi, quod ex alio genitum sit; nam prima materia, quum sit vna, seruat naturam suam integram sub qualibet forma; at elementa, quum sint plura, & inter se contraria, non possunt integra manere in misto; neque etiam penitus intereunt, sed eorum formæ remanent fractæ inuicem, & castigatæ, adeo ut perierint secundum aliquos gradus, & secundum aliquos sint seruata, & hi quum sint idem re in misto, qui prius fuerunt in elementis integris, satis idoneam misti materiam constituunt; quæ hac ratione in misto genito remanere dicitur, nempe secundum realitatem graduum remanentium, licet ratione graduum in missione deperditorum destructa sit prior illa formalitas, quæ dabant esse specificum ipsismet elementis, & alia formalitas genita, quæ dant esse misto; & ita ratione nouæ formalitatis locum habent formæ, ratione autem realitatis seruata dicuntur esse pars materię: sed hæc de re in libro de missione fusius differemus.

Ad secundum neganda est consequentia; nam facta missione, constat quidem corpus ex corporibus, at non forma ex corporibus, sed potius ex pluribus formis, quæ euaserunt forma vna: necesse est enim tres simul fieri commissiones, vnam plurium corporum, quæ sunt corpus vnum, aliam plurium formarum, quæ sunt vna forma, tertiam demum contrariarum qualitatum, quæ simul temperatæ faciunt vnam qualitatem mediam, quæ dicitur temperatura misti, & retinet aliquid omnium elementarium qualitatum, sed plus illarum, quæ sunt qualitates elementi præualentis; quia etiam tota misti natura propinquior, ac similior est naturæ elementi dominantis, quam naturis aliorum: hoc igitur argumento non probatur formam misti constare ex corporibus, sed solum commissionem formarum fieri non posse, quin corpora quoque commisceantur, propterea quod illæ formæ non separabiles à materia. Ad tertium similiter negamus consequens; & ratio negationis est, quoniam natura misti consistit in indiuisibili, nec potest intendi, vel remitti, nisi intereat, & res alia generetur; & quia illa intensio, vel remissio fit cum interitu formæ misti, & cum conseruatione graduum formarum elementorum, ideo attribuenda est illi, quod seruatur, non illi, quod perit; quamobrem solæ formæ elementorum intendi, vel remitti dicuntur, quarum sunt illi gradus, qui remanent, non forma misti, quæ consistit in indiuisibili, à quo utcunque declinans

A perit, neque est amplius forma illius misti; etenim formalitas nec intendi, nec remitti potest, realitas vero intenditur quidem atque remittitur, sed hæc intensio, vel remissio attribuitur formis elementorum, non formæ misti; sed de hoc alibi. Ad quartum dicimus, argumentum illud Aristotelis efficax esse contra Empedoclem, at non contra nos, Empedocles enim elementa in misto ponebat seruantia suas naturas integras, & suos actus específicos, & proprias eadem operationes, loquens enim de viuientium nutritione dicebat ignem ascendere ad superiorem animantium partem, & eam nutrire, terram vero descendere ad alendam partem inferiorem; ideo Aristoteles recte dixit, elementa indigere forma aliqua continente, & coercente ipsa, ne separarentur: nos vero non dicimus, elementa in misto manere integra, & proprias eadem operationes distinctas, sed in aliam naturam transiisse, & omnia ita conspirasse, ut ad vnum, & eundem motum propensa sint propter obedientiam, quam imperanti elemento cetera præstant, quoniam illi non amplius repugnant: idcirco non egent aliquo continente, quum à dominante elemento satis contineantur, & illi obediunt in petendo loco naturali; hæc fuit Auerrois opinio in Comment. 23. decimi Metaphysicor. à nobis antea considerato, ubi inquit, non dari mistum ex elementis æqualibus, sed oportere vnum eorum præualere aliis, cui attribuitur forma; fungitur enim officio formæ, quia continet alia: quæ Auerrois ratio optima est ad demonstrandum, non dari mistum ex elementis æqualiter constants, & sumpta est ab hoc formæ priuatio munere, quod esse continere; necesse est enim aliquod esse continens, & vniens; hoc autem nullum esse potest, si æquales sint in misto elementorum vires: non diceret autem Auerroes hoc esse necessarium, si putaret formam misti esse superadditam formis elementorum; hæc enim satis formæ officioungeretur, & formas elementorum contineret, etiam si essent æquales. Credo etiam ad nostram sententiam comprobandam satis roboris habere aliud argumentum; quo vsus est Auerroes in Comment. 7. lib. 1. de Cælo, ad probandum non dari mistum æquale: inquit enim, si daretur mistum æquale, quiesceret in quocunque loco poneretur, quare nullum haberet motum naturalem, tale autem corpus in rerum natura nunquam vidimus. Consequentia manifesta est per ea, quæ supra diximus; antequam enim de naturali alicuius corporis motu loquamur, necesse est ut ei statuamus certum in mundo locum naturalem, quem naturaliter petat; hic autem statui non potest, nisi ratione elementi præualentis, ergo si elementa in misto æqualia essent, nullus ei locus assignari posset, quia

non magis hic, quam ille; iccirco maneret mistum in quocunque loco poneretur, ad nullum enim locum ex se moueretur id, quod nullum habere poneretur certum locum naturale: itaque si vnum ex elementis præualeat aliis in misto, secundum illud assignabitur ei locus in mundo; ad quem moueatur, quare penes elementum dominans est imperium motus naturalis; proinde hoc fati est ad alia continentia, & ad statuendum motum naturalem, neque opus est alia forma superueniente formis elementorum: ex his igitur patet, argumentum hoc pro opinione Zimaræ nihil habere efficacitatis. Ad quintum argumentum neganda est similitudo; anima enim est forma nobilissima vere superaddita formis elementorum, hoc est, formæ mistionis orienti ex earum congressu, non sic forma misti inanimati: quod quidem ex motibus consequentibus manifestum est, anima enim est principium motus diuersi penitus à motu elementi dominantis, & vtrumque motum videmus in eodem animali inesse vt naturalem; at forma misti inanimati non efficit alium motum, quam illum, qui conuenit elemento præuolenti; hæc igitur non est addita formis elementorum; anima vero est addita, & re ab illis distincta. Ad verba autem Auerrois in omnibus memoratis locis patet responsio ex iis, quæ dicta sunt. Auerroes enim dicens formam misti esse quid additum, & quid distinctum à formis elementorum, non intelligit realiter distinctum, sed formaliter tantum; non enim significare vult esse additam nouam formam, quæ sit in misto præter formas elementorum, sed has ipsas in vnam formam trāsisse, quæ est misti forma; non amplius elementorum; ita vt specie differat mistum ab elementis omnibus & diuisim, & coniunctim acceptis; nam caro non est terra, nec ignis, nec ambo simul, sed quædam alia species, quæ distinguitur essentialiter ab elementis hoc tantum significant omnia illa Auerrois verba, si bene considerentur.

An motus misti factus secundum præuolens elementum sit simplex, an mistus, opinioniones aliorum cum eorum argumentis.

Cap. VIII.

Tandem considerandum manet, an motus misti, qui iuxta præuolens elementum fieri dicitur, sit simplex, an mistus. Tres hæc de re opinioniones extant: vna fuit Suesiani, quem alij nonnulli sequuti sunt, qui dixerunt nullum talem motum esse simplicem, sed semper esse mistum: alia huic contraria, quæ plurimorum communis sententia est, potissime autem à Simplicio, &

ab Auerroes defenditur, quod omnis talis motus sit simplex; & hanc ego quoque veram esse existimo: tertia demum aliorum, qui dicunt falsam esse vtramque vniuersalem propositionem, veram autem hanc vtramque particularem, motus misti secundum præuolens elementum aliquis simplex est, & aliquis mistus. Afferam igitur in medium argumenta, quibus alias duas opiniones alij tuentur, deinde veritate declarata, ea omnia soluam. Primam sententiam

Propriam opinionem præmum argumentum.

quod omnis talis motus sit mistus, probat Suesianus & sectatores multis argumentis. Primum à causa ipsius motus tale argumentum sumunt: vbi est elementum dominans, ibi sunt etiam alia, quibus dominatur, dominans enim notat respectum ad illa; ad sunt ergo in misto omnium elementorum naturæ, ergo ex his omnibus constans natura misti mista est; & qualis est natura, talis est motus, qui ab ea producit, ergo motus ille mistus est; magis tamen vergens ad motum elementi dominantis, quam ad motus aliorum, quemadmodum etiam natura illa similior est naturæ elementi dominantis, quam naturis aliorum.

Secundo sic argumentantur à subiecto: quale est subiectum motus, talis est motus ipse, atqui huius motus subiectum mistum est, hoc enim supponitur, ergo motus eius naturalis mistus est; eaque sententia Aristot. fuit in context. 7. lib. 1. de Cælo dicitur, simplicium corporum simplices sunt motus, mistorum autem misti.

Tertio id ita confirmant: si hic misti motus simplex esset, sequeretur, eundem produci effectum à tali secundum quid, & à tali absolute: consequens falsum est; quia debiliter calidum non potest tantum calorem efficere, quantum efficit id, quod est summe calidum: consequentia probatur, quia terra est elementum, & simplex corpus, & absolute grauis, ideo produceret effectum conuenientem corpori absolute graui, nempe motum simplicem; mistum autem non potest esse absolute graue, sed solum secundum quid; ergo si mistum, in quo terra præualeat, simplici motu moueatur, eodem mouebitur motu id, quod est graue secundum quid, quo terra, quæ est absolute, ac summe grauis; necesse est enim, vt licet in misto terra præualeat, eius tamen grauitas remittatur ex commistione elementorum leuium; itaque à tali secundum quid, & ab absolute tali idem effectus produceretur, quod est omnino absonum rationi.

Confirmat auctoritate Auerrois in Comment. 7. lib. 1. de Cælo, vbi interpretans verba illa Aristot. [moueri autem secundum præuolens] inquit, Aristot. occurrere tacito dubio: quum enim dixisset, motum misti corporis esse mistum, obijcere quispiam poterat quosdam motus, qui licet sint mistorum corporum, simplices tamen sunt, ideo inquit Auerroes, Aristot. respondere,

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum ab auctore.

motus illos videri quidem simplices, nō tamen esse causam autem, cur simplices esse videantur, esse vnius elementi excessum, ad cuius naturam magis vergit illius corporis motus, proinde videtur esse simplex, quum tamen non sit: propterea isti hunc putant esse sensum illorum Aristot. verborum corporis misti mistus est motus, fit tamen secundum elementum præualens, ideo eius motui similior est, quam motibus aliorum. Simplicitium quoque in hanc sententiam trahunt, qui dicit in corporibus mistis tot esse principia motus, quot sunt illa, ex quibus constant, & adducit etiam verba Alexandri dicentis mistorum corporū mistos esse motus, quia plura motus principia in eis insunt: quod quidem potest etiam colligi ex Alexandro in primo eius libro de Anima, cap. 2. vbi dicit: formas mistorum esse modo quodam affectas à formis miscibilium, quæ singulæ ad communem formam aliquid conferunt, vnde multæ varietates contingunt: significat igitur mistorum corporum non simplices esse motus, sed mistos. Alia vero sententia dicentium aliquem misti motum factum secundum præualens elementum esse simplicem & aliquem esse mistum, ab eis ita probatur: primum quidem probant aliquem esse simplicem vntes testimonio Arist. in context. 8. libri primi de Cælo, quod etiam sensu & experientia confirmatur, patet enim lapidem non minus simplici motu deorsum ferri, quam terram: quod vero aliquis motus misti secundum præualens elementum factus mistus sit, similiter testimonio sensus cognosci dicunt; motus enim turbinis, venti, fulminis, & aliorum similium, est motus factus secundum præualens elementum, & est mistus, ut patet, illa enim pluribus elementis constant, quorum vnum aliis validius est, ob id eius motui similior est illius misti motus; quo fit, ut dicatur fieri secundum elementum præualens, mistus tamen absque dubio est. Quoniam autem in illo contextu 8. videtur Aristot. hanc vniuersalem propositionem proferre, motus misti secundum præualens est simplex, dicunt ipsi veram quidem esse hanc vniuersalem, omnis motus simplex misti corporis est iuxta elementum præualens; sed conuersam esse falsam, omnis motus corporis misti secundum præualens elementum simplex est, quum motus turbinis, ac venti sit mistus, quare hæc non est vera, nisi vt particularis; non igitur hanc voluit ibi significare Aristot. sed alteram conuersam, quæ etiam vt vniuersalis vera est, vt prædiximus.

Veræ sententiæ declaratio, & comprobatio, aliarum vero confutatio.

Cap. I X.

EGO vero vtramque sententiam falsam esse arbitror, veram autem aliam secundo lo-

Aco, propositam, quod omnis motus corporis misti factus secundum elementum præualens simplex sit; cuius contrariam prima secta tuebatur, contradiCTORIAM vero tertia. Ad veram igitur sententiæ comprobationem, & aliarum reprobationem, est ante omnia cognoscendum, quæ conditiones ad simplicitatem motus requirantur, & cur motus aliquis dicatur simplex, & aliquis mistus. Sunt qui dicant, tres conditiones ad simplicitatem motus postulari, nempe & spatij, & naturæ, & mobilis simplicitatem; ob id putarunt non posse corpus mistum simplici motu oueri, propterea quod neque subiectum, neque causa simplex est. Sed hi, quum absque distinctione loquantur, decipiuntur: alud enim est conditiones querere necessarias ad aliquis rei essentiam constituendam, aliud est querere causas quæ ad eam producendam requiruntur; nam essentia eclipsis consistit in priuatione luminis lunæ, causa vero eam producens est terræ interiectio, sic conditiones essentiales, quæ ad hominis essentiam constituendam postulantur, sunt eius causæ internæ, materia, & forma propria; ad hominem autem generandum requiritur Sol, & alter homo: sic igitur de motus simplicitate dicendum est; ipsa enim simplicis motus essentia in sola spatij, seu lineæ simplicitate consistit; quisquis enim motus per simplicem lineam factus statuatur, is absque dubio simplex est, cuiuscunque sit corporis, & à quacunque causa productus: at si queratur, quænam causæ ad simplicem motum producendum postulentur, si de simplici motu naturali sermo sit, dicere possumus, requiri simplicem naturam, proinde & simplex corpus, nam simplex natura corpus simplex constituit: at si absolute simplicem motum consideramus, nec magis naturalem, quam violentum, is produci potest etiam à natura mista; potest enim sagitta ex arcu, & plumbea pila ex bombardâ sursum pelli per simplicem lineam, isque erit motus simplex violentus: quod manifeste significat Aristotel. passim in libro primo de Cælo dicens, rectorum motuum alterum cuique elemento esse naturalem, & alterum contra naturam: censuit igitur dari simplicem motum etiam violentum; hic autem non fit necessario à natura simplici, neque necessario in simplici corpore: sed quum videatur raro, & per accidens euenire, ut fiat in aliquo corpore motus simplex violentus, & id solum sit considerandum, quod est per se; idcirco dicendum est, motum simplicem naturalem aptum esse produci solum à natura simplici, proinde & in simplici mobili; natura enim est principium motus in eo, in quo est, & omne corpus, cuius natura sit simplex, simplex est: simplex autem linea quænam dicenda sit, considerandum

*Tertia
sectæ ar-
gumentum*

*Quæ
condi-
ones
tuis si-
plicis
Opin
liorum
Conj
iio.*

*Opin
Sera*

*Data
motu
simpli-
sioles
tus.*

*Simple
linea q
nam si*

dum est, nam si mathematice loquamur, fortasse omnis recta linea, & omnis linea circularis potest appellari simplex; mista vero, cuius pars aliqua recta sit, & aliqua circularis: sed physice considerando secus est; dum enim lineam consideramus respectu motus, qui per eam fit, aliqua datur recta linea, quæ vocanda est mista, & similiter aliqua circularis, quæ mista est; dicimus igitur simplicem esse naturaliter illam lineam, per quam factus motus non constat ex recto & circulari, sed vel rectus tantummodo est, vel tantummodo circularis; circulare autem uoco illum, qui fiat circa solum mundi centrum, non circa quoduis circuli centrum; ita ut ille motus, per quem non varietur moti corporis distantia à centro, sed semper æque ab eo distet, circularis simplex nuncupandus sit: rectus autem simplex ille sit, qui fiat per rectam lineam à centro mundi ductam, seu ascendendo, seu descendendo; simplex enim dicitur, quia nihil ei respondet in Cælo, nisi punctum; sic enim est vel mera accessio ad centrum, vel mera recessio ab eo, sine ullo transitu ad latera, quod esset moueri etiam circa medium: at motus omnis per rectam lineam factus non à centro mundi ductam mistus est, constat enim ex recto, & circulari; ex recto quidem, quatenus necessario fit cum accessu ad centrum, vel cum recessu à centro; ex circulari autem, quatenus illi rectæ lineæ respondet in Cælo aliqua peripheriæ pars, nulla enim à mundi centro ducta recta linea potest per utramque illius lineæ extremitatem transire, sed necessario duæ distinctæ lineæ rectæ à centro per duas illius extremitates ductæ, quæ suis extremitatibus aliquam peripheriæ partem in Cælo intercipient, quæ toti illius motus spatio respondebit; & hac ratione motus ille dicitur etiam ex circulari constare: similiter quilibet motus per circulearem lineam factus, qui non sit circa mundi centrum, mistus est; quia constat ex motu circa medium, & recessione à medio, seu accessione ad medium: unde colligi obiter volumus, motus astrorum factos per eccentricos orbis, vel per epicyclos, quos astrologi ponunt, si darentur, non esse simplices, sed mistos, non solum enim circa medium sunt, sed continent etiam accessionem ad medium, & recessionem à medio, qua ratione constant etiam ex motu recto: misti sunt etiam animalium motus, & turbinis, & fulminis, & venti, & alij ejusmodi, quia sunt accessus, vel recessus respectu medij, vna cum transitu ad latera, cui respondet circuli pars in Cælo. Colligimus etiam ex his nonnullorum errorem, qui motum mistum intelligunt illum, qui constat vel ex recto & circulari, vel ex recto & recto, vel ex circulari & circulari; nam ex ascensu, & de-

A scensu eundem motum constare ne imaginari quidem possumus, nisi dicamus, eandem rem prius ascendere, postea descendere per eandem simplicem lineam; sed hic non est motus mistus, sunt potius duo distincti motus, & uterque simplex: ex circulari etiam & circulari non datur mistus motus, quia mistio non dicitur eorum quæ sunt eiusdem naturæ, & speciei, sed solum eorum, quæ sunt diuersarum naturarum: præterea si intelligant motus erraticorum ideo esse mistos, quod fiant per circulos eccentricos, id concedemus, si modo tales circuli dentur; sed ea erit mistio ex circulari & recto, sicut antea dicebamus, non ex circulari & circulari; si vero cum perpetua æquidistantia à centro considerent solum duos eorundem astrorum oppositos motus, decipiuntur, quia hæc non est mistio, quum seruetur vna simplex conditio, quod sine accessu, vel recessu, respectu medij est solum circa medium, ob id etiam

Mistio est rerum speciei diuersarum.

Motus planetarum non est mistus.

C Salsus motus, etsi non per circulum, sed potius per helicem fit, simplex est: quamobrem dicitur non dari alium mistum motum, quam constantem ex circulari & recto, eaque est sententia Aristotelis clara in contextu 5. libri primi de Cælo; sic enim duarum speciei distinctarum conditionum mistio fieri dicitur. Quis igitur sit simplex motus, & quis mistus, & in quo consistat tum simplicitas, tum mistio ipsius, manifestum est: simplicis enim iudicatur ex simplicitate lineæ, per quam fit motus, hæc autem iudicatur ex simplicitate situs respectu cætri mundi; simplex enim est situs lineæ in mundo, vel quando omnes partes sunt à centro similiter æquidistantes, ita ut totus ille motus sit circa medium; vel quando sunt ita positæ partes respectu centri, ut nulla eis peripheriæ pars in Cælo respondeat, sed sit vel mera accessio ad medium, vel mera recessio à medio. Quoniam autem dictum est, si motum tantummodo naturalem consideremus, causam motus simplicis effectricem esse naturam simplicem, misti vero mistam; considerandum etiam est, quænam simplex natura dicatur, & quæ mista, ut postea rationem habeamus, cur simplex natura simplicem motum efficiat. Dubitare primum de hac re non absque ratione aliquis posset: quum enim cuiusque rei natura sit forma, & omnis forma sit simplex, omnique carens compositione, videtur dicendum esse, omnem naturam esse simplicem, proinde nullam dari naturam mistam. Dicimus igitur, omnem formam esse hac ratione simplicem, quoniam ex pluribus naturis non constat; alia tamen ratione dici posse mistam; nempe si alias formas, vel aliam in eadem materia præsupponat: sic anima dicitur natura mista, quia præsupponit priores se in eadem materia formam elementorum, quæ in mediam formam migrauerunt

Verè appropinquo de motu misto.

Simplex natura quænam sit.

re distinctam ab anima; cuius quidem mistio-
nis signa esse videmus varietatem virium ani-
mæ, & organorum in corpore animato illis vi-
ribus inferuentium; & motus quoque ipse, quo
animal ab anima mouetur loco, mistus est, quia
constat ex recto & circulari: forma vero ele-
menti est natura simplex, quia nullam priorem
formam in materia præsupponit, sed ipsa in pri-
ma materia immediate inhæret, & corpus ab
ea constitutum simplex dicitur; quemadmodum
id, quod ab anima constituitur, mistum
est, quoniam anima præsupponat necessario cõ-
gressum, & commistionem elementorum. Sed
quum ex his pateat, non eadem ratione natu-
ram dici simplicem, qua motus dicitur simplex,
sed alia, & alia; nam simplex natura dicitur,
quæ aliam priorem in eadem materia non præ-
supponat; motus autem simplex, quia non con-
sistat ex recto & circulari: cognoscenda est ra-
tio, cur à natura simplici simplex motus proue-
niat, si non est eadem vtriusque simplicitas. Di-
cimus igitur, talem esse sublunariũ corporum
naturam, vt egeant consuante externo, sine
quò non conseruarentur: quum autem sublun-
naria dico, simplicia præsertim intelligo, quia
hæc singula statutum habent in mundo locum
naturalem, quem appetunt, & in quo quiescen-
tia conseruantur, & mundum complent, mi-
sta vero non sibi præscribunt in mundo locum
quatenus mista sint, sed quatenus ex eisdem,
quæ mundum implent, corporibus constant; **D**
ex illius enim elementi natura, quod in mi-
stione aliis præualeat, præscribitur misto lo-
cus in mundo; ex motu igitur elementi ad pro-
prium locum cognoscere possumus, qualis sit
etiam misti corporis motus, & in quo sit simi-
lis motui elementi, & in quo ab eo discrepet.
Elementum ad suum locum mouetur, vt con-
seruetur, siquidem non in quouis loco conser-
uaretur, quum diuersorum locorum diuersæ
sint naturæ, & vires; harum autem differentiarum
non aliunde sumuntur, quam ex varietate di-
stantiarum à Cælo, quo fit, vt per lineam rectam
à centro mundi ad Cælum vsque productam
omnes locorum differentiarum denotentur: ele-
mentum igitur extra suum locum existens ne-
cesse est vt per hanc vnam lineam suum locum
petat, proinde non alio motu, quam simplici:
etenim natura nunquam abundat in superua-
caneis, sed in vnaquaque re id, quod optimum
est, facit, nec patitur aliquid esse frustra: ele-
mentum igitur existens extra suum locum ad
illum tendit, per lineam breuissimam, nisi im-
pediatur, hæc autem est recta à centro mundi
ad Cælum vsque protenta; nam si per aliam
quamcunque moueatur, mouetur per longio-
rem, quod dicendum non est, quia frustra per
longiorem lineam descendit graue, si potest de-

*Cur sim-
plex na-
tura sim-
plicem
motum
afficiat.*

*Mista ha-
bent locũ
ratione
simplici-
cium.*

ascendere per breuiorem: hæc autem ratio non
magis in summe graui, & in summe leui, quã
in duobus elementis mediis locum habet; imo
est in omnib. mistis tum inanimatis, tum animatis,
qua vt graui, vel vt leui moueri dicantur: quũ
enim statutus singulis sit locus naturalis, gra-
uia autem, & leuia omnia locum suum petant
vel ad centrum accedendo, vel recedendo à
centro, necesse est vt omnia per breuissimam li-
neam ferantur naturaliter; breuissima autem
est, vt diximus, ea sola; quæ à centro mundi du-
citur, eaque est etiam simplex; igitur etiam mi-
sta dum mouentur vt graui, vel vt leui, non
alio motu mouentur, quam simplici; mista vero
inanimata manifestum est non habere alium
motum naturalem, nisi illum vnum, quo vt
graui, vel vt leui mouentur; horum ergo na-
turalis motus necessario simplex est, nec po-
test esse mistus; hunc autem attribuit Aristotel.
elemento præuolenti in vniuscuiusque mistio-
ne, quia iuxta elementum præuolens assigna-
tur cuique locus in mundo naturalis, quo as-
signato non potest corpus vllum ad illum ten-
dere vt graue, vel vt leue, nisi motu simplici.
Hæc igitur est ratio, cur natura simplex sim-
plicem motum producat; hæc enim non mo-
uet, nisi per grauitatem, & leuitatem, proin-
de per solam simplicem lineam: natura au-
tem misti quum assignatum habeat in mun-
do locum ratione elementi in ea dominantis,
mouet etiam iuxta illius elementi naturam,
quam præ se fert; ideo mouet potius ratione
simplicitatis, quam ratione compositionis,
quia cætera elementa iam sunt facta obedien-
tia vni præuolenti, neque sunt principia alio-
rum motuum, neque reluctantur: natura igitur
misti media quodammodo est inter formam
elementi, & animam; nam anima est forma ve-
re mista eo modo, quem diximus, præsuppo-
nit enim in materia formas elementorum præ-
cedentes, tum in sua generatione, tum post-
quam est genita; forma vero elementi nullam
aliam formam in materia præsupponit modo
vllò vt habentem locum materiæ, sed solum
vt habentem locum priuationis, quia vnum ge-
neratur ex alio; at formam mistionis in sua qui-
dem generatione præsupponit formas ele-
mentorum, quarum realitates respectu illius
tenent locum materiæ, sed postquam est ge-
nita, nullam habet præcedentem formam in
materia, sed ipsa immediate, & sole in mate-
ria hæret, quia nulla ibi est alia forma, eo quod
ipsa non est superaddita formis elementorum;
sed est illarum factæ vnæ; quocirca hac ratione
est simplex, & mouet motu simplici, quia præ-
uolentis elementi naturam representat, & mo-
uet per præuolentem grauitatem, vel leuita-
tem, quæ sunt principia simplicia, & propriæ
elemen-

*Na-
mi-
di-
ter-
ma-
me-
an-*

elementorum qualitates, proinde non aptæ moueri nisi simplici motu, quia per solam simplicem lineam, sicuti dictum est: Id autem, quod de simplici motu diximus, potest per motum mistum animalium confirmari; hic enim solus est mistus naturalis, quem omnes alii motus misti sint violenti, & sit à natura mista quatenus mista est; datus enim est animalibus quoque motus propter eorum conseruationem, alia tamen ratione, non enim vt conseruentur à loco, sed vt idoneum sibi alimentum quærant; videmus autem hunc quoque motum per lineam breuissimam fieri, quia nihil est frustra in natura; equus enim famelicus cibum intuetur ad eum per breuissimam lineam mouetur, non per flexam, & longiorem, nisi forte impediatur; hic tamen motus non est simplex, quia non ex sola lineæ rectitudine, seu breuitate simplex motus iudicatur, sed ex eo quod fiat per lineam à centro mundi ductam, & fiat vel à grauitate, vel à leuitate, quæ sunt principia simplicia, & naturam simplicem denotant. Hinc sumitur solutio cuiusdam difficultatis: quum enim ignis æque conseruetur in qualibet parte concaui lunæ, videtur ille ignis, qui apud nos generatur, non minus transire posse ad illam partem concaui lunæ, quæ est supra antipodas, quam ad illam, quæ est supra nos, quum vtraque sit æque conseruatiua naturæ ignis; cur ergo non transit ad illam partem loci sui, quæ est supra antipodas? Nos autem dicimus, ignem quidem non magis hanc partem illius loci appetere, quam aliam, siquidem eandem vim omnes habent conseruandi ignem; sed quia ad locum suum mouetur per lineam breuissimam, ideo eam tantum partem petit, quæ supra nos est, non illam, quæ est supra antipodas, ad quam si moueretur, necesse esset, vt prius ad mundi centrum descenderet, & ita recederet à parte loci sui propinquiore, quod quidē repugnat naturæ ignis. Notare autem hic possumus, omnem localem motum naturalem ab appetitu fieri, sed duplicem esse, quia duplex etiam est appetitus; vnus est naturalis, qui sine cognitione est; alter vero animalis, & cum cognitione: appetitus naturalis proprii loci est grauitas, & leuitas, & inest primo elementis, deinde per elemēta etiam mistis, & semper motum simplicem efficit, quia hæc sunt principia simplicia, nam animal quoque, si naturaliter moueatur vt graue, simplici motu mouebitur, quoniam à principio simplici simplex motus prouenit: appetitus autem animalis insequitur animam, ideo non est simplicis motus principium, sed misti; non est enim appetitus loci conseruantis, cuius differentia sumantur ex varietate distantia à Cælo; sed est appetitus alimenti necessarii ad vitam conseruandam, cuius indagatio non fit nisi per mo-

A tum mistum à natura igitur mista quatenus mista est, non prouenit motus nisi mistus. De motu autem Cæli alia ratio est: quamuis enim fiat ab anima cognoscente, simplex tamen est, quia fiat à principio tum actiuo, tum passiuo summe simplici; anima enim mouens simplex maxime est, orbis quoque est corpus simplex, & quum non sit elementaris naturæ, nihil habet grauitatis, aut leuitatis, quare nec accedere ad centrum potest, nec ab eo recedere, sed solummodo, circa ipsum ferri; hic autem est simplex motus, quia vnus tantum est conditionis, vt prædiximus, & is simplici naturæ Cæli maxime conueniens, cuius simplicitas summa ex eo iudicatur, quod nullius motus præter illum est capax, neque vt naturalis, neque vt violenti: at elementum minoris est simplicitatis: quamuis enim vnus tantum habeat motum naturalem, capax tamen est etiam contraria tanquam violenti. Per hæc vtriusque sectæ error ostenditur: errauit enim prima secta dicens nullum misti motum esse simplicem; etenim iam ostensum est, necessarium esse vt motus misti, qui sit secundum præualens elementum, sit simplex, quia omnis motus factus per grauitatem, vel leuitatem, est per lineam simplicem; eaque est sententia Aristotelis clara in contex. 7. & 8. lib. I. de Cælo, vbi profert hanc propositionem vt vniuersalem, motus misti naturalis simplex est, quia est secundum elementum præualens, omnis igitur motus factus secundum præualens elementum est simplex; vanissima autem est in eo loco interpretatio Sueffani dicentis Arist. ibi tollere quandam obiectionem; nam dicere aliquis poterat, si & ascensus & descensus est motus simplex, misti autem corporis mistus est motus, ergo mistus neque ascendere, neque descendere: ad hanc igitur inquit Arist. respondere motum misti semper esse mistum, esse tamen sursum, vel deorsum secundum quandam præualentiam, at non simpliciter, quoniam est quidē similior motui elementi præualentis, at non est omnino sursum, nec omnino deorsum. Sed huius interpretationis vanitatem ipsa verborum Arist. series declarat; nam præcedentia verba erant hæc. [simplex motus est simplicis corporis] deinde statim hæc sequuntur [etenim si compositi fuerit, secundum præualens erit] est ergo sensus; etenim si simplex motus fuerit misti corporis, erit secundum præualens elementum, de simplici etenim motu; vt patet, hæc omnia verba proferuntur: fuit etiā hæc sententia Simplicii & Auerroris, vt passim in ipsorum Cōmentariis librorū de Cælo legere possumus: ideo mirandum profecto est, quomodo aduersarij audeant horum interpretū verba pro se adducere. Experientia quoque hanc sententiam confirmat; nam ædificatores inueniuntur linea perpendiculari simplici, quam inueniunt per plumbum.

*Motus
cæli à
principio
simplici.*

*Error
præ
mæ sectæ.*

*Sueffani
error.*

bum, vel lapidem capiti funis alligatum; hæc enim sunt mista corpora, & ad centrum feruntur grauitate elementi præualentis, per lineam perpendiculararem, quæ simplex est, omnis enim recta linea ad centrum protenta simplex est. Parietes quoque ædifiorum, nisi ad perpendicularum sint fabricari, durare diu nequeunt, sed aliquando cadunt, & per lineam perpendiculararem deorsum feruntur: & omnino docet experientia, non minus mista grauia, quam elementa per simplicem lineam descendere: quapropter illorum sententia sensui quoque aduersatur. Tertia vero secta errauit, quia non animaduertit, posse duobus modis elementum in misto aliis dominari: vno modo in misto perfecto, vbi est facta vera mistio, & alia elementa vni obediunt; quare vnum ibi est principium motus, non plura, nec vlla adest repugnantia, ob id motus ille est mere naturalis, & simplex: altero modo in misto imperfecto, vbi non est facta vera mistio, neque naturarum vnio, sed ibi sunt plura elementa seruantia proprias naturas, & inter se repugnantia: ideo si vnum præualeat aliis, dici quidem potest dominans, sed improprie, quia reliqua non sunt domita, sed relictantur; ideo non omnino talis motus prouenit, qualem elementi dominantis natura postularer, sed mixtus; magis tamen ad illum vergens, quam ad motus aliorum; ibi ergo sunt plura principia motus, non vnum, proinde non simplex motus prouenit, sed mixtus; non fit enim à sola grauitate, neque à sola leuitate, sed ab utrisque simul agentibus, tanquam à duobus principiis; neque eo modo, quo aer descendit in igne, & ascendit in aqua, idem enim est motus, quia ad eundem locum fit, & ab eadem natura aeris, quæ dū est in igne, dicitur grauitas, dum autem est in aqua dicitur leuitas, quare est motus penitus naturalis: at ille non est motus naturalis, sed potius violentus, nulli namque elementorum ibi existentium est mere naturalis: quod si etiam concederemus, esse elemento dominantis naturalem, licet hoc minime verum sit, at negari saltem non potest esse violentum cæteris: de tali igitur motu non loquitur Arist. in principio lib. i. de Cælo, quando dicit, mistum moueri iuxta elementum præualens; sed loquitur de motu perfecti tantum naturalis proinde de motu perfecti tantum mixti, vbi vnum elementum primo modo aliis præualeat, hoc est, facta vera mistione, & sublata omni repugnantia aliorum elementorum.

Contrarium argumentorum solutio.

Cap. X.

*Ad pri-
mum Sues-
sani.*

Reliquum est, vt contraria argumenta sol-
uamus. Ad primum Suesiani dicimus, na-
turam mistam efficere quidem motum mi-

Astum, si moueat quatenus est mista, & eiusmodi
diximus esse animam, quæ est vere addita for-
mis elementorum: sed si natura mista moueat
non vt mista, sed ratione naturæ simplicis in
mitione præualentis, facit motum simplicem;
quia non alia ratione mouet, quam ratione gra-
uitatis, vel leuitatis, quæ sunt principia simpli-
cia: adde quod forma mitionis, licet in sua pro-
ductione præsupponat formas elementorum, ta-
men postquam est producta, nullam habet in ma-
teria præcedentem formam, sed ibi sola adest
absque alia forma; quare est principium motus
simplicis, quum sit tanquam simplex forma.
Ad secundum similiter dicimus, corporis mixti,
quatenus est mixtum, non esse motum nisi mi-
stum; sed quando mixtum mouetur non vt mi-
stum, sed ratione simplicis in mitione præualen-
tis, tunc mixti corporis simplex est motus; mo-
uetur autem ratione simplicis, quado mouetur
vel vt graue, vel vt leue, hæc namque sunt propriæ
elementorum conditiones, quæ ipsi cõpetunt
per essentiam mixtis vero per participationem.

CAd tertium dicimus, veram quidem esse illam
propositionem, tale secundum quid non potest
eundem effectum producere, quæ producit tale
absolute, sed aduersus ea ab utrisque; nam idem ef-
fectus ille dicitur, qui in omnibus est idem, & in
nullo discrepat, & hac ratione idem produci nõ
potest à tali remissa, qui producit à summe ta-
li; potest tamen produci idem secundum ali-
quam conditionem, secundum aliam vero dis-
crepans, neque hoc est absurdum; ipsi vero ita
eam propositionem sumunt, quasi effectus pro-
ductus ab eo, quod est minus tale, debeat in om-
nibus differre ab effectu, qui producit à sum-
me tali, sic autem falsità est: dico igitur omnia,
quæ mouentur vt grauia, vel vt leuia, moueri
motu simplici, hoc enim est necessarium, vt an-
te demonstraui, etiam si alia sint minus gra-
uia vel leuia, alia vero magis; sed discrimen ef-
fe sole in locis, ad quæ mouentur, maior enim
grauitas mouet ad locum centro propin-
quorem, minor vero ad remotiorem à centro:
fallacia autem huius argumenti deprehenditur
considerando elementum aquæ, & in eo argu-
mentum contra aduersarios retorquendo, nam
aqua est minus grauis, quam terra, ergo eorum
argumento ostenderetur, aquam motu simplici
moueri non posse, si terra mouetur motu sim-
plici, quæ est summe grauis, propterea quod mi-
nus tale non potest eundem effectum produce-
re, quæ producit magis tale: at tamen certum est
aquam esse corpus simplex, & moueri æque sim-
plici motu ac terram, differentiam autem in lo-
cis esse constitutam: nam locus, ad quem mouetur
terra, est centro propinquior, quam locus,
ad quem mouetur aqua, proinde non est idem
motus, sed duo specie distincti; discrimen igitur ma-

E

F

tur maioris, aut maioris grauitatis, vel leuitatis, A nullam facit differentiam in simplicitate motus, sed solum in locis naturalibus, ad quæ mouentur corpora, non potest enim minus graue eundem habere locum naturalem, in quem habet magis graue; hoc igitur argumento ostenditur, non posse mistum moueri ad eundem locum, ad quem mouetur elementum simplex, quod sit summe graue, vel summe leue, sed non ostenditur, non posse moueri motu simplici, quum potius necessarium sit vt omne graue, & omne leue, quatenus tale est, simplici motu moueatur. Hoc etiam confirmatur ea ipsa comparatione, qua istimet vtuntur: agens enim minus calidum non potest eundem calorem producere, quam potest agens calidius, id est, non potest assequi eundem terminum, ad quem; nam calor acquirendus, est terminus, ad quem illa alteratio tendit, itaque si, rite est facienda comparatio, sumendus est etiam in motu locali terminus, ad quem mobile tendit, hic autem est locus; quare non ad eundem locum moueri naturaliter potest, id, quod est minus graue, ad quem mouetur id, quod est magis graue; at non est necessarium vt differant etiam in modo motus, simplici namque motu hæc omnia mouentur: ad quod differunt etiam hi motus maiore, ac minore velocitate, quia id, quod grauius est, magis superat resistetiam medij, quam id, quod est minus graue, quanquam enim aliqui hoc inficiari audent, tamē ad eundem uersus eos testimonium Arist. in cont. 6. lib. 4. de Cælo, vt videre est: satis igitur nobis est, si motus rei minus grauis differat in pluribus, à motu rei grauioris, at non est necessarium, vt in o-

mnibus differant, quod illi hoc argumento ostendere uoluerunt. Quod uero aduersarij nitantur Auerois testimonio, certe vanum est; quum clarum sit, Aueroem existimasse, motum misti factum secundum præualens elementum esse simplicem, vt apud eum legere est in Commentario 8. & 12. lib. 1. de Cælo: quod uero ex Aueroe sumunt in Comment. 7. eiusdem libri, etiam si admittatur, eorum tamen sententiæ non suffragatur, etsi Aueroes mentem Aristotelis in iis uerbis non est assequutus: putauit enim Aristotelem ibi loqui de motu quorundam mistorum imperfectorum, vt turbinis, & uenti, qui simplex esse uidetur, nec reuera est; quum tamen Aristotel. loquatur de motu misti perfecti, qui uere est simplex: sed admissa etiam Auerois sententia, quæ secundum se uera est; motus enim turbinis, ac uenti mistus est; non ob id asserit Aueroes motum misti perfecti factum secundum elementum præualens mistum esse, sed hunc simplicem esse arbitratur. Illa etiam, quæ à Simplicio, & ab Alexandro dicuntur, nobis non officiant: quando enim dicunt, mistorum corporum motus simplices esse non posse, sed esse mistos, considerant mista, put mista sunt; nã præcipue respiciunt animata, quæ uere sunt mista, vt antea diximus; à natura enim mista quatenus mista est, non potest nisi mistus motus prouenire: at non dicerent motum misti factum secundum elementum præualens, hoc est, ratione grauitatis, vel leuitatis, mistum esse, imo aperte affirmat Simplicius hunc esse simplicem. Ad illa uero, quæ à sensu tertia secta sumebat, responsio patet ex iis, quæ dicta sunt.

Ad quar
tum.

J A C O B I

Z A B A R E L L Æ

P A T A V I N I,

L I B E R

D E C O N S T I T U T I O N E I N D I U I D V I.

Proœmium libri. Cap. I.

MAGNA est inter philosophos altercatio de substantia individua, à quonam constituitur, & reddatur hæc: nam & antiquiores Latini de hac re acerrime certauerunt, & his quoque temporibus posteriores philosophi de eadem controuerfantur, ita vt ad hunc usque diem sub iudice lis esse

videatur, nec paruū operæpretium facturum sit,

quisquis eam diremerit, & huiusce rei ueritatem omni sublata difficultate patefecerit: attamen ego quum de rebus naturalibus scribendum mihi proposuissem, dimittenda prorsus hæc disputatione non parum cogitauim, quum uiderem, eam ad naturalem philosophum minime pertinere, sed absque dubio ad Metaphysicum; ideoque uererer, ne talia ipse tractans obnoxium me eidem crimini redderem, quod plerisque aliis obicere solitus sum: quum enim multi & in Aristotel. interpretando, & in philosophicis libris conscribendis alienas à proposito

posito disputationes instituere soleant; & tum ea, quæ ad Metaphysicam attinent, tractare diffusè in scientia naturali, tum quæ ad naturalem, in Metaphysica, tum etiam quæ ad contemplatiuas scientias, & ad Logicam pertinent, cum moralibus commiscere, & variis aliis modis diuersas disciplinas conuocare non dubitauerint, haud quaquam in hoc Peripatetici, neque artificij Aristotelis imitatores; ego ab hac philosophandi ratione me abhorreere semper professus sum, & ab extraneis quæstionibus proponendis, ac diligenter excutiendis abstinui, nisi obiter, ac leniter aliqua tangere occasio me forte cogerit: ob id, quum indiuidui constitutionem, quam nostri indiuiduationem vocant, à solo Metaphysico declarandam esse animaduertentem, eam prorsus missam facere decreueram, ne libris naturalibus librum Metaphysicum connumerare viderer. Attamen quum consilium hoc meum pluribus studiosis exposuissem, enixe me illi rogarunt, à proposito desistens, hac quoque de re scribere, meamque sententiam exponere diligenter vellem. Ego vero eo facilius, vt eorum precibus obtemperarem, adductus sum, quod considerauim, me non scientiam ipsam naturalem vna ordinata tractatione tradendam, sed separatos, distinctosque inter se libros scribendos suscepisse; proinde satis fore, si lectores admonerem, vt librum hunc, si non vt naturalem, at saltem vt Metaphysicum legerent, quem admodum ego quoque illum ad primam philosophiam pertinere profiteor, adque proteitor. Adde quod ad institutum quoque meum vtilem fore hanc disputationem animaduerti: quum enim eo consilio scribere de rebus naturalibus constituerim, ne in publico obeundo munere, quo in Academia patria fungor, certos Aristotelis libros naturales quotannis interpretandi, prolixis disputationibus declarationem verborum, sensuumque Aristotel. quod antehac facere me oportuit, amplius interrumpere, sed magnum in ea progressum facerem; in vñu autem positum sit, vt qui primum librum de Cælo interpretandum suscipiunt, omnes disputationem ineant de ratione singularitatis, occasionem à verbis Arist. nacti in particula 92. eiusdem libri; rectius me facturum esse existimaui, magisque & aliis, & mihi satisfactum, si scripseris hanc operam præstitissem, quam si vel voce ad exequendo seriem verborum Aristotelis alienis contemplationibus, quam ne propriis quidem interrumpere me amplius velle professus sum, interrumpere voluissem; vel vtrumque recusando & multorum desiderium negligere, & hunc seu laborem, seu certamen detrectare viderer. Scribam igitur, & in hac maxima controuersia, postquam aliorum opinionès diligenter expendero, quid ipse sentien-

dum putem, in medium proferam, atque rem hanc ab omni difficultate, ac dubio vindicare nitar.

Partitio dicendorum, & accidentia non posse constituere singularitatem.

Cap. I I.

ANte omnia intelligendum est, de quonam quæstio nobis proposita sit: quum enim duplex existat substantia indiuidua, vna materialis, altera iuncta à materia, de hac dubitare minime possumus; quin suapte natura, sit hæc; quum enim ita simplex sit, vt nec substantia-
Blium partium; nec substantiæ cum accidentibus compositionem habeat, quippe quæ nullius accidentis est capax, necesse est eam fieri indiuiduam per seipsam, & in illa eandem esse vnitatem speciei, ac numeri: ob id Arist. in context. 92. lib. 1. de Cælo, de sola materiali substantia eam propositionem protulit, aliud est Cælum, aliud est hoc Cælum & quum Cælum dicimus formam denotamus, quum vero hoc Cælum, formam mixtam materiæ; proinde significauit, in substantia materiali aliud esse formam vt forma est, aliud esse formam cum materia, & formam quidem vt forma est, speciei vnitatem constituere significans, formam vero vtiunctam materiæ facere vnitatem numeralem. De indiuidua igitur substantia materiali considerandum nobis
Dproponitur; à quo reddatur hæc, hoc est, quænam sit interna ratio singularitatis, à qua sit, vt indiuiduum sit indiuiduum, & dicatur hoc: ex eo autè orta est hac in re difficultas, quod tria sunt in huiusmodi indiuiduo, quibus singulis hæc prærogatiua tribui posse videtur; aut enim materia est ratio singularitatis, ita vt per materiam indiuiduum sit hoc, vel forma, vel accidentia. Accidentia videtur asseruisse Prophyrius in cap. de Specie, quando dixit, singulare illud esse, cuius accidentia omnia simul collecta non possunt in aliquo alio reperiri; sic enim singularitatem per accidentium collectionem definire visus est, & hæc ipsius rationem statuere. Hæc tamen
Esententia accipienda esse non videtur, neque credendum, id voluisse Prophyrium: nam substantia est secundum naturam prior accidentibus: ideo dari oportet in categoria substantiæ substantiam indiuiduam, quæ ab accidentibus non pendeat; & in illo priori natura sit aliquid distinctum ab accidentibus omnibus, quo licet homo est indiuiduus homo, ad eò vt illa accidentia singularitatem consequantur potius, quam cõstituant: quare nõ id repositisse videtur Prophyrius, vt afferret veram rationem singularitatis, sed signum tantummodo, quo ea significaretur, adducere satis habuit. Neque igitur accidens vllũ, neque accidentium omnium collectio est vera ratio singularitatis.

*Opinio Thomæ, & ſeſſatorum, & eorum
argumenta. Cap. III.*

Relinquitur, vt vel à materia, vel à forma indiuiduum ſit hoc, & vtraque ſententia ſeſſatores, & argumenta pro ſe habet: Thomas enim & in memorato loco libri primi de Cælo, & in opuſculo 29. & in part. 1. Summæ quæſt. 3. artic. 2. & 3. & aliis quoque in locis, inquit, materiam ſignatam id eſt, determinatam, principium eſſe ſingularitatis; huic enim iuncta forma ſit ſingularis, & dicitur forma huius materiæ: ſed non ſatis expreſſit Thomas, quid per materiam ſignatam intellexerit, quo factum eſt, vt non eandem illi ſententiam attribuerint cæteri, qui eum hac in re ſequi voluerunt: aliqui enim dixere, materiam ſignatam ſignificare materiam quantum determinatam quantitatè, eamque eſſe rationem ſingularitatis, quam ſententiam pluribus argumentis comprobauerunt. Primum quidem rationem ſingularitatis eſſe materiam probant teſtimonio Ariſtotel. in contex. 12. quinti Metaphyſic. vbi dicit vnum numero eſſe id, cuius materia eſt vna, ſic enim deſinit vnitatem numeralem non per formam, ſed per materiam, quoniam igitur illa eſt ratio ſingularitatis, per quam ipſa ſingularitas deſinitur, deſinitur autem per materiam, dicendum eſt materiam eſſe id, quo indiuiduum eſt hoc. Hoc idem ſignificauit Ariſtoteles in contex. 92. libri primi de Cælo, dum inter Cælum, & hoc Cælum hanc differentiam ſtatuit, quod Cælum formam ſignificat, hoc autem Cælum formam cum materia: cenſuit ergo illi diſtinctioni, Cælum, reſpondere formam, illi autem particulæ, hoc, reſpondere materiam, proinde indiuiduum non per formam eſſe hoc, ſed per materiam. Hoc autem confirmatur: quia formam potius vniuerſalem ſignificat, quam particularem, vt ibi clare aſſerit Ariſtoteles dum dicit, Cælum vniuerſale ſignificare formam, & ibi Auerroes inquit, formam eſſe ſubiectum vniuerſalitatis, id eſt, eſſe obiectum illius vniuerſalis, quod mente concipitur: hoc idem denotauit Ariſtoteles in prædicto contexu 12. quinti Metaphyſicorum, quando declarans quantum ſint vnum ſpecie dixit, vnum ſpecie ea ſunt, quorum ratio eſt vna, ratio autem apud Ariſtotelem ſignificat formam: putauit itaque Ariſtotel. formam facere vnitatem ſpeciei, non vnitatem indiuidui. Præterea indiuiduum per illud ſit hoc, per quod ab aliis diſtinguitur, atque per formam non diſtinguitur ab aliis indiuiduis eiusdem ſpeciei, etenim illa, quæ diſferunt forma, diſferunt ſpecie, ideoque Græci formam & ſpeciem vno & eodem vocabulo, *εἶδος* vocant; igitur non per formam indiui-

A duum ſit hoc. Hoc idem teſtatur Ariſtoteles in *Quintum
argumen-
tum.* contexu 28. ſeptimi Metaphyſicorum, dum inquit; Socrates & Callias diſferunt propter materiam, idem autem ſunt ſpecie; atque diſferunt per illud, per quod ſunt hic & hic; per materiam igitur ſunt ſingulares, per formam vero conueniunt, & in eadem ſpecie conſtituuntur. Sic igitur patet, materiam eſſe cauſam ſingularitatis. Quod autem id præſter materia cum quantitate determinata; ita præſter materia ſingularis eſt illa, quæ neque in ſubiecto eſt, neque de ſubiecto prædicatur, & ab aliis omnibus diſtincta eſt; has autem omnes conditiones habet per materiam quantum, ergo materia quantum eſt idonea ratio ſingularitatis: minorem probant, quia materia ſecundum ſe neque in ſubiecto eſt, neque de ſubiecto prædicatur, ratione autem quantitatis determinatæ diſtinguitur ab omnibus aliis; ſtatuta enim quantitas ita rem circumſcribit, vt eam à cunctis aliis ſeparet, & hac poſitæ ponitur abſque dubio ſingularitas, & ablata auferitur; ſi namque certam quantitatem res habeat, iam eſt ſingularis, & e conuerſo ſi eſt ſingularis, certam habet quantitatem: nam ſi lignum aliquod diuidatur, ex partitione vnius quantitatis duæ oriuntur, & duo ligna ſingularia, quæ dum coniuncta & continuata erunt, vnum numero erat lignum, quoniam vna erat quantitas; in materia igitur cum quantitate determinata conſiſtit ſingularitas. Verum hi, qui hanc ſententiam tuentur, videntur aliqua ex parte recedere ab opinione Thomæ: dicunt enim, duplicem eſſe quantitatem, vnam interminatam, quæ eſt æterna in materia, quod quidem omnino negauit Thomas; alteram vero terminatam, quæ inſequitur formam, & vtramque ad conſtituendam ſingularitatem concurrere: quoniam quantitas interminata radix eſt, & origo prima diuiſionis, per eam enim materia eſt in multas partes diuidua ad multa ſingularia conſtituenda; terminata vero præbet actum diuiſionis in ſe, & diuiſionis ab aliis; quare exequitur, ac perficit ipſam vnitatem numeralem, & præbet actum ſingularitatis. Sed illi qui penitus Thomam ſequuntur, & negant quantitatem interminatam, alio modo intelligunt materiam ſignatam, vt Cardinalis Caietanus in *Caietanus.* tractatu de Ente & eſſentia: inquit enim, materiam ſignatam ſignificare non materiam cum quantitate, ſed materiam cum potentia proxima ad hanc determinatam quantitatem, ita vt non ad aliam; nam agens dum in materiam agit pro educenda forma, ſemper ipſam reddit propinquiorē illi formæ recipiendæ, & illi determinatæ quantitati, adeo vt intermino generationis illa materia non habet potentiam ad aliam quantitatem, neque ad aliam formam, niſi ad hanc ſingularē; hanc igitur materiam ſignatam,

*Sextum
argumen-
tum.*

Caietanus.

ram, inquit Caietanus esse illam, quæ à Thoma A
dicitur esse principium singularitatis.

*Dicta sententia, & sententia Ægidij im-
pugnatio. Cap. IV.*

PRO huius sententiæ confutatione plura le-
gere apud Scotum possumus in 2. Sentent.
dist. 3. quæst. 4. & 5. vbi efficaciter ostendit, ne-
que materiam, neque quantitatem esse posse ratio-
nem singularitatis; plura etiam apud Ioan-
nem Baconium 2. Sentent. distinct. 11. artic. 2.
nec non 3. Sentent. distinct. 12. Sed ego in præ-
sentia quædam præcipua argumenta, quibus il-
lius opinio falsitas demonstratur, breuiter
adducam. Necessè est dum materiam quantam
ponimus principium singularitatis, vt ei hoc
competere dicamus, vel quatenus est materia,
vel quatenus est quanta, ita vt vel ipsius mate-
riæ naturam, vel quantitatis dicamus esse ratio-
nem, qua indiuiduum constituitur; neutrum ta-
men dici potest: non materia, quoniam illud,
per quod Socrates fit hic, est etiam illud, quod
distinguitur ab aliis; at per materiam nulla res
ab alia differt, quum materia secundum se sit v-
na numero, & in omnibus eadem; ergo mate-
ria secundum se non est illud, per quod Socra-
tes fit hic. Præterea indiuiduum, quum per se
existat, summam habet perfectionem, & supre-
mum actum: quia quanto magis in categoria
descendimus, tanto magis ad perfectionem, &
ad actum transimus, adeo vt indiuiduum ha-
beat actum supremum, qui in illa categoria ha-
beri possit: quod ab ipso quoque Thoma asseritur
in prima parte Summæ quæst. 3. artic. 4. vbi di-
cit: esse est actualis addita essentiæ, & ad eam
refertur vt actus ad potentiam; contra vero ma-
teria secundum se summam habet imperfe-
ctionem, & meram potentiam absque vilo ac-
tu: ergo nullo modo statui potest æquata, &
immediata ratio, qua indiuiduum est hoc, sed
necessè est materiam ab aliquo alio restringi, &
actuari, vt fiat propria huius indiuidui; quare il-
lud aliud dicendum erit principium singulari-
tatis, non materia, idque mihi videntur omnes
concedere, quum nemo dixerit, materiam nudam
hoc munere fungi: relicta igitur materia,
illud aliud considerare oportet; patet enim il-
los qui ponunt materiam vt quantam princi-
pium singularitatis, absque dubio non mate-
riam, sed quantitatem dicere, esse singularitatis
principium, quæ est Ægidij sententia in iuis
Quodlibetis, quæst. 11. Sed neque hoc dici po-
test, quoniam antea ostensum est, nullum acci-
dens posse statui principium substantiæ singu-
laris, hæc enim in categoria substantiæ in sum-
mæ mediæ lineæ gradum obtinet, de qua secundæ
substantiæ per se, & essentialiter prædicantur;

quocirca non potest in illo gradu constitui per
aliquod accidens, quoniam non posset esse nisi
vnum per accidens, quum ex substantia & ac-
cidente constaret, quare non posset de eo se-
cunda substantia prædicari per se. Debet igitur
dari substantia indiuidua, quæ sit vnum per
se, & prius omni accidente, ita vt seclusis per in-
tellectam accidentibus omnibus, sit per se sub-
stantia indiuidua. Præterea ipsam secundum se
quantitatem considerando, ostendo eam non
posse statui rationem singularitatis: vel enim
finitur interminata, vel terminata, quorum
neutrum dici potest: non interminata, quia
dum est huiusmodi, nondum est hoc indiui-
duum, etenim indiuiduum tunc incipit esse hoc,
quum à forma terminatur quantitas; itaque si
quantitas interminata faceret hoc, indiuiduum
esset antequam fieret, & antequam haberet
proprietas (vt vocant) indiuiduales, quibus
distinguitur ab aliis: adde quod quantitas in-
terminata æterna est apud Aristotelem in pri-
ma materia, & eadem manet in corrupto, quæ
fuit in genito, ergo non facit indiuiduum hoc;
nam indiuiduum, quatenus est indiuiduum, est
ab aliis omnibus seiunctum, ac separatum. Ne-
que quantitas terminata, hæc enim præsuppo-
nit formam, à qua terminatur, & fit hæc: igitur
formæ potius est tribuenda hæc prærogatiua,
vt per eam indiuiduum sit substantia singularis
in illo priori naturæ, quod ante quantitatis ter-
minationem consideratur. Præterea si quanti-
tas terminata esset præcipua ratio singularita-
tis, ego nunc non essem idem homo numero,
qui in pueritia fui; neque idem in pueritia, qui
fui in infantia; hæc enim augetur, & mutatur,
nec manet eadem numero, quare neque idem
indiuiduum, quod ab ea constituitur dicitur. Cai-
eteram quoque opinio defendi non potest, qui
dixit, non materiam cum quantitate, sed ma-
teriam cum potentia proxima ad determina-
tam quantitatem esse principium singularita-
tis; nam si secundum se, & in sua naturæ puri-
tate materia sumatur, indifferens, & commu-
nis est; quare non potest constituere hoc, &
ipsum ab aliis separare: si vero sumatur vt co-
arctata ita ad recipiendam hanc quantitatem,
vt non ad aliam, necessè est, vt ab aliquo sit co-
arctata, idque potius dicendum erit principium
singularitatis, quam ipsa materia; consideran-
dum ergo est, quodnam sit illud: nam si rite
philosophari velimus, est potius forma, quam
quantitas; materia enim à forma restringitur,
& primum habet potentiam ad formam, deinde
ad quantitatem per formam, quoniam hæc
terminata quantitas insequitur formam: mi-
rum itaque est, cur vix, ite dicere maluerit,
materiam cum potentia ad hanc quantitatem,
quam cum potentia ad hanc formam, esse prin-
cipium

*Confuta-
tio senten-
tiæ Tho-
mæ.*

*Ægidij
sententiæ.
Confuta-
tio.*

*Con-
110.
112.
tans*

cipium singularitatis; siquidem materia formam primo respicit, deinde quantitatem, & alia accidentia per formam.

Pro declaranda veritate fundamenti iaciuntur. Cap. V.

PER ea, quæ hæcenus dicta sunt, videtur satis esse demonstratum, nec materiam, nec aliquid accidens, siue vnam, siue plura, neque materiam cum aliquo, vel aliquibus accidentibus posse statim principium singularitatis: relinquuntur, vt hoc non aliunde peti possit, quam à forma, à qua omnis distinctio, & omnis determinatio prouenit. Ad hæc sententiam complures accedere visi sunt, non tamen eodem modo, neque etiam satis claram ipsam rei veritatem reddiderunt. Ego igitur perspicuitatis, ac breuitatis gratia in primis huiuscæ rei veritatem aperire nitar, deinde considerabo, quomodo alii ab ea modo aliquo defecerunt. Sciendum ante omnia est, non eandem esse quæstionem de multitudine indiuiduorum sub eadem specie, ac de singularorum vnitute numerali: ac distinctione inter se; multitudo namque indiuiduorum notat imperfectionem, & prouenit à diuisione materie; vnitus autem numeralis, qua dicitur in diuisum in se, & diuisum ab aliis, notat perfectionem, quia prouenit ab actu, & à perfectione rei, ideo tribuitur à forma; nam formæ officium est determinare, & constituere hoc aliquid, vt inquit Aristoteles in 2. context. lib. 2. de Anima: munus etiam formæ est separare, ac distinguere rem ab aliis, inquit enim Aristotel. 7. Metaphysic. context. 49. actus est qui separat & distinguit: propterea Aueroes in prima disputatione contra Algazelem in solutione octaui dubii dicit, causa multitudinis numeralis est materia, causa vero distinctionis in multitudine numerali est forma. Sciendum præterea est, quod, quum formæ officium sit dare esse, & actum rei, hoc esse duplex est, proinde & duplex actus, vnum est esse essentia, alterum est esse existentia: quare actus quoque sumi potest tum pro gradu essentia, quem tribuit forma, siquidem forma animalis constituit animal, forma vero hominis hominem; tum pro actu existentia extra animam, quem itidem forma tribuit; idque puto Aristot. intellexisse in 2. context. libr. 2. de Anima, quando dixit, formam esse quæ facit hoc aliquid, credo enim ibi ample sumi hoc aliquid pro omni determinatione, siue ad essentiam, siue ad existentiam pertinente, nam determinare, & actuare est solus formæ officium. Dico præterea, maius esse dare existentiam actu, quam de esse specificum, & essentiam constituere; plura enim requiruntur ad existentiam, quam ad esse etiam rei constituendam; nam existentia præsup-

ponit essentiam, & est quiddam additum ipsi essentia, quod ipsemet Thomas in loco prædicto asserit his verbis; esse est actualitas formæ; forma enim dicit potentialitatem antequam ponatur in esse, ideo esse comparatur ad essentiam, sicut actus ad potentiam; id videmus formam animalis, & quamlibet aliam formam generalem, constituere propriam eius rei essentiam, vt essentiam animalis, vel plantæ, tamen tribuere non posse existentiam actu sine ope formæ specificæ, quæ sola tum essentiam constituit speciei, tum facit rem actu existere; maius igitur est tribuere existentiam actu, quam essentiam rei constituere; quare si ad formam pertinet essentiam constituere, multo magis ad eam pertinere debet tribuere existentiam actu: quamobrem nec materia, nec aliquid accidens potest existentia actum tribuere, quum enim essentiam substantia non constituent, minus tribuere existentiam possunt, per locum à maiori. Hoc igitur vt verissimum, & firmissimum dicendorum fundamentum statuendum nobis est, solam formam tum essentiam constituere, & rem in specie collocare, seu subalterna, seu specialissima; tum existentiam actu extra animam tribuere; & harum discrimen illud esse, quod diximus.

Duabus propositionibus tota rei veritas declaratur. Cap. VI.

HI si ita constitutis, dicimus, totam huiuscæ rei veritatem duabus propositionibus contineri, quarum vna conceditur ab omnibus, altera vero est maxime controuersa. Prior hæc est: forma vt essentiam rei constituens non dat vnitatem numeralem, imo in ea tanquam in communi essentia conueniunt omnia singularia; quia si sunt eiusdem speciei, eandem habere debent essentiam æque cum ipsis omnibus communicatam: hoc modo formam considerauit Aristoteles in contextu 92. libri primi de Cælo, quando dixit, Cælum vniuersale significare formam, & ibi Aueroes dicens, forma est subiectum vniuersalitatatis: nam essentia, & quidditas non est nisi vniuersalis. Altera propositio est: forma specifica quatenus dat existentiam actu, quæ est quiddam additum essentia, dat vnitatem numeralem, & singularitatem, & separat indiuiduum hoc ab aliis. Hæc licet in controuersia posita sit, tamen si diligenter consideretur, satis manifesta esse videtur; nam forma secundum se sumpta, & quatenus est forma, est rei essentia, & quoddam vniuersale, quod secundum suam naturam vel est communicabile pluribus, vel non est communicabile: forma quidem materialis est secundum suam naturam communicabilis, at forma abiuncta per essentiam à materia est suapte natura incommunicabilis:

Actus ad dicitur essentia
Forma est essentiam, & existentiam tribuit.
Prima conclusio.
Secunda conclusio.
Forma materialis secundum suam naturam est commu-

ria
sta
tu
in
uo
ed
est
de
io
orū
6.
xx
5
x
en
7a

*munica-
bilis, for-
ma vero
abstracta
& inco-
municabilis.*

non enim causa est materia, cur forma sit comunicabilis, sed secundum propriam naturam forma vel comunicabilis, vel incomunicabilis est; ideo quia maxima est consonantia in rebus, natura tribuit formæ comunicabili materiam diuiduam, in qua pluribus comunicaretur, formæ vero incomunicabili talem materiam assignare non oportuit. Quoniam igitur de materiali forma nunc sermo est, ea secundum se est comunicabilis pluribus; significat enim essentiam, in cuius participatione plura indiuidua conueniunt: sed eadem vt extra animam existens, non potest esse nisi vna numero, & facere indiuiduum hoc, quia nihil existit, nisi singulare; ab eo igitur necesse est singularitatem tribui, à quo tribuitur existentia, hæc autem tribuitur à forma, ergo à forma tribuitur singularitatem, non à materia, quæ non ex se habet existentiam: erroris autem causa multis exitisse videtur, quod forma ad existendum eget materia, in qua recipiatur, ideo putarunt materiam esse causam singularitatis; non est tamen causa, sed conditio, sine qua non, quia forma non dat singularitatem nisi vt existens, existere autem non potest sine materia; neque ob id dicendum est, formam habere existentiam à materia, sed potius materiam habere existentiam à forma; nam forma domina quodammodo est existentia, & sola dat existentiam, materia vero est ministra quædam, quæ formam sustinens illi famulatur vt existat; talis igitur famulatu adiuta forma existit, & existens constituit hoc indiuiduum distinctum ab aliis. Quod autem materia vnitatem numeralem tribuere nequeat, ita ostendere possumus: vnitatem numeralis, de qua loquimur, est vnitatem positiuam; at materia secundum se non est vna numero positiuæ, sed solum priuatiue, fit autem vna numero positiuæ à forma; ergo non à materia, sed à forma fit vnum numero positiuæ, non potest enim materia tribuere composito id, quod ipsa secundum se non habet. Præterea hoc idem ostendere possumus argumento efficacissimo: vnum dicitur quatuor modis, vt ait Aristoteles in context. 12. libr. 5. Metaphysic. vnum analogia, vnum genere, vnum specie, vnum numero, sed maxima omnium est vnitatem numeralis, quia infert alias, nec infertur ab illis; id enim quod est vnum numero, est etiam vnum specie, & vnum genere; at non est necessarium, si est vnum genere, vt sit vnum specie, vel numero; neque si est vnum specie, vt sit vnum numero, maior enim vnitatem continet in se minorem, non è conuersos; itaque sic argumentemur: id quod minorem vnitatem tribuere nequit, minus potest tribuere maiorem, ergo quod non potest tribuere vnitatem speciei, id minus potest tribuere vnitatem numeri; at qui nec materia, nec accidens vllum, nec

Materia est existentia causa et sine qua non.

Vnum dicitur quatuor modis.

A accidentia plura, nec materia cum aliquo accidente potest constituere vnam substantiam speciem; minus igitur potest facere vnam numero; nil igitur remanet nisi forma, quæ diuersis modis accepta constituat & vnum specie, & vnum numero; forma enim humana quatenus essentia hominis est, speciem vnam facit, & est ratio conuenientia omnium indiuiduorum hominum inter se, nec vllum in iis discrimen ponit; eadem vt dans homini extra animam actu existere, quod est distinctum quoddam ab essentia, & ei additum, constituit vnum numero, & est ratio distinctionis indiuiduorum inter se. Hæc Auerrois sententia fuit, qui in prima disputatione contra Algazelem in solutione octauæ dubij dixit, causa multitudinis numeralis est materia, sed causa distinctionis in multitudine numerali est forma; nam multitudo notat imperfectionem, & prouenit à materia; distinctio autem, ac determinatio à forma, nec potest fieri, nisi à forma, & ab actu: hæc tamen Auerrois verba referens Zimara in suo theoremate 97: videtur ea aliter legisse, nempe sic, causa conuenientia in multitudine numerali est forma; tamen in codicibus emendatissimis non legimus, conuenientia, sed distinctio: & quamuis vtrumque vere dici possit, quemadmodum antea declarauimus, tamen iectius legitur distinctio, quam conuenientia; quia non loquitur ibi Auerroes de speciei vnitatem, sed de vnitatem indiuidui, & de multitudine indiuiduorum. Hanc eandem sententiam apud Aueroem legimus in 2. Comment. libri secundæ de Anima, vbi declarans dictum illud Aristotelis, forma est, quæ facit hoc aliquid, inquit, forma est; per quæ indiuiduum fit hoc, sed clarus in initio Commentarii noni eiusdem libri hæc apud Aueroem verba leguntur: [*Indiuiduum non est indiuiduum, nisi per formam: quia non est in diuiduum, nisi quatenus est ens actu, & est ens actu per suam formam, non per suam materiam*] certe non potuit Auerroes clarius exprimere sententiam huius nostræ posterioris propositionis; accipit enim ens actu pro eo, quod actu existit, & considerat formam vt tantam existentiam actu extra animam, & hac ratione asserit indiuiduum fieri hoc à forma, non à materia. In Commentario etiam 90. libri primi de Anima, inquit Auerroes, omne, quod est vnum, est vnum per suam formam, non per suam materiam; omnem igitur vnitatem censuit Auerroes à forma tribui, nec possumus hac in re de eius opinione dubitare.

Alia nonnullorum opinio, & eius reprobatio. Cap. VIII.

AB hac sententia, quam ego verissimam esse aputo, nonnulli aliquantum recessisse videntur;

tur; qui considerantes, non sine materia constitui individuum hoc, dixere, nec solam materiam nec solam formam esse causam singularitatis, sed simul vtraque; quatenus enim hæ duæ substantiales partes extra animam existentes coniunguntur, ætenuus constituunt individuum hoc. Hoc autem dicentes mihi quidem videntur proxime ad veritatem accessisse, sed aliquantum etiam ab ea recessisse: quod enim materiam necessariam esse dixerint in constitutione individui, in hoc optime eos sensisse arbitror, sed in eo defecisse, quod æque materiæ, ac formæ primas in hoc munere tribuerunt; quum potius dicendum sit, solam formam esse primam, & æquatam causam singularitatis, materiam vero causam quandam secundariam, & sine qua non, quatenus famulatur formæ ad existendum, & ad constituendum hoc aliquid. Hoc videtur satis à nobis supra esse demonstratum, possumus autem id magis declarare, & ostendere nitentes propriis eorum fundamentis; ex eo enim quod ipsi de essentia confiteantur, possumus de existentia optime argumentari: essentiam & quidditatem asserunt ipsi esse solam formam, qua in re optime sentiunt; & solam formam, constituere speciei unitatem, non materiam, formam tamen non sine materia; materia enim est necessarium fundamentum, & vehiculum quidditatis, quoniam hominis quidditas est quidem forma tantum, non tamen forma per se sola existens, sed forma, cuius est necessaria conditio ut sit in tali materia: ideo ille, qui hominem vniuersalem per solam formam definit, essentiam hominis non exprimeret, licet sola forma sit essentia; sed definiendus est homo per formam in tali materia, idque traditur clare ab Aristotele in Proœmio libri primi de Anima. Hoc idem de existentia dicendum est, nam absque dubio à sola forma tribuitur, simulque unitas numeralis, non à materia; sed materia est necessaria conditio formæ ad existendum, nam forma si materiam realem habeat, in qua hæreat, facit rem actu existentem; & vnam numero ab aliis distinctam: quemadmodum igitur, licet materia sit quidditati necessaria ut vehiculum, ob id tamen non fit, ut etiam materia sit quidditas, neque per id fiat, quin quidditas sit sola forma; ita necessaria est extra animam materia ipsi formæ ad constituendum individuum, neque per id fiat, quin sola forma constituat ipsum, quum solius formæ officium sit determinare, & constituere, licet præstare hoc nequeat sine famulatu materiæ. Concedimus igitur, materiam & ad essentiam, & ad existentiam esse necessariam ut conditionem, sine qua non, hanc tamen in præsentia non quærimus, sed quærimus immediatam, & æquatam causam singularitatis, quam

A dicimus esse solam formam. Cæterum ne ob vniuersa, quæ diximus, aliqua in errorem labatur, *file* non est ignoranda differentia inter vniuersale, *singulare* & singulare in comprehendenda materia: *re diuersum* enim necessaria sit materia & vniuersali, *sis modis* quod significat essentiam, & singulari, quod *ad materiam* extra animam existit, hoc tamen discrimen habent, quod vniuersale materiam complectitur ut conditionem necessariam, at non ut partem; quo fit ut materia non sit essentia pars, sed solum necessaria conditio, & fundamentum: *lingulare* vero materiam complectitur etiam ut partem, siquidem substantia individua extra animam existentes duæ sunt partes, materia, & forma; discrimen hoc exprimeret voluit Aristoteles in contextu 92. libri primi de Cælo, quando dixit Cælum vniuersale esse formam, hoc autem Cælum esse formam cum materia mixtam; quamuis enim cælum non habeat materiam & formæ compositionem, habet tamen per analogiam, & similitudinem, quatenus habet quidditatem in materia sensili: hoc etiam idem significauit, in 9. context. lib. 3. de Anima, ut tibi videre est; hoc tamen iis, quæ modo diximus, minime refutatur; aliud enim est individuum, aliud est indiuiduans, individuum quidem ex materia & forma constat; tanquam partibus, at per hoc non stat, quin indiuiduans sit sola forma, cui famuletur materia tanquam causa sine qua non; eadem igitur materia indiuiduato est pars, indiuiduanti autem non pars, sed conditio. Præterea vero non est ignorandum, sicuti forma *Materia duplex* duobus modis sumitur, ita materiam quoque *ter sumitur* accipi duobus modis: sicut enim forma tum ut *ter respicitur* essentia rei sumitur, tum ut præbens existentiam actualem, ita necesse est, materiam quoque duobus muneribus fungi, quatenus formæ utroque dicto munere fungenti famulatur: vno igitur modo sumitur materia pro necessario fundamento quidditatis, nulla habita ratione actualis existentia extra animam; sic accepit materiam Aristoteles in Proœmio libri primi de Anima, quando dixit, omnem formam naturalem esse definiendam per materiam, sic enim etiam homo vniuersalis est forma in materia, non tantum homo singularis, sed consideratur tunc materia ut animo concepta sub essentia rei, non ut actu existens extra animam. Altero modo sumitur materia ut actu existens extra animam sub forma, & per formam, eaque solet ab Aristotele appellari materia sensilis, quia per formam est facta sensilis, quemadmodum etiam per formam existit, & per formam est hæc singularis; & hæc omnia dicere, est dicere compositum individuum existere, & esse hoc per formam, non tamen sine materia; quoniam enim materia non existit, nisi ut facta hic homo, vel hic equus, vel aliqua a-

lia res: ideo materiam existere, est compositum existere, & Aristoteles nomine materię sensilis significare solet materiam vt existentem extra animam, proinde ipsum compositum, quod per formam existit: atamen dum materiam existentem distinguimus à toto composito, ea est quidem ipsius compositi pars, sed talis pars, quę singularitatem non tribuit, sed potius ab alio recipit, nempe à forma; nisiatenus materiam quoque facere singularitatem dicamus, quatenus famulatur formę constituenti hoc aliquid, hoc est, quatenus causa secundaria, & sine qua non, & in hoc illos defecisse dicebamus; quod enim ad formam attinet, nos ab eorum sententia non recedimus.

Opinio Scoti de duplici forma, & duplici materia, & de principio singularitatis. Cap. V III.

SCOTUS de hac re loquitur in 2. libr. Sentent. distinct. 3. & eam fusissime tractat septem continuis quęstionibus, vbi plures aliorum sententias refutat, quas nos quoque refutauimus, videlicet rationem singularitatis esse materiam, vel quantitatem, vel aliquod aliud accidens, vel materiam cum quantitate: sententiam autem, qua statuitur formam esse singularitatis principium, & quam nos veram esse arbitramur, non confutat: quare videtur ad hanc potius accessisse, & reuera eius opinio ad nostram facillime trahi potest, vt mox considerabimus; hanc ipse declarat ibi in q. 6. sed clarius in Quodlibetis, q. 2. art. 2. putat enim duas in omni composito formas esse considerandas; vnā vocat formā partis, alteram vero formam totius, id est, formam, quę est pars, & formā, quę est totum; nam formam partis inquit esse illam, quę est altera pars cōpositi, vt est in homine rationalitas; formam vero totius inquit esse totam quidditatem hominis sumpti in abstracto, nempe humanitatem; putat enim etiam materiam esse partem quidditatis, ita vt humanitas non solum notet formam hominis, sed formam & materiā simul completatur: & quoniam materia & forma referuntur inuicem; proinde oportet tot modis vnā dici, quot dicitur altera; ideo his duabus formis duas dicit respondere materias, quas similiter vocat materiam partis, & materiam totius; materiam enim partis inquit esse illam, quę est altera pars compositi, & subicitur formę partis, & ad eam refertur; materiam vero totius respondere ait formę totius, eamq; vocat differentiam indiuidualem, seu entitatem indiuidualem, quę coarctat formam totius, id est, quidditatem; omnis enim quidditas est vniuersalis, & coarctatur in ipsa entitate indiuidualis quam obrem entitas indiuidualis habet locum materię, quę

*Forma
duplex,
secundū
Scotum.*

*Materia
duplex,
secundū
Scotum.*

A respondet formę totius, & vocatur à Scotistis hæcetas, quā dicunt esse principium singularitatis: Sed videns Scotus aliquem ipsi obicere posse, & quærere quidnam sit hæc differentia indiuidualis: nam si est aliquid, necesse est vt vel sit substantia vel accidens; accidens autē esse non potest, quia iam vniuersē hanc sententiam Scotus confutauerat, quod aliquod accidens possit esse singularitatis principium; sed neque substantia, quia sic sequeretur indiuidua eiusdem speciei differre inter se per differentiam substantialem, quod Porphyrius negauit, imo id omnes negant, sic enim differrent indiuidua, non solum numero, sed etiam speciei; quare relinquatur, vt sit nihil; soluit hanc difficultatem, dicens, differentiam indiuidualem non esse accidens, sed quiddam prius omni accidente adueniente, neque etiam esse substantiam re distinctam à differentia specifica, neque vllam aliam rem illi additam, sed solum esse aliam realitatem; quod significare videtur, non esse aliud ens, seu aliam rem, sed alium quendam modum essendi, per quem res dicitur singularis: propterea quando Aristoteles libr. 5. Metaphysicorum, content. 12. inquit vnū numero esse, cuius materia est vna, Scotus dicit, Aristotelem ibi intelligere, non materiam partis, sed materiam totius, & hanc esse illam hæcetas, ac differentiam indiuidualem, quę est singularitatis principium: hanc interpretationem adducit Scotus, tum in illa quęst. 6. tum in commentariis suis in librum illum; & hanc eandem attulit Ioannes Baconius in 3. Sentent. distinct. 12. dum tueri volens eorum sententiam, qui dixerunt formam esse principium singularitatis, soluit argumentum, quod ex eo loco Thomistę accipiunt, ad probandum illud esse officium materię; inquit enim materiam ibi nō significare illam, quę est altera pars compositi, sed totum ipsum compositum sensibile, quod extra animam non existit. Sic etiam quando in 1. lib. de Cælo Arist. dicit, Cælum esse formam, hoc autem Cælum esse formam cum materia, inquit Scotus, formam ibi sumi pro forma totius, id est, pro quidditate, & materiam pro materia totius, quę quidditatem restringit; hoc enim modo Cælum vniuersale est forma, hoc autem Cælum est forma commista materię, id est, quidditas in re singulari.

In quo sensu opinio Scoti defendi possit, & in quo non possit. Cap. IX.

HÆC Scoti sententia vel vana & commentitia est, vel est ipsamet opinio nostra, quod forma sit principium singularitatis, in alio enim sensu defendi non potest. Primum quidem quod ad fundamentum Scoti attinet, quo statuit duplicem esse formam, id e-

a- minime negandum est, nisi sano modo intelligatur: nam si intelligat, duas esse formas re distinctas, rationalitatem & humanitatem in homine, id minime est concedendum, quum una, & eadem forma sit, & utraque eandem significet hominis quidditatem, quæ non est forma & materia, sed forma in materia: neque enim rationalitas, neque humanitas materiam continet ut partem, sed solum ut vehiculum, & conditionem necessariam; admittere tamen possumus, eas differre sola ratione, quia rationalitas materiam connotat implicite, humanitas vero expresse, notat enim formam humanam in tali materia, quare in hoc sensu admittere possumus fundamentum Scoti; quemadmodum etiam concedere possumus formam hominis, & quidditatem hominis differre ratione, ut eadem vocetur forma, prout extra animum habet esse reale, & quidditas, prout in animo habet esse cognitum; at non ob id sunt duæ formæ, quia una alteram representat; ut equus in animo; & equus extra animum non duo equi sunt, sed unus; alter enim est imago alterius. Materia vero totius, quam Scotus ponit distinctam à materia partis, nil aliud est quam ipsum compositum extra animum existens; quod ipse materiam nominare vult, non est appellatio absurda, quum ipse quoque Aristoteles aliquando nomine materię intelligat ipsum compositum, quod extra animum actu existit, seu (quod idem est) materiam ipsam ut existentem; non enim aliter existit, quam formata; & sic est ipsummet compositum existens, quemadmodum nos antea dicebamus. In hoc igitur sensu fundamentum à Scoto iactum de duplici forma, & duplici materia approbandum esse censemus, præterquam quod materiam, quam ipse vocat partem, negamus esse partem quidditatis: sed hoc ad propositum nobis considerationem non attinet; ideo de eo in præsentia disputandum non est. Quod vero ad ipsam Scoti opinionem attinet, quum ipse dicat, principium singularitatis esse differentiam individualement, seu hæccheitatem, videndum est, quidnam per hæc intelligere possit: materiam quidem ut partem compositi non intelligit, iam enim hanc sententiam confutauerat; neque accidens aliquod, siue materiam ipsam, ut aliquo accidente coarctatam, quia hoc quoque reprobaerit: restat igitur ut intelligat vel ipsum compositum, vel formam: videntur quidem verba significare compositum, quod extra animum existit, sed hoc est potius individuatum, quam causa individuans; & illa, quæ ab ipso vocatur hæccheitas, si ipsam nominis vim spectemus, est reuera idem, quod singularitas, quæ est ille ipse effectus, cuius quæritur causam, nec potest assignari ut causa sui ipsius; asserti igitur effectum pro causa; causam vero ipsam,

A quam quærimus, non exprimit; quocirca hæc nobis inuestiganda relinquuntur. Necessè est igitur ut formam intelligat: sed neque hanc potest intelligere, ut quidditatem, vel partem quidditatis quoniam ipse aperte dicit, hanc differentiam individualement, seu hæccheitatem esse extra quidditatem, & quiddam additum quidditati, ergo intelligit formam ut existentem extra animum, iam enim diximus, existentiam esse quid additum essentię. huic igitur sensui optime aptantur omnia dicta Scoti; sic enim principium singularitatis non est nova differentia substantialis adueniens speciei tanquam nouus ens, sed nova entitas (ut ipse dicit) hoc est, nouus modus accipiendi formam, & nouum eiusdem formæ munus; forma enim ut est forma, est differentia specifica: ut vero extra animum existens, est differentia individualis, quæ facit hoc, non potest enim existere nisi ut hæc; & quia existere nequit sine tali materia, in qua recipiatur, ideo id, quod a forma constituitur, est hoc singulare existens, & ex materia & forma constans, quod à forma constituitur, & fit hoc aliquid. Scotus igitur vel formam dicit esse principium singularitatis, vel nihil dicit: ego quidem arbitror ipsum sub nube veritatem vidisse, ideo que non expresse, & clare ipsam protulisse: quod enim ad hanc potius sententiam fuerit inclinatus, id maxime ostendit, quod in sua tam proluxa de hacre disputatione, in qua alias omnes sententias diligenter impugnat, non videmus hanc, quam nos sequimur, de forma opinionem ab eo fuisse impugnatam: non est igitur præter rationem, quod ei hæc sententia attribuat.

Solutio argumentorum à Thoma, & ab aliis aduersariis adductorum.

Cap. X,

E R Eliquum est, ut aduersantia argumenta, quæ initio adducta sunt, soluamus. Primum erat argumentum Thomistarum ex Aristotele acceptum in contextu 12. libri 5. Metaphysicorum, ubi definit vnum numero non per formam, sed per solam materiam, dicens vnum numero esse cuius materia est vna: ad hoc dico, non esse ibi consilium Aristotelis exprimere æquatam rationem singularitatis, sed solam propriam conditionem vnitatis numeralis, ut à speciei vnitatis distinguitur: quamuis enim causa vnitatis numeralis sit forma, tamen quia eadem est etiam causa vnitatis speciei, non poterat Aristoteles eandem asserere ut causam vtriusque vnitatis; quoniam igitur causam vnitatis speciei dixerat esse formam, quam vocauerat rationem, quia illam acceperat, quatenus est essentia rei, ideo ut errandi occasionem auerteret, non attulit formam ut causam vnitatis numeralis,

N 2

ralis,

ralis, sed attulit conditionem illam, quam forma requirit ad existendum, siquidem non facit vnum numero, nisi vt existens; materia igitur nominauit, sine qua non constituitur à forma vnum numero; constat enim indiuiduum ex forma & materia, tanquam partibus, & materia est facta vna per formam, quia forma iuncta materię extra animam, facit vnum numero: per hoc autem distinguitur vnitas indiuidui ab vnitate speciei; nam vnum speciei fit à sola forma, quatenus est forma, nec continet materiam nisi vt vehiculum formę: at vnum numero fit à forma existente; existit autem in materia, & sic facit vnum numero, cuius pars est materia: hoc ita sese habere ostendo argumēto manifestissimo; peto ab aduersariis, quando Aristoteles dicit, quorū materia est vna, quonam modo intelligat materiam vnā, an priuatiue, an positiue; priuatiue intelligo per mentalem ablationem omnium formarum; sic autem intelligere ibi Aristoteles non potest, quoniam materia hoc modo nullum indiuiduum constituit, nec magis facit hunc hominē, quam hunc equum; sed hoc magis est manifestum, quam vt probatione vlla indigere videatur; itaque necesse est, vt dicamus: intelligendam esse materiam vnā positiue; atqui non est materia per se vna positiue, sed per formam fit vna, quia forma est, quę facit hoc aliquid, vt ait Aristoteles in 2. contextu libri secundi de Anima; ergo patet non alium esse sensum verborum Aristotelis, quam hunc; vnum numero est, cuius materia est facta vna per formam; quare præcipua ratio huius vnitatis absque dubio forma est, sed Aristoteles constituens tanquam notum, quod forma facit hoc aliquid, solam cōditionem expressit, quam requirit forma, vt hoc munere fungatur, conditio autem est, vt ei famulatus materię, in qua existat, suppeditetur; sic autem apparet distincta ratio vnitatis numeralis à ratione vnitatis speciei. Scotus vero ad hoc idem argumentum respondit, Aristotelem ibi non intelligere materiam partis, sed materiam totius, proinde non ostendi materiam partis esse causam singularitatis, quod se ostendere putarunt Thomistę. Eadem fuisse videtur etiam Ioannis Baconii responsio, qui dixit, Aristotelem nomine materię non illam intelligere, quę est subiecta formę, sed totum compositum existens, quod ab eo frequenter materia sensibilis appellari solet. Sed hæc solutiones non videntur diuersę admodū ab ea, qua nos vsi sumus: quoniam materia vna positiue facta per formam, est ipsummet compositum, quemadmodum antea dicebamus: nostra tamen responsio magis exprimit rationem illius dicti Aristotelis, quam horum resolutiones, vt consideranti patet. Deinde argumentum sumebant ex Aristotele in

A contextu 92. libri primi de Cœlo, vbi dicit Cœlum esse formam, & hoc cœlum esse formam cum materia; proinde significare videtur, Cœlum constitui hoc à materia, non à formā. Nos autem dicimus, non eam esse Aristotelis mentem, vt dicat, Cœlum esse formam, & hoc Cœlum per materiam constitui, sed potius denotat, tam Cœlum, quam hoc Cœlum significare formam, diuersis tamen rationibus consideratam: Cœlum enim significat formam vt est forma, & essentia, hoc autem Cœlum denotat formam vt existentem cum materia sensili, & constituentem hoc indiuiduum, cuius duę sunt partes, forma, & materia, à forma tamen sola constituitur, materia vero est id, quod tanquam subiectum recipit hanc actionem formę, quam recipit etiam totum compositum, tanquam denominatum: non est tamen hoc ita de Cœlo intelligendum, vt dicamus esse in eo materiam & formam re distinctas, sed solum ratione distinctas, est enim corpus simplex, quod alia ratione dicitur forma, alia ratione materia; fit autem hoc, & distinguitur ab aliis per proprium actum, proinde quatenus est forma, non quatenus est materia; & est forma materię mixta, quatenus existit cum vtraque conditione, tum formę, tum materię, quemadmodum alio in loco declarauimus. Scotus autem & Ioannes Baconius aliter respondere videntur, dicendo materiam significare totum compositum existens: sed ea responsio à nostra discrepare non videtur, sicut paulo ante considerabamus. Ad Auerroem autem ibi dicentem formam esse subiectum vniuersitatis, dicimus eum ita loqui, quia formam considerat, quatenus est forma, & essentia; sic enim est vniuersalis; vt patet. Ob id etiam Aristoteles in contex. illo 12. libri quinti Metaphysic. dicit vnum specie esse illa, quorum ratio est vna, quia sumit formam, prout est rei essentia, quę solet ratio appellari, sic enim facit vnum specie. Ad aliud argumentum dicimus, ea, quę differunt forma vt essentiam constituyente, vtique specie differre; at illa, quę distinguuntur per formam vt existentem extra animam, non est necesse vt specie differant; indiuidua namque eiusdem speciei per formas primario distinguuntur, quia distinctas singula formas habent, has autem cum materia mixtas insequitur plurimum accidentium collectio in singulo indiuiduo, quę illius indiuidui propria est: & dicere quidem possumus, per talem accidentium collectionem distingui indiuiduum hoc ab illo, non tamen primario, sed secundo; quemadmodum etiam dicere possumus, per visibilitatem differre hominem à brutis, est enim quiddam posterius, quod primam differentiam insequitur. Ad Aristotelem autem in contextu 28. libri septimi Metaphysicorum, dicimus

Scoti responsio.

Ioan. Baconii responsio.

Ad secūdam.

stantialis forma seruetur in genito, quæ prius fuerit in corrupto: quam quæstionem aliis quoque verbis protulerunt, quærendo an in generatione substantiali ad primam vsque materiam resolutio fiat; hoc enim nihil aliud est, quam nullam prorsus formam sed solam materiam remanere. Cum hac autem difficultate aliæ quoque non leuis momenti coniunctæ sunt, nempe an hæc generationis definitio ad omnia penitus sublunaria corpora extendatur, an ad aliqua tantum, & an solius generationis definitio sit, an etiam interitus; & demum an generatio vnus sit alterius corruptio, & è conuerso, & quomodo id sit intelligendum. Nos igitur hæc omnia diligenter expendemus, vt mox ad accidentium considerationem transeamus, ac postmodum de causis generationis, & interitus, quæ minus difficultatis habere videntur, aliqua dicamus.

Quod plures esse possint substantiales forma in eodem composito.

Cap. I I.

CATERVM quia prima quæstio locum non habet, nisi statuamus, plures simul substantiales formas in eodem composito existere posse, etenim hoc negato vana redditur disputatio, quum necessarium sit vna existente forma in composito, vt eo interente fiat resolutio in materiam primam; ideo hac de re prius aliqua dicere oportet: quamuis enim ad Metaphysic. potius quam ad Naturalem hæc disputatio pertinere videatur; tamen si & naturaliter, & strictim tractetur, non inutilis, neque à proposito aliena esse iudicabitur. Quoniam igitur tres esse videntur naturalium corporum gradus, qui sub præsentem considerationem cadunt, elementa, mista in anima & viuentia; de elementis quidem, quod vna tantum forma consent, manifestum est, & à nemine vnquam negatum: ego vero de mistis quoque inanimatis idem dicendum esse arbitror; quando quidem forma misti, vt alibi dictum est, non est addita formis elementorum, neque reab eis distincta, sed quatuor ipsæ elementorum formæ per mixturem in eam vnâ migrarunt; ideo in misto inanimato vna tantum forma inest, quæ mixturem forma nominari solet; nec distinguitur à formis elementorum. De corporibus igitur inanimatis omnibus, tam simplicibus, quam mistis, ego quidem huius sententiæ summorum quodlibet ex prima materia, & vnâ tantum forma constare; discrimen autem esse solum in modo generationis, sicut alibi declarauimus. De corporibus vero animatis dissentio penitus à negantibus multitudinem formarum in quolibet viuentis; credo enim in his, ex necessitate plures formas inesse: primum quidem for-

A mam mixturem, quæ prouenit ex congressu formarum elementarium, neque eadem est in singulis animati corporis partibus, sed diuersa, prout variæ sunt diuersarum partium temperaturæ; alia namque est forma mixturem in carne, alia in nervo; alia in offe: præter hanc habent animam tanquam formam additam formæ mixturem, & re distinctam ab illa: posset etiam considerari, an partes animæ sint in eodem viuentis distinctæ formæ, an vna tantum, quæ variis facultatibus prædita sit; sed hoc à præsentis consideratione alienum est, & ad propositum nihil conducit: siue enim vna in quolibet viuentis inest anima, siue plures; certum est, vnum & eundem esse earum omnium interitum, siue recessum à corpore, nec fieri posse, vt vna sublata remaneant aliæ; ideo ad alium locum hanc considerationem remittimus; satis in præsentia esse arbitantes, animam tanquam formam vnâ, & formam mixturem in viuentis corpore considerare: harum igitur duarum realem distinctionem ostendere multifariam possumus. Primum quidem argumento ab ipsa rei natura deducto: forma enim nobilior nobiliorem, & elaborationem materiam postulat; anima igitur, quæ est forma nobilissima, non debet hæcere immediate in materia prima, sicut forma elementi, sed in materia magis elaborata, qualis est materia formata formis elementorum, hoc est, formæ mixturem, quæ ex eis prouenit. Hoc idem confirmatur argumento sumpto à motu naturali: in animali enim duo sunt distincti naturales motus; vnus, qui fit ab anima, & progressio dicitur, cuius species sunt ambulatio, natatio, volatus, & si quæ aliæ sunt; alter vero, qui fit iuxta elementum præualens; si enim de turri animal demittatur, descendit motu recto simplici, quem nemo diceret esse violentum, siquidem ab interno principio fit, neque est minus naturalis, quam si terra deorsum feratur, idque aperte asserit Aristotel. in contextu 27. libri octauæ

B Physicorum; hi autem sunt duo distincti, & inuicem pugnant motus, ergo non ab vno principio fiunt, sed à pluribus, proinde à pluribus formis, quia omnium naturalium motuum principium est forma; hæc enim proprie natura dicitur, vt alibi demonstrauimus: hunc autem animalis descensum naturalem attribuere animæ ita vanum est, vt nihil vanius esse queat, quum potius repugnet animæ, quam eam insequatur; patet enim, eius principium esse grauitatem, quæ est causæ laboris, quem animalia in progrediendo patiuntur, quoniam interna grauitas deorsum trahens repugnat motui animæ; quo fit, vt progressio sit motus violentus corpori animalis, quatenus graue est, quamuis sit ei naturalis, quatenus est animalium, vt ait Aristoteles in eodem loco. Ob id non est admittenda

C **D** **E** **F**

*Elementa
& mista
in anima
vna tantum
formam ha-
bent.*

*In omnibus
viuentibus
plures
sunt for-
mæ.*

tendum, id quod aliqui dicunt, animam animalis fungi omnibus muneribus inferiorum formarum, & esse principium omnium naturalium motuum in animali; descensus enim, qui à gravitate provenit, nō fit ab anima; quum & dormiens animal cadat, & cadaver quoque eodem motu feratur naturaliter: Sumitur etiam ad hoc comprobandum efficax argumentum ex Aristotele in contextu 28. & 29. libri octavi Physicorum, ubi dicit, sola animalia movere se ipsa, quia diuiduntur in partem per se mouentem, & partem per se motam; anima namque est mouens instar nauæ; & corpus instar nauis est motum: quod quidem de inanimatis dicere non possumus, quia non diuiduntur nisi in primam materiam & formam, materia vero neque mouens dici potest, neque per se mota; ratio autem est, quia tam id, quod mouet, quam id, quod moctur, debet esse actus; de mouente clarum est, quia omne agens agit per actum; de motu autem habemus testimonium Aristotelis clarum in quinto libro Physicæ auscultationis, ubi hoc discrimine separat id, quod mouetur, ab eo, quod generatur, quod id, quod mouetur, est actus, id autem, quod generatur, non est actus, sed potestate; quicquid ergo à seipso mouetur, debet habere duos in se distinctos actus, proinde duas formas, ita vt vna sit forma mouens, altera vero materiam informantem constituat corpus per se mobile; oportet igitur animal diuidi in animam, & corpus alia forma formatum; secus enim non diuideretur in partem mouentem, & partem per se motam: quod si vtroque officio sola anima fungi diceretur, ita vt sola ratione distinguerentur mouens & motum in animali, vt aliqui dicunt, hoc idem de inanimatis dicere possemus, quod tamen ibi Aristoteles negat, qui omnino vult realem esse debere distinctionem mouentis & moti, si quid debeat mouere seipsum eo modo, quo animal seipsum mouet. Præterea videmus, non eodem interitu animam & formam missionis interire: anima enim interit per mortem, quæ est caloris vitalis, atque in fusu extinctio; forma vero missionis interit per putredinem, quæ esteductio caloris elementaris à calore ambientis, duæ igitur distinctæ formæ in corpore viuente sunt anima & forma missionis. Hoc idem plura accidentia testantur, nam odores & sapes formas missionis insequuntur, non animam: quum enim in demortua herba, vel planta idem seruetur odor, qui in viuente fuerat, eandem formam insequitur & in viuente, & in demortua; non igitur animam, sed solum formam missionis. Hæc omnia quisquis bene consideret, negare non audebit, duas in viuentibus distinctas formas; si autem duas simul esse non repugnat rationi, nec quatuor,

A nec centum repugnabit simul esse in eodem; quare non est neganda in philosophia multitudo formarum in eodem composito. Illud autem, quod maxime huic sententiæ aduersari, & multos mouisse videtur, est, quod quælibet res constituitur, & suscipit esse à forma; vnus autem rei vnum tantum est esse, quare vnus rei vna tantum est forma, non plures: ideo Auerroes quoque in commentario 63. libri primi Physicorum inquit, quicquid aduenit illi, quod est actus, est accidens; quoniam ergo per formam res fit actus, non potest formæ alia forma superuenire, sed sola accidentia. Nos vero ad hæc facile respondemus; dicimus enim, licet vnus rei vnum sit esse, per hoc tamen non stare, quin eadem res sit & corpus, & mistum, & viuens, & animal, & homo, licet aliud sit esse hominem, aliud sit esse corpus, & cætera, quæ dicta sunt, si enim idem esset esse mistum, & esse hominem, omne mistum esset homo: igitur fano modo intelligendum est dictum illud; vnus rei vnum tantum est esse; quum enim aliud sit esse generale, aliud vero esse speciale, potest vna res habere plura esse generalia; non tamen plura specialia, sed vnum tantum modo; potest enim idem indiuiduum esse & corpus, & animal, & homo, at non potest simul esse homo, & equus: hoc significauit Auerroes libro primo Metaphysicorum, commentario 17. quando dixit materiam prius recipere formas vniuersales, deinde per eas recipere etiam formas proprias, & particulares: quoniam enim forma generalis officio materię fungitur; est enim tanquam præparatio materię ad recipiendam formam specialem; id eo à sola speciali forma res sumit nomen, & esse; hæc igitur vna tantum esse potest vnus rei, non plures, quia vnus rei vnum est esse. Quamobrem per dictum illud, vnus rei vnum tantum est esse, excluduntur illæ formæ solum, quæ non sunt subordinatæ, nec vna est præparatio ad aliam recipiendam, cuiusmodi sunt formæ hominis, & forma equi, & alia specialia formæ; at non excluduntur formæ subordinatæ, quarum sola vltima fungitur officio formæ & perficit omnes alias, quæ cum prima materia constituunt materiam proximam, & propriam ipsi vltimæ formæ, hæc enim alias continet, & vnum tantum compositum constituit, quoniam, vt ait Aristoteles in contextu septimo libri secundi de Anima, ex actu & potestate vnum fit: quando igitur ex prima materia, & omnibus præcedentibus formis constituitur vna quædam materia potestatem habens recipiendi vltimam formam, ex hac, & illis omnibus vnum fit, si verum est dictum illud Arist. ex actu & potestate fit vnum. De hoc igitur vltimo, ac speciali actu loquitur Auerroes in commentario 63. libri 1. Physic. quando dicit, quicquid

Obiectio.

Solutio.

Quomodo vnus rei vnus sit esse, & quomodo plura.

quid aduenit ei, quod est actu, accidens est; quum enim talis actus non habeat potestatem recipiendi alium actum, ex illo, & alio actu non fieret vnum; ideo quicquid aduenit actui speciali, est accidens; at formæ generali potest alia substantialis forma superuenire, quia non solum est actus, sed coniunctam habet potestatem ad alium actum, est actus generalis, & potestatem habet recipiendi actum specialem perfectiorem.

Quod aliqua substantialis forma seruari possit in genito, quæ eadem fuerat in corrupto. Cap. III.

De mutua elementorum mutatione.

De mutatione mixti inanimati.

HIs ita constitutis, ad propositam questionem facile est de mutua elementorum inter se mutatione respondere; necesse enim est, resolutionem fieri penitus in materiam primam, si vnatum in elemento est forma, quoniam hac sublata manet sola materia. In mistis vero inanimatis res non videtur exere difficultate; nam si in misto formæ elementorum non sunt penitus interemptæ, sed manent secundum aliquos gradus; quæ de re tunc fusius loquemur, quum de mistione differemus; non videtur fieri prorsus resolutionem in materiam primam, siue mistum in aliud mistum mutetur, siue in elemento dissoluatur, siue ex elementis per mistionem generetur; his enim omnibus modis fit mutatio, non in tota forma, sed in solis gradibus quibusdam formarum elementarium, ita vt aliquibus seruiatis, & aliquibus mutatis alia forma fiat, & mutetur species; manet ergo materia cum aliquor gradibus formarum elementarium, proinde non fit resolutio in materiam primam. At tamen si rem diligentius expendamus; dicendum est, in his quoque ad primam vsque materiam fieri resolutionem; quia si gradus formarum elementarium in misto essent aliquid re distinctum à forma misti, & hac interempta, illi cum materia seruariantur, iam misti forma esset addita formis elementorum, quæ manerent post interitum misti: at non ita sese res habet, gradus enim formarum elementarium in misto ab ipsa misti forma non distinguuntur, sed simul iuncti euadunt forma misti, adeo vt præter formam misti nil aliud in misto sit, nisi prima materia; quare si ex eo misto generetur aliud mistum, in eo similiter nil aliud est præter formam propriam, nisi prima materia, quæ sola illam formam præcessit: dicere autem gradus aliquos formarum elementarium, qui sunt in hac forma genita, præfuisse etiam in forma corrupta, nil aliud est, quam considerare illarum formarum conuenientiam & interse, & cum formis elementorum, quæ modo est maior, modo minor, semper tamen cum distinctione specierum.

At non est ponere aliquid præter formam genitam, quod præfuerit in corrupto, quum isti gradus non sint aliquid distinctum à forma genita, sed sint illimet, qui per variationem mensuræ, & proportionis euadunt alia forma, & aliam speciem constituunt; sed hoc clarius fiet, quum de mistione agemus. Quod si contendere etiam aliquis velit, hos manentes gradus esse aliquid, quod præfuerit, & ita præter primam materiam aliquid, quod præfuerit, remanere, id meo quidem iudicio nullius est momenti, quum Aristoteles nunquam dixerit, necessarium esse, vt in substantiæ mutatione omnes substantiales partes præter primam materiam intereant, sed solum dixerit, mutari formam substantialem, quæ rem constituit, & in specie collocat: sic autem sola realitas aliqua formarum elementarium manere diceretur, at non formalitas; hanc enim mutari necessarium est, & ita speciem variari; quando enim talis est mutatio, vt species varietur, vt cunq; id fiat, ea semper appellatur mutatio substantialis; quemadmodum è contrariis non potest dici substantialis mutatio, vbi nulla noua species est facta: parum igitur refert, vt modo dicamus, dummodo quomodo ferres habeat, intelligamus; nihil enim præter primam materiam manet, quod sit re distinctum à forma misti genita, & à forma misti corrupta, sed manent gradus elementares, qui re ipsa non sunt ab illis distincti, amissa tamen vna formalitate aliam formalitatem subierunt, & aliam speciem constituerunt. In mutatione autem substantiali animatorum, non potest in primam materiam resolutio fieri, quia post viuientis interitum remanet forma mistionis cum prima materia; quare etiam in generatione credendum est generari prius formam mistionis, siue vnam, siue plures, deinde post quandam membrorum statutam formationem animam aduenire: quamuis enim hoc in generatione viuientis occultius sit, quam in eiusdem interitu, asserendum tamen esse videtur, idem euenire in generatione, quod in interitu satis est considerantibus manifestum. Quod enim post recessam animæ maneat aliquandiu forma mistionis, ostenditur duobus his fundamentis constitutis: non idem est interitus animæ, ac formæ mistionis; & forma mistionis non potest in toto corpore interire, nisi prius intereat anima. Ratio prioris fundamenti est, quam supra tetigimus, quia duplex in viuente est calor; vnam elementaris, qui est calor temperatus; alter vitalis, qui insequitur animam, de quo loquitur Arist. in lib. de Vita & morte, & in 2. de Ortu animalium, cap. 3. vbi aperte distinguit calorem animalium, quem celestem & prolificum vocat, à calore elementari, quem appellat igneam, & destructiuum esse dicit, non prolificum: horum autem duo-

D. m. m.

Disp. calori. Sicut

rum calorum non potest eadem esse destructio, nam calor elementaris non corrumpitur nisi per putredinem, at corpus animalis non putrescit totum, durante vita animalis; adiectus enim calor vitalis calori elementari magnum reddit calorem, qui non potest educi à calore ambientis; ideo vitalis calor non interit per putredinem, sed eius corruptio mors est: postea vero hoc per mortem extincto, remanet calor elementaris, qui vitali calore destitutus, educitur à calore ambientis, & ita post mortem corpus interit per putredinem. Ex his aliterius quoque fundamenti ratio colligitur: non solum .n. distincti sunt horum duorum calorum interitus, sed vnus est altero posterior tempore, & illum necessario præsupponit; quoniam enim vterque interitus fit post alterationem præuiam, proinde non subito, sed in tempore; corpus autem non putrescit, nisi post mortem: ideo forma mixtionis non interit, nisi post recessum animæ: interitus ergo viuientis, qui vocatur mors, non est resolutio in materiam primam, quia præter materiam remanet in eo forma mixtionis eadem, quæ in viuente fuerat. Quod vero aliqui dicunt, in viuente interitu nullam mixtionis formam manere, sed statim generari formam nouam, quæ vocatur forma cadaueris, id nullo pacto admittendum est: neque enim datur forma cadaueris, neque illud, quod nos cadauer vocamus, est vnum per formam aliquam vnam, qua totum informetur, iam omne inanimatum homogeneum est, quum sit proprium animatorum, vt sint heterogenea, & organica, vt in definitione animæ manifestum est; quare inanimati corporis nulla est alia forma, nisi forma mixtionis, quæ oritur ex congressu formarum elementarium cum statuta quadam mensura, & proportione, quæ pro specierum diuersitate variatur. Quoniam igitur partium cadaueris non eadem est temperies, quod ex eo manifeste patet, quod nõ simul omnes putrescunt, sed alix citius, alix serius, varix etiam in cadauere sunt formæ mixtionis, proinde cadauer non est vere vnum corpus, sed est plurimum corporum congeries, quorum singulum homogeneum est, & per propriam mixtionis formam constituitur, per aliam caro, per aliam neruus, per aliam os, & reliqua: erat quidem corpus vnum, quando erat animatum, quia tunc anima partes corporis omnes continebat, & informabat, & totius veram vnitatem constituebat; sed postea hac forma destituta, diuersæ manserunt, neq; aliam habent vnitatem, quam cõtinuitatis, siue contactus, ex qua fit, vt cadauer soleamus appellare. vnum corpus; respicimus vero præterea etiam viuens, quod præcessit; quum enim illud fuerit vere vnum, cadauer quoque illius hoc respectu vnum vocare consueuimus, quatenus

A vnus viuentis materia fuit. Illud etiam quod aliqui ad suam sententiam tuendam commenti sunt, vanum profusum est, & omni ratione caret; dixerunt enim nonnulli ex variis illis cadaueris partibus compositis vnã prodire formam mixtionis communem, quæ cadaueris forma appellatur. Sed hoc dicentes, significant se ignorare quid mixtio, & quid forma mixtionis sit; in mixtione enim oportet miscibilia diuidi mutuo in partes minimas, & ita inuicem alterari, vt desinant esse id, quod erant, & fiant vnũ quoddam tertium medium quodammodo inter illa, quod in cadauere non euenit, non enim diuidunt se mutuo in partes minimas caro, & os, & neruus, sed integra manent, nec commiscetur, nec proprias naturas amittunt; caro enim manet caro, & os manet os, & sic reliquæ omnes, ne spe ratione solius formæ mixtionis; nam si animam spectemus; & officium, quoungebatur caro, vt inferuaret animæ, hac ratione non remanet fortasse caro, nisi æquiuoce: quoniam igitur hæc omnes partes integræ manserunt, & proprias singulæ naturas seruauerunt, nulla est facta earum inter se mixtio, qua ad vnã omnes naturam redactæ sunt: nulla igitur ibi est vnã totius cadaueris forma, sed plures, quæ ex animæ recessu distinctæ manserunt, quæ prius ab Anima in vnũ colligebantur; neque aliam assignare causam possumus diuersitatis, ac generationis earum, nisi animam; hæc enim propter suam nobilitatem pluribus facultatibus prædita est, & apta varias edere operationes, quarum gratiã natura ipsi varia instrumenta subministrat, vt ad varias operationes edendas variis instrumentis vteretur, quorum varias esse oportuit temperies, & commixtiones elementorum: quoniam igitur animæ gratiã partes viuentis sortitæ sunt varias formas mixtionis, nulla esse potest causa diuersitatis harum partium in cadauere, nisi hæc vna, quod illas eadem mixtionis formas retinent in cadauere, quas prius in viuente obtinebant. Ex his igitur patet, post viuentis interitum formam aliquam substantialem seruari, imo & plures, quæ eadem in viuente præfuerant.

Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & ipsius definitionis declaratio.

Cap. I.V.

ILLud quæ modo diximus, clariora fient, si dubia quædam, quæ ex generationis definitione oriuntur, soluerimus. Primũ quidem difficultatẽ faciunt verba Arist. dicentis generatione esse mutatione totius; nam si totum interit & totum aliud generatur, quomodo dici potest aliquam formam seruari? Præterea inquit Arist. nul-

in Dubiũ.

in Dubiũ.

lum idem subiectum sensibile remanere in genito, quod fuerit in corrupto; at cadauer siue vna, siue pluribus formis formatum dicatur, est subiectum sensibile; itaque si illæ formæ mixtionis etiam in viuente præfuerunt, remanet idem subiectum sensibile, quod Aristoteles negat. Illud quoque omnibus non paruum negotium facessit, quod non datur alicuius rei interitus, qui non sit alterius rei generatio, vt aperte Aristoteles dixit; generatio autem non dicitur, nisi aliqua noua forma adueniat materiæ; quomodo igitur sit interitus viuientis absque alterius rei generatione? vel; si dicatur cadauer generari, quomodo sit generatio sine vilius substantialis formæ aduentu? iam enim diximus, nullam nouam formam cadaueri aduenire. Prima difficultas apud Zimaram tanti fuit, vt eum dicere coegerit, definitionem generationis non esse nisi generationis elementorum, quum in ea sola intereat totum, & totum generetur, & in primam materiam resolutio fiat; non sic in mixtis, quia formæ elementorum remanent in mixto genito, & post mixti interitum seruantur; quare definitio illa generationis non amplectitur generationem mixtorum: hoc apud eum legere possumus in theoremate vigesimo. Sed hac in re deceptus est Zimara. Aristoteles enim generationem ibi definit amplissimè sumptam, quæ omnem & simplicium, & mixtorum generationem comprehendat, vt ipse in eius lib. Præfatione expresse proposuerat; quum enim nullam aliam generationis definitionem in iis duobus libris legamus præter illam, quæ in contextu 23. libri primi habetur, dicendum omnino est, eam esse maxime amplam, & communem generationis definitionem; quod etiam exempla, quibus Aristoteles ibi vitur, testantur; nam & simplicia corpora, & mixta indistincte, nominat ad eam definitionem declarandam. Sed res manifesta fiet, si dubium, quod Zimara soluere nequiuit, soluerimus. Dicimus igitur, eam distinctionem, totum, in ea definitione sumi coniunctum tantum, non disiectum; non enim significare voluit Aristoteles ita interire totum, vt omnes partes nulla seruata intereat: quod patet argumento sumpto à prima materia; hæc enim est pars substantiæ totius, nec tamen interit, sed eadem seruatur, at tamen oporteret hanc quoque interire, si sensum illum, quem censuit Zimara, verba Aristotelis haberent: sed totum ibi significat integritatem substantiæ cuiusque corporis naturalis, quæ ex omnibus partibus conflata est, sed potissimum constituitur ab vltima forma, quæ omnes alias continet, ideo ab Aristotele in contextu 31. libri 2. Physicorum, forma vocatur totum, quoniam rei integritatem, constituit: quemadmodum igitur interire, ac destrui quaternarium numerum dicimus, si vnitatem sub-

A lata maneat ternarius, quoniam destructa est illa integritas, & alia est facta numeri species; ita ex vnius substantialis partis interitu totum compositum interire dicimus, & aliud totum generari, quia fit alia species corporis naturalis: sed quoniam in mixto omnes substantiales partes ita sunt ordinatæ, vt quælibet præcedens ad sequentem dirigatur, tanquam materia ad formam, & potestas ad actum, proinde dirigitur materia ad formam generalem, & hæc ad formam specialem, & vltimam, quæ rem in specie collocat; nec potest posterior existere sine priorè; prior tamen existere potest sine posteriorè: hinc fit, vt sublata forma aliqua generali necesse sit, alias omnes sequentes auferri, vltima tamen auferri possit, manente aliqua alia priorè; quamobrem necesse est, vt in omni substantiali interitu pereat forma vltima, quæ specifica dicitur, & alia specifica exoriatur, & sic totum intereat, & aliud totum generetur, id est, aliud compositum specie differens ab eo, quod interit: hunc esse sensum verborum Aristotelis, alia eius verba declarant, quæ in contextu decimo eiusdem libri leguntur, vbi aliis verbis eandem assert generationis definitionem nominalem: quod enim in vigesimo tertio dicit, totum mutari in totum, illud in decimo dicit, mutari ex hoc in hoc; patet autem eam distinctionem, hoc apud Aristotelem significare substantiam compositam, quæ extra animam per se existit actu: quare nil aliud in definitione generationis denotare Aristoteles voluit, quam hoc compositum interire, & hoc aliud compositum generari, quod nihil aliud est, quam mutari vltimam formam; hoc enim mutata, etiam si nihil aliud mutetur, mutari tamen totum dicitur, & fieri aliud compositum. Est etiam trita ac vulgata res in philosophia, generationem & interitum proprie non tribui formæ, sed toti composito, idque ex vltimæ formæ aduentu generari; hoc igitur respiciens Aristoteles dixit totum interire, & aliud totum generari: quare manifestum est, definitionem illam generationis æque omni generationi competere, tam mixtorum, quam simplicium. Colligimus etiam ex his rationem, cur Aristoteles ibi vti voluerit illa distinctione, totum; id enim fecit, vt generationem ab alteratione seiungeret; quoniam in alteratione non mutatur aliqua substantiæ pars, proinde totum interitum manet, mutantur autem sola accidentia, quæ totum non constituunt, neque eius partes sunt. Secunda quoque difficultas facile tollitur, si bene verba illa Aristotelis intelligamus, neque ea peruertamus, vt aliqui faciunt, qui dicunt esse legendum [*si subiecto eiusdem*] propterea, quod Græca verba vtramque conuersionem patiuntur; ducti autem sunt hoc argumento, quod si legamus [*in subiecto eodem*] negatio est

Dubium

*Primi
dubii
solu-
tio
Zi-
mara.*

*Confu-
tio.
Error
Zimara
in defini-
tione ge-
neratio-
nis.*

*Vera so-
lutio.*

*Sec-
dut.
lut.
Err-
leq-
in a-
tio-
ner-
nis.*

tio est in verbis Aristotelis: quandoquidem etiam absque illa dictione, eodem, idem sensus significatur, proinde satis fuisset dicere, nullo manente sensili vt subiecto. Sed isti dum Græca Aristotelis verba perpendunt, non animaduvertunt illa hanc conuersionem non recipere; Græca enim verba sunt [*ὡς ὑποκειμένου ἢ αὐτοῦ*] sed quamuis nos dicere Latine soleamus, subiectum huius, quia voce illa, subiectum, quæ per se participium est, nos etiam vt nomine vitur; Græci tamen, qui non sumunt participium, nisi vt participium, non construunt participium illud *ὑποκειμένου*, nisi cum datiuo: quare non dicent *ὑποκειμένου ἢ αὐτοῦ*, si id significare vellent, quod isti dicunt, sed dicent, *ὑποκειμένου τῷ αὐτῷ*, vt Aristotel. ibi secundum istos dicere debuisset: patet igitur verba Aristot. conuersionem illam non recipere. Sed sensus quoque eam lectionem non patitur: si enim legamus [*non manente illo sensili vt subiecto eiusdem*] dicitio illa, eiusdem, non potest significare nisi eiusdem formæ; at quomodo eandem formam dicere possumus, si non eadem est forma in vtroque termino generationis, sed alia, & alia? eorum autem ratio friuola est quia fuisset quidem sensus idem verborum Aristotelis, etiam absque illa dictione, eodem, sed obscurior, ideo ad maiorem declarationem voluit eam Aristoteles adiciere, sic enim sensus clarissimus redditur, quo omnis tollitur difficultas; quum enim nomen subiecti sit relatiuum, & respiciat formam, seu quicquid aliud in subiecto hærere dicatur, necesse est, dum dicimus subiectum idem, vt ad duas formas subiectum referamus, & denotare velimus, idem duarum formarum esse subiectum; non satis ergo Aristoteli fuit dicere, nullo manente sensili, quia vt ipsemet ibi declarat, potest substantialis mutatio fieri etiam manente aliquo sensili eodem, quod fuit in corrupto, vt quando in generatione elementi manet symbola qualitas, ideo adiecit [*vt subiecto*] id est, quod ita maneat, vt sit subiectum formæ acquisitæ, non vt sit accidens aliquod rei genitæ; sed vt clarius mentem suam significaret, adiecit etiam [*vt subiecto eodem*] scilicet respectu vtriusque formæ, ita vt illud idem, quod subiacet formæ acquisitæ, fuerit etiam subiectum formæ deperditæ; reuera enim in nulla substantiali generatione potest idem ita commune subiectum remanere, nisi sola prima materia, quæ non est sensilis, resque ita clara est, vt non sit alicui dubitandum; quod quidem in viuientium mutatione substantiali, in quam inus notum esse videretur, declarare nunc libet, vt hoc idem in omni prorsus substantiali mutatione verum semper esse intelligamus: moritur animal, & in cadauer mutatur, considerandum est, quænam duæ formæ sint, quas

A huius mutationis terminos statuere debeamus, ita vt vnâ dicamus interire, & alterâ generari: certum est, terminum à quo, qui recedit, esse animam; terminum vero ad quem, qui accedit, esse formam cadaueris, hoc est, congeriem illam plurium formarum mistionis, quam antea declarauimus; hanc igitur denotando per formam cadaueris, dicimus eam in hac mutatione locum habere termini ad quem, & huic nullum aliud subiectum substernitur, nisi prima materia; sic ergo tollitur omnis difficultas, nam remanet quidem cadauer sensile, quod idem in viuente erat, sed non remanet vt subiectum idem vtriusque termini; nam prius erat quidem subiectum termini à quo, nempe animæ, quia forma mistionis in viuente locum tenebat subiectæ materiæ, animæ namque substabat; recedente autem anima, non obtinet amplius subiecti locum, sed formæ, & termini ad quem: quod enim nunc vocamus cadauer, illud prius in viuente erat altera pars compositi, & materia subiecta animæ; nunc vero non est amplius materia alicui formæ subiecta, sed est totum compositum constans ex prima materia, & forma mistionis; ergo remanet quidem idem sensile corpus, quod in viuente fuerat, at non remanet vt subiectum idem vtriusque termini: quam obrem si diligenter consideremus, quodnam sit idem commune subiectum formæ cadaueris & animæ, nullum inueniemus nisi primam materiam. Alij quoque fuere, quibus difficultatem fecerunt formæ elementorum, quæ constituunt subiectum sensile, elementum enim est corpus sensile, & in misto seruantur vt subiecti locum tenentes, quo fit, vt in generatione misti ex alio misto maneat idem subiectum sensile sub vtroque termino, quia manent formæ elementorum, proinde elementa ipsa sub vtraque misti forma: ideo isti hac moti difficultate aliam adinuenerunt verborum Aristotelis interpretationem, quam non refero, quia nimis obscura, & violenta est, proinde nulla consideratione digna; solum dico, nullam nobis difficultatem facere debere formas elementorum, quoniam hæc non constituunt aliud subiectum sensile nisi elementa, vel mistum, quando per mistionem ad naturæ unitatem redacta sunt, sed vtroque modo locum habent termini, seu à quo, seu ad quem, non subiecti; illi vero existimantes elementorum formas vt elementa constituentes manere in misto distinctas à forma misti, & illi subiectas, in laqueos inciderunt, quibus se explicare nequiverunt: mens autem Aristotelis, & prædictorum verborum sententia ea est, quam diximus, & sic intellecta, omnem difficultatem tollit. Non est autem ignorandum, in ea definitione generationis, verba illa [*nullo sensili remanente*]

Aliorum error in definitione generationis.

nante & subiecto eodem] esse declaratiua præcedentium: quamuis enim ad sciungendam generationem ab alteratione satis fuisset dicere totum mutari in totum; attamen ad id clarius significandum, adiecit Aristotel. [*nullo sensu manente & subiecto eodem*] scil. virtusque terminis; hoc enim euenit, quando totum mutatur in totum: neque hoc absurdum est in definitione nominali, sicut etiam notare possumus in definitione primæ materiæ in calce 1. libri Physic. & in definitione naturæ in initio libr. 2. vbi ad maiorem declarationem ponuntur verba idem significantia: ideo alium quoque notare possumus eorundem errorem: dixerunt enim generationem definiti ab Aristotele & per subiectum, & per terminum, quum tamen nihil in ea definitione dicatur ab Aristotele de subiecto, nisi negatiue. Soluenda manet postrema difficultas, quomodo in interitu misti dicatur generari cadauer, nulla adueniente noua forma, si eadem cadaueris forma præfuit in viuente, tanquam forma missionis singulas viuents partes constituens. Hanc igitur soluentes dicimus, nullam quidem nouam substantialem formam accedere in viuents interitum, quando cadauer generatur, perinde tamen esse, ac si noua forma accederet; forma enim missionis in viuente non fungebatur officio formæ, respectu ipsius viuents totius, sed potius materiæ: sublata autem anima incipit eadem forma missionis fungi officio formæ, & corpus illud in specie constituere: quod quidem ex eo patet manifestissime, quod specie differunt animal, & cadauer; illud enim species est viuents corporis, hoc autem misti inanimati; mutata ergo specie factum est aliud corpus situm & aliud totum, quia si ab vltima forma compositum constituitur, necesse est ex diuersitate vltimarum formarum constituentium varia etiam composita exoriri, & eorum varias esse definitiones; viuens quidem constituitur ab anima, cadauer autem à forma missionis, & hæc tamen si præfuit in viuente, non tamen ipsum constituebat; quia tunc formæ officio non fungebatur: quemadmodum si mortuo Rege seruus aliquis fiat Rex, is erat prius etiam Rege viuente, at non erat vt Rex, ideo si quærat quispiam, an sit creatus nouus Rex, necne, dicendum absque dubio est, esse nouum Regem creatum mutatumque esse Regem: sic igitur in viuents interitu eatenus noua forma acquiritur, quatenus quæ prius erat tanquam conditio materiæ substans formæ nobiliori, nunc incipit esse forma, & compositum constituere & imperare: hac itaque ratione dicimus animatum interire, & generari cadauer, & ita totum mutari; res enim ipsa loquitur, & quilibet eam diligenter considerans, deberet veritatem inspicere, & nulla difficultate perturbari. Illud quoque

A discrimen in forma missionis notare possumus, quod dum in viuente est, non est forma specifica, sed communis, & generalis: eadem autem in cadauer euadit specifica, & speciem specialissimam constituit; prius enim in viuente constitubat ipsum sub genere misto, & restringebatur ab anima, tanquam à forma specifica; postea vero quando non amplius ab anima contractatur, speciem constituit specialissimam, & potest existentiam actu tribuere absque alia forma specifica.

Quod eadem definitio sit generationis, & interitus, & quomodo generatio vnius sit corruptio alterius. Cap. V.

VANAM ego quidem semper existimauim quorundam disputationem, an generationis definitio ab Aristotele tradita competat etiam interitui, multo autem vnius id negare, quam Aristoteles aperissime illud affirmet; inquit enim in contextu 23. [*quando autem totum mutetur*] quibus verbis expresse significatur potius interitus, quam generatio; deinde exempla adducens inquit [*ex semine sanguis, ex aqua aer, aut ex ære aqua*] postea vero dicit [*generatio iam hoc tale, huius autem corruptio*] mutatio enim vnius substantiæ in aliam necesse est vt vnius si corruptio, alterius vero generatio; hoc idem dixerat prius in context. 10. his verbis [*est enim generatio simplex, & interitus, quando mutatum fuerit ex hoc in hoc*] illa enim dictio, hoc, significat indiuiduam substantiam; dicit ergo vnam substantiam interire, & aliam generari; quare eadem dicta definitio & generationis, & interitus definitio dicenda est. Quoniam autem huiusce rei ratio consistit in illa propositione, generatio vnius est corruptio alterius, quam legimus in context. 17. eiusdem libri, non erit ab re, si illius propositionis sensum, in quo plurimi decepti sunt, aliquantum consideremus: certum est Aristotelem loqui de generatione & interitu compositis; hoc enim proprie dicitur generari, & interire, non forma, neque materia; ideo dictum hoc duobus nititur fundamentis; Vnum est, quod prima materia non potest nuda existere sine vlla forma; ratio autem huius est, quia si materia existeret sine vlla forma, sequeretur id, quod non est actu, esse actu, imo & dari ens aliquod quod non esset vllum ens; ex hoc priore fundamendo inferitur, vnius rei interitum esse necessario alterius rei generationem; quum enim interitus fiat per formæ recessum, necesse est forma recedente vt alia forma adueniat, si materia sine forma existere nequit: alterum vero fundamentum est, quod duæ formæ specificæ non possunt simul esse in eadem materia; & huius ratio est, quia non potest aliqua res esse simul

*Terræ
dubij solutio.*

*Quomodo
forma
cadaueris
si nota
for.
ma.*

*Fo
sto
et
ob
ru
ne
spe*

*Qu
gen
110
dic
cor
110
rim*

sub

sub diuersis vltimis speciebus categoriæ substantiæ, vt non potest aliquid esse simul homo & equus, neque esse simul aer & aqua; ex hoc autem posteriore fundamento inferitur generationem vnus esse necessario alterius; interitum, nam vna adueniente forma, aliam recedere necesse est; ideo dici solet, naturam primario generationem velle, secundario autem interitum, quia non potest rem aliquam generare, nisi aliam interimat. Ex his etiam rationem colligimus, cur dictum illud Aristotelis, quum de substantiis semper verum sit, non sit tamen semper verum de accidentibus, quod Aristoteles ipse asserit in contextu 20. illius libri primi, ratio namque est, quoniam duo prædicta fundamenta in formis accidentalibus locum non habent; quoniam enim ab his materia non recipit esse, sed iam actu est per formam substantialem, ideo potest accidens aliquid recedere à subiecto; sine alicuius accidentis aduentu, quod euenit, quando accidens non habet contrarium, eiusmodi est lumen; recedit enim lumen, & nullum aliud accidens illi materiz aduenit: possunt etiam plura accidentia specie differentia hæere simul in eodem subiecto, idem enim potest esse dulce & album simul, quare non est necessarium vt vno adueniente alia eiusmodi recedant: in folis ergo substantiis necessitatem habet hæc Aristotelis propositio, generatio vnus est interitus alterius, & interitus vnus est alterius generatio; & intelligitur de generatione & interitu compositi, quod ab Aristotele in definitione generationis hoc, seu totum vocatum est. De hac autem propositione, quæritur an ita sit intelligenda, vt vna & eadem numero sit mutatio, quæ dicatur huius rei esse interitus, & illius generatio, an potius duæ sint mutationes; nec satis liquet, vtrū duorum sit asserendum: nam si vna esse mutatio dicatur, ergo contrarium erit idem suo contrario; interitus enim est generationi contrarius: si vero duæ, ergo vna est altera, quare corruptio vnus non est generatio alterius. Videntur omnes dicere, duas esse mutationes, non vnam. Ad obiectionem vero aliqui dicunt, propositionem Aristotelis ita esse intelligendam, generatio vnus præsupponit alterius interitum, seu insequitur alterius interitum: alii vero rem diligentius considerantes, & videntes eodem momento vnam formam recedere, & alteram aduenire, dixerunt interitum non præcedere tempore generationi, sed natura, & è contrario generationem præcedere interitui ratione scopi, & intentionis naturæ; quoniam natura præcipue vult generare, nec alio consilio interimit, nisi vt aliam rem genere; per hæc tamen non stare, quin tempore simul sint generatio vnus, & corruptio alterius, idque respicientes alii, di-

A xerunt vtendum esse verbo, comitari, generationem enim vnus rei comitatur interitus alterius rei, ita vt hic sit sensus propositionis Aristotelis, generatio vnus rei coniunctum habet alterius rei interitum, & interitus vnus rei coniunctam habet alterius generationem. Ego vero hæc omnia vana esse existimo, & eos omnes esse deceptos in eo, in quo consenserunt, quod duæ sint mutationes, non vna; puto enim vnam numero esse mutationem, quæ duorum terminorum respectu dicatur interitus vnus, & alterius generatio: si enim ignis in aquam agens, eam mutet in aerem, erit interitus aquæ, & generatio aeris, vna tamen erit mutatio, & facta ab vno & eodem agente, & per vnam & eandem actionem, etenim ignis calefaciēs vertit aquam in aerem; ab vno autem, quatenus est vnum, non prouenit nisi vnum; & reuera ita se res habet; omnis enim motus, & omnis mutatio est à termino ad terminum, nec fieri potest, vt aliqua detur mutatio, quæ duobus terminis conclusa non sit; neque per hoc stat, quin vnus sit transitus ab hoc termino ad illum, isque dicatur simul esse vnus termini amissio, & alterius acquisitio, & hoc negare mihi quidem fatuum esse viderur: conspici autem potest manifestissimum in motu locali; nam si descendat lapis de summa turri ad imam, transit à loco ad locum, & vnus numero est motus, qui dicitur recessio ab altero loco, & accessio ad alterum; nec solum est vnus, sed etiam simplex, qui in plures resolui non potest; patet enim omnes in eo conditiones inesse, quæ ad vnitatem motus numeralem requiruntur; est enim vnus mobilis, & in vno tempore, & perspatium vnum, & à motore vno: quod igitur de motu locali negare non possumus, id de alijs motibus inficiari vanum est; itaque si mutetur aqua de frigore in calorem, vna numero est calefactio, & vnus numero motus, & quia alteratio vocari potest modo aliquo etiam generatio (vt dicunt) secundum quid, idem numero motus est interitus frigidi, & generatio calidi; cur ergo non idem dicendum est de mutatione substantiali? vna enim est mutatio aquæ in aerem, quæ est aquæ interitus, & aeris generatio. Ad argumentum autem antea adductum in promptu est responsio; nam ex ipsismet Aristotelis verbis in hac propositione desumitur, & consistit in illis dictionibus, vnus, alterius nam est quidè contrarius interitus aquæ generationi eiusdè aquæ, proinde non potest eadè numero mutatio esse simul eiusdem rei & generatio, & interitus; attamen eadem numero mutatio interitus aquæ, & alterius rei generatio absque vlla absurditate esse potest: sic etiam de contradictoria oppositione, quæ maxima omnium est, dicere Aristoteles solet, negationem enim affirmationi opponi ait contradi-

Consuetudo Genera sententia declaratio.

Difficultatis solutio.

traditorie; non tamen quamlibet cuiuslibet; sed eiusdem de eodem, & secundum idem, huic enim affirmationi, homo est animal, hæc negatio non opponitur, lapis non est animal, imo neque huic, Æthiops est albus, opponitur hæc, Æthiops non est albus, nisi secundum easdem partes intelligantur; quum ergo dicat Aristoteles interitum vnus, & generationem alterius, nulla in his est contrarietas, quare eadem mutatio respectu diuersorum est generatio, & interitus simul; vna enim est mutatio, realiter, quæ variis rationibus & generatio, & interitus appellatur: hæc autem rationis diuersitas oritur ex vtriusque termini duplicitate; iam enim aliàs diximus, cum quilibet substantiali forma esse coniunctam alterius formæ priuationem, quia esse vnus rei, est coniunctum cum alterius rei non esse, & cum potestate ad illud; quando igitur ex aqua fit aer, terminus à quo duplex est, esse aquæ, & non esse aeris, sic etiam terminus ad quem duplex est, esse aeris, & non esse aquæ: illa igitur mutatio, quum vna sit, generatio dicitur, quatenus est de non esse aeris ad esse aeris, & dicitur interitus, quatenus est de esse aquæ ad non esse aquæ: at quia cuiusque rei nominatio sumitur à positiuo, non à priuatiuo, scilicet à forma, non à priuatione coniuncta, ideo mutatio illa dicitur aquæ in aerem, & ita duo termini positiuo exprimentur, quorum vnus est generatio, alterius vero interitus: ita enim loqui Aristotelem manifestum est in declaranda generationis definitione prædicta. Non est igitur dicendum, vtraliqui dicunt: duas esse distinctas numero mutationes, generationem vnus, & interitum alterius, vnā tamen & eandem specie, quatenus vtraque continetur sub mutatione substantiali; sed potius dicendum est, vnā esse numero mutationem, quæ duabus rationibus & generatio, & interitus dicitur; Aristoteles autem vna definitione vtramque complexus est, qua realem conuenientiam respexit. quæ est vna numero mutatio, non differentiam rationis, qua distinguuntur: quoniam eam fecerere volebat mutationem substantiæ ab alteratione, eam definiuit tanquam vnā, nam reipsa vna est, dixitque esse mutationem totius, seu totius in totum; postea vero significare volens comprehendi hæc definitione & generationem, & interitum, dixit, est huius generatio, illius vero interitus: quod si vtramque definire vellemus, quatenus differunt ratione, diceremus generationem esse mutationem de non esse ad esse, interitum vero esse mutationem de esse ad non esse, sed hoc ibi Aristoteles, vt per se

manifestum, exprimere
neglexit.

A *Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt, & eorum solutio. Cap. VI.*

Hæc, quam declarauimus, est huiusce rei veritas, & sententia Aristotelis, vt ego arbitrator: quæ manifestior reddetur, si quasdam difficultates soluerimus; omnium enim solutio ex iis, quæ dicta sunt, colligi facile potest. Prima difficultas est: in interitu animalis nihil generatur, quia nulla noua forma acquiritur, siquidem forma cadaueris est illa ipsa forma mistionis, quæ in viuentem præfuit; ergo datur aliquid corruptio, quæ nullus est generatio. Secundo ex comparatione generationis cum aliis speciebus mutationis sumitur argumentum tale: vt se habet accretio ad immunitatem, ita generatio se habet ad interitum, sunt enim hæc inter se contrariæ mutationes, sicut illæ inter se; atqui accretio vnus non est immunitio alterius; ergo neque generatio vnus est corruptio alterius: sic etiam ab alteratione argumentari possumus, nam calefactio vnus non est refrigeratio alterius: sic etiam à motu locali, quoniam ascensio vnus non est alterius descensio. Tandem oritur dubium ex misti generatione ex elementis: vel enim in misto remanent formæ elementorum, vel non remanent; si remanent, ergo generatio misti non est aliquid corruptio: si vero non remanent, ergo generatio vnus non est alterius corruptio, sed potius, plurimum. Ad primam difficultatem sumenda est responsio ex iis, quæ antea dicta sunt: negamus enim id, quod assumitur, animalis interitum nullius generationem esse, nam dicimus esse generationem cadaueris, hoc est, misti inanimati, sicuti prædiximus quum autem obicitur, nullam nouam formam produci, iam diximus, hoc non omnino verum esse, nam forma mistionis ea ratione produci dicitur, quatenus incipit fungi officio formæ, quum prius functa esset officio materiæ; prius enim non constitutebat compositum, neque illi nomen largiebatur; postea vero incipit fungi officio formæ, quod ex eo patet, quia specie differunt cadauer, & animal. Ad secundam neganda est similitudo, quamuis enim aliqua ratione sint similes, vt quatenus sunt mutationes contrariæ, tamen non sunt in omnibus similes, habent enim potissime discrimen illud, quo dissidet generatio à motu; nam de generatione verum est dictum Aristotelis, at non de motu, quemadmodum manifestum est in iisdem mutationibus, à quibus dubium sumebatur, nam si considerentur, non vt motus, sed vt generationes; eis propositio Aristotelis accommodabitur, vt si calefactio sumatur vt generatio calidi, eadem mutatio dicitur etiam corruptio frigidi, sic etiam à accre-

1.

2.

3.

Sol
pr.Qu
in
uer
cap
ziti
na
ma
Soli
sech

à accre-

si accretio sumatur vt generatio maioris quantitatis, eadem erit interitus quantitatis minoris; vtrum si considerentur vt motus; non potest idem motus esse simul duo contrarij motus, vt in dubitatione dicebatur: ratio autem huius discriminis est, quoniam licet in hoc conueniant generatio, & motus, quod sunt de positio in positium, tamen in eo differunt, quod motus est de positio, quatenus est positium, generatio autem est de positio, non quatenus est positium, sed quatenus habet coniunctum priuatiuum, nisi terminus à quo priuatius generationis hominis est priuatio formæ hominis; terminus autem à quo secundarius eiusdem generationis est semen; hinc autem patet, vtrumque terminum generationis esse duplicem; proinde in omni generatione quatuor terminis in considerationem cadere, quo fit, vt variis rationibus eadem mutatio dici possit & huius generatio, & illius corruptio; termini autem motus sunt ambo simplices, ac per se positui, est enim omnis motus de subiecto in subiectum, vt ait Aristot. in 5. libr. Physic. auscultat. id est, de positio in positium, absque vlla consideratione termini priuatiui: quocirca locum in motu non habet ea duplex consideratio, quæ locum habet in generatione, quum duo tantum termini in considerationem cadere possint; quomodo fit, vt non possit eadem mutatio esse simul duo contrarij motus, quia hoc dato, idem secundum idem esset duo contraria simul, seu esset sibi in se contrarium, quod ne imaginari quidem possumus. Ad postremum dubium dicimus, formas elementorum quatenus formæ elementorum sunt, non seruari in misto, proinde elementa eatenus interire, quatenus desinunt esse id, quod erant; quare generatio misti est elementorum interitus. Quod vero dicebatur, generationem vnius hoc pacto esse interitum plurium, hoc nihil refert: quia non ideo dixit Aristotel. vnius & alterius, vt singularem numerum denotaret, ad excludendum pluralem, sed vt realem terminum significaret siue vnum, siue plures; quare non negat ex interitu plurium posse generari vnum; & e contrario posse ex interitu vnius plura generari, quod euenit in dissolutione misti: hæc namque omnes mutationes sub hac propositione comprehenduntur, generatio vnius est corruptio alterius, & corruptio vnius est alterius generatio. Quod igitur vera sit hæc propositio, & quomodo sit intelligenda, ex his, quæ hæcenus diximus, manifestum est: vnde etiam patet ratio, cur definitio generationis ab Aristotele adducta interitum quoque complectatur; ratio enim est, quoniam eadem numero mutatio & generatio, & interitus dicitur, respectu diuersorum.

A *An idem numero accidens possit in genito remanere, quod fuerit in corrupto, contra, ria aliorum sententiæ, & eorundem argumenta.*

Cap. VII.

Hæcenus in generatione & interitu formas substantiales considerauimus, restat vt accidentia quoque consideremus; & magnum illud dubium soluere nitamur, an in substantiali mutatione possit in genito aliquid accidens seruari, quod idem numero fuerit in eo, quod interitit. Hac de re contrariæ extiterunt philosophorum sententiæ: alij namque penitus negarunt, posse aliquid idem numero accidens in genito remanere, inter quos Petrus Pomponatus in lib. suo de nutritione, & accretione efficaciter hanc sententiam tuetur; nititur autem hi potissimum hoc argumento: si idem numero accidens remanere dicatur, alterum duorum absurdorum sequi necesse est, aut accidens idem numero migrare è subiecto in subiectum, aut omnia accidentia immediate hæere in prima materia: nam si subiectum accidentis esse dicatur totum compositum, quod ex materia & forma constat, certe fit accidentis migratio, mutata enim composito subiectum accidentis mutatur; quare idem numero accidens migrat è subiecto in subiectum, quod ab omnibus philosophis impossibile esse censetur: quod si ad vitandam migrationem dicamus, subiectum accidentis non esse totum compositum, sed solam materiam, in aliud absurdum incidimus, quod facimus accidentia omnia hæere immediate in materia prima, quod Aristot. aduersatur, qui in context. 24. libr. 1. de ortu, & interitu inquit, accidentia habere subiectum sensile, & in context. 8. septimi Metaph. inquit, materiam prius recipere formas substantiales, postea vero accidentales; quare existimauit subiectum accidentis esse compositum, constans ex materia, & forma substantiali. Auerroes quoque in Comment. 63. 1. Physic. hoc discrimen statuit inter formas substantiales, & accidentia, quod subiectum formarum est ens potestate; subiectum autem accidentium est ens actus: vult ergo formas substantiales inherere in materia prima, accidentia vero non in materia, sed in composito, quod ex materia & forma constat. E contrario autem illi dixerunt, posse idem numero accidens seruari in genito; quod fuerit in corrupto: quam sententiam & testimonio sensus, & ratione, & auctoritate Arist. comprobant; sensus enim iudicat eandem numero figuram, & eandem cicatricem manere in cadauere, quæ in viuente fuit, eaq; est omnium hominum communis opinio. Ratio quoque id confirmat, nã si in cadauere alia est cicatrix, non illa.

Pomponatiij opinio.
Argumentum Pomponatiij.

Aliorum contraria opinio.

illamet, quæ in viuento fuit, dicendum est, à quonam agente fuerit impressa, oportet enim in puncto temporis impressam fuisse cadaueri, quod ne imaginabile quidem est; quum præsertim nullum appareat agens, à quo imprimi potuerit. Aristoteles quoque in contextu 24. primi de ortu & interitu affirmat, in mutatione aquæ in aerem seruari eandem perspicuitatem, & eandem humiditatem, & aperte fatetur posse in genito aliquod idem sensile accidens remanere, solum autem negat remanere posse ut obtinens locum subiecti; & in context. 34. lib. 2. inquit, in elementis symbolam qualitatem habentibus, faciliorem esse mutationem, propterea quod symbola qualitas eadem manet in genito, quæ fuit in corrupto. Hanc sententiam plures sequuti sunt, Gregorius Ariminensis in secund. Sentent. distinct. 12. quæstion. 2. articulo. 2. & Marsilius, & Buccaferreus in libro primo de generatione. Patet igitur vtramque opinionem maximis virgeri difficultatibus, & in iis soluendis alij plurimum laborarunt: Pomponatius enim in libro suo prædicto volens hæc, quæ à secunda secta adducta sunt, soluere, se tamen explicare non potuit, & multa vana dicere coactus est, quæ non sunt digna consideratione, neque est in iis tempus conterendum; nam cuique ea legenti manifestum fiet, vel deserendam esse eius sententiam vel melius contraria argumenta soluenda. Marsilius vero & Buccaferreus prædictum argumentum considerantes, quo alterum duorum absurdorum inferebatur, vel accidens migrare de subiecto in subiectum, vel accidentia omnia inhærere immediate in materia prima, migrationem accidentis confessi esse penitus impossibilem, ut eam evitarent, negarunt alterius consequentis absurditatem, & dixerunt accidentia immediate inhærere in prima materia, tanquam in communi subiecto omnium formarum tam substantialium, quam accidentalium. Ad Aristotelem autem dicentem accidentia habere subiectum sensile, & ad Auerroem dicentem accidentia habere subiectum ens actum, dixerunt, eos ibi loqui de subiecto denominationis, non de subiecto inhærentiæ; compositum enim esse accidentium subiectum denominationis, at primam materiam esse eorundem subiectum inhærentiæ. Ad illud autem, quod ab Aristotele dicitur in septimo Metaphysicorum, de ordine in formis à materia recipiendis, dixerunt, eum esse ordinem recipiendorum, non ordinem recipientis: quod enim ad materiam attinet, ipsa æque apta est recipere immediate formam accidentalem, atque substantialem, sed formæ ipsæ recipiendæ hunc ordinem postulant; forma namque substantialis præcedit naturam accidentalem, & formam accidentalem præsupponit receptam substantia-

*Aliorum
responsio
ad argu-
mentum
Pompo-
natij.*

lem: & hæc causa est, cur subiectum nominationis, cui accidentia attribui solent, sit totum compositum, quia forma accidentalis recipitur post receptam substantialem; at verum subiectum, in quo immediate recipiuntur omnes formæ tam substantiales, quam accidentales, est prima materia. Hæc sunt præcipua, quæ de hac re ab alijs dicuntur, breuiter tunc à me relata, alia namque plura in prolixis disputationibus legere quisque potest.

Confutatio opinionum aliorum.

Cap. VIII.

IN hac summa difficultate ego puto, falsam omnino esse priorem sententiam, alteram autem veriorum; standum enim est testimonio sensus, qui iudicat idem numero esse accidens, quod in genito remanet, & prius fuit in corrupto, idque inficiari pertinacis prorsus hominis esse videatur: defensionem tamen, quæ posterior secta vitur, approbare minime possum; quum enim soluendum sit illud aliorum argumentum, quo inferebatur, vel accidens migrare de subiecto in subiectum, vel in prima materia immediate inhærere, illi quidem recte responderunt negando falsitatem posterioris membri admissa falsitate prioris, nempe dicendo impossibile esse accidentis migrationem de subiecto in subiectum, sed accidentia omnia in prima materia tanquam in subiecto inhærere, proinde remanente eodem accidente in re genita nullam fieri migrationem, quum idem accidens subiectum remaneat, nempe eadem portio primæ materiæ. Sed quia huic sententiæ refragari videbantur Aristotelis, & Auerrois verba variis in locis, isti ad soluendam omnem difficultatem vsi sunt duabus distinctionibus, quarum neutram ego probare possum, quam per eas difficultas hæc non tollatur. Prior enim distinctio subiecti in subiectum inhærentiæ, & subiectum denominationis, seu attributionis, vera quidem per se est, sed ad rem non pertinet: nam quando Arist. & Auerroes dicunt accidentia habere subiectum sensile, & ens actum, id dicunt ad distinguenda accidentia à formis substantialibus, quæ non habent subiectum sensile, neque ens actum; at tamen per hanc illorum distinctionem non fecerunt accidentia à forma substantiali, si quidem tam accidentia, quam formæ similiter secundum inhærent primæ materiæ, tanquam subiecto inhærentiæ, & habent tum compositum ut subiectum denominationis, seu attributionis; forma enim lapidis inhæret quidem in prima materia, non tamè forma materiæ nominatur, sed forma lapidis, quod idem de omnibus formis substantialibus notare possumus, quælibet enim attribuitur composito, non primæ materiæ: itaque si

Arist.

Aristot. & Auerroes dicentes accidentia habere subiectum sensibile, & ens actu, intelligunt subiectum denominationis, non separant per hoc, vt separare volunt, accidentia à formis substantialibus, quum ipsæ quoque habeant subiectum denominationis ens actu, & sensibile, quia omnis nominatio fit ab actu, & ipsamet materia nomen sumere solet ab actu, quem recipit. Altera vero distinctio est prorsus reicienda; dum enim dicitur, ordinem esse formarum recipiendarum, at non materiam recipientis, in duobus peccant: quia dictum hoc tum falsum est, tum etiam si admittatur, difficultatem non tollit; falsum enim est, quia nihil est frustra in natura; nec datur aliquid potens pati, vel fieri, quin detur etiam agens potens illud facere, & è conuerso; quare non datur receptiuum sine receptibili, nec receptibile sine receptiuo, sed est summa constantia in rebus naturæ, quæ nihil patitur esse frustra: ergo si in formis est hic naturalis, ac necessarius ordo, vt prius recipiendæ sint substantiales, posteriore vero accidentales, necesse est, eundem concedere ordinem etiam in materia recipiente, vt prius appetatur recipere formas substantiales, postea vero accidentales; idque est etiam maxime consentaneum naturæ primæ materiæ, id enim quod materia appetit, est esse actu; non fit autem actu nisi à forma substantiali, hanc igitur prius ac magis appetit: oportet enim (vt modo dicebamus) materiam ita formarum receptionem appetere, vt formæ ipsæ aptæ sunt recipi, at non sunt aptæ recipi, nisi hoc ordine, vt prius recipiantur substantiales, deinde accidentales; ergo eodem ordine debet materia appetere earum receptionem, quocirca idem est ordo formarum recipiendarum, ac materiam recipientis. Pæterea etiam si admittamus ordinem hunc esse in formis tantum recipiendis, non in materia recipiente, per hoc tamen præfens difficultas non tollitur, vi illi eam tolli arbitrantur; putant enim si is ordo in ipsa materia statuatur, non esse amplius materiam subiectum immediatum accidentium, quod ipsi omnino tueri contendunt, at tamen idem sequitur etiam posito ordine in formis recipiendis; quia si in his est hic necessarius ordo, vt formæ accidentales non possint immediate recipi in materia nuda, sed requirant receptas prius formas substantiales; ergo subiectum in quo inhæreant, requirunt constans ex materia, & forma substantiali, proinde in composito immediate inhaerent, non in prima materia. Quum igitur ita manifestus in formis hic ordo sit, vt negari nequeat, nec possit etiam negari in materia recipiente; aliam defensionem adducere oportet, & alia ratione ostendere, quomodo hic ordo tum formarum recipiendarum, tum materiam recipientis non tollat, quin subiectum immediatum omnium formarum tam substantiale, quam accidentalium sit ipsamet prima

A materia, quod quidem nos præfere pro viribus enitentur.

*Declaratio veritatis, ac difficultatis
solutio. Cap. IX.*

Vt hac in re veritas cognoscatur, statuedum ante omnia est illud, quod apud Arist. legimus in contextu 55. lib. 1. de ortu & interitu, & tufius in 9. Metaphysic. potestatem patiendi, quam nostri potentiam passiuam appellant, esse primæ materiæ propriam, neque alicui competere nisi per illam; ideo in illo context. 55. Arist. inquit, si daretur calor à materia separatus, is nihil vtique pateretur; præter materiam igitur nihil patitur per se, sed quiquid patitur, per materiam patitur; quare forma non est per se patibilis, sed quatenus est in materia; & ipsum quoque compositum patitur quidem, ac recipit, non tamen quatenus ex materia & forma constans, sed solum quatenus habet materiam: quaproptere iure Aristotel. 7. Metaphysic. context. 8. dixit, materiam esse subiectum omnium categoriarum, quum solum materiam officium sit recipere, & pati. Cæterum etsi materia est subiectum omnium formarum tam substantiale, quam accidentalium, negari tamen non potest, eam esse aptam eas recipere ordine quodam, ita vt eo ordine perturbato non reciperentur; prius enim recipit substantiales formas, postea accidentales, & inter substantiales vnã prius, quam aliam; aliquæ enim sunt, quæ vt recipiantur, requirunt alias prius receptas, vt anima non recipitur in materia, nisi prius formata formis elementorum, & inter ipsas quoque animæ partes aliquis est necessarius ordo, qui à nobis alio in loco opportunius considerabitur: hoc autem eodem ordine, quo formæ sunt aptæ recipi, ipsa quoque materia est apta eas recipere, nec minus est recipientis ordo, quam recipiendorum, sicut antea aduersus alios dicebamus.

E Per huius tamen ordinis constitutionem non stat, quin proprium materiæ sit pati, & ipsa sola sit receptaculum omnium formarum: itaque dicere cogimur ad omnem tollendam difficultatem, aliud esse subiectum recipiens, aliud esse conditionem illi necessariam ad recipiendum; forma enim substantialis est quidem conditio necessaria materiæ ad recipiendas formas accidentales, at non ob id est subiectum recipiens, nec pars recipientis; quod quidem etiam in aliis notare possumus, qualitas enim non recipitur in materia, nisi post receptam quantitatem, quantitas tamen non fungitur officio recipientis, sed est solum conditio necessaria ad recipiendam qualitatem; sic igitur forma substantialis est necessaria materiæ conditio, si debeat materia recipere formas accidentales, sola tamen materia est subiectum recipiens; ideo manens in cadauere cicatrix, quæ in viuente fuerat, non migrat de subiecto in subiectum, quia manente

*Aliud est
subiectum
recipiens,
aliud est
conditio
necessaria
ad
receptionem
dum.*

eadem portione primæ materiæ, quæ est prima radix omnis receptionis; non dicitur mutatum subiectum; sed si dem accidens ad aliam materiæ portionem transfret, illa utique esset migratio, quam philosophi omnes impossibilem esse existimarunt; ea enim non aliter est intelligenda, quam cum transitu ad aliam portionem primæ materiæ. Possimus autem ad hoc comprobandum uti tali ratione: illud est subiectum inhærentiæ omnium accidentium, de cuius potentia educitur quodlibet accidens; atque omnia accidentia, quæ generantur, educuntur de potentia solius materiæ, non de potentia compositi ut ex materiæ & formæ constantis; ergo sola materia est subiectum, in quo accidentia omnia inhærent: maior clara est eo fundamento constituto, quod formæ in materia inhærentes educuntur de materia, non inducuntur, quod in philosophia Aristotel. omni prorsus dubio caret, vel saltém id nemo inficiabitur, de quo subiecto forma aliqua educi dicatur, in eadem etiam inhærent: minor sic probatur: ignis calefacit aquam, & ita calorem educit de potentia ad actum; vel igitur de potentia aquæ prout est aqua, vel de potentia solius materiæ, quæ in aqua inest; non primum; quia dicere aquam, quatenus est aqua, est ducere ratione formæ aquæ, quæ aqua est; hæc autem repugnat calori, ac renuitur calefacienti, quia calor inimicus est naturæ aquæ, ergo nullam habet naturalem aptitudinem recipiendi calorem, sed hanc habet solam materiæ, quæ est apta recipere omnes formas tam substantiales, quam accidentales. Sed obiicit aliquis, quomodo igitur forma aquæ dici potest conditio necessaria materiæ ad recipiendum calorem, sicuti paulo antè dicebamus? recipit enim aqua calorem, nec reciperet nisi materia illa iam haberet formam substantialem; non habet autem aliam, quam formam aquæ; hæc igitur tum inimica est calori, tum est conditio necessaria materiæ ad recipiendum calorem, quæ videntur implicare contradictionem. Ad hoc dicimus, aliud esse subiectum recipiens accidentia, aliud esse causam à qua accidens producitur, vel emanat: calor non consequitur quidem naturam aquæ ut causam, quem ab externa causa producat, habet tamen in aqua subiectum receptivum ipsius; materia enim, quæ est in aqua, est per se receptiva caloris, sicuti omnium aliarum formarum: sed quia non potest recipere formam accidentialem, nisi prius receperit substantialem, forma aquæ hanc operam præstat, ut absolute est forma, non ut aqua forma; quum enim quælibet portio materiæ sit æque apta recipere omnes formas, idæo omne corpus mundi huius inferioris est capax caloris vel ut amici, vel ut inimici, hoc enim est illi necessarium propter materiam, quam habet: ut igitur materia possit calorem recipere, satis ei est quælibet forma specifi-

A ca, etiam si calor sit illi formæ inimicus, quælibet enim forma quatenus materiam perficit, & eam reddit ens actu, facit etiam receptivam & caloris, & frigoris quatenus subiectum recipiens, recipere autem cogitur ab agente externo, etiam si forma substantialis, quam habet, tali accidenti repugnet. Proest etiam hæc sententia confirmari auctoritate Aristotel. in prædicto context. 8. septimi Metaphysicorum, ubi duo dicit: primum enim inquit, materiam esse subiectum omnium categoriarum, proinde receptivum omnium formarum tam substantialium, quam accidentalium, & per hoc ipsius materiæ naturam describit: deinde vero dicit, materiam prius recipere formas substantiales, postea accidentales: priore igitur dicto significat accidentia omnia in prima materia inhærent, proinde materiam esse per se eorum omnium subiectum inhærentiæ; si enim hoc non per se materiæ competeret, definiretur ibi materia per accidentalitatem: altero autem posteriore denotat, formas substantiales esse conditionem necessariam materiæ ad recipiendas accidentales, non esse tamen subiectum recipiens, quoniam recipiendi officium iam ipsi materiæ attribuerat. Sed aduersus hunc ordinem dubitare quispiam posset: forma enim substantialis non educitur de materia, nisi post præuiam alterationem, ergo non minus requirit receptas iam formas accidentales, quam ipsæ accidentales requirant receptas substantiales; non est ergo in receptione formarum necessarius ille ordo, quem ibi Aristotel. ponit, nempe ut prius formæ substantiales, quam accidentales in materia recipiantur. Ad hoc dicimus, aliud esse receptionem formæ in materia, aliud esse eius productionem, seu educationem: forma substantialis pro sui inhærentia in materia non requirit inhærentiam formæ accidentalis, sed solum pro sui educatione de materia requirit formas accidentales ut præparationes: at forma accidentalis præsupponit pro sui inhærentia inhærentiam formæ substantialis, quod quidem in illa ipsa præuia alteratione notare possumus; non enim in materia nuda fit alteratio præuia, sed in materia formata, habet enim tunc materia formam corrumpendam, quæ prius inhæret materiæ, quam accidentia, quæ in illam materiam pro educatione formæ generandæ introducuntur; forma namque illa præcedens, licet accidentibus illis inimica sit quatenus est talis forma, tamen quatenus absolute est forma, facit ut materia possit accidentia illa recipere, quemadmodum de calefactione aquæ antea dicebamus. Ad verba igitur Aristotel. & Auerrois, quæ superius adducta sunt, arbitror sic esse respondendum: quando Aristotel. dicit accidentia habere subiectum sensibile, & Auerroes inquit accidentia habere subiectum ens actu, non solum subiectum inhærentiæ respexerunt, sed aggregatum ex eo, & conditione necessaria

Dubio 170.

Solutio.

ria ad recipiendum : per hoc enim distinguuntur ab accidentibus formæ substantiales ; quod hæc non requirunt receptas prius accidentales, at accidentales requirunt prius receptas substantiales, & hæc rationem habent subiectum sensibile, & ens actus ; id tamen, in quo proprie recipiuntur, est prima materia, quare hæc manente non dicuntur migrare de subiecto in subiectum ; quia forma substantialis est quidem mediatrix inter accidens & materiam, non tamen ita mediatrix, ut sit medium subiectum, vel pars subiecti recipientis, sed solum tanquam conditio materiæ ut recipere possit. Admonere tamen volumus, hæc de illis tantum accidentibus, quæ in materia generantur, esse intelligenda ; non de illis, quæ nunquam à materia separantur ; nam quantitas interminata insequitur primæ materiæ naturam, nec requirit formam substantialem ut in materia recipi possit, sed potius è contrario est necessaria conditio materiæ pro receptione formæ substantialis ; forma namque per se indiuidua est, & omni quantitate carens, quare ut diuidua fiat, indiget materia per se quanta, in qua extensionem suscipiat. Sic igitur patet primam materiam esse subiectum, in quo omnes formæ tam substantiales, quam accidentales inhaerent ; idque Auerroës aperte asserit in i. Comment. lib. de ortu & interitu, dum inquit idem esse subiectum generationis & alterationis. Quare cuilibet ea, quæ diximus, consideranti facile est omnia Aristotelis, & Auerroës dicta conciliare, & eorum verba ad rectum sensum trahere, & omnia hæc in re dubia solvere.

Cur post rei interitum aliqua eius accidentia seruentur in genito, aliqua vero non seruentur. Cap. X.

Quætere aliquis posset huius discriminis rationem, cur post rei interitum aliqua eius accidentia in genito remaneant, aliqua vero non remaneant : quæstio hæc aliena fortasse videbitur à præsentis contemplatione, quum satis fuisse videatur ostendere, quod possint aliqua remanere : ideo breuiter dicimus, esse considerandam causam, à qua singulum accidens pedit, ex diuerso enim respectu accidentis ad suam causam hoc discrimen oritur : nam aliqua accidentia sunt, quæ existere nequeunt non existente causa, ideo hæc non possunt sublata causa seruari ; in horum numero sunt illa omnia, quorum natura consistit in fieri, ut ambulatio, loquutio, intellectio, sensus, nutritio, accretio, & huiusmodi omnes operationes animæ ; ideo nulla harum remanet post viuientis interitum, quia sublata est anima, quæ earum causa erat : aliquorum autem natura constituta est (ut vocant) in facto esse, & horum alia existere possunt etiam non existente causa, cuiusmodi sunt omnia arte facta, remanent enim etiam interempto arti-

ficæ : alia vero eum sua causa reciprocantur, & ea sublata non remanent, ut odores, & saporès ; certam enim quandam primarum qualitatum temperiem consequuntur, qua destructa nequeunt seruari : hæc igitur in alicuius rei interitu remanere necesse est, si eorum causa interierit : contra vero interire, si eorum causa interierit : ideo saporès & odores aliquarum plantarum etiam post plantæ interitum manere solent, quia insequuntur formam mitionis, quæ remanet post animæ interitum, sed hinc post putrefactionem illorum corporum non seruantur, quia per putredinem soluitur mistic, sublata autem forma mitionis manere non possunt. Si vero possint existere etiam non existente causa, hæc possunt etiam sublata eorum causa post rei interitum seruari, dummodo non repugnent formæ generandæ : ut figura est accidens animati corporis, & animam insequitur, ut figura humana animam humanam : sed quia existere potest etiam sine anima, & in rebus inanimatis, quum sit terminatio quanti, & quantitas primum insequatur naturam materiæ, ideo remanet in eadæuere, quia corpus inanimatum nulli certæ figuræ addictum est, & nulla ei figura repugnat : sic cicatrix remanet, quia est quædam figuræ vitatio : in mutatione vero aquæ in aerem non remanet quantitas aquæ, sed destruitur ; quia licet aeri quantitas illa non repugnet ut absolute considerato, siquidem potest esse aer tantæ quantitatis, attamen illi repugnat ut ex tanta aqua genito ; quum enim aer sit elementum rarius aqua, necesse est in mutatione aquæ in aerem, ut etiam quantitas aquæ in maiorem mutetur : quando igitur accidens absque sua causa existere potest, & formæ generandæ non repugnat tum ut absolute consideratæ, tum ut relatæ ad formam præcedentem, quæ interit, potest idem numero accidens in re genita remanere, quod fuit etiam in re corrupta : & hæc pauca hæc de re sufficiant.

De causis generationis, & interitus.

Cap. XI.

Omnia, quæ hæcenus dicta sunt, ad declarandam generationis naturam, ac definitionem pertinere, ut quid generatio sit intelligatur ; reliquum est, ut de causis generationis & interitus aliqua dicamus, quas Aristot. quoque post traditam generationis definitionem in eisdem libris peruestigauit. Quum autem quatuor causarum genera sint, de tribus dicendum est, materia, efficiëte, & sine, quia de forma iam diximus ; nulla namque alia est generationis forma, quam ipsius essentia, quæ per definitionem iam declaratam significatur ; eiusmodi enim ea definitio fuit, quam essentialem, seu nominalem vocari, *Materia* & in demonstratione locum maioris extremi obtinere iam in lib. Logicis diximus. Materiam generationis duplicem Aristot. in ijs libris tra-

dit: vnam maxime communem & remotam, quæ prima materia dicitur; quæ quum apud Aristot. secundum suam substantiam æterna sit, nec possit existere sine forma, necesse est vt recedente vna forma recipiamur, & ita interitus vnus rei sit alterius rei generatio, proinde causa non est solum vt generatio esse possit, sed etiam vt possit perpetuari: altera est propinquior materia, nempe quatuor vocata corporum elementa, de his enim tanquam de generationis materia Aristotel. in iis libris sibi agendum proposuit, vt videre est & in contextu 43. lib. 1. & in initio secundi: quia de re nec disputandum in præsentia est, nec plura dicenda; satis enim in libro de naturalis scientiæ constitutione ostendimus, corpus mixtum esse id, quod præcipue generationi & interitui obnoxium dicitur, elementa vero in iis libris considerari vt principia generationis, nempe vt materiam generationis mixtorum: non enim aliam ob causam Aristot. in illo 43. context. proposuit agendum de tactu, de actione & passione, ac de missione, nisi quia elementa non sunt materia mixti, nisi prout in missione veniunt, & ad naturæ unitatem rediguntur; quocirca de missione prius agere oportuit: sed quia non commiscetur inter se elementa, nisi per mutuam actionem & passionem, ideo de actione & passione agendum etiam prius fuit, quom de missione: & rursus quia non agunt inter se, nisi se tangant, ideo de tactu agere prius oportuit, quam de actione & passione; quare clara est Aristotelis sententia, quod de elementis agit in iis libris, tanquam de materia generationis mixtorum: ideo si queratur, quodnam generationis & interitus primum subiectum sit, dicendum est; primum primitate scopi & intentionis naturæ esse corpus mixtum; sed primum primitate ad æquationis esse commune illud, quod & mixta omnia, & elementa complectitur. Effectrix autem generationis causa multiplex est pro rerum, quæ generantur, multitudine, & varietate; ideo singillatim omnes causæ effectrices singularum rerum propriæ in memoratis libris considerandæ non fuerunt, quum in illis Aristoteles vniuersæ tantum de generatione agendum sibi proposuisset, non particulariter de generatione singularum: quamobrem nulla effectrix causa relinquebatur, quæ ibi esset consideranda, nisi cœlestis motus, qui est causa vniuersalis omnium generationum & interituum in hoc mundo inferiore: de hac igitur Aristoteles ibi loquitur in libro secundo, & eam duplicem esse docet, videlicet duos cœlestium sphaerarum motus; primum, qui diurnus dicitur; & secundum, qui planetarum proprius est; nam à primo motu, qui semper vniuersim persequatur, provenire inquit incessantem generationis perseverantiam in hoc inferiori mundo; à secundo autem motu varietatem generationum & interituum provenire dicit; quum

Primum subiectum generatiois quodam sit. Efficiens causa generatiois.

A enim per illum Sol, & astra modo propinqua puncto nostro verticali, modo ab eodem remota ferantur, causæ sunt harum varietatum; eandem enim rem modo generant, modo perimunt, quia modo calefaciunt & magis, & minus, modo etiam per nimiam remotionem corpora hæc inferiora cœlesti calore destituta relinquunt, proinde interitus causæ sunt: Causa vero finalis generationis est conservatio specierum; quum enim apud Aristotelem illud sit naturæ vniuersalis præcipuum consilium, vt ad huius mundi tum perfectionem, tum ornatum species omnes feruentur æternæ, ideo illas, quarum natura in eodem individuo æternitatem non patitur, æternas servare statuit per continuam & perseverantem generationem, vt interempto hoc individuo aliud eiusdem speciei generetur, & ita in pluribus saltem individuis æternitas speciei servetur per generationem incessantem; ob memoratas causas. Illud autem hæc in re est summopere annotandum, aliud esse, absolute alicuius rei causas, quæ plures esse possunt, considerare, aliud esse, æquatam causam querere, propter quam res est; hæc enim non potest vnus rei nisi vna esse, vt Aristoteles docet in libro secundo Poster. Analyt. & vt nos in operibus Logicis diffuse declarauimus. Quum autem Aristoteles non soleat alicuius rei causam adducere, nisi æquatam, quæ satisfaciatur quæstioni propter quid, dubium oriri potest, quomodo duobus in locis causam perpetuitatis generationis aliam & aliam attulerit: nam in libro primo de ortu & interitu querens, cur generatio sit perpetua, causam inquit esse naturam primæ materiæ, quæ quum existere nequeat sine forma, & amissa vna forma accipiat aliam, quo fit, vt interitus vnus rei sit alterius rei generatio, facit vt generatio nunquam deficiat: in secundo autem libro causam huiusmet perpetuitatis non amplius in materiam refert, sed in motum Cœli æternum, qui facit in hoc inferiori mundo generationem perpetuari. Sciendum igitur est, ut etiam in operibus Logicis diximus, causas quidem vnus rei plures esse posse remotas, & non æquatas, sed earum tamen quamlibet esse proximam causam alicuius effectus, nempe vel alicuius communioris, vel eiusdem alio modo considerati: vt prima materia, quum sit ens mera potestate, non potest facere vt generatio sit, proinde non est eius æquata causa; posita enim materia, non ex necessitate ponitur generatio, sed est causa sine qua non, agens autem generans est causa generationis æquata, posito enim generante, generatio ponitur, & ablato aufertur; cum eo autem est coniuncta causæ finalis consideratio, quia propter aliquem finem generat: alia tamen ratione etiam materia est æquata causa generationis, quum enim aliud sit potestas, aliud sit actus, neque eadem sit causa vtriusque, vt risibilitatis, & risus; ideo vt generatio esse possit, causa est materia;

teria: vt autem actu sit, causa est agens generans; eadem autem est causa generationis vniuerse sumptæ, ac perpetuitatis generationis; quæ enim facit vt generatio sit in rebus, eadem facit vt incessanter & perpetuo sit; circo aliud est perpetuitas generationis, aliud est eiusdem perpetuabilitas: perpetuitatis quidem causa est motus Cœli, sed perpetuabilitatis æquata causa est materia, quum non possit esse causa actus, sed solum potestatis, polita enim materia, perpetuitas generationis non quidem ponitur, sed possibilis est, perpetuatur autem ab agente; & rationi consentaneum hoc est: quum enim agens agat quatenus est actu, & materia patiatur quatenus est potestate, conuenienter causam actus in agens referimus, causam vero potestatis in materiam, & ambo hæc fuerunt necessaria in natura, vt nihil esset frustra; nam frustra daretur agens, cui nullum responderet potens pati, & frustra poneretur materia pati potens, nisi assignatum illi esset agens, à quo pateretur. Sed quum & agens indigeat materia, in quam agat, & vicissim materia egeat agente, à quo patiatur, agens tamen nõ appellatur causa sine qua non, sed sola materia; appellatio enim causæ sine qua non, soli causæ

A Secundariæ conueniens est, nempe illi, quæ inferuiat alij causæ principaliori, cui præcipue attribuat effectus, & quæ absolute illius causa dicatur; principalior autem est actus potestatis; ideo absolute causa alicuius rei illa esse dicitur, quæ facit vt res sit actu, deinde vero alias ministrantes causas spectando dicimus illam id præstare non sine aliarum ministerio, præterea illis conuenit appellatio causæ sine qua non: quum igitur materia sit mera potestas, & ipsa per se nihil producat, non possumus agens vocare causam sine qua non; quia sic iam statueremus, materiam per se producere, & illi primas in ea productione tribueremus: sed quum agentis nomen suo formali sensu actum producendi significet, huic ascribimus productionem effectus, & ei primas tribuimus, dum dicimus, ipsum agere non sine materia. Forma vero generationis, quæ per eius definitionem significatur, effectus potius est, quam causa; est enim declaratio nominis, quæ in demonstratione ponitur vt maius extremum, cuius causa queritur, quemadmodum de accidentibus omnibus alias in operibus Logicis declarauimus.

Cur materia dicatur causa sine qua non.

JAC. ZABARELLÆ

PATAVINI,

Liber

DE REACTIONE.

Dicendorum propositio ac declaratio. Cap. I.

REACTIONEM in corporibus naturalibus satis manifeste posuit Aristot. tum in 3. Physic. cont. 8. ac 16. dum dixit omne mouens Physice in mouendo moueri, tum in primo de ortu & interitu 53. dicens omnia, quæ conueniunt in materia, agere & pati inuicem; sed in modo declarando tanta inesse videtur difficultas, vt plurimi sententiam Aristotelis tueri non vellent, ad varios sensus, eosque ab Aristotele, alienissimos illum trahere, & extorquere coacti sunt: ob id licet multas hæc de re disputationes aliorum habeamus, præsertim vero librum doctissimum petri pomponatij, cuius quidem veri iudicium ego semper plurimi feci, adhuc tamen non videtur sublata esse hæc in re omnis difficultas, idque me mouit, vt de ea breuiter aliqua scriberem, & illa quæ Philosophando excogitare potui, ad communem

D studiosorum vtilitatem in medium proferrem. Hac igitur de re scripturus, non tempus teram in referendis omnium aliorum dictis, siquidem rum apud eos legi possunt, tum etiam in libro Pomponatij, in quo omnes aliorum sententiæ diligentissime recensentur & expenduntur: sed lila solum adducam, quæ ad veritatis declarationem conferre videbuntur, & quæ vel ab aliis tacta esse non viderim, vel tacta quidem, sed ita obscure, vt explanatione indigeant. Ante omnia vt nomen reactionis, de qua nobis in præsentia disputatio proposita est, intelligatur, dicimus reactionem esse retributam quandam mutationem, qua id, quod patitur, renititur aduersus agens, & illud commutat, dum ab illo mutatur, adeo vt & agens pati, & patiens agere modo aliquo dicatur. Quoniam autem plures sunt mutationis species, quæstio hæc neque in mutatione substantiali, neque in accretione, atque diminutione locum habere vllam potest, nisi quatenus hæc coniunctam habent alterationem: generans enim ab ipso met genito vicissim nec generatur, nec interimitur in ipso generandi actu, nec modo villo secundum formam sub-

Reactio quid sit.

stantialem labefactatur, quum hæc indiuidua sit, neque intendi, aut remitti possit: sicut neque augens dum auget, augetur ab illo met, quod augetur. Est igitur præcipue hæc disputatio instituta de motu alterationis, & modo aliquo etiam de motu locali, an agens à patiente vicissim patiat: quum enim alteratio sit in qualitate, quæ intendi ac remitti potest, quæritur, an agens alterans alteretur modo aliquo à patiente, & obtundatur, vt an calidum agens in frigidum patiat simul à frigido, ita vt eius calor in illa actione remittatur: non est autem quæstio de agente remoto, sed de proximo tantum, & quod conueniat in materia cum patiente, ipsemet Aristotel. in memoratis locis nos expresse admonet; nam egens remotum non est cum patiente coniunctum, ideo nihil ab eo recipere posse videtur: sed neque agens proximum, quod non conueniat in materia cum patiente; nam Coelum si immediate agere aliquid dicatur in his inferioribus, non patitur vicissim ab eis, quia non conueniunt in materia, neque ipsum capax est illarum qualitatum, quas in illis producit, quum sit agens (vt vocant) æquiocum & virtuale. Loquimur præterea de agente per se, non de agente per accidens, quale est agens per antiperistasis; nam calidum refrigerat, nec propterea vicissim calefit: neque loquimur de actione spiritali, seu de alteratione perfectiua, qualis est sensus, & intellectio, quoniam in hac non fit vlla reactio, nec de ea vnquam aliquis dubitauit, quum manifestum sit obiecta, quæ & sensum & mentem mouent, non posse simul esse sentientia, & intelligentia in illo met actu, quo mouere dicuntur. Non est etiam quæstio de mouente per Metaphoram dicto, sicuti quum finis mouere dicitur, vt cui libet consideranti patet: neque enim Aristoteles vnquam tale mouens respexit, quando dixit omnem mouens physice in mouendo moueri. Est igitur proposita quæstio de alteratione materiali, an agens per se, & proprie dictum, & patienti proximum, & cum eo in materia conueniens, dum in ipsum agit, ab eodem repatiatur. De motu etiam locali dubium est, quoniam Arist. de hoc maxime loqui videtur in 3. Physicæ auscultationis, dum inquit, omne mouens Physice in mouendo moueri; & aliis quoque in locis, quos postea perpendemus, expresse reactionem ponere videtur etiam in motu locali: propterea de hoc quoque aliqua nobis dicenda erunt, iisdem tamen conditionibus constitutis, quas de alteratione statuimus, loquimur enim de mouente per se, & proximo patienti, & conueniente in materia cum illo.

Argumenta quæ reactioni refragantur. Cap. I I.

TAlem, qualem diximus, reactionem, nullata sunt argumenta, quæ de medio tollere

A videntur; quorum aliqua præcipua, quæ rei declarandæ occasionem dabunt, in medium afferemus, reliqua apud alios legenda dimitemus. primum est argumentum, quo vitur Barlaeus in context. 8. tertii physicorum; statuit in primis fundamentum, quod sumit ex Auerrõe in Commentar. 71. quarti Physic. quod etiam apud Aristotel. clare legitur in libro de motu animalium, actio non provenit nisi à victoria, & exitu agentis respectu patientis; & ex eo ita argumentatur: si duæ res sumantur, in quibus actio & passio esse debeat, vt portio ignis, & portio aquæ, hæc vel æquales habent vires, vel inæquales, si æquales, neutram alteram ager, quia neutra alteram vincit; si vero inæquales, illa, quæ validior est, in alteram ager, sed vicissim hæc in illam non ager, quoniam, vt modo constitutum est, & vt per se manifestum esse videtur, debilius in validius agere non potest. Secundum est argumentum Calculatoris tale: posita reactione ne sequeretur idem moueri simul duobus contrariis motibus, & simul intendi ac remitti secundum eandem qualitatem, quod omnino absurdum est: consequens autem deducitur; quia si ignis aquam calefaciat per aerem medium, & ab eadem aqua refrigerari dicatur, necesse est vt aer medium simul ab igni calefiat, & ab aqua refrigeretur, proinde vt eius calor simul intendatur, ac remittatur: præterea sic quoque idem consequens deducitur; si agat ignis etiam absque medio in aquam, necesse est vt pars ignis propinquior aquæ prius repatiatur, & refrigeretur ab aqua, quam pars remotior; illa igitur pars erit minus calida, quam pars remotior, quare calefiat ab illa, nam minus calidum respectu calidioris est instar frigidi; & vna alteri continua aqua est, itaque pars illa eadem ignis simul ab aqua refrigerabitur, & calefiat ab alia eiusdem ignis parte. Tertio, data reactione fiet vt agens nunquam possit reddere patienti sibi omnino simile: hoc autem est absurdum, quia nullum aliud esse videtur agentis consilium, & scopus, quam sibi simile patienti reddere: consequens probatur; quia si statuatur agens calidum vt quatuor, & patientis frigidum vt duo, scopus illius agentis erit illud patientis reddere calidum vt quatuor, hunc tamen non assequetur, sed frustrabitur; quia in illa actione & reactione calor agens remittetur, & fiet calidum solum vt tria; deinde vero etiam vt duo, in fine igitur illius pugna non erit amplius calidum vt quatuor, quocirca nec reddere poterit patienti calidum vt quatuor, quia nihil agit supra suarum virium gradum. Quarto, sint duo agentia contraria, vt ignis, & nix, & ignis possit calefacere per distantiam decem pedum ad illum, nix vero refrigerare possit per distantiam duorum pedum tandem modo, igitur si quatuor pedibus distare inuicem statuuntur, ager ignis in auiem, nec repatiatur ab illa, quare non

non omne agens naturale in agendo repatur. Postremo, si talis reactio daretur, idem secundum idem, & respectu eiusdem esset simul potestate & actu, quod nullo modo dicendum est; nam si agit ignis in aquam, & ipsam calefaciendo ab ea vicissim refrigeretur, agit quatenus calidus, proinde quatenus est actu, sed à frigido patietur etiam quatenus calidus; ergo eadem ratione, qua calidus est, & agit: & patietur, & simul erit actu, & potestate.

Varia aliorum sententia, & earum confutatio. Cap. III.

Quamuis & verba Aristotelis tum in memoratis, tum in plerisque aliis locis satis aperte reactionē statuunt, & testimonium sensus eandem confirmet; videmus enim contingere, ut si quis manu calida rem aliquam frigidam apprehendat, tum eam calefaciat, tum simul ab eadem refrigeretur: tamen argumenta prædicta apud complures tanti momenti fuere; ut eos coegerint ab Aristotelis sententia deviare, & in alias opiniones, quæ omnes, & earum impugnatio legi possunt in libro Petri Pomponatii, ego aliquas, breuiter referam. Dixerunt quidam, ut horum argumentorum vim effugerent, dari quidem reactionem, ut Aristoteles asserit, non tamen secundum eandem contrarietatem, sed secundum diuersas, ita ut possit ignis agens in aquam ut calidus in frigidam, ab eadem repati ut siccus ab humida, at non ut calidus à frigida, quia si calor ignis præualeat frigori aquæ, agere tantum potest ignis in aquam, non aqua in ignem, per contrarietatem calidi & frigidi; sed si tunc eueniat ut humiditas aquæ præpollat siccitati ignis, reaget aqua in ignem ut humida in siccum, sed ab eodem ut à sicco non patietur, quoniam à debiliore in validius actio fieri non potest. Sed hæc sententia & experientia, & Aristot. & rationi aduertatur: nam experientia (ut modo dicebamus) docet fieri reactionem secundum eandem contrarietatem; nam si quis manu calida rem frigidam apprehendat, simul eam calefacit, & ab ea refrigeratur; ita si ferrum ignitum in aquam frigidam iniicitur, calefacit illam, & ab eadem refrigeratur, quæ est reactio secundum eandem contrarietatem. Hoc idem significauit Aristot. in locis prædictis, si bene ipsius verba perpendantur: sed alius est locus omnium clarissimus in 4. lib. de ortu animalium, cap. 3. vbi dicit omne agens in agendo repati, & tum de motu locali, tum de alteratione hæc exempla subiungit, ut pellens pelli, & calefaciens refrigeratur; ponit ergo in alteratione reactionem secundum eandem contrarietatem. Ratio quoque, quam loco suo considerabimus, hoc idem demonstrat: nunc autem satis sit argumentum sumere à mitione, non posset enim fieri mitione sine reactione secundum eam contrarietatem: quia si ad mitionem con-

A grederentur ignis & aqua, & ignis ratione caloris ageret tantum, non pateretur, calor eius maneret integer; sic etiam integra seruarietur humiditas aquæ, si aqua per humiditatem ita ageret in ignem, ut ab eius siccitate non pateretur; quare ad mediam temperiem qualitates elementorum non redigerentur, proinde nulla mitione fieret. Aliqui vero alij ut experientia, & verbis Aristot. satisfacere, ad hoc confugerunt, quod reactio est quidam primo secundum diuersas contrarietates; sed secundario, & per quandam sequelam est etiam secundum eandem contrarietatem: si namque ignis per calorem agit in aquam ut frigidam, & ab eadem ut humidam repatiatur ut siccus, labefactatur simul, & imminuitur etiam calor ignis per quandam sequelam ex labefactione siccitatis coniunctæ; calefacit igitur aquam, & ab eadem refrigeratur secundario, quatenus imminutionem siccitatis consequitur imminutio caloris. Sed neque hoc defendi potest: Primū quidem quia eorum dictum est omnino arbitrarium, & omni carens ratione; nulla enim adest ratio, cur ad siccitatis imminutionem labefacteretur calor, si quidem calor non postulat necessario siccitatem, quum possit & que existere cum humiditate, ut in aere patet, qui est naturaliter calidus & humidus: deinde quia nulla daretur reactio inter elementa symbolam qualitatem habentia, nam si aer ut calidus agit in aquam ut frigidam, non potest ab eadem repati ut ab humida, & quum ipse sit humidus; non est igitur verum id, quod Aristot. dicit, omne agens Physicum in agendo repati. Non est etiam dicendum, Aristot. in prædictis locis hoc intelligere: quando enim dicit calefaciens refrigerari, non potest intelligere nisi per se, quoniam illa, quæ sunt per accidens, in disciplinis non considerantur: hoc etiam patet in exemplo motus localis adducto ab Aristot. nam dicit, pellens pelli, quod quidem non potest esse per accidens, sed per se, & primo, quia ne fingi quidem potest alia loci contrarietas; secundum quam illa reactio fiat; quare etiam quando dicit calefaciens refrigerari, intelligit per se & primo secundum eandem contrarietatem. Hæc omnia quidam alij considerantes, & tueri volentes reactionem per se secundum eandem contrarietatem, confugerunt ad reactionem priuatiuam, positiuam enim nullo pacto admittere voluerunt; positiuam reactionem ipsi vocant, quando & calidum agit in frigidum imprimendo aliquid caloris, & frigidum eodem tempore vicissim in calidum imprimendo aliquid frigoris; priuariuam autem reactionem vocant illam, quæ in sola patientis resistentia consistit, & hanc isti solum admittunt, quia licet hoc calidum sit validius hoc frigido, & in ipsum agit, nec ab eo aliquid recipiat, ipsum tamen frigidum antequam destratur, resistit aliquandiu, & retardat actionem calidi agentis,

Opinio aliorum

B trarietates; sed secundario, & per quandam sequelam est etiam secundum eandem contrarietatem: si namque ignis per calorem agit in aquam ut frigidam, & ab eadem ut humidam repatiatur ut siccus, labefactatur simul, & imminuitur etiam calor ignis per quandam sequelam ex labefactione siccitatis coniunctæ; calefacit igitur aquam, & ab eadem refrigeratur secundario, quatenus imminutionem siccitatis consequitur imminutio caloris. Sed neque hoc defendi potest: Primū quidem quia eorum dictum est omnino arbitrarium, & omni carens ratione; nulla enim adest ratio, cur ad siccitatis imminutionem labefacteretur calor, si quidem calor non postulat necessario siccitatem, quum possit & que existere cum humiditate, ut in aere patet, qui est naturaliter calidus & humidus: deinde quia nulla daretur reactio inter elementa symbolam qualitatem habentia, nam si aer ut calidus agit in aquam ut frigidam, non potest ab eadem repati ut ab humida, & quum ipse sit humidus; non est igitur verum id, quod Aristot. dicit, omne agens Physicum in agendo repati. Non est etiam dicendum, Aristot. in prædictis locis hoc intelligere: quando enim dicit calefaciens refrigerari, non potest intelligere nisi per se, quoniam illa, quæ sunt per accidens, in disciplinis non considerantur: hoc etiam patet in exemplo motus localis adducto ab Aristot. nam dicit, pellens pelli, quod quidem non potest esse per accidens, sed per se, & primo, quia ne fingi quidem potest alia loci contrarietas; secundum quam illa reactio fiat; quare etiam quando dicit calefaciens refrigerari, intelligit per se & primo secundum eandem contrarietatem. Hæc omnia quidam alij considerantes, & tueri volentes reactionem per se secundum eandem contrarietatem, confugerunt ad reactionem priuatiuam, positiuam enim nullo pacto admittere voluerunt; positiuam reactionem ipsi vocant, quando & calidum agit in frigidum imprimendo aliquid caloris, & frigidum eodem tempore vicissim in calidum imprimendo aliquid frigoris; priuariuam autem reactionem vocant illam, quæ in sola patientis resistentia consistit, & hanc isti solum admittunt, quia licet hoc calidum sit validius hoc frigido, & in ipsum agit, nec ab eo aliquid recipiat, ipsum tamen frigidum antequam destratur, resistit aliquandiu, & retardat actionem calidi agentis,

C onfutatio.

D icit, pellens pelli, quod quidem non potest esse per accidens, sed per se, & primo, quia ne fingi quidem potest alia loci contrarietas; secundum quam illa reactio fiat; quare etiam quando dicit calefaciens refrigerari, intelligit per se & primo secundum eandem contrarietatem. Hæc omnia quidam alij considerantes, & tueri volentes reactionem per se secundum eandem contrarietatem, confugerunt ad reactionem priuatiuam, positiuam enim nullo pacto admittere voluerunt; positiuam reactionem ipsi vocant, quando & calidum agit in frigidum imprimendo aliquid caloris, & frigidum eodem tempore vicissim in calidum imprimendo aliquid frigoris; priuariuam autem reactionem vocant illam, quæ in sola patientis resistentia consistit, & hanc isti solum admittunt, quia licet hoc calidum sit validius hoc frigido, & in ipsum agit, nec ab eo aliquid recipiat, ipsum tamen frigidum antequam destratur, resistit aliquandiu, & retardat actionem calidi agentis,

E xemplum motus localis adducto ab Aristot. nam dicit, pellens pelli, quod quidem non potest esse per accidens, sed per se, & primo, quia ne fingi quidem potest alia loci contrarietas; secundum quam illa reactio fiat; quare etiam quando dicit calefaciens refrigerari, intelligit per se & primo secundum eandem contrarietatem. Hæc omnia quidam alij considerantes, & tueri volentes reactionem per se secundum eandem contrarietatem, confugerunt ad reactionem priuatiuam, positiuam enim nullo pacto admittere voluerunt; positiuam reactionem ipsi vocant, quando & calidum agit in frigidum imprimendo aliquid caloris, & frigidum eodem tempore vicissim in calidum imprimendo aliquid frigoris; priuariuam autem reactionem vocant illam, quæ in sola patientis resistentia consistit, & hanc isti solum admittunt, quia licet hoc calidum sit validius hoc frigido, & in ipsum agit, nec ab eo aliquid recipiat, ipsum tamen frigidum antequam destratur, resistit aliquandiu, & retardat actionem calidi agentis,

Spessiani opinio.

F rigerum; priuariuam autem reactionem vocant illam, quæ in sola patientis resistentia consistit, & hanc isti solum admittunt, quia licet hoc calidum sit validius hoc frigido, & in ipsum agit, nec ab eo aliquid recipiat, ipsum tamen frigidum antequam destratur, resistit aliquandiu, & retardat actionem calidi agentis,

quodlibet enim nititur se conservare quantum potest: sed positivam reactionem impossibilem esse dicunt: quam sententiam tandem sequutus est Augustinus Suesſanus in suis Comment. in 2. Physic. ut videre est in context. n. eius libri, ubi ſatetur se hac in re sententiam mutasse; quum enim in lib. 1. de Ortu & interitu positivam reactionem tutatus esset, inquit, se postea eam sententiam deseruisse, & ductum esse hoc potissimum argumento, quia si agens est tantæ potentiz, ut possit vincere, & destruere penitus aliquod patiens, debet etiam tantam habere vim, quæ sufficiat ad se defendendum ne ab illo aliquid patiatur; quod quidem argumentum in idem cadit cum primo à nobis antea aduersus reactionem adducto. Sed huic sententiæ, ut antea diximus, & experientia, & ratio, & testimonium Aristot. refragantur. Quod enim ad experientiam attinet, vana est Suesſani fuga, quum dicit aquam feruentem non esse calidam, sed videri calidam propter vapores in ea existentes; hoc enim dicere est negare aquam posse alterari, quod manifeste repugnat communi philosophantium consensio, omnes enim concedunt elementa posse etiam alterari ad cõtrarias qualitates absque mutatione substantiæ: quemadmodum igitur aer seruata substantia sua potest & calidus & frigidus fieri, sic etiam aqua; propterea negandum non est, ipsam quoque aquæ substantiam à ferro ignito aliquid recipere caloris, quem postea consequatur conuersio tenuiorum aquæ partium in vaporem: sed si argumentum ab aqua ad aerem transferatur; nullus Suesſano locus confugiendi relinquitur, ut consideranti manifestum est. Similiter vanum est id, quod ipse dicit de glaciè apprehensa manu calida, negat enim fieri simul vtramque actionem, & inquit refrigerari prius manu à glaciè, postea vero transmitti ab anima nouos spiritus, à quibus glaciès calefit, & ita non eodem tempore actionem & reactionem fieri, sed diuersis. Attamen nemo est qui non videat vtramque fieri simul; statim enim calefit glaciès à manu, quod & sensu cognoscitur, & ratione comprobatur: quia si glaciès retinens frigus suum non calefit à manu calida, minus potest calefieri postea à manu refrigerata, & credendum est, spiritus calidos internapotius petere, quam ad manum transmitti, dum statuitur integrum manere glaciè frigus. Nititur etiam Suesſanus soluere argumentum, quo supra vsi sumus à misione acceptum, & inquit remissionem qualitatum elementarium in misione non fieri ex mutua earum inter se actione, a creatione, sed fieri ab agente generante misionem, aut ab aliquo coelesti influxu: nam censuit Aristot. ipsas elementares qualitates esse proximum agens in misione: & ut cõcedamus, ab aliquo etiam externo posse misionem tanquam ab agente proximo generari, negari tamen in philosophia Peripatetica nullo

A modo potest, ex mutua etiam elementorum actione posse misionem absolui. Quod vero de influxu dicit, ita vanum est, ut conuentionem non mereatur; certum enim est, influxum ab Aristot. non admitti, neque ipsum Suesſanus id, quod dicit, intelligit: nam simpliciter ad influxum confugere absque vlla ipsius influxus declaratione nil aliud est, quam dicere id fieri ab aliqua causa, quæ ignoratur. Clara etiam sunt Aristot. verba antea memorata; Aristot. enim non dicit patiens resistere tantum agenti, sed dicit calefaciens refrigerari, quæ est absque dubio reactio positiva. Præterea uti possumus contra Suesſanum tali argumento: si reactio, quam Aristot. ponit, non est intelligenda, nisi priuatiua, sequeretur dari reactionem etiam inter illa, quæ non conueniunt in materia, ut inter Cœlum, & inferiora corpora, etenim hæc quoque resistit actioni coelestium, & eam retardant resistendo; aqua enim resistit omni calefacienti, non solum igni, sed etiam Cœlo: quare si dicere liceret calefaciens refrigerari à patiente ratione solius resistentiæ, quæ dicatur appellari refrigeratio, etiam Cœlum dici poterit à corporibus inferioribus per resistentiæ refrigerari: hoc tamen nemo sanæ mentis diceret; & consequens apud Aristot. est manifeste falsum, qui omnino negauit corpora inferiora in Cœlum reagere, & in contextu 53. lib. 1. de Ortu & interitu aperte dixit, nullam dari reactionem inter illa, quæ in materia non conueniunt. Ex his igitur patet, negandam nullo pacto esse reactionem positivam, sed solum cogitandum, quomodo difficultates, quæ illam de medio tollere videntur, soluendæ sint.

Quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio sit necessaria. Cap. IV.

Q Vonia igitur omnes hæc opiniones falsæ sunt, & in eas illi inciderunt, quoniam argumenta à nobis antea adducta soluere nequiverunt; nos in eo laborare oportet, ut posita vera reactione positiva per se secundum eandem contrarietatem, ut eam Aristot. posuit, omnia aduersantia argumenta soluamus. Ante omnia declarandum accuratius est, quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicantur hæc omnia quatenus secundum qualitates considerantur, nam præcipue de alteratione est nobis proposita disputatio. Agere est mouere ad contrariam patienti qualitatem, sic pati est mutari ad contrariam qualitatem, hanc autem non ea ratione dicitur agens imprimere, seu tribuere patienti, quod illam inducat, sed quod educat de potestate ad actum; non enim dicendum est, calidum agens tribuere patienti suum et calorem eundem numero, siquidem non potest accidens migrare de subiecto in subiectum; sed per calorem, quem habet, educit

*Suesſani
argumentum.*

*Consutatio
re
iectio de
sensionem
Suesſani.*

*Quæ
agere
quod
est.*

educit alium calorem similem de potestate patientis ad actum, & hoc modo dicitur imprimere contrariam qualitatem. Hæc autem actio summi potest duobus modis, vno modo pro impressione alicuius gradus qualitatis absolute, altero modo pro actione perfecta, quæ est cum victoria agentis aduersus patiens. Exemplis res clarior fiet. Aliquis manu calida parvam glaciem illam in initio non solum calefacit à manu, sed etiam à contrario manum refrigerare, & in ea producere aliquid frigoris; ad hoc enim ostendendum ita sufficiens est testimonium sensus, vt quisquis id insicietur, is sensu indigere dicendus sit: procedente autem actione absumitur glacies, & totum eius frigus destruitur à calore manus superante: dum igitur actio summitur pro impressione alicuius gradus qualitatis, tum manus agit in glaciem, tum glacies in manum; at si totam ab initio ad finem actionem illam & passionem spectemus, manus potius, quam glacies, vocabitur agens, glacies vero patiens, quia calor manus frigus glaciem superauit. Quando igitur cum Aristot. dicimus, actionem non fieri nisi ab inæquali superante, id intelligendum est de tota, & completa actione, quæ est cum victoria agentis, sed non de qualibet actione indistincte; quando enim in contrariorum pugna vnum debet alterum vertere in suam naturam; id facere non potest, nisi præualeat, & maiorem habeat vim, quam alterum; attamen si initium tantum actionis, & pugnae consideremus, negare non possumus, etiam debilius agere in validius, vt modo de parua glacie dicebamus; etiam si in fine pugnae totum glaciem frigus à calore manus victum sit: hoc nisi concedamus, cogimur in hoc absurdum incidere, quod plures inani ratione coacti confiteri ausi sunt, quod si duo contraria æquales vires habentia sumantur, & vnum alteri apponatur, vt portio ignis, & portio aquæ, quibus & intensiois graduum, & magnitudinum habita ratione æquales prorsus sint vires, neutrum aget in alterum; hoc enim dicere est absurdum manifestissimum: qui enim fieri potest, vt duo extreme contraria actiua & passiva inuicem secundum proprias naturas, & se mutuo tangentia ita otiosa maneant, vt neutrum in alterum agat? fieri quidem non potest, vt alterum vincat alterum, & in suam naturam conuertat, necessarium tamen est vt pugnent, & in se inuicem agant, idque negare est missionem penitus de medio tollere, sicut antea dicebamus: quando enim vnum contrarium tanto excessu præualeat alteri, vt mutet illud in suam naturam, tunc certum est, non fieri missionem; sicut ait Arist. in calce lib. 1. de Ortu & interitu; sed quando viribus quodammodo æquantur, id est, vel æquales habent vires, vel non tanto discrimine inæquales, vt vnum possit alterum penitus in suam naturam mutare, tunc

A mutant se mutuo, ac distrahunt à propriis à naturis, & transeunt in vnam quandam naturam mediam, hæc enim est mixtio. Sic itaque dicendum est, quando in sine pugna vnum verit alterum in seipsum, necesse enim est, vt in principio agant in se mutuo, licet vnum debiliter, alterum autem vehementius: nam in missione quoque hoc euenit: quum enim vnum miscibilium validius sit, magis mutat alia, quam mutetur ab illis; quo fit, vt illud medium, quod per missionem generatur, magis ad eius naturam vergat, quam ad naturas aliorum. Huius autem rei vera ratio ea est, quam Aristot. adducit in contex. 8. & 16. 3. Phisicorum: causa enim, cur multa inuicem agant & patientur, est, quia singulum est simul potestate & actu, respectu diuerforum; id enim, quod est frigidum actu, est potestate calidum, & id, quod est actu calidum, est frigidum potestate, contraria namque versantur in eodem subiecto; & vbi vnum est actu, ibi necesse est alterum esse potestate: quoniam igitur agere est forma, pati vero est materia, & res agit quatenus est actu, & patitur quatenus est potestate, necesse est, vt ad motu agente actu tali ad patiens potestate tale fiat actio: quando igitur admouetur ignis aquæ; necesse est vt actu calidum agat in calidum potestate, & vt actu frigidum agat in frigidum potestate, vt etiam in contex. 77. lib. 1. de generatione Aristoteles dicit: nec refert dicere, alterum altero valentius esse: hoc enim facit quidem, vt in sine pugna vnum alteri succumbat, sed per hoc non stat, quin antea debilius quoque agat in alterum, quod validius est: vt si ignis in aquam agat, & validior esse statuatur, necesse est, vt tum ignis tanquam actu calidus agat in aquam vt potestate calidam, tum: aqua tanquam actu frigida agat in ignem vt potestate frigidum; materia enim, quæ actu sub calore est, potestate habet recipiendi frigus, & materia, quæ est actu sub frigore, potestatem habet recipiendi calorem: etenim si ignis per formam suam & ageret & pateretur, vtique nulla fieri reactio posset, quia frigus aquæ non posset agere in calorem ignis potentioris; at non ita sese res habet, ignis enim non per formam patitur, sed per formam agit, per materiam vero patitur: quoniam igitur à nulla forma, à nulla qualitate materia abhorret; sed æquam habet potestate recipiendi omnes; ideo apta est pati etiam à debili aquæ frigore, quum ipsa sit frigida potestate: quam obrem necesse est vt in initio pugnae remittatur tum frigus aquæ per actionem ignis, tum calor ignis per reactionem aquæ, magis tamen remittatur frigus aquæ, quia ignis vehementius agit; ideo pericuerante pugna augetur continuè excessus caloris ignis ad frigus aquæ, & semper vehementior fit actio, debilior autem reactio; quia necesse est tam diu reactionem durare, quam diu durat actio; nam actio tunc cessat, quando patiens omnino succubuit agenti.

Ratio cur necessarium sit reactionem fieri.

tunc autem reactio cessat, quia dum patiens habuit aliquid virium, quamuis id minimum fuerit, per illud necesse fuit vt reageret tanquam actu tale in agens tale potestate: neque dicendum est, actionem agentis fieri cōtinue debiliorem, quod perrepassionem vires agentis imminuantur, propterea quod si imminuuntur agentis vires, magis imminuuntur vires patientis, proinde vehementior semper fit actio, quia crescit continue excessus virium agentis ad vires patientis: in comparandis autem inter se agentis, ac patientis viribus non sola attendenda est intensio graduum, sed etiam extensio magnitudinum, in maiore enim corpore vis maior inest; ideo contingere potest vt contrarium remissius vincat alterum contrarium intensius propter excessum magnitudinis: nam multum vini extinguit paruum ignem, licet vinum sit minus frigidum, quam ignis calidus, & minus humidum, quam ignis siccus. Ex his igitur patet, si actio sumatur ample pro impressione alicuius gradus qualitatis, non fieri actione ignis in aquam absque eiusdem aquæ reactione in ignem, nec manum per calorem agere in glaciem apprehensam, quin glacies quoq; per frigus eodem tempore in eandem manum reagat: si vero totius pugnæ finem, & alterius victoriam spectemus, manifestum est, manum dici agentem, & glaciem patientem; neque hac ratione potest fieri reactio, quia eadem glacies non potest simul vinci & vincere; & in hoc sensu verum est dictum Aristotelis & Auerrois, actio non fit nisi ab inæquali superante; non potest enim agens cōterere patiens in suam naturam, nisi illo validius sit; remittitamen, & obtundi potest etiam validius à debiliore. Reactio igitur nil aliud est, quam attributa seu reciprocata actio; si namque hoc in illud agere dicitur, illud in hoc dicitur reagere, sic repassio est reciprocata passio: sumi autem possunt tum late, tum strictè; late enim sumuntur, dum nullo considerato discrimine agentis & patientis, vtrumq; dicimus reagere, & vtrumque repati; proprie vero, quando id, quod in actione principalis est, & vincit, vocatur agens, alterum autem vocatur patiens sic enim patienti reactio attribuitur, & agenti repassio: sicut enim alterum solum vocatur agens, quatenus principalis est, ita reliquū, tanquam debilius, vocatur reagens; & è conuerso hoc idē vocatur patiens, agens vero principalis repatiens potius dicitur, quam patiens, ita vt reagere proprie significet secundario agere, & repati secundario pati. Principalitas tamen, ex qua alterum potius, quam alterum, solet appellari agēs, duplex est: vel enim solum agendi vigorem respicimus, & ita id, quod validius est, vocamus absolute agens, id autem, quod inualidius, absolute patiens; vel solam intentionem, seu scopum attendimus in appellando agente; vt quando aquam igni infundimus ad illum extinguen-

*Reagere
& repati
dicitur
duplicitè.*

A dum, aqua dicitur agens, & ignis patiens, etiam si quandoq; contingat vt aqua infusa nequeat ignem extinguere, sed ab illo potius absumatur: tunc igitur si respiciamus id, quod est validius, ignis dicitur absolute agens, & aqua patiens; si vero consilium, scopumq; insuadentis; aqua dicitur agens, & repatiens, ignis vero patiens, & reagens: hoc spectasse videtur Arist. in lib. 4. de ortu animalium, cap. 3. dum dixit contingere quandoq; vt agēs magis repatiatur, quam agati nam si magis repatitur, inualidius est; sed tamē vocatur agens ratione scopi, & intentionis, secundum quam debeat esse validius. Sic igitur patet quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicatur, & cur necesse sit agens proximum repati, & patiens reagere: ratio namque est, quoniam agens non solum est actu ratione propriæ qualitatis, sed est etiam potestate respectu contrariæ; ideo necesse est vt in agendo ab illa repatiatur, quia necessarium est vt id, quod est potestate tale, patiatur ab eo, quod est actu tale, si illi adiungatur.

Quid sit resistentia, & vnde proueniat.

Cap. V.

Considerandum præterea est quid sit resistentia, qua de re maior nos difficultas manet, quum multi multa dixerint, nemo tamen eam plene declarasse videtur. Pomponatius in libro suo de reactione probare contendit resistere non esse agere; neque esse pati, sed solum esse impedire ne agens agat in id in quod agere nititur, hoc autem vel absolute, & perfecte, vel aliquatenus, & (vt aiunt) secundum quid: nam si digito ferrum premamus, ferrum perfecte resistit, quia nulla ex parte comprimitur; si vero premamus ceram, comprimimus quidem, sed cum aliqua mora, quo fit, vt actio illa retardetur modo magis, modo minus, pro maiore, vel minore resistentia rei pressæ, quæ imperfecte, & secundum quid resistere dicitur, quatenus non finit se statim pelli, & moram aliquam, ac difficultatem modo maiorem, modo minorem in illo motu ponit; nil igitur aliud est resistentia, quam impedimentum. Hæc Pomponatii sententia à posterioribus improbat, quod ignotum per ignotius declarare videtur; dicit enim resistere esse impedire, sed adhuc dubium manet quid sit impedire, si neque est agere, neque pati. Hanc difficultatem vidit quidem Pomponatius, sed se ab ea explicare non potuit: quum enim ad hoc declarandum multa dixerit, tamen ex eius dictis non apparet quid sit impedire, quum ipse non declararet in quam categoria statuum sit; dum autē in quo genere impedimētum sit ignoramus, ipsius quoq; resistentiæ genus ignoramus, ignorato autem rei genere nihil de ipsius rei essentia nosse possumus.

*Rece-
rum
sectio
tra P
ponat*

*Rece-
rum
nio.*

mus. Quidam recentiores resistantiam redigunt ad secundam speciem qualitatis, quæ dicitur potentia, vel impotentia naturalis: nam resistantia, quam ferrum facit secanti, nil aliud esse videtur, quam impotentia naturalis patiendi ab agente secare nitente; & dicere ferrum resistere secanti, idem videtur ac dicere, non posse, seu non facile posse secari, quemadmodum paleam non resistere igni est facile pati ab igni. Sed hæc sententia, quanquam primo aspectu aliquid habet probabilitatis, tamen si bene perpendatur, vera non est; quoniam non idem est potentia agendi, atque agere actu, nec potentia patiendi, ac pati actu: nam potentia agendi, & potentia patiendi est in secunda specie qualitatis; sed actu agere, & actu pati, non sunt qualitates, quum manifestum sit hæc habere proprias categorias actionis & passionis: ita potentia resistendi, potest vocari qualitas secundæ speciei, est enim potentia non patiendi; at actus ipse resistendi non est qualitas, sed quoddam aliud, & videtur eitari non posse quin sit agere, vel pati, vt vox ipsa significare videtur. Ob id recentiores quidam hæc considerantes dixerunt, resistantiam esse in categoria actionis, & pro hac sententia adduxerunt verba Aristotelis in memoratis locis, præsertim quarto de ortu animalium, cap. 3. vbi dicit calefaciens refrigerari. Sed isti resistantiam cum reactione confuderunt; nam positivam reactionem esse actionem quis negare potest, videntur autem ipsimet suam sententiam euertere, & errorem suum patrefacere, dum in illis, quæ agendi vim non habent, asserunt dari resistantiam, eamque non esse amplius in genere actionis, sed in secunda specie qualitatis, quæ dicitur impotentia naturalis: dum enim fatentur dari resistantiam sine aliqua actione, fatentur etiam esse quiddam diuersum à reactione, itaque etiam in illis, quæ reagunt, aliud est resistantia, aliud reactio, proinde non potest resistantia poni in categoria actionis. Quidam vero alij recentiores reprobant quidem & ipsi sententiam Pomponatij, tanquam non declarantis quid sit resistere, tamen ipsi postea in eundem errorem labuntur, multa enim dicunt pertinentia ad docendum cur fiat resistantia, sed in quonam genere sit, non declarant; quare adhuc quid sit ignoramus. Nobis igitur considerandum manet quid sit resistere, nam cognita eius essentia facilius postea erit causam inuestigare, & adducere. Credo resistantiam in nulla esse categoria directe, neque esse aliquid positivum, sed priuativum, proinde per reductionem tantum esse in generibus actionis & passionis; est enim priuatio quædam actionis & passionis, vt considerantibus potest esse manifestum; quia nil aliud est agenti resistere, quam non pati ab illo, proinde & ipsum agens non agere, si perfecte illi resistatur ne agat; vel si quadantenus tantum illi resistatur, est non facile pati, proinde agens non

facile agere: est igitur per reductionem proprie in categoria passionis, & respectu agentis est etiam modo aliquo in categoria actionis. Pro præerea optime naturam resistantiæ declarasset Pomponatius per verbum, impedire, si declarasset quid sit impedire, & dixisset esse quid priuativum, non positivum; nam dicere parietem impedire ne Sol me calefaciat; non est dicere aliquid positivum, quod in sit parietem, sed solum est dicere me non pati à Sole, & Solem in me non agere: sic dicere nimiam distantiam impedire ne ignis aliquis me calefaciat, est dicere distantiam loci facere priuationem actionis in igne, & passionis in me: hoc idem dicendum est de illo, quod non sit penitus impediens, sed secundum quid, vt consideranti patet. Quoniam igitur resistantiam impedimentum quoddam est, vt recte Pomponatius dixit, impedimentum autem est priuatio, quod ipse videtur ignorasse; considerandum est, vndenam proueniat hoc impedimentum, quod vocatur resistantia, quandoquidem priuationes quoque causam aliquam habent. Certum est, materiam non posse huius impedimenti causam esse: nam si resistantia est priuatio passionis, natura autem materiæ est prima radix, & prima causa omnis passionis, non potest eadem esse causa impediendi passionem, sed potius promptissima est ad quodlibet patiendum. Relinquitur vt causa resistantiæ sit forma, qua in re concordēs esse omnes videntur, sed in modo dissident: aliqui enim considerantes esse officium formæ agere, necessarium esse putarunt, vt quantum actiua quælibet forma est, tantum sit etiam resistitiua; quam sententiam si admitteremus, sequeretur debuisse ignem iam pridem omnia consumpsisse, & in ignem mutasse: quum enim maxime omnium sit actiuus, si esset etiam maxime omnium resistitiuus, nulla afferri posset ratio, cur non sint omnia in ignem mutata: quoniam igitur ad seruandum elementorum æquilibrium pro ipsorum conseruatione necessarium fuisse videtur, vt maxima actio cum minima resistantia coniungeretur, & maxima resistantia cum minima actione, id eo alij dixerunt, in qualitatibus elementorum duos esse ordines inter se contrarios, vnum actionis, alterum resistantiæ: & in actione primum locum obtinere calorem, qui maxime omnium qualitatum est actiuus, secundum vero frigus, tertium humiditatem, quartum demum siccitatem, quæ minime omnium est actiua. Huic contrarium statuunt ordinem resistantiæ, siccitatem enim maxime resistere dicunt, aliquanto minus humiditatem, adhuc minus frigus, minimam autem resistendi vim obtinere calorem. Mihi tamen videtur hæc sententia vrgeri eadem difficultate; sequeretur enim similiter ignem iam pridem omnia consumere debuisse, quum per calorem sit maxime actiuus, & per siccitatem maxi-

Pomponatij descriptus.

Quæ sit causa resistantiæ.

Aliquorum opinio. Confutatio.

Aliorum opinio.

Confutatio.

me resistituius: quamuis enim non per calorem resistat, tamen satis est illi resistat per siccitatem, ne ab aliis elementis mutetur; non facit enim calorem resistat per siccitatem, sicut etiam siccitas, quum parum actiua sit, non propterea facit ne per calorem maxime agat; attamen videmus ignem, etsi maxime siccum, minimam tamen resistendi vim habere: igitur non recte in siccitate constituitur maxima resistentia. Alia multa, quæ ab aliis dicuntur, omitto, quoniam omnia apud Pomponatium, & alios legi possunt: dicam quid ipse sentiam; & aliqua aliorum dicta recipiendo, aliqua etiam, quæ ab aliis dicta non sunt, adiiciendo, nitar huiusce rei veritatem reddere manifestam. Resistentiam prouenire à forma, vt multi dicunt, omnino confitendum esse arbitror ob rationem ante adductam; sed vanam esse puto nonnullorum additionem, qui dicunt resistentiam fieri tum à forma, tum ab annexis, hoc est, ab affectionibus, & accidentibus subiecti, quæ sunt coniuncta cum forma, nam ab his quoque fit resistentia; vt ignis in ferro magis resistit, quam extra ferrum, idque non propter formam ignis, sed propter densitatem materię; sic terra propter densitatem maxime resistit aliis elementis; dantur igitur aliqua accidentia in subiecto patiente, quæ faciunt vt illud ægre patiatur, & agenti resistat. Ego autem arbitror soli formæ esse resistentiam attribuendam; accidentia enim vel insequuntur formam, vt densitas terræ, vel illi penitus accidunt, vt densitas igni existenti in ferro: de illis quidem; quæ formam insequuntur, clara res est, forma enim vt non agit extra, nisi per accidentia media, ita neque resistit actioni agentis externi, nisi per accidentia consequentia: dicere igitur hæc resistere agenti, est dicere formam per hæc; actio enim magis est tribuenda primario agenti, quam secundatio, vt ait Aristotel. in context. 33. 8. Phisic. quia causa secundaria non per vim propriam agit, sed per vim causæ primariæ. Si vero accidentia formam non insequuntur, sed extranea sint, ab his non fit resistentia, nisi per accidens; perse enim semper fit à forma, vt in exemplo ab his adducto notare possumus; densitas enim ferri nihil conterret ad resistentiam ignis, nisi ignis suapte natura resisteret extinguenti: quoniam igitur præcipuum resistens est forma ignis, densitas autem ferri facit vt in parua illa mole sit constipatum multum ignis, & à multo igni maior sit resistentia, quam à pauco, ideo densitas facit vt ille ignis magis resistat, proinde non perse resistit, sed per accidens, quatenus facit vt ibi sit multum ignis, qui secundum propriam naturam resistit; in multo enim quam in pauco maior vis inest, vt agendi, ita & resistendi. Alium quoque errorem mihi videntur istumet committere, dum declarant, quomodo forma faciat resistentiam; dicunt enim formam resistere agendo, & eius resistentiam esse actio-

nem: quod declarant exemplo illius, qui gladio ictus inimici reiciat, agendo enim resistit & illa actione vires etiam inimici obtundit: sic ergo & quando agit ignis in aquam, dicitur aqua resistere, & actionem ignis retardare, quatenus reagendo minuit calorem ignis, resistit enim dum vires agentis reddit debiliores: quum igitur hæc resistentia sit actio quædam, hinc colligitur, de hac actione verum esse id, quod aliqui dixerunt, quamlibet formam tantam habere vim resistendi, quantum habet agendi. Sed meo quidem iudicio hoc nulla ratione probandum est, quia sic non distingueretur resistentia à reactione positiua; distinguitur tamen, quia resistentiam concedunt omnes, reactionem non omnes; quocirca illi, qui talem reactionem negant, negarent etiam resistentiam in in tali reactione constitui, quum resistentiam concedant. Præterea hanc non possumus appellare resistentiam, nisi per accidens; quia per se & primo non est nisi actio; hanc autem consequitur vt imminuatur proportio agentis ad patientem, ita vt minus agat: quare hæc improprie vocatur resistentia, vt ait Pomponatius in cap. 5. sect. 2. libri sui; non enim immediate resistit patienti agenti, sed quatenus obtundendo eius vires ab eo minus patitur: adde quod non semper verum est id, quod ipsi dicunt, per hanc reactionem imminui proportionem agentis ad patientem; imo frequentius euenit, vt augeatur; nam si agens sit validius patienti, augetur ista proportio, quia magis imminuitur ab agente vis patientis tum actiua, tum resistitiua, quam à patiente imminuatur vis agentis per reactionem. In eo præterea decepti sunt, quod non viderunt alium magis proprium resistendi modum, quo forma absque vlla actione resistere dicitur, isque non fuit omnibus incognitus; vt apud Pomponatium legere possumus: aliqui enim considerarunt quamlibet formam habentem contrarium præditam esse duabus viribus, quæ confundendæ non sunt, est enim tum actiua in contrarium, vt calidum in frigidum, tum sui ipsius conseruatiua, & se conseruare nititur quantum potest, ideo conatur actionem agentis non admittere, & vel omnino impedit ne agat, vel saltem quadatenus actionem eius retardat, & hac ratione resistere dicitur, etiam nulla eius reactione considerata: huius igitur impedimenti nulla alia est afferenda causa, nisi ipsa formæ natura, quæ se conseruare volens, non statim admittit actionem agentis, à qua necesse est imminui ipsius vires, ac tandem etiam destrui: hæc proprie resistentia dicitur, propulsatio quædam actionis absque vlla reactionis consideratione, & propulsatio talis, quæ non habet aliud esse, quam priuatiuum; est enim tantummodo actionis non admissio, siue non passio, & insequitur naturam formæ nitentis se conseruare,

Opinio propria.

Obisio a liquoris.

Confutatio.

Alia opinio generis. Non asserit formam.

Resistentia sit.

ware, & est diuersum quiddam à reactione; quod quidem illi, qui dicere, non dari positiuam reactionem, sed priuatiuam, cognouisse videntur: et si enim in eo sunt reprehendendi, quod positiuam non concesserunt, in hoc tamen optime senserunt, quod hanc ab illa differre existimauerunt, & quod hanc vocarunt priuatiuam, quia reuera nil aliud est resistentia, quam priuatio, licet positiuam formæ naturam insequatur. Differre autem à reactione resistentiam testatur experientia, qua etiam ostenditur falsitas sententiæ illorum, qui dicunt quamlibet formam habere tantam resistendi vim, quantum agendi, terra enim magnam vim resistendi habet, quia in ignem etiam iniecta, non absumitur, agit autem debiliter; sic res terræ, vt lapis, plurimum resistunt, parum autem agunt; contra vero ignis plurimum agit, parum resistit, quia facile extinguitur: pater igitur res non tantam habere vim resistendi, quantum habent agendi; pater etiam dari vim resistendi, quæ non est vis actiua, sed alia quædam sine actione: hoc autem factum est à natura, propter rerum conseruationem, quia sic seruantur æqualitas virium in rebus actiuis & passiuis; quæ non in eo consistit, vt æquas agendi vires habeant; sed vt quantum hæc actiua est, tantum sit illa resistitiua, vt quantum actiuis est ignis, tantum est terra resistitiua, & quantum actiua terra, tantum resistitiuus ignis: sic igitur seruantur, nec vnum ab altero absumitur, nisi quum portiones ita inæquales sumuntur, vt propter maiorem quantitatem alterum habeat maiorem agendi vim, quam alterum resistendi, tunc enim præualet, ac destruit illud. Ob aliam quoque rationem non debuit quodlibet æquas habere vires ad feruendū, & ad alia opprimenda: quemadmodum scribit Aristoteles in libris de Partibus animalium, natura nihil facit superuacaneum, ob idque dedit singulo animali vnum tantum instrumentum ad se tuendum, non plura, vt equis pedes posteriores, bobus cornua, canibus dentes, & aliis alia; superuacaneum enim fuisset equis dare etiam dentes ad mordendum idoneos: hoc idem de elementis, ac de mistis inanimatis, quæ elementorum naturas redolent, dicendum est; hæc enim omnia se conseruant, vel destruendo alia, vel aliis opprimere nitentibus resistendo, & eorum actionem non recipiendo, quæ duæ conditiones nulli simul datæ sunt summæ, sed vana tantū summa, vel duæ mediocres: terra enim maxime resistit actioni externæ; sed minimam agendi vim habet, contra ignis plurimum agit, minimam habet resistendi vim, elementa vero media vtrumque habent mediocriter: videtur tamen aqua plus agere, quam resistere, & aer plus resistere, quam agere: & horum omnium causa (vt ego arbitror) non in singulam elementarem qualitatem referenda est, qua in re plures decepti sunt, dicentes calidum esse maxime actiuum, siccum

A vero maxime resistitiuum, & alia similitè; sed in varias primarum qualitatū coniugationes, calidum enim cum sicco magnam agendi vim habet, minorem cum humido; videtur enim humiditas vires caloris obtundere, nec posse pati summum calorem, contra vero frigus magis agit cum humido, quam cum sicco, ideo magis est actiua aqua, quam terra: sic calidum cum sicco parum resistit, cum humido multum; contra vero frigidum cum sicco plurimum resistit, cum humido minus: hæc autem omnia dicentes, dicimus formas elementorum & agere, & resistere per medias qualitates, quæ eas insequuntur, sicut antea dicebamus. Neque est vquam prætermittendum id, quod antea monuimus, maiore nam & minorem tum actionem, tum resistentiam non solum à naturarum diuersitate provenire, sed etiam à diuersis quantitatibus eiusdem naturæ; magis enim agit, & magis etiam resistit maior terra, quam minor, & maior ignis, quam minor: ideo fieri potest, vt plus agat magna terra quam paruus ignis, quia multiplicantur vires per quantitatis incrementum, licet gradus non intendatur, idem enim est gradus caloris in magno igni, atque in paruo: nec dicere possumus, in maiore esse maiorem calorem, si vterque est summus calor, sed dicere tamen possumus, in igne maiore esse plus caloris, quam in minore; ideo alicuius patientis vires minor ignis superare non poterit, maior tamen poterit, nam si quantitas duplicetur, crescit proportio, & sit tanquam duorum ad vnum, quæ prius erat tanquam vnus ad vnum, si prius æquales vires habebant; sicuti si tres sint homines æqualis roboris inter se, & eorum duo inuicem pugnent, neuter alterum vincet, sed si duo simul iuncti pugnent cum tertio, facile eum superabunt, quia plus roboris habent duo simul sumpti, quam vnus.

E *Collectio totius veritatis de Reactione in motu alterationis.*

Cap. VII.

EX his omnibus, quæ hæctenus declarata sunt, possumus duabus assertionibus colligere, quid sentiendum sit de reactione in motu alterationis, quarum prior hæc est. Si actio sumatur pro sola impressione gradus, necesse est in omni alteratione reactionem fieri patientis in agens proximum, dummodo, cōueniant in materia, & conuenienter propinqua sint, & secundum quantitates cōmensurata. Huius ratio clara sumitur ex iis, quæ dicta sunt: quando enim appropinquat patienti habenti aptitudinem recipiendi eandem qualitatem, quam illud agere potest, necesse est, vt actio fiat: quando igitur calidū frigidū conuenienter appropinquet, necesse est vtrumque in alterum agere, quia contraria versantur in eodem subiecto, & id, quod est actu calidum, est potestate frigidum, & illud,

Causa maioris & minoris resistentie quæ maior sit.

Prima conclusio.

lud, quod est actu frigidum, est potestate cali-
 dum, vtrumque igitur ab altero pati necesse est;
 sicut enim vtraque qualitas actiua est, ita sub-
 iectum vtriusque; est æque vtriusque receptiuum,
 & dum habet vnam actum, potest à contrariapa-
 ti, & eam recipere: neque est quod aliquis obli-
 ciat, vnum esse validius altero, hoc enim facit
 quidem, ne vtrumque possit alterum penitus vin-
 cere, quia si vnum vincit, necesse est alterū vin-
 ci, non vincere; at non facit, quin etiam id, quod
 inualidius est, antequam victum penitus, ac de-
 structum sit, imprimat aliquid in alterum vali-
 dius, quum habeat qualitatem actiuam: & alte-
 rum habeat materiam passiuam, & receptiuam
 illius: imprimi autem gradus frigoris non potest
 in subiecto calido, quin aliquem caloris gradū
 extinguat, & ita alterius calorem obrūdat; ideo
 necesse est, vt agente calido etiam validiore in
 frigidum, obtundatur, ac remittatur agentis cal-
 or, etiam si in fine pugne, totum frigus sit de-
 struendum: hæc autem omnia intelligenda sunt,
 adiectis conditionibus memoratis, nempe vt
 sint propinqua, & impedita, & quantitibus
 commensurata: quoniam enim in quantitate
 maiore inest vis actiua maior, ideo si vnum ni-
 mio excessu alterum superet, nulla fit reactio;
 vt si in ignem fornacis ardentem iniiciatur pa-
 lea, credibile est eam ab igne statim absumi, si-
 ne vlla reactione, ob virium inæqualitatem in-
 comparabilem; ideo has omnes condiciones
 constituisse Aristoteli credendum est, quan-
 do vniuersè dixit, omne agens naturale conueni-
 ens in materia cum patiente in agendo recipi.
 Altera assertio est: Si actio sumatur pro perfe-
 cta pugna duorum inter se cum victoria alte-
 rius, reactio positua impossibilis est: quoniam
 ita sumendo reactionem, nomen reactionis im-
 plicat contradictionem, quum fieri non possit,
 vt aliquid destruat aliquid aliud, & ab illo vi-
 cissim destruat, ita vt & illud perfecte mute-
 tur in hoc, & hoc in illud, vt si agant iuicem
 portio aquæ, & portio aeris, reactio quidem fiet
 accepta pro impressione gradus, at non pro perfe-
 cta victoria; nam si validior sit aer, tandem
 mutabit aquam in aerem, nec fieri potest vt et-
 iam ille idem aer simul in aquam mutetur: ob
 eandem rationem antea dicebamus, reactio-
 nem in mutatione substantiali non posse locum
 habere, nisi ratione alterationis præuiz; in hac
 enim fit reactio sumpta pro impressione gradus
 qualitatis: sed in eductione formæ substantia-
 lis ne imaginari quidem reactionem aliquam
 possumus; agens enim interim subito for-
 mam patientis, nec potest ipsum quoque eod-
 dem momento interim ab illo; hoc enim esset
 remanere vtrumque integrum, & vtrumque in-
 teruisse, quæ est repugnantia manifesta: & ead-
 em ratio vrget in alteratione, quæ sumatur
 pro perfecta victoria agentis: de missione au-
 tem alia ratio est; nam miscibilia interimunt

*Secunda
 conclusio.*

A quidem se mutuo, neutrum tamen mutat al-
 terum in suam naturam, qualem mutationem
 nos in presentia consideramus, sed mutantur
 ambo in aliam quandam naturam mediam di-
 versam ab vtriusque. Cæterum ea, quæ hæcenus
 diximus, vgeri videntur difficultate non par-
 ua, quæ multos conturbauit: nam si agant in-
 uicem aer & aqua, validior autem sit aer, & tan-
 dem vincat aquam, ipse quoque aer in fine pug-
 næ manebit ob aquæ reactionem debilitatus;
 B ergo finem quoque pugne spectando mutua
 est reactio, & mutua victoria; siquidem etiam
 aqua vicit aerem aliqua saltem ex parte, quum
 extinxerit in aere gradum aliquem caloris na-
 turalis: oporteret itaque naturam aeris in fine
 pugne integram seruari, si verum esset id, quod
 diximus, non esse victoriam mutuam. Vt du-
 bium hoc, & alia quoque plura soluantur, sci-
 endum est, non esse necessarium, vt ex quali-
 bet remissione qualitatum elementarium fiat
 remissio etiam formæ substantialis; quoniam
 remissio formæ elementaris non potest fieri,
 nisi cum ipsius elementi interitu, at qualitatis
 remissio fieri potest, etiam integra manente ele-
 menti natura: etenim si intra quosdam termi-
 nos fiat intensio, vel remissio qualitarum natu-
 ralium in elemento, forma integra manet; quod
 si intensio vel remissio modum excedat, forma
 quoque destruitur, & migrat in formam mi-
 sti, si mutua fiet remissio omnium formarum
 D elementarium; vel mutatur vnum elementum
 in aliud, si alterius forma seruetur, alterius ve-
 ro destruat: tunc enim in elemento succum-
 bente, tanta est facta qualitatum remissio, vt
 forma quoque sit remissa, prouide necessario
 intentum: in elemento autem præualete, at-
 que vnicuique minor facta est naturalium quali-
 tarum remissio, quare forma & natura elemen-
 ti seruata est integra; nam si hæc quoque inter-
 eat, mistio fit, vt modo dicebamus, & formæ e-
 lementares migrant in vnam formam mediam,
 E quæ est misti: itaque si in missione mutationem
 formæ substantialis, quæ alterationis terminus
 est, attendamus, negare non possumus, in mi-
 stione mutuam esse omnium miscibilium vi-
 ctoriam, quatenus quodlibet est à sua natura
 distractum ob actionem aliorum: quodlibet igitur
 & vincit, & vincitur secundum partem, licet
 enim in omni missione vnum elementum aliis
 dominetur, victum tamen illud quoque esse
 F dicitur, quatenus non seruat amplius suam
 naturam, sed in naturam misti migravit; sed hæc
 postea, quum de missione loquemur, manife-
 stiora fient. Ex his colligimus, secundam no-
 strum assertionem non esse omnino veram de
 missione, quandoquidem manifestum est, mi-
 stione absoluta, omnia elementa agentia &
 patientia interuisse, quia omnia à suis naturis
 distracta sunt, & modo quodam omnia sunt
 victa, licet modo quodam dicere possumus,
 vnum

vnū aliquod ipſorum viciffe, ad cuius natu-
ram magis vergit illud miſtum; & hac ratione
dicere poſſumus, non eſſe victoriam mutuam,
quatenus non poſſunt plura eſſe præualentia,
ſed eſt vnū tantummodo. Potiſſime autem lo-
cū haber aſſertio noſtra extra miſtionem, quan-
do duo contraria agunt inuicem, & alterius natu-
ra ſeruatur: nam ſi duo elementa inuicem a-
gant, & patientur, & alterius forma aboleatur,
alterius vero ſeruetur integra, certum eſt, hoc
ſolum perfectam victoriam obtinuiſſe ratione
formæ ſubſtantialis, ratione autem qualitatum
ſi non omnino perfectam, quia ipſum quoque
eſt debilitatum, ſaltem modo aliquo victoriam
obtinuit, & ſecundum gradus, quia minus eſt
debilitatum, quam alterum contrarium, quod
illi ſuccubuit: non eſt igitur ita intelligenda vic-
toria vt vincens nullo dicatur affectum eſſe de-
trimento; hoc enim minime dicendum eſt; ſed
vt ſit quidem paſſum aliquam remiſſionem, ſed
minorem, quam alterum quod victum eſſe di-
citur: hoc igitur modo victoriam intelligendo
cum reſpectu ad alterum, quem reſpectum vic-
torix nomen denotare videtur, non poteſt mu-
tua eſſe victoria agentis & patientis in tota pu-
gna: dictum autem illud Ariſtotel. & Auerois,
actio non fit, niſi ab inæquali ſuperante, non eſt
intelligendum ſumendo ampliffime nomen ac-
tionis, ſed in illa tantum actione verum eſt, in
qua alterum dicatur agens, alterum vero pati-
ens; hæc enim nominatio fit ab exceſſu, & defe-
ctu virium, dum totam eorum pugnam reſpici-
mus.

De Reactione in motu locali.

Cap. VII.

CONſiderandum manet, quomodo in mo-
tu locali reactio fiat; hanc enim ponere ma-
niſteſte viſus eſt Ariſtotel. in 4. libr. de Animal.
ortu, cap. 3. dum inquit, pellens pellitur; & in
3. Phytic. context. 8. ac 10. vniuerſe de omnibus
pronunciaſſe videtur, præſertim vero de motu
locali, omne mouens phyſice in mouendo moueri
videtur etiam reſiſta ſatis maniſeſta, &
per experientiam comprobata; nam ſi trabs ere-
cta ſtet, ita vt leui in eam factio ictu cadere poſ-
ſit, & ſaxo, vel pila lignea percutitur, cadit
trabs, & pila repercutitur, quare pellens pellitur
ab illo ipſo, quod ab eo pellitur; ſic etiam in lu-
do pilarum in menſa videmus pilam percutere
aliam pilam, & illam pellere, & ipſam quoque
pellentem pelli ad aliam partem ex eodem ictu,
neque recta ſuum motum proſequi; duo quoque
gladij ſe mutuo percutientes, ſe mutuo ſecant
& obtundunt, imo hoc idem euenit altero ſolo
percutiente, altero autem quiſcente; ſerra etiam
hebetatur autem, proinde reparitur aliquid ab
illo eodem ligno in illa eadem actione. Attamen
dubium eſt, an ita ſit in omnibus; Ariſtoteles.

A enim de omnibus vniuerſe protuliſſe videtur in
3. Phytic. dicens, omne mouens phyſice in mou-
endo mouetur; & in 4. de Ortu animal. cap. 3.
hoc idem dicit, & addit, excepto primo. In mul-
tis tamen hoc verum eſſe non videtur; nam ho-
mo hominem pellit, nec ab eo pellitur, manus
mouet baculum, nec mouetur à baculo. Videtur
dici poſſe, omne mouens corporeum moueri
quidem, non tamen neceſſario moueri ab illo
met moto, ſed vel ab illo, vel ab aliquo alio, vel
etiam à ſemetipſo; qua ratione propoſitio Ari-
ſtotelis vera eſt de omni mouente corporeo, et-
iam de Cælo; mouet enim inferiora, & moue-
tur neceſſario; licet non ab ipſiſmet inferiori-
bus; ſic pellens pellitur, non tamen ab illo met,
quem pellit, ſed à ſeipſo, quatenus non poſſet il-
lum pellere, niſi ipſe moueretur: hoc ſignificare
videntur verba Ariſtotelis in loco prædicto 4. de
Generat. animal. dum vniuerſe de omnibus di-
cit, omne mouens mouetur, & excipit ſolum
primum, quod eſt immobile; quare vult Cæ-
lum quoque hac propoſitione comprehendere.
præterea addit [motu aliquo] quaſi dicens, vel
mouetur à moto, vel ab aliquo alio; ſatis enim
eſt, ſi omne mouens corporeum motu aliquo
moueat dum mouet. Veruntamen ſi exempla
ab Ariſto: ele ibidem adducta perpendantur, ſi-
gnificat mouens moueri à moto, nam dicit [pel-
lens pellitur quodammodo, & quod premit, repræ-
mitur.] imo etiam aperte ibi dicit Ariſtoteles,
mouens moueri, & repati ab ipſo met patiente:
quare dicendum videtur, Ariſtotel. loqui præ-
cipue de illis mouentibus, quæ conueniunt in
materia cum motis; in his enim mouens moue-
tur à moto, nempe mouens propinquum & cor-
poreum: hoc quidem in illis, quorum antea ex-
empla attulimus, maniſeſtum eſt; in alijs vero,
in quibus dubium videtur, ita poteſt declarari.
Sit ſpatium A. B. in cuius medio ſit punctum C.
pellat aliquis alium ab A. ad B. neceſſe eſt, vt pel-
lendo ſentiat reſiſtentiam, qua repellitur quo-
dammodo, & motus ille eſt compoſitus, con-
ſtans modo quodam ex pulſu & repulſu, quia
niſi ille, qui pellitur, reſiſteret, pellens tanto
quodam ſuo conatu eum ad B. vſque pelleret,
ſed reſiſtentia facit, vt illo conatu non pellat, ni-
ſi vſque ad C. quare motus ille conſtat quodam
modo ex duobus contrarijs motibus, quia per-
inde eſt, ac ſi pellens pellat alterum vſque ad B.
deinde ab illo repellatur à B. ad C. vſque, vin-
citenim primus pellens, ideo maior eſt motus
ab A. ad B. quam à B. ad C. quam obrem ibi il-
lud idem contingit, quod in alteratione con-
tingere dicebamus: ſicut enim calefaciens di-
citur refrigerari, non quod calorem ſimul
cum frigore habeat, tanquam duas qualita-
tes, ſed quod calorem habeat remiſſiorem,
quam prius; ita hic non dicimus fieri ſeorſum
hos duos motus, vnū pulſionis ab A. ad B.
alterum repulſionis à B. ad C. ſed vnū, qui
etiam:

Nota quo
modo in
motu lo-
cali re-
actio
fiat.

etiam solus apparet, ab A. ad C. hic enim est, qui præualeat, & est minor, quam esset si pellens non repelleretur; qui enim deberet esse ab A. ad B. est solum ab A. ad C. & est veluti motus mixtus ex duobus contrariis motibus cum dominio vnus, qui fit à primo pellente, tanquam validiore: hoc significauit in dicto loco Aristot. dicens [*pellens pellitur quodammodo*] non enim absolute dicit pellens repelli, quasi retro pellatur: sic enim non diceretur pellens, sed pulsus; sed quia quum reuera pellat, est in illa pulsione repulsio aliqua admixta, quæ facit, ne tanta sit pulsio, quanta esset sine illa repulsione: in pressione autem clarior res est, premens enim (inquit Aristot.) reprimitur, quia si digito rem aliquam premimus, ab illa vicissim reprimitur digitus: si vero gladio secemus aliquid, non securus quidem vicissim gladius, obrunditur tamen, idcirco inquit ibi Aristot. [*motu aliquo*] indicans non esse necessarium, ut passio sit secundum eandem speciem, seu modum motus, sed esse necessarium, ut aliquo motu repatiatur, & aliquam mutationem recipiat etiam mouens à motu. De Cælo autem mouente hæc inferiora verum quidem est illud Aristotelis dictum, non tamen omnino, neque eodem modo, quo de his inferioribus mouentibus, sed modo aliquo, quatenus non mouet hæc inferiora, nisi ipsum quoque moueatur, etsi non ab illis; ob id Cælum quoque comprehendi videtur illa vniuersali Aristotelis propositione in lib. 3. Physic. omne mouens physice in mouendo mouetur: at de mouentibus inferioribus verum est etiam intellectum de reactione; mouens enim repatiatur aliquid ab ipso met moto; & huius rationem affert Aristoteles in context. 53. lib. 1. de Ortu & interitu, quia conueniunt in materia; etenim quæ in materia non conueniunt, ea agunt quidem, sed non repatiuntur: ideo quando Aristoteles lib. 4. de Ortu animalium, cap. 3. inquit [*excepto primo*] quod immobile esse significat, ea verba intelligi possunt de primo mouente corporeo, quod Cælum est; quum enim præcedentibus verbis expresse dixisset, omne mouens moueri vicissim à patiente, & moto, postea excipit Cælum, quod vocat immobile, id est, non ab his inferioribus vicissim mobile, ita enim agit, ut ab his non repatiatur, & hac ratione vocatur immobile.

Contrariorum argumentorum solutio.

Cap. VIII.

Ad primum argumentum.

Veritate declarata, ad argumenta initio ad ducta facile est respondere. Ad primum iam responsum est: quando enim Aristoteles & Aueroes dicunt, actionem non fieri nisi à superante, totam pugnam respiciunt, qua debeat patienti mutari ab agente, ita ut illud dicatur absolute patienti, hoc vero ob victoriam dicatur absolute agenti, quia mutauit alterum in

A naturam suam; hoc enim facere minime potest, nisi præualeat patienti; per hoc tamen non stat, quin durante pugna patienti quoque reagat in agens, etiam si non vincat illud; quia reactio non debet esse cum victoria, proinde sub illa Aristotelis propositione non continetur, quoniam patienti non est absolute nominandum agens, sed solum reagens, quia eius natura mutanda est; alterum vero, cuius natura est seruanda, nominatur absolute agens, etiam si repatiatur, & ex pugna debilitetur: sic igitur agens appellari non potest, nisi superet, eaque est mens Aristotelis in illa propositione, ut manifestum est illa considerantibus, quæ ab ipso dicuntur de mixtione in context. 88. & 89. lib. 1. de Ortu & interitu: ibi namque duo ponit genera actionum; vnum, quando patienti mutatur in naturam agentis, tanquam dominantis; alterum, quando vtrumque mutatur quodammodo in alterum, ut in mixtione fit; neutrum enim remanet, sed medium diuersum ab utroque: sunt autem ibi notanda Aristotelis verba, qui vtrumque vocat dominans, non alterum determinate, propterea quod non remanet determinate natura alterius, sed vtrumque ex natura sua distractum est ab altero; vtrumque igitur vincit, & vtrumque vincitur; quare illa non est talis pugna, in qua alterum possit determinate vocari agens, & alterum patienti, quum neutrius natura seruetur; proinde huiusmodi actio non comprehenditur sub illa propositione Aristot. & Auerr. actio non fit, nisi ab inæquali præualente, seu (ut Latini nostri loquuntur) à proportionem maioris inæqualitatis: primum ergo hoc argumentum nullius est roboris: ideo argumentum quoque Suesiani, quod diuersum ab hoc esse non videtur, facile soluitur; ipse enim dicebat, agens debet esse alidius patiente, ergo quantum habet potentiam agendi in illud, tantam etiam habere debet se defendendi, ne ab eo aliquid patiat; dicimus enim negandum esse consequens, & ratio negationis manifesta est, tum quia agens agit ratione formæ, patitur autem non ratione formæ, sed ratione materiæ: quum igitur statuatur conuenire in materia, necesse est ut agens quoque aliquid patiat ob rationem antea declaratam; tum etiam, quia etiam solam formam spectando iam ostendimus, non æquas in singula re esse vires agendi in aliam, & resistendi, seu defendendi semetipsam: F quisquis ergo ea, quæ antea diffuse declarauimus, bene consideret, facile intelliget, argumentum hoc nihil habere efficacitatis. Secundum argumentum, etsi multis arduum visum est, leuissimum tamen est, ac facile soluitur. Primum quidem dicere possemus, illud ad rem non facere, siquidem loquimur de agente corporeo, & proximo patienti; quare dum sumitur ignis & aqua cum aere medio interposito, nec ignis agit immediate in aquam, nec aqua in ignem,

Ad
gum
Suej

Ad
dum

in ignem, sed ambo in aerem medium: quod si illi quærant, quomodo possit idem aer simul calefieri ab igni, & refrigerari ab aqua, hæc est alia difficultas, quæ ad præsentem considerationem non pertinet, loquimur enim de reactione patientis in agens proximum; ideo id solum est nobis considerandum, an aer ille in ignem reagat, vel etiam in aquam, nam ignem & aquam esse duo distincta agentia, manifestum est. Dicimus tamen, hanc questionem, sine oportuna esse dicatur, sine importuna, facillime solui & nihil in se habere difficultatis: nam si quis similiter querat de aqua feruentissima, quæ cum aqua frigidissima commisceatur, quomodo possint duo contraria simul esse, nempe magnus calor, & magnum frigus, responsio in promptu est: duo contraria integra & perfecta in eodem subiecto simul existere nequeunt; attracta, & mutuo castigata, & ad vnam mediam qualitatem redacta, possunt simul esse in eodem, sicut ibi pater; nam tota illa aqua neque frigidissima amplius est, neque feruentissima, sed tepida. Sic igitur ad argumentum dicendum est: aer ille medius & calorem ab igne recipit, & frigus ab aqua, non tamen vt duas qualitates distinctas contrarias, sed vt vnam mediocrem ex vtriusque prouenientem; ignis enim in illum aerem agit per calorem, tamen non tantum caloris imprimat, quantum deberet imprimere, quia castigatur, & remittitur à frigore, quod eodem tempore imprimit aqua; sic etiam aqua non tantum frigoris imprimit, quantum imprimere deberet, quia castigatur à calore, quem imprimit ignis; ab vtriusque igitur contrariis agentibus simul patitur idem aer medius, non tamen recipit duas qualitates contrarias extremas, tanquam distinctas, sed vnam mediocrem, quæ ex earum commixtione exoritur; agens enim non agit nisi in patiens aptum ad recipiendum; maiorem igitur calorem imprimeret ignis ille in illum aerem, si nulla tunc aqua in eundem aerem ageret, sed propter illius aquæ actionem non ita est aptus ille aer ad recipiendum calorem ignis, sicuti esset, si nulla in eum aqua ageret; & è contrario non est ita aptus ad recipiendum ab aqua frigus, vt esset, si à nullo tunc igni pateretur, itaque ex vtriusque actione qualitas vna media in illo aere prouenit, quæ in parte igni propinquo re magis vegit ad calorem, in parte autem propinqua aquæ magis vergit ad frigus. Hoc idem dicendum est de igni immediate agente in aquam; pars enim aquæ propinquo igni agentis recipit maiorem calorem, quam pars remotior, quare hæc respectu illius habet rationem frigidi: igitur necesse est, vt calor partis propinque remittatur aliquantum à frigore partis remotioris, & ita minus caloris recipiat pars illa propinqua, quam si non haberet coniunctam aliam aquæ partem remotiorem: quo fit, vt magis ac citius calefiat ab igni parua aquæ por-

A tio, quam magna; etenim magna iuuatur à partibus distantioribus ab igne agente, quæ fouent partes propinquoies, & faciunt vt illæ minus patiantur ab igni, & magis illi resistant, propterea etiam pars remota recipit aliquid caloris à parte propinqua, sicuti vicissim pars propinqua recipit ab ea aliquid frigoris; hoc autem dicere, est dicere, totam aquam recipere calorem ab igni, ita tamen vt in tota sic vnica qualitas media, quæ in parte igni propinqua magis ad calorem vergit; in parte autem remota magis vergit ad frigus: hæc est verissima huius argumenti solutio. Aliqui tamen aliter solunt: dicunt enim, nõ possedi distingui illius aquæ partes, sed aquam totam pati ab illo igni, itaque quomodo corpus vnum continuum, & totam etiam reagere in illum. Sed experientia docet, hanc responsionem non esse tutam; ego enim vidi carbonem accensum, cuius partem quandam particula aquæ extinxerat, manentibus cæteris carbonis partibus accensis, à quibus postea parti extinctæ pristina accensio est restituta: patet igitur, partem eiusdem continui propinquoier agentis magis pati, quam reliquas, & ab illis quoque aliquid recipere, quod illi negant. Sunt etiam qui ad argumentum de aere medio respondeant, esse quidem absurdum dicere duo contraria simul in eodem recipi vt fixa & permanentia, at non esse absurdum vt transeuntia, cuiusmodi sunt in illo aere medio calor, & frigus; sunt enim in transitu, quia calor transit ab igni ad aquam per aerem medium, & ita frigus ab aqua ad ignem. Hæc tamen responsio probanda non est; quoniam de accidentibus quidem spiritualibus, à quibus illi decepti esse videntur, verum est id; quod dicunt, si quidem pendunt ab agente, à quo producuntur, non à subiecto, in quo recipiuntur; ideo per eundem aerem medium simul transeunt species contrariorum colorum, neque se mutuo vitiant, vel remittunt, neque inter se commisceri dicuntur: at de materialibus qualitatibus verum non est, hæc namque non possunt per aerem medium transire, quin se mutuo lædant; imo & fixæ in eo remanent vel longò, vel saltem breui tempore, vt in cubiculo remanet calefactus aer etiam post ignis extinctionem; non possunt igitur simul in eodem aere recipi summus calor, & summum frigus, ita vt vtraque maneat summa: quare abiicienda est hæc responsio, & altera sumenda, quam prius adduximus. Ad tertium argumentum negandum est consequens; scopus enim agentis est, sibi assimilare patiens quantum potest, ideo si expugna sit debilitatum, assimilatur sibi patiens, si non omnino, saltem ex parte; non igitur sine suo frustratur, sed eo potitur vel perfecte, vel ex aliqua parte: imo neque dicendum est, hunc esse naturæ scopum, quem isti fingunt, in actione & passione rerum naturalium inanimatarum; nam si naturæ consilium est, vt ignis

*Aliorum
responsio.*

*Impu-
gnatio.*

*Aliorum
responsio.*

*Impu-
gnatio.*

*Adter-
tium.*

vertat perfecte aquam in ignem, & vt aqua ver-
tat perfecte ignem in aquam, nec potest natura
sine suo frustrari, vt illi dicunt, quomodo potest
duos habere contrarios scopos; quos simul af-
sequi nullo pacto potest? nam si is est finis ho-
rum duorum elementorum, necesse est, vt alte-
ro saltem natura frustretur. Dicendum igitur
potius est, naturæ vniuersalis, quæ omnia regit,
non hunc esse scopum, sed potius vt agant mu-
tuo, & patiantur, & se mutuo obtundât, & vnum
alterius vires frangat, propter ipsorum conser-
uationem, & propter generationem mistorum:
quod si naturam, cuiusque rei propriam specte-
mus, scopus quidē huius ignis est, vertere illam
aquam perfecte in ignem, sed illius quoque aquæ
scopus est vertere hunc ignem perfecte in aquam;
frustrari igitur, & impediri, quid absurdi est,
quum id necessarium sit ob repugnantiam con-
trarij? hoc enim si mutari penitus non sinit, vi-
turque singulum viribus suis, & nititur, quan-
tum potest se conseruare, & contrarium oppu-
gnare; idque si facere nequeat, non dicitur suo
sine frustrari, quia aliquid agit, etiam quando
agit in contrarium validius; vel si aliquam esse
frustrationem concedamus, at saltem natura
vniuersalis, vt diximus, non frustratur. Falsum
præterea est, quod nunquam possit agens perfe-
cte assimilare sibi patiens; quia si aer mutet a-
quam in aerem, & maneat in qualitatibus debili-
tatus, in forma tamen substantiali manet inte-
ger, & in talem aerem mutauit illam aquam:
quod si in calore læsus est aliquantum, & man-
sit minus calidus, quam conueniat aeri, restitui-
tur tamen ei pristinus calor à circumstantibus
aeris partibus, & ab actione cœlesti: quare et-

A iam aer ex aqua illa genitus vertitur tandem
perfecte in aerem. Leuissimum ergo est argu-
mentum hoc, quia hæc omnia in natura con-
tingere necesse est, vt agens quandoque mutet
patiens perfecte in suam naturam, quandoque
imperfecte, quandoque etiam mutare nequeat,
quandoque etiam mutetur ab illo; hæc enim om-
nia eueniunt ex lege naturæ vniuersalis, quæ
statuit hæc omnia posse contingere: quoniam
igitur propriæ singularum rerum naturæ subdi-
ta sunt legibus naturæ vniuersalis, frustratio est
semper referenda ad naturam vniuersalem; quia
si natura particularis non potest suam actionem
perficere ob repugnantiam contrarij, non est
frustratio, quia natura vniuersalis talem rebus
naturam tribuit, vt hoc euenire possit, imo vt om-
nino sit necessarium, vt id possit contingere; si
enim nūquam posset accidere, nulla fieret actio
inter elementa, vel vnum verteret alia omnia in
suam naturam: esset autem hoc potius modo
frustratio, quam illo, quia res, & eorum vniuer-
sitas non conseruaretur, conseruatio autem re-
rum est scopus præcipuus naturæ vniuersalis.
Ad quartum, concedimus, nullam fieri reactionem,
vbi nimia distantia loci prohibet ne fiat.
Ad quintum, negandum est conlequens; non enim
in reactione idem secundum idem agit, & pa-
titur: sed ignis agit, quatenus calidus; patitur
autem, non quatenus calidus, sed quatenus est
potestate frigidus; agit enim per formam, & pa-
titur per materiam, vt antea diximus. Quare
omnia hæc argumenta, & alia eiusmodi com-
mentum Latinorum vana sunt, & facile soluuntur
per ipsam rei considerationem, quia nituntur
oppugnare rem manifestam.

J A C O B I

Z A B A R E L L A E
P A T A V I N I

L I B E R

D E M I S T I O N E .

*Missionis definitio, & difficultates,
quæ ex ipsa oriuntur.*

Cap. I.

Difficillimum semper fuit intelli-
gere, quid secundum Aristot. sit
mistio, de qua nunc scribere cō-
stituiimus; idque discordia inter-
pretum, ac disceptatio declarat,
quum multæ, & contrariæ ab his

E sententiæ Aristotel. attribuantur, & ad hanc vs-
que diem hæc altercatio perduret: orta autem
est hac in re difficultas ex iis, quæ ab Aristot. in
calce i. lib. de Ortu & interitu de mistione tra-
duntur, & ex ipsa missionis definitione, quam
Arist. tandem colligit in postremis verbis illius
libri, dum ait, mistio est miscibilium alterato-
rum vno: repugnantia namque esse videtur in
hac definitione; quia, quum dicat, alteratorum,
nec dicat, corruptorum, indicat illa quæ com-

miscentur in miftione non interire, fed remanere in miftio, quod idem denotat etiam nomen miftionis, vt consideranti patet: fi enim commiscentur, ergo non intereunt; fed ibi paulo antea ipse quoq; Arist. aperte dixerat, miscibilia non interire, sed feruari: contrarium autem significat illa vox, vnio, quæ ibi non denotat meram cõgregationem, siquidem hanc sententiam iam Aristot. reprobauerat, sed vnionem naturarum, ita vt ex plurib. naturis vna natura oriatur: itaq; si plures miscibilium naturæ, quæ prius erant, non existunt amplius, sed vna quædam alia facta est, illæ interierunt, id enim quod nõ est am, plus, absq; dubio interit, siquidem nil aliud est interire, quam desinere esse; sed hoc expressè etiam protulerat ibidem paulo antea Aristoteles, dicens, neutrum miscibilium remanere, sed generari quoddam tertium ab illis diuersum. Hac igitur de re est nobis in præsentia disputandum, vt omni, si fieri possit, difficultate sublata, definitio miftionis clara & perspicua reddatur; quæ bene intelligere non possumus, nisi ea, quæ retigimus, dubia soluantur: hæc autem duo sunt potissime: vnum de formis elementorum, an feruantur in miftio, alterum de orundem qualitibus, quas in præsentia statuimus, non esse formas elemētorum, sed accidentia consequentia. Repugnancia autem prædicta traxit alios in varias opiñones; quæ mihi videntur quatuor esse ad summum, easq; singillatim cum earum argumentis nos considerare oportet, postea vero rei veritatem declarare nitentur, ac denique omnia aduersantia argumenta soluemus.

Auicenna opinio & argumenta.

Cap. II.

Prima est Auicennæ sententia ab Auerroe relata, & confutata in comment. 67. lib. 3. de Cælo: putauit enim Auicenna formas elementorum remanere in miftio integras, & nulla ex parte læsas; qualitates vero manere quidẽ, non tamen integras, sed castigatas, & fractas ob mutuam inter se actionem & passionem. Ad hanc sententiam comprobandam vsus est hoc potissimum argumento: certum est formas elementorum manere in miftio; hoc enim indicat ipsum miftionis nomen, & fuit ab Aristotèle aperte affirmatum, dum in contextu 84. lib. 1. de Ortu & interitu dixit, neque ambò miscibilia interire, neq; alterum, sed remanere vtrunque, & in 88. dixit guttam vini non admisceri multæ aquæ, quia gutta destruitur: vult igitur omnia miscibilia feruari in miftio, quum neget illa, quæ non seruantur, commisceri; atqui feruari res non dicitur, nisi maneat forma eam constituens; manere igitur debent formæ elemētorum: sed hæc, quum sint substantiales, non possunt interiri, neq; remitti; necesse est igitur, si manent, vt integre maneant. Qualitates vero interendi, ac re-

A mitti possunt, quare necesse est, vt frangantur mutuo earum excellentiæ, & fiat qualitas vna media, quæ est temperatura mifti. *Secundũ* Sumitur huius sententiæ cõfirmatio ex definitione miftionis, miftio namq; (vt inquit Aristot.) est miscibilium alteratorum vnio; non dicitur autem, corruptorum, sed alteratorum, corruptio enim est substantiæ, alteratio autem respicit qualitates; vult igitur Aristoteles formas elementorum feruari integras, & solas qualitates per mutuam alterationem remitti. *Tertium* Sumitur argumentum ex Aristotèle in context. 3. lib. 5. Metaphysic. vbi definiens elementum dicit esse id, ex quo mexistente res fit, vult igitur elementa inexistere, proinde remanere in co, cuius sunt elementa; at non remanent, nisi ipsorum formæ seruentur: itaq; seruantur in miftio formæ elementorum, *Quarto*, Aristoteles in context. 67. lib. de Cælo, disputans contra Platonem, docet elementa non habere figuram aliquam propriam, & hoc argumento vtitur; quia si haberent, remanere in miftio non possent: quum igitur consequens hoc putet Aristoteles esse absurdũ, putat elemēta remanere in miftio. *Quinto*, Aristoteles in initio 1. lib. de Cælo inquit, miftum moueri ab elemento præualente; vult igitur elementa manere in miftio; præualens enim elementum quo modo moueret, nisi esset actu? hoc autem si remanet, ergo etiam reliqua, quibus dominari, ac præualere dicitur. *Sexto*, nisi elementa seruantur in miftio, miftio à generatione & interitu non differret, quia nil aliud esset miftio, quam generatio mifti, & interitus elementorum. Postremo, miftum in elementa dissoluitur, nam Aristoteles in context. 84. lib. 1. de ortu & interitu inquit, miscibilia posse iterum separari à miftio; ergo ex eisdem constat actum stum; ex eisdem enim res constat actu; in quæ dissoluitur. Quoniam igitur manent elementa in miftio, necesse est, vt eorum formæ seruentur, à quibus constitui elementa dicuntur. *Septimũ.*

Auerrois opinio, & aduersus Auicennam disputatio.

Cap. III.

Secunda est Auerrois opinio, quam apud eum legimus in comment. 67. lib. 3. de Cælo, vbi dicit, tam formas substantiales elementorum, quam qualitates manere actu in miftio, fractas tamen omnes, & castigatas, & ad mediocritatem redactas; ideo de qualitatibus consentit Auicenna, sed de formis diffidet; censuit enim formas elementorum, licet substantiales sint, in hoc tamen ad accidentium naturam accedere, quod possunt interendi, atque remitti, proinde sunt quodammodo mediæ inter formas substantiales perfectas, & accidentia. Auicenna vero quia putauit formas elementorum neq; interendi, ne-

di, neq. remitti posse: & vidit Aristot. dicentem miscibilia in mixtione non interire, dicere coactus est, formas remanere integras, aduersus quam opinionem Aueroes multifariam argumentatur. Primum sic: si formæ elementorum seruantur integræ, ergo etiam qualitates, quoniam qualitates insequuntur formas. Præterea eadem est ratio de vno gradu qualitatis, ac de alio; ergo si potest forma elementi existere sine aliquo gradu suarum qualitatum, potest similiter existere sine alio, quocirca & sine omnibus; hoc tamen est impossibile, neque aliquis diceret formam elementi seruari posse, destructis penitus omnibus gradibus suarum qualitatum.

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Præterea sequeretur generationem mixti esse alterationem, quia quicquid aduenit rei actu existenti per formam specificam, est accidens: igitur si formæ elementorum sunt in mixto integræ, & dant esse specificum secundum speciem specialissimam, accedens forma mixti non potest esse nisi accidens, vel, si nulla mixti formis elementorum superuenire dicatur, mixtum non esset vnum: quia id, quod constituitur à pluribus formis substantialibus distinctis, & eiusdem ordinis, & specificis, non potest esse vnum. Sequeretur etiam secundum Auicennam, nisi aliud esse mixtionem, quam congregationem, quem mixtionis modum reiectum esse ab Aristot. certum est: probatur consequens; quia si formæ elementorum integræ, ac perfectæ manent, non possunt simul omnes informare vnam & eandem materiæ particulam, hoc enim de formis substantialibus non subordinatis, sed eiusdem gradus, ne imaginabile quidem est, quia non potest eadem particula esse simul ignis, & aqua, oportet igitur vnam materiæ particulam forma ignis informari, aliam forma aeris, aliam forma aquæ, & aliam forma terræ; & has particulas se tangere inuicem, quare non erit mixtio: nisi secundum tactum, quæ est congregatio. Simul etiam sequeretur, non quamlibet mixti particulam esse mixtam, aliqua enim particula esset purus ignis, aliqua purus aer, & sic de reliquis: attamen censuit Aristoteles tale esse debere mixtionem vt quælibet mixti particula mixta sit. Has omnes difficultates putauit se euitare Aueroes, statuendo formas elementorum posse interdi, & remitti, & frangi, & castigari, ita vt ex omnibus fiat vna forma media: sic enim non sunt amplius plures formæ specificæ, sed vna, quam insequitur etiam qualitas vna media oriens ex congressu & murua alteratione, & castigatione excellentiarum qualitatum elementarium. Sic etiam non sequitur generationem esse alterationem, quia fit noua forma substantialis specifica, quæ est forma mixti; & elementa non seruant amplius nomina, ac definitiones: ac species, quum per illam castigationem deserint esse ignis, aer, aqua, terra, & totum incepit esse aurum vel ferrum, vel aliud

Quartum.

Quintum.

Opinio.

Auerois.

ciusmodi; hoc autem ad saluandam generationis naturam satis est, quum nouum esse substantiale acquiratur, & noua species fiat. Similiter non sequitur amplius mixtionem esse congregationem, quia formæ non sunt amplius quatuor, sed sunt factæ vna, quæ sola informat quamlibet materiæ particulam; quare non est congregatio, sed potius naturæ, ac substantiæ vni per mutuam elementorum alterationem. Sic tandem fit, vt singula mixti particula mixta sit, quoniam in quolibet inest eadem forma mixtionis; quam obrem seruatur et mixti vnitas; quam secundum opinionem Auicennæ tueri non possumus.

Scoti opinio & argumenta.

Cap. IV.

Tertia est opinio Scoti, quam apud eum legitur in 2. lib. Sent. distinct. 15. putauit Scotus & formas, & qualitates elementorum in mixtione penitus interire, & nouam mixti formam generari, & nouam qualitatem, quæ est temperatura mixti: quod autem dici solet, mixtum constare ex elementis, id inquit ita esse intelligendum, quod forma mixti habet quandam similitudinem, & conuenientiam cum formis elementorum, quemadmodum mediū habet quandam conuenientiam cum extremis, ex quibus constare dicitur: sic propriam mixti qualitatem dicit esse diuersam à qualitatibus elementorum, & æque simplicem, ac illas, dici tamen ex illis constare propter similitudinem, quam cum illis omnibus habet; quam similitudinem, & conuenientiam inquit Aristotelem significasse, quando dixit, remanere in mixto virtutes miscibiliū, non ipsa miscibilia actu: putauit igitur Scotus nec formas, nec qualitates elementorum vlllo modo remanere in mixto, id est, neque integras, neque refractas: in qua opinione Thomam quod fuisse recentiores Philosophi arbitrantur, quod ego falsum esse existimo, quum Thomas hoc in loco sententiam: quam proferens aperte dicat, formas quidem elementorum nullo modo seruari, sed penitus interire; at qualitates manere remissas & ad mediocritatem redactas: Cæterum parum refert, quid hic, quid ille senserit, satis nobis erit ipsas per se sententias, cuiuscunq. fuisse dicantur: expendere, Præcipua argumenta, quibus vtitur, vel vt potest Scotus, hæc sunt: Primum quidem de formis substantialibus ita argumentatur: non sunt multiplicanda entia sine necessitate; at nulla nos necessitas cogit, vt in mixto ponamus quatuor formas elementorum, sed sufficit vna mixti forma; ergo illæ in mixto ponendæ non sunt: minime sic probat: non est necessarium, eas ponere: propter operationes, quia mixtum habet operationes proprias specie distinctas ab operationibus elementorum; & consequentes solam mixti formam: neque propter qualitates, nam qualitas cuiusque mixti differt:

C

D

E

F

Primum argumentum.

fert specie à qualitatibus elementorum, & satis à forma misti prouenit, atque seruat, nec formis elementorum eget: neque demum propter generationem, quia tam forma misti, quam formæ elementorum habent entitatem sufficientem, vt possint esse termini suæ generationis, & in hoc forma misti non eget formis elementorum, nisi tanquam termino à quo, hic autem in generatione misti recedit: igitur in misto non remanent formæ elementorum. Secundo, si formæ elementorum seruari in misto, mistum non esset vnum; plures enim formæ specificæ constituunt plura indiuidua de categoria substantiæ. Tertio, quamlibet formam specificam consequitur propria quantitas; ergo si quatuor formæ elementorum seruantur in misto, erunt in eodem plures simul quantitates, quod est impossibile. Quarto, duo termini generationis, à quo, & ad quem, simul manere non possunt; at forma misti, & formæ elementorum seruari ut respiciunt vt termini generationis oppositi, quum ex elementis generetur mistum, & ex misto elementa; ergo non possunt in misto formæ elementorum manere cum forma misti. Quinto, sequeretur non esse verum illud Aristotelis dictum, generatio vnius est corruptio alterius, quia quando generatur mistum, nihil interiret, si elementa non intereunt. Quod autem etiam qualitates elementorum penitus intereant, ostenditur duobus argumentis. Primo, quia qualitates insequuntur formas, ergo quod de formis dicitur, idem de qualitatibus dicendum est; atqui formas nullo modo seruari ostensum est; ergo neque qualitates seruari possunt. Præterea, si destructis formis qualitates manerent, accidens idem numero migraret de subiecto in subiectum; subiectum enim accidentis est compositum ex materia & forma constans; quod delecta forma dicitur interire, & adueniente alia forma dicitur aliud compositum generari; ergo mutatur subiectum sub iisdem accidentibus; si qualitates elementorum in misto remanent, hæc autem est migratio, quam impossibile esse omnes Philosophi censuerunt.

Aliorum Latinorum opinio & argumenta. Cap. V.

Quarto sententia est, vt mihi videtur, ceterorum Latinorum, qui de formis elementorum Scoto consentientes dicunt, eas nullo modo seruari, neque integras, neque refractas; sed in qualitatibus ab eo discrepant, has enim putant in misto remanere fractas, & ad mediocritatem redactas: ruerit hanc sententiam aperte Marsilius in 1. libr. de Generat. & ad eandem accedere videntur Thomas, & Egidius, & eam sequitur Ludouicus Buccaferrus, & alii nonnulli recentiores: pro hac opinione, quantum tinet ad formas substantiales, faciunt illa ea-

A dem argumenta, quæ pro Scoto adducta fuere; de qualitatibus vero hi nituntur duobus potissimum argumentis: vnum ex Aristotele sumunt in contextu 84. libri primi de Ortu & interitu, vbi dicit, miscibilia non manere actu in misto, vt corpus & album; neque etiam interire, sed seruari ipsorum vires: quum enim dicat ea non manere actu, significat formas non seruari, etenim per formam res est actu: quum autem dicat manere miscibilium vires, significat seruari qualitates, nam si hæc quoque penitus interirent, nil vtique de elementis seruari in misto, quo modo igitur manere dicerent eorum vires? alterum huiusmodi argumentum accipit ex aliis verbis Aristot. clarioribus in 2. lib. de Partibus animal. cap. 1. vbi dicit, tres in animali esse compositiones; & earum primam esse ex iis corporibus, quæ à nonnullis elementa vocantur, scilicet terra, aqua, aere, ignis; sed statim subiungit, melius fortasse esse, si dicamus, corpora consistere ex viribus elementorum, quam ex elementis ipsis, & virium nomine statim asserit se intelligere qualitates elementares, quas etiam expressè nominat, calorem, frigus, humiditatem, & siccitatem; quas inquit esse materiam mistorum, quum ex his consistant omnia mista; cæteras vero omnes qualitates inquit esse posteriores; & ab his derivatas; proinde non esse materiam corporum, nempe leuitatem, grauitatem, raritatem, densitatem, & alias eiusmodi: igitur clara est Aristot. sententia, quod elementa remaneant, non secundum formas substantiales, sed secundum qualitates; hæc autem quum sint contrariæ, non possunt simul existere integræ; manent ergo fractæ & remissæ: sic igitur conditiones mitionis optime seruantur, miscibilia namque actu in misto non manent, quia formæ non seruantur; manent tam eorum vires, quia seruantur qualitates castigatæ, & fractæ, quod sensus quoque confirmat; sentimus enim mista esse calida, & frigida, & humida, & sicca.

Latinorum disputatio aduersus Auerois fundamentum de formis elementorum. Cap. VI.

Quoniam autem Auerois opinio eo potissimum fundamento nititur; quod formæ elementorum intendi, ac remitti possunt, & hac ratione participant quodammodo conditione accidentium, Latini fundamentum hoc demoliri conantur, quoniam eo sublata, sententia Auerois manifeste corruit. Thomas aduersus Aueroem duobus vtitur argumentis, quorum vno improbat illud; quod Aueroes ait, formas elementorum esse medias inter substantiam & accidens; idque tale est: si hoc esset verum, daretur medium inter duo contradictoria, quod quidem est manifeste falsum: probatur consequens, quia substantia & accidens coniunctam habent oppositionem

Primum argumentum.

Secundum.

Primum argumentum contra Aueroem.

affirmationis & negationis, quatenus accidens est in subiecto, substantia vero non est in subiecto. Altero autem impugnat id, quod Auerroes dicit, formas elementorum suscipere magis & minus, hoc pacto: si id concederetur, esset in substantia continuus motus, quod Aristoteles negat in lib. 5. Physic. sic enim formæ elementorum essent diuiduæ secundum gradus, quemadmodum etiam qualitates; quapropter acquiri possent gradus post gradum, qui esset verus motus. Tertio argumentantur alij: si vera esset opinio Auerrois, sequeretur etiam formas mistorum suscipere magis & minus: consequens est falsum, ut ipse quoque Auerroes confitetur: consequentiam ita probant: in compositione theriacæ, & aliorum similium, illa quæ commiscentur, non sunt elementa, sed mista, quæ omnia seruant in theriaca vires suas, quemadmodum in misto seruantur elementorum vires; itaque oporteret mista quoque theriacam ingredientia in eundem, ac remitti secundum formas suas substantiales. Et quia dicere ad hoc aliquis poterat, non esse validam consequentiam, propterea quod Aristoteles in capite de Mitione loquitur de sola mitione elementorum, non de commitione aliorum, proinde id, quod dicitur, miscibilia manere in misto, de solis elementis intelligendum est: hoc ipsi inquit non esse verum; quia ibi Aristoteles de mitione loquitur vniuersæ, non de illa tantum, quæ est elementorum nam si de sola elementorum mitione loqueretur, debuisset prius de elementorum natura differere, postea vero de eorundem commitione; loquitur ergo de quorumlibet corporum mitione; proinde illa, quæ ab Aristotele ibi dicuntur, omni prorsus mitioni competere debent.

Quartū. Quarto, sic argumentantur; omnis substantia quantumcunq; imperfecta, perfectior est quolibet accidente, quantumlibet perfecto; atqui recipere magis & minus notat imperfectionem, datur autem accidentia, quæ non recipiunt magis & minus, ut patet; ergo nulla substantia recipit magis & minus; hoc enim dato, sequeretur aliqua accidentia esse perfectiora aliqua substantia, quod dicendum non est. Addunt etiam auctoritatem Aristotelis in libro categoriarum, ubi dicit, proprium esse substantiæ non suscipere magis & minus: ad quam, si quis dicat Aristotelem de composita substantia loqui, non de forma, quæ est substantia simplex, obiciunt ipsi hoc dici non posse; quia si formæ elementorum suscipiant magis & minus, ipsa quoque elementa suscipiant magis & minus; quum enim à suis formis elementa confluantur, necesse est, si forma ignis suscipiat magis & minus, ignem quoque aliquid esse magis ignem, quam alium ignem. Et quia videtur Auerroes respondere, Aristoteli ibi loqui de formis tantum perfectis, non de imperfectis, quales sunt formæ elementorum; hanc responsionem dupliciter impugnat.

Secundū.

Tertium

Quartū.

Quintū.

Solutio.

Impugnatio solutio.

Alia solutio.

A Primo, quoniam Arist. ibi de substantia generaliter loquitur, neque excipit imperfectam; quum igitur id, quod generi competit, debeat etiam competere cuilibet speciei, de substantiis quoque imperfectioribus debet Aristotelis dictum verum esse: adde quod Arist. in eo libro quando propriū aliquid adducit, quod non omni competat, solet expresse admonere, id non omni competere; de hoc tamen proprio substantiæ nullam exprimit exceptionem. Secundo, quia Aristot. lib. 8. Metaphysic. context. 10. inquit species esse vt numeros, proinde non suscipere magis & minus, quemadmodum neque numeri suscipiunt magis & minus; quicquid enim alicui numero addatur, vel detrahatur, illa numeri species destruitur; quamobrem si elementa sunt species corporis naturalis, non possunt esse magis vel minus, sed suam essentiam habent in diuisibili constitutam.

C Defensio opinionis Auerrois, & declaratio veritatis. Cap. VII.

HÆ sunt aliorum de mitione sententiæ, & notius disputationis summa, ea est, quam retulimus: in qua considerare quisque potest, in quo huiusce rei difficultas sit constituta. Iam ad veritatis declarationem accedendum est: & quum hæc in recta intelligentia sententiæ Auerrois, quam solam veram esse arbitror, consistat, notanda summo opere est hæc distinctio, quam apud Auerroem legimus 10. Metaphysic. comment. 23. & 6. Physic. 32. & 3. Meteorol. cap. de Iride, medium inter extrema, quod per participationem, seu per compositionem extremorum medium dicitur, duplex est: vnum, quod differt specie ab vtroque extremo, idque ait Auerroes vocari proprie medium, cuiusmodi est rubrum inter album & nigrum; de quo medio non est verum dictum illud, transeuntibus ab extremo ad extremum, necesse est transire per omnia media, vt Auerroes notat lib. 2. de Anima, comment. 105. alterum est medium, quod non differt specie ab altero extremorum; vt si multo albo parum nigri admisceatur, remittitur albedo, & fit minus album, species tamen non mutatur, quia adhuc vocatur album, licet minus album sit: hoc igitur dicitur medium quodammodo inter nigrum, & purum album; improprie tamen, quia non est nisi album, & de tali medio verum est dictum illud; transeuntibus enim continuo progressu ab extremo ad extremum, necesse est per omnia eiusmodi media transire: ideo proprie loquendo, intendi & remitti, latius patet, quum suscipere magis & minus, quamuis ampla quadam significatione accepta confundi soleant; remissio enim aibi esse potest, & absque variatione speciei, & cum speciei variatione: at magis & minus non variant speciem, & comparationem denotant inter illa, quæ sint eiusdem speciei; oportet enim vtrumque esse album, si dicere

Intu
C
si
pat
qua
g
num
pere
cere

aduci sature, qui dixit, miscibilia ita potestate inesse in misto, vt possint iterum separari, heq; dixit inesse hoc eodem modo etiam mistū in misto, necesse est fieri elementa ita remanere potestate in misto, vt seruent aliquid actus; remanent enim cum amissione suarum excellentiarum, id est, remanent aliqui gradus formarum elementarium, & aliqui interierunt, ita vt forma misti realiter nil aliud sit, quam collectio plurium graduū formarum elementarium, quibus accessit noua formalitas, coiuerunt enim in naturam aliam distinctam formaliter à naturis elementorum: & hanc elementorum realitatem in mistis omnibus manentem respiciebant illi priscei Philosophi, qui dicebant, omnia sunt aqua, vel aliud aliquod elementum, vel etiam plura, quæ ab ipsis principia rerum esse statuerentur. Propterea notanda maxime est hæc differentia: dicimus hominem ex elementis fieri tanquam ex materia, dicimus etiam hominem fieri ex femine, tanquam ex materia; sed nomine feminis nil aliud denotamus, quam primam materiam cōpriuatione; sic enim significare volumus materiam primam, quæ sit facta hominis propria per priuationem, peculiariter oppositam formæ humanæ; significatam nomine formæ coniunctæ, quæ est forma feminis, & constituetem proprium terminum à quo generationis hominis, qui in aduētū formæ humanæ recedit simul cum forma feminis coniuncta; at quem dicimus hominem ex elementis generari; dicimus materiam secundam remanentem in homine genito, ita vt non solum primam materiam, sed etiam elementa dicantur modo aliquo remanere, quatenus manent fractæ & castigatæ ipso formæ; manent enim aliqui ipsarum gradus, & aliqui etiam recesserunt, ex qua remissione interit formalitas elementorum, & accessit alia formalitas, quæ est misti, diuersa ab illa. Ex his etiam colligimus, aliam esse remissionem formarum elementarium, aliam qualitarum; nam qualitates recipiunt magis, & minus, proinde remitti possunt vtræque remissione, etiam illa, quæ non variat speciem; aer enim quandoque est magis, quandoque est minus calidus, & tam intensior, quam remissior calor vocatur calor aeris, & est eiusdem speciei; non sic forma aeris, hæc enim remitti quidem potest, non tamen ita, vt seruetur aer, quoniam amisso aliquo gradu, non est amplius forma aeris, sed facta est forma alicuius misti: ideo non est ignorandum, non ex omni remissione qualitatis elementaris fieri remissionem formæ substantialis elementis; nam si semper remissionem qualitatis remissio formæ in sequeretur, elementa ex qualibet seu alteratione interirent, nec possent diu conseruari: quamobrem ob eorum conseruationem decreuit natura formam cuiuslibet elementi non ita esse alligatam certo cuiusdam qualitatis gradui sibi naturali, vt ab illo exi-

A stere nequeat; sed quem ipsa forma sit constituta in indiuisibili, & statutum habeat gradū qualitatis perfecte naturalem, non tamen ob quemlibet recessum ab illo gradu remittitur forma, quod esset interire elementum, sed ad sui conseruationem forma requirit qualitatem non in indiuisibili constitutam, sed in quadam latitudine certis quibusdam terminis conclusa; idque maxime apparet in duobus elementis mediis, potissimum vero in aere; nam eius calor potest notabiliter intendi, & remitti absque vlla intentione, vel remissione formæ substantialis: at si præter statutos latitudinis terminos intendatur, vel remittatur, necesse est formam aeris interire. Ignis vero vix aliquam admittit suarum qualitarum remissionem, cum quæ possit existere; aliquam tamen admittere dicendum est, quem sit necessarium, vt ipse quoque, dum agit, repatiatur absque formæ suæ interitu. Patet igitur, non omnem remissionem qualitatis in elemento facere remissionem formæ, quia remissio formæ semper est cum elementi interitu, at qualitatis remissio non semper. Sed aduersus hoc posset aliquis obicere argumentum illud, quo supra diximus vsū esse Auerroem contra Auicennam: nam dicebat Auerroes; si forma elementi potest integra seruari, ablato aliquo gradu suæ qualitatis naturalis, ergo etiam ablato alio, proinde & ablati omnibus, quia de quolibet gradu eadem est ratio: hoc igitur eodem argumento videtur ostendi posse, formam elementi non posse integram seruari cum remissione qualitatis, quoniam huius cōtrarium voluit Auerroes hoc argumento demonstrare. Ego vero hæc in resum in opinione multorum, qui putant argumentum hoc Auerrois aduersus Auicennam nihil habere roboris, licet sententia illa Auicennæ falsa sit: etenim inefficax est ratio à diuisis ad coniuētum: potest quidem existere forma elementi sine quolibet gradu qualitatis separatim accepto, sed non propterea sine omnibus simul, vt aer fortasse seruari potest sine vno, vel sine duobus gradibus sui naturalis caloris, at non sine tribus; quemadmodum scammum quadrupes stabit sine vno pede, & quolibet vno ablato stabit, quia de singulo eadem est ratio, dummodo quilibet seorsum accipiat, manentibus aliis; sed duobus ablati, non amplius stabit. Nisi pro Auerrois defensione dicamus, ipsum loqui de remissione graduum qualitatum extra statutos limites, hoc enim constituendum videtur iuxta opinionem Auicennæ: quia si formis elementorum integris seruatis (vt ipse dicit) non sunt tamen elementa, sed est genitum mistum, videtur esse necessarium, vt dicat, qualitates esse fractas extra latitudinem naturalem: & hac ratione verum est id, quod Auerroes dicit, eandem esse rationem de vno gradu, ac de omnibus, nempe de vno, qui sit vltra limites naturales; quoniam est contra elementi naturam & excedere vno, & excedere duo-

Alio modo elementa sunt materia hominis, alio modo semen est materia hominis.

Alio modo forma remittitur, alio qualitates.

Ar. me. Au. in. cor. usc.

Defen. argum. in. Au. rom.

re duobus, & omnibus excedere, quia nullo horum modo feruari elementum potest: itaq; si hoc intelligat Auerroes, potest eius argumentum defendi. Auerroista vero absq; dubio decipiuntur, putantes argumentum illud absolute quoq; validum esse, quum sit inerus cauillus.

Quod ea, quæ hætenus declarata est, sententia, Auerrois fuerit.

Cap. VIII.

HOC modo, quem hætenus declarauimus, defenditur optime opinio Auerrois, eaque sola vera est, dum sic intelligitur, quod autem Auerroes ita intellexerit elementa in misto manere fracta, & formas elementares castigatas cum mutatione speciei, non est quod in demonstrando laboremus; est enim clarissimum legitibus commentarium illud 67. libri 3. de Cælo, cuius verba non referimus, sed aliis considerata relinquimus. Notandum etiam est alius apud Auerroem locus in comment. 23. lib. 10. Metaphysic. vbi duo illa mediolorum genera ponit; vnum, quod ab altero extremo non differt specie, sed solum secundum magis & minus; alterum vero, quod specie differt ab utroque extremo: deinde subiungit esse ibi motum, vbi est magis, & minus. vbi vero omnia media differunt specie ab extremis, ibi non esse motum, ex his autem duabus propositionibus colligitur in secunda figura hæc conclusio, ergo vbi omnia media differunt specie ab extremis, ibi non est magis & minus: quoniam igitur mista omnia ab Aristotele vocantur media inter elementa, & ab elementis specie differunt, sententia Auerrois est; elementa non recipere magis & minus, sed intendi & remitti eü variatione speciei: sic igitur intelligenda sunt ea, quæ alibi dicuntur ab Auerroë, præsertim in comment. 67. lib. 3. de Cælo, vbi etiam notare possumus objectionem, quam contra se affert, & eius solutionem; obiectio enim est illa vulgata, sequeretur formas substantiales recipere magis & minus, quod Aristor. aduersatur: solutio autem Auerrois non illa est, quam ei multi tribuunt, vt excipiat formas elementorum tanquam imperfectas, & afferat eas recipere magis & minus: non enim concedit Auerroes eas recipere magis & minus, sed veritatem declarans inquit, ex admiftione formarum elementarium prouenire aliam formam, sicut ex commiftione albi & nigri sunt multi colores medii: sic autem significat formas elementares remitti ea tantum remissione, quæ speciem variat, non illa, quæ facit minus tale in eadem specie; iam enim dixerat in alio à nobis notato loco, vbi media differunt specie ab extremis, ibi non esse magis & minus; differre autem mista ab elementis specie afferit aperte Auerroes, dum ait, ex admiftione formarum elementarium prouenire aliam for-

A mam, quod etiam clare dicit, vtens exemplo colorum: nam colores medii differunt specie ab extremis, vt alias in comment. 32. lib. 6. Physic. ipsemet dixerat: quo etiam in loco inquit media hæc differentia specie ab extremis non esse nisi finita numero, sicut enim patet, necessarium esse, vt finita sint species mistorum, nec possint esse infinita. Rationem autem cur formas elementares ita possint intendi & remitti, & migrare in formas mistorum, refert Auerroes in harum formarum imperfectionem, dicens eas in hoc similes esse accidentibus quodammodo; non suat enim omnino similes quum non recipiant magis & minus vt accidentia, sed solum quatenus modo aliquo intendi ac remitti possunt, quod non competit aliis formis substantialibus. Hæc est absq; dubio opinio Auerrois, & ipsa rei veritas, quam ego diu existimaui nullum Auerroistarum assequutum fuisse; quum enim vti non sint ea distinctione, qua nos vti sumus, & ea quidem non à nobis inuenta, sed ab ipso Auerroë posita, non potuere se penitus à magnis difficultatibus explicare, nec plene Auerrois sententiam tueri: sed quum mihi & ipsa rei natura, & consideratio verborum Aristotelis & Auerrois hæc sententiam suggestisset, res enim pene ipsa loqui videtur: postea contigit, vt quum de hac re publice in Patavina Academia differuissem, quidam discipulus meus valde eruditus, & ex Carmelitana familia religiosus, lætus ad me accedens dixerit, eandem fuisse sententiam Ioannis Baconii Doctoris sui, & locum notauit, quem fateor me antea non animaduertisse; quanquam semper Baconii scripta libentissime legi, & illius viri doctrinam plurimi feci: quum igitur statim locum illu aude legissem, qui est in lib. 3. Sentent. distinct. 16. non potui non eius summum iudicium maxime per admirari: non potest enim melius, aut exquisitius huiusce rei veritas declarari, quam ibi declaratur à Baconio, qui etiam re, vt in aliis quoq; facere solitus est, solidissime philosophatur, & ex ipsa rei natura veritatem petit. In prædicto autem loco ipse non modo distinctionem illam mediolorum, quæ apud Auerroem clare legitur, ad huius questionis solutionem applicuit, quod cæteri Auerroista non fecerunt; sed etiam vsus est eisdem vocibus, quas ego ad rem hanc declarandam excogitaueram, realiter, & formaliter, realitatem enim eandem formarum elementarium inquit esse in elementis, & in misto; sed diuersas formalitates, prout varias species constituunt: & ne eandem rem fateri videatur esse elementum, ac mistum, inquit, non esse in misto realitatem formarum elementarium, sed esse in misto realitatem eandem, quæ fuit realitas formarum elementarium, eadem enim res est, quæ fuit elementa, & nunc est mistum, sed mutata est formalitas, proinde etiam species, quæ omnia verissime dicuntur.

Io. Baconius.

Confirmatio prædictæ sententiæ ex dictorum Aristotelis consideratione.

Cap. IX.

Hanc, quam declarauimus, Aristot. fuisse sententiam, ostendere facile possumus variis in locis ipsius dicta considerando. Primum quidem illa, quæ dicuntur in postremo capite libri primi de ortu & interitu, huic soli sententiæ attestantur: nam in contextu 89. inquit, miscibilia non mutari aliterum tantum in alterum, sed vtrumque in alterum, ita vt non alterum ipsum generetur, sed medium, & commune; medium enim & commune non appellaret, nisi aliqua ex parte retineret vtriusque naturam; & hoc commune inquit esse aliud, & differens specie ab extremis: hæc autem non habent locum, nisi iuxta opinionem Auerrois à nobis declaratam; quæ enim fieri potest, vt simul aqua mutetur in ignem, & ignis in aquam, ita vt id, quod generatur, nec sit ignis, nec aqua, sed quid medium, in quo ambo illa seruentur, nisi eo, quem prædiximus, modo: mistum enim differt specie ab igni, & ab aqua, & participat gradibus naturæ vtriusque, quum tamen ipsum sit vnus tantum natura. Inquit etiam ibi Aristoteles in contextu. 84. miscibilia nec omnino remanere sicut corpus album, quæ integra penitus coniunguntur; neque etiam interire, sed seruari vires ipsorum; vires autem intelligit realitates formarum elementarium, quæ secundum aliquos gradus seruantur; nam statim subiungit; inde fieri vt possint iterum separari, nam adiectis cuiuslibet illis gradibus, qui abiuncti fuerant, suscipiunt iterum pristinam formalitatem, & dicuntur ex misto elementa generari, hoc enim facilius est quam formalitatem, & realitatem totam elementi produci, sicuti quando ex aqua generatur ignis; non enim diceret Aristoteles ignem commistum fuisse aquæ, & postea separatum, quia nihil formæ ignis in aqua inerat; nec potest vlla aduersariorum seu proteruitas, seu cauillatio recte interpretari verbum illud, separari; non enim dicuntur separari, nisi illa, quæ ita erant coniuncta, vt modo aliquo inessent actus; nec Aristot. aliunde colligit ea posse separari, nisi ex eo, quod dixerat, miscibilia non penitus interire: sed adhuc clarius loquitur Aristoteles in contextu 48. libri secundi, dum ait; quando in duorum elementorum congressu vnus est absolute actus, & alterum poteitate, non est mistio, sed huius generatio, huius vero interitus; at quando neutrum omnino interit, sed modo aliquo calidum factum est frigidum, & frigidum est factum calidum, & neutrum est actu absolute, sed transit vtrumque in quoddam medium, tunc est mistio: non vult igitur Aristot. elementa in misto ita esse poteitate, vt nihil retineant sui actus, sed ita poteitate, vt etiam actu; non possunt autem esse actu, nisi per suas formas;

A quare putauit Aristot. formas elementorum aliquo modo seruari in misto; & ibidem aperte inquit, elementa in mistione solas amittere excellentias suas, & frangi, nec penitus interire. Illud autem est semper animaduertendum, Aristotelem formas elementorum non aliis nominibus appellare, quam nominibus suarum qualitatum: ideo quando in iis libris qualitates nominat, non est credendum, eas vt accidentia à formis distincta nominari, sed sumi loco formarum, quia formæ elementorum per has qualitates agunt extra se: quando enim Aristoteles dicit, elementa symbola facile mutari inuicem, vt aquam in aerem, mutato frigidum in calidum, & manente humiditate; si intelligamus in solis qualitatibus mutationem fieri; ita vt non in formis substantialibus, non erit generatio, qualem vult Aristot. eam mutationem esse, sed sola alteratio; nisi enim mutetur forma substantialis aquæ, non fit aer, sed manet aqua, licet facta calida; formas igitur præcipue respicit Aristoteles, & inquit has non penitus interire, sed solū excellentias suas amittere. Propterea etiam primo capite libri secundi de partibus animalium, quando dicit, mistum constare potius ex viribus elementorum, quam ex elementis ipsis, & vires inquit esse calidum, frigidum, humidum, & sicum, per hæc non intelligit nisi formas elementorum, & significare vult elementa non remanere secundum suum esse formale, quum iam per mistionem suas formalitates amiserint, & ita non ex elementis proprie loquendo constare mistum, sed potius ex eorum viribus, hoc est, ex realitatibus formarum elementarium, quæ aliam formalitatem susceperunt: hoc autem ibi est manifestissimum, quum Aristoteles dicat, calorem, frigus, humiditatem, & siccitatem materiam esse mistorum corporum; nam si hæc vt accidentia accipiantur, dici non possunt materia corporum, quia materia non est nisi substantia, proinde mista non ex his qualitatibus vt ex materia constare dicuntur, sed ex ipsa substantia elementorum, quæ ab eorum formis constituitur: quod si etiam qualitates dicuntur formæ elementorum, quatenus constituunt elementa vt elementa sunt, id tamen non est nisi præsuppositis formis substantialibus; has enim si abiungamus, euanescit officium qualitarum, quæ non amplius materiam mistorum constituunt. Considerandum præterea est, tum in eo loco, tum in contextu. 84. libri i. de ortu & interitu Græcum nomen, *διναμεις*, quo ibi Aristoteles vtitur, vbi Latinus codex habet, virtutes, seu vires; nam *διναμεις*, significat etiam propriam rei naturam, significat etiam poteitatem, quæ respicit actum: quare optime vsurpatur ad significandas formas elementorum fractas, & poteitatem habentes ac totam suam perfectionem. Per hæc et optime declaramus modum, quo Aristot. in illo postremo cap. lib. i. de ortu & interitu mistionem

*Virt
elem.
toru
modi
sint
relli
da.*

διναμεις

istionem

stionem fieri statuit: inquit enim miscibilia primum debere se mutuo diuidere in partes paruas, ideoq; oportere ea esse liquida, vel aliquid saltem ipsorum, vt possit aliorum partes penetrare, & ita diuidi ac diuidere in paruas partes; nec dicit in minimas, quia id verum non esset, neq; enim absolute minimum intelligi posset, neque minimum naturale, nam minimum absolute non datur, quum omne quantum sit diuiduum in infinitum; minimum vero naturale datur quidem, vt ait Aristot. in 1. Physicæ auscultationis disputans contra Anaxagoram, & est illud vltimum, in quo potest forma seruari in diuisione cuiusq; corporis naturalis; est enim necessarium peruenire ad paruum particulam, quæ vltimus quidem diuidi potest vt quanta, at si diuidatur, non potest forma amplius seruari in talia igitur minima si intelligeremus diuisionem miscibilium fieri in ipsa mistione, oporteret æquales semper inter se esse portiones omnium miscibilium, seu eandem in omnibus mistis esse illorum mensuram, & proportionem inter se, quod minime verum est; sed oportet vnum aliis dominari, variumque esse dominium, & variam elementorum proportionem pro diuersis mistorum naturis. Facta igitur miscibilium diuisione mutua in partes paruas, necesse est, vt propter qualitarum inter se contrarietatem fiat inter ipsa actio & passio mutua, per quam elementa se mutuo frangant, & ad mediocritatem redigant: quod quidem possumus cum Aristotel. in duobus miscibilibus considerare, id enim pluribus quoque accommodari poterit; itaque si generandum sit mistum, quod sex gradibus referat naturam terræ, duobus autem naturam aeris, fiet actio mutua inter particulas terræ, & particulas aeris, & aer naturam terræ, quam in octo gradibus consistere statuimus, imminuet duobus gradibus, ita vt sex gradus terræ remaneant; terra vero tanquam præualens detrahet de natura aeris sex gradus, vt duo tantum relinquatur; & sic tam particula terræ, quam particula aeris erit facta eiusdem naturæ, quia vtraque redolebit sex gradus naturæ terræ, & duos naturæ aeris; & singula nec terra amplius erit, nec aer, sed quiddam medium, vt aurum: hæc igitur ratione quælibet pars misti est mista; quælibet enim pars est aurum, neque est amplius aer terræ appositus, sed & aer, & terra mutata in aurum retinens ex parte naturam terræ, & ex parte naturam aeris; quoniam vtriusque elementi formæ fractæ, & castigatæ migrarunt in formam mediam, quæ est forma auri. Sic etiam qualitates se mutuo castigant, & fit qualitas vna mediæ, quæ cuiusq; misti temperatura appellatur. Præterea confirmatur etiam maxime hæc sententia per ea, quæ ab Arist. dicuntur in context. 10. & Metaphysic. quem locum aduersarij contra nos adduxerunt; inquit enim species esse sicut numeros, quia numero dempta vnitate manent a-

A. liæ vnitates realiter, sed mutata est formalitas, & facta alia species numeri: quemadmodum igitur numeris detractio, & additio fieri potest manentibus iisdem realiter vnitatibus, quæ relinquuntur; sed mutata specie numeri; ita formæ elementorum intensionem, & remissionem recipiunt, ita tamen vt mutetur formalitas, & fiat alia species, licet aliqui earundem formarum gradus seruentur; quod est seruari realitatem graduum formarum elementarium, sed formalitatem, ac speciem mutari: quod idem in numeris euenire videmus; propterea ad rem hanc declarandam maxime accommodatum est exemplum numerorum, quod ibi ab Aristotel. consideratur.

Confirmatio eiusdem sententiæ auctoritate Græcorum interpretum. Cap. X.

E. Andem sententiam Alexander & Ioannes Grammaticus sequuti sunt. Alexander enim in libello suo de mistione declarat quomodo mistio fiat, inquit, miscibilia inter se mutuo agunt & patiuntur; sed neutrum interimit alterum penitus, quia prius desinit posse agere, quam prorsus verterit alteri in naturam suam; quare mistio est mutatio quædam sine interitu: non vult igitur Alexander elementa interire, & aperte dicit ea non amittere nisi excellentias suas, quæ est remanere fracta; & hebetata: postea dicit mistum non esse aliquid ex miscibilibus, sed esse illa omnia potestate: nisi igitur inuicem pugnent Alexandri dicta, significat elementa amittere suas formalitates, & suum esse specificum; quia si hoc retinerent, iam mistum esset actu ignis, & aer, & aqua, & terra, seruare tamen suas realitates, hoc est, non prorsus interiri: nam postea quoque declarat quomodo mancant potestate in misto, inquit, sunt potestate, quoniam exiguo egent auxilio, vt recuperent naturam suam; quum enim non tota sit amissa, sed solum hebetata, possunt per additionem eius, quod amissum erat, redire in suam naturam integram, propterea (inquit) non omnino generatione & interitu indigent vt separentur, sed mutatione aliqua. Itaque arbitratur Alexander formas elementorum non esse in misto penitus potestate, sicut in prima materia, & sicut in semine humano est potestate forma hominis; sed potestatem intelligit, quæ coniunctum habeat aliquid actus, at non integrum actum: ideo hanc integritatem postea acquiri dicit per illam mutationem, qua mistum in elementa dissoluitur, eamque non esse omnino generationem, sed mutationem quandam, quæ est dimidiata quædam generatio: non est autem ignorandū, qualis sit hæc mutatio, qua mistum in elementa dissoluitur, & qua ex elementis generatur mistum, ne forte opinemur, eam non in substantia, sed in solis accidentibus mutationem esse, quæ dicitur alteratio; quinimo est substantia.

Alexander.

Mistio, est misti dissolutio est mutatio substantialis.

sta-

stantialis mutatio, neque ad aliam mutationis speciem redigitur, quam ad generationem & interitum: nam si horum corporum formalitates spectemus, est perfecta generatio, & perfectus interitus, nam penitus intereunt in mixtione formalitates elementorum, & producitur noua formalitas, quæ est mixti; vel interit formalitas mixti, & generantur formalitates elementorum, quando mixtum in elementa dissoluitur: at si realitatem tantummodo respiciamus, non est perfecta generatio, nec perfectus interitus, quem admodum antea declarauimus: idque respexit Alexander, quando dixit esse dimidiatam generationem, imo & Arist. ipse, quando in capite de mixtione dixit, *miscibilia non penitus interire, sed aliquo modo seruari.* Notat autem ibidem Alexander quoddam summa animaduersione dignum, atque uerissimum: quoniam enim dicente Aristotele miscibilia posse ex mixto iterum separari, credere aliquis poterat elementa redire eadem numero, quæ prius in mixtionem uenerant; ideo nos monet ea non redire penitus eadem, sed alia secundum numerum, eadem autem secundum speciem tantum: quum enim proprias formalitates amiserint, & deserint esse ignis, aer, aqua, terra, hæc ratione interierunt; id autem, quod semel interiit, iuxta opinionem Aristotel. non potest eodem numero inquam redire: igitur quando iterum separantur, redeunt eadem secundum speciem, idque satis facilliter, quia non totã suam naturam, id est, non totã realitatem amiserunt. Ex his colligere possumus, non eadem esse hanc separationem elementorum ex mixto, atque illam, quæ ex mera congregatione dicuntur aliqua separari absque ulla mutatione, ut quando ex acero critici grana separantur: hæc enim eadem numero sunt, facta separatione, quæ prius in compositione, & ante compositionem erant, quia nulla est facta naturarum mutatio; & elementa separantur à mixto, in quo non omnino erant actû, proinde separantur cum alteratione, quæ non est absolute in accidentibus, sed est dimidiata quædam generatio, talem enim alterationem Aristotel. in definitione mixtionis intellexit; non enim fieret naturarum unio, & plurium reductio ad naturam unam, si seruat penitus formis substantialibus in solis accidentibus mutatio fieret; non possunt igitur elementa ex mixto ita separari, ut redeant eadem numero, quæ in mixtionem uenerunt. Eiusdem sententiæ fuit absque dubio Ioann. Grammaticus in interpretando capite de mixtione in calce libr. 2. de ortu & interitu: ibi enim in contextu 82. declarans quomodo miscibilia sint potestate in mixto, inquit, non sunt penitus potestate respectu actus primi, quem admodum quando dicimus aquam esse potestate aerem; neque sunt potestate respectu secundi actus tantummodo, sicuti quando dicimus, Geometram dormientem geometrizare potestate;

A quum habeat actum primum perfectum; sed tertio modo medio, ut quando dicimus Geometram ebrium habere potestatem geometrizandi, nam habet quidem actum primum, id est, habitum Geometriæ, sed obfuscatum, & impuratum, ideo non perfecte geometrizat: sic elementa sunt in mixto secundum actum impuratum, qui coniunctam habet potestatem ad ipsi scendi suam integram perfectionem. Hoc idem dixit Ioannes in context. 84. ubi etiam aperte asserit, elementa in mixtione non totam suam formam amittere, sed solum excellentiam & complementum suæ formæ, proinde remanere in mixto formæ elementorum incompletas, & imperfectas: elementa igitur secundum Ioann. Grammaticum non penitus potestate in mixto sunt, sed & actû, & potestate, quatenus naturam suam non perfecte seruant. Deinde etiam in contextu 89. inquit, miscibilia non prorsus interimerent se mutuo, sed solum frangere mutuo excellentias suas, ita ut medium quoddam remaneat, quod ex parte redolet naturam singulorum; quam Arist. quoque sententiam fuisse iam ostendimus: quæ propter de Græcorum opinionem non est dubitandum.

Solutio argumentorum pro Auicenna ad ductorum. Cap. XI.

Veritate declarata, omnia aliorum aduerfantia argumenta soluenda sunt; & primo loco illa, quæ pro Auicenna adduximus. Ad primum igitur concedimus, formas elementorum manere in mixto: sed quum dicit, non possunt intendi, aut remitti, quum sint substantiales, ergo manent integræ, negamus antecedens; iam enim docuimus quomodo intendantur, ac remittantur formæ elementorum, & quomodo neque intendi, neque remitti possint. Ad secundum dicimus, Aristot. non ideo dixisse, alteratorum, quod putauerit mixtionem esse meram alterationem in accidentibus absque ulla substantiæ mutatione, sed quia si dixisset, corruptorum, perfectum miscibilium interitum intelligere potuissimus; quod aduersaretur iis, quæ prius dixerat, nempe miscibilia non interire, sed seruari in mixto: maluit ergo dicere, alteratorum, ad significandam alterationem cum aliqua mutatione substantiæ, siquidem absque hac non fieret illa unio, quam esse ipsam mixtionis essentiam iam diximus. Ad tertium & ad quartum dicimus, omnia esse concedenda; iis enim ostenditur elementa manere in mixto, sed non ostenditur manere integræ. Ad quintum petenda est responsio ex iis, quæ scripsimus alias de motu grauium & leuium: illud enim, quod Arist. dixit, mixtum moueri iuxta elementum præualens, non ita est intelligendum, ut forma elementum præualens dicatur integra esse in mixto, & ita actû mouere mixtum; sed intelligendum est, non esse in mixto aliud moues;

Elementa non separantur à mixto eadem numero.

Io. Gram.

Ad p. 72.

Ad s. dum.

Ad r. riam. Ad q. riam. Ad q. riam.

nisi ipsam misti formam, quæ magis redolet formam elementis præualens, quam aliorum, ideo eo motu mouet, quo illa: hoc ergo significauit Aristot. qui non dixit mistum à præualente elemento moueri, quasi mistum, seu eius forma sit mouens; sed dixit moueri secundum præualens elementum: Ad sextum respondemus, mistionem, & generationem misti differre quidem ratione, sed re idem esse; non potest enim vera mistio fieri, quin misti generatio fiat: quomodo autem differant ratione, alibi considerabimus: nunc satis est si dicamus, mistionem vocari ratione graduum miscibilium, qui seruantur, vocari autem interitum elementorum, & generationem misti ratione graduum deperditorum, sic enim est generatio misti, & destructio formalitatum elementorum. Ad postremum dicimus: nil aliud esse dissolui mistum in elementa, quam elementa facile recuperare gradus deperditos, propterea quod non omnes gradus interierunt: ex hoc igitur nil aliud in ferrum quam non fuisse in misto elementa integra, sed fracta; sicut enim dissoluitur mistum in elementa per amissionem graduum recuperationem, ita generatur mistum ex elementorum compositione per eorundem graduum amissionem.

Solutio argumentorum Scoti.
Cap. XII.

AD primum Scoti negamus sequi id, quod ipse infert, multiplicari entia sine necessitate: sequeretur quidem, si cum nonnullis dicemus, formam misti esse additâ formis elementorum, & re distinctam ab illis in ipso misto; at nos asserimus, solam misti formam sufficere ad mistum constituendum, & ad omnes operationes edendas, sed ad hanc esse necessariam formas elementorum, quum sit idem re, quod illæ; proinde illis penitus sublatis nulla misti forma possit existere: tanta igitur est necessitas formarum elementarium in misto; quanta ipsius formæ misti, quum hæc non distinguatur ab illis, sed sit illæ omnes ad unitatem redactæ per mistionem. Ad secundum negamus consequens; nam formæ elementorum non manent in misto ut quatuor formæ, sed ut factæ vna, siquidem multis realitatibus aduenit vna formalitas, proinde mistum est vnum: Ad tertium similiter negamus consequens; nam post elementorum congressum non sunt amplius in misto quatuor quantitates, sed vna ex omnibus facta est; quid autem absurdi, si ex pluribus quantis coniunctis vnum quantum fieri asseramus: vt autem omnis fallacia detegatur, animaduertendum est, quantitatem in se qui naturam materię & illi esse coæquam, terminos autem quantitatis cuiq; rei præscribi à sua forma: quoniam igitur in mistione describunt formalitates elementorum, & vna misti formalitas producta est, factum etiã est vnum

A quantum ex quatuor materię portionib. quantis simul iunctis, quibus vnici termini sunt præscripti à forma, quæ vna tantum est, non plures, nempe forma misti: quum igitur vnici sint termini totius illius quantitatis, vna est quantitas. Sed imaginatus est Scotus, nos dicere formas elementorum manere in misto integras; & cum eis manere proprios terminos à singula forma tributos suæ portioni materię: quod quidem nos non dicimus, quia neque verum, neq; imaginabile est. Ad quartum dicimus, totum esse concedendum; nam formæ elementorum prout elementorum formæ sunt, in generatione misti sunt terminus à quo, nõ terminus ad quem, nec possunt simul esse cum forma misti, quia non potest eadem res esse simul mistum & elementa: terminos igitur generationis oppositos simul existere non dicimus; quamuis enim eadem sit realitas formæ misti, & formarum elementarium, diuerse tamen sunt formalitates, & hoc satis est ad distinguendos generationis terminos, à quo, & ad quem; siquidem termini sunt ipsæ formalitates, quæ nunquam simul existunt. Ad quintum negandum est consequens: quum enim in generatione misti intereant formalitates formarum elementarium, & ita desinant constituere elementa, & incipient constituere mistum differens specie ab elementis, generatio misti est interitus elementorum; pereunt enim formæ, quatenus formæ elementorum sunt, & subeunt nouam formalitatem, & ita fit alia forma. Ad primum de qualitatibus patet responsio ex iis quæ dicta sunt, negamus enim, formas elementorum penitus interire: quare si ita manere, vel non manere qualitates debent, vt formæ, qualitates quoque elementares in misto fractæ, & castigatæ remanent. Ad alterum negamus consequens: quum enim subiectum, in quo accidentia inhærent, sit prima materia, vt aliàs demonstrauius, & in misto eadem materię portio maneat, quæ in elementis fuit, qualitates non migrant in aliud subiectum; sed potius idem earum subiectum remanet. Sed eo inualidius hoc argumentum est; quo nos dicimus forma: quoque substantiales aliquo modo seruari, quocirca ne fingi quidem potest migratio vlla accidentis de subiecto in subiectum.

Solutio argumentorum Thomæ & aliorum
Latinorum. Cap. XIII.

AD primum Thomæ sumptum ex verbis Aristot. in contex. 84. lib. 1. de generatione, & ad secundum acceptum ex primo capite secundi de partibus animalium, dicemus, omnia esse concedenda; quatenus ostendunt qualitates seruari factas, & castigatas, & ad vnam mediam redactas: sed quatenus ostendere se putat, formas elementorum substantiales nullo modo seruari, negamus eam esse mentem Arist. dū ait vires ele-

Ad quartum.

Ad quintum.

Ad sextum.

Ad septimum.

In libr. de communi re- rum gene- rat.

Ad primum.

Ad secundum.

mentem.

mentorum manere, vt velit solas qualitates feruari sine formis: iam enim diximus, per vires elementorum ibi significari gradus formarum elementarium remanentes, hoc est, realitates feruitas sub alia formalitate, vt antea locos illos interpretantes declarauimus. Cetera quoque argumenta quibus Latin euertere nituntur fundamentum Auerrois de formis elementorum, facile soluantur. Ad primum enim, quo Thomas inserti illud absurdum, ergo daretur medium inter duo contradictoria, negamus consequentiam ad probationem autem possumus cum Bucecafero dicere, Auerroem non statuere formas elementorum absolute medias inter substantiam, & accidens, sed inter formas substantiales perfectas, & accidentia: hæc autem non sunt contradictoria, quoniam inter accidentia, & formas substantiales perfectas sunt formæ substantiales imperfectæ. Sed considerare præterea possumus, Auerroem non dicere eas esse vere medias, sed dicere, quasi medias; nullum enim datur medium inter substantiam, & accidens; nec formæ elementorum ita dicuntur medix, vt sint medix per participationem, vel per negationem extremorum, sed solum per quandam similitudinem, seu participationem conditionis alterius extremi: quam cum reuera contineantur sub altero extremo, & in formis substantiabilibus numerentur; similes tamen sunt accidentibus in hac conditione, quod modo aliquo intenduntur, ac remittuntur, citi non omnino vt accidentia, & hac conditione ipsæ inter omnes formas substantiales solæ participant. Ad secundum Thomæ, quo illud aliud absurdum inferebatur, ergo in substantia daretur continuus motus; nonnulli recentiores respondent, hoc non sequi, propterea quod si debeat fieri verus motus, non solum requiritur vt forma intendatur, & remittatur, sed etiam vt subiectum sit ens actu, sicut ait Aristotel. in 3. Physic. subiectum autem formæ elementi est prima materia, quæ est ens potestatis: quare ad hanc formam non est motus. Sed hæc responsio vana est, & nullo modo est admittendum id, quod isti concedunt, dari mutationem continuam secundum Auerroem ad formam substantialem, ita vt forma elementi acquiratur paulatim, & per gradus, & in tempore, sicut etiam qualitates; quod quidem Auerroes nunquam concederet, qui putauit omnem formam substantialem acquiri subito, & totam simul; quare aduersariis suis esset ad hoc euidentissimum absurdum nos duxisse. Adde quod hoc cancello non videtur negari posse cum esse verum motum, esset enim a forma imperfectiore ad perfectiorem, à remissa ad intentum; & tali mutationi omnino competeret definitio motus in 3. Physic. tradita, vt cuique eam consideranti patet: quum enim omnes dicant, generationem sub ea definitione non contineri, nisi comprehensa præuia alteratione; ta-

A men secundum istos definitio illa competeret generationi acceptæ etiam pro sola introductione formæ substantialis, quod quidem nullus philosophus diceret: patet autem in ea definitione non poni conditionem illam, quod motus habeat subiectum ens actu, licet hæc ex ea definitione colligatur, quatenus definitio illa non competit tenera diminutioni, quæ fiat secundum accidentia, quia hæc sola fit cum successione, & in tempore: quod si cum istis concederemus, etiam formæ substantialis introductionem hoc modo per successione fieri, vanum esset negare eam esse verum motum. Reiecta igitur hac solutione, nos eam accipere debemus, quam ponit, ac declarat optime Ioannes Baecconius in memorato loco: est enim neganda consequentia, propterea quod nullus datur in substantia verus motus, quo forma elementi paulatim, & per successione adueniat, vel recedat, ita vt eadem seruetur species in categoria substantiæ, sed quum forma elementi remittatur cum variatione speciei, cuiuslibet gradus mutatio est variatio speciei, & singulus gradus, quo adueniente, vel recedente generetur elementum, vel mistum, aduenit, seu recedit non in tempore, sed subito, & post alterationem præuiam, quæ est verus motus: nam in fine alterationis fit momentatio temporis accessio, vel remotio illius gradus, quæ est generatio subita, nec potest appellari motus: id autem quod Thomas imaginatur, vtique sequeretur, si nos alitereremus, formam elementi intendi, & remitti absque variatione speciei, paulatim enim generaretur elementum, & pars formæ accederet post aliam partem intra speciem eiusdem elementi: sed quum singula mutatio gradus fiat momento temporis post præuiam alterationem in tempore factam, & in illo momento dicatur accedere illa formalitas, quare constituitur, non sit generatio substantialis, nisi subito: hoc significauit Auerroes in Comment. 23. decimi Metaphysicorum, quando dixit, vbi est magis & minus, ibi est motus; at vbi omnia media differunt specie ab extremis, ibi non est motus, quoniam singulum horum est constitutum in indiuisibili: licet enim realitas formarum elementarium sit diuisua in gradus, in singulis tamen gradibus consistunt nouæ formalitates, quæ singulæ sunt indiuisuæ, & acquiruntur subito post præcedentem alterationem factam in tempore. Ad tertium; quando alii dicebant, ergo formæ mistorum intendi, & remitti possent; negandum est consequens: dicimus enim, nullam dari proprie dictam mitionem, nisi elementorum, theriaca vero vel non habet veram mitionem, vel si habet, ea est mitione elementorum, non mistarum theriacam ingredientium, hæc enim constabant ex elementis, & eorum formæ constabant ex realitatibus formarum elementarium, hoc est, ex illarum

Ad primum con
tra Auer
roem.

Quomodo forma
elemento
rum sint
media.

Ad secundum
re
sponsio
recentiorum.

Consultatio.

Ver
tio
Bac

Ad
tium

Omn
ra m
est cla
scrum

larū gradibus fermatis ſub formalitate miſti; & quia horum graduum in ſingulo niſto certa, & ſtatuta eſt proportio, & aliam hoc niſto, aliam in illo, ideo ex plurium miſtorum compoſitione variatur proportio, & proenit aliud niſtum; & quia cuiuſque naturalis corporis formalitas ſive ſimplicis, ſive miſti indiuidua eſt, nec poteſt intendi, vel remitti, niſi interimatur; realitas vero diuidua eſt in varios gradus, & eſt præcipue elementorum, miſtorum vero per participatiōnem; ideo ſolis formis elementorum attribuitur intentio, & remiſſio, non formis miſtorum, quia natura ſtatuit elementa vt materiam miſtorum, non niſtum vt materiam miſti; & elementa ſunt materia miſtorum ratione ſue realitatis diuiduæ per gradus, quoniam ſine tali diuiſibilitate non poſſent eſſe materia miſtorum: hoc videtur ſignificaffe Ariſtoteles in context. illo 10. libri octauo Metaphyſicor. quem antea contra nos aduerſarii adduxerunt inquit enim ſpecies eſſe ſicut numeros: quod declarans ſub iungit *ſicut i numerus non habet magis & minus, ſiue neque ſubſtantia, que ſecundum formam eſt: ſed ſi qua ſubſtantia ſeſcipit magis & minus, ea eſt, que ſecundum materiam eſt*. ſignificat enim formam ſubſtantialem indiuiduam eſſe quatenus eſt forma, & eſſentia; & huiſmodi ſunt etiam formæ elementorum quatenus conſtituunt elementa, nec datur ignis, qui ſit magis ignis, quam alius ignis: ſed eadem elementa quatenus ſunt materia miſtorum, & ratione realitatis ſuarum formarum abiuncte mente ab omni formalitate, intenduntur, & remittuntur ſuſcipiendo varias formalitates: denotat ergo ibi Ariſtotel. aliquam eſſe ſubſtantiam, que intenditur, & remittitur. ſumit enim magis & minus in ampla ſignificatione pro qualibet intentione & remiſſione, & talem ſubſtantiam inquit eſſe illam, que eſt materia, dum conſideratur vt materia, talia autem ſunt elementa quatenus ſunt materia miſtorum, ſunt autem materia ratione realitatum ſuarum formarum, ſed non ratione formalitatum. Hoc autem, quod de elementorum miſtione diximus, poſſumus exemplo declarare, craſſo quidem ac rudi, ſed ad propoſitum ſatis accommodato: ſit ſtatua equi ſuſilis ex auro, argento, & ære ſimul colliquis, & cōmiſtis, in qua ſit plus auri, & minus aliorum; ſit alia ſtatua bonis ex eiſdem metallis, in qua tamen ſit plus argenti, & minus aliorum; ſit alia tertia ſtatua leonis ex eiſdem metallis, in qua ſit plus æris, quam aliorum; ita vt varæ ſint in iſ tribus figuris menſuræ, & proportiones horum metallorum: deinde colliquitur iterum tres illæ ſtatue, & ex tota illa materia ſit ſtatua vna hominis, dicitur enim homo ille ſuſilis conſtare ex equo, boue, & leone, an ex auro, argento, & ære? Certe ex his metallis commiſtis conſtare dicitur, cum alia tamen proportione, & diuerſa à proportionibus que fuerunt in tribus illis ſta-

A
tuis bitutorum; ſic igitur theriaca conſtare proprie dicitur ex elementis, & viribus elementorum, & diuerſam habet temperiem à qualibet temperie ſingulorum ingredientium, & eadem temperies eſt ſimiliter nempe res qualitatum elementarium, ſicut etiam temperies omnes illorum ſingulorum; ratio etiam ad hoc comprobandum eſt eſſe caſſina ſumitur ex ipſa miſtione natura; nam miſcibilia debent agere, & pati inuicem, & alterari; at non dantur qualitates vllæ actiue præter primas elementares qualitates, que alteratrices dicuntur; ideo ſi in theriaca ſit vera miſtio, qua de ſe non eſt præſentia diſputandum, ea eſt primum, & per ſe miſtio elementorum, non miſtorum, niſi per accedens; contingit enim vt tot gradus ſingularum formarum elementarium ad miſtione delati ſint per illa corpora miſta, ſicuti contingit vt allara materia ad conſtituendam hominis ſtatam fuerit materia equi, bouis, & leonis. Dicimus igitur omnem miſtione proprie acceptam, cui competat definitio miſtione ab Ariſtotel. tradita, eſſe miſtione elementorum; ideo id, quod aliqui dicunt, Ariſtotel. de miſtione agentem non ſolam elementorum miſtione conſiderare, ſed quamlibet indiſtincte, admitti poteſt, dummodo concedant omnem veram miſtione, quorumcumque corporum ſit, reduci ad miſtione elementorum; commiſcentur enim inter ſe alia corpora per vires elementares, ex quibus conſtant; quare elementa ſola ſunt per ſe miſcibilia, alia vero per elementa, que in ſe continent; nam ex elementis conſtare omnia miſta ſatis per ſe manifeſtum eſt, & legitur clare apud Ariſtotel. in lib. 2. de ortu & interitu, à context. 46. vſque ad 50. dum loquitur de generatione miſtorum: patet igitur theriacam quoque ex elementis conſtare, & eius miſtione, ſi qua eſt, à viribus elementorum eſſe factam. Quo autem illi dicunt, ſi Ariſtotel. ibi de ſola elementorum miſtione loqueretur, de elementis prius agere, quam de miſtione debuiffet; hoc omnino eſt negandum, & poteſt aduerſus eos argumentum torquent: quemadmodum enim ſi ſola elementa ſint miſcibilia, neceſſarium apud eos eſſet agere prius de elementis, quam de miſtione; ſi plura ſint miſcibilia præter elementa, vt ipſi putant, de illis omnibus ob eandem rationem erat prius agendum, quam de miſtione. Dicimus igitur ad miſtione cogitationem ſatis fuiſſe rudem quandam & conuſum miſcibilium notitiam per quamdam vniuerſales conditiones, neque opus fuiſſe diſtincte prius agere de elementis, ſed id poſtea Ariſtotel. ſacere in libro ſecundo, & ex ea elemento un tractatione colligimus, ſolis elementis competere conditiones miſcibilium prius tactas in capite de miſtione, quoniam enim ſit miſtio per qualitates actiuas & paſſiuas, que videntur commaniter competere & elementis, & miſtis, ita vt miſtio eſſe videatur & ſimpli-

simplicium, & mistorum corporum: ideo docens postea Aristoteles qualitates illas esse proprias elementorum, & illis competere per essentiam, mistis vero per participationem significat sola elementa esse proprie, & perse miscibilia, cætera vero per elementa, è quibus constant. Sumitur etiam horum confirmatio ex iis, quæ dicuntur ab Aristotele in context. 43. primi libri; ibi namque proponens de mistione agendum, nullam aliam huius tractationis rationem adducit, nisi quia oportet de elementis agere tantquam de materia mistorum; asserit ergo se de mistione agere velle propter elementa, proinde elementorum tantummodo esse proprie dictam mistionem: & potius censuit, cognitionem mistionis esse necessariam ad considerationem elementorum prout sunt materia mistorum, quam è conuerso perfectam elementorum cognitionem requiri ad cognitionem mistionis, sicut isti in argumento sumunt. Neque turbare nos debent exempla, quibus visus est Aristoteles agens de mistione, visus enim est significare mista quoque esse miscibilia, sed rudia exempla sunt, & satis habuit Aristoteles, si per illa propositum declararetur; & talibus exemplis solitus est passim in suis libris uti, quia manifestiora, & faciliora intellectu sunt; iis autem exemplis aliquæ tantum mistionis conditiones declarantur, vt debere miscibilia esse liquida, & se mutuo diuidere in paruas particulas; ad has enim conditiones declarandas satis erant etiam exempla mistorum: at præcipua illa conditio miscibilitum, quod debeant esse actiua inuicem, & passiua, elementorum propria est; nec mistis alia ratione competit, quam per elementa, è quibus constant. *Ad quartum.* Quantum argumentum leue prorsus ac puerile est: datur enim res aliqua perfectior absolute alia re, imperfectior tamen eadem re secundum aliquam conditionem; vt asinus, quum sit substantia, est absolute perfectior, ac nobilior motu Cœli, & luce Solis, quæ accidentia sunt; at tamen hæc apud Aristotelem ratione æternitatis, quæ est conditio nobilis, sunt nobiliora asino, qui mortalis est: quare ipsi met aduersarij dicerent, asinum illis accidentibus nobiliorem esse simpliciter loquendo, sed illa esse asino nobiliora secundum quid: sic etiam prima materia, quum apud Aristotelem æterna sit, est nobilior ratione huius conditionis, quam forma, & quæ compositum, tamen absolute loquendo est ignobilior, & imperfectior illis. Sic ergo dicimus, formas elementorum esse absolute nobiliores quolibet accidente, quia substantiam constituunt, & in specie collocant, quod accidentia præstare

A non possunt; posse tamen aliqua accidentia habere aliquam conditionem nobiliorem, vt si qua sint, quæ nullo modo intendi, aut remitti possint; nam posse intendi & remitti notat imperfectionem: talia itaque accidentia secundum hæc conditionem nobiliora dici possint formis elementorum, sed illæ sunt ipsis absolute nobiliores. Plura etiam eiusmodi in rebus videmus; nam multa bruta hominibus præstant robore corporis, vel efficacia visus, vel aliqua alia eiusmodi conditione; homo tamen absolute loquendo est omnium animalium præstantissimus, quandoquidem aliis pluribus, & illis quidem nobilissimis conditionibus, brutis omnibus antecellit. *Ad tertium.* Ad auctoritatem autem Arist. in libro categoriarum dicentis proprium esse substantiæ non recipere magis vel minus, ego quidem alienam ab Auerro arbitror esse illam responsionem, quam ei attribuunt plures Auerroistæ, nempe vt Auerroes dicat Aristot. ibi loqui de perfectis tantum substantiis, proinde non negare substantiam aliquam imperfectam suscipere magis & minus; hoc enim si Auerroes diceret, in errore esset: quia quodlibet esse substantiale indiuiduum est, neque recipit magis vel minus, etiam si respectu aliorum perfectiorum imperfectum dicatur; idque vt verum est de omni composito in categoria substantiæ tam simplici, quæ misto, ita etiam de formis concedendum est; neque enim formæ recipere magis vel minus, quin ipsa quoque composita dicantur magis vel minus talia: quam obrem non opus est aduersarios in hac responsione impugnanda laborare, ego enim eam penitus reiiciendam arbitror, vt ab Aristot. & ab Auerro alienissimam. Dico igitur Aristot. ibi sumere magis & minus pro eo quod est intendi vel remitti sine variatione speciei, quæ, vt antea diximus, est propria acceptio; hoc autem nulli substantiæ seu perfectæ, seu imperfectæ, seu compositæ, seu simplici competere potest; idque legentibus verba Aristot. manifestum est: sed non ob id negat Aristot. posse aliquam substantiam intendi, & remitti cum mutatione speciei, siquidem hanc intensionem, ac remissionem ibi non considerat; quum præsertim huic sententiæ attestetur dictum Aristot. in context. 10. octauæ Metaphysicorum, vt ante considerauimus: species enim similes esse dicit numeris, quibus additio, ac subtractio fieri potest cum mutatione speciei; sed quælibet numeri species indiuidua est secundum essentiam, neque potest ei fieri additio, vel subtractio, quin destruat, & alia numeri species oriatur.

JACOBI ZABARELLÆ PATAVINI,

Libri Duo

DE QUALITATIBVS ELEMENTARIBVS.

LIBER PRIMVS.

propositio, ac partitio dicendorum.

Cap. I.

Dictum à nobis est alias, quatuor simplicium corporum, quæ elementa vocantur, duo esse mûnera in mundo, proinde etiam in philosophia naturali duas eorundem esse considerationes, vnũ

prout naturalia, & simplicia corpora sunt, quæ per grauitatem, & leuitatem proprios quæq; locos in mundo occupant; alterum vero quatenus mistorum principia & elementa sunt, & per quatuor primas qualitates, quæ alteratrices vocantur, in mistionem venientia cõstituunt mistum. Sed illa quidem, quæ ad priorem eorum corporum considerationem attinent, satis à nobis tractata fuere in eo libro, quem de grauium, & leuium motu conscripsimus, nunc alteram, quæ multis magnisque difficultatibus referta est, adgressuri sumus, & elementa consideraturi, quatenus elementa, & principia mistorum sunt: & quoniam, vt Arist. docet in initio lib. 2. de ortu & interitu, corpora hæc eo munere funguntur per primas qualitates, quarum inter se actione, & passione absoluitur mistio, & generatur mistum; tota de his qualitatibus hæc disputatio nostra futura est; his enim optime declaratis, cognita erunt elementa, quatenus principia mistorum, & elementa sunt. Triã autem sunt, quæ de his consideranda nobis proponuntur: primo enim loco videndum est, quid sint hæc, quæ primæ qualitates appellantur, & harum definitiones quæ ab Arist. traduntur, expendendæ, deinde vero de earum causis, vnde elementis proueniunt, agemus; ac demum quasdã quæstiones, de quibus alij maxime disputare, & controuersari consueuerunt, ad has qualitates pertinentes proponemus, atq; soluemus; in horum enim plena intelligentia consistere arbitramur perfectam elementorum cognitionem, quatenus mistorum

A principia, & elementa sunt: quomodo autem ex horum congressu generetur mistum, ad alium locum opportunius considerandũ remittemus.

Quomodo ad elementa se habeant primæ qualitates. Cap. II.

Quoniam duæ sint, quas modo diximus, elementorum cõsiderationes in naturali philosophia, duobus etiam modis ad elementa se habere primas qualitates alibi ostendimus: nam

B si absolute elementa vt naturalia corpora considerentur, hæc non sunt eorum formæ substantiales, sed accidentia consequentia de genere qualitatis, quod probat pluribus argumentis Achilles in lib. 3. de elementis, dubio 4. sed hæc consideratio à presentino nostro instituta aliena est: si vero eadem vt elementa mistorum accipiantur, eadem sunt ipsorum elementorum constitutrices formæ, quia sine his corpora illa non essent elementa mistorum. Non est autem ignorandum, primas has qualitates ab Arist. in lib. 2. de ortu & interitu & formas, & principia elementorum, & materiam elementorum vocari, & quandoque etiam appellari elementa; & materiam mistorum: quatenus enim in generatione elementorum hæc qualitates sunt præparationes materiæ pro singulorum elementorum formis educendis, eatenus vocantur ab Arist. materia elementorem in 6. contex. illius lib. 2. nam præuix dispositiones faciunt materiam propriam, & præparatam ad recipiendam formam: dum autem elementa considerantur vt genita, & iam existentia, hæc sunt formæ ipsorum constitutrices, quia faciunt vt sint elementa mistorum, & hac eadem ratione ipsæ qualitates ab Arist. etiam elementa vocantur; nam sæpe in appellatione confundere solet formam cum composito ab ea constituto: ideo quum hæc qualitates elementa constituant, ipsæ quoq; hac ratione elementa vocantur, veluti, si quis animã humanam hominẽ appellaret: hæc legere possumus apud Arist. in cont. 7. & 16. eius 2. lib. vbi has qualitates vocat indistincte & elementa, & formas elementorum:

Qualitates non sunt forma elementorum.

Q. torum:

torum: & principia constitutiva elementorum: eadem vocat etiam materiam mistorum in cap. 1. lib. 2. de partibus animalium, quia dum constituitur elementa, materiam mistorum constituunt; quæ igitur respectu elementorum sunt formæ constituentes, & dantes elementis esse respectuum, quo dicuntur materia mistorum, eadem respectu misti dicuntur materia, quia totum elementum ita ab his constitutum materiam locum habet respectu misti. Hæc igitur omnia secundum varias considerationes vera sunt, nec pugnant inter se, cognita enim veritate non difficile est varia Aristi dicta, quæ discrepantia videntur, conciliare, & ad rectum sensum trahere. His igitur declaratis, ad primarum qualitatum definitiones, quæ ab Aristi afferuntur, considerandas accedamus.

De definitionibus quatuor primarum qualitatum. Cap. III.

OSTENDERE volens Aristot. quatuor primarum qualitatum duas esse activas, calorem, & frigus, duas vero passivas, humiditatem, & siccitatem; in medium affert earum definitiones, in quibus id manifestum est, ut legere possumus in context. 8. & 9. lib. 2. de Ortu & interitu: sunt autem definitiones tales; calidum est quod congregat homogenea, seu quod segregat heterogenea, ut homogenea congregentur; frigidum vero est, quod indistincte omnia congregat, tam homogenea, quam heterogenea; congregare autem, & segregare est agere; quare ex his definitionibus patet has duas qualitates esse activas: humidum vero esse dicit id, quod non est terminatum propriis terminis, sed facile terminatur alienis; at siccum è contrario, quod terminatum est propriis terminis, alienis vero non facile terminatur; terminari autem est patis idcirco hæc definitiones declarant has duas qualitates esse passivas. Videntur autem hæc omnes definitiones satis esse manifestæ; nã in urina hypostasis secernitur à partibus aquosis, & est signum bonæ concoctionis, quæ fit à calore; sic autem separantur illa, quæ sunt diversorum generum, & simul congregantur omnia, quæ ejusdem generis sunt, in fundo enim congregantur omnes partes terrestres, in parte autem superiore omnes aquosæ: ita in vino fervescente secernuntur à calore partes terrestres à tenuioribus: sic si in aliqua cera indurata commisti sint lapilli, & paleæ; & cera per calorem liquefiat, congregantur in fundo omnes lapilli, in superficie vero omnes paleæ supernatant, & in medio manent omnes partes ceræ; separantur igitur à calore heterogenea; ut homogenea congregentur. Contra vero à frigore manifestum est omnia congregari indistincte, tam homogenea, quam heterogenea; sicut enim calidi est rarefacere, v-

A de sit separatio eorum, quæ sunt diversorum generum, ita frigidum est condensare, & constipare: quare si cera à frigore condensetur, omnia, quæ in ea sunt, coniunguntur, ut prædicti lapilli, & paleæ cum cera commisti; nam si omnia hæc commisceantur, superueniens frigus ea conjungit & facit, ut congregata & coniuncta manent; si aqua turbida congelatur à frigore, conjunctæ manent cum aquæ partibus particulæ terræ, donec à calore congelationem solvente segregentur: sic vero etiam cerapura congregabitur à frigore; proinde frigus condensando conjungit omnia tam homogenea, quam heterogenea, quæ commista esse contingat. Duarum quoque passivarum definitiones satis manifestæ sunt: humidum enim quum sit fluxile, proprios terminos retinere nequit, sed facile recipit alienos; figuratur enim facile à continete, & figuram ejus recipit, ut in vase videmus aquam, vel aerem facillime ad figuram vasis figurari; fluit enim statim ad omnes partes continentis, & ita recipit terminos alienos: contra vero siccum jam est terminis propriis terminatum, sed alienos non facile recipit; nam si aliquod vas iniiciantur lapides, non figurantur ad figuram vasis, sed propriis terminis terminati manent. Sic ergo (inquit Arist.) ex harum qualitatum definitionibus apparet calorem & frigus notare aptitudinem ad agendum, humiditatem vero & siccitatem notare aptitudinem ad patiendum.

D Hæc sunt, quæ ibi de his dicuntur ab Aristi. quæ eadem postea repetuntur in initio 4. Meteorol. Sed aduersus hæc magnæ oriuntur difficultates, quæ ad hanc vsque diem omnibus negotium successunt, & aliquæ etiam quæ à nemine tactæ vnumquam fuerunt: dubia enim occurrunt primo loco aduersus veritatem harum definitionum, quatenus absolute considerantur ut prædicata quædam, quæ his qualitatibus attribuuntur; deinde vero dubium videtur, quomodo essentiam harum qualitatum declarent, & sint earum definitiones; quum enim munus definitionis sit exprimere essentiam definiti, non apparet quomodo per has harum qualitatum essentia exprimitur, ita ut aliter definiendæ non sint: hæc igitur vtraque considerare oportet, quum vtraque dubia esse videantur; vnum, an competant his qualitatibus; alterum, an essentialiter competant, & earum definitiones appellandæ sint.

F Dubia aduersus veritatem prædictarum definitionum, & eorum solutio.

Cap. IV.

ADuersus harum definitionum veritatem multa dubia ab interpretibus Aristotelis proponuntur. Primum quidem aduersus definitionem calidi: nam cera & pix si simul à calido colliguntur, ita commiscuntur, ut se-

*Defini-
tio calidi.*

*Defini-
tio frigidi.*

iungi amplius nequeant, ita etiam stannum, & plumbum; sic multa ab aromataris per calorem ignis commiscuntur, quæ non possunt amplius separari; ergo calidum congregat, & coniungit illa, quæ sunt diuersorum generum: contrarium tamen asseruit Aristoteles dicens calidum segregare heterogenea. Dubiatur etiam de frigido; quia tempore hyemis fit emissio lachrymarum à frigore, ergo frigus segregat heterogenea, quod Aristoteles negauit: sic sanguis è venis eductus refrigeratur, & partes eius terrestres fundum petunt, aquosæ supernatant, purior autem sanguis in medio manet, itaque à frigore segregantur heterogenea, & illa eadem videntur à calore congregari potius, quam segregari: nam illæ eadem sanguinis partes heterogeneæ prius erant commixtæ, & cõfuse, dum sanguis erat in venis; à calore igitur commiscuntur, & congregantur, postea vero segregantur à frigore: calidum igitur congregat heterogenea, frigus vero eadem segregat: igitur Aristoteles in vtraque definitione falsum dixit. Dubitant præterea de definitione siccis: dixit enim Aristoteles siccum esse terminatum propriis terminis, alienis vero non facile terminari: attamen contrarium contingit in igni, qui maxime siccus est; terminatur enim facillime terminis continentis, nec retinet terminos proprios: quapropter igni conuenit potius definitio humidis, quam definitio siccis. Sic etiam cinis & puluis facile terminantur à continente, proprios autem terminos non facile seruant: falsum igitur dixit Aristoteles in definitione siccis, dum contrarium asseruit, quum hæc sint corpora sicca. Vt hæc dubia, & alia eiusmodi omnia soluantur, statuendum præ cæteris est fundamentum hoc: potest aliquid alicui competere per se, & essentialiter, cuius tamen oppositum eidem competat, sed per accidens; vt calido nihil nigis per se competit, quam calefacere, tamen quandoque calidum refrigerat, sicut etiam frigidum calefacit, sed per accidens, vt euenit in antiperistasi; neque per hoc tollitur, quin per se dicatur calidum calefacere, & frigidum refrigerare: sic igitur per se competit calido etiam rarefacere, & extenuare, hæc enim est caloris natura, & ex hoc fit vt homogenea congregentur, heterogenea vero segregentur, nisi quid aliud prohibeat: quare hæc omnia per se competitur calido, licet eidem quandoque competat per accidens vt congreget heterogenea, vt contingit in cera, & pice dum colliquantur; scopus enim naturæ caloris esset separare picem à cera, sed propter conuenientiam naturæ, & similitudinem liquationis fit vt simul colliquantur nequeant separari, hæc enim continentia prohibet, ne calidum præstet suam operam naturalem: quare per accidens congregat heteroge-

nea, quum potius ea congreget quatenus verunt ad naturam homogeneratorum, nempe ratione conuenientiæ, & similitudinis, quam inter se habent. Hoc enim contingit in multis rebus, quæ ab aromataris per colliuationem commiscuntur; sed ipsi præterea adiciunt commissionem artificiosam, quæ impedit separationem heterogeneratorum, segregarentur enim frequenter res heterogeneæ ex actione caloris, quæ tamen prohibentur segregari per commissionem artificiosam baculo factam; sed etiam sine hac possunt per accidens congregari ob conuenientiam in modo liquationis, sicuti dicebamus de cera & pice: sic etiam stannum, & plumbum ob liquationis similitudinem à calore commiscuntur, & coniunguntur; at plumbum, & cera non ita commiscerentur, sed segregarentur, quia dissimilem habent liquationem, cera enim facilius plumbum verodifficilius liquefcit. Potest etiam alia ratione calidum heterogenea per accidens congregare: quatenus enim res aliquas indurat, dum partes tenuiores resoluit, vt in luto contingere videmus, cætenus etiam facit vt res crassiores, quæ remanent, etiam si diuersorum sint generum, maneat tamen congregatæ; quia crassities, ac durities, in quares illæ conueniunt, impedimento est earum separationi. Considerandum præterea est alia competere calori vt secundum propriam naturam agentis, alia eidem competere, vt agenti instrumentario, & gubernato ab aliquo agente primario: quoniam enim actio præcipue attribuitur agenti primario, ideo potest à calore aliqua actio provenire, quæ sit præter naturam caloris naturam, sed secundum naturam, & cõuenientiam naturæ primarii, à quo regatur calor: patet hæc in sanguine existente prius in venis, deinde ex venis eductio, de quo nunc dubitabamus: dum enim sanguis est in venis, regitur ab anima, quare tunc calor agit ex intentione animæ, non ex intentione propriæ naturæ; nam si secundum propriam tantum naturam ageret, vtique heterogenea segregaret, quod manifeste facit postquam est eductus è venis, nam terrestres partes fundum petunt, aquosæ supernatant, purior autem sanguis in medio loco manet; fit enim separatio hæc à calore, quem adhuc seruat sanguis, non à frigore; quia si statim eductus sanguis omni calore destitueretur, videremus ipsum ita condensari, vt illa omnia in eo commista, & coniuncta manerent absque vlla separatione; agit autem tunc sanguis propriis viribus, neque est amplius subiectus imperio animæ, ideo eius calor separat heterogenea: qui idem quando in venis inclusus sanguis continebatur, quanquam maior, atq; intensior calor erat, non segregabat heterogenea, quia obtemperare cogebatur imperio animæ, quæ

vult ex tota illa massa sanguinea omnes corporis partes nutrire, & illam vertere in substantiam animalis: sic dicimus de vrina, separantur enim in ipsa partes heterogeneæ à calore, non à frigore, nam vrina egreditur calida, vt manifestum est; dum autem erat in vesica, vel similiter partes terrestres ad fundum descendunt, & postea in emissione sunt commixtæ cum vrina, vel etiam ab animæ regimine prohibetur aliquantum illa segregatio ob vtilitatem animalis. Ad horum autem cõfirmationem considerare possumus motum localem nutrimenti, in eisdem viuientibus corporibus; nam alimentum, quod sua natura est graue, & naturaliter descenderet, mittitur tamen ab anima etiam ad superas corporis partes: sicut ergo anima imperare potest graui descendat, & facere vt ascendant, ita etiam potest imperare calido ne segreget heterogenea, nisi vbi ipsamet anima hanc separationem molitur; nam per vasa huic vsui assignata segregantur aliquæ partes sanguinis aquosiores ad renes, terrestriores vero aliquæ ad lienem, sed aliæ tamẽ in venis manent commixtæ cum sanguine, quas natura non vult segregari: patet autem in eodẽ sanguine è venis educto idẽ contingere de eius motu, quod de calore dicebamus; eductus enim sanguis quum ab anima amplius non regatur, non mouetur naturaliter alio motu, quam descensus; agit enim tunc secundum propriam naturam, quemadmodum etiam eius calor tunc imperio animæ absolutus incipit agere secundum naturam suam & heterogenea separat. Ex his igitur manifestum est, competere posse quandoque calori vt congreget, et heterogenea; neque per hoc stare, quin eadem per se competat vt segreget heterogenea; hæc enim non congregat nisi per calorem, & ratione alicuius prout dicitur, determinandæ autem sunt res per illa, quæ eis per se competunt, non per ea, quæ per accidens. Sic dicendum est de emissionem lachrymarum à frigore, sit enim per accidens, nam per se frigidum competit constringere, & condensare, hoc autem per se facit congregationem omnium indistincte; quod si in illa constrictione eueniat vt aliquid humoris tenuis exprimat, id fit per accidens, & præter intentionem frigidi agentis, quod quidem per se solam congregationem molitur, quia fit per se congregatio ex constrictione; sed propter differentiam, quæ est inter crassum, & tenue, fit per accidens expressio partium tenuiorum, & earum in crassis partibus segregatio, talis namque est emissio lachrymarum à frigore: sic etiam dicebamus, fieri etiam quandoque à calido condensationem, sed per accidens, vt quando calor lucum indurat; quum enim per se competat calido rarefacere, rarefiunt in luto partes aquosæ, & in vaporem resolutæ exha-

lantur, partes autem terrestres non ita facile resoluuntur, ideo indurata manent, quoniam humore destituuntur: calor itaque per se extenuat aqueas partes, & eas separat à partibus terreis, sed facit per accidens vt partes terreæ mancant duriores. Ad alia vero dubia adducta aduersus definitionem siccis respondet de igni Ioan. Grammaticus, flammam, quæ est in fornace, non facile terminari, seu figurari à figura fornacis, quia non conuiescit in fornace, vtaer, sed erumpit, & ascendere nititur, atque si id facere nequeat, extinguitur; terminos quoque proprios habet, nam habet figuram pyramidalem; quare illi competit definitio siccis. De cinere autem & puluere negat Ioannes corpora hæc esse ita fluxilia, vt corpora humida; non enim ita locum adimplent, & perfecte figurantur à continente, vtaer, & aqua; & alia humida, quæ statim à continente recipiunt terminos & figuram, & perfecte omnes continentis partes attingunt, quo fit, vt cinis & puluis habeant etiam figuram propriam, & eam retineant, quando coaceruantur, acruus enim propriam habet figuram. Sed has Ioannis solutiones ego quidem penitus approbare non possum. Quod enim de igni dicit, ipsum non facile terminari à continente, admitti potest, quia nulla reuera stabilitatem habet flamma in fornace; totum vero elementum ignis terminatur quidem à cœlestis corporis superficie, sed cum maxima partium perturbatione, & instabilitate. Sed illud, quod dicit, flammam habere propriam figuram, nulla ratione admittendum videtur: id enim propriam habere figuram dicimus, quod stabilitatem habet, cuius motus non est flamma, semper enim fit alia & alia, neque seruat eadem: quod si quam figuram habere videtur, eandem habet etiam aqua descendens, quando ex aliquo vase effunditur, quæ tamen sit corpus humidum, quod Arist. negat habere terminos proprios: quocirca difficultas integra manet. Possumus igitur aliter dubium solvere dicendo conditiones humido attributas ab Arist. videri quidem modo aliquo etiam igni, qui siccus est, competere, sed id esse per accidens; fit enim propter partium tenuitatem, vt facile terminari alieno termino videatur, non propter siccitatem, quum non omni siccio id competat; itaque hoc ei competit, quatenus est tenuis, non quatenus siccus; quo fit, vt non perfecte ei competit, sicuti perfecte competit humido; quatenus enim est humidum, eatenus fluidum est, nec potest retinere proprios terminos, & facile recipi alienos. Sed dignum consideratione est id, quod pro huius dubii solutione dicitur ab Auerrhoe in initio suæ Epitome. 4. Meteor. eaq; mihi videtur omnium tutissima esse responsio: inquit Auerrhoes Arist. describere has qualitates per quasdam proprie-

Ad
res
Re
lo.Con
tio.Solus
Sera.Alia
lucio.

causa,

tates, quæ competunt elementis prout elementa sunt, & prout in mistionem veniunt, ac respiciunt productionem misti; mistio autem omnis celebratur terra, vel prope terram, propterea quod ibi commode fit mistio, vbi adsunt omnia elementa; adsunt autem omnia apud terram, vbi manifeste fit trium elementorum inferiorum contactus, & partes quoque ignæ tum supra terram, tum in terra genitæ ab actione cœlesti: præterea in omni perfecto misto terra præuaret, & illi adhibetur aqua ad compagem faciendam, deinde aer & ignis propter calorem, vt castigatus à frigore terræ & aquæ retæ, & moderetur siccum iunctum humido, & mistionem absoluat, mistum enim recipit à calore terminos propter humidum, & retinet propter siccum: igitur si facile vel non facile terminari considerentur in siccò & humido vt acceptis in constitutione misti, tollitur omnis difficultas: Aristotel. enim definiens siccum respexit præcipue siccum terræ, quod cum à calido & frigido terminari debeat, requirit ad mistionem humidi aquei, vt possit facile terminari: ignis autem videtur in mistionem venire potius vt calidus, quam vt siccus; vt enim est calidus, agit, ac moderatur; vt autem est siccus, non fungitur nisi officio materiæ, sed condensatus, & adiunctus siccò terreo paruam admodum molem adiicit, & parum materiæ misto suppe ditat, quoniam ad paruam quantitatem restringitur siccum igneum dæm adiungitur siccò terreo: quare totum fere illud siccum, quod est materia misti, terreum est, vt expresse dicitur ab Aristotel. in context. 49. & 50. lib. 2. de ortu & interitu. Sententia ergo Auerois est, non esse necessarium, vt hæc descriptiones veræ sint de qualitatibus elementorum; prout in sunt elementis secundum se, & absolute consideratis, sed solum prout in mistionem veniunt vbi siccum humido iunctum debet à calido terminari; in mistione autem totum siccum terreum est propter magnum terræ excessum, & illi adiunctum aliquid siccæ ignei non habet amplius tenuitatem, quam habet ignis per se, & ab aliis elementis seiunctus: quoniam igitur Aristotel. accepit has qualitates vt productionem misti respicientes, in productione autem misti totum siccum iam est factum solidum, ac difficulter ab alio terminabile, quia per magnum excessum est siccum terreum, & illi adiunctum parum siccæ ignei est factum crassum, ac densum; de hoc siccò vera maxime est definitio siccæ ab Aristotel. allata, & omni carens difficultate, neq; necessarium est, vt accommodetur elementis vt simpliciter, & extra mistionem consideratis; quum præsertim traditæ sint elementis hæc qualitates propter cõstitutionem misti, non prout sunt absolute corpora naturalia, sicut alio in loco demonstrauimus: hanc esse

A puto verissimam solutionem difficultatis; quæ de siccò ignis oriebatur. De cinere autem, ac de puluere præter id, quod à Ioanne Grammatico dictum est, addere nos possumus, cinerem seu puluerem non esse vnum corpus continuum, sed cõgeriem particularum terræ minutissimarum; proinde mirandum non esse, si videantur facilius terminari à continente, quam siccum a liquod continuum, quod sit vere vnum corpus; hæc enim sunt multa corpora collecta, sicut acceruus stumenti, in quo disiuncta iniuicem sunt grana, quo fit, vt fluxum aliquem habeant, per quem recipiunt aliquamfigurationem à continente: at si conglobetur, & constipetur acceruus pulueris, ita, vt fiat vnum corpus, non amplius recipiet facile terminos ab alio, sed proprios terminos habebit, ac retinebit.

Quomodo primarium qualitarum due dicantur actiua & dua passiua.

Cap. V.

D Vbium præterea est illud, quod Arist. dicit tum in prædicto loco lib. 2. de Orru & interitu, tum in initio 4. Meteorol. calorem & frigus esse qualitates actiuas, humiditatem vero & siccitatem esse passiuas; huic enim sententiæ aduersantur illa, quæ & in primò, & secundo de Orru & interitu libr. dicuntur: in primo quidem docuit Aristot. contrarium agere in suum contrarium, & pati à suo contrario; agit ergo & calidum in frigidum, & frigidum in calidum, & patitur frigidum à calido, & calidum à frigido; ergo hæc duæ qualitates non solum actiuæ, sed etiam passiuæ sunt: sic etiam humiditas & siccitas, quum sint contrariæ, agunt iniuicem, ac patiuntur; ergo non modo passiuæ sunt, sed etiam actiuæ; agit enim & humidum in siccum, & siccum in humidum: in secundo autem libr. docuit, quodlibet elementum à quolibet elemento pati ratione contrarietatis, & aliquod pati ab aliquo per vtramque qualitatem, nempe si vtramque habeat contrariam vtrique, vt patitur aqua ab igni, & ignis ab aqua: aliquo vero pati ab aliquo secundum alteram tantum qualitatem, videlicet si altera conueniant; patitur ergo & aer ab igni, & ignis ab aere: at qui non possunt pati ratione caloris, quum ambo sint calidi; quare patitur aer ab igni vt humidus à siccò, & ignis ab aere vt siccus ab humido; igitur etiam siccum & humidum sunt actiua in se mutuo, non solum passiuæ: sic terra & aqua agunt in se mutuo, at non secundum frigus, quum in cõconueniat, ergo ratione siccitatis & humiditatis. Marsilius & alii nonnulli hanc difficultatem ita solunt: omnes hæc qualitates sunt actiuæ, & omnes passiuæ, vt Arist. in memoratis locis significauit; sed calidum & frigidum sunt magis actiua, quam humidum & siccum; & cõtrario hæc sunt

Opinio Marsilij.

sunt magis passiva, quam calidum & frigidum: hoc igitur considerans Aristotel. per comparationem dixit duas esse activas, & duas passivas, id est, duas esse magis activas, duas vero magis passivas. Sed hæc sententia à multis recentioribus reprobatur, nec iniuria; patet enim Arist. hæc comparatione non uti, sed absolute loquendo has vocare activas, illas vero passivas. Præterea ostendit hoc Aristotel. ex earum definitionibus: at in definitionibus calidi & frigidi sola actio significatur, de passione nihil dicitur; sic in definitionibus humidi & siccici ne verbum quidem de actione fit, sed sola passio tangitur. Adde quod dum duas vocat activas, & duas passivas, non considerat actionem contrarii in contrarium, ut calidi in frigidum, sed totius contrarietatis calidi & frigidi in totam contrarietatem humidi & siccici; sic autem patet calidum & frigidum esse solum activa, humidum vero & siccum passiva solum, quia nemo unquam dixit humidum & siccum agere modo vlllo in calidum & frigidum: itaque dictum Aristotel. non est comparativum, quia comparativum præsupponit positivum; quod hic dici non potest; fatuum enim esset dicere calidum & frigidum magis agere in humidum & siccum quam hæc in illa, quum hæc in illa nullo modo agant: neque enim dicendum est, calidum & frigidum magis agere inuicem, quam humidum & siccum inuicem, quum Aristotel. (ut diximus) non consideret actionem contrariæ in contrariam, sed totius contrarietatis in totam contrarietatem. Præterea non possumus dicere calidum & frigidum esse magis activa inuicem, quin dicamus esse etiam magis passiva: etenim dum vnum agit, alterum patitur: quare si intelligant calidum & frigidum magis agere inuicem, quam humidum & siccum inuicem, & hæc magis pati, quam illa inuicem, est in eorum sententia repugnantia manifesta, & insolubilis. Hæc igitur rejecta videntur ceteri omnes hanc difficultatem soluere dicendo has omnes qualitates esse activas, & omnes passivas, dum considerantur in simplicibus secundum se sumptis: at dum considerantur respectu misti; & prout ad misti generationem ingrediuntur, duas esse activas tantum, & duas tantum passivas: Aristotel. igitur quando dixit omnes esse activas, & omnes passivas, consideravit eas in simplicibus corporibus prout mutantur inuicem, & ibique vlllo mistorum respectu: aqua enim in terram agit humectando, terra vero in aquam exiccando, ut in dubitatione dicebatur: quando autem dixit duas esse activas tantum, duas vero tantum passivas, consideravit eas in elementis ut congregiendis ad generationem misti: quare secundum varias considerationes verum est vtrumque: sumunt autem hanc solutionem ex

A Auerroë in initio 4. Meteorol. & ex Ioan. Grammatico in context. 8. lib. 2. de Generatione. Mihi tamen videtur hæc communis solutio aliquam pati difficultatem; quia in missione quoque & misti generatione necesse est omnes agere, & omnes pati: quum enim in missione oporteat fieri miscibilium diuisionem in minutas partes, & earum inter se actionem, qua ad mediocritatem redigantur, necesse est particulam siccam exiccare particulam humidam iuxta se positam, & vicissim ab eadem humectari, & calidam à frigida refrigerari, & frigidam à calida calefieri: oportet igitur omnes agere, & omnes pati, ut contrariæ omnes se mutuo obtendant, & totum ad uaturam mediam redigatur, quare difficultas integra manet; quomodo enim in productione misti, quem respexit Aristotel. dicens duas activas esse tantum modo, & duas passivas, verum est dictum hoc, si etiam in productione misti omnes agunt, & omnes patiuntur? non est ergo distinguenda harum qualitatum consideratio in simplicibus & in mistis, quod illi faciunt; sed melius est, ut hac distinctione utamur. Actio harum qualitatum duplex est; vna vniuersa, qua est apta singula gignere similem; quod facere non potest, nisi suam contrariam interimendo; altera vero æquiuoca, qua producunt secundas omnes qualitates, & ipsam quoque misti naturam diuersam à naturis elementorum. Priorum actione exercent hæc omnes qualitates non solum in simplicibus, sed etiam in mistis, & hac ratione omnes sunt actiue, & omnes passiuæ, qualibet enim suam contrariam destruere, & similem producere nititur; quare humidum quoque agit in siccum, ut ipsum interimat, & producat humidum, & è contrario siccum agit in humidum, ut ipsum perimat, & generet siccum. Alteram vero posteriorem actionem exercent in mistis tantum, eaque est præcipua elementorum operatio prout elementa sunt; huius enim gratia data eis est à natura altera prior actio, quia sine illa hanc posteriorem exercere minime potuissent: ratione igitur huius secundæ actionis, quam nos æquiuocam appellauimus, Aristotel. duas tantum activas vocat, calorem & frigus; duas vero passivas tantum, humiditatem & siccitatem; hæc enim non est amplius actio contrariæ in contrariam, sed tanquam artificis in materiam; siccitas enim & humiditas nullam habent vim actionis æquiuocæ, qua agendo aliquod diuersum producat, sed sunt conditiones constituentes materiam aptam ad patiendum à duabus actiuis, tanquam ab artifice elaborate: calor enim nec secundas qualitates, nec mistum produceret agendo in solum humidum, vel in solum siccum, sed in humidum cum sicco coniunctum; ipse aut calor non debet esse summus, sic enim igneus, ac destructiuus esset, sed

Consuetudo.

Autorum opinio.

Consuetudo.

Op.

Ser.

Ad.

ma.

qu.

rum.

Sm.

ali.

qu.

E.

F.

debet.

debet esse remissus, & castigatus à frigore, & modo magis, modo minus, prout diuersæ misturæ naturæ, & diuersæ secundæ qualitates requirunt: hæc igitur ratione calor & frigus sunt solum actiue qualitates & locum habent artificis, humiditas vero & siccitas sunt solum passiuæ, quia constituunt subiectam materiam ad patiendum idoneam: hoc modo tollitur omnis difficultas, & hanc sententiam significant Auerrois verba in 1. comment. 4. Meteorol. si bene perpendantur; non enim distinguit actionem harum qualitarum in simplicibus ab actione earundem in mixtis; sed productionem similis, qua sunt agentia vniuoca, à productione alicuius diuersi, qua sunt agentia æquiuoca.

Cur passiuæ qualitates non patiantur ab actiuis, nisi coniunctæ. Cap. VI.

EX his samitur solutio eiusdem dubij, quod turbare aliquem possit: quando enim materia apta ad patiendum adiungitur agens, necesse est vt actio fiat; quum igitur quodlibet elementum vnam habeat qualitatem actiuam, & alteram passiuam, deberet quodlibet agere in seipsum; ignis enim vt calidus deberet agere in seipsum, vt siccum, & sic reliqua omnia elementa. Sed soluitur, quia materia idonea ad patiendum à duabus actiuis non est solum siccum, nec solum humidum, sed ambo coniunctas; ideo diuæ actiuæ non possunt in passiuas agere, nisi in mixto, quod constat ex sicco & humido: quisquis enim nouit quid sit congelatio, nouit etiam non posse aquam puram, si daretur, ab vlllo frigido congelari, sed ideo congelari aquam, quod habet aliquid terræ commixtum, & ita constat ex humido & sicco: quod idem de reliquis omnibus dicendum est: loquimur autem de tali actione, qua producantur secundæ qualitates; nam pati posse etiam elementum simplex à simplici, vt supra dictum est, non inficiamur. Huic tamen solutioni videntur verba Aristot. aduersari, quæ leguntur in 1. contex. 4. Meteorol. vbi dicit humidum, & siccum pati à duabus actiuis, tum vtraque simul iuncta, tum etiam alterum separatim acceptum sine altero: ideo verba illa magnam interpretibus difficultatem fecerunt, qui varias interpretationes asserendo significauerunt magnam esse illius loci obscuritatem; quum præsertim illarum interpretationum nulla, si bene perpendatur, ita satisfaciatur, vt in ea possit animus acquiescere: eas igitur ego aliis considerandas relinquam, & illam adducam, quam puto esse illius loci veram interpretationem. Credo Aristot. dicentem humidum secundum se, & siccum secundum se, non intelligere elementa vere simplicia, & pura, qualia audentur ambiguntur, sed in hoc sequi communem loquendi consuetudinem; etenim nomine elementum appellare

A solemus id, in quo magnus illius elementum sit excessus, quia reliqua in eo commista non animaduertimus: aquam enim & maris, & fluminum vocamus aquam, licet pura non sit, & dicimus aquam congelari, quoniam corpus illud non alio nomine appellamus, quam aquam, propter magnum aquæ excessum; quamuis non congelaretur, nisi aliquid terræ commixtum haberet: hoc igitur ab Aristot. ibi vocatur humidum secundum se, & siccum secundum se, hoc est, terra & aqua, quæ nobis videntur esse elementa puras; quoniam in aqua non videmus commixtum siccum, & in terra non animaduertimus humiditatem admixtum: sic igitur siccum secundum se, & humidum secundum se appellat elementa, quæ creduntur esse simplicia, propter magnum alicuius elementi excessum; mixta vero corpora, quæ non elementi nomine appellantur, quoniam manifeste sunt mixta, vocat constantia ex sicco & humido: itaque si spectemus id, quod apparet, videntur siccum & humidum tum coniuncta, tum separatim accepta pati à duabus actiuis; at tamen secundum rei veritatem non patiuntur nisi coniuncta. Confirmant autem maxime hanc nostram sententiam illa, quæ de putredine elementorum dicuntur ab Aristot. in contex. 5. eiusdem libri; inquit enim omnia elementa putrescere, excepto igni, & expressè nominat terra n. & aquam, & aerem: at tamen quisquis intelligat quid putredo sit, is cognoscat eam soli mixto competere, quum nihil aliud sit, quam mixti dissolutio: in elementa, è quibus constabat, est enim proprius mixti interitus; quatenus mixtum est, quæ elemento vere simpliciter competere nullo modo potest, dissolui namque in componentia non potest id, quod simplex est: vocat igitur ibi quoque Aristot. elementa iuxta communem hominum appellationem, quia propter magnum illius elementi excessum nominibus elementorum appellari consueverunt; putrescunt tamen, quia reuera sunt mixta, nam si vere simplicia existere, putredini obnoxia non essent: ita igitur dicendum videtur etiam in 1. contex. eiusdem libri, Aristot. dicentem humidum solum, & siccum solum, non rem ipsam respicere, sed solum loquendi consuetudinem.

Cur Aristoteles non aliter definiuerit primas qualitates, quam vt definiuit.

Cap. VII.

Fæterum quia definitio non solum eiusmodi esse debet, vt illa, quæ in ea sumuntur, vere prædicentur de definito, sed vt essentialiam quoque ipsius perfecte exprimat, hoc quoque in præsentia considerandum est; dubitare enim non absque ratione aliquis possit, ne per has definitiones essentia primarum qualitatum exprimat; sic enim definiuntur

non modo per posteriora, sed etiam per accidentalialia: nam primaria operatio calidi est calefacere, sicuti frigidi refrigerare; at congregare homogenea, & heterogenea, sunt operationes secundariae, & remotae, quae a calido, & a frigido non exercentur, nisi per medias primarias, calefactionem, & refrigerationem; effectus autem remotus videtur esse accidentalis suae causae; quum per alium priorem effectum producat; non potest igitur illius causae essentiam declarare: Aristoteles ergo vel per priora definire primas qualitates debuit, vel si per posteriora & per effectus definire voluit, debuit saltem definire per proximos & primarios, non per remotos & secundarios. Pomponatius in initio libri quarti Meteorologicor. ad hoc dubium respondet, Aristot. ibi sic definire primas qualitates, quia in illo libro eas considerat, prout respiciunt mistum & generationem misti; secundum hanc enim considerationem non fuisset conueniens illas definire per primas operationes, quae sunt calefacere, & refrigerare, quum haec edant non minus in simplicibus, quam in mistis; eas igitur definire voluit per secundas operationes, quas edunt in solis mistis; haec namque sunt principaliores respectu constitutionis misti, quam calefacere, & refrigerare, licet istae sint illis principaliores origine. Hinc colligit Pomponatius discrimen illius quarti Meteorologici, & duorum de Ortu & interitu in elementis, & eorum qualitibus considerandis; in libro enim de Ortu & interitu considerauit Aristoteles primas qualitates, prout edunt operationes suas in simplicibus, non in mistis; in quarto autem Meteorologico, prout operantur in mistis, non in simplicibus: quo fit, vt in libris de Ortu & interitu dicamus, primam operationem calidi esse calefacere, & frigidi refrigerare, & humidi humectare, & sicci exicare, quoniam ibi omnes sunt actiuae, & omnes passiuae; in quarto autem Meteorologico dicamus, primam operationem calidi, non amplius esse calefacere, sed potius congregare homogenea, quoniam haec est magis praecipua in constitutione misti. Per hanc igitur operationem definiuit ibi Arist. calidum, & alias qualitates similiter: quoniam aliter eas definire conuenit in quarto, Meteorologico, aliter in libris de Generatione. Hanc responsionem ego quidem aliqua ex parte probos, sed aliqua ex parte probare minime possum: quod enim ad dubium ipsum attinet, veram esse solutionem puto; quia quum definiantur haec qualitates vt principia mistorum tum materialia, tum efficientia, recte definiuntur per effectus posteriores, nomen enim principij respectuum est, & notat relationem ad effectus, quorum est principium, proinde per hunc respectum illa omnia, quae vt principia definiuntur,

A. definiuntur; talem videmus esse definitionem primae materiae in calce primi Physicorum, & naturae in initio secundi, & animae in principio secundi de Anima: quum autem per effectus posteriores ibi definiuntur debuerint primae qualitates, vbi vt principia considerantur, & horum effectuum plures sunt gradus, recte etiam factum est vt definiuntur per illos effectus, qui spectant productionem misti; per calefactionem vero non recte fuisset definitum calidum, neque per refrigerationem frigidum, quoniam haec operationes a calido & frigido eduntur non minus in simplicibus, quam in mistis; recte igitur fuit definitum calidum per congregationem homogeneorum, & frigidum per congregationem omnium indistincte, quoniam istae operationes respiciunt mistum: haec igitur est dubij solutio optima atque firmissima. Sed quando Pomponatius hinc colligit discrimen quarti Meteorologici, & duorum de Ortu & interitu in primarum qualitatum consideratione, meo quidem iudicio egregie decipitur; quia non aliter definiuntur primae qualitates in secundo de Ortu & interitu, quam definiantur in initio quarti Meteorologici, sed eodem prorsus modo utrobique; imo in illo quarto haec definitiones non omnino exprimentur, sed imperfecte tanguntur, tanquam diligentius tradidit prius in secundo de Generatione, vt in proprio loco: quamvis enim in lib. de Ortu & interitu considerentur etiam primae harum qualitatum operationes, quae sunt calefacere, refrigerare, humectare, & exicare, quia sine his aliae secundae operationes produci non possunt; attamen quando vult definitiones assignare primarum qualitatum in contextu 8. & 9. libri secundi: Aristoteles nulla facta mentione de primis earum operationibus, definit eas per secundas solas, quae misti generationem respiciunt, vt ipsemet Pomponatius confitetur; inquit enim calidum esse quod congregat homogenea, frigidum vero, quod indistincte congregat omnia, tam homogenea, quam heterogenea; ac inde, humidum, quod non habet proprios terminos, & alienis facile terminatur, & siccum, quod est propriis terminis terminatum, nec facile recipit alienos; quae eadem definitiones tanguntur, etiam in initio quarti Meteorologici: ex his ergo definitionibus, & ex ipsiusmet Pomponatij confessione colligimus, & elementa, & primas qualitates considerari utrobique, vt principia mistorum, neque in hoc consistere eorum librorum discrimen, sed in alio, quod considerare non est praesentis contemplationis, sed fuit a nobis cum diligentia declaratum alias; dum publice in Patauina Academia 4. illum Meteorolog. interpretaremur itaque mirandum profecto est, quomodo Pomponatius dicat esse aliter definiendas primas qualitates in libris de-

Pomponatij solutio.

Vera solutio.

Pomponatij.

bris de Ortu & interitu, aliter in 4. Meteorologic. quum tamen nulla in libris de Ortu & interitu legatur harum qualitatum definitio, nisi quam habemus in contextu 8. & 9. libri secundum, quam. eandem legimus in initio libri quarti Meteorologicorum, quæ indicat vtrobiq; considerationem cum respectu, & relatione ad mista. Vt igitur ad id, de quo sermo erat, redeamus, primæ operationes primarum: qualitatium sunt quidem origine principaliore secundis operationibus eorundem: alia tamen ratione non sunt præcipuæ, sed ipsis secundæ sunt. principales, nimirum in mente & intentione naturæ molientis generationem misti; dum enim mista respicimus, primæ operationes ad secundas tanquam ad finem diriguntur. Sed alia de his difficultas oritur, quam considerare oportet: quum enim secundæ primarum qualitatium operationes plurimæ sint, cognoscendum est, cur non per alias, sed per solas memoratas Aristot. definire eas voluerit; calidam namque secundæ operationes sunt & congregare homogeneam, & terminare, & indurare, & mollire, & liquare, & aliæ plures: cur ergo Aristotel. potius per congregationem homogeneorum, quam per alias calidum definiunt, quum aliæ quoque similes mistum respiciant? sic etiam de aliis primis qualitatibus dubitare possumus. Ad hæc dico, non potuisse Aristotelem per aliquam aliam secundam operationem primas qualitates definire, nisi per has, per quas definiunt: nam si alias calidæ operationes consideremus, per nullam illarum scernebatur calidum à frigido, sed per hanc unam, quæ est segregare heterogeneam, ut homogenea congregentur: nam terminare, indurare, mollire, humectare, excicare, & si quæ aliæ sunt, non minus frigido attribuuntur, quam calido, licet variis modis; etenim quæ à calido indurantur, ac terminantur, ea molliuntur, ac solvuntur à frigido; & illa, quæ indurantur, ac terminantur à frigido, ea molliuntur, & solvuntur à calido: per nullam ergo istarum poterat calidum à frigido, & frigidum à calido separari: poterant quidem separari per primas operationes; quæ sunt calefacere, & refrigerare; sed hæ non respiciunt mistum, quum competant elementis etiam in se mutuo agentibus: imo & absurda talis definitio videretur; esset enim quodammodo idem per se ipsum, definire: adde quod per effectus posteriori ores definire primas qualitates conveniens non esset, nisi ubi considerandæ proponuntur. Vt principia mistorum. Separari etiam poterant per rarefacere, quod est proprium calidi, & immediate insequitur calefactionem, & per condensare, quod est proprium frigidi, & immediate refrigerationem insequitur; sed neque hæc respiciunt mistum, quia etiam in actione elementorum mu-

A tua absque vlllo respectu ad mista fit rarefactio, & condensatio; calidum enim in aquam agendo eam rarefacit, & in vaporem æremque convertit; frigidum vero in ærem agendo condensat ipsum, & vertit in aquam: non poterant ergo per has operationes, quæ non respiciunt mista, bene definiiri primæ qualitates, ubi erant considerandæ vt principia mistorum. Hæc igitur norma si semper vtamur, errare non possumus: primæ qualitates vel definiuntur vt secundum se, & absolute: consideratæ, vel vt principia mistorum; si secundum se, & absolute, non per effectus posteriores sunt definiendæ, sed per causas priores, quum sint accidentia à causis, quas mox considerabimus, pendentiæ; quapropter hoc modo per nullam operationem eas definire cõuenit: si vero vt mistorū principia considerentur, per effectus quidem posteriores definiendæ sunt, sed per illos tantum; qui respiciunt mistum, cuiusmodi non sunt calefacere, refrigerare, rarefacere, & condensare. At quia proprium calidi est per rarefactionem segregare inuicem illa, quæ sunt diuersorum generum, idque non insequitur aliam rarefactionem, quam illam, quæ fit in misto; ideo calidum à frigido recte separatur per segregationem heterogeneorum, quam insequitur congregatio homogeneorum, quum hæc operatio fiat per solam rarefactionem, & extenuationem; quæ est propria calidi, & ipsum distinguit à frigido: sic etiam frigidum recte definitur per congregationem omnium, tam homogeneorum; quam heterogeneorum, quum hæc fiat per condensationem, & constrictionem, quæ est propria frigidi, & ipsum distinguit à calido. Patet igitur nullam esse operationem calidi, vel frigidi; per quam melius definiiri potuerint, atque à se inuicem distingui, quam per has, per quas Arist. calidum & frigidum definiuit. De sicco autem & humido: longe clarior res est: quum enim hæc sint qualitates passiuæ, & receptiuæ omnium actionum calidi, & frigidi, conuenientissime definiuntur per has patibilitates, quia per has significatur primarium harum officium in productione misti: cur enim mistum constare debeat sicco, & humido terminandis, atque regendis à calido, & frigido, nulla est alia ratio, nisi quia siccum solum non facile terminos reciperet ab actiuis, quia siccum non facile terminatur ab alio; adiectum ergo fuit humidum; vt cum sicco commistum redderet totum facile terminabile ab actiuis: facilis ergo terminatio habetur merito humidum; idque est præcipuum munus humidum in missione: contra vero, quia solum humidum, est facile terminos ab alio recipit; non tamen eos retinet, quia labitur, ac diffluit: ideo necessaria fuit commistio sicci; per quod terminum iam per humidum recepti retinerentur: vt ergo of-

ficiū humidū in mīstione est facere, ut termini facile recipiantur, ita officium siccū est facere, ut recepti retineantur, & conferantur: recte igitur hæc duæ passivæ qualitates definiuntur in context. 9. lib. 2. de Generatione, per operam; quam præstant in constitutione mīsti: unde colligere possumus id, quod antea dicebamus, considerari præcipue in his definitionibus siccū terrenū, & humidū aqueū, quorum ea sunt officia in mīstione, ut ipsemet Aristoteles docet in eo secundo libro. Sed alia exoritur quæstio, ex cuius solutione mirandum profecto erit, quā belle omnia consonent veritati, quum enim quatuor primæ qualitates sint accidentia, & causas habeant priores, per quas etiam definiiri poterant: cur Aristoteles nusquam inveniunt eas ita definitivisse; sed semper eo modo, quem declaravimus, per effectus posteriores? huius dubij nullam apud alios solutionem unquam vidi, imo ne tetigisse quidem aliquis dubium hoc videtur. Solutio autem nulla, meo quidem iudicio, asserti potest, nisi illa, quam alias exposui fuisse in libro de Naturali scientiæ constitutione: sunt enim à philosopho naturali cognoscendæ res naturales, ut sunt à natura constitutæ; elementa autem producta sunt à natura, tum ut sint naturalia corpora mundum complementia, tum ut sint principia mīstorum; ideo debuit Aristoteles distinctis in locis ea his duobus modis considerare: non sic animam; hæc enim non ita est in rerum natura, ut sit ens per se completum in specie, sed ut complementum, & perfectio alterius sit, nempe formale principium corporis animati; ideo Aristoteles nullibi eam consideravit absolute ut ens quoddam, sed solum ut principium ipsam definiunt, proinde per respectum, & relationem ad corpus animatum. Sic ergo de quatuor primis qualitatibus dicendum est, non sunt enim alteratione elementis tribuendæ à natura, nisi propter mīsta, & ut per eas elementa sint principia mīstorum: ideo Aristoteles respiciens consilium naturæ in his constituendis, non alio modo eas considerare, ac definire voluit, nisi ut sint principia, & ut respiciunt mīstum; hinc enim solus fuit naturæ scopus in tribuendo elementis quatuor primas qualitates; & hoc modo tantum, non alio, Aristoteles eas considerasse satendum est, nisi cæci vel pertinaces sumus: ob id in contextu 8. & 9. libri 2. de Ortu & interitu in adducendis harum qualitarum definitionibus denotavit essentialē eis esse hunc respectum ad mīsta; dicens enim calidum & frigidum ita appellari, quia sunt activa, humidum vero & siccum ita dici, quia sunt passiva, indicavimus ipsamet vocabula hanc respectum significare. Hanc unam ego videre potui huius quæstionis solutionem; illi vero qui negant elementa, & primas qualitates in

A libris de Ortu & interitu ut mīstorum principia considerari, & sententiam illam Averrois, & nostram non recipiunt, aliam responsionem, si possunt, inveniunt.

De causis primarum qualitatum in elementis opinio aliorum, & eius reprobatio. Cap. VIII.

Q Voniam autem primæ qualitates, ut prædictimus, accidentia sunt; accidentia vero omnia causam aliquam extra se habere necesse est, à quo producuntur, eamque vel in eodem subiecto, vel extra; hanc nos considerare & cognoscere oportet; quum aliquid in se habere videatur difficultatis. Aristot. enim in lib. 1. Meteor. cap. 4. dicere videtur, elementa recipere has qualitates à Cælo; propterea quod aer, & ignis, cum circumferantur, accenduntur, & calidæ redduntur, quia motus calorem producit; terra vero, & aqua propter immobilitatem frigidæ manent, hoc est, quoniam illo motu non participat: hoc tamen Aristot. dictum omnibus negotium facessit, quia si hæc qualitates sunt elementis naturales, & eorum naturas consequuntur, non ergo eis tribuuntur à Cælo, vel ab illa alia externa causa; si enim à Cæli motu aer & ignis calorem recipere, non consequeretur calor propriam horum elementorum naturam: ob id Græci prædicta Aristot. verba considerantes, ad alium sensum ea traxerunt: quum enim Aristot. ibi dicat, totam hanc inferioris mundi materiam esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem talem reddi à motu, & immobilitate; ipsi talem eorum verborum interpretationem adinvenierunt, elementa calida habent potestatem ut fiant frigida, & elementa frigida sunt potestate calida; quare omnia elementa quum sint actu prædita aliquibus qualitatibus, potestatem habent contrarias qualitates recipiendi; quod vero Aristot. ait [*fit talis, & est, à motu, & immobilitate*] ipsi non de Cæli motu intelligunt, sed de ipsorum elementorum mutua inter se mutatione, ut sensus sit; elementum frigidum fit calidum à motu, id est, à mutatione illa, qua mutatur in calidum; & elementum calidum fit similiter frigidum à motu, id est, ab illa mutatione, qua vertitur in frigidum: est autem seu calidum, seu frigidum ab immobilitate, id est, à privatione talis mutationis, & à perseverantia in suo calore, vel frigore: & ita elementa singulas eas, quas iam habent, qualitates retinent per immobilitatem, id est, quando non mutantur in aliud; illis vero contrarias, quas non habent, recipiunt per mutationem, & alterationem: hanc Græcorum sententiam alij copulantes sequuti sunt, ut eam, quæ diximus, difficultatem vitarent. Ea tamen alienissima est à verbis, & consilio Aristot. eo in loco, & omnino

Abiunt

Solutio.

B

C

D

E

F

omnino verba illa eum sensum habent, quæ antea diximus, & quem ipsi reiecerunt; nam id, quod isti dicunt, non elementis totis, sed de eorum tantum particulis verum est: non enim mutantur tota, sed particulae, idque sit etiam absque vlla Cæli consideratione; nam particula ignis mutat particulam aquæ, tanquam agens proximum, nec fit illa mutatio à Cælo, nisi ut ab agente remoto, & vniuersali. Arist. autem ibi loquitur de elementis totis, & de ipsorum vniuersitatibus; & totam hanc inferioris mundi materiam vt patientem & gubernatam comparat cum Cælo, vt agente, & gubernante proximo: considerat igitur totam hanc materiam omnibus naturis secundum sententiam, quæ totam hunc inferiorem mundum complet, & inquit eam esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam. actu autem recipere has qualitates à Cælo, nempe à motu Cæli, & à negatione illius motus; quod etiam ibi declarat aperitissime, dum inquit; quum Cælum feratur circulo, pars inferioris mundi illi propinqua accenditur, & calida redditur; procul autem à Cælo in medio mundi positum est id, quod grauissimum ac frigidissimum est: spiritus igitur Aristotel. declarat quem motum, & quam immobilitatem intelligat, nimirum motum Cæli in orbem, quò participant duo elementa superiora, ignis & aer, & eius negationem in duobus elementis, à Cælo remotis, terra & aqua, testaturque se non de particulis elementorum loqui, quæ inuicem mutantur, sed de eorum vniuersitatibus, quarum duæ à Cælo circum feruntur, quoniam illi propinque participant motu circulari, vnde calorem adipiscuntur; duæ vero eodem modo immobiles manent, quoniam ita sunt remotæ à Cælo, vt non circumuoluantur. Est etiam iuxta illorum sententiã incongrua & inepta admodum Aristotelis loquutio; ridiculum enim est dicere aquam fieri calidam à motu, quando mutatur in elementum calidum; non enim ab illa mutatione fit calida; sed à generante, quod datur formam dat omnia consequentia formam. Sed inulto vanius est, dicere aquam esse frigidam ab immobilitate, & ignem & aerem esse calidos ab immobilitate, hoc est, quod in elementum contrarium non mutantur: ineptissima enim est hæc loquutio; quoniam ignis non ideo est calidus, quod non mutetur in corpus frigidum, sed quia est ignis. Est etiam aliena ea interpretatio à scopo, & à consilio Aristotelis in eo loco, & importunissima ea sententia: nam Aristotel. iam questionem proposuerat de vniuersitatibus elementorum ignis & aeris, quomodo ob varios eorum situs respectu Cæli, seu varias substantias à Cælo, diuersas etiam qualitates, & naturas adeptæ sint; vt per huius questionis dissolutionem intelligeremus etiam dif-

A elementum trium regionum aeris ratione primarum qualitarum; à quo instituto alienum penitus est considerare mutationem particularium elementorum inuicem, quæ ad illud nihil conducit. Hoc autem culibet eum locum bene consideranti ita manifestum est, vt mirandum sit, quomodo tot præstantes viri ad eam sententiam verba Aristotelis extorquere ausi sint; sed videntur in illud absurdum incidisse, vt aliam difficultatem, quam absoluerè nequieuerunt, effugerent, ea que est, quam nos paulo ante tetigimus, qui fieri possit, vt primæ qualitates sint elementis naturalis, & ipsorum formas consequantur, si tribuuntur illis à Cælo. Ideo alii, vt hæc vtraque absurda vitarent, aliam illorum verborum interpretationem excogitarunt: dixerunt enim harum qualitarum singulam posse in elementis duplicem considerari; nempe tum naturale, quæ propriam elementi formam consequitur, tum aduentitiam, quæ eidem elemento tribuitur ab actione cælesti, vt in igne duplex sit calor, vnus naturalis, & inseparabilis, qui emanat à propria ignis natura, alter aduentitius, quem recipit ignis à motu Cæli, dum circumducitur: de hoc igitur loquitur in dicto loco Aristotel. quando dicit, corpus mundi huius Cælo propinquum circumuolui, & accedi; non enim loquitur de naturali ignis calore, sed huius præsupponens respicit solum calorem aduentitium, qui in duobus elementis, igni, & aere generatur à motu Cæli præter calorem eorundem elementorum naturalem: sicut enim duo elementa frigida præter frigus ipsorum naturale recipiunt etiam aliquid caloris ab actione cælesti per radios, tanquam distinctam qualitatem ab eorum frigore naturali, sic de duobus elementis calidis dicendum est, ea præter calorem naturalem recipere alium extraneum calorem à Cæli motu. Hæc illi dixere, & ita putarunt se omnem hac in re difficultatē sustulisse, quod vtinam præstitissent: nobis enim nihil amplius laborandum hac in re fuisset: at certe verba Aristotel. hanc interpretationem nõ recipiunt, inquit enim totam hanc inferioris mundi materiam esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem talem fieri à motu, & ab immobilitate, nullum igitur calorem elementis tribuit, præter illum, quem à motu Cæli recipiunt: præterea quale frigus in elementis considerat ibi Aristotel. tale etiam debet considerari calorem, quia eadem esse debet harum omnium qualitarum, quas ibi nominat, consideratio; atqui frigus considerat naturale; siquidem Cælum agendo non refrigerat, sed potius non agendo, quare dum dicit, frigidissimum in medio consistere naturale respicit frigus, quam præsertim superlatiuo vtatur; quia nõ datur summe calidum, aut summe frigidum nisi

Aliorum opinio.

Consuetudo.

nisi naturale: ad de quod adiicit, & grauiſſimum; loquitur autem de grauitate naturali, ergo & de naturali frigore, proinde etiam de calore elementorum naturali: quam ſententiam clare apud Aueroem legimus, in comment. 94. lib. de Cælo, vbi dicit *[remotio a motu circulari dat quietem, frigiditatem, & grauitatem, ſicut propinquitas dat motum, calorem & leuitatem]* quæ verba non poſſunt intelligi, niſi de qualitatibus naturalibus, & in elementis totis, non in eorum particulis. Sumitur autem huius ſententiæ validiſſima confirmatio, ex conſideratione loci, cuius conditiones in 4. libr. Phyſicæ auſcultat. ab Ariſtotel. egregie declarantur: locus enim non modo continere locatum debet, ſed etiam conſeruare per vim, ſeu facultatem, quam habet, illius conſeruatricem, in qua eſt præcipue loci natura conſtituta; nulla enim afferri ratio poteſt, cur ad locum ſuum ferantur corpora naturaliter, niſi hæc vna, vt in eo conſeruentur, indita enim cuique rei à natura eſt propenſio ad ſe conſeruandum, quantum poteſt: quapropter illa, quæ plenam ſe conſeruandi facultatem non habent, externo conſeruante, quem locum vocamus, indigerunt, ipſum ipſum igitur naturaliter appetunt, vt ab illo conſeruentur; neque enim propria cuiusque rei natura rem moueret ad ſuum locum, niſi in illo conſeruetur; quoniam vniuerſe in omnibus, in quibus cauſa effeatrix propter finem agit, finis præcipua cauſa eſt, & eo ablato efficiens illud non efficeret: hæc quum loci natura ſit, maniſeſtum eſt, ſola elementorum proprie ſumptum habere; miſta namque omnia locum in mundo habent ratione elementi in eorum miſtione præualentis, iuxta quod habent etiam motum naturalem, qui eis competit quatenus grauiâ, aut leuiâ ſunt; cœleſtia vero corpora non ſunt proprie in loco, licet enim orbis inferiores à ſuperioribus contineantur, non ob id in loco ſunt, quia ab eis non conſeruantur, quum ob eorum perfectam naturam conſeruante externo nõ indigerint: ſolis igitur elementiſper ſe competit locus, miſtis vero per participationem elementorum, at Cælo (vt inquit Ariſt.) per accidens, quod quomodo intelligendum ſit, conſiderare, ad nos in præſentia non attingit; ſed quum de qualitatibus elementaribus ſermo nobis propoſitus ſit, & elementa ſuapræ natura ad ſuos locos ferantur, & in eis quieſcant, vt conſeruentur, cognoscendum eſt, quænam ſit facultas conſeruatricis, quæ in locis elementorum ineſſe dicitur: de inferioribus quidem elementiſper dicere poſſumus, conſeruari ſingulum à ſuperiore ratione ſymbolæ qualitatis, & in hac conſiſtere vim conſeruatricem elementiſper locati; ſed hoc de ignis loco dicere non poſſumus; quoniam in nulla qualitate conuenit ignis cum Cælo, cur igitur in con-

A cauo Cœli conſeruetur ignis? certe non poteſt alia ratio afferri, niſi hæc vna, vt in orbem voluatur, ſic enim conſeruetur, quia niſi moueatur, extinguitur: attamē ſi cum illis diceremus; ignē à Cœli motu non recipere alium calorem, quam extraneum, proprium vero eius calorem ita formam ignis inſequi, vt illi à Cœlo non tribuatur, non eſſet cur ad Cœlum moueretur ignis, ſiquidem eius conſeruatio conſiſtit in conſeruatione propriæ qualitatis, non in adeptione qualitatis extraneæ; imo calor ille extraneus ad ignem ita ſe haberet vt calor febrilis ad corpus animalis, qui excedens gradum naturalem inimicus animali eſt, & eius deſtructiuus potius, quam conſeruatiuus; itaque tantum abeſt, vt ſponte ſuperum locum petere ignis deberet, vt potius illum fugeret, vt pernicioſum, & hoſtilem. Præterea ſententiam hanc magnum aliud abſurdum ſequeretur; daretur enim calor calore ignis maior & intenſior, quod communi omnium conſenſioni falſum eſſe exiſtimatur; aſſerunt enim omnes, ſumme calidum naturaliter eſſe ignem, neque poſſe exiſtere ſine ſummo calore, proinde non dari calorem intenſiorem calore ignis naturali, conſequens autem facile oſtenditur; quum enim Ariſtot. dicat corpus Cœlo propinquum accendi & calidum reddi à motu Cœli, hoc ipſi intelligunt, non de calore ignis naturali, quem dicunt iam ex ſe ignem habere, ſed de aduentitio: igitur ſecundum eos Ariſtot. diceret ignem accendi, & calidiorem reddi, quam per ſemetipſum erat.

Opinio propria & eius declaratio.

Cap. I X.

Quoniam igitur negare nullo modo poſſumus, Ariſtotelem in eo loco de naturalibus elementorum qualitatibus loqui, id nobis relinquunt declarandum, quomodo naturales elementiſper dici poſſint illæ qualitates, & eorum naturam conſequi, ſi tribuntur elementiſper Cælo. Nos igitur dicimus, non pugnare inter ſe hæc duo, quamuis pugnare videantur: quatuor enim primæ qualitates, quæ & elementiſper & miſtis omnibus in ſunt, ſiue extremæ, ſiue ad mediocritatem redactæ, quæ dicuntur miſtorum temperaturæ, non ea ratione dicuntur ſingulis corporibus naturalibus, quod eorum naturas ita conſequantur, vt conſequitur effectus cauſam à qua producitur, adeo vt forma ignis producere in igni dicatur ſumme calorem; hoc enim dato, non egeret elementum, conſeruante externo, proinde ad locum ſuum non moueretur naturaliter: ſed ea ratione naturales dicuntur, quia ipſæ elementorum naturæ has qualitates requirunt, & ſine his exiſtere nequeunt; dantur tamen illis à Cælo, & ab eodem conſeruantur, & eorum conſeruatio eſt conſeruatio naturæ ipſorum

Primæ qualitates quomodo elementis naturalibus à Cælo proueniunt.

Cōditio- nes loci

Sola elementalium cū ſere habent.

Cœleſtia non ſunt in loco.

rum elementorum; in loco enim proximo celesti motui conseruatur igni summus calor, & cum eo ipsamet ignis natura, quemadmodum si ibi non esset ignis, generaretur ab illo motu in illa materia summus calor, & forma ignis: ita igitur dat Coelum igni summum calorem, vt det etiam ipsam ignitatem; itaque si bene consideremus, primæ qualitates, siue summæ, siue castigatæ tum in elementis, tum in mistis omnibus præcedunt generatione formas substantiales, quia sunt præuix præparationes pro eductione formarum, & tribuuntur ab agente externo alterante, & generante singulam rem; non igitur ab ipsarum forma proueniunt: naturales tamen cuique rei sunt, quia conuenientes naturæ, imo & necessariae; etenim sine his propria cuiusque misti, & elementi natura non conseruaretur, sicuti neq; generaretur sine præcedente harum aduentu in materia: hoc significauit Aristoteles in 6. contextu lib. 2. de Ortu & Interitu, dum causarum materialium seriem exponens dixit esse primo loco materiam primam nudam, & prorsus informem, secundo autem loco esse materiam præparatam primis qualitatibus, tertio demum loco iam esse elementa ipsa, ignem, aërem, aquam, terram, quæ sunt propinqua materia omnium mistorum. Si quis igitur querat an primæ qualitates sint formas elementorum priores, an posteriores, dicendum est, & priores & posteriores esse varijs rationibus, nam origine, & generationis ordine priores abique dubio sunt, sicuti præuix dispositiones sunt generatione priores forma substantiali, ad cuius eductionem diriguntur: sed natura posteriores sunt, quatenus sunt accidentia, nam accidentia sunt substantiis posteriora; & quatenus sunt effectus, formæ vero sunt causæ, non quidem effectrices causæ, sed finales; nam qualitates in materia producantur formarum substantialium gratia, & ad eas tanquam ad finem diriguntur, sicut etiam conseruantur in elementis à Cælo, vt ipsa elementa conseruentur: ita vt causa harum qualitatuum finalis propinqua sit elementorum constitutio, remota vero, & vltima sit productio mistorum, nam elementa constituuntur propter mista, & vt eorum materia sint. Sic igitur dici possunt qualitates consequi formas elementorum, quatenus formæ sunt earum causæ finales: ipsæ vero qualitates, etsi sunt præparationes pro eductione formarum, non ob id causæ formarum dici possunt, sed effectus tantum posteriores, quum accidentia sint natura posteriora substantiis: quare dum simul in elementis existunt, vt naturaliter coniunctæ & formæ sub-

stantiales, & propriæ qualitates, formæ tamen priores sunt, qualitates vero posteriores, & ita dicunt consequi formas elementorum, quum præsertim, vt modo dicebamus, formarum & educendarum, & conseruandarum gratiâ tribuantur elementis à Cælo. Hæc igitur fuit Aristotelis mens in memorato 4. cap. libri 1. Meteorologicorum, quando dixit, totam hanc inferiorem materiam secundum se esse potestatem calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem talē fieri à motu Cæli, & ab immobilitate: hoc idem in primo eiusdem libri capite significauit, dum dixit, omnem huius elementaris mundi virtutem à cælesti motu gubernari; idque rationi consonum maxime est: totum enim hunc elementarem mundum ad Cælum referri putandum est, vt materiam ad agens, proinde ex se nihil habere, nisi potestatem, quicquid autem actus habet, id à Cælo recipere: quemadmodum enim si generari aliquando elementa vniuersa, & talia fieri cœpissent, à Cælo essent genita per harum qualitatuum productionem; ita quum Aristot. nunquā inceperit generatio, ea continue à Cælo talia reddi, & conseruari dicendum est, quod in memoratis locis Aristot. significauit: neque per hoc stat, quin primæ qualitates sint elementis naturales, & eorum naturam consequentes; hoc enim verum est eodem modo, quum declarauimus, non vt à plerisque intelligi solet; putant enim qualitates prouenire à formis, vt à causis efficientibus: quod quidē tanquam rude dictum, & exempli gratia prolatum, admitti potest, prodiere enim videntur à formis per quandam emanationem, reueratamen non efficiuntur à formis, sed (vt dixit Aristoteles) à Cælo, tum qualitates gratia formarum, tum formæ per qualitates de potestate materiæ educuntur ad actum: modus tamen difficultate non caret, quomodo enim à Cæli motu calor generetur, dicere facile possumus, de frigore autem non ita facile, sed de sicco & humido difficillimum: ipse namq; Aristoteles in prædicto capite 4. libri 1. Meteorologicorum asseruit quidem elementa à motu Cæli, & ab immobilitate reddi, & calida, & frigida, & humida, & sicca; sed de calido, ac frigido tantum id declarauit, de humido autem & sicco nil amplius dixit, ita vt τὴν αἰὲν δρομὴν, aliarum qualitatuum siccum & humidum nominasse, calidum vero & frigidum præcipue respexisse videatur: sed quid de hac re dici possit, ex iis, quæ in progressu dicentur, intelligetur.

De ipsarum igitur primarum qualitatuum natura, & causis, hæc, quæ dicta sunt, sufficiant.

JACOBI
ZABARELLÆ
PATAVINI,
DE

QUALITATIBVS ELEMENTARIBVS.

LIBER SECUNDUS.

An in quolibet elemento ambæ qualitates sint summæ, an possit altera esse remissa. Cap. I.

Omnia, quæ in libro præcedente dicta à nobis sunt, ad primarum qualitatum definitiones, & naturas. & causas declarandas pertinuerunt: nunc ad multas de eisdem, & ar-

Opinio aliquorum.

duas quæstiones, de quibus omnes Philosophi controuersari solent, expendendas, atque soluendas accedendum est. Inprimis quærent interpretes Arist. an in quolibet elemento ambæ qualitates sint summæ, an remissæ, an vna summa, & altera remissa, & hac de re acerrime disputant; alii namq; vnam tantum dixere summam esse, alteram vero remissam, nitentes verbis Aristot. in contextu 23. lib. 2. de Generatione, vbi dicere videtur, ignem esse magis calidum, quam siccum, & aerem magis humidum, quam calidum, & aquam magis frigidam, quam humidam, & terram magis siccam, quam frigidam. Contra vero alii locum illū aliter interpretantes putarunt vtramq; summam, & extremam in quolibet elemento esse debere, ea ducti ratione, quod remissio qualitatis fit per admisionem contrariæ, proinde missionem præsupponit; at elementum est corpus simplex, nullam habens missionem; ergo neutra qualitas in elemento potest esse remissa: aliis quoque & hi, & illi argumentis vtuntur, quorum aliqua in progressu considerabuntur, aliqua etiam tanquā leuia, & inutilia missa fuerint: constitui namque breuibus agere, nec totam hanc disputationem in medium adducere, sed ipsam rei veritatem, si fieri possit, explanare, ac manifestam reddere. Ante omnia id notare volo, quod meo quidem iudicio est verissimum, licet ab aliis non animaduersum, nihil hac de re posse ex Aristot. colligi in libro 2. de Ortu & interitu; non enim ibi elementa sibi consideranda

Aliorum contraria opinio.

Nota de tractatione primarum qualitatum in 2. lib. de Generatione.

proponens qualia actu existunt, ipsorum qualitates inquiri, sed à qualitatum consideratione incipiens sumit inprimis quatuor ipsas primas qualitates esse elementa & materiam corporum mixtorum, id est, esse formas constitutrices elementorum, deinde faciens quatuor illarū coniugationes, docet ab his quatuor elementa constitui, vnum à calido & sicco, aliud à calido & humido, aliud à frigido & humido, aliud à frigido & sicco, nil adhuc dicendo de corporib. quibus hæc differentiæ seu coniugationes cõpetunt:

nam ipsas elementorū constitutrices differentiās considerans, eas prius abstrahit à consideratione corporū, quibus insunt, & eas ipsas elementa appellat, vt notare possumus in context. 16. libri 2. deinde vero his differentiis declaratis, applicat eas primis quatuor corporib. vt ibidē videre est: patet igitur alienum esse à consilio Aristot. eo in loco cõsiderare, an illis quatuor corporib. insint hæc qualitates summæ, an remissæ; tales enim applicat prius corporibus, quales prius secundum se desumptas cõsiderauerat; at absolute & indistincte primas qualitates cõsiderauerat, absque vllō discrimine intensæ, & remissæ, & absq; cõsideratione graduum singularū, & solum docuerat calidum & frigidū, & humidum, & siccū esse primas qualitates, & ad corporum elementa constituenda idoneas: quemadmodum igitur vanū esset in ea parte quærere an sumat calidū summū, an calidum remissum, & sic de reliquis, quā absolute, & absq; hoc discrimine eas qualitates consideret; ita vanū postea est facta earum applicatione ad quatuor prima corpora, quærere an in iis existant summæ, an remissæ; quandoquidē consilium Arist. in eo lib. est solum cõsiderare differentiam elemēti calidi, & elemēti frigidi, & ita sicci, & humidii: quod quidē maxime cõprobatur per illa, quæ postea ibi dicuntur de mutua elementorū mutatione inter se; in habentibus. n. symbolam qualitatē inquit facilem esse mutationē, quia vna tantū qualitas mutatur in suam cõtrariam, altera vero manet, vt si mutetur aer in ignem, mutatur humidum in siccū, sed

calidum

calidum

calidum

calidum manet; atramen certum est, non eundem esse calorem in aere, & igne, prout revera existunt extra animam; quisque enim sensu non eget, pro comperto habeat aerem esse minus calidum, quam ignem, proinde non posse in ignem mutari, nisi facta quoque mutatione de minore calore in maiorem: sed quoniam Aristotel. discrimen hoc, quod in eadem qualitate penes varios gradus attenditur, ibi non respicit, sed id solum, quo secernitur contraria à sua contraria; ideo dicit manere calorem, & mutari humidum in siccum: revera enim dum graduum differentiam non spectamus, non possumus nisi dicere corpus, quod interiit, fuisse calidum & humidum; illud vero, quod genitum est, esse calidum & siccum. Difficultatem quidem aliquam facere possunt ea, quæ prius in eodem libr. dicuntur ab Aristotele de elementis à context. 16. usque ad 23. sed si bene considerentur, & scopus Aristotelis ea dicentis intelligatur, his, quæ modo diximus, minime officiunt: ibi namque non vult aliquid primaria intentione de elementis docere, sed solum dubia quædam, quæ turbare nos poterant, removere: primum enim dubitare poteramus de aere, cui calorem & humiditatem jam attribuerat, quum ipsum quandoque sentiamus frigidum, & quandoque etiam appellamus siccum, quia videmus corpora quandoque refrigerari, & quandoque exsiccari ab aere: ad hanc igitur difficultatem tollendam monere nos Aristoteles voluit varietatem, quæ in elementis extra animam existentibus evenit ab externis causis; ob id notavit duo elementa extrema, terram & ignem, esse magis sincera, duo vero media esse minus pura, & ita mista potius, quam simplicia, nec penitus affecta suis qualitatibus naturalibus; videmus enim quandoque aquam ex terra prodire valde calidam & ferventem, quemadmodum quoque interdum sentimus valde frigidam: voluit igitur Aristoteles nos intelligere elementa ibi considerari ut naturaliter constituta, & ut abstracta quodammodo ab his varietatibus, quæ ipsis ut extra animam existentibus contingunt. Ob id excludit etiam in ea partem ignem hunc nostrum, & glaciem; quia quum ex nihil generetur, propter caloris, ac frigoris excessum, dubitare poteramus, quia propter eundem excessum digna maxime esse videbantur nomine elementi; atramen elementum non videtur dici posse id, ex quo nihil generatur. Aristotel. igitur ibi significat, illa non esse elementa, nec simplicia corpora, propterea quod non habent excessum ratione graduum; quia nihil datur calidius igne elementari, neque glacies est frigidior, quam elementaris; sed habent excessum operationis tantummodo, qui propter materiae densitatem fit, ut validius agant cale-

A faciendo, & refrigerando. Et quia dixerat, primas qualitates esse elementorum constitutrices differentias, & duas cuilibet elemento attribuerat, ambigere etiam poteramus, quomodo una & eadem differentia possit duo specie distincta corpora constitucere, ut calor ignem & aerem, & frigus terram & aquam, & humiditas aerem & aquam, & siccitas terram & ignem; ideo ad hoc dubium tollendum in context. 23. dixit, unam in unoquoque elemento esse magis præcipuam, id est, magis affinem naturæ illius, & intimiorem, quam alteram: hoc significare ibi voluit Aristot. sed non alteram esse summam, alteram verò remissam, ut multi Latinorum perperam arbitrantur, non enim dicit Arist. ignem esse magis calidum, quam siccum, sed esse magis calidi, quam siccum, ut alii recte animadverterunt: quare colligi non potest, ignem non esse summe siccum, sed solum maiorem habere affinitatem cum ignis natura calorem, quam siccitatem.

C His autem difficultatibus sublati, Arist. agere incipit de mutua elementorum mutatione inter se, nec ullam facit mentionem intensiois, vel remissionis harum qualitatuum, sed eas, ut præ diximus, absolute, & secundum proprias naturas considerat. In eo igitur libro locum non habet hæc disputatio, an qualitates elementorum sint summæ, an remissæ, quia tractatio illa est quodammodo abstracta ab hac consideratione; sed locum potius habet in libris Meteorologicis, ubi considerantur qualitates, quæ elementis extra animam actu existentibus insunt, quæ variæ sunt, quia multas ab externis causis varietates recipiunt; nec semper elementa sunt affecta suis naturalibus qualitatibus, præsertim duo elementa media, maxime vero omnium aer: id eo secundum hanc considerationem duplex oriri quæstio potest, una de qualitatibus, quas hæc corpora extra animam existentia habent actu, quæ à præsentis instituto nostro aliena est, sed eam tractabimus postea, sumpta ab aeris qualitatibus occasione, de quarum discrimine mox loquuturi sumus, altera verò, quam in præsentia considerare nos oportet, quænam qualitates singulis elementis conveniant in sua perfecte naturali constitutione, siquidem de qualitatibus elementaribus, hoc est, elementa prout elementa sunt constituentibus, dicendum in præsentia nobis proposuimus, quum enim aer modo calidior, modo frigidior esse videatur, cognitum dignum est, quis caloris gradus aeri conveniens, & perfecte naturalis sit, an summus, an remissus, sic dico de cæteris elementis, ac de eorum qualitatibus, quod est à nobis in præsentia considerandum. Proferam igitur breviter sententiam meam, eamque comprobare nitar: postea vero, si quæ adversus eam difficultates ob aliorum opiniones existere videbuntur, eas

*De qualitatibus
raribus
albiis,
quibus
sunt summa,
quibus
remissa.*

dissoluam. Quoniam autem harum qualitatium duæ sunt actiue, duæ vero passiuæ, nec vtrisque, vt ego puto, eadem ratio accommodatur, de vtrisque separatim dicemus. Primum quidem de calore & frigore quod à Cælo pendeat per motum circulaem, & per eius motus prruationem, iam dictum est: ea igitur si Aristotel. & vera sententia est, inde necessario colligitur, in solo igni summum calorem inesse, & in sola terra summum frigus, in duobus autem elementis mediis vtrumque remissum, in aere remissum calorem, in aqua vero remissum frigus, & has esse his omnibus naturales qualitates; nam si à Cælo per motum generatur in his corporibus calor, necesse est in proximo corpore summum generari calorem, quum in eo fiat motus velocissimus: quoniam igitur in hoc mundo inferiore nullum corpus igne velocius circumfertur fatendum etiam est, nihil dari calidius, & nihil rarius igitur; sed igne calore, ac tenuitate omnia inferiora corpora superare: proximus enim omnium est Cælo mouendi, & maximum omnium circuitum peragit; aer vero quum naturaliter sub igne locetur distantior à Cælo, ita vt minorem faciat circuitum, & tardius moueatur, non potest tantam habere raritatem, nec tantum calorem. quantum habet ignis, sed remissum habeat necesse est, eumque vt tibi naturalem, nempe vt naturaliter convenientem illi corpori, quod natura sub igne statim locare constituerit: quoniam autem sit caloris gradus exquisite aeri naturalis, non facile est dignoscere, sed id solum statuere possumus; calorem aeris naturalem non esse summum, sed remissum; qui quum & maior, & minor esse possit, manente aeris natura, aliquis tamen est gradus, qui est aeri naturalissimus, etsi eum certa aliqua ratione statuere nemo potest, hanc, quam modo adduximus, esse certam demonstrationem à causa rei æquata desumptam, manifestum est: nani si modus in orbem in hac inferioris mundi vniuersitate est causa caloris per rarefactionem, & attritionem, & naturale aeri est sub igni locari, & tardius igni moueri: non potest aer ex motu in orbem consequi summum calorem, sed remissum, isque est aeri naturalis: quo circa mirandum profecto est, quomodo id negare multi audeant, & asserant, aeris quoque calorem naturalem summum esse; nam hi præterquam quod rationi aduersantur, sensus quoque testimonio refragantur; etenim etiam tunc quando aerem calidissimum appellamus, vt æstiuo tempore, certum est minorem esse aeris calorem, quam ignis, quum in eo animalia degant, & viuant, quæ in igne viuere nullo modo possent. Quod autem ad hoc aliqui dicunt, calorem quidem aeris maximum, & summum esse, à nobis tamen non sentiri propter humidita-

A tem coniunctam, quæ non sinit ipsum summe calefacere; hoc certe vanum est, & gratis prolatum, quia si ratione, imo vero aduersus rationem: ab humiditate enim contrarium potius ostenditur; nam si æque summus in aere est calor, atque in igni, debet efficacius agere cum humiditate aeris, quam cum siccitate ignis, propterea quod aer igni densior est, idem autem calor in materia densiore magis calefacit, quam in rariore, vt ferrum ignitum magis vrit, quam B flamma: sed manifestum est hos abuti consideratione humiditatis, nec veritatem confiteri velle, quam ex humiditate deductam peruertunt & in prauum sensum trahunt; nam si bene consideremus, ea est humiditatis natura, vt tam a-
lorem, quam frigus obtundat, & neutrum sinat esse summum, sicut postea considerabimus: itaque humiditas aeris non facit ne calor aeris, quum sit summus, summe calefaciat; sed facit ne summus esse possit: causa igitur, cur aer non vrat, est, quia non est summe calidus: causa autem, cur non sit summe calidus, duplex est: vna sumitur ab agente, quod facit ne sit summe calidus, agens autem est defectus velocissimi motus, causa. n. caloris motus est, causa vero remissionis caloris, hoc est, defectus à gradu summo, est defectus velocitatis in motu, ex quo minor attritio fit: altera vero causa sumitur à materia; humiditas enim est qualitas materialis, & passiuua, quæ facit ne aer possit esse summe calidus; D sic alius diximus causam perpetuitatis generationis esse motum Cæli vt agentem, causam autem perpetuabilitatis eiusdem esse naturam primæ materiæ; ex eo igitur quod aer tum remotior à Cælo, quam ignis, tum humidus est, colligimus eum minus igne esse calidum, proinde non esse summe calidum. Idem confirmatur ex consideratione secundarum qualitatium, quæ insequuntur primas; in aere enim minor est raritas, & minor leuitas, quam in igni, ergo & minor calor; nam & raritas, & leuitas calorem insequitur. Quod vero ad aquam attinet, ob eandem rationem necesse est, vt summe frigida non sit; validum enim esse puto argumentum Thomæ, quando dicit, terra est omnium frigidissima, quoniam maxime omnium distat à principio; & fonde caloris, aqua vero minus frigida, quod minus distat, proinde calore aliquo, licet debilissimo, participare videtur, ita vt calidissimus omnium sit ignis, aer calidus quidem, sed minus, aqua vero frigida, sed non summe, tandem terra summe frigida, nec detur aliquid frigidius terra: hoc autem confirmatur signo manifestissimo, sumpto à secundis qualitatibus, quæ insequuntur primas: nam frigus facit grauitatem, ac densitatem; at terra est omnium elementorum grauissima, atque densissima; ergo etiam omnium frigidis-

H
r
l
e
ol

A
g
est
me
da.

dilli-

diffima; aqua vero non est summe grauis, quare neq; summe frigida. Quoniam autem has qualitates obtinent elementa à Cœlo, nempe ratione situs quem habent respectu Cœli, & situs, quem singula habent, est singularis naturalis, quatenus talia sunt; fatendum est eas, quas modo diximus, esse singulis elementis qualitates naturales. Multo maior in passiuis qualitatibus difficultas inest, quum ex situ & distantia à Cœlo iudicari minime possint: nam si propinquitas ad Cœlum daret siccitatem, dicere possemus, humidius esse illud, quod à Cœlo distantius est: id tamen dicere non possumus, quum & siccus sit ignis, qui Cœlo proximus est, & sicca terra, quæ omnium remotissima; sed neque humiditatis causa est propinquitas, quum ignis sit siccus, neque remotio, quum sit sicca terra. Mihi quidem dicendum videtur, qualitates passiuas iudicari ex actiuis: quum enim sint qualitates materiales, & necesse sit omnem huius inferioris mundi materiam vel humidam esse, vel siccam, proinde ex materiæ necessitate provenire videantur, non quidem altera separatim, quum hæc tota materia ita sit apta ad humiditatem, ut ad siccitatem recipiendam, sed ambæ coniunctim, hoc est vel vna, vel altera; pendent istæ quoque ab actione Cœlesti, quatenus materia hæc secundum se non habet nisi potestatem recipiendi humiditatem, vel siccitatem: et determinatio provenit ab actiuis, non quod passivæ sint effectus actiuarum, sic enim non essent primæ qualitates, sed secundæ: & consideranti patet, siccum non posse dici effectum caloris, quum terra, quæ est frigidissima, sicca sit, neque etiam frigoris, quum ignis sit siccus, & calidissimus: sic humiditas neque à calore provenit, quum aqua sit humida, neque à frigore, quum sit humidus aer: non sic de secundis qualitatibus dicere possumus; nam si quis similiter diceret, durum neque esse effectum caloris, quum metalla indurentur à frigore, neque frigoris, quum calor lutum induret, proinde videntur etiam durum, & molle esse primas qualitates; non recta est consideratio: quia durum, licet neque ad calidum, neque ad frigidum reducatur, reducitur tamen ad siccum, & molle ad humidum, tanquam ad qualitates materiales priores, proinde siccum & humidum sunt primæ qualitates, ut passivæ, & materiales; non sic durum & molle, quum habeant alias passivas priores, à quibus pendent, tanquam à materia. Itaque si humidum & siccum pendent modo aliquo à calido & frigido, per hoc non stat, quin sint primæ ut passivæ, si quidem non habent alias passivas priores; ut Aristotel. considerat in 2. lib. de Ortu & Interitu; imo sunt omnes æque primæ, hæc quidem ut passivæ, illæ vero ut activæ; & pendentia quoque earum mutua est, quemadmodum non pendere solet tum materia ab agente; à quo elaboratur, tum vicissim agens à

A materia, quæ nisi aptitudinem habeat, facit ut agens sit impotens ad agendum: quod quidem notare in his qualitatibus possumus; quamvis enim calidum & cum sicco, & cum humido possit existere, & frigidum similiter & cum sicco, & cum humido, & vicissim siccum tam cum calido, quam cum frigido, & humidum tam cum calido, quam cum frigido; tamen & passivæ legem aliquam præscribunt actiuis, & aliquam actiivæ passivis, ut non omnino hæc cum illis existere, sed statutis tantum quibusdam modis possunt; humiditatem enim obtundere & calorem, & frigus considerantibus manifestum est, proinde nec cum summo calore, nec cum summo frigore existere posse; sicut è converso nec summus calor, nec summum frigus potest existere cum humiditate: huius autem ratio ab Alberto & à Thoma adducitur talis; quoniam summus calor totam humiditatem absument, summum autem frigus, quum maxime constringat, exprimit & expellit omnem humiditatem: quam quidem rationem ego non improbo, si sano modo intelligatur: non est enim intelligendum ignem ut calidum agere in seipsum, & in se totam humiditatem absumere, & terram ut frigidam constringere seipsam, & omnem humiditatem expellere: hoc enim in mistis tantum modo locum habet, ubi duæ activæ agunt in passivas simul iunctas, & eas elaborant tanquam artifex materiam in simplicibus vero non sit huiusmodi actio, etsi quodlibet habet vnam qualitatem activam, & alteram passivam; sed ex eo, quod in mistis videmus, colligimus tale quiddam in simplicibus, quæ eorum principia sunt, contingere, nempe cum summo calore nullam existere posse humiditatem, iridem neque cum summo frigore, proinde & in igni, & in terra summam esse siccitatem absque vilo penitus gradu humiditatis: & rationi consonum fuisse videtur, ut duo extrema elementa haberent utramque qualitatem extremam, ita ut ignis sit summe calidus, & summe siccus, & terra summe frigida, & summe sicca, idque asserit de igne Averroës expressè in commentar. 67. lib. 3. de Cœlo, dicens, ignis non est ignis actu, nisi cum caliditate & siccitate, quæ sunt in summo. Ob aliam quoque rationem necesse fuit & ignem & terram habere summam siccitatem: quoniam si bene consideremus, qualitates passivæ non possunt esse in simplicibus, nisi summa, & eas dicere remissas est pugnantia dicere; quia non possunt remitti, nisi per admissionem suæ contrariæ; nec datur corpus aliquod remisse humidum, nisi per commistionem corporis sicci, neque remisse siccum, nisi per commistionem humidum; omne igitur remisse humidum, vel remisse siccū, necessario est mistum, nec potest esse simplex; itaq; arbitror etiam aerē & aquam esse summe humida, dum modo accipiatur simplicia, & in sua perfecte naturali constitutione.

Cur humiditas neque cum summo calore neque cum summo frigore esse possit.

Siccitas & humiditas in omnibus elementis sunt summa.

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt.

Cap. I I.

1. Dubiū. **F**unt autem hæc omnia clariora, si dubia, fac difficultates, quæ aduersus ea existere videntur, iustulcerimus. primo loco dubium oritur contra id, quod de aere & aqua diximus: contrariorum enim eadem debet esse conditio; at ignitione qualitatem contraria est aqua, & terræ aer, ergo si tum in igne, tum in terra ambæ sint qualitates sumæ, debent similiter & in aere & in aqua esse omnes summas; secus. n. non plene contraria esset aqua igni, nec aer terræ. Secundo dubitatur, ob illa quæ dicuntur ab Aristotele lib. 2. de Generatione, context. 23. ibi enim dicit, singulo elemēto vnam qualitatem præcipue competere; alteram vero minus, ac secundario; putat igitur vnam tantum esse summam, & alteram esse remissam: quod ratione quoque confirmatur, sumpta à definitione ad definitum; cui enim magis competit definitio siccæ, illud est magis siccum; at definitio siccæ magis competit siccæ terræ, quam siccæ ignis; terra namque est difficilime terminabilis termino alieno, ignis vero facilius; ergo minus est siccus ignis, quam terra; non igitur summe siccus: sic definitio humidæ magis conuenit aeri, quam aquæ, quia facilius terminatur alienis terminis aer, quam aqua quum tenuior & fluxilior sit, aqua vero crassior; ergo minus humidæ aqua est, quam aer, non igitur summe humida. Præterea experientia docet, magis aquam refrigerare, quam terram, ergo aqua est frigidior: falsum igitur est id, quod diximus, terram esse frigidissimam, aquam vero non summe frigidam; quum potius e contrario seferes habere videatur, & terra sit remisse frigida, aqua vero summe: quapropter credendum etiam est hoc significare Aristotelem in prædicto loco voluisse, quum & rationi & sensui consentaneum esse videatur, nempe ignem esse summe calidum, sed remisse siccum, terram summe siccam, sed remisse frigidam, aquam summe frigidam, sed remisse humidam: idque confirmatur confessione nostra de aere, quem falsi sumus esse summe humidum, sed remisse calidum; igitur si de aere verba Aristotelis sic intelligimus, vt dicat eum esse summe humidum, non summe autem calidum, eodem modo de aliis elementis ea intelligere debemus, vt asserat singulum habere vnam qualitatem summam & alteram remissam. Præterea quicunque in aliquo elementorum ponunt qualitatem aliquam remissam, vt geri maxime videntur illa, quam antea retigimus, trita ac vulgata difficultate: remissio non fit, nisi per admisionem contrariæ qualitatis; ergo si elementum aliquod aliquam habet qualitatem remissam, non potest esse simplex, sed est mistum; quoniam igitur statutum iam à nobis est, sermonem esse in præsentia de elementis puris atque simplicibus, etiam-

A si talia extra animam non reperirentur, oportet, si sunt simplicia, vt sint etiam expertia omnibus mistionis: nullam ergo habere debet qualitatem remissam, vt sibi naturalem. Alia quoque plura dubia aduersus communem omnium confessionem à Latinis afferuntur atque soluntur, quorum aliqua difficiliora consideranda sunt. Primum quidē omnes fatentur terram esse summe siccam: attamen si hoc esset, oporteret nullam in terra esse humiditatem; ergo nullam terram habere continuitatem, quoniam ad compactiōnem & continuationem partium requiritur humiditas, vt ait Aristoteles in libr. 2. de Generatione, context. 49. Præterea humiditas ab aere facile separatur, quum quandoque sit siccus, & manifeste exsiccerat illa corpora: sed non facile ab aqua, perit enim aqua, si ab ea auferatur humiditas; ergo aqua est humidior aere: & ex hoc duo colliguntur vnum, quod aer non est summe humidus; alterum, quod aqua est intimior, atque essentialior humiditas, quam frigiditas: id enim intimius est, quod minus potest separari; at ab aqua facile separatur frigus, quum possit fieri calida, non ita facile humiditas, vt patet; falsum igitur asserit Aristoteles lib. 2. de Generatione, context. 23. dum ait, intimiorem aquæ esse frigiditatem, quam humiditatem.

Difficiliorum dubiorum solutio.

Cap. III.

D Prima dubitatio tanti apud aliquos fuit, vt ea ducti crediderint necessarium esse, vt in omnibus elementis omnes qualitates sint summe: attamen apud me ratio illa nullius momenti est; natura enim non ideo has qualitates elementis dedit, quia elementa debuerint esse contraria: nam si hoc ita esset, fortassis aliquid roboris ea ratio haberet; sed e contrario quoniam qualitates elementorum constitutrices, contrarietatem inter se habent, ideo factum est, vt elementa sint inter se contraria: quoniam igitur hæc qualitates in sunt singulis elementis tales, quales eorum naturis conueniunt, ideo elementa talem contrarietatem ex his qualitativibus assequuta sunt, qualem assequi potuerunt ratione situs, & respectus, quem ad Cælum habent; igni enim contraria est aqua contrarietate extrema, ratione siccitatis & humiditatis, at ratione caloris & frigoris non extrema; quoniam aqua non est summe frigida, & satis est, si extreme opponatur hac ratione terra igni, quum sit summe frigida, & ignis summe calidus: & hoc tantum probare ratio illa videtur; si enim datur elementum summe calidum, debuit etiam dari summe frigidum, talis autem non est aqua, sed terra: quod autem dicitur contrariam maxime esse aquam igni, id ideo dicitur, quia opposita illi est secundum vtramque qualitatem, quod de terra dicere non possumus; sic dicimus contrariam terræ, esse acrem, quia oppositus

fitus illi est secundum vtramq; qualitatem, licet terræ vt frigida magis contrarius sit ignis, quam aer, quum ignis sit calidior aere, & talis elementorum contrarietas sufficiens atque idonea ad mistionem constitutiōem fuit, neque aliam esse contrarietatem oportuit. Confirmatur hoc ex cōsideratione qualitatum motricium: nam opponitur quidem ignis aquæ, vt leuis graui; non tamen extrema oppositione, quum aqua non sit summe grauis, sed maxime opponitur terræ, quæ grauissima est; insequitur autem leuitas calorem, & grauitas frigus; ergo extreme contrarius est ignis terræ vt frigida; non sic aquæ, quæ hæc non sit extreme frigida; neque enim rationi consentaneum est, vt elementum extremum elemento modio opponatur extreme, sed extremum extremo; extremam autem contrarietatem calidi & frigidi insequitur similitudo in siccitate, quia, vt prædiximus, nec summum frigus, nec summus calor vllam patitur humiditatem; quapropter debuere ambo elementa extrema esse summe secca. Ad aliam difficultatem, quæ sumitur a definitionibus humidi & siccī, petenda est responsio ex his, quæ supra de his definitionibus diximus; dum enim has qualitates ita definitas in simplicibus secundum se sumptis consideramus, in difficultates pene insolubiles incidimus; dum autem eas elementis aptamus, vt congrementibus ad productionem misti, omnia dubia facile tollimus; quum enim ex sicco & humido tanquam ex materia generetur mistum, illud est præcipue siccum terreum, vt antea cum Aristotele diximus, paruum enim molem adiicit siccū igneum ob eius maximam raritatem; hoc igitur siccum facit; vt mistum terminis propriis habeat, atque retineat; sed quia oportet, vt prius eos terminos recipiat, nec aptum est purum siccum eos recipere, quum difficulter alienis terminis terminetur, indiget humido tum coniungente partes sicci, tum faciente, vt termini facile recipiantur; patet autem non minus idoneum ad hoc munus esse humidum aqueum, quam humidum aerium, quare definitio humidi vt hanc operam mistioni præstantis non minus competit humido aqueo, quam humido aereo; imo maxime competit humido aqueo ob eandem rationem, quam de terreo & igneo sicco tetigimus; plurimum enim humidi aquei in mistione requiritur: quoniam aqua propter suam crassitatem magis humectat, quam aer, qui propter suam tenuitatem non ita hæret corporibus, & paruum molem misto abiicit, quemadmodum etiam de igni diximus; dum igitur & aquæ & aeris humiditatem in mistione consideramus, magis aptari videtur definitio humidi humido aqueo, vt pōte ad compagem, & ad terminationem magis conferret, vt non absq; ratione Thomas in context. 23. libri 2. de Generatione dixerit, aquam esse aere humidiorē, si modo hoc ipse respexit:

A etenim humidum aqueum in mistione magis fungitur officio humidi, quā humidum aerium, quemadmodum & siccum terreum in mistione magis fungitur officio sicci, quā siccum igneum, reuera tamen nec aqua est ob id iudicanda humidior aere, nec aere humidior aqua; prædicta enim differentia eis competit per accidens, ratione densitatis aquæ, ac tenuitatis aeris, quæ multos deceptit: alij namq; considerantes aerem esse facillime terminabilem, dixerunt ipsum esse humidiorē aqua; vt Auerroes 1. Cantic. comment. 15. vbi inquit, aer est humidior aqua; licet aqua magis humectet; quum tamen hoc illi competat ratione tenuitatis, non ratione humiditatis; quo fit, vt non sit iudicandum aer humidior, quam aqua; hoc etiam manifestum sit mistionem considerantibus, vt prædiximus: id eo quum hoc ab Aueroe antioratum habeamus in initio suæ Epitomes in 4. Meteorolog. videtur Auerroes in 1. Cantic. vel suorum dictorum immemor fuisse, vel pingui Minerva esse loquutus, & vt Medicus potius, quam vt Philosophus, quemadmodum Medici in omnibus facere consueverunt: hoc idem dicendum videtur de alia apud Aueroem repugnantia; nam in comment. 67. lib. 3. de Cælo inquit, ignem esse extreme calidum, & extreme siccum, hoc tamen negare videtur in 1. Cantic. loco prædicto, dum dicit terram esse sicciorem igni. Alij autem e contrario videntes aquam magis humectare, quam aerem, in quorum numero Thomas fuit, dixerunt aquam esse aere humidiorē, quum tamen hoc illi contingat per accidens, nempe ratione densitatis, non ratione humiditatis: dum enim elementorum vt simplicium naturas consideramus, non possunt esse nisi vel summe humida, vel summe secca, vt in præcedentibus diximus, & vt magis in sequentibus ostendemus; necesse enim est aquam & aerem habere summam humiditatem, licet aeris tenuitas indicare videatur ipsum esse humidiorē, dum definitionem respicimus, & e contrario crassities aquæ faciat, vt eam putemus humidiorē, propter efficaciorē operationem, quia magis humectat, quam aer. Hoc idem dicendum est aliud dubium de frigore terræ; quod enim aqua magis refrigeret, est per accidens, quia propter maiorem tenuitatem, & propter humiditatem hæret magis corporibus, quam terra; hæc etiam ratione magis ea penetrat, proinde & magis refrigerat, non quod frigidior sit secundum gradum. Sed omnium difficillima est alia sequens dubitatio, quomodo qualitas aliqua in elementis possit esse remissa, si elementa simplicia esse statuuntur, quum remissio fiat per admistionem contraræ qualitatis, proinde & per illius corporis admistionem; unde videtur colligi, nullum corpus habens qualitatem remissam esse simplex. Alexander hanc difficultatem considerans, eam soluit, negando omnem remissio-

Solutio.

Solutio.
An omnis remissio fiat per admistionem contrarii.
Alexander opinio.

fionem fieri per admiffionem contrarij, vt apud eum legere possumus in 2. lib. Quæst. naturalium, cap. 17. & sæpe in suis commentariis in libros Meteorologicos, præsertim vero capite 4. libri 1. in commentario suo 13. vbi asserit ignem esse remissè siccum, aerem remissè calidum, aquam remissè humidam, & terram remissè frigidam, quod etiam dicit in libro 1. Quæstionum naturalium, cap. 6. nimirum illi sententiæ adhærens, quam significare Aristotelis verba videntur in contextu 23. libri 2. de Generatione; negat tamen remissionem hanc esse ob admiffionem contrarij, & inquit, per eam non stare, quin pura ac simplicia elementa sint; hoc tamen quomodo sese habeat, non declarat, neque aliquam eius rationem adducit. Auerroes quoque in commentario 15. libri 2. de Cælo inquit, non omnem remissionem fieri per admiffionem contrarij, & citat Alexandrum, sed nil aliud hæc de re dicit; ideo in eorum dictis acquiescere minime possumus; nobis enim & aliis omnibus tribuentibus alicui elemento qualitatem aliquam remissam vt illi naturale, necessarium est ostendere, quomodo sit remissæ absque admiffione contrariæ; neque Latinorum aliqui difficultatem tollunt, dum dicunt alteram qualitatem in elemento esse remissam, non per admiffionem contrarij, sed per distantiam a summo gradu; hoc enim dicentes; nihil recura dicunt, quam rem declarant per semetipsam; remissio enim qualitatis nil aliud est, quàm distantia à gradu summo, ideo non apparet, quomodo hanc distantiam ponere sit non ponere admiffionem contrarij, sed necessarium videtur, vt à summo gradu distet qualitas per contrariæ admiffionem; vel declarandum est, quomodo sine admiffione contrariæ id fieri possit. Ego igitur dicam, quid hæc de re sentiam, & seorsum actiuas & passiuas qualitates considerando prius ostendam, quomodo duæ actiuæ in duobus elementis medijs sint remissæ; postea vero cur passiuæ in omnibus elementis sint summæ. Quod ad actiuas attinet, sciendum est, eam esse frigoris naturam apud Aristotelem, vt sit priuatio quædam caloris; id enim clare legimus in secundo libro de Ortuanimal. cap. 4. & in 1. Meteorolog. cap. 4. vbi inquit, ex defectu motus circularis calorem facientis duo elementa manere frigida, quare vult solam priuationem caloris in materia apta calefieri, esse frigus; vel saltem dicendum est, frigus esse quidem secundum se qualitatem positiuam, sed oriri ex priuatione caloris, proinde respectu caloris habere locum priuationis, quæ de re alio in loco diligentius loquemur. Illud quoque est in memoriam reuocandum, quod aliàs in libro de Miffione diximus, tum qualitates, tum formas elementorum, intendi, ac remitti posse, non tamen eadem prorsus remissione; nam qualitates remitti possunt etiam absque variatione speciei, & cum illa tantum diffe-

rentia, quæ est secundum magis & minus, forma vero non possunt remitti, nisi cum variatione speciei; quo fit, vt non omnis remissio qualitatis faciat in elemento remissionem formæ, sed sæpe alterentur elementa sine aliqua substantiæ mutatione; propterea si sumatur aliqua portio aquæ, quæ pura ac simplex esse statuitur, eapoterit calefieri manente integra & illæsa eius forma; quamobrem frigus naturale remittetur, neque ob id stabit, quin aqua sit pura, ac simplex: vnde colligere possumus contrarij argumenti vanitatem; putant enim multi non posse qualitatem elementarem esse remissam sine commiffione substantiæ elementi cum alia substantiâ, decipiuntur tamen, quia potest remitti qualitas, etiam cum admiffione graduum contrariæ qualitatis, seruata tamen puritate ac simplicitate substantiæ elementi: hoc igitur si verum est, non est in qualitatibus naturalibus elementorum impossibile existimandum vt sint remissæ, demus etiam cum permiffione contrariæ qualitatis, absque vlla tamen remiffione, vel miffione substantiæ; argumentum sunt qualitates motrices, quæ inter se contrariæ sunt, grauitas & leuitas; nam secundum Aristotelem nec aquæ grauitas, nec aeris leuitas summa est, proinde & in aqua est aliquid leuitatis, & in aere aliquid grauitatis, ita & omnia elementa grauitatem habeant, excepto igni, siue igitur leuitas aeris sit remissæ absque admiffione grauitatis contrariæ, siue etiam cum admiffione alicuius gradus grauitatis, non propterea in aeris substantia ponitur aliqua miffio, neque ob id fit quin aer secundum suam substantiam sit corpus simplex, & elementum, cum illa qualitate remissæ. Sed age, consideremus an qualitates elementorum sint remissæ per admiffionem contrarij, & qualis sit illarum remissio: videntur multi exemplo luminis, nec male, si modo illud exquisitius expendere; lumen enim non habet contrarium positiuum, quia tenebra nihil est, nisi mera priuatio luminis; videmus tamen modo intensius, modo remissius in eodem aere lumen fieri, quare fit remissio absque contrarij admiffione, & per solam ablationem graduum, quam illi vocabant distantiam à gradu summo: huiusce igitur rei quæ est perse manifesta, ego hanc esse rationem existimo, quod lumen est qualitas diuidua per gradus, & habet priuationem oppositam non solum toti qualitati simul sumptæ, sed etiam singularis gradibus, ita vt detur tenebra tum exquisita, quæ est totius luminis perfecta priuatio, tum etiam imperfecta, quæ est priuatio alicuius gradus, non omnium, proinde coniuncta cum gradu aliquo luminis; vbi namque est parum luminis, ibi est etiam priuatio aliorum luminis graduum; eamque appellare miffionem luminis cum tenebra, est non omnino conueniens; admitti tamen potest, si intelligatur esse positiuum cum priuatio, non cum positiuo.

Auerroes.

Latino-
rum opinio.

Opinio
propria.
Qualitates
actiuæ in ele-
mentis
medijs
sunt rem-
missæ.
Frigus
est priuatio
caloris.

In lib. de
calore ca-
lesti.

Re-
lin-
fiti
con-
stio
con-
rj.

positiuo. Hoc idem diceremus de remissione caloris per frigus, si frigus esset mera priuatio; qualis est tenebra; sed quum sit aliquid posituum insequens priuationem caloris, negare non possumus, caloris remissionem fieri per commissionem alicuius gradus frigoris, si modo ea est mistio appellanda; nam mistio est proprie corporum, non qualitatum: sed vtrunque remissionem illam nominemus, certum est, remissum calorem esse non posse, nisi quando adfunt aliqui gradus caloris, nec tamen adfunt omnes, sed aliqui absunt; & quia hæ caloribus graduum absentia est illorum priuatio, quam necessario comitantur gradus aliqui frigoris; siquidem vt priuationem caloris insequitur frigus, ita priuationem aliquorum graduum caloris insequuntur aliqui gradus frigoris; ideo in omni remisso calore insunt gradus caloris cum gradibus frigoris, nec ob id sunt duæ qualitates, sed vna mediocris ex gradibus vtriusque proveniens, quæ dicitur vel remissus calor, vel remissum frigus: si enim gradus caloris excedant, vocatur calor remissus, si vero excedant gradus frigoris, vocatur remissum frigus, saltem si multum excedant: quandoque enim rem aliquam vocamus calidam etiam cum debili calore, quod euenit ob caloris præstantiam, & frigoris imperfectionem, atque ignobilitatem, qua fit vt locum habeat priuationis respectu caloris: ideoque nominatio sumatur à gradibus caloris, quando dignosci in realiquis calor potest: neque absurdum est dicere in eadem qualitate simul existere gradus caloris cum gradibus frigoris, nulla enim est repugnantia, dum modo statutam latitudinem non excedat simul sumpti: quod optime declaratur à Marsilio in sua questione de hære in lib. 2. de Ortu & interitu. Tale igitur dicimus esse naturaliter in aere calorem remissum, & tale in aqua remissum frigus, nempe cū aliquo gradu contrariæ qualitatis absque vlla substantiæ mitione: imo nec duæ qualitates dicuntur esse commistæ, sed vna est, quæ respectu maioris caloris est instar frigoris, & respectu minoris est calor respectu frigoris. Per hoc igitur non stat, quin aer & aqua cum his qualitatibus naturalibus remissis esse possint vere simplicia corpora, & elementa, sicuti etiam sunt cum motricibus qualitatibus: nec video quid ex hoc absurdi sequatur, nec cur ita aduersus hanc sententiam clament illi, qui negant vllam elementarem qualitatem naturalem posse esse remissam. Sed vt de actiuis qualitatibus explicatu facilis res esse videtur, ita difficilis est de passiuis, fateorque hanc magnopere animum meum conturbasse, referam igitur breuiter quid hac in re mihi negotium facesserit, & quid ego dicendum esse existimem: iam dixi, passiuas qualitates in omnibus elementis esse summas, nec posse in elemento simplici esse remissas: vt hoc crederem, duplex me ratio induxit; vna, quod hæ non ex propinquitate, & di-

stantia à Cælo proueniunt elementis, quandoquidem & ignis est siccus, qui Cælo proximus est, & terra sicca, quæ omnium remotissima: neque etiam omnino sunt ex materiæ necessitate, quia tota hæc materia ita est apta ad humiditatem, vt ad siccitatem recipiendam; quare neutra harum qualitatum materiæ necessario consequitur: dicere tamen possumus, eas prouenire & ex necessitate materiæ, & simul ab actione cælesti, quatenus cælesti actione constituta oritur huic materiæ necessitas vt alia sit humida, & alia sicca, idque à natura ideo factum est, vt hæ essent conditiones materiæ, ex qua possent mista omnia generari: quum igitur non ex differentia distantia à Cælo hæ duæ qualitates proueniant, vnde colligi possit eas esse in alio summas, in alio remissas, rationi consentaneum est, vt hæ in omnibus elementis sint summa: dum enim statuitur, sermonem esse de elementis vere simplicibus, quæ ad mista tanquam materia diriguntur, simplices, ac puras, in singulis esse materiales qualitates credendum est, simplicibus enim corporibus, quatenus sunt materia mistorum, conueniunt qualitates materiales simplices, non permistæ, aut impuræ; non sic de actiuis dici potest, sunt enim potius formales qualitates, quam materiales; quia forma est agere & pendere immediate ab actione cælesti per propinquitatem, vel distantiam horum corporum respectu Cæli. Altera veroratio est, quoniam in qualitatibus actiuis, quæ formales dicendæ sunt, remissio prouenit ex earum mutua actione, etiam absque vlla permutatione corporum, ideoque potest aqua secundum suam substantiam esse simplex, quæ tamen recipiat ab igni calorem, ita vt naturale ipsius frigus remittatur: at in passiuis, quibus in unum non est agere, sed pati, non potest remissio fieri nisi per commissionem materiæ humidæ cum materia sicca: quod quidem etiam in secundis qualitatibus norari potest; nam si corpus album prope nigrum corpus ponamus ita vt se tangant, nulla fiet eorum colorum remissio per actionem, quoniam talem agendi vim non habent; at si nigrum corpus cum alio corpore albo permisceatur, vt arramentum cura lacte, fiet vtriusque remissio, & medius aliquis color orietur: ego vero de humiditate & siccitate plurimum dubitavi, num aliquam vim agendi habeant; dum enim rem ipsam consideramus, non videtur remitti humiditas ex contactu siccitatis; nam si in aqua sit durissimus ac siccissimus lapis, non fiet lapidis in aquam actio talis, quæ humiditatem aquæ remittat, sicuti neque humiditas aquæ remittet siccitatem lapidis, nisi eius substantiam penetret, & se in illam ita insinuet, vt commistio fiat; adeo vt quænam sit humiditatis, aut siccitatis actio non satis appareat: hoc idem confirmatur ex consideratione verborum Aristotelis, dum harum qualitarum naturas declarat; semper enim eas vocat passiuas,

Nota de
actione
passiuam.

fiuas, nec vnquam vllam agendi vim iis tribuit, tum in libr. 2. de Ortu & interitu, tum in 4. Meteorolog. & eas per vim agendi definit, & nulla prorsus actionis facta mentione. Ex altera tamen parte Aristoteles aliquando innuere visus est has quoque vim aliquam agendi habere; nam in lib. 2. de Ortu & interitu, quando loquitur de mutua inter se elementorum mutatione, inquit in habentibus symbolam qualitatem transitum de vno elemento in aliud facilem esse, quoniam altera qualitas manet, & altera in contrariam mutatur, vt si inter ignem & aerem pugna fiat, & vincatur humidum à sicco manente calore, mutabitur aer in ignem, si vero vincatur siccum ab humido, mutabitur ignis in aerem: tribuit ergo Aristoteles actionem in alicuiam etiam sicco, & humido; quum enim ibi locum habere non videatur actio caloris, quia ambo sunt elementa calida, nulla remanet actio inter duo illa elementa, nisi ratione humiditatis & siccitatis, hanc Aristoteles sententiam si saluare potuissim, audacter asseruissim, nullam prorsus his duobus qualitibus vim agendi inesse: quod enim admista attinet, facile videbatur omnem exsiccationem, & omnem humectationem attribuere calori & frigori, quum calor per dissolutionem humidi exsiccet, & frigus per humidi expressionem, & expulsionem exsiccare mista corpora videatur. Ad illum autem Aristotelis locum videbatur posse responderi, mutationem aeris in ignem fieri ob actionem caloris ignei; quum enim ignis aere calidior sit, agit in illum tamquam in frigidum, & reddens summe calidum, facit etiam summe siccum, quia summus calor nihil tolerare potest humiditatis: & hæc sententia legi potest clara apud Alexandr. in lib. 1. quæst. natur. c. 6. vbi dicit in elementis habentibus symbolam qualitatem fieri mutationem non in vna tantum qualitate, sed in ambabus; quamuis enim propter contrarietatem videatur in vna tantum mutatio fieri, fit tamen etiam in altera secundum intentionem & remissionem. Sed hæc responsio, quanquam vera est secundum se, non est ramen tuta, neque in ea potui conuiescere, quia iam dixi Aristot. in eo libr. 2. de Ortu & interitu, nullam graduum differentiam in primis qualitibus considerare; quare nullam potest in igni & aere differentiam caloris respicere, sed solam conuenientiam, qua ambo sunt elementa calida: ideo aperte dicit in illa pugna aeris cum igne vinci vel siccum ab humido, vel humidum à sicco, calore manente; proinde vult actionem esse humidi in siccum, & siccum in humidum. Hac igitur responsione reiecta, tanquam infirma, nos antea, quum de hac re loqueremur, ad hoc confugimus, quod humidum & siccum sunt passiuatantum, prout considerantur in generatione mistorum, & in productione secundarum qualitatum; dum autem sumuntur vt se mutuo respicientia, vim aliquam agendi inuicem habet, qua-

tenus contraria sunt; ita vt actionem viuocam habere, sed nullam æquiuocam videantur: at tamen hoc quoque negare non dubitassim, si tueri verba illa Aristotelis potuissim, quando loquitur de mutatione in elementis symbolam habentibus qualitatem; ibi namque aperte attribuit vim agendi etiam sicco & humido: adde quod ad hoc confutandum aliquis etiam ipsius rei respectus, & experientia me compulit; aliqua enim sunt, in quibus Medici vim agendi per exsiccationem, & per humectationem manifeste deprehenderunt, quam in calorem vel frigus referre minime possumus. Quoniam igitur ego tum à caullis, tum à nouis dogmatibus, quæ certis firmisque fundamentis non innitantur, abhorre soleo, tandem his omnibus contrariis argumentis cõsideratis tutissimam esse sententiam putavi, si diceremus humidum & siccum habere quidem aliquam mutuo agendi vim, sed ita debilem, vt vix dignoscatur à nobis queat; quod fit, vt tardissima sit eorum actio, nec nisi post longum tempus mutetur ab humido siccum in humidum, vel à sicco humidum in siccum; quum è contrario celerrima sit calidi, ac frigidi actio inuicem, & manifestissime à nobis dignoscatur, ac sentiat. Quoniam igitur debilissima est, atque tardissima actio humidi in siccum, & siccum in humidum, proinde non apta ad eorum remissionem faciendam, nulla ratio manet remittendi humiditatem corporis, vel siccitatem, nisi per corporum commisionem: ast elementa simplicia esse statuuntur, quatenus elementa sunt, non permista; igitur necessarium esse videtur, vt quæ sicca sunt, summam habeant siccitatem, & quæ humida, summam humiditatem: quare in his duabus passiuis qualitibus validum esse argumentum puto, remissio non fit, nisi per commisionem, ergo hæc qualitates non possunt esse remissæ. Hæc mea sententia est, quam aliis expendendam & corrigendam relinquo. Ad aliud dubium de terræ siccitate sumptum ex context. 49. lib. 2. de Generat. dicimus, Aristotelem ibi de mistorum tantum conuenientia & coniunctione paruum loqui, ad hanc enim faciendam necessaria est humiditas; at non est necessarium vt siccorum quoque elementorum partes per humidum coniungantur & continuentur, hoc enim dato sequeretur, nec terram, nec ignem esse summe sicca, sed esse ambo continua per commisionem humiditatis, vel, si qua statuatur eorum particula summe sicca, eam esse prorsus indiuiduam, quod quidem nemo assereret: quoniam igitur elementa sicca sunt species corporis naturalis, & omne corpus est continuum, fieri oportet ea ex propria natura habere continuitatem, quatenus prima materia est per se quantalonga, lata & profunda, sed inderminate, à forma autem cuiusque rei propria terminos recipit, vt alibi declarauimus: in solis igitur mistus locum habet id, quod ibi Aristot. dicit;

quum enim mistio fiat ex diuisione miscibilium in paruas partes, proinde siccum in minutas partes diuidi oporteat, necessarium fuit humidum ad earum partium coniunctionem, & totius continuitate. Ad aliud de humiditate, quæ facile separari videtur ab aere, non ita facile ab aqua, de aere quidem dicendum est eum humiditate nunquam carere; nam si hæc ab aere auferatur, non potest esse aer; quod autem quandoque siccus esse, & res exsiccare videatur, id non per se est, sed per accidens; halitus enim siccus habet a terra exhalatos, quibus quandoque ita refertus est hic aer noster, ut per eos exsiccat alia corpora; potest etiam ut calidus facere humidam resolutionem in aliis corporibus, quod euenit in iis, quæ putrescunt; nam ab aere externo calido educitur calor naturalis mistorum corporum, cum quo simul humidum euaporat, ita ut siccum sine humido relinquatur; per accidens igitur fit ut aer exsiccat, quum id faciat ut calidus, non ut siccus, semper enim habet suam naturalem humiditatem, ratione cuius est alienis terminis facillime terminabilis, & propriis terminis carens, per hoc igitur non ostenditur aerem esse minus humidum, quam aquam: De ipsa autem aqua cur facilius ab ea auferatur frigus, quam humiditas, multa dicuntur ab Alexandro in lib. 1. Quæst. natur. cap. 6. digna enim consideratione res est, cur si intimius nature aquæ est frigus, quam humiditas, ablato tamē frigore maneat aqua, ablata vero humiditate intreat, nec possit esse aqua sine humiditate: hanc difficultatem an soluat ibi Alexander, aliis considerandum relinquo; mihi quidem videtur per eius dicta difficultatem non tolli, quia id, in quo potissimum eius solutio consistit, non tangitur ab Alexandro. Eo igitur dimisso arbitror hoc discrimen ab actiuarum & passiuarum qualitarum differentia provenire: quoniam enim actiuæ sunt formales, & omnino ab agente externo producuntur, passiuæ autem sunt materiales, & magis proveniunt a materia; ideo difficilior auferuntur elementis passiuæ, quam actiuæ: idque non in sola aqua, sed in omnibus elementis verum est, formam enim mutare, & delere, & producere vis nature potest, sed materiam destrueré, vel producere haudquam potest: ob hoc igitur immutabiliores in elementis sunt passiuæ qualitates, quam actiuæ; ab aqua enim non potest auferri humiditas, nisi aqua intreat, frigus magis auferri potest, quia potest aqua calefieri, idcirco agente etiam igne in aquam facilius tollitur aquæ frigus, quam humiditas, statim enim mutata quam in aerem, quia facile mutat frigidum in calidum; non ita facile humidum in siccum; quod si facilius mutaret humidum in siccum, quam frigidum in calidum, primo loco mutaret ignis aquam in terram, non in aerem; sic ab aere separari humiditatem non potest, quin aer intreat, calor autem magis auferri ab eo

potest, quum quandoque frigidissimus esse iudicetur. A terra quoque difficilior siccitas auferatur, quam frigus, quod patet agente igne in terram; mutat enim primo loco in exhalationem, in qua siccum terreum seruatur, frigus autem intreat, & factum est corpus calidum. Ignis vero difficillime patitur seu caloris, seu siccitatis remissionem, ideo hoc discrimen non ita in eo manifestum est. Ad dubium igitur dicimus, verum quidem esse id, quod assumitur, difficilior separari humiditatem ab aqua; sed ex hoc non inferri aquam esse aere humidior, si quidem dicimus ipsi quoque aeri hoc idem contingere, neque etiam inferri humiditatem esse intimiorem nature aquæ, quam frigus, propterea quod hoc non ideo euenit, quod humiditas sit aquæ essentialior, sed quia est conditio materialis, & qualitas passiuæ, quæ in omnibus est difficilior separabilis, quam actiuæ; neque credendum est Arist. attribuentē cui libet elemento vnâ quantitatem potius, quàm alteram, significare per hoc voluisse vnâ esse magis connexam cum elementi natura, quam alteram: sed ne credentibus vnum elementum à duabus simul conditionibus æque constitui, tanquam à duabus formis, ideo alterius qualitatis principalitatem introduxit, eamque iudicauit ex operationibus primarum qualitarum, ex quibus earum definitiones accepit; vis. n. calefaciendi, & attenuandi maxime in igne inest, vis refrigerandi maxime in aqua, quæ magis refrigerat, quam terra: difficultas autem recipiendi ab alio terminis maxime in terra conspicitur, ideo maxime videtur siccitas in terra inesse, & contrario autem facilitas recipiendi ab alio terminis maxime in aere est, propterea cum aeris natura maxime conuenire existimauit humiditatem, licet non minus humida sit aqua: sic igitur sublata est, ni fallor omnis difficultas, quæ non ex eadem ratione fumatur facilitas, vel difficultas separationis qualitatis ab elemento, atque ipsius qualitatis principalitas, seu maior conuenientia cum natura ipsius elementi.

An symbola elementorum qualitates differant specie, necne, aliquorum opinio & argumenta. Cap. IV.

Quæri præterea solet, an symbola elementorum qualitates sint eiuſdem vltimæ speciei, an specie differant; ut an calor ignis, & calor aeris distinguatur specie nec ne, sic frigus terræ, & frigus aquæ, sic humiditas aquæ, & humiditas aeris; sic demum siccitas terræ, & siccitas ignis. Hac de re legi apud alios posſunt dispositiones prolixæ, præsertim apud Marsilium in 2. lib. de Generat. ob id ego paucis agam, & præcipua quadam, aliis dimissis, in medium afferam. Non desuere qui dixerint symbolas qualitates differre specie, quæ sententiam plurimis argumentis comprobant, quorū præcipua hæc sunt.

Sententia aliorum quorū.

1. argū. Primum quidem, vel qualitates sunt formæ elementorum, vel sunt accidentia consequentia formas: si formæ, ergo specie differunt, quia compositorum specie differentium necesse est formas esse specie distinctas; etenim nisi specie differrent, certe composita differentia specie non confluerent: si vero sunt accidentia consequentia formas, idem sequitur, quia distinctas specie formas distincta etiam specie accidentia consequuntur. Præterea si essent eiusdem speciei, easdem etiam edrent operationes; at diuersas edunt, ergo non sunt eiusdem speciei: falsitas consequentis probatur, quia humiditas ærea ignem non exstringit, sed potius nutrit, patet enim flammam in aere non extingui, aqua vero humiditas exstringit ignem; ergo hæc duæ humiditates non easdem edunt operationes, differunt ergo specie; quod autem de humiditate dicimus, idem de aliis quoque omnibus dicendum est; ergo prædictæ omnes non sunt eiusdem speciei. Tertio sic argumentantur: calorem insequitur leuitas, frigus vero grauitas; ergo quod de morricibus qualitatibus dicitur, idem de alteratricibus dicendum est; atqui non eadem est leuitas aeris & ignis, neque eadem grauitas terræ & aquæ, quum ad diuersa loca naturaliter tendant; ergo neque caliditas ignis & aeris eadem est, neque eadem frigiditas terræ & aquæ. Quarto calor ignis requirit siccitatem, neque esse potest cum humiditate, contra vero calor aeris requirit humiditatem, nec potest esse cum siccitate, ergo differunt specie; sic de aliis quoque qualitatibus argumentari possumus. Quinto si eiusdem speciei essent humiditas aquæ, & humiditas aeris, ita ut in mutatione aquæ in ærem eadem numero humiditas seruaretur; accidens idem numero migraret de subiecto in subiectum, quod absurdum esse omnes confitentur. Sexto argumentantur à simili: in mistis calores specie differunt, alius enim est in asino calor, alius in homine, quum alias in hoc, alias in illo operationes edat; sic etiam calor febrilis differt specie à calore naturali, vocatur enim à Medicis innaturalis, & contrarius naturæ; naturale autem, & innaturale eiusdem speciei esse non possunt, quod ipsæ quoque eorum operationes declarant, calor enim naturalis causa est naturalium operationum, febrilis vero est illis impedimento; ergo non sunt eiusdem speciei; hoc igitur idem in simplicibus quoque dicendum est, quod in mistis videtur esse manifestum. Confirmatur hæc sententia auctoritate Alexandri, qui in lib. 1. Natural. quæst. capite 6. dicit aliam esse aeris humiditatem, aliam aquæ, & alium esse calorem ignis, alium aeris. Aueroes quoque in sua Paraphrasi 4. Meteorologic. inquit, frigiditas est secundum duas species, vna est frigiditas terræ, altera est frigiditas aquæ; itaque aperte dicit eas differre specie; & hoc idem de aliis omnibus cõfiteri necesse est, ergo omnes symbolæ qualita-

tes specie distinguuntur. Iohannes etiam Grammaticus in contex. 24. libri 2. de Ortu & inuentu inquit, calor aeris, & calor ignis non est idem secundum speciem, putauit igitur omnes symbolas qualitates differre specie.

Dicta sententia confutatio, & probatio contraria. Cap. V.

Contrariam sententiam alii plurimi tutati sunt, ita, ut communem appellare possimus, quam ego quoque veram esse arbitror, alteram vero prædictam falsam; etenim constanter credo omnem calorem esse vnus & eiusdem speciei specialissimæ, sic & omnem frigus, & omnem humiditatem, & omnem siccitatem, nec differre, nisi secundum magis & minus. Hanc opinionem confirmare, & contrariam refutare multis argumentis possumus: quorum ego illa, quæ validiora videntur, adducam; reliqua apud Marsilium & apud alios legantur. Primum sumitur argumentum validissimum ex harum qualitarum tractatione, quæ in 2. lib. de Generat. habetur: nam si opinio contraria vera esset, non quatuor essent primæ qualitates, sed octo specie distinctæ, nempe calor igneus, calor æreus, frigus aqueum, frigus terreum, humiditas aquæ, humiditas ærea, siccitas terreæ, siccitas ignea: attamen Aristoteles non octo esse dicit, sed quatuor, neque octo earum definitiones adducit, sed quatuor tantum; atqui illa, quibus eadem aptatur definitio, sunt eiusdem naturæ, proinde & eiusdem speciei; quare symbolæ qualitates specie non distinguuntur. Hoc videntes aduersarii respondent, ostendi hoc argumento symbolas qualitates esse eiusdem speciei subalterna, sed non eiusdem specialissimæ; nam Aristoteles appellat quatuor, & ut quatuor definit, quatenus differunt specie subalterna. Sed hæc responsio admittenda non est, quia secundum eam Aristoteles in iis definitis ac declarandis mancus fuisset, non satis enim fuit communes & generales, in quibus conueniunt, definitiones adducere, sed propriis quoque definitionibus erant definiendæ, quibus significarentur propriæ earum naturæ, & propriæ vires, quatenus secundum speciem vltimam distinctæ sunt. Cætera quoque omnia, quæ ab Aristotele de primis qualitatibus ibi dicuntur, præsertim quæ à textu vigesimo quarto vsque ad trigessimum manifestissime attestantur veritati: ait enim in habentibus symbolam qualitatem transitum & mutationem esse faciliorem, quam in non habentibus, & hanc rationem adducit, quoniam in non habentibus mutatio fit duarum qualitatum in duas: ut si mutanda sit aqua in ignem, oportet & humidum in siccum, & frigidum in calidum mutari; at in habentibus symbolam, mutatio fit vnus tantum in vnam, altera enim remanet; ut si mutandus sit aer in ignem, sit solum muta-

mutatio humidi in sicum, calor autem manet: quare putat Aristoteles eundem non modo specie, sed etiam numero calorem manere in igni genito, qui fuit in aere corrupto: quod non idem specie esset calor in aere, & in igni, oporteret calorem quoque mutari, & perire calorem æreum, & generari igneum; quare hæc quoque mutatio esset duarum in duas, quod Aristoteles negat: ad hoc tamen aduersarii respondent, nil aliud ibi significare Aristotelem velle, nisi faciliorem esse mutationem in habentibus symbolam qualitatem, quia facilius est æreum calorem mutare in igneum, cui non est contrarius, quam calorem in frigus, quod ei contrarium est: sed hæc responsio vanissima est; nos enim non modo id, quod de hac facilitate Aristoteles dicit, sed rationem quoque, quam adducit, expendimus: non enim illam asserationem, quam illi comminiscuntur, sed hanc, quod facilius est vnam mutare in vnam, quam duas in duas, quare in vnam tantum qualitate mutationem fieri asserit. Præterea docet ibidem Aristoteles, quomodo ex duobus elementis perfecte contrariis tertium medium generetur, & inquit ex igne & aqua posse vel terram, vel ærem generari; nam si aqua & frigus, & siccitas ignis intereant, generatur aer; quia remanent calor ignis, & aqua humiditas, quibus aer constituitur; si vero præualeat frigus aquæ calori ignis; & siccitas ignis humiditati aquæ, ita ut ignis calor, & aquæ humiditas intereant, terra generatur, quia remanet aqua & frigus & ignis siccitas, quæ simul iunctæ terram constituunt; putavit ergo Aristoteles eandem esse & speciem, & numero siccitatem terræ & ignis, sic calorem ignis & aeris, sic frigus aquæ & terræ, sic humiditatem aquæ & aeris; nam si different specie, dictum Aristotelis verum non esset; remanens enim siccitas ignis non conueniret terræ, nec frigus aquæ remanens conueniret eidem terræ, sed aliam siccitatem, quam igneam, & aliud frigus, quam aqueum, terra postularret. Alia argumenta ad hoc idem probandum legi possunt apud Marsilium, ideo illa missa facio; hoc vnum adiciere volo, quod meo quidem iudicio magni momenti est, ex fundamētis antea tactis, ac stabilitis desumptum: si calor in elementis à Cælo & generatur, & conseruatur, nec alio modo, quam per motum, & per lumen, necesse est eiusdem speciei esse calorem omnem elementarem, tum igneum, tum æreum; ab vna enim causa, & eodem modo agente idem effectus prouenit sumpta igitur ratione à causa efficiente ostenditur omnem calorem in elementis esse eiusdem naturæ: quare de aliis quoque qualitatibus hoc idem dicendum est, quum eadem in omnibus ratio vigeat; vel enim omnes symbolæ specie differunt, vel nulla huius sententiæ fuisse Aueroem & Ioannem Grammaticum patet legentibus eorum Commentarios in eam partem, vbi

A etiam ex iis, quæ à Ioanne Grammatico de Aleandro referuntur, manifestum est idem sensibile Alexandrium: eorum autem verba non assero, quia dilucida sunt, & quisque ea legere & intelligere facile potest; neque est de Ioanne dicendum, quod sibi ipse contradixerit, ut ei aliqui attribuunt; ipsum enim huic crimini obnoxium non esse postea ostendemus.

B Pro declaranda veritate, & contrariis argumentis soluendis fundamenta iaciuntur. Cap. VI.

V T omnis hac in re difficultas tollatur, & contraria argumenta soluantur, notandum est, symbolas qualitates, etsi specie nō differunt, duas tamen habere differentias, quas considerare nos oportet. Vna est, quam recipiunt prout referuntur ad aliud: quum enim calor sit causa secundaria, & instrumentalis; qua aliquod primarium agens vritur; diuersus calor dici potest ratione diuersorum vrentium; ideo calor ignis, & calor aeris, quum secundum propriam essentiam sint eiusdem speciei, tamen prout insequitur hic formam ignis, ille vero formam aeris, & ibi per calorem agere ignis dicitur, hic vero aer, distincti calores dicuntur, & modo quodam specie differentes, non quidem proprie specie secundum suam naturam, sed quatenus formas specie distinctas iniequuntur: hac igitur ratione alius esse dicitur aeris calor, alius ignis; tunc enim non ipsam secundum se caloris naturam spectamus, sed aeris & ignis, quibus attribuitur: sic etiam diximus, primas qualitates esse præparaciones materię ad varias formas recipiendas; ideo eadem qualitas prout in diuersis mutationibus dirigitur ad diuersas formas, differens specie dici potest, non quidem secundum se, sed respectu formarum specie differentium, ad quas dirigitur. Altera differentia est, quam istæ qualitates habent quidem secundum se, non tamen talem, quæ diuersas species constituat; ea autem est differentia secundum magis & minus, seu secundum intensiōem & remissionem, quæ omnium philosophantium consensione non variat speciem; hac differentia distinguitur calor aeris à calore ignis, quia ille remissior est, hic vero intensus, & summus, specie tamen ob id non distinguuntur; & hoc quandoque significamus, dū dicimus, alium esse in ære calorem, alium in igni, hoc est, alium & alium caloris gradum: quum enim denotare, velimus differentiam secundum magis & minus, non dicimus eas differre specie, quum certum sit differentiam secundum magis & minus speciem non variare. Ex his aliud quiddam colligimus, quod magnopere notare debemus: quæuis enim proprie sumēdo differre specie, significet differre natura & essentia, tamē sumitur inter dū improprie ad denotandam solū differentiam accidentia-

Alia cō-
perunt
calore
cundum
se consi-
derato,
alia se
est in-
strumen-
tam pri-
mari a-
geniti:
idem in-
fra, c. 7.

lem. sequendo communem quandam loquendi consuetudinem, & hominum existimationem, dicere namq; solemus varias esse species aquæ, & varias terræ, quum tamen sit solum differentia accidentalis: & hoc legitimus clare apud Aristot. in 1. cap. 1. Meteorologic. vbi considerandas proponit diuersas species terræ, quum tamen terra sit species vltima, quæ in alias species diuidi minime potest: quoniam ergo plures habet terra accidentales differentias, has vocat Aristot. species terræ, iuxta consuetudinē loquendis; dicimus enim aliam esse terram petrosam, aliam arenosam, aliam cretosam, & has vocamus varias species terræ, licet non proprie sint species. Sic igitur dicere etiam solemus species caloris, & species frigoris, quamuis hæc qualitates non habeant species; respicimus enim non quidem ipsam cuiusq; qualitatis essentiam, sed accidentales & extraneas differentias, quæ à diuersis subiectis, & à variis rerum naturis desumuntur: at propria harum qualitatum naturæ, & vires eædem in omnib. sunt; omnis enim calor calefacit, & disgregat heterogenea, & congregat homogenea, & soluit congelata, & extenuat, absq; vlla profus differentia, præter illam, quæ est secundum magis & minus; intensior enim calor magis atq; efficacius hæc omnia præstat, quam remissior, vt experientia declarat.

Contrariorum argumentorum solutio.

Cap. VII.

Ad primam.

His declaratis, non erit difficile contraria argumenta soluere. Ad primum dicimus, primas qualitates neque esse formas elementorum substantiales, neq; consequi formas vt singulorum elementorū propria accidentia; quum singula qualitas duobus competat elementis: sed propria singulorum elementorum est duarum qualitatum coniugatio; eaque non potest cum alio elemento communicari. Ad secundum dicimus, duplices esse primarum qualitatum operationes, & alias eis competere prout habent propriam agendi vim; alias vero vt instrumentis præcipue agentis, vel etiam ratione aliorum accidentium, quæ cum illis coniuncta sunt. Illæ igitur operationes, quæ ipsis competunt per se, hoc est, quatenus vim agendi, vel patiendi habent secundum proprias naturas, sunt eædem, nec distinguuntur specie, sed solum secundum magis & minus; calefactio enim, & extenuatio, & congregatio homogeneorum, & alia omnes operationes à calido per se prouenientes, ita competunt calori aeris, vt calori ignis, licet calor igneus efficacius, & magis hæc præstet, aeris vero minus; sic de aliis dicendum est: iidem ergo effectus à symbolis qualitatis proueniunt, cum discrimine tamen secundum magis & minus, præterquam quod vbi aliqua operatio non absolute à qua-

Ad secundam.

litate aliqua prouenit, sed à certis gradibus illius qualitatis; pauciores enim gradus ad illam operationem edendam apti non erunt, vt calor omnis calefacit, quia calefacere competit calido, quatenus est calidum absolute: at vtere non competit omni calori, sed igneo tantum & summo: ex eo igitur quod calor igneus vrit, aeris vero non vrit, non infertur eos differre specie, sed solum infertur differre secundum gradus, quia vere non competit absolute calori quatenus est calor, sed statuto gradui quatenus est talis gradus: hoc idem dicendū est de operationibus calidi quatenus est instrumentum primariū agentis; ex harum enim diuersitate non infertur calores differre specie, sed solum infertur agentia præcipua, quæ calore vtuntur, specie differre. Ad argumentum igitur, quando dicitur humidum aqueum non nutrire ignem, sed potius extinguere, humidum vero aerium non extinguere, sed nutrire, dicimus, nil aliud esse nutrirī ignem, nisi obiectam aliquam materiam accendi, & in ignem mutari; sed potissimum de illis dicitur, quorum mutatio in ignem facilius est; quocirca nutrirī ignem humido aereo, quale est in oleo, non sic humido aquo, est in ignem mutari facilius res aereas, quam res aqueas; hoc autem quid mirum; quam magis resistat, & cum igni pugnet aqua, quam aer; sciendum autem est nutrirī ignem substantia ipsa, quæ in ignem vertitur, non accidentibus; quare non proprie dicitur nutrirī humiditate, sed humido corpore, quod in ignem vertatur: imo siccum quoq; corpus est in ignem mutabile, vt lignum aridum, quare etiam sicco nutritur ignis; humiditas autem per se, & quatenus est humiditas, cuiuscunq; sit corporis, est contraria igni vt sicco, propterea necessario pugnat cum igni omne corpus humidum, & agit & repatitur; quare non secundum propriam naturam ei competit vt nutriat ignem, sed contingit humido vt pro diuersitate accidentium connexorū vel magis, vel minus pugnet cū igni, ita vt aliqua facilius vincatur ab igni, alia difficilius, & alia etiam vincant & extinguant ignē; humiditas enim aquæ coniuncta est cū frigore; quare magis resistit igni, & magis in ipsum agit, quam humiditas aeris; quæ cum calore coniuncta est; præterea vero & cum maiore densitate, quare magis agit in ignem, quum præsertim densitas illa faciat suffocationem ignis, & prohibeat euentationem, quo fit, vt ignis extinguatur; hoc autem etiam oleum præstat, quando in nimia quantitate superfunditur igni, suffocat enim & extinguit; nam omnis humiditas per se habet vim humectandi, & lædendi ignem, at per accidens ratione aliarum conditionum coniunctarum euenit vt alia magis, alia minus lædat, ita vt quæ minus lædat, & facilius ab illo vincitur, dicatur ignem nutrire; in operationibus igitur singularū qualitatum considerare

derare semper debemus, an ab eis proveniant secundum propriam earum naturam, an propter aliquid aliud, hoc est, vel ratione agentis præcipui, vel ratione aliorum accidentium conjunctorum; nam si à qualitate proveniant secundum propriam eius vim & naturam, hæc in omnibus sunt eadem specie, nec differunt nisi secundum magis & minus: at si competant illi qualitati non secundum se, sed per aliquod aliu, possunt differre specie; nec tamen inde inferri potest, qualitates specie differre, vt modo de nutritione ignis dicebamus: si enim nutrire ignem significat mutari facile in ignem, contrariæ erunt operationes, nutrire, & non nutrire, proinde & specie differentes, nec tamen indicabunt humidum ab humido differre specie, quia non competunt humido secundum propriam naturam, sicut modo declarauimus. Ad tertium à leuitate, & à grauitate acceptum neganda est consequentia, asserimus enim non eiusdem esse specie leuitatē aeris, ac leuitatem ignis, quum nihil aliud denotent, quam respectum ad statutum locum naturalem cū relatione ad alia corpora: quoniam igitur alius est locus ignis, alius aeris, alia etiam est huius, alia illius leuitas; huius autem discriminis ratio, & ad consequentiæ probationem responsio est, quod leuitas, quæ est ignis, & leuitas, quæ est aeris propria non insequitur absolute calorem prout calor est, sicut antea de vstione dicebamus, neque indicant diuersos specie calores, sed diuersos caloris gradus: quod si leuitas ignis propria insequeretur non calorem summum determinate, sed calorem absolute, vtrique argumentum esset efficax; oporteret enim, si alia est aeris leuitas, & specie differens à leuitate ignis, aliam etiam esse speciem caloris. Ad quartum dicimus calorem ignis consideratum quatenus est calor, neque siccitatem determinate requirere, neque humiditatem, quoniam calor vt calor est, & que cum vtraque existere potest; requirit ergo siccitatem non ipse per se vt est calor, sed vt igneus, & vt insequens formam ignis. Ad quintum sumenda est responsio ex libro nostro de communi rerum ortu & interitu, vbi diximus, non esse migrationem de subiecto in subiectum, quando eadem primæ materiz portio remanet. Ad sextum dicimus, omnem calorem tam simplicium quam mistorum corporum, esse per se eiusdem speciei, nec differre nisi secundum magis & minus: per accidens tamen, & per relationem ad aliud posse etiam dici diuersarum specierum vt calorem equi, & calorem asini, quatenus hic equi est, ille vero asini; sic dico de calore febrili, & calore naturali animalis, opponuntur enim vt naturalis in naturali, quatenus referuntur ad propriam naturam illius animalis, cui conueniens est tantus calor, maior vero non est conueniens, sed mimicus, & destructiuus: at secundum propriam essentiam, & quatenus sunt calores, non

A differunt specie: quod ex eo patet, quod etiam idem caloris gradus, & idem numero calor, huic rei est naturalis, & alij rei est præter naturam, neque ob id fit vt idem numero calor sit duarum specierum, hoc enim ne cogitabile quidem est. Ad verba autem Auerrois & Alexandri respondemus, eos nil aliud per ea denotare voluisse, quam accidentalem calorum differentiam, secundum quam solent appellari species variæ caloris; quod quidem pluribus rationibus, quas antea exposuimus, euenire potest: quod enim ea fuerit Alexandri & Auerrois mens, patet in aliis eorum verbis, quæ antea retulimus, & hoc nisi concesserimus, manifesta est in ipsorum dictis repugnantia & contradictio: hac ratione videtur etiam Ioann. Grammat. à verborum suorum repugnantia posse vindicari, licet eius verba plus habere videantur difficultatis; nam in context. 24. lib. I. de Ortu & interitu, manifestum est Ioannem crassa Minerua loqui, quum is non sit proprius locus, in quo de hac re sermo fiat; sed volens ibi interpretari verba Aristotelis posita in definitione generationis, considerat an in mutatione elementi in elementum symbolum eadem qualitas maneat; vt eadem humiditas, & eadem perspicuitas in mutatione aquæ in aerem, & inquit non remanere eandem, quia humiditas aquæ, & humiditas aeris specie differunt; sed postea semetipsum corrigens subiungit vel esse specie distinctas humiditates, vel saltem numero: nil ergo certi hac de re statuit, sed indistincte loquens dicit, vel esse specie distinctas, vel eiusdem speciei, solo autem numero differentes: num autem hoc verum sit, non est præsentis contemplationis; satis enim nobis in præsentia est, si specie non distinguantur, neque hoc certe statuat Ioan. Grammaticus.

De modo, quo ex duobus contrarijs elementis tertium medium generatur, quæstiones dua, & solutio prioris.
Cap. VIII.

ALIA quoque multos turbauit ad primas qualitates pertinetis difficultas, propter illa, quæ in 2. lib. de Ortu & interitu de his ab Aristotele scribuntur: loquitur enim ibi de mutua elementorum generatione, & tria docet: vnum, quod in elementis in altera qualitarum conuenientibus, quæ symbola vocant, facilius est transitus ex vno in aliud, vt ex aqua in aerem, quum in habentibus vtramque contrariam; quum enim aqua & aer in humiditate conueniant, fit solum mutatio de frigido in calidum alterum vero est, quod in elementis in altera qualitate conuenientibus difficilius est mutatio vnius in alterum, vt aquæ in ignem, quia necesse est duas interire qualitates, & duas generari: tertium demum est, ex duobus elementis contrarijs tertium medium generari, vt ex aqua & igni

& igniaerem, vel terrā, & ex aere & terra ignem, vel aquam; si enim aqua intereat humiditas manente frigore, ignis vero calor manente siccitate, fit terra; si vero è cōtrario aqua frigus percat manente humiditate, & ignis siccitas manente calore, generatur aer; sic etiam congre- dien- tibus terra & aere, generatur eodem modo vel aqua, vel ignis: de hoc tertio Aristotelis di- cto duæ quæstiones oriuntur, quarum non faci- lis est solutio; vna est, à quonam agente hæc mu- tatio fiat; altera vero, an in tali mutatione duæ qualitates ita intereant, vtaliz duæ contrariæ generentur, an duæ intereant, & nulla generetur, sed satis sint vna alterius elementi seruata qualitas, & altera alterius ad tertium elemen- tum constituendum: de his ego sententiā meam breuiter proferam. Priore quidem quæstio- nem expendens, non parum dubitavi ne aliena prorsus esset ab Aristotelis consilio in eo libro, quum in eo elementa, & primas qualitates, vt prædiximus, cum quadam abstractione consi- deret, & essentiam potius, quam existentiam res- piciamus; nam certum est in mutatione aeris in ignem non modo de humido in siccum mu- tationem fieri, sed etiam modo quodam de fri- gido in calidum, quia minus calidum respectu calidioris instar frigidi est in agendo, & in pati- endo: quemadmodum igitur non considerauit Aristoteles differentiam graduum in singula qualitate, sed solum singulas absolute respexit vt conditiones elementorum constitutrices; ita neque à quo agente mutatio elementorum fiat, considerasse videtur, quum in ea parte in solius materialis causæ tractatione versari videatur: antequam igitur doceat, quomodo ex elemen- tis fiat misti generatio, docere voluit, quomo- do elementi ex elemento generatio fiat, & quæ in illa mutatione contingant: ideo tria illa con- siderauit, quæ antea dicebamus, quia compe- tunt prius qualitatibus absolute consideratis, etiam si re ipsa nunquam euenire dicentur; dum enim duas coniungationes qualitatum pe- nitens contrarias consideramus, illis secundum se sumptis cōpēit vt destructa vna qualitate in vna coniungatione, & vna in altera, duæ rema- neant qualitates, aliud elementum tertium ab illis diuersum constituentes; num autem reuera hoc eueniat, & quonam agente fiat, non vi- detur ibi Aristoteles considerasse, sicuti non considerauit an dentur omnia elementa pura, aere simplicia, licet ea vt vere simplicia in eo libro semper acceperit, quum tamen ipsa for- tasse nobis simplicia & pura comperiantur: quod igitur ad mentem Aristotelis attinet, ego quidem ab hac opinione quam modo retuli, non sum alienus. Sed ne fugere huiuscerei dif- ficultatem, & aliam argumentationem videar, quum præsertim lectura habeat absolute in ele- mentorum consideratione quæstio hæc de cau- sa agente mutationis prædictæ, quia necesse-

rium omnino est, vt omnis mutatio ab aliquo a- gente fiat, pauca de hac re dicam: communis est omnium fere sententiā, ab ipsismet elementis inter se pugnantibus tertij elementi generatio- nem fieri, vt agentibus inuicem aere & terra, æ- ro vt humidum agere in terram, & eius siccitatem interimere, terram vero vt frigidam agere in aerem, & eius calorem extinguere ita vt ma- nente terræ frigore, & aeris humiditate, aqua sit genita, cuius hæc duæ qualitates constitutrices sunt. Sed nonnulli recentiores in hanc com- munem sententiā acerrime inuehuntur, ducti duobus porissimum argumentis. Vnum est, quod in ea est repugnantia manifesta: nam si terra aerem superet frigore, necesse est vt etiam siccitate superet, quia non potest vna qualitate vincere, quin vincat etiam altera. Secundo di- cunt, hoc etiam dato, non tamen potest ex iis duobus tertium elementum generari, quia ne- cesse est vt illa duo, quum sint contraria, repati- antur in agendo, & licet frigus terræ præualeat calori aeris, & tandem ipsum extinguat, fieri ta- men non potest, quin frangatur, & remittatur à calore aeris; manens ergo remissum frigus a- quam constituere non potest, quum hæc debeat esse summe frigida; sic necesse est vt agens hu- miditas aeris in terræ siccitatem repatiatur ab illa, & remittatur; remissum igitur humidum non constituit aquam, quæ debet esse summe humida: quoniam igitur duæ qualitates vin- centes, & remanentes non possunt esse nisi fra- ctæ & remissæ, in omnibus autem elementis de- bent omnes qualitates esse summe, fieri nun- quam potest vt ex duobus elementis hoc pacto inuicem agentibus tertium elementum genere- tur. Hac igitur opinione reiecta aliam ipsi ex- cogitarunt, dixeruntque agens esse tertium illud e- lementum generandum, hoc est, aliud eiusdem speciei: quando enim externa & aere genera- tur aqua, alia aqua est agens, quæ calorem æ- ris, & siccitatem terræ interimens, verit illa duo in aquam sibi similem: sic se omnem euitasse difficultatem existimauerunt. Ego vero alienam esse puto ab Aristotele eorum sententiā, & communem opinionem sequendam; Aristote- les enim in tota illa parte tria semper conside- rat, nec plura, in tribus illis mutationibus de- clarandis, videlicet agens, & patiens, & id quod ex eorum actione generatur: vel enim vnum elementum est agens, & aliud ab eo patitur, & mutatur in naturam agentis, idque vel fa- cilius, quando in vna qualitate conueniunt, vel difficilius, quando in neutra, vel vtrum- que est agens, & vtrumque patiens, id est, v- trumque ex parte vincit, & ex parte vincitur, proinde neutri simile elementum generatur, sed tertium ab vtriusque diuersum; ita vt di- cendum omnino sit, Aristoteles vel nullum ibi statuere agens, quoniam ad illam conside- rationem minime pertinet, sicut antea dice-
bamus;

Prior
quæstio.
Pestior
quæstio.

Solutio
prioris.

Prim
recen
rum.
gume
tum
tra
c
mune
Sancti
am 2.
gum.

Opini
illoru
recenti
rum.

Confu
sio opi
nis rec
riorum.
Es dese
sio sent
ti. a com
muni.

Alter
solutio
commu
nis.

bamus; vel id vt manifestum præsupponere, & ne verbum quidem ad illud declarandum facite; nam si in aliis duabus mutationibus dicere velimus quodnam sit agēs, nisi aliud dicere possumus, nisi vnum elementum esse agens, & mutare alterum in suam naturam, siue sint symbola, siue non symbola; ergo in hac quoque mutatione dicendum est, vtrumque elementum esse agens: & mutare alterum, non tamen in seipsum, sed in aliud tertium elementum. Præterea quando duo elementa, vt ignis & aqua, mutantur secundum istos ab aere agente, quæro an duo illa se tangant, necne: si dicant non se tangere, illa non erit duorum elementorum mutatio in tertium elementum, qualem Aristoteles ibi considerat, sed duæ mutationes erunt etiam loco distinctæ; ibi enim ab aere agente ignis in aerem vertetur, hic vero ab aere agente mutabitur aqua in aerem, ideoque duæ erunt aeris generationes distinctæ: si vero se mutuo tangere ignis & aqua dicantur, quæro an agant inuicem, an orientur, & solum ab aere agente ambo patiantur; quod ostenditur dicere fatuum est, qui enim fieri potest, vt duo contraria se mutuo tangant absque vlla inter se actione? si vero agant inuicem, vt omnino fateri cogimur, necesse est vt hæc eorum mutua actio tanquam efficacior, atque celerior præueniat actioni aeris in illa; videmus enim guttam aquæ seruari multas horas antequam à circumstante aere, quamuis magno, in aerem mutetur, aer enim est tardæ actionis; sic in ferro accensio seruat ignis aliquandiu, antequam à circumstante aere extinguatur; sed actio aquæ in ignem, & ignis in aquam celerissima est: igitur antequam illius agentis actio abfoluatur, & mutantur duo illa in aerem, præuenit interitus alterius duorum, quod in alterum mutabitur, vel in tertium ex mutua ipsorum actione, vt in aerem, quæ est vera sententia: quare nunquam continget, vt ex aqua & igni generetur terra à terra agente, vel aer ab aere agente, quod tamen asseritur manifeste ab Aristotele in memorato loco. Quamobrem ego cum aliis arbitror tertium elementum oriri ex mutua duorum in se actione, & hoc Aristotelem præsupposuisse, at non expressisse; quia, vt diximus, non hoc sibi considerandum. eo in loco proposuerat, sed elementa vt materiam generationis mistorum; ideoque iudicasse de eorum inter se mutatione prius esse dicendum. id vero, quod ipsi dicunt, ego quidem euenire posse non inficio, sed pertinet potius ad alias duas ab Aristotele ibi tactas mutationes, nempe ad illam, qua symbolum elementum mutat alterum symbolum in suam naturam; nam si eo modo, quem ipsi statunt, ab aere agente mutantur ignis & aqua in aerem: erunt duæ mutationes elementi in symbolum, vna ignis in aerem, altera aquæ in aerem: tertia vero ab Aristotele adiecta mutatio misti quo-

A dammodo ex aliis duabus esse videtur, est enim actio contrarii in contrarium penitus, sed est mutatio in symbolum respectu vtriusque. Ad illorum autem argumenta facile est respondere: quum enim illa Aristotelis consideratio sit abstracta à modo, quo existunt elementa acti, & spectet illa solum, quæ competunt eis ratione propriæ naturæ, negari non potest, si elementum calidum & siccum pugnet cum frigido & humido, fieri posse vt calidum superet frigidum, & vt siccum superetur ab humido, vnde generabitur elementum calidum & humidum: fieri autem id posse manifestum est, considerando eorum naturas secundum se; calidum enim & superare frigidum, & à frigido superari aptum est: sic humidum & vincere potest siccum, & ab eo vinci: quocirca statuentes calidum superare frigidum, & humidum superare siccum, non dicimus aliquid fieri, quod nequeat fieri, sed rem possibilem dicimus secundum proprias harum qualitatum naturas: quod considerando elementa prout actu existunt, aliquid sit, quod id euenire prohibeat, sicut etiam impeditur elementorum puritas atque simplicitas, nihil refert, quoniam ibi Aristoteles hoc non considerat: quare prior illorum ratio nihil roboris habet: adde quod etiam considerando elementa prout actu existunt, fieri fortasse potest vt vnum vna qualitate vincat aliud, altera vero ab eodem vincatur, si verum est id, quod omnes fere consentunt, non easdem esse harum qualitatum vires in agendo, atque in resistendo; sic enim fieri potest, vt vna elementi qualitas suam contrariam vincat, altera vero sit imbecillior sua contraria: pro diuersis etiam elementorum, inæqualibusque portionibus: & inter se proportionibus multæ eis contingere varietates possunt, & id, quod in tanta quantitate superat aliud, in minore superabitur ab illo, vel secundum alteram, vel etiam secundum vtramque qualitatem. Sed prior solutio verissima ac iustissima est; & illa eadem secundum quoque argumentum tollitur, iam enim diximus, illam Aristotelis considerationem esse abiunctam à consideratione graduum qualitatum; quod si obiectio istorum valida esset, non minus Aristotelem & eos quoque ipsos vrgeret: quando enim iuxta primum, vel secundum mutationis modum mutari contingat elementum aliquod ab alio siue symbolo, siue non symbolo, necesse est frangi, & remitti in illa pugna qualitatem agentis vincentem, vel ambas vincentes, proinde neque elementum agens maneat amplius purum, neque generare potest elementum simplex, & habens vtramque qualitatem simplicem; quia nihil agit supra proprias vires: quare eorum argumentum friuolum est.

Solutio posterioris questionis. Cap. IX.

IN solutione autem alterius questionis posterioris, dissensisse videntur Ioannes Grammaticus,

Responsio ad primum argumentum recentiorum

Ad secundum dicitur.

Alexan-
dri opi-
nio.

To. Gram-
opinio.

Error A-
lexandri

maticus, & Alexander, vt idem Ioannes refert in expositione contex. 27. libri 2. de Ortu & interitu. & Alexander etiam existimauit in illo contrariorum elementorum congressu duas qualitates interire, & nullam generari, vt agentibus inuicem aqua & igni, interire & ignis siccitatem manente calore, & aquæ frigus manente humiditate, & ita sine productione nouæ qualitatis aerem generari, quia satis est calor ignis seruatus; & humiditas aquæ remanens ad aerem constitutendum: putauit etiam Alexander vnum numero esse aerem illum, qui hoc modo ex aqua & igni congregientibus generatur, non duos. Sed Ioannes Grammaticus vtrumque Alexandri dictum impugnat: primum quidem inquit, necessarium esse, vt cum duarum qualitatum interitu fiat duarum contrariarum productio; dum enim in igne siccitas interit, fieri non potest, quin loco siccitatis producat in illa materia humiditas; sic dum aquæ frigus destruitur, produci calorem necesse est; nullus enim alius est harum qualitatum interitus, nisi productio contrariarum: hinc Ioannes alterius quoque dicti impugnationem iunxit; si namque ignis siccitas seruat calore interit, & ibi producit humiditas generatur ergo ex illo igni aer; sic si aquæ frigus manente humiditate destruitur, & ibi calor producit, ergo ex illa aqua similiter generatur aer; duo igitur aeres distincti numero generantur, vnus ex igni, alter ex aqua, sicut ille ignis, & illa aqua numero distinguebantur. Ego vero puto alterum quidem Alexandri dictum falsum esse; & veram in eo esse Ioannis sententiam, sed alterum esse verum, & in eo refellendo Ioannem esse deceptum, vt recte in vtroque nonnulli recentiores existimarunt. Prioris dicti Alexandri falsitas ita manifesta est, vt vix credibile sit id sensisse Alexandrum: in illa enim materię portione, quæ in igni erat, ne imaginari quidem possumus, siccitatem interiri, quin humiditas generetur: quod si quis dicat, satis esse humiditatem aquæ remanentem, vt reddatur humida etiam materia illa ignis, in magnū absurdum incidit, quod accidens idem numero migrabit de subiecto in subiectum, hoc est, de hac materię portione ad aliam portionem, quæ est vera mixtio: hæc igitur si nullo modo est concedenda, alterum duorum fateamur necesse est; vel nullā humiditatem manere in materia ignis, post destructionem siccitatis, sed solum ibi esse calorem absque humiditate, & absque siccitate, & ita etiam in materia aquæ manere solum humiditatem sine frigore, & sine calore, quod nullo pacto dici potest, quia sic nec ignis erit in aerem mutatus, quia non modo calidus esse debeat, sed etiam humidus, nec aqua erit mutata in aerem, quia ad aerem constitutendum non satis est humiditas, sed etiam calor requiritur: vel constitutum est, & in materia ignis generatam esse humiditatem perempta siccitate, & in materia

A. aquæ interuisse frigus per productionem caloris, & ita tum ignem, tum aquam in aerem transiisse. In altero autem dicto probādam esse arbitror Alexandri sententiam, quicquid aduersus eum dicat Ioannes Grammaticus: quamuis enim duo sint distincta numero in diuidua, imo etiam specie, ignis ille & aqua, & duas distinctas materię portiones habeant; tamen ex duabus illis coniunctis materieb; vna fit materia, cuius vna pars prius in igni erat, altera vero in aqua; in vna igitur illius totius materię parte calor ex igni remansit, & siccitate perempta genita est humiditas; in altera vero parte humiditas remansit ex aqua; & sublato frigore est genitus calor; quare tota illa materia est facta aer vnus numero, non plures. Hoc autem verum esse ostenditur eo argumento, quod si duo distincti numero aeres geniti esse dicerentur, non esset is modus generationis elementorum tertius ab illis duobus distinctus, sed in idem caderet cum primo, nempe cum mutatione elementi in elementum symbolum; duæ namque essent distinctæ & separate mutationes, vna ignis in aerem, altera aquæ in aerem, sicut etiam antea aduersus alios considerabamus: oportet ergo ex duobus elementis vnum numero generari elementum tertium per illorum congressum, & ita esse tertium generationis modum medium quodammodo inter illos duos; similis enim est primo quatenus vtrumque intereuntium elementorum mutatur in symbolum, id enim quod generatur, est symbolum respectu vtriusque; secundo autem similis est, quatenus duo pugnancia elementa sunt contraria secundum ambas qualitates, & quatenus est duarum qualitatum interitus, & duarum productio; cum hoc tamen discrimine, quod in secundo duarum interitus, & duarum productio fiebat in eadem portione materię, in hoc autem tertio fit in duabus; in vna enim interit vna qualitas, & contraria generatur, in altera vero interit altera qualitas, & contraria producit: hinc Ioannes Grammaticus recte colligitationem, cur primus modus facillimus omnium sit, secundus difficillimus, tertius vero medius, hoc est, difficilior primo, sed faciliior secundo: est enim primo difficilior, quoniam in primo vnus tantum qualitatis peremptio est, in tertio autem duarum; sed secundo est faciliior, quia duas simul qualitates pellere, & duas simul contrarias generare in eadem materia difficilior est, quam in diuersis materię portionibus, hoc est, in vna portione vnā qualitatem interimere, & in altera similiter vnā; facilius enim est vnā tantum destruere qualitatem, quam duas; & facilius duas separatas, & in diuersis materię portionibus existentes, quam duas simul in eadem materię portione. Hæc de his dicenda esse existimo, & ita omnem tolli difficultatem.

J A C O B I
Z A B A R E L L Æ
P A T A V I N I,
L I B E R

D E R E G I O N I B V S A E R I S.

Quot sint, & quales Regiones aeris.
Cap. I.

AER in duas regiones di-
uisus esse videtur ab Arist.
in c. 4. libr. 1. Meteorol. quæ
superficie spherica per
summitates montium cir-
cumducta distinctæ esse
intelligantur; si sedeodem
in loco eius verba bene
considerentur, tres ab eo aeris regiones statuan-
tur, variis qualitatibus pro situum varietate di-
scerpantes: de quibus nunc aliqua dicere ad ex-
planandam Aristot. sententiam constituumus.
Quum igitur terra ob exuperantias montium
perfecte rotunda non sit, imaginatus est Aristot.
eam redditam perfecte sphericam à superficie
spherica per montium summitates circumacta;
totum enim illa superficie conelufum corpus
perfecte rotundum est, tamen non solam ter-
ram continens, sed & aquam, & partem aeris il-
lam, quæ altitudine cacumina montium non
excedit: totum igitur superficie illa superiore
aerem, qui mole maximus est, supremam regio-
nem appellauit, eumque dixit calidum esse à
motu incessante, quo à Cælo continue circum-
fertur, nullis eum montibus impediens, aut
retardantibus. Alteram vero inferiorem aeris
partem in duas regiones diuidi manifeste signi-
ficauit, dum dixit, in suprema regione nubes
non cogi, propterea quod non possunt cogi nisi
à frigore: calor enim vaporem disgregat, nec cogi
in nubem sinit; supra autem regio calida est,
& præterea incessantem habet motum in orbem,
à quo vaporis condensatio impeditur, quia mo-
tus disgregat, & rarefacit: sed neque in infera re-
gione ob eandem rationem cogi nubes possunt
ca namque, vt ipse ibi asserit, calida redditur à ra-
diis solaribus, qui in terra fracti resiliunt, & acere
hunc nostram calefaciunt; igitur à calore ibi quo-
que condensari vapor prohibetur: quoniam igitur
neque in supra, neque in infera regione cogi
queunt nubes, quum vtraque sit calida, coguntur
tamen manifeste in sublimi loco, mediam inter
illas duas regionem dari censuit Aristot. ita vt
totus aer, qui prædicta superficie concluditur, in
duas regiones diuidatur, vnam infimam, in qua

A nos degimus, alteram vero superiorem, quæ ad
illam superficiem desinat; & media sit inter su-
premam, & infimam: hæc autem partitio à radiis
refractis, atque resilientibus desumitur: quum
enim in terra fracti ascendant, alicubi tamen de-
sinant, cessetque & extingatur tandem omnis
eorum vis, vbi finis est infimæ regionis, & initiū
mediæ; quæ neque à motu calefit, siquidem in-
fra prædictam superficiem locata vel nullo, vel
debilissimo in orbem motu participat; neque à
radiis, quum ad eam partem non perueniant.
B Differunt inter se hæc regiones, & quantitatis
& qualitatibus; nam suprema maxima omnium
est, eandemque semper, & inmutabilem quan-
titem seruat, vt pote certis, & immobilibus li-
mitibus contenta; initium enim sumit à memo-
rata superficie, & à montium summitatibus; de-
sinat autem ad principiū loci ignis, aliæ vero duæ
& multo minorem molem obtinent, & eam nõ
semper eandem, sed modo maiorem, modo mi-
norem; nam æstiuo tempore infima regio maior
est, quam tempore hyemis; contra vero media
est maior hyeme, minor autem æstate: ratio hu-
ius discriminis est, quoniã æstate Sol sublimior,
& puncto nostro verticali propinquior incedit;
hyeme vero humilior, & ab illo puncto remotior:
quo fit, vt æstate radij terram percutiant ad an-
gulos rectos, vel rectis propinquiores, proinde
& vehementius percutiant, & ad sublimiorem
locum resilientes ascendant; contra vero hyeme
obtusiores, & acutiores angulos faciant, & obli-
que admodum terram percutiendo debilem fa-
ciunt istum, & debilem reflexionem, & ad pa-
rum sublimem locum ascendunt: quamobrem si
infima regio eousque protenditur, quousque radij
reflexi ascendunt, ea angustior hyeme est, æstate
autem amplior; media vero regio hyeme ampla
est, quia magnum spacium interponitur inter fi-
nem infimæ, & initium supremæ; æstate autem
angustior, quia paruum illud spacium redditur.
E Qualitatibus autem differunt, quoniam supre-
ma calida est propter motum in orbem; infima
calida propter radios, media vero frigida, vt pote
vtraque caloris productrice causa destituta: su-
prema quoque propter motum, & propter ignis
propinquitatem sicior, seu minus humida est; in-
fima humidior propter vapores, qui à terra exha-
lati continue per eam ascendunt, à quibus eisdem me-
dia

*Singula-
rum re-
gionum
qualita-
tes.*

*Regionum
qualita-
tes.*

media

media quoque regio humidior redditur, quum ad eam lati ibi diutius maneat, & in aquam etiam vertantur. Hæc igitur sunt harum regionum discrimina à nobis nunc leuiter, ruditerque relata, ea que ex situum diuersitate, variaque à Cælo distantia oriri manifestum est.

Dubium de media aeris regione, solutio aliorum, & solutionis impugnatio. Cap. I I.

Sed de media aeris regione dubium non leue sonitur, quod consideratione dignum est: quoniam eius solutio ad alias quoque regiones, & earum qualitates melius cognoscendas, non parum confert: quum enim aer sit naturaliter calidus, iure dubitatur, quomodo aer mediæ regionis possit esse frigidus, præsertim magno, ac perpetuo frigore; nam id, quod alicui naturale & essentialè est, inseparabile ab illo esse solet, vel non absque illius interitu separabile: igitur fieri non posse videtur, vt aer ille, qui mediæ regionem implet, possit in illa violenta, ac præter naturam affectione diu perdurare; quomodo igitur manet perpetuo frigidus? difficultas hæc ita omnium animos torset, vt adhuc nihil dictum esse videatur, in quo plene animus acquiescat. Quatuor ego hac in re aliorum sententias, & huius dubij solutiones vidi. Aliquin non recedentes à verbis Aristot. in 4. capit. lib. 1. Meteorol. quæ antea retulimus, nullam illius frigoris aliam causam adduxerunt, quam quod aer ille vtraque calorem faciente causa destituitur; neque enim circumfertur vt aer superus, si quidem impeditur à montibus ne circumfluat, quum præsertim ob magnam eius à Cælo distantiam debilis ad eum perueniat motus; neque ad eum vsque radij à terra resiliunt; quare vtraque causa destitutus manet frigidus. Sed hi non tollunt difficultatem, quæ integra manet: si enim aer est secundum essentialiam calidus, deberet semper esse calidus: vel si refrigeretur, non deberet posse seruari aer. Præterea opinio hæc ea difficultate virgetur, quæ per omnium philosophantium ora circumfertur: effectus enim positius causam debet habere positiuam, nõ priuatiuam solum frigus autem non est mera priuatio caloris, sed qualitas positia, quare causam aliquam positiuam habere debet; at secundum illos non habere nisi priuatiuam, dicunt enim nullam aliam illius frigoris esse causam, quam defectum duarum causarum caloris, quæ est causa priuatiua, hoc autem esse absurdum concedere omnes videntur; quam obrem hi & presentem difficultatem non soluiunt, & in aliam maiorem videntur incidere.

Aliorum opinio, & eius confutatio.

Cap. I I I.

Secunda opinio.

Alij dixere, aerem illum mediæ regionis esse quidem ex se calidum, sed refrigerari à

A vaporibus aqueis, & frigidis, qui ad illum continue ascendunt, & ibi aliquandiu manent, & in aquam vertuntur, quæ frigida est, & locum illum perpetuo frigidum reddit. Verum hi quoque nec difficultatem tollunt, nec illius frigoris idoneam causam adducunt; difficultas enim integra adhuc manet, quomodo possit ille aer esse perpetuo frigidus, si aer est naturaliter calidus. Non est enim verum id, quod dicunt, quia vaporis naturam inquit Aristoteles esse calidam & humidam, & vaporem sursum duci à calore; quare ad mediæ regionem vapores perueniunt calidi actu, non frigidi, nisi potestate; quomodo igitur à vaporibus potest locus ille refrigerari? imo è contrario potius sese res habere videtur, à frigore namque illius loci vapores refrigerantur, idque Aristoteles clarescit in primo Meteorologicorum, capite de Nube, inquit enim vapores illic peruenientes refrigerari à loco, itaque vult locum prius esse frigidum, quam vapor refrigeretur; non ergo refrigerant locum illum vapores, sed potius ab eo refrigerantur. Præterea euenit quandoque vt aer terenus maneat longum tempus, vt duos, aut tres menses, absque aliqua pluuia, vel nube, quo tempore à nullo vapore sit frigidus; relictus itaque suæ naturæ potiri deberet suo naturali calore, sicut aqua calefacta, si dimittatur naturæ suæ, ad naturale frigus reuertitur: propterea si post tres illos menses peteret eum locum vapor, non deberet amplius à loco illo refrigerari, quum iam locus sit calidus; hoc tamen non euenit, quia post diuturnas siccitates ascendens ad eum, locum vapor calidus refrigeratur; est ergo locus ille frigidus, non propter alios præcedentes vapores, sed suæ prænaturæ, vel ob aliquam aliam causam. Præterea Aristoteles in c. 4. lib. 1. Meteorolog. nullam aliam caloris aut frigoris elementorum causam assignauit, nisi radios & motum, & immobilitatem; à motu enim dixit elementa calorem recipere, atque etiam à radiis astrorum, ab immobilitate vero frigus.

Aliorum opinio, & eius confutatio.

Cap. I V.

Alij, ut hanc difficultatem tollerent, ad antiperistasis confugerunt, & hanc dixerunt esse causam frigoris illius mediæ regionis; circumseptus enim aer ille à superiore aere calido propter motum, & ab inferiore calido propter radios, sit frigidus per antiperistasis, & per frigoris constitutionem. Sed neque hæc sententia recipienda est, si bene consideremus quid sit antiperistasis; sit enim antiperistasis, quando alterum contrarium ab altero obsessum intensius, ac validius fit ob virium collectionem, propterea quod vires vnitæ, atque collectæ maiores redduntur; igitur oportet aerem illum medium prius esse frigidum: sic enim postea per circumobstantiam

*Co
sti*

*Prima
opinio.*

Confutatio.

*Ter
opio*

*Conf
tio.
Anti
ristis
quid*

tiam

tiam calidi frigidior redderetur: quærdum igitur ab illis est anaer ille ante antiperistasin calidus sit, an frigidus; nam si est calidus, nullum ibi locum habet antiperistasis, quoniam vntri, & constipari frigus non potest, vbi non est frigus; si vero frigidus, difficultas integra manet, à quoniam sic factus frigidus, quum suapte natura sit calidus; nec potest eius frigoris causa referri in antiperistasin, quum prius frigidus esse statuat, quam fiat antiperistasis: quare sententia hæc reiciatur.

Opinio Alberti, & eius confutatio.

Cap. V.

Albertus, & alij complures in hanc sententiam venerunt, calorem, & frigus in elementis duplicia esse, nempe vel vt qualitates naturales, vel vt aduentitias & accidentales; naturales enim sunt, quæ naturas elementorum consequuntur; aduentitiæ vero, quæ proueniunt ex actione cœlestis corporis per lumen & motum; vel ex priuatione motus ac luminis. Dicunt igitur aerem infimæ regionis esse dupliciter calidum, tum enim calore naturali & inseparabili, quem ex se habet, tum etiam calore aduentitio, quem recipit à radiis Solis reflexis, quo fit, vt calidior sit, quam aeris natura requirat: aerem vero supremæ regionis similiter esse duplici calore calidum, vno naturali, altero accidentali, quem à continuo in orbem motu adipiscitur: hunc etiam dicunt humidum esse humiditate naturali, sed siccum siccitate aduentitia, quam recipit ex ignis propinquitate, aerem vero infimæ regionis humidum esse duplici humiditate, vna naturali, altera accidentali, quam à vaporibus à terra ascendentibus recipit. Aerem vero mediæ regionis dicunt esse calidum calore tantum naturali, qui ei competit, quatenus est aer, at non calore aduentitio, quia vtraque causa calorem faciente destitutus, remanet in suo statu mere naturali, nec alium habet calorem, quam naturalem, qui debilis est, & densationem vaporis, ac conuersionem in nubem, & in aquam impedire non potest. Hi autem omnes, qui hæc dicunt, coguntur asserere Aristotel. in c. 2. 3. & 4. lib. 1. Meteorologicorum, loquentem de elementorum qualitibus, vt à Cœlo productis, & de elementis, vt à Cœlo alteratis, & gubernatis, solas considerare aduentitias qualitates, non qualitates naturales: quando enim dicit, totum hunc inferiorem mundum esse veluti materiam potestate calidam, & frigidam, fieri autem actu talem à motu, & ab immobilitate, necesse est vt dicant ipsum loqui de calore tantum, & frigore aduentitiis, non de naturalibus; ignis enim secundum se non diceretur potestate calidus, quum sit actu calidus proprio calore, sed dicitur tamen potestate calidus secundum istos, respectu caloris aduentitij, qui ei superuenit ex motu

A cœlesti; ob id aerem quoque superiorem aduentitiam humiditatem respicere, quia non negasset in illo aere humiditatem naturalem, & alium quoque calorem naturalem; sic etiam dixit, aerem inferiorem esse humidum propter vapores, quia respexit aduentitiam humiditatem, quam à vaporibus recipit. sic igitur necesse est, vt illi dicant Arist. in tota illa parte solas considerasse qualitates elementorum aduentitias, non qualitates naturales. Sed hæc quoque sententia

B multis vrgetur difficultatibus. *Confutatio.* Primum enim

contra eam habemus argumentum illud vulgatum, & à magna Philosophorum parte receptum: non potest à causa priuatiua prodire effectus positiuus sine vlla causa positiua; frigus ergo accidentale mediæ regionis, quum sit qualitas positiua, non potest prouenire à sola priuatione duarum causarum caloris, sed alia illius frigoris causa afferenda esse videtur. Præterea valde dubium est id quod isti dicunt de duobus contrariis simul existentibus in eodem subiecto, vt de humiditate naturali, & siccitate aduentitia in aere supremæ regionis, & de calore naturali, & frigore aduentitio in aere regionis mediæ: querendum enim est an calor naturalis à frigore illo accidentali remittatur, necne: si enim remittitur, ergo ille aer non est naturaliter affectus, sed præter naturam; quomodo igitur perpetuo talis seruetur? si vero non remittitur, ergo duo contraria simul existunt perpetuo in eodem subiecto absq; vlla actione, vel passione inter se: quod est absurdum manifestum. Præterea si aer ille est frigidus frigore accidentali, calidus vero calore naturali, ergo est minus frigidus, quam aqua; hæc enim secundum eos vtroque modo est frigida, ergo non est aptus generare aquam, quia nihil agit vltra proprias vires; id enim quod frigidum est in quarto gradu, non potest aliud reddere frigidum in octauo, quam obrem non possit in media aeris regione pluuia generari.

C et in media aeris regione pluuia generari.

D et in media aeris regione pluuia generari.

E et in media aeris regione pluuia generari.

Fundamenta iaciuntur necessaria pro declaratione veritatis.

Cap. VI.

Mihi quidem ob adductas rationes nullam dicitur opinionum ita satisfacit, vt in ea conqueiscam; ex singulis tamen aliquid veri sumitur, quod ad veritatis cognitionem conducit, vt postea veritate declarata considerabimus: sed prius necessaria quadam fundamenta iacienda, ac statuenda sunt. Primo loco in memoriam reuocandum, ac summopere annotandum est id, quod alibi fusius declarauimus; aliud esse primas qualitates, & elementa ipsa considerare in suæ naturæ puritate & seculum ipsum essentias cum abstractione à modo quo extra animam existentia actu, aliud est ea considerare vt actu existentia; non enim

*Elementorum
Primarum
quarum
quæ
duplex
consideratio.*

S. sem.

semper habent suam naturalem puritatem, & suas qualitates penitus naturales, imo dubium apud multos est, an detur aliquid elementum purum: sic etiam de humani corporis temperatura dicere Medici solent; nam considerare quidem possunt qualis sit perfecta, & exquisita humana temperatura; sed in hac in aliquo homine detur, dubitant; imo & afferunt aliqui, eam in nullo reperiri: talis elementorum, & elementarium qualitatum consideratio habetur ab Aristotele in 2. lib. de Ortu & interitu, ad cuius dilucidationem scriptus est à nobis liber de Qualitatibus elementaribus: in libris autem Meteorologicis quum docere Aristoteles velit ea, quæ elementis actu existentibus accidunt, illa considerat, qualia extra animam existunt, ideo dicit aerem superæ regionis calidum esse & siccum ob ignis propinquitatem, inferæ calidum & humidum, mediæ vero frigidum & humidum; multa enim sunt, quæ extrahunt elementa à sua naturali puritate, præsertim duo elementa media maxime vero aerem de quo iuxta hanc considerationem loqui instituimus: versatilis enim est naturæ, & videtur existere etiam sub contrariis qualitatibus, quoniam ad certos vsque terminos potest à sua naturali constitutione recedere, & vergere ad vtrumlibet extremorum substantiali forma seruata, & manente natura aeris; ob id Aristoteles in contextu 54. libri primi Physicorum dixit, comparatione aliorum elementorum conuenientius aerem statui primam rerum materiam, minus autem conuenienter aquam, minime vero ignem; etenim etiam aqua videtur esse ancipitis naturæ, quum possit & frigida esse, & calida, sed magis aer; de aqua enim nemo vnquam dubitauit eam esse naturaliter frigidam, at de aere non ita clarum est: Stoici namque ipsum quoque suapte naturæ frigidum esse dixerunt; Aristoteles vero rationem sequens, quæ ex primarum qualitatum coniungatione deducitur, aerem naturaliter calidum esse pronunciauit, licet gradum caloris exquisite sibi conuenientem non semper habeat, sed modo maiorem, modo minorem, ita vt quandoque ob magnum recessum à suo naturali calore frigidus etiam soleat appellari. Præterea statuendum est id, quod alias demonstrauimus, omnes elementorum qualitates, qualescunque eas appellemus, siue naturales, siue aduentitias, & extraneas, à Cælo produci, vel per motum, vel per lumen, vel per priuationem vtriusque, ob situm ac distantiam diuersitatem; non loquimur autem nunc de elementorum particulis; etenim non negamus aquam ollæ calefieri ab igni, & aerem, qui in camino est ab igni calidum reddi, non à Cælo, sed de vniuersitatibus elementorum loquimur, ac de magnis earum partibus, quarum discrimen non aliunde sumitur, quam à relatione ad Cælum, sicuti quum aerem totum in tres regiones par-

timur, & aerem infimæ regionis in duo hemisphæria, vel etiam in plures terræ plagas, quas variis modis Sol respiciat vt propinquus, vel remotus; hæc namque omnes à Cælo varias qualitates adipiscuntur, quæ vel sunt singulis elementis exquisite naturales, vel à naturalibus recedentes, idq; modo parum, modo etiam multum, ita vt sint etiam quandoque ita præter naturam alicuius elementæ, vt sub illis qualitatibus diu seruari nequeat, vnde multæ elementis mutationes contingunt, vt omnibus manifestum est: harum igitur omnium qualitatum, & affectionum causam actionem cœlestem esse diximus. Tertio loco illud statuimus, quod mirum quidem fortasse videbitur, sed tum ab Aristotele clare asseritur, tum rationi est maxime consentaneum, frigus non habere causam æquiuocam, sed priuatiuam tantum, nam ex priuatione causarum gignentium calorem producitur frigus: de causa, quidem vniuoca non negamus à frigido generari frigidum, & à calido calidum; sed dum causam primam & præcipuam quaerimus, quæ vocatur æquiuoca; calidum omne producitur à Cælo per lumen & motum, frigidum vero oritur ex priuatione vtriusque actionis cœlestis; id enim, in quod neutro modo Cælum agit, manet necessario frigidum: hoc fuit aperte ab Aristotele pronuntiatum in memorato 4. cap. lib. 1. Meteorologicorum, quando dixit elementa frigida esse frigida ex immobilitate; & laudandi quidem in hoc sunt interpretes Aristotelis, qui in sola ipsius autoritate non acquiescentes, de hoc dicto dubitarunt, tanquam rationem quoque exquirentes, quod quidem illi, qui veri Philosophi esse volunt, in omnibus facere deberent; sed in eo defecere, quod rationem non inuenientes, dictum Aristotelis in eas sententias extorserunt, quia verum & clarum eorum verborum sensum defendere nequiverunt: nos autem dicimus, illa Aristotelis verba non habere alium sensum, quam illum ipsum, quem habere videntur; de frigore enim elementorum etiam naturali loquens ibi Aristoteles ait ipsum produci à cœlestis motus priuatione, ita vt illa elementa, quæ in orbem à Cælo non aguntur, frigida maneat, nisi aliquid caloris à radiis astrorum percipiant. Hoc autem non est ita absurdum, vt fortasse videtur, sed consentaneum naturæ huius qualitatis, quæ vocatur frigus: si enim calor & frigus sunt primæ qualitates, non possunt in hoc inferiori mundo habere aliam qualitatem priorem, à qua producantur, sed producuntur, & conseruantur à Cælo; at Cælum sua actione non generat nisi calorem, est enim calor qualitatis multo nobilior, quæ ad frigus refertur, tanquam habitus ad priuationem: quanquam enim frigus habet naturam positiuam, tamen respectu caloris habet locum priuationis; ideo sicuti calor prouenit ab actione cœlesti, ita à priua-

Omnes
elemento-
rum qua-
litates
tribun-
tur eis à
salo.

Fr
no
ca
ca
ca
sin

priua-

priuatione actionis cœlestis oritur frigus: quoniam enim nullum est corpus huius inferioris mundi, quod harum duarum qualitarum expers esse possit, calor autem prouenit ab actione cœlesti, necesse est, vt frigidum sit, quicquid cœlesti actione participare non potest; neq; ob id dicimus; frigus consequi ipsam inferiorum corporum naturam, iam enim Aristoteles dixit, totam hanc inferiorem materiam non esse secundum se calidam, vel frigidam actu, sed potestate solum, actu autem talem reddi à motu in orbem, & ab eius priuatione: quare seclusa actione cœlesti, necesse est, hanc inferiorem materiam nec calidam esse, nec frigidam; sed constituta actione cœlesti, oritur in hoc inferiori mundo necessitas caloris & frigoris, & vtriusque qualitatis generatio pendet à Cœlo, & habet vtraque relationem ad Cœlum; illa enim quæ cœlestem actionem recipiunt, calida fiunt; quæ vero non recipiunt, illa manent frigida, quia non esse calidum, est esse frigidum: hæc fuit Aristotelis mens in illis verbis, quam sequens Auerroes lib. 2. de Cœlo, comment. 94. dixit, remotio à motu circulari dat quietem, frigiditatem, & grauitatem sicuti propinquitas dat motum, calorem, ac leuitatem: & in Eptome Metaphysica, tract. 4. cap. 13. inquit, elementa ex necessitate sunt producta à magno Cœli motu, quia motus generat calorem, quem insequitur leuitas, priuationem autem motus insequitur oppositum, scilicet frigus, & grauitas: quemadmodum enim in subiecto apto necesse est vt priuatio adueniat, recedente habitu, ita in corporibus inferioribus necesse est, vt vbi non est calor, ibi sit frigus; quia frigus vel est priuatio caloris, vel qualitas necessario insequens priuationem caloris; & quum sit prima qualitas, nullam in his inferioribus priorem habens, non est præter rationem si in hac sola contingat, vt habeat causam priuatiuam, quamuis habeat naturam positiuam: in aliis vero secundis qualitatibus hoc euenire non potest, quum enim proueniunt omnes ex actione harum primarum, necesse est, vt earum quælibet habeat causam positiuam. Habemus etiam aliud Aristoteles testimonium in 1. Meteorolog. cap. de Nube, vbi dicit, vaporem in media aeris regione refrigerari, tum à loco, tum quia calor, à quo elatus est in sublime, ipsum derelinquit, putauit tigitur ad frigoris generationem satis esse, si calor recedat: in 2. etiam lib. de Orru et interitu inquit, per accessum Solis ad nos generationem fieri; per recessum vero, interitum; atqui Sol non agit nisi calefaciendo, & Sol recedere nil aliud est, quam non agere, & suæ actionis beneficium non conferre; sed etiam absque Aristotelis testimonio experientia, & resmetipsa declarat præsentiam Solis calorem generare, absentiam vero frigus absque vlla alia causa: quare ex priuatione actionis cœlestis producit in hoc mundo inferiori fri-

gus, sicuti ex ipsa actione calor, ita vt omnis virtus huius mundi inferioris à cœlestibus corporibus regatur, & gubernetur.

Vera sententia de aeris qualitatibus declaratio, & comprobatio.

Cap. VII.

His iactis fundamentis, non est difficile declarare omnium regionum aeris qualitates, & earum causas adducere: quamuis enim determinata sit aeris natura, & staturæ eius qualitates, & earum gradus illi perfecte naturales, & talem aerem apta sint cœlestia corpora sua actione producere, & conseruare; attamen ex aliorum elementorum contactu, et ex variis sitibus respectu Cœli, recedunt partes aeris à naturalibus suis qualitatibus intra quosdam terminos, ita vt possit vel diutius, vel breuius aeris natura seruari, vel etiam nequeat seruari, sed in alio elementum mutetur. Primum quidem certum est, superam aeris regionem calidam reddi à motu; circumagitur enim incessanter à Cœlo, quum nulli montes impediunt; sed quia non tantus ibi sit motus, quantum in supremo loco, ideo nec tantus calor, sed minor & remissior fit, eumque credere possumus esse aeri naturalem: Aristoteles autem in 4. illo cap. lib. Meteorolog. dicere videtur eum aerem esse sicum, quia simul accipit duo elementa superiora, ignem & aerem, tanquam vnum corpus; adde quod pars quoque illius aeris sublimior, quæ igni propinqua est, vergit ad ignis naturam, & respectu inferioris aeris sicca appellari potest. Infima autem huius nostræ regionis aer absque dubio calidus est, & humidus, vt ibi Aristoteles ait; nam calidus fit à Cœlo tum per motum, tum maxime per lumen à terra refractum, sed à motu debilissimum calorem recipit, à radiis autem validiorem: quod enim motus Cœli ad terram vsque perueniat, negare minime possumus; experientia namque hoc docet in Oceani navigatione, quæ longe celerior sit ab orientali parte ad occidentalem, quam ab occidentali ad orientalem, quod indicio est aquam Oceani participare motu in orbem, & circumagi; quare & aer omnis circumuoluitur, sed ita tardo motu, vt parum caloris in eo generari possit; calorem enim generat non omnis motus, sed qui validus & velox sit; hic autem tardus est, tum propter magnam à Cœlo distantiam, & minorem circuitum, tum etiam propter montes, qui si eum non omnino prohibent circumferri, saltem retardant, nec sinunt motum esse velocem: ideo quando Aristoteles asserit, motum circularem ad hanc aeris partem non peruenire, non absolute hoc negat, sed solum negat de motu valido & apto ad gignendum notabilem calorem; tali namque motu fertur sola superam aeris pars, quæ ob id est valde calida; media vero & infima debilem

Prima regio qualis sit.

Infima regio qualis sit.

Motus Cœli ad terram vsque perueniat.

motum habent, à quo nos nisi debilissimum A
 calorem adipiscuntur: testatur autem hoc Ari-
 stotel. in 1 Meteorog. in initio capitis de Nu-
 be, vbi dicit, terram calefieri tū à radiis, tum ab
 ea, quæ desuper est, caliditate; necesse enim est,
 vt aer mediæ, & infimæ regionis ex contactu in-
 fimi aeris calidi, & moti recipiat aliquid & ca-
 loris & motus: sed nisi alium hic aer noster ca-
 lorem haberet, frigidus admodum esset, calidus
 autem valde redditur à radijs astrorum, præci-
 pue vero Solis, à terra refractis, vt experientia
 declarat: quando enim radij vehementer agunt,
 magnum sentimus calorem, vt æstiuo tempore,
 hyeme autem longè minorem, & quandoque
 etiam frigidissimum aerem hunc iudicamus,
 quoniam tunc à radijs quoque debiliter cale-
 fit: ideo infima hæc regio non vbique est æque
 calida, neque omnibus temporibus, sed modo
 magis, modo minus, pro temporum ac loco-
 rum diuersitate, qua fit, vt radij vel validius,
 vel debilius terram percutiant: est præterea
 humidus, tum secundum propriam naturam,
 quum sit aer, tum quia defert continue vapo-
 res humidos, qui ab aqua & à terra madefacta
 exhalantur; ab his autem non fit aer humidior,
 quam secundum se esset, quippe quam suapte
 natura sit humidissimus, sed humidior fit res-
 pectu nostri, quoniam habens vapores aqueos
 aptior est ad humectandum: nam experientia
 docet, humiditatem aqueam magis humectare,
 quam humiditatem aeream, nec tamen a-
 qua est humidior aere, sed id fit propter aquæ
 crassitiem, quæ facit, vt magis hæreat corpori-
 bus, proinde magis humectet. Media vero re-
 gio frigida est, & humida, non tamen extreme
 frigida, sed respectu naturæ aeris, quæ maio-
 rem calorem postulareret; illa enim regio ali-
 quid habet caloris, sed parum, neque est peni-
 tus frigida, quia corpus illud non posset esse
 frigidissimum & esse aer; testatur autem eius
 raritas, ac leuitas ipsum esse calidum, quia o-
 mne rarum est calidum; & omne leue est cali-
 dum; sed frigidus vocatur comparatione super-
 ioris, & inferioris aeris, qui sunt calidiores.
 Prouenit autem ei & calor, & defectus maio-
 ris caloris, vnde frigidus vocatur à Cælo; quo-
 niam, vt antea dicebamus, omnis calor, & omne
 frigus in elementis à Cælo prouenit; calorem
 quidem aliquem adipiscitur à contactu supe-
 rioris aeris calidi, & à motu aliquo, debili ta-
 men, quo participat: adde, quod transeunt etiam
 assidue per illam regionē exhalationes cal-
 lidæ, superam regionem petentes, à quo transi-
 tu illa pars aliquid caloris recipit. Defectum ve-
 ro maioris caloris habet ex defectu duarū cau-
 sarum facientium calorem: neq; enim ad illam
 partem perueniunt radij à terra repercussi, neq;
 ita à Cælo circumfertur, vt superus aer: quamuis
 igitur aeris natura sit calida, seruetur tamen in
 clementis naturalis calor à Cælo, proinde vbi

*Media
 regio
 qualis.*

aer actionem coelestem nō recipit, videlicet nec
 motum in orbem, nec lumen repercussum, ne-
 cesse est vt calor naturalis deficiat, & ille aer sit
 minus calidus, quam aeris natura exquisite per-
 fecta requirat; adeo vt vel diu possit aer seruari
 sub illa qualitate, si concedamus eam esse intra
 terminos latitudinis naturalis; vel saltem ali-
 quandiu, si sit extra terminos, nil enim ex hoc
 sequitur absurdū; sed sicuti aqua feruens serua-
 turaliquandiu aqua, tamen si præter suam natu-
 ram affecta; ita aer quoq; sub nimio frigore ser-
 uari aliquandiu potest, antequam intereat. Ex
 his colligere possumus, mediam illam regionē
 esse idoneam causam generationis nubium, &
 pluuiæ: quamuis enim ratione motus debilio-
 rem habeat calorem aer infimus, quam aer me-
 dius, tamen adiectis radijs aer infimus fit aere
 medio longè calidior: quando igitur vapor cali-
 dus & humidus ex aqua calefacta genitus in
 sublimē fertur, fouetur primum, & conseruatur
 à calore radiorum in hac infimæ aeris regione,
 ideo seruetur leuis, & ascendit, donec radiorum
 repercussio, et ascensus ipsum comitatur; sed
 quando ad mediam regionem peruenit, deserit-
 ur à calore radiorum, & incipit à loco refrigera-
 ri, transit enim à calidiore ad minus calidum lo-
 cum, qui respectu calidioris est instar frigidi, &
 præstat operam frigidi, itaq; condensatur vapor,
 & in nubem vertitur, & iterum in aquam, & de-
 orsum fertur. Notandum autem lumine opere
 est, non à solo illius loci frigore aquam ex vapo-
 re generari: aer enim ille est minus frigidus, quā
 aqua, quum sit actu aer, quare non potest agere
 vltra proprias vires, & aquam generare, sicut
 antea dubitando dicebamus; sed vapor calidior
 sumit principium refrigerationis atque densa-
 tionis à loco frigidiore, & incipit tendere ad
 suam pristinam aquæ naturam; quare incipit
 vti viribus propriis, & propria natura adiuuan-
 te redire in aquam; fuit enim aqua, quæ postea
 à calore fuit aliquantum distracta à sua natu-
 ra, & in vaporem conuersa; ideo quando vapor
 accipit primum mutationis impetum à loco fri-
 gidiore, & refrigeratus condensatur, roboratur-
 que in natura propria, confert etiam proprias
 vires, & transit iterum in aquam; hinc autem
 fit, vt in aquam mutatus, frigidiorē adhuc
 reddat locum illum, quem admodum etiam vin-
 um generosum in ventriculo est prius actu fri-
 gidum, & accipit à ventriculo calorem, postea
 vero propriis viribus vtens, fit calidior ventri-
 culo: & retribuit ipsi maiorem calorem, quam
 ab eo accepit: vt colligimus, aliquam eti-
 am esse causam positiuam frigoris mediæ re-
 gionis, non tamen primariam, sed secundariam;
 quū enim locus ille primum sit frigidus ex pri-
 uatione duarum causarum facientium calorem,
 ob idq; aquam ex vapore generet, fit etiam fri-
 gidior ab aqua in eo genita: quod quidem nos
 in hoc quoq; infimo aere experimur; nam post
 calum.

casum pluuiæ, vel grandinis sentimus aerem, A
per quem tranſiuit, refrigeratum.

*Dicitur ſententia confirmatio per omnium
difficultatum ſolutionem, & per expe-
rientiam. Cap. VIII.*

HÆc, quam declarauimus, ſententia ex eo
maxime cõfirmatur, quod peream omnes,
quas antea tetigimus, difficultates ſoluntur; id
enim, quod potiſſimum omnes conturbabat, e- B
rat, quomodo ille aer poſſit eſſe frigidiffimus,
& perpetuo durare in illa affectione ſibi violenta,
& præter naturam: nos autem dicimus, non
eſſe locum illum extreme frigidum, ſed aliquid
habere caloris, eſſe autem frigidum inferioris
aeris comparatione, eamque eſſe idoneam cau-
ſam generationis nubium, & pluuiæ; num autem
ille debilis calor contineatur intra termi-
nos latitudinis caloris aeris naturalis, non eſt
facile iudicare, ſed utcuſque dicamus, nihil ab- C
ſurdi ſequitur. ſi enim prædictis terminis conti-
neri ſtatuer, non eſt dubitandum, quomodo
cum illo debili calore poſſit aer durare, quum
ſit naturalis; videmus enim hominem quoque
diu viuere, licet non habeat humanam tempera-
turam exquisitè perfectam, & naturalem, ſatis
namque eſt, ſi ſit intra terminos latitudinis natu-
ralis, quam vis recedens ab exquisitè perfectâ:
ſi vero dicamus calorem illum adeo debilem D
eſſe, ut terminis caloris aeris naturalis non con-
cludatur, concedimus illam qualitatem eſſe æri
præter naturam, & aerem illum frigidiorẽ
eſſe, quam aeris natura patitur; proinde ſub illa
qualitate ſeruari diu non poſſe, & poſt tempus
aliquod denſari, & in aquam conuerti: quod enim
dicimus de eius perpetuo frigore, non ad
aerem illum tanquam ad ſubiectum idem nu-
mero, ſed potius ad locum eſt referendum; ineſt
enim perpetuum frigus illi loco, ſed non eidem
aeri numero, ſi quidem intertali quando, & in
aquam vertitur, & ad eundem locum alius aer
ſuccedit, à ſupera, vel ab infera parte, ne detur
vacuum, iſque alius aer ſimiliter ab illius loci
frigore in aquam mutatur: ineſt autem frigus
illi loco dicimus, non quidem illi ſpatio, quod
absque contento corpore nihil eſt, ſed corpori
ſpatium illud occupanti: nam ob talem ſitum,
reſpectumque ad Cœlum, neceſſe eſt, ut quod-
cunque corpus locum illum occupet, ita afficia-
tur; itaque ſi idem numero aer perpetuo locum
illum adimplere perſeueraret, dubium vique
maximum eſſet, quomodo id, quod eſt præter
naturam, poſſit eſſe perpetuum; ſed quum non
idem ſibi temper exiſtat aer, ſed alius, & alius, &
ab illius loci natura patitur, atque mutetur, hoc
eſt, à Cœlo, dum locum illum occupat, nulla
poſſumus vrgeri difficultate. Illud quoque du-
bium ſolutum iam eſt, quomodo ille aer poſſit
vaporem mutare in aquam, & agere vltra pro-

prias vires: dat enim vapori primum mutatio-
nis impetum, quippe qui frigidior eſt, ſed poſt-
ea vapor vtitur etiam propriis viribus; & quum
omnis calor in elementis à cœleſti actione con-
feruetur, iſ autem locus non ſit aptus ad tantum
calorem conſeruandum, quantum æri conueni-
ens eſt, neceſſe eſt, ut tandem vapor ille in aquam
vertatur, quum in aerem verti minime poſſit. Il-
lud quoque, quod dubium & incredibile vide-
batur, effectum poſitiuum habere cauſam pri-
uatiuam, diximus in frigore & poſſibile, & ne-
ceſſarium fuiſſe; & huius rationem adduximus,
quam repetere operæpretium non eſt. poſſu-
mus autem etiam per experientiam id, quod di-
ximus, comprobare. mihi enim cõtigit, id quod
etiam aliis pluribus contigiſſe audiui, ut aſcen-
derem ad ſummitatem vique montis Veneris,
qui omnium in Parauino agro altiffimus eſt, ibi
per totum diem habui aerem ſereniſſimum, ſed
intra circiter medium montis videbam nubes,
quæ me viſione vallium prohibebant, veſperi
autem poſtquam de illo inôte deſcendi, inueni
factam eo die in infera parte magnam pluuiam,
quum in montis cacumine nihil pluuiſſet; ex eo
intellexi me tranſiſſe per medium aeris regio-
nem, in qua eſt facta pluuiæ; nec tamen eam ſen-
ſi frigidiffimam imo ut vix aliquam animadu-
erti differentiam frigidioris & calidioris aeris; nam
æſtiuum tempus erat, & pro æſtuo tempore e-
ram veſtitus, ne tamen tantum frigoris, quod
me læderet, ex eo loco percepi; pars igitur ille
non eſt abſolute frigida, ſed ſolum comparatione
inferi aeris calidioris. Magnum quoque ve-
ritatis teſtimonium præbent ſtillatæ aquæ
videmus enim è roſis in ſtillitio exiſtentibus,
ſuppoſito igne vaporem eleuari, & in
operculum ſtillitidii incidentem condensari, & in
aquam mutari; at tamen ſi operculum illud man-
nu tangamus, valde calidum eſt, & quandoque
ita calidum, ut manu tangentes tolerare calorem
illum nequeamus; qui enim fieri poſteſt, ut
quum ſit calidum, mutet vaporem in aquam, ſi
facere id non poteſt, niſi refrigerando? dicendum
igitur eſt operculum illud, licet calidum, frigidum
tamen operam præſtare reſpectu vaporis aſcen-
dentis calidioris ob ſuppoſitum ignem; a reigi-
tur calida poteſt per condensationem aqua ge-
nerari, quia dum agit ut minus calida, agit ut fri-
gida; quare non eſt neceſſarium, ut aer mediæ
regionis, ſi debeat vaporem in aquam mutare,
ſit frigidiffimus, ſed ſatis eſt ſi ſit minus calidus,
quam inferus aer, & quæ vapor, qui per inferum
aerem elatus, ad mediã regionem perducitur.

*Quod aliorum opinioniones aliqua ex parte veræ
ſint, & aliqua ex parte falſæ.*

Cap. IX.

Illud quoque hanc ſententiam cõfirmat,
quod alix, quas antea memorauimus, ſi cum

hac conferantur, aliquid videntur habere veritatis, ita ut ceteri omnes huius sententiæ nostræ veritatem confiteri videantur. Primum quidem illi, qui dixere mediam regionem esse frigidam, quoniam viraque causa calorem faciente destituitur, omnium verissimam sententiam protulerunt, sed eam non declarantes, nec rationem ullam afferentes, cur effectus hic potius causam habeat tantummodo priuatiam, dubiam maxime hanc rem reliquerunt; nihil etiam de media regionis calore dixerunt, ita ut extreme frigidam esse videantur existimasse: nos vero aliquem esse illius partis calorem ostendimus, debilem tamen, & tum ipsius caloris, tum debilitatis, quæ frigoris nomine significari solet, causam adduximus; eamque omnino in Cœlum retulimus. Alii vero, qui illius frigoris causam dixerunt esse vapores refrigeratos, & aquam ex iis genitam, verum quidem dixere, sed primariâ causam prætermittentes solam secundariam attulerunt: prius enim quam à pluvia genita locus ille refrigeretur, frigidus est ex defectu illarum duarum causarum, & prius vaporem refrigerat, quam à vapore refrigeretur. Opinio autem aliorum de antiperistasi falsa quidem absolute est, quoniâ ea concessa nullus calor ab igni, & ab aere supero ad nos perueniret, cuius contrarium Arist. pronunciauit: præterea secundum istos maximum esset illius regionis frigus, & ibi posset grando generari, quod negauit Arist. dicens eam gigni in infera regione per antiperistasi, non in media; quare in media antiperistasi fieri nõ putauit: videntur tamen isti modo quodam veritatem significasse, & similitudine quadam decepti nomẽ antiperistasis usurpasse; nam frigidam esse partem illam constituunt, hoc est, & supero & infero aere minus calidam, proinde comparatione illorum frigidam; hoc autem dicere, est eam dicere destitutam, tum motu in orbem, à quo pars supera calescit, tum radijs à terra refractis, à quibus pars infima calida redditur;

A quandam igitur relationem aeris mediæ ad superum & ad inferum cognouerunt, quam minus recte antiperistasi appellauerunt, quam potius comparationem appellare debuerint; reuera enim medius aer comparatione aliorum est frigidus, non antiperistasi. Tandem ad rectum sensum trahi potest sententia Alberti: nam si intelligitur in aere medio esse duas distinctas qualitates, calorem naturalem manentem à natura aeris, & frigus aduentitium proueniens à defectu causarum calorem facientium, reiciendam esse eius sententiam arbitramur, quia calor & frigus non possunt simul existere in eodem subiecto ut duæ distinctæ qualitates; quemadmodum etiam si & in supero, & in infero aere dicatur esse duos calores numero distinctos, vnum naturalem, alterum accidentalem, falsum dicit, quia duo accidentia eiusdem speciei numero distincta non possunt simul esse in eodem subiecto, & omnis calor, atque omne frigus in vniuersitatibus elementorum atque in magnis eorum partibus prouenit à Cœlo, nec per id stat, quin dicantur esse elementis qualitates naturales. At si intelligatur in aere medio vnam tantum esse qualitatem, quæ quum absolute sit calor aliquis, dicatur tamen frigus comparatione superi & inferi aeris, proinde eadem sit qualitas re, quæ solariatione distinguitur, vera est eius sententia, quemadmodum etiam admitti potest id, quod de supero, ac de infero aere dicit, si intelligatur aerem habere vnum tantummodo calorem numero, cumque à Cœlo accipere, qui tamen ratione alicuius gradus dicatur acri naturalis, id est, ex quilibet conueniens naturæ aeris: at secundum aliquem gradum excedat terminos perfecte naturalis, ita ut sit idem numero calor, duo autem dicantur secundum rationem; in hoc enim solo sensu vera est Alberti sententia: num autem ipse ita senserit, dubium est, idque ego affeuerare non audeo, sed alii eius verba perpendentibus considerandum relinquo.

I A C O B I

Z A B A R E L L A E

P A T A V I N I,

L I B E R

D E C A L O R E C O E L E S T I.

*Astra non ideo calefacere, quod ignea
sint. Cap. I.*

O Elestia corpora in hoc mundo inferiore calorem producere ita manifestum est, ut nulla probatione indigere videatur: de modo autem & ra-

F tione ambigitur. Non desuere prisci Philosophi, qui nimium sensui tribuentes dixerint, astra calefacere, quia sunt ignea quam sententiam sequitur postea est Ioann. Grammat. qui hac in re Arist. deseruit, atque oppugnare ausus est, ut legere possumus in eius Commentarijs in 7. Meteorol. Aduersus hanc opinionem non est quod dispa-

disputare in præsentia velimus; satis enim ab Aristotele explorata est tum in 1. lib. de Cœlo, tum ostendit Cœlum non esse naturæ elementaris, sed corpus quantum nulli interitui, nullique alterationi obnoxium; tum in 1. Meteorolog. ubi aliis quibusdam argumentis ad eam reprobendam usus est. Dimissa igitur naturæ cœlestium corporum consideratione, quæ à nostro præsentia instituta aliena est, siquidem de solo calore à cœlestibus producto, dicendum nobis proposuimus, signis quibusdam manifestissimis contenti erimus, quibus ostenditur, non ideo atra calefacere, quod ignea sint. Primum quidem si Sol esset igneus, & hac ratione calefaceret, non minus in hyeme calefaceret, quam in æstate, quia propter Cœli rotunditatem Sol in omnibus Cœli partibus æque distat à nobis; quare si ne sublimior incedat, ut in ætate, siue humilior, ut in hyeme, eundem facere calorem deberet: quoniam, ut in hoc igni nostro experimur, eadem eundem ignis distantia eundem calorem facit, resque ita est manifesta, ut omni dubio careat: quod si in radiorum repercussionem productionem caloris referamus, clara est huius temporum discriminis ratio, ut mox ostendemus: adde quod si Sol esset igneus, deberet Astrologorum opinione magis calefacere in hyeme, quam in æstate, quia in hyeme propinquior nobis est, quum sit in perigæo, in æstate autem remotior, quum sit in apogæo, quam vocant augen. Præterea si Sol esset igneus, ideoque calefaceret, media aeris regio, tanquam illi propinquior, magis calefieret, quam hæc infima, quæ remotior est; quare nulla afferri ratio posset generationis nubium in media regione: oportet enim vaporem ascendendo transire de aere calido in frigidum, si debeat condensari, & in nubem verti, nec vlla fieret densatio, si à frigidore ad calidiorem transfret. Sumitur etiam ratio validissima ab experientia, quia videmus radios Solis transeuntes per ampullam accendere stuppam in altera parte positam; cuius rei nulla ratio secundum eam opinionem adduci potest, & cur sine ampulla stuppam non accendunt? nam si Sol esset igneus, deberet etiam magis calefacere, nullo interposito corpore, à quo aliquid fieri calefactionis impedimentum necesse est, ut in igni nostro experimur; nam per interpositum vitrum transit quidem ad nos lumen ignis, at non transit calor: sed si Solem dicamus calefacere per lumen, ratio manifesta est, quoniam in ampulla, & in vitri cavo multi radii congregiuntur, & fiunt vnus radius; ideo qui dispersi debiliorem vim habebant, ii coniuncti & uniti magnam adipiscuntur, & accendunt propinquum aërem, & per illum etiam stupam. Ex his & aliis eiusmodi præter argumenta quæ ab Aristotele afferuntur, manifestissime ostenditur atra non esse ignea, nec formaliter calida, sed virtute tantummodo, calida quia sunt apta

A producere in aliis calorem: quomodo ergo producant, quum calida non sint, id nobis in præsentia considerandum proponitur.

Sententia Aristotelis, quomodo Cœlum per motum calefaciat.

Cap. II.

SI Aristotelem legamus, tū in contex. 42. lib. 2. de Cœlo, tum passim in 1. Meteorol. duo ab eo ponuntur modi, quibus cœlestia corpora calefaciunt hæc inferiora: vnus per motum, alter verò per lumen, & radios; quem vtrumque declaraturi ordiemur à motu. Declarans Aristoteles in memorato loco rationem, cur à Cœli motu in his inferioribus calor generetur; eam totam in Solis corpus referre videtur: inquit enim corpus solidum disgregare suo motu, & accendere aërem, si duabus conditionibus præditum sit; vna, ut sit prope ipsum aërem; altera, ut celerrime moueatur: nam si remotum sit, non potest aërem à se longè distantem calefacere; si vero sit propinquum, & tarde moueatur, similiter non calefacit: oportet igitur ut & propinquum sit, & velocissime moueatur: has duas condiciones coniunctum acceptas solum Solem inter omnia astra obtinere, inquit Aristoteles: nam Luna proxima quidem est inferiori mundo, sed tarde mouetur, quia paruum circuitum facit; cætera vero astra celerrime quidem mouentur, quum magnum ambitum, magnumque spatium eodem tempore peragant, quo Luna paruum; at nimium distant à corporibus inferioribus; sed sol vtrisque conditionibus sufficienter est præditus, satis enim propinquus est inferiori mundo, & satis veloci motu circumfertur: putat autem Arist. orbem Solis esse ordine secundum, & statim supra Lunam collocatum, ita ut supra Solem sit Mercurius, & supra Mercurium quarto loco Venus, deinde Mars & Iuppiter, & Saturnus; sed Astronomi certis observationibus inuenere Solem, non secundo loco, sed quarto esse positum, nempe supra Lunam, & Mercurium, & Venerem: ita tamen Aristoteles, sur illa opinione constituta, quod Sol sit statim locatus supra Lunam, ex hoc eius positu probat Solem esse sufficientem causam caloris in hoc inferiori mundo per motum, quum & satis illi propinquus sit, & satis velociter moueatur, quæ ambæ simul iunctæ conditiones nulli astro præter Solem competunt: facere autem videtur Aristot. in prædicto loco talem syllogismum; motus velocissimus solidi corporis per aërem factus disgregat, & accendit ipsum; Sol autem est corpus solidum, & satis propinquum aëri, & celerrime mouetur; ergo disgregat & accendit aërem, & ita calorem generat suo motu. Huius ratiocinationis vtraque propositio magnis difficultatibus urgetur, ideo vtramque separatim nos considerare oportet.

Sententia Aristotelis de loco Solis.

Quomodo motus generet calorem.

Cap. III.

Quod ad maiorem propositionem attinet, eius veritas omni dubio caret; experientia namque docet, motum celerem generare calorem, & Aristoteles hoc tanquam manifestum pronunciauit; tum in contex. 42. lib. 2. de Cælo, tum in cap. 4. lib. 1. Meteorol. Sed ratio non ita manifesta est, & de hac inter Philosophos non parua est controuersia: alii namque dicunt hoc competere motui absolute, quatenus est motus: alii vero non quatenus est motus sed quatenus est localis motus: vtrique tamen decipiuntur, quia facere calorem neque motus absolute sumptis, neque localis motus naturam consequitur; si enim per se id competeret motui, vel per se locali motui, oporteret per regulam logicam omni motui competere, vel omni locali, quod tamen falsum est: non omnis enim motus, neque omnis motus localis calorem generat: nam si quid tardo motu feratur, nullum generat calorem, præterea nisi solidum, ac durum sit, etiã si velociter moueatur, non facit calorem, sicut experientia declarat, & vt asserit Aristot. in memoratis locis. Propterea rectius alii sentiunt, qui dicunt motum facere calorem, non per se, sed per accidens, hoc est, non primario, & quatenus est motus, sed per aliud, & secundario; tunc enim calorem facit, quando rarefacit, extenuat, & atterit partes aeris, vt ibi Arist. ait; quo circa motus per rarefactionem, & attritionem generat calorem, hoc est, per illas conditiones, per quas extenuat, & atterit; quum enim non detur corpus rariius aere, nisi ignis, necesse est, quando aer a vehementi motu cõteritur, & rarior fit, vt transeat in naturam ignis. Sed difficultas hinc magna oritur, quam alii non considerant; ex his enim colligi videtur, attritionem esse caloris immediatam causam: quia si motus nõ per se, sed per attritionem calefacit, attritio igitur per se caloris est causa, hoc tamen non videtur dicendum, quoniam è contrario videmus motum esse causam tenuitatis, & raritatis; agens enim calor in aquam, extenuat ipsam, & in vaporem conuertit; atqui nõ potest calor esse causa attenuationis, nisi effectrix; sic etiam si attenuatio sit causa caloris, non potest esse nisi effectrix; ergo duæ res erunt sibi mutuo causæ in eodem genere causæ, quod nullo modo dicendum est. Dubium hoc non leue est, nec tamè ab aliquo fuit adinaduersum, licet quotidie experiamur, calorem & raritatem se mutuo consequi; nam omne extenuatum fit calidum, vel, si erat calidum, fit calidius, & è contrario id, quod calefit, rariius ac tenuius euadit; quaræ hæ duæ qualitates se mutuo producere videntur. In hac difficultate ego dicendum puto, calori, tanquam primæ qualitati, principem esse locum tribuendum, proinde ipsum esse

A se effectricè causam raritatis, ac tenuitatis, sed non raritatem esse causam caloris; credendum enim est, primam qualitatem esse causam secundæ, nõ secundam primæ, quod possumus etiam argumento à contrariis desumpto comprobare: sic enim calidum ad raritatem se habet, vt frigidum ad densitatem; contrarium enim causa- rum contrarios oportet esse effectus, sed frigidum densitatis est causa, non densitas est causa frigoris; similiter igitur non est raritas causa caloris, sed calor causa raritatis. Ad argumentum autem adductum in contrarium, quo ostendi videbatur raritatem esse caloris causam, propterea quod motus non per se calefacit, sed per rarefactionem; dico calorem, & raritatem se mutuo consequi, vt causam & effectum reciproca- biles, dum considerantur in simplicibus, de his enim loquimur, non de mixtis, quorum alia est ratio, ob contrariorum elementorum concursum; igitur vbi causa & effectus reciprocantur, quemadmodum posita causa ponitur effectus, ita & effectus posito ponitur causa, nec propterea fit, vt effectus sit causa suæ causæ, sed est præparatio ad eam in subiecto recipiendam: quando enim agens vult formam aliquam substantialem introducere, prius materiam præparat accidentibus conuenientibus formæ introducendæ, & his receptis, aduenit forma, nec ob id sunt causæ formæ, sed potius effectus illam consequentes: quoniam igitur in elementis raritas est effectus caloris, calor enim extenuat, & rarefacit, est etiam materię præparatio ad calorem introducendum, sicut etiam calor est præparatio materię ad recipiendam formam elementis calidi, neque ob id est causa formæ: quando igitur dicebamus, motum facere calorem per rarefactionem, non intelligebamus raritatem, ac tenuitatem esse caloris proximam causam, sed potius effectum & præparationem ad calorem recipiendum: causæ autem caloris sunt illæ conditiones, quæ adiunguntur motui faciunt vt motus atterat, nempe soliditas mobilis, ac velocitas motus, & si quæ alia sunt, quæ faciunt vt motus rarefaciat, & atterat: non enim solus motus at- tenuat, sed motus cum statutis quibusdam conditionibus, sicuti dictum est. Illud præterea hæc in re est annotandum, prædictas conditiones, quas requiri diximus, vt à motu calor produca- tur, non sufficere, nisi in illo quoque corpore, per quod fit motus, & in quo calor est generan- dus, sit aptitudo ad calorem à motu recipien- dum; etenim agens non agit, nisi in patiente ad recipiendum idoneo: corpus igitur, per quod fit motus, oportet esse tenue, & rariū, & naturaliter calidum; quia si densum sit, impedit mobile, ne velociter moueatur, eique ita resistit, vt nequeat motus tantam habere velocitatem, quanta ad atterendum corpus illud requiritur; si enim sagitta ab arcu emittatur per aquam, non calebit aqua, nec plumbeus mucro liquebit; igitur

Aliorum opinio- nes.

Confutatio.

Opinio Vera.

Dubium.

Solutio.

igitur elemento calido, ac rario auget motus calorem, & raritatem; at elemento frigido, ac denso non potest calorem largiri, sed agente validiore opus est ad mutandam substantiam illius elementi frigidi in elementum calidum, ut igneo calore alterante aquam, & mutante in vaporem; quia motus non potest solus facere hanc mutationem: hinc rationem colligimus, cur Aristoteles in prædictis locis solum aerem nominauit, in quo factus motus generat calorem possit: inquit enim atteri aerem à motu veloci corporis solidi, & ita accendi; in aliis vero densioribus elementis id ob rationem prædictam fieri non potest; ignem autem non nominauit, quia nihil dari potest rarius, aut calidius igni, proinde motus rapidissimus potest quidem igni conseruare calorem, & raritatem, sed calidiorè aut rariorem facere non potest; idcirco totum elementum ignis à motu Cœli conseruari asserimus, quod sine illo motu non conseruaretur: sed quia non est ita manifesta caloris conseruatio in habente summum calorem, ut est generatio summi caloris in non habente summum, ideo Aristoteles tacuit ignem, & solum aerem nominauit in declarando quomodo à motu calor generetur; nos vero inde colligere debemus, idem efficere motum etiam in igni, quia licet calorem ei dare maiorem non possit, generare tamen calorem dicitur, dum continue ipsum conseruat. Per hæc soluitur dubium de aqua fluminis velocissime fluente, quæ tamen ex eo motu non fit calida, imò aqua stagnante, & quiescente frigidior est: solutio enim est, quod aqua est corpus natura frigidum, ac densum, quare non potest à motu calorem recipere; non est etiam tanta illius motus velocitas, ut atterere propinquum aerem possit, neque ipsum aquæ corpus durum, ac solidum est, quale ad atterendum aerem esse oporteret: & quamuis motus ille dicatur velocissimus respectu aquæ, quæ est minus agitabilis, quam aer, tamen respectu aeris est motus tardus, ideo potius contingit, ut propinquus aer à contactu aquæ frigeat, quam ab eius motu calefiat: quod vero quiescens aqua sit calidior, quam mota, id non fit propter quietem; quies enim ad calorem gnerandum apta per se non est, sed quia firmius recipit actionem agentis calefacientis, scilicet percussionem radiorum Solis, & tangit aerem calidum contiguum, quam aqua fluens; hæc enim dum fluit, non expectat actionem aeris agentis, quiescens vero eam expectat, & magis recipit. Non est autem quod de animali dubitemus, quomodo calefiat ex motu, non tamen per attritionem; nos enim in presentia non de viuentibus, sed de inanimatis loquimur, nempe de motu veloci corporis solidi per aerem facti, & de hoc solo Aristot. loquitur in prædictis locis. ut legentibus manifestum est: animal vero alia ratione calefit ex motu; quum enim omnis actio in animali per spiritus

A absoluat, ambulante animali transeunt spiritus ab internis partibus ad externas, ideo ex magno spiritu concursu externæ animalis partes incalefunt, sed non per attenuacionem, per hanc enim in solo aere fit calor ex motu veloci corporis solidi, ut dictum est. Possimus autem ex his, quæ diximus, auerrocis interpretationem illius propositionis Auerrois in comment. 4.2. lib. 2. de Cœlo. Motus est perfectio calidi quatenus est calidum; est enim vera non formaliter, sed causaliter, motus enim non est actus, & forma caloris, sed est productiuus, & conseruatiuus caloris; inquit autem, quatenus est calidum, quoniam ea est caloris elementaris natura, ut à motu pendat, & conseruetur, tanquam à causa prima, ut Aristoteles significauit libro primo Meteorologicorum, capite quarto, quando dixit elementa calida habere calorem à motu, frigida vero ex immobilitate esse frigidam; ideo ignis sua natura calidus superne locum petit, ut ibi à Cœlo circumuoluiur: notare autem in iis verbis debemus, Auerrocem non dicere, quatenus motus, sed dicere, quatenus calidum, quia de motu falsum dixisset: quum enim non omnis motus faciat calorem, ideo non quatenus motus, sed quatenus iis conditionibus præditus, quibus attritionem aeris faciat: sed calori per se competit generari & conseruari à motu. plurimum enim rerum inter se comparatarum ea est cõditio, ut huius ad illam respectus sit essentialis, illius vero ad hanc accidentalis, quemadmodum in libris Logicis diximus.

Motus est perfectio calidi.

In 2. lib. de Proportione.

Dubitatio contra Aristotelem de modo, quo Cælum calefacit per motum, & prior solutio Alexandri, & eius reprobatio. Cap. IV.

E Per hæc maior propositio satis, ut arbitror, declarata est; in minore autem longe maior difficultas inest, eaq; tanta est, ut vix Aristoteles defendi posse videatur; dixit enim solum corpus Solis esse sufficientem causam generationis caloris in hoc mundo inferiore; quia satis propinquum est, & satis velociter mouetur. Sed hoc difficultate manifesta, & ardua vrgetur, quia motus solidi corporis tunc tantum atterit, quando non modo prope est, sed etiam tangit: omnis enim actio naturalis per contactum fit, ut ipse Aristoteles docuit in 7. lib. Physicæ aufcultationis, & in 1. de Ortu & interitu; Sol autem non tangit inferiorem mundum, quia secundum Aristotelem est interposita saltem sphaera Lunæ, at secundum Astronomos inter sunt etiam orbis Veneris, & Mercurii; quomodo igitur Sol mundum inferiorem calefacere potest per attritionem, si ipsum non tangit? posset quidem per orbem Lunæ calefacere inferiora, si prius ipsum Lunæ orbem calefaceret, quemadmodum ignis

Argumentum contra Aristot.

noster per aerem medium in corporibus nostris calorem producit; at orbis Lunæ nullius caloris est capax, nec villa pars cœlestis corporis calefieri, aut refrigerari potest; nulla igitur ratione videntur hæc inferiora corpora posse à corpore Solis calefieri per attritionem. Videns hanc difficultatem Alexander, nisi est tueri Aristotelem, et duas responsiones attulit. Vna est, non inconuenit dari in natura aliquod agens, quod agat in extremum, quum illud non tangat, neque agat in medium, idque exemplo satis noto confirmat: piscis enim vocatus torpedo stupefacit manum piscatoris, dum adhuc retibus inclusus est, nec manum piscatoris tangit, nec agit in rete medium, certum enim est, rete non stupefieri, neque esse capax stuporis; sic igitur etiam Sol per orbem Lunæ medium calefacit inferiorem mundum, licet neque ipsum tangat, neque orbem Lunæ calefaciat. Hæc Alexandri solutio ab omnibus reprobatur, præfertim à Ioanne Grammatico in capite quarto libri primi Meteorolog. & ab Auero in commentatio 42. libri secundi de Cœlo, nam aduersatur Aristot. in memoratis locis, qui voluit non posse agens naturale agere in extremum, quum prius agat in medium, propterea quod necesse est omnem actionem naturalem fieri per contactum, Ad illud autem quod de torpedine dicitur, inquit falsum esse id, quod Alexander ait, torpedinem in rete medium non agere; siquidem necesse est imprimi in rete aliquam affectionem, quæ postea piscatoris manum stupefaciat; eaque an sit stupefactio, an aliquid aliud, non est curandum; satis enim est si aliqua affectio retibus imprimatur, à qua stupefiat manus piscatoris; est enim fortasse refrigeratio vehemens, à qua retibus impressa, stupor in manu piscatoris generatur. Præterea (inquit Ioannes Grammaticus) quis asserere potest, non imprimi in rete eandem affectionem, nempe stuporem? dicere namque retia carere sensu non est idoneam rationem adducere; similiter enim dicere possemus, arbores in hyeme non refrigerari, quia non sentiunt.

Altera Alexandri solutio, & eius impugnatio. Cap. V.

Secunda solutio Alexandri.

HÆc Alexander considerans, ad secundam solutionem confugit, & concedens esse irrefragabilem veram illam Aristotelis propositionem, agens naturale non potest agere; nisi tangat, proinde non agit in extremum, quin agat in medium, dixit non esse saltem necessarium ut in medium imprimat eandem affectionem, quam imprimi in extremum, sed satis esse si vel eandem imprimat, vel aliquam aliam; Sol igitur potest in mundo inferiore calorem producere per orbem Lunæ medium, in quo si calorem non producit, saltem producit aliquid aliud,

A producit enim motum; quare dicere possumus, Solem in orbe Lunæ efficere motum, & per illum producere in inferioribus calorem. Sed neque hæc solutio admitti potest. Primum quidem possumus negare Lunam moueri à Sole, nam si de proprio eius motu loquamur, mouetur Luna non à Sole, sed à motore proprio; quod ex eo etiam patet, quia Luna est velocior Sole: si vero diurnum motum spectemus, Luna non mouetur à Sole, sed omnes orbes mouentur à primo mobili, seu potius ab vno motore primi mobilis, à quo totus cœlestis globus tanquam animal quoddam magnum agitur ab ortu ad occasum: adde quod Aristoteles in loco prædicto, quando dicit calefieri à Sole mundum inferiorem, non intelligit à tota sphaera, sed à sola stella Solis, hæc enim inquit esse corpus solidum, quod per attritionem calefacit; Solis autem stella, quem motum in Lunæ orbem imprimat, ne imaginari quidem possumus. Præterea quando dicimus agens in extremum agere etiam in medium vel eandem affectionem, vel aliam, non possumus intelligere in medio produci affectionem, nisi talem, quæ sit tanquam agens proximum, à quo producauit affectum in extremo, quem admodum de torpedine diximus; patet enim affici rete tali affectione, quæ per contactum stupefacere possit manum piscatoris: siue enim nota illa affectio sit, siue ignota, certum est eam talem esse oportere, alioquin integra maneret difficultas, quomodo agens naturale possit agere sine patientis contactu: nunc vero non est ignota illa affectio, per quam apud Aristotelem motus calorem efficit; est enim rarefactio, & attritio à motu facta; oportet igitur vel Solem extenuare, atque atterere orbem Lunæ, quod quidem dicere non possumus, vel illi tribuere solum motum à quo inferiora corpora atterantur: at neque hoc dici potest, quia motus Lunæ, secundum Aristotelem, magis est tardus, quam ut atterere, & attritione producere calorem possit: quam obrem dum motum ipsum, quo fertur Luna consideramus, à quo is produci dicitur, ineptus est iuxta Aristotelis sententiam ad inferiora corpora atterenda: nil ergo refert considerare, à quonam motus Lunæ producatur, an à Sole, an ab alio, sed spectanda tantummodo est propria illius motus velocitas, quam Aristoteles minorem esse dixit, quam ut possit per attritionem generare calorem: itaque Sol neque per velocitatem motus Lunæ atterit inferiora corpora, siquidem illa inepta ad atterendum est; neque per velocitatem propriam, quoniam hanc cum Luna non communicat, neque per suam velocitatem tangit inferiorem mundum, aut in ipsum agit; sed à sola velocitate orbis Lunæ patitur inferiora corpora motum, & attritionem. Illud igitur, quod Alexander dicit de motu, quæ Sol Lunæ tribuit, nihil est, quia vel nullum tribuit, vel, si id ei cōdonemus, ineptum ad calefaci-

calefaciendum tribuit, aliam vero excogitare affectionem non possumus, quam Sol tribuat Lunæ, & per quam inferiora corpora per attritionem calefaciat. Simplicius quidem in contr. 2. lib. 1. de Cœlo attribuit Alexandro vt dixerit Solem calefacere inferiora corpora; quia prius calorem imprimi orbi Lunæ: sed hanc sententiam apud Alexandrum non legimus; eaq; non est consentanea opinioni Aristotelis, qui putauit cœlestia corpora expertia esse omnis alterationis, proinde nec calorem, nec frigus recipere posse: præterea censuit Aristoteles calorem à motu effici per attritionem, & attenuationem; igitur si motus Solis calefacit orbem Lunæ, necesse est, vt extenuet, atque atterat ipsum, quod quidem nullo modo dicendum est: quocirca ego adduci non possum, vt credam id vnquam dixisse, vel cœsuisse Alexandrum, quod eî à Simplicio ascribitur. Patet igitur vanas esse Alexandri solutiones, & per eas sententiam Arist. non defendi, proinde integram adhuc manere difficultatem: quam considerans Ioann. Grammat. post longam disputationem cōtra Alexandrum tandem concludit, Arist. defendi non posse, nec veram caloris causam atigisse: ipse vero sententiam suam proferens inquit, cœlestia corpora calorem efficere, quia sunt naturaliter calida & ignea, maxime autem omnium Sol, vt apud ipsum legere possumus in memorato loco.

*Alia Aristotelis defensio ab Auerro ad-
ducta. Cap. VI.*

Auerroes in comment. 42. lib. 2. de Cœlo reprobata Alexandri solutione, aliam ipse pro Aristotele defensionem inuenit: statuit in primis fundamentum hoc satis apud philosophos manifestum, omnem facultatem materialem diuidiam esse ad diuisionem materiæ, proinde in maiori corpore maiorem esse potentiam; & in minore minorem; idque etiam ab Aristotele expresse ponitur in postremo cap. libri octaui Physicorum, hoc constituto, inquit Auerroes, quando alicui corpori attribuimus vim mouendi aliud corpus, eam dicimus illi inesse secundum totam suæ substantiæ profunditatem; non tantum secundum illam partem, quæ agit corpus motum; vt exempli gratia, orbis Lunæ circumuoluens elementum ignis, non dicitur illam vim habere in illa tantum parte, quæ est ad superficiem suam concavam, sed in tota suæ substantiæ profunditate, proinde quanto maiorem habet profunditatem, tanto etiam maiorem vim motricem habet. Ob eandem igitur rationem quum totus cœlestis globus sit tanquam corpus quoddam vnum, & tanquam animal quoddam magnum, cuius motus est ille, qui diurnus dicitur, & ab Arist. vocatur motus totius, quia totus globus eo motu mouetur; proprii autem singularum sphaerarum motus sint tanquam

A motus proprii membrorum animalis; dicere debemus ignem & aerem non à solo orbe Lunæ moueri, sed à tota omnium sphaerarum congerie; in illa enim tota inest tota vis mouendi inferiorum mundum, quod etiam in Epitome Metaphysica tractatu 4. cap. 13. apud Auerroem legimus; in singulis autem partibus illius totius inest pars tantum potentie motricis, non potentia tota, ideoq; singula pars propriam suam illius facultatis partem contribuit, siue ipsi toto

B siue saltem parti inferiorem mundum tangentis partem enim refert, an dicamus singulas Cœli partes toti cœlesti globo contribuere suas partes facultatis motricis, an dicamus, alias partes suam potentiam contribuere illi parti, quæ tangit inferiorem mundum, vt orbi Lunæ; satis enim est si intelligamus, totam illam vim mouendi inferiora corpora toti cœlesti globo insitam esse, eius vero partem parti illius globi, & in alia quidem maiorem inesse, in alia maiorem,

C pro illarum partium diuersitate, præsertim pro maiore, vel minore illius materiæ portione, aut etiam densitate: quoniam igitur stella est pars orbis densior, proinde plus illius corporis habet, quam pars vbi non est stella, ideo plus etiam facultatis motricis habet stella, quam pars stellam non habens: hinc fit, vt stella Solis maximam omnium habeat potentiam, quia est omnium stellarum maxima, & luci diffima, proinde etiam densissima, & plurimum in se illius materiæ continens; magnam igitur potentie partem contribuit; ob idque illa pars orbis Lunæ, quæ Solis corpori substat, maiorem, quam

D alie, habet vim mouendi & atterendi propinqua corpora inferioris mundi, quoniam ibi exercetur illa potentia, quam toti cœlesti globo Sol contribuit. Quando igitur Aristoteles corpori Solis ascribit facultatem attenuandi, & calefaciendi subiectum aerem, non est accipiendum (inquit Auerroes) ipsum solum corpus Solis tanquam agens ab aliis stellis, & orbibus separatum; sed intelligendum est totam omnium Cœlorum congeriem esse quasi corpus vnum continuam, in quo inest vna tantum vis mouendi inferiorem mundum, & huius magnam partem contribuit à corpore Solis ob rationem prædictam. Itaque omne dubium tollitur, quia non est necessarium vt Sol agat prius in orbem Lunæ medium, quam in corpora inferiora; hoc enim sequebatur, dum Sol tanquam agens quoddam ab orbe Lunæ separatum accipiebatur: sed quum Sol non sit nisi pars agentis contribuens toti magnam partem facultatis motricis, actio in inferiorem mundum fit per contactum, quia vnum est totum agens, nempe totus cœlestis globus, à quo mundus hic inferior tangitur, vt ait Aristoteles in 2. cap. libri primi Meteorol. huic autem toti partes omnes

E contribuunt proprias portiones facultatis motricis, alia maiorem, alia minorem; neque in

F parti.

partibus vnus agentis requiritur vt pars remo,
tior à patiente imprimat aliquid in partem propinquam, sed satis est ipsa potentia communicatio, dum id quod mouet, est totum quoddam & vnum, cuiusmodi esse cœlestem globum dictum est,

Quod responsione Auerrois Aristoteles non defendatur. Cap. VII.

IN hac Auerrois solutione duo consideranda sunt, vnum, an per eam satis Aristoteles defendatur, & à prædicta difficultate vindicetur; alterum, an ipsa perse Auerrois sententia vera sit. Quod ad Aristotelem attinet, ego quidem arbitrator eius verba hanc defensionem non recipere: nam si solū ipsum Solis corpus spectemus, cui tanquam agenti separato vim totam mouendi attribuiamus, iam aperte faretur Auerroes, eam sententiam defendi non posse, quia Sol inferiorem mundum non tangens, in ipsum agere nequit; ob id illa, quæ ab Aristotele dicuntur, nititur Auerroes Soli attribuire considerata tanquam pari totius globi cœlestis magnam facultatis motricis partem contribuentis; at tamen hæc interpretatio verbis Aristotelis non congruit, quoniam Aristoteles ita attribuit Soli vim mouendi, & atterendi aeri, vt expresse excludat omnes alias sphaeras, tum superiores Sole, tum inferiores, proinde considerat corpus Solis vt agens separatum, non vt partem agentis, nam si totum globum putasset esse mouentem, & calefacientem inferiora corpora suo motu: Solem autem esse partem plurimum illius potentia contribuentem, certe accepisset motum diurnum, tanquam vnum totius globi motum, non vt multiplicatum, & in plures distinctum, prout in diuersis orbibus recipitur, & prout in Luna tardior est, & in superioribus remotior ab elementis, quam par sit, in Sole autem satis velocis, & satis propinquus; hoc enim est Soleni considerare vt agens quoddam separatum, & ab aliis partibus Cœli distinctum: at secundum Auerrois considerationem, motus diurnus sumitur vt vnus totius globi motus, qui mundum inferiorem calefaciat per contactum, proinde per illam attritionem, quæ fit à tanta motus velocitate, quanta est in parte globi tangente, hæc autem est illa velocitas, qua orbis Lunæ mouetur: quamuis enim totum globum cœlestem dicimus atterere inferiora corpora per sui motus velocitatem, tamen hoc non efficitur illa velocitas, quam illa, quæ est in inferioris mundi confinio, atque contactu; ab hac enim prouenit illa velocitas motus in igni & aere, quæ in eis calorem producit, & ita illa elementa conseruat: itaque non erat consideranda propria orbis Solis velocitas distincta ab aliorum orbium velocitate, & ob id ratio ab Auerroe adducta non immititur propriae velocitati, nec propriae propinqui-

tati Solis, sed densitati tantummodo, à qua plurimum virtutis toti globo contribuitur; nullam enim respicit velocitatem, vel propinquitatem differentiam, sed vnã tantummodo velocitatem considerat, quæ est totius globi, & vnã totius propinquitatem; quæ tangit inferiorem mundum; at ratio ab Aristotele callata innititur propinquitati, & velocitati propriae corporis Solis, vt distinctæ; à velocitatibus, & à propinquitatibus aliorum; neurram tamen considerare debebat, si volebat significare totum globum esse mouentem, & atterentem: nam secundum opinionem Auerrois, Sol eandem operam præstat in quacunq; Cœli parte collocetur, etiam si in supremo omnium orbe esse statueretur; vbique enim vim suam eandem toti globo contribuit; at tamen secundum opinionem Aristotelis, si Sol remotior ab inferiori mundo poneretur, non attereret, neq; calefaceret, quoniam ob eandem remotionem alios omnes superiores orbis Aristot. ad calefaciendum ineptos esse iudicauit, quare sententia Auerrois opinioni Aristotelis non accommodatur. Clara etiam sunt Aristotelis verba, dicentis [*sufficiens est hoc facere Solis latitudo tantum*] nam manifeste alios orbis excludit, & vult solum corpus Solis esse causam caloris vt motorem separatum; at tamen secundum opinionem Auerrois cetera astra ab hoc munere non excluduntur, quia dum tumitur totus globus vt vnum corpus mouens, omnes partes iuam virtutis portione contribunt, tum quæ propinquæ sunt, tum quæ remotæ; quum Aristoteles singula astra consideramus vt mouentia separata, excludat omnia superiora Sole, vt ab inferiori mundo nimis remota. Alia quoque difficultas egeri videtur eo in loco Aristoteles, quod quum questio nem proponit de causa huius caloris, qui apud nos cit. dixit enim in principio capitis [*propter quæ causam fuit calor in his, qui circa terram, locis*] postea questionem soluens nihil de radiis dicit, sed causam huius caloris in solam cœlestem motum refert, inquit enim [*propter hanc igitur causam peruenit ad hunc locum caliditas*] significans huc locum in quo nos degimus, quem tamen aliis in locis asserit calefieri etiam à radiis, imo magis à radiis, quam à motu Cœli. Sed hoc solui facile potest quum enim certum sit Aristotelem non negare radios in hoc aere inferiore calorem producere, in eo tamen loco videtur solam causam viuificalem, dimissa particulari, adducere voluisse; nam à motu Cœli productus calor per totum inferiorem mundum diffunditur, & ad terram vsque, & eius intima peruenit; at ille, qui à radiis efficitur, est in hac sola infensa aeris regione, ob id hæc causa neglecta, Aristoteles solum motum cœlestem considerauit; quod quidem prædictam de motu difficultatem auget: dum enim radiorum considerationem secludimus, & solum motum consideramus, non videtur defendi poss.

Alia
dubi
cont
Arij
telon

Solut

di posse sententia Aristotelis, dicentis, motum solius Solis hunc calorem per attritionem producere: quum illi non accomodetur defensio artificiosissima, quam excogitavit Auerroes. Sed præter omnia, quæ hæcenus dicta sunt, nullum est aduersus Aristotelem efficacius argumentum, quam quod ex ipsiusmet confessione desumitur: ipse enim existimauit spheram Solis secundo loco, & statim supra spheram Lunæ esse positam, spheram autem Veneris in quarto loco nempe supra Lunam, & Solem. & Mercurium: Venerem igitur ineptam esse iudicauit ad calorem motu producendam; tanquam nimis remotam, proinde confessus est quantum locum esse ab inferioribus nimium distantem, nec aptum ad ea atterenda per motum: atqui inuentum postea est Astronomorum obseruationibus, Solem in quarto loco esse, & Lunam, & Mercurium, & Venere superiorem; ergo neq; Sol ad calorem producendum idoneus est, quia à corporibus inferioribus est nimium remotus: nam si Aristotelis argumentum de Venere validum est, non minorem de Sole habet efficacitatem, si Sol reuera in eo loco est positus, in quo Aristoteles Venerem esse existimauit. Ego igitur, quum aperte fatear me nullam inuenire rationem potuisse, qua sententiam Aristotelis tueamur, quod mihi fortasse ob inscitiam meam, atque ingenii imbecillitatem contigit, defensionem Aristotelis aliis excogitandam relinquam; hæc enim dicere volui, non vt Aristotelis sententiam impugnare, sed vt illa dubia, quæ mihi negotium fecerunt, in medium proferes significarem, me eorum solutionem desiderare.

Vera sententia, & opinionis Auerrois declaratio. Cap. VIII.

SEquitur vt quomodo Coelum suo motu calefaciat, consideremus, quando in sententia Arist. acquiescere minime possumus. Ego quidem arbitror verissimam esse Auerrois opinionem, quam antea retulimus: quum enim Auerroes sententiam Aristotelis, quam hæcenus expendimus, falsam esse cognouerit, eam tamen reuerentiã ductus, impugnare non est ausus, sed modestius agens maluit Aristotelem in alium sensum trahere; ad quem tamen an verba Aristotelis trahi possint, alii considerent, illa nimirum verba, quæ in calce 4. cap. 1. Meteorol. leguntur, vbi Aristoteles rem hanc distincte, & exquisite se declarare profiteretur, non enim inficior ipsum aliis in locis rudius de hac re loquentem attribuisse productionem caloris cœlesti motui indistincte, non motui Solis tantummodo. Quoniam igitur res per se manifesta esse videtur; patet enim totum elementum ignis, & cum eo aerem à toto cœlesti globo incessanter circumuolui, & ita calorem ex eo motu recipere per attritionem, neque ex alia velocita-

A te, quam ex illa, quæ est in orbe Lunæ in mundi inferioris contactu; considerandæ nobis sunt conditiones, quæ in motu, vt atterat, requiruntur, & ostendendum eas omnes orbi Lunæ competere, vt argumentum tollamus, quo ductus Aristoteles, orbem Lunæ ineptum ad hoc esse iudicauit. Tres ad summum conditiones postulari videntur; vna, vt mobile sit prope rem atterendam; altera, vt sit solidum; tertia demum, vt velociter moueatur: primam conditionem hinc non desiderari ipse quoque Aristoteles confitetur; patet enim totum cœlestem globum tangere mundum elementarem per orbem Lunæ tanquam per partem suam. Secunda quoque conditio considerantibus manifesta est: necessarium enim est cœleste corpus solidum esse totum, & inferioribus corporibus minime cedens; nam si cederet, pateretur, quod dicendum non est: quoniam ergo non est aptum cedere vlli pressioni, solidum est, & idoneum ad subiecta corpora dissipanda suo motu. Sed tertia conditio Aristotelis difficultatem fecit, quia in orbe Lunæ non satis velox esse motus videtur; assertio tamen illa Aristotelis videtur probatione indiguiffe, quum enim certum sit, velocissimum esse Lunæ motum, quum quatuor & viginti horarum tempore totum circuitum peragat, probandum erat hanc velocitatem non esse tantam, quæ atterere ignem, & aerem, & calefacere apta sit: non enim non possumus nisi iudicare motum illum, quamuis tardiorem in illa parte, quam in aliis partibus superioribus, velocissimum tamen esse, & aptum ad atterendum, dum illum cum aliis, qui apud nos fiunt, motibus comparamus: frequenter enim experimur, ex motu, quo ferrum silicem percutit, atteri intermedium aerem, & in ignem conuerri, nec tamen dicendum est, motum illum esse motu Lunæ velociorem, sed potius multo tardiorem: sic etiam dicendum est, sagittæ motum per aerem esse motu Lunæ tardiorem, tamen faretur Aristoteles plumbeos sagittarum mucrones motu accensos colliquescere: nam si imaginaremur equum, vel aliquam aliam rem in superficie terræ adeo celeriter moueri, vt exactis viginti quatuor horis ad locum, à quo primo discessit, rediret, nonne rapidissimum esse motum illum iudicarem? nonne multo velociorem motu sagittæ ab arcu emissæ? eo tamen ita ficto motu longe velocior est motus Lunæ, quæ ob maximam à terra distantiam longe etiam maiorem circuitum, ac maius spatium eo tempore peragit; quemadmodum in rota celerius mouentur partes ad peripheriam sitæ, quam partes axi propinquæ, quoniam illæ eodem tempore maiorem circuitum perficiunt, quo hæc minorem. Negans igitur Aristoteles tantam esse motus Lunæ velocitatem, quæ calefacere per attritionem possit, rem negare videtur ex aliarum rerum comparatione euidentissimam, proinde non erat hoc absque

Tres conditiones si debeat motus calefacere.

Coelum totum est solidum.

absq; ratione proferendum, sed ea negatio maxime probationem desiderabat. Sed præter hanc velocitatem, quæ certe est magna, magnum etiam addit momentum maxima illa totius celestis globi moles, atque profunditas: nam si in maiori corpore maior agendi vis inest, vehementissimum reddi illam actionem ex magna substantiæ Cœli profunditate credendum est, quum præsertim in eo innumerabilia astra infixæ sint, quæ ob suam densitatem plus potentia motricis contribuant, quam cætera partes; & alia quidem maiorem, alia minorem, quatenus alia densiora aliis sunt: quo fit, ut maximam vim contribuat Sol, cuius densitatem maximam omnium esse ex maxima eius luce iudicamus. Tanta igitur est celestis globi in parte inferiori mundum tangente velocitas, ut per se apta maxime sit ad inferiora corpora atterenda, & mirandum profecto est, quomodo Aristot. id negauerit; sed adiecta etiam magna totius globi celestis mole, ac profunditate, siquidem toti globo hæc actio attribuenda est; adhuc maior illius actionis efficacia, ac vehementia redditur: quare dubitandum esse non videtur, totum globum celestem per illam sui motus velocitatem, quæ est in orbe Lunæ hæc inferiora tangente, causam esse caloris in hoc mundo inferiore per rarefactionem, & attritionem.

Dubium de partibus elementi ignis, & eius solutio. Cap. IX.

Dubium.

Cæterum aduersus ea, quæ modo demonstrauimus, dubium magnum oritur, quod omnino soluendum est ad plenam veritatis declarationem; quum præsertim non magis sententiæ huic nostræ, quam opinionii Aristot. officere videatur: nam si Cœlum motu suo velocissimo atterit, & accendit inferiora corpora, & ignem generat, seu cõseruat in proxima Cœli parte; ego in partibus huius mundi, quæ sub polis, vel circa polos sunt, nempe in illa parte, quæ ab Astronomis gelida zona dicitur, nõ potest esse ignis, quoniam ibi vel nullus fit motus, vel nimis tardus: quare alterum duorum videtur esse concedendum, vel in supere inferioris mundi loco, qui elemento ignis assignatus est, ignem non esse, sed aliud frigidum corpus, quod quidem videtur esse absurdum, quum illum supremum locum non debeat aliud corpus occupare, quam ignis, vel, si in toto illo loco sit ignis, existere ignem, & summum calorem, vbi non fit motus, aut non ita velox, ut possit calorem generare: quod sententiæ nostræ aduersatur manifestissime, nec minus opinionii Aristotelis, qui causam caloris supremi loci retulit in motum solius corporis Solis tanquam velocissimum, quum tamen Sol non feratur nisi per torridam zonam, quæ est intra tropicos, & semper

A à polis remotissimus sit: hinc etiam fit ut solam subiectam sibi æris, & ignis partem possit calidam reddere, nempe illam, quæ sub torrida zona est, non illam, quæ est sub polis in vtraque gelida zona; quæ nec illi est supposita, nec circumfertur, nisi tardissimo motu; si enim verum est id, quod Aristoteles dixit, calorem in elementis à motu Cœli velocissimo prouenire, frigus vero à priuatione illius motus, non potest sub gelidis zonis in ipso Cœli contactu esse ignis, quum ibi non fiat motus, nisi tardissimus.

B Difficultas hæc nulla esset apud illos, qui causam caloris, ac frigoris elementorum referunt in ipsas eorum formas, & naturas: nam si formam ignis insequitur summus calor, satis est forma ignis sub polis locati, ad suum naturalem calorem sibi conseruandum: sed hanc sententiam falsam omnino esse, & Aristoteli repugnantem alibi demonstrauimus, per hanc enim tollitur penitus natura loci, & vis conseruatrix locati, quam illi

C Aristoteles attribuit, & motus elementorum naturalis ad sua loca, ut ibi fusius ostendimus. Hoc igitur fundamento constituto, quod omnis calor in elementis à Cœli motu conseruetur, ut aperte Aristoteles dixit, nitendum est hanc difficultatem, si fieri possit, de medio tollere. Ego quidem postquam rem hanc diligenter consideravi, in hanc sententiam veni, in qua penitus acquiesco, id quod dubium videtur, esse prorsus necessarium, & maxime consentaneum rationi; sub polis enim, vbi non fit motus velox, ignem conseruari non posse existimo, sed calore destitutum refrigerari, grauescere, & in aliud elementum mutari, ac descendere: quum enim celestis calor ad hæc quoque frigida elementa perueniens, ille præsertim, qui à lumine generatur, ea calefaciat, & in halitus vertat, qui continuè à terra, & ab aqua tanquam leues ad superam partem ascendunt, & ibi etiam magna ex parte accenduntur, & in ignem mutantur; debuit natura ad seruandum elementorum æquilibrium rationem aliquam inuenire, qua in supera quoque parte generetur frigus, & vice versâ ignis in graue elementum mutatus deorsum feratur: nisi enim hoc fiat, iam ex continuo halituum ascensu, & ascensione versâ essent omnia elementa in ignem, & ignis ille, qui est prope Lunam, immutabilis omni tempore duraret: quod quidem absurdum secundum hanc nostram opinionem non sequitur; quum enim ignis qui sub polis est, grauescat, & refrigeratus deorsum feratur, necesse est, ne detur vacuum, ut alius propinquus ignis ad eum locum implendum transeat, & ibi aliquandiu maneat, & similiter eius calor remittatur à natura loci, & deorsum feratur; ita ut hæc in elementis vicissitudo, ac circularis generatio omnibus temporibus perseueret, tanquam fluuius ad superna continue currens, atque inde recurrens; & elementa grauia nunquam

D prorsus necessarium, & maxime consentaneum rationi; sub polis enim, vbi non fit motus velox, ignem conseruari non posse existimo, sed calore destitutum refrigerari, grauescere, & in aliud elementum mutari, ac descendere: quum enim celestis calor ad hæc quoque frigida elementa perueniens, ille præsertim, qui à lumine generatur, ea calefaciat, & in halitus vertat, qui continuè à terra, & ab aqua tanquam leues ad superam partem ascendunt, & ibi etiam magna ex parte accenduntur, & in ignem mutantur; debuit natura ad seruandum elementorum æquilibrium rationem aliquam inuenire, qua in supera quoque parte generetur frigus, & vice versâ ignis in graue elementum mutatus deorsum feratur: nisi enim hoc fiat, iam ex continuo halituum ascensu, & ascensione versâ essent omnia elementa in ignem, & ignis ille, qui est prope Lunam, immutabilis omni tempore duraret: quod quidem absurdum secundum hanc nostram opinionem non sequitur; quum enim ignis qui sub polis est, grauescat, & refrigeratus deorsum feratur, necesse est, ne detur vacuum, ut alius propinquus ignis ad eum locum implendum transeat, & ibi aliquandiu maneat, & similiter eius calor remittatur à natura loci, & deorsum feratur; ita ut hæc in elementis vicissitudo, ac circularis generatio omnibus temporibus perseueret, tanquam fluuius ad superna continue currens, atque inde recurrens; & elementa grauia nunquam

E quum enim ignis qui sub polis est, grauescat, & refrigeratus deorsum feratur, necesse est, ne detur vacuum, ut alius propinquus ignis ad eum locum implendum transeat, & ibi aliquandiu maneat, & similiter eius calor remittatur à natura loci, & deorsum feratur; ita ut hæc in elementis vicissitudo, ac circularis generatio omnibus temporibus perseueret, tanquam fluuius ad superna continue currens, atque inde recurrens; & elementa grauia nunquam

F quum enim ignis qui sub polis est, grauescat, & refrigeratus deorsum feratur, necesse est, ne detur vacuum, ut alius propinquus ignis ad eum locum implendum transeat, & ibi aliquandiu maneat, & similiter eius calor remittatur à natura loci, & deorsum feratur; ita ut hæc in elementis vicissitudo, ac circularis generatio omnibus temporibus perseueret, tanquam fluuius ad superna continue currens, atque inde recurrens; & elementa grauia nunquam

quam desinant mutari in leuia, & ascendere, & leuia similiter in grauia, & descendere: & quemadmodum media aeris regio, licet locus aeris sit, tamen ob eius situm non potest aerem diu conseruare quin frigescat, & in aquam mutatus descendat; ita rationi consonum est aliquam sub Cœlo esse partem, quæ licet sit locus ignis, ob motus tamen tarditatem nequeat ignem conseruare, quo fiat, vt ignis in aerem mutatus deorsum feratur. Sicutaque omnis difficultas tollitur: sub polis enim non existit nisi ignis, is tamen non in omnibus illius loci partibus diu seruat, sed deorsum fertur, & illuc alius ignis transit; sic enim in media quoque aeris regione non quiescit nisi aer, etsi non diu ibi seruari potest: esset quidem absurdum, si in loco ignis corpus frigidum ita esse poneretur, vt quiesceret; sed in loco ignis generari ex igne elementum frigidum, seu minus calidum, & statim genitum recedere ab eo loco, non modo absurdum non est, sed meo quidem iudicio est summopere necessarium, & patefaciens nobis artificium naturæ in seruando in elementis æquilibrio, & vicissitudine ad ipsorum & totius mundi huius conseruationem. Hanc sententiam significare visus est Aristot. in primo Meteorologicorum, cap. 4. quando de duobus superioribus elementis, ac de ipsorum locis loquens dixit [*Et sic continue perseverat, hoc quidem aere plenum existens, hoc autem igni, & semper aliud, & aliud fit enim quodque ipsorum*] tota namque elementa illa respiciens ait locum ignis esse perpetuo plenum igni, & locum aeris aere, sed particulas vtriusque considerans inquit, semper vtrumque eorum mutari, & aliud, atque aliud fieri; igitur necesse est vt ignis quoque particule in aliud elementum mutentur, & hoc continue atque incessanter fiat; fieri autem alio modo non potest, quam eo, quem declarauimus. In partibus igitur superi loci, qui ignem continet, hoc discrimen est; quod aliquæ tardiores habent motum, quam vt summus calor, ac summa raritas gigni in eis possit, ideo ibi non diu seruat ignis: fitas quidem sub polis has esse manifestum est, sed ad quem vsque terminum protendantur, & quibus limitibus à cæteris distinguantur, dicere nemo potest: credendum est, non procul à paruis circulis, qui polares dicuntur, has partes terminari, ibique incipere velociorem motum, & aptum ad ignis conseruationem: quam partem satis magnam esse putandum est, & completum torridam zonam, tum duas temperatas, seu earum magnam partem, quæ torridæ zonæ propinquior est; ita vt multo maior sit illa superi loci pars, in qua ignis conseruatur, quam illa, in qua non conseruatur. Si vero quis obiciat: sub zona temperata fit tardior motus, quam sub torrida, in qua est maximus circulus æquinoctialis vocatus, tamen sub zona temperata generatur summus calor, & lumen

ma raritas; proinde ibi conseruatur ignis, atque etiam generaretur, si ibi non esset; igitur sub torrida zona, vbi velocior fit motus, gigni debet maior raritas, & maior calor, proinde & corpus rarius, & calidius igni; ergo dabitur calor maior maximo, & elementa erunt plura, quam quatuor, quæ absurda sunt, & nullo pacto concedenda. Ad hæc dicimus, non dari in inferioribus corpus rarius aut calidius igni; ideo vbi statutus aliquis motus ad generationem summi caloris, & ad ignis productionem idoneus est, non ob id velocior motus generabit aliquid calidius, aut rarius, siquidem nihil esse potest calidius, aut rarius igni; sed vbi primum incipit motus esse ita velox, vt summum calorem, atque ignem producere possit, etiam velocior illo eundem calorem producet, nec aliud generabit, quam ignem.

Solutio

De lumine, quomodo calefaciat.

Cap. X.

CONSIDERANDVM manet quomodo lumen quoque sit caloris causa: quod enim calefaciat, ita est manifestum, vt negari non possit; sentimus enim nos à radiis astrorum, præsertim Solis, calefieri, & quandoque ita vehementer, vt tolerare tantum calorem nequeamus: ideo Aristotel. pluribus in locis id confitetur, vt in primo Meteorolog. c. 4. & postea in cap. de nubibus; in quarto etiam libro de ortu animalium, cap. 2. asserit Lunam lumine crescentem calidiorum esse, decrecentem vero frigidiorum. Aueroes quoque in Comment. 42. lib. 2. de Cœlo, & in cap. 4. primi Meteorolog. dicit reflexionem radiorum esse in hoc aere nostro causam caloris, & magis, quam motum Cœli; imo dicit discrimen caloris Solis in æstate, & in hyeme ratione motus non esse sensibile, sed ratione radiorum tantum; causam igitur caloris in hoc infimo aere in solos ferme radios Aueroes refert, & Arist. quoque hoc idem significauit in illo 4. cap. primi Meteorolog. quando dixit elementa Cœlo propinqua calida esse propter motum, remota vero manere frigida propter immobilitatem; hanc igitur inferiorem partem, ad quam motus Cœli non peruenit, vel insensibilis peruenit, hac ratione frigidam vocat, quoniam in ea insensibilis à motu generatur calor; quicquid igitur sensibilis caloris in hac parte inest, id totum ferè in astrorum radios referendum est; idcirco quum astra non sint ignea, sicut antea dictum est, ratio & modus quæritur, quo à radiis calor generatur. Nonnulli dicunt eam esse luminis naturam, vt sit productiuum caloris, proinde aliam causam quærendam non esse: in hac tamen sententia non videtur animus acquiescere, sed adhuc huiusce rei causam desiderare: ob id cum aliis dicendum puto, lumen eadem ratione esse causam caloris, qua & motus, nempe quia rarefacit, & extenuat, extenuationem autem ne-

Aliguerum opinio. Constatia.

Opinio Vera.

cessa.

Opinio
Sera.

cessario consequitur calor: & quemadmodum A motus in solo aere hoc præstat, ut ipsum reddat calidiorem, & accendat, neque omnis motus, sed qui magnus, ac velox sit; ita etiam lumen in solo aere attritionem facit, neque quodlibet lumen, sed magnum, ac vehemens: experientia enim docet, nullum à lumine candelæ accensæ produci calorem, ob eius luminis paruitatem, ac debilitatem; imo nec aëtorum, nec Solis lumen quamuis maximum esse videatur, producere calorem videtur, vel saltem debilem admodum, & insensibilem producit, nisi duplicetur, & ita per duplicationem validius reddatur; proieccti namque radij Solis interram resiliunt à terra refracti, & in aere duplicantur, nimirum descendentes, atque ascendentes, & ex radiorum inter se collisione extenuatur aer, & calidior fit: credendum quidem est radios etiam rectà proiectos, ac simplices aliquid caloris efficere; quomodo enim tantam haberent vim duplicati, si nullam haberent simplices? sed admodum paruum habere vim ex eo constat, quod si magnam haberent, media quoque aeris regio, per quam rectà transeunt, valde calida redderetur, quum tamen frigida esse censeatur; quoniam simplices tantum habet radios, quum regio infima habeat duplicatos, à quibus valde calida redditur. Est etiam in radiorum duplicatione magnum discrimen, quod ex temporis differentiis dignoscitur; nam in æstate magnus fit calor, in hyeme autem parvus, ac debilis, & eodem tempore in aliqua regione maior, in alia minor; cuius discriminis ratio hæc est; quando enim Sol radios in terram proicit ad angulos rectos, & perpendiculariter, quilibet radius reflectitur in seipsum, & idem fit radius ascendens, ac descendens, ideo maxima fit collisio radiorum, & aeris attritio, proinde & vehementissimus calor; quem animalia perferre nequeunt; quando autem radii non ad perpendicularum cadunt, sed ad angulos inæquales, obtusos, & acutos, minor fit calor: eum hoc tamen discrimine, quod quanto rectis propinquiores fiunt anguli, & quanto ascendentes radij sunt propinquiores descendibus, tanto maior fit collisio, & maior calor; contra vero quando admodum obtusi, & acuti anguli ad terram fiunt, & radij ascendentes sunt à descendibus remotiores, minor fit collisio, & minor calor, quod in hyeme euenit. Sol enim humilior incedens terram radiis suis debiliter percutit, & angulos valde obtusos, & acutos facit; at in æstate sol sublimior fertur, & puncto nostro verticali propinquior, ideo anguli fiunt rectis similiore, & radij reflexi descendibus propinquiores: quod idem discrimen ut in temporibus, ita in regionibus quoque diuersis notari potest. Quomodo autem lumen, quum sit accidens, moueri, & percutere, & reflecti dicatur, non est in præsentia considerandum, sed in iis, quæ de anima, ac de sensu visus alio in

loco dicemus, exactius declarabitur; nunc communi, & recepta loquutione vt liceat, dicendo lumen descendere, & reflecti, & ascendere, id enim quomodo intelligendum sit, prædicto loco docebimus: reflexio autem luminis ita manifesta est, vt negari nequeat; ego enim aliquando prope parietem à radiis Solis percussum ambulando non minorem calorem sensi ex radiis à pariete percussis in mea sinistra parte, quam ex radiis me percipientibus in parte dextra; nam utraque in parte fiebat percussio, & reflexio radiorum accendens aerem; in sinistra enim pariete percipientes reflectebantur ad me, & aerem calefacientes me quoque calefaciebant; in dextra vero mea parte percutiebant me radij Solis, & à corpore meo refracti reflectebantur, & aerem propinquum accendendo me quoque calefaciebant; & hodie alios plurimos animaduertisse arbitror. Vbi vero absque refractione transeunt radij, & nullam duplicationem faciunt, ut in supero, & in medio aere, per quem vtrumque ad infinitum transmittuntur, an fiat à lumine illo recto calor aliquis, incertum est: credendum quidem est aliquem fieri, sicut antea dicebamus, sed admodum debilem, quum regio aeris media etiam in magnis æstibus frigida esse comperitur. Quoniam autem dictum est, magnum lumen calefacere per attritionem, quia extenuat aerem, si quis rationem quærat, cur extenuet, nulla (vt mihi videtur) afferri potest, nisi quod ea est luminis natura, vt tenuem, ac subilem aerem reddat, effectus enim à sua causa in mediare prodeuntis nulla alia afferri ratio potest. Aliud, quod de hac re dicam, non habeo, neque Arist. vsquam declarasse comperitur, quomodo lumen calefaciat: quare si nihil aliud est quærendum præter id, quod modo diximus, videtur id tanquam manifestum, & declaratione non egens dimisisse; si quid vero aliud ad plenam huiusce rei cognitionem desideratur, non est mihi verendum confiteri me illud ignorare, qui me nihil, aut pauca scire profiteor, quæ sapientissimus quoque philosophus Arist. se id nescire tacite confessus sit.

Quis sit calor cœlestis distinctus ab elementari. Cap. XI.

VERVM ex iis omnibus, quæ hæcenus distastant, magna oritur difficultas: nam si verum est id, quod diximus, omnem calorem in hoc mundo inferiore produci à Cœlo per motum, & per lumen, omnis igitur calor ratione suæ originis, & sui principij potest vocari cœlestis; at tamen Aristotel. in secundo libro de Ortuum animalium capit. tertio, duos videtur calores statuere, vnum cœlestem, alterum elementarem: quos etiam inter se distinguit dicens calorem cœlestem esse prolificum, & vitalem, elementarem vero non esse vitalem, sed potius

rius vitæ destructivum : quod ex eo ostendit, quoniam ignis nullum animal generat, at in feminibus animalium calor quidam inest, qui elementaris non est, sed à cœlesti virtute proveniens, facitque vt fecunda sint femina; sic etiam in his, quæ putrescunt, generantur animalia non à calore elementari, siquidem elementa vim generandi viventia non habent, sed à calore cœlesti per hunc inferiorem mundum diffuso; asserit ergo Aristotel. non omnem calorem à Cœlo provenire, & aliquem esse calorem non cœlestem, sed elementarem; quum tamen in primo Meteorologicorum, c. 4. dixerit omnem elementorum calorem à Cœlo produci, & hanc totam materiam esse potestate tantum calidam, & frigidam. Averroes quoque in lib. de Substantia orbis, cap. 2. & 12. Metaphysicor. Comment. 18. duos ponit distinctos calores, vnum cœlestem, alterum elementarem; quare concedere non videtur omnem calorem esse cœlestem. Difficultas hæc non levis est, & multis magni negotium facessit, qui in declarando quis sit cœlestis calor ab elementari, distinctus plurimum laborarunt; & alii duos se distinctos, penitusque diversos esse voluerunt, alii vero vnum & eundem re, qui alia & aliaratione tum cœlestis, tum elementaris dicatur. quorum disputationem ego missam faciam, & solum enitar hanc reveritatem declarare, eam enim cognita, facile intelligetur, in quo alii defecerint. Sciendum itaque est duo in his inferioribus esse genera formarum, quarum discrimen ad hanc nostram considerationem pertinet, formam inanimati corporis, & animam, quæ est forma viventis; formam inanimati possumus elementarem formam appellare, quoniam alias ostendimus formam multi inanimati non esse re distinctam a formis elementorū, sed esse collectionem plurimum graduum omnium formarum elementarium vnam formam constituentium, quæ non est addita formis elementorum, sed est illamet, quæ in aliam formam migravit: anima vero est forma penitus superaddita formis elementorum, & re ab illis distincta. Hæc igitur duæ formæ habent inter se hanc similitudinem, quod apta est ytraque educi de materia à calore cœlesti; Cœlum enim hanc inferiorem materiam calefaciendo generat elementa calida; idem ex materia putrescente generat animal, nec alio modo, quam per calorem. Præterea Cœlum non modo generat ignem, sed dat etiam illi facultatem calefaciendialia, & generandi alium ignem similem: ideo Averroes in z. cap. libri sui de substantia orbis inquit, ignem non esse primum calefaciens, quia est etiam passivus, sed Cœlum esse primum calefaciens, quod agit, non patitur: id autem facit ignis agendo per calorem, tanquam per qualitatem consequentem;

A iam enim diximus calorem esse quidem præparationem materiae pro educenda forma ignis, sed ea educita esse accidens posterius forma; ita vt sicuti Cœlum suo motu, vel lumine facit calorem, & per calorem generat ignem, ita etiam ignis generat alium ignem generet per eundem calorem; proinde calor semper agit vt agens secundarium, & instrumentale, quum sit instrumentum, per quod agit tum Cœlum, tum forma ignis: hoc idem in viventibus notari potest, Cœlum enim per calorem generat animal, & pluribus animalibus, ac stirpibus dat etiam vim generandi aliud simile; nam in feminibus tum animalium, tum plantarum insita est vis prolifica, & principium quoddam generativum; quod per calorem consequentem aptum est generare aliud simile. In eo autem disprepare videtur anima, & forma elementaris: quod forma elementaris producitur per calorem vtunque à Cœlo genitū, videlicet seu per motum, seu per lumen; videmus enim radios Solis accendere, & ignire stuppam: aut anima non per alium calorem à Cœlo producitur, quam per eum, qui à radiis provenit; talis enim est ille calor, à quo ex putrescente materia animal generatur. His declaratis, vt ego meam sententiam proferam, puto calorem cœlestem proprie acceptum vt ab elementari distinguitur, nullum esse alium, quàm calorem vitalem, per quem à Cœlo producitur anima, & qui productam animam consequitur, & per quem anima in feminibus latens tanquam artifex, generat aliud viues simile; calorem autem elementarem esse illum, per quem educitur forma elementis calidi, aut forma aliqua mistionis, & qui eam educitam insequitur, & per quem illa agit: quoniam enim elementa calida videntur calorem habere vt accidens proprium, quod illis comperere dicitur per essentiam, maxime autem igni, mistis vero omnibus per participationem; hinc factum est vt calor iste sit vocatus elementaris, calorem vero animale quem habeant viventia non per elementorum participationem, sed à natura quadam præstantiore, hanc referimus in Cœlum tanquam elementū quoddam aliud omnes elementorum naturas supereminens: & quia in vivente genito calor hic vitalis insequitur animam, quæ est forma distincta à formis elementorum, & eis multo præstantioris ideo Arist. 2. de Ortu animalium, cap. 2. dixit esse in sensibus principium vitale, quod proportionē responderet elemento stellarum, id est Cœlo, quod solet ab Arist. vocari quintum elementum; quemadmodum enim Cœlum per calorem educit animam de materia, & generat animal; ita etiam principium vitale insitum femini generat animal per calorem vitalem consequentē, & ita proportionē responderet elemento stellarū, nempe elemento supereminenti naturas ele-

*Omnia di-
centium
calorem
caelestem
distingui
ab elemē-
tari.
Cōsuta-
rio.*

*Omnis
calor est
eiusdem
speciei.*

*Multi
efficitur
calor non per
proprium
sibi, sed
per vir-
tutem a-
gentis pri-
marij.*

mentorum, & eius officio fingitur in genera-
do animali. Nec ob id eorum lententiam pro-
bamus, qui calorem caelestem putant diuer-
sum esse penitus à calore elementari, quasi calor
elementaris non sit à Cœlo productus, proinde
dicunt calori caelesti non esse contrarium frigi-
gus: imo hanc opinionem absurdissimam esse
arbitramur, quum manifestum sit, & experien-
tia comprobaum, etiam vitalem calorem laedi,
& extingui à frigore, vt in concoctione cibo-
rum frigidorum clarissimum est; & hoc idem
asserit Aristotel. in lib. de Iuuentute & senectute,
vt tibi legere possumus. Dicimus igitur om-
nem calorem trahere originem à Cœlo, vt sepe
diximus, proinde secundum se eiusdem esse
naturæ, & speciei, nec aliam habere differen-
tiam, quam diuersorum graduum; siquidem al-
lius intensior, alius remissior est, dixi autem se-
cundum se, quoniam aliud est calorem consi-
derare secundum propriam ipsius naturam, al-
liud est ipsum considerare vt instrumentum a-
gentis primarij, quod calore vt dicitur: nam si
ipsam secundum se caloris naturam spectemus,
vna & eadem est in omnibus; est enim qualitas
actiua, quæ calefacit alia, & extenuat, & segre-
gat heterogenea, vt homogenea congregentur;
hæ namque sunt propriæ operationes calo-
ris secundum se considerati, ad quas edendus
aptus est omnis calor seu vitalis, seu elementa-
ris: sed alia plura sunt caloris opera, quæ ipse
per se producere aptus non est, sed ea præstare
dicitur vt instrumentum agentis superioris: sic
vt enim in artibus videmus calorem propria vi
aurum calefacere, & liquare quatenus est calor,
at non vi propria efficere imaginem Mercurij,
sed vi artificis calore vtentis instrumento; sic et-
iam in naturalibus notare possumus; nam vita-
lis calor aptus quidem est proprijs viribus cale-
facere, & attenuare cibos, & tenuiores eorum
partes resolueret; at sanguinem ex illis non vi
propria generat, sed virtute animæ vtentis calo-
re, nam si quis chylum de animalis ventriculo
detrahit imponat ollæ, & illi eundemmet calo-
rem supponat, quem habet iecur, non tamen
generabitur sanguis; quare in generatione san-
guinis calor agit virtute animæ, & actionem a-
nimæ ad illam materiam traducit tanquam in-
strumentum medium: hoc idem dicendum est
de illo animali interaues maximo, vocato stru-
thio camelo, cuius ventriculus ranti roboris est,
vt deuoratum metallum concoquat, & in nutri-
mentum vertat: scribit enim Auerroes in quin-
to Collectaneorum, cap. 24. experientia com-
pertum esse, exhibitum aurum luic animali in
cibum, & paulo post de ventriculo eius detra-
ctum inuentum esse valde immixtum, quum
tamen ab igni aurum non absumatur; calor igitur
illius animalis absque dubio est multo mi-

nor calore ignis, tamen absumit aurum, quod
abumere calor ignis non potest; ergo non pro-
pria virtute id facit, sed virtute animæ vtentis
calore: quantum igitur ipsam secundum se cal-
oris naturam considerando, ea vna & eadem
sit, & eiusdem speciei, tamen magna discrimina
propter agentia priora quæ calore vt instrumento
vtuntur, contingunt & hoc multos decepit, qui
illa, quæ calori competunt ratione agentis prio-
ris, ipsi secundum se considerato attribunt, &
distingui specie inter se calores asserunt: sic fa-
cile interpretari possumus verba Aristot. in ter-
tio cap. seu undi lib. de Animalium ortu, quæ a
multis in præuim sententiam trahuntur; quum
enim dicitur ibi Aristotel. calorem semibus in-
stitutum generandi animalium vim habere, proinde non
elementarem esse, sed caelestem, ac diuinum, si-
quidem calor igneus nullum animal generat;
hinc collegerunt distictos esse specie calorem
igneum, & calorem vitalem: sed decepti sunt,
quia diuersa quidem sunt principia agentia,
quæ calore vtuntur, sed ipsa caloris natura est
eiusdem speciei: ignis enim non potest animal
generare, neque animam de materia educere
per calorem, quia non potest agere supra pro-
prias vires; at Cœlum, & virtus vitalis Cœlo pro-
portione respondens potest per calorem animal
generare; ita vt si sumantur duo numero distin-
cti calores, sed in gradu, & intensiōe omnino
similes; quorum vno forma elementaris vtatur,
altero autem vtatur immediate Cœlum vel a-
nima eius vires obtinens, hic generabit animal,
ille vero nequaquam, sed solum generabit ele-
mentum, vel mistum aliquod: calor enim ele-
mentaris in mistione agit in succum & humidum,
& ea regit, & vnit, & mistionem absoluit, & for-
mam misti de materia educit: at non educit ani-
mam, hæc enim eget agente supereminente na-
turam elementarem, quale est Cœlum, & ani-
ma, seu vitalis virtus Cœlo proportione respon-
dens; ideo Aristotel. in memorato loco asserit om-
nem animam deorsum accedere, quatenus prin-
cipium actiuum non habet aliquod elementum,
aut vim elementarem, sed caeleste, & natura e-
lementari præstantius; contra quam euenit in
formis elementaribus, hoc est, tam elemento-
rum, quam mistorum omnium inanimatorum:
in ipsa enim elementari materia, ex qua hæc
corpora generantur, insitum est actiuum prin-
cipium, nempe calor elementaris à quo absoluitur
misti, & educitur forma misti, quemadmo-
dum etiam à virtute elementari educitur de ma-
teria forma elementis, quando ab aliquo ele-
mento conuertitur in naturam suam aliud cor-
pus: & quamuis ad has quoque mutationes
concurrat Cœlum vt agens vniuersale, non ta-
men vt agens proximum, & immediatum; nam
proximum agens est vis elementaris, quemadmo-
dum

dum diximus. Sicigitur solui puto omnem difficultatem; nam si primam caloris originem respiciamus, omnis calor à Cœlo provenit, proinde omnis calor potest hac ratione vocari cœlestis; sed si spectemus agens primarium, quod calore in instrumento vitur, illud vel est natura elementi, & ab hac vocatur calor elementaris, vel est vis cœlica, & ab hac vocatur calor cœlestis, ita tamen vt cœlestem virtutum appellemus omnem naturam superiorem, & præstantiorem natura elementari; talis enim est nō solum ipsa met Cœli natura, quæ per calorem à se genitum multa producit, sed etiam anima, quæ ob id vocatur ab Arist. proportione respondens elemento stellarum, quali cœlestis corporis locum obtinens. Non est autem ob ea, quæ dicta sunt, putandum in viuente duos esse distinctos calores; vnum elementarem, alterum vitalem, siquidem fieri non potest vt in eodē subiecto simul insint duo accidentia eiusdem speciei distincta nume-

A ro; sed vnus numero est calor ex duobus constitutus, et si pendens à duobus principiis quemadmodum enim si in eodē cubiculo splēdeant noctu duæ candelæ ardentes, vnum numero est lumen in aere illius loci, licet pendens à duobus lucibus secundum gradus, adeo vt altera candela extincta minus luminis in illo aere inaneat; quia secundum aliquot gradus prædibat ab vna candela, & secundum aliquot ab altera: ita in viuente est vnus numero calor constitutus ex duobus, nempe ex calore elementari, qui etiam dici potest calor mistionis, seu temperaturæ, & ex calore vitali animam consequente; itque totus calor secundum aliquos gradus provenit à natura elementorum calidorū, secundum aliquos vero ab anima; ideo sublata anima remanet minor calor, solus enim elementaris calor relinquitur, qui postea interit per putredinem; sed hac de re, ac de aliis ad animantia pertinentibus postea opportunius dicemus.

JAC. ZABARELLÆ

PATAVINI,

Libri Tres

DE

MISTI GENERATIONE
ET INTERITV.

LIBER PRIMUS.

Præmium Libri. Cap. I.

Naturalium corporum generationem & interitum Aristotelis in suis libris multifariam considerasse constat; primum enim in duobus de Ortu & interitu inscriptis generationem & interitum amplissime prout corporibus omnibus sublimatibus indistincte competunt, tam simplicibus, quam mistis, & his tam inanimatis, quam viuentibus, sibi tractanda proposuit: sed quoniam varæ naturalis corporis species varios etiam habent generationis modos, quibus inter se distinguuntur, eosque omnes cognoscere oportet philosophum naturalem; ideo postea seorsum de singulis docuit, quomodo elementa generentur, quomodo mista, quomodo metalla, & lapides, quomodo animalia, & plantæ. Nos

C in præsentia declarandum suscepimus eam generationem, quæ misto competit quatenus mistum est, & contrarium illi interitum, qui vocatur putrefactio; rem enim cognitu dignissimam, ac difficultatis plenam, & tum à philosophis, tum à medicis maxime agitatam esse videntes, aliquod fore operæ pretium existimauimus, si illa, quæ de hac inuenire philosophando potuimus, ad studioforum utilitatem, si quam habitura sunt, in medium proferremus, & rei obscurissimæ aliquid luminis afferre pro viribus nitentur; quoniam autem hac de re scripsit egregie Aristoteles in initio 4. Meteorolog. conabimur in hac nostra contemplatione ipsam Aristot. in ea parte sententiam explanare, vt ea optime, si fieri possit, intellecta, possimus omnia, quæ de hac re dicturi, ac ratione ex natura rei deducta ostensuri sumus, tanti quoq; philosophi auctoritate comprobare; quæ vero de hoc alii cōplares, acerrime etiam inter se disputantes & altercantes conscripserunt cum

moderatione tangemus: illa enim quæ vana & inuilia esse iudicabimus, missa penitus faciemus, quæ autem aut vera, aut ad veritatem cognoscendam vtilia fore arbitramur, ea breuiter referemus, & expendemus: in omnibus autem ita nos gerere nitemur, vt omnes facile intelligere possint, nos nullo controuersandi, aut detrectandi studio, sed philosophiæ ac veritatis amore, & communis vtilitatis gratia hanc disputationem instituisse. Agemus autem prius de generatione, eiusq; naturam, ac definitionem declarabimus, omnesq; in ea orientes difficultates soluemus: deinde vero eadem methodò loquemur separatim de putredine: hoc enim inter est inter amplissime sumptam generatione, & eam, quæ cuiusque rei propria est, quod late sumpta generatio est alterius rei corruptio; idcirco eadem definitio Aristot. generationis, & interitus naturam expressit: non sic propriæ singularum rerum generationes; quamuis enim animalis generatio, quatenus est absolute generatio, sit alterius rei corruptio, non est tamen corruptio alterius animalis: ita nec misti generatio est necessario alterius misti corruptio: cuius discriminaratio colligitur ex illis distinctionibus, vnius alterius; generatio enim vnius non est corruptio eiusdem secundum numerum, neq; eiusdem secundum speciem, sed alterius specie differentis, quo circa generatio animalis non est animalis corruptio: distinctas igitur tractationes, distinctasq; definitiones postularunt generatio misti, & putrefactio, vt in 4. Meteorol. videre est, propterea quod generatio misti non est alterius putrefactio: sic etiam generatio animalium contraria est mors, quæ est animalium interitus; at tamen Arist. in diuersis etiam, ac separatis libris vtramq; considerauit, generationi enim animalium quinque ab ea inscriptos libros dicauit, de eorum autem interitu egit in libello de vita & morte; igitur nobis quoq; seorsum de misti generatione, ac de eiusdem interitu agendum est.

Definitio generationis misti.

Cap. II.

Generatio misti, de qua dicendum proposuimus, species est illius generationis, cuius definitionem in lib. 1. de Ortu & interitu talem legimus, generatio est mutatio totius nullo sensibili manente vt subiecto eodem; quoniam igitur in definitione speciei est sumendum genus, ideo Arist. quando in principio 4. Meteorolog. generationem misti definiens dixit esse mutationem, absq; dubio talem mutationem intellexit, nempe qua totum mutetur in totum; substantiam namq; elementorum mutatur in substantiam misti: propria autem materia misti, quatenus mistum est, sunt quatuor e-

lementa, quatenus humida & sicca sunt; iam enim diximus has esse qualitates passiuas, & conditiones materiales, quæ propriam misti materiam constituunt, mistum enim constat ex quatuor elementis prout sunt humida & sicca: agens autem proximum; vt alia remota, & vniuersalia agentia omittamus, sunt duæ actiuæ elementorum qualitates, calidum enim & frigidum contemperata agunt in siccum & humidum, tanquam artifex in materiam, & illa elaborando, & cōmiscendo, & terminando educunt formam misti, & ita mistum generant: hoc enim discrimine distindere mistum, & viuens alias diximus, quod mistum, & omne inanimatū corpus à virtute elementari tanquam agente proximo generatur; at animatum non ab elementari virtute generatur; sed à virtute celesti, quæ semini insita est, ita vt in generatione viuentis omnes elementares qualitates locum habeant materiæ, agens autem proximum sit virtus celestis, nempe calor vitalis semini insitus, qui proportionè responder elementis stellarum: at in generatione misti quatenus mistum est, duæ elementares qualitates, humiditas, & siccitas, materiæ idoneam cōstituunt, è qua educatur forma misti; agens autem proximum sunt duæ actiuæ eorundem elementorū qualitates simul contemperatæ, calor, & frigus: & quia agēs non agit in materiam, nisi illi domineatur, ita vt eam regere possit, ideo si generandum sit mistū, oportet actiuas qualitates dominari passiuis; illudq; dominium varium est, & varias habet rationes, seu proportionis pro diuersis mistorū naturis, ex quadam enim statuta proportione imperii actiuarum in passiuas generatur hoc mistum, ex alia vero aliud; ideo finis generationis misti est ipsa misti forma, sicut omnis generationis causa finalis est forma generanda. Has omnes causas expressit Aristot. in definitione generationis misti, quæ ob id perfecta, & omnibus numeris absoluta definitio est, nempe, generatio est mutatio à virtutibus actiuis, quum rationem habuerint; ex subiecta materia vnicuique naturæ; deinde hanc statim declarans inquit subiectam materiam esse duas qualitates passiuas: nomine igitur mutatio significauit genus, quod formæ locum habet; scilicet generationem substantialem, quæ in lib. de Ortu & interitu definita est; duas actiuas qualitates sumpsit vt causam effectricam proximam; duas passiuas vt materiam, causam autem finalem, quando ait [vnicuique naturæ] forma enim, quæ est rei natura, est finis generationis, & propter eius educationem fit ab actiuis elaboratio passiuarum: sensus ergo huius definitionis est, generatio misti est mutatio facta à duabus actiuis qualitibus ex duabus passiuis tanquam ex materia, quando illæ ad has eam habuerint rationem, ac proportio-

portionem, quæ vnicuique formæ educendæ conueniens est; alia namque, & alia proportio requiritur pro diuersis mistorum naturis, vt cōsiderantibus manifestum est.

Quomodo sit intelligendum actiuarum qualitatum dominium in duas passiuas. Cap. III.

Multa in hac definitione ad plenam eius intelligentiam expendenda, & declaranda essent, sed quæ ad verborum singulorum considerationem, eorumque constructionem attinent, ea ad commentarios, si quando à nobis edentur, remittimus; nunc illa tantum, quæ ad naturam huius generationis declarandam pertinent, cum diligenter persequemur. Primo loco de illa ratione, seu proportione, quam habere debent actiue ad passiuas, dicendum est: videtur quidem eam declarare statim Aristot. quando subiungit [*generant enim calidum & frigidum dominantia materis*] indicat enim talem esse debere rationem, vt actiue dominantur passiuis; nisi enim dominantur, regere, atque elaborare illam materiam nequeunt; quare non fit generatio, sed potius incoactio, & inquinatio, vt ibi Aristotel. ait: sed dubium adhuc est, quomodo hoc dominium intelligendum sit, & de hoc multi multa dixerunt, præsertim vero Medici in prima primi Auicennæ, quorum omnium sententiæ, & dicta hic referenda non sunt, sed pauca præcipua breuiter tangere satis erit. Primum quidem aliqui parum considerare loquentes dixerunt hoc dominium esse intelligendum secundum intensiōem graduum, videlicet vt duæ actiue passiuas vincant intensiōe, veluti si diceremus sex gradus caloris vincere quatuor humiditatis. Sed hæc sententiæ, si bene perpendatur, vana, & impossibilis esse cognoscitur, quod alij plures animaduertunt, inter quos Ludouicus Buccaferreus, & Petrus Pomponatius, qui in 4. Meteorolog. diffusam de hac disputationem scripserunt: ea autem tribus potissimum fundamentis nititur, in quibus consentire omnes videntur. Primum est, latitudinem cuiuslibet qualitatis intensiuam finitam esse; datur enim summus calor, quo maior non datur, sic summum frigus, & summa humiditas, & summa siccitas. Secundum est, omnes harum qualitatum latitudines esse æquales, ita vt in quot gradus aliqua earum diuiditur, in totidem quælibet aliarum diuidatur; proinde si summus calor sit octo graduum, sic & aliarum quælibet, & in singula octauus gradus sit summus. Tertium denique est, qualitates contrarias non posse simul existere. Ex his tribus suppositis colligunt omnem qualitatem siue summam, siue remissam, habere semper impletam totam octo

A graduum latitudinem: etenim si summus sit calor, erit octo graduum; si vero remissus, vt exempli gratia, sex graduum tantum, necesse est vt duos habeat frigoris admistōs, quare omnes simul sumpti octo erunt; oportet enim remissionem, seu abiectiōem duorum graduum caloris, qui desunt, factam esse à duobus gradibus frigoris; sic si in aliquo sint quatuor gradus siccitatis, necesse est vt in eodem sint etiam quatuor humiditatis; si vero quinque vnus, tres alterius contrariæ: sed cum quatuor vnus esse quinque alterius nullo modo possunt, quia sic ad summum nouem essent, & totam latitudinem excederent; dum enim qualitates latitudinem non excederent, non sunt contrariæ, sed ad amicitiam, ac temperamentum redactæ sunt, facta enim est vna qualitas, quæ redolet exempli gratia tres caloris gradus, & quinque frigoris, eaque si comparetur cum altera habente duos caloris, & sex frigoris, instar calidi erit respectu illius: sed quum simul iunctæ latitudinem excedunt, contrariæ sunt, & simul existere nequeunt; nam si quinque insint gradus caloris, non possunt esse nisi tres frigoris, à quibus sint fracti, seu extincti tres caloris, qui desunt: nam si quatuor esse dicerentur, quartus ibi esset integer, & sine vlla pugna cum suo contrario, & nullum caloris gradum remittens, quod impossibile est; sed oportet quatuor gradus frigoris remittere quatuor caloris, & ita quatuor tantum reliquos caloris superesse, non quinque. Ob eandem etiam rationem fieri non potest, vt duarum contrariarum qualitatum gradus simul iuncti totam latitudinem non adimpleant, vt si quis diceret in aliquo esse quatuor gradus caloris & tres frigoris, qui septem essent ad summum: hoc enim est impossibile; quia quatuor gradus, qui desunt, caloris, non possunt esse extincti, nisi à quatuor frigoris; non igitur tres tantum ibi sunt frigoris, sed quatuor. His omnibus ita constitutis, de quibus hic disputandum non est, quoniam vera omnia esse fatebitur quisquis rite philosophari voluerit, falsitas prædictæ sententiæ facile ostenditur: vel enim intelligunt, duas actiuas simul iunctas superare gradibus duas passiuas itidem simul iunctas, vel vtramque seorsum acceptam superare vtramque seorsum acceptam, quorum neutrum dici potest: nisi prius, quia per fundamenta facta sunt æquales; calidum enim & frigidum simul iuncta octo graduum erunt, totidem erunt etiam siccum & humidum simul iuncta, ergo illæ has coniunctim non superant gradibus: non etiam alterum, quia si omnes sint æquales, nulla aliam vincet, vt si quælibet ponatur esse quatuor graduum; si vero inæquales, necesse est vincente calore passiuas vt frigus vincantur ab eisdem, non ergo dominari simul possunt am-

bæ actiua, si enim sint sex caloris, quinque humiditatis, & ues siccitatis, vinceat quidem calor uitamque passiuam separatim acceptam, sed frigus ab utraque vincetur, erit enim duorum tantum graduum, denique per omnes modos discurrendo inueniuntur fieri nunquam posse ut utraque actiua separatim superet uitamque passiuam separatim acceptam; quare hæc sententia reiiciatur. Alii putarunt omnem uitari difficultatem, si reiecto frigore in solo calore persistamus; dixerunt ergo imperium qualitatum actiuarum non esse de frigore intelligendum, sed de solo calore, unde collegerunt omnem mistum apud Aristotelem esse ab excessu calidum, & ab excessu humidum: nitebantur autem testimonio Auicennæ in priua priuâ doctrina sexta, cap. 3. & in sexto naturalium, ubi inquit frigidum non ingredi opera naturæ tanquam agens, sed omnem operationem naturæ perfici à calido, propterea quod frigus efficit priuationem motus, omnis autem operatio naturæ cum motu perficitur, quare ad nullum opus naturæ est uile frigus. Sed de actione frigidi nos postea loquemur, in præsentia autem satis est aduersus hos adducere testimonium Aristot. in context. 2. quarti Meteorolog. ubi dicens [generant autem calidum & frigidum dominaria materia] non soli calido dominium attribuit, verum etiam frigido. In eo quoque decipiuntur, quod dicunt omne mistum esse calidum excessu, quum manifestum sit plura esse mista excessu frigida, imo & frigidissima, ut metalla; non enim essent ita indurata, nisi à magna vi frigoris; multæ etiâ plantæ sunt frigidissimæ temperaturæ, ut experientia docet: quam obrem etiam si concedamus, solum calidum agere pro generatione misti, gradus autem frigoris, quotcunque sunt, nihil agere, fieri tamen non potest ut calidum semper domineat utriusque passiuæ; quoniam multa mista comperientur, in quibus calor ita debilis insit, ut gradibus superetur ab altera passiuarum, aut etiam ab utraque: difficultas igitur integra manet, quale sit hoc actiuarum dominium in passiuas, quum præsertim uideamus in aliquo misto tantam esse humiditatem, vel tantam siccitatem, quæ superet gradibus & calidum, & frigidum separatim accepta, æque per id stare, quin illud sit vere ac perfecte mistum. Ludouicus Buccaferreus prædictis motus difficultatibus inquit, imperium qualitatum actiuarum non esse intelligendum secundum intentionem, neque secundum quantitatem, sed solum secundum uirtutem. Sed hæc sententia mihi quidem uidetur non carere difficultate. nã per uirtutem nihil aliud intelligere potest, quam potentiam actiuam; hæc autem non potest maior, vel minor dici, nisi altera duarum rationum, aut enim ex maiore intentione, aut ex maiore

A extensione, seu quantitate, quoniam in maiori magnitudine plus est uirtutis actiua: igitur qui fieri potest ut qualitates actiuae dominentur passiuis secundum uirtutem, si neque intentione, neque quantitate excedant? Ego puto optimam esse Pomponatij sententiam, quæ omnem difficultatem tollit, & ad eam reduci potest opinio Buccaferrei, qui ueritatem sub nube uidisse, sed eam non omnino complexus esse uidetur. Inquit Pomponatius, non esse necessarium ut qualitates actiuae passiuas superent gradibus, sed posse earum alteram, utpote calorem, licet humido remissiore secundum gradus, agere in humidum intentionis tanquam in materiam, & ex eo aliquid generare: ut aliquod calidum tribus gradibus potest agere in materiam habentem quinque gradus humiditatis, & ex ea aliquam misti formam educere; nam si sermo esset de actione contrarij, in contrarium, utiq; oporteret agens superare gradibus suum contrarium, secus enim non fieret actio: ideo dicere Latini nostri solent, nullam fieri actionem à proportione minoris inæqualitatis, qua de re alibi differuimus; de hac tamen in præsentia non loquimur, sed de actione in subiectam materiam; quum autem hæc materia debeat quibusdam esse conditionibus prædita, & hæc suscipiant magis, & minus, incongrua, & æquiuoca esset comparatio intentionis conditionum materię cum intentione conditionum agentis. Dicendum igitur est quamlibet misti formam de materia educendam certos passiuarum qualitatum gradus postulare, & certos actiuarum, ut educi possit; ita ut paruus calor ex materia ualderem hanc generare non possit, sed aliam possit: dictum igitur Aristot. non est intelligendum absolute, ut scilicet actiuae uincant passiuas secundum gradus, hoc enim esse non posse iam ostendimus; sed est intelligendum respectu formæ generandæ, & quantum illa postulat, ita ut quando adest illa proportio actiuarum ad passiuas, quæ pro huius formæ educatione requiritur, tunc dicantur actiuae dominari passiuis: ut si exempli gratia stauimus oleum esse calidum quinque gradibus, & humidum sex, plures sunt gradus humiditatis, quam caloris; conueniens tamen est proportio pro educatione formæ olei; & ita dicitur calor dominari humiditati; id est, aptus esse ad educendam de illa materia humida formam olei, ita ut si minor sumeretur calor, non posset olei formam educere, sed aliam fortasse posset, respectu cuius dicerentur actiuae dominari passiuis, at non respectu olei: hæc denotauit Arist. in definitione quando dixit [ex subiecta materia. Sic cuiusq; natura] sic enim significauit proportionem illam non esse absolute uictoriam ratione graduu, sed solum respectu formæ generandæ. Ad hunc sensum si Buccaferrei sententia reducatur, defendi

Aliorum opinio.

Consultatio.

Buccaferrei opinio.

Consultatio.

descendi potest, nempe si per virtutem intelligat A
potentiam productiuam respectu talis formæ,
sed non absolute, & indistincte respectu omni-
um: ipse tamen hoc non expressit.

*De actione frigidi in generatione misti, a-
liorum opiniones, & argumenta.*

Cap. IV.

Ceterum ad plenam eorum intelligenti- B
am, quæ ab Aristot. & à nobis dicta sunt
de actinarum qualitarum imperio in passiuas,
considerandum est quæ sit actio frigidi in gene-
ratione misti: nunc videlicet & calor, & frigus
per se agere dicantur, an soli calori tota actio
tribuenda sit, nulla frigori, nisi per accidens: hæc
enim de re magnæ philosophorum, & medico-
rum disputationes & controuersias existunt. Ante
omnia vt intelligatur in quoniam difficultas
sit constituta, animaduertendum est, nos non de
elementi generatione loqui, patet enim elemen-
tum frigidum per frigus generare aliud simile,
& ita frigus esse per se actiuum & eductiuum
formæ elementaris. Neque de viventium gene-
ratione loquimur, hanc enim à solo calore ab-
solutè asserit manifestè Aristoteles in libro se-
cundo de Ortu animalium, cap. 3. vbi soli calori
caelesti attribuit vim generandi viventis, de qua
realio in loco diffusius loquuti sumus. Loqui-
mur autem de sola misti, quatenus mistum est,
generatione, quod non est nisi homogeneum:
forma namque illa, quæ primum ex formarum
elementarium commistione oritur, & forma
misti vocatur, non constituit nisi homoge-
neum mistum, cuius generationem in præsen-
tia considerandum suscepimus; etenim omne
heterogeneum est animatum, & ex pluribus ta-
libus homogeneis constitutum, de quo hæc non
loquimur: nec ob id de solo inanimato misto
homogeneo nunc sermonem facimus, sed ab-
solute de omni misto homogeneo siue anima-
to, siue inanimato; non enim solum de metalli,
vel lapidis generatione sermo nobis propositus
est: sed etiam carnis & ossis; ita tamen vt hæc
non vt animata, sed solum vt mista nobis con-
sideranda proponamus, nempe quomodo in eis
producat non quidem anima, sed sola forma
misti, & quomodo eadem intereat, hæc e-
nim ratione hæc omnia eandem consideratio-
nem subeunt. De hac igitur misti homogenei
quatenus talis generatione loquendo, non satis
liquet quomodo frigidum sit actiuum. Auer-
roes in sua paraphrasi in 4. Meteorolog. aperte
dicit frigus non agere per se, nisi corruptionem,
sicut calor agit generationem, videtur enim
contrariam agentium contrarias esse debere
operationes; quod in concoctione videmus, sit
enim concoctio à calido, inconcoctio autem

per se à frigido, nunquam concoctio, nisi per ac-
cidens, vt quando ab exteriori frigore colligitur
in ventriculo, & concentratur calor animalis, &
fit intensior, & validior ad concoquendum: sic
igitur ad misti generationem concurrat frigus vt
temperet, & moderetur calorem, quia non om-
nis calor aptus est ad quamlibet formam edu-
cendam, sed determinatus, & variis modis re-
missus, prout singula forma postulat; summus
autem calor est corruptiuus misti, nec potest
rem vllam generare, nisi ignem. Hanc igitur A-
uerrois sententiam plures sequuntur, & dicunt
generationem misti attribuendam esse soli ca-
lori, non frigori, quoniam frigus non generat,
nisi per accidens, quatenus calorem contempe-
rat, & moderatum reddit. Sententiam hanc im-
probant nonnulli recentiores & aduersus eam
tribus argumentis vtuntur, Primum ex Aristot.
sumunt in 1. contex. 4. Meteorol. ubi dicit frigus
esse actiuum non ea tantum ratione quatenus
calor moderatur, sed quatenus terminat, con-
gregat, & transmutat; putat igitur si frigus agere
etiam per se, non tantum per accidens. Secundo
sic argumentantur, frigus non remittit cale-
tem, nisi refrigerando; at in generatione misti
frigus non habet locum per refrigerationem, sed
per alias secundas operationes, ergo ad genera-
tionem misti non concurrat frigus vt remittens
calorem, quem admodum neque calor in gene-
ratione misti locum habet vt remittens frigiditatem.
Tercio argumentum sumunt à discrimine
misti, & generationis misti: nam in mis-
tione intereunt excellentiæ qualitarum elemen-
tarium, vt ait Aristot. in calce lib. 1. de Ortu
& interitu, & in contex. 48. lib. 2. hoc autem non
fit, nisi per actionem inter se, & mutuam remis-
sionem qualitarum elementarium contrariarum,
nam & calor remittit frigus, & frigus calorem,
& siccitas humiditatem, & humiditas siccitatem:
hæc igitur mutua remissio, & contempera-
tio non in generatione fit, sed in mistione, quoniam
in generatione non comparat Aristoteles
contrariam cum sua contraria, calorem cum
frigore, & humiditatem cum siccitate, sed am-
bas simul sumptas, calorem & frigus, cum am-
babus simul sumptis, humiditate & siccitate, vt
agentes cum patientibus: hanc igitur esse in-
quiunt causam communis erroris, quod non dis-
tinguunt mistionem à generatione misti; in sola
enim mistione fit illa remissio mutua contra-
riarum qualitarum quæ in generatione non con-
sideratur; in qua ambæ actiue iam commistæ,
& factæ amicæ suam operationem exercent in
passiuas: non igitur officium est frigoris in gene-
ratione calorem remittere. His argumentis ducti
ipsi aliam sententiam tuentur, & inquirunt gene-
rationem posse dupliciter considerari, vno mo-
do vt formæ substantialis introductionem, al-

*Recentiorum
contra A-
uerroem
argumentum
primum.*

*Secundum
argumentum.*

*Tertium
argumentum.*

*Horum
recentiorum
opinio.*

tero modo cum præuia alteratione; & in formæ quidem educatione dicunt nullam esse frigoris actionem, at in præuia alteratione non minus per se frigus locum habere, quam calorem; facit enim constantiam partium, terminat, & vnit humidum cum sicco, & præterea calorem cohibet, ac detinet intrinsecus, ne euaneſcat: quocirca etiam frigus in generatione mixti actionem per se habet ratione præuiæ alterationis. Alii vero etiam maius quiddam ostendere voluerunt, nempe frigus in educatione formæ mixti habere actionem per se, & vsi sunt hoc argumentis: si ponatur homo in aere frigidissimo, vel in frigidissima aqua, ita vt ab illo frigore interficiatur, erit à solo frigore forma hominis interempta, &educta forma cadaveris, ergo frigus per se agit educationem formæ.

Алиогит
еритю.

Еогит
агритит-

Vera sententia de actione frigidi, & eius declaratio. Cap. V.

EGo, hæc re diligentissime considerata, quam difficultatis plenam esse non inficio, veram esse arbitror opinionem Auerrois, quam complures sequuntur: sed ad perfectam veritatis declarationem oportet non solum bimembri distinctione vti, vt illi fecerunt, sed trimembri; etenim præuia generationi, & generatio ipsa mixti, quæ esteductio formæ substantialis, & deorum variæ alterationes cõtingentes mixto iam constituto, & genito, quas Arist. in 2. contex. 4. Meteor. proposuit in eo libro considerandas, & postea etiam clarius proposuit in contex. 14. eiusdem libri, vt prouenientes ab actione duarum actiuarum qualitatum in duas passiuas. Vt igitur ab ipsa generatione quæeductio formæ est, ordiamur, concedere plures videntur eam à solo calido fieri, & ad eam frigus per se nullam operam contribuere, sed solū per accidens, quatenus calorem moderatur, eumq; ad illam formam educendam idoneam reddit, siquidem calor generatiuus est, frigus vero corruptiuus: videmus enim Cœlum, quod ad omnium generationem concurrit, non agere nisi calore, & inreditu Solis ad nos omnium rerum generationem fieri per calorem, in recessu autem corruptionem propter frigus. Hanc sententiam ego verissimam esse puto, sed dum hoc dicimus, non video cur non idem dicere cogamur de alteratione præuiæ generationis; quoniam calor non alia ratione formam educit, nisi alterando materiam, & inducendo illas qualitates, quas forma substantialis statim insequatur: calor enim non agit nisi vt instrumentum primarij agentis; quareeductio formæ tribuenda potius est agenti primario, quæd calore vt instrumento vtitur, quã ipsi calori; præparatio vero per alterationem ca-

lori magis attribuenda est, quia per eam fit posteaeductio formæ: pugnantia igitur dicere videtur quisquis dicat à solo calore formam educi, præuiam vero alterationem fieri per se & à calore, & à frigore: sed res clarior fiet, si modus declaretur, quo calor pro formæ introductione materiam præparat. Certum est mixti homogenei generationem consistere in mixtione perfecta humidum cum sicco, perfectam dico, quantum forma generanda requirit: sed hæc non potest fieri, nisi à calore; calor enim extenuat, ita vt miscibilium particulæ commiseri possint, nam alia forma maiorem humidum cū sicco permissione, alia maiorem postulat, proinde alia maiorem calorem, alia maiorem: hinc fit vt in aliquibus tanta sit permissio, vt vix vnquam possint siccum & humidum separari; ideo illa diutissime durat, quia putredini non ita obnoxia sunt, vt alia: eiusmodi est oleum, & res alia viscosæ, nã viscositas prouenit ex magna humidum cum sicco permissione: validam etiam habent permissionem metalla, præsertim argentum, & aurū, quæ ob id, & propter congelationem diutissime seruantur: sic ergo generatio mixti consistit potissimum in extenuatione sicci & humidum, vt possint eorum particulæ commiseri, & forma mixti educi, à solo autem calore fit extenuatio, vtique; à solo calore per se fit præuia alteratio, non à frigore nisi per accidens, siquidem per se frigus facit operationem contrariam operationi caloris, condensat enim & constipat, & hac ratione impedit extenuationem, & in minimas partes diuisionem; quare per se est potius contrarium generationi mixti; per accidens tamen ad eam confert quatenus calorem moderatur, idq; modo magis modo minus, prout cuiusq; mixti generatio postulat: quantumcunq; igitur calor fit, siue intensus, siue remissus, ipsi soli per se attribuitur & generatio mixti, & præuia ad eam dispositio. hoc enim ostenditur ratione sumpta à fine: finis esteductio formæ mixti; hæc fieri non potest absq; conueniente commixtione humidum cum sicco, hæc non fit nisi per attenuationem, & hæc fit à solo calido, & quælibet attenuatio à quodam statuto gradu caloris; igitur solus calor per se, & quatenus est calor, tum formam mixti de materia educit, tum prius materiam præparat per alterationem præuiam; frigus vero non per se agit, sed solum contemperando calorem: hoc autem maxime confirmatur considerando naturam, & primam originem caloris, & frigoris, de qua alio in loco fuse loquuti sumus: quum enim hæc duæ qualitates ex actione cœlesti in inferioribus corporibus oriuntur, cœlestis aut actio non generet nisi calorem, frigus solam caloris priuationem insequitur, & oritur ex priuatione actionis cœlestis, proinde respectu caloris habet locū priuationis; quo fit,

Q do
fo ed

V
ta

D

E

F

In
re,
ae
ca,
in,
de
ca
Fr.
est
rio
rii

vt hæc

vt hæc duæ qualitates com miftæ, & contempe-
rata agant folam virtute caloris in generandis
miftis, & in præparanda materia ad eorum ge-
nerationem, & omne temperamentum absolu-
te confideratum debeat vocari calor, licet com-
paratione calidioris poffit frigidum appellari;
quod idem de lumine, ac tenebris manifeflum
eft: datur enim in aere & maius, & minus, & mi-
nimum quodlibet vocatur lumen, non tenebra,
quia tenebra nihil eft, nifi priuatio luminis;
comparatione tamen maioris luminis folet
minus aerem minus luminofum vocare tenebro-
fum. In qualibet igitur calor & frigoris tem-
pore foli caloris gradus generatiui funt:
quamuis enim poffint habere com miftos plures
frigoris gradus, ab eis tamen non impediuntur,
quia iã ad amicitiam omnes redacti funt, &
facta eft qualitas vna, quæ refpectu generati-
onis mifti dicitur remiffus calor: quod fi frigus
eft elemētum frigidum generatiuum, iam dixi-
mus nos de fimplicium generatione non loqui;
& præterea ille eft potius vocandus interitus,
quam generatio, vt Aristoteles docet in contex-
t. 18. primi de Ortu & interitu, quoniam interit
nobilius, & genitum eft ignobilius elemētum:
fed in mifti generatione videtur nullam effe
actionem frigoris, nifi ad contemperandum ca-
lorem, eaque fuit Auerrois fententia, vt prædi-
ximus, & eandem videtur fignificaffe Alexan-
dri in contex. 4. 4. Meteorolog. dum inquit, id quod
in miftione humidi cum ficco agit, ac determi-
nat, effe præcipue ipfum calorem; fic enim de-
notat, calidum primario, ac per fe agere, frigi-
dum vero fecundario, & per accidens. Hæc igitur
dicta funt de actione calidi & frigidi in gene-
ratione mifti, & in præuia illi alteratione. At fi
loquamur de mifto genito iam, & conftituto,
negari non potest frigus agere etiam per fe; con-
gelatio enim fit per fe à frigido, & videtur frigi-
dum tribuere vltimū complementum rei iam
per calorem genitæ; quatenus dat aptitudinem
ad actum fecundum, ad operationem, quæ eft
vltimum rei complementum: fed actum primum
producere non potest, quemadmodum diximus:
id autem declarat Auerroes exemplo rerum arte-
factarum: faber ærarius volens ex ære aliquam
figuram efficere, non potest æri figuram illam
tribuere, nifi liquefaciat metallum illud, neque
hoc præftare potest, nifi per calorem; fed ac-
quisita figura opus illud confitentiam non ha-
beret, nec præberet quaefitam vtilitatem, nifi
congelaretur, & induraretur à frigore: ita enim
illi qui efficere volunt enfem aptum ad incidendum,
calore prius vtuntur molliente ferrum, vt poffit
illam figuram & illud acumen recipere; poft-
ea vero intingunt illud in aqua, vt à frigore
duritiæ confequatur; qua fiat enfis ad pugnan-
dum, & ad incidendum ido-

neus: tale quiddam inquit Auerroes euenire in
natura. generat enim metalla per calorem ex-
tenuantem, & duorum halituum particulas com-
mifcentem; fed poftea genito metallo adue-
niens frigus indurat ipfum, & dat ei comple-
mentum, vt diu conferuetur, & vt ad humanos
vfus aptum fit, fed non dat formam fubftantia-
lem, quia hæc per fe educitur actione caloris, re-
miffi tamen à frigore, vt dictum eft.

B *Refponfio ad argumenta recentiorum.*

Cap. VI.

A *Argumenta vero recentiorum facile fol-
uuntur. Ad primum dicimus, Aristotel. in primo illo
contextu 4. Meteorolog. adduxiffe exempli gratia plures
calidi & frigidi operationes in miftio iam conftituto,
tanquam manifefiores (nam illæ, quæ funt in gene-
ratione mifti, occultiores funt) hæc autem etiam à
frigido per fe poffe fieri iam diximus, & eft res cla-
riffima, faltem in pluribus, quare non eft ne-
ceffe dictum Aristotelis verum effe etiam in gene-
ratione mifti: quemadmodum enim nec de calore
tueri poffumus, quod femper agat per fe, quum fit
manifeflum quandoque agere per accidens; fic de
frigore fatis eft ad fententiam Aristotelis tuendum,
fi dicamus quasdam operationes ab eo fieri perfe;
non tamen omnes. Ad fecundum dicimus. fal-
fiffimum effe id, quod affumunt, frigus in gene-
ratione mifti non habere locum refrigerando, fed
folum fecundum alias fecundas operationes, dicimus
enim è contrario potius rem fe habere; nam in gene-
ratione mifti frigus locum habet refrigerando folum,
nempe moderando calorem, fed non fecundum
alias fecundas operationes: quod quomodo fe habeat,
mox clarius explicabitur. Tertium vero argumen-
tum fatiuit generationem mifti effe re diftinctam à
miftione, quod negandum eft, quia re diftingui non
poffunt: quoniam igitur non potest fieri miftio ab-
fque mifti generatione, nec effe eft, vt, fi in miftione
frigidum agit in calidum, & refrigerat; hoc idem
fimul in generatione facere dicatur; fed de hoc
quoque pofterius dicemus, & confiderabimus an
differat miftio à generatione mifti, & in quonam
differat, ibique oftendemus neceffarium effe in
generatione mifti vt calidum agat in frigidum.
Ad poftremum autem argumentum ab aliis adductum
ad probandum frigus in ipfius quoque formæ mifti
eductio- ne agere per fe, puto optimam effe
refponfionem, quam prædicti recentiores adducunt;
& miror quomodo Pöponatus in quarto Meteorologic.
dubitatione duodecima dicat effe ita difficile
argumentum hoc, vt neque ipfe foluere illud
potuerit, neque Auerrois Tra-*

Ad primum.

Ad fecundum.

Ad tertium.

Ad argumentum aliorum.

polinus eius preceptor olim in Patauino gym-
nasio professor ordinarius, & magni nominis
vir. Dico enim cū illis recētoribus nullam in a-
nimalis interitu nonā formā educi, sed manere
in cadauere formam mistionis eandē, quæ in vi-
uente fuerat, siue vnam, siue plures, & per hanc
solam cadauer constitui; sed eam tunc primum
incipere formæ officio fungi, quā antea sub ani-
malis officio tantū materiæ iungeretur: quoniam
igitur non negamus frigus per se corrumpere,
sicut calor per se generat, ideo dicimus interem-
pto animali à frigore nullā fuisse frigoris actio-
nem, nisi interimēdo animal per destructionem
formæ, quæ est anima, factam per extinctionem
caloris animalis; formā autem nullam esse edu-
ctam, quæ ibi prius non fuerit; quare nil tunc
operatur frigus, nisi interitum, nullam enim for-
mam educit, quia nulla tunc educitur; proinde
nec vllam facit præuam alterationem edu-
ctioni formæ, sed solum recessui formæ animalis-

*De modo actionis quo due actiue agunt in
duas passiuas. Cap. VII.*

Cæterum ex his, quæ de actione frigidi ha-
ctenus dicta sunt, duæ magni momenti
difficultates oriuntur, quas omnino soluite o-
portet; vna est de modo actionis, quo duæ acti-
uæ agere dicuntur in duas passiuas pro genera-
tione misti; altera vero, an idem sint generatio
misti, & mistio: his enim explicatis arbitror præ-
dictam generationis definitionem satis manife-
stam fore. Prior difficultas oriatur ex hoc princi-
pio ab omnib. concessio, qualitates actiuæ non
efficiunt secundas qualitates, seu secundas ope-
rationes, nisi per medias primas: hoc enim in o-
mnibus clarum esse videtur; nam frigidum non
congelat, nisi prius refrigeret, nec calidum li-
quefacit, nisi per calefactionem: similiter si alias
omnes in primo contextu. Meteorolog. ab Arist.
nominatas secundas operationes spectemus,
nulla illarum est, quæ non per calefactionem à
calido, & per refrigerationem à frigido produ-
catur: hoc igitur ita constituto dicendum vide-
tur etiam in generatione misti duas actiuas e-
dere omnes operationes per medias calefactio-
nem, & refrigerationem, tam in præuā altera-
tionem, quam in educationem formæ: sed quomodo
hoc esse possit, non est explicatum facile, & ma-
gnum dubium excitat à nemine hactenus con-
sideratum, nedum solutum: quod quidem lo-
cum habet, non minus si dicatur frigidum agere
per se in generatione misti, quam si locum cali-
dum; nam si & calorem, & frigus per se agere
dicamus, & secundas vtrunq; operationes e-
dere, necesse est eas e-
di per primas, quo sit vt idem
corpus necesse sit simul eodem tempore, & re-
cundum easdem partes calefieri, & refrigerari,

Dubium

quod ne imaginabile quidem est: quod si quis
dicat has duas qualitates non pugnare amplius
inter se, sed factas esse amicas, imò vnam esse fa-
ctam; non ob id tollitur difficultas: qui enim
fieri potest vt hæc eadem qualitas simul calefa-
ciendo, & refrigerando edat omnes secundas
operationes, tum illas, quæ ad calorem, tum il-
las quæ ad frigus pertinent? si vero dicamus
(quod iam demonstrauimus) qualitatem illam
mediam pro generatione misti non agere nisi vt
calorem, adhuc difficultate vigemus: nam si à
calore nulla potest (secundaria) operatio proue-
nire, nisi per calefactionem mediam, necesse est
calorem illum remissum, & à frigore tempe-
raturum non agere in siccum & humidum, nisi
prius calefaciendo; nil autem calefit, nisi fri-
gidum esse statuatur; ergo idem est simul cali-
dum, & frigidum, neque facta est horum con-
temperatio, & amicitia, si adhuc remanet pugna
calidi cum frigido, & actio calidi in frigidum
cum reactione frigidi in calidum: quod si hoc
concesso dicamus remitti iterum calidum à fri-
gido siccū & humidū, adhuc eadem difficultate
laboremus; nam calor ita remissus non ager in
siccum, & humidum, nisi per calefactionem; erit
ergo adhuc pugna calidi cum frigido, & sic in
initium progrediemur. In hac difficultate, So-
quum eam nemo considerauerit, dicam ego Pr
quid sentiam. Credo distinguendam esse pri-
marum qualitatum actionem: duplex enim abs-
que dubio est, vna immanens, altera transiens: du
illa enim quæ est contrarij in contrarium, est
necessario transiens; quia nihil potest ita agere
in seipsum, nisi sit sibi ipsi contrarium, quod
quidem est impossibile: sed actio agentis in ma-
teriam potest esse immanens, qualem dicit Ari-
stot. in 2. Physicæ auscultationis dari actionem
naturæ in rebus naturalibus: in seminibus enim
naturam inesse dicit non vt formam, sed vt ar-
tificem, & in hoc differre naturam ab arte: quod
in arte artifex non est insitus materiæ, sed extra
est, at in natura inest artifex in materia, in quam
agit, sic in semine humano inest humana natu-
ra non vt forma, sed vt artifex, sic etiam de alijs.
Duo hi actionis modi notari possunt in genera-
tione misti: apposita namque elementa inui-
cem necesse est vt per contrarias qualitates a-
gant & paruantur; & fiat calefactio, & refrigera-
tio, & humectatio, & exsiccatio; eaque est actio
transiens, quia nondum est facta elementorum
vno, sed distinctæ adhuc sunt eorum naturæ,
& vnum agit in illud tanquam contrarium in
contrarium separatum: quoniam autem maxi-
mam agendi vim habent calidum & frigidum,
ideo absoluitur primo loco horum contempe-
ratio, qua sit qualitas vna media, quæ vocatur
temperatus calor, quia postea agit in siccum &
humidum, vt illa vniat, ac terminet pro formæ
misti

misti educatione; & hæc secunda actio non potest amplius esse transiens, sed est immanens, quippe quum æque omnibus elementis in sit qualitas illa media proveniens ex unione calidi & frigidi: quare hæc vna omnium qualitas agit in eadem elementa ut sicca & humida, & est actio tanquam in situ artificis in materiam, qualis illa est, quam in semine considerauimus, sed non amplius ut contrarij in contrarium: quando enim qualitas illa media agendo edit in sicco & humido secundas operationes, non amplius calefaciendo, aut refrigerando agit, sed secundas qualitates producit non per primas, quoniam agit actioe immanente, quæ redigi videtur ad illam actionem, quæ per emanationem fieri dicitur, quæ potest aliquid agere in seipsum, ut aliàs diximus de grauium & leuium motore naturali: ideo deceptus est Sueslanus dicens passiuas qualitates reagere in actiuas; reactio enim non habet locum, nisi in actione transeunte, quæ est contrarij in contrarium, non in actione artificis ut agentis in materiam, quæ non est ut in contrarium; sed fit per quandam emanationem, quemadmodum diximus. Decepti etiam sunt alij nonnulli recentiores, qui in sua inter se altercatione de generatione misti an sit idem quod in misto, hanc duarum actionum distinctionem non cognouerunt, sed communi consensione asseruerunt calorem iam à frigore contemperatum terminare, & vnire siccum & humidum pro generatione misti, idque præstare per calefactionem: hoc autem minime verum est, & illud omnia prædicta absurda consequuntur, nempe idem agere in semetipsum ut in contrarium, & simul esse calidum & frigidum, & eandem qualitatem calefacere simul, & refrigerare eodem tempore eandem rem, & calefactiones, atque caloris remissiones infinitas multiplicari, quæ omnia absurdissima sunt. Secundæ igitur operationes, ut extenuatio, unio, & terminatio passiuarum ab actiuis fiunt, id est, à calore iam temperato, tanquam vna qualitate media, sine calefactione, vel refrigeratione. Si quis autem obijciat, omnis actio in rebus naturalibus est contrarij in contrarium; hoc nos inficiari possumus, nam agens æquiuocum non est contrarium patienti, qualis est artifex cuiusque operis artificiosi, & cuiusmodi sunt plura agentia naturalia; Cælum enim agit in hæc inferiora, neque est illis contrarium: hæc duæ actiuæ qualitates sunt agentia æquiuoca quatenus in passiuis edunt secundas operationes, quare non est necessarium ut aliqua ibi in sit contrarietas actiuarum cum passiuis: sed dicere etiam possumus, id in omni elementari actione verum esse aut formaliter, aut (sic enim loqui liceat) suppositiue; actio enim actiuarum in passiuas si formaliter non est actio contrarij

A in contrarium, saltem præsupponit factam prius actionem transeuntem, quam diximus calidi in frigidum, & frigidi in calidum. Videtur autem hæc omnia factum habere etiam in alijs actiuarum qualitarum operationibus in misto iam constituto, ut in liquefactione; præcedere namque oportet actionem caloris ignei in metallum, quæ sit calidi in frigidum, proinde actio transiens; talis enim in ipso misto iam genito nulla existere potest tanquam immanens, quia iam est facta natura unio, quare ibi nulla est amplius contrarietas; patitur igitur metallum ab agente externo, ab igni, & prius calefit, postea ex calefactione liquefit, & ea metalli liquefactione non insequitur immediate calorem ignis externum, sed calorem metalli internum ab igne productum; quare patitur primum metallum ut frigidum ab igni calido agente actione transeunte, deinde calorem in metallo genitum insequitur liquefactio, tanquam actio immanens; & per quandam emanationem edita, sed non per aliam mediam calefactionem: sic etiam fit metalli congelatio ab externo frigore per ipsius metalli refrigerationem, quam insequitur congelatio absque alia refrigeratione. Patet igitur primas operationes primarum qualitarum semper esse contrarij in contrarium, & transeuntes; secundas vero esse actiones artificis in materiam, & immanentes, proinde non esse contrarij in contrarium, nisi ut ante dictum est: omnis igitur actio qualitarum elementarium vel est contrarij in contrarium; vel præsupponit actionem factam contrarij in contrarium; quia secundæ operationes præsupponunt primas, tam illæ quæ fiunt in misto iam genito; quam illæ quæ fiunt pro constitutione, seu generatione misti: quare sublata esse videtur hæc in re omnis difficultas. Sed sciendum præterea est, aliam quoque dari actionem transeuntem, quæ non est contrarij in contrarium, sed similis in simile, quoniam eius finis non est generare, vel destruere, sed conseruare; ob id quum conseruare sit agere, ea est actio non contrarij in contrarium, sed similis in simile; exemplo res clarior fiet: generatur in cavernis terræ aurum hoc pacto; ex duobus halitibus referentibus naturas quatuor elementorum commistis fit primo loco actio calidi in frigidum, & frigidi in calidum, unde provenit qualitas media, id est, calor mediocris agens postea in siccum, & humidum; sed non perficeretur hæc actio, nisi calor ille conseruaretur, ne minueretur, vel dissiparetur; conseruatur igitur calor ille à calore cœlesti, ita ut eandem suam operationem absoluat: ita in fœtu existente in utero inest calor internus pro generatione animalis, sed ille dissiparetur, nisi conseruaretur à calore forminx fouente, & ita absoluitur ge-

Datur actio extrinseci similis in simile.

In lib. de
Calore
cœlesti.

neratio. Patet igitur duas esse actiones calidi transeuntes; vnam, qua agit in frigidum ad generandum calidum; alteram, qua agit in æque calidum ad ipsum conservandum; quæ dici possunt videtur continua generatio eiusdem caloris: hac ratione Cœlum est agens vniuersale in omnium sublunarium generationibus: quum enim omnes calore absoluantur, hic in agente particulari conservatur à calore cœlesti, hoc est, genito, à Cœlo per motum, & perlumen, vt alio in loco declarauimus: hac igitur ratione virtus elementaris est secundarium agens, quia vel producta, vel saltem conservata à virtute cœlesti, tanquam ab agente primario, & remotiore.

In quo differant mistio, & generatio misti, aliorum sententia & argumenta.

Cap. VIII.

Sequitur vt consideremus, an differant mistio, & generatio misti, ac si differant, quo differant. Fuit hac de re his temporibus magna controversia inter Th. Erastum, & Archangelum Mercenarium, vt legere est in eorum disputationibus in publicum editis de puretine. Erastus enim idē prorsus esse dicebat generationem misti, ac mistionem, nec aliunde argumentum sumere videbatur, nisi ex ipsa vocum significatione, quam exemplis aliarum similium confirmabat; nil enim aliud esse videtur mistio, quam misti generatio, nec misti generatio aliud, quam mistio, siquidem ne imaginari quidem possumus vnam existere sine altera: quemadmodum nil aliud est ædificatio, nisi generatio sanguinis, nil aliud compositio, nisi compositi generatio, & sic de aliis omnibus, quæ generantur, dicere possumus. Contra vero Mercenarius demonstrare contendit, eas non idem esse, sed distinguere penitus, & argumentabatur potissimum, ab earum definitionibus: illa enim, quorum discrepantes sunt definitiones, diuersa absque dubio sunt; atqui diuersæ sunt definitiones mistionis, ac generationis misti, & in duobus distinctis locis ab Arist. afferuntur, vt manifestum est; ergo non sunt idem: patet autem diuersas esse conditiones, per quas definiuntur; nam in mistione elementa à se mutuo alterari dicuntur, quod non fit, nisi per actionem contrariæ qualitatis in suam contrariam, per quam se mutuo contemperant, tum calidum & frigidum, tum humidum & siccum, ita vt omnes ad mediocritatem redigantur: quam obrem in mistione locum non habet altera illa actio, quæ est duarum actiuarum in duas passiuas, sed sola actio contrariæ in contrariam; quo fit, vt in mistione omnes sint actiue, & omnes passiuæ: contra vero in generatione misti nulla huius actionis consideratio habetur, sed alterius tantum; quæ est duarum actiuarum

Mercenarius.

rum in duas passiuas; hanc enim expressit Arist. in definitione generationis misti, nec vllam fecit mentionem alterius actionis, qua agit quælibet contraria in suam contrariam, siquidem huius actionis nulla in illo 4. Meteorol. habetur consideratio. Præterea manifestum est (inquit Mercenarius) hæc tria distincta esse, elementorum alterationem, & vnionem, qua contrariæ eorum qualitates reprimuntur: deinde terminationem humidi cum sicco factam à duabus actiuis; ac denique productionem totius substantiæ misti; in primo quidem mistio consistit, generatio autem misti in secundo, ac tertio, & necesse est primum illud præcedere, nempe elementorum iuxta positurum, & se tangentium mutuam alterationem, & qualitatum in moderationem, quæ dicitur vnio, deinde fieri terminationem passiuarum ab actiuis, quæ est proxima dispositio ad substantiæ misti productionem, hoc est, ad educationem formæ: tantum igitur abest, vt mistio sit idem, quod generatio misti, vt potius eam præcedat, imo ita præcedat, vt ne sic quidem proxima dispositio ad eam. Hæc summa est totius eorum argumentationis, sed præterea plurima etiam ab vtroque dicuntur ad alterius rationes soluendas: quæ non refero, quoniam tediousum admodum esset totam eorum prolixam disputationem in mediū adducere, quum præsertim eam in eorum scriptis quisque legere possit.

Confutatio prædictarum opinionum, & veritatis declaratio. Cap. IX.

Ego vt in re difficillima sententiam meam præferam, à neutro penitus dissentio, sicut etiam neutro penitus assentior; credo enim relictis horum opinionibus, vt extremis, aliam medianam accipiendam esse; quæ mihi quidem omnem tollere difficultatem videtur; nempe vt dicamus mistionem, & misti generationem re ipsa idem esse, ratione autem distinguere, neque aliud ostendi duabus illis contrariis argumentationibus Erasti & Mercenarij. Quoniam igitur & in mistione, & in generatione misti & substantiam, & accidentia considerare necesse est, siquidem ex elementorum substantiis substantia misti constituitur, idque non fit nisi per actionem & passionem primarum qualitatum; ideo & ratione substantiæ, & ratione qualitatum ostendo & in mistione contineri generationem misti, & in hac mistione, proinde eas esse idem re, sed ratione distinguere: quoniam enim diuersa respiciunt, diuersis modis definiendæ sunt: sic etiam patebit ratio, cur mistio defini debeat in primo libro de Ortu & interitu, misti autem generatio non ibi, sed in 4. Meteorolog. Mistionis definitio hæc fuit, mistio est in se ibilium

limum alteratorum vario; sed quia tota mistio-
 nis natura consistit in illa dictione, vnio, hæc
 quid significet, cōsiderandum est. Putant Mer-
 cenarius eam non significare productionem v-
 nius substantiæ misti ex pluribus substantiis mi-
 scibilibus; hæc enim est ipsa misti generatio, cui
 idem esse mistionem ipse concedere noluit, sed
 significare solam congregationem elemento-
 rum iam diuisorum in minima, antequam plu-
 res ipsorum naturæ in naturam vnā coale-
 scant. Sed hæc eius sententia aduersatur Aristoteli,
 qui eam vt antiquorum opinionem repro-
 bavit; illi namque dicebant, mistionem nil al-
 liud esse, quam congregationem, seu iuxta-
 positionem miscibilium: quam difficultatem vi-
 dens Mercenarius, nisus est eam effugere, & at-
 liquam notare differentiam inter antiquorum,
 & suam opinionem, quam Arist. fuisse profes-
 sus est: dixit autem discrimen consistere in illa
 dictione; alteratorum; nam antiqui dicebant
 mistionem esse diuisionem miscibilium in par-
 tes minimas, & earum congregationem, sed
 nullam ipsarum inter se alterationem conside-
 rabant; Aristoteles vero hanc considerauit, &
 voluit miscibilia esse per mutuam inter se a-
 ctionem & passionem ita alterata; vt refractis
 contrariarum qualitatum extremitatibus sint
 omnes ad mediocritatem redactæ: hæc igitur
 apud Aristotelem est mistio, in qua non inclu-
 ditur plurium substantiarum in substantiam vn-
 nam mutatio, quæ non est mistio, sed generatio
 misti. Sed hæc non sunt consentanea verbis Ari-
 stot. eo in loco, vt bene considerauit Eras-
 mus, dixit enim Aristoteles miscibilia per mistionem
 desinere esse id, quod ante mistionem erant, &
 in naturam mediam transire, quam inquit esse
 quoddam *ἁρμοσπέδες*, vt sicuti quælibet aquæ
 particula est aqua, & tota est aqua, ita illud quo-
 que & totum, & singula pars habeat idem no-
 man, & eandem definitionem; hoc tamen iux-
 ta Mercenarii sententiam dici non potest, quia
 si mistionis, & vnionis nomen non significat fa-
 ctam adhuc transitionem plurium substantia-
 rum in substantiam vnā, sed solum qualita-
 tum, quæ erant contrariæ, temperamentum;
 integræ igitur adhuc manent in illo priori, seu
 temporis, seu naturæ, omnes elementorum for-
 mæ, quum forma misti nondum educta sit; for-
 mis autem adhuc existentibus, elementa quoque
 existunt, & sunt adhuc ignis, aer, aqua, terra, vt
 erant prius; non igitur per mistionem deserunt
 esse id, quod erant, quod tamen asserit Aristoteli,
 neque totum illud est *ἁρμοσπέδες*, vt simili-
 liter asserit Aristoteles, sed potius est dissimi-
 lium partium, quum earum alia sit ignis, alia
 sit aer, alia sit aqua, alia vero terra: omnino igitur
 fateri cogimur naturam mistionis in plurium
 substantiarum vnione præcipue consistere, hoc

A est in earum mutatione in naturam, & substan-
 tiam vnā; at productio vnus substantiæ mi-
 sti ex pluribus elementorum est absque dubio
 ipsa misti generatio; itaque dictio illa, vnio, in
 definitione mistionis posita misti generationem
 significat: quod etiam confirmare videtur il-
 lud participium præteriti temporis, alterato-
 rum, quod significat iam præcessisse, & à mi-
 stione præsupponi mutuam illam alterationem
 per actionem, & passionem contrariarum qua-
 litatum, neque in ea formaliter consistere mi-
 stionis naturam, sed in ipsa substantiarum vnio-
 ne: quare Mercenarius proculdubio hæc in
 relapsus est. Alium quoque errorem commi-
 sisse videtur, quod asseruit mistionem non præ-
 cedere generationem misti tempore, sed solum
 naturam; tamen ex eius dictis necessario inferitur
 præcedere etiam tempore, inquit enim illam
 qualitatum contemperationem esse mistionem
 ipsam, quam non statim sequitur generatio mi-
 sti; sed intercedit actio duarum actuarum iam
 per mistionem contemperatarum in duas pas-
 siuas iam similiter contemperatas, per quam a-
 ctionē passiue terminantur, atq; vnigatur deinde
 per hanc proximam præparationē forma misti
 educitur. Quoniam igitur actio hæc actiuarum
 in passiuas non videtur nisi in tempore fieri pos-
 se, dicere enim subitam esse vanum est, nec for-
 tasse cogitabile, fateatur necesse est, mistionem
 præcedere etiam tempore generationem misti,
 nihilominus seu tempore dicat, seu natura, ad-
 uersatur Aristoteli, vt considerauimus; quo-
 niam in illo priori existentibus iam formis ele-
 mentorum ea secundum Aristot. mistio vocari
 non potest, qui mistionem tunc esse voluit,
 quando est genitum quoddam tertium medium
ἁρμοσπέδες distinctum à miscibilibus: sic etiam
 è contrario negare non possumus, in definitio-
 ne generationis misti contineri mistionem; nil
 enim aliud est generatio misti, nisi productio
 substantiæ misti ex elementorum substantiis;
 hæc autem est illa ipsa vnio, quæ accepta fuit in
 definitione mistionis, & quæ in definitione ge-
 nerationis significata est nomine transmutatio-
 nis: patet etiam in definitione generationis no-
 minari qualitates elementorum & actiuas, &
 passiuas: quocirca congressus quoque elemen-
 torum in generatione misti consideratur; hæc
 enim est mutatio quatuor substantiarum elemen-
 torum in vnā misti substantiam: ex his igitur
 patet, generationem misti, & mistionem re ipsa
 idem esse, quod Mercenarius negauit. Quod
 autem secundum hanc ipsam substantiæ con-
 siderationem distinguantur ratione, quod Era-
 mus non vidit, facile ostendo; eadem enim
 mutatio, quæ ex elementis generatur mistum,
 dicitur & mistio, & generatio misti, sed alia,
 & alia ratione: quum enim elementa sint ter-
 minus

Vera sen-
 tentia.

Alius e-
 usdem
 error.

Contra
 Erasum

minus à quo mistū vero sit terminus ad quem, nomen mistionis magis elementa respicit, nomen autē generationis magis refertur ad ipsum mistum, vt voces ipsa declarant: nam mistio non misti est, sed elementorum, non enim misceri mistum dicimus, sed elementa, generatio autem non elementorum, sed misti; non enim elementa tunc generantur, sed mistum; neque tamen est altera sine altera, misti enim generatio non est nisi ex elementis, neque hæc ita vniuntur, quin generetur mistum: quocirca & generatio misti fuit comprehensa in definitione mistionis, sed confuse, & prout respicit elementa, non mistum, cuius nondum distincta tractatio fiebat; & vicissim mistio in definitione generationis misti fuit comprehensa, prout respicit mistum, non tamen expresse, quia iam declarata prius statuebatur, quocirca in vtralibet definitione vtraque significatur, sed vna expresse, altera vero vt connotata. Hinc etiam oritur aliud earum discrimen: quum enim miscibilia partim seruari dicantur in misto, partim non seruari, sed interire in mistione, nomen generationis misti respicit elementa vt corrupta, siquidem generatio vnius est alterius corruptio; nomen autem mistionis respicit elementa vt seruata, quemadmodum Aristoteles in ea parte docet, commissa enim dicuntur illa, quæ non penitus interierunt. Ex his colligere possumus rationem distinctionis harum duarum tractationum de mistione, ac de generatione misti: nam in libris de Ortu & interitu Aristoteles de elementis agit, quatenus sunt materia mistorum: quoniam igitur mistionis nomen respicit præcipue elementa vt principia mistorum, & mistio proprie dicitur ipsorum elementorum, & hæc sunt materia misti nõ alter, quam vt in mistionem veniunt; ideo conueniens, imo necessarium fuit, vt in eo libro, in quo elementa vt mistorum principia considerarentur, de mistione ageretur, & doceretur quid sit mistio: hoc autem ipsius quoque Aristot. testimonio manifestissimo comprobatur in 1. de Generat. con-text. 43. vbi dicit, quoniam de materia, & de vocationis elementis dicendum est, ideo prius de iis, quæ ad illa pertinent, agere oportet: quoniam enim ex elementis non aliter fit mistum quam per eorum congregationem, quæ est mistio, ideo de mistione dicendum est; & quia mistio non fit sine miscibilium inter se actione & passione, ideo de actione quoque & passione est agendum; & quia non fit actio & passio, nisi per contactum, ideo etiam de contactu agere oportet: propterea statim primo loco egit de contactu, secundo autem loco de actione & passione, tertio demum de mistione, deinde statim in 2. lib. aggreditur tractationem de elementis tanquam de materia mistorum. Pater autem

Ratio distinctionis tractationis de mistione, ac de generatione misti.

in definitione mistionis significari, nomine vnius generationem misti potius ratione termini à quo, quam ratione sui ipsius: licet enim illa vno sit generatio misti, modus tamen, quo fit, ibi non declaratur, nec declarandus erat, nisi in quarto Meteorologico: non poterat enim declarari, nisi peculiariter in misto homogeneo, hoc enim primum generatur ex elementorum commistione, & est illius quarti libri proprium subiectum; in libris autem de Ortu & interitu agitur vniuersè de misto absque distinctione homogenei ab heterogeneo: quare illud etiam patet, definitionem generationis misti in 4. Meteorolog. conuenientissime tradi, quum sit proprie misti similis, quod illius libri subiectum est; in secundo autem libro de Ortu & interitu videmus Aristot. valde ruditer egisse de generatione mistorum; neque ipsius definitionem ibi tradidisse, quoniam hoc facere non poterat absque distinctione homogenei ab heterogeneo, qua in eo libro vt conueniens non erat: definienda autem res ibi est, vbi distincte est declaranda, & cognoscenda, non vbi confuse, nil ergo aliud ibi de misti generatione docet Aristot. nisi constare mistum debere ex omnibus elementis; de modo autem quo ex iis generatur, ne verbum quidem facit. Hactenus ipsas elementorum, & misti substantias considerando, ostendimus, mistionem, & misti generationem reipsa idem esse, sed ratione distinguenda: restat vt ex qualitatibus quoque consideratione idem ostendamus. Iam sæpe dictum est, duplicem esse harum qualitatum inter se actionem, & passionem: vna est, qua duæ contrariæ inuicem agunt, & patiuntur, quæ ratione iam diximus, omnes qualitates esse actiuas, & omnes passiuas; altera vero est, qua duæ actiuæ iam simul contemperatæ in duas passiuas agunt vtraque continetur in vtraque definitione, cum hoc tamen discrimine, quod quæ in vna ponitur expresse, ea in altera ponitur implicite; prior enim actio & passio mistionem præcipue respicit, ideo fuit expressa in definitione mistionis; per illam enim dictionem, alteratorum, significatur mutua elementorum actio per contrarias qualitates; hæc enim magis elementa respicit: quam mistum generandum, altera vero actio implicite fuit connotata; quoniam vno illa, quæ est transitio plerumque naturarum in naturam vnam, non fieret sine actione duarum actiuarum in duas passiuas, hæc autem contra in definitione generationis exprimitur, quia magis mistum respicit, quam elementa; prior autem illa implicite connotatur, quia non agerent duæ actiuæ in duas passiuas, nisi per priorem actionem essent contemperatæ: quocirca necessaria omnino est vtraque actio & in mistione, & in generatione misti, quia non fit generatio misti sine mi-

sine missione, nec missio sine misti generatione; proinde sunt eadem re, sed differunt ratione, quatenus missio respicit elementa, generatio vero mistum: ob id in definitione missionis exprimitur altera tantum actio, quæ magis elementa respicit, in definitione autem generationis exprimitur altera, quæ magis respicit mistum, quia per eam fit eductio formæ misti; sed altera tamen implicite includitur in utraque definitione, quoniam utraque actio est necessaria & in missione, & in misti generatione. Ut igitur hæc omnia breuiter, ac distincte complectamur, certum est & in missione, & in generatione hos duos terminos considerari, elementa separata, & eadem facta vnum quoddam; in utraque igitur continetur totius progressus ab esse elementorum ad esse misti; ergo utraque continet omnes partes huius progressus: hæc autem, si bene consideremus, tres præcipue sunt; nam dicendum est tria ordinari fieri in missione, & in misti generatione; primum est alteratio mutua per actionem & passionem omnium contrariarum qualitarum inter se; secundum est actio duarum actiuarum in duas passiuas; tertium est productio misti, quæ per formæ educationem fit, & quæ in definitione missionis vocatur vnio: hoc igitur tertium & mistio est, & misti generatio, sed mistio dicitur respectu miscibilium, generatio autem respectu misti; ideo in definitione missionis exprimitur tertium cum primo, sed secundum implicite connotatur, sine quo tertium non esset; idque fit propterea quod primum respicit elementa potius, quam mistum; at in definitione generationis exprimitur tertium cum secundo, sed primum implicite connotatur, sine quo nec tertium, nec secundum fieret; quoniam secundum respicit potius mistum, quam miscibilia: per hæc tamen non stat, quin in solo tertio consistat & missionis, & generationis essentia; idque duobus modis consideratum & mistio, & misti generatio dicitur, reliqua vero duo sunt necessarie dispositiones in ambabus; sed vna magis elementa & missionem respicit, altera vero magis mistum, & generationem: quare patet Aristotel. & in missionis, & in generationis definitione ponere voluisse etiam præuiam dispositionem, eamque partim expresse, partim implicite: sicuti dictum est; ex his enim omnibus clarum (ni fallor) factum est missionem, & misti generationem re idem esse, sed ratione differre. Ex his autem duo maxime annotanda colligimus, ne cum multis decipiatur. Vnum est, missionem nec tempore, nec natura præcedere generationi misti: huius ratio est, quoniam utraque consistit in productione vnus naturæ substantialis, proinde in postremo illorum

A trum, quæ memorauimus: quod si in solo primo esset missionis natura constituta, quod iuri contendit Mercenarius, utique non solum natura præcederet generationi, quod asseruit idem Mercenarius, sed etiam tempore, quod negauit: quanquam ego quomodo id negare potuerit, non videamus: calidum enim & frigidum breui suam contemperationem absolunt, quippe quæ maximam vim agendi habent; humidum vero & siccum, licet eodem tempore agant inuicem, & pariantur; credendum tamen est, non eodem tempore suam pugnam perficere; quum enim minus actiua sint, quam illa, necesse est, ut tardius suum certamen absoluant, idque etiam auxilio duarum actiuarum iam contemperatarum; calor enim iam factus temperatus agit in ea, & attenuat, & vniat, & terminat, & ita adiuvat, ut eorum quoque perfecta contemperatio fiat, prout postulat forma misti, quæ in fine huius totius preparationis momento temporis educitur: quoniam igitur generatio misti in hac vltima formæ educatione est constituta, necesse est, si mistio consistit in contrariarum qualitarum contemperacione antequam actiua agant in passiuas, quæ Mercenarij sententia fuit, ut mistio tempore generationem præcedat: quod etiam per ipsam missionis definitionem confirmatur; nam si vnionem intelligamus eam Mercenarij qualitarum contemperacionem ex alteratione, tum certe nondum est generatio, quoniam adhuc forma misti educta non est: at si melius sentientes dicamus vnionem esse vltimam illam formæ misti productionem id adhuc manifestius est, quum Aristoteles participio præteriti temporis utatur dicens, alteratorum, significat enim alterationem iam præcessisse, vnionem vero subsequi, in qua misti vnus natura consistit: digna etiam consideratione sunt illa Aristotel. verba in 2. cont. 4. Meteorolog. ad declarandam generationis definitionem in adiecta [*generant enim calidum & frigidum dominaria materia*] fatetur enim Mercenarius actionem contrariarum inter se priorem esse actione duarum actiuarum in duas passiuas: quod Aristotel. quoque his verbis denotat, calido namque & frigido attribuit, ut in passiuas agendo generent mistum; atqui non agunt, nisi prius sint contemperata per præcedentem pugnam inter se: tunc enim non possunt agere in passiuas, quoniam vna impediret actionem alterius; sed quando sunt contemperata, tunc agunt in passiuas pro generatione misti: considerandum autem est in eisdem verbis Aristotelicam soli calido articulum apposuisse, non frigido; sequitur enim [*τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν*] significans vnam esse qualitatem ex duabus contemperatis constantem, quæ vocari potest simul calidum & frigidum: nam si vtrique ar-

ticulum apposuisset, vtramque separatim agere significasset, proinde vt duas, quod minime verum esset: præsens igitur dictum manifestum est, nempe missionem & misti generationem, quum in illa extrema substantiæ misti productione consistant, simul esse non modo tempore, sed etiam natura; qua in re multi errant, dicentes generationem misti præsupponere missionem, tanquam naturam priorem. Alterum vero est: licet mistio, & generatio misti sint simul, & tempore, & natura, propterea quod re ipsa idem sunt, tamen quum ratione distinguantur, prior consideratione, & cognitione esse debuit mistio, quam misti generatio: eiusdem enim rei confusa consideratio debet præcedere distinctam; quoniam igitur eadem mutatio confusus cognoscitur quatenus est mistio, distinctus vero quatenus est misti generatio; ideo Aristot. prius eam considerare voluit prout est vni respectu elementorum miscibilium, posterius vero, vt est generatio respectu misti; priora enim sunt consideratione elementa misto, quum sint principia misti.

Solutio argumentorum Erasmi, & Mercenarii. Cap. X.

Restat vt & Erasmi, & Mercenarii argumenta soluamus. Ad Erastum satis esse videtur, si dicamus nil aliud ab eo probari, nisi missionem, & misti generationem re ipsa idem esse, hinc enim fit, vt vna sine altera existere nequeat: fatemur igitur omnem missionem esse generationem misti, & omnem misti generationem esse missionem; sed non ob id fit, vt ratione quoque sint idem. Sed notare præterea possumus, non idonea esse aliarum rerum exempla, quæ ab Erasmo adducuntur, ideoque negandam esse similitudinem; nam idem profus est ædificatio, atque ædium generatio, idem est sanguificatio, ac sanguinis generatio, nec dico solum re, sed etiam ratione, quoniam vtrumque nomen respicit eundem terminum, quæsi dicitur, nempe terminum ad quem, neutrum autem respicit materiam ex qua; propterea sic etiam dicere possemus idem esse ignitionem, & generationem ignis: sed vbi ex pluribus vnum fit, & mutatio significari potest duobus vocabulis; quorum vnum respicit illa plura, ex quibus alterum vero respicit illud vnum, quod fit, necesse est mutationem illam viiis duobus nominibus appellatam, vnam quidem & eandem

A esse re ipsa, sed ratione distinctam in duas; ob id ex multis exemplis ab Erasmo adductis nullum est ad propositum accommodatum, nisi compositio, atque compositi generatio, distinguuntur tamen ratione, quia nomen compositionis respicit illa plura, ex quibus vnum illud generatur, illorum enim esse compositio dicitur, & illa componi dicatur; nomen autem generationis respicit illud vnum, quod generatur: hoc igitur idem de missionem, ac de misti generatione dicendum est. Ad argumenta vero Mercenarii respondere nititur Erastus ex collatione inter se definitionum missionis, & generationis misti, ostendens eandem esse vtriusque definitionis significationem; sed quæ sit leuis est illa ipsius consideratio, nec intima rei penetrat, & multis, ac magnis difficultatibus vrgetur, ego in ea referenda tempus non conteram: & aliter ad Mercenarium respondens dico, nil aliud ostendi earum definitionum: discrimine, nisi missionem, ac misti generationem ratione distinguis etenim quæ ratione distinguuntur, ea distinctas definitiones habent, pro diuersis enim eiusdem rei considerationibus diuersæ illi definitiones conueniunt, quæ etiam diuersis in locis tradendæ sunt, prout eadem res diuersis in locis alio & alio modo consideratur. Quæ vero à Mercenariio dicuntur ad ostendendam realem quoque distinctionem missionis, ac generationis misti, vana & falsa omnia sunt, & a nobis iam negata, & reprobata: quod enim in missionem non requiratur nisi contrariarum qualitatum inter se actio, & passio; & contemperatio, eamque vni in definitionem missionis accepta significet, nec requiratur in missionem actio actiuarum in passiuas, & productio formæ misti; hæc omnia sunt neganda, quoniam hæc formæ productio fuit in definitionem missionis ab Aristotele expressa nomine vniionis: sic etiam negamus in generationem misti ex elementis non requiri primam illam actionem & passionem, quæ est contrariarum qualitatum inter se: sed hæc omnia & in missionem, & in generationem misti requiri asserimus, etsi in earum definitionibus non æque omnia exprimentur; quod quidem quomodo se habet, iam est à nobis abunde in præcedentibus declaratum. Quod igitur ad misti generationem attinet, & ad eius definitionem, quam Aristot. in 4. Meteorologicorum adduxit, declarandam, hæc, quæ hactenus dicta sunt, sufficiant.

JACOBI
ZABARELLA
PATAVINI

DE MISTI GENERATIONE ET
INTERITV,
LIBER SECVNDVS.

Quomodo fiat misti corruptio, qua putrefactio dicitur. Cap. I.

Vum haftenus de misti generatione dixerimus, sequitur vt eiusdem interitum, quem omnes putredinem vocant, consideremus: magna de hac controuersa, ac disputationes existunt, quare rem hanc explicatu difficil-

limam reddunt; ideo nos plura de hac dicturi hunc ordinem seruabimus: primo loco quomodo fiat putredo, breuiter exponemus; deinde eius definitionem ab Arist. ad ductam diligenter expendemus, & ipsius putredinis naturam intime, si fieri possit, penetrare nitentur, mox considerabimus, an plures sint putredinis species, seu modi, vt multi existimasse videntur; tandem vero difficultates omnes, quae aduersus eam definitione existunt, atque eas potissimum, quae ab Arist. oppugnatoribus afferuntur, soluemus, simulque ab aliis adductas putredinis definitiones perpendemus, & eas cum definitione Aristotelis conferentes, a quonam melius sit putredo definita, considerabimus. Primum quidem ex his, quae de misti generatione proxime dicta sunt, facile est colligere, quomodo fiat eiusdem misti interitus: quum enim ex quatuor elementis, quatenus humida & sicca sunt, generetur mistum; iam enim diximus, humidum & siccum esse cuiusque misti materiam, quatenus simul commista, & ad temperiem cuiusque misto convenientem redacta sunt; ad hanc autem temperiem, & commistionem non redigantur, nisi ex actione & imperio actiuarum, hoc est, caloris a frigore temperati, prout cuiusque misti natura requirit; eandem esse causam existimandum est generationis misti, atque conseruationis eiusdem: quemadmodum enim quando calor ita regit humidum & siccum, vt illa commisceat & vniat, generatur mistum, ita tam diu seruetur, quam diu illud caloris imperium perdurat; ab illo enim

A continetur siccum, & humidum coniuncta, & ita mistio illa conseruatur, & certus ille caloris gradus dicitur singulo misto naturalis: oportet igitur ex humidi separatione a sicco fieri misti dissolutionem; quae illius generationi contraria est, proinde in hac interitum misti consistere: sed quia siccum & humidum separari inuicem non possunt, dum sub caloris naturalis imperio continentur, & coercentur, ideo manente calore naturali, manet coniunctio humidi cum sicco; & e contrario si calor naturalis recedat, vel ita minuat, vt nequeat amplius regere, & continere duas passiuas, separatur humidum a sicco, & ita mistum in elementa, e quibus genitum erat, dissoluitur; isque est misti interitus contrarius generationi eiusdem: quemadmodum enim generatur mistum ex vnione humidi cum sicco, facta a calore naturali, hoc est, conuenientem proportionem habente; ita interitus misti fit, quando humidum separatur a sicco ex defectu caloris naturalis, qui ob suam debilitatem non potest amplius illa regere & continere: & quia causam aliquam esse oportet imminutionis caloris naturalis, eam Arist. & Gal. & omnes in ambientis calorem retulerunt; nam aeris, vel cuiusuis ambientis corporis calor, si naturali rei calore validior sit eum educit, ideo eo destituta dissoluitur, quia siccum & humidum ex recessu caloris, a quo continebantur, non habent amplius a quo regantur; ideo separantur inuicem, & ita mistum dissoluitur. Rem ita se habere experientia ipsa declarat: aestiuo enim tempore videmus res facilius ac citius putrescere, quam tempore hyemali; quoniam in hyeme debilis in aere est calor, qui non ita facile potest naturalem misti calorem euocare, quia non est validus; at in aestate calor in aere est validissimus, ideo superat calorem misti naturalem, & eum cito ac facile educit; & hanc eandem differentiam, quam in temporibus considerauimus, possumus etiam in locis considerare; nam in locis calidioribus res facilius putrescunt, quam in frigidioribus: videmus praeterea mista tum frigidissima,

gissima, tum calidissima difficihus putrefcere; frigidissima quidem, quia eorum frigus resistit calori ambientis & agunt in mistum, calidissima vero, quia calori ambientis calore eorum naturalius invalidior est. In omnibus autem putrefcentibus videmus ea in initio humida fieri in superficie, tandem vero manete licet in principio enim humidum erit ad externa, dum à siccis separatur, sed quia continue evapotat, atque resfoluitur; ideo tandem remanet siccus, ac terra, nempe solum siccum ab humido destitutum. Hæc igitur & alia multa, quæ mox considerabimus, indicant eo modo fieri putredinem, quem nunc exposuimus.

Quot modis mistum interire possit.

Cap. II.

Quoniam autem Aristoteles in principio quarti Meteorolog. dixit, putredinem esse misti interitum naturalem, eique combustionem opposuit ut interitum violentum, duo hic consideranda nobis proponuntur: vnum, an his tantum duobus modis interire mistum possit, putredine & combustione; an etiam aliis; alterum vero, quomodo putredo dicatur interitum naturalis. Quod ad primum attinet, Argenterius inquit Aristotel. fuisse deceptum, qui existimavit non dari alium misti interitum, præter illos duos, quum tamen pluribus aliis modis interire mistum possit, ut gladio, suspensio, morbo, submersione, & aliis multis Mercenarius vero Aristotelem tucivolens, reprehendit Argenterium, dicens non dari reuera alium modum, præter illos duos ab Aristotel. positos, propterea quod alii ab argenterio nominati non competunt misto, prout mistum est, sed potius quatenus est animatum; quatenus enim est mistum, nullus alius interitus illi competit, nisi putredo & combustio: huius tamen rationem nullam Mercenarius adduxit. Ego vero dissentio ab utroque. Quod enim ad Argenterii objectionem attinet, ea optime à Mercenario diluitur; quoniam illi modi, quos posuit Argenterius, sunt proprii animatorum quatenus sunt animata, neque eis competunt quatenus mista sunt; ille namque est misti proprius interitus, quo tollitur mistio: at si precat animal gladio vel morbo, adhuc servatur eadem mistio, quæ prius erat in vivente, quapropter mors animalis non est eius corruptio ut ex elementis constantis, proinde Argenterius non ostendit alium dari modum interitus misti ut constantis ex elementis. In eo quoque deceptus est Argenterius, quod non vidit misti, quatenus mistum est, alium dari interitus modum, præter combustionem & putredinem; ideo Mercenarius quoque lapsus est, dicens nullum dari alium modum. Duo igitur in præsentia

A sunt à nobis ostendenda: vnum, quod datur alius interitus misti quatenus mistum est, quem nec Argenterius nec Mercenarius animadvertent. alterum vero, quod non ob id in predicto loco Aristotel. mancus ad dominatus dicendus sit. Quod igitur alius datur præter eos duos putredinis modus, facile cognoscemus, si intellexerimus quid sit combustio, & in quo differat à putrefactione. Putrefactio est misti dissolutio in quatuor elementa, combustio vero est totius misti mutatio in vnum tantum elementum, in ignem, excepto parte alia quæ terra, quæ ob magnam resistentiæ vim post combustionem servatur, licet affecta calore igneo, hæc enim cineris natura: mistum autem est medium quoddam inter elementa tanquam extrema, & ita vocat ipsius Aristotel. in calce primi libri de Generatione, in cap. de missione: contrarietas autem est non solum extrema cum extremo, sed etiam extrema cum medio, quo fit, ut medium patiatur ab actione utriuslibet extremi: combustio igitur est mutatio à contrariis extremis: ideo Aristotel. in lib. de Vita & morte inquit, violentum esse illum interitum, qui fit à contrario: quoniam enim ibi loquitur de corruptione animalium, quæ dicitur mors, & tenentem tanquam interitum naturalem contraponat aliis interitibus tanquam violentis, quos dicit fieri à contrario, tamen hoc idem locum habet etiam in initio quatenus mistum est, eius enim corruptio naturalis non fit à contrario, sed potius à simili, putrefactio enim est interitus misti per corruptionem caloris naturalis factam à calore extraneo; misti autem violentus interitus fit per mutationem à contrario, ut de combustionibus diximus. Hæc si vera sunt, & mistum tanquam medium interitur ab igni tanquam extremo, & contrario, non video cur non possit etiam ab altero extremo duci mistum; ita ut à magna vi frigoris convertatur totum in vnum elementum frigidum, ut in terram, neque in omnia elementa dissolvatur: id autem, quod nos decipere potest, est, quod ignis est maximæ acceleratæ actionis, & facile convertitur plura mista in suam naturam per combustionem; frigida vero elementa non tantam agendi vim obtinent, neque ita celeriter mistum mutant: attamen si verum est id, quod Aristotel. docet in secundo libro de Ortu & interitu, posse quodlibet elementum mutari in quodlibet, nec minus ignem in alia, quam alia in ignem; fieri etiam potest, ut omnia elementa in misto existentia mutantur in terram ob magnam vim frigidi generis, & condensantis & omnem calorem extinguentis: licet enim hoc sit minus facile, & minus frequens, & minus evidens, ratio tamen nos cogit, ut hoc concedamus; quum præsertim id sensu & experientia confirmetur, viderunt enim

Opinio Argenterii contra Aristotelem.

Mercenarii sententia & defensio Aristotelis.

Argentarii error.

Mercenarii error.

Op. pro.

M. ple. cor. 210

multi

multi, & ego ipse vidi in subterraneis locis multa mista, vt palcas, & cibaria in petram murata à magna vi frigoris omnem calorem extinguentis, & omnem humiditatem consumentis, propterea quod cum summo frigore non potest humiditas existere, vrealias dictum est. Tres igitur modi sunt, quibus interiri potest mistum, quatenus mistum est, quoniam horum singulo destruitur misto: vnus est medius, quod dissoluitur mistum in omnia elementa, eaque dicitur putrefactio; alij vero duo sunt extremi & violenti, quia per eos non in omnia elementa dissoluitur mistum, sed mutatur totum in vnum elementum, vel in calidum, quæ est combustio, vel in frigidum, qualis est putrefactio, de qua modo dicebamus. Non fuit autem ob id mancus in prædicto loco Aristot. duos tantum modos commemorans, putredinem, & combustionem, quia non est ibi ipsius consilium omnes prorsus misti interitus nominare, sed solum loqui de ipsius corruptione naturali, quæ est putrefactio; violentos autè interitus non est quod omnes consideret, quum sint præter consilium naturæ, & sint accidentales, sicut etiam in lib. de Vita & morte non omnes modos enumerat, quibus violentè interire animatum potest: satis igitur habuit tenere naturalem misti interitum, de quo ibi loqui volebat, à violento generaliter accepto, ad tollendam omnem difficultatem; & combustionem exempli tanquam gratià nominauit, tanquam modum quandam violenti interitus, neque ob id negauit alium dari violentum interitum; exempla enim non sunt de omnibus afferenda, sed de aliquibus tantum, quæ maxime in promptu habeamus, promptissima autem est mistorum combustio, ideo hanc solum nominare tanquam exemplum violenti interitus satis fuit. Paret igitur Aristotelem neque omnes modos interitus misti nominasse, vt putauit Mercenarius, neque mancum fuisse, vt ei obiecit Argenterius.

Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, sententia aliorum, & eorum confutatio.

Cap. III.

Sequitur vt consideremus quomodo putredo ab Aristotele dicatur interitus naturalis, ita vt per hoc à combustionè distinguatur, tanquam ab interitu violento, hoc enim multis non paruum negotium fecessit, quum videatur ambæ vel æque naturales, vel æque violentæ appellandæ: nam si violentum vocamus omnem motum, cuius principium extra est, vtraque hæc à calore externo, quare vtraque est violenta, si vero putrefactio, est si fit à principio externo, di-

A citur tamen naturalis, quatenus fit à causa naturali, & naturaliter agente: idem de combustionè dici potest; hæc enim fit ab igni, qui dum alia comburit, ac destruit, secundum propriam naturam agere dicitur, & vocatur agens naturale: æque igitur vtraque est vocanda naturalis. De hac re plura à nobis dicta sunt aliàs, dum initium primi libri de Ortu & interitu interpretantes considerauimus quomodo interitus vniuersè sumptus vocetur ibi ab Aristotele naturalis; sed per ea dubium præsens non tollitur, quia secundum illam considerationem etiam combustio dicenda est corruptio naturalis; quum ergo Aristoteles eam dicat esse violentam, prout violentum distinguitur à naturali, certum est aliam esse Aristotelis considerationem in initio quarti Meteorologicorum, aliam in primis verbis primi de Ortu & interitus; harum igitur considerationum discrimen cognoscere oportet.

B Thomas Esalt. in sua aduersus Mercenarium disputatione de puretine facile fugi: hanc difficultatem: duas enim dixit putredines ab Aristotele poni in principio libri quarti Meteorologici, vnâ naturalem, de qua loquitur in tertio contextu; alteram violentam, & morbosam, de qua loquitur postea in quinto, & sexto, & alijs sequentibus; & eam dicit fieri à calore externo: sed putredinem naturalem, quæ in tertio contextu consideratur, inquit Erasius non ab externo calore fieri, sed à proprio & naturali, qui consumit humidum proprium, quod ei pabulum est, quare toto humido absumpto, necesse est, vt calor naturalis deficiat; isque est naturalis interitus omnium mistorum, qui ab Aristotele ibi iure vocatur naturalis, quia fit à principio interno, quum combustio sit interitus violentus, vt pote factus ab externo principio. Sed hanc Erasii sententiam inferius, quum de speciebus putredinis loquemur, expendemus, alienamque omnino esse ab Aristotele, demonstrabimus, qui nullam putredinem nouit, quæ non fiat ab externo calore: quum igitur hoc constituto difficultas vigeat, quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, ita vt à combustionè distinguatur, aliam solutionem, & aliud horum interituum discrimen excogitare oportet. Albertus in eo loco in capite suo sexto inquit, in putrefactione calorem internum cooperari calori externo in euocando humido, propterea quod calor misti fungitur officio & naturalis & ignei: naturalis enim est, dum continet humidum, cum sicco coniungunt, quæ est conseruatio misti; sed postea dum amittit naturalitatem, id est, proprietatem calbris naturalis, ob defectum alicuius principij conseruantis mistum, tunc suscipit proprietatem ignei, quæ est dissoluerè, educere humidum illiusmet misti,

Erasii opinio.

Confutatio.

Alberti opinio.

cuius antea erat calor naturalis, & ita cooperatur calori externo in educendo ad superficiem humido: putrefactio igitur ea ratione dicitur naturalis, quatenus fit modo aliquo ab interno calore, non à solo externo; combustio autem ab externa tantum causa fit, calor enim naturalis semper manet naturalis, neque ad comburendum mistum cooperatur igni comburenti. Hæc est Alberti sententia, ipse tamen non expressit, quisnam sit ille defectus principii conferuantis missionem, ob quem calor naturalis desinit esse naturalis, & cuadit igneus, & contrarius; videtur autem hunc defectum expressisse Buccaferreus, cuius opinio non videtur diuersa ab opinione Alberti, inquit enim, calorem naturalem intensiorem fieri ex actione caloris externi, & ita auctum consumere humidum, euocando ipsum ad superficiem; sic enim calor naturalis desinit esse naturalis, quoniam amittit eam proportionem, quam habere debet ad siccum & humidum pro illius misti conseruatione: ita igitur putrefactio partim est naturalis quatenus ab interno calore fit, partim violenta quatenus fit ab externo. Sed hæc sententia non est consona verbis Aristoteles, qui, vt in tota eius tractatione de putredine videre est, nullam tribuit actionem calori naturali, sed totam calori ambientis, à quo dicit destrui calorem naturalem, proinde pati potius, quam agere: præterea iuxta hanc opinionem oporteret calorem naturalem ita auctum, & vnum factum cum calore extraneo agere immediate in humidum, & facere ipsum euaporare, attamen hoc non vult Aristoteles, sed vult calorem extraneum agere immediate in calorem naturalem ad ipsum educendum, & per hoc putrefactionem desinit, postea vero subiungit, exeunte calore naturali humidum quoque naturale coeuaporare; itaque vult euaporationem humidi esse quoddam consequens exitum caloris naturalis, proinde non pati immediate humidum à calore extraneo. Nos tamen postea, quum de putredinis natura loquemur, considerabimus an opinio Alberti ad rectum sensum trahi possit: quantum autem ad præsentem difficultatem attinet, certum est Albertum non idoneam rationem adducere, cur putrefactio ad differentiam combustionis dicatur naturalis; quia concessio etiam eo modo, quo Albertus putredinem fieri statuit, quem nos postea diligentius expendemus, non recte tam cito diceretur putredinem fieri ab interno principio; quia si calor naturalis non est amplius naturalis, sed iunctus calori externo est factus totus igneus, & inimicus naturæ illius misti, totus est potius vocandus extraneus, quam internus illi misto: adde quod in considerando cuiusque motus principio attendenda est

A prima causa ipsius motus; prima autem causa etiam secundum Albertum est solus externus calor, qui primo loco agit in calorem naturalem; quamobrem soli calori ambientis actio illa tota attribuenda est, proinde fit ab externo principio: vt autem sententia Alberti defendi posset, oporteret externum & internum calorem esse duo agentia æqualia & distincta, non subordinata; quia dum sunt subordinata, describitur tota actio agenti primario, sicuti dictum est. Alia fuit opinio, quam in eodem loco impugnavit Albertus, & quam postea Vicomercatus sequutus est, putredinem dici naturalem; sed à calore ambientis paulatim, ac sensim fiat, combustionem vero violentam, quia fit celeriter, etenim opus naturæ non est velox. Hanc sententiam Albertus refutat hoc argumento, quod modus rei insequitur rem, cuius est modus, proinde causa eius esse non potest; fieri autem celeriter, vel tarde, est modus, qui consequitur rem vel naturalem, vel violentam; ergo non potest esse causa naturalitatis, vel violentiæ: prior igitur alia ratio esse debet, cur actio dicatur naturalis, vel violenta, deinde consequi, vt velox vel tarda sit. Aliam quoque aliorum sententiam reprobatur ibidem Albertus, quam missam facio, quoniam apud eum legitur potest. Alij vero dixerunt, putrefactionem dici naturalem ratione interni principij, si non actiui, saltem passiu; materia enim putrescens vim conferre dicitur, quatenus habet aptitudinem ad putredinem. Aduersus hos Pomponatius in 4. Meteorologicorum hoc argumentum vitatur, quod per hoc non apparet discrimen, quod querimus, putrefactionis & combustionis: siquidem etiam combustio habet tale internum principium passiuum, materia namque illa naturaliter est apta comburi, & ita vim conferre dicitur non minus, quam putrefactio: ego vero alias demonstravi, vanum esse in iis, quæ ex materia & forma constant, aliquem motum vocare naturalem, ratione solius materiæ tanquam principij passiu; sic enim fieret, vt nullus motus esset violentus; materia enim habet aptitudinem vt ad omnes formas, ita ad omnes motus indistincte recipiendos; quare motum lapidis sursum protectiliceret appellare naturalem, ratione materiæ vt principij passiu, hoc tamen nemo diceret. Ipse autem Pomponatius in sua dubitatione 17. libri quarti Meteorolog. inquit putrefactionem esse tum naturalem, tum violentam: quatenus quidem fit à principio externo, violentam esse; naturalem vero, quatenus mistum, si suæ naturæ dimittatur, neque impediar, hoc est, à nullo alio violententer interimitur, sed sinatur interire secundum communem cursum naturæ, tandem interit per putredinem. Hanc sententiam quidam recentiores impugnant.

Bucca-
ferrei o-
pinio.

Confuta-
tio.

V
ca
m

C
ti

A
oz

C
ti

In
N

Po
ty

gnant, & eam etiam Buccaferreo attribuunt, quum tamen Buccaferreus (vt prædiximus) aliud sensisse videatur; ita autem argumentantur: quando dicitur mistum interire suæ naturæ relictum, vel dicitur interire absque externo agente, vel ab externo agente, si primum, id Aristot. aduersatur, dicenti putredinem fieri à calore externo; si vero secundum, nulla apparet ratio, cur magis putredo, quam combustio, sit interitus naturalis, quum fiat vtraque ab agente externo. Hæc tamen obiectio mihi videtur aduersus Pomponatium, qui reuera huius sententiæ fuit parus esse momenti: siquidem ipse palam asserit, non accipi hic naturalem pro eo, quod fit ab interno principio, sic enim fateur putrefactionem non esse naturalem, sed violentam; sed accipi pro eo, quod est secundum cursum naturæ, nam hic talis est, vt mista dimissa suæ naturæ intereant tandem per putredinem, non per combustionem: sic enim putrefactio ad differentiam combustionis videtur dici posse naturalis. Sed præterea opinio, quam postea istimet recentiores adducunt, atque tuentur, mihi quidem non videtur ab hac Pomponatij opinione discrepare: dicunt enim putrefactionem esse misto naturalem, quatenus est secundum propriam misti naturam, qua mistum est; quum enim sit genitum per vniionem humidum cum sicco, aptum natura est perire per dissolutionem, & separationem humidum à sicco ob defectum caloris continentis; vnum quodque enim naturaliter dissoluitur in illa, ex quorum compositione genitum est: quoniam igitur mistum, quatenus est mistum propensionem habet, vt in ea, è quibus constat, dissoluatur, putrefactio est ipsi naturalis, quatenus mistum est: non sic combustio, quia mistum prout est mistum, non habet propensionem vt intereat per conuersionem in aliam naturam: addunt autem hi, posse putrefactionem alia ratione dici violentam, & præter naturam, quatenus rei naturam destruit, nec fit secundum intentionem naturæ, quandoquidem cuiusque rei natura abhorret à suo interitu. Ego vero non video, in quo hæc sententia differat ab opinione Pomponatij: nam dicere putrefactionem competere misto secundum propriam eius naturam, & prout mistum est, idem videtur, ac dicere mistum dimissum suæ naturæ, non interire, nisi per putredinem, & ambo concedunt interitum hunc misti ea ratione esse violentum, quatenus fit ab externo principio. Propterea ego puto vtramque sententiam esse obnoxiam eidem reprehensioni: nam ad ostendendum quod putrefactio sit interitus naturalis, respexerunt ambo propriam misti naturam, iuxta quam considerationem non potest putrefactio dici misto naturalis; quia si per naturam intelligant materiam vt principium motus pas-

suum, in sententiam incidunt, quam ambo reprobarunt, quod putrefactio ratione aptitudinis materiæ dicatur naturalis; si vero formam intelligant, iam ambo expresse confessi sunt, putrefactionem esse contrariam, & inimicam formæ misti, & ipsius destructricem; est igitur potius contra misti naturam, quam secundum eius naturam: propterea falsum est id, quod illi recentiores dicunt, mistum habere naturalem propensionem ad putredinem, imo vero propensionem habet ad se conferendum, quantum fieri potest: quod vero Pomponatius ait, mistum dimissum suæ naturæ non aliter, quam per putredinem interire, id non facit vt secundum propriam naturam quærat putrefescere, sed solum significat eam esse eius naturam, quæ non possit tandem resistere agenti externo putrefacienti; negari enim nullo modo potest resistentiam misti ad externum interimens: sic igitur non videtur putrefactio esse misto naturalis.

Vera sententia, & eius declaratio, & quorundam dubiorum solutio.

Cap. I V.

Propter hæc omnia, quæ hactenus considerata sunt, ego puto non esse hic respiciendam propriam misti naturam, sed potius naturam vniuersalem, quæ nil aliud est, quam ordo rerum omnium, seu omnium causarum certo quodam ordine dispositarum cum pendentia ab vno primo principio; vnde statuta singulis rebus sunt propriæ quædam leges, quæ præteriri nequeunt; natura igitur propria misti nolle putrefescere, nec modo villo interire, at natura vniuersalis statuit eam esse interitui obnoxiam, & tandem interire: secundum hanc considerationem dixit Aristotel. in initio i. lib. de Ortu & interitu, interitum esse naturalem, id est, secundum leges naturæ vniuersalis, quæ statuit omne genitum esse aliquando interiturum: sed in context. 3. lib. 4. Meteorolog. consideratio Arist. est particularior, quam ibi; nam in initio i. de Generat. etiam combustio misti dicitur interitus naturalis, quatenus est rei corruptibilis, & fit à causa naturali, & naturaliter agente. Sed quoniam præter ipsum interitum natura statuit etiam modum, quo singulæ res intereant, ideo hunc modum à natura constitutum respiciens Aristot. in 4 Meteorolog. dixit combustionem esse interitum violentum, quæ in principio lib. i. de Generat. dicebatur naturalis; quum ibi nulla modi consideratio habeatur. Tres autem ego inuenio modos vniuersales, quibus statutum est in natura res interire; vnus simplicium corporum est, alicuius mistorum animatorum, alius demum mistorum inanimatorum. Simplicibus quidem hic assignatus est modus, vt per mutua inter se a-

ctionem & passionem intereat, atque etiam per actionem cœlestium corporum, quæ idem potest per virtutem, quod elementa per formam. Animatis vero assignatus est modus per humiditatis naturalis consumptionem, factam à proprio naturali calore, eaque mors dicitur, de qua agit Aristotel. in lib. de Vita & morte; ideo ibi naturalem vocat illam mortem, quæ fit per ultimam humiditatis resolutionem à calore naturali, qui absumpto à se humido tandem extinguitur; violentam vero mortem vocat illam, quæ ante statutum tempus alio modo fiat, vt gladio, combustione, submersione, morbis, nam his omnibus modis intereunt animantia præter naturam, hoc est, præter modum à natura eis constitutum. Mistum autem inanimatum, id est, prout mistum est, & cum abstractione ab anima; si sit animatum, assignatus est à natura vniuersali proprius modus vt intereat per putredinem, quæ nihil aliud est, quam dissolutio in elementa; & est vere contraria generationi misti, quæ fit per elementorum commisionem: hic ergo vocatur ab Aristotel. modus naturalis, quia secundum decretum naturæ vniuersalis est vt mistum ex elementis constans, tandem in elementa dissoluatur; combustio vero dicitur violenta, quia est præter hanc naturæ legem, nam ex ignis actione violenta vertuntur omnia elementa in ignem, ideo ita est mistum præter naturam, vt animatum mors ex morbo, vel ex gladio: hæc est absq; dubio mens Aristotel. in eo tertio contextu 4. Meteorolog. vt etiam ipsemet asserere videtur in context. 57. lib. 5. Phisic. vbi tam generationem, quam corruptionem distinguit in naturalem & violentam, & inquit oppositam esse naturalem generationem violentam, & naturalem interitum interitui violento; postea declarat quænam sit generatio & corruptio naturalis, & quæ violenta, inquit naturalem esse illam, quæ est fatalis, id est, fato determinata: nil enim aliud per fatum potest intelligere, nisi legem à natura vniuersali constitutam de modo, quo quælibet res generetur & intereat. Sententiam hanc Pomponatius, & recentiores illi sub nube viderunt, & proxime ad veritatem accessisse videntur, quam etiam plene essent assequuti, si naturam particularem ab vniuersali, quam Aristoteles in memorato loco respexit, seiunxissent; non enim dixit putrefactionem esse secundum misti naturam, sed secundum naturam absolute, nempe secundum leges naturæ vniuersalis: à qua proprie significat id, quod Pomponatius dixit, secundum cursum naturæ, nempe vniuersalis, seu etiam dicamus naturæ particularis, quatenus subdita est legi naturæ vniuersalis, à qua mistum, quatenus mistum est, dirigitur ad determinandum suum esse per dissolutionem in elementa, quæ putrefactio dicitur: hoc etiam si-

Pomponatij & recentiorum sententia ad rectum sensum trahitur

A gnificare potest illa, quam recentiores illi dixerunt, misti, prout mistum est, naturalis proprio ad putredinem; non enim à propria natura dirigitur ad putrescendum, sed à constitutione naturæ vniuersalis, quæ talem esse eius interitum statuit. Hanc putredinem esse rei veritatem, quæ clarior fiet, si quædam aduersus eam dubia soluerimus: quum enim plura ab interpretibus Aristotel. tangantur in 4. Meteorolog. nobis pauca magis præcipua considerare satis erit. Dubitatur autem aduersus id, quod dictum est, putredinem esse interitum naturalem: si enim putrefactio esse naturalis interitus misti, quatenus mistum est, deberet omni misto competere; id enim quod alicui naturale atque essentialiale est, omni competit, neque id negauit Aristotel. in memorato loco, quum aperte dixerit, putrefactionem esse maxime commune contrarium generationis misti, est enim maxime commune, quia competit omni misto, quum ei competat, quatenus mistum est: attamen non videtur esse omnium mistorum communis interitus, quod multifariam ostendi potest. Primum quidem in climatibus extremis, quæ calidissima & frigidissima sunt, non per putredinem intereunt mista; sed in calidissimis locis per combustionem, idque est illis locis naturale; in frigidissimis vero destruantur à frigore, à quo etiam prohibentur putrescere, idque similiter est illis locis naturale: non omnia ergo mista per putrefactionem intereunt. Præterea metalla, & lapides complures nunquam putrescunt, vt aurum, & argentum & lapis adamas, & alia: non est igitur putrefactio mistis secundum naturam, quum non sit omnium mistorum communis interitus. Ad hæc, & alia eiusmodi sumenda est responsio ex Aristotel. in loco prædicto: non enim dixit putrefactionem esse interitum maxime communem, quod voluerit esse necessarium vt omnia mista intereant per putredinem, iam enim confessus est aliqua per combustionem interire, sed significare solum voluit omnia esse putrescibilia, imo & aliquando putrescere, semota tamen omni violentia; nam si præoccupent interire violententer, non perueniunt ad naturalem suæ durationis finem, qui est eis à natura vniuersali constitutus. Ad illud ergo quod de locis calidissimis & frigidissimis obieciatur, dicimus negari non posse mista à summo calore, & à summo frigore per violentiam interiri, sed negandum etiam non est illa eadem mista esse putrescibilia & per putredinem esse tandem interitura, si omnis violentia amoueatur, & dimittantur propriæ naturæ: quod vero dicitur esse illis locis naturale vt per summum calorem, vel per summum frigus, res interimant, verum id quidem est, sed ita vt etiam igni naturale est comburere: quare sic-

uti combustio est ea ratione naturalis, quatenus fit à causa naturaliter agente, neque ob id fit, quin dicatur alia ratione esse misto interitus violentus, quatenus non est secundum legem naturæ vniuersalis; ita dicendum est de illis, quæ in locis calidissimis & frigidissimis intereunt alio modo, quam per putredinem; etenim patiuntur quidem à causis naturalibus, sed non intereunt eo modo, quo natura statuit vniuersaliter mista esse apta interire, scilicet per dissolutionem in elementa; quanquam hoc naturæ decretum recipit impedimentum ob aliquam violentiam præoccupantem misti interitum, sicuti etiam Aristoteles dixit. Ad illud vero, quod de metallis, ac de lapidibus dicebatur, respondemus & aurum, & argentum, & adamantem, & metalla omnia, & omnes lapides tandem necessario putrescere, & in elementa dissolui, licet; aliqua diutissime durent: nisi enim aurum putresceret, iam tanta esset auri copia congregata, vt omnia fere in aurum mutata essent, ipsumque vilis admodum esset pretii: putrescere autem metalla cognoscimus ex arugine, quam emittunt, ea: in ferro euident est, sed in aliis quoque notari potest; nam antiquum aurum, & argentum recernitur coloratum colore obscuriore, quam recens; sic de lapidibus omnibus dicendum est; quamuis enim diutissime, & multa quoque annorum millia perdurent, tamen necessario tandem per putredinem in elementa dissoluuntur. Sed clarior habebitur omnium huiusmodi dubiorum solutio, quando putredinis natura exactius declarata à nobis erit.

Definitio putredinis, & definitionis declaratio. Cap. V.

EX his, quæ hætenus dicta sunt, talem putredinis definitionem cum Aristotele colligere possumus, putredo est corruptio proprii & naturalis caloris in vnoquoque humido à calore ambientis; quam esse perfectam, & omnibus numeris absolutam definitionem, ex eius, ac singularum partium plena intelligentia manifestum fiet, est enim integra definitio, quæ dicitur demonstratio positu terminorum differens: quod quidem aliàs in operibus logicis ruditer, vt ibi conueniens erat, declarauimus, dum hanc definitionem vt perfectam definitionis exemplum in medium adduximus; nunc vero eam exquisitius considerare oportet. Quum igitur perfecta accidentis definitio tribus partibus constare debeat, genere accidentis, subiecto, & causa, qui tres potissimæ demonstrationis termini sunt, diximus sumi hic proprii caloris corruptionem, tanquam genus putredinis, quod est in demonstratione maius extremum; deinde humidum vt subiectum proprium, quia non est

A putrescibile, nisi id, quod est humidum; tandem vero externum ambientis calorem tanquam causam, quæ est in demonstratione medius terminus: sed vt hæc omnia distinctius explicetur, & ipsa putredinis essentia ab effectrice eius causa sciungatur, cognoscere oportet in putredine ordinem à natura seruatum. Primum quidem locum calori externo tribuendum esse certum est, ab hoc enim corrumpitur calor misti proprius, & naturalis, corruptio autem caloris facit vt humidum separatur à sicco; itaque dicendum videtur, ipsam putredinis essentiam in hoc ultimo esse constitutam, reliqua vero esse causas putredinis, ita vt essentialiter nil aliud esse putredo videatur, quam separatio humidi à sicco, è quibus tanquam materia mistum constabat, hæc enim est in elementa dissolutio, quæ est contraria generationi misti: corruptio autem caloris naturalis est potius causa effectrix putredinis, quam essentia: quemadmodum enim in generatione misti duæ actiuæ qualitates funguntur officio agentis, quia calor à frigore contemperatus commiscet, vnir, ac terminat siccum & humidum coniuncta, vt antea in definitione generationis ostendimus, ita dicendum est in interitu misti, defectum caloris esse causam putredinis effectricem, non putredinem ipsam: sed quoniam est causa priuatiua, in qua animus non acquiescit, propterea quod omnis priuatio causam aliquam habet, proinde omnis causa priuatiua habet causam positiuam priorem, à qua pendet; Aristoteles hæc non contentus exprimere voluit etiam causam positiuam externam, à qua fit proprii caloris corruptio, eaque est calor ambientis; & res per se manifesta est: quamuis enim certum sit, corruptionem proprii caloris esse causam vt humidum diffluat, & à sicco separatur; tamen in hac causa non quiescimus, dum ignoramus causam positiuam, à qua fit hæc proprii caloris corruptio: attamen Aristot. non sine artificio in hac definitione sumpsit corruptionem proprii caloris tanquam putredinis genus, quo eius essentia significaretur; duo namque respexisse videtur, vnum vt breuissima esset definitio, alterum vt tribus tantum terminis constaret, sicut etiam demonstratio: nam si quatuor in ea terminos accepisset, dubitare poteramus, an forte hæc definitio non esset demonstratio situ terminorum differens, quemadmodum in Posterioribus Analyticis iam ipse docuerat: nam si & subiectum in hac definitione expressum fuisset, quod est corpus humidum, & essentia, quæ est separatio humidi à sicco, & causa, quæ est proprii caloris corruptio, & causa causæ, quæ est calor ambientis, quatuor termini in ea sumpti essent; quod vitare volens Arist. & definitionem reddere breuiorem, vno termino duos complexus est; nam separationem humidi

midi à sicco, quæ putredinis essentia est, sub proprii caloris corruptione implicite comprehendit; hanc enim necessario insequitur separatio humidi à sicco; vt paulo antea Aristoteles docuerat: dixerat enim putredinem esse humidam & sicci separationem prouenientem à corruptione proprii caloris facta à cōtinente: & hoc idem etiam post allatam definitionem declarat illis verbis [*exente enim proprio calido, coarsaporat quod secundum naturam est humidum*] sic enim monere nos voluit, corruptionem proprii caloris in definitione sumptam esse, quatenus continet separationem humidam à sicco: igitur proprii caloris corruptio denotat quidem per se causam proximam putredinis priuatiam, sed connotat etiam essentiam, quatenus complectitur humidam à sicco separationem, quæ ex necessitate eam insequitur; & Aristot. hanc in definitione accipere maluit vt effectum, quam vt causam, quia causam habet priorem positiuam, & in definitione expressam, cuius respectu est effectus, non causa: itaq; hæc definitio tres partes habuit; corpus humidum tanquam subiectum putredinis; corruptionem proprii caloris tanquam putredinis essentiam, & tanquam effectum, talem autem effectum; in quo includi intelligitur separatio humidam à sicco tanquam effectus alius posterior, & illam priorem necessario insequens; ac demum calorem externum tanquam causam primam: est igitur hæc perfecta definitio, & demonstratio solo situ differens, quales omnium accidentium perfectæ definitiones esse debent.

Opinio recentiorum, quod prædicta putredinis definitio sit casualis, & eius confutatio. Cap. VI.

Opinio recentiorum.

Non est hic prætereundus quorundam recentiorum error, qui dixerunt, definitionem hanc totam esse causalem, cuiusmodi est illa, eclipsis est obiectio terræ, quæ non exprimit essentiam rei, sed solam causam; licet in caloris naturalis corruptione concefferint includi separationem humidam à sicco: negarunt enim essentiam putredinis esse sicci & humidam separationem, sed hanc quoq; esse putredinis causam dixerunt; essentiam vero nullam aliam esse, quam interitum formæ misti, qui humidam à sicco separationem insequitur tanquam causam, ita vt calor ambientis sit causa corruptionis proprii caloris, & hæc sit causa separationis humidam à sicco, & hæc tandem sit causa destructionis formæ misti, quæ est formaliter putredo: quoniam igitur humidam destructionis formæ Aristot. nullam mentionem fecit, hinc collegerunt non esse definitionem formalem, sed causalem, traditam per tres illas ordinatas putredinis causas.

A Sed hanc sententiam ego probare non possum: quod enim caloris proprii corruptio sit causa putredinis, & in se continet separationem humidam à sicco, nos quoq; asserimus: proinde non negamus causalem esse definitionem, quantum attinet ad solum proprii caloris interitum: at humidam & sicci separationem puto non esse putredinis causam, sed esse ipsammet putrefactionis essentiam, & destructionem formæ misti: quod facile ostendo argumento sumpto à generatione opposita: nam si generatio misti nil aliud est, quam vno, ac terminatio humidam cum sicco, operantibus actiuis; ergo eiusdem misti interitus nil aliud erit, quam humidam ac sicci dissolutio, ex defectu actiuarum non valentium amplius imperare passiuis: & videtur cui libet consideranti esse manifestum, nil aliud esse misti interitum, quatenus mistum est, nisi eius in elementa dissolutionem. Sed solum est difficultas, & quidem non parui momenti, quæ hos mouisse videtur: nam interitus misti debet esse subita, ac momentanea formæ misti destructio, sicuti etiam generatio misti est introductio formæ misti in momento temporis, non in tempore facta; atqui separatio humidam à sicco non in momento fit, sed in tempore, & est continua, vel saltem successiua; ergo hæc non potest esse formaliter ipse misti interitus. Solutur meo iudicio hæc difficultas sic: generatio dupliciter accipi potest; vno modo pro vltimo termino, qui est formæ substantialis introductio subita: altero modo pro via simul cum termino, quæ non est momentanea, sed in tempore fit: his etiam eisdem modis interitus quoq; sumi potest: attamen proprie & generatio & interitus pro solo termino sumitur, licet etiam sæpe sumatur pro termino cum tota præuia alteratione: sed nomen putrefactionis videtur proprie significare præuiam alterationem tendentem ad interitum substantiæ, & ad dissolutionem misti; tunc enim re putrescere dicimus, quando est in via ad perfectam dissolutionem, non quando est facta dissolutio perfecta: quod etiam Galen. significauit lib. II. Meth. c. 8. putredinem sic definiens: putredo est mutatio ad interitum totius substantiæ putrescentis ab aliena caliditate; non enim dixit esse totius substantiæ interitum, sed mutationem ad substantiæ interitum. Quoniam igitur putrefactio est separatio humidam à sicco, quæ non est subita, sed eum successione fit; dicendum est non interire in primo eius initio formam substantialem, sed eousq; eam separationem procedere, vt tandem forma misti momento temporis destruat: neque etiam dicendum est, destructionem formæ misti fieri solum post totius humidam separationem à sicco, sed corrumpitur forma misti antequam remaneat terra, & fimus: hæc igitur tria quodam temporis ordine fiunt; primum incipit separa-

A
ta
re
ra

So
Ca
tu
ciu
mi

Nota
putre
ne m
ordin
ta

separatio fieri humidum à siccum, quæ tamen adhuc est absque formæ substantialis interitu, sed est præparatio & via ad eam; secundo loco tanta est facta dissolutio, ac separatio humidum, ut forma, quum seruati amplius non possit, subito destruatür, & tunc separata quidem sunt inuicem humidum & siccum; quia non habent amplius illam mixtionem, quæ naturæ vnio dicitur, sed particula tamen vtriusq; se mutuo tangunt, & est humidum aqueum contiguum sicut terreo, & iuxta positio quidem particularum, ac non mistio, quia iam soluta est naturæ vnio; tertio demum loco humidum illud à calore consumitur, hoc est, vertitur in vaporem, & exhalatur, ita ut nihil reliquum sit, nisi fumus ac terra, ut Aristot. ait: qui non ideo hoc dicit, quod putret per hoc exprimi naturam putrefactionis, sed ut per hoc tanquam vltimum remanens post putrefactionem, & ea postterius tempore, cognoscamus putrefactionem esse separationem humidum à siccum; quoniam videmus putrescentia in hoc tandem desinere vt remaneat terra, & materia quædam siccæ, quum humor iam secretus sit, & in vaporem conuersus euauerit. Dicimus igitur putrefactionem ab Arist. definiti non pro solo termino, sed vt viam quoque præcedentem completitur; sic etiam est formaliter separatio humidum à siccum, quæ in tempore fit: idq; Aristot. significauit dicens proprii caloris corruptionem; calor enim est qualitas, nec corrumpitur, seu euocatur, nisi in tempore, nec in prima eius imminutione interit forma misti; sed postquam tota latitudo, intra cuius terminos forma misti seruari potest, destructa est, tunc subito interit forma misti. Dignum autem consideratione est, cur Aristot. in ea definitione ipsi formi misti interitum non expresserit, quum tamen putredo sit misti interitus quatenus mistum est; sed hoc postea quum de putredinis speciebus agemus, considerabimus, & magno cū artificio ab Aristot. factum esse ostendemus. Patet igitur, prædictam putredinis definitionem non esse mere causalem, qualis est illa, eclipsis est obiectio terræ; sed esse definitionem perfectam, quæ & causalem & formalem continet; sic enim est demonstratio positi differens, ac secundum illos esset solum medium, quod minime dicendum est.

Quodnam sit ambiens, cuius calor est causa putredinis. Cap. VII.

Hætenus structuram definitionis putredinis & Aristot. in ea afferenda artificium considerauimus, sequitur vt singulas eius partes ordinatim expendamus. A prima igitur causa ordiendi, quam Arist. ambientis calorem esse ait, cognoscendum est quodnam sit intelligendum ambiens, quod suo calore corpora putrefacit. Sunt qui dicant, hanc non esse aliud, quam ac-

rem & aquam, & argumentum sumunt ex ipso Aristot. in eadem tractatione de putredine, vbi hæc tantum duo ambientia nominat. Hæc tamen sententia falsa est, & melius est, vt communi interpretum opinioni adhareamus, qui dicunt ambiens esse vniuersè intelligendum, vt completatur omne continens, à quo res putrefieri possit, iam enim dixerat Arist. tria elementa esse materiam igni ad putredinem faciendam; ergo vult etiam calorem ignis esse posse causam putredinis aliorum elementorum: sic si sanguis, vel alius humor putrescat in venis, ambiens putrefaciens non est aer, aut aqua, sed est circumstans caro, seu pars alia solidior, quæ calore extraneo, & modum excedente affecta, efficit in humoribus putredinem tanquam causa quædam externa, quæ naturalem humorem calorem educit, & ita putredinem efficit: sic quando ex obstructione, vel prohibita transpiratione fit in animalium corporibus putredo, vapores ab humoribus exhalati, quum diffiliari non possint, ibi manentes calefaciunt humores, ac putrefaciunt tanquam externa quædam causa; ob eandem enim rationem fit etiam lætaminis putrefactio multo facilior, atq; celerior, si lætamen in acruum congregatur, propterea quod vapores intrinsecus exhalati, quum nequeant diffiliari, funguntur officio externi calidi putrefaciens. Argumentum autem illorum nullius roboris est: Aristot. enim in illa parte exempli tantum gratia nominat aerem, & aquam, non quod hæc sola nomine ambientis comprehensa esse voluerit, ita vt cætera omnia excluderet: cur autem hæc potius nominauerit, quam alia, non absque ratione id factum est; ibi namq; Arist. pluribus signis eam putredinis definitionem confirmat, quæ omnia sumuntur ab iis, quæ in aere, & in aqua putrescunt, tanquam à manifestioribus: signa enim non dicuntur nisi illa, quæ manifesta sunt; à putredine autem humorum in corpore animalis nullum signum accipi potuit, propterea quod illa, quæ in animalium corporibus accidunt, occulta sunt: non est igitur mirum, si Arist. ibi nominet solum aerem & aquam, dum varia signa desumit ab illis rebus, quæ in his duobus elementis manifeste ob corporis ambientis calorem putrescunt.

Quomodo putredo tum à calore alieno, tum à proprio frigore fieri dicatur.

Cap. VIII.

Sed alia nobis de putredinis causa maior difficultas proponitur: quum enim Aristot. statim post allatam putredinis definitionem dixerit à duabus simul causis putredinem fieri, à calore alieno, & frigore proprio, considerandum est, quomodo hoc intelligere debeamus. Plures recentiores id ita intelligunt: calor ambientis incipit

V s pumò

Argumentum. Consumptio.

Quomodo in animalibus humores putrescant.

Argumentum. Solu-ri.

Recentiorum opinio.

primo educere calorē naturālē, quo imminuto, frigus naturale inualescit; quū enim nō extrahatur frigus, sed solus calor, frigus seruat propriū gradum, calor autem imminuto; ergo proprium frigus inualescit supra calorem proprium ipsius misti, & incipit ipsum excellere, adiuuans in hoc calorem externum vterque causa positiua: quare euaporatio caloris naturalis duas habet causas positiuas, calorem externum euocantem, & internam frigiditatem expellentem, tamen si origine & tempore prior est calor externus, qui primo incipit calorem naturalem educere, & facit vt internum frigus incipiat inualescere. Ex hoc præterea eorum aliqui colligunt non esse eam, quam diximus, perfectam definitionem, & in hoc omnes decipi; sed absolui postea ab Aristotele definitionē, quando adiicit etiam frigus proprium tanquam alteram putredinis causam; etenim in definitione perfecta debuit vtraque causa nominari, & frigus proprium, & calor alienus. Ego vero hæc omnia falsa esse existimo. Et primum quidem id, quod de frigore dicunt, nequationi, neque Aristoteli consentaneum est: existente enim adhuc misto, & nondum corrupto, vna est eius natura, & vna temperies; quare non sunt ibi calor & frigus tanquam duæ distinctæ qualitates, sed est vna qualitas media, quæ aliquibus gradibus calorem redolet, & aliquibus frigus, caque dum gradus caloris euocatur, magis ac magis tendit ad frigus, donec eandem mistum intereat; non est igitur verum illud, quod dicunt, frigus seruare proprium gradum; quum enim ex priuatione caloris frigus necessario oriatur, necesse est vt cum caloris imminutio fiat incrementum frigoris: quocirca non recte dicitur eundem esse frigoris gradum immutabilem, qui imminuto calore idem seruetur. Sed maxime falsum illud est, quod dicunt, gradus frigoris agere in gradus caloris ad eos expellendos: nam existente adhuc vnione non potest frigidum in calidum actio fieri, quum adhuc sit vna tantum qualitas media, quæ immutatur continue, & fit magis vergens ad frigidum, nec ab vlla alia actione, nisi caloris externi euocantis calorem naturalem: quo fit, vt quum, calor temperatus à frigore terminet, atque contineat humidum iunctum sicco, idem calor debilitatus reddatur impotens ad continendum: proinde humidum diffluit, & separatur à sicco. Præterea primaria operatio frigoris est refrigerare, ergo internum frigus non potest positiue agendo pellere calorem, nisi refrigerando: ergo idem corpus refrigerabit seipsum, quod dicere vanum est. Frigus igitur proprium non potest esse causa positiua, quæ calorem expellat, sed est causa priuatiua, & mera priuatio caloris producta à calore ambientis, quæ non

A agit in calorem, sed in humidum tanquam causa priuatiua; corpus enim ex defectu caloris est frigidum: quare non potest amplius ab ea qualitate nimis ad frigus vergente contineri humidum, ne diffluat, & à sicco separetur. Hoc significauit Aristoteles, quando postallatam definitionem subiunxit [*quare quoniam ob indigentiam patitur calidi, indigeni autem tali virtute frigidum omne*] considerandum enim est, quodnam dicat Aristoteles esse patiens, & hoc quidnam patiatur: certe mistum est id, quod patitur, patitur autem putrefactionem, & hanc non potest intelligere Aristot. esse proprii caloris corruptionem, sic enim assignaret idem vt causam sui ipsius; quia sensus esset, patitur corruptionem caloris ob indigentiam caloris: sed necessario intelligit sicci & humidi dissolutionē, quæ est putredo formaliter accepta; ex quo possumus intelligere hanc in illa definitione necessario contineri, quum ex ea nunc ab Aristot. hoc deducatur: sensus ergo illorum verborum est, quare quoniam mistum patitur dissolutionem humidi & sicci propter priuationem proprii caloris, omne autem calore priuatum frigidum est; ambæ vtique erunt causæ putredinis, & frigus proprium, & calor alienus: non igitur dicit frigus proprium esse causam respectu corruptionis proprii caloris, sed respectu separationis humidi, & causam quidem priuatiuam, quia pro eodem hic sumit frigus proprium, & proprii caloris priuationem, & ex priuatione caloris inferit frigus proprium, tanquam declarans vnam & eandem causam priuatiuam procedentem à causa externa positiua, quæ est calor ambientis: inquit enim [*indigeni calore frigidum omne*] non dicit, indiget calore propter frigus expellens, sed dicit, ea ratione dicitur frigidum; quatenus est calore priuatum: & recte inquit [*indigeni*] defectum indicans non cuiusuis caloris, sed proprii & naturalis; sic enim mistum fit indigeni tanquam re sua, quæ est priuatum: patet igitur Aristot. nullam tribuere frigidum actionem respectu caloris, sed solum respectu separationis humidi, quum dicat, patitur ob defectum calidi, hoc autem est frigidum, ita vt eadem putredinis causa priuatiua significetur per frigidum, ac per defectum proprii caloris, cuius causæ causa prior est calor ambientis. Ex his colligimus, falsum etiam esse id, quod eorum aliqui dicunt non esse completam putredinis definitionem, nisi addatur altera causa, quæ est frigus proprium: nos enim dicimus definitionem, quam declarauimus, esse perfectam, & in ea comprehēdi frigus proprium tanquam causam priuatiuam, quæ est effectus causæ primariæ; nam dicere corruptionem proprii caloris, est dicere incrementum frigoris; quare nulla amplius additione opus est, sed potius declaratione,

Confutatio.

Vera sententia.

tione; illud enim, quod ab Aristotel. postea de frigore subiungitur, nihil aliud est, quam declaratio, qua significatur contineri frigus in ea definitione vt causam putredinis; hoc enim colligit Aristoteles ex ea hoc pacto; omne priuatum calore est necessarium frigidum, ergo si priuatio caloris efficit putredinem, frigus efficit putredinem; primaria tamen causa est calor ambientis, secundaria vero frigus proprium; id est defectus proprii caloris: significat hoc dictio illa illatiua [quare] qua indicat Aristoteles se non addere aliquid noui præter illa, quæ in definitione sunt posita, sed ex illa inferre aliquid, quod in ea continebatur virtute: quicquid autem ex aliqua definitione necessario colligitur, id non potest esse illius definitionis pars aliis partibus adiecta, sed vel est earundem declaratio, vel proprietates consequens: ideo verba illa [*Putrefactio communis affectio frigoris proprii, & caloris alieni*] sensum habent causalem; non enim significant putredinem esse affectionem calidi & frigidi vt subiectorum, sed vt causarum, à quibus efficitur, sicut etiam in libris de anima sæpe Arist. dicit affectiones animæ, id est, quæ producuntur ab anima: sic igitur patet proprium frigus non addi ab Aristot. vt alteram causam corruptionis caloris, vt illi existimant, sed vt declarationem ipsiusmet priuationis caloris; Aristot. enim sic expresse ex definitione colligit id, quod implicite solum in ea continebatur.

Quomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrumpere ipsum dicatur. Cap. IX.

Quoniam autem dictum à nobis est, corruptionem proprii caloris ita esse intelligendum, vt etiam proprii humidi separationem complectatur, eamque à calore ambientis fieri consideratione dignum est, an calor externus agat prius in calorem naturalem, & ipsum educat, deinde educationem caloris educatio humidi consequatur, an è contrario prius agat in humidum, deinde per quandam necessariam consequutionem calor quoque naturalis vna cum humido exhalatur: nec soluitur dubium dicendo educi simul vtrumque, adhuc enim difficultas manet, vtrius educatio sit secundum naturam prior. Sunt qui dicant, calorem externum non agere primum in internum calidum, sed in humidum, hoc moti argumentum; quod non agit simile in simile, neque corrumpitur simile à simili, quare non potest immediate calor in calorem agere, sed prius agit in humidum, deinde huius educationem insequitur caloris quoque naturalis educatio. Alij vero dicunt, à calore externo educi prius calorem naturalem, deinde consequi vt et-

A iam humidum educatur; quæ communior, ac verior sententia est, & tum Arist. testimonio, tum ratione comprobatur. Arist. enim postea eodem in loco dicit [*ex eunte enim proprio calido coeorporat quod secundum naturam est humidum*] vult igitur exitum proprii caloris priorem esse saltem natura, deinde per quandam consequutionem humidum quoque naturale exire, & euaporare. Adest etiam ratio; quia non est necessarium vt amoto effectu amoueat causa, est tamen necessarium, vt amota causa amoueat effectus, pendet enim effectus ex causa, non causa ex effectu; atqui calor naturalis in misto est causa coniunctionis humidi cum sicco, vt Arist. dixit, ergo necesse est vt exitum caloris naturalis insequatur separatio humidi à sicco, non sic necessarium est vt exitum humidi insequatur exitus caloris naturalis; in multis enim videmus contingere, vt si exiccetur à putredine præferentur, & diutius durent: cur igitur calor euaporet, non potest vt causa assignari euaporatio humidi; quia neque est causa, neque hanc necessario caloris euaporatio consequeretur. Hanc igitur & calidi, & humidi educationem ita intelligere debemus, vt prius tollatur causa, deinde vero effectus, & caloris educationem educatio humidi consequatur. Ob id antea diximus, nullam esse aliam putredinis essentiam, quam separationem humidi à sicco, proprii autem caloris corruptionem esse potius causam putredinis, quam ipsammet putredinem; etenim generatio quoque misti fuit coniunctio humidi cum sicco, calor autem in ea locum habuit agentis. Hinc autem colligimus validam confirmationem eorum, quæ de actione frigidi in misti generatione antea diximus: ex eo enim quod solius caloris euocatio est causa putredinis, manifeste inferitur solum calorem continere, & vniuersum sicco & humidum, & per se generare mistum; nam si frigus quoque in generatione per se ageret, & contineret humidum coniunctum cum sicco, deberet etiam frigoris corruptio, seu educatio esse causa dissolutionis, & putredinis; quod tamen Arist. nunquam dixit, sed solius caloris remotionem causam putredinis esse voluit. Potest præterea illud, quod dicebamus, confirmari testimonio Aristot. in problem. 20. part. 25. vbi rationem reddens cur ignis non putrescat, inquit; quia refrigerari prius oportet illud, quod putredinem est concepturum; ignis autem refrigerari non potest, sed semper est summe calidus; notanda enim est dictio illa [*prius*] quæ significat caloris proprii corruptionem, quam vocat refrigerationem, non esse formaliter putrefactionem, sed illi præcedere vt causam, si non tempore, saltem natura, ideo relinquitur nullam esse aliam essentiam putrefactionis, quam separationem humidi à sicco. Itaque in putrefactione hic est naturæ ordo: calor ambientis euocat calo-

Ordo natura in putredine.

*Quomodo
de calor
calorem
corrumpit
pat.*

calorem naturalem, & ita ipsum corrumpere dicitur, corruptionem autem proprii caloris insequitur separatio humidi à sicco. Ad argumentum autem illorum dicimus, non ita intelligi, calorem à calore corrumpi, vt contrarium destruitur à suo contrario, sic enim calidum à frigido interimitur, non à calido; sed calorem corrumpi, id est priuari mistum suo calore naturali à calore alieno ipsum euocante; non est autem absonum rationi vt simile ad se trahat suum simile; etenim dum ipsum secundum se calorem consideramus, est educatio caloris, non corruptio; at respectu misti est caloris destructio, quatenus mistum suo calore priuatur: quod autem simile attrahatur à simili, videtur esse per se manifestum, nec probatione indigere; vt enim contrarium pellitur à suo contrario, ita rationi consonum est vt simile attrahatur à simili: idque afferere videntur medici de medicamentis purgantibus, purgant enim per attractionem ratione similis qualitatis. Proprie igitur calorem à calore non interimi confitemur, nisi quatenus potest calidus agere in minus calidum, sed tunc non vt in calidum agit, sed vt in frigidum; destruit enim in eo gradum frigris, non gradum caloris: trahi tamen calor à calore potest, vt simile trahitur à simili. Sed vt hoc melius intelligatur, digna est consideratione Alberti sententia, quam postea alii plures sequuti sunt: declarans Albertus quem modo corrumpatur calor naturalis à calore externo, notat calorem naturalem agere posse & vt naturalem, & vt calorem absolute: nam in generatione misti agit vt naturalis, dum terminat humidum, & ipsum cum sicco commiscet, & coniungit cum sicco, quantum illius misti natura requirit, & has passiuas qualitates continendo conseruat mistum: at in misti interitu idem agit non amplius vt naturalis, sed solum vt calor, proinde vt igneus, agit enim in consumptionem humidi, & dissolutionem misti; etenim ambientis calor agens in mistum necesse est vt calefaciat, quia prima actio calidi est calefacere; hac igitur actione calor naturalis intenditur, & fit maior, ita vt sublata proportione ad passiuas fiat præter naturalis, & destructiuus; ob id deserit illud mistum, & euaporat, & secum educit etiam humidum; & ita dicitur esse corruptus non vt calor, sed vt naturalis; quia tunc desinit esse naturalis. Hæc Alberti sententia certe artificiosa est, sed eam nonnulli recentiores impugnant hac ratione, quod apud Aristotel. putrefactio fit, quando actiua desinunt imperare passiuas, & ipse passiuæ actiuis dominantur; hoc autem esse non potest nisi ob imminutionem caloris: quod etiam Aristot. manifeste significat, quando dicit putredinem fieri & à calore alieno, & à frigore proprio, propterea quod omne priua-

*Sententia
Alberti de
caloris
naturalis
corrumpione.*

*Recentiores
contra
Albertum.*

tum calore est frigidum: tantum igitur abest vt Aristot. putet putredinem fieri per accretionem caloris in misto, vt potius aperte dicat eam fieri per caloris imminutionem, quam etiam appellat frigus. Ego tamen cenfeo Alberti sententiam sano modo intellectam defendi posse: non enim cæcus fuit Albertus, qui non viderit Aristot. dicentem fieri putredinem à frigore proprio; sed significare voluit id, quod ipsa rei natura, si bene consideretur, nobis ostendit: in principio enim quum externus calor agat in mistum, necesse est vt mistum reddatur calidius, quia namque actus calidi transiens debet esse calefactio, dicere autem duos numero distinctos calores simul in eadem re existere, vanum esse igitur misti calor ex illa actione intenditur, & maior fit, & hac ratione dicitur corrumpi, quia desinit esse illi misto naturalis, quum amiserit debitam proportionem ad passiuas respectu naturæ illius misti; hinc igitur fit, vt deserat illud, & euaporet, ita res illa tandem sine calore maneat, & frigida: in fine igitur putrefactionis rem manere frigidam manifestum est; sed in initio quoque dici potest frigida respectu caloris naturalis, quem non habet, ille enim quem habet, non est naturalis, nec continet humidum iunctum sicco; tunc igitur licet mistum illud habeat maiorem calorem, quam prius, non habet tamen naturalem, & ita indiget calore vt naturalis: quoniam igitur omne indigens calore est aratione frigidum, mistum dicitur frigidum vt carens calore naturali: per hoc tamen non stat, quin esse possit calidius, quam prius, calore alieno, & aduentitio; hoc enim & experientia, & ratione, & Aristot. & Galeni auctoritate comprobatur. Experientia docet putrescentia in initio fieri calidiora, quam prius erant; aceruus enim tritici quando incipit putrescere, fit calidior; sic aceruus lætaminis in principio putrefactionis adeo incalescit, vt imposita qua gallinarum foveæ non minus, quam calor gallinæ, ita vt inde pulli nascantur: huius autem duplex est ratio; vna, quam paulo antea tetigimus, quoniam ex calidi externi actione necesse est vt mistum reddatur calidius; altera, quia etiam absque externi caloris consideratione calor internus exiens fit maior, id est, apparet maior, quia fit sensilior: in illa namque elementorum commixtione, & contrariarum qualitarum contempatione, atq; amicitia videtur quodammodo contraria contrariam abscondere, ita vt neutra distincta sentiatur; sed dum vna contraria abiungitur ab altera, sensilior fit; proinde videtur maior, præsertim quando ex eundo transit ab internis ad externa. ex hoc autem sumi potest ratio differentiarum inter qualitates, quæ vocari solent à medicis actuales, & potentiales, seu virtuales: dicunt enim, vinum & piper habere frigus actuale; sed calorem

*Al
des*

*Qua
tes
ales
Seri
les.*

rcm

rem virtuales, tactu enim sentiuntur frigida, sunt tamen maxime calefacti uascuius discriminis rationem quam ego saepe à pluibus medicis quaesierim, nunquam tamen ab aliquo intelligere potui, ipse autem arbitror eam sumi posse ex iis, quæ proxime dicta sunt: quamuis enim illa plurimum habeant caloris in sua temperatura, is tamen calor absconditus est à contraria qualitate. cui est commixtus; sed si ab aliquo externo calefiant, ut à ventriculo, excitatur etiam calor internus, & ei abiunctus calor externus reddit calorem vnum magnum, & valde sensibilem, ita ut postea illa maiorem ventriculo calorem retribuunt, quam ab eo receperint. Confirmatur autem illud, quod modo dicebamus, per id quod ab Aristotele affirmatur, & ab ipsa experientia ostenditur de humido; par enim ratio est, quum in putrefactione & calidum & humidum educant: quemadmodum igitur illa, quæ putrescunt, sunt in initio humidiora, non quidem noua humiditate; sed quia humidum ab internis ad externa educunt, & à siccis abiunctum fit sensibile; ita exiens calor ad externa rei putrescentis sensibilior fit: illud igitur quod putrescit, in initio ut humidus est secundum Aristot. ita etiam calidus; in fine tamen frigidum, & siccum fit, propter totius caloris, ac fortius humidi euaporationem. Hoc etiam testatur clare Aristoteles in 20. problem. part. 2. dicens; necesse est ut id, quod putrescit, fiat calidissimum, id est, ut magnum calorem suscipiat propter propriis caloris incrementum à calore ambientis. Et in 3. part. problem. 5. inquit, calorem naturalem quandoque extinguunt ob excessum ab externo calore acceptum, ut in illis, qui à Solis ardore vruntur, & in ebriis, qui quandoque ob magnam ebrietatem tremunt; tremor enim ille prouenit à frigore, quoniam in illis calor naturalis est imminutus ex nimio excessu caloris à potu; ex eo enim calor, qui erat naturalis, fit præter naturam, & euaporat; certum autem est illis ebriis in principio magnum esse calorem, sed dum desinit esse naturalis, euaporat, & corpus frigidum relinquit. Galenus quoque in lib. secundo de Temperamentis, cap. 6. inquit illa, quæ putrescunt, calidiora fieri adscititio calore, proprio autem frigidiora. Hoc igitur modo intellecta opinio Alberti est rationi & experientia, & Aristot. consentanea; quum negari non possit putrescentia omnia in principio fieri calidiora, neque per hoc fiet quin dici possint frigida ratione caloris naturalis, quo destituuntur. Argumentum igitur, quo illi aduersus Albertum vtuntur, facile soluitur: fit enim putrefactio ex imminutione caloris ut naturalis, quia desinit esse naturalis, & postea etiam separatur à misto; sed simul etiam fit ex intensione caloris prout absolute est calor.

A *Declaratio illorum verborum, in vno quoque humido, in definitione putredinis. Cap. X.*

Hactenus ea, quæ ad ambientis calorem, & ad naturalis caloris corruptionem pertinent, declarauimus; restat ut verba illa [*in vnoquoque humido*] perpendamus; dubitare namque non absque ratione possumus, an per hæc intelligat Aristot. humidum naturale, an omne humidum indistincte, seu naturale, seu aduentitium: quem enim dicat *vnoquoque* videtur omnem calorem amplecti, non solum naturalem, attamen sequentibus verbis videtur hæc interpretari, quando subiugit [*ex vnto enim proprio calido, coeuaporat quod secundum naturam est humidum*] intelligit ergo solum humidum naturale; ideo solum hunc omnes interpretes receperunt, ut Aristot. dicens [*in vnoquoque humido*] intelligat omne humidum naturale, non omne absolute. Sed hæc interpretatio mihi non parum dubia est, potuisset enim Aristot. in definitione quoque dicere, in humidum naturali, si voluisset; cur igitur postea dicit, quod secundum naturam est humidum, in definitione vero dicit, vnum quodque humidum? Mihi quidem videtur huius rei declaratio sumi posse ex cuiusdam dubii solutione, quod à nemine vidi fuisse consideratum: videtur putredo esseeductio non solum humidis naturalis, ex quo tanquam ex materia constat ipsa misti substantia, sed etiam humidis aduentitiis, à quo non fit coniunctio partium; videmus enim ligna arida in ædificiis diutissime seruari sine putredine, & multis seculis manere illæsa; ea tamen, si madefiant, & externo humore humectentur, facillime putrescunt ex illa humectatione; videtur igitur putredo esseeductio etiam humidis aduentitiis: hoc tamen non est consonum rationi; quia si putrefactio est interitus contrarius generationi misti, debet esse dissolutio misti in humidum & siccum naturalia, ex quibus genitum est, & constat, sed non euaporatio humidis aduentitiis, quod substantiæ pars non est. Si bene dubium hoc consideremus; nulla esse potest alia eius solutio, nisi hæc: calor (ut iam diximus) non ita corrumpitur, ut prorsus intereat, sed corrumpitur illi misto, quoniam ab eo recedit; atqui recedere non potest calor sine proprio interitu, quum accidens idem numero non possit deserere proprium subiectum, & migrare ad aliud; necessaria ergo est calori substantia humida, in qua resideat, si debeat educi, sic enim cum substantia humida tanquam vehiculo calor euaporat: in lignis ergo aridis nulla est humiditas nisi naturalis, & ea quidem modica, per quam coniunctæ sint partes, quæ dicitur humiditas oleosa, cuius signum manifestum ab Alchimistis ha-

Communis expansio.

Dubium.

Solutio.

fitis ha-

his habemus, nulla enim res est ita sicca, & arida, vt ex ea ipsi oleum non educant, hoc autem educto remanet pulvis inconiunctus, quia separata est illa humiditas, qua fiebat partium conglutinatio; quum igitur hæc interna, ac naturalis lignorum humiditas difficillime extrahatur, ideo ligna arida non facile putrescunt, quia non potest calor solus euaporare sine substantia humida; at si eadem ligna extraneum aquosum humorem imbiberint, facile putrescunt, quia ille satis est vt possit cum eo tanquam vehiculo calor naturalis educi, à calore ambientis; educationem autem proprii caloris insequitur proprii quoque humidi educatio, & separatio à sicco; quum enim proprio naturali calore destituatur mistum, ita vt proprium humidum non habeat amplius calorem, à quo contineatur, dissoluitur, & fit separatio humidi naturalis à sicco, quæ est putrefactio. Sunt igitur in lignis illis considerandæ ac distinguendæ hæc duæ humiditates; vna aduentitia, altera naturalis: aduentitiæ quidem educatio, seu euaporatio non est putredo, nisi cum ea calor naturalis educeretur, sed ea est solum occasio putredini, quia offertur calori vt vehiculum, cū quo calor educatur; hæc igitur aduentitiij humoris educatio non est putrefactio, sed est conditio, sine qua tunc calor lignorum naturalis non extraheretur; sed putrefactio est alterius propriæ humiditatis educatio insequens educationem caloris naturalis; aliquæ autem res adeo abundant humido naturali, vt eo solo sine alio aduentitio humore sint aptissimæ ad putredinem, vt caro, iac, & alia multa, in quibus hæc humiditatis distinctio locum non habet, seu nullum momentum facit. Aristoteles igitur in definitione dixit vniuersè [*in Sinoquoque humido*] vt omne humidum complecteretur quod sit vehiculum calori ad educandum, siue sit naturale, siue aduentitium: non enim deuota.æ per hæc verba voluit illud humidum, cuius à sicco separatio putredo est, sed conditionem subiecti putrescibilis, sine qua calor naturalis non educeretur; quia non datur hæc proprii caloris corruptio, nisi in corpore humido, id est, habente aliquam humiditatem siue propriam, siue aduentitiā: patet igitur verba illa non ipsam putredinis essentiam significare, quæ est proprii humidi euaporatio; sed solum subiectum putrescibile; nam ita communiter acceptum humidum non est illud, cuius à sicco separatio sit putredo, essentia autē putredinis subintelligitur, quia constituta naturalis caloris corruptione, iniequitur necessario separatio humidi naturalis à sicco; idque Aristoteles ipse ibidem postea declarat dicens [*ex parte enim proprio caloris coeuaporat quod secundum naturam est humidum*] hæc igitur quam diximus, est ratio cuiuslibet

A primatum humidum naturale tantummodo, prius vero in definitione vniuersè dixerit [*in Sinoquoque humido*] complectens etiam aduentitium: vnde patet sequentia illa verba [*coeuaporat quod secundum naturam est humidum*] non esse declarationem illorum [*in Sinoquoque humido*] sed ipsius essentia putredinis, quæ in definitione continebatur implicite in iis verbis [*corruptio proprii caloris naturalis caloris*] vult enim postea expresse nos admonere in hac corruptione proprii caloris inclusam esse coeuaporationem humidum naturalis, quæ ex necessitate illam consequitur.

B An detur alia putredinis species, quæ sub definitione prædicta non contineatur, opiniones aliorum. Cap. XI.

D E finitione putredinis declarata, considerandum est, an hæc omnem præteritum putredinis modum comprehendat, an alia putredinis species detur, quæ hac definitione non contineatur, vt nonnulli recentiores existimauerunt; non Thomas Erastus, & Archangelus Mercenarius, quum in hoc consenserint, duas esse putredinis species, quarum alteri tantum competat definitio prædicta, alteri vero nequaquam, in his tamen speciebus statuendis disenserunt, & inter se acerrime controuersiati sunt, vt in eorum iteratis disputationibus ac certaminibus editis videre est. Quoniam igitur noui ab utroque dogmata hæc de re introducta sunt, & Aristot. attributa, non erit ab re i eorum sententias aliquantū expendamus. Putauit Erastus duas duarum diuersarum putredinum definitiones ab Aristotele afferri in initio quarti Meteorologici, vnam priorem in contextu tertio, alteram vero posteriorem in texto: priorem quidem dixit mitti, quatenus mistum est, naturalem interitum, proinde vero contrariam generationi misti, quum sit eius dissolutio in elementa, ex quibus genitum est; & omni misto necessarium, nisi prius contingat vt aliquo violento interitum mistum pereat: ideoque iure vocari ab Aristotele interitum naturalem, quia fit ab interno principio: non enim à calore externo, sed potius ab interno & naturali, siquidem proprius misti calor tandem absumit humidum naturale, quod illi pabulum est, quo fit vt ipse quoque calor naturalis pabulo destitutus tandem marcescat: hanc igitur putredinis naturalis, inquit Erastus, definitionem afferri ab Aristot. talem, putredo est finis interitus naturalis misti quatenus mistum est. Alteram vero posteriorem putredinis peciem dixit violentam esse & morbosam, sicq. à principio externo, nempe à calore ambientis, & vocari ab Arist. interitum secundum partem: quia per hanc non dissoluitur proprium mistum in elementa, sed in aliud mistum mutatur: huius definitionem eam esse inquit, quam

Expositio
tio pro-
pria.

ab Aristot. in 6. libr. illo context. traditam nos iam abunde declarauimus, hanc scilicet, putrefactio est corruptio proprii & naturalis caloris in vnoquoque humido a calore ambientis; hac definitione, ait Erastus priorem putredinis speciem contineri, quæ à proprio calore sit, non ab alieno, sicut non est violenta, sed naturalis, Mercenarius vero anto longe diuerso modo duas putredinis species statuit, priorem enim dixit esse illam, quæ in 6. contextu definitur ab Aristot. & est corruptio proprii caloris in vnoquoque humido à calore ambientis, quæ Erasto sit posterior species, quare in hac non dissident: quæ etiam ab Erasto dicta est secunda species putredinis, eadem est, quæ prior à Mercenatio est posita, præterquam quod hanc negauit Erastus vocari naturalem, putauit quæ ab Aristot. in context. 3. appellari interitum, secundum partem; Mercenarius vero naturalem esse ait, & ab Aristot. in context. 3. ita appellari, & esse interitum secundum totum, non secundum partem, ita ut de vna eadem putredine loquatur Arist. in 3. & in 6. context. Alteram vero putredinem inquit esse illam, quæ ab Arist. in context. pauca verbis tangitur, & vocatur interitus secundum partem, & elementis competere dicitur excepto igni: hanc inquit non esse corruptionem proprii caloris à calore ambientis, sed esse potius quandam corporis impurationem propter admixtionem corporis alieni, quam Arist. vocat separationem à natura, hoc est, recessum quendam à natura naturali, qui non est omnino interitus rei; ut quando acri commiscetur halitus fumo, unde dicitur aer putrescere, quia recedit à sua naturali constitutione, sic quando aqua eodem modo, hanc rationem aqua accendens commiscetur, dicitur aqua putrescere; ita ut elementis non competat illa putredo, quæ est proprie caloris corruptio a calore ambientis, sed hæc posterior, quæ est impuratio quædam ab alieni corporis admixtione. Ad hanc de secunda putredine sententiam comprobandam vltus est Mercenarius duobus argumentis. Vnum est, duo elementa, terra & aqua, nullum habere proprium calorem, ergo non sunt obnoxia illi putredini, quæ est proprii caloris corruptio. Alterum est: si tali putredine elementa putrescerent, redirent potius in suam puritatem, & naturalem simplicitatem, quam recederent à natura; quia putredo est dissolutio in elementa, & misti in simplicia; consequens tamen aduertitur Arist. qui vult elementa ita putrescere, ut à sua natura recedant. Cæteri vero omnes interpretes Arist. & Græci, & Latini, & Arabes, vnam tantum putredinis speciem agnouisse videntur, quæ ab Erasto posterior, à Mercenatio autem prior putredinis species appellata est, & cuius definitionem nos habentis declarauimus; ita ut communium quæ-

A mniium consensione omnis putredo sit corruptio proprii caloris à calore ambientis, nec deturaturius putredinis modus quem hæc definitio non complectatur: igitur & ea, quæ ab Erasto prior adducta est, & ea, quæ à Mercenatio posterior, ipsorum inuenta fuisse videntur; quæ à nobis consideranda sunt, ut intelligamus, quænam, & qualis illa putredo sit, quæ ab Arist. vocatur interitus secundum partem, & elementis quæque attribuitur, & an definitione illa, quam declarauimus, comprehendatur: certum enim est illa Arist. verba & Erastum, & Mercenarium ad excogitandam aliam putredinis speciem induxisse.

Dictarum opinionum confutatio, & argumentorum solutio. Cap. XII.

E G O verò quum à communi interpretum sententia non recedam, qui putant vnam tantummodo esse putredinem, eius definitionem est à nobis declarata, proinde errasse Erastum in priore ab eo inuenta putredine existimem, tum Mercenarium in posteriore; aliqua breuiter aduersum vtramque sententiam adducam. Quod ad Erastum attinet, eius error satis manifestus est: nam si duæ sunt putredines, vna naturalis, altera violenta, conueniens fuit ut Aristot. de naturali putredine fusius, quam de violenta, ac diligentius loqueretur; tamen de violenta longe plura dixit, & eius definitionem exactissimam attulit; eamque postea longo sermone declarauit; de naturali autem admodum pauca dixit in solo tertio context. imo huius nullam definitionem adduxit: quod enim Erastus dicit, eam ita definiti, putredo est finis interitus naturalis, id nulla ratione admittendum est; nam in definitione accidentis perfecta duo exprimere oportet, tum essentiam ipsius, tum causam, propter quam est; quorum neutrum iis verbis exprimitur: quod enim essentia non exprimitur, manifestum est; quia dicere finem interitus naturalis est dicere quandam respectum ad præcedentia, & conditionem quandam communem; sed non est dicere, in quoniam ipse putredinis natura, & essentia sit constituta, & quidnam ipsa secundum se sit: causa vero huius putrefactionis est secundum Erastum calor naturalis absorbens proprium humidum, huius tamen nulla in ea definitione fit mentio, quum tamen omnino faciendum fuerit: quod enim dicit Erastus eam subintelligi, vanum est; quomodo enim potest subintelligi, si nota non est; & quomodo potest esse nota, si ab inuio primi Phisic. auscultationis ad hunc vsq; locum nusquam fuit ab Arist. declarata? dico præterea falsum omnino hoc esse, quod Erastus putredinis naturalis causam esse asserit, nempe proprium misti calorem ali humido proprio, & ipsum absorbere tanquam pa-

Opinio Scra.
Confutatio opin. Erasti.

bulum;

bulum; de solo enim calore animali id verum est, propriumque est animatorum, ut eorum calor humido naturali nutriatur, ipsumque tandem absumat, quæ est viuientis mors per ultimam resolutionem, naturalis appellatur & in hoc recte carpit Erasum Mercenarius, licet nullam huiusce discriminis rationem adducat: ego vero hanc esse puto rationem, quod calor naturalis dupliciter accipi potest, vno modo pro sola qualitate, altero modo pro subiecto quali sicuti solent medici nomine caloris naturalis vitales spiritus intelligere, qui sunt primum subiectum caloris animalis: igitur quando dicimus calidum nutrir humido tanquam pabulo, non possumus simplicem qualitatem intelligere; non potest enim humiditas in calorem verti, sed potius destruitur à calore, quoniam nutrir aliquo est vertere illud in suam substantiam; sic enim dicimus ignem ali combustili, id est, illum vertere in ignem: in animantibus igitur calorem vesci humido ut pabulo non potest intelligi de calore accepto pro qualitate, sed accepto pro spiritibus vitalibus, qui continue nutriuntur, dum vertunt humidum in suam substantiam; hæc autem humidi consumptio, & ex consumptione nutritio, non fit, nisi ex actione substantiæ calidæ in aliam substantiam humidam; proinde non habet locum, nisi in corporibus heterogeneis, quæ constant ex partibus diuersarum naturarum, & diuersarum temperierum; alia namque est natura spiritus, alia sanguinis, alia carnis, alia ossis, dicere igitur possumus carnem nutrir sanguine, & spiritus nutrir humido in eorum substantiam conuerso, & hac ratione nutrir calorem naturalem, id est, conseruari per conseruationem spirituum: ast vbi vna & eadem est substantia homogenea calorem habens, & humiditatem naturalem, nihil est vanius, quam dicere calorem ali per consumptionem humidi naturalis: vna enim est natura, ac temperies misti homogenei, quare non potest agere in seipsum: adde quod calor in nutritione non agit nisi per mediam calcificationem, ergo oporteret idem mistum calcificare seipsum, quod dicendum non est; sic enim esset simul calidum & non calidum, & actu & potestate secundum idem, quod ne imaginabile quid est. Præterea si hoc verum esset, eum mista inanimata egerent sumptione alimenti externi pro consumpti humidi restitutione, hoc tamen nemo vnquam dixit: videmus enim multa mista sine vilo assumpto alimento diutissime durare, ut metalla, & lapides, & oleum; in his ergo nulla proprii humidi consumptio fit. Dicendum ergo est calorem temperaturæ in misto continere, & conseruare humidum sicco iunctum, tantum abest ut abimatur ac perimat: ideo recte dicit Albertus calorem misti, dum agit ut naturalis, conseruare humidum, nec sinere elabrac diffuere: non est ergo Arist.

A tribuenda hæc opinio, quæ omnino repugnat veritati: & miror quomodo Erasus in tantum errorem lapsus sit, quum præsertim modus ille loquendi Aristotel. non possit definitionem significare; potius enim denotat quæ corruptio sit putredo, quam quid sit; & sententia Arist. est, quod illa putredo, quæ est interior naturalis, & oppositus generationi misti, fit à calore ambientis, ea que definitur in context. 6. illius libri, ut est omnium interpretum opinio, quam tucur B recte Mercenarius contra Erasum. Possumus autem aduersus eum considerare etiam verba Arist. in context. 4. quando dicit [*quare humida primum, deinde sicca eadem fiunt illa, quæ putrescunt*] nam secundum Erasum dicere oportet mista semper magis exiccari, si semper calidum absument humidum: igitur quomodo dicit Arist. putrescentia fieri primum humida, deinde vero manere sicca: vidit hanc difficultatem Erasus, & illa verba ita est interpretatus: mista C putrescentia habent in principio humorem, & humida sunt, tandem vero toto consumpto humido remanent arida. Sed hæc non est conueniens interpretatio, quia non dicit Arist. ea esse humida, sed fieri humida ob ipsam putrefactionem, quum ante putrefactionem non essent humida, siquidem per educationem humidi ad superficiem, in extrema parte redduntur humida in initio putrefactionis. Sed non recte etiam diceretur omnia mista esse humida: quamuis enim omnia mista habeant humorem in sua missione, non ob id omnia denominantur humida; etenim non fit denominatio, nisi ab excessu; ut lignum aridum vocamus siccum, non vocamus humidum, licet aliquid habeat humidum in sua missione: aliud ergo est dicere omne mistum habere in se humiditatem, aliud est dicere omne mistum esse humidum: nam illud quidem verum est, sed hoc est falsum. Mercenarius quoque in secunda ab eo adducta putredine, quam secundum D partem vocauit, deceptus est. Primum quidem non est verum id, quod ait, hanc esse elementorum propriam putredinem: nam modus loquendi, quo Arist. in eo 5. cont. vtiur, significat hanc mistis quoque competere; inquit enim [*proprie dicitur putrefactio in iis, quæ secundum partem intereunt*] postea vero subiungit [*quapropter & putrescunt alia omnia excepto igne*] & ita colligit tria quoque elementa hoc modo putrescere: non ergo solis elementis hanc putredinem F attribuerat, nam dictio coniunctiua indicat eam aliis quoque competere præter elementa; hoc autem postea manifestum fiet, quum declarauerimus quid sit hæc putredo, quæ secundum partem dicitur. Sed ipsamet Mercenarius de hac putredine sententia videtur esse absona rationi, neque Arist. attribuenda: nam si putrescere elementa dicuntur per alieni corporis admissionem, quod recedat à sua naturali puritate; ergo illa tria

la tria elementa sunt semper putrida, semper enim sunt mista, & absque naturali simplicitate: falsedo enim maris indicat misionem cum halitu terreo, & in aere semper sunt halitus à terra ascendentes, vel saltem frequentissime; terra quoque in extrema saltem parte, & à centro remotiore apparet humefacta, & cum aqueo humore commista, attamen nec totam aquam maris vocamus putridam, nec terram madefactam, nec aerem per vaporum commisionem putrescere dicimus: non igitur in hac commisione cõsistit natura putredinis, ita vt quicquid habet alienum corpus sibi commistum, ea ipsa ratione dicatur putridum: id quidem verum est, talem commisionem in elementis esse putredinis causam, sine qua non, quia nisi essent mista, non putrescerent; sed tali commisione posita non necessario ponitur putredo, causa enim est vt sint putrescibilia, sed non vt sint putrida; sic autem & cetera mista non semper putrescunt, sunt tamen semper putrescibilia, quum sint mista. Præterea verbis Aristot. aptari hæc sententia nullo modo potest, qui in eo loco de tali commisione ne verbum quidem facit: erat tamen omnino exprimenda, si in hac ipsa conditione hæc secunda putredo constituta est. Arist. autem nihil aliud dicit, nisi aliqua secundum partem putrescere; at hoc quomodo significare possit commisionem cum alio corpore, ego quidem imaginari non possum, est enim absque rationi, & incongrua hæc interpretatio; at (inquit Mercenarius) declarat hoc Aristot. quando subiungit [*quum separata fuerint à natura*] per talē enim commisionem elementa remouentur à sua naturali cõstitutione: sed hoc reuera nihil est, quia separari res à sua natura pluribus modis possunt, non hoc vno, quem ipse ponit; nã & quando elementū mutatur in aliud elementū, separari dicitur à sua natura; & quando etiam alteratur contraria qualitate, vt quando aqua calefit, separari modo aliquo dicitur à sua naturali affectione: nihil ergo in verbis Aristot. est, quod determinate cum extraneo corpore commisionem significet, quum præsertim neque in præcedentibus de hac quippiam dixerit, neque in sequentibus dicturus sit: hæc igitur huius secundæ putredinis conditio apud Aristot. non legitur, quum tamen fuerit omnino exprimenda, si per hanc secundam putredinem distinguenda est ab altera prior. Restat vt argumenta ab his adducta soluamus. Erastus quidem pro sua opinione de prior putredine non alio argumento vsus esse videtur, quam consideratione verborum Aristot. in cont. 3. illius lib. 4. nempe quando Aristot. dicit eam esse naturalem corruptionem, & vere contrariam generationi misti: sed ad hæc iam patet responsio ex his, quæ de eius loci vera intelligentia diximus: cõtraria enim vocatur generationi misti, quia est misti dissolutio in elementa; naturalis autem dicitur, non quod fiat ab interno princi-

A pio, fit enim à calore ambientis, sed quia fit secundum legem naturæ de modo, quo debeat interire mistum quatenus mistum est. Ad primum Mercenarij dicimus, terram & aquam, si simplices esse statuuntur, & omni penitus calore carētes, vtique non posse putrescere; attamen putrescere, quoniam aliquem habent calorem, si non naturalem, saltem aduentitium; is enim (vt aliqui recte dicunt) si vere intrinsecus non est, est saltem intrinsecatus, & facit vt elementum sit aptum putrescere. Ad secundum dicimus, totum esse concedendum: nam si fieri posset vt aqua perfecte putresceret, dissolueretur aqua in elementa simplicia, proinde impura in puriorem; sed quia id fieri non potest, ideo non fit perfecta dissolutio in elementa: cur autem fieri non possit, postea declarabimus, quando veram sententiam de hac secundam partem putredine profecerimus; vbi etiam ostendemus terram non modo secundum partem, sed etiam perfecte putrescere posse. Vt cum que sit, semper putredo est corruptio rei putrescentis siue perfecta, siue imperfecta: ideo si putrescit elementum, putrescit quatenus mistum est; idque si perfecte in simplicia dissoluatur, non negamus impurum ea ratione resoluī in purum; si vero non perfecte dissoluatur, id non euenit, sed adhuc remanet aliquid impurum: hoc tamen à nobis postea magis declarabitur.

D *Aliorum sententia de putredine secundum partem, & earum confutatio.*

Cap. XIII.

R Ectius igitur alij senserunt, qui dixere vt nam tantum esse putredinem, quæ est proprij caloris corruptio à calore ambientis; ita vt eiusmodi sit tum illa, quæ in context. 3. 4. Meteorolog. dicitur esse interitus naturalis, & vere contrarius generationi misti; tum illa, quæ in context. 5. vocatur interitus secundum partem. Sed antequam veram de hac re sententiam, ac mentem Aristotelis declaremus, non erit ab re, si plures aliorum sententias de putredine secundum partem breuiter expendamus; quia licet in eo omnes consentiant, quod hæc non sit alia putredinis species, variis tamen modis hunc secundum partem interitum intellexerunt. Plures Latini considerantes Aristotelem ibi dicere ea, quæ secundum partem intereunt, esse separa-

F ta à sua natura, de elementorum tantum putredine eum loqui existimauerunt, & dicere ea separari à sua natura, quando ob commisionem aliorum corporum substantiæ dicuntur à sua naturali puritate recedere, fiuntque apta ad putrescendum; non enim putrescerent, nisi essent mista, quum putredo sit dissolutio misti in simplicia: sensus ergo verborum Aristotelis secundum eos hic est: elementa, quando à sua natura recesserunt, id est, quando facta sunt quod-

Ad primū Mercenarij.

Ad secundum.

Latino-rum opinio.

*Confuta-
tio.*

dammodo mista, tunc apta sunt ad putrescendum. Sed hæc interpretatio tum manca, & imperfecta admodum est, quum eorum complures non declarentur cur hæc putredo appellatur secundum partem: tum etiam falsa: quia si modum loquendi Aristotelis perpendamus, non solis elementis attribuit hanc putredinem secundum partem, quemadmodum antea aduersus Mercenarium ostendimus; sed postea etiam demonstrabimus, mistis quoque eam putredinem, quæ secundum partem ab Aristot. dicitur competere posse. Notare autem volo hos in consideranda in elementis mistione, quam dicunt; ubi vocari recessum à natura, minus errasse, quam Mercenarium: ille namq; mistionem, & impuritatem ipsam elementorum formaliter putredinem esse dicebat, quod omnino negandum est; isti vero non formaliter, sed antecedenter, quod quidem verum per se est, sed ab illis Aristot. verbaliter alienum; nam fatemur quidem Aristot. præsupponere elementa esse mista quodammodo, si debeant putrescere; sed negamus hoc significari per separationem à natura. Albertus vero similiter dixit putredinem secundum partem solis elementis attribui, sed rationem quoque adduxit cur dicatur interitus secundum partem, dixit enim putredinem esse mistorum tantummodo: ideoque perfecta mista putrescere perfecte, ac secundum totum; at elementa, quia non sunt perfecte mista sed imperfecte, dici etiam putrescere imperfecte, ac secundum partem. Attamen in hac Alberti ratione manifestum est animum non acquiescere: quamuis enim putredo mistionem præsupponat, aliud tamen est mistio, aliud putrefactio: quod igitur imperfecta in elemento sit mistio, non ob id apparet imperfectam etiam putredinem esse, nisi de ipsa secundum separationem declaratur quomodo sit imperfecta; imo nos per ista ostendimus, tum perfecte mista posse imperfecte putrescere, tum elementa, quæ sunt imperfecte mista, quandoque perfecte putrescere.

*Aliorum
opinio.*

Aliqui putredinem secundum partem intellexerunt de parte quantitatis; ut quando pomi pars putrescit, dum alia partes sunt integræ eam vocant putredinem secundum partem; sic quando in aliqua corporis nostri parte propter vlcus fit senes, eam dicunt esse putredinem secundum partem, nempe secundum corpus nostri partem. Sed hac interpretatione nescio an alia possit crassior ac rudior excogitari; eadem enim est putredinis natura, & conditio, qua totum pomum, & qua pars pomi putrida dicitur: nam si pars pomi in elementa penitus dissoluatur, etiam si ceteræ partes sanæ, & integræ maneant, certum est perfectam esse eius partis putredinem: nec vllum huius discrimen esse, & illud; qua totum pomum putrescit, nisi ratione quantitatis maioris, vel minoris, quæ non facit differentiam in natura putredinis, nec fuit ab Aristot. con-

*Confuta-
tio.*

*Confuta-
tio.*

A siderata. Probabilior videtur quorundam aliorum sententia, qui putarunt putredinem secundum partem tunc dici, quando non tota misti substantia, sed particula tantum tenuiores putrescunt; qualem vini putredinem esse dicunt non enim tota vini substantia putrescit, sed particula tantum tenuiores, & aquosæ, quæ solæ euaporant, non totus humor vini: idque eo argum. cito comprobant, quod illi qui vinum præseruare volunt ne putrescat, coquunt ipsum igni, ut oēs illæ partes aquosæ exhalentur; sic enim vinum à putredine præseruatur. Verum hi videntur quidē propius ad veritatem accessisse, quam alij, sed ab ea tamen aliquantum recesserunt: quum enim omnes putredo fiat per separationem partis à parte, nempe humidum à siccum, non ipsi parti eductæ attribuitur putredo, sed toti misto; non enim putrescere dicimus humidum pomi, sed educi, putrescere autem pomum totum; quando igitur aquosiores vini partes in putrefactione extrahuntur, non illæ dicuntur putrescere, seu vinum totum, licet non secundum totum, quia non totum humidum separatur à siccum: ea igitur sola debet adduci ratio cur aliquid secundum partem tantum putrescat, quod non totum humidum educitur, sed pars eius tantum; at non quod pars tantum aliqua putrescat, nempe illa, quæ educitur; itaque hi in discernenda putrefactione secundum partem non videntur errasse, sed solum in ratione afferenda huius appellationis; toti enim misto est attribuenda putrefactio, non humido educto: ob id falsum est id quod dicunt, non totum vinum putrescere, imo totum putrescit, quia ab omnibus partibus euaporat proprium calidum cum humido; non tamen perfecte putrescit: quare dicendum est vinum totum putrescere putredine imperfecta, & hac ratione dici secundum partem interire. Buccafertus eius dicit Aristot. in eo loco, nec aliam putredinis speciem adducere, nec eandem ut imperfectam, sed absolute de omni putredine loqui, & putredinem vniuersam sumptam declarare, ac dicere omnem putredinem esse interitum secundum partem tantum, nullam autem secundum totum, propterea quod est secundum calidum & humidum tantum, non secundum frigidum, & siccum; nam à calore ambientis extrahitur calor tantum naturalis, & humidum naturale, non extrahitur frigidum & siccum: omnis igitur putrefactio est corruptio secundum partem, quia non est secundum omnes qualitates, sed secundum duas tantum. Hanc sententiam maxime omnium approbat Buccafertus, & eam inueni fuisse Alexandri, quod tamen minime verum est; quum præsertim sit vniuersissima interpretatio, & indigna Alexandro: tum ob rationem prædictam, quia putrefactio non attribuitur soli parti eductæ, sed toti misto, hoc etiam dicitur putrescere & dissolui: tum etiam quia quæra hæc est separatio

quæntia

omnium qualitatum, nam educere calorem non magis est separare calidum à frigido, quam relinquare frigidum separatum à calido, hoc idem de humido & sicco dicendum est: quare hæc sententia est profus recitanda.

Opinio vera de speciebus putredinis, ac de putredine secundum partem.

Cap. XIV.

EGo quum hac in re à communi interpretum sententia arbitrer non esse recedendum, & vnam tantum dari putredinis speciem, vnamque & eandem omnium putredinis definitionem, omnium enim putredo apud Aristotelem est separatio humidi à sicco ex propria caloris corruptione à calore ambientis, etiam illa putredo, quæ ab Aristotele vocatur secundum partem; tamen hoc quoque errasse existimo in hac intelligenda, & falsas esse omnes prædictas eorum sententias, vt modo demonstrauimus; declarandum igitur à nobis est, quænam sit apud Arist. putredo secundum partem, & quomodo hæc ab illa, quæ secundum totum est, distinguere videatur. Sciendum itaque est eam, quam Aristoteles definiunt, putredinem multas recipere varietates ex diuersitate rerum putrescentium, & diuersis earum missionibus, & naturis; quo fit vt diuersis modis putrescere res diuersæ videantur, propterea quod eadem causæ eundem effectum cum aliqua varietate producant ob varias differentias subiectorum recipientium: vt exempli gratia eadem est putredinis natura & conditio, qua putrescit caro, & qua pomum, & qua sterces; varii tamen sunt horum putrescentium odores, & sapes, quæ differentia oriuntur ex diuersitate missionum: sed hæc tamen diuersitas indigna est consideratione, quoniam accidentalis est, nec facit vt hoc magis, quam illud putrescere dicatur; æque enim omnia prædicta dissoluntur tandem in elementa, & nihil ex eis reliquum apparet, nisi terra & fimus, quanquã per diuersa accidentia ad hunc finem perueniunt: aliæ tamen maiores putredinum differentia existunt, quæ considerari meruerunt, quia faciunt vt alia magis, alia minus putrescere dicantur, & alia penitus, alia vero secundum partem tantum interire, vt in memorato loco Aristot. admonet; attamen non sunt ob id diuersæ putredinis species, quia differentia secundum magis & minus non variat speciem, sed potius varios gradus putredinis efficit, vnde aliam maiorem, aliam minorem putredinem appellamus. Summa igitur, & perfecta putredo ea est, qua mistum penitus in elementa dissoluitur, ita vt nihil eis reliquum appareat, nisi terra: hoc modo putrescunt caro, & pomum, & sterces, & alia omnia mista, quæ solida, & per excessum terreæ sunt; euocato enim proprio calore, humidum quoque existens educitur ad externa, ibiq;

A tantum consumitur, ita vt remaneat terra sicca. Sed in illis, quæ fluida, & magno excessu aquea sunt, non fit hæc perfecta, & integra putredo vt in vino; quum enim in eo insit plurimum humidum, & parum sicci, si per sicci quoque; educionem fieri putredo posset, vtique etiam hæc secundum totum facile putrescerent: sed quum siccum euocari à calore nequeat, sed solum humidum educatur, idque ibi plurimum insit, idem non potest educi totum, & à sicco separari; sed primum tenuiores partes educuntur, quia facilior est ipsarum, quam crassiorum educio, vt in putrescente videmus: eius enim ebullitio indicat tenuiores, & aquosiores partes exhalari, ex quibus in superficie vini genitum inspicimus illum situm, qui in omnibus signum putredinis esse solet; attamen non omnino tunc dissoluitur ex illa actione vinum in elementa, quia multo maior in eo inest humoris copia, quum vt educi totus possit, & à sicco separari: hæc igitur putredinem Aristoteles appellat interitum secundum partem; nam mistum quatenus est mistum tunc dicitur secundum totum, & perfecte interire, quando penitus abiungitur humidum à sicco; sed quando hæc separatio non perficitur, tunc mistum quatenus mistum est, secundum partem tantum interire dicitur, & secundum partem dissolui, & (vt inquit Arist.) à natura, & à sua naturali constitutione recedere; vinum. n. putrefactum non omnino interit quatenus mistum, quia non est in elementa dissolutum, tamen si recessit à sua naturali temperie, & modo magis, modo minus, vt postea considerabimus: hæc tamen est eadem putredinis natura, & idem modus, & ab eadem causa proueniens, nempe à calore ambientis; est enim omnis putrefactio educio proprii caloris vna cum proprio humido à calore continentis, vt in vini putredine manifestum est; videmus enim tantum tempore æstiuo vina putrescere, non tempore hyemali, quo aer est frigidus: quod autem de vino exempli gratia diximus, id de alis omnibus intelligi volumus, in quibus non perfecta fiat separatio humidi à sicco, eam enim semper appellandam esse, censemus putredinem secundum partem. Tali putredine dixit Aristot. elementa quoque putrescere vno igni excepto; quatenus enim non sunt simplicia & pura, sed permista, eatenus tria elementa putredini obnoxia sunt: ignis vero non est putredinis capax; tum quia nihil semel patitur commisceri, quum omnia consumat, & in suam naturam conuertat; tum quia calidissimus omnium est, nec datur aliquid ipso calidius: quare interire quidem potest, & mutari à frigido in elementum frigidum, at non putrescere; quia putrefactio est corruptio proprii caloris, non à frigore alieno, sed ab alieno calore proprio rei calore superante, cætera vero elementa sunt apta ad putrescendum, quia sunt per-

Putredo imperfecta in quibus

Cur elementa putrescant.

mista: terra namque habet commistum humorem aqueum, & calorem ingenitum à lumine astrorum: sic aqua habet commistas exhalationes siccas terreas, & calorem similiter ex lumine astrorum acceptum; & aer habet commistas exhalationes tum aqueas, tum terreas, & habet calorem naturalem, qui calore igneo debilior est; ideo sunt apta materia putredini per interni caloris eductionem, & separationem humidam à sicco: videtur autem de his elementis impuris, & sua naturali simplicitate carentibus alterum duorum dicendum esse: aut factam esse in ipsis veram mixturem, & vnionem naturæ; ita vt portio aliqua terræ, licet vocetur terra, quia magno excessu terra vincit alia elementa in ea mixture, non sit tamen terra, sed mistum quoddam; sic etiam aqua, quam appellamus aquam: sic etiam aer; & ita quatenus sunt mista, eatenus esse obnoxia putredini: aut veram mixturem, & naturæ vnionem ibi non esse factam, quod eo magis credo, quum Aristot. in calce libri 1. de Ortu & Interitu dicat mixturem tunc esse, quando nullum miscibilem manet integrum, quod quidem euenit quando nullum nimio excessu alia superat, quo fit vt transeant omnia in naturam quandam mediam, nec remaneat amplius nomen alicuius ex miscibilibus: quoniam igitur in aqua nō est facta perfecta mixtio, quum adhuc & natura, & nomen aquæ seruetur propter magnum aquæ excessum in illa mixture; ideo calidū & siccum, quæ inexistunt, non poterunt quidem dici internæ: & naturales qualitates aquæ, sed tamen ita sunt permixta cum ipsa aquæ substantia, vt totum illud corpus putredini obnoxium reddant; quamuis enim non sint veræ intrinsecæ, sunt tamen (vt bene aliqui dixerunt) intrinsecatæ illi elemento: quod idem dicimus de terra, & de aere: hoc autem confirmatur ex eo, quod in mistis quoque contingere videmus; plurā namque diu durarent sine putredine, sed quia aduenit eis humor aqueus extraneus, is facit vt cito putrescant: licet enim nunquam dici possit ille humor esse illi corpori naturalis, & intrinsecus, est tamen ita intrinsecatus, vt quamuis sit extraneus, per eū tamen res illa facile putrescat, quemadmodum supra considerauimus. Hæc autem sententia de putredine & secundum totum, & secundum partem maxime confirmabitur, si aliquarum rerum putredinem, de qua magis dubitari solet, diligenter considerantes ostenderit omnes putredines ad hanc vnā reduci, & vno, ac eodem modo eas omnes fieri; cum eo tamen discrimine, quod alia penitus & secundum totum putrescunt, alia vero secundum partem tantum. Primum quidem considerandum est, quomodo in tribus illis elementis locum habeat putredo: aqua putrescit, quoniam in situ habet calorem, vt modo dicebamus, debilem tamen, qui vincitur à calore aeris ambientis,

A ideoque educitur; quum autem calor sit accidens, & nequeat migrare de subiecto in subiectum, non potest educi, nisi cum aliqua tenui substantia, in qua inhæreat, eaque est pars aliqua humoris tenuior, quæ ad superficiem aquæ euocata facit ibi quandam teliculam, quæ putredinis signum esse solet non potest autem totum aquæ humidum euocari, quia est plurimum cum pauco sicco, ideo remanet adhuc in aqua plurimum humidum cum sicco terreo, eaque est putredo secundum partem, quia non penitus separatur humidum à sicco; nec videtur hæc putredo dissimilis putredini vini, cuius humor totus separari à sicco non potest ea vna actione, qua putrescere vinum dicimus in illa omnibus manifesta ebullitione, & manifeste etiam cessat, & relinquit vinum iam putrefactum secundum partem; nec tamen negamus materiam illam putridam interire etiam penitus, & in elementa resolui posse, sed id postea fit per aliam actionem, & non nisi per longum tempus; tunc enim nil aliud consideramus; quam illam vnā actionem caloris æstiuū, ex qua remanet vinum putrefactum secundum partem, in illo enim statu imperfectam esse putredinem certum est. Talis etiam esse videtur aeris putrefactio: quando enim permixtum habet plurimum siccæ exhalationis, & vaporis etiam aquei (nam aquæ humiditas putrescibiles maxime res facit, propterea quod humidum, quod in misto vt materia requiritur, aqueum potissime est, sicuti etiam siccum est potissime terreum; hæc enim duo elementa substantiam habent magis consistentem, & humidum aqueum aptius est ad conglutinationem, & vnionem partium misti, quam humidum aereum) potest ab externo calore seu circumdantis ignis, seu ab astris genito educi aeris calor naturalis vna cum aliqua humoris parte, quæ erit imperfecta putredo, & secundum partem dicta, quia totus aeris humor tam proprius, quam alienus non potest ea actione à sicco permixto separari: ideo & ante putrefactionem, & post seruetur nomen aeris, quia non secundum totum est facta illius corporis dissolutio, neque omnis calor eductus est; etenim si remaneat aer, necesse est vt aliquid caloris in eo remaneat: huius autem putredinis signum apparet, quod aer sit turbidus, & situm generat in suppositis illi corporibus, vt in superficie terræ, & arborum, & ædificiorum, ad quæ situs tanquam grauis descendit; ideo quando turbidum, ac densum esse aerem videmus, id signum est putredinis vel præsentis, vel futuræ; indicatur enim permixtio multarum exhalationum, quæ aerem putrescibilem reddunt, præsertim tempore æstiuo, aut verno, nam sine calore superante calorem proprium non fit putredo; purus autem aer, & nulli alii elemento permixtus non posset putrescere sicuti, neque aqua putrida; quomodo enim separari potest humidum

à sicco.

Quomodo
aqua
putrescit.

à secco, vbi nihil est siccū? Partes autem terræ, quæ permistam habeant humiditatem aqueam, & aliquid caloris, possunt putrefieri a calore ambiens educente calorem illum intrinsicatum vna cum illo humido intrinsicato, ex qua putrefactione terra illa fiet humidior, & apparebit etiam in ea situs, sicut in aliis multis putrescentibus: ideo proxime videtur accedere hæc putrefactio ad eam, quæ dicitur interitus secundum totum; quia potest totus educi ille parvus calor, & totus ille parvus humor, ita vt emanet terra pura; eaque erit dissolutio in elementa simplicia: sed non est ignorantum illam putredinem vocari posse & secundum totum, & secundum partem; quatenus enim reuera est perfecta dissolutio in simplicia, eatenus est interitus secundum totum, sed ratione eius, quod apparet, dicitur secundum partem tantum, id est, secundum accidentia; nam & illud quod putrescit, vocatur terra, & id, quod ex putredine remanet, vocatur similiter terra; quare non videtur substantia interuisse, sed solum esse alterata: neque hoc Arist. aduersatur dicenti tria hæc elementa secundum partem putrescere, quandoquidem non dicit ea secundum partem tantum posse putrescere; sed ex eo, quod dixerat, aliqua ita putrescere, vt secundum partem tantum intereant, infert tanquam consequens, tria illa elementa putrescere posse: quia si putredo secundum partem non daretur, sed solum secundum totum, hoc fortasse non intulisset, sed solum terram inter elementa putrescere posse asseruisset. Talem esse puto in corporibus animalium illam humorum putredinem, ex qua febres oriuntur à medicis putridæ appellatæ: sicut enim putrescunt in eisdem excrementa, vt patet ex eorum foetore postquam sunt emissa, ita etiam humores putrescere possunt, sed vt plurimum putredine secundum partem; sicuti vinum, & aquam, & res liquidas putrescere diximus: calefacti enim humores ab aliquo extraneo, vt nomine extranei intelligamus etiam circumstantes animalis partes solidas, & quodcumque aliud extra ipsam humorum substantiam existens consideretur, putrescunt, quia proprius eorum calor, & cum calore humidum educitur; sed quum sint fluidi, vix potest totum ipsorum humidum extrahi, vt dici possit putredo secundum totum, sed pars aliqua humidum educitur, non tota humiditas; quare non est nisi putredo secundum partem: potest tamen aliquis humor ex ingenti putredine exarscere tandem, & (vt aiunt) incinerari, sed id perrarum est; imo nec videtur eousq; vita animalis posse produci, donec tota sit absoluta putredo, sed mortem præuenire necesse est: hoc tamen si concedamus, perfectam quoque, & secundum totum putredinem esse fateamur oportet; id tamen non admodum euenit, sed putrescunt humores secundum partem, nec omnino absoluitur dissolutio in elementa;

A imo etiam coeptam humoris putredinem compefcunt, & cohibent sæpe remedijs medici; humoremq; illum pristinx integritati restitunt, vt asserit Galen. in arte Medicinali in eo cap. quod de communissima intentione curatiua inscribitur; inquit enim concoctione fieri vt humorum putredo cesset, proinde eos alterari manente substantia. Hæc est mea de vtraque putredine opinio: puto enim non duas esse species, sed vnam, ad quam omnium putrescentium rerum putredines reducuntur; hanc autem modo perfectam esse, modo imperfectam, quam Arist. dicit esse secundum partem, patet enim imperfectam putredinem per hoc significari.

An putredo secundum partem sit interitus forme substantialis, an sit mera alteratio, aliorum sententia, & argumenta. Cap. XV.

Ceterum vt melius hæc secundum partem dicta putredo intelligatur, alia non parui momenti difficultas nobis expendenda proponitur quæ inter aliquos eruditos viros agitata est, qui in hoc consentientes, quod hæc secundum partem putredo sit alia putredinis species, fiartamen hæc quoque à calore ambiens, acerrime disputant, an sit in solis qualitibus alteratio, an potius sit interitus forme substantialis rei putrescentis; habet autem locum quæstio hæc etiam secundum nostram opinionem; quum enim dicamus, putredinem secundum partem non esse aliam putredinis speciem, sed eandem quando imperfecta est, opportuna admodum est quæstio, an per hanc imperfectam putredinem intereat forma misti, & aliud mistum generetur, an maneat eadem forma, & in solis accidentibus sit facta mutatio: nec indigna per se consideratione hæc res est, an vinum putrefactum differat specie à seipso iâ integro, an non differat; cerum enim est non differre specie, si forma substantialis seruata esse dicatur. Thomas Erastus efficaciter tueri contendit hæc secundum partem putredinem esse interitum forme substantialis, & quatuor argumentis vtitur. Primum considerat verba illa Arist. [quum separata fuerint à natura] quæ significant, illa, quæ ita secundum partem putrescunt, recedere à sua natura, atqui natura est forma, ergo vult Aristostel, hæc suam formam amittere. Præterea hanc vocat corruptionem, non solum let autem alterationi tribuere nomen corruptionis, præsertim vero hoc non debet facere in illo initio 4. Meteorologici, in quo de misti generatione, & interitu substantiali sibi agendum proposuit; non potest igitur intelligere, nisi forme substantialis interitum; sed vocat interitum secundum partem, quia non est dissolutio misti in elementa, sed est mutatio misti in aliud mistum diuersæ speciei; putauit enim

Erasti opinio.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Eraſtus putredinem ibi in 6. context. definitam non eſſe diſſolutionem in elementa, ſed eſſe mutationem miſti in aliud miſtum & hac ratione dici putredinem ſecundum partem. Tertio Ariſtoteles dixit tria elemēta eſſe materiam igni, non ignem illis, at hoc falſum eſſet de mera alteratione, ſiquidem ignis quoque alterari poteſt ab aliis elementis, proinde eſt illis materia alterationis; ergo loquitur Ariſtoteles de mutatione ſubſtantiali. Tandem argumentum ſumit ex illis ſignis, quibus Ariſtoteles definitionem putredinis poſtea confirmat; inquit enim excunte calido, humidum quoque coeuaporare, hoc autem ſubſtantia deſtructionem ſignificat; inquit enim animalia generari ex iis, quæ putreſcunt, atqui animalia formam habent nouam, & diuerſam à forma miſti putreſcentis, ergo vult Ariſtoteles in hac putredine formam ſubſtantialem interire. Mercenarius vero hoc negat, & inquit eſſe alterationem tantum: quod oſtendit ſtatuto illo fundamento, quod hæc ſecunda putredo nil aliud ſit, quam corporis extranei cum elemento commiſtio, & ipſius elementi adulteratio quædam, hoc enim conſtituto nil aliud reuera dici poteſt: ſed quia nos iam hoc fundamentum ſuſtulimus, & oſtendimus hanc putredinem fieri à calore ambientis, non eſt quod cum eo amplius hac de re loquamur. Nonnulli vero alii recentiores, qui de putredine aduerſus Eraſtum ſcripſerunt, præter cætera in hoc quoque conati ſunt Eraſti ſententiam impugnare; & oſtendere hanc ſecundam putredinem non eſſe interitum formæ ſubſtantialis, ſed eſſe meram alterationem, & in ſolis, accidentibus mutationem: quum enim ipſi quoque exiſtinauerint hanc ſecundam putredinem ſpecie diſtingui ab altera priorē, hanc huius differentia rationem attulerunt, quod prior putredo eſt ſubſtantia miſti perfectus interitus, hæc vero eſt mutatio in ſolis accidentibus ab eadem tamen cauſa proueniens, nempe à calore ambientis. Ad hanc igitur ſententiam aduerſus Eraſtum probandam ſumpſerunt argumentum ex verbis Ariſtotelis, qui in contextu quinto quarti Meteorolog. hanc putredinem vocat interitum ſecundum partem: ſic autem appellare ſolet illam generationem, & corruptionem, quæ eſt ſecundum accidentia tantum, & à noſtris vocatur ſecundum quid: hoc aperte legimus in contextu decimo tertio primi libri de Ortu & interitu, vbi inquirendam proponit cauſam perpetuitatis generationis, tum illius, quæ dicitur ſimpliciter, tum illius, quæ ſecundum partem. In 2. etiam context. 4. Meteorolog. dixit Ariſtoteles: ſi actiue non dominantur paſſiuis, ſecundum partem quidem inquinatio, & inconcoctio ſit, at ſimplici generationi maxime opponitur putrefactio: patet autem inconcoctionem eſſe in accidentibus mutationem: ideo ſecundum partem ibi ſignificat ſecundum accidentia, hinc enim ſit vt inconco-

ctio generationi miſti non maxime opponatur, ſed potius putrefactio. Addere etiam nos in confirmationem poſſumus teſtimonium Ariſtotelis in 1. cap. 2. Poſter. vbi diſtinguens quæſtionem ſimplicem, an ſit, à quæſtione complexa, quod ſit, dicit per illam quæri rem ſimpliciter, & ſecundum totam ſuam ſubſtantiam, per hanc vero quæri ſolum partem: atqui per hanc quæritur inhærentia accidentis in ſubiecto: ergo ſecundum partem apud Ariſtotelem idem ſignificat, quod ſecundum accidentia. Præterea (dicunt illi) videmus quandoque elementa, & aliqua miſta ita putreſcere, vt non amittant formam ſubſtantialem: putreſcit enim vinum adhuc remanens vinum, & ſeruans nomen, ac definitionem vini: ſic putridam aquam adhuc vocamus aquam: experientia ergo declarat, hanc ſecundam putredinem eſſe in ſolis accidentibus alterationem.

C *Propria ſententia, & prædictarum conſtatio, & argumentorum ſolutio.*
Cap. XVI.

E G O huius rei difficultatem conſiderans tandem in hanc ſententiam deueni: relictis his duabus opinionibus extremis, tertiam mediam accipiendam eſſe; vt dicamus in hac imperfecta, & ſecundum partem dicta putredine neque neceſſarium eſſe vt forma ſubſtantialis intereat, quod putauit Eraſtus, neque eſſe neceſſarium vt ſeruetur, quod alii eius aduerſarii aſſeruerunt; dicimus enim omnem putrefactionem quæ ad diſſolutionem in elementa non perueniat, vocari ab Ariſt. imperfectam, & ſecundum partem: in hac tamen dari gradus, vt aliqua ita leuis ſit, vt res alteretur ſolum ſecundum accidentia, forma vero ſubſtantialis non intereat, aliqua etiã ſit maior, qua ſubſtantialis forma perdat, nec tamen in elementa diſſolutio fiat, ſed mutatio miſti in aliam miſti ſpeciem videmus enim quandoque vinū leuiter putreſcere, nec deſinere eſſe vinū, quia quando putredinis initium animaduertimus, & aliquo remedio calore cohibemus ne euaporet, nec pergere putredinem ſinimus, non eſt facta in vino mutatio, niſi in accidentibus, proinde non deſinit eſſe vinum; ſic quando putreſcere incipit in venis ſanguis, poteſt adhibitis remediis reprimi illa putrefactio, ita vt ſanguis priſtinae ſuae naturæ, & integritati reſtituatur; quod quidem fieri non poſſet, ſi forma ſanguinis interuiſer; nam ſecundum Ariſtotelem compoſitum, quod perit, nunquam idem redit. Contra etiam poteſt eiufq; progredi putrefactio, vt forma ſubſtantialis perimatur, & vinum non ſit amplius vinum, niſi æquiuoce ſicuti quando eadauer hominem eſſe dicimus; ſic etiam ſanguis poteſt ita putreſcere vt non ſit amplius ſanguis, ſed factus ſit humor putridus: cui quoque non poteſt animal amplius viuere: & hos putres-

Tertium
argumentum.

Quar-
tum ar-
gumen-
tum.

Mercena-
rii opi-
nio.

Aliorum
recentio-
rum opi-
nio.

Primum
illorum
argumē-
tum.

Se
du
g^a
tu

Im
ſe
tre
plu
ſun
du

putredinis gradus optime norunt medici, qui in febribus putridis hanc differentiam notare confueverunt, vt in alia maior, in alia vero minor putredo fiat; ytroque autem modo vocatur putredo secundum partem, quia siue destructa sit misti forma, siue seruata, dummodo non sit facta in elementa dissolutio, non potest perfecta putredo vocari, neque est interitus contrarius generationi misti: & huius appellationis duplex afferri ratio potest, vna est, vocatur secundum partem, quia non est absoluta, neque ad finem ducta putrefactio; altera est, vocatur secundum partem, quia est secundum accidentia: est enim necessaria omnis putrefactionis seu perfectæ, seu imperfectæ conditio, vt sit alteratio in accidentibus; nõ est tamen necessarium vt in omni imperfecta putredine forma quoque substantialis perdat, sed quandoque perditur, quandoque etiam seruatur: quoniam igitur consuevit Aristot. regulas semper afferre vniuersales, recte fecisset si omnem imperfectam putrefactionem vocasset interitum secundum accidentia, quia hoc perpetuum ac necessarium est; de forma vero substantiali nullam certam regulam asserre potuit, quia hæc quandoque perit, quandoque non perit. Non est tamen ignorandum, istam appellationem, secundum partem, non habere hanc propriam significationem, vt significet secundum accidentia; sed proprie denotare quiddam imperfectum, quod ex aduerso respondet ei, quod est perfectum, & secundum totum: adeo vt alicuius membri propriam ægitudinem liceat appellare secundum partem, non quidem vt significetur eam esse secundum accidentia, sed vt ab illa, quæ totius corporis est ægitudine distinguatur; hoc enim nomen, pars, non habet proprietatem, vt significet accidens: altera ratio autem fuit quandoque vocata generatio secundum partem, quatenus accidens non est tota res, sed aliquid rei; ideo quicquid est aliquid rei; neque est res tota, non video cur non possit appellari pars, etiam si non sit accidens: hoc dico, quia, etsi defendi potest quod Aristoteles in memorato loco per interitum secundum partem possit significare interitum secundum accidentia, tamen ego puto hanc eius mentem non fuisse; sed ipsum ea tantum ratione dixisse secundum partem, quatenus nõ est perfectus misti interitus; nam misto prout est mistum ille interitus competit, quo in elementa dissoluatur, non ille, quo mutetur in mistum diuersæ speciei. Veritate declarata, super est vt illorum argumenta expendamus atque soluamus. Ad primum Erasti dicimus, recessum à natura non semper significare amissionem formæ substantialis, sed quandoque sunt posse pro recessu secundum aliquem gradum à qualitatibus naturam rei consequentibus, quæ naturales, & essentialis appellari solent; quod quidem in elementis manifestum est: putrescit enim aliquando

aqua, sed remanet aqua, dicitur tamen recedere à natura, quatenus aliquantum recedit à suis naturalibus qualitatibus, nempe quas habebat quatenus erat mistum quoddam: Nam si à natura recedere semper significaret formæ substantialis amissionem, omnia æque recederent à natura, nec daretur maior, aut minor recessio; quoniam igitur manifestum est dari & maiorem, & minorem recessum à natura, necesse est vt hic possit in accidentibus quoque essentialibus considerari. Ob id notanda maxime est ratio, cur Aristoteles imperfectam putredinem significare voluerit per separationem à natura: ratio enim est; quoniam perfecta putredo, duos terminos habet; vnum, à quo; alterum, ad quem; terminus à quo, est ipsa misti natura, terminus vero ad quem, sunt naturæ elementorum, in quas misti dissolutio fit; vtrumque igitur terminum attingit perfecta putredo, res enim & à natura recedit, & ad elementa peruenit: at in putredine imperfecta postremus hic terminus non attingitur; nam recedit quidem res à sua natura siue per qualitates sibi contrarias, siue etiam per amissionem formæ misti, at non peruenit ad dissolutionem in elementa: quemadmodum si quis ab hac vrbe recedens Romam proficiscatur, perfectum est iter, si Romam attingat; at imperfectum, si maneat Bononiæ, recessit enim à patria, & Romam versus profectus est, sed Romam non peruenit: Aristoteles igitur recte ibi fecit, declarans imperfectam putredinem per recessum à natura, non per dissolutionem in elementa, licet per hanc potius declaretur natura putredinis si modo ad eam perueniat; denotat igitur imperfectam putredinem ad hoc vltimum non peruenire, quum eam declaret per solum recessum à natura, & dicat esse interitum secundum partem. Ad secundum dicimus falsum esse id, quod sumit Erastus, nomen corruptionis apud Aristotelem non significare nisi illam, quæ secundum substantiam fit: & miror quomodo non viderit ea, quæ in 2. Physic. contex. 7. & 8. & in 1. de Ortu & interitu 18. & 20. ab Aristotele scribuntur; ibi enim etiam in accidentibus mutationem, generationem & interitum vocat, non tamen simpliciter, sed secundum quid, quod hic dicitur secundum partem: quod vero inquit Erastus solum substantialem misti interitum ad quarti Meteorologici institutum pertinere, negandum est; nam in eo quarto libro de pluribus misti alterationibus agitur, quæ non sunt secundum substantiam mutationes: in primo autem eius libri capite non negamus consilium esse Aristotelis agere de misti generatione, & interitu substantiali; sed ad eandem scientiam, & ad eandem tractationem pertinere dicimus considerare id, quod proprie, & summe tale est, & id, quod minus est tale: ideo licet præcipue ibi agat de perfecta putredine, quæ

Cur putredo in perfecta vocata sit separatio à natura

Ad secundum.

perfecte opponitur generationi misti, tamen considerare etiam debuit putredinem imperfectam quæ est misti interitus secundum partem; ideo eam tetigit paucis verbis in 5. contextu eius libri, & ita in ad perfectam putredinem considerandam reuersus est, & eius definitionem tradidit, quæ imperfectæ quoque putredini imperfecte & secundo accommodatur; sic etiam in primo libro Posteriorum non definiuit Aristot. demonstrationem ab effectu, sed solum demonstrationem propter quid, & huius conditiones docuit; demonstrationis autem ab effectu satis habuit notare defectum, & cadentiam à perfectione demonstrationis propter quid. Tertium argumentum Erasmi contra ipsum manifeste retorquetur: inquit enim, si Arist. dicens tria elementa esse materiam igni, non ignem illis, intelligeret alterationem, falsum diceret, quia non minus ignis ab illis alterari potest quam alia ab igne; ego vero similiter dico, si Aristot. intelligat substantialem mutationem, falsum dicit, quia non minus ignis ab aliis elementis interiri potest, quàm alia ab ipso. Ad argumentum igitur respondeo. Aristotelem neque de alteratione elementorum ibi loqui, neque de eorum generatione, & corruptione, quæ sit à contrario, sic enim etiam ignis ab aliis & alterari, & destrui potest; sed loqui de sola putrefactione, quæ est corruptio caloris proprii à calore alieno; sic enim tria elementa pati possunt ab igni, non ignis ab eis, quum nihil eo calidius sit. Ad vltimum dico, falsum esse id; quod sumit Erasmus, Aristotelem in contextu 6. illius libri definitionem adducere; non illius prioris putredinis, quam dixerat esse interitum misti naturalem, & illius generationi contrarium, sed alterius posterioris, & violentæ; nos enim

A dicimus definitionem illam præcipue competere perfectæ putredini, quam Aristot. in 3. contextu dixerat esse interitum contrarium generationi misti; propterea illa omnia signa, quæ postea ad illius definitionis confirmationem afferuntur, eam potissime putredinem respiciunt; imperfectæ autem putredini competunt modo aliquo, & imperfecte, & vt illi aptari possunt: non est autem necessarium, vt omnia illa signa conueniant imperfectæ putredini, & secundum partem dictæ; datur enim putredo ita leuis, vt nullum in ea animal generetur, eaque est mera alteratio, in qua non fit vlla mutatio formæ substantialis, neque vllius formæ generatio. Ad contraria vero argumenta, quæ ab Erasmi aduersariis adducta sunt, responsio clara sumitur ex iis, quæ hæcenus diximus. Ad primum enim iam dictum est, hanc putredinem ab Aristotele appellari secundum partem; ea tantum ratione, quatenus non est secundum totum; qua eadem ratione etiam generatio accidentalis solet vocari secundum partem, quia non est mutatio secundum totum. Alterum vero argumentum, quod ab experientia sumitur, nil aliud probat, nisi dari putredinem, quæ sit mera alteratio, per quam forma substantialis non intereat, quod nos quoque confitemur; dicimus enim vinum quandoque ita putrescere, vt forma mixtionis seruetur: at non probat hanc solum intelligere Aristotelem per interitum secundum partem; dicimus enim Aristot. non hanc tantum comprehendere, sed etiam illam, quæ destruat formam substantialem, dummodo non fiat perfectæ dissolutio in elementa, sed sit mutatio in illam misti speciem, nam hæc quoque vocatur ibi ab Aristotele interitus secundum partem.

J A C O B I

Z A B A R E L L Æ
P A T A V I N I

D E M I S T I C E N E R A T I O N E
E T I N T E R I T V.

L I B E R T E R T I V S.

Definitione putredinis à Galeno adducta, & aliorum sententiæ de illius comparatione cum definitione Aristotelis, & earum consutatio. Cap. I.

Adenus ea, quæ ab Aristoteli de putredine dicta sunt, percurramus, & eius sententiam, quantum per nos fieri potuit, declarauimus; restat vt

E tum alias ab aliis traditas definitiones putredinis expendamus, & cum hac, quam Aristoteles attulit conferamus, videamusque à quonam sit putredo optime definita; tum demum hanc Aristotelis sententiam ab omnibus difficultatibus, & ab aliorum moribus vindicemus; & sic quoque eius veritatem confirmemus. Considerandum à primo loco est putredinis definitio, quam Galenus adduxit in lib. 11. Methodi, cap. 3. proponit enim eo in loco ex professo putredinis na-

turam.

turam declarandam, & talem eius definitionem assignat, putrefactio est mutatio ad corruptelam totius substantie putrescentis ab externa caliditate. Hanc definitionem alii & Philotophi, & Medici, qui de putredine loquuti sunt, in eundem sensum cadere existimant cum definitione ab Aristotele tradita; discrimen vero, si quod est, paruum, ac leue esse nos igitur ea, quæ ab aliis de hac Gal. definitione dicuntur; breuiter consideremus, vt postea ipsi quoque propriam hac in re sententiam feramus. Nonnulli recentiores dixerunt, eundem esse vtriusque definitionis sensum, sed eas in eo tantum differre, quod Galenus putredinem pro termino acceptam definiuit, quum totius substantie corruptionem dixerit; Aristoteles vero pro via iuncta termino, dixit enim corruptionem proprii caloris, quæ est via ducens ad substantie interitum; quum tamen ambo idem significare voluerint. Sed hæc sententia mihi non probatur; hi namque in duobus peccasse videntur: primo, quod harum definitionum discrimen, quod reuera magnum est, vt nos postea ostendemus, ipsi non viderunt; deinde quod hoc ab eis consideratum discrimen reuera nullum est: nam si Galenus dixisset putredinẽ esse totius substantie interitum, vtique dicere possent eum definiuisse putredinem pro solo termino non comprehensa via; quæ est alteratio præuia; sed quum dixerit esse mutationẽ ad corruptionem, aperte dixit viam ad interitum, non interitum ipsum: itaque non est verum id, quod illi dixerunt, definitionem Galeni in hoc differre à definitione Aristotelis. Alii vero dixerunt, harum definitionum discrimen in hoc esse constitutum, quod Aristot. dicens putredinem esse corruptionem, putrefactum mistum respexit; Galenus vero dicens esse viam ad corruptionem, respexit mistum semiputridum, quod potest reduci ad benignum: igitur isti cognouerunt Galenũ significasse viam ad terminum, quod isti alteri negauerunt. Sed hi quoque in eo errarunt, quod dixerunt Arist. respexisse mistum putrefactum: etenim si ipse misti corruptionem dixisset, vtique admitti posset ista consideratio; at nõ misti corruptionem dixit, sed corruptionem proprii caloris, quæ competit etiam misto semiputrido; calor enim quum sit qualitas, suscipit magis & minus: quare educi potest à calore ambientis aliquis gradus caloris naturalis, quæ dicitur corruptio caloris; eii nõ totius, nec tamen erit adhuc corrupta substantia. Videntur etiam isti in hoc sibi contradicere, quum prius dixissent Aristot. ibi definire vniuersẽ omnem putredinem, tam perfectam, quam imperfectam; sic enim necesse est Arist. respexisse & putrefactum mistum, & semiputridum, sicuti reuera debuit absolute putredinem definire; igitur falsum est id, quod postea dixerunt, Arist. definire mistũ tantum putrefactum. Non est etiam concedendum

A id, quod de Galeno dixerunt, neque tantus error Galeno attribuendus est, vt proponat absolute naturam putredinis declarandam; postea vero solius imperfectæ putredinis definitionem adducat: si namque ea definitio naturam putredinis exprimit, debet præcipue competere putredini perfectæ, quæ enim magis est putredo, ea magis recipit definitionem putredinis: itaque credendum potius est tam Galenum, quam Arist. absolute & vniuersẽ putredinem definiuisse, ita vt definitio competat primum perfectæ putredini, secundo autem etiam imperfectæ; ideo notandum in hoc est Aristot. artificium, qui licet prius dixisset agendum esse de putredine, quæ est misti interitus, contrarius generationi eiusdem, tamen in definitione non dixit esse misti interitum, sed proprii & naturalis caloris, quia si interitum misti dixisset, non comprehendisset illam imperfectam putredinem, quæ non est mutatio formæ misti, sed in solis accidentibus alteratio: volens igitur ea definitione omnem putredinem vniuersẽ complecti, & perfectam, & imperfectam; non dixit esse substantie interitum, sed solum dixit esse proprii caloris corruptionem; hæc enim est communis omnium putredinum conditio; vt proprius rei calor à calore ambientis euocetur, siue totus, siue aliquis ipsius gradus, & quandoque etiam absque substantie læsione. Sed præterea illud in horum sententia mihi videtur esse mirandum; quomodo potuerint eam Galeni definitionem approbare, quum iam de Aristot. definitione loquentes dixissent eam non esse perfectam, nisi & calor externus, & frigus proprium; tanquam duarum distinctarum causarum in ea exprimerentur; quum secundum eos Aristoteles definitionem à se allatam absoluat & perfectam reddat: adiciens statim etiam frigus proprium, non video quomodo ipsi, qui Medici sunt, Galenum tueri possint, qui neque in ea definitione, neque post allatam definitionem facit illam proprii frigoris mentionem. Ex his ergo patet errasse hos omnes in definitione Galeni consideranda; & ea cum definitione Aristot. conferenda.

Collatio definitionis Galeni cum definitione Aristotelis, & obiectiones contra definitionem Galeni. Cap. II.

Dicam ego hac in re libere philosophando, quid sentiam, nec verebor dubia illa in medium addicere, quia me cogunt Galeni definitionem minus probare, & eorum solutionem Medicis meditantiam relinquam. Quod non bene fit à Galeno definita putredo, ostendo signo euidentissimo; deinde erroris rationem adducam; & quæ in ea definitione vitia insint, considerabo. Signum quidem manifestum prauæ definitionis est, quod aliis quoque competit præter putredinem; competit enim etiam

Nota artificium Arist. in definitione putredinis.

combustioni, quia cōbustus est mutatio ad corruptionem totius substantiæ corporeæ à colore externo: neque recte Galenum tuentur illi, qui dicunt Galenum per illa verba, corporis putredinem, excludere combustionem, & ab ea putredinem separare; hoc enim esset putredinem à combustionem seiungere per semetipsam, nō per aliquam essentialem differentiam; quemadmodum si quis definiret hominem per animal bipes, deinde ad hominem ab aibus separandum adderet humanum, dicens, homo est animal bipes humanum; sic enim nullam inter hæc differentiam poneret, nisi quod homo est animal bipes, quod est homo, auis vero est animal bipes, quod est auis: sic etiam hic sensus esset, putredo est illa mutatio ad totius substantiæ interitum à calore externo, quæ est putredo combustio autem est mutatio ad totius substantiæ interitum à calore externo, quæ est combustio: ponit igitur Galenus in definitione rem differentem; at differentiam, qua differt, non ponit: ideo in eum quoque errorem lapsus est, quod in definitione definitum nominavit ut partem definitionis, & separat ipsum à combustionem per semetipsum, quod quidem vitiosum est, quia in definitione non est ipsum definitum ponendum loco differentia: sed dico præterea neq; sic putredinem à combustionem separari; nam si corpus putrescens in ignem coniciatur, ita ut comburatur, illa combustio erit mutatio totius substantiæ putrescentis corporis ad corruptelam à calore externo: quod si quis dicat contingere per accidens ut corpus putrescens comburatur, hoc nullius momenti est; quoniam propria rei definitio non debet alii rei competere nec per se, nec per accidens: si enim contingeret per accidens, ut aliquod animal brutum esset animal rationale, ea dici non posset hominis definitio, neque essentiam hominis exprimeret: quoniam igitur definitio à Galeno adducta competit etiam combustionem, non potest dici putredinis definitio, licet sit oratio quæ vere de putredine prædicatur; quā præsertim cum putredine non reciprocetur, sicut ostendimus. Ut igitur huius imperfectionis rationem cognoscamus, & cur Galeni definitio essentiam putredinis non declaret, nec separet eam à combustionem, considerandæ sunt particulæ illius definitionis, & singulæ cum partibus definitionis Arist. conferendæ. Iam sæpe diximus, & in lib. logicis fusc declarauimus, in definitione cuiusque accidentis perfecta, tres partes necessario postulari genus, subiectum, & causam. Quod igitur ad subiectum pertinet. Galenus nullum proprium subiectum putredinis expressit, nisi totam corporis substantiam, quod nimis amplum & commune est, neq; in eo vlla apparer ratio putrescibilitatis; Arist. vero hanc expressit, dum dixit, in vnoquoque humido, nam omne humidum est putrescibile, & quatenus est humidum, dummodo mi-

A stum sit: primū igitur hic defectus in definitione Galeni manifestus inest. Genus vero quod solet formā, & essentiam definiti significare, exprimitur à Galeno valde commune, dum dicit mutatio ad corruptelam; complectitur .n. omnem præuiam alterationem ad quemlibet substantiæ interitum; & quamuis huic addatur, à calore externo, comprehendit et combustionem, ut iam ostendimus: Aristoteles vero dixit, proprii caloris corruptionem, in qua contineri intelligatur etiam separatio humidi à sicco; hæc autem proprii caloris corruptio propriam naturam putredinis exprimit, & eam separat ab omni alia corruptione, nulla enim datur alia proprii caloris corruptio, quam insequatur separatio humidi à sicco, nisi putrefactio: quod si etiam causa externa adiciatur, adhuc manifestior res est; nulla enim datur proprii caloris corruptio à calore ambientis, nisi sola putrefactio; hic enim est corruptionis modus proprius putredinis, in quo putredinis natura consistit: quem quum Galenus in sua definitione non exprimat, nec considerare videatur, vanum est dicere naturam putredinis per eam definitionem declarari: saltē si traditam illam definitionem postea explanaret, & doceret quonam pacto ab externo calore mutetur ad corruptelam tota rei substantia, fortasse aliqua ratione defendi ea definitio posset; sed in eius definitionis declaratione Galenus in toto illo capite ne verbum quidem fecit de educatione caloris naturalis, vel de separatione humidi à sicco, sed solum assert rationem cur à calore externo putrefactio fiat, distinguens calorem externum à calore proprio & naturali, quia proprius internus calor est potius rei conseruarius, externus vero humores inuadens eos perdit, quare à calore externo fit putrefactio, non à proprio calore: quod autem proprius calor ab externo calore extrahatur, Galenus ibi non considerat, ideoque de eo, in quo est putrefactionis essentia constituta, nihil penitus dicit; imo magnam errandi occasionem præbet, ita ut plures in eum errorem inciderint, ut dixerint aliud esse putredinem Philosophorum, aliud esse putredinem Medicorum, & humorum putredinem apud Medicos nil aliud esse, quam effluuescentiam, ac exustionem; reuera enim definitio à Galeno adducta combustionem comperit, quare non absque ratione factum est, ut humorum putredinem esse exustionem quandam existimauerint. In causa vero putredinis eatenus peccat Galenus, quatenus causam affert remotam, & accidentalem, ex qua non cognoscimus quomodo fiat putrefactio; externus enim calor causa est corruptionis caloris naturalis, quam insequitur separatio humidi à sicco, & hanc tandē insequitur totius substantiæ corruptio, ideo Arist. calorem externum affert ut causam corruptionis caloris naturalis, assert ipsum ut causam proximam, quia ut causam effectus ab

Ratio de defectus in definitione Galeni.

eo immediate producti; Galenus vero eundem affert vt causam remotam, quia vt causam effectus remori, nempe totius substantiæ corruptionis ignorato igitur effectu medio, non cognoscitur quid sit putrefactio, neque cognoscitur modus, quo externus calor totam rei substantiam corrumpit, siquidem potest etiam intelligi corruptio per combustionem, imo & multo magis, quia is est modus lōge euidentior, quem facile est vt solum respiciat quisquis eam definitionem considerat. Itaque si Galeni definitio in demonstrationem mutetur, ea nullam scientiam pariet, quia medium erit maioris extremi causā remota, & propositio maior demonstrabilis, & mediata erit: ea igitur definitione non dicitur quid sit putredo; quoniam neque proprium subiectum exprimitur, neque essentia putredinis, neq; proxima rei causa adducitur. Ego quidem nullam Galeni defensionem inuenio; nisi dicamus ipsum non eam afferre vt definitionem putredinis, sed præsupponere iam ab Arist. perfecte definitam putredinem, ideoq; pauca illi de putredine dicere, vt nos reliqua iam ab Arist. dicta subintelligamus. At si eam vt definitionem putredinis rite traditam Medici recipendam esse contendat, vt & ipsi omnes, & multi etiam Philosophi eam vt definitionem receperunt; ego quidem, quum nullam prædictarum difficultatum solutionem videam, eam ex Medicis audire cupio, & expecto.

Alia ab aliis adducta putredinis definitio, & eius reprobatio.

Cap. III.

Nonnulli recentiores, qui fortasse animaduerterunt definitionem putredinis à Galeno allatam complecti etiam combustionem, voluerunt eam aliquantum coactare, & talem ipsi perfectam, & omnibus numeris absolutam putredinis definitionem protulerunt; putredo est corruptio misti secundum totam substantiam proueniens à frigore proprio vna cum calore ambientis, alteram enim causam addendo, frigus proprium, videntur combustionem exclusisse. Sed si bene consideremus, hæc definitio iisdem difficultatibus, quibus definitio Galeni, & fortasse etiam maioribus obnoxia est: de humido enim, & de proprio putredinis subiecto nihil dicunt, nihil de corruptione proprii caloris, nihil de separatione humidi à siccis, quæ est essentia putredinis, vt iam dictum est; quare non expresserunt proprium corruptionis modum, quo ab aliis corruptionibus putrefactio distinguitur: sed præterea dicentes corruptionem totius substantiæ, excluserunt putredinem imperfectam, qua non interimitur tota substantia; cui quidem crimini non est obnoxia definitio Galeni, qui dicens mutationem ad interitum, imperfectam quoque putredinem complexus est; siquidem tendere ad interitum res a-

A liqua potest, ad ipsum tamen non peruenire, sed præseruari: errant etiam addentes frigus proprium tanquam alteram causam per se agentem, hoc enim falsum esse iam demonstraui-mus; quem errorem non commisit Galenus: nihil præterea dicunt de corruptione proprii caloris; quare calorem ambientis accipiunt vt causam remotam, sicut etiam contra Galen. considerauimus. Præterea in eo reprehendendi esse videntur, quod rationem reddentes curâ Galeno, & à se in definitione dicatur, secundum totam substantiam, dicunt per hoc distingui putredinem à corruptione misti animati, quæ vocatur mors; siquidem mors non est totius substantiæ interitus, quum remaneat cadauer, quod postea interit, per putredinem. Hoc autem dicentes, videntur non considerasse definitionem generationis vniuersæ acceptæ, quam Arist. tradit in cont. 23. lib. 1. de Ortu & interitu, ibi namque dicit omnem mutationem substantialem esse mutationem secundum totum; quamobrem si omni generationi substantiali ea definitio debet competere, oportet etiam viuientis interitum esse mutationem secundum totum; nam reuera ibi Aristoteles non ideo dicit secundum totum, quod velit omnes prorsus substantiæ partes interire, prima namque materia certe non interit; sed quia vltima forma destruitur, quæ, quum alia omnia contineat, & det rei esse specificum, ideo vocatur totum: patet igitur tam mortem, quam putredinem esse totius substantiæ interitum, vel neutram, quandoquidem in putredine relinquitur prima materia, quæ substantiæ pars est, imo etiam secunda materia modo aliquo relinqui videtur, quum per putredinem dissoluatur mistum in elementa, quæ aliquo modo in ipso inerant, & ita illa, quæ simul erant commista, postea separantur: patet igitur in misto solam misti formam esse respiciendam, & in viuente solam animam, cuius vtriusq; corruptio dicitur corruptio totius substantiæ, tum misti, tum animati: quum vtriusq; auferatur esse specificum; quare non minus mors, quam putrefactio, est totius substantiæ interitus; non igitur per hoc distinguitur putrefactio à morte. Ex his ergo quæ dicta sunt, colligimus definitiones putredinis ab aliis adductas maximis vigeri difficultatibus, quibus tradita ab Aristot. definitio non vigeretur: sed artificio plena est, & optime naturam, & causam putredinis exprimit, ita vt melius exprimi non posse videatur.

Dubia, & aliorum obiectiones aduersus definitionem putredinis ab Arist traditam. Cap. IV.

Sequitur vt Aristotelis definitionem, atque sententiam ab aliorum obiectionibus, dubiisque eam oppugnantibus vindicemus; & sic quoq; illius veritatem, & ea quæ à nobis hæcenus

Genus ad eam declarandam dicta sunt, tandem confirmemus; magnum enim esse solet veritatis indicium, quando omnia, quæ aduersus eam existere videntur, dubia facta, ille solvuntur: quoniam autem plura dubia iam à nobis in præcedente disputatione soluta sunt, & aliorum plurimum solutiones, etsi à nobis non expressæ, tamen ab omnibus facile ex dictis nostris colligi possunt; nunc his præteritis, alia quædam, quæ difficiliora videntur, in medium afferemus: primum quidem falsum videtur id, quod Aristoteles dixit, putrefactionem esse mutationem vere contrariam generationi mixti; etenim generatio est mutatio vna, at putrefactio non est vna mutatio, quum ex pluribus mutationibus consistat videatur, vnde etiam factum est, vt multi absolute negauerint putrefactionem esse mutationem vnam: quoniam igitur eadem debet esse contrariorum conditio, non est putredo generationi contraria, quum generatio sit mutatio vna, putredo vero ex pluribus consistet, sit enim primum proprii caloris corruptio, deinde humiditatis proprii evaporatio & separatio humiditatis sicco, & dissolutio mixti. Secundo obicitur aliqui Arist. illud idem, quod nos antea Galen. obieccimus; nam definitio putredinis ab Arist. tradita competere videtur etiam combustioni, quoniam etiam combustio est proprii caloris corruptio à calore externo. Tertio dubitatur aduersus definitionem putredinis, quia non omnis putrefactio à calore ambiētis fieri videtur: quum enim omnis putrefactio sit interitus mixti, quatenus mixtum est, proinde sit mixti in elementa dissolutio, omnis igitur dissolutio mixti in elementa putrefactio est: at qui potest mixtum in elementa dissolui, etiam absque actione caloris ambiētis; ergo potest aliquid putrefieri non à calore ambiētis: assumptum probatur tripliciter. Primo sic: si mixtum poneretur in vacuo: aliquando interiret, quia necessarium est, vt omne genitum possit interire, & aliquando intereat; & vt ex elementis genitum in elementa dissoluatur; at in vacuo nullus esset ambiētis calor; ergo putrefactio fieret non à calore ambiētis. Præterea si mixtum poneretur in centro mundi, vbi nullus est calor, putreficeret aliquando, non tamen à calore ambiētis. Præterea mixtum constat ex contrariis, ergo ex sola contrariorum inter se actione & passione dissolui, & interire potest, sic igitur fiet putrefactio à principio interno, ab interna pugna, non à calore ambiētis: ideo sæpe apud Aueroësem legimus, naturalia corpora ideo interire, quia constant ex contrariis. Quarto dubitatur, & est obiectio Argenterii contra Aristotelem: Si putrefactio est interitus contrarii generationi substantiali, debet definiti corruptio substantiæ, vt definiuit Galenus, non caloris corruptio, vt eam Aristoteles definiuit, quum enim calor sit accidens, caloris corruptio non est nisi alteratio; quare Arist. sibi

A aduersatur, quum prius dixerit putrefactionem esse interitum vere contrarium generationi mixti; deinde vero dicat esse corruptionem caloris, quæ est metæ alteratio. Quinto obicit idem Argenterius: corruptio est pari, calor autem non est qualitas passiva, sed actiua, ergo non recte dixit Arist. calorem corrumpi. Sextum dubium factis tritum, ac vulgatum est: castanæ, & nuces putrescunt intus, in extrema autem parte manet illa se; ergo non fit putredo à calore ambiētis: B quoniam si ab hac meret, oporteret prius extimam partem, quæ ambiēti calido propinquior est, putrescere, quam intimam, quæ est remotior: agens enim non agit, nisi per contactum; quare prius agit in propinquum, quam in remotum. Postremo dubitetur de multis quæ in aere valde frigido frequenter putrefieri cernuntur: nam in hyeme quoque & in magnis aeris frigoribus videmus & lac, & carnes animalium, & herbas à solo separatas, & alia eiusmodi putrescere, quum tamen calidiora illo aere esse videantur; at qui ambiētis calor, quando est minor calore mixti naturali, non ipsum vincit, proinde educere eum non potest, sicut etiam Arist. aperte dixit; vel igitur hæc non deberent eo tempore putrefieri, vel non fit putrefactio à calore ambiētis.

Dictorum dubiorum solutiones.

Cap. I.

D V T has omnes difficultates ordinatim solvamus, ad primam, omittis his, quæ ab aliis dicuntur, nos breuiter dicimus & generationem mixti, & putredinem esse modo aliquo mutationem vnam, & modo etiam aliquo non esse vnam: quum igitur similiter vtraque & vna, & non vna dici possit, per hoc non stat quin vere contrariæ inter se hæc mutationes sint: ipsa quidem mixti generatio si maxime proprie sumatur pro sola substantialis formæ introductione, est penitus vna mutatio: & putrefactio similiter, si pro sola formæ mixti destructione sumatur, est absolute vna mutatio: & hoc potissimum respicimus, dum dicimus eas esse inter se contrarias; per vnam enim res incipit esse, quæ antea non erat: per alteram vero illa eadem res definit esse, quæ prius erat: præuia vero ad vtramque dispositio secundarium quoddam est, quod ad substantiæ mutationem dirigitur; quare non ita exquisitè consideranda esse videntur, quia non est necessarium vt contraria easdem prorsus habeant omnes conditiones, sed vt aliquas habeant easdem, aliquas etiam differentes, imo etiam contrarias; at tamen quoad vnitatem, & multiplicatæ at tinet, certum est vtramque acceptam pro substantiæ mutatione cum tota dispositione præuia, esse congeriè plurimum mutationem, quæ etiam vocari potest mutatio vna, quatenus ad vnum finem tendit, ad substantiæ mutationem; quemadmodum enim videmus in animali plura esse distincta membra,

1. Dubium.

2. Dubium.

3. Dubium.

4. Dubium.

bra, & plures plures variis præditas tēperaturis, quæ tamē omnia ad vnitatē rediguntur ab vna vltima forma, quæ totū animatū reddidit vnū; simili quadā ratione plures illæ mutationes, etfi secundū se plures sunt, tamen respectu vltimi finis, ad quem tendunt, dici possunt vna mutatio, quoniam ab vno sine vnitatē recipiunt: sic igitur possumus et comprehendēsa tota præuidi dispositione dicere & generationē misti esse mutationem vnā, & misti putredinem esse mutationē vnā: quod enim plures contineat mutationes, negari certe non potest; sit. n. primum actio calidi externi, qua mistū calefit, postea vero caloris naturalis euaporatio, &eductio humidi, q̄ est motus quidā localis, & humectatio externarū partium, ac demū totius exiccatio; quare oēs mutationes, siue totidem his contrarias in generatione misti fieri non est necessariū, sicuti et non oportet vt in viuētis interitu fiant eadem illæ præuix dispositiones, q̄ sūt in generatione eiusdem, neq̄ etiam vt totidem illis cōtrariæ, sed satis est si finis vtriusque vnus sit, & finis vnus sit cōtrarius fini alterius, & tota præuix dispositionis cōgeries dicatur vna ex illius finis vnitatē; sic n. & generatio misti, & eiusdem putredo est similiter mutatio vna. Ad secundū dubium multi cōcedunt ē: combustionem esse corruptionem proprii caloris à calore externo, & ad argumentū hoc soluendum multa inania dicunt, q̄ referenda non sunt: ego putō non esse alio modo respondendum, quam id constanter negando; quoniam in combustionē destruitur potius frigus à calore, q̄ calor à calore: quum enim id q̄ comburitur, vel sit frigidum, vel habeat qualitatem mediā inter summum calorem, & summum frigus, proinde sit minus calidum, q̄ ignis, & respectu illius habeat locū frigidū, non alia ratione patitur, q̄ vt frigidum à calido, agit. n. tunc ignis in gradus frigoris adeo corrupendos, non in gradus caloris, & in ea actione frigidum habet locum contrarij, humidum vero & siccum habent locum vel materiæ patientis, vel similiter humidum habet locum cōtrarij, in quod agit ignis vt siccus, proinde patiens non patitur vt calidum, nec vt siccum, sed vt frigidum, & humidum, & per horum destructionem comburitur, atq; in ignem vertitur, eaq; est actio vehemens, & violenta; quare combustio nullo pacto dici potest corruptio caloris à calore, sed frigidi & humidi à calido & sicco: in putrefactione autē etfi calidum externū agit primum in patiens calefaciendo, tamen agit etiam in calidū educendo; nec alia ratione dicitur putrefactio, nisi quatenus agit calidum in calidum ad ipsum extrahendū, quod non potest fieri actione vehementi, sed leni, & sensim facta: præterea Aristot. ipse definitionem putredinis postea declarans asserit illam proprii caloris corruptionem completi, & in se continere separationem humidū à sicco, ac in combustionē non euaporat humidum, nec

A separatur à sicco, sed absimitur totum, siccum autem intenditur, & fit siccum igneum, quia omnia elementa ibi deniq; mutantur in solum ignem:eductio igitur caloris naturalis, quam insequatur separatio humidū à sicco, & quæ fiat à calore ambientis, non potest esse combustio, sed solum putrefactio. Præterea conditio necessaria putredinis est vt fiat in corpore humido, non ita combustionis, potest enim terra pura mutari in ignem, quæ erit combustio rei nullatenus humidæ: patet igitur definitionem putrefactionis non posse dici definitionem combustionis. Ad tertium dubium concedimus omnem dissolutionem misti in elementa esse putrefactionem, sed negamus fieri aliter posse talem dissolutionem, quam à calore ambientis. Ad probationes vero, ad primam dicimus, quod possum in vacuo mistum non corrumpetur, quamuis corruptibile sit: licet enim inconueniens sit, & absurdum, rem corruptibilem nunquam corrumpi, sequitur tamen ex falsa & impossibili positione, est enim impossibile dari vacuum; quare non est mirum, si hoc posito sequatur corruptibile nunquam corrumpi, & alia fertasse plura absurdanatura enim nihil frustra facit, & omni corruptibili constituit proprium agens, à quo corrumpatur, tali autem destituitur mistum, dum in vacuo ponitur. Ad secundam probationem dicunt multi etiam ad centrum mundi calorem aliquem peruenire ex actione cœlesti; à quo mistum si ibi esset, putreficeret: sed hæc solutio nititur fundamento dubio, dum asserit ad centrum mundi aliquid caloris peruenire. Idcirco ego aliter respondeo, siue illuc perueniat calor, siue non perueniat, argumentum nullius roboris esse: nam si dicamus, nullum ibi esse calorem, non putresceret illud mistum, non quidem quod euaderet incorruptibile, sed quia non putredine, sed alio modo interiret; etenim à circumstante frigidō destrueretur interitu violento, cuiusmodi est etiam combustio, quemadmodum antea dictum est: sicut enim combustio mistum in elementa non dissoluit, sed totum conuertit in ignem; ita summum frigus in centro mundi mutaret totum mistum in terram destructis cæteris elementis, sed non faceret ipsorum separationem, quæ est putrefactio. Si vero in centro dicatur esse aliquis calor, is vel vincet calorem misti naturalem, vel non vincet; de hoc enim non est disputandum, quoniam ad dubij solutionem nihil confert: frigidus vincet, ab eo putrescet mistum, & erit putrefactio à calore ambientis; si vero sit ita debilis, vt non vincat, vt in præsentia concedamus, ab eo non posse putredinem fieri, saltem ager in illud mistum tanquam contrarium, nempe tanquam frigidum in calidum, & ita destruat illud destructione violenta, sicut antea dicebamus. Ad tertiam probationem dicunt aliqui, licet mistum constet ex contrariis, tamen internum eius frigus

Adver-
tium.

non.

non agere in calorem internum, nisi ipsi dominetur; non dominatur autem nisi constituta prius actione calidi externi, à quo internus calor imminuatur, tunc enim incipit etiam frigus internum agere in internū calorem, & ipsum expellere; est ergo necessaria actio calidi externi, quia sine hoc non fit putrefactio. Sed hanc solutionē ego probare non possum; iam enim ostendi fieri non posse, ut frigus internum agat in internum calorem, & sit causa putredinis positiva; sed facta mixtione iam est una qualitas media, non duæ, quæ inuicem agere possunt, & quamvis etiam ea media qualitas intendatur, vel remittatur, est tamen semper una vel ad calorem, vel ad frigus magis vergens, quæ non potest in seipsa habere agens & patiens: ut autem ad hoc probandum argumento ex ore istorum desumpto, dicunt enim frigus non agere in calorem, quia illi non dominatur, quasi posset in illū agere, si maius illo esset; si autem hoc verum est, ergo deberet calor, quem dicunt viribus superiorem esse, agere in frigus propriū, & ipsum expellere, eadem enim esse debet ratio actionis & graduum caloris in gradus frigiditatis, & graduū frigiditatis in gradus caloris; sic igitur fieri nunquā posset ut daretur mixtum excessu calidum, vel excessu frigidum, quoniam altera qualitas potētiore destrueret alteram debiliorem; hoc autem dicere esset omnem mixtionem de medio tollere, & omne primarum qualitarum temperamentum: vanum igitur est id, quod illi dicunt, factum temperamento calidi cum frigido posse unū agere in alterum, etiam si plus in sit unius, & minus alterius. Ego igitur aliter ad argumentum dico, constare ex contrariis non esse in mixto rationem corruptionis, sed corruptibilitatis. idque non ea ratione, ut corrumpi possit mixtum ex contrariis, à quibus constat, actione inter se, si liquidem facta mixtione non possunt amplius inuicem agere: quod fit, ut constare ex contrariis nil aliud significet, quam esse genitum ex iis, quæ fuerunt contraria, in ipso autem mixto non sunt amplius corruptibilitatem, quatenus mixtum constans ex contrariis est naturæ medix inter extrema contraria; proinde significat illud habere extra se contrarium, à quo lædi, atque interiri potest; nam contrarietas est non solum extremi cum extremo, sed etiam extremi cum medio: quoniam igitur mixtum est medium constans ex extremis, ut ait Arist. in calce primi libri de Ortu & interitu, ideo pati, ac destrui potest tum à frigidore, tum à calidore. Sic igitur est intelligendus Averroes, quando dicit, omne ex contrariis constans esse corruptibile, per hoc enim significatur, illud habere extra se contrarium, à quo destrui potest, ita ut ab externo ageat pati, & corrumpi semper dicatur, nunquam à seipso. Quartum dubiū facile soluitur per ea, quæ antea dicta sunt, iam enim diximus non omnem putredinem ad

interitum vsque substantiæ peruenire: quamquam enim perfecta putrefactio est substantiæ destructio, non tamen omnis putrefactio est perfecta: ideo Aristot. licet in definitione putredinis præcipue respiciat putredinem perfectam, quæ est corruptio caloris, quam insequitur separatio humiditatis à sicco, & denique etiam substantiæ interitus; tamen ita in definitione loqui voluit, ut imperfectam quoque putredinem complecteretur: quando autem dixit, putrefactionem esse interitum contrarium generationi mixti, perfectam putrefactionem intellexit, quæ est destructio substantiæ mixti: de hac enim præcipue loqui volebat; ideo etiam in definitione hanc præcipue respexit, & eam caloris corruptionem, quæ ad substantiæ interitum ducat, sed voluit etiam ut ea definitio secundario imperfectam quoque putredinem amplecteretur. Ad quintum dicimus, leuissimam esse obiectionem, quia licet calor qualitas actiua esse dicatur, non ob id dicitur esse incompatibilis, & incorruptibilis; quia licet agat in siccum & humidum in generatione mixti; tamen patitur etiam & læditur à frigore, ut contrarium à contrario, sicut antea declarauimus: nunc autem non proprie dicimus corrumpi calorem naturalem, sed extrahi, & educi à calore ambientis, ut simile attrahitur à simili: est igitur calor in generando mixto actiuus, & multas etiam edit operationes in mixto genito; nec propterea fit ut sit incompatibilis, nam & destrui potest à suo contrario, & attrahi à simili. Ad sextum dubium de castaneis & nucibus respondet aliqui causam huius esse, quoniam exterrus calor aperit proximam partem castaneæ, ac nucis, ubi est rarior, & penetrat facilius, & ita penetrat ad intimas partes putrefaciendas. Sed hæc solutio probanda non est; quia calor incorporeus est, neque ut intima penetraret egestione, quam præsertim non migret de subiecto in subiectum, sed agendo producat alium numero calorem in patiente; patiens autem, quam sit unum continuum, calefit & in externis, & in internis partibus, sed magis in externis, quæ sunt agenti propinquiores: quod autem in castaneis, ac nucibus putrefactis appareant parua foramina in cortice, id non est, quia calor externus agendo perforauerit, sed quia calor & humor intima partis putrescentis euaporantes faciunt illud foramen, per quod exeunt; ideo intus in ea parte videmus relictum puluerem, quod signum putredinis est, recedente enim humido sicco pulvis remanet: videmus etiam genita ex ea putredine animalia, quia exiens calor si respectu exeuntis humiditatis eam nanciscatur proportionem, quæ sit conueniens respectu naturæ illius animalis, generat illud animal, & respectu illius fit naturalis, qui respectu mixti putrescentis iam est factus præternaturalis, & destructiuus: potuit igitur calor externus penetrare ad internas partes putrefaciendas etiam

*Cur-
mne con-
stans ex
contra-
riis, sit
corrupti-
bile.*

*Ad quar-
tū.*

fine

sine foramine, licet necessario foramen fiat ab interno humido euaporante. Reiecta igitur ea solutione dicendum est, calorem externum calefaceretum extimam, tum intumam partem, & magis etiam agere in extimam, tanquam propinquior, quam in intumam, quæ remotior est; sed quum pars intima sit ad putrescendum aptior, quam extima, ideo putrescit intima, dum extima adhuc feruatur in columis; extima enim multo siccior est, proinde minus putrescibilis, intima vero humidior, & putrescibilior; quoniam igitur agens magis agit in illud patiens, quod sit aptius ad actionem illam recipendam, ideo prius putrescit pars intima castaneæ, ut aptior ad putrescendum, licet ab agente remotior sit; extima verò pars difficilior putrescit, quia propter siccitatem magis resistit agenti externo, tandem tamen ipsa quoque putrescit, sed non nisi post longum tempus; & semper multo prius quam pars extima, est putrefacta pars intima propter prædictam causam. Postremum autem dubium non leue est, & multo maxime conturbauit. Ad ipsum igitur soluendum est nobis ante omnia statuendum tanquam verissimum. In idem quod dubium videbatur, & ex quo hæc ipsa difficultas oriebatur, nempe putredinem à calore ambientis tunc solum fieri, quando ille mediocris, & debilis est, & sensum agens; non fieri autem, quando ambiens est calidissimum: patet autem hoc per experientiam; nam res in ignem coniectæ non putrescunt, sed yruntur; & in ætate plura, quæ ab aeris calore putrescunt, si exponantur radiis Solis, qui magnum calorem efficiunt, non modo non putrescunt, sed etiam à putredine præseruatur. Ratio autem huius discriminis est; quoniam si calor vehementer agat, prius resoluit humidum quam calorem internam educat, quoniam internus calor non potest educi celeri, & vehementi actione, sed longa ac minus vehementi: quando igitur actio est vehemens, præoccupat resoluerè humidum antequam internum calorem educat, sic autem res exsiccata diutius à putredine præseruatur: at si actio non sit vehemens, sed lenta, prius educitur calor, & eam educationem insequitur humidi euaporatio, quæ est putredo; ob id solemus res exponere radiis Solis, ut humidum, quod facit rem aptissimam ad putrescendum, resoluatur ante proprii caloris educationem, & ita res præseruetur. Illud præterea hæc re annotandum est, maiorem, ac minorem agendi vim non solum ab intensione graduum prouenire, sed etiam ab extensione magnitudinis: nam, ut sæpe diximus, in magnitudine maiore maior vis agendi inest, maior enim ignis magis calefacit, quam minor; ideo multa agentia, quæ intensione debilia sunt, extensione sunt valida: contra vero aliqui, licet parum habeant extensionem, vehementer tamen agunt, propter magnam intensiorem: cum hoc

A tamen discrimine; quod quæ intensiorem sunt valde efficaciora, illa vehementer etiam agunt secundum intensiorem, & celeriter suam actionem absoluunt; quæ vero extensione tantum valida sunt, illa magnam faciunt actionem non quidem ut vehementem, ac celerem, sed ut longam, & diu perseverantem, adeo ut tandem vincant, sed post longum tempus, non celeriter, ut illa: tale agens est calor aeris, qui mediocris est, nec vehementer agit, sed sensum & lente; quo fit, ut calorem prius educat, quæ resoluit humidum, quare talis calor putredinem facit: ratio autem huius est, quoniam omne agens corporeum in agendo reparari necesse est, & ex ea repassione eius vires imminuantur; sed ubi agens est mole magnum respectu patientis, ibi vel nulla, vel debilis admodum sit repassio: illud enim agens reparatur quidem à patiente in suis partibus, illi propinquis, sed hæc fouentur atque adiuuantur à partibus remotioribus; ut partes aeris propinque alicui patienti patiuntur quidem ab illo, sed adiuuantur à magna mole circumstantis aeris, ita ut illarum vires nullam imminutionem recipere, sed eandem feruari videantur; vires autem patientis imminuitur continue, ac debilitatur, adeo ut ipsum tandem succumbere necesse sit: hac igitur ratione longa & perseverans actio agentis extensione magni, quamvis intensiorem debilis, fit magna, & valida, ita ut superet vim patientis etiam intensiorem maiorem, & hinc fit ut tandem necessarium sit mista omnia à circumdante aere superari, ac putrescere. Hoc igitur quomodo in aere contingat, declarandum est: eo enim intellectu manifestum erit, cur multa in aqua, & in terra; quæ frigidiores aere sunt, putrescant: quod enim de aere dicemus, id aliis omnibus ambientibus accommodandum erit. Dubitari quidem de aere maxime potest ob ea, quæ dicuntur ab Aristotele in context. 10. & 14. Meteorol. ibi namque dicit res frigidissimas, & res calidissimas non putrescere, propterea quod frigidissimæ resistunt suo frigore calori aeris, faciuntque ne ab illo mistum patiatur; calidissimarum vero calor maior est calore ambientis aeris, quare quum ab eo non vincantur, educi non potest: quam obrem si sententia illa Aristotele vera est, nihil in aere putrescere posse videtur, vel saltim pauca admodum putredini obnoxia sunt; oportet enim calorem aeris, si putrescere debeat, superare & calorem & frigus misti, quod quidem perrarum est, ut si dicamus aerem esse calidum quinque gradibus, mistum vero habere quatuor gradus caloris, & quatuor frigoris; sed cætera, quæ vel frigus, vel calorem habeant maiorem calore aeris, putrescere non poterunt; hoc tamē dicendum non est, si quidē putredo est interitus misti quare nusquam est, proinde omni misto cōpetere debet. Dico igitur Aristotele in loco denotare solum velle difficultatem putrescendi in rebus frigidissimis, & in calidissimis, sed non impossibilitatem, nam illas quoque tandem pu-

Discrimen inter res agens calidum intensiorem & agens calidum extensiorem.

Cur in aere omnia mista præputrescant.

refcere necesse est: quod ex actis fundamentis ita ostendo. Statuatur in aere aliqua res frigidissima, vt metallum. quod à magno frigore est congelatum, aer calidior agit in illud per calorem: sed repetitur ab eius frigore, ex qua multa ætione necesse est vt & frigus metalli, & aeris calor imminuatur; at calor aeris fouetur, ac restituitur à magna mole circumstantis aeris; adeo vt dicere possimus à tota aeris mole metallum pari, proinde calorem aeris non imminui ob magnum excessum magnitudinis, imminui tamen frigus metalli: perseverante igitur pugna diutissime, & decrescente frigore metalli, aere autem seruante proprii caloris gradum, necesse est vt tandem fiat in metallo caloris gradus similis gradui aeris, proinde soluaturs congelatio, ac putrescat metallum; similis enim calor à simili educitur, quia vincitur à magnitudine molis; proinde metallum necessario dissoluetur, ac que putrescat. Hinc colligimus magnum & manifestum esse errorem illorū, qui in quarti Meteor. interpretatione dixerunt, putredinem esse proprium interitum animatorum, id est illorum simularium, quæ vel sunt partes animatorum, vel ex animatis ortum habuerūt, vt carnis, sanguinis, lactis, vini, & aliorum eiusmodi; at metalla, & lapides non per putredinem interire; decepti enim sunt ob magnam istorum resistētiam, quam faciunt agenti externo; sed ratio, quomodo exposuimus, declarat necessariū esse, vt illa quoque tandem putrescant: Arist. etiam in eo lib. satis clare docuit putredinem esse interitum misti quatenus mistum est, & esse cōmune contrariū generationi misti, proinde omne mistum esse putrescibile, licet aliqua diutissime durent, vt metalla, & lapides propter frigus resistēs calori ambientis, & oleum, & alia eiusmodi propter magnam viscositatem, quæ indicat mistionē elementorum maximam, & exquisitissimam, proinde difficilem reddit dissolutionem. Si vero mistum sit calidissimum, vt piper, & vinum generosum, necesse est vt aer tanquam minus calidus agit in illud vt frigidus in calidum, & vt continua, & perseverante actione paulatim imminuacillius calorem, ipse autē ob dictam causam seruet proprium suæ qualitatis gradum; igitur necesse est imminutionem caloris misti eousq; procedere, vt tandem ad gradum similem gradui aeris redigatur, & tunc à calore aeris ambientis extrahatur, & mistum illud dissoluatur: ideo illa, quæ mediocrem habent calorem, & calori contentis similiorem, citius putrescunt, nisi propter magnum elementorum commistionē diutius seruentur. Ex his possumus facile intelligere, cur etiam in aqua, & in terra tandem omnia mista putrescant: quum enim & in terra, & in aqua aliquid caloris in sit, necesse est vt ex diuturna, & incessante actione tandem imminuatur seu calor, seu frigus misti, & redigatur ad simile caloris gradum, atque putrescat longa enim &

Vicomer
cati er-
ror.

Cur in a-
qua & in
terra om-
nia mi-
stia pu-
trescant.

A perseverans actio, & nunquam debilitata, licet intensione sit debilis, & sensim fiat, tamen intensione est maxima, ac si tota simul collecta cōsideretur, validissima: quare necesse est vt mista omnia tandem dissoluantur, atque putrescant, quum effugere nequeant actionem ambientis vniuersalis, nimirum elementorum, præsertim vero aeris. Quod vero Arist. dixit, tria elementa esse materiam igni, ita vt etiam ignis ambiens putrefacere possit, id sano modo intelligendum est: tangens enim ignis non putrefacit, sed vt ob eius vehementissimam actionem; at si ita agat, vt minus vehemens eius actio sit, veluti si à patiente remotior agat per aliud corpus mediū, vt per aerem, tunc potest putrefacere: ideo videmus multa, quæ igni nostro propinqua ponuntur, putrescere à calore ignis debilius in illa agēte; quæ tamen, si in ignem ipsum conicerentur, statim comburerentur neque est quod aliquis dicat ea à propinquo aere putrescere, non ab igni; nam putrescunt quidem ab aere, sed vt ab agente secundo, ab igni autem vt primario, à quo recipit aer illum calorem, per quem putrefacit.

Dubium de putredine vini, & aliorum solutiones, earumque impugnatio.

Cap. VI.

Sed alia maior difficultas nobis expendenda, Sac soluenda proponitur; quam & ob id, & quoniam prolixam de hac facere tractationem oportet, seorsum ab aliis considerare constituimus: ea que est de vino putredine: quum enim illud sit nobis maxime laborandū, vt omnia, quæ putrescere cernuntur, ad vnam & eandem putredinis naturam reducantur, nitendum est etiam vini putredinem declarare, & ostendere quomodo sub definitione putredinis iam à nobis tradita ac declarata contineatur; quod quidem non satis manifestum est: id enim, quod hac in re dubium maximum facit, est conuersio vini in acetum, quam complures dicunt esse putrefactionem: quum enim alio etiam modo vinum putrescere tempore ætatis videamus, quādo propter ambientis calorem incalescit, & ebulliendo fit putridum, & vappa, & hæc omnium prorsus consensione sit vini putrefactio; cognoscendum est, qualis sit illa alia vini putrefactio; quæ vinum non fit vappa, sed acetum; & quid inter has duas mutationes intersit: tota autem difficultas consistit in declarando, quomodo vinum mutetur in acetum. Galenus in 4. lib. de Simplicibus medicamentis inquit vinum habere quatuor partes: primum enim habet faciem terream, quæ fundum petit; secundo habet partem illam, quæ flos vocatur, & primum quidem supernatat, deinde etiam ipsa fundum petit; tertio habet partem æquosam toti vino commistam; ac tandem habet ipsammet vini substantiam: vino autem efferuescente inquit illam aqueam partem præcipue seruescere, & tunc florem supernatare, sed

Di
de

Soi

D

E

F

Gali
& N
coru
opim

sed

sed hunc quoque cessante fernescencia fundum perere, vbi sxx subsidit: declarans igitur Galēnus conuersionem vini in acetum, inquit eam esse putredinem, non quidem totius vini, sed partis tantum humidioris, & aquosæ, quæ cum substantia vini est commissa, adeo vetera putrescente, & euaporâte, id, quod remanet, fiat acetum: remanet autem ipsa vini substantia cum imminutione etiam proprii & naturalis caloris facta à calore ambientis, qui simul aquosæ partes putrefacit, & proprium calorem substantia vini immittit, quo fit, vt vinum reddatur frigidius; certum enim est frigidius esse acetum vino, ideo inquit ibi Galen. acetum esse quodammodo vinum mortuum. Hanc Galeni sententiam nonnulli recentiores Medici, quorum etiam antea meminimus, penitus sequentes, ac declarantes, dixerunt acetum non esse vocandum putridum vinum, id enim falsum esset, propterea quod ea non est perfecta putredo, sed secundum partem solum: si quidem non ipsa vini substantia est putrefacta, sed solæ aquosiores partes, portio autem vinosâ non est putrefacta licet ex putrefactione portionis aquosæ reddita sit frigidior. Et quia Gal. ibidem dicit, acetum vi quoque calida præditum esse, id isti sic interpretantur: ex illa partis aquosæ putrefactione generatur situs, qui toti substantiæ aceti commiscetur, & facit ipsum participem alicuius caloris: id que dicunt à Gal. ibidem significari, quando inquit acetum calorem vini naturalem perdidisse, sed alium calorem adscititium ex putredine acquisuisse, nempe ex commissione situs: hoc tamē ego quidem apud Galenum non vidi, qui huius commissionis situs nullam mentionem fecit; sed solum dixit acrimoniam aceti provenire ex calore extraneo, quem ex putredine contraxit acetum. Hæc sententia, vt mihi videtur, magnis vgetur difficultatibus quas breuiter referam; & quum soluere ipse nequeam, Medicis soluendas relinquam. Primum quidem, si ipsa quoque vini substantia, quam illi vinosam portionem appellant, proprium calorem amisit, non video cur non illa quoque sit dicenda putrefacta, si putrefactio est corruptio caloris naturalis, & corruptionem caloris naturalis à calore ambientis insequitur necessario separatio humiditatis à secco: igitur secundum istos illa est putrefactio secundum totum, quia sic necessarium est vt non solum aquosæ partes, sed etiam vinosæ putrescant: quod si dicant non esse putrefactionem secundum totum, quia non totum humidum euaporat, sed pars eius tenuior; quodnam erit discrimen aceti, & vini putridi, quod vocatur vappa? nullum certe discrimen apparet, quia neq; illius vini putridi, quod vappa dicitur, totum humidum euaporauit; ipsi tamen dicunt hanc esse putredinem secundum totum, & inde fieri vt absolute vocetur vinum putridum, acetum vero non dicatur putridum vinum propter rationem prædictam;

A attamen necesse est vel vtramque similiter esse putredinem secundum totum, vel neutram. Sed neq; recte dicitur, partem vini humidiorē putrescere etenim sicut ante considerauimus, non attribuitur putredo parti humidæ euaporanti, sed toti misto: quare si ex omnibus partibus integrantes pars aliqua humidi euaporet, totum putrescere dicitur; quia toti attribuitur putrefactio, & totum ab eo nominatur non humidum solum exiens. Similiter igitur dicenda est putrefactio secundum partem, vel similiter secundum totum, & vini in acetum mutatio, & vini in vappam; proinde per vtramque similiter vinum est vocandum putrescens, vbi putridum, quod illi negant. Quod vero de situ dicunt, vanū est, & grauis pronuntiatum; nemo enim vnquam vidit situm in aceto genitum esse, & commistum toti substantiæ vini; neq; etiam est credibile, quia situs redderet acetū turbidum, & prauī saporis: attamen sæpe videmus acetum limpīdū, & transparentissimum, quod etiam iucūdum omnibus habet saporem. Est etiam consideratione dignū, quod in vera vini putrefactione videmus ebullitionem fieri, quæ indicat manifeste euaporationem humiditatis; at in conuersione vini in acetū nihil tale videmus, quare ibi nullum putrefactionis indicium apparet; quam obrem necesse est magnam esse differentiam inter vinum putridum, & acetum: sed hoc postea diligentius considerabimus, & ostendemus mutationem vini in acetum nullo modo esse putredinem appellandam.

D Nonnullos autem alios audiui dicentes vinum esse animatum anima vegetante, ideoque conuersionem in acetum esse mortem vini ex interitu animæ, putrefactionem vero esse corruptionem vini quatenus est mistum, non quatenus est animatum; ideo hi penitus negant acetum esse vinum putrefactum. Sed hæc sententia, licet præpoe accedere ad veritatem videatur, ipsa tamē secundum se vera non est: omnis enim anima est actus corporis organici, atque heterogenei; at vinum non est organicum, sed homogenum: illud enim, quod Galenus dixit de quatuor illis vini partibus, non facit vinum esse heterogenum, sed solum denotat esse mistum, & constare ex elementis: igitur in vino non est anima, quia non potest anima residere vbi non suat organa ipsi inferuentia ad edendas operationes animales: nulla etiam in vino apparet vegetantis animæ operatio; neque enim augetur, neque nutritur, neque omnino alimentum sumit, neque generat sibi simile; quare etiam ex operationibus manifestum est, nullam in vino animam inesse: præterea videmus quidem in aliis viuētib; hunc vtrumque interitum, mortem & putrefactionem; sed semper in iis omnibus mors tempore præcedit putrefactionem, videmus enim non putrescere animalium corpora, nisi post mortem: sic igitur etiam in vino accidere oporteret, non deberet enim putrefieri,

Aliorum opinio.

Consuetudo.

nisi prius moreretur, hoc est cenerum esset in acetum: hoc tamen non videmus, imo experimur contrarium, putrefcit enim vinum antequam vertatur in acetum, factum autem acetum non putrefcit, sed diuissime seruat.

Fundamenta necessaria ad propositum de aceto dubium soluendum, Cap. VII.

EGO vt in re difficillima sententiam meam proferam, quam in aliorum dictis acquiescere non potuerim, post longam considerationem in hanc opinionem deueni, quod necesse sit consistere in vino duos calores, & duas humiditates, vt hinc discrimen sumamus vini putrefacti, & acetis; omnino enim negandum puto, acetum esse vinum putrefactum, & vinum mutari in acetum per putrefactionem. Duplex humidum ponit Albertus in quato Meteorologico cap. 10. deinde etiam duplex calidum in c. 15. sed in horum conditionibus declarandis mihi videtur Alberti sententiam non omnino esse approbandam: quod enim ad calorem attinet, ipse dicit esse in vino duos calores, vnum naturalem, alterum loci, vbi creuit vitis, qui est infusus à calore magno Solis, & hunc dicit esse accidentalem. Hoc autem mihi dubium videtur: nam calor loci non est alius calor diuersus à calore naturali, sed est illi corpori naturalis; hominem enim in Æthiopia natum non diceremus duos habere calores, vnum naturalem quatenus est homo, alterum accidentalem ex loco; sed diceremus vnum tantum esse calorem naturalem, qui propter locum maior, & intensior est, quam calor hominis nati in Italia; vtriusque enim hominis calor dicitur naturalis, licet alter maior, alter minor: puto autem Albertum id accepisse ex Galeno in quato de simplicibus medicamentis cap. 7. tamen si rectius dicere videtur Galenus, quam Albertus; sibi namque Galenus de plantarum fructibus loquens inquit duplex in iis calidum inesse, vnum cuique proprium, & ingenitum, alterum externum, & à Sole infusum, sed eorum tamen naturæ conueniens, & familiare; non enim hoc secundum calidum vocat Galenus accidentale, sed potius naturale, quia licet externum appellet ratione principij, vnde prouenit; tamen significat factum esse naturale: ideo rectius mihi videretur, si dicamus, vnum hac ratione esse calorem vini naturalem, qui intensior sit propter locum; nam qualitates cuiusque rei naturales non in indiuisibili sunt constitutæ; sed intra quosdam terminos quandam latitudinem comprehendentes, quæ tota dicitur naturalis. Quum igitur per hoc non appareat in vino plurium calorum distinctio, in qua possumus cõquiescere, ego credo aliam adduci posse firmiorem, & principijs philosophiæ magis consonam calorum distinctiõnem in vino, ex qua veram propositæ difficultatis solu-

tionem haurire possimus. Certum est, in quolibet animato duos inspicere interitus naturales, tempore etiam distinctos, mortem, & putredinem; & vtramque censuit Arist. esse corruptionem caloris naturalis; mors enim naturalis est absorptio caloris vitalis à seipso per absorptionem humiditatis naturalis: post mortem vero remanens corpus interit per putredinem, quæ est corruptio caloris temperaturæ, qui continebat, ac terminabat humidum compositum sicco: omne igitur viuens duos habet calores, vnum animale, qui insequitur animam, alterum elementarem, qui est calor temperaturæ, & post mortem remanet: sed hoc tamen est sano modo intelligendum; non enim credo existere posse in eodem subiecto duos calores tanquam duo distincta indiuidua eiusdem speciei, sed vnum esse calorem intensiorem ex vtroque conflatum; ita vt dicere duos, nil aliud sit, quam dicere duo distincta principia à quibus profuunt plures caloris gradus, quam ex altero tantum; ita vt simul iuncti constituant vnum numero calorem intensiorem, qui secundum aliquos gradus est calor elementaris, secundum reliquos vero est calor vitalis. Potest autem hoc optime declarari exemplo luminis: si enim nocturno tempore locus aliquis à duobus simul candelis illuminetur, maius ab iis lumen prodit, quam ab altera sola, nam vna extincta remanet in eodem loco minus lumen; attamen accensis simul vtrisque; non dicimus in illo eodæ aere duo distincta lumina inesse, sed vnum numero lumen, intensius tamen, quam id, quod ex vna tantum candela proueniret; ex vna enim candela procedunt aliqui gradus illius luminis, & ex altera reliqui, & si omnes simul iuncti constituunt vnum lumen intensius. Quod vero ad humidum attinet, Albertus in loco prædicto inquit dari in mistis corporibus duplex humidum: vnum, quod dicitur continuans, à quo fit partium coniunctio; nam si absque vlla humiditate essent penitus sicca, essent omnes disunctæ; nullum igitur est corpus ita durum & exiccatum, quod non habeat aliquid humidi coniungens partes inter se: ideo Alchimistæ ex quolibet quantumuis arido corpore oleum educunt, humidum enim continuans est crassum instar olei; ideo recte etiam à quiduisdã vocatur humidum oleaginosum ex aere, & ex aëre humido constans. Alterum mistorum humidum vocatur ab Alberto humidum quasi nutriens: idque est humidum aquosum, quod inest misto præter continuationem partium, & facile resoluitur, quum sit aqueum; oleaginosum vero non facile, quia crassius est: ideo quando volumus aliqua mista à putredine præseruare, curamus vt vel sale, vel igni, vel Sole exiccantur, vt euaporet humidum aqueum, quod est causa facilis putrefactionis, sic enim diu seruat in eolum. Notare vtrumque humidum possumus in carnibus animalium mortuorum; nã ex humido aëre facile

Opinio Alberti de duplici calore vini.

Consultatio.

Galeni opinio de duplici calore in plantis.

Propria opinio de duplici calore vini.

facile putrescunt, sed eo consumpto diudurat, quia manet solum alterum humidum, quo partes coniunguntur: ideo non absq; ratione humidum aqueum vocatum est ab Alberto quasi nutriens, quia in animali viuente dispersum est per substantiam carnis tale humidum ex alimentis genitum, quo substantia carnis nutriatur, idq; nec penitus extraneum est, nec penitus naturale, sed medium quodammodo inter extraneum, & naturale; est enim aliqua ex parte assimilatum naturali, at non penitus assimilatum: in carnibus igitur animalium iam viuentium humidum hoc vere dicitur nutriens; sed in carnibus animalium mortuorum nō est amplius nutriens, sic neque in aliis mistis inanimatis, in quibus præter humidum coniungens sit etiam humidum aqueum extraneum: ideo hoc ab Alberto vocatum est non absolute nutriens; sed quasi nutriens, hoc est, simile humido alimentali in viuentibus, quod est vere nutriens.

De qualitatibus vini. Cap. VIII.

His tactis fundamentis, declarandæ ante omnia sunt qualitates vini. Dicimus igitur in vino, quum à viuente corpore defluxit, inesse duos illos calores, quos antea declarauimus; vnum elementarem, seu temperaturæ: alterum vero animale; quamuis enim non sit animatum, tamen potest secum ferre calorem ab anima sibi insitum, & impressum; quod quidem aliarum rerū exemplo manifestissimo comprobare possumus: semen enim tā animalis, quam plantæ secundum Aristot. in initio lib. 2. de Ortu animalium nō habet animam actu, at tamen ab anima iam accepit vim generatiuam alterius similis, quam in 3. cap. eius libri, dicit nil aliud esse, quam calorem vitalem, quem distinguit à calore igneo & elementari; ita vt in generatione viuentis primum mouēs sit animal, seu planta, vnde semen defluxit; semen vero sit eius instrumentum quod per vim ab eo receptam, videlicet per calorem vitalem generat alterum animatum simile: quum ergo in semine sit calor vitalis præter calorem elementarem, cur non idem dicere possumus, imo debemus, de vino, quod similiter ex animato corpore defluxit? habet igitur vinum duos calores, hoc est, vnum ex duobus cōflatum, sicuti de lumine diximus, qui magnus, & intensus est, vt experientia declarat: isque non consistit in indiuisibili, sed in quadam latitudine, & est modo maior, modo minor, pro specierum varietate, atq; etiam pro diuersitate locorum; in locis enim calidioribus, vbi Sol maiorem efficit calorem, vina calidiora nascuntur, isque non est externus calor, sed potius naturalis, & connatus illi vino; nam ex calore loci fit, vt tum calor vini vitalis, tum elementaris, qui ambo naturalem vini calorē constituent, maior, atque intensior sit. Sic etiam negare in vino non possumus duplicem illam hu-

A miditatem; & eam aperte ponit Galen. in libro prædicto; dum distinguit in eo substantiam vinosam, & substantiam aquosam: vinosa enim substantia habet illud humidum, quo fit cōiunctio partium; humidum vero aquosum est illud, quod ex alimento contractum est: dū enim vua erat viti cōiuncta, ad eam confluebat humor aqueus, quo nutriretur; separata ergo vua à vite retinet adhuc humorem illum aqueū, qui nondū in vini substantiam conuersus erat, neq; amplius conuertitur, quia vinum non est amplius animatum: hoc autem humidum aqueum, quod in vino remanet, est illud, quod in cōtione vini consumitur, & quando vinum feruet, & quando igne coquitur, absimitur humidum illud aquosum, & remanet solum alterum humidum, quod ipsi vini substantiæ intimius est: & inde fit vt totum vinum dulcius reddatur, quia consumpto humido aqueo remanet sola vini substantia, & eius humidum vere naturale, quod quum per concoctionem sit in substantiam conuersum, dulcedinem facit; quia omne concoctum, vt inquit Arist. dulce est.

Solutio proposita difficultatis de aceto, & de vini putredine. Cap. IX.

EX his, quæ de duplici calore, ac de duplici humido dicta sunt, sumi potest propositæ difficultatis solutio, & differentia inter acetum, & putridum vinum; ex eo enim calorum & humiditatum discrimine, necesse est multas in vino contingere varietates. Quoniam igitur iuxta Aristotelis doctrinam certum est, putrefactionem non esse cuiuslibet calidi, & cuiuslibet humidieductionem, sed solius calidi elementaris, & illius humidi, à quo partes habent compactionem, & continuationem; corruptionem autem caloris vitalis non esse putrefactionem, sed potius mortem, quum non ab eo calore contineatur humidum iunctum sicco: & similiter eductionem humidi, quod alimentale, seu extraneum appellabatur, non esse putrefactionem, quum adhuc remaneat humidum continuans, quod cum sicco est commissum, & maxime proprie vocatur naturale: ideo si in vino euaporat solum humidum aqueum manente humidum coniungente, tantum abest vt illa sit vini putrefactio, vt potius sit à putredine præferuatio; hinc enim fit vt vina vetusta non amplius putrescant, quia necesse est vt continue euaporet humidum vini aquosum ex calore tum ambientis, tum proprio, quare semper magis ac magis exiccatur vinum, quo fit, vt vetustius vinum tanquam siccius minus sit aptum ad putrescendum: & experientia docet maximum periculum putrefactionis vini esse prima ætate sequente ipsius cōfectionem, ea namque elapsa si sanum remaneat vinum, altera sequente ætate non putrescet: vinum autem continue euaporare ita est manifestum, vt proba-

*Dua humida a-
tes in Si-
no.*

tionem non egeat, atque etiam id fieri absque putredine etenim evaporat solum humidum aquosum, non alterum oleaginosum, proinde non soluitur mistio: similiter si solus vini calor vitalis intereat manente calore elementari, ea non dicitur putrefactio vini, quoniam eam non insequitur solutio mistionis. At inquit: Si ex interitu illius caloris, quem vinum contraxit ab anima, non fit putrefactio vini, fiet ergo mors, vinum igitur dicitur mori, quo nihil absurdius: quod enim non est animatum, ei mors non competit, si quidem mors est interitus caloris vitalis cum ipsius quoque animæ interitu, vel recessu à corpore, in vino autem iam diximus animam non inesse. *Solutio.* Respondeo interitum solius caloris vitalis in vino non posse quidem proprie vocari mortem, quum nullus eum sequatur animæ interitus, siquidem vinum non habet animam; posse tamen per quandam similitudinem dici mortem, ita ut vinum postquam vitalem calorem amisit, per similitudinem dicatur mortuum, propterea quod viventia tunc dicuntur mori, quando vitali calore destituuntur: hæc omnia si admittantur, ut mihi quidem admittenda esse videntur, facilem reddunt propositæ difficultatis solutionem: arbitrator enim dicendum esse acetum fieri per interitum caloris vitalis manente calore elementari, proinde sine separatione humidum continuantis à sicco; putridum autem vinum fieri per corruptionem caloris temperaturæ seu elementaris, quam insequitur separatio humidum continuantis à sicco, quæ est putrefactio: hoc enim ita esse ex eo maxime comprobatur, quod his admissis ratio facile redditur omnium, quæ vino contingere cernuntur; vinum enim diluatum, ac tenue debilem habet calorem, & plurimum humidum aquei, facile igitur putrescit, quia non facile resoluitur tantum humidum à calore tum ambiens, tum proprio, ideo manet in vino multum humidum aquei: quod facit, ut debilis calor facile educatur à calore ambientis, qui totum simul calidum euocans, tam vitale, quam elementare facit ut humidum quoque continuans separetur à sicco; idque non fit nisi cum ebullitione, quod est putredinis indicium manifestum. Vinum autem merum, ac generosum siccius est, & minus habet aquei humoris, ideo non ita facile putrescit, sed potius aescit: nam si ab ambiente calido fiat evaporatio caloris vitalis, qui in vino est, eam non insequitur separatio humidum coniungentis à sicco, propterea quod non ab illo calore terminantur passivæ, sed ab elementari, qui potest remanere illæsus; quia si solus educatur calor vitalis, calor elementaris remanens est valde remissus, proinde ibi est plurimum frigoris, & parum caloris, quare frigus illud, quum magnum sit, resistit calori ambientis, & ob hanc causam acetum non putrescit, quum præsentim adfuerit defectus humidum aquei, à quo, si adesset, facilis putrefactio redderetur, sicut antea declarauimus; quoniam igitur

Dubia.

Solutio.

A tur acetum amisit calorem vitalem, & caret humido aquoso, non amplius putrescit, quia est valde frigidum, & resistit suo frigore calori ambientis; tanto autem minus resistit, quanto plus habeat humoris aquosi: ideo acetum factum ex vino tenui, ac diluto facilius putrescit propter eius humiditatem aquosam, quam factum ex vino generoso, quod diutissime seruetur: illud enim omnino constituendum nobis est, non facilem esse putredinem, ubi solum adest humidum continuans sine humido a quo abiuncto: ideo oleum est valde humidum est, non facile putrescit, quia illud est humidum totum oleaginosum, & eum sicco efficacissime committum, unde illa viscositas oritur, quæ facit ne humidum illud possit à sicco separari: humidissimum autem esse oleum ex eo constat, quod excessu æreum, & aqueum est, ut ait Aristot. in context. 41. 43. & 48. quarti Meteorolog. Confirmant etiam id, quod de vino diximus, ea quæ ibidem dicuntur ab Aristot. in context. 52. & 53. inquit enim vinum esse aqueæ naturæ, & excessu valde aqueum, proinde etiam excessu frigidum, sed calidum esse ob alienam caliditatem: alienam enim intelligit caliditatem animalem, quam vinum secum tulit, propterea quod anima, & omne insequens animam est quoddam superadditum misto considerato, quatenus mistum est, & hac ratione dici potest alienum respectu mistionis. Dum igitur considerat Aristot. vinum quatenus est mistum ex elementis, quæ est eius consideratio in illo quarto lib. recte dicit aqueum esse, & frigide temperatæ, & parum habere caloris, reddi autem calidum à calore vitali, & quandoque etiam calidissimum, ubi ratione loci calidum illud intensius redditur. Secundum hanc igitur sententiam optime illi loquuti sunt, quos Galenus ait dixisse acetum esse vinum mortuum; sic enim dicere melius est, quam dicere esse vinum putrefactum: idque confirmatur testimonio Aristot. passim in eo 4. lib. ubi exempla sæpe adducens mistorum, de quibus is liber est, nominat vinum, & acetum tanquam species quasdam mistis; quod non faceret, si acetum esset vinum putrefactum, quia nominatione cuiuslibet misti significatur quoddam in specie sua completum per propriam formam mistionis: at putrefactum, quatenus est putrefactum, notat imperfectionem, & recessum rei à propria natura, & progressionem ad dissolutionem in elementa; proinde indignum est, quod nominetur ut mistum. Si vero illi, qui dicunt acetum esse vinum putrefactum, dicerent hanc esse differentiam inter acetum, & vinum vere non putridum, quod minor est aceti putredo, huiusmodi autem maior; hæc sententia & experientie, & rationi aduersatur: in omnibus enim videmus putredinem esse viam ad maiorem, & magis ita ut facilius sit ut magna putredine corripatur id, quod aliquantum putrescere cepit, quam id, quod

*Quo-
certa
non
med.
putr.
etum*

id, quoadhuc putrescere non incipit: & ratio hoc idem confirmat, facilius enim transitus est à medio ad extremum, quam ab extremo ad extremum; deceret ergo acetum facile putrescere, si in eo, vt illi dicunt, est inchoata putredo; attamen acetum non putrescit, seu difficillime putrescit: & experientia docet vinum facilius fieri putridum antequam fiat acetum, quam si mutatum sit in acetum: non possumus ergo dicere acetum esse vinum mediocriter putrefactum. Confirmatur etiam hæc sententia nostra ex illa acetii generatione, quam arte molimus; curamus enim vt vel à Sole, vel ab alio mediocriter calefaciente incalescat vinum, vt calidum vitale exhaletur, & humidum aquosum absumentur; sic enim fit vt remaneat solus calor elementaris, & humidum continuans, quæ est acetii natura; est enim excessu aqueum; & valde frigidum, quia parum habet caloris in sua missione; sed est absque dubio perfectum mistum, vt dixit Arist. in memoratis locis, non corpus putridum, seu putrescens, vt Medici arbitrantur.

An Galeni de aceto sententia modo aliquo defendi possit. Cap. X.

Verum quia Galenus sæpe dicit acetum ex vino esse genitum per putredinem, nempe ex putrefactione humoris aquei cum ipsa vini substantia commisti; etsi nos dictum hoc non admodum approbamus, dignum tamen consideratione ob Galeni auctoritatem esse censemus, an id modo aliquo defendi, & ad rectum sensum trahi possit. Ego quidem arbitror illud admitti posse, si per quandam solum similitudinem, non vt proprie dictum intelligatur: quemadmodum enim illa, quæ vere putrescunt, per proprii caloris corruptionem putrescunt, proinde ex dissolutione proprii humidi, & à calore ambientis; ita acetum ex vino genitum est per corruptionem caloris, & resolutionem humidi à calore ambientis: attamen magnum est horum discrimen; nam in definitione putredinis non aliud calidum, neque aliud humidum consideratur, nisi elementare, & est putredinis conditio vt humidum non immediate patiatur à calore ambientis, sed prius patiatur calor naturalis, & educatur, deinde illam caloris educationem insequatur proprii humidi dissolutio: potest quidem aliquo violento interitu, vt antea diximus, vt combustionem destrui simul totum mistum sine præcedente educatione caloris; sed interitu illo naturali, qui vocatur putredo, non potest mistum dissolui, nisi prius educatur calor naturalis, qui humidum & siccum coniuncta continebat: de humido namque continuante loquor, non de aduentitio, quod diximus per quandam similitudinem appellari nutriens seu alimentale, ideo videmus ligna arida diutissime seruari, etiam in magnis æstibus, & in locis calidissimis, nec vnquam educi humidum continuans; nisi prius educatur calor naturalis

continens. At si alterius caloris, & alterius humiditatis vini corruptionem consideremus, nempe caloris vitalis, & humidi aquosi, quod dicebatur quasi nutriens, aliter sese res habet; nam humidum illud non ideo resoluitur, quia prius vitalis calor sit corruptus: proinde eius humidum euaporatio non insequitur corruptionem caloris vitalis, sed fit immediate à calore ambientis, ab eo enim immediate & euocatur calor vitalis, & resoluitur humidum aquosum, & per sæpe etiam sine exhalatione caloris vitalis solum humidum aquosum consumitur: quo fit, vt vinum maneat calidius, cuiusmodi est vinum vetustum, est enim maxime exiccatum, quia resoluta est illa humiditas aquosa, quam prius habebat; quum enim hæc obtrundat actionem caloris, hæc consumpta vinum efficacius calefacit, quia efficacius agit calor cum siccò, quam cum humido: quod si contingat, vt simul cum humido aquosi resolutione, vel post illam, calor quoque vitalis exhaletur, fit ex vino acetum; quare huius generatio longe diuersa est à putredine: nam in putredine necesse est prius educi calorem naturalem, deinde fieri separationem humidi; at in generatione acetii non fit resolutio humidi ex euaporatione calidi, quia hæc non insequitur alicuius caloris corruptionem in vino, siquidem à neutro calore dicitur contineri; imò quum illud humidum fuerit indutum ab anima nutritionem moliente, patitur potius à calore vini animalis, & consumitur, quam contineatur & regatur: quanquam enim in vino anima non remansit, sed solus calor vitalis, & humidum illud alimentale attractum prius ab anima nutritionis gratia, tamen seruat cum illo calore hæc vitalis conditio vt consumat humidum; non quidem ita, vt nutriat vinum ea actione, non enim nutritur amplius vinum; sed quia resoluitur ab eo calore humidum illud, & simul etiam à calore ambientis, à quo non educitur calor vitalis pro generatione acetii, nisi prius multum humidi aquosi sit resolutum: ideo videmus ex vino nouo non facile fieri acetum, sed ex vino vetustiore, cuius humidum aquosum sit aliqua ex parte resolutum: differt igitur generatio acetii à putredine, quod in generatione acetii non fit resolutio humidi ex educatione caloris, sed fit immediate à calore ambientis, & simul à calore vitali adiuvante eius consumptionem, vt prædiximus. Est igitur acetum genitum modo quodam simili putrefactioni, quia calor educitur & consumitur humidum; non est tamen vera putrefactio, quia non educitur calor elementaris, sed solus animalis, neque huius educationem insequitur euaporatio alicuius humidi, sed potius præcedit; postquam enim vinum est exiccatum per euaporationem humidi, quod vocatur quasi nutriens, tunc per exhalationem calidi vitalis generatur acetum: quare patet in generatione acetii non dissolui mistum quatenus

*Qualitas
acetis.*

mistum est, quia siccum est humidum temperaturæ non separantur inuicem, sed manent coniuncta. Sunt autem hæc omnia consentanea naturæ & qualitatibus acetis, quæ & per experientiam notæ sunt, & à Galeno declarantur in prædicto lib. 4. de simplicibus medicamentis. Est enim acetum frigidum, & humidum actu, sed facultate exiccituum, quia per consumptionem humidi alimentalis redditum est siccius, quam vinum; neque ita humectat, quia recessit humiditas aquosa, illa vero quæ est temperaturæ, est maxime commista cum sicco, per corruptionem autem caloris vitalis factum est frigidum. est etiam acre, & mordax (vt ait Galenus) ex tenuitate substantiæ, qua fit penetratiuum; singulas enim animalis partes penetrat, & per frigus constringit, & ita mordicationem facit: quæ interdum tanta est, vt sit cum dolore, nempe si tanta fiat singularum partium constrictio, quæ faciat disjunctionem continuitatis, sic enim dolor fit: dicere etiam videtur Galenus, illam acredinem

A prouenire à calore extraneo, quem contrahit acetum ex putrefactione, siquidem omne putrescens amittit calorem proprium, & acquirit alienum: quod Galeni dictum admittere poterimus in eo sensu, secundum quem diximus generationem acetis posse per similitudinem rationem appellari: quum enim hæc quoque fiat à calore ambientis; ambiens autem non possit patientis corporis calorem educere, quin sintul inducat aliquid caloris extranei: nullum est absurdum, si dicamus acetum aliquid extranei caloris accepisse ab actione ambientis, & ab eo adeptum esse illam acrimoniam; ita vt acrimoniam calori extraneo attribuamus, mordacitatem autem frigori constringenti; vere tamen putridum dici non potest acetum, sicut antea ostendimus. Hoc pacto ego puto solui posse hæc in re omnem difficultatem: si quis autem aliquid probabilius inuenierit, eius sententiæ subscribere non recuso.

J A C O B I
Z A B A R E L L A E
P A T A V I N I
L I B E R

D E F A C U L T A T I B V S A N I M A E.

Q Vum animæ naturam declarandam suscepit Aristoteles in tribus de Anima libris, neque alia ratione consideratam, quam prout causa, & principium aliorum est, duas eius tractationes in iis libris ab eo factas notare

*Dua consideratio
animæ principium
est vt forma ipsi
constituit, tum
operationum vt
effectrix; per
vtrumque respectum
declarat vt quid
sit anima.
Prius etenim eam
definiuit per
respectum ad
corpus animatum,
cuius est forma,
dicens eam esse
primum actum
corporis naturalis
instrumentalis;
qua communi
definitione omnem
animam complexus,
significauit eam
esse omnem animæ
conditionem, &
naturam, vt sit
actus, & perfectio,
qua corpus viuens
constituitur, &
in specie collocatur.
Deinde vero eandem
considerare
statuit etiam prout
respicit operationes,
quemadmodum in
context. 33. lib. 2.
videre est; & de
singula animæ parte
ab eo loco ad finem
vsque lib. 3. hæc
ratione diligentissime
pertractauit.*

possimus: quoniam enim anima tum corporis animati principium est vt forma ipsi constituit, tum operationum vt effectrix; per vtrumque respectum declarat vt quid sit anima. Prius etenim eam definiuit per respectum ad corpus animatum, cuius est forma, dicens eam esse primum actum corporis naturalis instrumentalis; qua communi definitione omnem animam complexus, significauit eam esse omnem animæ conditionem, & naturam, vt sit actus, & perfectio, qua corpus viuens constituitur, & in specie collocatur. Deinde vero eandem considerare statuit etiam prout respicit operationes, quemadmodum in context. 33. lib. 2. videre est; & de singula animæ parte ab eo loco ad finem vsque lib. 3. hæc ratione diligentissime pertractauit.

D Quod igitur ad priorem animæ considerationem attinet, eam nos in præsentia ad eos, qui libros Aristot. vel voce, vel scriptis interpretentur, remittimus: quum eorum officium sit Aristot. verba, & ipsam animæ definitionem, & singulas eius particulas declarare: sed & nobis alia fortassis occasio dabitur, qua aliquid de ea definitione dicamus: nunc de altero animæ respectu quædam, quæ prolixiorum disputationem postulare videntur, quam vt in commentariis exponi conueniat, scribere constituimus: quum enim plures operationes animæ sint, quarum edendarum naturali facultate præditam esse animam constat; inde factum est, vt respectu diuersarum opinionum diuersas etiam facultates philosophi omnes animæ attribuerint. Quum igitur Aristoteles in libris de Anima solitus sit animam, & eius partes facultatum nominibus appellare: nam certum est, vegetatiuum; sensituum, motiuum, appetitiuum, intellectiuum, & alia eius modi nomina facultatum esse, & varias operationes respicere: illud nobis considerandum proponitur, de quo solent philosophi nostri controuersari, quomodo hæc facultates

*In
li
men
hum*

tates tum ad ipsam animæ substantiam, tum ad se inuicem referantur: quæritur enim, an à substantia animæ distinguatur, an potius sint idem quod illa; quæritur etiam, quo discrimine ipsæ discrepent inter se, & quot sint: hæc igitur consideratur statim imprimis, id, quod paulo ante tetigimus, nomen facultatis in præsentia à nobis sumi proprie prout respicit operationem, & significat potentiam operandi, vnde Latini potentias animæ eas appellate confueuerunt: quum enim potentia respiciat actum, duplex autem sit actus, vt Aristoteles docet in initio libri secundæ de Anima; actus primus, qui est forma; & actus secundus, qui est operatio formæ: duplex etiam est facultas; vna est, quæ respicit actum primum, eaque est materiæ potentia; altera vero, quæ respicit actum secundum, & est potentia formæ, cuiusmodi sunt facultates animæ, de quibus in præsentia sermonem habituri sumus.

An facultates ab essentia animæ distinguantur, opinio Scoti & Greg. Ariminens. cum eorum argumentis:

Cap. II.

Considerandum primo loco est, an facultates distinguantur re ab ipsa animæ substantia, an sit idem, quod illa: sed ad omnem tollendam ambiguitatem, sciendum est, posse duobus modis intelligi id, quod Latini dicunt realiter differre: primum enim sumitur pro eo, quod est differre subiecto, vt quando cum Aristot. dicimus, materiam & priuationem non esse distinctas re, id est subiecto, sicuti neque pomum & albedo, quum simul sint subiecto, distinguantur, sed solum ratione; altero modo iungitur pro eo, quod est esse res diuersa, & secundum essentiam distinctas, etiã animo non cogitante: sic autem dicimus materiam & priuationem esse distinctas re, sic etiã pomum & albedinem; quum enim toto genere differant, maxime dicuntur distinguere, hoc est essentias habere diuersas: quæstio autem præsens nullum habet locum iuxta priorem acceptionem, quum enim in eodem viuentem insint facultates, & anima ipsa, certe non distinguuntur subiecto; sed locum habet iuxta posteriorem tantum acceptionem, quærimus enim quum simul sint in eodem, an potentia sint quid reale distinctum essentialiter ab ipsa animæ substantia, an idem sint, quod illa. Scotus libro 2. Sentent. distinct. 16. & Gregorius Ariminensis ibidem quæst. 3. nituntur ostendere potentias animæ esse ipsammet animæ substantiam, quæ, quum varias operationes respiciat, variis etiam nominibus appellati solet, quæ dicuntur potentia animæ, proinde hæc sunt idem re, quod ipsa animæ substantia; & hanc sententiam sequitur magna pars recentiorum philosophorum.

A Contra vero Thomas existimauit, potentias esse qualitates speciei manantes ab essentia animæ, proinde ab ea distinctas re, sicut apud eum variis in locis legere possumus, præsertim vero in 1. part. Sum. quæst. 77. artic. 1. & in 1. Sentent. distinct. 3. quæst. 4. artic. 2. Hanc eandem sententiam sequutus est Aegidius in Quodlibeto 3. quæst. 11. & Ioannes Gandauiensis in libr. 2. de Anima. Pro sententia Scoti hæc ab ipso, & ab aliis argumenta afferuntur.

B Primum est: de quo dicitur definitio, de eodem dicitur & nomen definiti; atqui de forma prædicatur definitio potentia actiua, ergo & nomen; anima igitur est iuxta potentia: maior clara est: minor probatur auctoritate Aristot. in 9. Metaph. vbi potentiam actiuam ita definit, potentia actiua est principium transformandi aliud quatenus est aliud, atqui forma est huiusmodi principium, ergo forma est potentia actiua. Secundo sic argumentantur: sicuti se habet potentia passiuæ ad patiens, nempe ad materiam primam, ita & potentia actiua ad agens, nempe ad formam; at potentia materiæ passiuæ est materia ipsa; ergo etiam potentia actiua est ipsamet forma: probant similitudinem per ea, quæ dicuntur ab Aristot. in 9. Metaphys. quæ nunc e-

censenda non sunt: assumptum autem ita probant; si potentia materiæ esset aliquid diuersum à natura materiæ, esset accidens; ergo aliquid accedens in materia recipitur ante formam substantialem, quod est absurdum. Tertio: si cuti se habet forma mere naturalis ad suas operationes, ita etiam anima ad suas; at forma mere naturalis est immediatum principium suarum operationum absque ulla potentia media ergo & anima, nullæ igitur sunt potentia distinctæ ab essentia animæ, sed sunt anima ipsa: similitudo est manifesta, quia non debet anima esse minoris perfectionis, quam forma inanimati, imo debet esse maioris; forma autem inanimati potest exire in actum secundum absque ulla potentia media: quod probatur & de substantiali forma, & de accidentalibus: forma enim substantialis est natura, at natura est principium motus immediatum, vt denotat dictio illa, primo, in definitione naturæ: tales etiã sunt forme accidentales, nã calor ignis est immediata causa calefaciendi alia sine ulla potentia media, sic grauitas & leuitas sunt causæ immediatæ mouendi elementa ad sua loca, igitur anima multo magis debet esse immediata causa suarum operationum.

F ergo non per potentias medias. Quarto, natura nihil frustra facit, nec abundat in superuacaneis, atqui ipsa animæ substantia sufficiens est ad producendas omnes operationes seclusa operatione cuiuslibet extra se, ergo frustra ponuntur potentia ab ea distinctæ. Quinto, agens nunquam agit in extremum, quin prius agat in medium, si medium habeat; itaque si anima efficit operationes per medias potentias, ne-

*Opinio
Thoma.*

*Primum
argumen-
tum Scoti.*

*Secundum
argumen-
tum.*

*Tertium
argumen-
tum.*

*Quartum
argumen-
tum.*

*Quintum
argumen-
tum.*

Sextum
argumē-
tum.

cesse est vt prius agat in ipsas potentias, quod est absurdum, & inexcogitabile. Sexto, si potentia sunt diuersæ ab essentia animæ, & ab ea manēt, ergo ab ea pendent vt à causa, in quo igitur causæ genere? certe non vt à materia, neq; vt à fine, neque vt à forma, vt patet, ergo vt ab efficientes igitur anima aliquid immediate producit, quod aduersarii negāt, producit enim ipsas potentias: quod si dicāt has produci per alias potētias mediā, procedimus in infinitum, quod dicendum non est. Septimo, si nullum agens potest immediate aliquid producere, sed solū per potentiam mediā: ergo neq; ipsa potentia poterit immediate op̄ationem producere, nisi per aliam potētiam mediā, & sic illa per aliam, quare procedemus in infinitum. Octauo, si anima, vt operetur, requirit potētiam à se distinctam, vel eam requirit ob suam perfectionē, vel ob suam imperfectionē; at neutro modo requirit, ergo nullo; non ob suam imperfectionem, quia hoc posito formæ accidentales, quā sint imperfectiores, magis requirerent huiusmodi potētias, at non requirunt, vt ante dictum est de calore, & leuitate ignis; nō etiam ob suam perfectionem, quia substantiæ à materia abiunctæ, ac Deus ipse, quum sint perfectiores, magis requirerent, quod tamen dicendum non est. Postremo sententiam hanc confirmant auctoritate Aristotelis in libris de Anima in pluribus locis: nam in contextu 9. lib. 2. inquit, si esset oculus animal, potentia visua esset forma eius, ergo potentia est idem quod anima: deinde in context. 10. inquit, anima est sicuti potentia instrumētū; postea vero passim in iis libris ita potentias animæ considerat, vt putet se de ipsi animæ partibus loqui dicit enim naturas, & gradus animatorum ab his potentiis constitui, quod falsum esset, si potētia essent qualitates; quoniam igitur vbiq; potentias cum anima ipsa confundit, non censuit eas esse aliquid præter ipsam substantiam animæ, sed esse ipsammet animam.

Septimū
argumen-
tum.

Octauum
argumē-
tum.

Nonum
argumē-
tum.

Opinio Thomæ, & Aegidij, & eorum
argumenta. Cap. III.
E

Contrario autem ad probandum potētias animæ esse qualitates, per quas anima suas operationes dat, multa argumēta à Thomæ, & ab Aegidio, & à Ioanne Gandauensē afferuntur, vt apud eos videre est, ego vero pauca præcipua sēligam: & quia sententiam hanc verorem esse puto, afferam etiam responsiones, quibus ad singula aduersarii vtuntur, & quantum roboris habeant, considerabo. Primum argumētum, quo opinio Thomæ comprobatur, tale est: potentia naturalis, seu aptitudo ad operandum ponitur ab Arist. in secunda specie qualitatis; at potētia animæ sunt aptitudines naturales ad operandum, ergo sunt essentialiter in secunda specie qualitatis; proinde sunt re distinctæ ad anima, quæ est substantia. Ad hoc re-

Primum
argumē-
tum.

A spondent aduersarii, non omnem potētiam operandi poni ab Aristotele in secūda specie qualitatis, sed solam potētiam ad bene, seu facile operandum, vel ad facile resistendum. Sed hæc responsio nullius momenti est, & iam abunde tēprobata à nobis fuit in libr. 1. de materia prima, quoniam differentia per magis & minus non variat speciem, multo igitur minus potest variare genus: & quemadmodum actus currendi non differt genere ab actu bene currendi, ita neque potentia currendi differt genere à potentia bene currendi; potentia enim respicit actum; quare vt se habet actus ad actum, ita & potentia ad potētiam, Sumitur etiam alia huius confirmatio ex habitu, & dispositione, quæ specie non differunt, sed solum secundum magis, & minus fixum; quare neque potentia bene currendi differt specie à potentia currendi absolute. Secundo ita argumentantur: si anima esset idem quod suæ potētia, ipsæ quoq; potētia inter se essent idem, quia quæ alicui tertio sunt idem, etiam inter se sunt idem; igitur potētia visua erit idem, quod potentia motiua, & quod potētia olfactiua, & quod reliquæ omnes: hoc tamen nemo assereret, quia potētia sunt plures, non vna. Ad hoc alii respondent, potētias animæ dupliciter considerari posse, vno modo secundum internam rationem, altero modo secundum externam: ideo si secundum internam rationem considerentur, totum argumentum esse concedendum, hæc enim ratione omnes sunt ipsamet anima, quæ vna est, & hoc solum eo argumento ostenditur: si vero considerentur secundum rationem externam, dicunt argumentum nihil habere roboris; quia quatenus eadem anima respicit varias operationes, appellatur nominibus diuersarum potētiarum ratione diuersorum respectuum: quam suam opinionem declarantes dicunt potētiam esse animam ipsam, & nihil aliud ei superaddere, quam respectum quandam, quoniam anima est substantia quædam non otiosa, sed (vt aiunt) virtuosa, & apta ad multifariam operandum; quare ista aptitudo nihil aliud est, quam anima ipsa vt respiciens hanc, aut illam operationem. Sed contra hanc responsionem ita argumentari possumus; illæ aptitudines, quæ secundum externam rationem respiciunt varias operationes, & in quibus potētiarum discrimen consistit, vel sunt aliquid, vel nihil; si nihil, nulla igitur erit potētiarum differentia, quare argumentum contra eos viget: si vero aliquid, vel sunt substantiæ, vel accidentia; substantias quidem nemo diceret: sic enim non possent esse; nisi diuersæ formæ substantiales; si vero sunt accidentia, vt reuera sunt, considerandum est, in quam sint Categoria; in Categoria quidem relatiuorum poni non possunt, quia non est ratio, nisi inter alia, quæ simul actu sunt, non est enim patet nisi qui actu filium habeat,

Rej
ali.

Im
sio.

Sec
arg
sio.

Resp
ali.

Impug
sio.

B ita neque potentia currendi differt genere à potentia bene currendi; potentia enim respicit actum; quare vt se habet actus ad actum, ita & potentia ad potētiam, Sumitur etiam alia huius confirmatio ex habitu, & dispositione, quæ specie non differunt, sed solum secundum magis, & minus fixum; quare neque potentia bene currendi differt specie à potentia currendi absolute. Secundo ita argumentantur: si anima esset idem quod suæ potētia, ipsæ quoq; potētia inter se essent idem, quia quæ alicui tertio sunt idem, etiam inter se sunt idem; igitur potētia visua erit idem, quod potentia motiua, & quod potētia olfactiua, & quod reliquæ omnes: hoc tamen nemo assereret, quia potētia sunt plures, non vna. Ad hoc alii respondent, potētias animæ dupliciter considerari posse, vno modo secundum internam rationem, altero modo secundum externam: ideo si secundum internam rationem considerentur, totum argumentum esse concedendum, hæc enim ratione omnes sunt ipsamet anima, quæ vna est, & hoc solum eo argumento ostenditur: si vero considerentur secundum rationem externam, dicunt argumentum nihil habere roboris; quia quatenus eadem anima respicit varias operationes, appellatur nominibus diuersarum potētiarum ratione diuersorum respectuum: quam suam opinionem declarantes dicunt potētiam esse animam ipsam, & nihil aliud ei superaddere, quam respectum quandam, quoniam anima est substantia quædam non otiosa, sed (vt aiunt) virtuosa, & apta ad multifariam operandum; quare ista aptitudo nihil aliud est, quam anima ipsa vt respiciens hanc, aut illam operationem. Sed contra hanc responsionem ita argumentari possumus; illæ aptitudines, quæ secundum externam rationem respiciunt varias operationes, & in quibus potētiarum discrimen consistit, vel sunt aliquid, vel nihil; si nihil, nulla igitur erit potētiarum differentia, quare argumentum contra eos viget: si vero aliquid, vel sunt substantiæ, vel accidentia; substantias quidem nemo diceret: sic enim non possent esse; nisi diuersæ formæ substantiales; si vero sunt accidentia, vt reuera sunt, considerandum est, in quam sint Categoria; in Categoria quidem relatiuorum poni non possunt, quia non est ratio, nisi inter alia, quæ simul actu sunt, non est enim patet nisi qui actu filium habeat,

C hoc tamen nemo assereret, quia potētia sunt plures, non vna. Ad hoc alii respondent, potētias animæ dupliciter considerari posse, vno modo secundum internam rationem, altero modo secundum externam: ideo si secundum internam rationem considerentur, totum argumentum esse concedendum, hæc enim ratione omnes sunt ipsamet anima, quæ vna est, & hoc solum eo argumento ostenditur: si vero considerentur secundum rationem externam, dicunt argumentum nihil habere roboris; quia quatenus eadem anima respicit varias operationes, appellatur nominibus diuersarum potētiarum ratione diuersorum respectuum: quam suam opinionem declarantes dicunt potētiam esse animam ipsam, & nihil aliud ei superaddere, quam respectum quandam, quoniam anima est substantia quædam non otiosa, sed (vt aiunt) virtuosa, & apta ad multifariam operandum; quare ista aptitudo nihil aliud est, quam anima ipsa vt respiciens hanc, aut illam operationem. Sed contra hanc responsionem ita argumentari possumus; illæ aptitudines, quæ secundum externam rationem respiciunt varias operationes, & in quibus potētiarum discrimen consistit, vel sunt aliquid, vel nihil; si nihil, nulla igitur erit potētiarum differentia, quare argumentum contra eos viget: si vero aliquid, vel sunt substantiæ, vel accidentia; substantias quidem nemo diceret: sic enim non possent esse; nisi diuersæ formæ substantiales; si vero sunt accidentia, vt reuera sunt, considerandum est, in quam sint Categoria; in Categoria quidem relatiuorum poni non possunt, quia non est ratio, nisi inter alia, quæ simul actu sunt, non est enim patet nisi qui actu filium habeat,

D hoc tamen nemo assereret, quia potētia sunt plures, non vna. Ad hoc alii respondent, potētias animæ dupliciter considerari posse, vno modo secundum internam rationem, altero modo secundum externam: ideo si secundum internam rationem considerentur, totum argumentum esse concedendum, hæc enim ratione omnes sunt ipsamet anima, quæ vna est, & hoc solum eo argumento ostenditur: si vero considerentur secundum rationem externam, dicunt argumentum nihil habere roboris; quia quatenus eadem anima respicit varias operationes, appellatur nominibus diuersarum potētiarum ratione diuersorum respectuum: quam suam opinionem declarantes dicunt potētiam esse animam ipsam, & nihil aliud ei superaddere, quam respectum quandam, quoniam anima est substantia quædam non otiosa, sed (vt aiunt) virtuosa, & apta ad multifariam operandum; quare ista aptitudo nihil aliud est, quam anima ipsa vt respiciens hanc, aut illam operationem. Sed contra hanc responsionem ita argumentari possumus; illæ aptitudines, quæ secundum externam rationem respiciunt varias operationes, & in quibus potētiarum discrimen consistit, vel sunt aliquid, vel nihil; si nihil, nulla igitur erit potētiarum differentia, quare argumentum contra eos viget: si vero aliquid, vel sunt substantiæ, vel accidentia; substantias quidem nemo diceret: sic enim non possent esse; nisi diuersæ formæ substantiales; si vero sunt accidentia, vt reuera sunt, considerandum est, in quam sint Categoria; in Categoria quidem relatiuorum poni non possunt, quia non est ratio, nisi inter alia, quæ simul actu sunt, non est enim patet nisi qui actu filium habeat,

E hoc tamen nemo assereret, quia potētia sunt plures, non vna. Ad hoc alii respondent, potētias animæ dupliciter considerari posse, vno modo secundum internam rationem, altero modo secundum externam: ideo si secundum internam rationem considerentur, totum argumentum esse concedendum, hæc enim ratione omnes sunt ipsamet anima, quæ vna est, & hoc solum eo argumento ostenditur: si vero considerentur secundum rationem externam, dicunt argumentum nihil habere roboris; quia quatenus eadem anima respicit varias operationes, appellatur nominibus diuersarum potētiarum ratione diuersorum respectuum: quam suam opinionem declarantes dicunt potētiam esse animam ipsam, & nihil aliud ei superaddere, quam respectum quandam, quoniam anima est substantia quædam non otiosa, sed (vt aiunt) virtuosa, & apta ad multifariam operandum; quare ista aptitudo nihil aliud est, quam anima ipsa vt respiciens hanc, aut illam operationem. Sed contra hanc responsionem ita argumentari possumus; illæ aptitudines, quæ secundum externam rationem respiciunt varias operationes, & in quibus potētiarum discrimen consistit, vel sunt aliquid, vel nihil; si nihil, nulla igitur erit potētiarum differentia, quare argumentum contra eos viget: si vero aliquid, vel sunt substantiæ, vel accidentia; substantias quidem nemo diceret: sic enim non possent esse; nisi diuersæ formæ substantiales; si vero sunt accidentia, vt reuera sunt, considerandum est, in quam sint Categoria; in Categoria quidem relatiuorum poni non possunt, quia non est ratio, nisi inter alia, quæ simul actu sunt, non est enim patet nisi qui actu filium habeat,

F hoc tamen nemo assereret, quia potētia sunt plures, non vna. Ad hoc alii respondent, potētias animæ dupliciter considerari posse, vno modo secundum internam rationem, altero modo secundum externam: ideo si secundum internam rationem considerentur, totum argumentum esse concedendum, hæc enim ratione omnes sunt ipsamet anima, quæ vna est, & hoc solum eo argumento ostenditur: si vero considerentur secundum rationem externam, dicunt argumentum nihil habere roboris; quia quatenus eadem anima respicit varias operationes, appellatur nominibus diuersarum potētiarum ratione diuersorum respectuum: quam suam opinionem declarantes dicunt potētiam esse animam ipsam, & nihil aliud ei superaddere, quam respectum quandam, quoniam anima est substantia quædam non otiosa, sed (vt aiunt) virtuosa, & apta ad multifariam operandum; quare ista aptitudo nihil aliud est, quam anima ipsa vt respiciens hanc, aut illam operationem. Sed contra hanc responsionem ita argumentari possumus; illæ aptitudines, quæ secundum externam rationem respiciunt varias operationes, & in quibus potētiarum discrimen consistit, vel sunt aliquid, vel nihil; si nihil, nulla igitur erit potētiarum differentia, quare argumentum contra eos viget: si vero aliquid, vel sunt substantiæ, vel accidentia; substantias quidem nemo diceret: sic enim non possent esse; nisi diuersæ formæ substantiales; si vero sunt accidentia, vt reuera sunt, considerandum est, in quam sint Categoria; in Categoria quidem relatiuorum poni non possunt, quia non est ratio, nisi inter alia, quæ simul actu sunt, non est enim patet nisi qui actu filium habeat,

quod

quo fit vt semper necessarium sit vno relatiou-
rum existente alterum quoque existeret at in a-
nima sunt actu istæ facultates etiam nulla exi-
stente operatione; neque dicere possunt esse re-
lationem rationis, quoniam etiam animo non
cogitante habet anima potentiam videndi dis-
tinctam à potentia ambulandi, nulla etiam exi-
stente actu visione, aut ambulatione: igitur hæ
potentiæ non habent esse respectuum, sed ab-
solutum; proinde in nulla alia Categoria
statui possunt, nisi in Categoria qualitatis, vt
considerantibus manifestum est: itaque aduer-
sarii hoc dicentes veniunt in ipsammet opinio-
nem Thomæ; quod enim dicunt potentias om-
nes secundum internam rationem idem esse,
nil aliud est, quam dicere vnam esse animæ sub-
stantiam, à qua omnes emanant: quum autem
dicunt eas distinguui secundum varios respectus,
fateri coguntur eas vel esse qualitates, vel nullo
modo distinguui, & ita argumentum aduersus
eos validum esse. Alia quoque ratione potest ead-
em ipsorum responsio impugnari; nulla est
magis interna, seu magis essentialis considera-
tio, quam quæ significatur per hanc duplicati-
uam, quatenus: quod patet testimonio Aristo-
telis in 1. Posterior vbi docet hanc esse præci-
pua, & supremam conditionem; quæ in pro-
positione faciat necessariū, & essentialem con-
nexum; ergo nulla esse potest intimior ratio po-
tentia visua, quam quæ significatur dicendo,
potentia visua quatenus est potentia visiva; ita-
que si nulla est magis interna ratio quam hæc,
& potentia secundum internam rationem omnes
idem sunt, sequitur potentiam visivam, quate-
nus est potentia visiva, esse potentiam olfacti-
uam, & potentiam ambulatiuam: patet igitur
vanam esse eorum distinctionem internæ, & ex-
ternæ, nisi intelligatur eo modo, quem dixi-
mus, nempe vnam esse animæ essentiam, poten-
tias vero esse diuersas aptitudines ad varias ope-
rationes; & externas dici, quia sunt extra ani-
mæ essentiam, quum sint qualitates eam inse-
quentes, quarum singula quatenus talis, abso-
lutum quoddam est, & ab aliis distinguitur: hoc
videtur confiteri Ludouicus Buccaferreus, qui
prædicta distinctione vtitur; sed tandem veri-
tate coactus asserit essentiam animæ esse quod-
dam prius, potentias vero esse posteriores, quod
est concedere eas distinguui à substantia animæ
Præterea aduersus id, quod illi dicunt, animam
esse substantiam quandam virtuosam, tali argu-
mento vti possumus ex eorum verbis desump-
to: anima est virtuosus, ergo non est virtutes
ipsæ, quia neque concretum potest prædicari de
suo abstracto, neque abstractum de concreto;
neque enim album est albedo, neque albedo est
alba; igitur si anima est ipsæmet potentia, seu
virtutes, vt illi dicunt, non recte vocatur potens,
seu virtuosus, vel si recte appellatur, aliud est ipsa
anima habens virtutes, quæ potentias, & aliud

A potentia ipsæ. Præterea sic pro opinione Tho-
mæ argumentari possumus: potentia operandi
respicit actum, id est operationem ipsam, sed
semper nobilior, & perfectior est actus poten-
tia ipsum respiciente; ergo si potentia essen-
tialiter, & secundum internam rationem esset a-
nima ipsa, operatio, quæ est accidens, esset per-
fectior, quam anima, quæ est substantia. Aliud
quoque argumentum constitui possumus ex
duobus, quæ à Thoma vt distincta ponuntur in
prædicto loco primi sententiarū: sicuti se ha-
bet posse ad esse, ita potentia ad essentiam; sed
in anima differt posse ab esse; ergo & potentia
ab essentia; quod differat posse ab esse, probat
ibi Thomas ratione supernaturali, quæ aliena
est à nostra consideratione; nos autem id probare
possumus ratione naturali, quod est aliud
Thomæ argumentum in eodem loco: nam ani-
ma secundum suum esse respicit totum corpus
vt à se formatum, & constitutum, at secundum
suum posse respicit operationes, & distinctas
eiusdem corporis partes tanquam instrumenta,
quibus vtitur ad operandum: hoc autem discrimen
in aliquo corporis nostri parte notare pos-
sumus; aliquis enim oculos habens cæcus est,
quare in eiuusmodi oculo est anima secundum
suum esse, quia oculus est animatus, & habet
substantiam animæ in seipso; non est autem ibi
anima secundum suum posse, quia non potest
operari, & videre: quoniam igitur ibi est sub-
stantia animæ absque potentia visiva, aliud est
ipsa visiva potentia, aliud est substantia animæ.
Aliis quoque argumentis vtuntur in memoratis
locis Thomas, & Ægidius, & Gandauensis: quæ
quum infirmiora videantur, dimittimus, præ-
sertim quia apud eos legi possunt.

Vera sententia, & ejus declaratio.

Cap. IV.

E Go in hac cōtrouersia, licet magis ad Tho-
mæ, & aliorum prædictorum opinionem
accedam, eam tamen penitus recipere non pos-
sum, sed adhibendam ei esse puto, quandam cor-
rectionem; arbitror enim totam huiusce rei ver-
ritatem in duobus dictis esse constitutam: alterum
aduersus Scotum tale est; facultates animæ
sunt re distinctæ ab ipsa animæ substantia, &
sunt qualitates secundæ speciei: alterum vero
aduersus Thomam, & alios est, facultates ani-
mæ non sunt agentia media inter animam, &
operationem, vt Thomas, & Ægidius existima-
runt, sed sunt solummodo conditiones quædam,
& aptitudines animæ ad operandum. Horum
prius satis probatur argumentis antea pro Tho-
ma adductis, quibus reuera nil aliud ostenditur,
nisi facultates esse qualitates ab animæ essentia
distinctas; at non ostenditur eas esse agentia me-
diæ sicut illi existimasse videntur. Alterum autem
dictum probatur argumentis Scoti, eorum n. plu-
ra contra Thomam efficacissima sunt; nec solui

*Tertium
argumentum.*

*Quarta
argumentum.*

*Primum
dictum
contra
Scotum.
Secundum
dictum
contra
Thomam*

posse videntur, dum dicimus potētias esse agentia media inter animam, & operationem; sed à nobis hoc negantibus facillime soluentur. Vt igitur veritas clarior fiat, & omnia aduersantia argumenta soluantur, notanda sunt quædam.

Primo loco sciendum est, potentiam operandi esse accidens quoddam medium inter priuatiuum, & positiuum: quum enim notet priuationem actus, videtur esse priuatiui potētis, non positiuum, non est tamen pura priuatio, sed est quoddam reale, & absolutum, est enim aptitudo, ac pro pensio quædam ad talem actum, quam Aristot. in genere qualitatis collocauit directe tanquam eius speciem: quod si esset mera priuatio, in nulla Categoria poni posset, nisi per reductionem; adeo vt hinc colligere possimus, facultatem operandi esse quidem rem quandam positiuam, & absolutam, sed debilis admodum, ac tenuis entitatis. Secundo loco notandum est, hanc potentiam siue aptitudinem præsupponere in eadem re aliam naturam priorem, quam insequatur: hoc autem satis videtur considerantibus esse manifestum; quia omnis operatio fit ab actu, quare aptitudo operandi, quæ sit potentia, præsupponit necessario priorem aliquam actualem naturam, à qua prouenit, & potest inductione declarari: nam potentia recipiendi omnes formas, quæ inest primæ materiæ, ipsam materiæ naturam insequitur; & in elementis grauitas, & leuitas nil aliud sunt, nisi potētias naturales, quibus elementa propensa redduntur ad iua loca naturalia, hæc autem ipsas elementorum formas consequuntur: alia quoque plures eiusmodi potētias naturales consequuntur alia accidentia priora, vt illæ, quæ exempli gratia nominantur ab Aristotele in cap. de Qualitate; cursor enim dicitur, qui naturalem habet potentiam bene currendi, sed hæc necesse est vt ab aliqua causa priore proueniat, veluti ab optima partium corporis inter se proportionem, vel à conueniente qualitatuum temperie, seu à boni torius corporis habitudine, vel ab alia aliqua eiusmodi causa, quæ necessario differt specie ab ipsa potentia, & quandoque etiam genere: nam si dicatur esse temperies, ea vel est in prima, vel in tertia specie qualitatis, non in secunda; si vero figura, ea est in quarta specie; quod si dicatur esse situs partium, distinguitur toto genere ab ipsa potentia, quum sit in categoria positionis: potentia vero primæ materiæ differt ab ea toto genere, quum sit qualitas, materia vero substantia. Tertio scire oportet, tales potētias non alio modo pendere ab alia causa priore, quam vt à causa effeëtrice: sed eam non posse esse effeëtricem proprie dictam, quæ est per transmutationem, & cum resistentia patientis, sed per solam emanationem; emanatio enim dicitur, quando absque vlla resistentia patientis, & sine vilo efficientis conatu effectus ipsius insequitur quasi sponte sua, sicut ymbra

A corpus, quemadmodum alio in loco declarauimus. Quarto notandum est, potentiam hanc naturalem, licet sit modo quodam media inter causam, quam insequitur, & operationem, non esse tamen causam mediam, sed causam illam priorem esse immediatam causam operationis; vt si quis actu currat, non dicimus potentiam currendi esse illius cursus proximam causam, animam vero, seu instrumenta, seu temperiem, seu quodlibet aliud, à quo illa potētia emanare dicatur, esse causam remotam, sed potius proximam, & immediatam: etenim potentia non est causa operationis, sed solum aptitudo causæ ad operandum; quod potest argumento prædicto comprobari: operatio enim fit ab actu, non à potentia, nisi prout potentia præsupponit aliam quandam actualem naturam, à qua emanat; illi igitur tribuenda est actio, non ipsi potētia, quæ non est nisi conditio causæ ad operandum: patet autem hoc de potentia passiuæ primæ materiæ, est enim conditio materiæ ad recipiendum, non est tamen recipiens medium, non enim potentia recipit, sed materia immediate recipit: hoc idem in quantibus elementorum motricibus manifestum est, grauitas enim & leuitas sunt aptitudines, & propensiones naturales elementorum ad propria loca, proinde qualitates secundæ speciei, & omnium consensione distinctæ à formis elementorum; nemo tamen dixit elementa moueri à grauitate & leuitate tanquam motoribus à forma distinctis, sed vt acceptis loco formarum latentium: omnes enim, qui de motore elementi controuersantur, vel à forma moueri elementum dicunt, vel à generante externo; nemo tamen dicit à grauitate & leuitate prout sunt qualitates à forma distinctæ; esse autem qualitates testatur Aristoteles in primo cap. libri secundi de Partibus Animalium. Ex his colligere possumus, debile esse argumentum Ægidij in prædicto loco, quod indicat eum non sano modo hanc sententiam accepisse, ac defendisse: inquit enim, non potest anima edere immediate operationes, quia est naturæ nimis remotæ ab operatione, natura autem non transit ab extremo ad extremum sine medio: anima quidem est substantia, & permanens; operatio vero, siue sit immanens, siue transiens, est accidens non permanens; ideo conueniens fuit vt operatio ab anima produceretur per mediam potentiam, quæ est quidem accidens, sed permanens, & ita medium inter conditiones extremorum. Videtur enim considerasse Ægidius id, quod ab Aristot. & clarius ab Averroë dicitur in libr. 8. Phys. auscultationis; motorem penitus immutabilem non posse immediate producere effectum nouum, & mutabilem, nisi per motorem medium, qui partim mutabilis, partim immutabilis sit, cuiusmodi est Cælus, quod secundum substantiam immutabile est, secundum locum aut mutabile,

Potentia operandi est medium inter positiuum, & priuatiuum.

Omnis aptitudo præsupponit aliam naturam positiuam.

Potentia est effectus per emanationem.

tabile. Sed hæc similitudo non est omnino par, quia primus motor agit in Cælum, & Cælum agit in hæc inferiora, quare Cælum est agens medium; at potentia non est agens medium inter operationem, & animam, neque est instrumentum animæ, sed conditio & aptitudo ad operandum, quæ eius naturam insequitur per emanationem: argumentum igitur Ægidij, licet ingeniosum & probabile sit, necessitatem tamen non habet: nulla enim ratio prohibet quin anima, quæ est substantia permanens, possit esse immediata causa accidentis fluentis. Postremo notandum est, potentias provenire quidem ab anima vt à principio, & origine, non tamen in earecipi vt in subiecto, sed in corpore animato: quemadmodum enim operationes attribuantur animato vt subiecto, animæ vero vt principio, & causæ, ita etiam potentia; totum enim animatum dicitur potens operari propter animam tanquam causam, à qua potentia emanant.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. V.

HIS ita constitutis, nitendum est ad argumenta contraria respondere. Ad primum Scoti sumptum ex Aristotele in 9. Metaphysicorum, dicere possumus, Arist. ibi nec definire solam potentiam, quæ est qualitas, nec solam formam sine potentia, sed totum coniunctum, hoc est, formam potentem, seu agens potens, hoc enim dicitur principium mutabile aliud quatenus est aliud. Dicere etiam possumus, eam definitionem competere potentia, & nomē illud, principium, ibi non significare causam agentem, sed rationem agendi; sic enim potentia actiua est principium, id est, ratio principij. Ad secundum negamus potentiam passiuam effici ipsammet materiæ substantiam, dicimus enim eam esse accidens manans à natura materiæ: ad probationem autem respondemus non esse absurdum, si aliqua accidentia indeterminata, & potentialia in materia præcedant formam, quum ab his materia ad nullam certam naturam restringatur, vt alibi declarauimus: accidentia quidem terminata non debent formam præcedere, quum eam insequantur; at potentia passiuam non est huiusmodi, sed est necessaria materiæ vt possit esse rerum principium, & recipere formam. Thomas autem in prædictis locis aliter hoc argumentum soluit, quum concedat potentiam passiuam esse ipsammet substantiam materiæ: sed nos alias hanc eius opinionem reiecimus: ideo standum putamus solutioni, quam nunc attulimus. Ad tertium responderet in memoratis locis Thomas negando similitudinem quantum attinet ad formas accidentales, propterea quod non ita se habet calor ad suam operationem, vt forma substantialis ad suam, calor enim non est causa primaria, sed agit tanquam virtus

A formæ, quam insequitur; quare similis potius est potentia animæ, quam animæ ipsi: itaque de formis substantialibus negare videtur Thomas aliquam ipsarum agere sine potentia media, cui ego assentiendum puto; ac de accidentalibus formis eius sententiam non approbo; in eo namque errauit, quod confessus est potentiam esse agens medium inter formam, & operationem; hoc enim si dicamus, innumeris vrgemur difficultatibus, vt antea dictum est. Ego igitur de omnibus formis naturalibus, tam substantialibus, quam accidentalibus vniuersè negandum esse puto, quod agant sine potentia media tanquam ratione agendi; quemadmodum vniuersè de omnibus asserimus, quod agant sine potentia media tanquam causa media; ideo vt in præsentia admittamus dictionem illam, primo, in definitione naturæ significare immediate, quod quidem fortasse verum non est, dicimus naturam producere motum in eodem corpore sine ulla causa media; neque per hoc stare quin naturam insequatur potentia motrix, per quam moueat non tanquam per causam mediam, sed tanquam per conditionem necessariam: sic formam accidentalem actiuam consequitur sua potentia, quæ ab ea distincta est, vt calorem insequitur potentia actiua quæ est in secunda specie qualitatis, quum calor sit in alia specie: sed cauendum est ne in sumendis formis accidentalibus actiuis erremus, nam grauitas & leuitas reuera non sunt actiua; & dum aduersarij ex his argumentum sumunt, decipiuntur; nam formæ elementorum mouent elementa immediate, grauitas autem & leuitas non sunt causæ mediæ, sed sunt propensiuæ ad propria loca à formis emanantes, & potentia naturales, quas æquum est ponere in secunda specie qualitatis; quare grauitatem & leuitatem non insequuntur alia potentia: & id, quod dici solet, elementa moueri à grauitate, & à leuitate, sano modo intelligendum est, nempe ea moueri à suis formis per grauitatem, ac leuitatem, tanquam perpetuas mouendi, non tanquam per causas medias. Ad quartum negamus animam esse aptam operari per seipsam sine ope alicuius extræ essentialiam ipsius, hoc enim manifeste falsum est, etiam reiectis potentiis; eget enim anima corporeis instrumentis, sine quibus operari non potest: sed vt cunq; de aliis sese res habeat, sat est si in præsentia dicamus, quando inquirunt, secluso quocunq; extrâ ipsam, si intelligant seclusis potentiis, eos falsum sumere; & petere principium, nos enim dicimus sine ulla agens posse agere seclusa potentia actiua. Ad quintum dicimus, eos supponere potentias esse causas medias, quod quidem non negamus: de solis enim mediis, & instrumentalibus causis verum est id, quod sumunt agens agere prius in medium, quam in extremum; at potentia non sunt causæ mediæ, neque instrumenta.

Gravitas, & leuitas non sunt actiua.

Ad quartum.

Ad quintum.

menta media, sed sunt aptitudines ab ipsa anima essentia emanantes. Dicimus præterea ineptam, & incongruam in hoc argumento loquutionem esse; ab anima enim tum potentia emanant, tum operationes producuntur per potentias, nec tamen anima in potentias agere dicitur, neque in operationes. Ad sextum dicimus, nullum agens materiale posse immediate producere aliquid per transmutationem sine potentia media, at per emanationem potest aliquis effectus ab agente immediate provenire; sic igitur potentia emanant immediate ab essentia anima, non per alias potentias. Ad septimum respondere alii debent, qui dicunt potentiam esse operationum causas proximas, at nobis, qui id negamus, argumentum non officit; non enim dicimus potentiam, prout est quiddam distinctum ab anima, producere operationem. Ad octavum dicimus potentiam inficientem, & anima, & formis naturalibus esse necessariam, ob earum imperfectionem; nam forma à materia abiuncta agunt per essentiam, ideo & potentia, & ipsa met operatio in eis idem est quod essentia; at formæ materiales ob suam imperfectionem agunt per potentias ab essentia distinctas, quum non possint agere per essentiam: ideo quando dicunt, ergo etiam forma ignobiliores agunt per potentias medias, hæc omnia concedimus. Ad Aristotelem autem, qui passim in libris de Anima sumit potentias pro ipsa met anima essentia, dicimus, naturam anima esse absconditam, & innominatam, ideo Aristotelem eam significasse nominibus potentiarum consequentium, quæ nobis notiores sunt; quum præsertim ibi consideret animam ut principium operationum, sic enim convenientissime vocari potest nomine potentia ab ea emanantis: sic etiam in libris de Cælo formas elementorum nominavit per gravitatem, & levitatem, quia formæ non sunt nominatæ; ipse tamen gravitatem, & levitatem, quas ibi dixerat esse formas elementorum, postea qualitates esse asserit in primo capite libri secundi de Partibus animalium. Ad hoc autem confirmandum considero verba Aristotelis in context. nono libri secundi de Anima, quæ ipsi contra nos adduxerunt; ibi namque non absolute dicit, potentiam visivam esse animam, sed hoc constituto, si oculus esset animal totum, quia vidit potentiam visivam non esse animam ipsam, sed esse formas consequens animam, qua oculus informatur: at quia non per animam, sed per potentiam visivam distinguitur oculus ab aliis membris, ideo dixit; si oculus esset animal totum, potentia visiva esset anima eius; putavit igitur eam non esse animam, sed quid distinctum ab anima, quum reuera oculus non sit animal totum. Argumenta vero omnia, quæ pro Thomæ, & aliorum opinione adducta sunt, nil aliud probant, quam potentias esse re distinctas ab es-

sentia anima, & esse qualitates, quod nos quoque asserimus; at non probant esse causas medias: quare sunt à nobis omnia concedenda.

De distinctione facultatum Anima inter se, dua aliorum contraria opinioniones.

Cap. V.

Hactenus ostendimus facultates anima ab ipsa anima substantia distingui ut accidentia à suo principio, considerandum restat quomodo ipsa inter se distinguantur illud quidem manifestum est, earum differentiam ab actionum discrimine derivari, ita ut quæ est ipsarum operationum differentia, eadem sit etiam facultatum, ut enim distinguitur visio à nutritione, ita & visiva facultas à nutritiva: quisquis igitur noscat proprios singularum operationum fines, & utilitates, quarum gratia sunt à natura instituta, & is operationum, & facultatum discrimen, quod à fine sumitur, optime intelligit, idque non tanquam difficultate carens alijs considerandum relinquitur: sed alia est vitrisque communis difficultas, quam nunc considerare decrevimus, de ipsarum tam operationum, quam facultatum principio, & origine; quoniam enim sunt qualitates ab ipsa anima substantia manentes, sicut antea demonstravimus, & plures sunt anima tanquam plures formæ secundum essentiam distincta, quod quidem concedere omnes videntur, minus erit illarum facultatum inter se discrimen, quæ vnam & eandem anima substantiam insequantur; illa vero, quæ à diversis animabus, tanquam à diversis principijs procedant, maiore inter se discrimine dissidebunt. Est igitur in primis considerandum quæ sit animarum distinctio in viventibus, hoc enim declarato cognoscemus, quænam facultates vnam & eandem formam consequantur, & quæ diversas. Dux hæc de re opinioniones existunt, vna est Latinorum ferè omnium, altera plurium recentiorum, præcipue vero Auerroistarum. Latini non concedunt in eodem vivente plures animas tanquam formas substantiales distinctas, sed solum in diversis viventibus; in homine enim vnam tantum esse dicunt anima substantiam tanquam vnam formam, rationalem vocatam; in quolibet bruto vnam tantum vocatam sensibilem; & in qualibet planta vnam vocatam vegetantem; & hæc inter se essentialiter differre tanquam formas diversas: quum autem in eodem vivente vnam tantum esse animam secundum substantiam dicant, illam præditam esse aiunt omnibus facultatibus animalium ignobiliorum; ut in bruto non esse animam vegetantem; & sentientem ut duas distinctas formas, sed vnam tantum modo præditam omnibus facultatibus, & vegetantis anima, & sentientis, sed à præstantiore facultate appellari senti-

Ad sextum.

Ad septimum.

Ad octavum.

Ad nonum.

Ad octavum argumentum.

fibilem: sic in homine vnam tantummodo esse animam rationalem, quæ prædita est tum propriis facultatibus, tum illis omnibus quæ attribuantur & vegetanti, & sentienti animæ, sed à nobilioribus suis facultatibus vocatur rationalis, seu mens, seu intellectus; ita vt eadem anima humana per facultatem rationalem intelligat, & sapiat, per sensibilem sentiat, per vegetantem nutriat, & augeat, & generet aliud simile. Secundum hanc igitur opinionem omnes facultates animæ in homine insunt, & in eo vnum & eandem animæ substantiam insequuntur; prout vero in diuersis specie viuētib; considerantur, à diuersis animarum substantiis emanant: facultas enim sensibilis, & facultas nutritiua in bruto pendet ab eadem anima bruti, quæ dicitur anima sensibilis; sed si ad differētia specie viuētia referatur eadem facultas, insequitur diuersas animas tanquam diuersas formas, vt facultas nutritiua in bruto insequitur animā bruti, quæ dicitur anima sensibilis, in planta vero insequitur animam plantæ, quæ vocatur vegetans, & in homine animam humanam, quæ dicitur rationalis: ob id aliud esse dicunt animam sensibilem, aliud facultatem sensibilem, sic aliud animam nutritiuam, aliud facultatem nutritiuam; & sensibilem animam in solis brutis inesse, non in homine, esse tamen & in homine, & in brutis sensibilem facultatē, & nutritiuam animam in solis plantis inesse, non in animalibus, in omnibus tamen & plantis, & brutis animalibus, & homine inesse facultatem nutritiuam. Hæc dicentes illud meo quidē iudicio mirabile pronuntiare videntur, omnes facultates in eodem viuente insequi vnam tantum formam substantialem, singulam vero facultatem in diuersis viuētib; diuersas etiam formas insequi; proinde maius hæc ratio esse dicitur in vnius facultatis in pluribus viuētib; quam plurium facultatum in eodem. Hæc igitur Latinorum sententia est. Plures autem Auerroistæ putarunt partem vegetantem, & sentientem, & intelligentem esse distinctas formas substantiales, etiam in eodem viuente, vt in homine; sic in bruto duas esse formas, sensibilem, & vegetantem; ita vt eadem sit anima sensibilis in homine, & in brutis, & eadem vegetans in plantis, in brutis, & in homine; secundum quam opinionem singula facultas animæ vnam & eandem animæ substantiam semper insequitur, nunquam plures, vt facultas nutritiua solam animam vegetantem, siue in plantis, siue in brutis, siue in homine consideretur; adeo vt in quo viuente sint ipsæ partes animæ, in eodem sint etiam facultates illarum partium propriæ, proinde in quo est potentia nutritiua, in eodem sit anima nutritiua distincta ab aliis partibus animæ, si quæ in eodem insunt; & in quo est facultas sensibilis, in eodem sit etiam anima sensibilis. De hæc igitur controuersia nos secundum principia phi-

A losophiæ Arist. disputaturi, & quæ eius sententia fuerit inuestigaturi, vtriusque opinionis argumenta seorsum referemus, deinde quid putemus sensisse Aristotelem, exponemus.

Argumenta pro opinione Latinorum.

Cap. VI.

Latini, quum ad probandum non posse ea eadem materia plures simul formas substantiales inesse, pluribus argumentis vti soleant, & horum aliqua iam in libro, quem de communi rerum generatione conscripsimus, considerauimus; nunc ea tantum, quæ peculiariter ad animam & eius partes attinentia adducunt, in medium afferemus. Primum sic argumentantur: frustra fit per plura, quod æque absolui potest per pauciora, at in bruto vna anima sensibilis sufficit ad omnes edendas operationes animæ vegetantis, ergo frustra in bruto ponitur anima vegetans distincta à sensibili: idem dicendum est in homine de parte vegetante, & de parte sensibili, quæ ponantur distinctæ à rationali, frustra enim ponuntur, si vna rationalis sufficit ad earum omnium operationes edendas. Secundo si in bruto essent duæ illæ distinctæ formæ, vegetans, & sensibilis, & in homine tres, vegetans, sensibilis, & rationalis, duobus interitibus obnoxium esset brutum, & homo tribus; diuersæ namq; formæ distinctis interitibus destruantur, siquidem vnus substantialis interitus vnus tantum substantialis formæ destructione terminatur; prius igitur interiret in bruto anima sensibilis, deinde vegetans; sic in homine prius oporteret animam rationalem separari, deinde sensibilem, ac tandem vegetantem: ter igitur homo moreretur, & brutum bis, hoc tamen nemo asseret. Tertio si esset in homine anima vegetans re distincta à sensibili, & hæc re distincta à rationali, homo esset planta, & esset animal brutum; quoniam anima vegetans, vt ab aliis distincta, plantam constituit, & anima sensibilis, vt ab aliis distincta, constituit brutum. Quarto aliqui ita argumentantur: si anima vegetans esset in homine distincta ab aliis partibus animæ, non esset nisi communis, & eadem, quæ in plantis est; ergo operationes quæque essent communes; qualis enim est forma, tales sunt operationes: consequens tamen falsum est, quia non idem est nutritionis modus, quo alitur homo, & quo planta; sed modus nutritionis hominis est hominis proprius, & nutritio plantæ est propria plantæ; igitur etiam principium nutritionis humanæ est aliquid proprium hominis, proinde est anima rationalis, non alia communior; quare anima rationalis habet altricem facultatem, & alias omnes. Vtrum etiam maxime auctoritate Aristotelis in cō-textu 31. libri secundj de Anima, vbi dicit vegetatiuum contineri in sensitiuo, vt triangulum in quadrangulo; at quadrangulum non habet actu trian-

1. argum.
Latino-
rum.

2. argum.

3. argum.

4. argum.
ment.

5. argum.

triangulum, ita vt sint duæ distinctæ figuræ, sed vna tantum est figura actû, quæ dicitur quadrangulum, & cõinet triangulum virtute, non actû; sic igitur non est vegetatiuum actû in sensitiuo, esset autem actû, si esset forma distincta, sed solum potestatis, & virtute, quia sensitiuum habet vim vegetatiuam, & aptum est omnibus vegetantis animæ muneribus fungi. His argumentis, & aliis, quæ missa facio, nituntur ostendere, non posse in eodem animato esse plures animas tanquam distinctas formas, sed vnam tantum fungentem muneribus aliarum.

Argumenta pro opinione Auerroistarum.

Cap. VIII.

*In lib. de
comuni
rer. gene-
ra. cap. 2.*

Contraria vero Auerroistarum opinio, quam Cego Aristotel. fuisse arbitror, illis argumentis maxime comprobatur, quibus alias ostendimus animam, & formam missionis in eodem viuente esse duas re distinctas formas: quum enim in illis res ita manifesta sit, vt eam negare vanum esse videatur, inde colligimus nihil esse absurdi, si plures quoque in eodem simul existere formas asseramus; nam si rationi & rerum naturæ non repugnat duas esse re distinctas formas substantiales in eadem materia, certe neque tres, neque decem, neque centum simul esse repugnabit: sed multis causa erroris fuit similitudo partium animæ inter se, quæ multo maior est, quam formæ missionis, & animæ; harum enim tanta est dissimilitudo, vt negari non posse videatur eas esse duas distinctas formas, sicut eo in loco demonstrauimus: sed animarum inter se maior est similitudo, vt in earum communi definitione manifestum est: omnis enim anima est actus corporis naturalis heterogenei, & variis instrumentis præditi: idcirco multi, quum animæ & formæ missionis distinctionem confessi sint, eam tamen in partibus animæ negauerunt. Sed his aliam poterat fidem facere de distinctione animarum inter se illa continua, quam in nobis experimur, pugna sensus cum ratione, quod enim sensus appetit, ab eo ratio frequenter abhorret; & quod ratio vult, id per se sensus fugit vt molestû, ita vt eadem res molesta sensui, & iucunda rationi sit, vel sensui iucunda, & molesta rationi: alia igitur est animæ substantia, qua sentimus, & alia, qua intelligimus, & volumus: hoc argumento vitur Galenus in libr. 3. de Hippocratis & Platonis decretis, ad probandum diuersas esse animæ partes, rationalem & concupiscibilem, & irascibilem; & integrum ex Platone sumit in lib. 4. de Republ. putatque esse efficacissimû. Si quis autem dicat hoc indicare solum facultatum discrimen, nõ animarum, propterea quod hæ inuicem pugnantes facultates eandem animam insequuntur: hoc certe absurdissimum est, quia non possunt ab eadem animæ

1. argum.

*Responso
altorum.*

*Consuetudo
respon-
sionum.*

A substantia prodire duæ contrariæ, & inter se pugnantes facultates, quarum vna alteri resistere, & ei impedimento esse & præualere contendat: neque est quod aliquis nobis obiiciat facultatem motricem, quæ est apta mouere ad contraria loca, quia hæc est quidem facultas libera, at dum ad hunc locum mouet, non mouet ad contrarium: sed sensus & ratio simul eodem tempore mouent ad contraria, & pugnant inuicem tanquam duæ distinctæ facultates; quare non re-
Bcta est comparatio: nam facultas motrix vna tantum est, quæ contraria respicit sine aliqua pugna cum seipsa; appetitus sensibilis, & voluntas sunt duæ distinctæ facultates, vt ipsimet aduersari concedunt; hæc inter se pugnantes; quare non possunt ab vna & eadem animæ substantia derivari, sed necessario à pluribus, ac diuersis animæ partibus procedunt: quod ne aduersariis absurdum, ac rationi repugnans videatur, satis illis erat considerare discrimen manifestissimum formæ missionis & animæ in eodem viuente; quia, vt modo dicebamus, si duas distinctas formas tolerat natura simul in eadem materia; potest eadem ratione & tres, & quatuor, & plures tolerare. Sed ad maiorem huius sententiæ cõprobationem libet nunc alia quædam argumenta ad animam attentione considerare præter illa, quæ alia ad probandum formæ missionis, & animæ distinctione adduximus: qui autem plura videre cupit, is legat quæstionem Ioannis Gandauensis 8. lib. 7. Physic. vbi fuffissima disputatione hanc sententiam tuetur. Primum quidem ad hanc sententiam sequendam illud in eam maxime mouit, quod forma simplex est essentia, & dat vnum tantum esse, non plura, quæ igitur dat esse hominẽ, eadem non potest dare esse animalis igitur si homo per animam rationalem est homo, nõ potest per eandem esse animal, & esse viuens, sed per rationalem est homo, per sensibilem est animal, & per vegetantes est viuens: hoc significauit Aristoteles, dum frequenter formam appellauit essentiam, & *τὸ τί ἐστιν*, id quod nostri quod quid est seu quidditatem vocare consueuerunt; alud namque est quid est animal, aliud est quid est homo: absurdum igitur est aduersariorum sententia, qui dicunt, eandem formam esse simul in eodẽ has omnes quidditates, & tribuere simul plura esse, & eandem rem simul in specie, & in genere collocare. Incidunt autem in aliud quoque absurdum non minus graue: sicut enim dicunt, plura esse ab vna & eadem forma tribui, ita etiam dicunt vnum & idem esse tribui simul à pluribus diuersis formis; nam secundum eos tam forma propria hominis, quam forma propria equi, & forma propria leonis dat esse animal: hoc autem tum ipsum per se cuiuslibet cõsideranti absurdum est manifestum, tum etiam hoc argumento reprobari potest: quia si vnum, & idem esse prouenit simul à pluribus formis, ergo à singulis prouenit

2. 1.

3. 172

uenit per accidens, vt animalitas per accidens à forma hominis, per accidens à forma equi, & à qualibet alia: illa enim est aliquid causa per accidens, sine qua illud esse potest; atqui animalitas existere potest, & existit actu sine forma humana; ergo ab ea prouenit per accidens, & eadem ratione à qualibet alia per accidens, idque à nullo rite philosophante negari potest. Ex hoc autem possumus tale argumentum colligere: omne quod est per accidens, est reducendum ad aliquod per se, vt ait Arist. in 2. Physic. context. 66. 67. ergo necesse est aliam esse formam ab omnibus specierum formis distinctam, quæ per se tribuat esse animal, eamque vnã & eandem esse in omnibus animalibus, proinde communem formam generis distinctam esse à formis specierum: quod eo quoque argumento confirmatur, quod sic seruatur vniuersio generis, quæ secundum illorum sententiam seruari non potest; illa enim vere conueniunt in vniuerso, quibus vna aliqua natura communis, qua participant, respondet, atqui secundum eos homo; & bruta non participant aliqua eadem communi natura, qua sint animalia, siquidem homo est animal per animam rationalem, equus vero est animal per propriam equi formam, ergo animal non est eis genus vniuersum; at si in omnibus animalibus vnã & eandem inesse animã sensibilibus naturam fateamur, animalis vniuersio optime seruamus: sic etiam per vegetantis animæ participationem dicimus in viuente, tanquam communi genere conuenire animalia omnia, & stirpes; ideoque viuens esse illis omnibus genus vniuersum. Ad hæc omnia solent aduersarij respondere, confugiendo ad diuersos eiusdem animæ gradus, ideo hos diligenter considerare oportet: ego enim, vt libere dicam, quum ex eorum scriptis nunquam potuerim intelligere quid sint isti gradus, non potui non suspicari eos quoque, licet ad hos gradus confugiant, id tamen, quod dicunt, non satis intelligere. Vt igitur hæc in veritatem cognoscamus, sumamus exempli gratia animam humanam: hæc illi dicunt vnã tantum esse & vocari rationalem, & dare homini tum esse hominem, tum esse animal, tum esse viuens, non tamen per eundem gradum; sed per gradum vegetabilem dare esse viuens, per gradum sensibilem dare esse animal, & per gradum rationalem dare esse hominem; & quamuis ea sit forma vna, & diuersa à forma equi, eam tamen in eo cum illa conuenire inquit, quod continet gradum sensibilem, sicut illa; licet igitur in nulla vna communi forma conueniant homo, & equus, conueniunt tamen in eiusdem gradus sensibilibus participatione: sic animalia, & plantæ nullam habent communem animam, conueniunt tamen in participatione eiusdem gradus vegetabilis, quem continent omnes tum animalium, tum stirpium formæ, & hac ratione seruatur horum generum vniuersio.

tio. Ego vero ex his intelligere cuperem, quidnam sint isti gradus; quatenus enim distincti sunt, necesse est vt vel substantiæ sint, vel accidentia: nam si dicerent neutrum horum esse, dicerent esse nihil, proinde & id, quod de his gradibus dicitur, nihil esset, nulla enim ab his distinctio, nulla vniuersio prouenire posset: accidentia autem dici non possunt, quia id, quod substantiam constituit, non potest esse accidens: restat igitur vt sint substantiæ, & vt sint plures distinctæ formæ, non possunt enim esse alix substantiæ, quam formæ, si autem sunt formæ, iam illi incident in sententiam nostram, vt cuilibet eam consideranti manifestum est: ideo mirum profecto est, quomodo aduersarij multas simul in eadem materia formas concedere vereantur, nec tamen vereatur dicere formam distinctam in varios substantiales gradus, quod quidem vel absurdum est, vel est idem à quo ipsimet abhorrent: cur autem abhorreant non video: etenim si formæ essent corpora, vtique vereri deberemus ne plures simul in eodem existere ponentes diceremus corpus à corpore penetrarisse: quum secundum se incorporeæ, ac simplices sint, neque aliud sit apud Aristotelem forma, quam essentia, & quidditas rei, non video quid absurdi dicamus, dum ponimus plures subordinatas quidditates in eadem re, quum pateat eundem hominem esse & animal, & viuens, & hominem, quæ plures essentia colligatæ sunt ea ratione, quatenus vna ad aliam refertur vt potestas ad actum, nam ex potestate & actu vnum fit: dum igitur naturam, & conditionem formæ diligenter consideramus, cognoscimus nil aliud esse illos ab his positos gradus, quam formas; idque Thomas veritate coactus aliquando confessus est, vt postea ostendemus. Præterea aliud absurdum eorum opinionem consequitur: dicunt enim rationalem, & sensibilem, & vegetabilem in homine non tres formas esse, sed tres facultates vnus & eiusdem formæ, at tamen harum singula apud Arist. plures habet facultates: vegetantis enim facultates sunt nutritiua, accretiuæ, & generatiuæ; & sentientis visiuæ, auditiuæ, & alix plures; sic rationalis facultates sunt intellectuus, & voluntas: igitur facultas habet aliam facultatem, & facultatem facultates insequuntur; hoc autem dicere vanum est: soli namque substantiæ animæ attribuendum est vt habeat varias operandi facultates, quum nil aliud sit facultas, quam potentia, seu aptitudo animæ ad operandum: dicendum igitur est vegetantem, sensibilem, & rationalem in homine tres partes animæ esse, & tres formas, & earum singulam variis præditam esse facultatibus: & hanc sententiam significauit Arist. in 1. c. libri de Vita & morte, quando dixit [necesse est vnã esse eandem esse animam particulam in animalibus, quæ animal est, & viuat, ipsæ autem esse plures ac diuersas] nam esse ibi non potest significare, nisi essentiam, quare putauit eas essentialiter esse distinctas.

5. Argum.

Autori-
tates A-
rist. in
lib. de Ve-
ta
morte.
distin-

distinctas, licet ex connexu potestatis, & actus
 vna ex eis anima fiat; nam statim rationem sub-
 iungens inquit [*quia non idem est esse animal, &
 esse viuens*] significat ergo distinctas essentias,
 quæ distinctas formas denotant: in 2. etiam cap.
 eiusdem libri ait [*necesse est in corde esse princi-
 pium, & sensitiuum, & nutritiuum animæ*] vtramq;
 enim vocat animam in animali, quare vult duas
 esse animas, non vnam, quæ & nutritiua, & sen-
 sitiuua dicatur. Sed clarissime significauit hanc
 sententiam Aristotel. in 2. libr. de Ortu animal.
 cap. 3. quando dixit, conceptum in vtero prius
 habere animam vegetantem, postea recipere
 sensibilem, qua est animal, ac demum rationa-
 lem, qua est homo; sic enim asseruit has esse di-
 uersas animæ partes; neque ad id confugere ali-
 quis potest, vt dicat Aristotelem ibi ordinem
 naturæ considerare, non ordinem temporis,
 nam Aristoteles manifestissime de tempore lo-
 quitur, & inquit, non simul fieri animal, & ho-
 minem, nec simul animal, & equum; ideo plures
 ex aduersariis hoc videntes, & negari non au-
 dentes, dixerunt Aristotelem ibi non de ipsa a-
 nimæ substantia loqui, sed de operationibus; &
 harum tantummodo ordinem significare: ani-
 ma namque humana momento temporis adue-
 nit, non tamen simul est apta edere omnes ope-
 rationes, sed prius edit illas, quæ ad partem ve-
 getantem pertinent, deinde illas, quæ ad sensi-
 bilem, tandem illas, quæ ad rationalem. Sed hæc
 interpretatio à verbis Aristotel. alienissima est;
 ibi namque non de operationibus, sed de ipsa
 substantia animæ loquitur: & adeo manifestum
 est quæstiones ibi ab Aristotele proponi de sub-
 stantia animæ, non de operationibus, vt id ne-
 gare pertinacis admodum hominis esse videat-
 ur: clara etiam sunt verba illa [*non simul animal
 fit, & homo, nec simul animal, & equus*] forma e-
 nim est, quæ dat esse, & rem constituit, nec fit
 homo, vel animal ab operatione sed à forma.
 De hoc igitur non est vilo pacto dubitandum,
 sed alia potius difficultas ex ea Aristotelis sen-
 tentia omni videtur: quia si prius aduenit anima
 vegetans, deinde anima sensibilis, ac tandem ra-
 tionalis; forma igitur generis existit sine vlla
 forma specifica, & datur genus extra omnes spe-
 cies suas; siquidem erit ibi viuens, quod nec est
 planta, nec animal; deinde erit ibi animal, quod
 non est aliqua species animalis; hoc tamen fal-
 sum videtur, & communi omnium opinioni,
 & rationi repugnantissimum. Sed quisquis rem
 ipsam, & ibi verba Aristotelis bene consideret,
 facile hoc dubium soluet. Videtur dici posse
 conceptum prius viuere anima matris, quam
 propriam recipiat animam, proinde viuere tan-
 quam membrum quoddam illius femine, non
 tanquam aliud in diuiduum illius speciei, omnes
 igitur partes animæ habet vt sibi communi-
 catas à forma in vtero gerente; ideoque conceptus
 humanus semper est homo, prius quidem est

In 2. de
Generat.
animal.

Interpre-
tatio ad-
uersario-
rum.

Confuta-
tio.

Dubium.

Solutio
prior.

A homo vt hominis pars, deinde vero vt homo in-
 teger: sed hæc tamen solutio non habet locum
 in illis animalibus, quæ pariunt ouum; animal
 enim quod ex ouo generatur, si prius animam
 vegetantem recipiat, vt Aristoteles omnino ne-
 cessarium esse dicit; non potest esse animal per
 animam animalis incubantis, quum sit separa-
 tum; ideo secundo dicere possumus, conceptum
 in vtero esse speciem specialissimam, non quide-
 m perfectam, sed imperfectam, & (vt aiunt)
 in fieri, non in facto esse, conceptus enim hu-
 manus, quando accepit animam vegetantem,
 vel sentientem: est homo in fieri, & in via; & ita
 negandum est consequens, non enim sequitur
 dari animal, quod non sit aliqua species anima-
 lissima autem generis ibi existens absque for-
 ma speciei restringitur saltem ab accidentibus,
 & à dispositionibus conferentibus ad formam
 speciei; ab his enim fit illa species potestate pro-
 xima, quum ex eo conceptu non possit aliud
 animal fieri, quam homo; illud igitur, quod dici
 solet, formam generis non posse existere sine
 forma speciei, intelligendum est de re perfecta,
 & quæ iam sit in facto esse, non de re imperfe-
 cta, quæ adhuc sit in fieri, & in via, licet tunc
 quoque dicatur modo aliquo restricta ad ali-
 quam speciem, nempe ab accidentibus & dis-
 positionibus, vt dictum est. Sed aduersus ea, quæ
 de illis gradibus diximus; fortasse obicere no-
 bis quispiam posset illud, quod nos alias de for-
 mis elementorum tuati sumus, eas habere va-
 rios gradus, ratione quorum intendi ac remitti
 possunt: si enim forma elementi, quæ simplex
 est, plures habet distinctos gradus, cur anima,
 quæ non ita est simplex, plures habere gradus
 non potest; nos autem ad hoc dicimus; non ean-
 dem esse rationem: nam forma elementi sim-
 plex est, neque habet actum plures gradus, quibus
 plura simul constituat, & det plura esse; dum e-
 nim constituit aquam, nullam aliam rem con-
 stituit; remitti tamen potest, & ita remissa con-
 stituit vnum aliquod mistum tantummodo, vt
 aurum, & definit aquam constituere: at secun-
 dum illos anima hominis habet simul actum plu-
 res distinctos gradus, quibus simul diuersa con-
 stituit, quum simul det esse viuens, & esse animal,
 & esse hominem; quo fit, vt per eandem formam
 & differat homo à brutis, & conueniat cum eis:
 nam ratione gradus rationalis est differentia,
 qua distinguitur homo à brutis, ratione autem
 gradus sensibilis eadem est natura communis, in
 qua conueniant homo & bruta; quæ est ma-
 nifesta repugnantia in natura, imo de forma,
 quæ apud Aristotel. simplex essentia est, id ne i-
 maginabile quidem esse videtur: nos igitur non
 talem elementi formam esse statuimus; for-
 mam enim aquæ non dicimus & aquam, &
 aurum eodem tempore constituere, & simula-
 quam ab aliis corporibus distinguere, & esse ra-
 tionem conuenientia inter illa eandem. Adde
 quod

Al.
sola

For-
gen
ex
ma,
ci.

Solu

quod formæ elementorum remittitur per gradus, non quatenus sunt formæ constitutrices, sed quatenus sunt materia, id est, quatenus sunt conditiones materiæ mistorum, quod significauit Aristotel. in context. 10. & Metaphysic. alias à nobis declarato; aduersarii autem tribuunt animæ gradus vt fungenti officio formæ, & vt rem in specie constituenti: quod Aristotel. aduersatur, qui in prædicto loco inquit formam, quatenus est forma, esse indiuisibilem: patet igitur longe diuersam esse graduum rationem in anima, & in forma elementis: quod si ita attribuant animæ gradus, vt nos formis elementorum, dicunt animam intendi, ac remitti posse, ita vt anima rationalis per remissionem fiat anima sensibilis, & hæc per intensiorem, & additiorem gradus fiat rationalis, quod quidem ridiculum est. Hanc, quam hæctenus demonstrauius, fuisse Auerrois sententiam non est dubitandum: nam sæpe Auerroes dicit omnes partes definitionis esse formas, & genus esse formam vniuersalem, differentiam vero esse formam particularem: dicit etiam genus esse compositum, & ex materia & forma consistere: quare putauit aliam esse formam, qua constituitur genus, & aliam esse, qua constituitur species: legere autem de hoc Auerroem possumus in comment. 28. lib. 2. physic. & in 17. primi Metaphys. & in 11. tertii, & in 43. septimi, & in 6. & vltimo octauis, & in Epitome Metaphysica, tract. 2. cap. 13. nobis enim in præsentia in considerandis omnibus Auerrois verbis non est immorandum. Id solum apud Auerroem est notandum, in comment. 42. libr. 7. Metaphysic. Auerroem dicere genus non esse actu in specie, sed potestate, sic etiam differentias remotiores potestate esse in specie, non actu: suam autem vltimam esse actum: hoc enim Auerrois dictum si crassa Minerva intelligamus, in errorem labi possumus: quia si in homine non esset actu natura animalis, homo non esset actu animal: quum igitur homo sit actu animal, inest actu natura generis in specie; proinde dictum Auerrois est sano modo intelligendum: quoniam enim sola vltima differentia tenet locum actus, ceteræ vero communiore, quæ constituunt superiora genera, locum habent potestatis quatenus restringuntur, ac determinantur ab vltima, eatenus dicuntur inesse potestate; sic enim etiam materia in composito inest potestate, quia est sub forma, & ab ea perficitur, & ad determinatam naturam contrahitur; vltima vero differentia nõ amplius ab alio perficitur, sed perficit alia, id eo absolute fungitur officio actus absque potestate, præterquam respectu operationis; sed nos de primo tantum actu, non de secundo in præsentia loquimur: per hoc tamen non stat, quin materia in composito inest actu, & differentia ac formæ communiore

insint actu in specie; proinde & natura generis, quæ à propria eius forma constituitur. Hanc igitur fuisse Auerrois sententiam non est dubitandum: sed Auerrois verba, quæ in pluribus locis leguntur, diligentissime perpenduntur à Ioa. Gandauense in prædicta sua quæstione, quæ omnia apud eum legenda, & consideranda relinquo. Galenus quoque huius sententiæ fuit, in 3. enim & in 6. lib. de Hippoc. & Plat. decretis, licet attribuat Arist. vt dixerit esse facultates tantum eiusdem animæ, ipse tamen asserit esse partes animæ specie distinctas, non tantum facultates, idque proponit probandum in sequentibus libris, vt apud eum videre est: quod autem in iudicanda Aristotelis sententia deceptus sit Galenus, ex eo patet, quod Aristoteles in eo tantum Platonem carpit, quod eas loco separauerit, non in eo quod specie distinctas esse asseruerit.

Galenus.

C *Vera sententiæ conclusio, & contrariorum argumentorum solutio.*

Cap. IX.

Hæc igitur omnia considerans probabilior rem temper existimaui plurimum Auerroistarum sententiam, ad quam tuendam sunt nobis illa eadem fundamenta statuenda, quæ alias in libro de Communi rerum generatione iecimus, ac declarauimus: proinde hic repetenda non sunt: id solum notare volo, Aristotelem in libris de Anima solitum esse totam animarum collectionem in eodem viuente appellare animam totam, illarum autem singulam appellare partem animæ: quum enim ex potestate & actu vnum fiat, ex materia & forma fit vnum, & ex materia & pluribus formis fit vnum; & plures quoque formæ ita subordinatæ, & inter se colligatæ eo nexu actus & potestatis dicuntur esse quodammodo forma vna, quæ plures habet substantiales partes, quas illi gradus vocabant, dum formas appellare verebantur: huic igitur toti animæ omnes operationes attribuuntur ratione diuersarum partium: deo Arist. in primis verbis 3. libr. de Anima hoc respiciens dixit [*de parte autem animæ, quæ & cognoscit animam, & sapit*] totam enim animam vocat omnium animæ partium collectionem in homine, quæ per partem vegetantem dicitur nutrire, & augere & generare sibi simile, per sensibilem vero sentire, & per rationalem contemplari, & sapere: in aliis quoque locis hunc eundem loquendi modum annotare possemus, sed eum vnum retigisse satis sit, quia per illum alii omnes facile animaduerti atque intelligi poterunt. Alia quoque hac in re sunt animaduersione digna, quæ mox in soluendis contrariis argumentis considerabuntur. Ad horum igitur solutionem venientes ad primum

Quid sit anima tota, quid pars animæ.

Ad primum.

num negamus minorem, qua dicebatur, in
bruto animam sensibilem abq; vegetante suf-
ficere ad edendas omnes operationes animæ ve-
getantis: dicimus enim nullam formam posse
operationes edere ad aliam formam pertinen-
tes, proinde necessariam esse in bruto animam
vegetantem à sensibili distinctam, sic in homine
vegetantem, & sensibilem distinctas à rationa-
li. Ad secundum negamus consequentiam: ratio
autem negationis est, quoniam, vt ex Arist.
colligimus in libro de Vita & morte, cuiuslibet
viuentis mors est præcipue, & immediatè de-
structio animæ vegetantis, absque hac autem
animæ parte non possunt reliquæ partes, sensibi-
lis, & rationalis, in corpore remanere; idè
ex illius interitu aliæ quoque per necessariam
consequitionem simul intereunt, vel à corpore
separantur; vnus igitur est viuentis interitus, &
vna mors, non plures: neque ob id fit, vt vna &
eadem sit anima, qua est homo, & animal, &
viuens: quod enim non sit vna, sumitur argu-
mentum à generatione, quum non simul omnes
adueniant, sed prius anima vegetans, deinde
sensibilis, postmodum vero rationalis, quæ fuit
Arist. sententia in 2. lib. de Ortu animal. cap. 3.
à nobis antea declarata: itaque à generatione
viuentis sumitur pro nobis argumentum vali-
dissimum, ab interitu autem nullum; neq; enim
pro nobis, neque pro aduersariis, quum viuens
omnibus simul animæ partibus eodem momen-
to destituatur. Tertium vero argumentum, vt
libere dicam, est puerile, & philosophis indi-
gnum: quia si anima vegetans cõstitueret plan-
tam & sensibilem brutum, vtique si homo has vt
distinctas formas haberet, esset planta, & esset
brutum; sed anima vegetans reuera non plan-
tam constituit, sed viuens, quod est commune
genus animalis, & plantæ; & anima sensibilis
non brutum constituit, sed animal genus com-
mune bruti, & hominis; nil ergo aliud eo argu-
mento ostenditur, nisi quod si in homine sint
hæ tres distincte formæ, homo est simul viuens,
& animal & homo, hoc autem quis negare po-
test? ex his colligo necessarium esse, vt quod
sunt formæ in homine, tot sint etiam in quoli-
bet bruto: sicut enim in homine est anima ve-
gerans, qua est viuens, & anima sensibilis, qua
est animal, & rationalis, qua est homo; ita in
equo necesse est præter vegetantem, qua est vi-
uens, & sensibilem, qua est animal, esse etiam
propriam formam; si enim solam sensibilem
haberet, non differret specie equus à formica,
sed solis accidentibus: hoc significauit Aristot-
eles in 2. libro de Ortu animalium, capite 3.
quando dixit, non simul fieri animal, & equum;
sic enim asseruit per aliam formam esse animal,
& per aliam esse equum: sicut qualibet planta
necesse est præter animam vegetalem, in cuius

A participatione omnes plantæ, & omnia anima-
lia conueniunt, esse etiam propriam formam,
qua distinguitur specie ab aliis plantis; nam si
per solam animam vegetantem omnes plantæ
constituerentur, non differrent specie lactuca,
& quercus; sed hæ vltimæ differentiæ sunt nobis
incognitæ; eas tamen dari fatendum est,
easque esse vocandas animas: omnem enim
formam nobiliorem anima animam esse neces-
sarium est; nobilior autem est forma speciei,
B quam forma generis; ergo si anima sensibilis,
quæ est forma generis, est anima; propria quo-
que equi forma, quæ est nobis incognita, est
anima: neq; absurdum est plurimas animarum
species constituere, siquidem aduersarii quoq;
id fateri coguntur; quum enim dicant, aliam
esse equi animam, aliam asini, & aliam cuiusq;
speciei animalis, tot animas ponunt, secundum
essentiam distinctas, quot animalium, ac stir-
pium species sunt: nisi dicant eiusdem esse spe-
C ciei carnem & equum, & omnia bruta; quod si
dicant, eum iis disputandum nõ est. Sunt autem
hac in re consideratione digna verba Thomæ in
prima parte Summæ, quæst. 50. artic. 4. ad pri-
mum, vbi inquit animalia bruta differre specie
per diuersos gradus animæ sensitiuæ: deinde
paulo post ad secundum inquit, magis & minus,
prout ex eiusdem formæ intensiõne, ac remis-
sione proueniunt, nõ variant speciem; sed qua-
tenus proueniunt à formis diuersorum graduum,
D sic variant speciem: fateur igitur id, quod nos
antea ex eius opinione colligebamus, has gra-
dus animæ sensibilis esse diuersas formas, & vnã
esse alia perfectiorem, cuius modi esse etiam nu-
meros alias cum Aristotele diximus: quare ne-
cesse est vt dicat animam sensibilem esse natu-
ram communem & generalem; varios autem
eius gradus esse diuersas formas specificas, à
quibus coarctatur, quæ est nostra sententia. Il-
lud tamen est animaduertendum, duplices esse
E operationes formæ specificæ: etenim tum pro-
prias ipsa edit operationes, quas non edit for-
ma generalis, vt propria hominis forma habet
proprias operationes, contemplari, & sapere,
distinctas pensus ab operationibus animæ sen-
sibilis; tum etiam coarctat, & restringit opera-
tiones formæ generalis, & illius speciei proprias
reddit: anima enim rationalis in homine vt
vegetantem, & sensibilem coarctat, & eas red-
dit humanas; ita & eius operationes restrin-
git, & facit hominem modo humano sentire,
& modo humano moueri, & modo humano
F nutrirì, & augeri, & generare hominem, non
equum; neque animal commune, neque vi-
uens commune; ita vt nutritio in homine tum
à parte vegetantè, tum à rationali prouenire
dicatur; nam ipsa per se nutritio à vegetante
prouenit, modus autem, & coarctatio, qua fit
nutritio natu-

Adsecun- dum.

Quot sūt forma in homine, tot etiã in bruto sūt.

Qualibet planta duas animas habet.

No- fess- Th

For- spec- dupl- oper

Nutu- in ho- me tu- anim- veget- te fit, à rat- nutritio natu-

nutritio humana, adicitur à rationali; quod si per rationalem animam intelligamus humanam animam totam ita appellatam à parte nobiliore, illi attribuuntur omnes operationes ratione diuersarum partium, vt nutritio ratione partis vegetantis. In illis igitur, quas ignoramus, vltimis formis brutorum, & stirpium, hoc secundum munus inspicimus; nempe coarctationem operationum formarum generalium, sed proprias earum operationes distinctas ab operationibus formæ generis non cognoscimus, hâs enim si notas haberemus, ex iis in formarum notitiam duci possemus: vel dicendum est, nullam esse earum propriam operationem, nisi coarctationem operationum formæ generalis, hoc enim fortasse sufficit, ne illæ nobis incognitæ formæ dici possint orisæ, & operationibus carentes; siquidem omnes operationes tribuuntur formæ specificæ, quæ alias omnes complectitur atque restringit. Ex his sumitur etiam quarti argumenti solutio: quemadmodum non datur viuens, quod neque sit planta, neque animal, ita neque nutritio communis datur, sed omnis nutritio vel est humana, vel equina, vel huius plantæ propria, vel illius: dicimus igitur; neque animam vegetantem, quæ in homine est, neque eius operationem esse communem; quoniam anima humana tum generales formas coarctat, tum earum operationes, facitque omnes esse humanas: quod autem anima vegetans, vel anima sensibilis dicatur communis, id fit per mentalem abstractionem; nam si eam mente concipiamus abiunctam ab omnibus conditionibus restringentibus, est communis & est illa eadem natura, quæ in aliis viuentibus inest; etenim non est in rebus vniuersale, nisi per mentalem abstractionem, quod significauit Auerroes in commentario octauo i. libri de Anima, quando dixit, intellectum esse qui facit vniuersitatem in rebus. Postremo loco adduxere aduersarii verba illa Aristotelis in contextu 31. secundi libri de Anima; vegetatiuum inest in sensitiuo potestate, sicut triangulum in quadrangulo: sed si hæc bene perpendamus, cognosceamus ea refragari potius illorum sententiæ quam suffragari; considerandum enim est quid ibi significent ea nomina, vegetatiuum, & sensitiuum, an animas, & formas substantiales, an facultates animæ, ostendo enim neutrum sensum iis verbis accommodari iuxta eorum opinionem: formas quidem significare non possunt, quia secundum eos anima sensibilis est vna simplex forma, in qua nullo modo inest ipsa substantia animæ vegetantis: sed neque facultates, quoniam secundum eos anima sensibilis habet actu omnes facultates, quas habet; vt enim habet actu facultatem sensibilem, ita &

A nutritiuam & generatiuam habet actu; attramen Aristoteles denotat esse actu sensitiuum, in quo sit potestate vegetatiuum; reliquum est, vt dicant nomen potestatis ibi non respicere actum primum, nempe vel formam, vel facultatem, sed operationem, & actum secundum, ita vt nil aliud significet, quam vim, & potestatem edendi operationes atinentes ad vegetantem, & verborum sensus sit hic, in sensitiuo inest potestate vegetatiuum, id est anima sensitua habet potestatem edendi omnes operationes animæ vegetantis. Sed hoc quoque ab Aristotele alienum est, quia comparatio cum figuris conueniens non esset, oporteret enim ita competere quadrangulo proprietates trianguli, vt animæ sensibili inest vis edendi operationes animæ vegetantis, id tamen dicere non possumus, quia quadrangulo non competunt proprietates trianguli. Itaque secundum illorum opinionem manifestum est, nullum esse eorum verborum conuenientem sensum, si illa bene perpendamus, nec sola eorum superficie velimus esse contenti. At iuxta sententiam nostram facilis est illorum verborum interpretatio: nam Aristoteles ibi non de facultatibus loquitur, sed de ipsa substantia illarum partium animæ, quam eas in contextu præcedente vocasset animas, & dixisset non conuenire in aliqua vna communis natura vniuoca: idcirco recta est earum comparatio cum figuris, hæc namque distinctæ sunt speciei, sed ordinem habent inter se, & præcedens continetur potestate in sequente, vt triangulum in quadrangulo; quomodo autem contineatur potestate, possumus in numeris considerare, in quibus id manifestius est; nam ternarius est pars quaternarii, & in illo inest, vt patet: neque per id stat, quin quaternarius sit vnus numerus, vtendum enim est illa distinctione vulgata, materialiter, & formaliter; ternarius enim in quaternario inest materialiter solum, at non formaliter, siquidem est pars quaternarii, pars autem est materia; formaliter vero non est ibi ternarius, quoniam vna tantum est ibi formalitas, qua vnus numerus fit, qui dicitur quaternarius; quoniam igitur res à forma constituitur, & vna tantum ibi est formalitas, vna etiam est species numeri, non plures, nec ibi est ternarius vt species numeri, sed solum vt pars quaternarii: sic de figuris dicendum est: quadrangulum est vna figura, non plures, quia licet inest in eo triangulum, inest tamen solum vt pars, & materialiter, sed non formaliter, & vt alia species figuræ; ducto. n. diametro, diuiditur quadrangulum in duo triangula, quæ illius partes sunt: non igitur proprietates trianguli in quadrangulo insunt, sed ipsamet (vt ita dicam) eius substantia in quadrangulo est, quoniam area trianguli est pars totius quadrangu-

dranguli: ratio igitur clara est cur dicatur trian- A
gulum in quadrangulo esse potestate, inest enim
vt pars, & vt materia; materia autem in
composito inest potestate, quia substat formæ
tanquam potestas actui, à quo perficitur, ac de-
terminatur; quare inest quidem triangulum in
quadrangulo, sed determinatur à formalitate
quadranguli, tanquam materia à forma: hæc ratio-
ne antea dicebamus, genus & differentias
remotiores in specie inesse potestate, quatenus
tenent locum materiæ, sola vero vltima differ-
entia dicitur actu inesse, quia fungitur officio
actus, & formæ, & perficit, & contrahit cætera
omnia ad determinatam naturam, sicut optime
declarat Auerroes in comment. 23. lib. 7. Meta-
physic. & in Epitome Metaphysica, tracta. 1. in
cap. de Potentia & actu. Quoniam igitur Ari-
stoteles animam totam solet nominare ab vlti-
ma parte, quæ continet alias tanquam forma
materiam, & actus potestatem, ideo vbi duæ
partes animæ inesse considerantur, vegetans, &
sensibilis, totam vocat sensibilem, à qua dicit
vegetantem contineri potestate; vbi vero & hæc,
& rationalis, totam vocat rationalem, & hæc
dicit continere alias potestate: quamuis enim
sint plures substantiales formæ, tamen sola vlti-
ma dat nomen toti animæ, & dicitur alias con-
tinere potestate, quia illæ respectu eius fungun-
tur officio materiæ, ipsa vero formæ. In prædi-
cto igitur loco sumit Aristoteles sensitiuum eo-
modo, quo reuera existit, non existit autem si-
ne anima vegetante, ideo sumit tanquam ani-
mam totam, quæ vocetur sensitiua, sed conti-
neat etiam vegetantem potestate, id est, tan-
quam determinatam ab ipsa, & habentem locum
partis & materiæ: ea igitur ratione anima vege-
tans inest potestate in anima sensibili, qua se-
cundum Auerroem antea declarauimus solam
vltimam differentiam esse actu in composito,
& omnia continere, & esse totum, reliqua vero
omnia esse potestate, & esse partes: hæc est il-
lius loci vera intelligentia, neque alium sensum
illa verba recipiunt; sic autem intellecta fauent
vostre opinioni, vt considerantibus manifestum
est.

De facultatibus Animæ vegetantis.

Cap. X.

Satis demonstratum est (vt arbitror) tres esse
se distinctas animæ partes, etiam in eodem
viuente, vegetantem, sensibilem, & rationalem; E
idq; rationi omnino consentaneum est, vt quod
est earum, discrimen secundum proprias natu-
ras, id perpetuum, ac semper idem sit, siue illæ
in diuersis viuentibus, siue in eodem conside-
rentur. Quoniam igitur ab harum singula pro-
pria facultates emanant, considerandum bre-

uiterest, quasnam, & quot singula facultates
habeat, vt harum omnium numerum, & differ-
entiam quantum præsens occasio postulat, co-
gnoscamus. Vt à vegetante anima ordiamur,
huic tres facultates attribuit Aristoteles; altri-
cem, austricem, & generatricem; has enim so-
las tanquam præcipuas nominare satis habuit,
& alias, quas Medici considerant, tanquam se-
cundarias, & illis ministrantes in lib. de Anima
commemorare neglexit, nempe attractricem,
retentricem, expultricem, & concoctricem. E-
tenim sine harum ministerio hæc anima neque
nutrit, neque auget, neque generat; iis autem
tribus sublatis cæteræ conuunt, quia ipsæ per se
sine illis tribus præcipuis viuenti non profunt:
at illæ tres, licet ordinem inter se habeant, & v-
na ad aliam tanquam principalem dirigat-
ur, singulæ tamen possunt appellari præcipuæ,
quoniam quæ minus præcipua est, ea existere
etiam potest, & operari sine principaliore; al-
trix enim facultas dirigitur ad austricem, & am-
bæ ad generatricem, nam generare aliud simile
est huius animæ operatio maxime omnium præ-
cipua in mente naturæ vniuersalis, quia con-
fert immediate ad conseruationem speciei; hu-
ius gratia dedit viuentibus facultatem austricem,
qua augerentur donec ad perfectam æta-
temperuenerent, ac debitam quantitatem adi-
piscerentur, vt possent aliud simile generare;
accretio igitur fuit penitus necessaria viuenti-
bus propter generationem: quoniam enim semen
D ad viuente abscissum modicæ est quantita-
tis, & viuenta omnia in principio parua admo-
dum, proinde ad generantium inepta oriuntur,
oportuit ea augeri, & perfectam quantitatem
consequi, tanquam necessariam ad aliud simile
generandum: accretio autem fieri non potest
absque nutritione, imo neque generatio; ideo
propter vtramq; est necessaria nutritio, vt con-
siderantibus per se manifestum est: sed quamuis
E ad has nutritio dirigatur, & illis inferuiat, ta-
men ipsæ quoque per se existere potest absq; il-
lis, & est necessaria propter conseruationem in-
diuidui, vt patet in illis viuentibus, quæ nõ am-
plius augentur, neque generant; videmus enim
plures homines esse natura steriles, & ad gene-
randum ineptos, sic etiam plura animalia bru-
ta, & plures stirpes, quibus, postquam augeri
deserunt, necessaria est nutritio, vt seruentur, vs-
que ad tempus eis à natura præscriptum, & alias
edere possint: naturales operationes, quales
sunt in homine contemplari, & sapere, & alios
regere, has enim nobilissimas operationes e-
dere potest homo etiam ad generandum ine-
ptus, & quando non amplius augetur; oportet
igitur eum post absolutam accretionem diutius
feruari harum operationum gratia; seruetur
autem, & quandoque etiam diutissime per nu-
tritio-

tritionem. Hæ igitur tres facultates tanquam præcipuæ ab Aristot. nominatæ sunt in secundo libro de Anima, aliæ vero quatuor neglectæ, vel sub illis tribus implicite comprehensæ; quoniam illæ tres absque aliis secundariis exerceri minime possunt, & earum ministerium necessarium præsupponunt, & continent; his autem tribus sublatis cæteræ auferuntur, quia sunt profus inutilis, nihil autem est frustra in natura. Est autem summopere animaduertendum, non talem esse ordinem in his facultatibus, vt posterior aliam priorem insequatur, & dicat esse facultas facultatis, quod antea Latinis tanquam absurdum obieccimus; non enim dicitur facultas habere aliam facultatem, sed sola animæ substantia dicitur omnes facultates habere, imo & omnes eam immediate insequuntur, non vna facultas aliam facultatem: sed ordo in solis operationibus intelligendus est; vna enim ad operandum præsupponit operationem alterius, vt à natura animæ vegetantis immediate emanant hæ tres facultates, alitrix, auctrix, & generatrix; sed generatrix non potest operari, seu animam ipsa non potest per hanc facultatem generare aliud simile, nisi præiussit prius operationem alitricis, tum auctricis facultatis: sic igitur dirigi vnam ad aliam dicimus ratione operationum, sed non ratione emanationis ipsarum à substantia animæ; quod quidem etiam de facultatibus animæ sensibilis, quas postea considerabimus, est intelligendum, hoc enim seniel annotasse satis est. Hæ sunt vegetantis animæ facultates, quas dum inter se conferimus, & earum inter se ordinationem, ac pendentiam, quam modo declarauimus, consideramus, facile cognoscimus eas ab vna & eadem animæ substantia pronire: at si eas cum sensibilis animæ facultatibus comparemus, tanta est illarum ab his discrepentia, vt satis aperte declaret eas à diuersis animæ partibus emanare, quum illarum operationes ad operationes harum non dirigantur, neque illis inuiant, nisi quatenus animali ad vsum sensuum necessaria est vitæ conseruatio, quam per nutritionem assequitur.

Dubia de facultatibus Animæ vegetantis, & eorum solutio.

Cap. XI.

Ceterum de his, quæ modo dicta sunt, dubia quædam oriuntur, quæ ad eorum plenam intelligendam soluere oportet. Primum quidem de nutritione & accretione dubitatur: ignis enim combustibilis alitur & augetur, ergo hæ non sunt propriæ operationes animæ vegetantis, proinde nec propriæ eius facultates alitrix & auctrix. Multo magis de generatione dubitatur, quia neque omnibus viuentibus, ne-

que solis competere videtur: quod non omnibus competat, manifestum est, plures enim homines infœcundi, ac steriles nascuntur, sic alia plura animalia, & plures stirpes; imo etiam aliqua secundum totam speciem infœcunda sunt, vt muli, & illa animalia, quæ ex putri materia generantur. Quod autem solis non competat, manifestum est in multis inanimatis, à calido enim generatur calidum, & frigidum frigidum, ab igni ignis, ergo etiam inanimata generant sibi simile; quomodo igitur dici potest hanc facultatem manare ab ipsa animæ vegetantis natura? nam si id verum esset, oporteret in solis viuentibus, & in omnibus hanc facultatem inesse; id enim quod à propria alicuius rei natura emanat, necessarium illi rei est; neque aliam naturam insequi potest. Ad hæc, & primo ad primum de nutritione, & accretione dicimus negandum esse eas competere igni, & rebus inanimatis, quia proprie loquendo sola animata nutriuntur & augentur: tres enim conditiones in accretione proprie dicta requiruntur, vt Aristotel. docet in 1. libr. de Generatione & interitu; vna est vt ex materia extrinsecus accedente res augetur; secunda, vt idem numero seruetur, id, quod augeri dicitur; tertia demum, vt non solum toti, sed etiam singulis particulis facta sit additio magnitudinis, ita vt omnes separatim acceptæ dicantur maiores factæ: in ignis autem incremento sola prima conditio adesse videtur, reliquæ duæ absque dubio desunt; quia non manet idem numero ignis, qui auctus dicitur, sed fit alius, & alius neque omnibus eius particulis fit additio magnitudinis, sed toti tantummodo nouus ignis accedit; veluti si frusto ceræ aliam ceram adiungamus, tota enim cera fit maior, at partes singulæ nullam faciunt incrementum. Ob eandem rationem, neque nutritio proprie dicta competit igni, quoniam conditiones prædictæ etiam in nutritione requiruntur, quoniam neq; idem numero manet, neque singula particula nutriti dicitur; vera autem nutritio est, quando omnium partium substantia reparatur atque instauratur: igitur proprie sumendo nutritionem, & accretionem cum tribus memoratis conditionibus, sola viuentia nutriuntur & augentur, & hæ sunt propriæ operationes animæ vegetantis. Ad secundum de generatione, quæ non omnibus viuentibus competere videtur, dicimus negari non posse plura esse viuentia, quæ nequeunt generare, sed hæc generandi impotentia, vel competit indiuiduis quibusdam, non toti speciei, vel etiam speciei toti: si quibusdam tantum indiuiduis competat, non toti speciei, id nullam debet difficultatem facere, quia certum est res naturales recipere impedimentum præter consilium & intentionem naturæ; ideo sicuti contingit vt homo siue

3. Dubiū.

Solutio. primi.

Sola animata nutriuntur, & augentur.

C

D

E

F

oculis nascatur, vel cum oculis ad videndam ineptis, ita contingere potest vt nascatur homo sterilis, seu propter nialani temperiem, seu ob alicuius instrumenti defectum; hæc enim vocantur monstra, & præter naturæ consilium facta, in quibus concedendum est esse aliquid frustra. Si vero hæc impotentia competat toti speciei, id est, omnibus eius indiuiduis, id vel est aliquo tantum tempore, vel omni tempore, & semper; aliquo tempore, vt omnibus hominibus nullo excepto competit vt tempore pueritiæ, & tempore senectutis nequeant generare, & in his non possumus dicere organa esse frustra: in puero enim non sunt frustra, quia sat est si aliquando poterit generare; neque in senes, quia sat est si aliquando generare potuit ille idem homo: per hoc autem non stat, quin facultas generandi insequatur animæ vegetantis naturam: quod enim ad ipsam animam attinet, ea semper habet omnes vires suas; sed quia ad eas exercendas plurium aliorum ministerium requiritur, ideo propter aliquem horum defectum sit quandoque vt animal generare nequeat, cuiusmodi defectus in omnibus pueris, & in omnibus senibus necessario inest. Vbi autem tota species per omne tempus hanc impotentiam habet, maius dubium est, quod quidem contingit in mulis, & in animalibus ex putri materia genitis: sed de multis dicere possumus non esse mirum si non generat, sunt enim numerandi inter animalia monstrosa, quæ præter naturæ consilium fiunt; natura enim voluit equum coire cum equa, & asinum cum asina, non asinum cum equa: sicut igitur concedimus facultatem generandi, aut etiam instrumenta generationis esse frustra in fœmina sterilis, & in viro infœcundus; ita de tota mulorum specie dicendum est, eos frustra habere organa, & facultatem generatricem, quum sint animalia monstrosa, & aliquo viti affecta; ob id non est fortasse eis assignanda propria species, quum nihil aliud sit mulus, quam equus imperfectus, & asinus imperfectus, vt ait Ioan. Grammaticus in context. 34. libr. 2. de Anima: vt igitur tueamur naturam nihil frustra facere, satis est si dicamus, equum perfectum, & asinum perfectum generare sibi simile: nam mulus, licet habeat facultatem generatricem, quatenus habet animam vegetalem, habet tamen in partibus instrumentalibus, vel in qualitatibus temperie aliquem defectum, qui facit ne illa facultas possit exire in actum, & ita facultas generatrix in mulo sit frustra tanquam in animali monstroso: quod autem in mulo sit potentia generatrix saltem ratione suæ originis, quæ est anima vegetans, cognoscere possumus ex eo, quod scribitur ab Aristotel. in 6. libr. de Historia animalium, cap. 24. inquit enim, inuentam esse mulam præ-

Cur mu-
li & ali-
qua ultra
anima-
lia non
generent

A gnantem, sed eam non potuisse foetum perficere, & edere prolem perfectam, hoc igitur est signum, & vestigium quoddam facultatis generatricis insequentis animam vegetantem: inquit etiam in eodem cap. Aristotel. & postea in cap. 36. esse in Syria mulos & mulas coeuntes, & generantes prolem perfectam; sed addit, eos non esse eiusdem generis cum his mulis nostris, sed habere tantum similitudinem faciei, propter quam apellantur muli, differre tamen specie à mulis genitis ex asino & equa. De animalibus vero ex putri materia genitis dicendum est, ea non esse quidem monstra, sed habere tamen naturalem quandam imperfectionem, quæ impedit facultatem generatricem ne exeat in actum: euenit enim sæpe vt aliquid alicui competat ratione generis, quod tamen repugnet naturæ speciei; nam forma speciei adueniens formæ generis, plura illi superaddit, quæ illam, & eius operationes ad certos quosdam modos restringunt, aliqua etiam demit, hoc est, affert aliquid impedimentum alicui eius operationi; *Cu* quod hic dicere possumus de his animalibus ex *ta* putri materia genitis: propria enim eorum forma *ta* facit in eorum natura talem perfectum, vt *rio* potentia generatrix non possit edere suam operationem; imo in his quoque aliquod apparet *uer* vestigium facultatis generatricis, quia (vt ait *rat* Aristotel. in lib. de Ortu animal. cap. 16.) hæc animalia non carent omnino actu generandi, *spec* generant animalia, sed imperfectum, quod neque est mas, neque fœmina, neque est eis simile secundum speciem; quare habent aliquam generationem, sed imperfectam, quæ ad speciem conseruandam non prodest, indicat tamen esse ibi aliquam facultatem generatricem: & hæc in eis non potest dici frustra, tum quia aliquam *Quo* habet operationem, quæ nullo imperfectam, *faci* tum etiam quia ne facultas aliqua animæ frustra *sine* sit, satis est si in aliquo viuente ducatur per *ra*fecte ad actum: simile enim etiam in sensibus *non* notare possumus; vbi enim est anima sensibili, *frus* ibi sunt omnes eius facultates, saltem vt in origine, licet non semper omnes vt in subiecto; vt si dicamus apes auditum non habere, habent quidem apes facultatem auditivam ratione solum originis, sed propter naturam propriam habent aliquem defectum illis naturalem, qui prohibet ne illa facultas possit exire ad actum: neq; ob id dici potest, ibi esse frustra, quia quum insequatur necessario animam sensibilem, quæ in omnibus animalibus æque inest, satis est, ne frustra esse dicatur, si in aliquo animalis perfectam possit edere operationem. Ad tertium dubium, quod generare si *Soluti* bi simile videatur erit igni, & aliis inanimatis competere, illud idem dicendum est, quod *tertij.* de accretione paulo ante dicebamus: non enim

2. nim utunque generare sibi simile est propriam
 animæ vegetantis, sed modo quodam proprio
 & cum statutis quibusdam conditionibus, quæ
 inanimatis competere non possunt; proprius
 autem hic modus tangitur à Thoma in 1. part.
 110. Summæ, quæst. 78. artic. 2. ad secundum, sed
 non perfecte explicatur: ipse enim dicit, genera-
 tionem similis in rebus inanimis fieri penitus
 ab extrinseco, in viuētib; autem fieri quo-
 dam altiori modo per aliquid ipsius viuētis,
 quod est semen, in quo est principium corporis
 formatiuum, ideoque oportere aliquam esse rei
 viuētis facultatem, per quam semen præpare-
 tur; eamque esse vim generatricem: sed hanc
 Thomæ responsionem postea veritate declara-
 ta pèrpendimus: nos dicimus differentiam in
 hoc esse constitutam; quod ignis ignem generat
 agendo in aliam materiam extra se, & ex ea e-
 ducendo aliam ignis formam; at viuens non ita
 generat aliud simile, vt agat in aliam materiam
 extra se, sed largitur quodammodo alteri ali-
 quid de suamet materia, & aliquid de suamet
 forma cum facultate actiua, dum exhibet se-
 men generationi: nam semen plātæ, dum est in
 ipsa planta, est animalium anima vegetante, qua
 etiam planta tota, & ab ea separatū retinet vim
 prolificam; & alterius plantæ generatricem, non
 quidem ex alia materia, sed ex illa ipsa, quæ est
 in femine, quæ prius fuit portio quædam mate-
 riæ totius plantæ, à qua semen prodijt; separa-
 tur igitur à planta aliquid de propria materia, &
 aliquid de propria forma de facultate generā-
 trice, quæ est agens proximum, à quo ex illa
 materia fit alia numero planta: huic propor-
 tione respondet semen in animalibus; est enim
 materia quædam abscissa ab ipsomet animali
 generante, retinens vim actiuam & generati-
 uam alterius similis animalis; semen enim hu-
 manum proprie dicitur totum illud, quod con-
 stat ex femine viri, & menstruo sanguine femi-
 næ, soletque appellari conceptus, & est simile
 seminibus plantarum, quoniam habet insitam
 vim actiuam, quæ, vt inquit Arist. in 2. Phys.
 est natura humana non tanquam forma, sed
 tanquam artifex, & agens proximum; habet
 etiam in se materiam, ex qua potest homo fieri,
 nempe sanguinem menstruum femine: hæc
 enim fuit ratio distinctionis maris & femine,
 propter eorum diuersa officia in generatione:
 nam maris officium est exhibere vim actiuam,
 & generatiuam alterius animalis similis; femi-
 næ vero exhibere materiam conceptui: quæ
 munera distinxit oculatissimus Philosophus
 Aristoteles, neque illa confudit, quod Medici
 faciunt; dum dicunt & semen viri esse mate-
 riam foetus, & feminam quoque semen vt actiuum
 præditum emittere; ita vt & virile semen viro-
 que munere fungatur, tum agentis, tum mate-

A riæ; & feminarum sanguinem menstruum ex-
 hibeat vt materiam generationis, tum semen
 præditum vi generatiua; quod quidem si ve-
 rum esset, oporteret euenire aliquando vt femi-
 na sine viri congressu concipiat, quod tamen
 nunquam compertum est. Sed repugnatissi-
 mum etiam illud est rationi, quia natura non
 abundat in superuacaneis, nec propria rerum
 munera confundit: quare si statuit à mare pro-
 dire vim actiuam; à femina vero materiam,
 B non debuit femine dare semen cum facultate
 generatrice, neque virili femini materiam offi-
 cium tribuere: voluit igitur femine officium
 esse exhibere conceptui materiam, ex qua à fa-
 cultate actiua virilis feminis generetur alterum
 animal simile; & hoc genitum viuit prius ani-
 ma matris, sed postea viuit anima propria:
 quemadmodum etiam ramus in planta viuit
 eadem numero anima, qua viuit tota planta,
 sed postea auulsus fit alia planta numero, & ita
 vetus illa planta generat alteram similem, lar-
 giendo aliquid de sua propria materia, & de sua
 propria forma. Hæc igitur est alterius similis ge-
 neratio, quam Aristoteles dicit esse propriam
 vegetantis animæ operationem, cuius propria
 conditio est, vt generans exhibeat aliquid de
 sua materia, & aliquid de sua forma; nam in fe-
 mine tum materia inest, tum vis quædam vi-
 talis à forma viuētis proueniens, & fungens
 officio agentis: hoc significauit Aristoteles in
 libro de Vita & morte, cap. 14. dum generatio-
 nem viuētis ita definiuit, generatio est prima
 participatio animæ nutritiæ cum calore natu-
 rali; generans enim communicat aliquid de
 sua anima nutritiua, quatenus exhibet semen
 animatum, vt ipse Aristoteles asserit in 2. lib. de
 Ortu animal. cap. 3. est enim semen præditum
 facultate vitali, quæ eadem in generante erat;
 sed simul communicat aliquid de sua materia,
 quia forma non potest migrare de materia in
 materiam quare necesse est vt viuens generans
 exhibeat portionem suæ materiæ vna cum por-
 tione animæ nutritiæ, & caloris sui natu-
 ralis; fit autem postea alia numero anima, & al-
 iud viuens eiusdem speciei. Inanimata vero
 ita generant aliud simile, vt solam conferant
 vim actiuam in aliam externam materiam; at
 neque de propria materia, neque de propria for-
 ma aliquid exhibeant, sed aliam numero fir-
 mam eiusdem speciei ex illa externa materia
 educant. Illud autem, quod in memorato
 loco Thomas dixit, verum est, sed ipse mate-
 riam considerare non videtur, quæ tamen
 in hac generatione est maxime consideranda:
 inquit enim generationem animatorum esse
 penitus ab extrinseco, agens enim agit in ma-
 teriam extra se, viuētis autem generationem
 esse per aliquid ipsius viuētis, scilicet per se-
 men

Quid sit
 genera-
 tio viuē-
 tis.

mens; quæ omnia vera sunt; sed postea dicens in femine esse principium corporis formativum, videtur considerare semen ut habens vim activam, non ut materiam; attamen nisi materiam quoque in femine consideremus, non satis apparet in hac facultate activa discrimen, quo generatio viventis ab inanimati generatione discernatur, siquidem etiam inanimatum habet vim generatricem alterius similis: sed res ita clara est. ut omnino dicendum esse videatur eam Thomæ incognitam non fuisse, quamvis eam non expresserit. Sed illud quoque mihi dubium est, quod ibidem à Thomâ subiungitur, oportere aliquam esse rei viventis facultatem, per quam huiusmodi semen præparetur, eamque esse vim generatricem: etenim duæ generatrices facultates hic considerari posse videntur, una, qua vivens generat semen; altera, qua semen generat aliud vivens simile; ipse quidem Thomas significare videtur vim illam generatricem, quæ secundum Aristot. est præcipua facultas animæ vegetantis, esse priorē illam, qua semina generatur: ego tamen putō esse potius alteram posteriorem, quæ in femine inest tanquam artifex, & ex illa materia generat aliud vivens; seminis enim generatio nil aliud esse videtur, quam concoctio quædam ultimi alimenti, proinde non est illa generatio alterius similis de qua in præsentia loquimur: neque ob id negamus esse in ipsomet vivente vim generatricem alterius similis; nam dicendo eam in femine inesse, dicimus in vivente, à quo est abscissum semen, & à quo hanc vim recepit: vivens igitur non ea ratione dicitur habere vim generatricem, quatenus potest ex alimento generare semen, sed quatenus semen in vivente gēnitum habet vim generatricem alterius viventis similis. Alia plura de his vegetantis animæ facultatibus & operationibus dici possent, quæ consulto omittimus, tanquam ad singularum facultatum & operationum distinctam declarationem pertinentia: nunc enim consilium nostrum est generalem tantummodo harum facultatum partitionem, & enumerationem facere: hac eadem ratione de aliarum animæ partium facultatibus nunc aliqua dicere aggrediemur, aliàs fortasse de singulis diligentius atque accuratius locuturi.

De facultatibus Animæ sentientis.

Cap. XII.

Sentientis vero animæ facultas in duas classes diuidi solet: in externos & internos sensus: externi sunt illi, quæ ab obiectis ipsis materialibus patiuntur, iique sunt quinque, visus, auditus, odoratus, gustus, & tactus, de interiorū autem numero ambigitur, quoniam

A ab aliis plures, ab aliis pauciores statuuntur: ego duos proprie loquendo esse arbitror, sensum communem, & phantasiam, à nostris imaginativam appellatam; vel tres, si memoriam addere velimus: sed quia nomen sensus cognitionem denotare videtur, memoria vero non est cognoscitiva, sed solum cōservativa imaginum & tanquam promptuarium imaginativæ; ideo dubium est an memoriam liceat sensum appellare: sed qualiscunq; sit, certū est esse vim quædam animæ sensibilis, & posse facultatem huius animæ nominari; quæ inmediate inferuit imaginativæ; nam ex imaginatione imago imprimitur in organo memorativæ facultatis, quod est proximū organo imaginativæ, & est tanquā liber apertus, in quo imaginativa inspicere, ac veluti legere imagines sensilium rerum potest: sed ipsa per se memoria vim cognoscendi non habet, neque habere debuit, propterea quod facultas cognoscitiva non potest sine cognitione recipere speciem; species enim recepta nil aliud est, quam cognitio ipsa, plura autem simul cognosci minime possunt, ideo facultatem illam, quæ plura simul retinere apta esset; cognitione carere oportuit, inmediate tamen interuire cognitioni, & hac tantum ratione posse appellari cognoscitivam. Sensus communis ad quinque externos eam habet rationem, quam habet centrum quod unum est, ad quinque distinctas lineas ab eo prodeuntes: est enim tanquam ipsorum radix atq; principium, & comparat inter se plurium sensuū obiecta, & illorum discrimen cognoscit, non tamen operatur, nisi præsentē obiecto externo, quem admodum neque ipsi externi sensus. At imaginativa res quoq; absentes imaginari potest: etenim necessarium quidem est eam moveri primum ab aliquo externo sensu, sed postquā semel apprehendit, & idolum impressit in memoria, potest postea illud idem sæpe imaginari, etiam absente obiecto materiali. Præter hos vero ponunt aliqui alios internos sensus, ut æstimatoriam, & cogitativam, seu ad ratiocinandum, & discurrendum à noto ad ignotum in particularibus, seu ad ea comprehendenda, quæ à sensu cognosci nequeunt: ut ovis videns lupum, sentit solos colores, & magnitudinem, & figuram lupi, & hæc omnia imaginatur; neq; tamen propter hæc fugit lupum, sed propter inimicitiam & periculum, quod simul cognoscit per facultatem æstimatoriam, licet sub externum sensum non cadat: ob hanc igitur rationem ponit hanc facultatem Thomas in 1. part. Summæ, quæst. 78. art. 4. & inquit appellari in brutis æstimatoriam; in homine autem cogitativam, quia perfectus in homine, quam in brutis, prædictum munus exercet; etenim bruta res, quæ à sensibus non apprehenduntur, non concipiunt per earum

*Nota in
vivente
duas
facultates
genera-
trices.*

*Sc
m*

*In
111*

*Co-
por
est
na
cog.
111*

carum inter se collationem, sed naturali quodam instinctu, homo vero per collationem ipsarum inter se: ideo accedere in hoc videtur Thomas ad opinionem Aucerois, qui præter facultatem imaginatiuam posuit in homine cogitatuam, cui tribuit vim affirmandi, & negandi, & ratiocinandi. Ego vero hac in re arbitror non esse ab Arist. recedendum, qui præter sensum communem, & phantasiam, & memoriam, non posuit aliam internam animæ sensibilis facultatem, quæ ad cognitionem pertineat; etenim enuntiandi vim, multo autem magis ratiocinandi & discurrendi propriam esse voluit solius animæ rationalis, vt in 3. lib. de Anima videre manifeste possumus: vanum igitur est, & ab Aristotele alienum, ponere ullam animæ sensibilis facultatem ratiocinatricem, vel enunciatricem: ad concipiendas autem res sensiles etiam absentes sufficit sola imaginatrix facultas, quare aliam ponere superuacaneum est: at quoniam imaginatio secundum Aristotelem est motus ab externo sensu factus, proinde nihil possumus imaginari, quod prius in sensu non fuerit; ideo multi considerantes fieri aliquando imaginatio nem etiam illorum, quæ nunquam fuerunt in sensu, imo & eorum, quæ nihil penitus sunt (imaginamur enim montem aureum, & animalia monstrosa) alias facultates, quarum id munus esse, introduxerunt. Attamen certum est hæc omnia præstari à sola imaginatiua; phantasma enim fuit aliquando sub sensu, saltem ratione partium suarum separatim, licet non ipsum totum, sensu namque & montem seorsum apprehendimus, & aurum, quæ igitur sensus separata cognouit, hæc à phantasia coniunguntur, & ita montem aureum imaginamur: sic etiam videmus magnitudinem montis, & videmus animal, ideo magnitudinem cum animali coniungentes, imaginamur animal magnum instar montis; & alia eiusmodi: hæc igitur ratione omnis imaginatio ortum habet à motu facto ab externis sensibus: neque credendum est eam enuntiare, quando imaginatur montem aureum; non enim affirmando dicit, mons est aureus; sed absque vlla enuntiatione duo componit; & concipit simplicia tanquam vnum. Quod vero aliqui dicunt de conceptu rerum, quæ nullo modo sub sensum cadunt, dignum est aliqua consideratione; ouis enim fugit lupum propter inimicitiam, quam nullo sensu cognoscit; sed naturali tantum instinctu; sic auis cognoscit utilitatem paleæ ad nidificandum; nec tamen aliquo externo sensu illam utilitatem percepit: ideo illi ducti sunt ad ponendam facultatem æstimatediam, distinctam ab imaginatiua; vt Thomas in loco prædicto. Attamen, si bene consideremus, non oportet ob id ponere aliam animæ sensibilis fa-

A cultatem distinctam ab imaginatiua; iucunditas enim & molestia non sunt aliquid in obiecto sensibili inexistens, sed sunt passionem quædam rem cognitam insequentes; nam in palea inest quidem color, & figura tanquam res quædam, sed non inest iucunditas, quam dicatur auis sentire, proinde iucunditas illa in palea nihil est; visionem autem paleæ consequitur in aue perceptio iucunditatis, non quod iucunditas insequatur colorem paleæ secundum se, neque naturam animæ sensibilis secundum se, sed quia propria illius animalis naturam insequitur ille naturalis instinctus, quo percipit iucunditatem ex intuitu paleæ, inditus à natura, vt excitetur appetitus apprehendendi paleam ad nidificandum; sic ex visioni lupi fit molestia quædam in oue, vt excitetur appetitus fugiendi ad se conseruandum, illa tamen molestia in lupo nihil penitus est: ideo notandum est ex Arist. in 3. lib. de Anima, à contex. 28. vsque ad 32. in rerum sensilium perceptione tria hæc ordinatim fieri: primum sentitur res à sensu externo sub ratione obiecti proprii, vt color à visu quatenus est color: secundo percipitur iucunditas, vel molestia, siue eadem res quatenus delectans, vel molestant, quia, vt diximus, nulla est in ipso obiecto iucunditas, vel molestia tanquam res sensilis, sed obiectum in sensu iucunditatem, vel molestiam efficit per impressionem suæ speciei; & Arist. perceptionem obiecti sub propria obiecti ratione attribuit sensui externo, perceptionem vero iucunditatis, vel molestiæ sensui communi, qui est communis radix, & centrum omnium sensuum; idque non sine ratione fecit, quia hæc iucunditatis, vel molestiæ perceptio non est propria alicuius sensus, sed omnium communis conditio indita à natura, propter animalis conseruationem, ideo iure ascribitur sensui communi, qui est commune principium omnium sensuum externorum; ab hoc igitur apprehenditur obiectum ab externo sensu oblatum, & simul percipitur vt iucundum, vel vt molestum: tertio demum excitatur appetitus, qui in duos diuiditur, prosecutionem, & fugam; iucundum enim appetimus, molestum autem fugimus; & quia à sensu communi offeruntur phantasiæ obiecta sensilia, quæ in ea producunt phantasma; phantasia imaginatur obiectum tam præsens, quam absens, tum sub ratione obiecti, tum sub ratione delectantis, vel molestantis, ideo similiter ex imaginatione obiecti absentis excitatur appetitus prosequendi, vel fugiendi. Horum igitur trium duo priora eandem facultatem pertinent; nempe ad sensum, vel ad phantasiam: idem enim est animæ operandi modus circa vtrumque, quum similiter apprehendatur, & cognoscatur vtrumque, seu à sensu communi, seu à phantasia li-

In perceptione sensilium tria ordinatim fiunt.

cet vnum ex altero; prius enim apprehenditur obiectum sub ratione obiecti sensibilis, deinde vero ut iucundum, vel molestum; sed cum hoc discrimine, quod apprehensio obiecti sub ratione obiecti pertinet absolute ad naturam sensus quatenus est sensus, seu phantasia quatenus est phantasia, idcirco animalibus omnibus competit; sed apprehensio eiusdem ut iucundi, vel molesti non amplius ad sensum pertinet quatenus est sensus, neque ad phantasiam quatenus est phantasia, sed quatenus restringuntur, & coarctantur à propria forma cuiusque animalis; iam enim diximus propriam cuiusque formam coarctare formam generis, & eius operationes coarctare ad quosdam proprios modos, & ad proprias cuiusque animalis conditiones: colorem igitur & figuram paleæ omne animal visu præditum videt, & imaginatur; sed non omne animal percipit ex ea visione iucunditatem, sed aliqua tantum animalia, quæ egent palea ad nudificandum: hæc igitur apprehensio rei ut iucunda competit sensui illius animalis, non prout sensus est, sed ut determinatus, & coarctatus à propria illius animalis natura; sed quum hæc sit nobis incognita, solemus eam nomine naturalis instinctus appellare. Tertiū vero illorum trium, quod est prosequi, vel fugere, ad aliam eiusdem animæ facultatem, quæ appetitiua dicitur, pertinere existimo; nec dicendum esse cum quibusdā vnam & eandē animæ facultatem esse sensitiuā, & appetitiuā, sed potius duas distinctas, sicut ostendere nititur Thomas in 1. part. Summæ quæstione 78. articulo 1. quæ fuit etiā sententia Aristotelis, si bene perpendamus ea, quæ ab ipso in secundo libro de Anima, contextu 20. & 22. & 27. scribuntur, & potest etiam ita demonstrari: vbi diuersi sunt modi operandi circa idem obiectum, ita ut variis modis anima ab illo obiecto immutetur, ibi diuersæ facultates iudicandæ sunt: quemadmodum vbi idem est operandi modus circa diuersa obiecta, ibi vna & eadem est facultas animæ iudicanda, eodē enim modo operatur sensus in visione albi, & in visione nigri; ergo facultas visiva vna est: atqui non est idem operandi modus, quo anima sentit & iudicat, & quo appetit idem obiectum: ergo non per vnam facultatem, sed per duas hæc duo præstat: minor probatur; quia sentire est cognoscere, & fit per transitum obiecti ad animam; in cognitione enim obiectum quodammodo ad animam trahitur, at in appetitu trahitur potius anima ad prosequendum obiectum: quoniam igitur sensus omnes, & phantasia sunt facultates cognoscentes per obiecti receptionem, diuersa ab his est facultas appetitiua, cuius operatio, quamuis cognitionem obiecti præsupponat, non est tamen formaliter cognitio, sed potius propensio animæ ad

*Facultas
appetiti-
ua.*

A prosequendum obiectum, quod prius cognouit: eadem igitur anima sensibilis per diuersas suas facultates hæc omnia præstat; cognoscit enim cum sensu, tum imaginatione, & cognitionem insequitur appetitus prosequendi, vel fugiendi. Ex appetitu autem incitatur ad motum, ut quærat quæ vtilia sunt, & fugiat noxia; ideo tandem hæc eadem anima habet facultatem motricem, quæ fuit animalibus necessaria ad ipsorum conseruationem. Ut igitur omnes sensibiles animæ facultates colligamus, tres sunt in animali operationes certo ordine dispositæ, cognoscere, rem cognitam appetere, ac demum ad eam moueri: harum gratia datæ sunt animali à natura plures facultates ad cognitionem quidem propter rerum sensilium diuersitatem non satis fuit vna facultas, ideo plures in animali sunt facultates cognoscitiuæ, quinque externi sensus, & tres interni, nempe sensus communis, phantasia, & memoria; licet enim memoria non sit cognoscitiua, nullum tamen aliud habet officium, quam inferuendi cognitionis inferuit enim suppeditando obiectum, quod in ea seruatur, ut ab ea inouetur phantasia: ad prosequendum autem, & fugiendum data animali est facultas appetitiua: demum ad se mouendum facultas motrix, hæc tamen non omnibus inest animalibus, sed perfectioribus; tantum illa namque imperfecta animalia, quæ à Græcis *Zōlogura* appellantur, non habent facultatem motricem, sicuti tribus quoque perfectioribus sensibus destituta sunt; & duos tantum habent, tactum & gustatum; ob id facultas motrix apud Aristotelem constituit gradum viuents distinctum à gradu sensibili; phantasia vero & appetitus non constituunt alium gradum: quoniam enim quatuor graduum distinctionem Aristoteles non aliunde accepit, quam ex maiore & minore amplitudine, & communitate, appetitus autē & imaginatio sunt æque communia, ac sensus, quia vbi sensus, ibi imaginatio, & appetitus, ideo hæc non faciunt gradum viuents distinctum à gradu sensibili: at facultas motrix non omnibus sentientibus inest, ideo hæc proprium viuents gradum constituit; in quo sunt animalia non omnia, sed perfectiora. Hæc de anima sensibili, atque de eius facultatibus in præsentia dixisse satis sit.

De facultatibus animæ rationalis.

Cap. XIII.

ANIMÆ rationalis tres facultates aliqui attribuant, intellectum, voluntatem, & memoriam; ita ut in intellectu res apprehendat atque cognoscat, voluntate ad eas prosequendas trahatur, memoria vero conseruet. Aliqui vero memoriam quidem huic animæ adscribunt, sed negant esse facultatem diuersam ab

sam ab intellectu, vt Thomas in 1. part. Sum-
 mæ, quæst. 79. artic. 7. Sed de memoria alio in
 loco oportunius disputabimus: nunc satis sic
 breuiter dicere, duas tantum esse mentis nostræ
 facultates, vnam cognoscendi, alteram appe-
 tendi, seu volendi; nil enim aliud est voluntas,
 quam appetitus animæ rationalis: quemadmo-
 dum enim cognitionem sensus insequitur propen-
 sio ad obiectum, quæ dicitur appetitus, & ita
 mentis cognitionem proprius appetitus conse-
 quitur; quem vt ab appetitu sensibili distingue-
 rent, voluntatem appellarunt. Harum duarum
 facultatum discrimen ex iis, quæ paulo ante
 de sensu diximus, manifestum est; aliud enim
 est cognoscere, aliud est rem cognitam appetere,
 & longe diuersus est operandi modus hic ab
 illo; nam mens nostra cognoscit patiēdo & reci-
 piendo species à phantasia, per quam recep-
 tionem dicitur fieri res ipsæ; obiectum igitur,
 vt cognoscatur, ad animam ferri oportet, & in
 ea recipi: sed in volendo trahitur potius mens
 ad prosequendum obiectum: quod etiam in se
 diuersitatem habet, nam cognoscitur quate-
 nus ens, appetitur autem quatenus bonum.
 Ipsa autem facultas cognoscitiua vna tantum
 statuenda esse videtur, quia hæc animæ pars
 non habet illam, quam aliæ, ex organis varie-
 tatem, quum nullo prorsus proprio organo v-
 ratur; sed in ipsa met anima, non in organo, spe-
 cies recipiuntur, vnde sola ab Aristotel. vocata
 est locus specterum; & ob id vnus tantum in ea
 notari potest modus, quo ab obiectis immu-
 tatur, & dicitur recipiendo fieri singula. Est au-
 tem consideratione dignum, quum Aristotel. in
 3. libr. de Anima distinguit intellectum practi-
 cum à speculatiuo, num hic dicendi sint duæ dis-
 tinctæ facultates, an vna & eadem. Thomas
 in quæstione prædicta, articulo vndecimo in-
 quit esse vnam & eandem facultatem, & hac v-
 titur ratione: id, quod accidit obiecto sub ra-
 tione obiecti, non variat potentiam; at rebus,
 quæ mente apprehenduntur, accidit vt dirigantur
 ad opus, vel non dirigantur ad opus; ergo
 hæc differentia non potest varias potentias con-
 stituere, sed vna tantum est, quæ res omnes eod-
 em modo apprehendit, & harum alias ad a-
 ctionem dirigit, alias non dirigit, sed simpliciter
 contemplatur: hoc significare visus est Aristot.
 in context. 49. libri tertij de Anima, dum dixit,
 intellectum practicum à speculatiuo distingui.
 sine, sunt enim ambo cognoscentes eodem mo-
 do, proinde vnam & eandem animæ facultatem
 denotant, sed speculatiuus finem habet ip-
 sam met cognitionem, practicus vero eam ad
 actionem dirigit: sed quamuis ratione vltimi
 finis distinguantur, proximo tamen & imme-
 diato fine non fecernuntur, quia etiam intelle-
 ctus practicus habet proximum finem cogni-

tionem veri in rebus agendis. Ego vero arbi-
 tror, intellectum practicum, & speculatiuum, *Consuetudo*
 duas notare rationalis animæ facultates: quum *rio*
 enim tria in intellectu practico considerauerit *opinio*
 Aristoteles, quemadmodum etiam in sensu; *propria*
 apprehensionem rei, affirmationem, vel nega-
 tionem boni vel mali; ac demum prosecutionem,
 vel fugam: certum est in duobus priori-
 bus nullum intellectum discrimen oriri; quo-
 niam in illis non potest intellectus alio nomine
 appellari, quam speculatiuus; res enim con-
 templatur per vnam & eandem suam faculta-
 tem; quæ intellectiua dicitur, quia etiam bo-
 num contemplatur, quatenus est verum: in so-
 lo igitur tercio necesse est horum discrimen esse
 constitutum, imo & propriam intellectus
 practici conditionē, qua dicitur practicus, in eo
 solo consistere, vt nomen quoque ipsum declara-
 rat; nam in duobus reliquis cognoscit tantum,
 & contemplatur, in tercio autem actionem respicit,
 & per hoc solum distinguitur à speculati-
 uo, videlicet per propensionem ad prosequendum
 bonum, & fugiendum malum, quæ dicitur voluntas,
 & differat ab apprehensione, quemadmodum diximus: per hoc autem denotatur
 diuersitas obiecti sub ratione obiecti, quia licet verum,
 & bonum, vt ibi Thomas inquit, re idem sint,
 & vnum in altero sit inclusum, tamen differunt ratione, & per has duas
 distinctas rationes constituunt duo distincta
 obiecta duarum facultatum; apprehenditur enim
 bonum, prout est quoddam verum, appetitur
 autem non vt verum, sed vt bonum: quoniam
 igitur distinctæ sunt obiectorum rationes,
 quatenus obiecta sunt, & diuersi etiam
 modi operandi circa illas, non possunt nisi duas
 animæ rationalis facultates significare, non tamen
 alias, quam easdem duas, quas antea considerauimus,
 intellectum & voluntatem; intellectus enim est
 facultas apprehensiuæ, & cognoscitiua obiecti,
 vt veri; voluntas vero est facultas prosequitiua
 eiusdem, vt boni: ille igitur intellectus qui dicitur
 speculatiuus, est prior facultas, sine altera posteriore;
 ille vero, qui vocatur practicus, est operatio vtriusque,
 & eatenus notat aliam animæ facultatem, quatenus
 est operatio voluntatis, imo hæc est propria
 conditio intellectus practici, qua distinguitur
 à speculatiuo, quum in apprehensione seu
 veri, seu boni ab eo non differat; sed hanc præ-
 supponens videtur esse formaliter electio, quæ
 est operatio voluntatis. Igitur intellectus practicus,
 & intellectus speculatiuus eatenus duas animæ
 facultates significant, quatenus discrimen denotant
 intellectus & voluntatis. Hanc sententiam tuetur
 Ioann. Gandauenfis in quæstion. 39. libri tertij de Anima.
 Ad argumentum Thomæ.

*Ad argu-
 mentum
 Thomæ.*

rum autem Thomæ dicimus, de apprehensione rei totum esse concedendum: quum enim possit cognitio tum dirigi ad actionem, tum non dirigi, accidit ei ut dirigatur, & accidit ut non dirigatur, proinde hæc sunt apprehensioni accidentalia discrimina, nec possunt facultates diuersas constituere, quæ apprehensio respectu omnium rerum eodem modo fiat: obiectum quoque quatenus apprehenditur, seruat in omnibus eandem obiecti rationem, quia etiamsi sit bonum, cognoscitur tamen quatenus ens quoddam, cui ut cognoscibili accidit bonitas, illa præsertim, quæ est rei agendæ, quum hæc possit esse tum bona, tum mala; & tam bona, quam mala, quatenus apprehenditur, apprehenditur ut ens quoddam, & quædo affirmatur esse bona, vel esse mala, cognoscitur illa affirmatio ut vera. Per hoc igitur argumentum nil aliud ostenditur, nisi intellectum practicum in ipsa apprehensione non denotare facultatem distinctam ab illa, qua si-

A gnificatur per intellectum speculatiuum; iam enim diximus, hos in apprehensione nullam habere differentiam, nisi accidentalem, quæ sumitur à rerum differentiis, prout diuersæ res sunt, sed non prout habent rationem obiecti. At si tertium intellectus practicus actum, qui electio est, consideremus, mutatur ratio obiecti; licet enim sit ens, eligitur tamen non amplius ut ens, sed ut bonum. Sic ergo neganda est minor argumenti, quia non est amplius illi accidens, ut ad actionem referatur, sed necessarium & essentialis: propria enim ratio obiecti voluntatis est quatenus bonum; sicut propria ratio obiecti intellectus est quatenus ens, bonum autem est per se omnium humanarum actionum finis: quoniam igitur in intellectu practico fit prius apprehensio, deinde prosecutio; obiectum non est idem in utraque, quia mutatur ratio obiecti; apprehenditur enim ut ens, non ut bonum, appetitur autem non ut ens, sed ut bonum.

J A C O B I
Z A B A R E L L Æ
P A T A V I N I,
L I B E R.

D E P A R T I T I O N E A N I M A E:

Propositio, ac diuisio dicendorum.

Cap. I.

MAGNA fuit inter præcos Philosophos controuersia de animæ partitione, atque eius distributione per corpus, eaque à posterioribus quoque agitata est: solent enim tum interpretes Aristot. tum Medici de hac re disputare, & querere an anima tota in toto corpore insit, pars vero in parte, an potius tota tum in toto, tum in singula corporis parte. Verum Ioan. Gandauensis huius quæstionis ambiguitatem animaduertens, tres eius acceptiones notauit, secundum quas totam suam disputationem in tres partes distinxit, eumque alij postea sequuti sunt: eandem tetigit etiam Thomas in 1. parte Summæ, quæst. 76. artic. 8. nos igitur hac de re disputaturi, id rite factum esse arbitramur, ad vitandam obscuritatem eadem distinctione utemur; etenim certum est,

C problema hoc posse tribus modis intelligi: habet enim anima essentiam suam; habet quantitatem quamuis per accidens, quum ad corporis extensionem extensa sit; ac denique habet facultates diuersas; ideo primum queri potest, an tota secundum essentiam, & in toto corpore sit, & in qualibet eius parte; secundo an tota secundum quantitatem sit & in toto, & in singula parte tertio demum, an anima tota, id est, secundum omnes facultates suas sit non solum in toto, sed etiam in qualibet parte, an potius secundum aliquam facultatem sit in aliqua parte, & secundum aliam in alia: ideo dicere solent animam posse tripliciter appellari totum: totum essentiali, totum quantitatum, & totum potestatum, id est, cum omnibus suis potentibus & facultatibus. Hunc itaque ordinem in hac nostra disputatione seruiabimus: primum de tota anima secundum suam substantiam; postea de tota secundum suam quantitatem & extensionem; ac demum de tota secundum facultates suas, quid iuxta Aristotelis mentem sentiendum sit, considerabimus.

Depri-

De prima questionis intelligentia.

Cap. II.

Quod ad primam partem, ipsamque animæ substantiam attinet, quum ante omnia intelligendum sit, quidnam queratur, non erit ab re; si difficultatem à Ioanne Gandauense tantam consideremus: ipse enim quamuis de hac re disputet, suamque sententiam proferat, tamen subiungit, sibi hanc quæstionem non probari, sed absurdam videri: nam querere, an anima tota secundum essentiam sit in qualibet parte corporis; an non tota, sed eius pars, est constituere eam habere partes essentielles, quod minime verum est; quoniam anima, quum sit forma, est substantia simplex, & nullas habet essentielles partes: non recte igitur appellatur tota, si partes non habet, sed rectius diceremus nec totam, nec secundum partes in corpore, vel corporis partibus esse, quia neque partes habet, neque potest appellari tota. Nituntur multi variis modis quæstionem hanc ab absurditate vindicare. Sunt qui dicant animam habere definitionem, & partes definitionis, & hac ratione habere partes essentielles: Sed hoc nihil est, quoniam anima non per partes essentielles definitur, sed vt natura quadam simplex per effectus eam declarantes: propterea nemo vnquam dubitauit, an anima secundum omnes suæ definitionis partes sit in qualibet parte corporis, an secundum vnâ definitionis partem sit in vna parte corporis, secundum aliam vero in alia; ideo quæstio sic intellecta absurdissima esset, proinde hoc modo problema ab absurditate non defenditur. Nonnulli vero dixerunt, posse in hac quæstione animam vocari totam; non ita tamen, vt sumatur totum respectu partium, siquidem anima, vt dictum est, partes non habet; sed prout sumitur totum pro eo, quod est perfectum & absolutum, cui nihil deest; ita vt quæstio sit, an anima secundum suam essentiam perfecta sit, & in eo toto corpore, & in qualibet eius parte. Sed neque sic conueniens est quæstio; neque vllum locum habere potest; quum enim anima secundum omnium sententiam nec intendi, nec remitti possit, sed substantiam habeat indiuiduam, non datur eius substantia, nisi perfecta, & integra; proinde vanum est querere: an in corporis parte sit perfecta animæ substantia, an imperfecta, quum nullibi possit esse imperfecta: Ego vero etsi arbitror Gandauensem recte dubitasse, & illum quæstionis sensum ita esse absurdum, vt nullum apud Philosophos locum habere possit; alios tamen duos inuenio, secundum quos digna quæstio est disputatione, neque absurda dici potest. Vnus est, vt nomen partis pro parte subiecta, hoc est, pro specie sumamus, nomen autem to-

A tius pro omnium specierum animæ collectione sicut Aristot. frequenter in lib. de Anima vocat animam totam, & partes animæ, ita vt quæstio sit, quum in eodem viuente plures inesse posse animas ordine quodam dispositas iam alibi ostenderimus, tanquam formas substantiales distinctas, num hæc locis quoque distinguantur in corpore, an non distinguantur, sic enim ad substantiam animæ quæstio pertinet: queritur enim, an huius animæ substantia vnâ tantum corporis partem occupet, illius vero aliam; quæ sententiam ab Arist. Plat. attributam esse manifestum est. Alter vero sensus est, constituendo ipsas specierum animæ substantias locis distinctas non esse, sed simul omnes informare idem corpus, admitti quæstio potest, si appellationem totius, & partium attribuumus non animæ, sed corpori: reuera enim non potest anima vocari totum essenziale, nec vllus vnquam dubitauit an anima tota secundum suam essentiam sit in singula corporis parte, an pars aliqua essentie in vna parte, alia vero pars in alia, hoc enim ne ex cogitabile quidem est, quare de hoc disputare vanum esset; sed videtur sic posse quæstionem proponi, eamque nihil in se habere absurditatis, an anima secundum suam essentiam toti corpori adsit, & cuilibet corporis parti, an potius alicui tantum parti corporis insit anima secundum suam essentiam, ita vt in reliquis partibus non insit, hoc enim in controuersia positum est, neq; paruum est operæ pretium id considerare.

Opinio Platonis de distributione partium animæ, & eius confutatio.

Cap. III.

Quomodo quæstio proposita intelligi his duobus modis possit; quod ad priorem attinet, certum est eum ab Aristotele Platoni fuisse attributum, videlicet vt tres animæ partes in corpore animalis, in tribus distinctis locis collocauerit, concupiscibilem in iecore, irascibilem in corde; & rationis compotem in cerebro: quanquam enim credi potest, Platonem non animarum, & formarum substantialium, sed facultatum animæ distinctionem intellexisse; tamen Aristoteles illi attribuit, vt eas tanquam diuersas substantiales formas, ita vt prædictum est, locis separauerit in corpore animalis; & Galenus quoq; in 5. & 6. libris de Platonis & Hippocratis decretis, diligenter Platonis verba considerans nititur ostendere eam illius fuisse sententiam. Huius igitur falsitatem ostendit Aristoteles, argumento sumpto ab animalibus illis imperfectis, quæ in partes diuisa adhuc viuunt; omnes enim quas habent, animæ partes in singulis diuisis partibus coniunctæ ex earum operationibus cognoscuntur, sed non vna in vna parte,

parte, alia vero in alia: quum enim in singula animalis parte ab aliis separata omnes operationes insipientur; vbi autem est operatio, ibi & facultatem, & ipsam animæ substantiam inesse oporteat; omnes animæ partes in singula animalis parte reperiri fatendum est, proinde locis distinctas non esse. Præterea secundum hanc sententiam ostendi non potest quomodo animal sit vnum: quia vbi sunt tres distinctæ formæ substantiales non subordinatæ, ibi tria esse distincta composita manifestum est, illæ autem animæ non possunt dici subordinatæ, quum distinctæ locis esse statuuntur, sed earum singula est forma specifica, constituens proprium animalium sine aliis; vbi enim est vna, ibi non sunt alia: nos autem, qui dicimus has partes animæ non distingui locis, sed omnes simul informare idem corpus, in hoc absurdum non incidimus, sed optime animalis vnitatem seruamus; dicimus enim eas esse subordinatas, ita vt vltima contineat omnes, & sola det toti nomen, ac definitionem: vel igitur animalis vnitatem tueri Plato non potest, vel ad eam seruandam statuere cogitatur aliam vniuersalem animam, à qua totum corpus informetur, & vnum reddatur, ab hac enim illæ omnes contineri dicerentur, quemadmodum etiam nos dicimus plures esse in corpore animalis formas mixtionis, easque locis separatas, quia vbi est forma carnis, ibi non est forma nerui, nec forma ossis, neque ob id tolli animalis vnitatem, quum satis sit anima illis omnibus superueniens, & eas omnes continens, ad vnitatem animalis constituendam: ob id dicimus cadauer non esse amplius vnum corpus, nisi per contactum, quoniam anima desinitum non habet amplius formam vnam, quæ totum contineat, sed plures locis distinctas: sic igitur animal ita, vt Plato posuit, à tribus animæ partibus inuicem disunctis informatum non est vnum, sed plura animata se mutuo tangentia. Præterea manifestum est, vt Aristoteles in 2. de Animalibus ostendit, in illis tribus animæ partibus naturalem, ac necessarium ordinem inesse: sensibilis enim anima non est sine vegetante, nec rationalis sine his ambabus; atqui irascibilis, quam Plato in corde posuit, non esse nisi anima sensibilis; concupiscibilis vero, quam posuit in iecore, non est nisi anima vegetans; quum Medici quoque eam in iecore, tanquam propria sede locare videantur; quomodo igitur in corde est anima sentiens absque vegetante? quomodo in cerebro rationalis absque aliis duabus? Sed ipsæ operationes falsitatem huius opinionis declarant: patet enim & cerebrum, & cor nutrir, proinde in iis partibus quoque esse partem animæ altricem, in quibus Plato rationalem, & irascibilem collocavit: igitur non sunt locis distinctæ, vt asseruit Plato. Huiusmodi ergo senten-

tia, qua dicantur singulæ partes animæ ita esse in singulis partibus corporis, vt locis distinguantur, & vbi vna est, ibi non sint alia; falsa omnino est, & tum rationi, tum experientia refragatur.

Alberti opinio, & argumenta, & opinionis consutatio. Cap. IV.

B Quoniam igitur partes animæ in animalis corpore locis distinctæ esse non possunt, sed omnes simul sunt, & solum ratione distinguuntur, vt Aristoteles censuit, altera, quam tetigimus, quæstio exoritur: quum tota anima secundum omnes species suas simul sit in eadem materia, an tota insit in aliqua tatum præcipua corporis parte, non in aliis, an potius in toto animalis corpore, & in omnibus eius partibus insit. Priorem sententiam accepit Albertus, vt apud eum legerè possumus in lib. 2. de Anima, cap. 7. *sententia*

C vbi asserit, animam secundum suam essentiam ac substantiam residere in solo membro præcipuo, quod inquit esse cor, in aliis vero partibus ipsam animæ substantiam non inesse, sed solum facultates diuersas, quæ ad illas à corde transmittuntur, ideo dicit cor esse organum essentia animæ, alias autem partes esse organa facultatum. Sententiam hanc probat Albertus pluribus argumentis. Primo, si in oculo esset anima secundum substantiam suam, ergo tota ibi esset anima essentia, proinde anima tota: quum enim substantiales partes non habeat, necesse est vt vbi est secundum substantiam, ibi sit tota; igitur auulso oculo tota anima auferretur, quare in reliquo corpore non remaneret anima; hoc tamè falsum esse videmus: ergo in oculo non est substantia animæ. Secundo, si essentia animæ in qualibet corporis parte inesset, manus ab homine abscissa deberet aliquandiu viuere: quoniam si ibi esset substantia animæ, non posset forma illa subito interire, quia forma substantialis non interit sine præuia alteratione, quæ non fit subito, sed in tempore aliquo: consequens tamen falsum est, quia manus abscissa statim mortua est, neq; vlla ibi notari potest præuia alteratio: igitur in manu non inerat substantia animæ. Tertio, si essentia animæ esset in qualibet animalis parte, pars quælibet animalis esset animal; vbi enim est animæ substantia, ibi perfecta & integra est; vbi autem est anima perfecta, necesse est illud perfectum animal esse. Tandem confirmatur hæc sententia auctoritate Aristotel. in libr. de Motu animal. cap. pen. vbi dicit, animam non in omnibus corporis partibus inesse, sed in vna tantum præcipua, cui cæteræ partes adnascuntur, & ea ratione participant vitæ; idque declarat exemplo Regis ad rem valde accommodato: Rex enim non omnibus regni sui partibus

Ordauer non est corpus vnum.

2. di

3. di

4. di

tibus adesse secundam substantiam, sed soli regi-
 gix, ad alias vero partes tanquam ab illa pen-
 dentes transmittit vim gubernandi per varios
 ministros suos, & ita regere dicitur non solum
 regiam, sed regnum totum: sic igitur in solo cor-
 de residet anima secundum substantiam suam,
 non in aliis membris, sed ad illa varias facultates
 transmittit ad varia munera obeunda. Hæc
 Alberti sententia admittenda non est, & iure à
 multis impugnat, præsertim à Thoma in 1.
 part. Summæ, quæst. 76. articul. 8. & in quæstio-
 nibus disputatis de anima, quæst. 2. artic. 10. &
 in 2. contra gentes, cap. 72. ubi sententiam ve-
 riorém tuerit, nempe animam tanquam sub-
 stantiam simplicem, & indiuiduam, inesse in
 qualibet corporis parte integram, non in solo
 membro præcipuo. Potest autem falsitas opi-
 nionis Alberti multis argumentis ostendi. Pri-
 mo sic, si essentia animæ non adesset cuilibet
 corporis part, sequeretur non totum animal
 esse animatum; etenim partes omnes corporis
 præter partem præcipuam, quum animam non
 habeant, animata dici non possunt: nec defen-
 ditur Albertus, dicendo cæteras partes esse ani-
 matas per virtutes, seu facultates animæ eo trās-
 missas; quoniam illæ virtutes non sunt nisi acci-
 dentia, quare non possunt, substantiam consti-
 tuere, & dare esse materiæ: nam (vt inquit eo in
 loco Thomas) si anima non esset in corpore ni-
 si motor, & rector, locum vtiq; haberet opinio
 Alberti, possent enim cæteræ partes corporis ab
 illis facultatibus moueri, & regi per dependentiam
 à parte præcipua, sed quia est in corpore vt for-
 ma informans materiam, & substantiale corpus
 constituens, necesse est omnes corporis partes
 esse animatas, & ab ipsamet anima informatas.
 Præterea vel putat Albertus facultates animæ
 esse ipsamet animæ essentiam, & ab ea non dis-
 tingui, vel esse qualitates re distinctas à substan-
 tia animæ, vt nos alias demonstrauimus: vt
 uis dicat, eius sententia falsa est; nam si sint idem,
 quod anima ipsa, necesse est vt in omnibus par-
 tibus insit substantia animæ, si in eis sunt facul-
 tates animæ: si vero sint qualitates distinctæ à
 substantia animæ, similiter necesse ibi animam
 esse, ubi sunt facultates, quoniam accidentia à
 forma subiecti emanantia non debent esse loco
 distincta à forma; nam eiusmodi omnia emanant
 in eodem subiecto, in quo inest forma, à
 qua emanant. Sumitur etiam ex definitione a-
 nimæ argumentum contra Albertum, inquit enim
 Aristoteles animam esse actum primum
 corporis naturalis organici, organicum intelli-
 gens illud, quod variis instrumentis præditum
 est, huiusmodi autem est totum viuens cor-
 pus, non solum membrum præcipuum, quia cor-
 dici quidem potest organum, at non organi-
 sum, vt ibi ab Aristotele vocatur organicum:

A idque ipsemet Albertus fatetur, dum dicit, cor
 esse organum essentia animæ, cætera vero mem-
 bra esse organa facultatum: quod si dicat cor esse
 corpus heterogeneum, ideoque ob varia partium
 suarum officia dici posse organicum; hoc
 certe nihil est, quia non eiusmodi est membrum
 præcipuum in animalibus imperfectioribus,
 quæ cor non habent, sed aliquid cordi propor-
 tione respondens, hoc enim homogeneum, ac
 simplex est, inde enim fit, vt illa animalia etiam
 B in partes diuisa aliquandiu viuant: quare quum
 membrum præcipuum non in omnibus anima-
 libus organicum appellari possit, definitio autem
 animæ sit vniuersalis, & omnia viuentia
 complectatur, non potest in ea definitione or-
 ganicum significare aliud, quam totum viuens
 corpus: quum igitur huius dicat Aristoteles
 animam esse actum primum, hoc est, formam,
 quæ ipsum constituit, aperte significat animam
 informare totum corpus, non solum membrum
 præcipuum: idque confirmant ea, quæ statim
 C ab Aristotele ibi dicuntur de plantis, inquit enim
 plantarum partes esse organa, vt radicem, folia,
 fructum, & pericarpium, quod denotat totam
 plantam vocari corpus organicum, propterea
 quod his omnibus instrumentalibus partibus
 prædita est. Idem significauit Aristoteles in con-
 textu 9. eiusdem libri, quando argumentum sum-
 mens ab oculo dixit animam ita esse totius ani-
 malis actum, & formam, vt visus est actus oculi:
 vana enim esset ea Aristotelis argumentatio, si
 anima non totum corpus informaret, vt consi-
 derantibus manifestum est.

Vera sententia, & eius declaratio.

Cap. V.

V T meam hac in re sententiam proferam,
 credo Albertum errasse quidem aliqua ex
 parte; vt modo ostensum est, at tamen aliqua et-
 iam ex parte veritatem attigisse: vt enim absur-
 dum esse arbitror id, quod ait Albertus, animam
 secundum suam substantiam in solo corde esse
 ita & contrariam sententiam, quod in omnibus
 corporis partibus æque resideat anima, falsam
 esse existimo: etenim si omnes corporis partes
 æque præcipue, & absque vilo ordine animam
 haberent, necessarium prorsus, & insolubile es-
 set argumentum Alberti; oporteret enim ma-
 num à corpore separatam viuere aliquandiu,
 quod tamen non contingit: præterea secundum
 hanc sententiam vana de membro præcipuo
 disputatio redderetur, quia nullum in viuentis
 corpore membrum præcipuum vocari posset:
 siquidem nullo alio argumento præcipuum
 membrum iudicatur, nisi radicatione animæ
 in eo quæ ex operationibus indagari solet:
 quoniam igitur magna est Philosophorum ac
 Medi-

Anima est in omnibus partibus corporis ordine quodam.

Medicorum disceptatio de membro præcipuo in corpore animalis, concedere hi omnes videntur non æque in omnibus partibus viventis inesse animam, sed radicari in aliquo membro præcipuo, & ab eo ad reliquas corporis partes diffundi, secundum Aristot. autem præcipuum membrum in animalibus sanguineis cor est, in aliis autem, & in plantis pars aliqua cordi proportionem respondens; nos facilioris doctrinæ gratia de solo corde loquemur, quod enim de hoc dicemus, illud idem de quolibet præcipuo membro in iis, quæ cor non habent, intelligendum erit. De cordis quidem primatu clara est Aristotel. sententia in libro tertio de Partibus animal. cap. 3. 4. & 5. vbi ab Auerroë in cap. 4. res hæc disertissime disputatur, nec non ab Alexandro in primo suo lib. de Anima, cap. vltimo, hoc igitur in præsentia constituto, ex eo elicimus animam præcipue, ac primario residere in corde, & in eo esse tanquam in radice, à qua postea diffunditur animæ substantia ad vniuersum corpus; primum enim quod generatur, est cor animalis, & in eo radicatur anima, postea vero illi cæteræ partes aggenerantur, ad quas statim proceditur anima non tantum secundum facultates, sed etiam secundum essentiam, ad extensionem enim subiecti corporis, anima quoque extenditur: hac igitur ratione habet anima in corde esse principale, in reliquis autem partibus habet esse participatum; quemadmodum etiam lumen in Sole habet esse principale, in aere autem habet esse per participationem, & per derivationem à Sole; quo fit vt aliquo solido corpore interposito præiuret statim aer, vel pars eius aliqua suo lumine, quia priuatur illa participatione, ac pendencia à luce Solis. Sic etiam dicuntur res omnes habere esse per participationem primi entis, quod solum habet esse per se, & est ipsum et esse subsistens, ideo que sublatro primo ente; cætera omnia statim redigerentur in nihil: hac igitur eadem ratione si manus à toto corpore seungatur, statim in ea vita omnis extinguitur, quæ manus non habebat animam, nisi per continuam derivationem à corde, qua simulatque destituitur, desinit esse animata; contra vero euenit in plantis, & animalibus annulosis, in quorum partibus separata inest adhuc vita aliquandiu, propterea quod animalia illa pro corde habent humorem quandam intus per totam animalis longitudinem extensum, & homogenum, proinde diuisionem recipientem; quo fit vt si ita diuisio fiat vt in singulâ parte remaneat aliqua pars illius humoris, singula pars aliquamdiu viuat, quum in se habeat portionem aliquam membri principalis: sic etiam plâta in omni parte habet membrum præcipuum, in quo est anima radicata, siue id sit cortex, siue radix (siquidem in omni-

A bus fere partibus habet radicem potestate) siue quidpiam aliud; vnde fit vt pars ab aliis seiuncta viuere possit, & fieri aliqua planta per se: ad in animalibus perfectioribus, in quibus est cor, vel aliud simile, quod sit heterogeneum, & certam figuram requirat, id nulla ratione fieri potest, quia talè membrum præcipuum non est diuiduum manente vita animalis. Hæc est rei veritas, quæ ipsa per se considerantibus manifesta est: quum enim anima duobus muneribus fungatur in corpore; vt Græci notare solent; in formam enim corpus, & constituit animatum; deinde illo iam informato, & animato vitur vt instrumento ad operandum; facultates non respiciunt corpus nisi vt organum, quo vtantur; non vtuntur autem, nisi animato; ideo præsupponunt ipsum iam animatum, neque esse possunt nisi vbi sit anima; facultates igitur à corde missæ secundum Albertum ad alias corporis partes possunt quidem reddere membrum aptum ad operationem, sed non possunt facere membrum animatum, hoc enim sola anima per suâ substantiam præstare potest, imò neque aptum reddere possunt ad operandum, nisi prius constituantur esse animatum, facultas enim præsupponit animam, à qua non potest esse seiuncta. Ex his colligimus alium quoque Alberti errorem: non recte enim dicitur cor esse organum essentiæ animæ; cætera vero membra esse organa facultatum: organum enim non dicitur nisi respectu facultatis, quia respicit operationem, ipsa vero animæ substantia quatenus est forma, materiam potius habere dicitur, in qua recipiatur; quani organum. Ex his ergo patet animam secundum substantiam suam non in solo corde inesse, sed in omnibus membris; non tamen in omnibus æqualiter, sed ordine quodam: nam si æque in manu atque in corde inesset anima, hoc est, æque præcipue, oporteret manum à corpore abscissam viuere aliquandiu, quod tamen non videmus.

Responsio ad argumenta Alberti.

Cap. VI.

Veritate ita declarata, facile est ad Alberti argum. respondere. At primum neganda est consequentia: quia licet in oculo sit anima tota secundum essentiam, quum essentiam habeat indiuiduam, nec proprie appelletur tota, tamen non est ibi tota secundum quantitatem & extensionem, qua de re postèrius loquemur, annulo igitur oculo non tota secundum extensionem anima aufertur, sed remanet in aliis partibus corporis. Ad secundum dicere possemus compertum esse quandoque membrum aliquod abscissum corpore pusillum tæpus viuere, vt ait Alexand. in i. lib. de Anima cap. vlt. quandoque caput

De cor-
dis pri-
matu.

Cur ani-
malia in-
secta, &
planta
post diu-
sionem
vivant.

quocirca animal non potest vnum animatum appellari, sed plura, sicut antea considerauimus. Præterea iuxta omnium Philosophorum sententiam animal, præsertim vero homo, paruus mundus applari solet: attamen hoc secundum hanc opinionem verum non est, adest enim hæc magni momenti dissimilitudo, quod in mago mundo vnum esse principem necesse est, vt omnes concessisse videntur, ex cuius vnitatem Aristoteles multi vnitatem demonstrari asseruit: in animali autem non vnus princeps, sed tres iuxta Platonis sententiam, quam Galenus quoque sequutus est, absque dubio statuuntur: neque absurditatem hanc euitat Galenus, dum cerebro principatum tribuit propter animam rationalem, quæ in eo residet, & præstantissima omnium est; etenim non penes solam nobilitatem attendendus est principatus, sed etiam penes gubernationem, atque pendentiam: attamen quid cordi cerebrum imperet, quid iecori, & quomodo horum actiones iussu cerebri aut eius virtute hæc transmissa producantur, ne fingere quidem tota Galeni pertinacia, ac proteruitas potest, quinimo ipse palam fatetur in 2. ac 5. libro de Hippocratis & Platonis decretis, cerebrum & cor proprias habere functiones, easque vtrumque absque alterius ope obire; quod dicere est confiteri neutrum actioni alterius imperare, aut vim aliquam contribuere, proinde neutrum posse princeps membrum appellari. Verum quia veram hanc Aristotelis sententiam demoliri prolixissima disputatione Galenus nixus est in libris de Hippocratis & Platonis decretis, non ab re fore iudicauimus, si præcipua quædam, quæ ibi à Galeno contra Aristot. afferuntur, breuiter referam & expendam: quamuis enim non de membrorum primatu, sed de animæ dispensatione per corpus sit nobis proposita dispensatio, attamen cum hac ita est præcipui membri consideratio coniuncta, vt penitus omitteri hæc debeat, nec possit: hac igitur de re alias fortasse fusius disputabimus, nunc eam cum moderatione tangere satis erit, & quandum ad partium animæ distributionem, de qua loqui instituimus, declarandam pertinere videatur. Galenus in memoratis libris de hæc fusissime disputat aduersus Aristotelem & aduersus Stoicos, Chrysippum præsertim, qui omnes vni cordi primatum attribuerunt, & animam vniuersam in eo tanquam loco præcipuo, ac membro principis residere asseruerunt: ipse vero & eorum argumenta soluere, & suam opinionem comprobare efficaciter nititur in septem prioribus libris, & in principio octaui: ita vt omnia ferme, quæ ab eo in tota illa parte dicuntur, ad hoc vnum pertinere videantur: Sed ego plurima illa paucis perstringam; omnia namque argumenta, quæ tum à Galeno, tum à Chrysippo, & aliis à nominum etymologia, ab existimatione, naturalique instinctu hominum, atque Poetarum

A auctoritate desumpta sunt, & à Galeno soluta, tanquam leuia, & probabilia, vt ipsemet Galenus aperte ibi profitetur, missa penitus faciam; & vno argumento contentus ero, in quo potissime tanquam demonstratio Galenus inuitur à venarum, & arteriarum, & neruorum origine desumpto: quum enim horum trium ministerio absoluti omnes in animali operationes videntur, illud esse præcipuum membrum, & præcipuam animæ sedem dicendum esse videtur, vbi origo venarum, & arteriarum, & neruorum esse conspiciatur. Quoniam igitur Arist. horum omnium principium asserit esse cor, Galenus in hoc constitutam esse totam controuersiam existimans, petit sibi demonstrari cor esse & neruorum, & venarum principium; nam hoc ostenso concessurum se profitetur solum cor esse membrum principis & in eo vno animam omnem residere: sed quum ipse per anatomen certo se cognouisse assermet venarum principium non cor esse, sed iecur, & neruorum non cor, sed cerebrum, insolubile inde argumentum sumi arbitrat, ad demonstrandum tria esse præcipua membra, & tres trium specierum animæ sedes; argumentum autem tale est: illud est membrum præcipuum, & animæ sedes, vbi est principium venarum, & arteriarum, & neruorum; at principium, venarum iecur est; neruorum cerebrum, arteriarum vero cor; igitur tria sunt membra præcipua, cerebrum, cor, & iecur, in quibus tres partes animæ resident; & hæc non tantum facultates distinctas, sed species animæ diuersas & formas substantiales esse asseueranter affirmat: in quo ego quidem ab eius sententia non recedo, sed in eo tantum, quod has esse locis separatas, vt prædiximus, Platonem sequutus existimam: nutritiuam igitur animam, quam etiam naturalem partem vocat, Plato vero concupiscibilem, in iecore tanquam propria sede collocat, quoniam ibi principium est generationis sanguinis, quo totum corpus alitur, & origo venarum, quæ sanguinem ad omnes corporis partes nutriendas deferunt; deinde vitalem, seu irascibilem in corde, vbi est origo caloris vitalis, qui per arterias inde orientes ad vniuersum corpus emittitur, ac tandem rationalem, seu cognoscentem ponit in cerebro, à quo originem ducunt nerui omnes, per quos ad omnes corporis partes vis sentiendi, ac vis mouendi transmittitur. Hoc vnum argumentum ex tota ea proluxa Galeni disputatione mihi expendendum desumpsi, quia cum eius solutione coniuncta est sententia Arist. validissima demonstratio; vno enim labore & veritatis probationem, & argumenti solutionem afferemus.

Fundamenta pro declaratione veritatis. Pap. VIII.

VT clarior & firmitior disputatio nostra sit quædam prius fundamenta, ac veluti di-

cendorum principia statuemus, quæ vel sunt à Galeno concessa, vel ita manifesta, vt à nullo e-
 rudito viro negari possint. Primo loco assumo
 id, quod ab Aristotele dicitur in contex. 19. libri
 3. de Anima, agens est præstantius & nobiliss-
 materia patientia: hoc autem per se manifestum
 esse videtur; nam actus est nobilior potestate, a-
 gens autem agit quatenus est actu, & materia
 patitur quatenus est potestate. Secundo accipio
 id, quod ab Aristotele declaratur in 8. lib. Physi-
 cæ auscultationis, in ordine agētium agens pri-
 marium esse præstantius agente secundo, &
 instrumentali; agens enim primarium vim a-
 gendi tribuit agenti secundo, quod sine pri-
 mario nullam prorsus habet: hinc etiam fit vt
 inter agentia secundaria illud nobiliss, ac prin-
 cipaliss sit, quod est prius, & primario agenti
 propinquius: quod si quis dicat primariū quo-
 que agens egere secundo, & nihil agere sine
 illo, id nihil est, neque in agente secundo vl-
 lam præstantiam notat; primarium enim illo e-
 get vt ministrante & inseruiēte, non vt agendi
 facultatem, ipsi largiente; at secundarium eget
 primario, à quo vim agendi recipiat, quæ tota
 in eo radicata est: hæc omnia ita sunt mani-
 festa, vt quisquis ea neget, indignus sit, quo cum
 disputatio instituat. Tertio, sumo id, quod
 præcipuum Galeni fundamentum est neruos om-
 nes oriri à cerebro, & esse instrumenta tum
 sensus, tum voluntarij motus. Quarto sangui-
 nem alimentalem in iecinore generari, & inde
 magnam partem ad reliqua membra nutrien-
 da transmitti per venas, sed aliquam etiam par-
 tem per venam cauam ad cor, ibique magis elab-
 orari, & ex eo sanguinem tenuiorem, & vita-
 lem spiritum in sinistro cordis ventriculo gene-
 rari. Quinto cum Galeno accipio sanguinem
 deferri quidem à iecore ad cor per venam ca-
 uam, nontamen per eandem ad iecur remeare;
 sed duo tantummodo esse vasa, per quæ sanguis
 ex corde ad alias partes emittatur, vnum, quo ad
 pulmones ex corde defertur sanguis, quo nu-
 triantur; alterum (quæ arteria magna est, ab A-
 ristot. vena aorta appellata) quo ad omnes cor-
 poris partes vitalis spiritus mittitur, & cum spi-
 ritu portio aliqua sanguinis purissimi, ac tenuis-
 simi, quod vehiculum spiritui sit. Sexto sumo
 cor esse fontem caloris in animali, quem calorem
 cum spirituum substantia mittit per arterias
 ad cunctas corporis partes, tanquam primum a-
 nimæ instrumentum; hoc Galenus asserit in lib.
 7. de Hippocrat. & Platon. decretis, & res per se
 clara est: anima enim omnia facit per calorem
 naturalem, tanquam per primum eius instru-
 mentum; locus autem in animali calidissimus
 consensione omnium cor est; quamobrem ibi
 est origo, & fons omnis caloris animalis. Septi-
 mo loco statuo id, quod alibi fufius declarauim,
 duos in animali esse calores, seu potius duas ca-
 loris origines, vna origo est anima, altera vero

est natura elementaris; in omni enim misto ne-
 cesse est aliquid inesse caloris propter elementa
 calida, huic autem additur calor animæ vnum
 reddit calorem intensiorem, qui in diuersis par-
 tibus varius est, & modo maior, modo minor ob
 temperierum varietatem; etenim in solo vitali
 calore nulla in corporis partibus diuersitas ori-
 retur, nisi forsasse propter earum maiorem, vel
 minorem à corde distantiam, sed propter diuer-
 sas elementorum mistiones fit vt alia pars cali-
 dior, alia frigidior esse dicatur: Medici quidem
 soliti sunt totum ex vtisque conflatum calorem
 vocare cuiusque membri temperaturam, seu calorem
 temperaturæ; attamen si recte lo-
 qui velimus, debemus illum tantummodo calorem,
 qui formam mistionis insequitur, & in
 corpore post animalis obitum remaneat, vocare
 calorem temperaturæ; alterum vero, qui con-
 sequitur animam, nominare animale, sed totum
 ex vtisque constantem naturalem cuiusque
 membri calorem appellare.

Solutio argumentorum Galeni, & contra illum argumentatio.

Cap. I X.

His ita constitutis ostendo nullum princi-
 patum iecinori attribui posse, deinde idem
 in cerebro demonstrabo, vt ostensum maneat,
 solum cor esse membrum princeps, & vniuersæ
 animæ sedem, vnde etiam argumenti Galeni so-
 lutio desumatur: de iecore ita argumento: ic-
 cur in nutritione nullam aliam operam præstat,
 quam præparandi, & exhibendi materiam, qua
 rotum corpus alatur; agens autem conuertens
 hanc materiam, hoc est, sanguinem alimenta-
 lem in substantiam, est calor naturalis missus
 à corde per arterias ad omnia membra, ergo fa-
 cultatis altricis princeps est cor, non iecur: de-
 ductio consequentis manifesta est ex funda-
 mendo à nobis iacto, agens est principaliss ma-
 teria, & cuiuslibet mediocriter in philosophia
 versato, qui in nullius verba iurauerit, manife-
 stissimum esse debet suppeditationem materiæ
 ignobile officium esse, & ministri potius, quam
 principis, idque in artibus notare possumus;
 nam ars illa, quæ nauibus construendis solam
 materiam subministrat, vilissima est, eamque
 oemo architectonicam, seu artem principem
 appellaret; at illa, quæ ex illa materia nauim
 extruit, potest architectonica nominari, & ad-
 huc magis alia superior ars, quæ huic præci-
 pit quomodo; & qualem efficit nauim de-
 beat: ita ars illa, quæ domibus ædificandis ma-
 teriam suppeditat, ignobilis est; nec potest vo-
 cari princeps; ars autem ædificandi, quæ do-
 mum efficit, magis potest appellari eius prin-
 ceps, quoniam illi imperat; sed multo magis ars
 alia, quæ nō facit, sed faciēti præcipit, nomine ar-
 chitectonicæ dignanda est, & hos solemus voca-

*Duo ca-
lores in
animali.*

*Quod ic-
cur nul-
lum ha-
beat prin-
cipatum.*

*Quantum
artes di-
cantur
archite-
ctonica.*

Principio officium.

Altricis facultatis fons. Et principium est cor. Sanguis duplex.

re architectos; quoniam officium principis est non occupari in aliqua actione particulari, sed in aliqua tantum vniuersali; qua singulis ministris propria officia distribuuntur, ac principis auctoritas, & agendi facultas communicetur. Facultas igitur altricis in corde sita est, vbi est fons caloris vitalis, & à quo per omnia membra distributo fit conuersio sanguinis alimentalis in substantiam: hoc respexit Arist. in lib. 3. de Partibus animal. cap. 4. quando generandi sanguinis officium cordi attribuit, non iecori, respexit enim (vt inquit ibi Auerroes) sanguinem illum, qui primus est perfectione, & intentione naturæ, non illum, qui solo generationis ordine primus est: nam primus perfectione, & naturæ consilio est ille, qui generatur in corde, & agentis, potius, quam mater: in totius corporis nutritione locum habet: ex eo enim generatur spiritus, & idem vna cū spiritu per arterias ad omnia membra deferitur, rāquam secundarium agens, & primum principis instrumentum, à quo cum omnibus membris communicatio sanguinis alimentalis, qui à iecinore per venas provenit in cuiusque membri substantiam: mutatur: quid enim (quæso) causæ fuit, vt natura ad singulam corporis partem non solam venam, sed cum vena coniunctam arteriam mitti voluerit? certe ea vna causæ fuit, quia nutritio & agens, & materiam postulat, materia nutritioni à iecore ad membra per venas mittitur, agens autem nutriendum mittitur à corde per arterias: quomodo igitur altricis facultas agentis potius, quam materiam attribuenda est, non iecur, sed cor in animalis nutritione est membrum princeps; iecur autem est tanquam eius minister, à quo & cordi ad generandos spiritus, & toti corpori materia ad nutritionem suppeditatur, nam etiam ad alias partes sanguinem mittere est cordi materiam ad alendum subministrare, quatenus est mittere ad vitales spiritus, qui à corde procedunt in omnibus corporis partibus existunt, & agentis officio fungentes sanguinem à iecore missum in substantiam vertunt: hoc igitur iecoris officium indignum principe est; id quæ tantum abest vt cordi attribueretur conuenienter, vt potius non esset cor dicendum princeps, si eo munere fungeretur: adde quod (vt ait in dicto loco Auerroes) hanc quoque suam operam non præstat iecur, nisi virtute cordis: dicant enim Medici cur iecur arteriis referunt, sit, vt per anastomen inspicere omnes possunt, vel enim frustra sunt in iecore vitales spiritus per arterias delati, si iecur propria tantum virtute sanguinem generat, vel præbent iecori actionem facultatem, & vitalem calorem, quos sanguinem efficit, quod quidem omnino dicendum est, quia natura nihil frustra facit: imperium igitur cordis in iecore est manifestissimum, quum & iecoris officium sit generare materiam, qua totum corpus alatur, sed non tamen alere, ac vteret in substantiam, & in eius quoque mu-

Iecoris officium indignum principe est.

neris functione iecur non agat, nisi per facultatem ipsi à corde communicatam; ita vt dicere possimus etiam sanguificationem à spiritibus fieri, qui à corde ad iecur mittuntur, quum ex cordis imperio, & auctoritate iecur sanguinem generet. At (inquit Galenus) venarum origo, & principium iecur est: hoc autem si bene perpendatur, leuissimum, & nullius momenti ad id, de quo disputamus, esse cognoscetur: dictum enim hoc ambiguum est: quia vel intelligit principium generationis venarum, vel principium dispensationis sanguinis per eas, vel principium magnitudinis, sicuti dicere solemus initium viæ, initium lineæ: si primo modo intelligat, nullum inde argumentum sumi potest; genitas enim esse venas, & ante cor, & ante iecur credere possumus, tanquam instrumenta, quæ prius parare oportet, quam præcipua membra his vsura generentur, quemadmodum si quis aduentum principis alicuius expectans aliqua prius necessaria instrumenta pararet, vt accedens princeps is statim vi possit: hoc autem si concedamus, non apparet quæ prius venæ causæ prius generari cœperit, an illa, quæ est prope cor, an illa, quæ in iecore, & nemo ex certa cognitione id asseuerare potest: credendum autem potius est, totam illam venam simul secundum omnes suas partes cœpisse generari, non vnam eius partem prius quam alias: asserit etiam Galenus se per experientiam in arboribus comperisse iecur prius corde genitum; quod si admittamus, nil tamen inde aduersus Aristot. colligi potest: quanquam enim ego hoc non vidi, & cogor de eo maxime dubitare, tamen dicere possum, naturam voluisse venas & iecur cordi prægenerare tanquam necessarios ministros, quorum vsus cordi necessarius est: dicat tamen Galenus an ante generationem cordis cognouerit iecur esse animatum, hoc quidem ipse asseuerare non audeat, neque si assereret, vlla esset ei fides adhibenda; quia repugnantisimum est rationi: anima enim non potest existere sine membro præcipuo, in quo solo radicatur: quare si foetus prius habet iecur, quam cor, non habet tamen animam nisi genito corde: id eo quando Aristoteles dicit cor primum omnium generari, dictum hoc saltem in comparatione membrorum animato: defendi potest; cor enim animatum præcedit omnium aliorum membrorum animationem, & prius est animatum, quam iecur. Si vero intelligat Galenus iecur esse principium dispensationis sanguinis per venas, & hac ratione esse principium venarum, id concedimus de sanguine alimentali, & materiali, hoc enim dicimus generari in iecore, & ab eo primum tum ad cor, tum ad omnia membra per venas transferre: num autem ob id fiat vt iecur sit membrum princeps, iam supra diligenter considerauimus: adde quod si hac ratione esset princeps, multo dignior hoc nomine ventriculus esset, à quo prius-

præius ad iecur materia alimentalis mittitur, quam à iecore ad alias partes. Tandem si magnitudinis principium Galenus intelligat, negandum est iecur esse initium venarum, sed tale est solum cor, in quo solo est conceptaculum sanguinis sine vena, quum vena caua per iecur transeat, & in eo nullibi sit interrupta, ita vt nullum eius venæ initium in iecore notari possit: quod si conceptaculum aliquod sanguinis ibi esset præter venam, à quo illa ortum duceret, utique ibi esse initium magnitudinis venarum asseuerare possemus. Non est etiam alicuius momenti id, quod Galenus magna cum iactantia considerat, sanguinem per venam cauam à iecinore ad cor permeare, sed non per eandem ad iecur remeare: hoc enim verissimum est, sed solum pertinet ad ostendendum principium dispensationis sanguinis alimentalis per illam venam esse iecur, non cor; at nihil probat de principio magnitudinis, quia licet per illam venam fluat sanguis à iecore ad cor, nec refluat à corde ad iecur, ob id tamen non fit, vt eius magnitudinis initium sit iecur, quum in iecore nullum eius venæ initium notari possit: ad hoc confirmatur ex consideratione venæ portæ, per eam enim fluit materia à mesenterio ad iecur, nec refluit à iecore per eandem: igitur si ea ratio aliquid firmitatis haberet, eius venæ initium non esset iecur, proinde non omnium venarum initium diceretur. Quod autem à Galeno dicitur, ampliorem esse venam cauam in iecinore, quam prope cor, debile argumentum est, & ab Auerroce solutum in memorato loco: non omnia enim in suæ magnitudinis initio maiora sunt, sed in singulis partibus eam habent quantitate, quæ muneris & operationi conueniens sit; præsertim vbi initium magnitudinis non est initium generationis, sicut antea de vena caua dicebamus: quoniam igitur initium dispensationis sanguinis alimentalis per eam debuit in iecore esse, ideo conueniens fuit vt in iecore vena amplior esset; non tamen ibi est eius magnitudinis initium, sed in corde, licet aliquanto angustius sit. Quod igitur ad iecur attinet, non potest illi facultatis altricis principatus attribui, sed is soli cordi attribuendus est. Ad argumentum autem Galeni facile respondemus: nam si de perfecto sanguine loquamur, qui in nutritione fungitur officio agentis, neganda est minor: non enim iecur est huius generationis principium, sed cor: si vero alimentalem sanguinem, qui nutritionis materia est, intelligamus, neganda est maior; non enim vbi hic generatur, ibi est animæ sedes, & membrum princeps, quia materia etiam subministrare agentis est potius serui officium, quam principis; quum præsertim in hoc quoque munere obcondo pendat iecur à corde, siquidem non sanguificat, nisi beneficio caloris vitalis ad ipsum per arterias delati: de iecore igitur argumentum Galeni nihil concludit. Sed neque de cerebro:

A nam cerebrum esse cognitionis, & motus instrumentum, non inficiamur; dicimus tamen nullam ibi cognitionem fieri, nisi beneficio spirituum vitalium: qui à corde illuc per arterias mittuntur, vt ipsemet Galenus confitetur, asserit enim in libr. 7. de Hippocratis & Platonis decretis, animal ex cerebri sectione nullam in sensu & motu læsionem recipere, nisi ad aliquem cerebri ventriculorum vulnus penetrauerit: quum enim ventriculi spiritu sint repleti, inquit ex illius spiritus exinanitione animal remanere stupidum sine sensu, & motu; postea vero iterum restitui, quum iterum iidem ventriculi spiritu repleantur; & hunc à corde ad cerebrum per arterias mitti Galenus non negat: fatetur igitur non in ipsa cerebri substantia vim sentiendi, ac mouendi inesse, sed in solis spiritibus, qui in cerebri ventriculis concluduntur: ideo considerans Galenus spiritus reuera à corde pronenire, & ob id credere aliquem posse vim omnem cognoscendi à corde tribui, ad hoc confugit, quod ipsa met anima non in spiritibus, sed in cerebri substantia residet, ita vt spiritus non sint ipsius animæ sedes, sed sint primum instrumentum, quo anima vtitur ad sensum, & ad motum efficiendum. Mirandum profecto est, quomodo, vt suam sententiam tueretur, ad magnum hoc absurdum confugerit: quum enim fateatur substantiam cerebri nullum habere sensum, & detractam etiam non afferre aliquam animali noxam, nisi ad ventriculos vulnus perueniat; quomodo ad id induci potuit, vt diceret substantiam cerebri esse præcipuam animæ sedem? rationi enim consentaneum est maximam fieri in toto animali læsionem, & omnium operationum impedimentum ex vulnere membri præcipui, in quo ipsa animæ substantia residere vocatur: adde quod cerebrum est omnium membrorum frigidissimum, animæ autem conuenientior est locus calidus, quam frigidus; tum quia nobilior potius qualitas est animæ attribuenda, quam ignobilior, quæ priuationis locum tenet; tum quia manifestum est animam omnes suas operationes edere per calorem: neque alicuius momenti hac in re est Galeni cauillus; dum inquit cerebrum non esse frigidissimum, sed esse omni calido aere calidius; cauillus enim est manifestus, siquidem neque Aristotelem. neque vllus alius ita vel cœcus, vel proteruus fuit, vt cerebrum nil penitus habere calorem, & absolute frigidissimum esse dixerit; sed solum comparatione aliorum membrorum animalis, præsertim autem viscerum: quum enim omnia calorem habeant, minimum omnium habet cerebrum, & hac ratione frigidissimum dicitur, quia minus calidum respectu calidioris instar frigidi est, & frigidi operam præstat. Dicendum igitur est omnem sentiendi, ac mouendi vim non à cerebro spiritibus, sed cerebro à spiritibus tribui, proinde à corde, in quo primum generantur, & à quo

De cerebro.

Error Galeni de sede animæ.

Cerebrum est omnium membrorum frigidissimum.

Galeni cauillus contra Aristotelem.

*Neruarū
substantia
a cerebro
est.*

ad omnes corporis partes per arterias deferun-
 tur: & quoniam à substantia cerebri omnes ner-
 ui tanquam furculi deducuntur, siue ab ipsa
 mer, siue à spinali medulla, quæ cum ea est con-
 iuncta, vt ex colore cognosci potest, neruus e-
 nim albus est, tanquam ipsa cerebri substantia
 aliquantum indurata, partem tamen mediam
 tenuiorem, ac molliorem retinens, tanquam
 portionem quandam cerebri; ideo pro cerebro
 in omnibus corporis partibus existunt nerui,
 per quos cerebrum officium suum cum omni-
 bus partibus communicat, sed in nulla tamen
 corporis parte conspicitur neruus sine arteriis;
 quare si recta ratione vti velimus, dicere debe-
 mus substantiam cerebri, & neruus esse instru-
 mentum & sensuum omnium, tam internorum,
 quam externorum, & motus voluntarij, spiri-
 tum autem vitalem esse instrumentum prius, &
 primo mouenti propinquius; anima enim im-
 mediate vtitur vitali spiritu, hic vtitur neruo, &
 tandem etiam neruus per musculum mouet sin-
 gulas partes: cerebrum igitur est instrumentum
 secundarium, quod vim recipit à spiritibus, sic
 nerui omnes, cum quibus hoc ministrandi mu-
 nus à cerebro communicatur. Quod autem à
 Galeno dicitur, secto, vel constricto neruo sta-
 tim musculum motu priuari, nobis non officit;
 nam agens primarium, licet instrumentis vim
 agendi tribuat, tamen vicissim etiam eget in-
 strumentis, ac ministris ipsi à natura assignatis,
 ita vt sine illis agere nequeat: neque igitur spiri-
 tus, neque anima ipsa absque neruorum mini-
 sterio mouere potest sicuti neque nerui sine a-
 nima, vel sine spiritu vitali; similiter enim expe-
 rimur constricto, seu compresso brachio, vel
 crure, ita vt spiritus ressuat ad interna, manere
 totum brachium, vel crus stupidum sine sensu,
 & sine motu, quamuis neruus obtineat inte-
 gros, idque etiam Gal. in 6. eorum librorū con-
 sistetur: est igitur neruus necessarium animæ in-
 strumentum ad sensum, & ad motum, sic etiam
 spiritus; imo magis, quum immediate inferuiat
 primo agenti, & per ipsum facultas neruis ab a-
 nima tribuatur: quare neque absque neruo, ne-
 que absque vitali spiritu edere anima has ope-
 rationes potest. Primatum autem cordis, & pen-
 dentiam omnium aliorum membrorum ab eo
 fateor Galenus in illo 6. libro, dum inquit so-
 lum inter omnia viscera cor, si eximatur, natu-
 ralem suam functionem seruare, & moueri: hoc
 enim dicens indicat cor à nullo alio membro
 pēdere, sed habere in se animam radicatam, cæ-
 tera vero omnia viscera pendere à corde, & ab
 eo vim animalem recipere, quum separata pri-
 uentur statione suis functionibus. Ex his colligi-
 mus solutionem argumenti Galeni, quod à ner-
 uorum origine sumitur: ego enim qui in nullius
 verba iuravi, fateor neruos à cerebro originem
 ducere, concessa enim minore propositione ne-
 go maiorem, non enim illud est princeps mem-

brum iudicandum, à quo nerui oriuntur, sed po-
 tius illud, à quo oriuntur spiritus: nam rationi
 consonum est vt membrum princeps, & præci-
 pua animæ sedes ibi esse dicatur, vbi est origo
 primi, ac præcipui instrumenti, quo anima vti-
 tur, non vbi oritur secundarium, & à primo mo-
 uēte remotius instrumentum. Sed testatur illud
 vnum refugium, ad quod se Galenus recipit, illi
 adimamus: videns enim non posse negari cere-
 bri à corde pendentiam, dum conceditur spiri-
 tum, qui in cerebro est, in corde generari, & inde
 ad cerebrum mitti, hoc inficiari ausus est, vt plu-
 rium absurdorum accumulatione errorē suum
 insigniorem redderet: dixit igitur duplicem esse
 spiritum; vnum vitalem, qui fit in corde, alterum
 vero animale, qui non in corde, sed in cerebro
 generatur, ita vt omnis cognitionis, & volunta-
 rij motus principium sit spiritus animalis, qui
 oritur in cerebro; proinde pars animæ nobilissi-
 ma non in corde, sed in cerebro resideat: non
 negat quidem spiritum vitalem à corde ad cere-
 brum per arterias deferri, sed inquit eum in ar-
 teriis esse vitalem, at in cerebro mutari à facul-
 tate cerebri in animale: modum etiam huius
 mutationis declarans, ait spiritum vitalem mit-
 ti primum à corde ad illum reticularem ple-
 xum, qui sub cerebro est, & ibi aliquantum elab-
 orari, deinde ab eo per arterias ferri ad ventri-
 culos cerebri, vbi perfectius elaboratur, & ex-
 quisitius concoquitur, & mutatur in animale.
 sed quisquis intelligat quid sit concoctio, co-
 gnoscat hoc Galeni dicto nil posse pronuciari
 ineptius: concoctio enim fit à calore, quomo-
 do igitur spiritus vitales calidissimi à cerebro
 frigidissimo concoqui possunt? at elaborantur
 (inquit) à cerebro, nos igitur consideremus
 quonam pacto elaborentur: certe nulla esse po-
 test alia cerebri elaboratio, seu actio in spiritus,
 quam refrigeratio; necesse est enim vt calidius
 à minus calido partiatur tanquam à frigido, at-
 que refrigeretur; itaque refrigerantur spiritus
 vitales in cerebro, & huius refrigerationis cau-
 sa finalis, scopusque naturæ manifestus est, sic
 enim ad cognitionem aptiores redduntur; ni-
 mius namque calor impedimento est cognitio-
 ni, quia calor motum & agitationem efficit, co-
 gnitio autem quietem, & stabilitatem requirit:
 testatur hoc Aristoteles in libro secundo de
 Partibus animalium, cap. 10. dum ait calidioris
 sanguinis agitationem refringere sensum; &
 clarius in secund. capite eiusdem libri, dum in-
 quit sanguinem calidiores plus habere robo-
 ris, sed frigidiores maiore sentiendi, atque in-
 telligendi vi esse præditum; & paulo post ibi-
 dem dicit esse suis contrariis ingeniosiora illa,
 quæ sanguinem frigidiores ac tenuiorem ha-
 bent: quod autem ibi ab Aristotele de sanguine
 dicitur, in spiritu quoque locum habere debet,
 ita vt vitalis spiritus, si aliquantum refrigeretur,
 aptior ad sensum, & ad omnem cognitionem
 redda-

*Ca
opi
spi
m*

*a or
m
ro
ro
quib.
adem
atto
mi
tri*

*Co
rio*

*Co
fri
org
posi*

*irgum.
Gal.
e cordis
ismatu*

*utio
umen
al. de
bro.*

redda-

reddatur: ipse quoque Galenus in lib. de Oculis asserit cerebrum calidius minus esse aptum ad contemplationem. Ex his igitur patet, quod nani cerebri officium sit, & cur fuerit à natura constitutum; eius enim officium est, calorem spirituum moderari cognitionis gratiâ, & hanc ob causam factum est à natura frigidum, & satis magnæ molis, in homine præsertim, qui maxime omnium ad cognoscendum, & ad contemplandum natus est, ut plus vitalis spiritus contineret, atque ipsum refrigerando ad cognitionem idoneum redderet; quia frigus stabilitatem facit, calor autem agitationem, & mobilitatem, quæ cognitionem perturbat. Ad hunc sensum si trahamus illa, quæ ab Aristotèle de cerebro in cap. 7. eiusdem libri dicuntur, inanis redditur Galeni aduersus Aristot. exclamation in lib. 8. de Vsu partium: quod enim officium cerebri sit calorem cordis moderari, asserere absque vlla absurditate possumus, si id sano modo intelligamus: quum enim spiritus vitales sint primum animæ instrumentum, & in corde generentur, & ab eo ad omnes partes mittantur, ad eorum calorem moderandum dedit natura animalibus cerebrum, quod suo frigore calorem spirituum, qui illuc mittuntur, imminuat, eos ad cognitionem redderet aptiores; ob id sola sanguinea animalia, utpote calidiora, cerebrum habent, sola namque frigido illo membro ad moderandum spirituum calorem indiguerunt. Ut igitur quanta sit cerebri præstantia, & quis primatus, intelligamus, ita rectius, quam Medici faciant philosophari nos oportet: Princeps in regno suo omnia agere dicitur, non quidem ipse perse, & immediate omnia, sed per varios ministros, qui ab eo variis muneribus præficiuntur, & vim agendi recipiunt; cerebrum autem non omnia agit, non enim nutrit, neque auget, neque simile generat, neque ad hæc munera obeunda vim ullam contribuit, neque obeuntibus imperat; igitur cerebrum non est membrum princeps, sed est minister quidam principis, omnium tamen ministrorum nobilissimus, cui operatio omnium præstantissima committenda est à principe, nempe cognitio, & is, qui cognitionem insequitur, totius corporis, & singularum partium motus: at cor in nulla particulari actione occupatur; sed in hac vna vniuersali generandorum spirituum vitalium, per quos tanquam princeps dicitur omnes edere operationes; eos enim & ad cerebrum, & ad iecur, & ad omnes corporis partes mittit, per quos tribuit aliis membris auctoritatem & vim obeundi proprias singularum functiones, cerebro sentiendi, ac mouendi, ventriculo concoquendi, iecori sanguificandi, manibus apprehendendi, & sic reliquis omnibus; nullo enim membrum potest sine spiritu vitali suam actionem exercere: omnium ergo membrorum dependentia à corde, & ipsius cordis principatus manifestissimus est; quo fit ut in solo

A corde tanquam membro præcipuo sit animæ sedes statuenda, & ipsi cordi omnes operationes tanquam primo agendi attribuendæ, ita ut maxime omnium cor & nutrire, & sentire, & imaginari, & mouere, & reliqua omnia peragere dicatur, quemadmodum rex nouit omnia, quæ à ministris aguntur, eaque suo imperio agere dicitur, quocirca non absque ratione ab Aristotèle fuit primum sensorium appellatum. Galenus tamen hæc considerans mirabili subterfugio vsus est, & ut cordi principatum sentiendi, ac mouendi adimeret, cerebroque tribueret, dixi duos in animali esse spiritus, vitalem, qui in corde, & animale, qui in cerebro, non in corde generatur, & hunc esse primum instrumentum animæ cognoscentis, quæ in cerebro residet. Ego autem miror, cur non plurimas spirituum species introduxerit: nam certum est spiritus à corde recedentes aliquam in aliis membris alterationem recipere, præsertim refrigerationem, ex maiore enim recessu à fonte caloris necesse est ut eorum calor aliquantum imminuatur, & præterea à propriis singulorum membrorum temperaturis multas recipiunt varietates; quo enim magis ad frigus vergit membri temperies, eo magis remitti spirituum calorem oportet, maxime vero in cerebro, quod (ut diximus) frigidæ admodum est temperaturæ: itaque si hæc spirituum alteratio sit diuersorum specie spirituum generatio appellanda, dicendum erit spiritus concoctios non in corde, sed in ventriculo ex vitalibus à corde prouenientibus generari: sic sanguificatiuos ex vitalibus generari in iecore, apprehensiuios in manibus, lactificatiuos in mammis, carnificatiuos in pluribus membris, & sic alios plurimos; non est enim diuersa ratio ab ea, qua Galenus dicit spiritus cognoscitiuos, seu animales, non in corde, sed in cerebro ex vitalibus generari: quid igitur? dicemusne tot esse spirituum species, quot in diuersis partibus operationes à spiritibus fieri cernuntur? an pudebit nos ita philosophari, & huiusmodi fabulis veritati tenebras offundere, ad imprudentes homines decipiendos? nos igitur dicimus, differentiam secundum magis & minus non variare speciem: & quemadmodum alias ostendimus omnem calorem esse eiusdem speciei, licet alius alio intensior sit; ita spiritus omnes in toto animalis corpore eiusdem esse speciei, & vitales vocandos, & in solo corde generari: quod si à diuersis operationibus eos variis nominibus distinguere quispiam velit, & illos, qui sunt in manibus, apprehensiuios appellare, qui vero in cerebro, animales, seu cognoscitiuos, non prohibebimus, dummodo ratione ipsius spirituum substantiæ accidentalem esse differentiam fateamur: sic autem plures quoque artifices videmus ad varia opera varios caloris gradus adhibere, prout singulorum operum conditio postulat; coquus enim in cibus co-

*Galeni
fuga ad
duplices
spiritus.*

Consutatio.

*In lib. de
calore
calescit.*

*Nota quo
modo ani
ma perso
lum calo
rem, non
per fri
gus o
mnes e
dat suas
operatio
nes.*

quendis, atq; condiendis modo plus, modo minus ignis subicere confuevit, eadem tamen est species ignis, idem specie calor, quo ad omnia vitur. Sed illud in artibus considerandum est, quod totam huiusce rei veritatem, & Galeni errorem patefacit: certum est calorem non dici remissum, nisi aliquos gradus frigoris commistos habeat: quando igitur coquus remisso calore vitur, vbi res coquenda talem postulat, operatio illa sine à gradibus caloris, an à gradibus frigoris, qui remittere calorem illum dicuntur? certe nemo est, qui non gradibus caloris totam eam actionem attribuat: quod idem in omnibus aliis artibus, quæ calore vtantur, manifestum est; quandoq; enim remissiore, quandoque intensiore vtuntur; semper tamen calore dicuntur vt i, non gradibus frigoris, nisi ad moderandum calorem. Sic de spiritibus in cerebro existentibus, quos Galenus animales vocat, dicendum est; remittitur enim eorum calor à frigore cerebri, proinde à cerebro solos frigoris gradus recipiunt; at gradus caloris, quos retinent, habent à corde; operationes igitur animales, quæ fiunt in cerebro, fiunt à gradibus caloris illorum spirituum, non à gradibus frigoris, proinde à facultate manante à corde, non à facultate cerebri, nisi quatenus cerebrum frigore suo, calore spirituum moderando ita operam suam præstare, & ad cognitionem conferre dicitur; temperatus enim ad eas operationes calor postulatur, non tantus, quantus esset, nisi à cerebro immineretur. Hoc ita sese habere manifestum est cuiuslibet conditionem animæ consideranti: quemadmodum enim cœlestia corpora non frigus faciunt, sed calorem, ita & animam non frigus, sed calor insequitur, quem Arist. in libr. 2. de Ortu animalium vitalem esse dixit, & proportionem respondere elemento stellarum: argumentum sunt corpora mortuorum; caduera namque omnia frigidiora sunt, quam viuientia; quia mors est caloris vitalis extinctio, quem viuientia recipiunt ab anima: quoniam igitur animam non frigus, sed calor insequitur, licet non summus calor, sed moderatus; ideo ad omnes animales operationes animæ non frigore vitur, sed solo calore, vt in instrumento, & eo quandoq; maiore, quandoq; minore, prout quælibet actio postulat; ob id ad calorem moderandum plura instrumenta molita est natura, potissime vero cerebrum, quod maxime omnium frigidam habet temperaturam, vt calorem spirituum moderatissimum redderet ob eam, quam diximus, causam: per hoc tamen non stat, quin anima ad omnes suas operationes edendas calore vt instrumento vt dicatur, idq; ab Aristot. notatum legitur in libr. 2. de Partibus animalium, c. 7. Quale autem temperamentum ex frigore cerebri, & spiritu vitalium calore fieri diximus, tale ex spiritu arteriarum, & neruo in aliis corporis partibus fieri existimandum est, pro corde enim in aliis

*In omni
bus mem
bris pro
corde est
arteria,
& pro
cerebro
neruus.*

A membris arteria est, & pro cerebro neruus: ideo non erat Galeno laborandum in querendo quomodo per neruos spiritus animales, qui vim sentiendi, ac mouendi deferat, à cerebro ad membra mittatur, qua de re in septimo illorum librorum inquit se dubitare, nec posse aliquid certi statuere; etenim spiritu misso à cerebro membra non egent, quum talis eis sit spiritus vitalis à corde per arterias delatus, qui neruis eam facultatem impertiat. De ipsa igitur animæ substantia quomodo, & quo ordine sit per omnes corporis partes distributa, hæc dicta sunt.

De Anima partitione secundum quantitatem opinioniones aliorum, & argumenta. Cap. X.

SEquitur vt animam secundum suam quantitatem, & extensionem considerantes videamus, an vere sit extensa per vniuersum corpus, C ita vt tota secundum suam quantitatem in toto corpore sit, non tota in parte, sed potius pars in parte; an potius tota etiam in singula parte esse dicatur. Sunt qui dicant alias partes animæ præter rationalem esse extensas ad extensionem materię, quia sunt formæ vere materiam informantes, & ita quamlibet earum esse totam in toto, non totam autem in parte, sed partem in parte; at rationalem negant esse formam informantem, sed dicunt aliter tantum homini, D sicuti nauta assidit naui, ideoque non esse extensam ad extensionem materię, sed indiuisibiliter tum in toto, tum in singula parte inesse. Sed de hoc in præsentia disputare est ab instituto nostro alienum: alibi opportunius considerabimus, an secundum Aristotelem omnis anima sit forma informans materiam, an non omnis. Nunc autem de sola anima informante sermonem facientes querimus, an omnis anima, quæ sit forma dans esse corpori viuenti, & materiam informantem, sit quæ per accidens, & extensa ad extensionem materię, ita vt sit pars in parte, an potius sit tota in qualibet parte. D. Thomas Opus. Tho. hac in re distinctione vtendum esse, existimauit; neque idem de omni anima esse asserendum: animam quidem plantarum, & imperfectiorum animalium, quorum partes etiam diuisæ viuunt, dixit esse extensam ad corporis extensionem, & ita totam in toto, sed partem in parte, idque significasse Aristot. in contextu 20. lib. 2. de Anima, dicentem in his esse in toto vnam animam actu, sed plures potestate, quum in parte seiuncta ab aliis remaneat anima: perfectiorum autem animalium animam negauit esse extensam, & quantam, sed indiuisibilem esse dixit, & nullo modo quantam, nec per se, nec per accidens, proinde in toto esse indiuisibiliter, ita vt tota etiam sit in singula parte, siquidem nullas habet partes, quum nec per se, nec per accidens diuisa sit. Videtur igitur D. Thomas existimasse animam

animam non solum hominis, sed & omnium perfectorum animalium, quorum partes separatae non viuunt, esse eiusdem conditionis cum animabus coelestibus, nam & illæ suis orbibus adsunt indiuisibiliter, ita vt secundum se totas adsint etiam cuilibet parri orbis. Albertus aliqua ex parte à D. Thoma non differit: in eo quidem discrepat, quod de omni anima negat cum secudum suam substantiam esse in omnibus partibus corporibus, sed dicit eam esse in solo membro præcipuo, quam sententiam iam refutauimus: in eo etiam discrepat, quod nullam uiuentium distinctionem facit, sed eandem in omnibus rationem vigere arbitrat: in eo autem consentire D. Thomæ videtur, quod inquit omnem animam illi parti, cui inest, inesse indiuisibiliter, & totam esse in toto, & totam in singula parte; ita vt in corde anima insit indiuidua, & quantitate, & partibus carens, proinde tota in qualibet cordis parte: ad hoc autem declarandum vtiur exemplo puncti in linea, enim est in qualibet lineæ parte punctum, vbi quæ tamen indiuisibile, neque extensum per lineam & hoc exemplum accommodat Albertus ad declarandam rationem, cur partes animalis insecti retineant animam separatam; quum enim id significare videatur eorum animam esse per corpus extensam, ipse hoc negans ait ita ibi animam inesse, vt in linea punctum; vbi quæ; enim notetur punctum in linea, ibi est indiuisibile, tamen si in eo secetur linea, duo puncta fiunt, quia vtraque lineæ pars retinet punctum: sic igitur etiam in planta, & in animali insecto anima, cui inest, indiuisibiliter inest, separatis autem partibus adhuc in singulis remanet eodem modo vt indiuisibilis: hæc Alberti sententia fuit. Nos autem de eo, in quo à D. Thoma Albertus discrepat, nihil in præsentia dicemus, nempe quod ipsa animæ substantia insit soli membro præcipuo, iam in hoc Alberti sententiam reiecit; restat igitur vt nunc de illo solum, in quo conueniunt, disputemus, nempe an anima, quæ sit forma vere informans materiam, possit, indiuisibiliter, & absque extensione inesse illi, cui inest, ita vt sit etiam tota in qualibet parte viuentis corporis ab ea informati. Referemus igitur in primis argumenta, quibus hæc opinio comprobari videtur, mox quid sentiendum sit considerabimus. Præcipuum argumentum, quo inniti videtur Thomas, est hoc: primo loco ipse hoc discrimen declarat animæ, & formæ corporis inanimati, quod forma inanimati eodem prorsus modo se habet ad totum, & ad partes, neque vlla est partium pendentia inter se ratione formæ, quum nullâ dici possit præcipua magis, quam alia; anima vero longe diuerso modo ad totum animatum, & ad eius partes se habet, variis enim instrumentis eget, quæ omnia in toto corpore habet, sed non in singula parte omnia, hæc autem diuersitas totius & partium

A parua admodum est in plantis, quia si in ramo non sunt actu omnia, quæ sunt in tota arbore, sunt saltem potestate, ideo anima est ibi extensa per partes, & ad corporis diuisionem diuidua: in animalibus autem insectis est maior diuersitas, quoniam anima in vna corporis parte non habet omnia necessaria instrumenta, nec actu, nec potestate, tamen non tanta est diuersitas, vt anima non possit in parte aliqua separata seruari modico saltem tempore; quocirca in his quoque anima ad corporis extensionem extensa, ac diuidua est: at in animalibus perfectis tanta est totius, & partium singularum diuersitas, vt anima longe diuersis modis ad totum, & ad partes se habeat; quia in parte non solum non habet omnia organa, sed neque aliquid habet, quod possit eam per vllum quamuis breue tempus seruare post separationem partis à toto: ideo toti tantum dicitur proprie inesse, non partibus singulis, nisi quatenus cum omnibus communicatur indiuisibiliter: hoc ita declarato, sic Thomas argumentatur: illa forma, quæ longe diuerso modo sese habet ad totum, & ad partes, non est extensa, neque ad corporis diuisionem diuidua; eiusmodi est anima perfectorum animalium; ergo non est extensa, sed cuilibet parti indiuisibiliter inest. Secundum argumentum pro Thoma à Caietano adducitur tale: de omni forma extensa ad extensionem materię verum est, quod in maiori corpore est maior virtus, & in minore minor, sed hoc non est verum de anima, ergo anima non est extensa: maior manifesta est: minor probatur, quia homo aliquis minor est validior homine maiore, & animalia quædam minora multo validiora sunt aliis maioribus; bos enim est maior leone, & leo est validior boue. Tertio inquit Caietanus: si anima esset extensa per omnes corporis partes diuisibiliter, manus separata à corpore deberet aliquandiu viuere, quia non posset in manu interire anima subito absque vlla præuia alteratione. Addere in confirmationem possumus exemplum puncti in linea, quo vtiur Albertus, & Ioannes quoque; Baconius in 3. Sentent. distinctione 18, quemadmodum enim in omni parte lineæ inest punctum indiuisibiliter, & diuisa linea remanet in vtraque eius parte punctum; ita videtur de anima esse concedendum, eam in singulis corporis partibus indiuisibiliter, & absque extensione inesse.

F *Vera sententia, & eius comprobatio.*

Cap. XI.

Hæc Thomæ opinio de animalibus perfectis, vt ego arbitror, est ab Aristotele aliena, itidem & Alberti sententia de viuentibus omnibus, quod anima cui inest, seu toti, seu parti præcipue, indiuisibiliter insit, at sine extensione; credo enim in philosophia Aristotelis firmam & irrefragabilem esse hanc propositionem

AA 5 nem,

*Omnis
forma
informans
materi-
am exte-
riam est.*

nem, omnis forma informans materiam, & constituens compositum, est extensa ad extensionem materię, proinde tota secundum extensionem suam in toto est, non toto autem in parte, sed pars in parte; colligatio enim & unio formę cum materia ad vnum compositum constitutum, hoc necessario efficit, ut æque utraque extendatur, & in parte materię sit pars formę: per hoc enim distinguitur forma informans à non informante, quę solum affisat ad regendum, sicuti nauta assistit naui; hæc enim non est ali-gata materię, neque per eam extensa, neq; speciem constituit per suam præsentiam in materia, proinde nullas partes habet, sed cuiilibet corporis parti tota inest indiuisibiliter: sed forma constituens compositum, & ipsum in specie collocans, & dans esse cunctis illius partibus, necesse est ut ad diuisionem corporis diuidatur: sicut enim albedo non est per se quanta, neque diuidua, sed sit quanta, ac diuidua per accidens ratione materię, in qua inest, ut ait Aristoteles in libro Categoriarum in capite de qualitate; ita de omni forma materiam informantem dicendum est, nam eadem in omnibus ratio viget, pars enim informans vnam corporis partem non informat aliam: & quisquis illa omnia bene consideret, quę à Latinis dicuntur, ad probandum animam esse in qualibet parte totam, manifestam in eorū dictis ambiguitatem animaduertet; de ipsa namque animę substantia verum est id, quod dicunt: sicut enim tota, & integra est albedinis essentia in parte parietis, nec minus, quam in toto pariete; ita in singula viuens parte inest essentia animę integra, non tamen tota secundum quantitatem, quam per accidens adepta est ex coniunctione cum corpore: quemadmodum etiam albedo in qualibet parietis parte, etsi tota inest secundum essentiam, non tamen inest tota secundum suam extensionem & quantitatem; nam illa, quę in alia parte parietis inest, in hac parte non inest: hanc Aristotelis sententiam fuisse manifestum est in contex. 7. lib. 3. de Cœlo, vbi dicit nullum diuisibile esse posse in aliquo indiuisibili, quare neque in diuisibile in aliquo diuisibili toto, nempe idem numero indiuisibile, sed non diuersa numero, ut diuersa sunt puncta in linea; quę ab aduersariis considerantur: etenim, ut modo dicebamus, materię, & formę informantis coniunctio hoc necessario efficit, ut vna ad alterius extensionem extendatur. Sed clarissima est Aristotelis sententia in contex. 78 lib. 8. Physic. vbi ad ostendendum primum motorem non esse formam materialem, sed abiunctam à materia, hoc fundamentum statuit, quod forma materialis diuiditur ad diuisionem materię, ita ut in parte materię sit pars formę, non forma tota; ex quo ita constituto fundamento faciens diuisionem formę ex diuisione magnitudinis, in qua est: ostendit nullam formam materialem

*Argum.
ex cõtex.
7. lib. 3.
de Cœlo.*

*Argum.
ex lib. 8.
Physic. con-
tex. 78.*

A posse mouere perpetuo: at si fieri posset ut aliqua forma materiam informans singulis materię partibus indiuisibiliter inesset, & in singulis tota, illud Aristotelis fundamentum euertetur, & tota illa argumentatio corrueret; nam dicere aduersarius aliquis posset, primum motorem esse formam materialem, non tamen extensam ad materię extensionem, proinde nullam eius fieri partitionem posse, quia in singula parte est tota. Aliqui tamen sunt, qui licet hac in re sententiam nostram tueantur, tamen putant argumentum hoc aduersus Thomam nihil habere efficacitatis: quia quum Aristoteles ibi dicat, si forma materialis tanto tempore mouere potest, eius dimidium minore tempore mouebit, præsupponit talem esse illam formam materialem, quę in parte materię separata ab aliis partibus seruetur aliquandiu; dicere namque non possumus dimidium illius formę mouere tanto tempore, nisi statuamus illam in partibus à toto separatis adhuc seruari; Thomas autem diceret animam perfectiorū animalium non esse eiusmodi, sed esse talem, quę in toto tantum inesse possit, in partibus autem separatis minime, seruetur: quare argumentum nihil habet roboris aduersus Thomam. Sed hæc eorum consideratio mihi probari nullo modo potest: quia si admittatur, similiter ratio illa Aristotelis corruit & nullam prorsus vim habet ad demonstrandam primi motoris abiunctionem à materia; aduersarius enim dicere posset, primum motorem esse quidem formam materialem, sed talem, quę in partibus separatis non seruetur, qualis est anima perfectiorum animalium. Ego igitur puto argumentum illud contra Thomam ad mentem Aristotelis declarandam esse optimum; quoniam Aristotelis consideratio eo in loco est vniuersalis, & abstracta ab hoc formarum materialium discrimine, quod alię seruentur, alię non seruentur in partibus à toto separatis: sed mentalem tantum diuisionem ibi Aristoteles facit, statuens hanc esse communem conditionem, ac legem omnium formarum materialium, tam substantialium, quam accidentalium, ut in tota materia sit forma tota, in parte autem materię sit pars formę, hoc enim tanquam certum constituens argumentum à partitione mentali, tum magnitudinis, tum formę in ea existentis, non à diuisione reali, quam fieri posse statuat; sic enim ratio nullius momenti fuisset, quemadmodum etiam prædicto fundamento de formarum extensione non constituto, nullam prorsus haberet efficacitatem. Id autem, quod multos in errorem traxit, fuit, quoniam aliud est formam inesse in cunctis partibus corporis, aliud est eam remanere in iisdem separatis à toto; nam in omnibus partibus inesse est commune omni formę informanti materiam, at in singulis remanere post earum separationem non omnibus

Re

al

Re

ne

su

bus competit; viuientibus enim vel nullo modo competit, vel imperfecte; & in his licet realem diuisionem in partes cum formæ conseruatione facere nequeamus, mentale talem possumus, & considerare in hac corporis parte esse partem formæ illi respondentem, & partem potentie motricis, vt ibi considerat Aristoteles, nam potentie imminutionem sumere aliunde non potest, quæ ex partitione extensionis formæ, quam ibi præcipue respicit; non enim de ipsa tantum vt motrice probare ibi vult Aristoteles abiunctionem à materia, sed ipsiusmet motoris, & argumentum sumit ab eius partitione quæ fit necessarium cum partitione magnitudinis, si est in magnitudine tanquam informans; & hanc ipsius partitionem necessario insequitur partitio etiam facultatis motricis. Ad horum autem confirmationem simile quiddam notare apud Aristotelem possumus in contextu 20. libri secundi de Anima, vbi probare volens facultates animæ non esse in animali distinctas loco, sumit argumentum ab animalibus insectis, quorum partes separatæ iunctas retinent omnes animæ facultates; nam certum est Aristotelem non de solis animalibus insectis id ostendere velle, sed de omnibus, nullo excepto; tamen argumentum, quo vtitur, non habet locum in animalibus perfectis, quia in eorum partibus separatim nulla animæ facultas seruatur; facit ergo in his mentalem tantum diuisionem, & ex animalibus imperfectioribus ostendit idem esse dicendum in aliis perfectioribus: quod si quis contendere vellet id non esset verum, nisi vbi post partium separationem omnes animæ partes in singula remanere cernuntur, illa Aristotelis contra Platonem argumentatio vana redderetur; quia de solis insectis animalibus probaret, non de aliis. Sic igitur patet validissimum inde argumentum sumi ad Aristotelis sententiam hac in re cognoscendam. Ioannes autem Baconius in 3. Sententiarum, distinct. 18. artic. 3. locum illum expendens veritatem sub nube inperixisse videtur, sed eam plene assequutus non est; dixit enim argumentum illud Aristotelis esse efficax secundum propositiones physicas communes, sed non esse efficax secundum propriam considerationem animæ intellectiue; est enim propositio vniuersalis in naturali philosophia, omnem formam dantem esse materię extendi ad materię extensionem, sed hæc non est vera de anima intellectiua. Sed rectius philosophatus esset, si dixisset validum esse argumentum secundum considerationem vniuersalem, & mente abiunctam à diuisione reali, illudque in omnibus, nullo excepto, locum habere; sed non esse coarctandum ad realem partitionem, quia sic inualidum redderetur, propterea quod neque de anima intellectiua, neque de plurium brutorum animalium anima aliquid haberet efficacitatis, quum hæc facta reali diuisione in magnitudinis partibus

A non seruentur. Quod autem lapsus sit Baconius in intelligenda vt argumentationis Aristotelis, patet, quia iuxta eius sententiam ratio Aristotelis est prorsus inefficax; nam aduersarius diceret partitionem illam fieri non posse, quia primum mouens est intelligentia, quæ dat quidem esse corpori, & hac ratione est forma materialis; diuidi tamen non potest, quoniam ad extensionem magnitudinis extensa non est; quamobrem non probaret Aristotel. primum motorem à materia abiunctum esse: itaque si ratio illa Aristot. valida esse debet, eo modo, quem diximus, intelligenda est; sic enim est validissima, nempe eo fundamento constituto, quod omnis forma informans materiam extensa est ad materię extensionem. Præterea ad mentem Aristotel. declarandam sumit argumentum etiam ex contextu 9. lib. 2. de Anima, vbi ab oculo ad totum animal argumentatur, & probat ita se habere partem animæ ad totam animam; vt se habet pars animalis ad animal totum; putat ergo animam habere partes secundum extensionem, & in parte corporis partem animæ inesse, totam vero animam in toto animali.

Argum.
ex cõtex.
9. lib. 2. de
Anima.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. XII.

RESTAT vt argumenta pro Thoma & aliis adducta soluantur. Ad primum, in quo Thomas considerat animam ad corpus totum, & ad partes diuersis modis se habere, dicere possumus, argumentum hoc primo ipso aspectu ipsiusmet sententiã oppugnare; videtur enim rationi consentaneum, vt forma, quæ alio modo se habeat ad totum, alio ad partes, alio etiam modo infit in toto, & alio in partibus; quoniam igitur toti tota inest, non debeat similiter cuique parti inesse tota, sed pars parti: ipse tamen ex eo quod alio modo se habeat ad totum, & ad partes, ostendere nititur, eam eodem modo inesse toti, & cuiilibet parti, nempe omnibus indiuisibiliter, quod quidem fundamento ab ipso met Thoma iactato consonum esse non videtur. Sed diligentius argumentum hoc considerando, dicimus animam ad corpus referri duobus modis: vno modo, vt eius formam, & actum primum, a quo in specie constituitur; altero modo, vt corpore à se informato vtentem tanquam instrumento ad operandum, & vt ei tribuentem actum secundum: priore igitur modo dicimus animam eodem modo se habere ad totum, & ad partes, quatenus informat, ac perficit tum totum, tum partes omnes; proinde minorem propositionem hac ratione veram non esse, sed veram esse secundo modo: anima enim quatenus vtens non eodem modo se habeat ad partes singulas, quo se habeat ad totum; in toto enim habet omnia organa necessaria, in singulo autem membro non omnia; sed quum his duobus officiis anima vtatur in corpore, tum informandi

Ad pri-
mam.

Anima
ad cor-
pus refer-
tur duo-
bus mo-
dis.

mandi, tum vtendi, dicimus extensionem animæ sequi primum solum officium, non secundum, quia necesse est omnem formam informatam totum, & partes, extensam esse ad extensionem materiæ, licet diuersis modis vtatur toto, & partibus: ad argumentum igitur dicimus, si sumatur relatio animæ ad corpus ratione informationis, negandam esse minorem; anima enim hac ratione ita se habet ad partes, vt ad totum; si vero ratione vsus, & operationum, negandâ esse maiorem, quia etiam si aliter se habeat ad totum, & ad partes ratione vsus, tamen diuimodo eodem modo se habeat ad hæc omnia ratione informationis, debet esse extensâ, & ad corporis diuisionem diuidua: quare argumentum Thomæ profus in efficax & fallax est. Ad secundum dicimus, propositionem illam, in maiori corpore vis maior inest, esse intelligendam cæteris paribus; non est enim comparandus leo cum boue, qui specie differunt, quia sic etiam dicere possem, paruum ignem magis calefacere, quâ magnum aerem, neque tamen sequitur formas horum elementorum non esse extensas: neq; comparandus est paruus homo, qui sit sanus, & validus cum magno male temperato, & male affecto; nam propter meliorem temperaturam; vel propter bonam valetudinem poterit esse validior homo paruus homine magno, sed si temperatura, & alia omnia sint paria in duobus hominibus, magno, & paruo, dico magnum hominem semper esse paruo validiorem, & vniuersè in omnibus maiorem esse vim in maiori corpore, quam in minori eiusdem speciei, & cæteris omnibus paribus existentibus. Ad tertium sumptum à manu abscissam respondimus, dū aduersus Albertum de animæ substantia disputauimus. Postremum vero, quod sumitur à similitudine puncti in linea, vanum profus est, quia neganda est similitudo; non est enim ita punctum in omnibus partibus lineæ, vt est anima in toto viuente corpore: punctum enim non est in partibus lineæ actu, sed potestate, neque dat esse ipsi lineæ; anima vero dat esse corpori animato vt eius forma, & est actu in illo, imo est actu ipsius: ideo si punctum est in linea indiuisibiliter, non oportet animam esse in corpore indiuisibiliter, sed potius oportet eam esse extensam ad extensionem materiæ. Præterea anima in toto corpore, & in singulis partibus vna & eadē numero esse dicitur, punctum vero non idem numero est in omnibus lineæ partibus, sed plura, & infinita, quare non est idonea comparatio.

An anima secundum omnes suas facultates sit in singula parte corporis, aliorum sententia & argumenta.

Cap. XIII.

Superest huius nostræ disputationis tertia pars, in qua considerandum est, an anima vt totum quoddam (vt Latini vocant) potesta-

Arium, sit tota in qualibet corporis parte; hoc est, an in singula parte corporis habeat omnes suas facultates simul iunctas, an potius in singula parte vnâ tantum habeat facultatem, vel plures, non tamen omnes, ita vt potentia visua sit in oculo, non in manu, neque in pede. Hac de re disceptatio fuit inter expositores Aristotelis, tum antiquiores, tum recentiores, nam vtraque pars sectatores habuit: alij namque dixerunt, in qualibet corporis parte omnes inesse facultates, alij vero hoc negarunt. Hanc posteriorem sententiam sequutus est Albertus: quum enim putauerit animam secundum suam essentiam non esse in omnibus corporis partibus, sed in vna tantum præcipua, necesse est vt dicat transmitti ab ea ad alia membra varias facultates, per quas membra inter se distinguantur, vt visiuam ad oculos, olfactiuam ad nares, & sic de reliquis, prout non simul esse omnes in eadem corporis parte. In hac opinione videtur fuisse Ioann. Grammatic. in interpretatione context. 20. libri. 2. de Anima, non quidem quod semper facultates diuersæ diuersas corporis partes obtineant, sed quod non omnes simul iunctæ sint in qualibet parte; vt si dicamus esse in ligna facultatem gustatiuam, & facultatem tactiuam, & facultatem nutritiuam, at non facultatem visiuam. Hanc sententiam aliqui posteriores sequentes, eam pluribus argumentis probare niti sunt, ea tamen omnia ad huius vnus argumenti vim rediguntur: natura nihil frustra facit, ergo vbi non potest fieri operatio alicuius facultatis, ibi nec facultas ipsa esse potest, nam facultas gratia operationis est; frustra igitur ponitur, vbi fieri operatio non potest; quod autem non in qualibet corporis parte fieri omnes operationes possint, per se manifestum est, neque enim in manu, neque in pede fit visio. Sed ex ipsis quoque organis idem ostenditur: quum enim cuilibet facultati sint necessaria propria organa cuique assignata à natura, sine quibus operari non potest, organa autem non possint simul esse omnia in eadem corporis parte, non possunt in eadem parte corporis omnes operationes fieri: ideo ex ipsis quoque instrumentis argumentantur; vbi enim non inest instrumentum cuique facultati necessarium ad operandum, ibi neque facultas ipsa statuenda est: quoniam igitur in pede non est oculus, dicendum est potentiam visiuam in pede non esse: quemadmodum & è conuerso vbi facultas non inest, ibi frustra inest instrumentum: poneretur; nam in pede frustra esset oculus, quum ibi facultas visua non inest; ideo natura non dedit oculum pedi, quia nihil vnquam frustra facit. Confirmant testimonio Aristotelis in secundo libro de Cælo, context. quinquagesimo vbi dicitur si natura dedit astris facultatem ambulandi, seu progrediendi, vtique dedit eis etiam instrumentum talis motus, significans non posse in astris esse hanc facultatem.

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartum.

tateni, quia ibi esset frustra. Similiter in 3. lib de Anima, contex. 44. inquit si stirpes haberent facultatem locomotricem, instrumenta quoque ralis motus haberent; at instrumenta non habent, ergo neque facultatem: quare apud Aristotelem efficax semper est argumentum hoc, non est ibi instrumentum talis operationis, ergo neque facultas operandi ibi inest. Ex altera parte illis, qui dicunt in singula corporis parte esse omnes animæ facultates, argumenta non desunt. Primum quidem vtuntur, argumento valde efficaci: in qualibet corporis parte inest ipsa animæ substantia, ergo in qualibet sunt omnes facultates: vel enim facultates sunt idem cum animæ essentia; vel sunt qualitates eam insequentes; si idem, omnino necessarium est, vt vbi est anima, ibi sint omnes facultates; si vero sunt qualitates essentiam animæ consequentes, similiter oportet animam id qualibet parte corporis esse his omnibus præditam; quemadmodum necesse est vbiunque est Sol, ibi esse lumen, quod eum consequitur, & vbiunque est homo, ibi esse risibilitatem: neque eadem est ratio de facultatibus, ac de organis; nam facultates, quæ sunt incorporeæ, possunt in qualibet parte simul existere; organo vero corporea simul existere nequeunt, quia non distunguntur penetratio corporum, sed necessario disiuncta sunt. Confirmatur hæc sententia testimonio Aristotelis in contextu 20. libri secundi de Anima, vbi argumento sumpto ab animalibus infectis, ostendit facultates animæ non distingui loco, sed in singula corporis parte inesse omnes; & quum ibi multas nominet, nempe motricem, sensibilem, phantasiam, & appetitum, vult vt idem de omnibus intelligamus, quoniam ea demonstratio non debet esse particularis, nam statim in contextu 21. inquit, dubium esse de facultate speculatiua; sed postea in 22. subiungit, verum esse de cæteris omnibus id, quod prius dixerat, eas locis separatas non esse, sed sola ratione separabiles. Eadem est Alexandri sententia in cap. vlt. lib. 1. de Anima, vt ibi legere possumus. Eandem sequitur Simplicius in contextu 19. & 20. libri secundi de Anima, vbi quum eam Aristotel. attribuit, aduersus ipsam facit hanc objectionem: sensus externi loco distincti sunt, nam facultas visiuæ non est in omnibus partibus corporis, sed solum in oculis; sic olfactiua in solis naribus; sic auditiva in solis auribus; ergo hæc facultates locis distinctæ sunt: sed soluens inquit nihil aliud per hoc probari, quam instrumenta corporea loco distincta esse, at non facultates; etenim hæc in qualibet corporis parte inest omnes; quoniam in qualibet parte est anima: Themistius quoque, tum in calce primi libri de Anima, tum in contextu 20. libri secundi clare dicit omnes animæ facultates, quæ in toto corpore sunt, esse etiam in qualibet parte; sed sola earum organa esse locis distincta, quia sunt

A corporea, nec datur corporum penetratio, Habemus etiam de Aristotelis sententia testimonium Ioannis Grammatici, qui in contextu 20. lib. 2. de Anima, fatetur Aristotelem existimasse omnes animæ facultates esse simul iunctas in qualibet corporis parte, licet ipse in hoc ab Aristotele dissentiat, & contrariam opinionem sequatur, sicut antea dicebamus.

Io. Grammaticus.

Vera sententia, & eius declaratio.

Cap. XIV.

IN hac difficultate ego sententiam mediam sequendam esse arbitror, per quam videntur duæ prædictæ contrariæ opiniones, & argumentationes modo aliquo inter se conciliari: puto enim facultates animæ in qualibet corporis parte omnes aliqua ratione inesse; aliqua etiam ratione non inesse: quum enim iam dixerimus eas esse qualitates mutantes quidem ab anima vt à principio, & origine, sed in corpore animato receptas vt in subiecto; dicendum videtur omnes in qualibet corporis parte inesse secundum originem, & sed non secundum subiectum, ita vt per hanc distinctionem originaliter, & subiectiue (sic enim nobis in præsentia more Latinorum loqui liceat) omnis hac in re difficultas tollatur; nam visiuæ facultas est in solo oculo, vt in subiecto, sed originaliter est etiam in pede, etenim in pede est anima; quam illa facultas insequitur, ita vt reciperet per facultatem visiuam, si haberet oculum. Sententia hæc ex ipsa rei consideratione fit manifesta, & per eam prædicta contraria argumenta ad rectum sensum; & ad conciliationem rediguntur: nam si anima suapte natura omnes operationes eedere apta est; necesse est vt vbi est essentia animæ, ibi sit etiam hæc aptitudo, quæ ab ea emanat, & potentia, seu facultas appellatur; & in hoc sensu posterioris sectæ argumentum efficax est. Sed quoniam facultates in corpore animato recipiuntur, nihil autem in materia recipitur, nisi ad id recipiendum idonea; non recipitur in qualibet corporis parte facultas visiuæ, quia non omnis pars ad eam recipiendam apta est; sed solum oculus; & hac ratione argumentum prioris sectæ validum est; neque nos ad hanc nostram sententiam comprobendam aliis argumētis vti volumus, quam illis met, quibus alii contrarias illas opiniones tutati sunt; patet enim vtramque eorum sententiam aliqua ex parte veram esse, sed quoniam ipsi hanc distinctionem non animaduertunt, ideo discordes in suo certamine persistunt: Huic etiam nostræ sententiæ attestantur verba Ioannis Gaudauensis in sua quaestione, dubius enim est; vtrā duarum contrariorum opinionum verior sit; at vt ramlibet defendi posse; & veritatem quidem sibi videri illam, qua dicitur in omni corporis parte omnes facultates inesse, sed alteram esse apparentio-

Omnes facultates in singula parte inest originaliter, at non subiectiue.

Io. Gaudauensis.

rentiorem: quæ enim de facultatibus iudicium ex operationibus faciamus, ibi tantum videtur esse facultas, vbi fit operatio; quocirca hæc quoque sententia defendi sine absurditate potest: itaque vidit vir ille sub nube ipsam rei veritatem, sed eam, quam diximus, distinctionem ignorans se explicare nequiuit. De facultatibus autem animæ rationalis, quas alibi declarauimus manifestior res esse videtur: quum enim hæc animæ pars nullum habeat organum proprium, habet vbiq; suas facultates; sed quia non potest operari non operante phantasia, ideo ibi videtur intellectio fieri, vbi fit imaginatio; proinde si in pede inesset phantasie organum, ibidem etiam intellectio fieri videretur. Sed huius nostræ sententiæ veritas clarior fiet, si omnia ab aliis adducta argumenta diligentius expendamus, & quantum roboris habeant, consideremus.

Contrarium argumentorum solutio.

Cap. XV.

*Ad pri-
mū pri-
ma sectæ.*

Prioris sectæ argumentum erat: si in quolibet corporis parte inessent omnes facultates, ibi essent frustra, quia frustra est facultas, cuius non potest esse operatio: ad hoc dicimus totū esse concedendum, si intelligant subiectiue, hoc enim tantum eo argumento ostenditur; si vero originaliter, negamus consequens: ad probationem autem dicimus necessariū fuisse, vt ibi est anima, ibi sint originaliter omnes eius facultates, quia non potest animæ essentia non est fons omnium facultatum suarum; vt autem non sint frustra, satis est si in aliqua corporis parte recipiantur; quum enim organa sint corporea, nec simul esse, ac se penetrare queant, necesse fuit ea locis distingui: à tota igitur animæ substantia, quæ in toto corpore est, quælibet facultas emanat; recipitur tamen quælibet in vna tantum parte, quæ ad eam recipiendam apta est, non in omnibus: illi igitur, qui sic argumentantur, in eo errare videntur, quod partes animalis sumunt tanquam plura animalia, quum tamen omnes sint vnum tantum animal, in quo nulla facultas animæ frustra esse dicitur, dummodo in aliqua corporis parte possit suam exercere operationem. Si quis vero obiiciat cæcum ab ortu, in quo facultas visiva frustra esse videtur; dicendum est non posse omnino negari in natura id, quod est frustra: quod enim dicitur, naturam nihil frustra facere, intelligendum est de effectibus vniuersalibus omnibus, nullo excepto, de particularibus vero non quidem omnibus; seu maxima ex parte, propterea quod effectus naturæ quandoq; impedimentum recipiunt, & propter materiæ defectum aliqua præter consilium naturæ eueniunt: cuiusmodi sunt

Quomodo in natura sit aliquid frustra.

A oculi ad videndum inepti. Vel dicamus id de omnibus vniuersæ verum esse si intelligatur secundum intentionem & consilium naturæ; quicquid enim à natura sit secundum eius consilium & intentionem, id nunquam potest esse frustra. Ad verba autem Aristot. facile est respondere; vtique enim frustra in Cælo poneretur facultas ambulandi, quum nulla in Cælo pars sit, in qua recipi possit: sic frustra in plantis eadem facultas inesset, quum in nulla plantarum parte recipiatur: at in animali nulla est ipsius corporis pars, in qua sit frustra facultas visiva; quia, quum in omnibus corporis partibus insit, sat est, si in ea saltem parte, quæ oculus dicitur, recipiatur; sed si in pede quoq; esset oculus, ibi quoque fieret visio, quum autem ibi non sit oculus, non ob id est ibi frustra facultas visiva; quia sat est, si in oculo, qui in capite est, recipiatur. Contrariæ quoque sectæ argumentum nihil aliud probat, nisi, in qualibet parte esse facultates omnes originaliter, sed non probat in esse subiectiue: quia sicut secundum Aristot. omnes operationes toti viuenti corpori vt subiecto attribuendæ sunt, non animæ, nisi vt principio, sic etiam facultates sunt animæ, vt principii, & originis, sed non vt subiecti recipientis. Hoc significauit Arist. in context. 9. lib. 2. de Anima, dicēs facultatem visiuam esse vt formam oculi, per eam enim distinguit oculum ab aliis membris, quasi alia membra eam facultatem non habeant; alique igitur dari modum oportet, quo in aliis partibus facultas visiva non insit, quare dicendum est, eam in aliis non inesse subiectiue, sed solum originaliter. Quod vero in context. 20. lib. 2. de Anima Aristot. dixit de animalibus infectis, id sano modo intelligendum est: non enim dixisset in vtraq; parte lacere diuisæ seruari potentiam visiuam vt in subiecto, quum non sit in vtraque oculus; sed ex illis facultatibus, quæ sunt subiectiue in toto corpore, satis habuit argumentum sumere ad probandum de omnibus, vt inde colligeremus, omnes in omnibus partibus esse ratione animæ, à qua originem ducunt, etsi non ratione subiecti corporis; nam per se manifestum est, plures facultates simul esse posse in eadem corporis parte, etiam vt in subiecto, non tamen omnes, quia non est in oculo facultas odoratiua; attamen eam in omnibus partibus esse originaliter ratione ipsius animæ, ex iis, quæ diximus, manifestum est. Ad hanc sententiam trahi facile possunt Alexandri, & Simplicii, & Themistii dicta, quæ antea retulimus; quod quidem aliis considerandum relinquimus; satis enim nobis est, per eam, quam attulimus distinctionem, omnia aliorum dicta ad verum sensum trahi posse, & omnes aliorum opiniones conciliari.

J A C. Z A B A R E L L Æ

P A T A V I N I,

Liber

D E A C C R E T I O N E E T I N V - T R I T I O N E.

Quot modis sumatur accretio, & quæ conditiones ad accretionem proprie dictam requirantur. Cap. I.

QVAM difficile atque arduum sit accretionis naturam penetrare, & modum, quo viuentia corpora augentur, cognoscere, tum res ipsa declarat, tum doctissimorum virorū, qui de hac re scripserunt, testimonia confirmant; nam, vt nunc alios mittam, Petrus Pomponatius, qui duobus à se editis libris diligentissime, & optime de accretione disputauit, non solum se in eius cognitione non acquiescere, palam, & ingenue confessus est, sed etiam asseuerar aufus, nullum esse mortalium, qui possit asserere sibi in huiusce rei intelligentia esse plene satisfactum. Hoc ego considerans, & illius viri, cuius eruditionem atque iudiciū plurimi facio, exemplo & auctoritate ductus neque detrectandam mihi propter difficultatem esse hanc disputationem eximam, quod pusillanimitas, ac philosophia indigni hominis esset; neque eo animo hanc scribendi prouinciam suscipere constitui, quod me ad plenam veritatis notitiam peruenisse putans, perfectam eius declarationem polliceri me posse considerem, quod quidem arrogantiā fortasse, ac temeritatem præ se ferret: sed vt in re difficillima eam partem, quæ cum minoribus difficultatibus coniuncta esse videbitur, accipiens, nitenter quantum per me fieri possit, prope ad veritatem accedere, ac si ipsam non profus attingere, saltem ad eam inueniendam alios magis excitare, & fortassis etiam iuuare hac me disputatione possem. Scribam igitur & quæ fuerit hac in re Aristot. sententia, & quid sentiendum sit, quantā poterō diligentia perscrutabor. Vt autem ad ea, quæ obscura, & abscondita nobis sunt, inuestiganda à notioribus progrediamur, prius quædam ab omnibus concessa, & cognita de accretione tanquam dicendorum fundamenta constituam, vt & illa, quæ nota sunt, ab illis, quæ in controuersia sunt posita, distinguamus, & per illa ad reliquorum inuestigationem viam planiorem reddamus. Ante omnia vt quam accretionem in præsentia consideremus, intelligatur,

A sciendum est ex Aueroe in 1. lib. de Cælo, com. 22. accretionem tribus modis sumi: quandoque

Accretio triplex est.

enim sumitur pro aggregatione, seu accumulatione, vt quando cumulum fabarum augeri dicimus per appositionem aliarum fabarum; & quando aquam ex aquæ appositione maiorem fieri dicimus: quandoque absque alicuius corporis accessione dicimus aliquid augeri per solam rarefactionem, & sic imminui per condensationem absque alicuius particulæ subtractione,

B quando enim aqua in aerem mutatur, quantitas maior redditur, quoniā aer est rariora aqua, & quando aer in aquā vertitur, fit minor quantitas, quia aqua est densior aere: tertio modo, qui maxime omnium proprius est, sumitur accretio pro viuentium tantummodo corporum incremento, quum statim nata augeri incipiant, donec ad perfectam ætatem, ac debitam sibi quantitatem peruenerint. De hac tertia accretione, aliis dimissis, est nobis proposita disputatio, & hanc vt ab aliis separet Aristot. in 1. lib. de

Tres conditiones Generæ accretionis.

C Ortu & interitū, tres conditiones in ea postulari dixit; vna est, vt ex aliqua extrinsecus accedente materia res maior fiat; secunda, vt id quod augetur, idem numero maneat, postquam auctum est, quod ante accretionem fuit; tertia demum, vt non modo totum maius fiat, sed etiam quælibet eius particula augeatur. Primæ accretionis duæ posteriores conditiones non competunt, nā neq; idem numero manet fabarum aceruus,

D neq; partes illius omnes creuerunt, quia singulis granis nulla est facta additio; sic per appositionem aquæ alia numero aqua est facta, & tota quidem aqua aucta est, sed singulæ eius particulæ nullum incrementum acceperunt: ad hunc modum redigitur accretio ignis; continue namque alius, & alius numero ignis generatur, nec singulis particulis additio quantitatatis fieri dicitur; per has igitur duas conditiones hic accretionis modus excluditur. Per primam autem conditionem excluditur secundus modus; nam

Qualis sit accretio ignis.

E in mutatione aquæ in aerem fit maior quantitas, nulla extrinsecus adueniente materia. Sed tertio modo sumpta accretio his omnibus conditionibus prædita est: nam & planta, & animal idē numero seruatur per totam vitā, vt manifestum est; & ex alimento extrinsecus assumpto quodlibet viuens augetur, & demum nō solum toti, sed etiam cuiuslibet parti fit quantitatis ad-

ditio

ditio; ratio autem cur hæc omnes conditiones coniunctim in viuientium accretione reperiantur, est, quia hæc ab interno principio augentur, & ex alimento non ex trinfecus apposito, sed in-
 trorsum recepto; hinc enim fit, vt ad omnes partes augendas per totum viuientis corpus distribuatur, nec solum totum maius fieri dicatur, verum etiam partes omnes. Sed hæc omnia, & tres prædictæ conditiones magis in sequenti-
 bus declarabuntur.

*Quomodo fiat in viuientibus accretio, & qua-
 mutationes ad eam faciendam con-
 currant. Cap. II.*

Est præterea breuiter, & pingui Minerua exponendum, quomodo in viuientibus hæc vera accretio fiat; nam Aristoteles in 5. Physic. auscult. accretionem ab aliis mutationibus se-
 iunxit ratione terminorum, qui ex diuersis ca-
 tegoriis sumuntur; generatio enim & interitus est mutatio de substantia in substantiam, altera-
 tio de qualitate in qualitatem, & ratio de loco ad locum; at ipsa accretio & imminutio est de quã-
 titate in quantitatem: est igitur inter has omnes mutationes differentia essentialis, quæ sumitur à terminis, hoc est, à forma fluente, quæ est ipsa motus essentia, vt nos in tertij Physicorum in-
 terpretatione demonstrauius: attamen accre-
 tio fieri non potest sine multiplici omnium alia-
 rum mutationum concursu, vnde magna diffi-
 cultas hac in re oritur; quum enim absquæ mul-
 tis, ac diuersis mutationibus fieri accretio ne-
 queat, difficile est cognoscere in quam ex eis sit accretionis natura constituta: sunt igitur ordi-
 natim hæc omnes mutationes considerandæ, & videndum per quas, & quot mutationes, & quo ordine alimentum ad augendas omnes corpo-
 ris partes perueniat, postquam intra est rece-
 ptum: hoc autem consideremus in animalium perfectorum accretione, quæ nobis familiarior, atque euidetior est; poterit enim quisque & omni-
 bus animalibus, & stirpibus hæc omnia per quandam proportionem accommodare. Certum est imprimis cibum in ore sumi, si durus fuerit, conteri dentibus, quæ contritio ab ali-
 quibus prima concoctio dicitur: sed ea reuera non est concoctio, sed potius præparatio ad primam concoctionem, quæ postea in ventri-
 culo fit: cibus enim in ventriculo non coque-
 retur, nisi prius liquaretur; liquari autem vel non posset, vel ægre posset, nisi prius esset in ore contritus: transit itaque ab ore ad ventriculum cibus, fitque primum necessario motus ille lo-
 calis; in ventriculo autem fit prima concoctio, qua & alteratur cibus, & secundum substantiam mutatur in succum, qui à Græcis *χυλός* dicitur; quare in ventriculo fit tum alteratio cibi, tum generatio, & interitus; generatio quidem succi, interitus vero panis, vini, & aliorum cibario-

*Essentia
 motus
 est forma
 fluens.*

rum: deinde alio motu locali mouetur succus ad intestina, & ab his per venas mesenterij fertur ad iecur, in quo iterum alteratur, & secundum substantiam mutatur, vertiturque in sanguinem; fit igitur in iecinore tum alteratio, tum interitus succi, tum generatio sanguinis: postea loco mouetur sanguis, dum per venas ad omnia membra tranfmittitur, & ex venis per minutissimos poros penetrat membrorum partes solidiores; nam omnes homogeneæ partes, vt caro, os, neruus, minutissimis poris refertæ sunt, & instat spongiæ sanguinem à venis exugunt, ita vt pori sanguine impleantur; fit autem ibi tertia & vltima concoctio, qua sanguis à calore naturali alteratur, densatur, & in substantiam similẽ conuertitur, vt in carnem, os, & alias homogeneas partes; quare ibi fit tertio alteratio, & generatio, & interitus, alteratio quidem & interitus sanguinis, generatio autem carnis, & aliarum partium; ob id solet sanguis appellari vltimum alimentum, est enim per multas memoratas mutationes ita præparatum, vt iam potestatem proximam habeat vt in rei substantiam conuertatur: quod autem de sanguine dico, illud in animalibus sanguine carentibus, & in plantis de quolibet alio homore, qui sanguini proportione respondeat, intelligatur: in hac autem postrema mutatione, qua vltim. alimentum vertitur in substantiam, constituta est nutritionis natura, est enim nutritio reparatio substantiæ, quæ continue resoluitur à calore naturali, per substantiæ similis aggenerationem: facta autem nutritione adhuc humidum, quod in carne, & in aliis partibus est, consumitur à continua actione caloris naturalis, & ex ea consumptione oriuntur iterum pori, deinde iterum sanguine replentur, qui iterum in substantiam conuertitur, & nutrit, & hoc ad finem vsque vitæ incessanter perseuerat; animata enim nutriuntur donec viuunt, vt Aristotel. dixit in 1. libr. de Ortu & interitu, & in 2. de Anima, & quando nutriri amplius nequeunt, necessario moriuntur: sed in prima ætate non solum nutritio fit, sed simul etiam accretio singulorum membrorum, & corporis totius; calor enim naturalis est vehemens, & validus, & plus conuertit in substantiam, quam consumptum fuerit, vnde viuens redditur maius, quia plus materiæ per nutritionem adipiscitur, quam per actionem caloris naturalis amisit: propterea ita coniuncta est cum accretione nutritio, vt accretionis naturam declaraturis necessarium omnino sit etiam de nutritione loqui, & quid nutritio sit, & quomodo fiat, cum diligentia considerare: ob id in hac nostra contemplatione nos non minus nutritionis, quam accretionis naturam, & causas peruestigabimus. Hæc sunt, quæ tanquam manifesta ab omnibus conceduntur, nunc ad reliqua, quæ in controuersia sunt posita, progrediendum est: & quum tres conditiones veræ accretionis ab Aristotel. positæ

positæ sint, in iisque omnibus magna insit difficultas, de singulis ordinatim differendum.

Quomodo ex materia extrinsecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locum acquirat, duæ aliorum contrariæ opiniones.

Cap. III.

Primo loco difficultas oritur de adeptione maioris quantitatis ex alimento extrinsecus assumpto: nam per illa, quæ hætenus dicta sunt, non apparet quomodo corpora augeantur: quia licet omnes pori sint noua carne repleti, & nouo ossæ, & reliquis homogeneis partibus, non tamen totum viuens est factum maius; potest enim fortasse caro dici maior, quia plus carnis ibi est, quam prius, sed non occupat maiorem locum, imo eundem, quem prius occupabat, proinde non acquirit maiores dimensiones; sicuti vas, quando est aqua impletum non est factum maius, quam erat prius, quam aqua impleteretur; sic etiam spongia si impleatur aqua, non fit maior, neque locum mutat: attamen Aristoteles in context. 25. libr. 1. de Generat. aperte dixit, id quod augetur, locum mutare, eo quod maiorem quantitatem acquirit, proinde necesse est, vt transeat ad maiorem locum: oportet igitur post nutritionem fieri aliquam aliam mutationem, qua totum reddatur maius. Hæc in re duæ opiniones existunt. Vna communior est, & eam plurimi sequuntur, qui dicunt per membri extensionem fieri adeptionem maioris quantitatis, tum in ipso membro, tum in toto viuente corpore; veluti si spongia manu constructa postea dimittatur, dimissa enim extenditur, & maiorem occupat locum: sic igitur caro, quando omnes eius pori sunt repleti alia noua carne ex sanguine genita, extenditur, & crescit, & maiorem locum occupat; ita os, & neruus, & aliæ omnes similes partes: ad extensionem autem partium omnium similiarum crescit membrum, proinde totum viuens corpus maius redditur: hanc sententiam significare visus est Aristoteli in prædicto contextu 25. quando dixit, illa quæ augetur, mutare locum, sicut ea, quæ extenduntur. Altera sententia fuit nonnullorum, qui negarunt hanc extensionem accretioni necessariam esse, & dixerunt partium, & totius corporis incrementum fieri potius per pulsum, quam per extensionem, vna enim pars aliam pellit, ac trudit, & illa aliam, quemadmodum in vnguibus fieri videmus. Ad hoc probandum, & extensionem reprobendam, tali argumento vsi sunt: contrariorum contrariæ sunt conditiones, accretio, atque imminutio sunt contrarij motus, ergo debent contrariis modis fieri; itaque si accretio fieret per extensionem, oporteret imminutionem fieri per contractionem, nam extensioni con-

Atractio opponitur; attamen nemo dixit imminutionem fieri per contractionem, quia hoc nullo pacto dicendum est, ergoneque accretio fit per extensionem. Præterea nullum connatum, & vniforme à seipso moueri potest, vt ait Aristoteles in context. 30. libr. 3. Phys. ac caro est corpus vniforme, & homogeneum; ergo non potest à seipsa moueri; non potest ergo extendi, quia si extenderetur, à seipsa extenderetur, & ita à se moueretur, quod ibi Aristoteles negat.

2. argum.
ment.

Opinio vera, & eius comprobatio.

Cap. IV.

Arbitor ego veram esse priorcm opinionem, A quam complures sequuntur, & extensionem accretioni penitus necessariam esse, pulsum vero nequaquam, imo nullo modo fieri posse: nam vngues ita crescunt per pulsum, dum vna pars aliam pellit, sed non dicuntur reuera augeti, quoniam ad vnam tantum partem mouentur; illa vero, quæ augetur, ad omnes simul partes; præterea alimentum, seu excrementum illud, quod per vngues expellitur, non penetrat omnes vnguium partes, sed vni tantum parti apponitur; proinde est mera appositio terre excrementi, quod per vnguem emittitur, pulsione facta vnius partis ab alia, quare illa non potest vocari accretio: at in vera viuents accretione certum est partes alimenti penetrare omnes corporis partes, & augete totum corpus secundum omnes simul differentias positionis; non igitur per talem pulsum, qualis in vnguibus fit, hoc enim dicere, est dicere vnam partem & pellere alteram, & ab eadem pelli, quod ne excogitabile quidem est, quia se mutuo impedirent ne vlla pulsio fieret, siquidem fit pulsio, quando in vna tantum parte fit additio materię pellentis, quæ propinquam partem pellat, & illa aliam, sed non eandem, à qua ipsa pellitur, quo fit, vt in pulsu omnes partes ad eandem positionis differentiam tendant, sicuti videmus in vnguibus; sed non ita fit in eo, quod vere augetur, hoc enim mouetur ad omnes simul differentias positionis. Præterea si per pulsum accretio fieret, oporteret cicatricem in manu pueri factam tempore procedente pelli ad digitum, quod tamen non contingit: videmus enim cicatricem manere semper in eadem parte, cui fuit vulnus illatum, & cum locum nunquam mutare. Per talem igitur pulsionem accretio non fit, nisi pulsionis nomine idem intelligatur, quod extensio; reuera enim alium modum imaginari non possumus, quo totum membrum augetur, & cum maioris quantitatis adeptione maiorem locum occupet, nisi vt spongia prius manu constructa, postea dimissa extenditur, & rarefit: ideo non est ignorandum, in viuente crescente poros propter duas simul causas generari, propter consumptionem humidi à calore naturali factam,

Posterioris sententia confirmatio.

Pori ob duas causas fiunt.

etiam, & propter extensionem; in adultis vero ex sola humidi consumptione poros exoriri, quia nulla amplius in eis extensio fit: at in crescentibus etiam si nulla humidi consumptio fieret, necesse esset ex sola extensione poros generari.

Solutio argumentorum, qua contra extensionem adducta sunt.

Cap. V.

A Argumenta autem aduersus extensionem adducta facile est responderi. Prius quidem argumentum potest contra aduersarios ita retorqueri: si accretio per pulsionem fieret, oporteret imminutionem fieri per attractionem, quoniam pulsioni contraria est attractio, & contrariorum contrariæ sunt conditiones: sed soluitur, quia non omnes contrariorum conditiones debent esse contrariæ, sed aliquæ; & hinc fit, ut locus argumentandi à contrario sit locus Topicus, qui probabiliter aliquam habet, at non necessitatem: dicimus igitur accretionem, ac imminutionem esse motus contrarios, ideoque oportere ut ea ratione, qua opponuntur, contrariæ etiam conditiones habeant: accretio igitur est motus à minore quantitate ad maiorem ex materia extrinsecus accedente, imminutio vero est motus à maiore quantitate ad maiorem ex materiæ subtractione; hæc namque sunt accretionis, ac imminutionis conditiones contrariæ ab Aristotele positæ, quas negare non possumus: at his positis sequitur necessario eas non posse opponi etiam in modo, sicut illi imaginantur, nempe ut accretio fiat per extensionem, imminutio vero per contractionem; hac enim contrarietate constituta tolleretur altera illa oppositio rationæ materiæ accedentis, & recedentis, quam Aristoteles posuit, quia dicere contractionem est supponere eandem materiam seruatam, quæ prius extensa fuit: hæc igitur duæ contrarietates, vna per materiam additam, & ablatam, altera per extensionem, & contractionem, eiusmodi sunt, ut vna alteram non patiat, quare vna constituta, non potest altera poni; quia si contrahitur materia, ergo non est sublata, sed eadem remanet in eo, quod imminuitur, quod tamen Aristoteles negat: quod si materia in imminutione est sublata, ut asserere debemus, cuiusnam volumus fingere contractionem? certe si per subtractionem materiæ quantitas imminuitur, nulla opus est contractione: imminutio namque respectu accretionis locum habet priuationis, quatenus in accretione apponitur materia, in imminutione autem demitur: quare id, quod imminuitur, priuatur sua materia, seu parte materiæ: extensio autem est materiæ extensio, nec potest in viuente considerari sine materia. Ad alterum argumentum dicimus, eos male accipere verba Aristotelis in illo contextu 30. libr. 8. Physico-

A rum: nam Aristoteles ibi non dicit homogeneum & vniforme à se moueri non posse, sed dicit continuum non posse ita à se moueri, ut vna pars alteram moueat, & sumit continuum proprie, & eius partes secundum quantitatem considerat; quare locus ille ad id, de quo nunc loquimur, non pertinet; non enim dicimus vnam carnispars partem extendi à alia parte carnis, tanquam à mouente, hoc enim Aristotel. ibi negat; sed dicimus totam carnem extendi ab anima, proinde agens extendens esse animam, non aliam carnispars partem: quod si omiſſa eius loci consideratione ita argumentari velint, corpus homogeneum extendi à se non potest, quia sic à seipſo moueretur; dicendum est corpus homogeneum non posse mouere seipſum, dum sumitur homogeneum inanimatum, siue sit elementum, siue mistum; quum enim hoc non diuidatur in partem mouentem, & partem motam, non potest à seipſo moueri, ut ibi Aristotel. considerat; at secus est de homogeneo animato, quod est actu pars corporis heterogenci, & organici, hoc enim præter formam motionis habet animam informantem, à qua tanquam à mouente fit motus ille extensionis: homogeneum vero inanimatum habet solâ formam elementari, vel solam formam motionis, ideo non potest se mouere eo modo, quo animalia à se moueri dicuntur; nam omne anima prædictum potest moueri à seipſo, id est, ab anima; quare etiam caro, si habet animam, ab illa tanquam mouentem extendi potest per calorem naturalem, tanquam per instrumentum, seu agens proximum.

Solutio questionis, cur in adultis cesset accretio. Cap. VI.

Hæc, quæ de extensione diximus, maxime confirmantur, ex eorum consideratione, quæ in viuentibus contingere cernuntur, propterea quod facile est eorum rationem adducere, dum afferimus accretionem per extensionem fieri; videmus enim viuentianon semper augeri, sed ad aliquod vsque tempus, ut homo augetur ad ætatem vsque adoleſcentiæ, postea vero augeri desinit; quod idem in cæteris animalibus, & in plantis omnibus contingere manifestum est: attamen videretur etiam in iuuentute accretionem fieri debere, nam in iuene calor naturalis validissimus est; potest igitur & multum alimentum in substantiam conuertere, & facere extensionem membrorum, siquidem certum est hæc fieri ab anima per calorem naturalem: manente autem eadem causa, debet idem manere effectus; quoniam igitur manet eadem anima, & calor naturalis est uehemens, debet etiam iuuenis augeri non minus, quam puer: est igitur cognoscenda causa, cur in adultis accretio cesset. Possemus ad hanc quæstio-

Adprimam.

Imminutio quid sit.

Adsecundam. 20.

nem respondere, adducendo causam finalem accretionis: natura enim viuentibus accretionem dedit, vt possent ad debitam sibi quantitatem peruenire, & naturales exercere operationes; etenim viuentia omnia nascuntur admodum parua, nec possunt in initio sui ortus habere quantitatem sibi conuenientem, propterea quod omnia plantarum, & animalium semina necesse est multo minoria esse ipso animali, vel planta generante, ideo tamen animal, quam planta in principio suæ generationis habet necessario parua quantitatem, & multo minorem quantitate totius viuentis perfecta: in animalibus vero, quæ vtero gerunt, manifestum est foeminam non posse foetum sibi æqualem gestare vtero, sed longe minorem: quoniam igitur cum ea parua quantitate non possunt viuentia omnes naturales operationes exercere, potissime vero illas præcipuam, quæ est aliud sibi simile generare; ideo necessaria fuit viuentibus accretio, per quam ad conuenientem cuique quantitatem peruenire possent, & idonea reddi ad aliud simile generandum; hæc est accretionis causa finalis, e qua sumi potest ratio cur viuentia, quando conuenientem sibi quantitatem sunt assequuta, non amplius augeantur; natura enim nihil frustra facit, sed omnia quæ agit, propter finem agit: quoniam igitur accretionem viuentibus dedit propter assequutionem perfectæ quantitatis, necesse est, vt hac acquisita cesset accretio, quia non est amplius necessaria, acquisito fine. Sed in hac causa finali non videtur animus acquiescere, nisi alia quoque huius affectus causa reddatur, quoniam natura aliquæ sibi finem proponens dirigit etiam certa aliqua media ad illius finis assequutionem; ideo si puero accretionem dat, & eam iuueni negat, necesse est iuueni media quoque; negata esse, per quæ possit augeri; sin minus, augetur etiam iuuenis, quia augendi officium est animæ vegetantis, quæ sine cognitione agit, quocirca semper agit, nisi impediatur: quam obrem si natura vult in iuuentute accretionem non fieri, necesse est, vt huic agenti impotentiam, vel impedimentum aliquod afferat, ne augeat amplius possit: hoc autem impedimentum non potest esse ratione ipsius agentis, quia ipsa animæ vis nunquam debilitatur, vt asserit Arist. in contex. 65. lib. de Anima, dum ait [si senex acciperet oculum iuuenis, videret sicut iuuenis] anima enim nunquam labefactatur, sep id, quod in senio debilitatur, est corpus, quo vt instrumento anima utitur: non potest etiam impedimentum oriri ex impotentia secundarii agentis, qui est calor naturalis: hic enim in iuuenem validissimus est, nec minus aptus ad augendum, quam in puero. Restat vt impedimentum sit in subiecto recipiente, ita vt quando corpus augeri amplius non potest, tunc desinat accretio, quoniam agens non agit, nisi in subiectum aptum ad recipiendum: ratio autem, cur corpus iuuenis

A non possit amplius augeri, est, quia præcipua pars, quæ augeri dicitur, & ad cuius incrementum crescit totum viuētis corpus secundum omnes dimensiones, sunt ipsa ossa: quum igitur omne viuens in principio suæ generationis sit valde humidum, & molle, & domabile, ossa queque tenera sunt, & ad extensionem idonea; ætate autem procedente necesse est, vt per actionem caloris naturalis omnes corporis partes magis semper exiccantur, & indurecant; ex cōtinua enim humidi resolutione a calore omnes partes duriores & solidiores redduntur, quod ipsa experientia docet: humidior enim & mollior esse experimur vituli carnem, quam bouis, & bouis iuuenis, quam bouis senis, & ossa quoque duriora in boue, quam in vitulo: quoniam itaque accretio per extensionem fit, necesse est vt tunc cesset, quando ossa ad tantam duritiem peruenerunt, vt extendi amplius nequeant; peruenire autem ad tantam duritiem necesse est, propter continuam actionem caloris naturalis, quemadmodum diximus: posset quidem etiam in iuuenem extendi caro, sed non fit accretio totius corporis, nisi ossa extendantur: huius autem signum habemus manifestissimum, quia sæpe contingit, vt cessante accretione incipiant iuuenes fieri carnosiores, & impinguari; calor enim naturalis in illa ætate validus ac vehemens est, & multum nutrimentum in substantiam conuertit; ideo multum carnis generat, non tamen dicitur augeri caro, neque ex carnis incremento membrum, vel corpus totum, propterea quod ossa non extenduntur: totum igitur nutrimentum abundans in carnem & in pinguedinem conuertitur, nec potest illa impugnatione vocari accretio, quia non secundum omnes dimensiones incrementum fit, non enim secundum longitudinem, secundum quam absque ossium extensione accretio fieri nullo pacto potest; pueros autem raro impinguari videmus, quia totum nutrimentum in totius corporis accretione consumitur; sed cessante accretione incipiunt impinguari, nisi à nimio coitu; ad quem adolescentes, ac iuuenes proclius maxima sunt, impugnatione impediatur; abundans enim nutrimentum, si totum per coitum excernatur, in pinguedinem conuertitur non potest: hinc fit, vt animalia castrata pinguiora fiant, & vt frequentius in virili ætate pingues fieri homines videamus, quam in adolescentia, & in iuuentute; nam in virili ætate liberiores habent vsum rationis, & incipiunt abstinere à coitu; adolescentes vero immoderato vt plurimum videntur coitu, quia concupiscentia potius ducuntur, quam ratione. Ex his igitur colligimus, duas simul ob causas cessare in viuentibus accretionem, ob materiam necessitatem, & propter finem, sicut in 2. Poster. Analytic. in multis cōtingere Aristoteles dixit, vt tum propter materiam necessitatem, tum propter finem fiant; cessat enim & scopus naturæ est assequutio de-

Ratio cur post adolescentiam cesset accretio sumitur ab ossibus.

Cur animalia castrata pinguiora fiant.

Dua causas cessationis accretionis materiam necessitatem & finem.

bita quantitaris, & huius gratia viuentibus accretionem dedit, ideo acquisito sine cessat accretio, quia non est amplius necessaria: sed quia maxima est consonantia in rebus naturæ, ideo materiæ quoque necessitatem natura adiecit, & statuit materiam tunc ineptam esse ad accretionem recipiendam, quando viuētia nō egent amplius accretione ad naturalia munerā obeunda, & ad omnes edendas naturales operationes:

In quam mutatione sit accretionis essentia constituta, opiniones aliquorum, & earum confutatio.

Cap. VII,

HAstenus declaratum à nobis est, quot fieri mutationes oporteat, vt ex alimento extrinsecus accedente viuētia corpora augeantur: sequitur vt consideremus in quam mutatione sit accretionis essentia constituta, an in omnibus simul sumptis mutationibus prædictis, an in aliqua earum tantummodo. Non desuere qui dixerint accretionem esse omnium dictarum mutationum congeriē: quam sententiam reprobatur Marsilius in primo lib. de Generatione, quæst. 10. idque non iniuria, quoniam Aristoteles censuit accretionem esse speciem quandā motus ab aliis speciebus distinctam: quo fit, vt neque vlla ex aliis speciebus, neque earum congeriē possit esse accretio, sed eius natura constitueda sit in aliqua particulari mutatione, quæ non sit alia vlla species motus, sed sit solum accretio. Præterea illæ omnes mutationes, quas diximus, non modo accretionis naturam non constituunt, sed neque illi necessariæ sunt: duæ namque illæ priores concoctiones non sunt necessariæ, nisi in animalibus; nimirum vt per eas præparatur alimentū ad postremam concoctionem, quæ in membris fit, recipiendam; primum enim oportet cibum conuerti in chylum, deinde chylum in sanguinem, vt tandem sanguis in substantiam cōuertatur, & ita viuens augeatur: in plantis vero non fit nisi postrema hæc tertia concoctio, qua alimentum vertitur in substantiam, & huic proportionē responderet conuersio, quæ in animali fit, sanguinis in substantiam; alimentum enim plantarum nulla præparatione indiget, quia plantæ ipsum à terra extrahunt præparatum, & aptum vt in substantiam cōuertatur, veluti si animalia sanguinem extrinsecus traherent iam extra genitum, ita vt non fieret in eis alia coctio, quam postrema illa, qua sanguis in substantiam mutatur, assimilatio appellata, propterea quod vltimum alimentum, quod dissimile erat, redditur simile, dum vertitur in substantiam viuētis corporis: absque hac igitur assimilatione accretio nunquam fieri potest; fieri tamen potest sine aliis præcedentibus mutationibus, vt in plantis manifestum est, quare illæ

Aliquorum opinio. Confutatio.

In plantis quæ tantum concoctio fit.

A omnes absque dubio ipsi accretionis naturæ extrinsecus sunt. Duæ mutationes remanent, in quibus dici possit esse accretionis naturam constitutam, & in iis tota huiusce rei difficultas posita est: vna est hæc modo dicta assimilatio, quæ est vltimi alimenti in substantiam conuersio; altera vero est postrema illa extensio, qua diximus totum viuētis corpus maiorem acquirere quantitatem, proinde & maiorem locum: quum igitur in harum vtralibet accretionis natura constitui posse videatur; duæ contrariæ sententiæ ortæ sunt, & vtraque sectatæ habuit. Marsilius in sua quæstione prædicta priorem partem accipit; asserit enim nil aliud esse accretionem, quam generationem partis substantiæ maioris parte consumpta; & in hoc distinguit accretionem à nutritione, quod nutritio solum substantiam respicit vt restaurandā, accretio vero quātitatem: subiecto tamen idem sunt, vt Aristoteles dixit in primo lib. de Generatione; quoniam eadem mutatio est, & nutritio, & accretio; nutritio quidem quatenus est generatio substantiæ ad ipsum viuens restaurandum, accretio autem quatenus generatur pars substantiæ maior parte consumpta: ideo inquit accretionem formaliter generationem esse, distinguit tamen in hoc accretionem à generatione, quod generatio proprie dicitur, quando aliquid per se existens generatur, accretio vero, quando alteri aggeneratur: quo fit, vt accretio sit potius aggeneratio, quam generatio appellanda, quia est generatio partis, quatenus est pars. Quando igitur generatur pars maior parte consumpta, eam inquit Marsilius formaliter accretionem esse, & hæc sententiam probat duobus argumentis. Primum sic: omnis conuersio nutrimenti in maiores partes partibus consumptis in viuente corpore accretio est, at illa aggeneratio ex vltimo alimento facta est conuersio in partes consumptis partibus maiores, ergo illa generatio est ipsaem accretio. Secundo ita argumentatur: illa mutatio, qua existente seclusis aliis omnibus accretio existit, & qua non existente non existit, est ipsaem accretio; atque generatio partium maiorum est huiusmodi, ea namque existente augetur viuens, non existente autem, non augetur; ergo illa aggeneratio est accretio ipsa. Hæc sententia magnis difficultatibus vtgetur. Primum enim censuit Aristoteles in accretione non solum partes, sed etiam totum acquirere maiorem quantitatem, vt videre est in contextu 38. primi libri de Ortu & interitu, imo vero accretio præcipue totum respicit, non partes: at in illa aggeneratione maioris partis membrum non fit maius, nisi extendatur, proinde nec totum viuens fit maius: nam poris sanguine repletis, & sanguine in carnem, & alias partes homogeneas conuerso, singulis quidem partibus carnis, & ossis est facta additio, sed nisi fiat totius membri extensio, nondum crescit membrum; neque

neque totum viuens: ergo illa aggeneratio non est formaliter accretio, quoniam ea posita, & aliis omnibus seclusis, non fit accretio. Confirmatur: quia in vera accretione totum mutat locum, vt dixit Aristoteles in contextu vigesimo quinto libri primi de Generatione: at per solam aggeneratiōem maioris partis totum non mutat locum, nisi fiat extensio; ergo illa aggeneratio non est formaliter accretio. Patet etiam cui libet diligenter consideranti, nullam esse differentiam inter accretionem & nutritionem, nisi membri extensio assimilationem consequatur, quia etiam in nutritione fit additio substantiæ quantæ sine extensione membri; & ad accretionem totius nihil refert substantiam illam adiectam maiorem esse parte consumpta, nisi sequatur extensio; sine hac enim totum corpus non fit maius, vt videmus manifestissime in iuuenibus & in viris, qui carnosiores fiunt; generatur enim in eis plus carnis, quam fuerit consumptum, nec tamen augeri dicuntur, quia nulla fit extensio membrorum. Præterea Aristoteles in 5. lib. Physicæ auscultationis per hoc motum à generatione distinguit, quod motus in tempore fit, generatio autem subito, & sub motu accretionem ponit tanquam veram speciem propriè sumpti motus, & à generatione distinctis; quare censet accretionem in tempore fieri, & esse verum motum. At secundum opinionem Marsilij accretio fieret subito, quum ipse dicat accretionem esse formaliter generationē; quare Marsilius Aristoteli aduersatur in multis: primo dum inquit, accretionem esse formaliter generationem, quum Aristoteles dicat manifeste eas distingui re, deinde dum ait accretionem subito fieri, quam Aristoteles in tempore fieri asserit; tum demum quod ponit subiectum accretionis ens potestate, quod formam vltimi alimenti amittens sumit formam rei nutriendæ, vt carnis, & ossis, Aristoteles autem putauit omnes motus habere subiectum ens actū, ad differentiam generationis, cuius subiectum est ens potestate: patet igitur sententiam Marsilij defendi non posse, & ab Aristotele alienam esse.

Aliorum opiniones, & earum confutatio. Cap. VIII.

Hæc, quæ aduersus Marsilium adduximus, aliqui considerantes, in aliam sententiam inciderunt, quod accretio non sit formaliter illa aggeneratio, quæ assimilatio dicitur: sed sit illa extensio, quæ assimilationem consequitur: hanc opinionem tuetur Ioan. Gandauens. in quæstione sua decima libr. 4. Physic. & in quæstione septima libr. 8. & hæc videtur multo probabilior prior illa opinione, quia secundum hanc accretio est verus motus, cum successione, & in tempore factus; extensio enim fit in tempore, & est transitus ad solam maiorem quantitatem, nulla

A facta mutatione in substantia, ideo in ea manifeste apparet accretionis, & aliarum mutationum discrimen. Præterea secundum hanc sententiam seruetur in accretione id, quod Aristoteles dixit in context. 25. primi libri de Generatione: id enim quod per extensionem augetur, mutat locum, & ita mutat, vt toto manente in eodem loco partes de loco ad locum moueantur, hæc enim in extensione apertissime conspiciuntur: at in conuersione vltimi alimenti in substantiam nequam; & partes enim locum non mutant, nec totum manens in eodem loco maiorem adipiscitur. Visus est etiam Aristoteles in memorato context. 25. hanc sententiam proferre; dixit enim illa, quæ augetur, mutare locum eo modo, quo illa, quæ extenduntur; putauit igitur, ea quæ augetur, extendi, quare videtur naturam accretionis in illa extensione constituisse. Verum hæc quoque opinio difficultatibus non caret, vt patet legentibus priorem librum Petri Pomponatij de accretione, & nutritione, vbi tum prædictam Marsilij sententiam confutat, tum hanc Ioannis Gandauensis: aduersus quam in capite eius libri nono multifariam argumentatur. Primo sic: extensio est motus ad raritatem, est enim rarefactio quædā; raritas autem est qualitas, non quantitas, vt ait Auerroes in commentario 84. libri quarti Physicorum, & in 15. libri septimi: accretio autem est motus ad quantitatem, non ad qualitatem; ergo non est formaliter extensio. Præterea si natura accretionis in extensione consisteret, reprehendus esset Aristoteles, qui in primo libro de Ortu & interitu declarare volens accurate quid sit accretio; & quomodo fiat, nunquam extensionem nominauit, sed solum considerauit accretionem esse mutationem ad maiorem substantiam: quare videtur ad priorem potius opinionem fuisse inclinatus. Præterea extensio fit etiam nulla adueniēte materia, accretio autem sit necessario ex materia extrinsecus accedente, vt Aristoteles docuit, dicens hanc materiam esse in principio conuariam, in fine autem fieri similem; ergo accretio non est extensio: quod autem fieri possit extensio absque vlla accedente materia, patet in spongia. Argumentatur etiam ex eo, quod Aristoteles dixit in contextu 41. primi libri de Generatione, accretionem, & nutritionem esse idem subiecto; si accretio esset extensio; non esset idem subiecto cum nutritione, propterea quod extensio est tempore posterior nutritione, quare non potest esse idem subiecto cum illa. Tandem considerat id, quod Aristoteles dicit in contextu 25. eiusdem libri: declarans enim quomodo illa, quæ augetur, locum mutat, vt citi similitudine, & inquit, sicuti quæ extenduntur: igitur significat accretionem non esse formaliter ipsammet extensionem; quia non debet aliquid declarari per seipsum, neque comparari cum seipso: extensio

Pöponat. contra Gandauens. 1. argu.

2. argument.

3. argument.

4. argument.

5. argument.

igitur non constituit ipsam accretionis naturam apud Aristotelem, sed est quoddam ab ea diuersum, & extraneum. Ipse igitur Pomponatius volens vitare absurda, quæ vtramque dictâ opinionem consequuntur, inquit accretionem neque esse generationem maioris partis, neque esse extensionem, sed esse adeptionem maioris quantitatis, quæ fieri non potest absq; aduentu quantitatis externæ, & quam sequitur necessario maioris loci occupatio. Sed hæc dicens mihi videtur ad propositam quæstionem nihil dicere: omnia enim quæ dicit, vera sunt & omnibus manifesta, quia omnes concedunt accretionem esse acquisitionem maioris quantitatis, & fieri ex materia quanta adueniente, & cum loci mutatione: hoc igitur non est id, quod in præsentia quæritur, sed quæritio nostra est, in quonam consistat hæc maioris quantitatis acquisitio; quum enim ad accretionem faciendam plures concurrere mutationes videamus, quærimus in quam ex illis ipsa accretionis natura consistat, ita vt illa dicatur esse mutatio ad maiorem quantitatem: quum autem omnes mutationes, quæ in accretione locum habent, iam singillatim considerauerimus, videtur vitari non posse, quin dicamus accretionem vel in assimilatione consistere, vel in extensione, vel in ambabus simul, & hoc debuit ipse Pomponatius considerare.

Vera sententia, & eius declaratio.

Cap. IX.

EGO in hac difficultate dicendum puto, accretionem non in sola extensione consistere, neque in sola vltimi alimenti conuersione in maiores substantiæ partes, sed essentialiter continere vtramque, est enim accretio mutatio ad maiorem quantitatem per motum extensionis ex alimento in substantiam conuerso tanquam ex materia: vtramque conditionem posuit manifeste Aristoteles in primo de Ortu & interitu, dixit enim accretionem fieri ex materia extrinsecus accedente; quare non in sola extensione naturam accretionis consistere existimauit, siquidem in hac nulla nouæ materiæ accessio includitur, sed etiam in conuersione alimenti in substantiam, ita vt hæc quoque in ipsa accretione comprehendatur. Extensionem quoque satis clare expressit in context 25. eius libri, quando dixit, illa, quæ augentur, locum mutare, sicut illa, quæ extenduntur: censuit igitur in accretione fieri talem extensionem, qualem in spongia, & aliis eiusmodi fieri videmus, vel saltem motum aliquem similem, quem propter similitudinem non possumus nisi extensionem appellare: & quum maioris loci adeptio sit coniuncta cum adeptione maioris quantitatis, & eam inæquatur, necesse est, vt quæ admodum per motum extensionis maior locus acquiritur, vt ait ibi Aristot. ita per eundem maior quanti-

tas acquiratur: itaque si accretionis natura consistit in adeptione maioris quantitatis, manifestum est eam secundum Aristotelem consistere in extensione. Hæc fuit Auerrøis sententia in comment. 38. eiusdem libri, vbi aperte asserit accretionem fieri per extensionem membrorum, & in illa extensione foramina generari, quem admodum antea considerauimus. Sic etiam facile declaramus id, quod Aristoteles dixit, accretionem esse idem subiecto cum nutritione, hoc est, continere in se nutritionem, sed ab ea differre ratione; nam si solam extensionem accretionem esse dicamus, id tueri nullo modo possumus; at si præcedentem mutationem in substantiam ei adiungamus, dictum Aristotelis clarum redditur; nam in illa mutatione nutritio & accretio sunt idem subiecto: quatenus enim mutatur sanguis in carnem, eatenus est nutritio, quæ solam substantiam respicit, quum sit substantiæ reparatio; quatenus vero mutatur in carnem maiorem, eatenus est accretio, quæ non substantiam respicit, sed quantitatem, licet substantiæ mutationem necessario contineat, vt Aristoteles significauit in context. 41. eiusdem libri, quando dixit, alimentum nutrire quatenus est potestate caro, augere autem quatenus est potestate caro quanta: possumus enim ita argumentari; sicuti se habet caro quanta ad carnem, ita accretio ad nutritionem: at in carne quanta comprehenditur caro, igitur & in accretione nutritio; ea tamen mutatio est alia ratione nutritio, alia vero accretio, & fit vtraque eodem tempore, imo eodem temporis momento, sed differunt ratione, sicuti dictum est: si vero extensionem, quæ illam mutationem insequitur, consideremus, maior oritur earum differentia; nam in nutritione, quatenus est nutritio, nulla extensio fit, in accretione autem necessarium est, vt membra extendantur; ideo ratione extensionis accretio non est simul tempore cum nutritione, sed est posterior, idque omnino necessarium est: quia si nutritio est substantialis mutatio, nõ in tempore fit, sed in temporis momento; accretio autem quum sit motus, ex necessitate successionem habet, & in tempore fit; id autem, quod in tempore fit, non potest simul esse cum eo, quod fit subito; est autem ita necessaria extensio ad constituendam accretionis naturam, vt, si fiat sola in substantiam conuersio, imo & in substantiam maiorem, nec vlla sequatur extensio, non sit accretio, sed nutritio solum, vt patet in adultis, quando carnosiores fiunt: illud ergo, quod dicitur, accretionem simul esse cum nutritione, & hac ratione esse idem subiecto, non est verum de tota accretione, sed de solo eius initio, quod ex necessitate est mutatio vltimi alimenti in maiorem substantiam; hæc autem postea insequitur extensio, quæ est tempore posterior nutritione; in illo autem initio continet accretio nutritionem, licet ab ea diffe-

rat ratione, quia non ea ratione dicitur accretio, quatenus nutritionem continet, sed quatenus respicit quantitatem, quæ per sequentem maioris substantiæ extensionem acquiritur. Si quis autem obijciat, ergo accretio, non est vnus motus, neganda est consequentia, quia conuersio in substantiã est substantialis mutatio, nempe generatio carnis, ossis, & similibus; quare non est motus, sed mutatio subita, quæ est principium sequetis extensionis, quæ est verus motus in tempore factus sicuti punctum est principium lineæ: quemadmodum igitur vna dicitur lineæ, licet duobus punctis terminata, atq; conclusa, & ea puncta in ipsa lineæ definitione accipiuntur; ita vna accretio, & vnus motus dicitur, licet terminus à quo, habeat subitam mutationem in substantiam; terminum autem ad quem, ipsam maiorem quantitatem in fine extensionis acquisitam, qui vterq; terminus in ipsa accretionis essentia comprehenditur, sicuti duo puncta terminantia in definitione rectæ lineæ: propterea vera sunt in accretione hæc ambo dicta, accretio est acquisitio substantiæ cum quantitate maiore, & accretio est acquisitio maioris quantitatis tantum: dum enim totam accretionem consideramus, ea vtrumq; terminum continet, proinde & nutritionem tanquam terminum à quo, non vt extraneum: proinde est adeptio substantiæ cum quantitate maiore, at si motum à fine nominare velimus, & à termino, ad quæ, accretio est acquisitio quantitatis tantum. Seruamus autem hoc modo optime naturam motus, & successione, imo & continuitatem in ipsa accretione: nam si accretio esset sola conuersio alimenti in substantiam, nulla ratione esset motus, neq; vllam successionem haberet, quoniam illa conuersio in momento temporis fit; transitus autem ad maiorem quantitatem, qui per extensionem fit, est verus motus, & cõtinuus. Non est autem ignorandum, motum accretionis in viuentibus posse duobus modis considerari; potest enim accipi pro toto cuiusq; viuents incremento ab initio sui ortus ad initium vsq; ætatis consistentiæ, quod quidem constat ex multis nutritionibus, & pluribus extensionibus distinctis; secundo modo potest accipi pro vna tantum particulari nutritione cum vna extensione eam insequente: primo modo accretio non est vnus continuus motus, quoniam adeptio totius debitiæ quantitatis, quæ fit in homine per totum tempus viginti annorũ, non est ita continuata, vt in qualibet particula illius temporis fiat extensio, & acquisitio particulæ quantitatis illius; sed de toto eotempore fiunt plures interruptæ & distinctæ extensiones, inter quas positum est tempus medium, quo nulla fit extensio; postquam enim facta est in puero aliqua extensio, desinit puer extendi per tempus aliquod, nam iterum implentur sanguine foramina, deinde iterum sanguis ille mutatur in carnem, postea vero fit alia membro-

A rum extensio: at secundo modo accepta accretione pro vna tantum particulari extensione, ea est verus motus, vnus, & continuus: & hæc Auerrois sententia est in commentario 6. libri 3. Physicorum, & in 23. lib. 8. vbi dicit motum accretionis non esse vnum continuum motum, sed esse compositum ex pluribus motibus, & pluribus quietibus: non est enim admittenda aliquorum interpretatio, qui videntes Auerroem negare motum accretionis esse vnum continuum, dicunt ipsum accipere continuum pro perpetuo, & significare accretionem non esse perpetuam, sed aliquando desinere, nempe in initio ætatis consistentis: etenim sensus hic est ab Auerroaliensis, qui seipsum declarat inquit non esse continuum, quia constat ex pluribus motibus, & pluribus quietibus; igitur non quia non sit perpetuus, sed quia est interruptus, negat totam vnus viuents accretionem ad ætatem vsq; consistentem, esse vnum cõtinuum motum: quamuis enim modo quodam dici possit vnus ratione vnus subiecti, quod augeri dicitur, & ratione scopi naturæ, quæ vnum sibi finem proponit, acquisitionem tantæ quantitatis; reuera tamen non est vnus continuus, quia natura non potest vno conatu, & vno tantum motu eam totam quantitatem assequi, ideo saltem acquirit partem post partem: quare totius quantitatis acquisitio non est vnus continuus motus, sed singula pars per verum motum acquiritur, qui est vnus continuus; scilicet vna particularis extensio: hoc modo saluamus continuam, & naturam motus in accretione, quæ aliter saluari non potest; in motu autem locali est vera continuitas etiam secundum totum, nam si in sublimi loco ponatur lapis, ad cœlum vsq; descendet vno cõtinuo motu absq; vlla interruptione.

De duplici quantitatis incremento, & duplici raritate. Cap. X.

Cæterum vt res magis intelligatur, & omnes difficultates tollantur, notanda sunt quædam: primum de quantitate, in qua videtur accretionis natura consistere; hanc enim Aristotel. ab aliis motibus per hoc distinxit, quod est motus ad quantitatem. Quantitas, vt alibi *In libr. 2. de prima materia.* fuisse demonstrauimus, materiæ naturam inseparabilis; termini autem omnes quantitatis præscribuntur à forma; ideo sicuti quantitas materiam insequitur, ita termini quantitatis corporum naturalium insequuntur formam, & à forma ipsi compositi oriuntur; hinc fit vt neq; materia possit esse vnquam sine quantitate, neq; quantitas sine materia, ideoque non possit alicui rei addi noua quantitas sine additione nouæ materiæ. Incrementum autem quantitas fieri potest duobus modis, vt ex Auerro colligimus in *In comment. 84. libr. 4. Physicorum, vbi de hac re dicitur.*

doctissime loquitur vno modo fit maior quantitas per additionem nouæ quantitatis, proinde & nouæ materiæ, sicuti quum aquæ portionem alteri portioni adiungimus, sic enim maior aquæ quantitas redditur: altero modo per solam mutationem factam in forma, & absque vilius materiæ additione fieri maior quantitas dicitur, vt quando aqua calefacta mutatur in aerem, maior enim fit aeris quantitas, quã fuerit quantitas aquæ; non est tamen adiecta aliqua noua materia, neq; aliqua noua quantitas, quoni enim eadem seruetur materiæ portio, quantitas quoq; eadem seruetur; sed mutantur termini, nam propter formam aeris illa quantitas ad ampliores terminos extensa est, diciturq; ea ratione facta maior; quatenus eadẽ quantitas per rarefactionem subiecti extensa est ad maiorem locum occupandum, ita vt terminorum potius, quam ipsius quantitatis fit facta mutatio propter mutationem formæ, quam termini insequuntur. Duobus igitur modis fit transitus de minore quantitate in maiorem: aut enim manente eadem materia fit mutatio in terminis quantitatis propter mutationem formæ, sicuti quando aqua mutatur in aerem; aut sine mutatione formæ res fit maior per accessionem nouæ materiæ, vt quã aqua aqua apponitur, dum enim nulla fit mutatio formæ, fieri nullo modo potest vt magnitudo augeatur, nisi per nouæ externæ materiæ accessionem: hic modus locum habet in accretione, de qua in præsentia loquimur; forma enim rei augendæ debet eadem seruari, vt mox ostendemus, sic enim idem numero remanere dicitur id, quod augetur; ideo per accessionem externæ materiæ nouam quantitatem afferentis fit viuentis corporis incrementum. Colligere ex his possumus quoddam alterationis & accretionis discrimen, & discriminis rationem: alteratio namq; non eget aliqua materia, ex qua fiat, sed solum habet subiectum, in quo fit, & quod alterari dicitur; accretio autem non modo habet subiectum, in quo fit, & quod dicitur augeri, sed eget etiam materia externa, ex qua fiat: huius autem ratio est; quoniam alteratio est motus ad qualitatem, quæ insequitur naturam formæ, non naturam materiæ; accretio vero est motus ad quantitatem, quæ materiæ, non formæ, naturam insequitur; ideo si noua qualitas inducenda sit, non opus est aliquam externam materiam accedere, sed illa ipsa materia subiecta est apta ad omnem qualitatem recipiendam, quia omnis forma, & omnis qualitas de potestate materiæ educi potest: sed quando absque mutatione formæ, & eadem manente forma debet quantitas maior reddi, id fieri nullo modo potest, nisi per additionem nouæ materiæ; quantitas enim ingenerabilis, & incorruptibilis est, & semper, ac necessario in materia inest; ideo si manere debeat eadem substantia, & seruari eadem forma, non potest fieri

Nota alterationis, & accretionis discrimen.

A maior quantitas, nisi per accessionem nouæ materiæ, cum qua etiam noua quantitas adueniat. Secundo loco aliud quiddam notandum est nõ parui momenti: quoniam enim dictum est accretionem fieri per extensionem, quæ est rarefactio quædam, sciendum est duplicem esse raritatem, & duplicem densitatem: quam distinctionem ignorans Zimara in illa contradictione, quam notauit in Auerroë in comment. 84. lib. 4. Physic. in errore manifestissimum lapsus est. Auerroës enim variis in locis de raritate loquens varia, & inter se pugnantia pronuntiare visus est: nam in illo comment. 84. inquit, rarum & densum esse contraria in quantitate; tamen in comment. seq. 85. ait raritatem & densitatem non esse de essentia quantitatis. In 7. autem Physic. comment. 15. inquit, raritatem & densitatem esse qualitates. Sed in 1. Metaphys. comment. 15. easdem locauit in Categoria sitis, quæ videtur etiam Aristotelis sententia fuisse, in lib. C. Categoriarum, cap. de Qualitate. At in comment. 77. libri 8. Physic. dixit rarefactionem & densationem esse motus locales. Magna igitur est horum locorum discrepantia, quum Auerroës motu ad raritatem modo dicat esse ad quantitatem, modo ad qualitatem, modo ad situm, modo ad vbi. Soluens Zimara dicit raritatem, & densitatem esse reuera in sola Categoria qualitatis: quando autem Arist. & Auerroës eas locare videntur in Categoria sitis, inquit eos le qui iuxta aliorum opinionem, non secundum mentem propriam: quod vero rarefactio dicatur motus ad quantitatem, vel ad vbi, inquit esse verum per quandam consequentiam; at non formaliter; raritatem enim insequitur maior quantitas, proinde & maioris loci occupatio: rarefactio igitur est primario, & essentialiter alteratio, & motus ad qualitatem, per consequentiam vero & secundario est etiam ad quantitatem maiorem, & ad ampliores locum; quare nulla est repugnantia in Auerroës dictis, quum omnia vera sint secundum varias considerationes. Ego autem nihil verum à Zimara dictum esse arbitror, nisi illud vnum, quod de quantitate dixit: omnis enim rarefactio est transitus ad maiorem quantitatem, seu potius ad maiores terminos quantitatis, non tamen primario, sed secundario, & per quandam comitantiam, seu consequentiam; per se autem, & primo non est ad quantitatem, sed ad aliquod aliud, quod maior quantitas consequitur. In reliquis autem puto deceptum esse Zimaram, quia non animaduertit duplicem esse raritatem, & duplicem densitatem; quarum vna est proprie in Categoria qualitatis, quia consistit in tenuitate substantiæ, non in distantia partium inter se, & est de numero secundarum qualitatum consequens calorem & frigus, vt ait Aristoteles in libro secundo de Partib. anim. cap. 1. & Auerroës in 7. Physic. comment. 15. & in 2. de Generat. 15. & ibidem Ioann. Grammaticus in con-

R. du. A. cõ. et di. ue.

So. Z.

Im. rio. r. 10.

in contex. 17. talis autem raritas, & talis densitas, sunt illæ, quibus dissident elementa inter se, aerem enim dicimus rarum, & aquam densam, non quod partes aeris dissident inuicem, & habeant interpositas vacuitates, reuera enim nihil est vacuum in aere, neque aliud inter eius partes est interpositum corpus: sed quod aer tenuem habet substantiam, aqua vero crassam: patet autem provenire hanc substantiæ densitatem à frigore, & raritatem à calore, & hanc non esse aliam, quam illam, quæ consistit in tenuitate substantiæ: ideo Averroes in comment. 22. lib. 1. de Cælo de hac raritate loquens inquit motum ad raritatem esse alterationem, non quod motus possit esse primario ad raritatem, sed quia primatio est ad calorem, quem consequitur raritas, ac tenuitas substantiæ; hanc autem consequitur etiam magnitudinis incrementum: quod considerans Averroes in illo comment. 84. lib. 4. Physic. dixit raritatem & densitatem esse contrariæ in quantitate, quatenus raritatem consequitur maior quantitas, densitatem autem minor; hoc enim dicens respexit id, quod secundarium est, non id, quod primarium, ut recte dixit Zimara: ideo in sequente comment. 85. hoc declarans Averroes ait densitatem & raritatem non esse essentialiter in Categoria quantitatis. Altera est raritas, quam non videtur animadvertisse Zimara, quæ non consistit in tenuitate substantiæ, sed in distantia partium inter se; quemadmodum spongiam raram esse dicimus, quia partes habet inuicem distantes per spatium vacuum interpositum, non quidem vere vacuum, quod omni corpore careat, sed quod alio tenui, & insensibili corpore plenum est; in spongia enim vacuas vocamus partes illas, in quibus aer est inclusus: hæc raritas est absque dubio in Categoria situs; nam distantia, vel propinquitas partium inter se, nihil aliud est, quam situs; de hac igitur loquutus est Averroes in comment. 15. lib. 1. Metaphysic. & Aristot. in lib. Categor. in cap. de Qualitate: quum enim hæc acceptio omnibus hominibus magis in promptu, atque euidentior sit, hanc solum Aristoteles ibi respexit, quia in eo libro statuit ea tantum in medium adducere, quæ notiora, & communi hominum opinioni magis consentanea essent: ideo negavit raritatem esse qualitatem, quod alteram illam acceptionem vulgaribus incognitam esse animadvertit: ob id Averroes quoque ibi asserit raritatem esse in Categoria situs & ibi Leni in suis Annot. in Averroem expresse notat duo esse genera rari, & densi vnum, quod est in Categoria qualitatis; alterum, quod est in Categoria situs: & hoc idem sumitur ex Ioan. Grammatico in contex. 8. lib. 2. de Ortu & interitu. In hoc genere conceptus est Zimara, quod dixit Aristotelem & Averroem, quando raritatem in genere situs collocarunt, iuxta aliorum sententiam esse loquutos; quum potius ex mente propria, & secun-

adum veritatem hoc dixerint, dum alteram hanc veritatem respexerunt. In eo etiam, quod de motu locali dixit, lapsus est Zimara: quando enim spongia manu cõstricta postea dimittitur, & relaxatur, rarefieri dicitur, non ita tamen, ut motus ille fieri primo dicatur ad raritatem: siquidem ad situm non est motus, neque ad ullam aliam Categoriæ præter quantitatem, qualitatem, & ubi, secundario tamen ad alias quoque fieri potest motus, & per mediam aliquam ex tribus prædictis: igitur necesse est motus ille spongiæ sit primo ad locum, mouentur enim partes ad diuersa ubi, quæ postea cõsequitur varius illarum partium situs inter se: non est igitur verum id, quod Zimara dixit, rarefactionem esse motum localem secundario, & per cõsequutionem; est quidem verum de priore illa rarefactione, quæ primario est motus ad qualitatem, sed de hac posteriore falsum est: quum enim negari non possit, eam esse motum quandam, ad nullam speciem motus reduci potest, nisi ad localem; est igitur motus ille primatio ad locum, secundario vero ad situm. Talem esse certum est illam raritatem, ad quam tendere videtur id, quod augetur: tum enim extenditur, foramina exoriuntur, quæ sunt veluti partes, in quibus non est caro, vel os, sed aer, vel vapor aliquis similis; patet enim per illam extensionem non acquiri priorem raritatem, quæ est substantiæ tenuitas, & qualitas, siquidem substantia viuētis non fit tenuior, quam prius erat; sed acquiritur raritas per illum motum altero modo accepta, qualis est raritas spongiæ, ita tamen ut motus ille dicatur secundario ad situm, primario autem ad quantitatem; nam primarius terminus & scopus, quæ sibi natura proponit in illo motu, est assequutio maioris quantitatis, hanc autem consequitur mutatio situs partium: nam mutato sanguine in carnem, in foraminibus caro densa est, quia foraminibus caret, postea vero exteditur, & fit rara, dum iterum in ea oriuntur foramina, licet hæc raritas non sit scopus naturæ, quemadmodum diximus: imo, si bene consideremus, dicere non possumus in accretione viuētis maiorem acquiri raritatem, sed eadem est densitas, & raritas in principio, & in fine accretionis; in principio enim caro dum habet foramina, potest dici rara, postea vero repletis foraminibus sanguine, & eo in carnem conuerso dici potest modo quoddam densior facta, dum foraminibus caret: deinde vero extenditur, & rursus foramina oriuntur, & caro ad pristinam raritatem reuertitur, quare nulla tunc acquiritur maior raritas, sed sola quantitas per accessionem nouæ materiæ maior est facta: reuera enim nulla est qualitas, & nullus alius terminus, quem per illam extensionem dicere possumus esse acquisitum, nisi sola maior quantitas, & hæc sola est naturæ scopus: in eo motu; cum postea secundario consequatur maioris loci acquisitio, sed hæc non tunc ac-

*Ad quæ
raritatem
accretio
tendat.*

*Ab ex-
tensio in
accretio-
ne fit, a-
lis in
spongia.
Major
quãtis: ac
acquiri-
tur duo-
bus mo-
dis.*

pus naturæ. Ex his colligimus discrimen quod-
dam in viuientis, & in spongiæ extensione: nam
extensio viuientis primario ad quantitatem ten-
dit, non ad vbi; at extensio spongiæ est motus
primario ad vbi, non ad quantitatem: nam ma-
ior quantitas duobus modis acquiritur, vno
modo per additionem materiæ, altero modo
per ampliacionem terminorum; in spongia ex-
tensa acquiritur maior quantitas secundo mo-
do, sed non primo; in conuersione autem san-
guinis in carnem fit maior quãtis primo mo-
do, at non secundo, nisi sequatur extensio: quod
si vtraq; simul accipitur, tum conuersio in sub-
stantiam, tum extensio consequens, fit maior
quantitas vtroque modo simul, & hæc est accre-
tionis natura: quare eius extensio non est omni-
no similis extensioni spongiæ, licet per vtramq;
eadem raritas acquiritur.

Aduersantium argumentorum solutio.

Cap. XI.

VERITATE ita declarata, sequitur vt om-
nia prius adducta argumenta expendamus, & quantum roboris habeant, consideremus. Primo loco soluenda sunt argumenta Mar-
sili, quibus probare nitebatur, accretionem esse
formaliter generationem, id est, conuersionem
in maiores partes. Primum erat: omnis mutatio
alimenti in partes consumptis maiores est accre-
tio, at vltima illa ex alimento generatio est
huiusmodi, ergo illa est accretio. Huius argu-
menti neganda est maior; quia petit illud idem,
quod probandum erat, & idem est sensus maio-
ris, ac conclusionis. Alterum argumentum erat:
illud, quo existente est accretio, & quo non exi-
stente non est, accretio ipsa est; at conuersio illa
vltimi alimenti in partes maiores est huiusmo-
di; ergo est accretio. Ad hoc dicimus negandam
esse minorem: nam ablata quidem tali conuer-
sione auferretur accretio, quoniam absq; illa fieri
non potest: non tamen illa conuersione posita
ponitur accretio, nisi etiam sequens extensio po-
natur, sicut antea demonstrauius. Argumenta
vero, quæ aduersus Marsilium adducta sunt, va-
lida omnia sunt, non quidem vt excludatur hæc
in maiorem substantiam mutatio, sed vt ostendatur
non in ea sola consistere accretionis natu-
ram, sed etiam in extensione sequente, vt ea con-
siderantibus manifestum est. Argumenta vero
Ioan. Gandauensis ad probandum accretionem
in extensione consistere, valida quidem sunt, non
tamen ad excludendam priorem illam mutatio-
nem in maiores partes; quia sine hac seruari qui-
dem possunt aliquæ accretionis conditiones ab
Aristotele positæ, non tamen omnes, quia non
illa, qua dicitur accretionem fieri ex materia ex-
trinfecus adueniente; siquidem extensio, dum
sola consideratur, nullam materiæ accessionem
complectitur, quum sine hac extendi res possit.

*Ad pri-
mū Mar-
siliij.*

*Ad secun-
dum.*

*Ad argu-
menta
contra
Marsiliū
adduc-
ta.*

*Ad ar-
gumenta
Ganda-
uensis.*

A Argumenta vero Pomponatii ad ostendendum
non in extensione accretionem consistere, facile
soluuntur. Primum erat: extensio est motus ad
raritatem, raritas est qualitas, ergo est motus ad
qualitatem. Huius argumenti notare possumus
& maiorem; & minorem: nam raritas, quæ per
extensionem acquiritur, non est qualitas, sed
positio, vt antea dictum est, ideo maior est fal-
sas; est etiam falsa minor, quia extensio non est
primario ad hanc raritatem, sed ad maiores ter-
minos quantitatis, ad illam autem raritatem se-
cundario, quare per hoc non stat, quin exten-
sio sit motus in Categoria quantitatis. Præter-
ea vt ei condonemus raritatem esse qualitatem,
non ob id fit, vt extensio sit alteratio; siquidem
non ad omnem qualitatem transitus est altera-
tio, sed ad solas primas quatuor qualitates, quæ
sunt in tertia specie illius Categoriz; ideo ne-
que motus ad raritatem illam, quæ est qualitas,
hoc est, partium tenuitas, est ea ratione al-
teratio, quod sit ad raritatem, sed quia est pri-
mario ad calorem, quem consequitur raritas.

B Secundum Pomponatii argumentum erat; si
accretio esset extensio, reprehendendus Aristote-
les esset, qui de accretione agens, nunquam
nominauit extensionem. Ad hoc dicimus Ari-
stotelem in ea tractatione versatum esse solum
in explicandis obscurioribus accretionis con-
ditionibus, has enim declarare operæ pretium e-
rat; extensionem vero declarare non oportuit;
quia satis manifesta est, & comprehenditur in
sensu formalis huius vocis, accretio; quia non
possumus alio modo imaginari totum fieri ma-
ius, quam per extensionem membrorum, id e-
nim per pulsionem fieri nullo modo posse iam
demonstrauimus; quare nullus relinquatur mo-
dus, quo res crescat, nisi hic vnus per extensio-
nem. Aristoteles itaque hoc tanquam notum
constitutus in reliquis declarandis versatus est,
imo neque penitus omisit extensionis nomina-
tionem; nam in contextu 25. libri primi de Or-
tu & interitu dixit, illa, quæ augentur, mutare
locum, sicut illa, quæ extenduntur; ita enim si-
gnificauit accretionem fieri per extensionem:
quærendum autem ex aduersariis est, vbi nam
Aristoteles in eorum tractatu declarat modum, quo
totum id, quod augetur, transeat ad maiorem
locum; nam absque dubio nullibi hoc decla-
rauit, sed de sola assimilatione loquutus est: at-
tamen certum est, non per hanc solam fieri
transitum ad maiorem locum: omnino igitur
reprehendendus est Aristoteles, qui neque de
pulsione, neque de extensione, neque de aliquo
alio modo, quo maior locus acquiritur, loquutus
est, aliquid tamen esse modum oportet
præter conuersionem alimenti dissimilis in si-
mile: & quamuis Aristoteles dixerit alimentum
augere quatenus est potentia caro quanta, mo-
dum tamen non expressit, quo totius viuientis
quãtis maior reddatur: nos igitur dicimus mo-
dum

*Non
omn-
qua-
tem
sit
aite-
tio.*

*Ad
dum*

C quia satis manifesta est, & comprehenditur in
sensu formalis huius vocis, accretio; quia non
possumus alio modo imaginari totum fieri ma-
ius, quam per extensionem membrorum, id e-
nim per pulsionem fieri nullo modo posse iam
demonstrauimus; quare nullus relinquatur mo-
dus, quo res crescat, nisi hic vnus per extensio-
nem. Aristoteles itaque hoc tanquam notum
constitutus in reliquis declarandis versatus est,
imo neque penitus omisit extensionis nomina-
tionem; nam in contextu 25. libri primi de Or-
tu & interitu dixit, illa, quæ augentur, mutare
locum, sicut illa, quæ extenduntur; ita enim si-
gnificauit accretionem fieri per extensionem:
quærendum autem ex aduersariis est, vbi nam
Aristoteles in eorum tractatu declarat modum, quo
totum id, quod augetur, transeat ad maiorem
locum; nam absque dubio nullibi hoc decla-
rauit, sed de sola assimilatione loquutus est: at-
tamen certum est, non per hanc solam fieri
transitum ad maiorem locum: omnino igitur
reprehendendus est Aristoteles, qui neque de
pulsione, neque de extensione, neque de aliquo
alio modo, quo maior locus acquiritur, loquutus
est, aliquid tamen esse modum oportet
præter conuersionem alimenti dissimilis in si-
mile: & quamuis Aristoteles dixerit alimentum
augere quatenus est potentia caro quanta, mo-
dum tamen non expressit, quo totius viuientis
quãtis maior reddatur: nos igitur dicimus mo-
dum

D quia satis manifesta est, & comprehenditur in
sensu formalis huius vocis, accretio; quia non
possumus alio modo imaginari totum fieri ma-
ius, quam per extensionem membrorum, id e-
nim per pulsionem fieri nullo modo posse iam
demonstrauimus; quare nullus relinquatur mo-
dus, quo res crescat, nisi hic vnus per extensio-
nem. Aristoteles itaque hoc tanquam notum
constitutus in reliquis declarandis versatus est,
imo neque penitus omisit extensionis nomina-
tionem; nam in contextu 25. libri primi de Or-
tu & interitu dixit, illa, quæ augentur, mutare
locum, sicut illa, quæ extenduntur; ita enim si-
gnificauit accretionem fieri per extensionem:
quærendum autem ex aduersariis est, vbi nam
Aristoteles in eorum tractatu declarat modum, quo
totum id, quod augetur, transeat ad maiorem
locum; nam absque dubio nullibi hoc decla-
rauit, sed de sola assimilatione loquutus est: at-
tamen certum est, non per hanc solam fieri
transitum ad maiorem locum: omnino igitur
reprehendendus est Aristoteles, qui neque de
pulsione, neque de extensione, neque de aliquo
alio modo, quo maior locus acquiritur, loquutus
est, aliquid tamen esse modum oportet
præter conuersionem alimenti dissimilis in si-
mile: & quamuis Aristoteles dixerit alimentum
augere quatenus est potentia caro quanta, mo-
dum tamen non expressit, quo totius viuientis
quãtis maior reddatur: nos igitur dicimus mo-
dum

E quia satis manifesta est, & comprehenditur in
sensu formalis huius vocis, accretio; quia non
possumus alio modo imaginari totum fieri ma-
ius, quam per extensionem membrorum, id e-
nim per pulsionem fieri nullo modo posse iam
demonstrauimus; quare nullus relinquatur mo-
dus, quo res crescat, nisi hic vnus per extensio-
nem. Aristoteles itaque hoc tanquam notum
constitutus in reliquis declarandis versatus est,
imo neque penitus omisit extensionis nomina-
tionem; nam in contextu 25. libri primi de Or-
tu & interitu dixit, illa, quæ augentur, mutare
locum, sicut illa, quæ extenduntur; ita enim si-
gnificauit accretionem fieri per extensionem:
quærendum autem ex aduersariis est, vbi nam
Aristoteles in eorum tractatu declarat modum, quo
totum id, quod augetur, transeat ad maiorem
locum; nam absque dubio nullibi hoc decla-
rauit, sed de sola assimilatione loquutus est: at-
tamen certum est, non per hanc solam fieri
transitum ad maiorem locum: omnino igitur
reprehendendus est Aristoteles, qui neque de
pulsione, neque de extensione, neque de aliquo
alio modo, quo maior locus acquiritur, loquutus
est, aliquid tamen esse modum oportet
præter conuersionem alimenti dissimilis in si-
mile: & quamuis Aristoteles dixerit alimentum
augere quatenus est potentia caro quanta, mo-
dum tamen non expressit, quo totius viuientis
quãtis maior reddatur: nos igitur dicimus mo-
dum

F quia satis manifesta est, & comprehenditur in
sensu formalis huius vocis, accretio; quia non
possumus alio modo imaginari totum fieri ma-
ius, quam per extensionem membrorum, id e-
nim per pulsionem fieri nullo modo posse iam
demonstrauimus; quare nullus relinquatur mo-
dus, quo res crescat, nisi hic vnus per extensio-
nem. Aristoteles itaque hoc tanquam notum
constitutus in reliquis declarandis versatus est,
imo neque penitus omisit extensionis nomina-
tionem; nam in contextu 25. libri primi de Or-
tu & interitu dixit, illa, quæ augentur, mutare
locum, sicut illa, quæ extenduntur; ita enim si-
gnificauit accretionem fieri per extensionem:
quærendum autem ex aduersariis est, vbi nam
Aristoteles in eorum tractatu declarat modum, quo
totum id, quod augetur, transeat ad maiorem
locum; nam absque dubio nullibi hoc decla-
rauit, sed de sola assimilatione loquutus est: at-
tamen certum est, non per hanc solam fieri
transitum ad maiorem locum: omnino igitur
reprehendendus est Aristoteles, qui neque de
pulsione, neque de extensione, neque de aliquo
alio modo, quo maior locus acquiritur, loquutus
est, aliquid tamen esse modum oportet
præter conuersionem alimenti dissimilis in si-
mile: & quamuis Aristoteles dixerit alimentum
augere quatenus est potentia caro quanta, mo-
dum tamen non expressit, quo totius viuientis
quãtis maior reddatur: nos igitur dicimus mo-
dum

dum hunc satis tactum fuisse in cont. 25. quando dixit, illa, quæ augentur, mutare locum, sicut illa, quæ extenduntur; sic enim significauit hoc fieri per extensionem membrorum, & de hoc tanquam de re manifesta nil amplius dicere oportuit. Tertium argumentum erat: extensio fit etiam nulla adueniente materia, accretio autem omnis fit ex materia adueniente, igitur accretio non est extensio. Huius facilis est solutio, est enim paralogismus ex maiore particulari in secunda figura; nam dari aliquam extensionem concedimus, quæ nullam materiæ accretionem præsupponat, sub tali tamen extensione accretio non comprehenditur, quam necessario consequatur nouæ materiæ aggenerationem: quod si maiorem vniuersalem sumat, omnis extensio fit absque vlla adueniente materia, neganda est maior, quia falsa est. Ad quartum argumentum, quod erat; si accretio esset extensio, non esset idem subiecto cum nutritione; neganda est consequentia: ad probationem autem dicimus, nil aliud hoc argumento ostendi, quam accretionem non esse idem penitus cum nutritione, quod quidem nos concedimus, quoniam secundum Aristotelem non debent esse idem essentialiter, sed idem subiecto, & differentes ratione: conueniant autem, & discrepantia in hoc consistit, quod accretio completitur & conuersionem in substantiam, & extensionem, quæ maior quantitas acquiritur, & ratione conuersionis in substantiam dicitur idem re cum nutritione, non tamen idem ratione, quoniam illa conuersione est alia ratione nutritio, alia vero accretio; sed ratione sequentis extensionis differt etiam re à nutritione, quia est tempore posterior: at quoniam accretio neque est sola in substantiam mutatio, neque sola extensio, ideo dum totam accretionem consideramus, dicimus eam esse idem subiecto cum nutritione, quoniam nutritionem continet, & sine illa fieri non potest; ratione autem differt, quia illa mutatio est nutritio quatenus est generatio carnis, & est accretio quatenus est generatio maioris carnis cum extensione sequente: & hoc significare voluit Aristot. quando dixit eas esse idem re, differre autem ratione. Postremum argumentum erat: Aristoteles declarauit accretionem ex similitudine eorum, quæ extenduntur, ergo putauit eam esse quid diuersum ab extensione; quia nihil comparatur cum seipso, neque declaratur per semetipsum. Ad hoc dicimus, varias esse extensiones, & diuersos earum modos, proinde non esse absurdum, si vnam per aliam declaremus, quod ibi Aristoteles facit: sumit enim eam extensionem, quæ sub sensum cadit, & quæ omnes vident, cuius modi est spongiz extensio, & per eam declarat, quomodo illa, quæ augetur, locum mutant, significans ea quoque per extensionem augeri, quæ non est sensibilis, sed mente comprehenditur, à quolibet modo considerante, quo fit accretio: quam obrem ex eo

A loco sumitur potius argumentum pro nostra opinione; quia si id, quod augetur, locum mutat comodo, quod id, quod extenditur, cui dubium accretionem extensionem quandam esse: sic igitur per extensionem sensilem, quæ sine adueniente materia fit, declarat Arist. extensionem intellectibilem, quæ fit ex accessione materiæ: imo nec dicendum est, vnam extensionem ibi per aliam declarari, sed mutationem loci eorum, quæ augentur, per sensilem aliquorum extensionem: quare non declarat idem per semetipsum, sed potius indicat illa, quæ augentur, ideo locum mutare, quia extenduntur, sicuti illa, quæ extendi cernuntur, locum mutant: quare illius loci consideratio nostræ sententiæ suffragatur.

Quomodo ad accretionem se habeant alie mutationes, quæ in ea sunt.

Cap. XII.

C TRES ab Aristot. veræ accretionis conditiones constitutas esse iam diximus; vna fuit, accretionem ex materia extrinsecus accedente fieri; altera, idem numero ab initio ad finem vsque accretionis seruari id, quod augetur; tertia demum, non modo totum, sed etiam partes omnes aliquod suscipere magnitudinis incrementum. Ad harum primam declarandam ea, quæ hactenus dicta à nobis sunt, pertinebunt: quomodo enim ex accedente materia corpus viuens augetur, satis ex iis, quæ diximus, potest esse manifestum. Sequitur vtea, quæ ad duas reliquas conditiones attinent, consideremus, & difficultates, quæ in iis magnæ oriuntur, expendamus, ac soluere nitamur; vt his omnibus declaratis tandem perfectam tum accretionis, tum nutritionis definitionem colligamus: sunt autem hæc duæ conditiones ita inter se connexæ, vt coniunctum declarandæ esse videantur. vnam enim & eandem esse rationem ostendimus, quæ & idem numero manet id, quod proprie augeri dicitur, & omnibus eius particulis aliqua fit additio quantitatis; ideo prius difficultates, quæ in vtraque conditione existunt, seorsum proponemus; deinde vna, & eadem contemplatione omnes soluere, & veritatem patefacere aggrediemur. Quod ad alteram attinet, quæ est, idem numero id, quod augetur, manere, scire oportet hanc non esse propriam accretionis conditionem, sed ei cum omnibus aliis motibus communem, quæ omnes à substantiali mutatione distinguuntur; quando enim aliquod in suis accidentibus mutatur manente substantia, idem numero subiectum sensile manet, cui motus ille attribuitur: sed Aristoteles hanc exprimere coactus est; tum ad multas excludendas improprie dictas accretiones, quæ cum substantiæ mutatione coniunctæ sunt, ita vt non eadem numero substantia in iis manere dica-

dicatur, vt quando murata aqua in acrem moles crescit; tum etiam ad separandas alias mutationes, quæ ad veram accretionem faciendam concurrunt, iam enim diximus accretionem non fieri siue alterationis, & generationis, & interitus multiplici interuentu; sed harum omnium, & accretionis non idem est subiectum, cui attribuantur; idque summe pere annotandum est ad accretionem ab aliis sepe iungendam: sæpe enim contingit, vt quæ eadem esse mutatio videtur, multæ sint, dum ad diuersa subiecta referuntur, vt si ferrum aliquod quiescens altero ferro motu confricemus, is respectu moti est motus localis, respectu aut quiescentis non est motus localis, sed alteratio solû, quia motu illo calefit; qui igitur vnus esse motus videtur, duo sunt ita distincti, vt in vno alter minime includatur: sic in viuente quando mutatur chylus in sanguinem, ea est generatio, & interitus, non tamen ipsius viuentis, sed generatio sanguinis, & interitus chyli: si postea quando vertitur sanguis in carnem, illa mutatio dum diuersis subiectis attribuitur, alia, & alia esse cognoscitur; nam respectu sanguinis non est nutritio, & eque accretio, sed interitus, quia neq; nutrirî, neq; augeri mutatione illa sanguis dicitur sed interit; respectu autem carnis genitæ secundum se consideratæ non est nisi generatio; at respectu totius viuentis neque alteratio est, neque generatio, neq; interitus, sed nutritio, & accretio: totum enim viuens neque alterari, neque generari, neque interire illa mutatione dicitur, sed nutrirî, & augeri; proinde totum idem numero seruat, non sic sanguis, neque caro, quibus non accretio, sed generatio, & interitus attribuantur. Accretio igitur & cum alteratione, & cum generatione, & cum interitu coniuncta est; non tamen eidem subiecto hæc omnes mutationes ascribuntur, sed diuersis: sola nutritio tantam cum accretione affinitatem, & coniunctionem habet, vt eidem subiecto attribuitur; nam idem viuens eadem mutatione & nutrirî, augeri dicitur, licet variis rationibus, sicut antea declarauimus: ideo etiam id, quod nutrirî dicitur, idẽ numero manet, non sic illud, quod in nutritione generatur, vel interit. Itaque separata ab aliis dictis mutationibus accretione per diuersa subiecta denominationis, manifestum est in ea idem numero seruari id, quod augetur. Hoc tum ab ipso Arist. expresse acceptum, & absque vlla probatione constitutum est, tum ab omnibus hominibus concessum, tanquam per se manifestissimum; eandem numero plantam, & idem numero animal per vniuersam vitam seruari omnes homines existimare videntur.

Quemodo idem numero maneat id, quod augetur, duæ contrariæ opiniones, & difficultates, quibus vrgentur.

Cap. XIII.

Accretio nis, & aliarum mutationum, quæ cum illa coniuncta sunt, non idem est subiectum.

A Cæterum vt res ipsa manifesta per se esse videtur, ita obscurissima est ratio, & modus, quo id sit intelligendum. Duæ hac de re contrariæ opinioniones existunt, quarum alteram sequi necessarium omnino est; vtraque tamen cum maximis difficultatibus est coniuncta, & vtraque sectatores habuit, atque habet. Vna est quam in libr. 1. de Generat. Marcellus tuetur, & Scotus in 4. Sentent. distinct. 44. quæst. 1. & alij complures, qui dicunt non manere per totam vitam idem numero viuens, nisi secundum quandam æquiualentiam, propterea quod in viuente non remanet per totam vitam eadem materia, neque eadem forma numero: de materia quidem certum est; ea namq; continue fluit, & alia noua quotidie ex alimentis aggeneratur: quare in homine sene non est eadẽ numero caro, quæ fuit in eodem puero; eadem tamen est secundum æquiualentiam, quia non tota simul est renouata, sed pars post partem: hoc modo etiam integritates elementorum eadem manere dicuntur tanquam indiuidua æterna, quia seruantur eadem secundum æquiualentiam solum; in partibus enim fit continua mutatio, nõ in toto simul elemento: sic etiam nauis dicitur eadem numero longum tempus seruari, licet tandem omnes partes in ea sint renouatæ; hodie namque mutatur temo, alio die malus, alio hæc tabula, alio illa, adeo vt post aliquod tempus sint omnes partes mutatæ, & nulla earum, quæ initio factæ sunt, remanserit, eandẽ enim numero nauim dicimus remansisse per æquiualentiam: at si omnes simul partes eodem tempore renouarentur, nõ eadem nauis esse diceretur, sed esset alterius numero diuersæ generatio: quod autem de materia dicitur, idem videtur esse necessario dicendum de omni forma, quæ de potestate materiæ sit educita; forma enim materialis non est à sua materia separabilis, & ad materiæ extensionẽ extensa est; quare ita est pars formæ in parte materiæ, vt tota forma in tota materia: fluentibus igitur partibus materiæ, necesse est vt simul partes formæ fluant, & alia nouæ partes cum noua materia generentur, hoc est, de illius potestate educantur. Quoniam igitur viuens est viuens, & augetur peculiarim animæ partem, quam altricim vocamus, hæc, quum sit forma materialis, fluit cum materia secundum partes, & alia eius partes quotidie generantur; fluente enim carne secundum particulas, fluunt etiam particula huius animæ cum particulis carnis, & quando fit mutatio alimentum in nouam carnem, generatur in illa particula carnis alia noua animæ particula, quæ de illius materiæ potestate educitur. Sic igitur neque eadem numero materia, neque eadem numero anima manet ab ortu viuentis ad finem vsque vitæ ipsius, sed remanet vtraque per æquiualentiam, quia vtraq; secundum partes continue renouatur. Altera est opinio huic contraria, quam Albertus,

Opti. S. 01 Ma

bertus,

bertus, & Thomas, & alii multi sequuti sunt, inter quos Petrus Pomponatius in libro suo de accretione eam efficaciter tueri contendit: quamuis enim hi non parum dissideant in modo dicendi, vt in dicto Pomponatii libro videre est, in hoc tamen omnes consentiunt; quod sola materia secundum partes fluat, & renouetur, anima vero vegetans non fluat, sed per totam vitam maneat penitus eadem numero tam secundum se totam, quam secundum partes, & adueniente noua materia extendatur ad eam informandam, & animandam, fluente vero aliqua parte materiae non fluat cum illa, sed ad alias remanentes materiae partes retrahatur. Hanc opinionem sequentes facile ostendunt, quomodo viuensidem numero per totam vitam seruetur: quum enim à forma, quae anima est, constituitur, necesse est manente eadem forma, quae nec secundum se totam, nec secundum partes mutata sit, vt idem iudicium maneat. Vtraque hæc opinio magnis difficultatibus vtgetur: nam si hanc posteriorem sequamur, & dicamus animam transire ab vna parte materiae ad aliam nuper genitam, asserimus formam materialem migrare de subiecto in subiectum, quod videtur, vt Barcasserus ait, totam euertere Aristot. philosophiam; etenim Aristot. censuit formam materialem de potestate materiae educi, non in materiam induci, quum prius extra illam extiterit, vt secundum hanc opinionem asseritur. Ex altera vero parte, si cum aliis dicamus animam vna cum materia fluere, & in partibus materiae ex alimento genitis nouas animae particulas generari, ita vt non eadem penitus anima per totam vitam seruetur, communi hominum estimationi aduersari videmur; omnes enim eandem numero plantam, idemque numero animal ab ortu ad mortem vsque seruari arbitrantur: cui opinioni attestatur etiam comparatio specierum in memoria, nam multa bruta animalia ad mortem vsque retinent multarum rerum species in memoria impressas; canes enim inuenti sunt, qui quum multos annos à domino suo absentes fuerint, eum postea visum statim agnouerunt: quod non videtur posse contingere, nisi eadem numero anima absque aliquo suarum partium fluxu seruata sit, nec solum per æquiualentiam eadem; facit enim æquiualentia, vt animal eandem rem addiscere similiter aptum sit, sed non vt eandem actu retineat: quod quidem ostenditur similitudine accepta à nauis secundum partes renouata, qua ipsi quoque vtcebantur; nam si quis in nauis characteres aliquos imprimat, & post tempus aliquod mutantur, vna post aliam trabes, & tabulae omnes illius nauis, manebit quidem nauis eadem per æquiualentiam, sed characteres non seruabuntur. Vtramque igitur opinionem maximis, & vix solubilibus difficultatibus vtgeti manifestum est.

A *Quomodo omnibus partibus eius, quod augetur, fiat additio magnitudinis, plures aliorum sententia.*

Cap. XIV.

DE reliqua etiam conditione altercatio magna est, quomodo quilibet eius, quod augetur, pars fiat maior: quum enim id, quod augetur, corporeum sit: proinde in infinitas partes diuiduum, & alimentum itidem corpus sit, non videtur fieri posse vt omnibus prorsus corporis augendi partibus fiat accessio magnitudinis ex alimento adueniente, quin corpus à corpore penetraretur, quod philosophi omnes impossibile penitus esse existimauerunt: ideo Arist. vt hoc absurdum euitaret, dixit conditionem hanc de forma, non de materia intelligendam esse; ita vt quando dicitur, quamlibet partem rei crescentis maiorē fieri, id verum sit secundum formam tantummodo, non secundum materiam: quod Arist. dictum magnas interpretum controversias excitauit, quum dubium maxime sit quid Arist. intellexerit per partes secundum formam, & per partes secundum materiam, & variae huius dicti interpretationes à multis excogitatae sint, vt videre est in memorato Pomponatii lib. de Accretione, & in quaest. Marfilij 12. lib. 1. de Ortu & interitu. Aliqui nomine formae animam intellexerunt, & nomine materiae corpus, quae est maxime propria, & euidentissima harum vocum significatio: & accretionem dixere attribui animae, quoniam anima non fluit, sed eadem manet tam secundum se totam, quam secundum partes ab ortu ad mortem vsque ipsius viuentis, & omnes eius partes fiunt maiores sine vlla corporum penetratione, quia anima est incorporea: materiae vero accretionem non attribui secundum omnes eius partes, quia hæc sunt in continuo fluxu, neque eadem per totam vitam manent, neque possunt omnes maiores fieri per additionem materiae, quin corpus à corpore penetraretur, quod quidem fieri nullo modo potest. Sed alij, qui non modo materiam, sed etiam animam secundum partes fluere existimauerunt, ad aliam horum verborum interpretationem confugerunt coacti sunt; neque eandem omnes acceperunt, sed in varias sententias diuisi sunt. Aliqui enim dixerunt partes secundum materiam intelligi partes homogeneas, quae sunt materia heterogenea, partes autem secundum formam esse partes heterogeneas: hæc namque certam figuram postulant, & ipsius animae proxima in situ unita sunt, quocirca his præcipue attribuitur accretio, & homogeneis propter ipsas. Alij vero dixerunt duplex in viuente corpore esse humidum, vnum radicale, quod ab ortu in medio trahitur, alterum cibale, quod ex alimento generatur: & radicale nunquam resolui, quoniam eius consumptionem mors necessario insequitur; cibale vero

1. opinio.

2. opinio.

3. opinio.

vero

vero esse illud, quod ad humidi radicalis defen- A
sionem adiicitur, & hoc solum fluere continue,
& renouari: partes igitur habentes humidum
radicale putarunt ab Aristot. appellari partes se-
cundum formam, quoniam anima in eis præci-
que residet; partes autem habentes humidum
cibale vocari partes secundum materiam, sunt
enim veluti materia ad tutelam humidi radica-
lis adiecta, & in eis anima proprie non residet,
& hæc continue resoluuntur, & restaurantur:
quoniam igitur accretio attribuitur illi, quod
permanet, non illi, quod fluit, ideo Aristot. dixit
accretionem fieri secundum partes forma- B
les, non secundum partes materiales. Alii per
formam intellexerunt totum animatum corpus,
per materiam vero partes ipsius, quum Arist. in
contex. 31. secundi Physic. dixerit totum notare
formam, partes vero materiam: quoniam igitur
totum manet semper idem per æquivalentiam,
partes vero sunt in continuo fluxu; & accretio
attribuitur illi, quod permanet, non illi, quod
fluit; ideo Aristot. dicens accretionem fieri se- C
cundum formam, significare voluit eam esse at-
tribuendam toti, quod permanet, non partibus,
quoniam illæ omnes fluunt, nempe tam corpo-
ris, quam animæ partes, quum anima à materia
separari non possit: sic igitur hi dixerunt, Arist.
non intellexisse materiam ab anima distinctam,
sed partes totius cõpositi animati prout distin-
guuntur à toto: ad hanc sententiã accessisse vi-
detur Scotus in prædicta distinct. 44. quarti Sen-
tent. quæst. 1. & hæc sequutus est Flaminius No-
bilibius in suis Commentar. in libr. 1. de Generat.
Marfil. autẽ dicit duplices esse viuientis corporis
partes, alias porosas, alias non porosas, id est,
plenas, & porosas vocari ab Aristot. partes for-
males, non porosas vero vocari materiales, pro-
pterea quod partes porosæ sensiles sunt, & sen-
sibilitas conuenit formæ, partes autem non poro-
sæ insensiles sunt propter paruitatem, ideo at-
tribuuntur materiæ, & dicuntur materiales: quum
igitur partes porosæ augeantur recipiendo ali-
mentum intus, quæ est proprie dicta accretio;
non porosæ vero augeantur per solam apposi-
tionem alimenti, non per receptionem intus,
quia fieri non potest penetratio corporum; hic
autem sit improprius accretionis modus; idcirco
Arist. dixit accretionem fieri secundum par-
tes formales, quæ sunt partes porosæ, non se-
cundum partes materiales, quæ sunt partes ple-
næ. Alii quoque alia dixerunt, in quibus omni-
bus recensendis contendum esse tempus non
videtur, quemadmodum neq; in singulis modo
numeratis sententiis refutandis; satis enim sit
cognouisse quid alii dixerint, vt intelligatur, in
quoniam sit constituta huiusce rei difficultas:
nunc veritatis declarationem aggrediamur, ea
enim cognita facile, ac breue negotium
erit cognoscere aliorum
errores.

vera sententia, & eius comprobatio,
& contraria refutatio.

Cap. XV.

A Rbitror ego veram esse illarum sententiã,
qui dicunt animam vegetantem (de hac
enim sola in præsentia loquimur) in omni vi-
uente vnam penitus, & eandem numero ab
ortu ad finem vsque vitæ illasam, & incurru-
ptam tam secundum se totam, quam secun-
dum partes seruari, proinde cum corporis par-
ticulis fluentibus partes animæ non fluere; ni-
hil. n. meo quidem iudicio vanius, & ab animæ
natura alienius est, dicere particulas animæ cū
particulis materiæ cõtinue fluere, & alias nouas
animæ particulas de potestate materiæ ad actũ
educi: ad hoc ostendendũ nullum adduci potest
efficacius argumentum, quàm quod ex natura
animæ sumitur: illud in primis certum est, Arist.
in 2. lib. de Anima docuisse animam esse for-
mam corporis, non quidem cuiuslibet, sed or-
ganici, hoc est, in varias instrumentales partes
distincti, proinde heterogenei; & per hoc tan-
quam per conditionem essentialiẽ definiisse
animam, atq; eam ab inanimatorum formis di-
stinxisse: hæc namque, quum nullam instrumen-
torum distinctionẽ requirant, formæ sunt cor-
porum homogeneorum; anima vero quum va-
riis facultatibus prædiata sit, varia etiam instru-
menta corporea postulauit, quibus ad varias e-
dendas operationes vteretur. Quis igitur ani-
ma sit heterogeneæ corporis forma, necessarium
fuit, vt ordine quodam erans illius partes per-
ficeret, & in vna præcipua residere, in qua or-
tum habens, postea ab ea cū aliis partibus com-
muni careret, quemadmodum Arist. declarat in
calce libelli de cõmuni animalium motu, & in
tertio de Partib. Animal. cap. 4. 5. & 7. quæ de
quam abunde iam loquuti simus in libro, quem
de partitione animæ scripsimus, nunc eam sen-
tentiam breuiter referemus, & tanquam ibi de-
claratam, & confirmatam constituemus. Docet
in dictis locis Aristot. animam in vno præcipuo
membro residere, quod in sanguineis animalibus
inquit esse cor, in aliis vero, & in plantis al-
liud quiddam eodem munere fungens, & cordi
proportionem respondens; ideo quod nos nunc
de corde dicemus, id de quolibet alio simili in
aliis viuentibus membro intelligendum erit. A
corde igitur inquit Aristot. pendere animalis vi-
uitatem: quia animal est vnũ propter animam
vnam; & anima est vna propter vnum princi-
pium, in quo primum oritur, & in quo præcipue
residet, & à quo ad alias omnes adnatas partes
diffunditur; statim enim genito corde produci-
tur in eo anima per educationem de potestate il-
lius materiæ ad actum, deinde adnascensibus
cordi aliis membris ordinatim, anima ab illo
principio ad alia membra animanda proteditur:
vritur autem ad hoc declarandũ Arist. exemplo
regis,

4. Opinio

5. Opinio
Marfilii.

App
110 op
onis
ma.

Ani
nata

Vni
ani
pen
cori

regis, qui in sola vrbe regia residet, sed potentiam suam ad omnes regni partes gubernandas extendit; Ita vt si ad eius imperium accedat ali- quod aliud nouum oppidum, ad illud quoque regis potentia extendatur, quemadmodum in prædicto libro nostro fufius declarauimus. Cognouit ergo Aristotel. viuientis corporis tantam partium varietatem habentis seruari vnitatem non posse absque hoc ordine, & illarum partium colligantia, quæ consistit in earum omnium pendentia ab vna præcipua, in qua fuit primus animæ ortus; idque manifestum est sumpta à regno similitudine, non esset enim regnum vnum, nisi vnum regem haberet, qui in aliquo præcipuo loco residens vires suas ad cunctas alias partes extenderet. Ex his colligimus, duplicem esse animæ productionem in corpore secundum Arist. licet vnam proprie dictam, alteram vero fati- sim proprie: vna est, quæ fit in corde in initio generationis, eaque est vere productio animæ, & generatio per educationem formæ de potestate materiæ ad actum; neq; in vno viuente fit, nisi semel, quemadmodum vna tantum est generatio cordis, nec potest sæpius iterari: altera vero est, quando adnatis cordi cæteris membris in- nascitur in eis anima, non tamen amplius per educationem de materia, sed per derivationem à corde, & per influxum ab illo principio ad alia omnia, quæ adnascuntur, membra: quod autem in initio generationis euenit, illud idem postea in aggeneratione, quæ in nutritione per totam vitam fit, concedere debemus, scilicet animam à corde ad aggeneratas particulas derivari, nam eadem vitæ ratio viget: sic vero non proprie dicimus animam, seu partem animæ in ag- generatis partibus generari, nulla enim animæ pars producit, quæ prius non fuerit, sed potius noua materiæ particula; quæ prius non erat, anima iam præexistenti subgeneratur. Hanc ego sententiam sequendam puto, tanquam Aristot. & rationi magis consentaneam, quam alteram contrariam plura sequantur absurda, eaque penitus insolubilia. Primum quidem, si de noua particula carnis noua animæ particula educeretur, anima esset primo actus corporis homogenei; quare non esset essentialis. conditio animæ illa, quam Arist. in eius definitione accepit, animam esse actum corporis heterogenei, sed etiam de simili corpore anima educeretur, & anima quidem tota: alias namq; ostendimus essentiam animæ esse totam, & integram in qualibet corporis parte; quæ enim animæ essentia diuidua non sit, necesse est vt vbicumque esse dicitur, ibi sit integra. Præterea sequeretur nullum esse in viuente præcipuum membrum, sed omnes corporis partes esse æque præcipuas; siquidem præcipua pars non alia ratione iudicatur, quam ex primo animæ ortu in illa, & ex præcipua eius sede, à qua ad alias partes anima deriuatur, atque diffunditur; quocirca si vbique anima pri-

atur, vbique est membrum præcipuum; falsa igitur erit Aristotel. sententia de primatu cordis, quia sic omnis aliarum partium à corde pendentia tollitur; ab eodem enim res pendet secundum conseruari, à quo pendet secundum esse; quare si in partibus corporis anima secundum esse non pendet à corde, sed in singula parte est primum educta de materia, neq; secundum conseruari pendebit à corde. Quapropter sequeretur etiam oportere quodlibet membrum ab animalis separatum viuere aliquamdiu: nam si membrum non habet animam à corde influentem, sed in ipso primum exortum, nulla esse potest ratio cur separatum membrum à toto non debeat aliquamdiu animam retinere, quum substantialis interitus non fiat sine præuia alteratione, quæ non potest esse subita, sed in tempore fit necessario: imo non solum membrum, sed etiam qualibet carnis particula separata deberet ob eandem rationem aliquamdiu viuere, hæc tamen omnium consensione falsum est, & experientia, ac sensui repugnat. Præterea sequeretur etiam non vnam esse animam in vno viuente, sed plurimas: in singula enim aggenerata carnis particula inesset anima propria, & seorsum ab aliis educta de illa materia: idq; confirmatur per memoratum Arist. dictum in 3. lib. de Partibus animalium, animal est vnum propter animam vnam, & anima est vna propter vnum principium, quod est cor, in quo exoritur, & in quo residet: nam secundum illorum sententiam non vnum est principium generationis animæ, quum æque in singula parte anima generetur, proinde non vna est anima, neque vnum animal: sed præter Aristotelis testimonium id omnino confiteri nos ratio cogit: nam in tanta partium varietate non potest totius vnitas seruari, nisi per colligantiam; nulla autem esse earum colligantia potest, nisi per naturalem ordinem, & aliarum pendentiam ab vna: quemadmodum ergo Arist. dicit vnum esse animal propter vnum principium generationis animæ, ita si plura sint talia principia, plura quoque animalia in quolibet animali erunt, & plura quotidie generabuntur. Hæc & alia eiusmodi absurda manifestissima euitamus, si cum Arist. dicamus educationem animæ vegetantis de potestate materiæ ad actum semel tantum fieri, & in solo corde, seu alio membro, quod cordi proportionem respondeat, in initio generationis cuiusque viuientis, deinde ab eo diffundi animam ad alias adnatas partes, & per totam vitam ad particulas materiæ ex alimento aggeneratas, nec posse in alia parte præter membrum præcipuum animam de potestate materiæ educi. Propterea optime illos sentire arbitror, qui dicunt animam non ita esse materiale, atque diuiduam, vt non sit etiam immaterialis, & indiuidua; est enim mediæ naturæ inter formas penitus à materia abiunctas, & formas materiæ præfusi innumeratas, quæ sunt for-

Tertium
argumen-
tum.

Quartum
argumen-
tum.

mæ inanimatorum; formæ namque à materia abiunctæ omnino indiuiduz sunt, & nullam habent quantitatem, quia nullum habent materiam: formæ vero inanimatorum sunt necessario adiunctæ quantitati in materia, in qua extenduntur, & determinatæ etiam quantitati, & determinatæ materiæ, sine qua existere nequeunt: forma enim; quæ est in hæc aqz particula, ita est alligata huic portioni materiæ, & hinc determinatæ quantitati; vt non possit extendi ad informandam aliquam aliam materiæ portionem adiectam; sed si aliqua materiæ portio adiciatur, quæ debeat aqz formam recipere, oportet de potestate illius alterius materiæ aliam aqz formam educi: anima vero medio modo sese habet; nam est quidem necessario materiæ, & quantitati addicta, quia sine materia, & sine quantitate esse nullatenus potest; non est tamen ita addicta determinatæ materiæ, ac determinatæ quantitati, vt non possit materiam quantum mutare, & aliam, cui inhæreat, sibi adscribere, non ita tamen, vt possit materiam, in qua est, derelinquere secundum totum, & ad aliam transire, quia si tota simul materia destruaatur, perditur anima necessario; sed secundum partes, & per successionem, manente scilicet eadem materia per æquiualentiam, vt ante declarauimus exemplo nauis, cuius partes diuersis temporibus renouentur, non eodem tempore omnes; hanc enim conseruationem eiusdem rei per æquiualentiam in ipsa quidem materia & in partibus corporis concedimus, at non in anima, cuius partes fluentibus materiæ partibus minime fluunt; est enim anima forma nobilioris conditionis, & magis eleuata, ac libera à nexu materiæ, quam formæ inanimatorum, quæ nullum in materiam imperium habent, sed in ea prorsus immerisæ sunt: anima enim, quatenus sine materia esse non potest, materialis est, & semper extensa, & semper quanta, ac diuidua; sed quatenus fluentibus materiæ partibus ipsa non fluit sed in remanentibus integra manet, & ad alias rehouatas materiæ partes extenditur, redolet naturam formæ immaterialis, & indiuiduz. Hæc fuit absque dubio sententia Aristotelis in context. 41. libr. 1. de Generatione, quando dixit, formam; secundum quam fit nutritio, & accretio, esse formam quandam immaterialem, in materia tamen existentem: quam eius loci interpretationem à Latinis adductam omnino sequi debemus reiecta altera Ioannis Grammatici, etsi nunc à multis recepta, in qua ego alius, dum eum locum publice declararem, multa otiaui absque datum in Philosophia, tum in Grammatica ex uerborum Aristotelis Græcorum consideatione; nam rei ueritas hæc est: quam Aristotel. prius formam eius, quod augetur, nominasset, uoluit aliquid dicere de hac forma, secundum quam nutritio, & accretio fieri dicitur; sed quia forma hæc est anima uege-

A tans, quam in eo libro considerare minime conueniens erat; ideo etiam ab animæ nominatione abstinere uolens satis habuit eam propria conditione circumscribere, & significare, dicendo eam esse formam immaterialem, materia tamen inhærentem, hæc enim non est nisi anima: hoc significat uerba illa Græca, *τὸ δὲ εἶδος*, quum enim in præcedentibus formam rei, quæ augetur, nominasset, idcirco postea his uerbis subiunxit, hæc autem forma sine materia, nec significare potuit aliam formam, quam illam, quam iam nomine formæ appellauerat; at secundum Ioannis Grammatici opinionem oporteret formam in his uerbis esse prædicatum, vt sensus esset, hæc autem est forma sine materia; hoc tamen dicere non possumus, quia articulus ostendit formam ibi esse subiectum, non prædicatum: præterea dictio illa *τὸ δὲ εἶδος* est nentri generis; quare non potest ad alimentum referri, quod à Græcis fœminino nomine *τροφὴ* appellatur: sed magis est ea sententia abiurda, quam vt in præsentia confutari mereatur, nam & secundum eam maxime impropria, & incongrua est Arist. loquutio, & in multiplicem errorem, ac repugnantiam incidere Arist. si id, quod ei Ioannes attribuit, significare uoluisset. Non possum hic me continere quin dicam id, quod mihi eum locum consideranti uenit in mentem, quod non credo Aristotel. cogitasse, quanquam illud cogitare maxime debuit; sumitur enim ex eo loco, & ex Aristotel. confessione argumentum aliquod, uel saltem coniectura de animæ humanæ immortalitate: quum enim de anima uegante, quæ ignobilissima omnium animarum est, loquens ibi Arist. fateatur eam esse modo aliquo immaterialem, eleuatam, & liberam à nexu materiæ, quia potest saltem à partibus suæ materiæ separari, credendum est animam sensibilem multo eleuatione esse, sed maxime omnium animam, rationalem; proinde ita esse liberam à nexu materiæ, vt possit etiam à tota sua materia separari, si aliæ partes animæ sunt à partibus saltem suæ materiæ separabiles: eo enim negatio non haberet anima rationalis maiorem eleuationem, quam anima uegans, quod non uideretur consentaneum esse rationi. Sed ut ad id, de quo sermo erat, reuertamur, sumitur etiam nostræ sententiæ confirmatio ex iis, quæ dicuntur ab Aristotel. in context. 36. eiusdem libri: ibi nam quæ utrem aqua fluente plenam comparans cum corpore, quod augetur, utri simile esse dicit formam eius, quod augetur, a quæ uero fluiti simile esse materiam; in quidam materia semper fluit, quemadmodum aqua illa per utrem, manente tamen utre sine aliquo fluxu, sicut etiam forma eius, quod augetur, non fluit. Similiter in context. 42. de imminutione loquens dixit materiam; & quantitatem minui, formam autem manere; puta ut igitur nullam formæ partem cum fluente materia fluere, sed totam ani-

Quinta
argumen
tura, &
declara
tio text.
41. libr. 1.
de Gener.

N.
ar
hu
im
lit

Sex
ar
sur

Sept
ar
tum

mam remanere, & ad reliquam materiam restringi: nam si substantiam quoque formæ in particulis materiæ fluentibus corrumpi, & fluere cum materia existimasset; non potuisset vllum materiæ & formæ discrimen statuere ratione fluxus, vel permanentiæ, quoniam idem profus de vtraque dicendum fuisset.

Dubia contra veram sententiam, & eorum solutio. Cap. XVI.

Verum sententia hæc ita magis difficultatibus vrgeri videtur, vt multi eas solui nullo modo posse arbitrantes, hac reiecta, alteram, quam nos modo confutauimus, sequi maluerint: has igitur soluere nitendum est, vt si nobis non ita eas diluere datum erit, vt omnes conquiescant, id saltem præstemus, vt ii, qui medici ingenio præditi sunt, & rite philosophari volunt, dum eam cum contraria opinione contulerint, hanc cum minoribus difficultatibus coniunctam esse cognoscant, & fateantur. Duo potissimum dubia sunt, quæ maxima infirmare nostram hanc sententiã videntur. Vnum est quod per eam ponitur forma migrare de subiecto in subiectum, quod & de accidentibus & de formis omnibus materialibus impossibile profus esse omnes existimant; quod autem hoc sequatur, patet: nam si illa eadem numero anima, quæ est in carne vetere, transit ad informandam carnem nuper ex alimento aggeneratam; & illa eadem, quæ erat in particulis materiæ consumptis, non fluxit cum illis, sed remanens contrahitur, & restringitur ad alias materiæ partes remanentes, absque dubio eadem numero anima migrat de subiecto in subiectum. Alterum dubium est, quoniam Arist. in lib. 1. de anima docuit animam non esse per se mobilem, sed solum per accidens ad motum corporis, nam in lib. 6. Physi. auscult. ostenderit sola corpora esse per se mobilia: ac secundum hanc sententiã anima per se moueretur, non ad motum corporis; quando enim ad aggeneratã carnem extenditur anima. & quando à parte carnis consumpta ad remanentẽ carnis partem retrahitur, nõ potest hunc transitum facere, nisi loco moueatur; itaq; mouetur loco per se, quia nulla corporis pars tunc loco mouetur, sed sola particula animæ locum mutat, quod est moueri per se. Hæ sunt validissimæ objectiones, vt multis videtur, quæ sententiã hanc profus euertere, impossibilem reddere videntur: ad quas quid dici possit, proponitur nobis in præsentia considerandum. Ego quidem arbitror priorem debitationem non tanti esse momenti quanti eam esse plures arbitrantur, quum ex ipsam re solutio sumi videatur; migratio enim quæ à philosophis impossibilis esse existimatur, est illa solum, quæ accidens, vel forma totum

A suum subiectum derelinquat, & eadem numero ad aliud transeat; sed dummodo forma totum suum subiectum non deserat, sed in eo maneat, potest absque vlla absurditate ab vna eius parte ad aliam informandam transire: neque hæc dicenda est migratio, sed quædam nomine carens transitio, quæ in nulla forma vel accidente materiali est admittenda, nisi in sola anima, ob eius naturam aliquam eleuatam, & mediam, sicut antea declarauimus: in aliis igitur omnibus formis, & accidentibus naturalibus nullam siue secundum totum subiectum, siue secundum partem fieri posse migrationem concedimus; at in anima est possibilis, imo & necessarius transitus, ac diffusio ab vna corporis parte ad aliam: & huius discrimini ratio ex eo: quod alias declarauimus, satis clara desumitur; nam cætera præter animam formæ naturales sunt formæ corporum simularium, in quibus eadem est natura, & conditio totius, & partis cuiuslibet, proinde in ea forma particianda nullus est in partibus ordo naturæ; sola anima est forma corporis organici, & dissimilari, & eius corporis partes, quarum magna est varietas, informat, ac perficit certo quodam, ac necessario ordine, vnam quidem primo, ac præcipuam, deinde alias per illam, & per derivationem ab illa; quam obrem necesse est vt ab vna præcipua viuentis parte ad alias partes anima diffundatur, & hoc quemadmodum in prima totius viuentis generationis fieri certum est; ita in quotidiana nutritione est concedendum; eaq; migratio, si modo migratio vocanda est, non est impossibilis in anima, sed necessaria, & ipsi naturæ animæ maxime consona. Mutatis igitur per successiõnem partibus viuentis, toto tamen corpore eodem per æquiualentiam seruato, potest anima à membro præcipuo, in quo est radicata, ad aggeneratas partes proterendi, & ita semper informare, atq; viuificare totum corpus, quod per totam vitam idem per æquiualentiam seruari dicitur: quocirca ea non est animæ migratio vocanda, quum semper in eodem corpore seruetur, neq; de illo toto ad aliud totum transeat. Hoc videtur concessisse inter aduersarios Scot. in prædicta quæst. 1. distin. 44. quarti Sent. vbi aduersus sententiã nostram ita argumentatur: quado anima, quæ est in materia vetere, transit ad nouam materiam informandam, deseritne materiam veterem, & ad nouam transit, an informat simul vtramque? si primum, ergo migrat de materia in materiam; si secundum, ergo eadem forma perficit simul duo perfectibilia, quorum vtrumque separatim acceptum illi est ad æquum: concedit igitur Scotus, si secundum ponatur nõ esse migrationem, sed ex eo aliud absurdum deducit: ad quod tamen nos facile respondemus: dicimus enim posse duobus modis intelligi animam corporis ad æ-

Scoti concessio.

CC quari,

quari, vno modo secundum quantitatem, altero modo secundum proportionem: si secundum quantitatem intelligat, vt intelligere videtur, anima nulli corpori adæquari potest, quia non adæquatur nisi quantum quanto, anima vero per se quanta non est, proinde vana est quæstio de animæ adæquatione cum corpore: eadem enim anima vegetans ita est adæquabilis corpori formicæ, vt corpori elephantis, vel alio magis magnæ arboris, quantitatem enim non habet, nisi quam recipit à materia, & ita apta est extendi in magna, & in parua materia, quemadmodum etiam dicimus eandem animam ita adæquari corpori gigantis, vt corpori Pigmæi: argumentum igitur Scoti vanum est, quoniam anima & parua, & magnæ materiæ adæquabilis est, & quando caro facta est maior, non sunt ibi duo perfectibilia ab anima, sed vnum, quod prius erat minus, postea est factum maius, imo totum viuentis corpus est vnicum perfectibile: secundum proportionem autem rectius dicimus animam corpori adæquari, seu potius corpus ipsi animæ; quum enim anima pluribus facultatibus prædita sit, tunc corpus dicitur esse illi adæquatum perfectibile, quando omnibus instrumentis prædium sit, quæ ad exercendas illas omnes facultates requiruntur; ideo si quis homo sine manibus, vel sine oculis nascatur, anima non habet integrum, & sibi adæquatum perfectibile, quia non potest in illo corpore suas omnes facultates exercere: si igitur hoc modo Scotus intelligat adæquatum perfectibile, vanum similiter eius argumentum est, quia nulla corporis pars est animæ adæquatum perfectibile, nec membrum vllum, imo nec totum viuentis corpus, quando est mutilatum, sed solum quando omnibus instrumentis prædium, quæ facultatibus omnibus animæ respondeant. Hoc igitur modo tolli facile puto priorem difficultatem, & in hac solutione ego quidem venitur acquiesco. Maioris momenti esse videtur altera obiectio de Animæ motu, ab vna enim corporis parte ad aliam transire eadem anima non posse videtur, nisi loco moueatur. Ego quid em non absurdum fore responsionem puto, si cum Ioanne Bacconio in distinct. decimo octauo libr. 3. sentent. diceremus, animam ad informandas aggeneratas partes transire non per motum, sed modo quodam alio nobis occulto, & abscondito; fateamur enim velimus nolimus, necesse est plurima fieri in natura, quorum rationem & modum non intelligimus: quemadmodum igitur fatui hominis esset negare illam, quam videt, pluuiam de sublimi loco descendere, quod modum generationis eius ignoret; ita ingenui, ac vere philosophici animi est humani ingenij infirmitatem, & nostram ignorantiam confiteri, qua frequentissime fit

Nota quo modo anima dicatur corpori adæquari.

Solutio secunda.

A vt rerum manifestissimarum causas, & modum generationis intelligentia non assequamur: dicere igitur possumus animam ad aggeneratam partem informandam effundi absque motu; quis autem & quæ ille transitus sit, nos ignorare; hoc enim asserentes vel non erramus; vel multo minus erramus, quam qui transitum illum, licet per se manifestissimum, inficiari audent, propterea quod modum; & rationem eius non intelligunt. Sed si quid hac de re dici potest, illud est, quod Pomponat. dicit in libro suo de accretione, cap. 15. eaque mihi videtur tuta, firmaque responsio, animam vegetantem partim naturalem, partim immaterialem esse, vt Aristotel. dixit in contextu 41. primi de Ortu & interitu; quem locum Pomponatius optime intellexit: materialem quidem, quatenus de materia educta est, & est necessario ad dictam materiam quantæ, sine qua existere non potest; immaterialem vero, quatenus transit secundum partes eiusdem corporis ad informandam aliam materiam similem, de qua non est educta, propterea quod non est ita addita statutæ materiam, vt ad aliam transire non possit eo scilicet modo, quem in prioris dubitationis solutione declarauimus: quum igitur protendatur eo modo anima à parte materiæ ad partem, hoc præstat, quatenus immaterialis, & indiuidua est, non quatenus materialis, atque diuidua; id autem, quod immateriale, & indiuiduum est; vt locum non occupat, ita nec loco moueri dici potest: id eo transitus ille non est vocandus localis motus, neque omnino motus, quia non mouetur nisi id, quod corporeum est; sed est accessio subita rei immaterialis. Ob id ne hac re decipiatur, notandum est aliud esse mutationem alimenti ultimi in substantiam, vt in carnem, vel in os, aliud esse extensionem, seu fluxum animæ ad eam: mutatio quidem alimenti in substantiam est verus motus, est enim alteratio in tempore facta, quam insequitur etiam substantiæ mutatio, de qua postea loquemur; sed extensio animæ ad illam aggeneratam partem subita, ac momentanea est, neque est vocanda motus: itaque sola materia vere mouetur, sicuti sola vere locum occupat; anima vero vt in loco non est; ita nec vere moueri dicitur, sed absque motu ad aggeneratam partem subito extendi, sicuti rei immateriali & indiuisibili conuenit vt extendatur ad aliam. Quod vero Arist. dicit, animam non esse per se mobilem, intelligendum est de anima tota; quod quidem respexisse Arist. manifestum est, quum illi quoque philosophi, quorum ibi sententiam improbat, hoc solum intellexerint; non potest enim anima tota sine corporis motu mutare locum, & de toto subiecto in totum aliud subiectum transire, quemadmodum antea de migratione dicebamus, neque tota seipsum

ipsam mouere, vt illi philosophi dicere visi sunt: sed manente anima in eodem toto viuente extensione eius ad omnes aggeneratas partes animandas Aristoteles non negauit, neque motum animæ appellaret, sed soli materiæ, & corpori motum attribueret; dicendum enim potius est, nouam materiam mutari ad recipiendam animam, quam moueri animam ad illam informandam, cuiuslibet enim aggeneratæ parti iam adest anima, quæ in toto corpore existens æque apra est & pauam, & magnam materiam informare. Hæc ad propositas obiectiones dicenda esse puto, & profiteor mihi per illa ita esse satisfactum, vt de hac re non dubitem; quum enim recipiam ita sese habere constantiter existimem, de modo, quo id fiat, contentus esse volo eo, quod in re difficillima, & sensum maxime latente assequi; & complecti humana ratio potest: quisquis autem in his non acquiescat, is debet vel confiteri se concessa rei veritate modum ignorare; vel hunc ipse inuenire, & in medium proferre, vel tandem si à nobis dissentiens contrariam sententiam sequatur, ad illa, quæ nos aduersus eam attulimus, respondere.

Quomodo in accretione duæ posteriores conditiones seruentur. Cap. XVII.

Sententia hæc nostra eo argumento maxime confirmatur, quod eam sequentes facile seruamus duas illas accretionis reliquas conditiones: quod idem numero maneat id, quod augetur; & quod omnibus partibus fiat accessio magnitudinis, idque verum sit ratione materiæ: prior enim conditio omni dubio caret, quia manente prioris eadem forma per totam vitam absque aliquo suarum partium fluxu totum viuens idem manere dicitur, quia vnitas indiuidui à forma prouenit, & constituitur. At secundum illos, qui dicunt partes animæ cum partibus materiæ fluere, non video quomodo seruari hæc conditio possit, tandem enim tota animæ substantia erit mutata, quare non idem viuens seruetur: quod vero dicunt eandem manere per æquivalentiam, vanum est, siquidem materia quoque sic per æquivalentiam eadem seruetur, quare nullum est in hoc materiæ, & formæ discrimen: hoc tamen Aristot. aduersatur, qui dixit materiam esse in continuo fluxu instar aquæ per vtramque fluentis, formam vero manere instar ipsius vtrius; deinde etiam dixit quantitatem immitti, sed formam manere; significans concedi posse quantitatem formæ fluere, at non ipsam formæ substantiam: solam autem formæ quantitatem fluere est nihil formæ fluere, quum sit quanta per accidens: & nil aliud significat, quam animam definere per illam partem extendi, & esse quantam per illam. Reliqua etiam

A ciletamen secundum hanc nostram opinionem intelligitur; contra vero, hæc negata, nullum idoneum sensum recipit, vt coniectare quisque potest ex eorum dissensione, qui putantes animam quoque secundum partes fluere, varias, quas antea retulimus huius tertie conditionis interpretationes, easque omnes absurdissimas, vt mox ostendemus, commentum sunt. Hæc igitur antequam declaremus, tollenda est propter illa, quæ mox dicentur, quædam ambiguitas, quæ fortassis aliquem trahere in errorem posset: quum enim sæpe nobis contigerit in hac nostra disputatione vt extensionem nominarem, animaduertendum est duas esse, easque inter se valde discrepantes, quarum antea meminimus, extensiones, ne vnâ cum altera confundamus; vna est extensio animæ subita ad partes substantiæ aggeneratas, altera vero est totius corporis extensio ad maiorem quantitatem; & in hac posteriore diximus esse accretionis naturam constitutam, non in altera prior, quæ est solius animæ extensio, & potius vocanda esset defluxio, seu deriuatio virtutis animæ ad omnes corporis partes viuificandas; & hæc etiam in viris, & in senibus fit, licet non amplius augeantur; dum enim per aduenientem materiam nutritur senex, extenditur anima ad illam aggeneratam materiam, nec tamen illa est accretio. Quum igitur accretio consistat in ea, quæ est totius corporis extensio facta ab anima per additionem nouæ materiæ, & Aristot. dicat talem accretionem fieri secundum omnes partes formæ, non secundum omnes partes materiæ; vt hoc plene declaremus, trianobis consideranda proponuntur, ad quæ singula accretionem referamus, materia, forma & compositum. quum enim in accretione quodlibet horum maius fiat, videndum est, quomodo tum materia, tum forma, tum compositum, tam secundum se tota, quam secundum partes augeantur, & cuiusnam ex his tribus tanquam præcipuo, & æquato subiecto accretio attribuenda sit.

De duplici viuentis materia, & de nutritione quomodo fiat, & quid sit.

Cap. XIX.

Vt à materia ordiamur, certum est, ipsam accessione nouæ materiæ maiorem fieri; & quia materiæ nomine non primam omnium materiam, remotam intelligimus, sed partem proximam & propriam, hæc duplex est, & vtraque augeri dicitur; nam & heterogeneæ partes, quæ membra vocantur, sunt viuentis materia proxima, vt in animali caput, & pes, & manus, & in arbore truncus, & ramus; & homogeneæ sunt materia heterogenea, ex carne enim

& osse, & nervo, & aliis similaribus constant animalium partes dissimilares: his vtrisque partibus Aristoteles accretionem attribuit, & vtrisque primo, alia tamen, & alia primitate; primum enim augentur similes primitate originis, sed primum dissimilares primitate scopi, & intentionis naturæ, quum dissimilariū gratia similes sint à natura constitutæ: quoniam igitur dissimilares non augentur, nisi quatenus similes, è quibus constant, augentur, nos accretionem in similaribus tantum considerabimus, & has tanquam materiam viventis, cui accretio attribuitur, accipiemus: & quia ad huius materiæ reparationem nutritio pertinet, & absque nutritione fieri accretio non potest, de nutritione quomodo fiat, & quid sit, breuiter dicemus, deinde ad declarandam huius materiæ accretionem progrediemur. Homogeneas viventis partes continue consumi à calore naturali, & in continuo fluxu esse iam diximus; ad huius igitur materiæ reparationem sumunt viuentia alimentum, vt pro particulis consumptis in homogenearum partium substantiam conuertatur: hæc igitur alimenti in substantiam similis partis conuersio nutritio dicitur, quæ nihil aliud est, quam generatio partium materiæ similariū loco partium, quæ effluxerunt, propterea nutritio non est mutationis species ab aliis mutationibus distincta, reducitur enim ad mutationem substantialem, quæ dicitur generatio & interitus, ut significauit Aristoteles in primo libro de Generat. parric. 41. dicens, nutritionem respicere substantiam, & in hoc distinguui ab accretione, quæ respicit quantitatem: si igitur substantiam respicit, generatio quædam est, quia nulla mutatio ad substantiam tendit, nisi generatio; & est reuera generatio, si absque animæ consideratione ipsam per se homogeneam partem consideremus, vt carnem, & os, tanquam compositum constans ex materia prima, & sua forma missionis, interit enim forma sanguinis & generatur forma missionis; quare est vera generatio carnis ita sumptæ: at si animam complectamur, differt modo aliquo à generatione nutritio; generatio enim est mutatio ad formæ acquisitionem tendens, nutritio vero est mutatio tendens ad acquisitionem materiæ sub præexistente forma: anima namque nutritioni præexistit, & noua materiæ portio per nutritionem generatur pro sustentatione animæ; ideo terminus ad quem, nutritionis, est acquisitio materiæ respectu animæ, sed exclusa per considerationem animæ, terminus ad quem, est forma missionis: sic igitur nutritio partim est generatio, partim differt aliquantum à generatione, scilicet dum adhibetur consideratio animæ, quia non est mutatio ad formam, sed ad materiam; nisi forte dicamus etiam ratione animæ

A esse generationem quandam, quia est mutatio tendens ad receptionem animæ, à qua incipit materia informari in fine nutritionis, quum prius ab ea non informaretur: est igitur generatio aliqua per aduentum formæ substantialis, quæ est anima, non est tamen vera generatio, quoniam anima de illius materiæ potestate non educitur, sed quum prius in aliis partibus esset, postea ad eam partem adiectam extenditur, & ita est noua informatio eius materiæ ab anima, non tamen noua illius formæeductio de potestate materiæ: si quis vero obiiciat, non potest materia ab aliqua forma informari, nisi ea forma de potestate ipsius materiæeducta sit: ad hoc dicendum est, satis esse si forma illa siteducta de potentia vel illius, vel alterius materiæ, quod quidem de anima concedendum esse iam diximus, neque in generatione partium materiæ absurdum dicendum est, sed absurdum esset in generatione totius; non potest enim anima migrare à tota sua materia ad aliam totam, sicuti supra declarauimus in solutione argumenti de migratione. Patet igitur, nutritionem esse aliquo modo generationem, quatenus aliquo modo est via ad formam; & aliquo etiam modo differre à generatione, quatenus est via non ad formam, sed ad materiam debentem sustinere præexistentem formam, neque ad materiam totam, sed ad partes materiæ: est igitur modus quidam generationis improprius, qui licet omnino generatio non sit, ad generationem tamen reducitur, quia ad substantiæ productionem tendit, utcunque id sit; etenim etiam materia est substantia, præsertim materia secunda, & formata, de qua nunc loquimur: videtur autem hoc significasse Aristot. in contextu 39. libri 1. de Ortu & interitu, quando dixit, nutritionem esse potius aggenerationem, quam generationem, generatio enim vere esset, si caro per se existens, & separata generaretur; sed aggeneratio est, quando generatur adiuncta alteri carni, & vt pars totius; generari namque vt partem, est generari vt materiam sub forma præexistente, quia partes materiam significant: quoniam igitur tunc respicimus totum, quod non generari, sed nutriri dicitur; ideo nutritio non est omnino generatio, quia respectu totius viventis, non est generatio. Quid igitur sit nutritio, dictum est.

Quomodo materia, & eius partes in accretione maiores fiant.

Cap. XIX.

QUONIAM igitur nutritio est acquisitio partium materiæ loco partium consumptarum; si maiores consumptis acquirantur, idque in omnibus homogeneis partibus, præsertim vero in ossibus fiat, tunc præter nutritio-

*Nutritio
quid.*

tritionem fit etiam accretio: quare negari non potest materiam quoque viventis maiorem fieri, & per nouam materiam additionem augeri, vt carnem per carnis aggenerationem, & os per aggenerationem particularum ossis, idque fieri per receptionem alimenti intus iam enim diximus, partes omnes homogenitas plurimis esse referas minimis foraminibus, per quae intro pertransit alimentum: est igitur considerandum, quomodo & tota materia, & eius partes augeantur, vt intelligamus, id, quod Aristotel. dixit, & totum, & omnes partes aliquod recipere magnitudinis incrementum, idque verum esse ratione formae, non ratione materiae. Vt à materiae consideratione ordiamur, sciendum est, duo partium genera esse in qualibet similari parte, quam in praesentia tanquam materiam nobis considerandam proposuimus; aliae namque dicuntur partes maiores, aliae vero minimae: maiores vocantur illae, quae intus habent foramina, per quae sunt actu diuisa in minores: foramen enim, quod in carne est, separat quodammodo vnam carnis particulam ab alia; de his maioribus partibus idem dicendum est, quod de accretione totius, de qua nō loquimur: minimas autem carnis partes voco illas, quae nullum amplius intra se foramen continent; neque has appello minimas, quia non dentur aliae minores quemadmodum disputari solet, an detur minima caro, qua non detur alia minor: sed concedo diuiduas esse in alias minores, proinde hac ratione nō esse minimas; sed ea tantum ratione voco minimas, quia singula est indiuisa, nec habet actu porum per quem diuidatur, ita vt minimae dicantur ratione actus, sed non ratione potestatis; possunt enim diuidi in minores, sed non sunt actu diuisae per poros: quod autem dentur actu hae partes minimae ex necessitate, considerantibus manifestum est; quum enim finitus sit foraminum numerus, necesse est dari duo foramina ita propinqua, vt nullum habeant aliud foramen interpositum, sed solam materiae particulam, vt carnis, foramine prioris carentem, eamque nunc appello partem minimam. Si quis igitur quaerat, an pars haec minima augeatur, dicendum est eam augeri quidem, non tamen per receptionem alimenti intus; quum enim intus nullum foramen habeat, nihil intra se recipit, quia non potest in eam ingredi alimentum, nisi fiat corporum penetratio, sed per solam nouae carnis appositionem maior fit; proinde non habet proprie dictam accretionem, sed eam, quae fit per appositionem extrinsecus; discrepat tamen ab illa aliarum rerum accretione impropria, quae per appositionem fit, vt quando per frumenti appositionem crescit acernus, & cera per appositionem cere: nam si caro à nulla

alia forma in formaretur quam à forma mistionis, vti que carnis ad carnem appositio, & illa, quae est cera ad ceram, nullum discrimen haberent; sed differentia est penes animam: etenim in particula minima carnis inest anima, quae appositum alimentum in nouam carnem conuertit, & ad eam postea informandam extenditur, at in cera priore nulla inest vis mutandi aliquid in ceram, neque forma aliqua, quae ad appositam nouam ceram extendatur, ideo non est accretio, sed mera appositio: haec autem minimae partis accretio, licet secundum seipsam non omnino sit vera accretio, est tamen vero accretio, quatenus illa particula consideratur vt pars totius, quod intus recipiendo in se alimentum vere augeri dicitur. Tota vero materia magis proprie dicitur augeri, quia non per solam appositionem maior fit, sed per receptionem alimenti intus, sanguis enim per foramina ingrediens intima corporis penetrat, quod significauit Aristotel. in contextu trigesimo nono libri praedicti, quando dixit alimentum cum re nutrienda commisceri, hoc est, per poros ad minimas vsque materiae particulas penetrare; non enim veram illam mistionem intellexit, de qua loquitur in calce eiusdem libri, nam in vera elementorum mistione intereunt formae elementorum, quatenus migrant in formam vnam quintam distinctam ab eis; in accretione vero sanguis per foramina ingrediens cum carne commiscetur, deinde in carnem mutatur; quare non est vera mistio, quum sanguis intereat, caro autem maneat: sed non ob id similis est mistioni aquae cum vino: & harum differentiam tetigit Aristot. in eo contextu trigesimo nono: quoniam in mistione aquae cum vino penetrant quidem partes aquae ad minimas vsque vini particulas, sed non conuertuntur in vinum, licet ita vulgaribus hominibus videatur, seruatur enim aqua cum vino commissa, quia vinum non habet vim mutandi aquam in vinum: at in carne vetere inest vis couertendi commistum sanguinem in aliam nouam carnem: hoc igitur modo tota materia augeatur per receptionem alimenti intus; & eodem modo augeantur etiam partes maiores, sicut paulo ante dicebamus, quoniam haec quoque intus recipiunt alimentum per poros ingrediens: sed partes minimae, quum non habeant in se aliud foramen, augeantur solum per appositionem alimenti extrinsecus, non per receptionem intus. Haec quum ita sese habeant, facile est sententiam Arist. interpretari, quando dicit accretionem fieri secundum omnes partes formae, non secundum omnes partes materiae: de forma quidem posterius dicemus, nunc de materia facile est dictum Aristotelis declarare per ea, quae modo diximus: materia namque est per se quanta, & per se in

Quomodo tota materia, & maiores partes augeantur.

Cur non secundum omnes partes materia accretio fieri dicatur.

infinitum diuidua, proinde partes habet infinitas, non quidem actu, sed potestate; igitur particula illa quam modo minimam vocabamus, reuera non est minima, quoniam est adhuc diuidua in alias, licet non sit actu diuisa per aliquod foramen, quum nullum habere statuatur: Hanc igitur partem minimam appellemus A. & quia diuidua est potestate in partes, has uocemus B. & C. quando igitur ipsi A. apponitur alimentum, id toti minimæ apponi dicitur totum simul, sed non separatim pars eius apponitur ipsi B. & alia pars ipsi C. sed totum simul toti A. quoniam igitur dicendo omnes partes materiæ, complectimur partes illas infinitas, in quas diuidua est potestate, ideo hoc respiciens Aristot. dixit non omnibus materiæ partibus fieri additionem magnitudinis, non quod negauerit materiam augeri, reuera enim & tota materia, & partes eius augentur per nouæ materiæ accessionem, non tamen partes omnes; quia partibus omnibus in finitis, in quas diuidi diuisi possunt partes minimæ, non est facta peculiaris additio nutrimenti, sed solum toti minimæ: & huius sententiæ nulla est alia ratio, nisi quod impossibilis est penetratio corporum, vt ipse Aristoteles significauit, argumentans in contextu 32. & soluens in 35. eiusdem libri; nam particulas alimenti infinitas, in quas diuiduum est, transire ad infinitas illas particulas, in quas corpus nutriendum diuidi potest, ne imaginari quidem possumus sine corporum penetratione, quam omnes Philosophi impossibilem esse existimarunt. Aliam quoque rationem multi adducunt, cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magnitudinis, eamque sumunt ex Aristotele in contextu 36. eiusdem libri, ubi vtrem inquit similem esse formæ, a quam vero influentem, & effluentem similem esse materiæ, quæ est in continuo fluxu, neque semper eadem seruat; hinc igitur hanc rationem sumunt: partes materiæ non semper eadem manent; quia fluunt continue, non igitur omnibus additio fieri potest magnitudinis, quoniam non manenti nihil addi potest. Sciendum tamen est, hanc non esse necessariam, & adæquatam rationem, cur non omnibus materiæ partibus additio fiat, sed summendam esse potius vt confirmationem quandam ad veræ rationis corroboracionem adductam; vt in illo exemplo intelligeremus, non omnibus aquæ partibus additio nouæ aquæ fieri, quoniam ille fluxus est continuus, & partes non remanent; at in illo, quod augetur, non omnino ita se res habet; credendum enim est interpolatas esse materiæ fluxiones, quia non fit resolutio partis materiæ sine præuia alteratione; quare datur tempus aliquod medium, in quo nihil resoluitur, & nulla pars materiæ fluit; igitur medio tempore fluxus non impeditur

A quin omnibus materiæ partibus additio fieret, quia tunc nullus est fluxus, sed impossibilitas penetracionis corporum prohibet omni tempore ne id fiat: quod igitur dixit Aristoteles de materiæ fluxu, dictum est potius ad intelligentiam illius exempli, nempe aquæ per vtrem fluentis, quam vt omnino ipsi accretioni accommodaretur tanquam vera ratio cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magnitudinis; sed vera ratio ea vna est, quia fieri nullo modo potest penetratio corporum.

Quod non omnes partes materiæ extendantur, & quomodo alimenti quantitas quantitati rei nutritæ adiungatur.

Cap. XX.

C Quid hætenus de accretione nouæ materiæ ad veterem materiam ostendimus, id etiam de ipsius materiæ extensione ostendere possumus quemadmodum enim non omnibus materiæ partibus fit nouæ materiæ additio, ita neque omnes materiæ partes extenduntur: etenim dictum est antea, necessarium esse in extensione, vt foramina orientur, quæ partem materiæ ab illa parte separant; oportet igitur aliquam inter duo foramina particulam esse, quæ integras maneat absque vlla disiunctione, eamque vocabamus partem minimam hæc itaque non extenditur, quia si extendere, diuideretur ipsa quoque in alias per foramina, quæ in ipsa fierent, quare non essent minima, vt esse statuitur: partes igitur maiores extenduntur, & rarefiunt; sed necesse est dari partes minimas, quæ non rarefiant, neque extendantur, omnes enim extendi neque possibile, neque imaginabile est, esset enim omnes euanescere, & nihilati, & continuum esse actu diuisum in partes infinitas, quæ ne imaginari quidem possumus. Ex his igitur manifestum est, veram esse Aristotelis sententiam, quando inquit non omnes materiæ partes augeri; nam tota materia maior fit, & partes materiæ maiores fiunt, non tamen omnes: idque ostendimus tum ratione additionis nouæ materiæ ad materiam veterem, tum etiam ratione extensionis; quia neque omnibus partibus additio fit, neque additione facta omnes extenduntur. Sed alia ad materiam pertinens questio hic oritur: quum enim & accedens materia, & illa cui accedit, quanta, & corporea sit, queritur, an vna alteri in corporetur, & quomodo id fiat, hoc est, an noua materia amittat suam pristinam quantitatem, sola manente quantitate veteris materiæ, an è contrario, maneat quantitas nouæ, & pereat quantitas veteris, an

maneat portio

maneat vtraque, an demum vtraque pereat, & noua quantitas generetur vtramque materiam complectens, quæ fuit Pomponatij opinio: negauit enim quantitate interminatam coeternam materiam, quam Auerroes posuit, ideo putauit vtriusque materiam, tum nouam, tum veteris quantitatem interire, & nouam totius aggregati quantitatem generari. Ego vero dimissa disputatione de quantitate coeterna materiam, quæ ab hac nostra disputatione aliena est, dicam breuiter, constituta huius rei veritate alias à me demonstrata, quidam propositam questionem dicendum esse putem: statuent enim quantitatem materiam ingenitam, & incorruptibilem esse, & secundum Aristotelem primam materiam coeternam, dico vtriusque materiam quantitatem seruari, quemadmodum vtraque materiam portio seruat: sicut enim ex duabus materiis vna materia fit, ita ex duabus quantitibus fit vna quantitas, & soli duarum quantitatum termini mutantur; quando enim ex sanguine noua caro generatur, illa propriam habet quantitatem, id est, proprios quantitatis terminos; ex illa igitur nouæ carnis quantitate, & quantitate carnis veteris fit vna quantitas, & neutra perit, sed solum noui termini generantur; quemadmodum si duas lineas per extremitates in directum coniungamus, vna linea ex duabus fiet, & neutra illarum erit corrupta, sed duo tantum puncta eas terminantia corrupta erunt, vtraque autem linea manebit, quia manebit vna linea maior ex duabus minoribus constans: hoc idem dicendum puto de quantitate eius, quod nutritur, & augetur; nam vtraque quantitas manet, quæ enim prius erant duas quantitates distinctæ, postea manent vt partem vnus maioris quantitatis: nec propterea dicimus ita vnam materiam alteri incorporari, & vnam quantitatem fieri, vt vna alteram penetraret, nulla enim fit corporum penetratio; fieret quidem, si particula nouæ materiam ita particulam veteris penetraret, vt non per foramina ingrederetur, sed per partem plenam; sed positis foraminibus crebris, atque minutis, per quæ ingrediantur particula nouæ materiam, non fit corporum penetratio, sicuti neque quando aqua vino commiscetur, diuidunt enim se mutuo in partes minimas, & minima vnus non penetrat minimam alterius, sed illi cedit, & ei solum appositæ est. Quomodo ergo materia, & eius partes maiores fiant, dictum est.

Quomodo forma, & omnes eius partes fieri maiores dicantur.

Cap. XXI.

Sequitur vt formam quodque viuientis, quæ anima vegetans est, consideremus, & ostendamus quomodo omnes partes formæ in accretione maiores fiant, sicut Aristot. dixit. Certum est

A formam secundum se incorpoream esse, & omnem carentem quantitate, quantam autem fieri per accidens, quatenus non per materiam quantam extenditur, proinde non propria quantitate esse quantam, sed aliena: hinc ergo fit, vt omnes corporis partes penetrare absque vlla absurditate possint; nam est quidem impossibilis penetratio duorum inuicem, quando vtrumque est per se corporeum, sed incorporei eum corpore non est impossibilis, vt in accidentibus considerare possumus: nam lactis albedo non est per se quanta, sed per accidens, & ex lactis quantitate, per quam extensa est; ideo penetrat omnes lactis partes; neque vlla earum est, quæ non sit alba; non ita tamen penetrat, vt per foramina ingrederetur, sed per partes plenas: quod quidem, si per se corpoream albedo esset, fieri nullo modo posset: sic calor ignis penetrat omnes ignis partes, ita vt earum quælibet, quantulacumque sumatur, calida sit, neque aliquis est, qui hoc inficietur. Sic igitur anima, quum non sit per se corporea, potest omnes corporis partes penetrare, ita vt nulla sit pars, quæ non sit animata: hoc significauit Aristot. in context. 4. lib. 2. de Anima, quando dixit animam esse non posse corporeum aliquid, quia si esset corpus, non posset omnes corporis partes penetrare, quum penetratio corporum sit penitus impossibilis; quare non omnes corporis partes essent animatae, adiaceret enim particula animæ particule corporis, quæ in se animam non haberet. Hoc igitur fundamento, quod clarissimum est, constituto, veritas dicti Aristot. facile declaratur: animam enim maiorem fieri ex materiam incremento negare non possumus, quia si fit quanta ex corporis quantitate, fit igitur magna in magno corpore, & parua in paruo: hoc enim dicere necessarium est, si quælibet magni corporis pars est animata: quoniam igitur viuientis tum materia, tum forma fit maior, non tamen ex additione & materiam, & formam, sed solius materiam; quum enim sola materia fluat, sola etiam materia additur, & additur vtrique, tum materiam, tum formam; materia enim per nouam materiam additionem maior fit, & forma quoque, fit maior, quia per maiorem materiam extenditur: hinc fit necessarium, vt omnes partes formæ crescant, & nulla sit, quæ in accretione non fiat maior: quemadmodum enim anima facta est quanta per materiam, ita & partes per materiam adepta est, & facta diuidua; extenduntur ergo omnes partes animæ ad maiorem materiam, nec vlla considerari potest eius particula, quæ non extendatur: omnibus igitur animæ partibus fit additio materiam, & magnitudinis, quia quum sit facta quanta, & in infinitum diuidua secundum suam quantitatem, quanta cumque eius particulam consideremus, illi restat facta propria magnitudinis additio, eaque proprium recipit incrementum: hoc

Quomodo omnibus partibus formæ fiat additio.

Additio fit solius materiam, non formæ, fit tamen vtrique, & materiam, & formam.

enim non esse absurdum, sed potius necessarium, sumitur ex fundamento iacto; quando enim aliquid per se quantum cum altero per se quantum commiscetur, non potest omnibus alterius partibus fieri alterius additio sine corporum penetratione, quæ in philosophia admitti non potest; at si alterum tantum sit per se quantum, alterum vero per se quantum non sit, potest omnibus alterius partibus additio alterius fieri absque vlla absurditate, neque illa dicenda est penetratio corporum, quam alterum non sit corpus: quod quidem ita ostendere possumus: quando duo inier se coniuncta sunt, vt A. & B. nullum potest esse discrimen in coniunctionis modo ex eo quod dicatur coniungi A. cum B. vel B. cum A. nam vt rous modo dicamus, eadem est eorum coniunctio, & idem coniunctionis modus; quemadmodum idem prorsus sit, commiscendo phialam aquæ cum phiala vini, ac commiscendo phialam vini cum phiala aquæ: eadem igitur fit & animæ cum corpore, & corporis cum anima coniunctio, & idem est coniunctionis modus: atqui anima ita adiungitur corpori, vt omnes illius partes penetret, & nulla sit corporis particula, quæ animam non habeat; non solum enim illæ, quas diximus, minimæ partes animam habent, sed & illarum particule, & particularum particule, & demum omnes, quæ in ea considerari possunt: sic igitur etiam quando materia adtingi animæ dicitur, necesse est idem fieri, & cuilibet parti animæ aliquam materiæ particulam adiungi, quantumcunque partem sumamus; non ita tamen, vt re disiunctas partes esse statuamus, hoc enim fieri non potest cum animæ conseruatione in eis, sed vt in toto existentes, sic enim Aristot. intellexit, Quomodo igitur non omnibus materiæ partibus, sed omnibus partibus formæ fiat additio magnitudinis, manifestum est.

Consutatio opinionum aliorum in intelligentibus partibus materiæ, & partibus formæ. Cap. XXII.

Consutatio secundæ opinionis.
Veritate ita declarata de partibus materiæ, & de partibus formæ, ita vt pateat quomodo sit intelligendum id, quod Aristoteles dixit, omnibus partibus formæ fieri magnitudinis additionem, partibus autem materiæ non omnibus, sequitur vt aliorum sententias in eius dicti interpretatione falsas omnes esse demonstremus. Illi primum decepti sunt, qui partes heterogeneas dixerunt vocari ab Aristotele: formales, homogeneas vero materiales: hoc enim verbis Aristotelis aptari nullo modo potest, qui non dixit additionem fieri magis partibus formalibus, quam materialibus; sed aperte dixit tam materiam, quam formam augeri, &

A tam partibus materiæ, quam partibus formæ additionem fieri magnitudinis, cum hoc tamen discrimine, quod partibus formæ omnibus, partibus autem materiæ non omnibus: vel igitur hi partes heterogeneas dicunt appellari partes formæ, homogeneas vero materiæ; vel heterogeneas dicunt vocari formales, & partes harum dici partes formæ, & ita homogeneas materiales, & harum partes vocari partes materiæ; quorum neutrum est verbis Aristotelis consentaneum: non primum, quia sicuti augentur omnes heterogeneæ, ita & omnes homogeneæ, imo has primum fit additio materiæ, non heterogeneis, nisi ratione homogenearum, è quibus constant; falsum igitur esset Aristoteles dictum, quia significaret non omnibus homogeneis additionem fieri. Sed neque secundum, quia partes heterogenearum sunt homogeneæ, ipsæ, quamobrem dicere omnes heterogenearum partes fieri maiores, est dicere omnes homogeneas, quod tamen secundum ipsos Aristoteles negatum dicit non omnes homogeneas, quas materiæ partes vocat, maiores fieri: huius igitur sententiæ falsitas manifestissima est, quoniam Aristoteles non dicit accretionem magis formæ attribui, quam materiæ, sed dicit omnes partes formæ fieri maiores, partes vero materiæ fieri quidem maiores, non tamen omnes, cui sententiæ interpretatio illorum accommodari minime potest, vt considerantibus verba Aristotelis in contextu 35. & 36. primi libri de Ortu & interitu manifestum est. Alia quoque aliorum interpretatio, qui humidum radicale ab humido cibali distinxerunt, reicienda est, quia admissa etiam hac humidi distinctione dictum Aristotelis falsum esset: humidum enim radicale, quod ipsi immutabile esse statuunt, absque dubio corporeum est; igitur si huius partes omnes sunt maiores per alimenti corpori accessione ad omnes, fit corporum penetratio, quam in eodem loco in contextu 32. & 35. Aristoteles impossibilem esse dixit, vt eam euitaret, ad partes formæ confugit; per formam igitur non possumus ibi aliquid corporeum intelligere, quoniam alimenti corpori ad omnes penitus alterius corpori partes accessio est absque dubio corporeum penetratio. Sed hi decepti sunt in afferenda ratione, cur non omnibus materiæ partibus fieri additamentum possit; eam enim vnam respexerunt, quia materia fluit; non alteram, quæ à corporum penetratione sumitur, licet hæc potior sit, illa vero debilior, sicut antea diximus; ideo satis se vitare omnem difficultatem existimauerunt, si materiam aliquam non fluentem adiuuenirent. Sed ipsa quoque per se humidi distinctio, quam ponunt, non parum dubia est: qua de re tanquam scitu dignissima, & ad id, de quo agimus, plurimum

rimum conferente, postea seorsum differemus, & eorum in hoc quoque errorem patefaciemus. Non minus absurda, & ab Aristotele a-linea est alia interpretatio, quam complures sequuti sunt, qui nomine formæ totum ipsum viuens intellexerunt, nomine autem materiæ partes; quia totum significat formam, partes vero materiam, & totum manet semper idem, partes vero mutantur; & fluunt: etenim si Aristoteles solum dixisset, attribuendam esse accretionem non materiæ, sed formæ, fortasse admitti eorum opinio posset, at tamen non dixit hoc Aristoteles, sed distinxit partes formæ à partibus materiæ; & illis omnibus additamentum fieri dixit, his vero non omnibus: quare si secundum illos partes materiam significant, quomodo se iunxit Aristoteles partes, formæ tanquam significantes formam à partibus materiæ: tanquam significantibus materiam? & cur totam materiam non vocat formam, sed vocat materiam, si secundum eos totam significat formam? certe si nomine formæ totum ut à partibus distinguitur, intellexisset; & nomine materiæ partes ut distinguuntur à toto, neque dicere potuisset partes formæ, neque totam materiam, quia partes formæ secundum hos significant materiam, tota vero materia quatenus est tota significat formam. Præterea secundum hanc interpretationem destruitur illa accretionis conditio, quam vult ibi tueri, & à difficultate vindicare Aristotel. quod in vera accretione non modo totum, sed omnes etiam partes maiores fiant: quum enim huic obstare videretur impossibilitas penetrationis corporum, ipse ad tollendam hanc difficultatem dixit hoc esse verum de partibus formæ, non de partibus materiæ: isti vero sententiam Aristotelis, & illam accretionis conditionem euertentes dicunt solum totum augeri, non partes. Demum opinio Marfilii dicentis partes formæ esse partes porosas, partes vero materiæ esse partes plenas, absurdissona est: quia partes porosæ nil aliud sunt, quam ipsa foraminum spatia & vacuitates, proinde partes corporis appellandæ non sunt, quia non sunt partes viuents, quum enim substantiam in se non contineant, sed aerem, vel vaporem aliquem extraneum; vanum ergo est dicere illis additamentum fieri in accretione viuents quod augeri dicatur, quum eius partes nō sint, proinde nec materiæ, nec formæ locum teneant, nam si debeat totum viuens proprie augeri, oportet eas, quæ vere eius partes sunt, maiores fieri. Sed & hæc, & alias omnes interpretationes refutant satis manifeste ipsam Aristotelis verba in contextu 33, prædicto: inquit enim accretionem competere partibus dissimilariibus propter similes, è quibus illæ constant,

A & quæ primum augeri dicuntur; facitque eam partium distinctionem, ut dimissis dissimilariibus solas considerit similes, in quibus illam, quæ de corporum penetratione oriebatur, difficultatem tollat; & ob id statim subiungit similes singulas ex materia & forma constare, ac demum concludens dicit omnibus partibus formæ fieri additionem, at non omnibus partibus materiæ: nomine igitur formæ ibi neque dissimilares partes significat, quum eas iam reiecit; neque humidum radicale, quum huius nullam mentionem fecisset; neque totum ad differentiam partium: quum partes solas ibi consideret, & quomodo augeantur doceat ad prædictam tollendam difficultatem; & quum formam ibi sumat ut partem compositi, non ut compositum totum, inquit enim carnem ex materia & forma constare, & statim subiungit, omnibus partibus formæ additamentum fieri, sed non omnibus partibus materiæ: nec demum significat partes porosas, quum hæc non sint viuents partes, ipse vero illam tantummodo formam, & illam materiam intelligere possit, è quibus constare carnem, & quamlibet aliam homogeneam partem proxime dixerat. Igitur non aliam formam intelligit, quam animam; neque aliam materiam, quam corpus illi subiectum: ex his enim duabus constat caro animata, cuius ibi Aristoteles accretionem considerat, quum in partibus similaribus quibus primo competit, eam considerandam, & ab ea remouendam illam difficultatem suscepisset, quæ de corporum penetratione oriebatur; hæc enim solui nullo modo potest, nisi confugiendo ad aliquod per se incorporeum, quod omnes corporei partes penetrare sine absurditate possit.

An aliqua sit materiæ pars in viuente, quæ non fluat, sed eadem per totam vitam seruetur. Cap. XXIII.

E Cæterum ad plenam eorum intelligentiam, quæ de materia ac de forma eius, quod nutritur, & augetur, dicta sunt, considerandum diligentius est id, quod paulo ante tetigimus; an aliqua in viuente sit materiæ pars, quæ non fluat, neque à calore naturali absumatur, sed eadem ab ortu ad finem usque vitæ immutata seruetur; an potius ita omnes materiæ partes fluant, ut post tempus aliquod nulla eorum, quæ ab ortu ductæ sunt, in viuente remaneat, quod eueniat quæ per virem fluentis quod exemplo Aristoteles ad declarandam & formæ & materiæ accretionem vsus est. Iam diximus aliquos existimasse, duplex esse humidum in viuente; vnum radicale, quod durante vita nunquam consumitur, quia eius consumptio mors est; alterum vero cibale, quod ex alimentis ad illius

C.C. s.

defen-

Vera.

*Aliquo-
rū opinio.
de dupli-
ci humi-
do sciti-
cet ali-
mentis ali-
& radi-
cali.*

Alexan-
der.

Argum.
Io. Gram-
matic.

Argum.
Alexan-
der.

defensionem quotidie aggeneratur, & hoc con-
tinue fluit, & renouatur, neque idem permanet:
sententiam hanc attribuit Auerroës Alexandro
in Comment. 38. primi libri de Ortu & interitu,
& eandem sequenti videtur Ioannes Gramma-
ticus, qui in eodem libro dixit necessarium dari
aliquam materiæ partem, quæ non fluat, sed per
totam vitam eadem permaneat; vñsque est tali
argum. ento: si tota materia fluideret, & tota re-
nouaretur, sequeretur posse indiuiduum seruari æ-
ternum, quia viuens haberet semper materiam
nouam, atque viuentem: quare semper esset in
iuuentute, & nunquam senesceret: quam enim
anima per senium non debilitetur, si dicamus
materiam quoque totam posse renouari, nihil
erit quod detrimentum aliquod patiat; nul-
lum igitur decrementum in viuente fiet, nulla
senectus; cuius contrarium in omnibus viu-
entibus experientia docet. Ad est etiam argumen-
tum, quod Auerroës in prædicto loco Alexan-
dro attribuit: si tota materia flueret, & tota re-
nouaretur, sequeretur posse formam materia-
lem separari à tota sua materia, quia si à tota sua
materia potest hoc modo delinqui per partem
post partem, ita vt tandem maneat sine vlla parte suæ
materiæ, potest etiam à tota simul materia se-
parari, eadem enim utrobique ratio viget. Aliud
quoque mirabile, & vix credibile attribuit A-
lexandro Auerroës in eodem loco, quod hac in
re Aristotel. reprehenderit, ac deseruerit: quum
enim Aristoteles dixerit accretionem esse ad-
scribendam formæ, non materiæ, hac ductus
rationi, quia est attribuenda non illi, quod fluit,
sed illi quod permanet, forma autem permanet,
materia vero fluit continue, ita vt nulla eius
pars eadem maneat; Alexander, vt ait Auerroës,
dixit Aristotelem hoc de materia protulisse sine
vlla probatione, tanquam sequuntum id, quod
apparet, quum in ea animus acquiescere videat-
ur; falsum tamen esse hoc Aristotelis dictum,
propterea quod datur etiã aliqua materiæ pars
non fluens, cui ob eandem rationem non mi-
nus, quam formæ est accretio attribuenda. Sed
vbi nam apud Alexandrum hoc Auerroës viderit;
ego quidem nescio: nam si Alexandrum le-
gamus in primo libro Natural. quæst. cap. 5. &
in postrema parte libri sui de Mistione, vbi de
hac re loquitur, nihil tale comperimus; sequit-
ur enim in omnibus Aristotel. & inquit, mate-
riam continue fluere secundum partes, formam
vero non fluere, sed eandem manere, & per for-
mam intelligit animam, vt nos intelligendam
esse diximus, quam dicit ad maiorem materiam
extendi, & ad minorem retrahi: de humido au-
tem radicali; quod non fluat, ne verbum qui-
dem ibi apud Alexandrum legimus, sed potius
videtur in omnibus Auerroï consensire; nam A-
uerroës quoque in memorato loco asserit mate-

Auer-
roës.

A riam fluere, formam vero non fluere, sed can-
dem seruari: defensionem autem Aristotelis in
eo putat esse constitutam, vt dicamus omnes
prorsus materiæ partes fluere, & ob id non esse
ipsi materiæ attribuendam accretionem; sed in
eo quod nos antea declarauimus, quod Aristot.
non negauit materiam, & materiæ partes auge-
ri, & illis quoque additionem magnitudinis fie-
ri, sed negauit omnibus materiæ addi-
tamentum fieri; proinde illa asseritionis con-
ditionem, quod omnes partes augeantur, de
partibus formæ veram esse, non de partibus ma-
teriæ: neque per formam aliud ibi intelligit A-
uerroës, quam animam, sicut etiam Alexander;
quicquid multi dicant, qui in alium sensum ver-
ba Auerroïs trahentes inquirunt, Auerroem no-
mine formæ intellexisse totum, vt distinguitur à
partibus, & putasse partes quoque animæ vna
cum materiæ partibus fluere; hoc enim etiam
Pomponatius Auerroï adscribit in libro suo de
C accretione, & nutritione. Sed non est, cur in ver-
bis Auerroïs interpretandis immoremur: quan-
quam enim ea per se obscurissima, ac difficilli-
ma intellectu sunt, tamen quicquid ea cum di-
ligentia legat, atque perpendat, deprehendere
poterit eam, quem illi putarunt, Auerroïs sen-
tentiam non fuisse; sed Auerroem existimasse A-
ristot. nomine formæ animam vegetantē signi-
ficasse, & hanc nullo modo fluere, sed materiam
solam fluere, sicuti nos quoque diximus. Sed mit-
tamus hæc, & quicquid Auerroës & Alexander
D fenserint, ipsam secundum se, quam expendendam
proposimus, de duplici humido sententiam,
cuiuscunque ea fuisse dicatur, consideremus.
Hanc ego approbare nullo modo possum: non enim
video, quomodo detur aliquod humidum, quod à
calore pati, & resolui nequeat, quum omne aliud
humidum sit patibile à calore; quod nam igitur
est huius priuilegium, vt sit impatibile? præterea
frigidum verum esset, quomodo tam parua materia,
quæ ab ortu initio trahitur, diffundi postea per
tantam molem potest, quantam esse videmus ani-
malis perfecti & plantæ: certe embryum est valde
paruum comparatione perfecti animalis, & parum
humidi in se habet; quomodo igitur potest ea parua
materia inconsumpta seruari ad ætatem vsque
perfectam, & cum tot tantisque membris communi-
cari? videmus etiam ex paruo admodum semine
magnam arborem nasci; oporteret igitur in
F illo semine, seu in primo germine pullulante,
quod valde pusillum est, totum humidum con-
tineri, quod inconsumptum seruetur ad extre-
mum vsque incrementum, & per omnes mag-
næ arboris partes distribuatur, quod quidem
incredibile est. Hanc igitur de duplici humido
sententiam reiciendam prorsus esse existi-
mo. Quid ergo dicendum? totam materiam se-
cundum

Op-
ni-
pli-
mu-
su-

Ve-
ten-

cundum partes ita fluit, vt in senio nulla eius pars remaneat, quæ prius in infante fuerit? hoc quoque mihi non probatur, sed puto aliquam esse materiæ partem, quæ à calore naturali consumitur, & aliquam esse, quæ non consumitur: sed hanc differentiam non ex eo sumi, quod alia sit radicalis, alia vero cibalis, & aduentitia; sed sumi ex eo, quod alia pars est humida, alia vero sicca & terrestris; humidum enim à calore naturali consumitur, est enim proprium ipsius pabulum, pars vero terrestris remanet, quemadmodum etiam in eis, quæ comburuntur, inspicimus; toto namque humido consumpto ab igni, remanet cinis, quæ est pars terrestris, quam ob eius maximam resistantiam non potest ignis absumere: viuientia autem omnia in sui ortus initio humi diffusa sunt, procedente autem ætate fiunt semper sicciora, quia calor consumit humidum radicale: & quamuis adueniat humidum cibale reparans ipsum, atque restaurans, tamen aduenit cum eo, etiam pars aliqua terrestris, quæ postea remanet cum terrestris parte ducta ab ortu, & semper, ætate procedente magis à calore naturali condensatur, & indurescit: propterea Aristotel, in libello de Iuuentute & senectute dixit, nil aliud esse senectutem, quam exiccationem, quoniam humidum semper imminuitur, siccum vero crescit: ideo nisi morbi naturalem vitæ cursum interrumpent, nec esse esset nos peruenire ad mortem naturalem, quæ ob totius humidæ resolutionem fit: quando enim corpora nostra per longam ætatem ad tantam duritiem, & siccitatem redacta sunt, vt sint inepta ad operationes, & ad pabulum calori naturali præbendum, & animam conseruandam, fit ex necessitate mors. Dicimus igitur humidum radicale, seu naturale consumi à calore viuientis; neque illud solum, quod ab ortu trahitur, esse vocandum naturale, sed etiam illud omne, quod per totam vitam ex alimentis generatur; humidum enim cibale conuertitur in substantiam, & in humidum radicale, & naturale; quum enim, mutetur in simile naturali & cum eo commisceatur, ipsum quoque fit naturale; & vocatur radicale ad differentiam humidi excrementitii, quod non est idoneum pabulum calori naturali. Sed præterea hoc radicale, & naturale humidum fit semper impurius propter reactionem ciborum in facultatem naturalem, quoniam agens naturale in agendo reparatur; quare per continuam actionem in cibos corpora nostra redduntur impuriora, & imbecilliora. Non est igitur ponenda aliqua humiditas fixa, & irresolubilis, hoc enim nihil inanius pronuntiaripotest; quia omne humidum est resolubile à calore, illud quoque, quod ab ortu trahitur, consumitur enim & eget aliquo reparante, & no-

uum humidum subministrante; id autem, quod non consumitur, est pars terrestris, tam quæ ab ortu trahitur, quam quæ ex cibis continue adiungitur. Possimus autem ad huiusce rei declarationem vti similitudine satis opportuna: in ellychnio lucernæ videmus ignem nutriti donec attrahitur humidum olei, à quo proprium ellychnij humidum reparatur; quod quidem sine olei suppeditatione cito ab igni consumeretur, sed propter continuam ignis actionem peruenit ellychnium tandem ad tantam siccitatem, vt nequeat amplius ignem conseruare: idque ideo fit, quia ignis plus indurat, & exiccat, quam ab oleo humectetur, & reparatur, & ipsius quoque olei consumpti pars terrestris remanet cum terrestris parte ellychnij, quoniam ab igni non comburitur, sed remanet etiam contincto igni: sic in viuientium corporibus euenit; in senio enim plus exiccationis, & terrestris naturæ repperunt, quam à cibali humido fuerit reparatum: pars igitur, quæ in consumpta manet, non est alia, quam pars terrestris, quæ resolueret calor non potest, testimonio sunt ossa, quæ etiam post mortem animalis diutissime durant, quoniam eorum temperatura magno excessu terrestris est; terra enim maximam vim resistendi habet. Hæc sententia Ioannis Grammatici fuit, qui in interpretatione context. trigessimis quinti primi libri de Ortu & interitu, ostendere volens formam non fluere, sed eandem numero manere, hoc argumento vsus est, quod neque materia tota fluit, sed aliqua est materiæ pars in sene, quæ eadem fuit in puero; & hanc inquit esse partem solidiorem, ac densiorem; nempe terrestris, quæ à calore non soluitur: & ad hoc confirmandum adhibuit satis validum signum, nam cicatrices in adolescentia receptæ remanent eadem in senio, quod non esset, nisi aliqua materiæ pars eadem numero in senere maneret, quæ in adolescentem fuit: quod quidem argumentum satis habet efficacitatis, nam proprium siccæ est figuram, ac terminos retinere. Sed alterum Ioannis argumentum, cuius supra meminimus, reuera ad huius comprobationem parum roboris habet: quando enim inquit, si nulla materiæ pars in sene seruata est, quæ in infante fuerit, ergo indiuiduum esset immortale: posset aduersarius hanc consequentiam negare, quia etiam sit tota materiam fluere per partem post partem diceremus, non ob id fieret vt materia in sene semper virans renouaretur, & ipse semper in flore iuuentutis seruaretur: etenim etiam si tota renouari statuatur, fit tamen semper impurius, propter reactionem ciborum, & caloris debilitationem; calor enim naturalis semper debilius fit, ob illam continuam reactionem, & ob materiæ maiorem impu-

Ioan. Grammaticus.

*Solutio
argumenti
in Ioan.
Grammatici.*

ritæ

*Solutio
argumen-
ti Alexan-
dri.*

ritatem; quare necesse est, ut tandem deficiat: ex hac igitur continua calor debilitatione fit, ut non ita perfecte immutare cibos, & in similem substantiam vertere calor possit: quare etiam si omnes materiae partes per successionem renouarentur, necesse tamen esset animal senescere, & tandem mori. Similiter nec argumentum ab Auerroë Alexandro attributum in Commentario 38. prædicto aliquid habet efficacitatis, nempe quum dicebat; si tota materia per successionem renouaretur, posset anima à tota sua materia separari: nam hæc illatio nullam vim habet, quia fallacia committitur à diuisis ad coniunctum: ideo dicere aduersarius posset animam sine qualibet parte suæ materiae separatim sumpta posse remanere, sed non sine omnibus simul eodem tempore subtrahatis; talem enim esse naturam animæ diximus, ut determi- net sibi certam materiam secundum totum, quæ semper vna & eadem seruetur per æquivalentiam, sed non ut sibi determi- net certas eius materiae partes, quo fit ut mutari possint partes materiae vna post aliam diuersis temporibus, sed non tota simul materia eodem tempore sub anima renouari. Patet igitur, rationem, cur in fene aliqua materiae pars eadem seruetur, quæ in infante fuit, non esse ab ipsa anima sumendam; quia etiam si omnes materiae partes per successionem vna post aliam renouarentur, posset anima seruari, dummodo materia tota eadem seruetur per æquivalentiam: sed rationem sumendam esse à sola materiae natura, eadem enim materiae pars ideo seruetur, quia densa, ac terrestris est, quam consumere calor naturalis non potest.

*Quomodo, & qua ratione compositum
augeatur.*

Cap. XXXIV.

HActenus accretionem & cum materia, & cum forma comparauimus, & quomodo utriusque, & earum partibus competat considerauimus: restat ut eam ad ipsum quoque compositum referamus, nempe ad totum viuens, quod ex corpore ut materia, & anima vegetante ut forma constare statuitur. Primum quidem certum est, compositum esse proprium subiectum, cui primo est accretio attribuenda; si quidem, ut Aristoteles docuit in context. 67. primi libri de Anima, omnes operationes animæ sunt toti viuenti attribuendæ ut subiecto, non soli animæ, neque soli corpori: quamuis igitur propter magnam animæ & corporis discrimen, & propter eleuationem à materia, potuerit & in materia, & in anima seorsum accretio considerari: tamen proprio loquendo, neque materia augeatur, neque forma, sed compositum ex utrisque con-

*Accretio
proprie
est com-
positi, nõ
formæ,
neq; ma-
teria.*

stans est id, quod augeatur ut quod, materia vero, & forma, vel ipsarum altera ut quo, non ut quod, est enim id, quo totum viuens aptum est augeri, & augeatur: ideo dubium non leue oritur, an forma, an materia sit in viuente formalis ratio accretionis, hoc est, an viuens augeatur ratione materiae, an potius ratione formæ, & quatenus etiam animatum; nam pro utraque est ratio. Videtur primum ratio formalis, cur corpus viuens augeatur, petenda esse à materia, non ab anima; quia tota accretionis natura in quantitate consistit, quum eius finis sit adeptio perfectæ quantitatis, quantitas autem est propria materiae conditio, itaque augeatur corpora, quatenus sunt quanta, & ita ratio formalis sumitur à quantitate, proinde à materia: quod si rationem formalem ab anima sumeremus, dicentes corpora augeri quatenus sunt animata, eam ad substantiam potius, quam ad quantitatem referremus; sic autem tota accretionis natura tolleretur, quæ non ad substantiam, sed ad quantitatem dirigenda est. Ex altera vero parte si corpora dicantur augeri quatenus quanta sunt, sequitur omni quanto accretionem competere: consequens est manifeste falsum, quia iolis viuentibus proprie dicta accretio competit: consequentia autem facile probatur, quia valida semper est illatio à quatenus ipsum ad de omnibus quoniam igitur corporibus inanimatis accretio, de qua nunc loquimur, non competit, sed solis, atque omnibus animatis; ergo quatenus sunt animata, non quatenus quanta: res igitur difficultate non caret; & eam augere verba Auerrois in Commentario trigesimo octauo prædicto, ubi inquit quantum augeri quatenus habet formam, quod est dicere animam esse rationem formalem accretionis in corpore viuente, sed postea etiam dicit formam augeri, nõ prout est forma, sed prout est quanta, & extensa, quare videtur etiam dicere rationem formalem esse quantitatem. Philop. quoque ibidem in digressionem contextu 35. ostendit accretionem corporibus competere ratione formæ; addit tamen, non prout est forma, sed prout est forma quanta. Dignum ergo est consideratione, quomodo hoc sese habeat, & quid hac in re sentiendum sit. Ante omnia statuendum est, quidnam sit id, quod querimus, ut hac in re omnem ambiguitatem tollamus: diximus alias in libro de Natura, duplex esse principium motus; vnum actiuum, à quo motus producit; alterum passiuum, quod facit in subiecto aptitudinem, ac propensionem ad talem motum recipiendum; nunc igitur non querimus actiuum accretionis principium, nam illud animam esse certum est, à qua & coquitur alimentum, & in substantiam vertitur, & membra ad maiorem quantitatem extenduntur: sed id, quod querimus, est prin-

*An
gea
vni
rat
ma
an
nes
Qu
tro
rio
ma
ma
C.
tit.
Qu
rio
rio
ma
ana*

*An
est a
tion
prin
piti
Eius
passi*

principium accretionis passiuum, illud scilicet à quo viuens corpus aptum, atque propensum redditur ad accretionis motum recipiendum; ideo hoc rectius vocaretur argumentabilitatis, quam augmentationis ratio formalis; nosque ipsum ita in presentia appellare liceat; nã augmentabilitas significat potentiam, & aptitudinem patiendi motum accretionis. Si igitur verum est id, quod in memorato libro docuimus, formam esse principium motus, & actiuum, & passiuum, diuersis modis acceptam, necesse est, vt dicamus animam vegetantem, quæ est principium accretionis actiuum, esse etiam passiuum eiusdem motus principium; & rationem formalem, qua corpus animatum, augmentabile est, est enim augmentabile, quia est animatum, proinde omne animatum augetur, quia hoc ei comperit, quatenus est animatum, non quidem vt pertotam vitam augeatur, sed per statutum quoddam à natura tempus, quemadmodum antea declarauimus. Quum igitur hæc rei veritas sit, nitendum est difficultatem tollere, quæ ex quantitatis consideratione oriebatur: quoniam enim augeri nil aliud est, quam maiorem quantitatem fieri: non potest augeri, nisi id, quod quantum esse statuat, ideoque augmentabilitas quantitatem potius, & materiam, quam formam consequi videbatur. Sciendum igitur est, animam vegetantem, de qua loquimur, & formam omnem materialem duas habere essentielles conditiones, quæ pugnare inter se videntur, nec tamen pugnant; vna est, quod secundum se non est quanta, sed incorporea: & indiuisibilis; altera est, quod necessario requirit statutam materiam quantam, per quam extendatur, & fiat diuidua: neque hoc extraneum, & accidens esse ipsi formæ dicendum est, quum Aristoteles in Proœmio primi libri de Anima dixerit, hanc essentialem omnium formæ materialis conditionem, proinde in cuiusque formæ definitione propriam materiam sumendam esse, secus vanam, & dialecticam esse definitionem, neque eius formæ essentialiam exprimere: non pugnant autem hæc inter se, quasi dicamus esse essentialem conditionem formæ, vt sit & diuidua, & indiuidua; quemadmodum enim non implicamus contradictionem, quando dicimus materiam postulare formam, & necessario esse formatam, essentialiter tamen esse penitus informem, quia sic nil aliud denotamus, quam materiam debere esse formatam, non habere tamen formam in sua natura, sed extrinsecus eam recipere: ita etiam formam materialem dicimus debere esse necessitate quantam & extensam esse, quantitatem tamen & extensionem non ex propria sua natura habere, sed ex materia in qua recipitur; ideo essentialis est conditio omnis formæ ma-

A terialis vt sit in tali materia, vt in dicto loco Aristoteles asserit. Ratio autem horum omnium est, quia nec materia, nec forma est ens per se completum, & in specie collocatum, sed vtrique dirigitur ad constitutionem compositi; ideo neutra omnes habet necessarias conditiones ad speciem constituendam, sed aliquas singula habet ex se, aliquas ab altera recipit: materia ex se habet quantitatem, & naturæ corporeæ inchoamentum, non terminos, & actum, sed hæc recipit à forma; contra vero forma est terminus, & complementum, sed eget materia recipiente & sustentante, & quum debeat esse quanta & diuidua, eiusmodi autem à seipsa non sit, requirit necessariam materiam quantam, per quam extendatur, ita vt per eam quanta, ac diuidua fiat: itaque non dicimus conditionem esse formæ necessariam vt sit & quanta, & non quanta, & simul diuidua, & non diuidua; sed dicimus necessarium esse, vt quanta ac diuidua sit, siquidem compositum, quod ab ea est constituendum, debet esse quantum, atque diuiduum; sed quum ipsa ex se non sit huiusmodi, fieri quantam, ac diuiduam à materia, per quam extenditur, & ita ad compositum constituendum tum materiam, tum formam ita concurrere, vt propriam vtraque operam contribuat: hoc quum ita sit, non est mirum, si formæ pro diuersis suis conditionibus diuersa etiam attribuantur; alia namque illi competunt ratione propriæ naturæ, alia vero ratione illarum conditionum, quas recipit à materia, est enim principium motus actiuum quatenus est forma, non quatenus est extensa, & diuidua per materiam, sed est principium motus passiuum quatenus est quanta, & extensa per materiam, non potest enim esse ratio recipiendi incrementum, nisi sit quanta: propterea dicebat Auerroes in Cõment. 28. tertii lib. de Cœlo, forma elementi mouet vt est forma, & mouetur quatenus est in materia; hoc est, forma elementi est ratio formalis, cur elementum sit tali motu mobile, quatenus est in materia, in qua sit, quanta, & constituit corpus tali motu mobile quod autem dicit Auerroes de forma elementi respectu motus localis, idem dicendum est de anima vegetante respectu motus accretionis. Sed id, quod hac in re difficultatem faciebat, erat quod accretionis natura in quantitate consistit, quare ratio augmentabilitatis videretur à quantitate potius esse sumenda, quam à forma: quod etiam significasse videntur Auerroes, & Ioannes Grammaticus; dicentes viuens augeri quatenus habet formam; formam vero augeri quatenus est forma quanta. Sed re bene intellecta omne dubium tollerit & Auerrois, & Ioannis Grammatici sententia, vera esse cognoscetur: dicimus enim particulam illam, quatenus, quando hi dicunt formam quate-

quatenus est forma quanta, non denotare rationem formalem; sed conditionem materiale ipsi formæ necessariam, & sine qua non: sola enim forma est ratio. cur corpora sint augmentabilia, non quidem omnis forma, sed hæc, de qua loquimur, scilicet anima vegetans quatenus est anima vegetans; hæc tamen id non præstat, nisi per materiam quantam extensa sit: quod autem diximus de ea dictione, quatenus, confirmatur Aristotelis testimonio in contextu 20. libri secundæ Physicorum, ubi sumit, quatenus non pro ratione formali, sed pro conditione materiali, quemadmodum alio in loco declarauimus. Aueroes igitur, & Ioannes Grammaticus, quando dicunt formam augeri quatenus est forma quanta, per hoc denotant & materiale, & formale augmentabilitatis; quantum enim est conditio materialis, anima vero est ratio formalis: quod sic ostendo: illud est materiale, quod quum per se sit amplum, & indeterminatum, restringitur, & determinatur ab alio, illud vero est formale, quod restringit, ac determinat; hic quantum determinatur, & anima determinat; igitur anima est formale augmentabilitatis, quantum vero materiale: maior clara est, minor ita probatur: quantum quatenus est quantum, non alia ratione est augmentabile, quam quia omni quanto ratione quantitatatis fieri additamentum potest; hoc autem non soli animato competit, sed omni prorsus quanto; etiam linea, ac superficies: quare ille augmentabilitas, quæ ex sola quanti natura sumitur, nimis ampla est, atque indeterminata, neque est propria soli uiuentis; nos autem eam non ita amplam hic consideramus, sed determinatam, & ad certum modum, qui uiuentium proprius est, contractam atque restrictam, nimirum per tres illas condiciones; ut ex accessione materiæ fiat; & idem numero maneat id, quod augetur; & non solum totum, sed etiam omnes partes secundum omnes dimensiones incrementum recipiant; talem autem accretionem quisquis dicat quanto competere quatenus quantum est, fatuus est, quia sic diceret eam omni quanto competere: fatendum igitur est, hanc proprie sumptæ accretionis determinationem non à quanto fieri, sed ab anima, proinde talem accretionem competere quanto quatenus est animatum; & ita illius augmentabilitatis, quæ dicit aptitudinem recipiendi accretionem iis conditionibus præditam, rationem formalem non esse quantitatem, sed animam vegetantem; quantitatem vero esse conditionem necessariam, & sine qua non, quoniam anima hoc non præstat, nisi iuncta materiæ quantæ: & hoc Aueroes, & Ioannes Grammaticus significare voluerunt, quando dixerunt formam augeri quatenus est forma quanta. Ad argumentum autem, quod antea

A ab accretionis natura sumebatur, facile est respondere: dicimus enim naturam accretionis à quantitate pendere tanquam à termino, ad quæ dirigitur; si quidem ad quantitatem est, non ad substantiam; sic autem, & cuiuslibet motus natura similiter à termino iudicatur: sed aliud est terminus, ad quem tendit, & in quo definit motus, aliud est formalis ratio subiectæ mobilis, quæ est receptiuum talis motus; nam motus elementi ad suum locum sumit nominationem à termino, & vocatur motus localis; at ratio formalis, quæ elementum est tali motu mobile, non est locus, sed grauitas, & leuitas, seu ipsa elementa formæ; quatenus enim est forma in materia, eatenus est principium passiuum motus elementi naturalis. Sic igitur quantitas est terminus, ad quem accretio tendit, & in quo huius motus natura consistit: ac ratio augmentabilitatis in iis, quæ proprie augentur, non est quantitas, sed anima vegetans. Considerandum præterea esse, terminum veræ accretionis, ad quem, non esse quantitatem absolute, sed perfectam quantitatem, vt ex Aristotele colligimus in tertio libro Physicæ auscultationis contextu 5. perfectio autem respicit formam, & à forma tribuitur; quare etiam ratione termini ratio augmentabilitatis est attribuenda formæ, quum quantitas secundum se nec perfecta nec imperfecta dici possit; forma enim, non quantitas, determinat propensionem ad perfectam quantitatem.

Collectio omnium causarum accretionis, & nutritionis, & perfectæ ambarum definitionis constitutio.

Cap. XXV.

EX iis omnibus quæ hætenus diximus, colligendæ breuiter sunt omnes accretionis & nutritionis causæ, vt ex iis omnibus perfectam & vtriusque definitionem constituentes in hactenudem definamus, finemque huic difficultatæ disputationi imponamus. Habet accretio omnia quatuor genera causarum, & in singulo genere plures, quod eam cognitu difficiliorem facit: has igitur omnes breuiter enumeremus. Forma accretionis est ipsamet eius natura, quæ significatur per genus propriis eius differentiis, & conditionibus coarctatum; genus quidem est motus differentia vero videntur esse tres illæ conditiones ab Aristotele positæ, & iam à nobis declaratæ: sciendum tamen est primam conditionem quæ fuit, vt ex adueniente materia accretio fiat, ad materiam potius, de qua mox loquemur, quam ad formam, pertinere; secundam vero, quæ erat, vnum numero manere id, quod augetur non esse accretionis propriam, sed commune omni motui, prout motus à substanti-

In lib. de tribus præcog. cap. 12.

Anima est ratio formalis augmentabilitatis, quantum vero est conditio materialis.

Ad argum. præcog. 12.

trali mutatione distinguitur; illud enim, quod secundum sola accidentia mutatur, manente substantia, dicitur idem numero esse post motum, quod ante motum erat: Aristot. autem has conditiones non ideo adduxit, quod omnes accretionis proprias esse voluerit, sed ut alias improprie dictas accretiones à vera accretione fecerneret, quod quidem per has tres conditiones satis commode præstitit, vnam igitur sumpsit à materia: alteram à natura motus vniuerse sumpti, prout à generatione distinguitur, sed tertiam à propria accretionis natura, quæ est, non modo totum, sed omnes etiam partes secundum omnes dimensiones incrementum suscipere; per hanc enim significatur illa membrorum extensio, in qua diximus esse accretionis naturam constitutam: quocirca hæc est maxime propria accretionis differentia, quum secunda omnimotiui cõmunis fuerit, proinde in definitione accretionis exprimenda non sit, sed satis nominatione motus significetur, prima vero sit accretioni communis cum nutritione: est igitur forma, & essentia accretionis hæc, motus extensionis ad maiorem quantitatem & totius, & partium omnium secundum omnes simul dimensiones. Materia duplex est, vna ex qua, altera in qua: materiam ex qua, significauit Aristoteles per primam conditionem, eaque est alimentum quod in principio est contrarium, in fine autem est factum simile, & in substantiam maiorem conuersum: materia vero, in qua, subiectum est, quod augeri dicitur, sed hoc ab Aristotele in primo libro de Ortu & interitu expressum nõ fuit, id enim est corpus animatum quatenus est animatum; iam enim diximus animam esse rationem formalem, qua proprium subiectum accretionis susceptiuum constituitur, in eo autem libro animam, & animatum considerare conueniens non erat; sed hoc postea declarauit in secundo libro de anima: vtraque autem hæc materia præter conditiones accretiones formales in eius definitione tanquam differentia ponitur, quod fit in accidentium omnium definitionibus. Causa quoque efficiens duplex est; vna primaria, quæ est anima vegetans; altera instrumentalis, & secundaria, quæ est calor naturalis. Finis itidem duplex; vnus propinquus; alter vero remotus, ac magis præcipuus: propinquus est assequutio debitæ quantitatis; remotus ve-

ro, vt viuens possit exercere omnes operationes vitæ, sed illam præcipue, quæ est aliud simile generare. Ex his omnibus causis possumus hanc verè accretionis perfectam, & omnibus numeris absolutam definitionem constituere: Accretio est motus viuents corporis, quo totum, & omnes partes secundum omnes simul dimensiones extenduntur ad maiorem quantitatem, factus ab anima per calorem naturalem, ex alimento intrinsicè assumpto, & in maiores consumptis partibus partes substantiæ conuerso, vt ipsum viuens debitam sibi magnitudinem assequatur ad exercendas omnes operationes vitæ. Nutritio vero & subiecto, & materia, ex qua, & effectrice causa tam primaria, quam secundaria, ab accretione non differt, ideo Aristoteles dixit eas esse idem subiecto; ex fine autem distinguuntur, proinde etiam ex forma, & propria natura: nutritio enim formaliter non est motus, sed mutatio subira, & ad generationem potius reducitur, quam ad motum, vt significauit Aristoteles, dicens eam tendere ad acquisitionem substantiæ, non accidentis; quamquam non est perfecta generatio, quia generatio est via ad acquisitionem formæ, at nutritio est via ad acquisitionem partium materiæ, vt optime declarat Albertus in suo libro de homine & Petrus Pomponatius in capite decimo octauo prioris libri sui de accretione & nutritione; ideo videri potius vocantur aggeneratio, quam absolute generatio: sicut antea declarauimus; quia non est generatio respectu viuents, respectu cuius vocatur nutritio, sed solum respectum partium materiæ: hæc igitur est propria eius natura, & forma. Finis autem duplex est, vnus propinquus, alter remotus, & præcipuus: finis propinquus est, vt materiæ partes restarentur loco partium à naturali calore consumptarum; quæ restauratio ad alterum principalem finem dirigitur, nempe ad conseruationem animæ, ac durationem vitæ vsque ad tempus cuique viuenti à natura præscriptum. Ex his igitur talem nutritionis perfectam definitionem colligimus. Nutritio est aggeneratio partium materiæ in corpore viuente, ex alimento extrinsecus admoto, facta ab anima per calorem naturalem; vt materia, quæ effluxit, restaretur, & ipsum viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi à natura præscriptum.

*Accretio
nis definitio.*

*Nutritio
nis materia,
& efficiens.
Forma.*

Finis.

*Nutritio
nis definitio.*

J A C O B I
Z A B A R E L L Æ
P A T A V I N I,
L I B E R

D E S E N S V A G E N T E .

Propositio, ac partitio dicendorum.

Cap. I.

AGENS Aristoteles de mente humana in 3. lib. de Anima, eam sensui in eo simile esse dixit, quod ut sensus sentiendo patitur ab objecto sensibili, ita & mens intelligendo patitur ab objecto intelligibili, proinde ut se habet sensus ad sensibilia: ob id quum postea præter hunc intellectum patientem dixerit esse ad intellectum necessarium alterum intellectum agentem, iure multi dubitarunt, an præter sensum patientem detur alius sensus agens, qui sit illi necessarius ad sentiendum. Rem hanc ego consideratione dignam esse arbitratus, aliquid de ea scribere constitui, eo præferim, quod occasionem nobis data esse naturam sensus, quæ cognitu dignissima est, declarandis; etenim de actione sensus loqui non possumus, quin de passione quoque loquamur; quisquis autem intelligat quomodo sensus agat, & quomodo patiatur, is iam ipsius naturam perfecte cognoscit. Quoniam autem res hæc à Latinis tum antiquioribus, tum recentioribus maxime agitata, ac diffusissime disputata est, ut rædiorum legentibus fore hanc nostram disputationem oporteat, si omnia, quæ ab aliis de hac re dicuntur, in medium adducere, & perpendere statuamus; ideo strictius agere decrevimus, & eorum, quæ ab aliis dicuntur, pauca recensere, quæ præcipua esse, & ad veritatem intelligendam conferre videbuntur, reliqua vero, ut quæ apud eos legi possunt, missa facere: ita ut omnes intelligant, me non controuersandi, sed veritatis quantum per me fieri possit, declarandæ gratia hæc scribenda suscepisse. Ante omnia non est ignorandum, quæstionem hanc à Latinis propositam, & tractatam esse tanquam simplicem, sed postea alij complures animaduertunt eam habere duplicem sensum, & in duas esse diuidendam, ut reuera est: primum enim comparari potest objectum sensibile cum sensu,

A qui ab illo patitur, & quæri an objectum sensibile egeat alio externo simul agente, seu ipsum adiuuante ad speciem in organum sensus imprimendam, an solum objectum agat, & speciem imprimat: deinde vero facta speciei impressione quæri potest quodnam sit agens, à quo producitur operatio quam ut à sensu pro facultate, seu pro anima ipsa accepto distinguamus, liceat nobis sensationem appellare: cū enim aliud sit imprimere speciem, aliud sensationem, quæ cognitio quædam est, producere, nec dicendum sit objectum reale esse productiuum cognitionis in sensu, aliud aliquod esse necessesse est, quod impressa specie promat operationem. Igitur nos quoque nostram hanc disputationem in duas partes diuidemus: in vna considerabimus, an solum objectum speciem imprimat in organum, an præter ipsum requiratur aliquod aliud agens; deinde vero inquiremus, impressa specie, à quonam agente promatur operatio, & sensus producatur.

Argumenta ad probandum, quod præter objectum detur aliud agens, à quo species sensibilis producatur.

Cap. II.

QUOD ad priorem quæstionem attinet, videtur esse necessarium præter objectum sensibile, aliquod agens, à quo species sensibilis & in medio, & in organo sensus producatur: nam objectum sensibile est qualitas materialis, eius vero species est accides spiritale; at spiritale nobilius est materialis; ergo si objectum solum sine alio agente speciem produceret, ignobilius produceret effectum nobiliorem, & ageret supra proprias vires: quoniam igitur agens debet esse nobilius patiente; objectum autem materiale non est nobilius specie sua, quæ spiritualis est, sed ignobilius; non potest solum objectum producere speciem, sed necessesse est præter ipsum esse aliud agens nobilius, à quo species producatur. Confirmatur argumentum sumpto ab intellectu: Aristot. enim existimauit phantasma solum non esse aptum ad speciem intelligibilem in intellectu

lectu producendam, quia species intelligibilis phantasmate nobilior est, ideoque præter phantasma esse necessarium intellectum agentem, & phantasmate, & specie nobiliorem, proinde potentem in intellectu producere speciem intelligibilem; posuimus igitur sic argumentari: vt se habet obiectum intelligibile ad intellectum, ita obiectum sensibile ad sensum, vt ait Arist. in cont. 3. lib. 3. de Anima, atqui intelligibile ad speciem in intellectu producendam non sufficit sine ope alterius intellectus, qui vocatur agens; ergo neque obiectum sensibile ad producendam speciem sensibilem sufficiens est absque alio sensu agente; vt igitur datur intellectus agēs præter intellectum patientem, ita præter sensum patientem datur sensus agens. Præterea idem comprobatur testimonio Auerrois, qui in Comment. 60. lib. 2. de Anima hismet, quæ modo adduximus, argumentis vtens ostendit esse necessariam præter obiectum sensibile aliquam facultatem actiuam, à qua species spiritalis producatur, quam ab obiecto materiali produci non posse videatur: tollit etiam ibidem responsionem ad quam confugere aliquis poterat dicendo, rationem & causam spiritualitatis speciei non esse ipsum obiectum materiale, sed materiam recipientē, nempe medium, & organum, in quibus recipitur species, ita vt ex horum recipientium natura fiat, vt forma, quæ recipitur, spiritalis sit. Sed refellit hoc Auerroes dicens esse magis consonam rationi, vt natura effectus attribuetur agenti, quam patienti: agens enim agit per formam, & patientis patitur per materiam; quare spiritalitas speciei videtur potius obiecto agenti attribuenda, quam subiecto recipienti; nullius igitur roboris responsio est, & argumentum viget: quare concludit Auerroes, esse necessarium præter sensum patientem ponere facultatem agentem, sicuti necessarium fuit ponere intellectum agentem præter intellectum patientem: subiungit autem Aristotelem hoc dixisse de intellectu, sed tacuisse de sensu, quoniam occultum est in sensu, manifestum autem in intellectu.

*Suessani, & Buccafferrei opinio, & eius
Confutatio. Cap. III.*

Hæc multos coegerunt præter obiectum sensibile ponere aliud externum agens, à quo species & in medio, & in organo sensus producatur. Suessanus enim refert causam spiritualitatis harum specierum in Deum, tanquam in causam primam & remotam, quæ per medium obiectum materiale, tanquam per instrumentum, producat speciem sensibilem: inquit enim qualitatem sensibilem materialem posse duobus modis considerari, vno modo secundum se, altero modo vt instrumentum Dei: & secundum se summam non producere nisi aliam similem materialem, vt quum calor calorem efficit; vt autem

A est instrumentum Dei, producere effectum spiritalem, scilicet per virtutem primi agentis spiritalis, non per facultatem, seu naturam propriam: itaque concedere videtur Suessanus colorem spiritalem, qui est in medio, esse nobiliorem colore materiali, à quo producitur: ideo ad tollendam difficultatem illam quomodo effectus nobilior ab agente ignobiliore produci possit, ad Deum confugit, qui obiecto materiali tanquam instrumento vtatur ad producendam speciem spiritalem: ad propositam igitur questionem responderet dari aliud agens præter obiectum sensibile, sed non dari sensum agentem; illud enim Deus est, quem appellare sensum non licet. Hæc Suessani sententia recipienda non est; quoniam Deus est rerum omnium, quæ generantur, causa vniuersalis, nisi aliter secundum Aristot. quam vt mouens Cælum; ipsum autem Cælum in hæc inferiora non agit, nisi per motum, & per lumen; ostendere igitur Suessanus debuit, quomodo Cælum seu per motum, seu per lumen agat in obiecta omnium sensuum, & ad species spiritalis producendas iis tanquam instrumentis vtatur; sic enim probabilius dici posset Deum tanquam primam causam, à qua Cælum mouetur, vt obiecto materiali tãquam instrumento ad speciei spiritalis productionem: id tamen neque dicere, neque imaginari aliquis potest: sed Deus per cœlestia corpora motu & lumine agentia res omnes inferiores producit, & singulis proprias naturas tribuit, per quas edunt operationes proprias, & singulis conuenientes; quicquid ergo agunt qualitates sensibiles, id secundum proprias naturas agunt, neque illa operatio est Deo attribuenda, nisi vt causæ vniuersali à qua pendet obiectum sensibile secundum suum esse, à quo omnes eius operationes proueniunt: ideo recte Thomas dixit in questionibus disputatis de potentia Dei, quæ st. 5. artic. 1. agentia naturalia non esse causas formarum, quarum natura consistit in facto esse, sed solum esse causas productionis ipsarum; fieri enim prouenit ab agente particulari; proinde subtracto agente particulari res desinit fieri, at non desinit esse, si eius natura consistit non in fieri, sed in facto esse, propterea quod eius esse pendet à Deo, non ab agente particulari, quocirca subtracto Deo omnia ad nihil redigerentur; recte igitur Thomas pendentiam à Deo tribuit illis, quorum natura consistit in facto esse; quia cuiuslibet rei esse est per quandam Dei participationem, sicut etiam Arist. dixit in part. 100. lib. 1. de Cœlo, illis vero quæ consistunt in fieri, tribuit pendentiam ab agente particulari, quod non est causa rei vt fit, sed solum vt fiat. Quoniam igitur hæc de quibus loquimur, sensibilem speciem naturam habent constitutam in fieri non in facto esse, nam in perspicuo species coloris non est fixa tanquam iam facta, sed fit continue, rectius dicuntur ab obiecto reali pendere, quam à Deo: quod etiam signifi-

Confutatio.

Agēs naturale non est causa forma, sed productionis forma.

Species sensibiles habent esse in fieri, non in facto esse.

manifestissimo deprehendimus; subtracto enim subiecto materiali desinit eodem momento, & euanescit species, & imago eius tum in medio, tum in organo: quare probandum maxime videtur illud Thomæ dictum, & per ipsum ratio erroris Sueffani declarat. Non probo tamen aliud eiusdem Thomæ dictum in eodem loco, art. 8. nisi sano modo intelligatur: ibi enim dicit duas esse naturalium corporum actiones; vnam secundum propriam eorum naturam, quatenus corpora sunt; alteram vero, prout participant conditione aliqua superiorum agentium, & substantiarum à materia separatarum, cuiusmodi est productio specierum spiritualium in sensu, & in intellectu; hoc autem Thomæ dictum duos potest habere sensus; vnum vt intelligat ipsa obiecta sensibilia non secundum propriam naturam producere speciem spiritalem, sed per virtutem eis infusam à substantiis spiritualibus, ita vt illa operatio sit ipsis obiectis potius supra naturam, quam secundum naturam; qui sensus ad Sueffani sententiam accedere videtur, proinde reprobandum est. Alter vero est, vt intelligat res habere inter se aliquam similitudinem secundum aliquas conditiones, non ita tamen, vt quicquid in aliqua conditione alteri nobiliori simile est, id habere illam dicatur ab illo nobiliore, sed sit huiusmodi secundum propriam naturam: qui sensus admittendus est; & hunc significare videtur comparatio, quam ibidem Thomas facit, quando dicit in quibusdam animalibus brutis inspicere similitudinem quandam illius prudentiæ, quæ hominis propria est; nam si intelligeret illam brutorum prudentiam non eis competere secundum propriam naturam, sed vt ab humana natura cum illis communicatam, & illis quodammodo infusam, ita vt supergrediatur naturam illorum animalium, vana proorsus, & reiicienda sententia esset; quoniam illa prudentiæ similitudo insequitur propriam illorum brutorum naturam, neque homo potest illius prudentiæ causa, vel origo appellari: hoc igitur, quod ibi Thomas dicit, ea tantum ratione verum est, quatenus res omnes inuicem comparatæ habent in aliquo similitudinem inter se, ita vt species spiritualis obiectorum sensibilibus dicatur modo quodam similis substantiis spiritualibus, non tamen ab illis producatur, sed à propria sensibilibus obiectorum natura, quæ apta per se est ad talem speciem, & imaginem in medio & in sensu producendam. Adde quod illa cum substantiis spiritualibus similitudo parua admodum est, & proorsus æquiuoca, nil enim, quod eiusdem naturæ sit, potest diuini substantiis, & his materialibus idem competere: quare alia proorsus spiritualitas est in substantiis à materia abiunctis per essentiam, alia in his speciebus sensibilibus, quæ licet non à materia, in qua recipiuntur, sed à producente pendeant, tamen existere abique materia recipiente non possunt.

*Alia est
specierum
sensibilium
spiritualium,
& alia
substantiarum
immaterialium.*

Vnde etiam manifestius colligimus Sueffani errorem: quum enim non eadem sit horum specierum spiritualitas, quæ Dei, & substantiarum à materia abiunctarum, sed penitus æquiuoce dicta, vanum est ob hanc folius nominis similitudinem referre illam potius in Deum, vel in substantias separatas, quam in ipsorum obiectorum propriam naturam, à qua producuntur. Notare etiam in eius sententia repugnantiam aliquam possumus: nam si obiecti materialis naturam dicat esse à Deo productam talem, quæ speciem suam spiritalem in medio, & in organo sensus efficere possit, & hac tantum ratione causam eius esse Deum; sic concedit id, quod est verissimum, speciem à propria obiecti natura produci, sicuti res omnes seruata earum pendentia à Deo proprias edunt operationes singulis naturaliter conuenientes; hoc tamen ipse negat, dum dicit obiectum non secundum naturam suam producere speciem, sed quatenus est instrumentum Dei: si vero dicat productionem talium specierum ab obiectis fieri non per proprias ipsorum naturas, sed per diuinam virtutem, sic asserit Deum esse earum causam immediatam, quæ tamen ipsemet expresse negat vt absurdissimum; in hoc igitur pugnantia dicit, quia primum aperte notat Deum non esse harum specierum causam effectricem immediatam, sed remotam; deinde id declarans, & eius rationem referens in spiritualitatem Dei, tanquam in causam spiritualitatis harum specierum, illud idem, quod negauerat, affirmat; quum enim obiecti realis natura non sit spiritualis, necesse est vt illa specierum spiritualitas immediate proveniat à spiritualitate Dei: vtrumlibet igitur dicat, sibi met aduersatur. Non admodum diuersa ab hac sententia fuit opinio Buccaferrei, qui similiter dixit præter obiectum sensibile esse necessarium aliquod externum agens ad producendam speciem spiritalem, non esse tamen sensum agentem; sed neque esse Deum, quæ fuit Sueffani sententia, sed esse cælestes intelligentias, seu Cælum per virtutem intelligentiarum: aduersus quam sententiam illa eadem dicenda sunt, quæ contra Sueffanum diximus: quod si ad lumen Buccaferreus confugiat, quod à Cælo productum causa est visionis, hoc nihil est; ad solum enim visum hoc pertinet, non ad alios sensus: præterea non solum cæleste lumen causa est visionis, sed lumen etiam ignis, & aliorum lucidorum; quare per hoc non ostenditur, quomodo Cælum sit causa productionis omnium specierum sensibilibus. Facit autem Buccaferreus ibidem aduersus se obiectionem de intellectu agente: quemadmodum enim ad productionem specierum sensibilibus non requiritur sensus agens, sed sufficit obiectum sensibile cum virtute cælesti, ita etiam intellectio fieri poterit ex actione phantasmatum per virtutem cælestem; quare non opus erit intellectu agente. Dubium autem hoc non solum

Bucca-

Buccaferreo, ac Suesfano officit, sed & aliis omnibus: etiam illis, qui dicunt a solo obiecto sensibile speciem spiritalem produci absque vlla profusa ope alicuius externi agentis: nam etiam aduersus hos dubitari potest, cur intellectus indigeat externo agente præter obiectum, sensus vero non indigeat. Respondet ad hoc dubium Buccaferreus, competere intellectui propter suam dignitatem ut habeat in seipso non modo passiuum, sed etiam actiuum suæ operationis principium; sensum vero propter suam imperfectionem externo agente indigere præter obiectum sensibile: quod idem etiam à Suesfano dicitur in eadem sua disputatione de sensu agente. Sed isti hac sua responsione declarant se non intelligere quid sit apud Aristot. intellectus agens, & quodnam sit eius officium in nostra intellectione: quem eorum, & multorum errorem alio in loco opportunius declarabimus, simulque huius discriminis rationem afferemus, cur obiectum, à quo mouetur intellectus, & illud, à quo mouetur sensus, non similiter egeant auxilio externi agentis: hoc enim explicari perfecte non potest, nisi declaratis tum officis, tum conditionibus intellectus agentis, de quo alibi differemus.

Recentiorum opinio, & eius confutatio.
Cap. IV.

Nonnulli recentiores considerantes huiusce rei difficultatem in hoc esse constitutam, quomodo obiecta sensibilia, quum sint qualitates materiales, possint speciem producere spiritalem: neque eam aliter soluere valentes, non modo concedunt nullam obiectum sensibile posse suapte natura spiritaliter agere, sed etiam dicunt non esse necessariam speciem spiritalem, nisi in solo visu: ideo hanc sensuum distinctionem faciunt: visio fieri non potest, nisi per receptionem speciei spiritalis: ideo quum eam producere color materialis non possit, eget agente externo adiuuante, quod est lumen: quare spiritaliter agit non ex sua natura, sed ope luminis: in aliis vero quatuor sensibus non est necessaria ad sensationem species spiritalis, ideo eorum omnium obiecta materialiter tantum agunt, neque egent auxilio alicuius externi agentis: ideo isti sententiam Auerrois refellunt, qui in Commentar. 97. & 101. lib. 2. de anima aperte dicit omnia sensibilia spiritaliter agere; ipsi vero dicunt solum obiectum visus agere spiritaliter, idque non per naturam suam, sed beneficio luminis, cætera vero omnia materialiter solum: idque in iis omnibus singillatim ostendunt: nam in tactu manifestum est tactiles qualitates non facere sensationem, nisi per corporum materialem contactum; quare ex necessitate agunt materialiter; corpus enim calidum non potest esse contiguum corpori frigido, quin materialiter calefaciat: idco corpus illud frigidum, si vi sentiendi præditum

fit, illico sentit, & cognoscit calorem per illam ipsam actionem materialem, qua realem calorem recipit à calido agente: sic etiam gustabile non sentitur, nisi in contactu linguæ ponatur; ideo per illum contactum agit materialiter, & afficit linguam sapore materiali, non speciei aliqua spiritali. Sonus quoque est realis motus partium aeris, ut eo argumento ostenditur, quod flante vento vehementi feruntur ad aures nostras soni, quos non flante vento non sentiremus, & è contrario si ventus sit aduersus, repellit à nobis sonos, & prohibet ne ad aures nostras deferentur, proinde facit ne audiantur: sic etiam odores feruntur à ventis ab vna aeris parte ad aliam; quo fit, ut modo magis, modo minus, modo etiam nequaquam sentiantur: quod quidem non contingeret, si odores essent species spiritales; nam species colorum, quum sint spiritalis, non pelluntur à ventis; quare si odores quoque essent spiritalis, nullam à ventis agitationem paterentur; sunt igitur qualitates reales. imo sunt vapores corporei à corporibus odorabilibus exhalati, & ad olfactum nostrum delati; quod patet in suffumigiis, quia nisi eis apponatur ignis, qui vapores ex illis educat, non mouent olfactum. Sed quoniam hæc sententia videbatur aduersari Aristoteli, qui aperte dixit sensibile positum supra sensum nullam facere sensationem, cuius ipsi contrarium asserunt: respondent, non ob id sententiam illam Aristot. labefactari, quoniam Aristot. ibi nomine obiecti sensibiles non intellexit vapores eductos, sed corpus illud, è quo educuntur; quia si vapores ad organum sensus deferantur, sensio ex facili, at si corpus ipsum, à quo vapores exhalantur, ponatur in contactu organi, nulla fit sensio. Hæc sententia mihi probari nunquam potuit, quia & rationi, & Aristot. aduersatur: quod rationi aduersetur, facile intelligemus, si cognouerimus, quomodo fiat actio materialis; hoc igitur declarem in tactilibus qualitatibus, quæ maxime omnium materiales esse, & materialiter agere videntur, id enim in aliis omnibus intelligendum erit. Calorem agere materialiter nil aliud est, quam calefacere; calefacere autem nil aliud est, quam in patiente generare aliud numero calorem, & ipsum educere de potestate ad actum; non enim credendum est ignem agentem in lignum tribuere illi suummet calorem eundem numero, sed alium similem generare per educationem de potestate ad actum, hoc certe in philosophia ita clarum est, ut à nullo negari debeat; hoc igitur constituto sic argumentemur: si calor in sensum tactus agit solum materialiter; ergo alium numero calorem in organo tactus producit, non semetipsum eundem numero, siquidem non potest accidens materiale migrare de subiecto in subiectum; ergo sensus tactus non sentit illud calidum, quod tanquam obiectum agit in ipsum, sed alium numero distinctum: quod quidem

*Obiectio
illorum
contra se.*

Solutio.

*Opinio
nis con-
fuitur.*

*Quid sit
agere
materia-
liter.*

*Quod o-
mnia sen-
sibilia in
sensum
agunt spi-
ritualiter.*

omnino falsum est; quia sensus quilibet sentire dicitur illud idem numero obiectū, à quo patitur, nō aliud simile; consequentia autem manifesta est, quia sensus illud idem iudicat, & sentit, quod recipit; ergo si recipit alium numero calorem, alium numero iudicat. Imo secundū eam sententiam sequeretur non iudicari, aut sentiri ynquam illumet caloris gradum, qui reuera in obiecto est: quod ita declaro: si ferrum frigidum conicitur in ignem, & inde paulo post extrahatur, certe aut nihil, aut parum caloris ab igni recipit, quia restitit per frigus proprium: sic igitur etiam manus hominis, quæ in hyeme sit valde frigida, tangens ignē non sentit calorem ignis, sed multo minorem calore ignis, quia parum caloris materialis eo breui tēpore recipiet, quam ipsa frigore suo resistat: hoc tamē falsum esse experientia declarat; nam manus illa parum quidē caloris materialis in illo paruo tēpore recipit, sed tamen sentit, & iudicat maximum ignis calorem, & eo maiorem iudicat, quo maior est excessus, atq; distantia caloris ignis à frigore proprio, si verum est id, quod Aristot. dixit, tactum sentire, & iudicare tactillum qualitatum excessus; patet igitur alium esse calorem materialem, qui tunc imprimitur ab obiecto, alium esse calorem spiritalem, qui similiter imprimitur ab eodē, & cognoscitur subito, quum hic cognoscatur maximus, ille vero debilis recipiatur & huius discriminis ratio est; quia actio, seu alteratio materialis, quum sit verus motus, & alteratio corruptiua, nō fit subito, sed in tēpore, propter resistantiam, vt diximus, contrarie qualitatis; at sensio eiusdem qualitatis fit subito, & sine aliqua mora, quia est alteratio perfectiua, sicut Arist. dixit, proinde fit per actionem spiritalem, & per impressionem speciei spiritalis, cui nihil est contrarium, quod illi resistat, & ab ea pellatur. Præterea sumitur argumentum validum à sensu communi, quantitas enim est sensibile commune, & sentitur per se, & imprimi speciem suam in organo (hoc. n. est per se sentire) vel igitur materialiter agit, vel spiritualiter: si materialiter, ergo est actiua, & ita quantitas similem quantitatem producit, quod est manifeste falsum, & ab omnibus negatum; agit ergo spiritaliter; quare integra manet difficultas, quam illi soluere nequieui, quomodo, quū sit accidēs materiale, possit speciem spiritalem producere sine ope externi agentis; non enim dici potest illud esse lumen, quia, vt quātitas tactu sentiatur, non requiritur lumen. Similiter à multis sensibus propriis, quæ materialiter actiua non sunt, argumentari possumus; nam durū, & molle, sunt sensilia per se sensa tactus, ergo si materialiter agere dicantur, durum imprimi in carne duritiem realem, quod tamen verum non est; caro enim nullam realem duritiem recipit, neq; durum est aptum indurare, coguntur igitur confiteri durum agere spiritaliter: hoc igitur

A si in his manifestum est, nō est negandū in aliis, nam sēpores quoq; non sunt actiui materialiter, ideo eorum actio in linguam non potest esse nisi spiritalis; quare hoc idem dicendum est etiam de quatuor primis qualitatibus, quæ sunt actiue materialiter, quum enim eadem esse debeat ratio sentionis in omnib. in iis præsertim, quæ eodem sensu sentiuntur, necesse est vt hæ quoq; præter actionem materialem producant etiam speciem spiritalem. Hæc fuit Aristot. sententia in contex. 121. libr. 2. de Anima, dicentis sensum esse susceptiuum formarum sine materia; hoc enim fieri alio modo non potest, nisi recipiendo spiritaliter, quia forma materialis non potest separari à materia, neq; accidens materiale à subiecto; quare sensus formam materialem, quæ est in obiecto sensili, recipere eandem numero absque eius materia nullo modo potest; at spiritaliter potest, quia recipit eius imaginem, quæ illam repræsentat, proinde dicitur illam eandem recipere per repræsentationem: ideo locū illum optime declarans Auerroes inquit, si sensus recipit formas sensiles cum materia, sequeretur sensilia habere idem esse in anima, atq; extra animam, vtrobique enim haberent esse materiale, quod tamen falsum est, quia (inquit) in anima sunt intentionaliter, extra animam vero materialiter. Hoc idem significauit Arist. in contex. 37. lib. 3. de Anima, quando dixit, animam esse quodammodo res omnes: quia res omnes vel sensiles sunt, vel intellectuales, anima vero per sensum est quodammodo res omnes sensiles, per intellectum vero est res cōs intellectuales: sensus autem fit res omnes sensiles, dum eas spiritaliter apprehendit, certum enim est ipsum non fieri ipsamet sensilia materialiter accepta, quemadmodum neque intellectus fit ipsamet intellectilia realia, sed recipit illa spiritaliter, hoc est, species à quibus illa repræsentantur, & ita fieri omnia dicitur. Hanc sententiam tuetur efficaciter Auerroes in Comment. 97. & 101. lib. 2. de Anima, vbi de odore ita argumentatur: si odor esset vapor corporeus, non posset in loco remotissimo sentiri, vt sentiuntur à vulturibus cadauerum remotissimorum odores; etenim fieri non potest, vt tanta vaporis quantitas ab illis corporibus exhalaret, quæ ad omnes partes totum aerem impleat per decem, & viginti, & plura millia passuum: quare non est quidem negandum id, quod illi dicunt, vaporem aliquem à corporibus odorabilibus exhalari; sed neque negari potest odores agere spiritaliter, vt omnia que considerauimus, argumenta demonstrant. Illud quoque de Arist. sententia magnam fidem facit, quod ipse dixit sensibile positum supra sensum non facere sentionem: quia nulla est huius dicti alia ratio potest, nisi hæc vna, quod inter obiectum materiale, & organū necesse est speciem spiritalē intercedere in medio; hoc enim negato, nullam afferre rationem.

tionem aduersarii possunt, cur sensili supra sensum posito non fiat sensus: quod enim illi de vapore à corporibus exhalato dicunt, vanum est; quia vaporis consideratio ad solum olfactus sensum pertinet, quum ipsi aliquid omnibus sensibus commune ad interpretanda Arist. verba adducere debuissent, nam in aliis non per vapores exhalatos sensationem fieri certum est; sed arbitrium quoque est hoc ipsorum dictum, & omnino carens ratione: quum enim odor habeat idem esse in tenui corpore vaporis exhalati, quod habet in illo, à quo exhalatur, in vitroque enim habet esse materiale, necesse est vt eadem sit vtriusque ratio ad organum sensus, & vt non minus illud corpus, à quo vapor exit, quam vapor ipse, mutare sensum olfactus per suum realem odorem aptus sit.

Vera opinio & eius declaratio.

Cap. V.

His reiectis opinionibus, ego accipiendam puto Alberti sententiam, quam & alii plures sequuti sunt: inquit Albertus qualitates sensiles talem habere naturam, vt multiplicent in medio speciem suam spiritalem, proinde vanum esse querere aliam externam agens, quum ad speciem producendam ipsæ suapte natura sufficiant: huiusce autem rei rationem reddens Albertus dicit, omnem formam esse multiplicatiam sui ipsius vel realiter, vel spiritualiter: quatuor enim primæ qualitates vtroque modo agunt vt calor tum calorem realem in alia materia producit, tum etiam speciem spiritalem in medio; & in organo sensus tactus: reliquæ vero omnes sensiles qualitates, & accidentia omnia sensilia per se, quum vim non habeant agendi realiter, saltem agunt spiritualiter; vt quantitas, licet non sit actiua actione reali; hoc est, productiua alterius similis quantitatis, spirituali tamen actiua est; quum enim sit de numero sensilium per se, speciem suam producit, quod non est aliam quantitatem producere, sed sui ipsius imaginem, quæ ipsammet repræsentat: sic dicendum est de omnibus sensilibus per se tum propriis tum communibus. Duplicem hanc actionem distinguens Albertus dicit aliud esse producere formam in materia, aliud esse producere formam tantum: etenim producere formam in materia est materialiter agere, & producere alteram similem formam materiale; forma enim materialis à materia; in qua recipitur, pendet in esse, & in conseruari, non ab agente, nisi solum in fieri; & tali actione non sunt actiua alia accidentia, quam solæ quatuor primæ qualitates, quæ ob id actiua appellari solent: producere aut formam tantum non formam in materia, est spiritalem speciem producere; quia licet species sit in aliqua subiecta materia, ab ea tamen non pendet in esse, & in conseruari, sed ab agente, à quo produciuntur.

A Quemadmodum igitur vana esset quæstio cur caloralium calorem materialē producat, quum nulla huius productionis sit alia ratio, quam ipsamet caloris natura, quæ apta est ad alium calorem in alio generandum; ita etiam vanum est querere cur sensiles qualitates in medio, & in organo speciem suam producant; etenim suapte natura sunt aptæ ad speciem suam multiplicandam: quum enim multo maior sit agere realiter, & producere aliud simile materiale, quod est maioris entitatis, quam producere speciem suam spiritalem, quæ minoris est entitatis; siquidem videmus qualitates, quæ materialiter agunt, agere etiam spiritualiter, multas autem agere spiritualiter, quæ realiter agere nequeunt; si non miramur, quomodo aliqua realiter agant, cur mirandum est aliquas agere spiritualiter: num autem omnes penitus formæ tam substantiales, quam accidentales eiusmodi sint, vt spiritualiter agant, & seipsas multiplicent; quod videtur asserere Albertus, & alii, qui eius sententiam sequuntur alienum est à præfati consideratione: satis enim nobis est, si eiusmodi esse dicantur illa omnia accidentia, quæ per se sensilia sunt; siquidem nil aliud est sentiri per se, quam speciem suam in sensu producere: de reliquis vero accidentibus, ac de formis substantialibus, quæ non per se sentiuntur, hoc est, non per speciem propriam, sed per alienam, certum est nullam ab his speciem sensilem produci; quum enim nihil sit frustra in natura, nulla est ponenda species sensilis, quæ nullo sensu sentiat: quæri solum de his posset, an speciem intelligibilem in intellectu producant, quæ omnia entia sint intelligibilia; quamuis enim non per propriam speciem moueant sensum, moueant tamen vt inuoluta speciei alienæ; quia visus non solum videt colorem, sed rem totam coloratam; licet solum per speciem coloris, & aliorum, quæ per se sensilia sunt; ideo species hæc ad phantasmam delata mouet intellectum, & imprimit in eo species intelligibiles etiam earum rerum, quæ nullam speciem sensilem produxerunt in sensu; nam intellectus agens lumine collustratis rerum sensilium phantasmatis apparent intellectui nostro etiam illa, quæ non per propriam speciem, sed commissa, & inuoluta speciei rei per se sensilis mouerunt sensum: sed de hoc disputare ad nos in præsentia non attinet; quum enim de eo tantum sit nobis proposita disputatio, an sensiles qualitates ad producendam speciem spiritalem egeant aliquo externo agente, satis est si has solas considerando dicamus cum Alberto eas nullum aliud externum agens postulare, sed suapte natura speciem producere, quia sunt multiplicatiuæ sui, & actiua spiritualiter. Dubitari tamen de coloribus potest, qui egent lumine ad speciem in medio, & in organo producendam; quare non sunt per se motui, proinde nec productiui speciei, sed egent agente externo. Ad hoc respon-

Maius est agere realiter quam spiritualiter.

Dubium de colore.

Responsio Alberti. det Albertus, lumen non requirit ad calorem, sed ad medium solum illuminandum, proinde colorem esse suapte natura aptum ad producendam speciem suam in perspicuo, lumen vero non esse necessarium ad auxiliandum colori agenti, sed ad præparandum perspicuum recipiēs, color enim ut agat, non indiget alio; sed quia agens non agit, nisi patiens sit aptum ad recipiendum, requiritur lumen propter medium recipiens, non propter colorem agentem. Sed hæc Alberti responsio difficultate non caret: nam Aristotel. in context. 18. libr. 3. de Anima loquens de intellectu agente inquit, eius officium esse facere ex potentia intelligibilibus actu intelligibilia, quemadmodum lumen de coloribus potestate facit actu colores; non potest autem Aristotel. considerare colores secundum se prout colores sunt, quia etiam in tenebris sunt colores, sed solum prout sunt visibiles, & motui perspicui; afferit ergo colores fieri actu motuos à lumine, quum per se non sint motui, nisi potestate; igitur ad colores, ut agant in perspicuum, inquit Aristot. esse necessarium lumen: sumitur etiā ex eodem loco visum & intellectum nõ differre in requirendo. externum agens ad speciem ab obiecto producendam, proinde ita obiectum visus indigere externo agente, ut obiectum intellectus ad speciei productionem eget intellectu agente; ideo non parua est inter philosophos disceptatio de eo quod Albertus tanquam notum assumit, an lumen requiratur ad colorem solum; an ad solum medium, an ad utrumque; illuminandum: qua de re non est, quod in præsentia disputemus, ideo eam integram ad librum de visu remittimus, ubi eam diligentius considerabimus, atque explicare nitentur. Ad propositum autem dubium fat est si in præsentia dicamus, cõcessã luminis actione ad speciem sensibilem producendam, non ob id dari sensum agentem in productione speciei, sicuti datur intellectus agens in productione speciei intelligibilis; magnum igitur est sensus, & intellectus discrimen: datur enim intellectus agens distinctus ab intellectu patiente; at non datur sensus agens à sensu patiente distinctus, siquidem lumen non est sensus, imo agit ut obiectum sensibile, non ut sensus: & quamvis intellectus quoque agens agat potius ut obiectum intelligibile, quam ut intellectus, sicut alio in loco declarabimus; is tamen non potest esse nisi aiter intellectus, quia non potest eo munere fungi, nisi sit per se intelligibilis, omne autem per se intelligibile est etiã intellectus: at lumen est quidem per se sensibile, & in visione fungitur officio obiecti sensibilis; inde tam enim non inrentur, quod sit alter sensus, qui datur agens; neque quod præter obiectum visum, detur aliud agens, siquidem lumen in visione non alia ratione interuenit, quam ut obiectum; sed hoc in libro de visu diligentius declarabitur. Est etiã hac in re summa annotatiõne dignum.

*Refuta-
tio.*

*Responsio
melior.*

accidens spiritale productum in medio tum idẽ numero dici posse cum accidente materiali, à quo producitur, tum diuersum ab illo: color enim in perspicuo, si secundum se consideretur, differt numero à colore materiali, & fortasse etiam specie, quum sit spiritalis, ille vero materialis; sed quatenus imago illius est, & illum representat, est idem numero cum illo, ita ut oculus colorem spiritalem recipiens dicatur videre illummet realem colorem, qui per illam speciem representatur: sic conceptus lapidis in mente partim est idem cum lapide reali, partim non idem; nam si formaliter, & secundum suam naturam consideretur, differt ab eo & numero, & specie, & genere, nam lapis realis est in categoria substantiæ, at conceptus lapidis est qualitas in animo; quatenus autem est imago, quæ ipsum representat, est idem cum illo, & intellectus per illum conceptum dicitur intelligere lapidem realem, qui ab illo conceptu representatur: quare omne dubium hac in re tollitur, si Latinorum more loquentes hac distinctione utamur, formaliter, & representatiue; idem enim est per representationem, at non idem formaliter. Hinc colligimus differre inter se formam spiritalem, & formam realem, prout ad formam producentem referuntur; nam forma realis producta ab alia reali simili, ut calor à calore, non est eius representatiua, sed penitus differt numero ab illa: ob id antea contra recentiores argumentando dicebamus; quod si tangibile in sensum ageret materialiter solum, tactus non diceretur sentire illud ipsum obiectum tangibile, à quo pati dicitur, idque insolubile contra eos argumentum fuit, forma vero spiritalis differt modo aliquo à forma reali producente, sed modo etiam aliquo est idem, quod illa, quatenus eandemmet numero representat.

Contrariorum omnium argumentorum solutio. Cap. VI.

Veritate declarata, superest ut omnia, quæ prius tacta sunt, dubia, & argumenta, quæ illi officere videbantur, soluamus. primo loco soluendum est id, quod huius disputationis occasum fuisse videtur: obiectum est qualitas materialis, ergo speciem spiritalem producere non potest, quia spiritale est nobilius, ac perfectius materiali, nihil autem agit supra suarum virium gradum. Ad hoc ego puto negandam esse consequentiam, & ad probationem negandam esse speciem esse obiecto nobiliorem, in hoc enim consistisse puto multorum errorẽ, qui omne spiritale omni materiali nobilius esse existimarunt, quod tamen non est vniuersè verum; in substantiis quidem verum est, quia substantiæ spiritales materialibus nobiliores sunt, & materiales non sunt causæ spiritalium, imo potius spiritales sunt causæ materialium, ideo nulla in iis

oritur difficultas; at in accidentibus spiritale ad materiale refertur, vt effectus ad causam producentē, & est minoris entitatis, quam illud, ideo & imperfectius, deficit n. ab integritate perfectionis illius, & à natura eius specificā; lux enim Solis nobilior est lumine ab ea producto in aere, quod est imago lucis, & accidens spiritale: sic species coloris, quæ recipitur in perspicuo, ignobiliore est colore ipso reali, & minoris entitatis; quam obrem color realis eam producens non agit supra vires, sed infra vires, quia producit quoddam deterius & ignobilius se, quod vel eiusdem essentia dicendū est, cū defectu tamen, & casu ab illius naturæ perfectione, & ita ab illo productū tanquam ab agente vniuoco, vel si dicere velimus esse diuersæ naturæ; vt etiam dicere possumus, producitur à calore reali, tanquā ab agente æquiuoco, agens aut æquiuocū solet suo effectu esse nobilior; reuera enim potest modo aliquo vniuoco, modo etiam aliquo æquiuocum agens appellari, & utroque modo est nobilior specie spiritali ab eo producta. Alterum fuit adductum argumentum à simili: vt se habet obiectum intelligibile ad intellectū, ita obiectum sensibile ad sensum; at phantasma, quod est obiectum intellectus, nō potest mouere intellectum sine ope intellectus agentis; ergo neq; obiectum sensibile potest mouere sensum sine ope alicuius externi agentis. Ad hoc neganda est similitudo: id enim quod dicunt, vt se habet intelligibile ad intellectum, ita sensibile ad sensum, verum quidem est, at non secundum omnia, ideo non licet inferre easdem prorsus condiciones requiri ad sensibile vt moueat sensum, & ad intelligibile vt moueat intellectum; intelligibile quidē requirit auxilium agentis, qui alter intellectus est, at sensibile non eget externo agente tanquam altero sensu, qui dicatur agens: ideo si de obiecto visus concedamus quod egeat lumine, non tamen eget illo tanquam sensu agente, sed tanquam perfectione constitutrice obiecti, sicuti alio in loco declarabimus: aliorum vero sensuum obiecta omni prorsus dubio carent, etenim nullo alio egent, sed per se sola species spiritales produciunt. Ratio autem discriminis sensus, & intellectus est in hoc potissimum constituta, quod obiectum, à quo mouetur intellectus, est phantasma singulare, & sensibile, quod vt moueat intellectum, transferri oportet de gradu inferiore in gradum excellentiorem, de gradu sensibili ad gradum intellectilem; ideo quum nō sit aptum ad id propriis viribus præstandum, eget aliquo per se intelligibili, à quo reddatur actus intelligibile: at obiectū sensus non eget vlla traductione de gradu in gradum, sed iam per se est sensibile, & vt tale est motuum sensus; in obiecto autem visus requiritur lumen, non ad ipsum traducendum de gradu in gradum, quum debeat seruari gradū sensibilem, neq; ad altiore sit euehendum: sed ob aliam rationem, quæ in libro de visu con-

siderabitur. Ad verba autem Auerois dicendum puto cum aliis multis; Aueroem ibi non asseruerant, sed sub dubio loqui; id enim dicit tanquam difficultatem tangens, & difficultatis causam; & eam insolutam dimittit: quod si putasset esse reuera necessarium in sensu aliquo agens, vt in intellectu, certe alio saltem in loco id declarasset, & quodnā sit docuisset; de hoc tamen nullo alio in loco aliquid amplius dixit; quare eius ipse opinionis non fuit. Ad argumenta recentiorum probantium obiecta quatuor sensuum materialiter tantum agere, non est difficile respondere: quod enim de tangibilibus, ac de gustabilibus dicunt, ea non agere, nisi carnem, & linguam tangant, id nihil est, quia secundum Aristot. neq; caro est instrumentum tactus, neq; lingua gustatus, sed vtraque est mediū deferens obiectum ad organum, quod intimius est; quare nihil nobis officit iste coradus: quum certum sit etiam calorē tangere necessario mediū perspicuum, si debeat in ipsum, & in organum agere: concedimus etiam quatuor primas tactiles qualitates materialiter agere in carnem, & imprimere reales similes qualitates, quis enim hoc inficietur? at non ob id fit vt spiritaliter non agant, dicimus enim eas & materialiter & spiritaliter agere; non enim facerent sensio-nem, si materialiter tantum, non spiritaliter agerent, nam hoc esse necessarium iam demonstrauimus: ideo etiam de saporibus dicimus, nil nobis officere quod materialiter agāt, & imprimant in lingua saporem realem; hoc enim etiam dubium est, nos tamen in presentia condonamus, quia per hoc non fiat, quin agant et spiritaliter, & ita faciant sensio-nem. Illud vero, quod de sonis, ac de odoribus dicunt, aliqua conuideratione dignū est, nam si concedamus, sonū esse realem motum, & odorem esse vaporem corporeum, dicendum erit, esse necessarium concedere etiā spiritales, per quos sensio fiat, seu in medio, seu saltem organo sensus receptos, neq; videtur negari posse odoratum fieri etiam sine alicuius vaporis exhalatione, multa enim faciunt odorem per longum aeris spatium, quæ tantam vaporis copiam emittere nullo modo possent. Sed dicere etiam possumus, imo debemus, species has spiritales, quæ à sensilibus produciuntur, non ea ratione dici spiritales, quod non sint res aliquæ, sic enim essent nihil; sed res quædam sunt, licet tenuis entitatis, & imagines, quibus alix res representantur; ideo gradus habent, & aliquæ magis, aliquæ minus ad materialem naturam accedunt, proinde magis, vel minus pendunt à materia, in qua recipiuntur: ideo concedere possumus aliquas esse, quæ ad motum aeris modo aliquo commouentur, & alias magis, alias minus: sonus igitur, qui ad aures defertur, videtur tum spiritale quoddam, tum materiale esse, non est enim talis motus aeris, qualis fit flantibus ventis, vel quando ab aliquo

Ad sensum.

Ad materiam. re-
centiorum.
De tactu.
De sapore.

De sono
& odore.

Dantur
gradus
accidentium
non spiritalium.
& aliqua magis, aliqua minus ad naturam materialem accedunt.

pellitur aer, non fluit enim aer in sono, sed solum tremere videtur non mutato loco, atque is tremor est imago representativa illius motus, qui est vere fluxus aeris, & ex corporum mutuo motu primum factus est: ille namque est vere realis motus; ille vero, qui ad aures deferretur, videtur aliquantum ad spiritalem naturam accedere, quia sine aeris fluxu partes ipsius ordinatim tremunt, dum vna alteri suum tremorem communicat: sed ordo temporis aliquid denotat materialis naturæ, quia non eodem tempore, quo fit, ad aures peruenit, sed aliquanto posterius, idque necessarium est (vt ait Aristot.) quia medium est quantum, atque diuiduum: signum autem spiritualitatis in sono est, quod non penitus ad aures agitationem mouetur, nam feruntur soni ad aures etiam contra venti fluxum, & sentiuntur, licet debilius: credendum autem est speciem adhuc spiritalem fieri in aere illo congenito, qui auribus inclusus organum auditus esse existimatur. Idem de odore dicendum est: medium enim quoddam est inter perfecte materiale, & perfecte spiritale, quod nullo modo pendet à materia; pendet enim modo aliquo à subiecta materia, quia modo aliquo sequitur subiecti aeris motum. Igitur non idem est spiritualitatis gradus in omnibus speciebus sensibilibus, sed in aliqua maior, in aliqua vero minor; maxime quidem spiritualis est species coloris, quum à nullo aeris motu, & ne à vehementissimo quidem vento moueri possit; reliquæ vero aliorum sensibilibus species videntur esse mediæ inter materiale, & spiritale, aliquid enim habent materialis naturæ, sed cum defectu quodam, & casu à natura specifica, à qua producuntur, propter quem defectum, atque (vt ita dicam) entitatis imminutionem spiritualis dicuntur, atque etiam quia sunt imagines representantes obiectum perfecte materiale: hoc autem non absque ratione fit; nam si potest accidens materiale producere accidens tum spiritale, tum perfecte materiale, potest etiam producere medium inter vtrumque, & tum maiorem, tum minorem facere spiritualitatem; quia si potest extrema producere, rationi consonum est vt possit etiam media. De spiritualium igitur specierum productione, quæ proposito quaestionis prior pars fuit, hæc dicta sint.

De sentiendi actu, à quonam agente producatur, varia aliorum sententia.

Cap. VII.

SEquitur altera huius nostræ disputationis pars, à quonam agente producatur sensio: quum enim aliud sit speciem producere, aliud sit facere sensationem, quia in aere est species coloris ab obiecto producta, non tamen ibi est sensio; ideo postquam considerauimus, à quonam agente species producatur, considerandum etiam est, à quonam producatur sensio: quoniam

A enim operatio quedam est, aliquod esse agens oportet à quo producatur; idque necesse est esse duorum alterum, aut sensum ipsum, si sensum habere vim actiuam fateamur, aut obiectum, si negemus sensum agere, aut etiam simul vtrumque: ideo variæ hæc de re sententiæ ortæ sunt, quas multi diffusissime examinant, vt Io. Gandauensis in lib. 2, de Anima, & Genua, & alij recentiores copulantes; ideo quum totam hanc disputationem omnes legere in aliorum scriptis possint, ego sicuti, & paucis verbis quid alii sentiant referam, vt ex eorum disputatione intelligatur in quonam liuiscere difficultas constituta sit, deinde in veritate declaratione diligentius immorabor. Prima est Thomæ opinio, qui in lib. 2. de Anima, contex. 149. & aliis in locis omnino negauit esse in sensu aliquam vim actiuam. & dixit sensum sola vi passiuam esse præditum, vt videtur vbique asserere Aristot. qui semper dicit sentire esse pati, & operationem sensus consistere in patiendo, & nunquam tribuit sensui vim actiuam; vnde colligitur agens producentem sensationem esse solum obiectum per speciem mediam ab eo productam. Vtitur autem Thomas argumento tali: ratio, quæ mouit Arist. ad ponendum intellectum agentem præter obiectum intelligibile, fuit, quoniam agens debet esse actu, ad obiectum intellectus, quod est phantasma, non est actu intelligibile, ideo indiguit intellectu agente, à quo transferretur de gradu in gradum, de intelligibili potestate ad intelligibile actu; nã si phantasma esset per se intelligibile actu, non posuisset Aristot. intellectum agentem; atqui obiectum sensibile, quod extranimam est, est per se actu sensibile, ergo superuacaneus est sensus agens; quum solum obiectum sufficiat ad mouendam sensum, & producendam sensationem. Præterea idem agens, quod pro aliqua forma dispositiones in patientem inducit, dicitur etiam illam formam producere; at obiectum producit speciem in organo tanquam dispositionem necessariam pro sensatione, quam necessario consequitur sensio; ergo etiam sensationem producit: vel formetur idem argumentum sic: agens dans formam, dat omnia consequentia formam, vt habemus in contex. 32. octauo Physic. & in 22. & 23; lib. 4, de Cælo; at obiectum sensibile producit in organo speciem, quam ex necessitate consequitur sensio; ergo etiam sensationem producit. Ioannes autem Gandauensis contrariam opinionem sequens est, & dixit sensationem non ab obiecto produci, sed à solo sensu, ob id in singulo sensu duas distinctas facultates posuit, vnã agentem, & alteram patientem, ita vt detur virtus patientis, & alter visus agens in eodem animali, & ille recipiat solum, hic vero solum agat, & sensationem producat, sic etiam in aliis sensibus; quare secundum ipsum quinq; sunt sensus actiui, & alii quinq; passiuui, & sicuti agens producat speciem in sensum est obiectum

Medium datur inter materiale & spiritale.

Op. Thu.

Pri. arg. 11m.

Secu. argu. tum.

Opinia Io. Gandauen.

obiectum

obiectum, ita recepta specie id, quod sensationem A
 producit, est sensus agens. Tertiam sententiam
 defendisse videtur Scotus in 1. Sentent. distinct.
 3. quæst. 7. quod sensus à duobus simul agentibus
 producatur, nempe à potentia actiua, sensus
 tanquam ab agente primario, & ab obiecto
 tanquam secundario, & minus præcipuo rita vt
 neutrum sine altero sit totale agens sensationem
 producens, sed vtrunq; simul, & vtrunq; pro-
 priam operam præstet in producenda sensatione;
 hoc autem quomodo intelligat, atque declaret B
 Scotus, & quibus argumentis tum hanc sententiam
 probet, tum plures alias reprobet, in præ-
 dicta eius proluxa quaestione legi potest; nolo e-
 nim prolixam illam disputationem in medium
 adducere, sed satis habui sententiam Scoti bre-
 uiter tetigisse.

*Omnium dictarum Opinionum con-
 futatio. Cap. VIII.*

SED hæc omnes sententiæ magnis difficultati-
 bus vrgentur. Primum quidem aduersus o-
 pinionem Thomæ est argumentum Ioan. Gan-
 dauensis efficacissimum, quod apud eum lege-
 re possumus longo sermone expositum; nititur
 enim quatuor fundamentis, vt ibi videtur est:
 sed eius argumenti vis breuiter collecta in hoc
 consistit, quod sequeretur, obiectum exter-
 num, vel saltem speciem, quæ ipsum repræsen-
 tat, esse nobiliorem sensu; cuius consequentis
 falsitas satis manifesta est, quia sensus est forma
 substantialis cognoscens, & valde nobilis; ob-
 iectum vero & eius species est accidens ignobi-
 le, quod non est dicendum esse nobilius sensu;
 consequentia vero sic probatur: illud est perfe-
 ctius altero, cuius perfectissima operatio est no-
 bilius perfectissima operatione alterius, nam o-
 peratio indicat essentiam, atqui perfectissima o-
 peratio sensus apud Thomam est pati, & recipere
 sensationem, ipse namq; nullam in eo concedit
 vim actiuam; perfectissima vero operatio obiecti,
 seu speciei est agere, & producere sensationem,
 nobilius autem est agere, quam pati; igitur ob-
 iectum erit nobilius sensu: nititur tamen Tho-
 mas hoc argumentum soluere in libro 2. de A-
 nima loco prædicto, & inquit nil aliud per hoc
 ostendi, nisi obiectum esse sensu nobilius secun-
 dum quid; nam quatenus obiectum est actu ta-
 le, sensus vero est talis potestate, eatenus ob-
 iectum nobilius est, quoniam actus est potestate
 nobilior, per hoc tamen non stat, quin substan-
 tia sensus, quæ anima est, sit absolute nobilior
 obiecto, siquidem frequenter contingit vt ali-
 quid sit absolute nobilius aliquo, sit tamē igno-
 bilius secundum aliquam conditionem. Sed re-
 uera argumentum per hoc non soluitur; quia in ar-
 gumēto sumitur non solū operatio aliqua, qua-
 liscunq; ea sit, sed operatio perfectissima, & ma-
 xime præcipua: quoniam igitur præcipua opera-

tio sensus est sentire, & ad hanc à natura dirigi-
 tur sensus, & eam edit patiēdo, obiectum vero
 ad eam concurret vt agens, & hæc est perfectis-
 sima operatio obiecti prout sensibile est, & ipsius
 sensus quatenus est sensus; præcipua vero ope-
 ratio declarat essentiam; ideo sequitur necessa-
 rio obiectum esse nobilius anima: quare argu-
 mentum Gandauensis validissimum est. Sed ipsa
 quoq; Gandauensis sententia difficultatem pati-
 tur: quum enim ponat sensum agentem, &
 sensum patientem re distinctos, quærendum
 est, an ambo cognoscant, an solus patiens; nam
 si ambo, ergo alter superuacaneus est: & præ-
 terea si ambo sentiunt, ergo ambo patiuntur,
 quia secundum Aristot. sentire est pati; quare
 etiam sensus agens patitur, ergo ab alio agente,
 & sic res in infinitum ibit: si vero sensus agens
 non cognoscit, sequitur aliud absurdum, facultatem
 non cognoscentem esse nobiliorem cognoscente,
 agens enim est nobilior patiente, quare sensus
 agens, qui non cognoscit, erit nobilior sensu
 patiente, qui cognoscit. Vidit Gandauensis
 argumentum hoc, & ipsum solui putauit,
 dicendo sensum quidem agentem non cognoscere,
 sed vtrunq; esse secundum quid nobiliorem
 altero variis rationibus; nam sensus agens
 est nobilior patiente quatenus agens, sensus
 autem patiens est nobilior agente quatenus
 cognoscens. Sed hæc euasio inanis est: nam, vt
 antea aduersus Thomam dicebamus, ex perfectis-
 sima operatione inferitur maior perfectio ab-
 solute, nec solum secundum quid; perfectissima
 autem operatio sensus est cognoscere. & ea
 competit patienti, non agenti; ergo patiens est
 absolute nobilior; quum autem talis sit, non
 potest à natura dirigi ad patiendum ab aliquo
 agente ignobiliore. Illud præterea aduersus sen-
 tentiam Gandauensis considerandum est, ipsum
 non seruare, vt seruare se putat, proportionem,
 seu similitudinem sensus cum intellectu, vt si-
 cuti præter intellectum patientem datur intelle-
 ctus agens re distinctus ab illo, ita detur sensus
 agens re distinctus à sensu patiente; etenim alio
 in loco demonstrabimus officium intellectus a-
 gentis non esse sensationem producere in intelle-
 ctu patiente, sed solum speciem producere: ita-
 que si similitudo seruanda sit, oportet sensum
 agentem requiri ad productionem speciei, non
 ad sensationem; vel præter intellectum agentem,
 qui speciem producit, dari alterum intellectum
 agentem, qui sit causa effectrix intellectio-
 nis: quæ omnia vana sunt. Scoti quoque opinio ad-
 mittenda non est, quia nullo modo afferendum
 est, obiectum esse causam sensationis effectricem,
 neq; vt primariam, neq; vt secundariam, sic ne-
 que speciem; propterea quod sensus est forma-
 liter cognitio, obiectum vero nullā potest vim
 habere efficiendi cognitionem, licet possit ali-
 quid sensui subministrare necessarium ad sensio-
 nē, efficit enim speciem, sine qua sensus non fie-

*Confutatio
 opinio-
 nis Gan-
 dauens.*

*Responso
 Gandauens.*

*Responso
 nis impu-
 gnatio.*

*Confutatio
 opinio-
 nis Scoti*

ret, sed ipsius sensationis nullo modo est causa effectrix: ipsa vero species in sensatione non habet locum agentis, sed solum formæ genitæ, & effectus producti, neque potest agere in organum, in quo tanquam forma in subiecto recipitur, forma enim in subiectum suum non agit. De ipso quoque sensu dubium est, quomodo idem possit esse actiuus, & passiuus, quum nihil agat in seipsum: quod si dicatur distinctus esse agens à patiente, incidimus in opinionem Gandauensis modo refutatam, & in aliud præterea absurdum; quod eam insequitur, quod Aristotel. in tractatione de sensibus mancus ac diminutus esset, quum de sensu agente distincto à patiente nihil vnquam dixerit, sed vnicum, qui patiendò operatur, considerauerit.

De actione sensus, vera sententia.

Cap. IX.

AD hanc difficultatem soluendam duo à no. bis declaranda sunt; vnũ, à quonam agente sensus producat; alterũ, quonam sit huius actionis modus; hoc enim ignorato nil possumus intelligere, quia multis dubiis perturbemur necesse est. Quod ad alterum attinet, sequendam esse arbitror Græcorum sententiam, quam passim apud eos legimus in libris de Anima, & apud Alexandrum in 1. suo de anima libro in capite de intellectu practico, & speculativo, & quã plures recentiores sequuti sunt, quod eadem sit facultas sensibilis, quæ & agit, & patitur variis rationibus: quum enim eadem anima duobus muneribus iungatur; tum informet organum, quod sine ipsa non esset organum, nisi æquiuoce; tum organo à se informato utatur ad operandum: ratione prioris muneris patitur, proprium enim organi officium est speciem recipere, & pati, ideo anima sensibilis quatenus dat esse organo, constituit proprium receptiuum speciei sensibilis, & ad hanc receptionem refertur anima ut ratio recipiendi: facta autem receptione anima utitur organo dum speciem in eo receptam iudicat: itaq; recipere est organi animati, iudicare autem est solius animæ, & ratione iudicij anima dicitur agere, quia nil aliud est iudicare, quam sensationem producere: simile huic est id, quod Auerroes de motu elementorum dicit in Comment. 28. lib. 3. de Cælo, forma elementi, ut est forma mouet, mouetur autem ut est in materia; nam quatenus materiam informans, & constituens tale elementum, dicitur principium passiuum motus elementi naturalis, ipsa vero secundũ se forma est principium actiuum eiusdem motus. Hæc est Arist. sententia in contex. 127. lib. 2. de Anima, vbi dicit odorare non esse solum pati, quia hoc dato sequeretur aëreni odorare dum odores recipit, sed esse sentire: quali dicat, odorare est aliud quidam præter pati, est enim sentire, hoc aut est iudicare, quod est agere: Sic etiam in contex.

Græcorum sententia.

Idem sensus agit, & patitur variis rationibus

Iudicare est sensio-nem producere.

A 37. eiusdem libri aperte dicit animam esse causam effectricem sensationis: quare non est verum id, quod à Thoma pro comperto assumitur, Aristot. nunquam dixisse sentire esse agere, sed solum pati. Hoc idem significauit Aristoteles in contextu 140. eiusdem libri dicens, actio visus dicitur visio, sed actio coloris nomine caret; sic enim denotauit aliud esse impressionem coloris spiritualis in organo, quæ fit à calore materiali agente; aliud esse sensationem ipsam, quæ dicitur visio; si namque visio, nil aliud esset, quam impressio speciei, actio coloris esset visio, quod ibi Arist. negat: hoc idem ex verbis Aristotelis colligimus in contextu 16. noni Metaphysicorum, vbi actionem immanentem distinguens à transeunte dicit visionem esse actionem immanentem, quia est in ipso agente: per hoc enim differt actio immanens à transeunte, quod immanens est in ipso agente, transiens vero est in aliquo alio separato ab agente, ut ædificatio est in externa materia, non in ædificante: sic igitur visio est actio immanens, quia recipitur in ipso met agente, nempe in anima, seu in corpore animato quatenus est animatum: quod si nullum aliud agens haberet visio, nisi materialem colorem, esset absque dubio actio transiens, quod ibi Aristot. negat; putat igitur causam visionis effectricem esse animam ipsam. Hoc idem comprobatur argumento satis manifesto sumpto ab experientia: nam sæpe contingit: ut rem coloratam ob oculos positam non videamus, quia licet fiat impressio speciei in oculo (nullo enim existente impedimento id negari non potest) attamen anima aliis rebus intenta, speciem illam non iudicat: non sola igitur speciei receptio est visio, sed etiam iudicario; nam si sola receptio esset visio, id quod diximus, euenire non deberet; ergo præter receptionem speciei requiritur etiam animæ actio, qua species iudicetur, proinde neque obiectum, neque eius species est causa effectrix visionis.

Demodo, quo sensus insentiendo agit.

Cap. X.

Quoniam igitur præter actionem obiecti qua producitur species, necesse est aliam esse ipsius animæ actionem, qua eadem species iudicetur, neque proprietate duplex est sensus, vnus patiens, alter vero agens, sed vnus & idem, qui variis rationibus & patitur, & agit; testat ut modum, quo hæc actio fit, consideremus: nam dicere sensum iudicando agere, modum autem huius actionis non declarare, est fere nihil dicere; quum in eo animus non acquiescat, quia dubium manet, quomodo idem possit agere simul, & pati ratione eiusdem operationis, quoniam præsentè obiecto statim, & momento temporis sensio fit. Hoc igitur est à nobis in præsentia considerandum, quum ab aliis satis declaratum esse non videatur, quum solum dixerint sensum agere

agere iudicando, sed huius actionis modum non declarauerint. Non est approbandus modus à Simplicitate positus, quem apud eum legitimus in context. 60. libr. 2. de Anima, ubi dicit animam sensibilem habere sensilia consubstantialia, quemadmodum anima intellectiva habet intelligibilia consubstantialia; hæc enim negantur penitus ab Aristotele, qui putavit & intellectiorem, & sensationem fieri per solam receptionem speciei ab objecto externo; neque aliam speciem seu sensilem, seu intellectilem concessit præter illam, quæ ab objecto materiali imprimitur. præterea neque sic declaratur quomodo sensus agat; inquit enim Simplicius colorem agentem in oculum non imprimere speciem, sed excitare animam ad videndum colorem sibi essentialiter insitum, & ita excitatam animam iudicare: at per hoc non tollitur dubium, quomodo aliquid agere possit in seipsum; nam in illa excitatione patitur potius anima, quam agit, in iudicando autem nec agere videtur, nec pati, quoniam sensilia illa consubstantialia, ab ipsa animæ substantia non distinguuntur; quomodo igitur idem secundum idem potest in eodem actu & pati & agere? Ego puto modum hunc posse declarari per illa, quæ de intellectu dicuntur ab Aristotele, in context. 8. libr. 3. de Anima, & in 37. eiusdem de intellectu, ac de sensu; inquit enim intellectum intelligendo fieri rem intellectam, & sensum sentiendo fieri ipsum sensile, ita ut visus in videndo fiat color, non quidem materialis, sed spiritualis: quemadmodum enim intellectus dum speciem receptam iudicat, fit res illa, quam recipit; ita dum oculus colorem recipit, & anima ipsum iudicat, dicitur anima fieri color ille, non enim cognoscit, nisi fiat res ipsa cognita: ob id aer, & alia peripicua recipiunt quidem colores spirituales, sed eos non sentiunt; quia non iudicant; non iudicant autem, quia non habent hanc vim ut fiat illud, quod recipiunt, hoc enim non competit formæ immerse penitus in materia, cuiusmodi est forma rei inanimatæ; sed soli animæ, quæ est aliquantum elata supra materiam, & materiam imperat per cognitionem; magis quidem eleuatus est intellectus, quam sensus, quam in operando non utatur aliquo organo recipiente, sed ipse sine organo tum recipiat, tum fiat illud quod recipit; est tamen modo aliquo supra materiam eleuatus etiam sensus, vim enim cognoscendi habet, & quamuis speciem non ipse recipiat, sed organum animatum, ut oculus; tamen non organum iudicat, sed anima ipsa, & in iudicando fit res illa, quam iudicat: hoc igitur iudicare, & fieri rem ipsam iudicantem, est proprium animæ opus, & anima est eius causa effectrix, non tamen per veram actionem, qua mutatur patiens ab agente, sed per solam emanationem; & per hoc soluitur omnis difficultas, quæ aliter solui non potest, nam omne agens cæter patiente, in quod agat, ne-

que potest idem pati, ac recipere aliquid à semetipso: propterea illi, qui hæc duo agentia non distinguunt, offendere non possunt, quomodo idem sensus patiat, & agat; nos vero dicentes sensum per solam emanationem efficere sensationem, omne dubium tollimus: agens enim per emanationem non agit in aliud, sed necessario in seipsum, emanat enim ab illo operatio, & in ipsomet remanet, ideo talis agentis actio nunquam est transiens, sed semper immanens; veri autem agentis actio est semper transiens, quoniam tali actione nihil potest agere in seipsum, sed solum in aliud extra se, & in hoc distinguitur actio immanens à transeunte. Recepta igitur in oculo coloris specie, cuius effectrix causa est color materialis externus, emanat ab ipsa natura anima ut in sua substantia imbibat illam speciem, & fiat spiritualiter color ille, quem sentire dicitur: hoc modo anima est sensationis causa effectrix per emanationem, & hæc operatio emanat ab anima, recipitur autem tum in ipsamet anima, tum in toto oculo animato; quatenus enim anima est, quæ iudicat, & fit spiritualiter res cognita, eatenus in anima sensio fieri dicitur; sed quatenus species in oculo animato recepta est, & anima quoque ipsa non extra oculum est, sed in oculo, imo est ipsa oculi forma, & essentia, qua oculus est oculus, eatenus in oculo fieri sensio dicitur, & ipsi attribuitur, ita ut oculus dicatur sentiens ut quod, anima vero non ut quod, sed ut quò. Similis autem huic actioni animæ est illa, qua alias diximus elementum moueri à seipso, nam ea quoque est actio per emanationem, proinde non transiens, sed immanens est, ut eo in loco eum diligentia declarauimus. per hæc autem, quæ modo diximus, ratio facile affertur, cur aliquando non videmus ea, quæ ob oculos habemus; tunc enim anima intentata est considerationi alterius rei, & est facta res illa, non potest autem simul fieri duæ res, ideo dum vnam speciem recipit, ac iudicat, non potest fieri alia res: tunc igitur recipitur in oculo species coloris, at non iudicatur, propterea quod anima cuius est iudicium, tunc est facta alia res, nec potest fieri color hic receptus, nisi desinat esse res illa alia: Ex his omnibus colligimus tria hæc in sensatione notanda esse, quæ Latini tria instantia appellantur, ordinata, atque distincta, si non tempore, saltem natura: primum enim ab actione objecti materialis fit in organo receptio speciei, ut coloris in oculo; secundo anima iudicium profert, & ita agere dicitur; tertio recipitur iudicium in toto composito, nempe organo animato, & ita anima tanquam eius pars dicitur pati: primum quidem instans potest etiam tempore præcedere reliqua; ut diximus de illo; qui res præsentem non animaduertit, potest etiam non præcedere tempore, sed solum natura; at secundum non potest præcedere tertium tempore, sed natura tantum præcedit, quia visio est h-

Actio per emanationem semper est immanens.

In I. lib. demonstrat gratissimum & lenissimum. Cur alio quando ea, quæ præsentia sunt, non videantur.

Tria instantia in sensatione.

& simul iudicatio, seu actio animæ, & receptio oculi animati, quemadmodum simul tempore forma elementi est mouens quatenus est forma, & mota quatenus est in materia, ita vt agere sit solius animæ, pati autem non solius, sed organi animati: ideo Arist. quando effectricem causam sensationis considerat, eam refert in solam animam, non in compositum animatum, vt in contex. 37. lib. 2. de Anima; quando autem considerat subiectum recipiens sensationem, & cui sensus attribuitur, id negat esse animam, sed dicit esse ipsum compositum animatum, & hac etiam ratione inquit sensum pati, quia considerat organum animatum, quod reuera patitur: de sensu autem loquens semper dixit ipsum patiendi operari, quia sentire non est solum iudicare, sed complectitur omnia illa tria momenta, quorum primum & vltimum passiones sunt organi animati, & primum est passio facta ex actione obiecti externi: ideo tria illa in vnum colligendo, & tanquam vnam operationem considerando, ea respectu sensus vocata est passio, cuius actiuum principium est obiectum externum, ideo respectu totius operationis sensus dicitur patiens, obiectum vero dicitur agens; per hoc tamen non stat quin inter duo illa extrema momenta tertium medium intercipiatur, in quo sensus agere dicitur, quemadmodum declarauimus.

*Quod argumenta aduersus alios adducta
predictæ sententiæ non offi-
ciant. Cap. XI.*

Hæc nostra sententia ex eo maxime comprobatur, quod eam sequentes illa omnia

- A.** absurda euitamus, quæ aduersus alios adduximus: nam secundum opinionem Thomæ agens esset ignobilis patiente, quod iuxta sententiam nostram non sequitur, quum sensationis productionem totam animæ, nullam sensui attribuiamus. Argumentum quoque allatum contra Gandauentem nobis non officit: nos enim non duos distinctos sensus ponimus, sed vnum, qui & agat, & patitur diuersis rationibus, & ita cognoscat: sed causa erroris Gaudauensis fuit, quia non cognouit agens per emanationem; ideo, quum ostendere non potuerit quomodo idem sensus patiat, & agat, duos re distinctos sensus introduxit. Facimus etiam in hoc similem sensum intellectui, quod vt sensus suapte natura sensationem producit, ita intellectus noster producit intellectionem, non intellectus agens; quia in re decepti sunt multi, sicut alio in loco demonstrabimus. Tandem nobis non obstant illa, quæ aduersus Scotum dicta sunt: nos enim in productione sensationis nullam obiecto actionem attribuiamus, sed totam animæ sentienti: deinde ita ponimus eundem sensum agere & pati, vt in nullam difficultatem incidamus, siquidem actiuum esse dicimus non actione vera, sed per solam emanationem; talem autem actionem si negemus, nulla dabitur actio immanens, quoniam vera actione nihil potest agere in seipsum. Non facimus etiam Arist. mancum in tractatione de sensu, quia vnicum sensum ponimus, quem ipse dixit operari patiendi, sed non omnino negauit eum agere, quem admodum antea demonstrauimus.

I A C. Z A B A R E L L A E

P A T A V I N I,

Libri Duo

DE VISV.

LIBER PRIMVS.

Propositio ac partitio dicendorum.

Cap. I.

SENSVM omnium nobilissimum esse visum, satis inter omnes constare videtur; nam & ad scientias capeffendas vtilissimus omnium est, & menti etiam quam simillimus; quod tum eius operatione colligi; tum ex hoc

dignosci facile potest, quod dicere non solemus mentem audire, vel olfacere, vel gustare, neque illaures, aut nares, aut linguam per

- E** translationem vnquam attribuiamus; dicimus tamen oculos mentis, & per actionis similitudinem inspicere, ac videre mentem dicere confueuimus. Instrumentum quoque huic sensui pulcherrimum, & artificiosissime fabricatum natura tribuit, ipsumque in suprema corporis parte, vnde totius corporis salutis præesse, ac prospicere melius posset, collocauit. Fuit præterea hic sensus etiam magna summorum philosophorum disensione, & controuersa nobilitatus, scilicet Aristotel. Platonis, & Galeni, qui de huius actione contrarias penitus sententias protulerunt. De hac igitur animæ facultate,

quæ

*Visus intellectui
similis.*

quæ digna præ cæteris omni studio, ac diligentia esse videtur, in præsentia dicendum, eiusque naturam, & actionis modum diligentissime perscrutandum nobis proposuimus: ut ea, quæ ab Aristot. de hac tum in libris de Anima, tum in parvis naturalibus dicuntur, declarare omnibus viribus nostris contendamus. Totam autem hanc nostram disputationem in duas partes diuidemus: in quartam alteram Arist. de visu opinionem ita claram reddere conabimur, ut quantum fieri possit optime intelligatur: in altera vero sententiam Platonis, quam Galenus enixe tutatus est, considerabimus; & cum Aristot. sententia conferemus; & veritate opinionis Arist. demonstrata, eam à Galeni obiectionibus vindicare nitimur. In ipsa autem Arist. sententia declaranda hunc ordinem seruabimus: quum enim ipse existimauerit visionem fieri per actionem obiecti in organum visus per medium perspicuum, de his omnibus singillatim agemus, & eas, quæ in singulis orientur, difficultates soluemus; ut tandem quomodo ex eorum trium concursu secundum Arist. visio fiat intelligamus. Primum igitur de obiecto, qui color est, iuxta Arist. præceptionem dicendum est, ut eius naturam, & generationem intelligentes, melius cognoscere possimus, cur, & quomodo à colore medium, & organum sensus afficiatur.

De coloris natura, & generatione.

Cap. II.

D Vas coloris definitiones Arist. tradidisse videtur; vnam in contex. 67. lib. 2. de Anima, color est motius perspicui, quod sit actu; alteram in libro de sensu & sensibilibus, cap. 3. color est extremitas perspicui terminatis; in libello autem Arist. ad scripto de coloribus: nulla coloris definitio traditur, v non in iuria suspicari possumus, librum illum ab Arist. scriptum non fuisse, licet aliqua etiam notatu digna in eo legantur. Depriore tamen definitione, quæ tradi in secundo de Anima dicitur, ego semper dubitavi an sit definitio appellanda; quum verba illa non ad modum definitionis prolata esse videantur, inquit enim Arist. *[omnis autem color]* attamen in definitionibus afferendis dictio distributiva non conuenienter ponitur, sed potius articulus: nam dictione distributiva significatur natura ut distributa per particularia supposita; articulo autem significatur ut collecta, & ad vnitatem redacta; at in definitione essentiam rei ut vnam significare, & exprimere volumus, non ut distributam: præterea visibilitas est accidens posterius ipsa coloris natura, quod significauit Arist. in 10. contex. 3. Physic. dicens colorem, & visibile esse idem subiecto, sed differre ratione; etenim nomen coloris notat naturam quandam absolutam, cui hæc aptitudo, & hic ad visum respectus superuenit, ut dicatur visibilis, ideo ibi Sim-

A plicius, ac Themistius admonent visibilitatem esse accidens coloris; intelligendum autem est accidens non quidem separabile, aut commune, sed proprium, & color per se cõpetens iuxta secundum modum dicendi per se: quoniam igitur esse motium visus competit color non quatenus absolute est color, sed quatenus visibilis, ideo per hoc ipsa coloris natura non exprimitur; proinde videtur potius Arist. his verbis illam ut coloris proprietatem proponere, quam ut coloris definitionem adducere: attamen quia statim subiungit *[Et hæc est ipsius natura]* innuere videtur posse per hanc proprietatem definiri colorem, non quidem absolute ut color est, sed ut visum respicit, & visibilis dicitur; ideo si ea est vocanda definitio, non est talis definitio per quam absolute sumpta coloris natura declaratur, sed est descriptio quædam tradita per posteriora, & pro occasione sufficiens; quum enim non alia ratione ibi de colore agatur, quam ad declarandam ex sua operatione facultatem animæ visiuam, satis fuit declarare nomen coloris, prout visum respicit, & quatenus visibilis est; non est autem alia ratione visibilis, nisi ut est motius perspicui, quod actu perspicuum sit hoc est illuminandum, lumen enim est actus, & perfectio perspicui, ut eodem in loco Aristoteles docet. At in libro de sensu & sensibilibus volens Aristoteles exactiorem nobis notitiam visionis tradere, intimius naturam coloris scrutatus est, & ipsum etiam absolute sumptum considerauit, ac definiuit; quoniam eius cognitio non parum confert ad intelligendam cur color visibilis sit, & quomodo fiat visio. Ad illius igitur definitionis intelligentiam dicendum est breuiter de generatione coloris: & quum duplex esse dicatur color, vnus, qui solet appellari realis, alter vero, qui vocatur apparens, & spiritalis; vtriusque generatio est seorsum consideranda, quemadmodum Aristoteles quoque in eodem libro separatim vtriusque coloris generationem declarauit. Quod ad reales colores attinet, sunt qui dicant, ipsos, & alias omnes qualitates, quæ secundæ appellantur, generari ex primis, nempe ex calido, & frigido, & humido, & sicco; quod nos de coloribus non omnino verum esse arbitramur: nam certum est cælestia corpora esse colorata, siquidem lux ipsorum color est, & visum mouet quatenus color; & hoc testatur Aristoteles tum in illo tertio capite libri de sensu & sensibilibus, tum in 1. cap. libelli de coloribus; primæ tamen qualitates nullum in cælesti corpore locum habent: vnde colligi posse videtur, quod etiam colorata inferioris mundi constant ex quatuor elementis, quæ sunt calida, frigida, humida, & sicca: non tamen primo ex his qualitatibus colores proueniunt, id est, non quatenus elementa sunt calida, & frigida, & humida, & sicca, sed potius alia ratione, quæ eadem in his, & in cælestibus locum habeat, saltem secundum quæ-

Visibilitas inest per se coloris in secundo modo dicendi per se.

Declaratio sicur de definitionis coloris.

Color duplex, realis, & apparens.

De colorum realium generatione.

quandam similitudinem, & analogiam; quum igitur & cœlestia, & inferiora corpora perspicuitate sint prædita, ego puto his omnibus colorem competeratione perspicuitatis: quoniam enim perspicuum illud est, quod propter partium tenuitatem transparet, nec visum terminat, unde etiam interminatum appellatur; necesse est si vt perspicuum incrassetur, & cōdensetur, ita vt desinat transparere, & visum terminet, nec sinat ulterius per intimam eius substantiam porrigi, tunc amissa perspicuitate colorem loco eius recipiat in superficie, quo moueat ac terminet visum: tale igitur perspicuum ab Aristot. vocatur terminatum, idq; necesse est vt sit coloratum, nam sua superficie visum terminare est esse coloratum, quia terminare visum non potest, nisi per colorem aliquem: color itaque oritur ex sola condensatione perspicui; quum enim ex condensatione desinit esse perspicuum, fit coloratum, & per suam superficiem mouet visum, etenim in sola superficie retinet perspicuitatem, quam prius habebat in tota sua substantia: & quum solum perspicuum sit receptiuum coloris, prius in tota substantia sua colores aliorum recipiebat, dum interminatum erat; postea vero factum terminatum habet solum in superficie perspicuitatem, & colorem proprium loco perspicuitatis interminatæ, quam prius habebat in tota substantia. Condensatio autem ac terminatio perspicui fieri videtur duobus modis. Vnus est quando sine alicuius alterius corporis admittance ipsum solum perspicuum corpus in se constipatur, neque in aliam naturam mutatur, præterquam quod fit densum, & desinit esse peruium, & incipit terminare visum: qui modus locum habet in cœlestibus corporibus, ex vna enim & eadem corporis natura constant cœlestia omnia, nec differunt, nisi per maiorem, vel minorem raritatem, seu densitatem; & quo densiora sunt, eo magis colorata sunt, hoc est, magis lucida; nullus enim alius est cœlestium color, quam albedo splendens, quæ dicitur lux, & quo densiora sunt, eo magis alba ac lucentia sunt: ideo pars Cœli rara perspicua est, atq; transparentis, astra vero sunt partes Cœli densiores, quia non transparentes, sed lucidæ, & coloratæ sunt, minime autem omnium astrorum densa Luna est, quia minimum habet proprii luminis. Alter modus in solis inferioribus corporibus locum habet, & est condensatione perspicui non per solam eius constipationem, sed per admittance opacitatis; sic enim fit coloratum, quia desinit esse peruium, sed alia magis, alia minus, prout plus, vel minus opaci habent in sua missione, vel etiam ratione modi missionis, unde etiam prouenit varietas specierum caloris; quatuor enim elementorum tria sunt perspicua, ignis, aer, & aqua, vna autem terra opaca, ideo ex admittance terræ desinunt corpora esse perspicua, & fiunt colorata in su-

Condensatio perspicui fit duobus modis.

Materia Cœli tota est eiusle naturæ.

A perficte variis coloribus; opponitur enim perspicuitati opacitas, & hæc varias faciunt missiones, proinde & varias colorum generationes. Quum autem tria elementa perspicua sint, est tamen inter ea discrimen: aqua enim quia parum recedit à natura terræ, minus est perspicua, quam alia duo, & habet aliquid opacitatis; aer vero magis perspicuus est; sed maxime omnium ignis, ille scilicet elementaris, qui tenuissimus, & inuisibilis est: cū his igitur admitta terra per suam opacitatem impedimento est perspicuitati; admiscetur autem duobus modis, vel enim per solam compositionem sine vera missione, vel cum vera missione, quæ est mutatio naturarum elementorum in naturam misti: priore quidem modo si elementa perspicua condensentur, fiunt alba, vel parum ab albedine recedunt, aqua enim condensata alba fit; sic etiam aer, vt inquit auctor libelli de coloribus in calce capituli tertii; non condensantur autem aqua, & aer, nisi eis aliquid densæ materiæ admisceatur, neque enim aqua congelaretur, nisi esset commista cum terra: ignis vero propter maiorem tenuitatem ac perspicuitatem non modo fit albus, si condensetur, sed etiam lucidus, & splendens; non condensatur autem nisi ob alicuius terrestris materiæ admittance, sic enim fit visibilis, qui per se perspicuus, & inuisibilis est; flamma enim est ignis commistus fumo terrestris, & in eo constipatur. sed propter illius summi raritatem alba est flamma, maxime vero in parte superiore ellychnii ardentis, vbi magis est conuersus fumus in ignem, & à circumstante aere frigido condensatus; in parte autem inferiore, quæ prope ipsum ellychnium est, fumus est magis integer, nec dum bene in ignem muratus, ideo ibi magis turbida est flamma, & minus alba, & rarior: in carbone autem, & in ferro ignis est ignis commistus materiæ crassissimæ absque vera missione, ideo propter maiorem crassitatem est minus albus, ac minus lucens; habet tamen necessario aliquid lucis, quia seruatur ibi integra natura ignis, quem ex illa condensatione splendenter fieri necesse est. Quando autem fit vera elementorum missio, in qua non seruatur elementorum naturæ, sed mutantur in naturam misti, ignis non amplius splendet, quia desinit esse ignis, quare mistum adipiscitur colorem non splendenter: contingit tamen in aliquibus, vt licet veram habeant missionem, tamen aliquid lucis retineant ex igni commisto, cuiusmodi sunt oculi quorundam animalium, & noctiluca & alia, quorum mentionem facit Aristot. in contex. 72. lib. 2. de Anima, quæ, quum noctu luceant, videntur in tenebris; in talibus enim parum est opaci terrestris, & plurimum aquæ, cui commistus ignis, licet deserit esse ignis, aliquid tamen sui splendoris reliquit, quoniam aqua nõ tantum impedimentum affert luciditati ignis, quantum affert

Flamma qui

F

affert terra, quæ sine vlla perspicuitate est opacissima; non est tamen in talibus multum lucis, sed parum, quod offuscatur à maiori lumine dici, ideo interdum non videtur. Ex his colligimus, eiusdem esse naturæ lucem, & albedinem, & perspicuitatem, quum perspicuum interminatum, si condensetur, fiat album, idque vel splendens, vt ignis, vel non splendens, vt aer, & aqua; propterea necesse est etiam tenebram, & nigredinem esse eiusdem naturæ, ita vt id, quod in interminato vocatur tenebra, in terminato dicatur nigrum, siquidem albedini nigredo opponitur, & luminis tenebra; vt igitur lumen, & albedo sunt eiusdem naturæ, ita oportet, tenebram quoque, & nigrum esse eiusdem naturæ: & hocclare apud Aristotel. legimus in capite 3. lib. de sensu & sensilibus: quemadmodum igitur tenebra est priuatio luminis, ita dici potest nigrum esse priuationem quandam albedinis; ita vt sicuti videri dicuntur tenebræ, quando nihil videtur, ita etiam nigrum videri tunc dicatur, quando nullus color videtur: & hoc apud Aristotel. aperte legimus in 3. libr. Meteorol. in tractat. de Irde, vbi inquit [*nigrum est sicuti negatio, ideo enim apparet nigrum, quia deficit sensus*] eiusdem igitur rationis esse videtur visio nigri in corpore terminato, & visio tenebrarum in corpore interminato, licet magis videri dicatur nigrum, quàm tenebræ, quia id, quod est terminatum, est per se terminatiuum visus, & per se visibile; interminatum vero non est per se visibile, quia non est terminatiuum visus. Illud quoque mihi videtur posse colligi ex iis, quæ dicta sunt, vt albedo est proprius color trium elementorum perspicuorum, siquidem perspicuitas per condensationem migrat in albedinem, ita nigredinem esse proprium colorem terræ, cuius propria est opacitas, quæ opponitur perspicuitati: iccirco non assentior authori libelli de coloribus, qui dicit omnia elementa esse naturaliter alba; quum enim ille metateatur album & nigrum esse colores simplices, erendum est vtrumque esse proprium simplicium corporum, & ad hoc probandum possumus ita argumentari: id, quodalicui competit per participationem, debetalicui competere per essentiam; at colores extremi, album, & nigrum, & medij omnes ex his constantes competunt mistis corporibus per participationem elementorum, ergo necesse est vt colores simplices competant elementis essentialiter, & per se, quum per elementa competant mistis, & quum ex elementorum commistione oriuntur in mistis omnes colores medij; est igitur naturale terræ nigrum, sicut etiam opacum, quum sit aliis naturale album, & perspicuum: confirmatur hoc ex opinione Parmenidis à Græcis interpretibus declarata in primo Physicæ auscultationis, cont. 41. dicunt enim Parmenidem statuisse rerum principia ignem & terram, quæ aliis nominibus calidum, & frigidum appellauit, &

A aliis etiam nominibus lucem, & tenebras: Parmenides igitur terræ tribuit tenebras, proinde & nigredinem, quia eiusdem naturæ sunt tenebræ, & nigredo, atque etiam opacitas, quam manifestum est esse naturalem terræ: itaque terra pura debet esse nigra, quum sit naturaliter opaca, & causa opacitatis omnibus corporibus mistis; opacitas autem opponatur perspicuitati, quæ est de natura albedinis. Hæc igitur est illorum colorum generatio, qui solent appellari reales, album enim & nigrum sunt proprii colores elementorum, & per elementa competunt mistis tum ipsimet colores extremi, tum omnes medij, qui ex elementorum reali commistione oriuntur in mistis. Alterum datur colorum genus, qui vocari solent apparentes, seu spirituales, & horum quoque generationem declarat diligenter Aristotel. in illo 3. cap. libri de Sensu & sensilibus: sicut enim ex tali statuta mistione albi cum nigro fit rubeus color realis, ita sine reali mistione albi cum nigro fiet idem rubeus color, si solū species illorum spirituales commisceantur in medio; hoc autem fit, quando per eandem rectam lineam fertur vtriusque coloris species ad oculum, vt quum Sol sit naturaliter albus, si eius lumen transeat per aerem atrum, & plenum terræ exhalatione, fert ad oculum speciem mistam, quæ rubeum colorem præ se fert: quamuis enim corpora illa non commisceantur, neque reales ipsorum colores, commiscerentur tamen illorum colorum species in medio, dum per eandem rectam lineam feruntur ad oculum tanquam color vnus medius: isque non ideo dicitur apparentis, quia falsa sit illa apparentia, nam visus non decipitur, dum iudicat se rubedinem recipere, rubedo enim reuera est quæ recipitur, & est genita ex commistione specierum, quemadmodum diximus: quod si iudicaret ex ea visione Solem esse rubeum, vtique deciperetur, quia non est in Sole color ille, sed generatur in aere ex commistione luminis Solis cum aere atro, & participatione tum opacitatis, tum perspicuitatis. Sic et quando radij Solis percutientes collum palumbæ reflectuntur ad oculum, adiiciuntur propriæ pennarum reali colori albedinem spiritalem, & ita generant colorem medium, qui magis ad albedinem vergit, quam solus realis illarum pennarum color; ideo si quis iudicet, talem esse reipsa colorem pennarum, decipitur; at si iudicet esse colorem prouenientem ex vero pennarum colore, & albedine luminis, non decipitur, quia talis reuera est color. Differt autem realis color à spiritali, quia realis pendet omnino à subiecto, in quo est, & ad eius motum mouetur, vt color vini, & color lactis, & color sanguinis; at color spiritalis pendet ab agente, à quo producitur, nec mouetur ad motum subiecti, in quo recipitur, vt color in linteo panno productus à colore vini in phiala existentis; ad motum enim phialæ mouetur, sed non ad motum panni lin-

Degeneratione colorum apparentium.

Discretio colorum realium ac spiritalium.

lincei: in hoc autem exemplo patet colorem spiritalem, quando recipitur in corpore aliquo terminato, posse in medio speciem suam producere, & per se videri, sic enim fit per se terminatus visus. Per hæc videtur satis esse declarata definitio illa coloris ab Aristot. tradita in libro de Sensu & sensibilibus, color est extremitas perspicuum terminati; sumit enim perspicuum in definitione caloris, tanquam proprium eius subiectum, quia ubi est calor, ibi necesse est esse perspicuum: perspicuum quidem interminatum, quando est actu perspicuum, habet calores aliarum rerum; si vero fiat terminatum, habet colorem proprium in superficie. Ex his colligere possumus, non esse veram illorum sententiam, qui dicunt colorem generari ex commistione perspicui, & opaci; patet enim Aristotelem in definitione coloris non nominare opacum, sed solum perspicuum; quia iam diximus, ex sola condensatione perspicui etiam sine opaco generari colorem, dum res loco perspicuitatis suscipit terminationem; admistio autem opaci variat quidem colorum species, at non est æquata ratio generationis coloris, sed solum quatenus facit condensari perspicuum. Non est autem ignorandum, definitionem hanc partim dici posse caloris absolute considerari, partim ad visionem relati: ipsa namque secundum se nullum respectum notat, nam dicere extremitatem perspicui terminati, non est recipere visum; dicitur tamen ea ratione definiti cum respectu, quatenus calor absolute sumptus non minus in profundo esse videtur, quam in superficie, vt albedo non minus in profunditate substantiæ lactis, quam in eius extremitate; at tamen non est visibilis, nisi color superficiei; hunc igitur solum definit ibi Aristoteles: quum enim ibi in sensuum consideratione versetur, ad eum non pertinebat definire alium colorem, quam eum, qui visibilis est, definit ergo colorem visibilem, sed definit ipsum secundum se, & absolute consideratum, non tamen alio consilio, quam gratia visus; quocirca est modo aliquo definitio respectiva, & dicere possumus notari in ea respectum ad visum, sed respectum remotum; in illa vero, quæ in secundo de Anima traditur, notari respectum proximum, ita vt hæc sit definitio coloris visibilis quatenus est visibilis, illa vero coloris visibilis quatenus est color. Sed dicere etiam possumus (neque erit ab Arist. aliena sententia) non esse actu colorem, nisi illum, qui est in superficie; eum vero, qui est in profundo, potest fieri superficialis, eatenus potest eua dere actu calor: quum enim eo consilio à natura constitutus color esse videtur, vt visum moueat ad vitam animalium conseruandam, & in homine ad rerum scientiam adipiscendam, ille solus est actu color, qui aptus est per se operam suam præstare, hic autem est ille solum, qui in superfi-

cie est; quia etiam si contingat vt sit in tenebris, tamen licet mouere nequeat ob defectum luminis in perspicuo: nisi enim hoc dicamus, non erit color æquatum obiectum visus, siquidem daretur color, qui secundum propriam naturam non est visibilis, nempe is, qui est in profundo: neque Aristoteles per definitionem prædictam declararet naturam coloris, sed eam tradere per accidentalialia; nam si non minus color in profundo esset, quam in superficie, esse accidentale coloris esse in extremitate. Sed aduersus hoc oritur dubium, quod tangitur à Ioanne Grammatico in contextu 66. secundum librum de anima, videtur enim esse color etiam in profundo, imo & actu visibilis; nam in electro, multisque lapidibus transparentibus in est, quandoque in intrinsecus concretum aliquod animal, vt mucca, vel etiam folium aliquod, idque à nobis cernitur, licet sit in profundo illius corporis, sic etiam videmus colorem nummi in fundo aquæ, & colorem ipsius vasis. Sed hoc à Ioanne optime soluitur; inquit enim necessarium esse vt proprius electris color vel sit intensior colore animalis inclusi, vel æque, vel minus intensus: si igitur intensior sit, aut etiam æque intensus, solus videbitur, & occultabit colorem animalis inclusi, qui non videbitur: si vero intensior sit color illius animalis, videbitur quidem, sed non vt color electris, sed vt color illius animalis, proinde vt in illius animalis superficie, non vt in profundo electris; quod enim appareat in profunditate substantiæ electri, hoc nihil est, quia tunc electrum fugitur officio medijs perspicui, cuiusmodi est etiam aer: sic igitur electrum tanquam perspicuum medium defert ad oculos colorem existentem in superficie illius animalis in eo inclusi; quare nullus color videtur, nisi qui in superficie est. Causa autem dubitationis, & erroris est, quoniam huiusmodi lapides sunt similia & colorati & perspicui; participant enim aliqua opacitate, quæ eos facit esse coloratos, sed non omnino tollit in eis perspicuitatem: ideo quia fertur visus per profundum lapidis ob eius perspicuitatem, credimus visibilem esse etiam illum colorem, qui est in profundo; non tamen sic est, sed quatenus coloratus, ac visibilis est lapis, eatenus à nobis videtur secundum propriam ipsius superficiem; quatenus vero perspicuus est, transfert ad nos tanquam medium colores aliarum rerum, vt colorem animalis inclusi, vel inclusi herbe, sed non tanquam coloratus: itaque & color existens in superficie animalis inclusi transit ad oculos per electrum tanquam perspicuum medium; & ipse quoque proprius electri color, qui in ipsius est superficie, mouet visum, & ita cernitur electrum vt coloratum. Patet igitur non esse visibilem alium colorem, nisi illum, qui in superficie est, imo & eum solum esse actu colorem; sic enim

*Cur in
definitio
ne coloris
non ponitur
opacum, sed
solum per
spicuum.*

*Ani, qui
est in pro
funditate,
est de
scendens
color.*

Dui

Soli

Por
ali
sim
tra
ren
colo
rum

recte ipsum definiuit Arist. dicens, colorem nihil aliud esse, quam extremitatem, hoc est, superficie perspicui terminati.

De Perspicuo. Cap. III.

Hæc de obiecto dicta sunt: sequitur vt de medio, quod perspicuum est, dicamus: huius duæ sunt partes; vna tanquam materia, quæ apta est recipere & lumen, & tenebras; altera vero vt forma, eaque est lumen: de vtraque igitur dicendum est. Quod ad partem materialem attinet, ea nil aliud est, quam corpus aptum recipere in sua substantia & lumen, & aliarum rerum colores; præstare autem hoc non potest, nisi sit peruium, idque est id, quod vocamus perspicuum siue transparent; peruium autem esse non potest, nisi habeat substantiæ tenuitatem, vt per eam possit lumen intima penetrare, nam tenuitati opponitur crassities, ac densitas, quæ impedimento est receptioni luminis, & coloris introrsum, quia facit terminationem, & colorationem in superficie: ideo recte notat Albertus, esse quidem necessarium vt perspicuum materiale habeat substantiam raram, id tamen non satis esse ad faciendam perspicuitatē, sed requiri etiam subtilitatem substantiæ; vult enim per hoc denotare perspicuum non in illa raritate consistere, quæ significat distantiam partium, non substantiæ tenuitatem, & est de categoria situs; sed in illa, quæ est de genere qualitatis, & significat tenuitatem substantiæ, hæc enim facit perspicuitatem; vnde etiam perspicuorum differentia oritur, prout enim alia tenuiorem alia minus tenuem substantiam habent, maiorem etiam, aut minorem habent perspicuitatem. Est autem animaduertendum, posse duobus modis considerari perspicuum; vno modo absolute, & secundum propriam naturam; altero modo respectu visus: absolute quidem consideratum nõ complectitur lumen, sed talem habet naturam, quæ est apta recipere introrsum, & lumen, & tenebras; quemadmodum etiam prima materia nullam in sua substantia formam habet, sed apta est tum formam, tum priuationem recipere: quare vt naturæ primæ materiæ extranea est tum forma, tum priuatio; ita naturæ absolute ipsius perspicui extraneum est & lumen, & tenebræ; proinde naturam suam absolutam retinet perspicuum tam sub tenebris, quam sub lumine: at respectu visus continet lumen tanquam formam, à qua constituitur, & hac ratione non est actu perspicuum, nisi sit illuminatum, quia non est aptum fungi officio suo, nisi cum lumine: est enim eius officium moueri à coloribus, & eos recipere, vt ab illis visus moueatur; lumen igitur tanquam forma constituit perspicuum actu sumptum hoc secundo modo, id est, actu receptiuum colorum: ideo diximus, perspicuum quatenus est medium deferens co-

Alores ad visum, à duabus his partibus constitui, à corpore tenui tanquam materia, & à lumine tanquam forma; & hoc respexit Arist. in context. 69. lib. 2. de Anima, quando lumen sic definiuit, lumen est actus perspicui quatenus est perspicuum, nam secundo modo perspicuum accipit, nempe respectu visus, non primo modo; quia secundum se, & absolute sumptum retinet naturam suam, & suam tenuitatem etiam sine lumine, sed vt est mediū inseruiens visui, non est actu perspicuum nisi per lumen: propriam vero perspicui naturam priori modo acceptam considerauit Aristor. in context. 71. eiusdem libri, quando dixit eandem eius naturam quandoque cum lumine esse, quandoque cum tenebris, non esse tamen secundo modo actu, nisi quando habet lumen. Aliud quoque magni momenti eodem in loco notandum est, inquit enim Arist. perspicuum esse inuisibile; nec solum prædicat hoc de perspicuo, vt alij arbitrantur, sed asserit hoc cum perspicuo reciprocari, & idem esse inuisibile, quod perspicuum; hoc enim si intelligatur, verissimum est, licet ab aliis non animaduertatur: dicimus igitur posse duobus modis aliquid appellari inuisibile: vno modo negatiue, qua ratione Deus, & omnes substantiæ incorporeæ sunt inuisibiles, & nullam habent aptitudinem vt videantur; quare ita acceptum inuisibile latius patet, quam perspicuum: altero modo priuatiue, nempe quod habet priuationem visibilitatis, cum aptitudine tamen ad eam adipiscendam, hoc autem est ipsum met perspicuum; visibile namque color est, perspicuitas vero est de natura coloris, quia est eius priuatio in subiecto apto colorari, & est loco coloris in subiecto perspicuo: ideo si perspicuum condensetur, & fiat terminatum, euadit coloratum, & perspicuitas migrat in colorem: in genere igitur visibilium perspicuum est, quia perspicuitas notat priuationem coloris, & visibilitatis cum aptitudine, quo fit, vt solum perspicuum sit receptiuum coloris: quamobrem in genere visibilium solum perspicuum est inuisibile, & ita omne inuisibile priuatiue est perspicuum. Si quis vero obieciat: coloratum valde distans inuisibile est, quia propter distantiam non potest videri, nec tamen est perspicuum; quare in genere visibilium datur aliquod inuisibile, quod non est perspicuum: dicendum est, colorem cum hoc, vel quouis alio impedimento posse quidem inuisibile dici, nõ tamen per se, sed per accidens, si quidem est perse, & secundum propriam naturam visibilis, licet ei accidat, vt ab aliquo videri nequeat; ideo etiam si conuenienter alicui propinquus, videri tamen ab illo nõ possit propter illius visus debilitatem, id fit per accidens, quia per hoc non stat, quin supra natura sit visibilis, & ab aliquo etiam alio videatur, si nõ ab homine, saltem à lynce; nullus enim per hoc defectus notatur in coloris visibilitate, vt consideranti patet. Dum igitur loquimur de illo

Declaratio context. 71. lib. 2. de Anima.

Omne inuisibile quomodo sit per speculum.

Inuisibile dicitur duobus modis.

Obiectio.

Solutio.

tantum inuisibili, quod per se inuisibile sit; hoc duplex est; vnum est per se inuisibile negatiue, vt Deus; alterum vero priuatiue, quia potestatem habet recipiendi colorem, & visibilitatem, idque est solum perspicuum, vt Arist. ibi significat; hoc enim tum ea ratione est visibile potestate, quatenus si incrassetur, & condensetur, fit coloratus, & visibile; tum etiam quatenus seruata in eo perspicuitate recipit aliorum colores, non quidem realiter, sed spiritaliter, repugnat enim perspicuitati color realis, & eam imminuit, aut etiam penitus tollit. Hæc igitur est natura perspicui, quam ibi declarat egregie Arist. perspicuitas enim notat priuationem realis coloris, qui non inest nisi in corpore habente terminationem perspicuitati oppositam; proinde notat etiam potestatem tum patiendi à reali colore, & recipiendi speciem eius spiritalem seruata perspicuitate, tum etiam recipiendi realem colorem, & condensetur, & fiat ex perspicuo terminatum.

De luminis, ac lucis discrimine.

Dap. IV.

DE formali autem perspicui parte, quæ lumen est, maior nos difficultas manet; sed ne ambiguitate laboremus, intelligendum in primis est quid nomine luminis intelligamus, & quid intersit inter lucem, & lumen: lux proprie dicitur illa, quæ est in corpore lucido, vt in Sole, & in aliis astris, & in flamma; lumen vero est id, quod à luce producitur in perspicuo, ita vt in Sole sit non lumen, sed lux, in aere autem non lux, sed lumen: est enim lumen imago, & species lucis; nam à luce corporis lucidi generatur in perspicuo lumen, quemadmodum reales rerum colores producunt in perspicuo speciem suam. Sed magnum est lucis, ac luminis discrimen respectu visus, ad hanc enim variis modis referuntur; duplex enim est visibile: vnum proprie dicitur visibile visum terminans, diciturque visibile vt quod, cuiusmodi est color, sub quo lucem contineri, manifestum est; lux enim est color, quia visum terminat, & videtur tanquam albedo quædam quod aperte asseritur ab Arist. in libro de Sensu & sensibilibus & in libello de Coloribus, & in calce capitis 4. libr. 1. Meteorol. vbi Solem vocat album, quum sit lucidus; resque per se manifeste est, videmus enim flammam non esse priuam, sed densam, nec transferri per ipsam ad nos aliarum rerum colores, sed in ipsa terminari visum; quare continetur sub obiecto visus æquato, quod à visu iudicatur, & est visibile vt quod & tanquam species quædam coloris, vt significauit Aristotel. in 2. lib. de Anima in cap. de Visu, quando dixit omne visibile esse colorem; quum enim lucida corpora sint visibilia, vt ipse ibi dicitur, & vt perse manifestum est, patet lucem esse colorem, imo est primum visibile, vt postenus dicemus. Lumen vero, quod

Lux est color, & est visibile sicut quod. Lumen est species lucis. Visibile duplex, sicut quod & sicut quod.

A à luce producitur in perspicuo, est alio modo visibile. non enim vt quod sed vt quod; est enim ratio visibilitatis colorum, siquidem non sunt visibiles, nisi in lumine, at ipsum per se non mouet visum, nec dicitur videri, nisi per accidens, dum enim rerum colores videmus, ex ea visione iudicamus perspicuum medium esse illuminatum, quare non videtur lumen perse, sed cognoscitur per visionem colorum, est igitur visibile solum vt quo, non vt quod, dum consideratur in perspicuo interminato: tamen si in corpore terminato receptum sit etiam visibile vt quod, non tamen quatenus lumen, sed quatenus subsiciens rationem coloris, sic enim migrat in colorem, vt lumen à Sole productum in aere non est visibile, sed idem in pariete receptum migrat in colorem, & fit obiectum visibile vt quod, nam simul cum colore corporis recipientis movet visum tanquam color vnus ex viroque conflatus. Nunc igitur dimissa luce, quum appellatione coloris comprehendimus, quum per se visum moueat, & iudicetur vt quod, de solo lumine verba faciemus; hoc enim est illud, quod ab Aristotele vocatur perfectio & actus, & forma perspicui; nam lux non est actus perspicui, nisi casualiter, lumen vero formaliter: & hoc respexit Aristotel. in definitione luminis, definiuit enim ipsum vt formam, sicut etiam in eiusdem libri initio definiuerat animam, quum enim forma nil aliud sit, quam perfectio, & actus, quo aliquid tale est, nil aliud est anima, quam actus, quo corpus viuens est viuens; & lumen nil aliud est, quam actus, quo perspicuum est perspicuum, id est, qui constituit ipsum perspicuum, & facit esse medium actu idoneum vt inseruiat visui.

Quod lumen non sit corpus. Cap. V.

LUMINIS naturam declarare non facile est, nec paruum est in eo difficultatis indicium, quod de genere quoque ipsius multi Philosophi dubitarunt, ac vana seferunt: Aristot. enim, censuit lumen esse accidens, alij tamē fuisse, qui putarunt lumen esse substantiam, & alij quidem corpoream, alij incorpoream, sed in hac disputatione nobis immorandum non est, quum & ipse Aristot. validis ac manifestis argumentis sententiam illorum reiecerit, tum in 2. lib. de Anima, tum in libr. de Sensu & sensibilibus, & præterea plures etiam habeamus interpretationes hac de re disputationes, vt Ioannis Grammatici in 2. libr. de Anima. in cap. de Visu, & Latinorum tum ibid. tum in 2. Sentent. distinct. 13. & Thomæ in 1. part. quæst. 77. artic. 2. ac 3. Nunc igitur satis sit argumenta Aristotelis paucis referre, & difficultatem quandam, quæ multos turbare posset, de medio tollere. Duobus potissimum argumentis probat Arist. lumen non esse corpus. Vnum sumitur ex eius subita diffusio.

L es le
Ar ta. cel. lun non corp

fusione per totum Hemisphærium: nam si esset corpus, non posset subito ad ortu ad occasum transire, sed necessario in tempore; corpus enim per spatium plenum moueri non potest, nisi in tempore, ob mediū corporis resistentiā; quum igitur lumen Solis orientis totum illud spatium subito, & absque tempore peragat, non potest esse corpus Alterum argumentum est: si lumen esset corpus, fieret corporum penetratio: quum enim nulla penitus sit perspicui pars, quæ non sit luminosa, feruetur autem integra tam luminis, quam perspicui corporis natura, necesse est ut lumen penetret omnes partes perspicui; nam hæc non cedunt partibus luminis, sed eas in se recipiunt; quare si lumen esset corpus, penetratio corporum fieret, quæ penitus impossibilis est: hinc itaque intulit Aristoteles, lumen in perspicuo inesse non ad modum corporis, sed ad modum formæ: qua eadem ratione etiam in contextu quarto eiusdem libri ostendit animam non posse esse corpoream, quia quum omnes penitus viuents partes sint animatæ, fiet penetratio corporum. Sed qui plura de hac re videre cupiunt, legant prædictas interpretationes, in quibus diffuse ostenditur, lumen non esse corpus, neque omnino substantiam: non est. n. nobis tempus conterendum in recensendis aliorum dictis, sed tollenda est difficultas quædam, quæ huic veritati maxime omnium videtur officere, eaque est quod lumen & moueri, & percutere, & reflecti videtur: nam lumen Solis ad non transit, & solida corpora percutit; terram enim percutiens, & resistens generat in aere calorem, & percutiens speculum ad multa illuminanda reflectitur: quæ omnia indicare videtur lumen esse corpus, quum solis corporibus competant, accidentibus vero competere nullo modo possint. Ad hæc igitur dicimus, esse quidem in usu positum, ut hæc per quandam similitudinem lumini attribuantur, & dicamus lumen moueri, & percutere, & frangi & reflecti; sed reuera nihil tale competere luminis; producit enim lumen à præsentia lucidi corporis in perspicuo, & quia non est corpus, neque habet contrarium posituum, quod illi resistat, producit subito in omnibus perspicui partibus: nec tamen ita producit, ut habeat esse fixum, ac permanentem, & recedente lucido, à quo est genitum, adhuc in ipso perspicuo maneat: sed recedente lucido perspicuum statim definit esse luminosum: quare ipsius natura consistit solum in fieri, & tamdiu existit in perspicuo, quamdiu perseverat produci à præsentia lucidi: & quia corpora solida, ac polita percutiens lumen reddit illa apta per receptum lumen ad alia illuminanda, ideo videtur reflecti, & moueri lumen; non tamen sic est, sed ab eis illuminatis generatur lumen in aliis: quod idem de colore dicimus, nam color producit in speculo spiritalem colorem, & speculum similiter colorem

A producit in aere, nec ob id dicimus colorem moueri & reflecti, quum certum sit colorem esse accidens: non est igitur credendum, idem numero lumē transire ab vna aeris parte ad aliam, neque aliquid idem recedere à Sole, & ad aërem progredi, sed in omnibus perspicui partibus subito, & in temporis momento generatur lumen siue directe, siue per reflexionem id fieri videatur; non enim illud idem lumen, quod in vna parte est, ad aliam transit, sed in omnibus, in quibus est, generatur continue, siue ab ipsomet lucido corpore immediate, siue ab alio, quod ab illo illuminatum illuminet alia.

Varia sententia de lumine, an sit ens reale, an intentionale, & quid sit intentio. Cap. VI.

C Aliud est de lumine non leue dubium à Latinis interpretibus maxime egitatum, an lumen, quum sit accidens in medio perspicuo, sit accidens reale, an intentionale. Thomas in prima parte Summæ, quæ est. 77. artic. 3. nititur ostendere lumen in medio non habere esse intentionale, sed reale tantum. Contra Egidius in secundo libro de Anima, in cap. de Visu, probat lumen in medio non habere esse reale, sed solum intentionale. Inter has duas extremas sententias est tertia media, quod lumen in medio habeat simul esse reale, & intentionale; hæc sequuntur Scotus, & Ioannes Baconius, & Durandus in 2. Sentent. dist. 33. & alii complures; eamque ego veram esse existimo, & Auerrois, & Alberti sententiam fuisse: imo etiam Caietanum in suis Commentariis in Thomam loco prædicto volens ipsum tueri ab argumentis Scoti, ita ipsum defendit, ut transeat manifeste in opinionem Scoti: quum tamen neque ad eam trahi, neque modo villo defendi Thomas meo quidem iudicio possit, quia negat lumen in perspicuo habere esse intentionale, & confundit lumen cum luce, quam tamen aliud sit lux, aliud lumen, ut prædiximus, & lux habeat præcise esse reale, lumen vero in perspicuo sit intentio, & imago lucis, nec aliter, quæ ut color in perspicuo est imago, & intentio coloris realis. Mitto hic considerare argumenta, quæ tum à Thoma, tum ab Egidio adducuntur, quum in hac disputatione non sit nobis immorandum, & quum illa apud eos in locis prædictis legere quisque possit: sed solum nitam ipsam rei veritatem breuiter declarare, & paucis argumentis que validiora esse videbuntur, comprobare. Ante omnia intelligendum est, quid sit intentio, seu ens intentionale. Latini quidem huius vocis etymologiam considerantes, dicunt intentionem vocari id, per quod tanquam per rationem formalem anima tendit in obiectum cognoscendum, vnde omnes species tam sensi-

*Opinio
Thoma.*

*Opinio
Egidij.*

*Opinio
Scoti, &
Barco-
niq, &
Durandij.
Caieta-
nis.*

*Intentio
quid sit.*

les, quam intellectiles vocantur intētionēs: quæ etymologiz cōsideratio satis crassa est, & quamvis fortasse ad rectum sensum trahi posset, non est tamen in ea tempus conterendum. Ego dico intētionem nil aliud esse, quam attentionem, ac diligentiam animæ in alicuius rei consideratione, quo fit, vt intentum etiam sumamus pro attentō; hæc est vere Latina huius vocis significatio, sed traducta postea à Philosophis nostris hæc vox est ad omnem animi conceptum significandum, etiam si absq; diligētia fiat, & omnem speciem, siue sensilem, siue intellectilem; hæc enim, quatenus est species spiritalis reale obiectum repræsentans, dicitur esse illius intentio, id est, imago in anima: hinc orta est distinctio illa, qua omnes vtuntur, primarum, & secundarum intentionum: primas enim intentiones vocamus illos omnes conceptus, qui rem immediate repræsentant; vt conceptum lapidis in animo, & speciem coloris in oculo: secundas vero intentiones vocamus illos conceptus, qui non rem immediate, sed alium priorem conceptum repræsentant; vt conceptus generis dicitur secunda intentio, quia repræsentat conceptus animalis, & plantæ, & aliorum eiusmodi, à quibus immediate repræsentantur res. Sed postea traducta est huius vocis significatio etiā extra animam, vt id, quod est imago alterius repræsentatiua, etiam si non sit in anima, dicatur ens intentionale; huiusmodi est species obiecti sensilis in medio, vt species coloris in aere, siue etiam in solido aliquo corpore recepta, sicut sæpe videmus à lumine per phialam vino plenam transeunte produci speciem, & imaginem coloris vini in panno linteo subiecto: illa enim rubedo, quæ in vino est color realis, & mouetur ad motum vini subiecti, est in panno linteo color intentionalis; qui non mouetur ad motum subiecti panni, sed ad motum vini, & ad motum luminis, à quo producitur.

Declaratio, & comprobatio veritatis de naturali luminis. Cap. VII.

Quod lumen habeat esse intentionale contra Thomam.
SI verba hæc sunt, & intentio est id, quod modo diximus, non video quomodo Thomas negare possit, lumen in medio habere esse intentionale; nam producitur à luce lucidi corporis, vt inquit Aristot. tanquam ab obiecto reali, cuius est repræsentatiuum; & videmus lucem tanquam colorem quendam, quod fieri non posset, nisi species lucis, quæ ipsam repræsentet, ad oculum ferretur, quem admodum etiam species coloris reale colore repræsentat; ergo negare lumen in perspicuo habere esse intentionale, est negare rem manifestam, quom manifestum sit, ipsum produci à luce, & ita eius intentionem esse: Ex altera etiam parte non debuit negare Agidius lumen in aere habere esse reale, quum reales effectus producat, vt Thomas argumentatur, patet enim lumen producere co-

A lorem, qui est effectus realis; patet etiam lumen vehemens destruere temperiem oculi, qui similiter est effectus realis: sed cauta erroris multorum fuit, quod putarunt non posse aliquid esse simul intentionem, & rem; quum potius è contrario sese res habeat, & hoc negare sit pugnantia dicere; nam si aliquid est intentio alicuius, ergo est res aliqua, quomodo enim esset intentio, si esset nihil? ideo optime inquit Scotus in loco prædicto de signo, & re: quando enim distinguimus rem à signo, non propterea dicimus signum non esse rem, sic enim esset nihil, proinde signum appellari non posset; sed quum rem à signo distinguimus, nil aliud significare volumus; quam aliquid esse rem tantum, non signum, aliquid vero esse & rem & signum rei: sicigitur (inquit) distinguuntur res, & intentio; aliquid enim est res, & non est intentio rei, aliquid autem est intētio, & res simul, quia non potest esse intentio rei, quin sit etiam res aliqua, & ita habeat esse reale. Huic sententiæ Scoti ego omnino subscribo; non solum enim illas intentiones, quæ extra animam sunt in medio sensus, sed etiam eas, quæ sunt in anima, puto esse aliquid, & esse res: eaque Aristotelis sententia fuit, qui in libro Categoriæ, in capite de qualitate sciētiā posuit in genere qualitatis, nil autem aliud est sciētia in anima, quam intentio & imago rei cognita, repræsentans rem, quæ extra animam est; hæc igitur apud Aristotelem est ens reale, quum sit qualitas. Possunt etiam ratione id confirmari; nam cognoscimus etiam cognitionem nostram tanquam rem aliquam positiuam, & consideramus quid sit cognitio, quare tali nostræ cognitioni respondet cognitio ipsa tanquam res cognita: sic etiam diximus, colorem intentionalem incidētem in corpus aliquod solidum producere adhuc intentionem suam in perspicuo, & videri ad modum rei. Sed pluribus causa erroris fuit, quod illa, quæ spiritalia sunt, ipsi putant esse nihil, quum tamen sint res: sicut enim dantur substantiæ incorporeæ & spirituales, quæ verissime sunt substantiæ; ita dantur etiam accidentia spiritalia, quæ veram habent entitatem, licet minorem, quam accidentia materialia, à quibus producuntur: nam (vt ait Durandus in loco prædicto), istæ species habent esse debile, quia deficiunt à perfectione propria speciei, & eo magis deficiunt, quo magis distant à prima causa. Auerroes quoque in duobus postremis capit. libri de Sensu & sensilibus inquit formas in anima habere esse spiritale purum, in materia vero extra animam habere esse materiale purum, atin medio habere esse medium inter materiale, & spiritale; quare secundum Auer. negari non potest, lumen & colores in medio habere esse reale, & magis, q̄ in anima speciem, quod etiam hoc argumento cōfirmari potest: id, quod habet esse, seclusa omni operatione.

tionem animæ, habet esse reale; at lumen in medio habet esse, etiam seclusa omni animæ operatione; ergo de ipso manifestius est quod habet esse reale, quam de intentionibus, quæ sunt in anima: & quod delumina dicimus, id de colore quoque ob eandem rationem dicendum esse arbitramur: ideo deceptus est Thomas, negans colorem in medio habere esse reale, quod de lumine concessit; quamvis enim lumen sit efficacius ad reales effectus producendos, non ob id negandum est colorem habere esse reale, nam rerum quoque materialium multæ sunt, quæ non sunt actiue, neque per hoc stat, quin habeant esse reale. Illud vero hac in re maxime annotandum est, has species, seu intentiones, quas diximus, & in anima, & extra animam esse aliquid reale, & intentionale simul, habere hoc duplex esse duabus rationibus, vt recte notat Ioannes Baconius in sua quæstione: nam respectu obiecti materialis, quod representant, & cuius dicuntur species, habent esse intentionale: at respectu subiecti, in quo inhaerent, habent esse reale; vt lumen in perspicuo, & scientia in anima, quod quidem ex hoc discrimine cognosci potest, quia lapis in anima tum substantia est, tum accidens; nam secundum se formaliter est accidens de genere qualitatis, & est substantia per representationem; mouere autem animam dicitur, & cognosci, non secundum suum esse formale, sed secundum esse representatum: quando enim cognoscimus lapidem, substantiam cognoscimus, quæ per illam speciem representatur, non ipsam secundum se qualitatem illam; dicimus enim videri realem colorem, non speciem ipsam; immo idiotæ & homines non concederent ullam coloris speciem in medio productam, quia propriam illam realem speciem entitatem ignorant, & nil aliud fatentur, quam realem colorem à se videri; illum igitur vident per eius speciem, quam ignorant, non enim illam cognoscunt, sed colorem, solus enim realis color visum terminare, ac videri dicitur. Per hoc soluitur argumentum quoddam Ægidii, qui inquit: si lumen in medio haberet esse reale, superpositus oculo, aer illuminatus impediret sensationem, artamen patet lumen tangens oculum facere sensationem, ergo non habet esse reale. Nos autem dicimus, sensationem illam Aristotelis, sensibile positum supra sensum sensationem non facit, esse intelligendam de obiecto reali terminante sensationem, non de eius specie, quinimo necesse est speciem ad contractum vsque organi peruenire, si fieri sensio debeat: lumen autem in aere est, non vt obiectum terminatum visionis, sed vt species ipsum representans; & quamuis habeat etiam secundum se esse reale, tamen non est visibile secundum suum esse reale, sed secundum illud, quod ab eo representatur; quare tangens oculum non impedit visionem. Hoc autem eodem argumento, quo abu-

A sus est Ægidius, recte vsus est Scotus, dicens: si lumen non esset intentio, sed solum haberet esse reale, ergo superpositum oculo non faceret visionem: est enim argumentum validum, dum statui mus lumen mouere oculum; quia si non mouet vt intentio alterius, sed vt res secundum se, ergo est obiectum terminatum visionis; tale autem tangens oculum impedit sensationem; quoniam instrumentum sensus debet pati à specie obiecti immediate, non ab ipso met obiecto reali.

De instrumento Visus. Cap. VIII.

SEquitur vt de organo dicamus, quod quidem s breuissime præstabitur, vt Aristotelem potius, quam Galenum imitemur: Galenus enim tum de visione, tum de plerisque aliis rebus scribens, nesciuit artem medicam distinguere à naturali philosophia; quum enim plurima ad naturalem philosophum attinentia constitueret potius, quam exquisite tractare debuisset; eorum tamen considerationem diligentissimam cum medica arte commiscuit, quod ab aliis quoque Medicis Galeni in scribendo artificium ceptime edoctis factum frequenter esse animaduerti: apud Aristotelem vero nihil tale notare aliquis quantumuis liuidus aduersarius eius potest; qui semper à rebus alienis abstinuit; & non modo illa, quæ ad aliam disciplinam, sed etiam quæ ad alium eiusdem disciplinæ librum pertinent; tractare veritus est: quod quidem est manifestissimum in tractatione ab eo facta de visu, & de facultate visiva; diligentem enim oculi, & constructionis eius declarationem apud Aristotelem nullibi legimus, licet oculus ex pluribus humoribus, & pluribus tunicis, aliisque partibus mirabili structura, atque artificio constitutus sit; nihil denim aliud de oculi fabrica ab eo scriptum habemus, nisi eum a queum esse debuisse, non quidem aquam puram, sed excessu aqueum: quum enim in primo cap. 2. libri de partibus animal. dixerit organa sensuum debere esse similia, totus autem oculus sit corpus dissimulare, Aristoteles præcipuam oculi partem respexit, quæ est humor crystallinus, in quo tanquam in vero visus instrumentum species coloris recipitur, & ab anima iudicatur: hunc igitur considerare satis habuit, & dicere organum visus esse corpus aqueum; reliquas oculi partes Medicis considerandas reliquit, quum illarum officium non sit videre, sed inferuire crystallino, vt in eo fieri visio possit, aliæ namque ad ipsum protegendum, aliæ ad nutriendum, aliæ ad mouendum totum oculum pertinent. Nos igitur Aristotelem imitati, non totam oculi structuram considerabimus, sed quasdam tantum partes, quæ ad id, quod in præsentia querimus, conferre posse videbuntur; reliqua apud

Argumentum
Scoti
opti-
mum.

Tres hu-
mores in
oculo.

Error
Galeni
de humo-
re vitreo

Tres tu-
nica in
oculo.

Galenum legi poterunt in libr. 10. Vsu partium, & in libro ei adscripto de Oculis, & apud Auerroem in 1. Collectaneorum, cap. 17. & in 2. lib. cap. 15. Substantiam oculi tribus humoribus consistere certum est, quorum mediis, & inter duos reliquos collocatus crystallinus est, durior aliis, & similis glaciei, sed lucidissimus, non quidem propria luce, sed lumine extrinsecus recepto; post hunc positus est in parte oculi posteriore humor vitreus, qui mollior est, & substantiam habet minus consistentem, & multo maior est crystallino; nam ut ego iudicare videns potui, est fortasse quaduplo, vel etiam quintuplo maior, sed maxime clarus, & albus, & in hoc manifestissimum est, deceptum esse Galenum, qui in libr. 19. de Vsu partium dixit huius colorem esse subnigrum, veluti si quis parum nigri cum multo albo commiscuerit; ego enim aperitissime vidi vitreum hunc humorem nihil habere nigredinis, nec minus crystallino album esse, non tamen ita solidum; sed molliorem, & fluentem, unde appellatus est vitreus, ad similitudinem vitri liquefacti; deceptus etiam in eo est Galenus, quod dixit huius humoris officium esse, ut ex crystallino nutriatur; hoc enim falsum esse ostendemus loco suo. In anteriore autem oculi parte est tertius humor vocatus aqueus, seu albugineus, qui vna cum spiritu misso à cerebro per opticos nervos implet anteriorem pupillæ partem, & crystallinum defendit, prohibetque à contactu corneæ, quæ sua duritie ipsum lædere potuisset. Tunica tres habet oculus, quarum extima ob suam duritiem *ὀκλινόςτης* dicitur, sed in anteriori parte oculi vocatur cornea, quæ durior quidem est, sed transparentior, ut per eam lumen ad humores oculi ingredi possit: secunda tunica vocatur *χειροειδής* & colorata est colore subnigro, & in parte oculi anteriore vocatur vœa; nec totam pupillam operit, sed in medio pupillæ loco est perforata, ut per illud foramen ingredi lumen & colores possint: tertia, & intima tunica retina appellata, consistere videtur ex ipsamet cerebri substantia, nec totum oculum circumdat, sed desinit in maximo crystallini circulo, ubi degenerare videtur in tenuem illam & luminosam membranam, araneam telam vocatam, quæ totum crystallinum operit, & separat tum in parte anteriore ab aqueo humore, tum in posteriore a vitreo. De his, ac de aliis ad oculi structuram pertinentibus si quis plura videre cupiat, legat Galenum, & Auerroem in memoratis locis: nunc enim satis nobis est statuisse solum crystallinum esse verum instrumentum visus, cæteras vero oculi partes eius ministras esse, quarum aliquas postea considerabimus; quum de modo quo visio fit, verba faciemus, nempe illas, quæ ad rem facere videbuntur, reliquas vero dimittemus.

A An lumen requiratur ad medium, an ad colorem illuminandum, opinio Avempaces, & argumenta.

Cap. IX.

His declaratis, considerandum nobis propropter id, de quo interpretes Aristotel. maxime controuersantur, quæ sit luminis necessitas in visione secundum Aristotelem: quum enim fieri visio nequeat sine lumine, quaeritur cuius gratia sit necessarium lumen, an ad illuminandum perspicuum medium, an ad illuminandum obiectum colorem. Fuit opinio Avempaces, quam considerat Auerroes in Commentario sexagesimo septimo libri secundi de Anima, quod lumen sit necessarium, non propter medium, sed propter solum colorem, ut faciat colorem esse actum motiuum perspicui, quia non esset actu motiuus, nisi esset illuminatus; quam eandem sententiam tuetur Auicenna in 6. Natural. Nitebatur Avempace, ut refert Auerroes, tali argumento: lumen, & coloris speciem non differunt, atqui omne recipiens debet carere proprio, ergo perspicuum debens recipere colorem, debet carere lumine, igitur moueri perspicuum est illuminari, & illuminari, est colorari; itaque si color sit illuminatus, est actu motiuus perspicui, & imprimendum eo colorem quatenus ipsum illuminat: ideo dictum illud Aristotelis, color est motiuus perspicui, quod est actu, sic ab Avempace intelligebatur, color est aptus docere perspicuum de potestate ad actum, & reddere actu perspicuum; hoc enim facit, dum simul ipsum illuminat, & colorat: quod si prius illuminatus esse aer statuatur, non poterit à colore moueri, quum color sit de natura luminis, & nihil recipiat se. Alia quoque ratione hoc confirmatur, quam eo in loco tangit Albertus: obiectum cuiusque sensus debet reduci ad aliquam communem naturam, secus enim non esset obiectum vnum, proinde nec sensus vnus; patet autem esse visibile & lumen, & colorem; ergo duo hæc vel reducuntur ad vnam tertiam communem naturam, vel vnum ad alterum; primum dici non potest, ut manifestum est, ergo secundum: atqui non reducitur lumen ad colorem, quia non desinitur lumen per colorem, sed potius color per lumen; ergo reducitur color ad lumen, & est visibilis ratione luminis; sic igitur vna est natura visibilis, nempe naturalis luminis, ad quam reducitur color; ergo ad constituendum colorem visibilem est necessarium lumen. Confirmatur hæc opinio ab Auicenna per experientiam; si quis enim sit in aliquo obscurissimo loco, ubi sit foramen, videt per toramen illud externos colores, illi igitur transeunt per aerem tenebrosam, quare non requiritur lumen ad medium illuminandum, sed satis est si colores ipsi in lumine sint; sic enim sunt nobis visibiles etiam per aerem

Opin.
Aue-
paci

Pri-
arg-
tum

Secu-

Tert.

tene-

tenebrosum. Addit etiam Aueroes pro Auempace aliud argumentum accipiunt ex verbis Aristotelis in contextu 18. lib. 3. de Anima, ubi intellectum agentem comparat lumini, & inquit esse necessarium propter phantasmata, ut ea faciat actu intelligibilia, sicuti lumen facit colores esse actu colores id est, actu motiuos perspicui; asserit ergo Aristot. lumen requiri propter colores ad mouendum perspicuum.

Auerois, & Alberti sententia, & argumenta. Cap. X.

EX altera parte Aueroes contrariam sententiam sequens inquit, lumen esse necessarium, non propter colores, sed propter medium solum, & in eam inducens esse videtur precipue a verbis Aristotelis, qui in secundo libro de Anima in capite de Visu, definiens colorem dixit esse motiuum perspicui illuminati, & definiens lumen dixit esse actum perspicui quatenus est perspicuum, non dixit esse actum coloris; censuit igitur necessarium esse lumen propter solum medium, non propter colorem. Addit etiam rationem Aueroes ad hoc comprobandum: color secundum Aristotelem est per se visibilis in secundo modo dicendi per se, ergo non accipit a lumine visibilitatem, sed eam habet ex sua natura; nam si a lumine fieret visibilis, & motiuus perspicui, non esset per se visibilis, sed per aliud. Albertus vero etiam sententiam sequutus est, & putauit lumen esse necessarium propter vt unque, ita ut neque medium possit a colore moueri, nisi sit illuminatum, neque color possit mouere medium, nisi illuminatus: & quia de medio clara est sententia Aristotelis, qui dixit lumen esse actum perspicui, ipse de colore declarat hac distinctione: color habet duplex esse, vnum materiale, alterum formale: esse materiale fit per materiam mutationem a quatuor primis qualitibus, quæ varios in superficie colores producant, licet ipsæ qualitates non sint de essentia colorum, & ad tale coloris esse non requiritur lumen; est enim color etiam in tenebris, non est tamen aptus ad mouendum medium: esse autem formale habet color a lumine, quatenus lumen iungitur superficiem, & facit colorem actu motiuum perspicui, quia sine lumine non moueret. Sic igitur necessarium est lumen etiam propter colorem vt motiuum perspicui, idque videtur significasse Aristoteles in contextu decimo octauo tertij libri de Anima, quem antea pro Auempace considerauimus: idco id, quod Aristoteles dicit, colorem esse motiuum perspicui, interpretas Albertus inquit esse intelligendam de colore secundum esse formale, sic enim est motiuus perspicui. Ex his igitur patet, rem hanc non carere magna difficultate: sequitur vt ratione duce quid sentiendum sit, inueigemus.

A Vera sententia, & eius declaratio, ac comprobatio. Cap. XI.

IN hac controuersia, ergo puto lumen esse necessarium, non modo propter medium, & propter colorem, vt sensit Albertus, sed etiam propter organum, quod credo non negasse Albertum, quum aperte ab Aristotele proferatur, vt mox considerabo: Ioannes etiam Gandauensis in secundo libro de Anima, dum pro Aueroe demonstrare nititur lumen non requiri propter colorem, sed propter medium, fatetur tamen requiri etiam propter organum. Quum igitur tria hæc, de quibus antea diximus, in visione considerentur, obiectum, medium, & organum, in his omnibus requiri lumen existimo, si visio fieri debeat: hoc enim facit tum colores esse actu motiuos perspicui, & organum, tum oculum, & medium esse receptionem coloris: organum enim ob eandem rationem debet esse illuminatum, ob quam & medium; nam si medium colorem recipit (vt Aristoteles dixit) non quatenus aer, nec quatenus aqua, sed quatenus perspicuum, non est autem actu perspicuum, nisi per lumen; oculus vero, vt colores recipere possit, debuit esse perspicuus, vt Aristoteles docet in libro de Sensu & sensilibus, capite secundo; necessarium est non minus oculo lumen, quam medio; proinde oculus non recipit colorem, nisi recipiat lumen: huic sententia attestatur crystallini humoris natura & conditio: ipsum enim esse precipuum visus instrumentum omnes consentunt, est autem maxime perspicuus ac splendidus, quia est de genere illorum perspicuorum, quæ lumen quidem ex se non emittunt, sed si extrinsecus recipiant lumen, splendida fiunt; imo aliqui etiam sunt oculi, qui in tenebris emittunt ex se aliquid luminis, vt oculi leonum, & pardorum, & catorum; sed omnium oculorum communis conditio est, vt eatenus lucidi sint, quatenus ob externi luminis receptionem sunt splendidi, hoc enim est proprium illorum perspicuorum, quæ aliquam habent densitatem, & consistentiam, qua retinent receptum lumen, & ex eius constipatione redduntur lucida tanquam alieno lumine. Quoniam igitur oculus debuit esse perspicuus perspicuitate aquea, vt lumen recipere, ac retinere, imo & intentus reddere posset, & talem esse humorem crystallinum manifestum est, negari non potest datam esse organo perspicuitatem, vt per receptionem luminis possit recipere aliarum rerum colores; est enim communis conditio omnium perspicuorum, vt a lumine fiant actu perspicua, & quatenus talia sunt, a coloribus patiantur: igitur quando Aristoteles dixit colorem esse motiuum perspicui, quod est actu, & quando dixit lumen esse actum perspicui quatenus est perspicuum, absolute perspicuum considerauit: quare hæc non soli medio competere de-

Specillo-
rum & vis.

bent, sed etiam organo, si organum quoque perspicuum est. Hoc idem confirmatur ex usu specillorum, non enim alia ratione faciunt, ut melius videamus, nisi quia faciunt ut plus luminis recipiant oculi, & ita melius etiam recipiant colores: oculi enim seu propter proiecctam etatem, seu etiam quandoque propter naturalem temperiem habent substantiam terrestriorem, siccescunt enim oculi senum, ut ait Arist. in 5. lib. de Artu animalium; cap. 1. quo fit, ut minus recipiat luminis, & ob id egeant auxilio specillorum, in quibus ob vitri cavitatem vnitur, & concentratur lumen tanquam in puncto, & ita vnitur, ac validum oculos penetrat, & lucidiores reddit, & aptos ad melius colores recipiendos. Legimus autem hanc sententiam clare apud Aristotelem in libro de Sensu, & sensilibus, cap. 2. vbi dicit. *[Videtur autem sicut exterius non sine lumine, ita & interius]* & paulo post inquit *[quare necesse est perspicuum, & receptivum luminis id quod interius oculi est]* & idem dicit etiam in libro 2. de Partibus animalium, cap. 13. Itaque sententia Aristotelis est, oportere non modo exterius, sed internum quoque oculi perspicuum illuminari, si fieri visio debeat; sic enim vtrumque fit actu perspicuum, & aptum ut à coloribus patiatur, quale non esset sine lumine. De colore ostendendum manet, quod ipsum quoque illuminari oporteat, si debeat esse motivus perspicui; hoc quidem satis per experientiam manifestum esse videtur; nam si totus intermedius aer illuminatus esse statuatur, & color sit in tenebris, non videbitur; contra vero si color sit illuminatus, videbitur ab oculo in spelunca in tenebris existente, & per multum quoque aeris medii tenebrosi: num autem hoc argumento ostendatur, solam coloris illuminationem esse necessariam, ut putavit Auempace, ita ut absque medii illuminatione visio fieri possit, postea considerabimus: nunc sat est demonstrare visionem absque illuminatione coloris fieri minime posse, quod quidem prædicto argumento aperte ostenditur: neque est quod aliquis dicat fieri non posse, ut toto medio aere existente luminoso, color solus in tenebris sit; hoc enim esse possibile non constituo in præsentia, sed ex mentali tantum abstractione argumentum sumo: dum enim statuimus totum medium esse illuminatum, colorem vero esse tenebrosum, manifestum est visionem non fieri: dicere autem hoc esse impossibile, & posito medio luminoso esse necessarium ut color quoque sit illuminatus, non est argumentum solvere, sed est ferri necessitatem illuminationis coloris, & visionem fieri non posse, ea sublata. Sed res clarior fiet, si cognoscatur ratio cur ita esse oporteat; hæc autem sumitur à natura coloris, quam antea declarauimus: nam absolute sumptus color oritur ex condensatione perspicui, sed color non splendens, de quo in præsentia loquimur, oritur ex ea perspicui con-

Quod lumen sit necessarium etiam propter colorem.

Argumentum à sumptu à natura coloris.

A densatione, quæ fit per admissionem opaci, cuiusmodi est mistorum corporum color, qui fit quidem ex commistione elementorum quatenus sunt perspicua, & opaca, imo etiam lucida, ignis enim est lucidus, aer perspicuus, terra opaca, aqua & perspicuitate & opacitate participans, attamen quia elementa per missionem proprias naturas amittunt, ignis quamvis in misto sit condensatus, definit esse splendidus, vel si quid splendoris ex igni seruat, id exiguum est, quale est in illis, quæ noctu splendent; iure igitur hi omnes colores vocantur offuscata lumina, seu extincta per admissionem opaci, quæ facit ne luceant, sed sint absolute colores. Quoniam autem primum visibile, & per se visibile est lux, quæ est color splendens, color autem non splendens visibilis est per participationem lucis, proinde secundario visibilis; omne autem secundario tale, est tale potestate, nec ducitur ad actum, nisi ab eo, quod est actu tale; color tanquam secundario visibilis est potestate visibilis sine ope lucis, sicut etiam phantasmata sunt potestate intelligibilia absque ope intellectus agentis, qui est primum intelligibile, ut alio in loco ostendemus: color igitur non est actu visibilis, nisi talis fiat à lumine, quare ut sit actu motivus perspicui, requiritur lumen tanquam species, & imago lucis, quæ est primum visibile: neque satis est id, quod aliqui dicunt, colorē constare iam ex lucido & opaco, proinde in sua natura habere lucem, neque externo lumine indigere: hic enim est caullus manifestus, color enim deficit à natura lucis, & luminis, & ab his specie differt, licet oriatur ex lucido, & opaco, neque potest appellari lux, vel lucidus, nisi cum additione lux offuscata, seu lux extincta, quæ non amplius splendet, nec potest amplius fungi officio lucis, quum defierit esse lux, & in colorem non lucentem degenerauerit; eget igitur lumine producto à lucido actuali, si debeat mouere perspicuum, nam actuale lucidum est per se motiuum, & alia omnia sunt motiuà per illud. Præterea certum est proprium coloris subiectum esse ipsum perspicuum: nam in perspicuo interminato recipiuntur colores spirituales, qui sunt species colorum realium: in perspicuo autem terminato reales colores recipiuntur, non enim haberent colorem corpora, nisi ex perspicuo constarent; ergo eiusdem est rationis vtrumque perspicuum: & sicuti interminatum non potest spiritalem colorem recipere, nisi sit illuminatum; ita neque terminatum potest habere colorem motiuum perspicui, nisi iunctam habeat lumen: hoc autem confirmatur, quoniam maius, ac nobilius est agere, quam pati, & plura requiruntur ut aliquid possit agere, quam ut possit pati; ergo si perspicuum interminatum requirit lumen ut fiat receptivum colorum, magis debet perspicuum terminatum requirere lumen, ut per suum colorem possit mouere perspicuum interminatum;

LUA
prin
& 26.

B

C

D

E

F

tum;

tum; ita ut tum interminatum perfici à lumine oporteat, ut a calore pati possit, tum color, qui est in perspicuo terminatio, debeat perfici a lumine, ut possit agere in perspicuo interminatum. Ex his igitur patet necessarium esse lumen & propter medium, & propter organum, ut hæc tanquam perspicua colores recipere possint; & maxime etiam propter colorem, ut possit mouere perspicuum: quia id, quod est motuum per naturam alterius, quod in eo genere est primum, non potest mouere, nisi opè illius. Alia multa ad plenam huius rei declarationem dicenda essent, sed ne eadem frustra repetantur, hæc postea in argumentorum solutione opportunius considerabuntur.

Solutio argumentorum pro Auempace adductorum. Cap. XII.

Reliquum est, ut ad maiorem veritatis declarationem consideremus, quantum roboris habeant argumenta omnia prius adducta, tum pro Auempace, & Auicenna, tum pro Auerrore. Primum erat Auempacis argumentum ab Auerrore relatum, quod deducebatur ex eodem fundamento, lumen & color specie non differunt. Ad hoc respondens Auerrores non satis habet id fundamentum negare, sed et efficaciter probat lumen, & colorem differre specie. Primum quidem sumit argumentum ab experientia; videmus enim in transitu nubium parietes colorari colore herbarum, quod non fieret, nisi prius in aere color ille recipere; at qui iam erat prius illuminatus aer, ergo lumen non est color, quia si esset color, non posset aer illuminatus recipere alium colorem: sic etiam lumen Solis transiens per vitrum coloratum colorat parietem illo eodem colore, quare prius in aere luminoso color ille recipitur: hoc autem Auerrore argumentum probat contra Auempacem tum inexistens in aere lumen non impedire receptionem colorum, tum differre specie colorem, & lumen; quia obiectum receptibile, licet in suo receptiuo receptum: ut aduentitium non impediat receptionem aliorum eiusdem generis, nam prima materia habens formas elementorum recipere animam non prohibetur, tamen non potest ita in illo inesse, ut sit ratio recipiendi; quum enim non inficietur Auempace colorem vniuersum sumptum esse adæquatum receptibile respectu perspicui; imo hoc dicere cogatur, dum ait lumen & colorem esse idem specie, ideo dum per experientiam ostendimus aerem illuminatum ita recipere colorem, ut lumen sit ratio recipiendi, quia non reciperet aer colores, nisi esset illuminatus, demonstramus non esse idem specie, lumen & colorem; quia si essent idem, sequeretur aliquid esse rationem recipiendi seipsum, quod nullo modo esse potest. Quoniam ergo falsum est assumptum illud, color, & lumen sunt idem specie, non sequitur id, quod inde colligebat Auempace, aerem recepturum colores debere ca-

A rere lumine; imo ex huius consequentis falsitate clarissima per experientiam cognoscitur falsitas illius assumpti. Probat etiam Auarroes hoc idem argumento sumpto à definitionibus: illa enim quæ diuersas habent definitiones, specie, atque essentia differunt; at color definitur esse extremitas perspicui terminati, lumen vero actus perspicui interminati; differunt ergo specie. Ex his ergo infert Auarroes, non oportere illud, quod mouetur à colore, esse non luminosum, sed oportere esse non coloratum, quia nihil est ratio recipiendi se; & in hoc recte sensit, & eius solutio meo quidem iudicio optima est. Auempace vero errauit, putans lumen requiri propter solum colorem, non propter medium, ideo neque recte est interpretatus definitionem coloris ab Aristoteli traditam; non enim dixit Aristoteli, colorem ducere perspicuum de potestate ad actum, & facere actum perspicuum, sed dixit esse motuum perspicui, quod iam sit actus; est igitur prius actu perspicuum per lumen, posterius vero vel tempore, vel saltem natura est mobile à colore. Ad secundum argumentum ab Alberto adductum respondeat Auerrore, qui negat lumen requiri propter colorem: ego enim arbitror totum esse concedendum, & assero primum visibile esse lucem; ideoque omnes non lucentes colores fieri visibiles per lumen, quod est imago, seu species lucis; ut prædiximus. Ad tertium, quod Auicenna sumebat ab experientia, dico probari quidem illo argumento, necessarium esse lumen propter colorem, quia iam concessimus non posse perspicuum moueri à colore non illuminato, at non probari ipsum non requiri propter medium; dico enim eam esse luminis naturam, ut receptum in superficie corporis terminati subeat quodammodo conditiones lucis, & illuminet perspicuum medium: quando igitur color est illuminatus, videtur ab aliquo existente in spelunca tenebrosa, quia lumen illud coloratum iunctum illuminat totum illum aerem ad ipsosque oculos videntis: inquam enim non ita illuminat, ut faciat aliorum colores videri, tamen tantum illuminat, quantum satis est ad visionem illius coloris, cui iunctum est; sic etiam illa noctu lucientia, de quibus loquitur Aristoteles in contextu 72. lib. 2. de Anima, ut oculi catorum, & leonum, & noctu lucæ, & alia huiusmodi, ideo videntur noctu, quia illuminant aerem satis pro ipsorum visione, licet non satis provisione aliorum circumstantium colorum: ideo annotandum summopere est, Aristoteli in memorato loco satis pingui Minetua illa noctu lucientia considerare: quum enim vera ratio noctu videantur sit, quia illuminant sibi aerem, tamen Aristoteli concedit ea videri in tenebris, & sine lumine; quoniam non erat ibi eius consilium exquisite docere illa, quæ ad visionem pertinent: sed quantum satis erat ad facultatem visui suam declarandam; ideo satis habuit ibi sume-

Ad secundum.

Ad tertium.

Declaratio rex. 72. lib. 2. de Aristoteli.

re, colores saltem sine lumine videri non posse, quasi lux nō sit color, id. n., fecit, ne lumen cum colore confunderet, ita vt idē esse crederetur: at in libro de Sensu & sensilibus, vbi exquisitus de visione loquitur, aperte dicit lucem videri vt colorem. Ad argumentū igitur Auicennæ dico acrem illum, qui in spelunca est, esse quidem tenebrosam ratione aliorū colorum, qui sunt ibi in tenebris, quia non est in eo tantū luminis, quantum ad illos illustrandos requireretur, sed vocari posse illuminatum ratione illius tantum coloris, qui extra speluncā illustratus esse statuitur: quoniam aer ille ab illo ipso colore illuminato illuminatur; & quamuis color ille, & lumen illi iunctum moueat tāquam obiectum vnū; tamen secundum naturam prius mouet illuminando, posterius verò coloris speciem imprimēdo; quia sicut natura lucis naturam coloris præcedit, ita in perspicuo lumē præcedit natura speciem coloris; nunquam igitur videtur color sine illuminatione perspicui, quod inter colorē, & oculos medium est. Quartū argumentum nobis nō offit, proinde omnino concedendum est; eo enim nil aliud ostenditur; quam colorem non posse moueri nisi sit illuminatus, & hoc asserit aperte Arist. in illo contex. 18. lib. 3. de Anima. Auerroes tamen, qui omnino negat esse necessarium lumē propter colorem, nititur hoc argumentum soluere; & inquit, cōparationem illam intellectus agentis cū lumine in visione non esse intelligendam secundū omnia, sed in hoc solum, quod sicuti necessarium est lumen ad visionem, ita necessarium est intellectus agēs ad nostram intellectionem; in eo autem (inquit) sunt dissimilia, quod intellectus agens est necessarius ad illuminanda phantasmata, at lumen non est necessarium ad illuminandos colores, sed ad solum mediū illuminandū. Hæc tamen Auerrois solutio vana est, quoniam Arist. non modo dicit necessarium esse intellectum agentem ad intellectionem, sicuti lumen ad visionem, sed modū etiam exprimit, in quo hanc similitudinem consistere arbitratur: dixerat enim dari intellectum, qui omnia fit, & dari alterum, qui omnia facit, nam intellectus agēs facit de intelligibilibus potestate actū intelligibilia, & ita aperte inquit eius officium in obiectis phantasmatis esse cōstitutum; deinde vero hoc declarans ait [*vt habitus quidam, quale est lumen, facit enim lumen ostendere existētes colores, actus colores.*] asserit ergo intellectū agentem iungi phantasmatis tanquam formā, & habitū, & in hoc dicit ipsum esse similem lumini, quia lumen quoq; est habitus, & forma, quæ iuncta coloribus facit eos esse actū, qui prius erāt potestate, qui enim erant potestate motui, sunt actū motui non debet ergo in hoc Aristot. de coloribus, ac de lumine fallum dicere, quia non videtur eo exemplo tanquam ficto ad rei declarationem, sed tanquam vero: asseuerāte enim hoc de colore pronunciat, & nisi de co-

lore verum sit; non declaratur illa comparatione, quomodo intellectus agens facit intelligibilia: argumentum igitur est validum, & solutio Auerrois vana est.

Solutio argumentorum Auerrois.

Cap. XIII.

EXpendenda manent duo Auerrois argumenta, quibus ostendere nitebatur lumen non propter colorem, sed propter solum medium requiri, quæ difficultia sunt, & magnū negotium facessere videntur. Alterū sumebatur ex Arist. in 2. l. b. de Anima, in cap. de Visu, vbi definiens lumen vt ad visionem cōferens, nil aliud dixit, quā esse actum perspicui quatenus est perspicuum; non dixit esse actum coloris, quo perficiatur color, imò etiam colorem definiens dixit esse motuum perspicui actū, nulla facta luminis mentione; censuit ergo colorem esse per se motuum perspicui absque ope luminis. Ad hoc argumentum varia dicuntur a sectatoribus cōtrariæ opinionis. Quidam dicunt lumen proprie iungi perspicuo, non colori: nam perspicuo iungitur formaliter, quia imbutur in tota eius substantia tanquam forma reddens ipsum actus; colori autem iungitur non formaliter, sed obiectiue; non enim tacit colorem esse colorem, siquidem etiam in tenebris est color, sed facit esse obiectum motiū perspicui: ob id Arist. lumen in solo perspicuo, non in colore considerauit. Sed hæc responsio mihi non satis fecit, neq; difficultatem tollit. quum enim Aristotel. ibi non alio modo colorem consideret, quam vt visibilem proinde sub ratione obiectiua, quum ipsum definiens dicat esse motiū perspicui; ad constituendam autē in colore rationē obiectiuam requiratur lumen, ergo declarans quomodo color sit motiū perspicui, debuit omnino facere luminis mentionē, si est motiū per lumen. Præterea negari non potest iungi lumen colori formaliter: quamuis enim lumen in colore habeat rationē obiecti motiui respectu perspicui, quia constituit obiectum motiuum; tamen respectu ipsius coloris non habet nisi formæ rationem: quicquid enim aliquid iunctum constituit ipsum in tali esse, id facit vt forma illius quatenus talis, hoc enim est officium formæ; lumen autem iunctum colori constituit ipsum in esse obiectiū; ergo est forma illius cōsiderati secundum illud esse obiectiuū: hoc asseruit aperte Arist. tum de ipso lumine respectu colorum, tum de intellectu agente respectu phantasmatum, quæ locum antea considerauimus: nulla igitur ratio apparet, cur non debuerit Aristot. dicere lumen esse necessarium colori, vt color sit motiū perspicui: quare argumentum viget. Recrior esse videtur Alberti responsio, qui dicit Aristotelem ibi sumere colorem secundum esse formale, & vt visibile est, ideoque statuere ipsum iam illuminatum, sic enim est motiū perspicui; quam sentē-

*Adquæ-
ritur.*

*Responsio
Auerrois*

*Responsio
nis 1772
1771.*

*Ad p
mū A
ros.*

*Respo
sio al
quor*

*Respo
nis in
gnat*

*Respo
Albe*

tiam videntur sequentia Aristot. verba significare, statim enim subiungit [*quare non est & invisibile sine lumine*] quæ magis videntur ad colorem referri, quam ad perspicuum; de colore namque colligit Aristot. ipsum non esse motivum sine lumine, & videtur esse illatio à posteriore ad prius, ex eo enim quod est motivum perspicui, infert conditionem ei necessariam ad movendum; quasi dicat, est motivum perspicui, ergo debet esse illuminatus. Attamen quia Arist. occasionem inde sumit loquendi de lumine, & declarandi eius naturam, & statim ipsum definiens vt ad visionem relatum, inquit esse actum perspicui quatenus perspicuum, neque dicit esse actum coloris vt visibilis, neque vllam coloris mentionem facit, non videtur hæc Alberti solutio, nisi quid aliud ei addamus, difficultatē tollere. Ego igitur dicam, in quo huius argumenti solutionem constitutam esse existimem. Certum est, Aristot. eo in loco per lumen non intelligere lucem ipsam, quæ inest in corpore lucido, quum hanc in context. 69. tetigerit vt causam luminis in perspicuo: nomine igitur luminis nil aliud intellexit, quam id quod à luce producit in perspicuo; hoc autem est necessarium medio, quod supponitur esse perspicuum interminatum, sed non est necessarium colori ample accepto, & prout color est, nam color quatenus est color, & visibilis vt quod, amplectitur etiam lucem, & hæc est motiva perspicui absque externo lumine; at perspicuum semper eget lumine externo, quo illuminetur, vel ab ipiomet obiecto colore, vel ab alio lucido; illuminatur autem à colore, tum quando est color lucens, tum quando non est quidem lucens, sed est ab alio illuminatus, vt quando alicuius rei color à Sole illustratus cernitur ab aliquo existente in speculaculo obscurissima, quia color ille illuminatus illuminat sibi medium, sicut ante dicebamus: quoniam igitur non omnis color eget illustratione externa, siquidem lux nullo illuminante indiget, non potuit Arist. lumen in definitione coloris: & quoniam ita acceptum lumen est necessarium omni perspicuo, si per ipsum visio fieri debeat, & ipsi quoque luminis est necessarium perspicuum tanquam proprium eius subiectum, in quo solo recipitur, color autem adhæret vt lux potius, quam vt lumen, quia in corpore terminato receptum lumen fit inftar lucis visibile vt quod, & fungitur officio lucis, quum illuminat medium; ideo Aristot. lumen definiuit per perspicuum tanquam per eius subiectum, non per colorem: attamen dum statuimus colorem esse tenebrosam, ita vt neque ex se luceat, neque ab alio illuminetur, manifestum est, ipsum non esse visibilem, nec motivum perspicui: ideo recte Albertus dicit Aristot. in definitione coloris accepisse colorem secundum esse formale, hoc est, lucentem vel ex se, vel ab alio; nisi enim eiusmodi sit, non est motivum; hoc autem ipsemet

A Aristot. declarat, quando ex definitione coloris colligit ipsum non esse motivum sine lumine, & subiungit omnem cuiusque rei colorem in lumine visibilem esse, quod est inferre conditionem necessariam ad visibilitatem coloris, nec potest intelligere nisi conditionem ipsius coloris; quare acceperat colorem secundum esse formale, secus enim non posset inferre non esse visibilem sine lumine: nec potest aliquis dicere, Aristot. id colligere, non vt conditionem coloris innotentis, sed solum perspicui patientis; etenim patientis aptitudo est quidem necessaria moventi vt moveat, sed non vt sit motivum; igitur enim non vrit, nisi rem aptam vri, attamen est per se vestitus, etiã nihil ei addit, quod vratur; Aristot. autem ibi non considerat colorem vt actum moventem, sed vt motivum, quia si consideraret vt moventem, vtique dicere possemus, ipsum non posse movere, nisi perspicuum aptum moveri, hoc est, illuminatum: sed quum consideret vt motivum, non est ei necessaria patientis conditio, quia etiam sine hac non desinit movens esse secundum se motivum, etiam si nihil ab eo moveatur; itaque non considerata conditione patientis, colligit Aristot. conditionem in colore requisitam, si debeat esse motivum; quare accipit colorem secundum esse formale; & illatio, quam facit, est à posteriori ad prius, ex eo enim quod est motivum, infert ipsum esse in lumine, tanquam conditionem, per quam est motivum. Solutio igitur argumenti est in hoc constituta: lumen accipi potest duobus modis; vel enim vt communiter amplectitur tam lucem, quam lumen, hoc est, vt est visibile seu vt quod; seu vt quo; vel solum vt visibile vt quo, & ratio visibilitatis à colore distincta: priore quidem modo est necessarium & medio, & coloris; quia color non potest movere perspicuum, nisi luceat vel luce propria, vel lumine accepto ab alio; vt quando lumen Solis in pariete receptum fit visibile & vt quod, & vt quo, quum & ipsum per se visum moveat, & faciat vt color moveat: secundo autem modo acceptum soli medio est necessarium, tale namque lumen, quod non sit visibile, nisi vt quo, non datur nisi in solo perspicuo interminato; Aristot. autem in 2. lib. de Anima, in c. de Visu, hoc solum respexit, quoniam ad declarandam per suam operationem facultatem visivam voluit tria illa distinguere, obiectum, medium, & organum; ideo considerans lumen color adueniens subire rationem coloris, & fieri visibile vt quod, nempe vt colorem quandam, quia omne visibile est color, accepit ipsum tanquam visibile tantummodo vt quo, & vt actum perspicui, proinde vt conditionem perspicui, ne ipsum cum colore confunderet; hoc enim satis ei fuit ad declarandam ex sua operatione facultatem animæ visivam: per hoc tamen non stat, quin absolute sumptum lumen sit necessarium coloris; nam color ille, qui non est lux,

Lumen potest accipi duobus modis.

non potest mouere perspicuum, nisi ab aliquo lucido illuminetur. Alterum Anerr. argumentum erat: si color fieret visibilis per lumen, ergo non esset per se visibilis, quod aduersatur Arist. & communi omnium opinioni, qui dicunt colorem esse per se visibilem iuxta secundum modum descendendi per se. Ad hoc ego puto negandam esse consequentiam: potest enim aliquid alicui competere per se, id est essentialiter, non tamen absq; auxilio & ope alterius, vt eclipsis competit Lunæ per se secundo modo, per terræ tamen interpositionem tanquam causam, & hoc idem in pluribus accidentibus notare possumus, quæ subiectis suis insunt per externas causas, tamen insunt per se, & in suis definitionibus subiecta accipiunt. Præterea Arist. in 2. lib. de Anima dixit, sensilia communia esse sensilia per se, quum enim sensum moueant per species proprias, dicuntur per se sentiri; non mouent tamē sensum, nisi auxilio sensilium propriorum, hoc est, nisi eorum species cum speciebus sensilium propriorum coniunctæ ad organum sensus deferantur, quia necessarium est, vt sensilia propria prius moueant saltem natura: ergo dicendo aliquid alicui per se competere, non excludimus omne externum auxilium. Ad huius autem rei veritatem plene declarandam plurimum confert distinctio illa duplicis primitatis, qua Logici vti solent in libris Posterioribus Analyticis: dicunt enim propositionem posse duobus modis dici primam, & immediatam, vno modo primitate subiecti tantum, altero modo primitate causæ, quæ habet necessario coniunctam etiam subiecti primitatem; quare maior primitas, & immediatio hæc est, quam ratione subiecti tantummodo: conclusio enim demonstrationis est prima, & immediata ratione subiecti solum, quia si sumitur affectionis subiectum primum, nullum est subiectum prius, cui illa affectio insit; at ratione causæ non est immediata, neq; prima, quia

Propositio dicitur prima duobus modis.

A causam mediam habet, per quam demonstratur: principia vero demonstrationis sunt vtroq; modo prima, & immediata, vt in libr. nostris de Propositionum necessitate declarauimus: si hæc vera sunt, igitur competere aliquid alicui per causam mediam, non facit quin cōperat ei per se, quum accidentia propria cōpetant suis subiectis per se, tamen per causam mediam, & plura etiam per externam; imo apud Aristot. neq; alicui competere per aliud subiectum medium, cui priori cōperat, impedit quin competere possit per se, siquidem sensilibus communibus per se competit vt sensilia sint, sunt enim sensilia per se, tamen non sentiuntur nisi per sensilia propria, quibus prioribus sensilitas competit: ergo multo magis per se sentiri dicitur illud, quod non per subiectum aliquod prius dicitur sentiri, sed solum per aliud tanquam per causam, & rationem sensilitatis; tale autem est color respectu luminis; dicimus enim colorem esse visibilem per lumen, non tamen vt per subiectum prius, id est, quod prius sentiat, constat enim lumen non esse per se visibile, dum sumitur vt à colore distinctum, sed solum efferationem visibilitatis, id enim quod videtur vt quod, est color, non lumen; quinimo ipsamet lux, si est visibilis vt quod est, quatenus color, & ipsummet lumen in corpore terminato iunctum colori fit visibile vt quod, quatenus subit rationem coloris; illud enim quod proprie dicitur videri, & visum terminare per speciem propriam, est color; quare dicendo colorem esse visibilem per lumen, non tollimus, quin color sit per se visibilis, color enim est primū subiectum visibilitatis vt quod, lumen vero prout à colore distinctum consideratur, non est per se visibile vt quod, sed est solum ratio visibilitatis: sic igitur patet non tantum roboris habere argumenta Auerrois, quantum habere videntur.

IAC. ZABARELLÆ

PATAVINI,

DE VISV.

LIBER SECVNDVS.

De modo quo fiat visio, opinio Democriti, & eius confutatio.

Cap. I.

Mnia quæ hæcenus dicta sunt, ad declarandam Aristotel. de visione sententiam pertinuerunt: sequitur vt aliorum quoq; hæc de re opiniones perspendamus, & cum Arist. sententia con-

feramus, & eam ab aliorum obiectionibus vindicare nitamur. Certum est, si debeat fieri visio, oportere rem visam cum vidente coniungi, vt etiam Gal. considerat. in 7. lib. de placitis Hipp. & Platonis: oportet igitur vel aliquid ab oculo egredi, & ad rem visam transire, quæ Platon. & Gal. opinio fuit; vel aliquid à re visa procedens ad oculū progredi, & in eo recipi, quæ fuit Arist. opinio à Galeno efficaciter impugnata: videtur

etiam

etiam adhuc modum redigi opinio Democriti, quam refellit Arist. in lib. de sensu & sensibilibus, cap. 2. quæ nunc à nobis breuiter consideranda est. Putauit Democritus visionem fieri per receptionem quidem speciei in oculo, non tamen in ipsa oculi substantia introrsum, sed in superficie, apparet enim in oculo impressa imago alterius tanquam in speculo: quum enim superficies oculi sit læuis, ac tersa, recipit imaginem rerum præsentium; quo fit, vt quisq; cernat imaginem suam in oculis alterius: dicebat ergo Democritus, nos ideo videre, quia habemus aliam rerum imagines in superficie oculi. Hanc sententiam impugnat Arist. considerando quid sit illa imago, quam in oculis aliorum inueniri solemus; ea namque nihil aliud est, quam refractione speciei tanquam in speculo, quoniam superficies oculi in speculo tersa ac læuis est: hanc igitur imaginem (inquit Arist.) in oculo habere non est videre, sed videri ab alio, non enim ille videt, qui in oculis habet imaginem, sed alius, qui imaginem in oculo alterius inuenitur: refractione enim imago in oculo illius reflectitur ad oculum alterius, qui ita eam videre dicitur tanquam imaginem suam à superficie oculi alterius refractam: quod si refrangi in oculo imaginem esset eam videri ab illo met, in cuius oculo refrangitur, sequeretur (inquit Arist.) omnia tersa, ac læuia, in quibus imagines refranguntur, esse videntia; igitur etiam speculum videret, si hoc modo visio fieri diceretur. Quamobrem dicendum est, eam reuera non esse receptionem speciei in oculo, sed esse speciei refractionem à superficie oculi: vera autem speciei receptio est illa, quæ ab Aristot. ponitur, qui dicit speciem recipi in ipsa oculi substantia intrinsecus; ea namque aqua est, & perspicua, & aliquantum densa, ita vt recipere speciem coloris, ac retineri possit, vt ab inexistente facultate animæ iudicetur, & ita sentiri, & cognosci dicatur: hæc enim est Aristotel. opinio, quæ in præcedente libro fuit à nobis diligenter considerata, & declarata.

*Argumenta Galeni contra sententiam
Aristot. Cap. II.*

Galenus vero in 7. illo de Hippocr. & Platonis decretis, & in 10. de visupartium, & in libro ei adscripto de oculis, aduersus hanc Aristot. opinionem acriter inuehitur, & pluribus vitur argumentis, quorum primum est: si visio fieret per receptionem speciei in oculo, non posset rerum magnitudo videri; quum enim per foramen pupillæ debeant omnia visibilia in oculum ingredi, idq; sit valde paruum, qui fieri potest, vt per illud magnitudo magni motis ingreditur: Præierea (inquit Galenus) eadem montis magnitudo videtur simul à pluribus, ergo oportet eandem transire eodem momento ad oculos innumerabilium animalium, quod ne excogitabile

quidem est. Sumit etiam argumentum ex ea visione, quæ in speculis fit, & inquit: dicere quidem potest Aristot. colorem refrangi in speculo, & ad videntis oculum reuerti; at magnitudo & figura, quomodo videntur in speculo? dicere namq; eas refrangi vanum est, quia non possunt hæc refrangi in speculo, & ad oculum retroverti, quum consistant in quadam concinnitate partium, & integritate totius, quam frangi nec dicere, nec imaginari possumus. Vtitur etiam Galenus ipsam Aristot. confessionem, qui in 3. Meteorolog. dum agit de area, iride, parellis, & virgibus, inquit fieri refractionem visus, seu radiorum visualium, & ita fatetur visionem fieri per radiorum emissionem ab oculo ad rem visam; & ibi in cap. 3. rationem afferens cur Antiphon quidam cernebat ante se imaginem suam in aere tanquam in speculo, causam esse inquit, quia ob visus debilitatem visuales radii in propinquo aere frangebantur, fiebatque illi aer tanquam speculum, à quo radii visuales ad eum reflectebantur: in his igitur omnibus declarandis (inquit Galenus) Aristoteles sua dimissa opinione visus est opinione Platonis, qui suam tueri non est ausus. Notat etiam Galenus Aristotelem ibi dicere nihil referre, an dicamus visionem fieri per egressum radiorum ab oculo ad rem visam, an per progressum speciei à re visa ad oculos: quod idem nos legere apud Aristotelem possumus in calce 1. cap. lib. 5. de Generat. animal. quum enim aliqua ad visum attinentia considerasset, postea fatetur nihil referre, an egressione radiorum fieri visionem dicamus, an receptione specierum: inquit ergo Galenus, Aristot. vidisse suæ opinionis absurditatem, & cognouisse eam defendi non posse, neque illis, quæ apparent, accommodari; ideoque nos hoc cauillo elusisse, dicendo nihil referre an hoc modo, an illo visionem fieri dicamus; quippe opinionem mutans, & ad alienam sententiam confugiens, illaque vtens, nec tamen fateri volens se mutare sententiam. Hæc sunt, quæ à Galeno aduersus Aristotelem adducuntur.

Platonis & Galeni opinio, & eius declaratio. Cap. III.

Suam autem hac in re sententiam proferens Galenus inquit visionem fieri per radiorum emissionem ab oculo ad rem visam, quæ Platonis in Timæo opinio fuit, & eam declarare multis verbis nititur: ego tamen fateor me illam plene assequi mente nunquam potuisse, nullum enim eius sensum inuenio, qui non sit absurdus, & omnino absonus rationi; referam igitur quid ex Galeni verbis colligere de eius sententia poterim, postea sensus omnes, qui illi attribui possunt, diligenter considerabo. Inquit Galenus primum totus sensus instrumentum esse cerebrum, & ab eo vim sentiendi cum aliis partibus comuni.

Nervi
optici.

municari per nervos, qui ab ipsamet cerebri substantia derivari tanquam propagines quædam videntur, sed in duriorum materiam aliquantum degenerare: nervos autem visioni inservientes, qui optici vocantur, in hoc differre inquit ab aliis omnibus quod optici mollissimi omnium sunt, & omnium maximi, quippe qui solius inter omnes nervos caui, & perforati esse debuerunt: quod quidem amplio rem magnitudinem postulavit, quia per hos oportet spiritus animales à cerebro ad oculos deferri; per alios vero sensorios nervos ipsa quidem sensibilis facultas ad alia membra transmittitur, at non ipsamet animalium spirituum substantia, sed per solos opticos: hinc colligi ait magnam huius sensus nobilitatem inter omnes alios, quum in eo tantum studiū natura posuerit, ei; tot, & tantas prærogativas largita sit: de horū autē nervorum tunicis, & quomodo in ingressu oculi dilatari migrent in tres oculorum tunicas, quas antea consideravimus, recensere prætereo illa, quæ à Galeno dicuntur, quem apud eum diffuse scripta legi possint in libro 10. de usu partium; per cavitatem igitur nervorum opticorum prædictam inquit Galenus magnam spirituum animalium copiam à cerebro ad oculos transmitti, nec solum ad humorem crystallinum, quem esse præcipuum visus instrumentum confitetur, sed etiam ad anteriorem pupillæ partem, ita ut totum illud spatium, quod est inter corneam, & humorem crystallinum, plenum sit non modo humore illo albugineo, sed etiā spiritu animali, qui copiosus illuc à cerebro mittitur: quum ergo a magna spiritu animalium copia oculus fiat lucidus, ac splendidus, emittitur (inquit) splendor ille ab oculo ad externum aerem, & ad res coloratas, & ita fit visio per extramissionem, ad hanc conferre dicit medium pupillæ foramen, per illud enim emittitur ab oculo internus spiritus ad aerem externum; ob hanc eandem causam inquit extimam illam pupillæ tunicam, quæ vocant coniunctivam, non operire totam corneam, quia si totam operiret, eam spiritus perforare, & extramitti non posset. Videns autem Galenus magnam illam absurditatem, quod oporteret ab oculo ad cælum vsque emitti spiritum subito, quum astra momento temporis intueamur; ut hanc euitaret, inquit, non emitti lumen ab oculis ad aerem externum, neque cum eo commisceri, nisi ille sit illuminatus, & ita fieri ut aer externus illuminatus ita commisceatur spiritui ab oculis emisso, ut euadat tanquam internum nobis, & cognatum membrum ad visionem idoneum, iam enim aer externus recipit aliarum rerum colores, quippe qui aptus natura est ad eos recipiendos: quum ergo aer iam in se receperit lumen, & colorem astrorum, spiritus visus non ad cælum vsque protenditur, sed solum ad circumstantem aerem imbutū coloribus astrorum, & cum eo commistus reddit

A ipsum sibi similem, ita ut vnum fiat corpus ex ambobus, per quod tanquam per instrumentum animal videt & astrorum, & aliarum rerum colores, tanquam in circumstante aere iam receptos: & hoc idem apud Platonem in Timæo aperte legimus; inquit enim ex igni ab oculis exeunte, & aere externo illuminato ab aliquo lucido corpore, vnum corpus fieri, quod est instrumentum visus; hoc ergo idem asserit, & declarat Galenus, & putat pulcherrimam esse hæc ordinationem, & colligantiam omnium partium visui inservientium, quod quum vis visiva sit in cerebro radicata, cerebrum mittit nervos opticos ad oculum, & per eos transmittit spiritus animales, & his ut instrumentis ad videndum vitur; ita postea oculi quoque ad externum aerem mittunt spiritus animales, & similiter externo aere vitur tanquam instrumento ad videndum, sicut cerebrum vitur nervis opticis; nam commisti cum aere spiritus visui conuertunt ipsam in suam naturam, & instrumentum ad visionem aptū constituunt; ita ut quemadmodum nervi à cerebro emissi supplementum faciunt cerebro, ita aer externus supplementum oculo facit: sed notat efficaciter Galenus se non ita intelligere oculum uti externo aere tanquam instrumento, ut intelligebant Stoici, qui dicebant ita uti, ut manus vitur baculo ut ad movendum; siquidem manus vitur baculo ut instrumento externo, & alieno à sua natura, cui fit resistētia ab illo, quod movetur extra: at spiritibus animalibus ad aerem emissis commistus ipse aer fit instrumentum cognatum, ac veluti internum, cui nulla fit resistētia. Hoc igitur pacto puravit Galenus se magnam illam difficultatem subulisse, quod modo tanta possit spiritum copia oculo suppeditari, ut ad omnia circumstantia corpora, & ad Cælum quoque videndum diffundantur: inquit enim non esse necessarium, ut spiritus animalis ad rem vsque visam extendatur, sed ad aerem solum externum, qui cum illo commistus eius vires subit, & illi supplementum facit. Singula quoque elementa singulis sensibus accommodans Galenus (quod & Aristot. facit) aliter tamen, quam Aristot. per sensus elementa distribuit, quum enim Aristot. instrumentum visus dicat esse aqueum, ipse ignem esse asserit, tanquam splendidum, & lucidum propter spiritus, quod Plato quoque in Timæo dixit; nam si eo modo, quem exposuimus, visio fieri dicatur, oportuit oculum esse igneum, ut lumen, & radios ad externum aerem emittere posset, solus enim inter elementa ignis hoc facere aptus est.

Sententia Galeni de visione consutatio.

Cap. IV.

Hæc Galeni sententia, quanquam facilissima impugnata est, ut quæ est omnino abtonationi, tamen propter varia & pugnancia Galeni

Stoic
opini

Oculu
aqueu
sicu
Aristo
est, at
cundu
Plato
& Ga
lenus
nem.

Galenus dicta magnum nobis negotium facessit, quum eam plene intelligere non facile esse videatur; quo factum est, vt eam plures Medici ad varios sensus, vt ipsam tuerentur, extorserint; nam si Galenum præsentem haberemus, quem interrogare, & vicissim respondentem audire nobis liceret, magis eius sententiam assequi, & assequuti reprehendere, atque impugnare facilius possemus: quærendum enim à Galeno esset, an ipsam spirituum animalium substantiam egressi ex oculo putet, an solum lumen, quod est accedens, & rursus an id, quod exiit, ad oculos iterum vna cum coloribus, ac rebus visis reuertatur, ita vt in ipsis oculis sentiat, an potius non remeare amplius ad oculos; sed in externo aere remanere, & ibi visionem absolui. At tunc: sed quum Galenum audire hæc declarantem non liceat, magnum subire laborum cogimur cuncta hæc separatim confutandi, præsertim quum ea omnia apud Galenum legantur, pugnareque ipse cum seipso frequenter videatur; itaque aduersus omnes sensus, tum quos Medici verbis Galeni attribuerint, tum quos attribuire possunt, est nobis in præsentia disputandum. In primis quum Galenus ex visione magnitudinis aduersus Aristotel. argumentum sumat, ex eadem nos argumento irrefragabili falsam esse Galeni opinionem ostendemus: nam si visus, vt ipse ait, ad rei magnitudinem videndam extra porrigitur, ergo in qualibet distantia eandem debet magnitudinem iudicare, vbi cunque enim ea sit, ipse eam amplectitur vt est; at tamen non ita euenit, nam propinquum hominem videmus vt maiorem, remotum vero vt minorem, & astra iudicamus multo minoris quantitatis, quam reuera sint. At secundum Aristotelem manifestam offerimus huius discriminis rationem; nam eadem res, dum est propinqua, obtusior, & amplior angulum linearum visualium in oculo facit, dum autem est remota, acutiore, & strictiore; ob id propinqua maior videtur, remota vero minor: at si per egressum radiorum visio fieret, deberet in qualibet distantia quantitas eiusdem rei eadem videri. Præterea quum radij visuales ab oculo extra mittantur, dicere Galenus debet, an extra oculos fiat rei visus iudicatio, an in oculo, vtrum horum senserit, ego quidem nescio, quia vtrumque asseruisse videtur, sed vt vobis dato ostendam eius sententiam absurditatem, iudicacionem autem considerandum accepi, quia ibi esse rem visam oportet, vbi iudicatur, si quidem visio debet esse coniunctio facultatis visus, cum re visâ, seu eius mutatio in rem visam; quare vel in re visa recipitur facultas visua, vel contrain ipsa facultate, seu in organo res visa recipitur: Galenus quidem in libr. 10. de vsu partium dum crystallini humoris condiciones declarat, inquit ipsum esse album, clarum, ac splendidum, quia sic aptus est vt à coloribus immutetur: putat es-

A go colores in crystallino recipi, & ita visionem fieri per speciei receptionem, immutari namque est pati, & recipere, agens enim non immutatur, sed immutat, patiens vero immutatur: ideo quidam Medici ita Galeni sententiam interpretati sunt, vt Galenus putauerit visionem & emissionem, & receptionem fieri, nempe lumen ab oculis emitti ad aërem iam luminosum, & cum illo aeris lumine commisceri, deinde simul iunctum vtrumque lumen vna cum colore ad oculum remeare, & in eo recipi, ac iudicari: in libro quoque de oculis inquit Galenus, crystallinum esse album, ac splendidum, vt cito colores recipiat: & in septimo de Hippocratis, & Platonis decretis dicit aërem tunc maxime à coloribus affici, quando est purus, & lucidus; ex quo infert etiam instrumentum visus lucidum, ac perspicuum esse, vt à coloribus alterari possit: concedit itaque oculum à coloribus pati, & huius veram causam adducit, confirmans etiam exemplo aeris, quem ideo recipere in se colores dicit, quia luminosus, ac perspicuus est; omne igitur perspicuum est receptiuum colorum, substantia autem oculi perspicua est, & luminis receptiua, quare etiam coloribus iure igitur illi ad hoc confugerunt, quod etiam secundum Galenum fit receptio coloris in oculo, & eiusdem iudicatio. At tamen hoc pugnat cum aliis Galeni dictis, & nulla videtur horum esse posse conciliatio: nam in septimo de placitis, dum aduersus Aristot. argumentatur, hoc statuit, sensus visus, & aliorum sensuum discrimen, quod alij sensilia ad se venientia expectant, visus vero per aërem medium ad colores videndos porrigitur; negat ergo colores ad oculum remeare, quia sic quoque visus sensilia ad se venientia expectaret: quod etiam clarius ex aliis Galeni verbis colligitur, nam postea inde infert, solum visum magnitudinem sui obiecti vna cum obiecto ipso comprehendere, quia (vt aperte ibi dicit) fieri non potest vt magnitudo rei in paruam oculi pupillam ingrediatur, quo argumento (vt prædiximus) ibi aduersus Aristot. vtitur: quoniam ergo secundum Gal. ita videtur color, vt videtur etiam magnitudo rei coloratæ; magnitudo autem ingredi oculos non potest, igitur color quoque extra oculos videtur; nam si ad oculum remearet, etiam magnitudo cum eo remearet, proinde rueret argumentum Galeni aduersus Aristotel. quod sumebatur à magnitudine, quam nullo modo in paruâ pupilla recipi posse Galenus existimauit; igitur color quoque extra oculos videtur, ac iudicatur, idque confiteri eo in loco Galenus cogit. Hæc igitur omnia Galeni dicta quis quis pendens non fateatur manifesta esse, & insolubilem ipsorum inter se pugnantiam, vel cœcus, vel proteruus, ac pertinax est. Sed ostendamus, vtrouis horum dato, Galenum defendi non posse. Primum quidem i cum illis Medicis dicamus Galenum reuera putasse colorem vna cum vtroque lumi-

Quædam Medicorum sententia de mente Galeni.

Responsoria in d. Etia Galeni.

lumine ad oculum remeare, & in eo recipi, iam receptione visum fieri Galenus conficitur: unde etiã colligimus sola receptione fieri, non extramissione, quia natura non abundat in superuacaneis, neq; facit per plura id, quod æque potest absolueri per pauciora; igitur non opus est emitti lumen ad externum aerem, vt iterum ad oculum reuertatur: nam fatetur Galenus aerem perspicuum, & luminosum iam mutatum esse à coloribus, & eos in se recipisse; fatetur etiã oculũ esse eiusmodi, vt queat colores recipere; poterit ergo pati oculus ab aere ita colorato, imo necessariũ est vt patiatur, quia patiens aptũ ad patiendum, & à nullo impeditũ, nec esse est, vt ab agentis contactu patiatur, illud vero ad quod aliqui confugiunt dicentes visionem non intrinsicè oculi fieri, sed iã contactu & superficie oculi, ita vanum est, vt consutatione quoque indignum esse videatur; sic enim non in oculo fit visio, sed extra oculum, & extra corneam: quare non defenditur id quod Galenus dicit, receptionem colorum in crystallino fieri, neque ea dicitur remeatio luminis ad oculum, sed extra oculum manet lumen, nisi pertranseat iterum corneam, & ad humorem vique crystallinum perueniat; non enim de propinquitate, vel remotione externi luminis quæstio nunc est, sed de emissionè extra oculum, vel receptione in oculo: quare æque extra oculum esse lumen dicitur, si sit in extrema tantum superficie corneæ, ac si ab oculo remotissimum sit. Itaque si vere ad oculum remeare lumen debet, in ipsa oculi substantia ipsum recipi oportet, vbi etiam insita est vis iudicatiua: quare emissio superuacanea fuit. Si vero extramitti tantũ dicunt lumen, nec remeare, sed manerẽ extra oculum in aere vna cum colore, ibique fieri visionem, in maius absurdum incidunt, sic enim nõ erit animal videns, sed aer, siquidem nulla in animali visio fit, sed extra animal in aere: dicere autem colorem non recipi in oculo, fieri tamẽ in oculo visionem, est omnino absensum rationi: quoniam omnis cognitio est coniunctio cognoscentis cum cognito, & ipso quoque Galeno consentiente necesse est in visione vel colorem accedere ad oculum, & in eo recipi, vel contra ab oculo porrigi visum ad rem videndam extra oculum: quoniam igitur facultas visiva, qua animal videns dicitur, in animali esse debet, non extra, nulla sit visio manente colore extra oculum; vel solus aer, non animal, ea ratione dicitur videns. Præterea experientia docet emissionem luminis à re lucida facere potius vt ea videatur, quam vt videat; illa enim quæ lucent, visibilia sunt quatenus lucent, ideo etiam oculi eorum, quatenus noctu lucent, eatenus visibiles à nobis esse dicantur, at non videntes; nisi ea ratione, qua significatur illam oculi substantiam esse aliis oculis lucidiorẽ, proinde aptiorem ad accipiendos, & ad videndos colores.

*Subuersi-
gum ali-
quorum
pro Gale-
no.*

*Confuta.
tio.*

*Tertium
argumentum
tunc.*

A Hoc etiam manifeste sensui repugnat, ab omnibus enim oculis illuminaretur nocturnus aer, si lumen omnes oculi emitterent; nulla tamen apparet illuminatio facta ab oculis nostris noctu. At vero si tanta sit aduersariorum pertinacia, vt asseuerare contendant emitti ab oculis nostris lumen; negare id saltem non possunt, debile ad modum lumen esse, cur ergo huic lumini nostro non euenit id quod aliis omnibus euenire manifestum est? omnia namque parua lumina à magnis luminibus offuscantur, idcirco inter diu non lucent, noctu autem lucent, & videntur, quia tunc à nullo maiori lumine opprimuntur. Galenus tamen de colorum lumine, quod debilissimum est, asserit contrarium: inter diu enim dum externus aer à sole illuminatur, inquit emitti ab oculis nostris lumen, & externo lumine iunctum reddere aerem visus instrumentum idoneum; quum tamen tunc nullum debet emitti ab oculis lumen, quum debilia lucida præsentente aliquo vehementer lucente, lumen non emittant: noctu vero dum à nullo alio lucido illuminatur aer, debent oculi nostri lumen emittere, & visibiles aliis reddi, quia tunc eorum lumen à nullo maiori lumine offuscatur; sic enim videmus debilia lucida noctu esse visibilia, quæ inter diu videri non possunt; attamen Plato, & Galenus dicunt nullum ab oculis lumen noctu emitti, ac certe emitti debet, saltem tantum, quod faceret oculum visibilem ab aliis, si non videntur alia: ratio autem, quam huiusce rei Plato in Timæo adducit, inanis est, & ab Arist. refellitur in libro de sensu & sensibilibus, c. 2. Plato enim dicit emissu ab oculis lumen noctu extingui à circumfusis tenebris; hoc autem inquit Arist. vanum esse, quoniam ignis non extinguitur, nisi humido, aut frigido; hæc enim sunt contraria positiua, quæ extinguere ignem possunt; at tenebræ nullam agendi vim habent, quum sint mera priuatio luminis; & in omnibus aliis luminibus experimur etiã debilia lumina à nocturnis tenebris non extingui: quod si cõcedatur ab humiditate, vel à frigore nocturni aeris ignem, seu lumen ab oculis emissum extingui, cur non extinguitur etiam inter diu, dum pluuia est in aere, & dum aer frigidissimus est, & dum magna glacies existit; si ergo tunc non extinguitur, nequo noctu extingui debet, & quum ab his contrariis, quæ maxime extinguere ignem possunt, non extinguitur, vanum est dicere ipsum extingui à tenebris, quum tenebræ sint nihil, proinde agendi vim non habeant. Est præterea considerandum, an dicat Galenus aliquod corpus exire ex oculo, vt ignem, vel spiritũ animale, an lumen, quod est accidens: dicere quidem aperte videtur corpus aliquod egredi, refert enim Platonis sententiam, ac verba in Timæo, qui dicit ignem egredi ex oculis, & cum aere iam luminoso ita coniungi, vt vnũ ex ambobus corpus coal. fiat, nec esse est igitur, vt secundum

*Quæ
argu-
tum.*

*Quæ
argu-
tum.*

*Sex
argu-
tum.*

Plato-

Platonem id, quod exit, corporeum sit, quia non fit tertium corpus ex duobus, nisi illa sint corpora, ax aere enim & aliquo accidente vnum corpus fieri dicere vanum esset: Platonis ergo sententiam quom ad vnguem sequatur Galenus, debet ipse quoque dicere id, quod egreditur, corporeum esse; idque ipse aliis satis claris verbis asserere videtur, nam in illo septimo lib. de Hipp. & Plat. decretis modum, quo visio fit, declarans inquit, spiritum animale ad circumfusum aerem egredi, & cum eo commiseri, & cum sibi similem reddere: inquit etiam, nostram visoriam aciem spiritali substantia præditam emitti ad externum aerem, & ipsum totum alterare, atque in naturam suam mutare; spiritum autem animale apud Galenum constat esse corporeum, & ipse etiam aperte dicit esse substantiam spiritalem, id est, tenuem; quare hæc videtur Galeni fuisse sententia, corporeum esse id, quod exit: in libro autem de oculis rationem afferens, cur extima pupillæ tunica, quam coniunctiuam vocant, non totam pupillam operiat, inquit, si totam operiret, spiritus egrediens eam perforare non posset; ego quidem non video, cur ob eandem rationem non viderit Galen, etiam corneam debuisse perforatam, vt spiritus egredi possit; dura enim est, nec potest à spiritu corporeo perforari; sed hanc difficultatem ego medicis considerandam relinquo; satis mihi nunc est ex hac Galeni ratione colligere corporeum esse id, quod exit, non solum accidens, nam lumen pro accidente acceptum eo tunicæ foramine non indignisset, sed facere natura potuisset vt coniunctiuam totam pupillam operiret, sicut etiam cornea totam operit, nam satis erat eam facere perspicuam, & transparentem, cuiusmodi esse etiam corneam manifestum est. Ego igitur credo hanc fuisse Galeni sententiam, quod oculus animale spiritum ad se à cerebro missum ipse foras ad aerem mittat, sic enim maior apparatus ad externum aerem cognatum sibi reddat per continuatam spirituum egressionem, & commisionem cum ipso aere, sic enim cum externo aere magis coniunatur, & coniungitur oculus per egredientes spiritus. Verum hæc sententia magna, & insolubilibus difficultatibus vrgetur: nam si corpus est id, quod emittitur, cur non pellit, ac mouet aerem loco, quum duo corpora eundem locum occupare non possint? cur etiam emissus spiritus non mouetur flante vento? moueri certe deberet, & ita via à vento impediti visio, quod tamen non contingit. Præterea experiuntur medici, quanta virium eneruatio, atque imbecillitas fiat ex emissionem, vel consumptionem spirituum; patet hoc in venæ sectione, patet maxime in aëtu Venero: quamuis igitur non ad cælum vs-

A que, sed ad circumfusum aerem expandatur emissus spiritus, magnam omnino ipsius quantitatem, & copiam emitti necessarium est, atque etiam durante visione continuam emissionem fieri: quemadmodum igitur in aliis omnibus modis emissionis spirituum contingere videmus, vt durante duas horas continuas effusione, concidant omnes vires, vtiq; simul cum sanguine effundatur, ita in visione contingere deberet, continua namque spirituum ab oculis effusione totum corpus debilitaretur, ac tandem etiam non magno temporis interuallo interiret; hoc tamen non euenit, nam ex magna, vel longa inspectione oculus quidem, ac vis ipsa debilitatur, sed corpus totum nullam virium imminutionem sentit. Quod si Galenus dicat effundi quidem in visione animale spiritum, at non vitalem, ideoque virium debilitationem fieri. vanissima hæc responsio est, quoniam secundum Galenum spiritus animalis generantur continue in cerebro ex vitalibus eo incessanter missis à corde, quare necesse est vt animalium spirituum consumptio sit etiam consumptio vitalium: validum itaque argumentum est, oportere enim magis periculo sam, ac lethalem esse continuam duarum horarum inspectionem, quam immoderatum coitum, qui sæpe in vitæ discrimen adducere homines solet: præterea experimur per longam, & assiduam contemplationem corpus ob animalium spirituum consumptionem debilitari, multo autem maior eorundem consumptio in visione fieret, quare absque dubio deberent ex longa inspectione totius corporis vires debilitari, atque concidere. Neque etiam dicere Galenus potest, non continuam spirituum emissionem in visione fieri, sed semel emitti statutam quandam spiritus quantitatem ad propinquum aerem, & durare visionem cessante emissionem: etenim fluxilem esse spiritum illum credendum est, nec diu in aere seruari posse; neque etiam patet, à quonam detineatur, nec continue ab oculis exeat: præterea fingere quidem, & assuetare hoc pertinaciter potest, dum animal in eodem loco manet immotum, eandemque rem incessanter intuetur; at quando ad varias partes, variaque loca progreditur animal, in singulis locis nouam fieri spirituum emissionem necesse est; nisi fortasse dicere audeat, in loci mutatione oculum receptui canere, & emissos iam spiritus ad se iterum reuocare, quale figmentum si diceret, ego quidem non mirarer. Hæc omnia plures Medicos dicere coegerunt, Galenum non putasse emitti ab oculis spiritum ipsum animale, neque corporeum aliquid, sed solum lumen, quod est accidens: hi tamen debent Galeni verba, quæ etiam considerauimus, interpretari.

Responsio Galeni.

Consultatio.

Alia responsio.

Consultatio.

Plurimum Medicorum subterfugium pro Gale.

Consultatio.

pretari, quibus corporeæ substantiæ emissio manifeste significatur. Sed hoc quoque maximas difficultates coniunctas habet, quarum vna, quæ ex natura luminis iam à nobis declarata desumitur, insolubilis est; diximus enim lumen non esse aliquid exiens à corpore lucido, sed esse accidens spiritale in perspicuo productum à præsentia lucidi, lumen enim Solis in aere existens, neque est pars aliqua substantiæ Solis, neque accidens eius aliquod, quod à Sole ad aërem transmissum fuerit; non posset enim accidens migrare de subiecto in subiectum, sed est accidens spiritale in aere genitum à luce Solis præsentem: hoc si verum est, vt certe est verissimum, non possunt Medici, & Galen. si hoc intellexerunt, vri nomine extramissionis, quia sic emitti ab oculis lumen, non est credi aliud ab oculis, sed est producti ab eis lumē in circumstante aere: quomodo igitur ex hac aeris illuminatione dicere audent animal fieri videns? sic enim nulla fit coniunctio videntis cum re visa; & nihil ex oculo ad aërem egreditur, quo dici possit oculum fieri videntem, sed potius aer, quod lumen illum recipit, redditur videns: ob id in magnum etiam absurdum incidunt, dum dicunt lumen cum colore ad oculos remeare; quum enim lumen, vt antea diximus, nullo modo moueatur, vt vanum est dicere lumen ex oculis egredi, ita est ridiculum dicere lumen ad oculos reuerti. Præterea experimur in omnibus aliis lucidis, quæ lumen generant in perspicuo, quodlibet eorum per hanc illuminationem fieri quidem visibile, at non videns; quare emitti ab oculis lumen non est eos esse videntes, sed potius visibiles aliis reddi. Sed possumus tandem contra Galenum argumentari ex ipsiusmet dictis, quibus veritatem inuitus confiteri visus est: nam in septimo illo de decretis inquit, cerebrum esse omnium sensuum primum instrumentum, & hoc munere fungiper-
 nervos ad omnes partes missos tanquam eius propagines; sic enim sensus omnes ad naturam vnā vniocam reducere videtur, & ad vnum operandi modum, qui provenit ab vna primi instrumenti temperie; ac facultate; eiusdem ergo rationis esse debet omnium sensuum operatio; quare si alii sensus operantur patiendo ab obiectis, debet etiam visus patiendo operari; quod etiam inficiari non est ausus Galenus: nam in libro decimo sexto de vsu partium vniuerse de omni sensu loquens, & ipsam sensus naturam considerans dixit, sensum in patiendo consistere, & in decimo etiam libro particulariter de visu loquens dixit organum visus de-
 buisse esse album, ac splendidum, vt à coloribus pati, & immutari possit.

A *Alia aduersus Galenum argumentatio ab oculi substantia. Cap. V.*

E X ipsa quoque artificiosissima oculi structura magnum pro Arist. contra Galeni sententiam argumentum sumitur: nam si absque receptione per solam emissionem fit visio, non potest autem extramitti lumen, quia accidens non migrat de subiecto in subiectum, sed solus spiritus, certe ad hunc emittendum satis erat sine oculo nervus opticus, ita vt cerebrum tanquam commune instrumentum eo vteretur ad visionem, deinde etiam aere externo tanquam instrumento proximo. Sed aliquas præcipuas oculi partes consideremus, vt tum ex toto oculo, tum ex eius partibus cognoscamus, cum ad receptionem luminis, & colorum, non ad vllius rei extramissionem directum esse à natura: primum quidem considerandum accipio humorem crystallinum, quem & Philosophi, & Medici præcipuum esse videndi organum concordēs fatentur; hunc asserit Galenus solidum esse, ac durum, & præterea album, & splendentem, & perspicuum; sed absque Galeni confessione hæc omnia sunt manifesta ex anatome, & inspectione constructionis oculi; nam in eius medio tanquam princeps positus est crystallinus, & in parte anteriore habet aqueum humorem, in posteriore autem vitreum; & substantiam habet ita solidam, vt sublata etiam aranea tela, qua torus inuestritur, consistentiam habeat, & figuram suam retineat, nec modo vli-
 lo fluat; non eiusmodi sunt alii duo humores, extunicis enim educti non consistunt, sed flunt: albus etiam maxime est, & splendens, sed quo splendore? an tali, vt ex se propriam lucem habens illuminet alia? nequaquam, & hoc asserere pertinacissimi hominis esset, & negantis res sensu manifestas; sed splendens est alieno luminæ, quod receperit: idque etiam in crystallo. & aliis solidis perspicuis cenimus, recepto enim alieno lumine fiunt lucentia, sed in tenebris omni prorsus lumine destituta sunt; fit autem splendor talis in perspicuis solidis, ac densis, quia propter perspicuitatem recipiunt lumen introrsum, & propter densitatem retinent, atque vniunt. & intensius reddunt; factus igitur est crystallinus aptus ad lumen recipiendum, non ad emittendum; & huius ratio ab eius temperie sumitur, aqueam enim substantiam habet, ea autem est aquæ conditio, vt per suam perspicuitatem recipiat lumen, & per soliditatem & crassitiam retineat, & intensius esse faciat, & adhuc magis si condensetur, & congeletur, vt in crystallo euenit: ad emittendum autem lumen aqua ex se apta non est, nam quantumuis densata nunquam fit lucida; nec dico crystallinum esse puram aquam.

*De huius
 argumenti
 sum.*

*Arg
 tum
 huius
 cry
 st
 allini*

scd

sed dico esse corpus mistum, in quo est aliquid ignis, & aliorum elementorum, excessu tamen aqueum; est etiam in aliquibus oculis plus ignis, quam in aliis, quo fit vt noctu aliquid luminis emittant, non tamen ob id excessu ignei sunt, sed aquei, quia semper alius elementis præualet aqua in misione crystallini: sed illud non omnibus oculis competit, quare consideratione dignum non est, non enim in emissione consistit visio, sed solum indicatur melior visio propter maiorem crystallini luciditatem, quæ facit vt colores melius recipiantur. Patet igitur crystallini officium non esse lumen emittere, sed lumen & colores recipere; quod etiam ipsius figura confirmat, gibbosam enim aliquantum habet vtramque superficiem, magis tamen anteriorem, qua infusus est vitreo, exterior enim planior est, vt plures recipere radios possit; interioris autem superficiem maior gibbositas eandem causam habet, quam & imple vitreus humor, in cuius officio assignando deceptum fuisse Galenum ita manifestum est, vt nihil esse possit clausus, & hoc intellectu patebit receptione visionem fieri, non emissionem. Inquit Galenus, nullum esse aliud vitrei humoris officium, sine vsum, quam nutrire crystallinum, & hac vitur ratione: crystallinus omnino egubat nutritione, nutriti autem sanguine immediate non oportebat, quoniam a calore, & crassitie sanguinis vitata fuisset luciditas, & albedo crystallini; natura igitur voluit vt sanguine prius nutritur vitreus, deinde vitreo crystallinus aleretur; ideo inquit vitreum esse minus album, ac minus lucidum, & esse veluti si quis multo albo parum nigri commiscuerit, aliquid enim nigredinis accipit a sanguine, quo nutritur. Sed hæc Galeni sententia aduersatur sensui, & rationi: nam sensui pater humorem vitreum crystallino minus album non esse, est quidem minus solidus, sed nihil penitus nigredinis in eo apparet, quum sit albilissimus vt crystallinus, nutritur tamen sanguine, vt Galenus asserit: quare vana est eius ratio, cur non debeat crystallinus sanguine alii; si enim vitrei albedo hac nutritione non vitatur, pariter neque crystallini albedo vitabitur; hoc ergo non facit, quin alii sanguine crystallinus possit; idque confirmatur ex aliis, quæ alba sunt, licet sanguine nutriantur, huiusmodi enim sunt nerui, & ossa: femem quoque & lac alba sunt licet ex sanguine sint genita, quia mutatur in ea generatione color in colorem convenientem rei generandæ, vel nutriendæ, quod præstare sagacissima natura, quando ita expedit, facile potest. Est etiam absconum rationi, quod tanta moles, quanta est humor vitreus, crystallino ad eius nutritionem tradita sit: nam multo maior est crystallino vitreus, ac si sensui credi-

A mus, est quadruplo, & fortasse quintuplo maior, videmus autem in omnibus alimentum esse ferè nutrienda longe minoris quantitatis, idque omnino necessarium est: quia, quum alimentum in principio sit contrarium, & cum re alenda pugnet, si maius esset, opprimeret eam potius, quam aleret, tanquam validius, quoniam in maiori corpore vis maior incit; potius igitur natura crystallini in naturam vitrei mutaretur, quam è contrario. Hanc igitur Galeni sententiam ego prorsus reiiciendam puto, & aliud esse vitrei humoris officium, quam crystallinum alere, idque inspicimus ac diligenter considerantibus ita manifestum est, vt nihil clarius esse possit: & hinc validum argumentum sumitur ad ostendendum receptione fieri visionem; quum enim necessarium sit, vt per crystallinum tamquam perspicuum transeat lumen, & color receptus, certe nisi aliquis alius humor in parte posteriore inter tunicas, & crystallinum intercessisset, lumen illud ad tunicas in illa parte peruenisset, & quum soleat lumen à solidis corporibus reflecti, fuisset iterum reflexum à tunicis ad crystallinum vna cum colore tunicarum, est autem secunda tunica colorata colore subnigro, ideo imbutus fuisset perpetuo crystallinus colore illo, quod quidem visioni maximum impedimentum attulisset; nam visus omnia illius coloris esse iudicasset, quemadmodum etiam ictericis contingere solet: fuit ergo necessarium, vt inter tunicas & crystallinum in posteriore oculi parte humor vitreus poneretur, isque magnus, & magnæ profunditatis, vt in eius medio posset linearum visualium angulus fieri, & inde earum conus exinaniri, neque ad tunicas peruenire, ne ab earum colore crystallinus per reflexionem luminis coloraretur: hoc est absque dubio vitrei humoris officium; nam experientia docet, lumen transiens per vitrum aliquod cauum vniri in illa cavitare, & permeans vltra vitrum in quadam certa ab eo distantia facere conum, in cuius extremitate intensissimum lumen apparet, sed minimæ quantitatis instar milij, nempe si in illa certa distantia ponatur corpus aliquod solidum, id quod angulus impingat; nam si propinquius vitreo corpus illud ponatur, maior eius pars illuminabitur, & eo maior, quo sit propinquius vitreo; at si paulatim remoueat, manuetur cõtinue, donec ad minimam superficiem illuminatæ quantitatem perueniat, ideo in illa minima quantitate ita est vnitum & validum illud lumen, vt etiam accendat, & vrat, quoniam ibi definit conus, & angulus à concursu radiorum productus; ideo si adhuc magis remoueat corpus illud, nullum amplius lumen ab illo vitro ad ipsum peruenit, sed est exinanitum, quia quum ad conum, & ad acumen tendat, non prætergreditur quoddam

determinatum punctum: ego igitur in oculorum sectione vidi crystallinum ab aliis humoribus separatum, cui quum accensa candelula apponeretur, totus fiebat lucidus, & splendens tanquam candelæ lumine imbutus ob suam perpicuitatem, & transtotam crystallini substantiam meabat lumen, & in posteriore crystallini parte transibat in conum, & in acumen, non multo post intimam crystallini gibbositatem, ita vt acumen illud, & linearum concursus parum distaret à crystallino, imo ipsum fere attingere videretur; ideo certum est, illius coni acumen exinaniri in humore vitreo, qui magnam habet profunditatem, ideoque ad posteriores tunicas peruenire non posse. Ad hunc ergo usum natura humorē vitreum magnæ quantitatis post crystallinum collocauit, vt in illo perspicuo, & incolorato corpore fieret radiorum per crystallinum transeuntium coniunctio; ne ad posteriores tunicas peruenirent; & hanc eandem ob causam credendum est factam esse à natura maiorem illam in interiore crystallini parte gibbositatem, ne procul à crystallino radiorum coniunctio fieret, nam gibbositas illa maiorem luminis vnicionem facit, ita vt in puncto propinquiore radij à crystallino prouenientes congregiantur. Hoc igitur si est vitrei humoris officium, necesse est non emissionem, sed receptionem visionem fieri; nam si emissionem fieri statueretur, non opus esset humore vitreo congressum radiorum recipiente; quare superuacaneus ille humor esset, sicut & alia multa in oculi structura superuacua essent. Quærendum præterea est, quomodo ad visionem, vel ad oculi salutem conferat color, vuez, à quo oculus, & vim visiuam roborari fateatur. Galenus, hoc enim dicens veritate coactus suam, ipse sententiam euertit: nam inquit, oculum lædi ab albo, & à luce, contra vero à colore subnigro, & cæruleo roborari, & inde fieri, vt oculus fatigatus claudi soleat, tanquam ad naturale remedium confugiens, vt ab illo circumstante tunicæ colore roboretur. Hoc quidem à Galeno verissime dicitur: attamen nulla fieri roboratio potest, si visio per emissionem radiorum, non per receptionem fiat; vt è contrario manifesta roboratio potest, si per receptionem fieri statuatur. albi, namque magna est actio, in oculum, ideo exercetur maxime, & fatigatur oculus inspectione albi; contra vero nigri vel nulla, vel parua est actio, quia nigrum tanquam priuatio albi est; ita vt nigrum videre sit nihil videre, vt aperte ait Arist. in 3. Meteor. cap. de iride; quod si nigrum in lumine videmus, id fit; quia illi adiectum lumen remittit illā nigredinem, & constituit quædam medium colorem motiuum visus positivæ: colores itaque ad nigredinem vergentes parum agunt in visum, & parum exerce-

A tur visus in eorum visione: itaque si receptione colorum fit visio, in promptu est ratio cur visus à colore vuez roboretur; at si emissionem fit, nulla esse ratio potest: nā si ipsa spirituum substantia emittitur, color ille non cohibet spiritus ne egrediantur; similiter si lumen solum emitti dicatur, non prohibet color vuez ne per foramen emitatur lumen; imo neque per huiusmodi emissionem luminis debilitari oculus potest, quandoquidem iam diximus eam proprie emissionem non esse, sed productionem luminis in extremo perspicuo; lucidum autem in lucendo, & illuminando alia non fatigatur: quare si ita fit visio, neque vlla egebat oculus roboratione, neque si indigeret, à colore vuez vllum recipere sui laboris remedium, aut roborari posset. Alias quoque oculi partes considerare possemus, & ex iis quoque sententiam Aristot. confirmare; huic enim omnes attestantur, & suffragantur: sed præcipuas considerare satis sit, reliquis iudiciosis viris, & libero animo philosphantibus, considerandas relinquimus.

Confutatio sententiæ Galeni de oculo, quod sit igneus. Cap. VI.

EX his quæ hætenus dicta sunt, colligere possumus alium Galeni errorē, quem considerare, ac demonstrare, a nostro instituto alienum non erit, sed potius ad ipsum non parum conferret; inquit enim Galenus oculum non esse aqueum, vt Aristoteli placuit, sed digneum, vt ex eius luciditate conijci potest. Attamen huic sententiæ dissectio oculi, & sensus ipse refragatur; nam, vt Aristoteles notar in 2. cap. lib. de sensu & sensilibus, secto oculo apparet totam eius substantiam aqueam esse, & id negare proterui admodum hominis est: argumentum autem ab oculi luciditate sumptum nullam habet efficacitatem; nā quomodo lucidus oculus sit, iam diximus; non est enim lucidus luce propria, qua in tenebris illuminet æterem, & per se visibilis sit, sed lumine aliunde recepto, quemadmodum etiam vitrum, & crystallus; talem ergo habet luciditatem, quæ aqueū potius esse oculum denotet, quam igneum; nā si luceret luciditate ignea, luceret in tenebris, quod non de omnibus oculis verum est. Alio quoque nimirum fundamento Galenus ad hoc comprobandum, nam plenus oculus est spiritu animali ad eum transmissio à cerebro per neruum opticum, de cuius spiritus emissionem paulo ante disputauimus: quoniam igitur spiritus animalis igneus est, & Plato quoque in Timæo eum vocat ignem, ideo ratione spirituum oculus dicendus est igneus. Sed hoc quoque lenissimum argumentum est. Primum quidem, quia nos non incipiamur spiritum animalis à cerebro ad oculos fluere, sed non ob id fit

Argumentū sū a colore vuez.

Albi magna est actio in oculo.

Argumentū G.

ni.

Solist

Argumentum sū a Galeni amentia

vt oculus strigens, etiam si igneum esse spiritum concederemus; etenim huiusmodi appellatio sumitur ab excessu, excedit autem humor aqueus, non spiritus, vt per se manifestum est, idque optime declaratur ab Aristotel. in libr. 2. de Partibus Animalium, cap. 4. vbi dicit substantiam oculi esse frigidam & humidam, & esse humoris cerebri partem purissimam, quæ secernitur, & ad oculum mittitur: quemadmodum igitur etiam in cerebro insunt spiritus tum in arteriis, tum in ipsissimè cerebri ventriculis, neque per hoc stat, quin ab omnibus cerebrum membrorum omnium frigidissimum, & humidissimum esse dicatur; ita in oculo insunt spiritus animales, ipsa tamen oculi substantia aquea est. Sed præterea etiam si spiritus animalis in oculo excederet humorem aquam, non ob id oculus esset igneus appellandus, quia spiritum animale vocare igneum vanissimum est, vt facile est vel ex ipsiusmet Gal. dictis demonstrare; spiritum enim animale putat Galenus in cerebro generari, vitalem vero in corde, & hunc per arterias ad cerebrum deferri, & ibi à facultate cerebri in animale conuertit: spiritus autem vitalis, si bene consideremus, calidus est & humidus, proinde æreus, non igneus, vitales enim hæ duæ qualitates sunt, calor, & humiditas: quod etiam ex eo patet, quia generatur ex sanguine tenui, & purificato in corde, sanguis autem tenuis non potest verti nisi in vaporem æreum, quia est spiritus vitalis: præterea spiritus vitalis non est summe calidus, ergo non est igneus, non est enim ignis, nisi sit summe calidus; assumptum manifestum est, quia calor igneus destructiuus potius vitæ est, quam conseruatiuus, vt ait Aristoteles in libro secundo de ortu animalium, cap. 3. præterea si calor spirituum summus esset, non posset intendi & augeri; augetur tamen, quoniam accenduntur spiritus in febre, & sunt calidi supra modum naturalem; per se igitur sunt mediocriter calidi, quæ est aeris natura; quocirca & ex gradu caloris, & ex humiditate vitales spiritus non igneos, sed æreos esse manifestum est: minus igitur spiritus animales possunt ignei appellari, hinc namque ex vitalibus generantur in cerebro per refrigerationem; quia necesse est, vt in loco frigidissimo, atque humidissimo, quale cerebrum est, obtundatur vitaliū spirituum calor, & ita ex vitalibus iuxta Galeni sententiam animales generentur: si ergo in corde loco calidissimo spiritus non sunt ignei, sed ærei, multo minus in cerebro dicendi sunt ignei, vbi multo minus habent caloris quam in corde, imo potius dicendum videtur, eos ad aquæ naturam accedere, & esse instar vaporis, qui est medium quiddam inter aerem, & aquam; vel saltem esse æreos compactiores, & minus calidos, nullibi enim sunt calidiores, quam in cor-

de, qui sors & radix caloris est; & nullibi frigidiores, quam in cerebro, sic enim ad cognitionem, & ad contemplationem aptiores sunt, sicut alio in loco ostendimus. Sed ipsemet Galenus in initio libri decimi de visu partium veritate coactus confitetur pupillam esse plenam spiritu æreo, ac splendido; quam ergo æreum esse affirmet, non est oculus à spiri u igneus appellandus, neque potest ex eo spiri u ita lucere, vt illuminet alia, quoniam aer non lucet luce propria, quemadmodum nec aqua, sed solum aliena per suam perspicuitatem recepta. Si vero Galen. dicat spiritum vitalem æreum esse, sed mutari in animale igneum, hoc manifeste repugnat rationi, quoniam hæc mutatio fit in cerebro, quod quæ frigidissimum sit, non potest vertere ærem in ignem: imo etiam si spiritum vitalem in corde propter magnum calorem vellemus igneum appellare, cogere tamen animale vocare æreum, quum in eo sit plurimum remissus, atque imminutus calor. Quod vero aliqui adducunt verba Aristotel. in postremo problemate particule 31. dicentis oculum esse igneum, id parui momenti est: nam con fiat Aristotel. in problematibus populariter loqui, & sæpe aliorum opiniones sequi, præsertim quando ad id de quo loquitur, nullum momentum afferunt; quam eandem ob causam etiam in 3. Meteorolog. loquens de iride visu est opinione platonica de visione, vt mox in argumentorum solutione considerabimus: quoniam igitur in illo problemate querit, cur non ita differant oculi inter se, vt manus inter se differerentur, respondet id contingere, propterea quod manus est corpus mixtum, id est, heterogeneum, oculus vero non est mixtus, id est, non heterogeneus, sed simplex, id est, homogeneus, siquidem igneus est, hoc autem idem dixisset statuendo oculum aqueum, ideo non curauit Aristotel. ipsum aqueum potius, quam igneum appellare, dum modo simplex, hoc est, homogeneus esse itaqueretur; non est autem credibile Aristotel. qui in lib. de sensu, & sensilibus, cap. 2. opinionem Platonis oculum igneum esse assertentis efficaciter improbauit, ibi ex animi sententia contrarium affirmare dicendo esse igneum: ideo persæpe debilia esse solent argumenta, quæ ex Aristotel. verbis in aliis locis extra propriam de aliqua re tractationem sumi solent; ipse enim extra proprium locum de re aliqua loquens, vt titur frequenter opinionibus aliorum tanquam manifestioribus, ne propria opinione vtens dubiam redderet propositæ rei declarationem; sed id tamen nunquam facit, nisi quando ad id, quod ibi proposuit, declarandum, nihil referat, an propria, an aliena sententia de aliqua re vtatur.

*Obiectio
ex Gal.
prob. par-
tic. 31.*

Solutio.

Nonnullorum conciliatio Platonis, & Galeni cum Aristotele, & eius reprobatio. Cap. VII.

Colligere ex his possumus quorundam recentiorum errorem, qui putarunt se Aristotel. cum Platone & Galeno, tum de oculi temperie, tum de visione optime conciliasse: primum quidem de oculo per hanc distinctionem: oculus duobus modis considerari potest, vno modo sumi potest pro illo corpore, quod per animum sensu conspicitur, sic autem aqueus est, patet enim crystallinum humorem esse aqueum; secundo modo pro calido innato, quo ut instrumento crystallinus vitur, nempe pro spiritu animali illuc missio à cerebro, & hac ratione oculus est igneus, id est Aristot. vtrumque respiciens varie loquutus est. Sed vana est hæc consideratio, quoniam Aristot. in lib. de sensu, & sensibilibus oculum sumit animatum, atque perfectum, siquidem anima destitutum negat esse oculum appellandum, sed illum solum, qui facultatem videndi habeat; hic autem non est sine spiritibus, & calore innato, eum tamen Aristot. negat esse igneum tam ibi, tum in libr. 5. de ortu animalium, cap. 1. & aperte asserit esse aqueum, scilicet ratione excessus, quia aliquam ignis quoque portionem in crystallino esse quis negare potest, si crystallinus est corpus mistum, & perfectum mistum? num est ergo credendum Aristot. alibi ex propria sententia loquentem appellare oculum igneum: adde quod de omnibus corporis partibus hoc dicere possemus, vt carnem esse terream ratione terræ prævalentis, qualem eam esse sensu iudicamus, sed esse igneam ratione caloris innati, quum ergo hoc absurdum sit, vanum est à spiritibus appellare, seu iudicare alicuius membri temperaturam. Quod vero ad visionem attinet, dicunt eam posse duobus modis considerari, vno modo prout est visio absolute; altero modo vt cum alia visione comparatur, & melior esse dicitur, quam illa: priore igitur modo dicitur satis posse visionem fieri per solam colorum receptionem in oculo; quia quum aer externus recipiat sua perspicuitate species colorum, fieri non potest quin oculus vt perspicuus easdem species recipiat, & receptas iudicet, & ita videat; vt igitur fiat absolute visio, non est opus emissione radiorum, sed sufficit colorum receptio in oculo à contiguo aere illuminato: & hoc respicit Aristot. quando improbat Platonis sententiam de extramissione, loquitur enim tunc absolute de visione, non de meliore visione; & hoc idem à Galeno, & à Platone concessum fuisse asserunt. Si vero consideremus, quomodo fiat melior visio, melior certe fit per extramissionem, non quidem spirituum, id enim impossibile esse

constentur, sed radiorum, & luminis, quod est accedens; emittuntur enim ab oculo radij; sicut etiam à sole, non quidem ad rem vsque visam, quod etiam Galenus notauit, sed ad circumstantem aerem illuminatum, in quo iam receptus est rei videndæ color: quare lumen cum colore in aere existens obuiam fit lumini emisso ab oculo, & simul commistum vtrumque lumen remeat cum colore ad oculum, & in eo recipitur, ac iudicatur, eaque optima visio est, nec fit extra oculum, sed in oculo: & hæc dicunt non modo Platonis & Galeni sententiam fuisse, sed etiam Aristot. cuius verba citant in particul. 31. problematum variis in locis, vbi concedit extramissionem, quia de meliore visione loquitur, & in quinto de ortu animalium, cap. 1. vbi dicit, corneam oportuisse non esse nigram, quia debet esse translucida, nigrum enim non translucet, quare etiam laterne, si ex nigra cute conficiantur, non translucet: vult igitur Aristot. ita extramitti lumen ab oculis, vt ex laterna lumen foras emittitur, comparat enim oculum cum laterna. Sed hanc sententiam veritati repugnantissimam esse, satis patet ex præcedente nostra aduersus Galenum disputatione: iam enim ostendimus, nec ipsam spirituum substantiam posse extramitti, quod isti quoque concedunt, nec lumen tanquam accedens, quod idem ex oculo ad externum aerem egrediatur, propter eam quod accedens non nigrat de subiecto in subiectum, sed generatur in perspicuo lumen à corpore lucido: quapropter omnia, quæ ab his dicuntur de egressu luminis ab oculo, & de eiusdem regressu ad oculum, vanissima sunt, quoniã eiusmodi motus lumini attribui nulla ratione potest. Vana igitur est illa, qua vtuntur, duplicis visionis distinctio; siquidem nihil reuera ab oculo emittitur, dum lumen emitti statuimus, quoniam illuminare non est emittere aliquid, vt antea ostensum est. Sed præterea reprobat eorum sententia per dictum illud Aristot. 2. Topicorum, cap. 4. vt simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis: nam si visio simpliciter in receptione consistit, & receptio est ratio, qua simpliciter visio fit: oportet meliorem visionem in meliori receptione consistere, non in extramissione: imo Topica hæc regula in præsentia euadit demonstratiua; nam si ratio visionis absolute considerata non in emissione consistit, sed in receptione, iam essentialis est visioni receptio speciei, accidentalis vero extramissio luminis, quum sine hac fieri visio possit, non sine receptione; ex eodem igitur fonte haurienda est comparatio visionis cum visione, qua vna melior dicitur, & altera deterior, ex quo absolute sumitur ipsa visionis natura; itaque melior visio in meliori receptione constituenda est, si absolute sumpta visio in

Conciliatio de oculis.

Constitutio.

Conciliatio de visione.

Constitutio.

sio in receptione consistit: & huic sententiæ attestatur experientia, nam senes deterius vident, quam iuuenes, non propter animæ imbecillitatem, sed propter impuritatem organi: nam, vt inquit Aristoteles in particula 65. primi libri de Anima, facultas animæ iudicatiua, & anima ipsa per senium non debilitatur, sed solum organum corporeum; nam oculus in sene factus est terrestris, ac minus perspicuus, proinde minus aptus ad lumen, & ad colores recipiendos; officium enim organi est recipere, & officium animæ est iudicare, ideo inquit ibi Aristoteles, si senex acciperet oculum iuuenis, ita videret, vt iuuenis: in senibus igitur & in iuuenibus patet meliorem, ac deteriorem visionem in nullo alio consistere, quam in meliore, ac deteriore luminis receptione. Ipsa igitur secundum se horum sententia absurda est: sed adhuc absurdius est eam Aristot. attribuere, qui vbi que sententiam hæc de extramissione refellit, & ab ea abhorret, multo autem magis abhorreret ab hoc discrimine visionis, & melioris visionis, quum sit rationi repugnantissimum: quod autem in problemaibus vtatur sententia Platonis de radiorum extramissione, hoc nihil est: eadem enim vtitur etiam in tertio Meteorologicor. in tractatione de iuide, sed de hoc postea in solutione argumentorum dicemus: quod autem ibi nominat meliorem visionem, certum est eum non ita loqui; quia comparat extramissionem cum receptione absque emissionem, nam ridiculum est hoc dicere; sed vnum & eundem visionis modum considerat, qui varietur secundum magis, & minus, id que ibi ita manifestum est, vt de hoc disputare vanum sit. Quod vero dicunt de comparatione cum laterna, quæ habetur in primo capite libri quinti de ortu animalium, id nullius roboris est, quoniam Arist. ibi comparat oculum cum laterna ratione solius transparentiæ corneæ, sed non ratione modi; per corneam enim transire lumen oportet, sicuti per laternam, non tamen eodem modo, quia per corneam transit ingrediendo, per laternam vero egrediendo; quare non est in omnibus accipienda illa similitudo, & res per se manifesta est.

Solutio argumentorum Galeni.

Cap. VIII.

TAndem super est vt ad argumenta à Galeno adducta respondeamus: quorum primum, quod Galenus, & Medici tanti faciunt, à magnitudinis visione acceptum, nullius penitus momenti est? possumus enim primo illud hunc in modum retorquere: in phantasia, quæ paruo spatio in capite hominis concluditur, recipitur montis magnitudo; imaginamur enim magnitudinem montis quanta reuera est, qui ergo fieri potest, vt magna montis moles in par-

Auo hominis capite contineatur? vel, si in phantasia hoc non impossibile esse Galenus iudicat, cur in oculo impossibile esse iudicat? Dicimus igitur, si oculos recipere ipsammet montis magnitudinem materialem diceretur, vtique per foramen tam paruum quantum pupillæ est, eam ingredi minime posses; sed quum non ipsa realis magnitudo, sed eius imago, & species, quæ spiritalis est, recipiatur, id sine vlla absurditate ferri; nam imago magnitudinis est quidem magnitudo, & quanta per representationem, quia magnitudinem repræsentat, ipsa tamen secundum se formaliter accepta non est quanta, sed est indiuisibilis, & recipitur in diuisibiliter, neque per hoc stat quum per eam cognoscatur rei magnitudo modo ampla, modo angusta, pro obtusitate; vel acumine anguli visualis in oculo, sicut antea diximus: hoc significauit Aristoteles ipse in contextu 121. libri secundi de Anima, quando dixit omnes sensus esse receptiuos specierum sine materia, nam quantitas naturam primæ materiæ insequitur, vt alias in lib. de materia ostendimus, ideo extra materiam nil potest esse quantum; species igitur quantitatis sine sua materia non est quantitas, licet quantitatis repræsentatiua sit, sed est indiuisibilis, & tum in oculo, tum in medio indiuisibiliter recepta, quia in quolibet puncto medii terminatur angulus conus, quo magnitudo illa videri potest: confirmatur hoc ex consideratione colorum, nam per eundem aerem medium simul eodem momento transeunt contrarii colores, qui tamen in ipso aere non commixcentur, neque vnus alterum vitiat, quia sunt spirituales, & sunt materias; nam possunt in eodem aere duo homines esse, quorum vnus videat rem aliquam nigram, alter vero aliam rem albam, ita vt per eundem aerem simul transeant duæ illæ species, absque vlla sua læsione, vel commixtione; quare argumentum leuissimum est, vt patet ex consideratione phantasmatum in imaginatiua, quemadmodum modo dicebamus; eadem enim vtrouique ratio est; vel enim similiter in oculo species quantitatis montis recipi potest, vt in phantasia recipitur, vel, si in oculo recipi non potest, similiter dicendum est non posse recipi in phantasia. Secundum Galeni argumentum erat, quomodo potest eadem numero magnitudo eodem temporis momento ad oculos diuersorum transire, & simul in iis omnibus recipi? hoc quoque conuertere contra ipsum possumus hoc modo: quomodo potest eadem numero magnitudo recipi simul in phantasia diuersorum hominum? recipitur tamen, quia multo eodem temporis momento eandem rei magnitudinem imaginantur, & eadē estrano vtrouique; nam si in sensu id fieri non potest, in phantasia quoque non potest fieri, si in phantasia potest, vanum est negare id in sensu

*Species
spiritualis
non est
quanta
formaliter,
sed
solum
repræsentatiue.*

Ad secundum.

su fieri posse. Dicimus igitur magnitudinem rei materialem, neque ad multorum hominum, neque ad vllius alicuius oculos posse transire, quoniam accidens idem numero non migrat de subiecto in subiectum; sed multiplicari tamen speciem suam, atque ad totum circumstantans perspicuum diffundere potest, ita vt recipiatur eodem momento in oculis multorum hominum; itaque de obiecto materiali totum Galeni argumentum concedimus, ac de obiecti specie spiritali nullius momenti est, quia non est absurdum id, quod Galenus absurdum esse arbitratur; quod ostendo per ea, quæ ab ipsomet Galeno dicuntur: concedit ipse præter visum alios sensus per receptionem operari, nonne igitur idem numero sonus recipitur simul in auribus plurimorum hominum? cur ergo non & idem numero color, & eadem numero magnitudo potest eodem momento recipi in oculis diuersorum? etenim non ipsa materialis magnitudo, neque materialis color ad oculos transit, sed species spiritalis, quæ vndique diffusæ per aerem adest in quolibet aeris puncto, & in quolibet æque visibilis est: patet igitur nil esse vanius his Galeni argumentis. Tertium eius argumentum sumebatur à visione magnitudinis, & figuræ in speculo; res enim quæ retro, vel trans parietem sunt, videre rectâ non possumus, in obliato tamen speculo refractas videmus; sed colorem quidem in speculo frangi, & ad oculos reflecti dicere possumus, at figurâ, & magnitudinem refrangi in speculo ne imaginari quidem possumus; consistit enim figura in quadam partium harmonia, quam per talem refractionem tolli, ac destrui necesse est, quomodo igitur potest integra videri, si in speculo fracta ad oculos reflectitur? ego vero hoc magis dubito iuxta Galeni sententiam, quam secundum Aristotelis opinionem; quomodo enim radij ab oculo exeuntes frangi in speculo possunt, & reflecti ad rem videndam, quæ trans parietem est posita? cur enim non in quolibet alio corpore, quod non sit speculum, franguntur similiter radij visuales, & ad rem videndam reflectuntur? oporteret etiam secundum hanc opinionem rem illam videri vt in eo loco existentem, in quo reuera est, non vt in speculo; nam si visus à speculo refractus ad eam visque porrigitur, ita deberet in loco suo videri, vt in eo esse cederetur; & huius apparentiæ nulla afferri ratio potest, cur res videatur in speculo esse, non vbi reuera est: at secundum opinionem Aristotelis facile est huius rationem assignare, dicimus enim speciem rei visibilis ad speculum vsque protendi, & in eo frangi, ideoque videri esse in speculo: dum enim asserimus, obiectum ad visum deferri, res clara est, & omni dubio caret; sed dum dicimus rem visibilem in loco suo immotam manere, &

A visum ad illam progredi, insolubili difficultate nos vgeri necesse est. Solutio igitur argumenti huius ex eodem fonte sumenda est, ex quo aliæ quoque acceptæ sunt; frangi enim ipsa quidem materialis figura non potest, quin partium concinnitas, in qua consistit, destruat, sed eius species, quæ spiritalis, & indiuidua est, refrangi sine figuræ destructione potest; imago enim, quæ figuram, & quæ magnitudinem repræsentat, in speculum tæsum incidens reflectitur ad oculum, & ei figuram ac magnitudinem illius rei repræsentat: euenit tamen, vt propter obiecti à speculo distantiam maiorem, vel minorem non eadem eiusdem rei magnitudo iudicetur, quia quando reuotior est, per acutiorem angulum inspicitur, quando autem propinquior, per obtusorem; & huius quoque varietatis nullum afferre rationem Galenus potest: euenit etiam vt propter superficiem speculi inæqualem quantitas vel maior, vel minor appareat: & figura etiam vitiosa, & deturpata repræsentetur, ideoque tum de magnitudine, tum de figura prauum iudicium à visu fiat; non est enim inconueniens, si dicamus, sensum quandoque in rebus iudicandis decipi ob aliquam perturbationem medij, in quo species vitietur, præsertim vero in iudicandis sensibus communibus; in his enim magis euenire potest, vt sensus decipiatur. quam in iudicandis propriis: ob id non decipimur in iudicando colore in speculo, decipimur tamen in iudicanda magnitudine, vel figura ob paruam speculi constitutionem, quæ est vitiatio quadam, seu deturpatione medij: & hoc quoque manifeste refragatur opinioni Galeni; nam secundum eam deberemus videre, ac iudicare & magnitudinem, & figuram vt reuera est, non deturpata, seu vitiatam, proinde nunquam decipi; nam si radij visuales in speculum incidentes ad rem videndam reflectuntur, eam attingere deberent vt reuera est. Ad postremum Galeni argumentum sumptum ex Aristotelis testimonio in tertio Meteorologicorum dico Galenum abuti confessione Aristotelis, quoniam Aristoteles consuevit vt aliorum opinionibus, de aliqua re ad aliud aliquid declarandum, quando sunt vulgariore, & notiores: & ad id declarandum nihil refert hac vel illa opinione vt, præsertim vero quando de illa re nondum aliquid docuit secundum propriam opinionem, vt in secundo Posteriorum Analyticorum docere volens ea, quæ ad demonstrationem pertinent, vitur falsis aliorum opinionibus de rebus naturalibus, quas exempli gratia adducit: inquit enim causam eorum lumen transfereat per laternam, esse, quia vitrum illud, vel cornu laternæ est perforatum, & ita per poros ampliores lumen, quod tenuius est, penetrat; at tamē ipse oculi eam non esse causam transi-

Ad tertium.

Ad tertium.

rus luminis, neque illa corpora esse perforata, sed causam esse, quia sunt peripicua, & transparentia: at quia utroque modo causa materialis adducitur, & nullum momentum ad declarandam demonstrationem facit hac potius opinione uti, quam illa, quæ aliorum Phylosophorum fuit, & illa etiam vulgatioer erat; satis habuit Aristot. exempli gratia uti opinioni aliorum: sic etiam in eodem libro accipit exempli gratia tonitru esse sonum factum ab extinctione ignis, quoniam ibi nihil refert hanc potius, quam aliam verioer causam adducere, quum ille non sit idoneus locus, in quo id declaratur. In tertio igitur libro Meteorologicorum Aristoteles modum, quo visio fit, nondum declarauerat; ideo ad iridem, & alia declaranda uti maluit opinione Platonis de visione, quæ vulgatioer erat, & quam sequi vulgares etiam homines videntur, quam opinione propria, licet verioere, propterea quod ad illa, quæ ibi tractantur, declaranda, nihil referebat hoc potius modo, quam illo fieri visionem dicere: non est ergo verum id, quod Galenus ait, Aristotelem uti aliorum sententia de visione, quod eam verioerem esse cognouerit; sed quia vidit eam esse propria sua opinione vulgatioerem. & quia utro modo dicamus, nihil referebat ad iridem declarandam; sed hoc ipsemet Arist. clare in ea parte nos admonet, subiungit. n. nihil interesse, an emissione, an receptione visionem fieri dicamus; hoc enim non variat eam doctrinam, quæ ibi de iride traditur; ideo si eo in loco Auerroem legamus, videbimus cū illa omnia declarare iuxta Aristotelis sententiam de visione, non iuxta opinionem Platonis, licet Aristoteles hac ut euidentiore uti maluerit. Sed aliud prætereartificium ibi in Aristotele notare possumus, quod Galenus non animaduertit, & quod ipse in libris uti nesciuit: nam si in iride declaranda vsus esset propria sua sententia de visione, dicere aliquis potuisset infirmam eam doctrinam esse, ut quæ infirmis fundamentis nitatur, nimium opinione

A Aristotelis de visione, proinde non similiter vera fore ea quæ ibi de iride dicuntur, si aliorum de visione sententiam sequamur; sic igitur negato visionis modo, qui ab Aristotele ponitur, omnia illa, quæ ibi de iride, ac de aliis dicuntur, in dubium essent reuocata: Aristoteles igitur eum artificio voluit ad iridem declarandam uti aliorum sententia de visione, nec difficultatem aliquam in iride, aliisque rebus, quæ ibi tractantur, poneret; sed voluit etiam nos admonere, ut eunque visio fieri dicatur, nihil referre ad iridem declarandam, quia ut eunque dicatur fieri, eadem de iride sententia immutata, atque illæta manet. Idem notare apud Aristotelem possumus in cap. 1. lib. 5. de Animalium ortu, ubi docet cur aliqui acute cernant, sed non procul, contra aliqui procul, sed non acute; deinde subiungit nihil referre an emissione, an receptione fieri visio dicatur, nam vsus quidem propria opinione, sed notare postea voluit idem esse etiam secundum Platonis sententiam de visione, ut firmior ratio ab ipso adducta videretur, quæ similiter iuxta omnium opinionem locum haberet. Admirari autem in hoc debemus ingenium Aristotelis qui omnia locis suis tractauit; & si quid vnquam extra proprium locum considerauit, satis habuit pingui Minerua ac leuiter illud tangere, neque voluit tractationes commiscere, neque alienas; atque in tempestiuas alicubi instituere. Num autem Galenus hoc artificio suos libros scripserit, dubium est; nam præter alia multa, quæ ab ea in tempestiue tractata notari possent, hoc vnum volo in presentia considerare: citat ipsæ per sepe libros à se scriptos de demonstratione, & in iis se de sensibus diligentissime loquutum esse asserit, ideoque de illis, quæ ad sensus pertinent, nos ad eos libros remittit, quod legere frequenter possumus in 7. libro de placitis Hippocratis & Platonis, num autem in Logica conueniens sit exquisite de sensibus agere, & an tale aliquid fecerit vnquam Aristoteles, aliis considerandum relinquo.

JACOBI
ZABARELLAE
PATAVINI,
LIBER

DE MENTE HUMANA.

Proemium. Cap. I.

Nulla res est, cuius notitiam illi, qui rerum scientiam inquirunt, & sapientes euadere cupiunt, magis indagare, atque enixius peruestigare deberent quam illa animæ præstantissima pars, qua homines sumus, & quam solum hominem ipsum esse plures Philosophi existimarunt: curenim non fatui potius, quam sapientis hominis esse fatemur ad cœli & elementorum, & rerum aliarum cognitionem adispicendam omne studium conferre, seipsum autem ignorare? ego igitur ne huic crimini me obnoxium redderem, postquam de rebus aliis naturalibus plura scripti, de hac quoque scribendum mihi esse iudicavi, neque alio consilio, quam ut Aristotelis hæc de sententiâ, si fieri posset, declararem: hunc enim vnâ totius huius susceptæ provincie scopâ mihi propositum esse aliâs protestatus sum, ut quum in hac Patavina Academia Aristotelis publice interpretandi officio fungar, non solum voce, sed etiam scriptis operam hanc præstando magis possem obscura Aristotelis sensa auditoribus meis plana, ac manifesta reddere. Hæc autem, quam proposuimus de anima humana disputatio, cum ipsa per se dignissima est, in quam summa cum diligentia incumbamus, siquidem res nostra agitur, quum ad nos ipsos cognoscendos hæc maxime omnium pertinere videatur; tum ob ipsius difficultatem; & magnam, quæ ex Aristotelis dictis oritur, interpretum controuersiam non omitteuda; etenim Aristoteles de mente humano, quam & animam rationalem, & intellectum potestate, seu patientem appellauit, tum ex professo in tribus de anima libris, tum obiter in aliis pluribus ita aut varie, ac dubie, aut saltem obscure loquutus est, ut ad diuersas, imo etiam contrarias sententias à grauioribus quoque interpretibus eius verba distracta sint; nec defuerint, qui eum ancipitem fuisse, & nihil certi hæc de re statuisse affirmare aut sint. Illud vero, quod potissime consideran-

A dum in præsentia suscepimus, est humanæ mentis natura, & quid ipsa sit: & quia omnis anima principium est animati corporis, & ab Arist. in libris de Anima non alia ratione, quam ut principium considerata est, nomen autem principii notat respectum ad illa, quorum est principium; ideo ex hoc respectu omnis animæ natura fuit ab Arist. declarata: Duorum autem principium est anima, corporis animati tanquam forma, & operationum tanquam effectrix; ob id in initio 2. lib. de Anima Aristot. vniuersæ omnis animæ naturam & essentiam declarauit per respectum, quem habet ad corpus, cuius est anima; deinde in contex. 33. eiusdem lib. proposuit in tota sequente eius operis parte singularum animæ facultatum naturas ex operationibus declarandas, & post diligentem & vegetantis & sentientis partis declarationem, quæ in eo 2. lib. habetur, sumpsit in 3. lib. declarandū quid sit humana mens, respectu operationis tantum, non respectu corporis; quid enim respectu corporis sit, iam in initio 2. lib. de omni anima vniuersæ docuerat, neque aliud aliud de singulis declarandum relinquebatur: ac respectu operationum nihil vniuersæ de omni anima dici poterat, nisi valde rude & imperfectum, quia non eodē modo omnes partes animæ suas edunt operationes, sed hoc in singulis considerandum erat, id eoque proponitur ab Aristot. in illo contex. 33. lib. 2. Nos igitur Aristot. quem interpretari volumus, imitati, humanæ mentis naturam vtraque ratione declarabimus, ut tandem ex vtroque respectu perfectam eius definitionē colligamus.

Questio, an anima rationalis sit forma hominis, & questionis declaratio. Cap. II.

Illud igitur, quod primo loco considerandū nobis proponitur, est, an anima rationalis sit forma hominis, & quia de hoc interpretes Aristot. non consenserunt, ideo ut id, quod quaerimus, intelligatur, notanda est distinctio formæ, qua oēs vtuntur. Forma duplex est: vna materiæ informans, & dans esse specifiçū, & rē constituens tanquam differentia adiecta generi; de qua forma egit Arist. in lib. Phys. auscul. tanquam de tertio principio rer. natural. & eandē in 2. libr.

An.
ad
cem
sect.
rese

Forma
duplex

z. libr. vocavit naturam; cuiuscunque enim rei natura dicitur illa sola forma, quæ informat materiam habentem potentiam ad esse, & in statuta specie collocat. Altera est forma, quæ non dat esse, sed ipsi rei iam constitutæ, & habenti esse specificum superuenit tanquam præstantius quoddam, & dat solum operationem, ad quam res illa potestatem quidem habet naturalem, sed eam edere propriis viribus suis non potest, ideo eget ope alicuius nobilioris, quod eius naturam, & conditionem excedat; ab eo igitur non recipit esse, sed recipit operationem, nisi dicamus, vt aliqui dicunt, eam recipere quoddam esse nobilius, & eminentius, quam sit proprium eius esse specificum. Exemplis res clarior fiet: nauis habet suam formam, qua est nauis, eaque est figura illa ex lignorum compositione proueniens, quæ dicitur forma informans; per hanc enim nauis in specie constituitur, & sine hac non esset nauis: nauis autem ita constitutæ superuenit nauta, qui non dat illi vt sit nauis, iam enim est, sed dat quoddam esse eminentius, & actum nauigandi, qui nauis conditionem excedit, quia nauis secundum se non habet nisi aptitudinem ad nauigationem, actum autem nauigandi à seipsa non habet, sed à quodam superueniente, & nauis naturam excedente, qui nauta esse figura igitur nauis dicitur actus informans, nauta vero dicitur actus assistens, sed non materiam informans, nec dans esse specificum; aduenit enim nauis iam habenti esse completum, & dat illi solum operationem. Sic dicimus de securi, qua exempli gratia Aristotel. quoque vsus est; nam figura illa, & acumen est forma dans esse, & materiam perficiens, & constituens securim, quæ sine illa non esset securis; homo vero vtens securi dat illi solum operationem, & est tanquam actus assistens, sicuti nauta in nauis. Tales sunt etiam cœlestes intelligentiæ respectu orbium; orbis enim iam habet ex se suum esse completum, neque illud recipit ab intelligentia, illa igitur materiam illam non informat, neque orbem in specie constituit, sed solum dat operationem, quæ est motus in orbem, ad quem est quidem corpus illud naturaliter propentum, sed ipsum se mouere non potest; illa igitur dicitur forma assistens tantum, quasi stans ad regendum, nec solum dicitur separabilis, sed separata & abiuncta ab illa materia propterea quod non dat illi esse quemadmodum nauta etiam quando est in nauis, dicitur à nauis separatus, quia est extra ipsam nauis essentialiam, quo fit, vt possit esse sine nauis, & habeat etiam operationem propriam præter nauigationem, hoc est, operationem non cum nauis communicatam, nam & in nauis, & extra nauim potest multas edere operationes nihil ad nauim pertinentes: huius enim ratio manifesta est, pro-

A præterea quod nauta, & nauis sunt duo entia perfecta in una specie, & habentia duos distinctos actus específicos, neque vnum recipit esse ab altero: sic intelligentia, & orbis sunt duo distincta entia perfecta, neque orbis recipit actum specificum ab intelligentia, sed ipsum habet ex se, & intelligentia præter operationem mouendi orbem habet etiam operationem propriam non communicatam cum orbe, neque vllō modo ab eo pendente, nam contemplatur seipsam, & incessanter intelligit absque vllō orbis interuentu. Quoniam igitur anima rationalis humana est forma quædam existens homini, quærimus nunc, qualisnam forma sit, an informans materiam habentem potentiam ad esse, constituens humanam speciem sub animali genere tanquam differentia diuidens ipsum genus, ita vt homo per eam sit homo, & absque illa non sit homo: an potius sit solum assistens, ita vt homo per aliquam aliam formam sit homo, & ipsi iam constituto, & habenti suum esse specificum sub animali genere, hæc tanquam præstantior quædam forma superueniat, quæ non det illi vt sit homo, sed solum vt sit quoddam eminentius homine, nempe det illi solam operationem nobilem & præstantem, qualis est intellectio, adeo vt sit forma actu separata, & abiuncta à materia, illi autem assistens ad regendum, sicut intelligentia cœlestis assistit orbi: & vt vno verbo dicam; quæstio est, an anima rationalis sit forma hominis, vt figura nauis est forma nauis, an potius sit in homine tanquam nauta in nauis. Vtraque pars sectatores habuit grauissimos, ac summæ authoritatis viros, inter quos est de hac re acerrima controuersia. In hac igitur disputatione nos hunc ordinem seruabimus: primo loco vtramque contrariam opinionem reueremus, ac declarabimus; deinde argumenta præcipua, quibus vtraque secta sententiam suam comprobare solet, ac potest, in medium afferemus; postea vero veritatem declarare, ac manifestam reddere nitentemur; & postmodum omnia; quæ veræ sententiæ aduersarij videbuntur, argumenta soluemus: vt his peractis ad talia, quæ ad mentem humanam pertinent, consideranda transeamus.

Declaratio opinionis Auerrois, & aliorum dicentium animam rationalem non esse formam hominis.

Cap. III.

ANimam rationalem non esse formam hominis, qua homo sit homo, sed esse formam assistentem, sicuti orbi cœlesti assistit intelligentia, existimauit Auerroes, vt legere apud eum possumus in Commentar. quinto libri tertii de Anima, vbi dicit nomen actus de anima rationali, & de alijs partibus animæ dici ferme

me æquiuoce, quoniam de anima sentiente, & de vegetante significat formam informantem, de rationali vero significat non informantem, sed adstantem solum; & ad huius sententiæ confirmationem adducit verba Aristot. in contextu undecimo & duodecimo libri secundi de Anima, quæ postea loco suo à nobis considerabuntur: & quia necesse est omnè corpus naturale habere propriam formam, quæ informantem materiam ipsam in specie constituat; homo autem est corpus naturale, & species animalis, ideoque oportet esse in homine aliquam huiusmodi formam informantem, quæ det homini esse specificum sub genere animali, hanc inquit Auerroes esse cogitativam, ita ut per hanc homo sit homo, non per intellectum, loquitur autem de hac Auerroes etiam in commentariis 6. 20. & 53. eiusdem 3. lib. & in 53. libri secundi, & aperte dicit cogitativam esse formam hominis, qua est homo, & generationi & interitui obnoxius: videtur autem in distis locis eam distinguere à phantasia: verum quia de hac animæ facultate distincta à phantasia Aristotel. ne verbum quidem in libris de anima facit, ideo multi Auerroistæ, ut Auerroem tuerentur, dixerunt, hanc Auerrois cogitativam esse reuera phantasiam, de qua loquutus est Aristoteles, sed Auerroem nomine cogitativæ significare voluisse phantasiam humanam distinctam à phantasia brutorum, & illa multo perfectiorem, quæ sit supremus gradus ipsius facultatis imaginatiuæ, immo & fortius partis animæ sentientis, constituens hominem in specie sub animali genere, & ipsum à cæteris animalibus distinguens. Homini igitur formato ab hac perfecta imaginatiua dicunt superuenire animam rationalem, quæ dat homini quoddam esse eminentius, & supergrediens humanam naturam, non quod ponat hominem in alia nota specie, sed quia in specie humana dat ei nobilitatem, quæ est supra hominem, ad quam recipiendam habet humana natura aptitudinem naturalem; ideo secundum Auerroem imaginatiua in homine est sicuti figura navis in navi, quæ constituit navim tanquàm formam materiam informantem; anima vero rationalis est sicuti nauta, qui superuenit navi iam constitutæ, & dat homini operationem prestantissimam, quæ est contemplari, & intelligere, quemadmodum nauta navim regens dat illi actum navigationis. Hæc certe Auerrois opinio fuit, & miror quod Achillinus in tertio quodlibeto, dubio quarto contrariam opinionem Auerrois attribuerit, nempe quod putaverit animam rationalem esse formam hominis, qua homo est homo: argumenta vero quibus ad hoc probandum vitur Achillinus, potius ostendunt eam esse rei veritatem, & absolute iudicandum esse, quam hanc fuisse Auerrois

A opinionem, ut ea considerantibus manifestum est: quod autem dicat Achillinus Auerroem quandoque dicere rationalitatem esse hominis quidditatem, & differentiam constituentem, quod quidem apud Auerroem legitur in commentariis undecimo & duodecimo libri septimi Metaphysicorum, hoc certe nihil est, quoniam Auerroes exempli gratia loquitur, & est apud Philosophos vulgatissimum, ut exempli gratia sumant animal rationale tanquam hominis definitionem, ita vtriusque significet formam, & differentiam dividendam animal genus, & constituentem humanam speciem; exemplorum autem non est exquirenda veritas, sed solum rei propositæ declaratio: possunt tamen Auerroistæ etiam veritatem huius exempli defendere duobus modis: primo quidem dicendo Auerroem per rationale significare cogitativam, tanquam discurrentem, & ratiocinantem in particularibus, quam etiam in contextu vigesimo libri tertii de Anima putat vocari ab Aristotele intellectum passivum; quippe quæ potest appellari anima rationalis, & intellectus, quatenus propinqua illi est, & ei ministrat, & est apta obedire animæ rationali: altero autem modo dicendo Auerroem significasse animam rationalem proprie sumptam, & hanc dixisse esse hominis quidditatem, non quidem illam quidditatem, qua homo in specie constituitur, sed per quam adipiscitur prestantissimam quandam operationem, & quoddam esse eminentius, quod est ultimum ac supremum hominis complementum, ad quod atsequendum habet homo potestatem naturalem, tanquam ad quoddam humana natura excellentius: hæc quidem consona esse doctrinæ Aristotelis in ca. septimo Metaphysicorum ego nunc non assero, solum dico Auerroem, qui prædictam sententiam pertinaciter tutatus est, alterum horum intelligere potuisse: sententia namque Auerrois illa reuera est, quam diximus, & quam cæteri omnes illi attribunt, Eandem opinionem Themistius sequutus est, ut legere apud eum possumus in contextu vigesimo libri 3. de Anima, putavit enim intellectum patientem vnum numero esse in tota humana specie, sicut etiam Auerroes; ideo præter hunc posuit in homine aliam humanam animam multiplicatam, per quam homo, significans imaginatiuam humanam, & hanc dicit habere potentiam recipiendi intellectum tanquam supremam hominis perfectionem: quare non putavit Themistius intellectum esse formam hominis, & hoc ita clarum est in memorato loco, ut mirandum sit, quomodo Thomas in opusculo 16. contrariam sententiam Themistio attribuerit, nempe quod dixerit intellectum esse veram hominis formam, quæ sub genere animali huma-

Cogitativa.

Theo
stis
tent.

nam speciem constituat. Videtur etiam huius sententia fuisse Ioannes Grammaticus; nam in sua Praefatione in secundum librum de Anima, & in declaratione t. contex. eiusdem libri aperte dicit animam rationalem non esse actum corporis secundum substantiam, sed solum secundum operationem, cuiusmodi est nauta in nauis; alias vero animas esse actus etiam secundum substantiam; negat igitur animam rationalem esse formam informantem, & asserit esse solum assistentem, & dantem operationem, non dantem esse substantiale. Idem tamen Ioannes, in primo contexu libri tertij de Anima, inquit, animam rationalem dare esse homini, & hominem constitutur; quare vel dicendum est, ipsum sibi met adversari, vel illud intellexisse, quod etiam Auerroista existimant, animam rationalem dare homini esse eminentius, quod supra hominem est, quemadmodum antea declarauimus.

Aliorum contraria opinio, quod anima rationalis sit vera hominis forma.

Cap. I V.

Alteram vero contrariam sententiam, quod anima rationalis sit vera forma hominis, quae informantem materiam constituat hominem in esse specifico sub animali genere, tutati sunt Latini fere omnes, nec solum tanquam absolute veram sententiam, ut reuera est, sed etiam vi Aristot. opinionem, quod ipsi efficacia ostenderi nisi sunt, praesertim D. Thomas in 1. part. Summae, quaest. 76. & in opusculo 16. ut ibi videre est. Fuit etiam eius sententiae Alexander, licet enim ipse in alio à Latinorum tenentia, & à veritate dissenferit, in hoc tamen, de quo in praesentia loquimur, non dissenferit, sed existimauit animam rationalem esse formam hominis, quae materiam informet, & sub animali genere humanam speciem constituat. Hanc eandem tribuit Aristot. Olympiodorus in interpretatione Phaedonis Platonis. Plotinus quoque censuit hanc fuisse opinionem Aristot. nam in 1. lib. 1. Ennead. cap. 4. & 5. cum reprehendit, quod in contex. 8. libr. 2. de Anima dixerit, animam esse sicut acumen in securi, quod est ponere eam esse formam informantem; & similiter refert Aristotelis verba in contex. 64. libri 1. de Anima, quando dixit, operationes animae omnes esse coniuncti, non esse solius animae, & perinde esse dicere animam cogitare, vel irasci, accidere animam texere, vel aedificare: in principio etiam 2. lib. 4. Enneadis refert verba Aristotelis in definitione animae, neque adnuit animam dici *εντελεχειαν*, ut eam appellauit Aristoteles, inquit enim non declarari per hoc essentiam animae. Hanc igitur Aristotelis senten-

tiam fuisse Plotinus praedicta omnia Aristot. dicta recensendo constantiter affirmat; sed quum Aristot. in hoc reprehendat, videtur contrariam opinionem sequi, quum praesertim in eo 1. lib. 1. Enneadis, cap. 4. dicat, animam rationalem esse formam separata, & in 2. libro 4. Enneadis dicat animam non recte ab Aristotele appellari *εντελεχειαν*, propterea quod est potius dicenda utens corpore, quam perfectio corporis; quia dum dicitur perfectio corporis, dicitur inseparabilis à materia, dum autem dicitur utens, dicitur domina, & separabilis. In tertio etiam libro 4. Enneadis inquit, animam non esse in corpore ut in loco, neque ut in vase, neque ut forma est in materia, neque ut pars in toto, neque ut totum in partibus; igitur negare videtur animam esse formam corporis, imo & rationem addit, dicens, esset enim inseparabilis. & ipso corpore posterior; propterea quod materia iam prius existenti aduenit forma: sed dicendum potius est (inquit) corpus esse in anima; anima enim tanquam domina corpus complectitur; quia in re nos sensus decipit, corpus enim videmus, animam non videmus, ob id credimus animam esse in corpore; at si animam quoque videremus, corpus in anima esse cognosceremus, & animam complecti, & regere corpus, & ipso ut instrumento uti. Attamen haec Plotinus non ideo dicit, quod negat hominem constitui per animam rationalem, sed solum ut ostendat eam à materia non pendere, & ab illa separabilem esse: imo Platonici omnes non solum affirmant nos habere esse ab anima rationali, sed dicunt nos esse animam ipsam: quod certe non dicerent, nisi putarent eam esse formam, quae homo est homo; negarunt igitur eam esse formam immerfam materiae, & ab ea inseparabilem, non omnino negarunt esse formam hominis. Ideo Marsilius Ficinus in primum librum primae Enneadis Plotini, cap. 2. inquit, sententiam Platonis esse mediam inter Auerrois & Alexandri opiniones: nam Alexander putauit esse solum formam informantem, & dantem esse; Auerroes vero assistentem solum, & videntem corpore: at Plato utrumque simul asseruit, animam & perficere corpus, & ipso à se perfecto uti: quomodo autem dicant Platonici animam perficere corpus, legere possumus apud Plotinum in toto primo libro primae Enneadis, ubi etiam docet hominem esse animam ipsam. Illud tamen quod Marsilius de Alexandro dicit, mihi videtur non omnino verum esse; fortasse enim sententia Platonis dici potest media inter duas praedictas, at non eo modo, quem Marsilius ponit: etenim Alexander non negauit animam rationalem regere corpus, & ipso uti: est igitur alia potius ratione media, quatenus secundum Auerroem est se pra-

rata.

Marsilius Ficinus de opinione Platonis

Ficini error.

rata à corpore, nec dat esse homini, sed ipsum regit solum: secundum Alexandrum vero regit quidem, sed neque est separata à corpore, neque separabilis: at secundum Platonem non ita est abiuncta à materia, ut non det esse homini, sed eatenus est abiuncta, quatenus continet, & imperat, & est à corpore separabilis: fatentur ergo Platonici informationem, non tamen eo modo, quem statuit Alexander, sed eo potius modo quem D. Thomas posuit, ipsi namque ponunt informationem cum separabilitate. Patet autem hoc, considerantibus ea, quæ à Simplicio dicuntur, qui in omnibus Platoniorum sententias descendere nitus est; ipse enim non negat animam rationalem esse formam hominis, & informare materiam, ut apud eum legere in multis locis possumus, præsertim in primo libro de Anima, contex. 53. 63. 66. 86. 87. & in 2. lib.

Simpli-
cium.

Duo genera
ra forma
rū mate-
riam in-
forman-
tium secun-
dum Pla-
tonicos.

conex. 4. & 10. sed videtur cum Platonici dicere duo esse genera formarū materiam informantium: & aliam ita dare esse materiæ, ut nihil aliud sit, quam actus talis rei, proinde inseparabilem esse ab eo, cuius est actus: aliam vero esse formam, cuius essentia non in hoc tantum est constituta, ut sit actus alterius, sed ipsa quoque secundum se est aliquid eo respectu absolute, proinde potest esse sine illo, cuius est forma; talem igitur esse putavit animam rationalem humanam: ideo duas ei vires attribuit, unam informanti corpus, alteram viendi corpore iam à se informato, etenim illi dominatur, & ab eo separabilis est: ideo Simplicius, & Platonici sententiam Averrois non admitterent, quod homo constituitur in specie per imaginatiuam, seu per aliam formam præter animam rationalem; sed clara est eorum sententia, quod anima rationalis sola sit illa forma, per quam homo est homo. Galenus quoque in libro illo, quod mores animi sequantur temperaturam corporis, hanc sententiam tuetur, quod anima rationalis sit forma hominis, & fere materiam informantis: & eandem inquit sequitur esse Andronicum Rhodium, & eam Aristoteli attribuit, idemque existimasse ait eundem Andronicum. Hæ sunt aliorum sententiæ à me breuiter relatæ: sequitur ut argumenta, quæ ab utraque secta afferuntur, consideremus.

Galenus.

Androni-
cus Rhod-
ius.

Argumenta pro opinione Averrois, quod anima rationalis non sit forma hominis. Cap. V.

Primum
argumen-
tum.

Averroes, & illi, qui eius sententiam sequuntur, eam multis argumentis, usque potissime ex variis apud Aristotelem locis deumptis comprobare nituntur. Primum argumentantur ex cognitione vniuersalium hoc pa-

Acto: cognito vniuersalium fit cum abstractione à materia; ergo non conuenit nisi facultati à materia abiunctæ: igitur anima rationalis humana, quum cognoscat vniuersalia, est abiuncta à materia, proinde non dat esse homini. Secundo sumunt aliqui argumentum ab intellectu agente: intellectus patiens est vna & eadem substantia cum intellectu agente, at intellectus agens consensione omnium est forma abiuncta à materia, ergo eiusmodi est etiam intellectus patiens, qui est anima nostra rationalis. Tertio considerant verba Aristotelis in contex. 92. libri primi de Anima, vbi dicit, ne fingi quidē posse quam corporis partem occupet intellectus, vult igitur eum non esse formam corporis, proinde esse abiunctum à materia. Quarto adducit verba Aristotelis in secundo lib. de Anima, contex. 11. vbi aperte dicit aliquam animæ partem nullus esse corporis actum, significans rationalem partem, & statim sequentibus verbis inquit eam ita esse actum corporis, ut naua est actus nauis; asserit ergo eam non esse formam informantem sed assistentem solum. Quinto perpendunt verba Aristotelis in contex. 21. eiusdem libri, vbi ait intellectum esse aliud animæ genus, & eum solum posse separari; non vult igitur ipsum esse actum corporis, cuiusmodi sunt aliæ partes animæ, sed à corpore separatum. Sexto sumunt argumentum ex Aristotele in 3. libr. de Anima, contex. 4. & 6. vbi dicit intellectum humanum esse immixtum, hoc est, non comixtum cum materia, quæ negat esse formam informantem. Septimo vtuntur testimonio Aristot. in 10. libr. de Moribus, cap. 7. vbi dicit, intellectum respectu hominis esse quoddam diuinum; proinde hominem, qui secundum intellectum viuat, & vitam contemplatiuam traducat, non quatenus hominē ita viuere, sed quatenus diuinum quiddam in ipso est; ideo hæc verba subiungit [non oportet (ut quidam mouent) quumquemq; quum sit homo, humana, & quum sit mortalis, cogitare mortalia, sed quatenus licet immortalem se red- dere, omniaq; efficere ut ex præstatissimo omnium, quæ in eos sunt, vitam traducat] his igitur verbis significat Aristoteles hominem non per intellectum esse hominem, sed intellectum esse quoddam anima humana diuinum, quo homo adipiscitur non quidem esse specificum sub genere animali, neq; esse humanum, sed quoddam esse nobilius humana natura. Octauo adducunt verba Aristotelis in quarto libro de Partibus animalium, capite 10. quæ sunt hæc [Solus homo erectus omnino est, quoniam eius natura, & substantia diuina est, officium autem diuini est sapere, & intelligere] non vocaret enim Aristoteles hominem diuinum, nisi mens humana esset forma diuina, & separata à materia. Nono perpendunt ea, quæ dicuntur ab

B

C

D

E

F

Se.
ar.
tu.
Ti.
ar.
tu.
de
m.
Q.
ar.
tu.
2.
m.
Q.
ar.
tu.
Se.
ar.
tu.
de
m.
6.
Se.
ar.
tu.
10.
ca.
E
F
OB
arg
tu.
4.
tib.
ma.
10.
No.
gun
Aristo- 12.

Aristotele in libr. 12. Metaphysic. context. 1. vbi quum de primo intellectu docuisset, idem in ille esse intelligens, & intellectum, & intellectio- nem, quæstionem subiungit an ille intellectus sit compositorum, hoc est intelligat composita: quia si esset compositorum, sequi videretur ipsum intelligere ordinatim partes cuiusque compo- siti, & in modo vnâ, modo aliam; sic igitur in eius intellectioe esset aliqua mutatio, dum transiret ab vna parte ad aliam intelligendam. Soluit Aristoteles, dicens primum intellectum esse à materia abiunctum, proinde indiuisibilem, quia omne abiunctum à materia est indiuisibile; id- coque eius intellectioem indiuisibilem esse, & totam simul, non partem post partem: idque de- clarat Aristoteles, exemplo sumpto ab intelle- ctu humano, & eius verba sunt hæc [*an omne non habens materiam est indiuisibile, quemad- modum humanus intellectus*] patet igitur Ari- stotelem asserere intellectum humanum nõ ha- bere materiam, quia non posset esse indiuisibi- lis, nisi esset à materia separatus. Postremo ad- ducunt verba Aristotelis in 2. libr. de Generatio- ne animalium, cap. 3. & is locus ita difficilis esse existimatur, vt Aueroisistæ putent argumentum demonstratiuum & insolubile inde pro Aueroe sni: Aristoteles ibi quum quæstionem propo- fuisset de partibus animæ, an omnes extrinse- cus adueniant, an nulla extrinsecus, an aliqua extrinsecus, & aliqua non extrinsecus; postea ad quæstionem respondens inquit, solam mentem extrinsecus accedere, eamq; solam diuinam esse, quia nihil cum eius actione communicata- ctio corporalis; quum igitur aperte dicat Aristote- les humanam mentem extrinsecus accedere, asserit eam esse formam non informantem, sed abiunctam à materia & assistentem solum: idem confirmât alia sequentia verba in eodem loco, nam paulo post inquit mentem humanam esse diuinam quoddam, significans eam non dare esse homini, sed excedere humanam naturam. Alia quoque tum Aristotelis loca, tum argu- menta, quibus Aueroisistæ vtuntur, adducere possemus; sed ea tanquam leuiora, consulto om- misimus, satis esse arbitrans, si pauca hæc, quæ validiora, & magis præcipua ab eis habentur, di- ligenter consideremus.

Dicitæ sententiæ confutatio, & alterius contrariæ comprobatio.

Cap. VI.

Hanc Auerois sententiã ego & absolute secundum ipsam rei veritatem, & secun- dum philosophiam Aristotelis falsam esse exi- stimo, veram autem alteram illorum qui di-

A cunt animam rationalem humanam vere for- mam hominis esse, quia homo est homo, & in specie constituitur: ad huius igitur veritatem, & alterius falsitatem demonstrandam argumentis prius vtatur, deinde consideratione verborum Ari- stotelis, quæ sententiæ nostræ manifestissime attestantur, opinioni autem Auerois refragan- tur. Primum vtor argumentum D. Thomæ, quod ab eo adducitur in contextu septimo libri tertij de Anima, & opusculo decimo sexto: si anima rationalis nõ daret homini esse specificum, ho- mo non diceretur intelligens; quia si intellectus est in homine vt forma separata à materia, & sic- uti nauta est in nauis, ergo quemadmodum nau- ta quum sit secundum substantiam separatus à nauis, speculari in nauis, neque ob id nauis spe- culari dicitur, ita intellectus in homine intelli- geret, neque ob id homo diceretur intelligens; igitur quo modo homo intelligat, ostendi nul- lo modo posset. Si quis vero pro Aueroe dicat

Primum argumē- tum.

C intellectum iungi homini per phantasmata, & ita fieri, vt intellectu intelligente homo intelli- gat; hoc (inquit ibi Thomas) nihil est: dum enim ponitur intellectus secundum suam essen- tiam à natura humana separatus, nihil facit il- lius coniunctio per phantasmata ad reddēdum hominem intelligentem, quia phantasmata sunt quidem humana, sed respectu intellectus non habent nisi locum obiecti mouentis, & rei cognitæ, at non cognoscentis; ita igitur per sua phantasmata homo nõ fit intelligēs, vt paries per suum colorem, quo mouet oculum, non fit videns: immo neque illa potest vocari coniun- ctio, neque iungitur intellectus phantasmati- bus; phantasmata enim sunt in phantasia, nec recipiuntur in intellectu, sed producant in intel- lectu speciem intelligibilem, & hæc iungitur intellectui, non phantasma ipsum, sicuti neque realis color iungitur oculo, sed speciem suam in oculo producit; vel si cum aliis dicamus nullam

Responso.

Confutatio.

E speciem produci in intellectu, sed solum excita- ri à phantasmate intellectum ad intellectioem: ipsum certe phantasma omnibus consentibus non iungitur intellectui: patet igitur vanum profus esse hoc subterfugium, quia dicere intel- lectum iungi homini per phantasmata, per- inde est ac dicere oculum, seu facultatem visi- uam iungi parieti per colorem, dum statuius intellectum non esse hominis formam, sed esse à natura humana separatum secundum substã- tiam: quod si etiã concedamus hanc, qualis- cunque sit, posse vocari coniunctionem quan- dam intellectus cum homine, quatenus homo offert intellectui phantasmata à quibus moueatur, ita vt iste respectus intellectus ad obie- ctum possit vocari coniunctio, sicut etiã rela- tio visus ad obiectum coniunctio quædam ap- pellari potest; ea saltem non est talis, quæ faciat

homi-

hominem esse intelligentem, autrem coloratam esse videntem, sed solum facit hanc esse rem visam, & hominem, vel phantasmata esse rem intellectam; sed solus intellectus, non homo, dicitur intelligens, quum sit substantia quedam seiuncta à natura hominis: hoc igitur Thomæ argumentum ego efficacissimum aduersus Auerroem esse arbitror. Aliqui tamen sunt, qui licet Auerroem non sequantur, putant argumentum hoc parum habere efficacitatis: dicunt enim Thomam non animaduertisse Auerroem dicere intellectum iungi homini non solum per phantasmata, sed etiam per naturam; iungitur enim homini statim ut genitus est, nec tamen iungitur tunc per phantasmata, quia nondum potest suam edere operationem, sed soli adulto iungitur per operationem, proinde tunc solum dici potest iunctus per phantasmata, infanti autem non per phantasmata, sed per naturam tantum; qua de re legere Auerroem possumus in commentar. 20. lib. 3. de Anima: quam obrem ad argumentum Thomæ respondere Auerroes posset, aliam esse maiorem coniunctionem humanæ mentis cum homine, quam per phantasmata, proinde eo argumento non ostendi hominem non esse intelligentem. Ego vero puto argumentum Thomæ esse demonstratiuum, quod sic ostendo: Auerroes inquit ita coniungi intellectum cum homine, ut vnietur cum illo, utitur enim nomine vnionis; considerandum igitur est, quidnam sit vnio illa, quam vocant vnionem per naturam: vnio certe dicitur, quando ex pluribus fit vnum, nec satis est duorum congregatio, & vnus præsentia respectu alterius, ut vniri dicantur; si namque ponatur aliquis homo in nauis, qui eam non moueat, non dicitur vnitus nauis, licet illi insit; est enim, veluti si lignum lapidi apponeretur: & huius ratio est, quia non fit vnum ex duobus actibus sed ex potestate, & actu: ex nauta igitur & nauis non fit vnum secundum esse, sed solum secundum operationem, quatenus fit vnum nauigabile constans ex potestate & actu; at secundum esse sunt duo entia actu completo, ex quibus non fit vnum: sic igitur quando ponitur intellectus in infante, antequam sit per ætatem aptus ad intelligendum, nulli fit vnio, si intellectus non dat esse homini; sed est solum præsentia intellectus ipsi homini iam per cogitatiuam constituto, & perfecto in specie humana, non secus ac homo in nauis non nauigans dicitur præsens ipsi nauis, non tamen illi vnus: quum enim homo habeat suum esse actu perfectum per cogitatiuam, intellectus non vnietur illi secundum esse; quia non facit esse hominem; restat igitur, ut per solam operationem dici possit vniri, quam vocant vnionem per phantasmata; nulla enim reuera-

A est illa vnio quam vocant per naturam. Sed id, quod multos decepit, & fecit apparentiam quamdam vnionis, fuit, quod intellectus est incorporeus, quare eius à corpore distinctio non cernitur, qualem Auerroes statuit, sicuti cernitur distinctio naturæ à nauis dum existit in nauis, quo fit, ut etiam statuendo ipsum non esse formam hominis, non videatur à corpore separatus secundum substantiam, sed potius illi vnus tanquam facultas quedam insita toti corpori, quæ tota est in toto & tota in qualibet parte, sicut ipsi dicunt: attamen dum ponitur non informare materiam, non potest dici vnitus corpori per naturam, quia ex his non fit vnum, quemadmodum diximus; sic enim idem profusus esset, quod euenit in homine dæmoniaco; dæmon enim in eo existens non est illi vnitus, licet illi assistat & membra etiam mouere statuat: quemadmodum igitur dæmone illo intelligente homo illum habens non intelligit, ita si eo modo sit mens humana in homine, ut non det esse homini, ea intelligente nemo non intelligit, quo circa argumentum **D.** Thomæ, si eius vis bene pendatur, validissimum est: at statuendo intellectum esse formam hominis, qua est homo absurdum hoc non sequitur; quum enim ipso tanquam forma homo sit homo, & corpus ad ipsum referatur tanquam materia ad actum, materia inquam habens potentiam ad esse, ita ut solus intellectus locum habeat actus, intellectum intelligere, est hominem intelligere; ideo Aristoteles dixit hominem esse intelligentem ut quod, intellectum vero non ut quod, sed ut quo. **A.** Aliqui etiam pro Auerrois defensione vtuntur exemplo luminis in perspicuo; lumen enim aduenit aeri extrinsecus, neque est eius forma, est tamen ratio recipiendi colores, & receptio attribuitur aeri propter lumen; sic igitur intellectus, etiam non est forma hominis, sed homini extrinsecus accedit, est tamen ratio; qua homo dicitur intelligens. Sed hæc comparatio congrua non est, quoniam aer non quatenus est aer recipit lumen, sed quatenus perspicuus; lumen autem est forma perspicui, & ipsum constituit quatenus perspicuum est, neque in ipso lumine recipiuntur colores, sed in corpore perspicuo; lumen enim non est receptiuum colorum, sed est ratio recipiendi, id eo iure attribuitur receptio aeri perspicuo: at intellectus secundum Auerroem non est forma hominis, ut lumen est forma perspicui, & recipit ipse species sine vllò vsu corporis in recipiendo: nam si ad recipiendas species vteretur corpore, iam esset organicus, quod Aristoteles negat context. 6. lib. 3. de Anima: unde colligit solum intellectum esse locum specierum, non sensum: loci enim est recipere.

*Aliorum
responsio.*

*Secunda
coniunctio in
intellectu
homine
secundum
Auerroem.*

*Constat
rio.*

*A.
ru
ser
A*

*Co
rio*

ca-

sensus autem non recipit, sed organum recipit, ideo non ipsa anima sensibilis est locus specierum, sed organum est locus; ast anima rationalis dicitur locus specierum, quia nullum habet organum, quod species recipiat, sed ipsa met recipit: quocirca non recte comparatur cum lumine, quod est forma perspicui, neque est recipiens colores, sed solum ratio recipiendi; quo fit, vt iure attribuatur receptio aeri: non sic intellectio potest attribui homini, quia neque intellectus secundum Auerroem est forma hominis, neque in homine fit receptio specierum, sed in solo intellectu. Præterea si intellectus non est forma hominis, & ex operatione intellectus homo dicitur intelligens, intellectio est actio transiens; at hoc falsum est, quia omnium consensione intellectio est actio immanens; consequentia aurem probatur per ipsam met comparationem, qua aduersarij vtuntur, intellectus cū nauta: actio enim, qua nauta mouet nauim, est absq; dubio transiens, quū nauta nō sit forma nauis, sed sit substantia distincta à substantia nauis; sic actio, qua intelligentia cœlestis mouet orbē, est actio transiens: similiter igitur si ex actione intellectus homo dicitur intelligens, illa est actio transiens; attamē est immanens, vt omnes concedunt; ergo ex ea homo non potest dici intelligens, nisi intellectus sit forma hominis, hoc enim negato, non video cur non idem de intellectu sit concedendum, quod & de nauta, & de intelligentia cœlesti manifestum est: nam si sumatur aliqua nauta operatio immanens, vt contemplatio, vel loquutio, ea neque cum nauī, neque cum toto coniuncto communicatur; loquente enim nauta neque nauis, neque totum coniunctum dicitur loquens; sic intelligentia contemplantē seipsam, neque orbis dicitur contemplantis, neque totum coniunctum, quod ex intelligentia & orbe constat, sed sola intelligentia dicitur contemplantis, quemadmodum solus nauta dicitur loquens; sic igitur solus intellectus dicitur intelligens, non homo, cui assistere dicitur. Neque alicuius momenti est illud, quod aduersarij dicunt, intellectum pendere à corpore obiectiue, quatenus à phantasmatis humanis pendet vt ab obiecto, à quo mouetur; nam, vt recte Thomas considerat, hoc facit potius hominem intelligi, quam intelligeres; quod ex eadem comparatione manifestum est; nam si statuamus nautam videre nauim, & ab ea moueri, vt ab obiecto; non ob id nauis dicitur videns, sed visa solum, neque totum coniunctum dicitur videns, sed solus nauta; sic si intelligentia statuatur intelligere orbem, non ob id orbis dicitur intelligens, sed sola intelligentia; quamuis ergo intellectus moueatur à phantasmate, vt ab obiecto, non tamen ob id homo est intelligens, sed est tanquam paries habens colorem, à quo mouetur visus; quare sicuti paries non est videns, ita homo non est intelligens. Non est

A etiam admittendum id, quod dicit Auerroes de *Tertium* cogitatiua; omnino enim confiteri cogitur hominem in specie constitui, & à brutis distingui per formam aliquam substantialem: vel igitur cogitatiua est forma substantialis distincta ab anima sensibili, vel est solum facultas quædam animæ sensibilis, quarum neutrum dici potest; primum quidem dici non potest, neque id diceret Auerroes, quia de hac forma distincta secundum substantiam & ab anima rationali, & sentiente Aristoteles nihil vnquam dixit: sed neque secundum, quia sic homo distingueretur à brutis, non per formam substantialem, neque per animam, sed per facultatem animæ, quæ non distingueretur ab eis specie; quum enim facultates animæ sint qualitates, vt alias ostendimus, per facultatem distingui est sola accidentali differentia distingui. Præterea vel ista cogitatiua est illa met imaginatiua, de qua loquitur Aristoteles in calce secundi libri de Anima, vel alia; si eadem est, homo à brutis specie non differt, quum etiam bruta habeant imaginatiuam: nec refert dicere eam esse perfectiorem phantasia brutorum, quia magis & minus non variant speciem, & Aristoteles ibi agens de phantasia, nullum in ea discrimen considerat, sed de ea agit communiter, prout omnibus animalibus competit: si vero est alia, non potest hominem constituere, & à brutis separare, nisi sit alia forma substantialis: cur ergo Aristoteles de hac essentialiter ab aliis distincta phantasia nihil vnquam dixit? Sed hæc omnia fabulas esse manifestum est, quoniam Aristoteles in 3. libr. de Anima aperte docuit propriam esse solius animæ rationalis discurrere, & affirmare, & negare; ideo hoc alicui alij parti animæ attribuendum non est: quum igitur homo enuntiet, ac ratiocinetur, id per imaginatiuam facere non potest, sed per solum intellectum: ob id possumus ita argumentari; idque est argumentum firmissimum & tum Aristoteli, tum veritati absolute maxime consentaneum: per illam animæ partem species humana constituitur, & à brutis distinguitur, per quam homo enuntiat, & ratiocinatur, at per solam animam intellectiuam hæc præstat, ergo hæc sola est forma humanam speciem constituens, & eam à cæteris animalibus separans: immo est ipsiusmet Aristotelis argumentum hoc, quum eo contextu vigesimo quarto libri secundi de Anima probare volens animam esse formam corporis, ita argumentatur: anima est id, quo primo viuimus, sentimus, mouemur, & ratiocinamur; ergo anima est forma viuientis, sentientis, mouentis, & ratiocinantis: quoniam enim manifestum est hominem ratiocinari, & intelligere, ex hoc infertur animam, per quam hoc agimus, esse formam, à qua constituitur.

* * *

GG

Quo

Quod prædicta sententia Aristotelis fuerit. Cap. VII.

Hanc sententiam Aristotelis fuisse non est difficile demonstrare, cōsiderando illa, quæ ab ipso in libris de anima ad animæ essentiam declarandam traduntur. Clarum hoc erit, si duas propositiones ostenderimus: vna est, Aristotelem in toto 1. lib. de Animadum ex mente antiquorum de anima loquitur, & in 2. lib. dum loquitur de anima secundum mentem propriam ab initio libri ad contextum vsque 41. amplissime animam sumere prout omnes animæ partes complectitur; etiam animam rationalem, de qua agit postea in 3. libro: altera est, Aristotelem docuisse omnem in mortalium animam nulla excepta esse formam vere informātem materiam, & constituentem animata corpora sub genere, corpore naturali. Prior propositio facile demonstratur: quod enim ad primum librum attinet, manifestum est Aristotelem in toto eo libro recensentem antiquorum de anima sententias plurimum sermōnem facere de mente humana; immo in contextu 7. reprehendit antiquos, quod inagendo de anima solam humanam animam considerauerint, quasi omnes animæ sint eiusdem speciei, & sola detur anima humana: quare tantum abest vt sermo in 1. lib. factus de anima sit cum exclusione animæ rationalis, vt potius antiqui de animaloquentes hanc vnam respexisse videantur; job id carpit eos Aristotel. quod non vniuersæ omnem animam cōsiderarint, sed solam ferme humanam, quum de animalium anima parum loquuti sint, plantarum vero animam vel ignorasse penitus, vel tanquam nomine animæ indignam spreuisse videantur: propterea in vltimo capite eius libri probat stirpes quoque esse animatas, quoniam aggredi statim volens tractationem de anima iuxta mentem propriam, redigere prius statuit ad genus animæ omnes animæ partes, vt tractatio integra, & perfecta esset; nullam igitur animam ab antiquis consideratam ipse a sua tractatione exclusit, sed potius adiecit animam stirpium, vt animæ consideratio vniuersalis esset, & omnes prorsus animas complecteretur. Quum igitur in 2. lib. incipiat ex animi sententia de animaloqui, necessarium est, vt omnem animam comprehendat, præcipue vero rationalem; quia si hanc exclusisset, multo maiorem, quam antiqui, errorem ipse commisisset: quandoquidem illi plantarum animam neglexerunt, quæ vilissima est, & vix aliquod animæ vestigium habere videtur; ast anima rationalis nobilissima, & maxima omnium præcipua, nullo pacto prætermittenda erat. Sed res per se clara est: quum enim in eo 2. lib. Aristoteles de illa anima loqui incipiat, de qua in primo priscorum sententias expenderat, & illi vel solam rationalem, vel hanc præcipue respexerint, necesse est

Dua propositio- nes.

Prioris propositio- nis de claratio.

A vt tractatio Aristotel. rationalem animam complectatur; idque ita esse, multifariam ostendere possumus, ea considerando, quæ in illo 2. libr. dicuntur: nam in ipso libri initio inquit, postquam antiquorum de anima sententias recensimus, videamus quid sit anima, & quæ sit cōmunissima eius definitio, certe superlatiuo vtens significat nullam animam a se omittendam esse: deinde in context. 7. concludens definitionem animæ dicit [*se quid commune omni anima dicere oportet, erit & tique altus primus corporis naturalis instrumentalis*] & postea in context. 8. inquit [*vniuersaliter igitur dictum quid sit anima*] quare cum toties admoneat, se omnem animam nulla prorsus exclusa considerare, ac definire, absque dubio animam rationalem ea definitione complexus est. Hoc idem testatur diuisio, quam postea facit: nam in context. 13. diuidit animam latissime sumptam in quatuor partes, vegetantem, sensibilem, loco motricem, & intelligentem; prius igitur nomine animæ, late accepto etiam rationalem animam complexus erat; post eum autem locum de illis quatuor vitæ gradibus multa dicit, & semper ab aliis tribus distinguit intellectiūm, quem modo vocat *διάνοιαν*, modo *διανοητικόν*, modo *λογισμὸν*, modo *δοξαστικόν*, modo *ᾤον*, modo *νοητικόν*; his enim omnibus nominibus eundem quartum animæ gradum intellexit, de quo etiam in 3. libr. diligentissime pertractauit, vt ipsa eorum librorum series indicat; agit enim ordinatim de illis omnibus gradibus, in lib. 2. de vegetante, ac de sentiente, in 3. autem de intelligente, ac de mouente secundum locum, quare dubitandum non est, intellectum, de quo agitur in 3. libr. esse illam ipsam quartam animæ partem, quam in 2. lib. in ipsa animæ partitione iis omnibus, quæ commemorauimus, nominibus appellauerat: quod etiam affirmat ipse et Aristoteles in context. 5. libr. 3. quando declarans quisnam sit ille intellectus, quem ibi considerandum sibi proposuerat, inquit [*dico autem intellectum, quo anima διανοεῖται*] iam enim in 1. parte 2. libr. quartum vitæ gradum vocauerat *διανοητικόν*, & ita etiam in 3. libr. sæpe cum vocat, dum de ipsius operationibus loquitur; Latinus autem interpres eam dictionem conuertens modo dixit cogitatiūm, modo intellectiūm, rectius dixisset discursiūm, quia *διανοεῖται* proprie est ratio cinari, & à noto ad ignotum discurrere. Manifestum igitur est, Aristotelem in initio secund. lib. de Anima ita ample acceptam animam definiuisse, vt animam rationalem ea definitione, totaque illa naturæ animæ declaratione complexus sit; quare de prioris propositione dubitandum non est. Sequitur altera propositio declaranda, quæ fuit, Aristotelem docuisse eam esse omnis animæ naturam, vt omnis anima, nulla excepta, sit forma vere materiam informans, & dans esse animato corpori, & in specie

Post propositio- nes.

Specie collocans sub genere corpore naturali: hanc demonstrare multifariam possumus, quoniam omnia Aristotelis verba ita clare huic sententiae attestantur, ut pertinacis admodum hominis sit eam inficiari. In primis volens Aristoteles communem omnium animarum definitionem inuestigare, praemittit in 2. contex. illius 2. libri diuisionem substantiae in materiam, formam, & compositum; ut horum aliquod acciperet, sub quo tanquam sub genere animam collocaret: est igitur considerandum, quam materiam, & quam formam ibi Aristoteles sumat; certe non sumit aliam formam, quam informantem, neque aliam materiam, quam habentem potestatem ad esse, & hoc recipientem a forma; nam dicit materiam secundum se non esse hoc aliquid, sed esse ens potestate, & a forma fieri hoc aliquid: quum igitur hoc aliquid ibi significet esse specificum, & determinationem in specie, negari non potest, materiam ibi sumi cum potestate ad esse, & id a forma recipientem; quare formam quoque talem intelligit, quae informet materiam, & tribuat esse specificum; aperte etiam dicit formam facere hoc aliquid, quod significat dare esse, & in specie constituere; nam de forma, quae solum assistit, hoc dici nullo modo potest; si namque coelestem orbem consideremus, & ad intelligentiam illi assistentem referamus, certe non recipit esse ab illa, sed est hoc aliquid secundum se, & habet determinatam naturam, neque habet potestatem ad esse, sed ex se est aliquid actu sine ope intelligentiae: sic nauis secundum se est actu hoc aliquid sine naua: & homo quoque secundum Auerroem per cogitativam formatus iam est hoc aliquid, & habet actum specificum etiam sine anima rationali. iam enim est homo, & a cogitativa in specie humana constitutus sub animali genere: quam obrem neque orbi coelesti, neque naui, neque homini ita formato conuenit id, quod ibi Aristoteles de materia dicit, proinde neque formae assistenti conuenit id, quod dicit de forma: nec dicere aduersarij possunt, hominem non esse hoc aliquid, sed habere potestatem ad esse, dum consideratur prout respicit formam nobiliorem, a qua recipit quoddam esse eminentius: etenim has fabulas reiiciunt verba Aristotelis, qui non dicit materiam non esse hoc aliquid respectu alicuius formae, sed dicit materiam secundum seipsam non esse hoc aliquid: talem ergo materiam considerat, quae secundum se nullum habet esse specificum, & illud a sola forma recipit: proinde non aliam formam sumit, quam informantem, & in specie constituentem: neque etiam dici potest Aristotel. tribuere materiae potentiam non ad esse, sed ad operari; etenim hoc aliquid non significat operans, sed habens statutum esse specificum, praeterea inquit formam facere hoc aliquid, & esse actum, & quum duplex sit actus, dicit formam esse actum

A primum, non actum secundum, est autem actus secundus operatio: non igitur sumit formam ut tribuentem operationem, sed ut dantem esse, hoc enim significat actus primus; ideo neque materiam sumit cum potestate ad solam operationem, sed ad esse. Hoc idem ostendamus ex consideratione actus, quem ibi loco formae accipit Aristoteles; inquit enim formam esse actum, & statim diuidit actum in primum & secundum, & dicit formam non esse actum secundum, sed actum primum: sciendum igitur est, duo esse vocabula apud Graecos, quae significant id, quod non actum vocamus; vnum est *ἐνέργεια*, alterum vero *ὀυτελέχεια*; quorum ea est differentia, *ὀυτελέχεια* quod *ὀυτελέχεια* habet significationem respectiuam tantum, significat enim perfectionem alterius, & praeterea dicitur tum de forma, tum de operatione, quia & forma & operatio dicitur actus alterius, & complementum alterius: *ἐνέργεια* vero habet significationem absolutam, sed strictiorem, quia significat solam operationem, nam *ἐνέργεια* est operari; ideo ubi forma ab operatione tanquam ab accidente distinguitur, non potest vocari *ἐνέργεια*, sed sola operatio dicitur *ἐνέργεια*; alii ubi operatio idem est, quod substantia, ibi etiam ipsa substantia dicitur *ἐνέργεια*, quatenus est idem, quod sua operatio; ob id substantiae a materia abiunctae vocantur *ἐνέργεια*, & Aristoteles in contextu 19 libri tertij de Anima, de intellectu agente loquens, dixit ipsum secundum suam substantiam esse *ἐνέργεια*: non sic in rebus materialibus; nam operationem quidem ignis vocare possumus *ἐνέργεια*; ut eam vocat Aristoteles in context. 32. libri octauj Physicorum, sed ipsam formam ignis substantialem nunquam vocaremus *ἐνέργεια*, quia dictio haec solam operationem significat, nec potest attribui formae, nisi quando forma est idem, quod sua operatio, cuiusmodi est omnis forma per essentiam abiuncta a materia; ob id nos quoque talem formam solemus intelligentiam appellare, quia nomen hoc proprie significat operationem, quae vocatur etiam intellectio: Non recte autem substantiae a materia abiunctae vocantur *ὀυτελέχεια*, quia sunt actus absolute, non sunt perfectiones alterius: Aristoteles tamen in contextu 49. libri duodecimi Metaphysicorum primam intelligentiam vocauit *ὀυτελέχεια*, factis impropria loquutione, neque vllum alium locum inueniemus, in quo dictio haec substantiis a materia abiunctis attribuitur: neque absque ratione ibi Aristotel. ita loquitur, nam primam intelligentiam ibi dem vocat appellatione respectiua primum quod quid est, quia eam considerat ut modo quoddam perfectionem vniuersi, propterea *ὀυτελέχεια* quoque eam appellat nomine similiter respectiuo, certissimum enim est, huius vocis significationem esse respectiuam a Aristoteles ibi eam sumit, ut ad propositum accommodatam. Hac dictione videtur Ari-

Actes in principio secundi libri de Anima, cum A diuidit actum in primum & secundum, & postea definiens animam dicit animam esse *ἐντελέχειαν τὴν πρώτην*, & manifestum ibi est actum sumi pro perfectione alterius, non pro actu absoluto, quum Aristoteles dicat actum corporis naturalis organici, quod videns Themistius recte dixit *ἐντελέχειαν* ibi significare *τελείωσιν*, nam *τελείωσις* non significat nisi respectiue perfectionem, & complementum alterius: quod etiam confirmatur testimonio Plotini, qui in initio secundi libri 4 Ennead. carpit Aristotelem, quod dixerit animam esse *ἐντελέχειαν*; ipse enim cogitauit *ἐντελέχειαν* non significare nisi id, quod est perfectio alterius, & quod non habet aliud esse, quam hoc, vt sit alterius complementum; hoc tamen negat Plotinus de anima rationali, quia putat animam rationalem esse etiam aliquod absolutum absq; vlla relatione ad corpus: quod si cognouisset nomen hoc significare posse actum absolutum, certe appellationem hanc Aristotelis non reprehendisset; cognouit ergo Plotinus sententiam Aristotelis fuisse, quod omnis anima sit forma corporis, quæ vere materiam informet. Hoc idem colligimus ex ipsa diuisione actus in primum & secundum, nam formæ à materia abiunctæ non conueniunt appellatio primi, neque secundi actus; & illi, qui putant eiusmodi formam esse actum primum, decipiuntur: dicitur enim absolute actus, sed non primus, neque secundus; quia operatio non distinguitur à substantia; actus autem primus dicitur respectu secundi, qui distinguatur à primo: propterea non dicitur actus primus nisi forma materialis, quæ à sua operatione distinguitur; & significat formam dantem esse, quia res materialis duas habet distinctas perfectiones: vna est proprium esse specificum, quod habet à forma, ideo forma dicitur prima perfectio corporis naturalis, ad differentiam secundæ perfectionis, quæ est operatio; vt actus primus ignis nihil aliud est, quam forma per quam est ignis, hæc enim est prima perfectio, quæ rei essentiam significat, ascendere autem est secundæ ignis perfectio; res enim non habet suam integram perfectionem dum est otiosa; sed quando edit suam naturalem operationem. Ex his igitur patet, formam, quæ non informet materiam, sed solum assistat alicui corpori, non posse dici illius actum, nec primum, nec secundum; nam intelligentia non est primus actus orbis, quum orbis iam ex seipso sit actus, & habeat esse specificum sine ope intelligentiæ; non potest etiam dici actus secundus, quia licet orbi det actum secundum, ipsa tamen per se non est actus secundus: forma igitur assistens non potest dici perfectio alterius, nec prima, nec secunda, sed solum absolute dicitur actus, sicut antea dicebamus. Quum igitur Aristoteles animam vniuersè sumptam dicat esse actum primum cor-

poris naturalis, non potest significare, nisi formam informantem, tum, quia dicit *ἐντελέχεια*, tum quia dicit *ἡ πρώτη*, tum quia dicit *σώματα φυσικὰ*, hæc enim omnia formam non informantem excludunt, vt quisq; iudicio vir ea, quæ diximus, considerans cognoscere facile potest. Eandem sententiam sumimus ex iis, quæ in eodem 2. lib. post traditam animæ definitionem ab Aristotele dicuntur, nam in contex. 7. inquit, non esse querendam, an ex corpore, & anima vnum fiat, sicuti non est querendum, quomodo fiat vnum ex cera, & figura, quoniam ex potestate, & actu non sunt duæ res, sed vnæ eadem enim, quæ prius erat potestate, postea est actu: ergo loquitur Aristoteles de forma informantē, non de assistente, quia de hac id minime verum est, aduenit enim enti perfectio, quod non habet potestatem ad actum, à quo recipiat esse; non fit autem vnum ex duobus actibus, sed ex potestate & actu: exemplum etiam Aristotelis est de forma vere informantē, figura enim statum est forma informantē ceram, & faciens esse statum; quare vult Aristoteles animam esse in corpore vt figuram in naui, non vt nauam in naui. In contex. autem 8. Aristoteles ita clare loquitur, vt nullum relinquat subterfugendi locum inquit enim se vniuersè dixisse quod sit anima, & statim sensum definitionis aliis verbis referens clariorem subiungit (*est enim substantia, quæ secundum rationem, id est, quod quid est talis corporis*) quæ verba formæ assistenti aptari non possunt, sed solum significant informantem, sumit enim ibi *σώματα* pro essentia, & dicit animam esse illam essentiam animati corporis, quæ per definitionem significatur; quod adhuc magis declarans dicit, id est, quod quid est talis corporis: at forma assistens non sumitur in definitione illius, cui assistit, nec dicitur eius essentia, seu quod quid est, nam intelligentia non sumitur in definitione corporis celestis, nec est eius quidditas, ita neque natura nauis, neque auriga curus, vt manifestum est: nam etiam quando genera causarum enumerat, vt in lib. 2. Metaphysic. & in 2. Physicor. & in 2. Posterior. non aliam formam in causis numerat, quam informantem, quia semper eam vocat essentiam, & quod quid est, & hanc solum dicit esse rei naturam in eo 2. Phys. lib. nam forma assistens non vocaretur natura: quod etiam ex eo patet, quod in 2. lib. non aliam formam vocat naturam, quam illam, de qua in primo libro loquutus erat, tanquam de tertio principio rerum naturalium; ea autem est forma dans esse materiæ, & terminus ad quem generationis: sic igitur declarat Aristoteles, quod in definitione animæ intellexerit per actum primum, & asserit se intellexisse essentiam, quæ secundum rationem, & quod quid est corporis naturalis organici. Idem significat in eodem contexu, dum comparat corpus animatum cum secum, & animam cum figura, & acumine securis:

Plotinus

C

D

E

F

securis:

securis: non enim dicit animam esse vt hominem vtentem securi, vel vt nautam vtentem nauis, sed esse vt figuram, quæ est quod quid est ipsius securis & nauis. Similiter in context. 9. & 10. dicit ita se habere animam respectu totius corporis animati, vt se habeat facultas visiva respectu oculi, hæc autem est essentia, & quod quid est ipsius oculi, & forma dans esse oculo, sine qua non esset oculus, nisi æquiuoce: quemadmodum igitur facultas visiva non est forma assistens oculo vt nautam nauis, sed forma dans esse oculo, ita anima est forma dans esse toti animato corpori. In hoc itaque declarando laborat Aristoteles ab eius libri initio ad eum vsque locum, & nihil dicit, quod non manifestissime informationem significet; multi tamen sunt inuenti ita pertinaces, vt hoc negare ausi sint. Ex 11. autem contextu possumus nostræ sententiæ confirmationem sumere, sed quia aduersarij eum locum pro se adduxerunt, ideo illum postea in arguenteorū solutione considerabimus. Ex iis quoque, quæ ab Aristotele dicuntur in context. 24. & 25. hæc sententia manifestissime comprehenditur: nam ostendere ibi volens animam esse formam corporis, hoc fundamentum statuit id, quo aliquid dicitur tale, duplex est, vnum vt materia, alterum vt forma; dicimur enim sani tum corpore vt materia, tum sanitate vt forma; primario tamen quodlibet dicitur tale per formam, secundario autem per materiam: quod quidem fundamentum patet intelligi non posse nisi de forma informante, hæc enim est illud, quo primo res dicitur talis, & constituitur; vt ipsa quoque Aristotelis exempla declarant: hoc igitur iacto fundamento facit ibi Aristoteles syllogismum talem: anima est illud, quo primo dicimur viuētes, sentientes, moti, & intelligentes; ergo anima est vt forma, & ratio animati corporis, non vt subiectum & materia: medius terminus absque dubio significat informationem; id enim, quo viuens est viuens, & quo sentiens est sentiens, est forma dans esse; quare conclusio Aristotelis non potest nisi de tali forma intelligi: quod etiam per se manifestum est; dicit enim animam esse formam, & rationē, id est, essentiam, ac definitionem, quod quidem de forma assistente dici non potest, sicut antea notauimus in cont. 8. eiusdem libri: deinde vero in contextu 25. repetit substantiæ diuisionem, quam in 2. contextu fecerat, in materiam, formam, & compositum, & inquit animam esse substantiam vt formam, quare eandem formam significat, quam in 2. contextu, scilicet informantem. Tandem hoc colligimus ex cont. 36. & 37. eiusdem lib. & est locus clarissimus: ibi namque Aristoteles dicit animam esse causam viuētis corporis in triplici genere causæ, nempe vt effectricem, vt finem, & vt formam, nec potest aliam formam significare, quam illam, quam in libro secundo Physicæ auiscultationis in causis

A numerauerat, hæc autem non est nisi forma dans esse: quod etiam in prædicto loco expresse asserit, inquit enim animam esse causam vt formam, & hoc declarans subiungit, id est, vt essentiam animatorum corporum: postea vero dicit, id, quod est causa ipsius esse omnibus, esse eorum essentiam, animam vero esse causam ipsius esse omnibus viuētibz, ideo esse ipsorum viuētiū essentiam; ad quod etiam confirmandum subiungit, quoniam anima est actus eius, quod erat potestate: expresse igitur asserit animam esse formam dans esse corpori animato, & perficere materiam, quæ habebat potestatem ad esse. Quoniam igitur anima secundum Aristotelem est forma dans esse corpori animato, & hoc docens Aristoteles, complectitur nomine animæ etiam animam rationalem, negari non potest hanc secundum Aristotelem esse formam, quia homo est homo & in specie constituitur sub animaligenere.

Varia Auerroistarum euasiones, & earum impugnatio. Cap. VII.

CÆTÈRVM quamuis hæc omnia ita clara sunt, vt nullum subterfugiendi locum relinquere videantur, tamen sectatores Auerrois ausi sunt variis modis verba Aristoteles extorquere, ac subterfugere. Primum quidem multi ad hoc confugerunt, quod quartus ille gradus animæ, quem Aristoteles in tota illa secundi libri parte variis illis, quæ recensuimus, nominibus appellauit, non est anima illa rationalis, de qua in 3. libro Aristoteles agit, sed est præstantissima illa hominis propria imaginatiua, quæ ab Auerroee cogitativa vocata est; & ad hoc asserendum inani argumento ducti sunt, quod Aristoteles in contextu 18. & 29. illius secundi libri (vt in Latinis Codicibus legimus) quartum illum gradum vocat cogitatum: ridiculum certe argumentum, propterea quod vbi Latinus Codex habet cogitatum, Græcus habet *διανοητικόν*, quod significat discursiuum, & ita vocauit Aristoteles in contextu trigésimo libri tertij animam intellectiuam vt à phantasia distinctam, vt ibi videre est, & ibi quoque Latinus Codex habet [*cogitativa autem anima*] nemo tamen est, qui non fateatur, verba illa significare intellectum distinctum à phantasia, quum Aristoteles ibi dicat cogitatum animam ita moueri à phantasmate, vt mouetur sensus ab obiecto externo. Sed illa omnia, quæ antea diximus, quisquis bene consideret, cogitaret negari non posse quartum illum vitæ gradum esse animam rationalem, quæ etiam vocata est intellectus, & in tertio libro diligentissime ab Aristotele consideratur: iam enim diximus Aristotelem in primo libro multa de intellectu secundum antiquos, ac de eius excel-

Adver-
sus cogi-
tativam
Auer-
rois.

lencia, & diuinitate dixisse, quæ nemo sanæ men-
tis referret ad imaginatiuam humanam; illam igi-
tur eandem animæ partem postea in secundo
libro nomine animæ complexus est, quod etiam
progressus Aristot. ac verba testantur; quum
enim animam in quatuor illos gradus diuississet,
eos postea sumit singillatim, & ordinatim con-
siderandos; dicant igitur, vbi nam consideretur
ab Aristotele illa humana cogitativa, nullus e-
nim apparet locus in libris de anima, nam in
postrema quidem secundi libri parte agit de
phantasia, non tamen vt de hominis propria,
sed vt de facultate omnibus animalibus com-
muniter competente: ea igitur non est quartus
ille animæ gradus, qui solius hominis proprius
est, vt asseruit Aristoteles in contextu 29. eius-
dem libris; figmentum igitur est hæc humana co-
gitativa, de qua Aristoteles nusquam aliquid di-
xisse comperitur: sed quum in tertio libro accu-
rate agat de humano intellectu, omnino dicen-
dum est eum esse quartum illum vitæ gradum,
quem in prima parte secundi libri cum aliis con-
numerauerat. Præterea in context. 22. quartum
gradum vocat opinatiuam; Atqui in calce
secundi libri separat manifeste opinionem ab
imaginatione, & vult eam sub intellectu conti-
neri: ergo non potest per opinatiuum significare
imaginatiuum. In contextu etiam 32. quartum
gradum vocat λογισμὸν, & διανοίαν, & ab hoc
postea distinguit imaginationem amplissime
acceptam, vt etiam fecit in contextu 29. quare
per quartum vitæ gradum non potest imagina-
tiuum significare: adde quod solus intellectus
vim ratiocinandi, ac discurrendi habet, vt Arist.
aperte asserit in tertio libro, neque hoc est phan-
tasiæ attribuendum: quum igitur in prima parte
secundi libri quartum vitæ gradum vocet διάνοιαν,
& διανοητικόν, & λογισμὸν, quæ omnia ra-
tiocinium & discursum significant, non potest
per hæc phantasiæ significare. Sed quid dice-
mus de illa dictione ψῆς, quam nos mentem, seu
intellectum dicimus, & nobilissimam habet si-
gnificationem, & hoc nomine cælestes quoque
intelligentias, ac Deum ipsum appellare sole-
mus: abs onum enim est rationi phantasiæ ap-
pellare intellectum, neque vnaquam Aristoteles
ita eam appellauit: quod enim multi dicunt de
contextu vigesimo tertij libri, ita vanum est, vt
nihil vanius, patet enim, de quo intellectu lo-
quatur ibi Aristoteles, quam paulo ante duos
intellectus distinxisset, vnum agentem, & alte-
rum patientem; quæ nam autem sit vera eius lo-
ci interpretatio, non est hic opportunum con-
siderare: in contextu etiam 155. secundi libri yi-
detur Aristoteles phantasiæ vocare intelle-
ctum, sed ibi patet eum id dicere iuxta id, quod
apparet, non ex propria sententia; inquit enim
intelligere videri aliud esse imaginationem, ali-
ud existimationem, vtiur enim verbo, vide-
tur, quod significare rem dubiam, & apparentem,

nec omnino veram; nam videntur vulgares ho-
mines existimare omnem internam animæ fa-
cultatem, præsertim absente obiecto operan-
tem, esse intellectum; ideo Aristot. hanc com-
munem opinionem accipiens diuidit faculta-
tem animæ internam cognoscentem absente
obiecto, in phantasiæ, quæ est reuera facultas
animæ sensibilis, & existimationem, quæ est ve-
re intellectus, de quo in tertio libro agitur; sed
nunquam Aristoteles comperitur phantasiæ
absolute intellectum vocasse: quare prima hæc
aduersariorum euasio vanissima est; quum enim
Aristoteles in distinguendis quatuor gradibus
vitæ quartum sæpe vocet ψῆς; non potest signifi-
care humanam imaginatiuam. Ideo hæc alii
Auerroistæ considerantes, ad aliud figmentum
confugerunt, ad distinctionem duplicis homi-
nis, dicentes vnum esse hominem, qui est spe-
cies animalis cunctitata per phantasiæ huma-
nam ab Auerroie vocatam cogitatiuam, quam
dicunt significari per rationale, quando diuidi-
mus animal per rationale, & irrationale; dici-
tur enim rationalis, quia est apta ad suscipien-
dam animam rationalem, & ad obediendum
rationi: alteram autem esse hominem diuinum,
qui per intellectum constituitur, & constat ex
homine illo, qui est species animalis, & intel-
lectu superueniente tanquam diuina quadam
forma: priorem igitur hominem dicunt esse in
genere substantiæ, vt speciem animati corpo-
ris; sed alterum posteriorem esse eminentio-
rem, & supergredi totam substantiæ cate-
goriam, & modò quodam non informantem; in-
format enim, quatenus dat esse illi homini emi-
nentiori; non informat autem, quia non perficit
materiam, quæ habeat potestatem adesse,
sed aduenit homini iam perfecto per imagina-
tiuam, sicuti nauta aduenit naui iam constitu-
tæ, atque completæ; quare non constituit ho-
minem vt speciem animalis, neque modo vllò
ipsum collocat in aliqua noua specie, sed solum
diuiniorem reddit illum ipsum hominem, qui in
categoria substantiæ est species animalis: quam
sententiam nituntur colligere ex Aristotele in
10. libr. de Morib. capit. 7. quem locum nos
postea perpendemus; tunc enim satis est, si à
definitione animæ ab Aristotele tradita non re-
cedentes ostendamus huius commentum vanita-
tem, ex iis enim quæ in verbis Aristotelis con-
siderauimus, manifestum est hæc omnia idem
significare, dare esse materiæ, informate, con-
stituere in specie, facere hoc aliquid, & esse ac-
tuum primum talis corporis; igitur si anima
rationalis non constituit hominem in specie,
non facit hoc aliquid, non dat esse, non est ac-
tus primus corporis naturalis organici, proinde

Secun-
dum
Auerrois

Confu-
rio.

inde sub definitione animæ non continetur; hoc tamen falsum est, & contrarium priori fundamento à nobis tacto & comprobato; Aristoteles enim in contextu libri secundi de Anima, substantiam diuidit in materiam, & formam, & compositum, & intelligit illam materiam, quæ secundum se non est hoc aliquid, sed habet potestatem ad esse, proinde & illam formam, quæ facit hoc aliquid, & rem in specie collocat; quare sub tali forma tanquam sub genere animam sumit, & vult omnem animam esse formam dantem esse specificum: deinde in tertio contextu diuidit corpus naturale in habens vitam, & non habens vitam, vt colligat animam esse formam constituentem corpus illud naturale, quod habet vitam: asserit ergo animam sub genere corpore, naturali speciem constituere; postea in contextu quarto probat animam non esse corpus, eo quod corpus non est in subiecto, anima vero est in subiecto: vult igitur omnem animam esse formam vere informantem, quia forma assistens esse in subiecto non dicitur; nam intelligentia assistens omni non dicitur in eo esse vt in subiecto, & est res manifestissima: quoniam igitur postea mutat nomen talis formæ in nomen actus primi, quem distinguit ab actu secundo, putat idem significari per actum primum corporis naturalis organici, quod prius in 4. contextu significauerat per formam corporis naturalis viuentis; & viuens in context. 3. dixerat se intelligere illud, quod nutritionem, & accretionem habet, & est vere in categoria substantiæ: ergo negari non potest, Aristotelem censuisse omnem animam esse formam vere dantem esse, & sub naturali corpore in specie collocantem, proinde figmentum illud est ab Aristotele alienissimum. Hæc igitur omnia aliqui Auerroistæ considerantes, & cognoscetes ita manifesta esse, vt negari non possint, ad hoc tandem confugerunt, quod reuera omnia illa, quæ ab Aristotele dicuntur in principio secundi libri de Anima, etsi profertur de anima late accepta, & omnes animæ partes complectente, tamen proprie conueniunt aliis partibus animæ præter rationalem, ipsi autem rationali non omnino accommodantur; proinde non est mirum, si ea quæ ab Aristotele dicuntur in definitione animæ, atque in eius definitionis declaratione, respiciunt actum informantem, propterea quod Aristoteles præcipue considerauit alias animæ partes præter rationalem: huius autem rationem esse dicunt, quia nomen animæ est commune analogum, & alio modo competit animæ rationali, alio cæteris partibus, ob id Aristoteles respicere voluit alias partes animæ tanquam præcipuum analogatum, nec per hoc tamen ita, quin consideretur anima in communi etiam ad rationalem; quia quando consideratur aliquid ad rationalem analogum, satis est si ea, quæ de illa dicuntur, conueniant præcipuo analogato, etiam si

A cæteris non competant. Sed quam inane sit hoc subterfugium, quisque sanæ mentis intelligere potest. Primum in eo peccant, quod si anima est commune analogum, rationalis potius, quam reliquæ, vocanda est præcipuum analogum, tum ratione dignitatis, tum quia continet ac perficit alias, tum etiam ratione familiaritatis: quia anima nostra est & nobis maxime omnium rerum familiaris, & omnes ob causas nomine animæ dignior, quam reliquæ: hæc potissime respexerunt antiqui Philosophi de anima differentes, vt Aristot. ait in context. 7. lib. de Anima. & vt totum illum librum legentibus manifestum est: nulla igitur est ratio, cur reliquæ partes animæ dicantur præcipuum analogatum, & cur Aristotel. in declaranda animæ essentia eas potius, quam rationalem, respicere debuerit. Præterea hæc dicentes, & Aristot. & sibi aduersantur, & est in eorum dictis repugnantia manifesta: nam si definitio animæ, & ea quæ postea ad eius declarationem dicuntur, rationali parti non competunt, quomodo dicunt Aristotelem definire animam in communi ad omnes animæ partes, etiam ad rationalem? dicere igitur ea non competere animæ rationali, & dicere Aristotelem ea proferre communiter de omnibus, etiam de rationali, est implicare contradictionem: attamen patet Aristotel. aperte dicere definitionem animæ competere omni animæ, & hoc sæpius repetere, & animam late sumere vt quatuor illos gradus complectentem: manifestum igitur est ipsum existimasse definitionem illam competere etiam animæ rationali, ideo hæc fabulæ dimittantur.

*Solutio argumentorum pro Auerroæ addu-
torum. Cap. IX.*

Restat vt argumenta, quæ pro Auerroæ adducta sunt, soluamus. Ad primum sumptum ex cognitione vniuersalium dicimus hæc esse propriam intellectus operationem, & cum abstractione fieri, proinde in ipso quoque intellectu aliquam abstractionem postulari, non tamen secundum esse, sed secundum operationem, ea enim ratione est abstractus, quatenus in operando est abiunctus ab organo, & hoc satis est vt possit intelligere vniuersalia: quando igitur dicunt, intellectus cognoscit vniuersalia, ergo est abiunctus à materia; si intelligant abiunctionem ab organo in operando, concedimus omnia: at si intelligant secundum esse, negamus consequentiam; quia ex abstractione vniuersalium nil aliud inferri potest, quam intellectum non esse organicum, nam organum respicit operationem. Ad secundum negamus intellectum agentem, & intellectum patientem esse vnam & eandem substantiam; quare, licet intellectus agens sit forma abiuncta penitus à materia, quod & nos ex sententia Aristot. asserimus, non ob id fit vt etiam intel-

In lib. de
intel.
gente.
Ad ter-
tium ex
cont. 92.
lib. 2. de
anim.

Ad quar-
tum ex
cont. 11.
lib. 2. de
anim.

tellestus patiens sit forma immaterialis: sed de intellectu agente quid sit, & quomodo ad nostram intellectiōnem conferat, postea fusius loquemur. Ad tertium acceptum ex context. 92. lib. 1. de Anima, facilis est responsio: dicens enim Aristot. intellectum non occupare aliquam corporis partem, nil aliud significat, quam non esse organicum, quod quidem nos concedimus; at si inde colligant, ergo non dat esse homini, neganda est consequentia, & Aristot. si hoc significare voluisset, absurdè loquutus esset, quia forma informans occupat totum corpus, ideo in prima quæstio esset, quam corporis partem occupet informanda; sed congrua est quæstio de parte, quam occupet in operando, quæ esset de organo quæstio; ideo inquit Arist. intellectum nullam corporis partem tanquam ipsius proprium organum occupare. Ad quartum acceptum ex context. 11. lib. 2. de Anima, responsio sumitur ex vera illius loci intelligentia, à qua aduersarij longissime absunt: tres in eo context. sunt partes, in prima inquit Aristot. manifestum esse vel omnem animam, vel aliquas eius partes esse à corpore inseparabiles; & rationem affert, quia sunt actus partium corporis, in secunda dicit nihil prohibere, quin aliquæ partes sint separabiles, quia nullius corporis sunt actus; & cum ipsis aduersariis affirmo Aristotel. in prima parte respicere animam vegetatam, & animam sentientem, in secunda vero rationalem: in tertia demum inquit, nondum esse manifestum, an anima sit ita actus corporis, vt nauta nauis: Ad primam igitur, ac secundæ partis veram intelligentiam sciendum est, Aristot. ibi velle satisfacere vulgata illi, & optatæ quæstioni, an anima sit à corpore separabilis: non quidem quod eam plene ibi soluere statuat, id enim fieri minime poterat; sed solum considerare, quid hac de re per illa, quæ eo in loco manifesta erant, dici possit: duo autem ibi erant manifesta, vnum iam in definitione animæ acceptum, quia erat omnis animæ communis conditio, animam esse actum corporis, hoc est, formam dantem esse viuenti corpori: alterum vero quod aliquæ partes animæ sunt alligatæ propriis corporeis organis, si næ quibus nullam edere operationem possunt, aliquæ vero nulli organo sunt alligatæ; de omnibus enim vegetantis, ac sentientis animæ facultatibus nemo est qui ignoret eas per proprias quasdam corporis partes tanquam per instrumenta suas edere operationes, neque vnquam Aristot. hoc declarauit, quia declaratione non indiguit: dubitare quidem potuit, quodnam allicuius facultatis organum sit, aut quomodo aliqua per suum organum operetur, sed an habeant propria organa, nunquam dubitauit, quia res per se manifesta omnibus est: rationalem autem animam nulli proprio organo in operando esse additam, manifestum est, inquit enim Aristoteles in contextu 92. libri 1. de Anima, ne fin-

gere quidem facile esse quam corporis partem occupet intellectus: hæc igitur duo manifesta erant, sed secundum in definitione animæ poni non poterat, quum in eo non conueniant omnes animæ partes, & alia organum habeat, alia vero non habeat. Quod igitur ad animam à corpore separationem atinet, nihil ex priore communi conditione colligi manifeste poterat: ex eo enim quod anima est forma vere materiam informans, non licuit Aristotel. inferre omnem animam esse à corpore inseparabilem; non enim manifesta fuisset illatio, quia quicquid ipse hac de re senserit, id alii plures negassent; quemadmodum etiam secundum rei veritatem negandum est omnem animam informantem esse à corpore inseparabilem: quoniam igitur ex actu accepto in definitione animæ nihil manifeste colligi poterat, Aristoteles id colligere voluit ex altera conditione, hoc est, ex coniunctione cum organo: videamus igitur, quid ex hac colligi possit, certe si bene rem consideremus, ex eo quod forma sit organica, necessario inferitur eam esse à corpore inseparabilem, sed ex eo quod non habeat organum, nihil necessario colligi potest, hoc est, neque separabilem, neque inseparabilem esse: prioris dicti ratio clara est, quia nihil esse potest in nauta otiosum, & carens propria operatione; forma igitur, quæ ita organo addita est, vt sine illo operari non possit, si à corpore penitus separaretur, non posset operari; facultas enim, visu sine oculo non videret, neque ambulatiua sine pedibus ambularet; omnes igitur animæ partes, quæ certis corporis partibus additæ sunt in operando, sunt à corpore prorsus inseparabiles: alterius autem dicti ratio est, quia licet nullum extet organum, quod separationem prohibeat, aliquid tamen aliud esse potest, quod prohibeat; nam forma elementum nullum habet organum, neque ob id est à materia separabilis, quia licet ab organo non impediatur, quin separetur, impeditur tamen à propria sua natura, cui essentialia est vt sit formata materia, nec sine illa existere possit: clarum igitur est quid dicat Aristot. in prima, tum in secunda parte illius context. in prima enim dicit, esse de aliquibus saltem animæ partibus manifestum eas esse à corpore inseparabiles, & assertur rationem, quia illarum actus est ipsarum corporis partium, hoc est, quia actus, qui de illis prædicatur, est additus certis partibus corporis, nempe tanquam instrumentis: nam quum dicat Aristot. ipsas corporis partes, non potest eas considerare nisi vt instrumenta partium animæ in operando; quare accipit quidem actum positum in definitione animæ, sed vt additum statuat corporis parti, quæ vt instrumento vtatur; hæc igitur est manifestissima ratio, cur partes animæ, quæ organis sunt alligatæ, à corpore inseparabiles sint: & hanc eandem rationem legimus clariorem ab Aristot. addu-

Omn
form
gani
corp
insep
bilis

adductam in libr. 2. de ortu animalium, cap. 3. quem locum postea in argumentorum solutione considerabimus, & huic consonū esse ostendemus; ita vt ex illo hunc, & ex hoc illum interpretari possimus, ac debeamus. In 2. vero parte eiusdem contex. considerans Aristot. illas animæ partes, quæ organo addictæ non sunt, cuiusmodi est sola rationalis, non potest aliquid de his certi colligere, sed solum dicere eas ab organo non prohiberi ne separari possint, quum nullum organum habeant; per hoc enim non fit vt absolute separabiles dici possint, quum alia conditio esse possit prohibens ne separentur: ideo quando rationem subiungens dicit [propterea quod nullius corporis sunt actus] non potest intelligere nisi vt organi, vt hæc verba præcedentibus ex aduerso respondeant, & perinde sit, ac si dicat, quia nullius partis corporis sunt actus; non asserit ergo ibi Aristot. eas esse à corpore separabiles, sed solum dicit non prohiberi ab organo quin separari possint, quum nullum organum habeant; ideo optima est illorum verborum interpretatio, quam Alexander Aphrodisiensis adduxit, dicens Aristot. ibi de intellectu separabilitate non asseueranter, sed sub dubio loqui. Nullum igitur argumentum ex eo loco sumere Auerroistæ possunt: quia quando Aristot. negat intellectum esse alicuius corporis actum, non negat vt informantem, sed solum vt organicum, idque asseueranter profert, separabilitatem vero sub dubio; adeo vt siue separabilem à corpore, siue inseparabilem esse anima n. rationalem Aristot. existimauit, pro neutra tamen parte colligi argumenta possit. Quod autem extertia quoque illius contex. parte argumentum aduersarii sumant, ridiculum est: quum enim Aristot. dicat immanifestum esse an anima sit ita actus corporis, vt nauta nauis, non magis affirmare ipsi possunt animam esse vt nautam quam nos negare; ideo mirandum certe est, quomodo inde sumere audeant Aristot. asseueranter dicere animam esse vt nautam, quum ipse aperte dicat hoc non esse manifestum: imo ostendo esse in Aristot. secundorum interpretationem, repugnantiam insolubilem, necesse enim est omnem animam esse actum corporis vel vt informantem, vel vt assistentem, ergo si pars aliqua animæ non sit actus informantis, manifestum esse debet eam esse actum assistentem, itaque si secundum eos præcedentibus verbis Aristot. asseueranter dixerat, animam rationalem non esse actum informantem, quomodo dicere postea potest non esse manifestum an sit ita actus, vt nauta nauis? Dicere enim potius debuisset esse manifestum eam esse actum assistentem, qualis est nauta in nauis: patet igitur eos in eius loci intelligentia longe abesse ab Aristot. mente. Nos igitur veram illius loci interpretationem asseramus, quæ plurimum errorem patefacit, eamque ita claram, vt sui

A. primus ego eam inuenissem, asserere auderē id solum Arist. voluisse, & alios omnes fuisse deceptos; eam tamen ego non inueni, sed apud Simplicium in eodem loco legi, eamque statim verissimam esse cognoui: dico igitur nautam ad nauim referri duobus modis; vno modo quatenus non dat esse nauis, & ab illa abiunctus est; altero modo quatenus eam gubernat, & mouet: multi igitur putant Aristot. comparare animam cum nauta, quatenus nauta non dat esse nauis, in hoc tamen decipiuntur; quia in eo non consistit Aristot. comparatio, neque in eo anima est similis nautæ, sed in eo tantum, quod regit corpus, sicuti nauta regit nauim, & hoc animæ regimem non est contrarium informationi, sed simul est cum informatione; quocirca ratione informationis anima est dissimilis nautæ: ratione autem regiminis est similis, & hoc tantum Aristoteles respexit: hæc sicuti Simplicii, & Platoniorum opinio, qui dixerunt animam & informare corpus, & ipsum regere, vt nauta nauim regit, ipsoque vt vt instrumento, sicuti nauta vtitur nauis: hoc igitur respiciens Aristot. ibi significare vult se dixisse quidem animam esse actum corporis vt informantem, & dantem esse corpori viuenti, sed nihil dixisse de gubernatione, ideoque immanifestum esse: an anima præterquam quod est actus informantis, sit etiam actus gubernans, sicuti nauta dicitur actus nauis; huius veritatis argumentum clarissimum est, quod Aristoteles non de sola anima rationali hoc dicit, sed de anima viuente: dicit enim esse immanifestum, an anima sit ita actus corporis, vt nauta nauis; reuera enim hoc competit etiam animæ sentienti, quæ est forma constituens animal, & est vt nauta in nauis, quia regit corpus, & ipso tanquam instrumento vtitur: hoc idem legitimus apud Aristotelem in contex. 28. octauo Physic. vbi similiter animam comparat cum nauta, & corpus cum nauis, nec loquitur de sola anima rationali, sed de omni animalium anima, vt ipsi quoque aduersarii non negarent, quia ibi est manifestissimum; inquit enim animam mouere corpus animalis, & ita animal diuidi in partem mouentem: & partem motam, ratione quarum dicitur à seipso moueri. Si quis autem querat vbi nam postea Aristoteli declaratur an anima sit actus vt nauta in nauis, certum est id nullibi ab Aristotele expresse declarari, colligi tamen facile potest ex illis, quæ de singulis animæ partibus postea dicuntur; anima enim regere corpus, & imperare illi dicitur per cognitionem, vt asserit ipse Aristoteles in contextu 4. libri 3. de Anima, omnis igitur anima cognoscens dicitur regere corpus, & illi imperare tanquam nauta: ideo similis est nautæ; tum anima sentiens, tum anima rationalis, quia vtraque cognoscitiua est; anima vero vegetalis, quum cognitione careat, non dicitur similis nautæ, neque imperans corpori: Aristoteles igitur

nullibi docet expresse animam esse vt nautam, quia ex eo quod & anima sentiens, & anima intelligens sunt cognoscentes colligere quique potest vturque ipsarum instar nauis regere corpus. Hinc etiam sumitur ratio, cur Aristotel. ibi dicat esse immanifestum an anima sit vt nauta, & cur hanc conditionem in definitione animæ non posuerit: ratio enim est, quia non competit omni animæ, non enim animæ vegetantibus non cognoscit: ob id quum in eo contextu n. absolute de omni anima quærat absque vlla distinctione, an sit ita actus corporis, vt nauta nauis, iure dicit esse immanifestum, quia non omnibus animæ partibus competit; vel satis est si dicamus Aristotelem per immanifestum nil aliud significare voluisse, quam non expressum in definitione animæ propter rationem prædictam.

Ad 5. ex
context.
21. libr.
2. de anima.

Ad quintum argumentum, quod ex contextu 21. eiusdem secundi libri sumebatur, responsio colligitur ex ipsis Aristotel. verbis in eodem loco: duo namque ibi sunt Aristotelis dicta, quæ nos considerare oportet: vnum est [*de intellectu autem, & speculari facultate nihil adhuc manifestum est*] alterum vero est, quod statim sequitur [*sed videtur aliud genus animæ esse, & hoc solum posse separari, tanquam perpetuum a corruptibili*]; patet autem & præcedentia, & sequentia considerantibus Aristotelem de separatione partium animæ loqui, hanc igitur vtraque hæc dicta respiciunt: ideo si vtraque ab Aristotele asseueranter vt vera proferantur, est in iis verbis manifesta, & insolubilis contradictio; nam si de intellectu speculatiuo; hoc est, de eius separatione nil adhuc manifestum esse asserit, quomodo potest sequentibus statim verbis asseueranter dicere ipsum esse aliud animæ genus, & formam abiunctam à materia? quum præsertim in promptu sit ratio cur nihil de illo manifestum sit: nondum enim de ipso actum erat, sed agendum in tertio libro relinquebatur: ad tollendam igitur in dictis Aristot. repugnantiam, fateri cogimur non vtrumque dictum asseueranter, & ex animi sententia præferri ab Aristotele, sed vnum asseueranter, & secundum mentem propriam, alterum vero dubium; & iuxta aliorum, vulgarium præsertim opinionem: ita vt omnium verborum sensus clarissimus hic sit de intellectu autem speculatiuo, nempe de eius separatione à corpore, si secundum rei veritatem loqui velimus, nihil adhuc manifestum est: si sequamur id, quod ab eis apparet, multis videtur ipsum esse aliud animæ genus; vtrum enim ibi Aristoteles verbo (*videtur*) quod significat rem dubiam, & apparentiam potius, quam propriam ipsius opinionem: hanc enim ad actum locum declarandam remittit. Non est autem ignorandum, Aristot. eo in loco non omnino quantum animæ gradum excipere tanquam immanifestum, & obiectum, nam statim in context. sequent. 22. inquit manifestum esse de opi-

natiuo, neq; aliud per hoc significat, quam eum ipsum quantum gradum; quanquam ibi non amplius loquitur de separatione à corpore, sed de separatione partium animæ secundum locos iuxta Platonis opinionem, de qua antea loquebatur, cuius methodi rationem non est hic opportunum considerare: in contextu igitur 21. solum excipit intellectum speculatiuum, hoc est eundem quantum gradum vt exercerent præstantissimam suam operationem, quæ est speculatiua essentiarum rerum, & vniuersalia; quum enim hoc facere non possit, nisi ope intellectus agentis, qui est forma vere abiuncta à materia, adeo vt ex viroque intellectus constare quodammodo videatur intellectus speculatiuus, ideo non absque ratione sit vt hic videatur esse aliud animæ genus, & forma abiuncta à materia; euenit enim hoc propter interuentum agentis; & Auerroes quoque dicit intellectum speculatiuum constare ex intellectu possibili, & phantasmatibus, & intellectu agente: hanc igitur ob causam Aristoteles, & in illo contextu 21. & postea in 32. excipit intellectum speculatiuum, tanquam illum, de quo nihil ibi manifestum erat, quoniam ratione intellectus agentis non continetur reuera sub animæ definitione, neque est actus corporis: at ratione aliarum ignobiliorum operationum Aristoteles nunquam excipit intellectum, & neque dubitat ne sub animæ definitione contineatur, sed pro comperto habet eum esse formam viuens corporis, & sub animæ definitione non minus, quam alias animæ partes contineri; nam in contextu 22. inquit nullum dubium esse de opinatiuo, & in eo ipso 32. vocat quantum gradum λογισμὸν, & διάνοιαν, neque vllum dubium de illo esse dicit; sed statim subiungit, de intellectu speculatiuo aliam esse rationem, & esse posterius considerandum: de intellectu igitur speculatiuo, tota dubitatio prouenit ab intellectu agente, qui est aliud animæ genus, neque est actus corporis, vt Aristoteles postea in libro tertio declarat. Ad sextum argumentum sumptum ex contextu quarto & sexto libri tertii de Anima, dicimus intellectum dici posse commissum corpori, vel immixtum duobus modis; vno modo secundum esse, altero modo secundum operationem: & hoc adhuc duobus modis; vel enim ratione obiecti recipiendi; vel ratione corporis, quo viatur ad recipiendum, adeo vt tribus modis dici possit intellectus commissus, vel immixtus: sed primus modus non fuit ab Aristotele consideratus in libro tertio de Anima, quoniam ibi proposuit sibi considerandam naturam intellectus respectu operationis tantum, nam secundum suum esse iam dixerat in principio libri 2. omnem animam esse actum primum corporis naturalis organici, hoc est, formam informantem: quare necesse est intellectum hæc ratione esse cum corpore commissum, non quidem vera mi-

Ad 6. e
context.
4 & 6.
lib. 3. de
anima.
Immixtus
intellectus tri-
plex
considerari
potest.

stione

sione, quæ non est nisi corporis cū corpore, sed illa, quæ competere potest incorporeo cum corporeo, nam forma corpus aliquod constituens insinuat se in omnes partes materiæ, in qua inest, & ita dicitur commisceri cum materia; sic igitur intellectus secundum suum esse non est immixtus, sed potius commixtus cum corpore, prout nomine commixtionis nil aliud denotamus; quam veram materiæ informationem, & constitutionem speciei. Ratione autem obiectorum recipiendorum intellectus est immixtus, quia in sua natura non habet aliquod ex obiectis recipiendis, nam intus appares prohibet alienum, vt inquit Aristoteles in illo contextu. 4. lib. 3. quare si in ipsa essentia intellectus contineretur ali- quod ex obiectis recipiendis, prohiberetur alia recipere; quemadmodum materia prima, si in sua natura formam aliquam haberet, nullam posset aliam recipere: de hac tamen immixtione loquitur Aristotel. in eo contextu 4. libr. 3. vt manifestissimum est, neque ex illa potest inferri immixtio cum corpore secundum esse, quoniam etiam cuilibet sensui competit talis immixtio respectu sui obiecti; organum enim visus recepturum colores debuit esse sine colore, & organum auditus debuit esse sine sono, & sic de aliis; attamen certum est sensum esse formam materiam, & vere informantem materiam; quare ex eo 4. contextu nullum potest argumentum pro Auerroee sumi ad probandum intellectum non esse formam informantem. In 6. autem contextu loquitur Aristot. de altera immixtione respectu operationis, nempe quæ opponitur illi commixtioni, ex qua inferretur intellectum esse organicum: quum enim Aristot. prius docuisset intellectum patiendum, ac recipiendum intelligere, ibi ostendere vult ipsum in recipiendum non esse commixtum cum corpore, hoc est, non vti ministerio corporis in recipiendis obiectis, sed ipsum et recipere, ad quod probandum hoc argumento vtitur, quia si in recipiendum esset cum corpore commixtus, iam extaret aliquod eius organum in humano corpore, propterea quod si in recipiendum egeret corpore simul recipiente, iam postulare certam aliquam corporis temperaturam idoneam ad recipiendum, proinde statutam aliquam corporis partem, in qua hæc receptio fieret, quod esset ipsum esse organicum; nullum enim aliud est officium organi sensus, quam recipere species: quoniam igitur nullum apparet organum proprium, quo vtitur intellectus in recipiendis obiectis, dicendum est eum in operando non esse cum corpore commixtum, sed ipsum et recipere species; vnde postea colligit solam animam intellectiuam dici posse locum specierum, locus enim recipit locatum, anima autem sensibilis non recipit species rerum sensilium, sed organum animatum eas recipit, proinde non anima ipsa, sed organum est locus specierum: animam vero intelle-

A ctua non vtitur organo corporeo in recipiendis speciebus, sed ipsa recipit, ideo recte vocatur locus specierum. Quum igitur talem immixtionem tribuat ibi Aristot. intellectui, quæ solum respicit operationem, nullum inde sumere argumentum Auerroista possunt: nam si hinc colligere velint immixtionem cum corpore etiam secundum esse, negamus consequentiam, quia licet intellectus in recipiendis speciebus non vtiatur aliquo proprio corporeo instrumento, per hoc tamen non stat quin sit forma hominis, & hominem in specie constituat sub animalis genere; nam ex eo quod aliqua forma non habeat organum proprium, non licet inferre eam non esse formam informantem, sed abiunctam à materia. Alia multa ad illius loci declarationem, & ad huius argumenti vanitatem ostendendam pertinentia dicta à nobis sunt in illius libri interpretatione, quæ hic recensenda non sunt. Ad septimum, quod sumitur ex cap. 7. libr. 10. Ethic. dicimus hominem apud omnes Philosophos esse mediæ naturæ inter mortalia, & immortalia, inter terrena, & diuina: pluribus eum facultatibus præditus est, quarum alix faciunt eum similem brutis animalibus, & rebus ignobilioribus; alix vero reddunt eum similem diuinis, vt intellectus, præsertim speculatiuus: inter quæ duo extrema datur medius quidam status, secundum quem homo neque ad inferiora vergit, neque ad superiora, & huiusmodi est vita secundum intellectum practicum; ideo dici solet, hominem, si viuat secundum sensus, viuere, vt bestiam; si vero secundum intellectum speculatiuum, viuere vt Deum; si vero secundum intellectum actiuum, viuere vt hominem; sed tamen quando Philosophi ita loquuntur, non propterea negant vitam contemplatiuam homini competere quatenus est homo, sed id dicunt comparatione illius vitæ mediæ, secundum quam homo neutri extremorum similis esse dicitur; sic enim per comparationem vocatur status ille supra humanus, absolute tamen non est suprahumanus, sed est penitus humanus; quicquid enim est in homine, humanum est, & eo humanius, quo magis proprium hominis est; quo circa contemplatiua hominis vita est maxime humana, idque asserit ipse Aristot. clare in calce eiusdem capituli, dum ait (quod natura sensus eiusque est accommodatum, id præstantissimum, ac iucundissimum sonu quoque est, ergo etiam homini vita, quæ ex intellectu traducitur, siquidem maxime id est homo) vult igitur absolute loquendo intellectum esse humanæ naturæ maxime accommodatum, & hominem per eum maxime esse hominem: dum enim absolute quid natura humana sit consideramus, eam esse dicimus, per quam homo maxime constituitur, & ab aliis distinguitur; constituitur autem, & distinguitur per id, quod est summa ipsius perfectio; summa autem perfectio

A. 17. ex
10. Eth.
c. 7.

Vita contemplatiua est maxime humana

ctio

atio cuiusque speciei est præstantissimæ eius partis operatio, qualis est in homine contemplatio; hæc igitur nihil in homine humanius est, dum absolute hominem consideramus; dum autem nomine hominis non omnes humanas vires, & operationes intelligimus, sed aliquas tantum ignobiliores, tunc vita contemplativa dicitur esse supra hominē, non quidem absolute supra hominem, sed supra hominem ita consideratum; quia homo est quidem naturæ medix, sicuti dictum est, non tamen per veram extremorum participationem, sed solum per eorum similitudinem: ideo nomine hominis quædamque perfectionem, & nobilitatem significare volumus, quandoque imperfectionem, & ignobilitatem; denotamus enim nobilitatem, quando dicimus hominem esse animal præstantissimum, & ad imaginem Dei esse factum; imperfectionem vero, quando excusare alicuius errorem volentes dicimus, homo est, & quando dicimus, humanum est peccare, & memento homo quod cinis es, & alia huiusmodi. Quando igitur Aristoteles dicit vitam ex intellectu non esse humanam, sed divinam, non absolute negat esse humanam, sed solum prout humanum notat imperfectionem, neque vult esse proprie divinam, quum proprie sit humana, sed per quandam superiorum similitudinem, & cum inferioribus comparationem; non est enim eiusdem generi mens, & intellectio in homine & in superioribus, habent tamen quandam similitudinem: ob id homo respectu ignobiliorum vocatur divinam, absolute tamen nihil est in homine, quod humanum non sit, & nihil in eo humanius est mente, atque intelligentia. Ad octavum argumentum, quod sumitur ex capite decimo libri quarti de Partibus animalium, dicimus debilem esse rationem, quæ sumitur à sola appellatione divini, nam in contextu 81. lib. 1. Physic. auscultationis Aristotel. omnem formam naturalem vocat divinam & optatam; & in libro secundo de ortu animalium, cap. 3. dicit, quamlibet animæ facultatem participare divino quodam corpore præter illa, quæ elementa appellantur, neque propterea putat omnem formam naturalem, vel omnem animam esse à materia abiunctam; quod igitur mentem humanam vocet divinam, nullius momenti est ad ostendendam eam non esse formam informantem, sed abiunctam à materia. Ratio autem, cur Aristot. omnes animæ partes, & omnes formas naturales appellaverit divinas, est illa, quæ ex eius verbis sumitur in contextu 100. lib. 1. de Cælo; ibi enim dicit rebus omnibus à Deo communicari esse, & vivere, his quidem clarius, illis vero obscurius; quælibet enim res illud quod est, est per participationem perfectionis divinæ; sed ea participatio est inæqualis, quoniam alix res magis, alix minus ad divinam perfectionem accedunt: quoniam igitur esse cuique rei tribuitur à for-

ma, quælibet forma dicitur divina, quatenus est imago alicuius gradus perfectionis divinæ; ideo non male à Platone dictum est, omnia ex duobus principiis constare, ex ente, & non ente; per ens enim Deum significabat, per non ens vero primam materiam, quasi ex materia & forma constare, sit constare ex materia & Deo. Solet etiam Aristot. aliquid appellare divinum comparatione rerum ignobiliorum, ut in 1. Physicor. loco prædictio formam vocat divinam etiam respectu materiæ, à qua appetitur; & in cap. 3. lib. 2. de ortu animalium omnem animæ facultatem divinam vocat respectu elementorum, & rerum animæ expertium: maxime igitur homini hæc appellatio convenit, quia omnium sublunarium corporum præstantissimus est, & proxime omnium ad Deum accedit: quid igitur mirum, si Aristot. dixit substantiam hominis esse divinam, & officium divini esse sapere, & intelligere? appellatio enim divini apud Aristot. non denotat abiunctionem à materia. Ad nonum ex context. 51. duodecimi Metaphysicor. responsio sumitur ex ipsis Aristotel. verbis in eodem loco, & ex Alexandri interpretatione, quæ plana, & facilis est: adversarij namque verba Aristotelis tum mutilata in medium afferunt, tum perperam interpretantur; citant enim verba hæc [*an omnia non habens materiam est indivisibile, quemadmodum humanus intellectus*] & subiciunt sequentia illa [*aut qui compositorum est, in aliquo tempore se habet*] dico igitur Aristot. his verbis primum intellectum cum humano non in eo comparare quod careat materia, sed in eo quod intelligat obiectum totum simul, & indivisibiliter; neque dicere humanum intellectum ita semper se habere, sed aliquo tantum tempore, adeo ut talis semper sit primus intellectus, qualis aliquo tempore est intellectus humanus: quod si putaret Aristot. humanum intellectum esse formam abiunctam à materia, ut illi volunt, certe non dixisset ipsum aliquo tantum tempore talem esse, sed omni tempore, qui si non dat esse, est semper à materia abiunctus, licet corpori assistat: est igitur sensus verborum talis: omne non habens materiam est indivisibile, quemadmodum humanus intellectus aliquo tempore se habet; est enim quandoque eius intellectio indivisibilis, nempe quando intelligit obiectum totum simul, non per discursum à parte ad partem: verba autem illa [*aut qui compositorum est*] ad maiorem declarationem ab Aristotele adiciuntur, & habent sensum univocalem, ut inquit ibi Alexander, ita ut sensus sit, quemadmodum se habet aliquo tempore humanus intellectus, aut univocè loquendo, omnis intellectus, qui composita intelligat, si alius præter humanum datur, quæ sit eiusmodi: dicit ergo humanum intellectum esse compositorum, proinde intelligere quandoque cum discursu à parte ad partem, nec semper intelligere

Quomodo homo sic medius inter divinam & terrenam.

Ad 8. ex 4. de par. animal. c. 10.

Cur forma ab Aristot. vocetur divina.

Plato dixit omnia esse composita.

Ad 9. 12. Metaphysicor.

ligere indiuisibiliter, sed aliquando, imo raro; hoc enim euenit, quando ad perfectionem ductus est, & fruitur felicitate contemplatiua, hoc est, omnia nouit, quæ homini in hac vita mortali cognoscere datum est, tunc enim intelligit etiam intellectum agentem, proinde rem indiuisibilem & indiuisibiliter: quod ipsemet Aristoteles declarat, quando subiungit [*no enim semper habet id, quod bene est, in hoc, aut in illo, sed in toto quodam id, quod optimum est, illud ab eo existens*] quæ uerba Auerroistæ sic interpretantur; intellectus humanus nõ habet suam perfectionem in hoc, aut in illo indiuiduo, ut in Socrate, uel in Platone: sed hæc interpretatio ab Aristotele alienissima est, neque ad id, de quo ibi sermo fit, ullo modo pertinet; nam Aristoteles ibi nec de indiuiduis, nec de specie loquitur, sed docere uult Deum intelligere seipsum indiuidue, & id declarat per humanum intellectum: quem ad modum. n. humanus intellectus quandoque intelligit indiuisibiliter, nempe quando ad perfectionem peruenit, & intelligit intellectum agentem; ita Deus semper seipsum indiuisibiliter intelligit; hoc igitur significant uerba illa Aristotelis, & eorum sensus hic est: perfectio humani intellectus non semper consistit in intellectu diuisibili, quæ est quando partibiliter intelligit modo hoc, modo illud, & comparat hoc cum illo, & discursit ab hoc ad illud, quod quidem ei euenit in ipsa habituum acquisitione; sed quandoque habet in toto quodam, hoc est, in temporis momento indiuisibili id, quod est optimum, id est, cognitionem intellectus agentis, qui est diuersum quiddam ab ipso, & ei iungitur tanquam forma extrinsecus adueniens: sic locum illum interpretatur Alexander, nam momentum temporis uocatur totum quoddam, quia quum partes non habeat, est totum simul, & indiuiduum: tunc igitur intellectus humanus in momento intelligit, sed quando intelligit discurrendo ab hoc ad illud, tunc intelligit in tempore. Quando autem subiungit Aristot. [*sic autem se habet ipse, si uisus intellectus toto ano*] profert hæc uerba de primo intellectu, & sensus clarus est: sicut enim se habet quandoque, & raro humanus intellectus, uide licet quando indiuisibiliter intelligit intellectu agentem, sic se habet Deus in tota æternitate, nam seipsum semper intelligit indiuisibiliter. Pater igitur nullum argumentum contra nos ex loco sumi posse, imo ridiculus esset Aristot. si id uellet, quod illi Auerroistæ attribuant: nam docere uolens primum intellectum esse abiunctum à materia, non bene faceret hoc declarans per intellectum humanum; non enim ita immaterialis Deus est, ut humanus intellectus, & multo euidentiùs est immaterialem esse Deum, quam intellectum humanum; quocirca Aristot. declararet notius per ignotius, & per id, quod est dissimile, tanquam per simile: idcirco nos ex eo

A loco contrarium colligimus; nam secundum Aristot, omne carens materia est semper indiuisibile, & indiuisibiliter intelligens; ergo humanus intellectus, quum non semper indiuisibiliter intelligat, sed raro, non est abiunctus à materia. Ad postremum, quod sumitur ex libro secundo de ortu animalium, cap. 3. sectatores Alexandri uariis modis respondent. Simon Portius in libro suo de mente humana traxit uerba illa Aristot. ad operationem respectu intellectus agentis, & dixit esse intelligenda de actu secundo, operatio enim intellectus dicitur extrinsecus accedere, quatenus pendet ab intellectu agente, qui extra est, & sine quo non fit intellectio. Sed alii posteriores Alexandri sententiam Portii non receperunt, quia reuera uerbis Aristot. accommodari non potest: Aristoteles enim ibi quæstionẽ proponit de ipsa animæ substantia, de actu primo, non de actu secundo, quærit enim de facultatibus animæ, an extrinsecus adueniant, nec ne; nomen autem facultatis apud Aristot. semper sumitur pro anima ipsa, nunquam pro operatione, neque pro intellectu agente, hic enim non est pars animæ nostræ, ut alio in loco demonstraui, proinde facultas animæ appellari non potest. Præterea si dictum illud Arist. sic intelligatur, falsum est, quia non solius intellectus operatio ratione mouentis extrinsecus accedit, sed etiam operatio sensus, nam etiam visio fit per actionem obiecti externi in oculum, & præterea ad eam necessarium est lumen externum, quod proportionẽ responderet intellectui agenti secundum Aristot. quare non minus visio extrinsecus aduenit, quæ intellectio. Ideo alii hac responsionẽ relicta cofugerunt ad intellectum speculatiuum, & de hoc dixerunt esse intelligenda uerba Aristotelis qui eundem exceperat in contextu 21. & 32. lib. 2. de Anima, & distinxerat à quarto gradu uitæ: hic enim dicitur extrinsecus accedere ratione intellectus agentis, qui in eo comprehenditur, sicut antea diximus. Sed hi mihi uidentur in eadem difficultates incidere. in quas Portius incidit: nam dicere intellectum speculatiuum nil aliud est, quam dicere præstantissimam intellectus operationem; tunc enim dicitur speculatiuus, quando essentias rerum actu speculatur: quoniam igitur dicentes hunc extrinsecus accedere, respicimus uel intellectum agentem, uel operationem: ut pendente ab intellectu agente: responsio hæc in idem cadit cum responsione Portii, nec conuenit cum uerbis Aristot. qui eo in loco de solis facultatibus animæ loquitur; quare nomine mentis nil aliud intelligere potest intellectus potentate, de quo in præsentia disputamus: idq; confirmatur ex sequentibus Arist. uerbis, quibus ratio afferens dicit [*inhibentia cum eia actione communicat alio corporali*] sic enim distinguit intellectum à sua operatio-

Ad 10. de
2. de Ge-
nerat. A-
nimæ.

cap. 3.
Portii
responsio.

Confusa-
tio.

Aliorũ
responsio.

Confusa-
tio.

ne, & cur extrinsecus accedat, hanc rationem adducit, quoniam in sua operatione cooperari instrumento non vitur: hæc autem ratio probat de ipsa substantia intellectus possibilis, hunc igitur Aristoteles respicit, quare neutra horum solutio recta est, & difficultas integra manet, quomodo Aristot. dicat solam inter animæ partes humanam mentem extrinsecus aduenire. Petrus Pomponatius meo quidem iudicio, proxime omnium ad Aristotelis mentem, & ad veram argumenti solutionem accessit, eam tamen non perfecte assequutus est, quia ipsam quidem veritatem iuxta Aristotelis mentem optime declaravit, sed ad illa Aristotelis verba, in quibus aduersarii maximam vim faciunt, nihil respondit: nam in libro 1. suæ Apolog. cap. 7. locum illum declarans, inquit Arist. asserere non ipsam mentis substantiam extrinsecus accedere, sed solum principium effectiuum, quod externum est; hoc enim ibi paulo post ab Arist. aperte dicitur. Attamen quoniam Aristoteles eo in loco non solum intellectum, sed quamlibet etiam aliam animæ partem dicit habere principium ætium cœlestis, ac diuinū, quod nobilitate excellit naturas elementorum, difficultas manet, quam Pomponatius non soluit, quomodo prius dicat solam mētem hac ratione extrinsecus aduenire. Vt igitur nos veram huius argumenti solutionem, quam nemo vidit, asseramus, declaranda sunt verba, & consilium Aristotelis eo in loco; his enim intellectis, non modo difficultas omnis tollitur, sed etiam validum pro nobis argumentum inde sumetur & eo validius, quo ad interpretationem ipsiusmet Auerrois in eo ipso loco non recedemus; adeo vt mirandum profecto sit, quomodo Auerroistæ loco illo tanquam Achille pro Auerroæ aduersus sententiam nostram vtantur: illius tamen interpretationem, quam ibi asserit Auerroes, non animaduertant. Quum in primo eius libri capite Aristoteles docuisset semen maris obiectum in feminam, non esse materiam animalis, neque fieri partem vllam ipsius, sed solum agentis officio fungi, sanguinem autem menstruum feminæ esse totam materiam animalis generandi, & postea in 2. cap. de ipsius feminis natura loquutus esset, mox in initio terti, quod nobis considerandum proponitur, tres quæstiones soluendas in medium asserit, sed proposita prima statim subiungit soluendas prius esse alias duas sequentes, etenim earum solutio ad primam soluendam conferebat: prima quæstio est, quum semen maris non sit pars aliqua ipsius conceptus, neque habeat locum materia, in quodnam eius corpulentia conuertatur, quum certum sit ipsum non posse transire in nihil: secunda est, an sanguis menstruus feminæ, qui est materia conceptus, accipiat aliquid à femine maris: tertia demum est, an in femine, & in conceptu insit anima, qua anima est animal. Hanc

A tertiam quæstionem statim primo loco soluit, quia cognouit eius solutionem ad secundæ solutionem conferre, & solutio in hoc consistit, quod omnes animæ partes in conceptu nondum separato ab vtero, insunt prius potestate, quam actu, quia in materia apta ad formam recipiendam necesse est vt forma prius insit potestate, quam actu; sciendum autem est hoc posse intelligi tum de primo, tum de secundo actu; nam embryum antequam accipiat animam, habet potestatem respectu actus primi, ea vero recepta habet potestatem respectu actus secundi, quoniam anima illa nondum vitur instrumentis propriis, quia his non incipit vti, nisi post separationem conceptus ab vtero; quare antequam separaretur, viuunt illud animal inftar membri illius foemina: non enim nutritur sumens ore proprio cibum, nec proprio ventriculo concoquit, sed per vmbilicū recipit à matre sanguinem, sicut alia membra omnia illius foeminae, & hac ratione dicitur habere animam potestate, quoniam eius anima nondum potest per propria organa operari, quum imperfecta atque imbecilla sint. ita vt conceptus, dum est in vtero, dicatur habere animam potestate solum, non actu, id est, non actu completo. Hæc igitur ad tertiæ quæstionis solutionem ab Aristotele ibi dicuntur, & alia etiam multa, quæ non refero, quia ad nos in præsentia non attinent. Postea vero quando dicit [sed aut omnes contingere, quæ ante non fuerint, necesse est] multi putant nouam aliam quæstionem discutiendam proponi relictis aliis duabus, sed hi consilium Aristot. non penetrant, quum enim non multo post, quando dicit [corpus autem genitura, in quo semet animalis principij contentum sua prouenit] soluat primam quæstionem de femine, in quodnam eius corpulentia conuertatur, necesse est vt prius secundum soluerit; vult igitur aliis prædictis verbis eam soluere, sed id facit proponens aliam nouam quæstionem; quod quidem alios decipit, vt crediderint non secundam quæstionem ibi solui, sed aliam nouam, quæ ibi proponitur: nos autem dicimus proponi quidem quæstionem nouam, & solui, sed eam esse secundariam, & ab Aristotele eo consilio proponi, vt ex eius solutione secundæ præcipue quæstionis solutionem colligamus; & nisi hoc dicamus, nullus alius apparet locus, in quo secunda illa quæstio soluat, quæ fuit an sanguis menstruus feminæ accipiat aliquid à femine maris, an nihil, hanc igitur vt soluat Arist. aliam nouam quæstionem proponit, eaq; est, quum in conceptu nondum separato anima pro actu primo accepta insit prius potestate, quam actu, vnde nam adueniam actus & statim tria membra discutienda proponit, vt declararet, quodnam illorum asserendū sit: necesse. n. est vel omnes illas animæ facultates præfuisse, & postea illi materię aduenisse, & effectus oēs extrinsecus accedere: vel

Quomodo in conceptu sit anima potestate.

Pomponatij re. sponso.

Pomponatij defestus. Vera re. sponso.

vel omnes in illa materia innasci, quum ante non fuerint, & ita nullam extrinsecus aduenire; vel tandem aliquas innasci, quum prius non fuerint, aliquas vero induci, quum prius fuerint: non est autem ignorandus verus sensus questionis-huius, in quo manifestum est plurimos fuisse deceptos; cognoscere enim oportet quid ibi significet extrinsecus accedere: certum est questionem illam non proponi de anima secundum speciem, quia nulli dubium est eandem secundum speciem præfuisse, sed proponi de eadem numero anima an præxiterit, & extrinsecus materiae inducta sit, ita vt prius extra materiam generationis fuerit, & illi postea inducta sit; certe in hoc sensu accipit ibi Arist. extrinsecus accedere, quo fit vt tum secundum sententiam Aristotelis, tum absolute secundum rei veritatem nulla prorsus anima hoc modo extrinsecus accedat, sed omnes nulla excepta in ipsa generationis materia innascantur, cum hoc tamē discrimine, quod cæteræ prærationalem ita in illa materia innascuntur, vt de illius potestate educantur, & hac ratione ab agente naturali dicantur attingi, hoc est produci; animæ vero rationalis ita in materia innascitur, vt ab agente naturali non attingatur, neque de materia potestate educatur, sed à Deo creatur, non enim ita creari animam humanam dicendum est, vt prius extra corpus à Deo producat, deinde creata inducatur in corpus, sed vt in ipsomet humano corpore à Deo immediate creatur, & eodem momento creata, & infusa dicatur; agentis vero naturalis opera in eo tantum consistere intelligatur, vt materiam disponat, ac præparet ad eam recipiendam; hoc dico secundum rei veritatem, nam quid hæc de re Aristoteles senserit, & an talem creationem cognouerit, dubium est, idque discutere ad propositum nobis considerationem non attinet; hæc autem dicere volui, vt omnes intelligerent, nullam animæ partem, ne ipsam quidem rationalem extrinsecus accedere, prout ibi ab Aristotele sumitur extrinsecus accedere, nempe vt ita præxiterit, vt potuerit ante ingressum corporis operari. Hac igitur questione, & iis tribus membris propositis antequam Aristotel. ex animi sententia eam soluat, disputationem, vt plerumque facere solet, præmittit: nam etiam in cap. i. lib. i. de partibus Animal. quum questionem proposuisset, an de omni anima agere ad Philosophum naturalem pertineat, antequam eam solueret, voluit dubitando argumentari; hoc idem igitur etiam in eo loco facit, quod quum alij non viderint, omnes decepti sunt, putantes Arist. statim solvere difficultatem propositam, & ex animi sententia loqui, quum tamem hoc facere non incipiat nisi vbi in Latino codice ita legitur [sed enim omnia animalia faculta] adeo vt omnia præcedentia verba disputatiua sint, & nihil in iis ab Aristot. certi statuatur, sed omnia dubitandi, seu argumen-

A tandigratia dicantur: argumentatio autem talis est: quum Arist. tria vt prædiximus, membra proposuisset, voluit vnum ex eis tantummodo impugnare disputandi gratia, nempe illud, quod dicebatur omnes partes animæ extrinsecus accedere, hoc enim falsum esse ostendit; & quia vniuersalis affirmatiua satis euertitur per probationem contradictoriæ, quæ est negatiua particularis, scilicet, aliquas animæ partes extrinsecus aduenire non posse; ideo hæc probat Arist. & argumentum sumit ab illis, quæ organice sunt, & per propria organa operantur, hunc in modum: si hæc extrinsecus accedunt, vel cum corpore aliquo adueniunt, vel sine corpore; non sine corpore, quia quum sint organice, operari sine corpore non possunt, proinde neque sine corpore esse, quia sic essent otiosæ, & sine operatione; quod dicendum non est; eas igitur extra corpus sine vilo corpore præfuisse impossibile est, quum sine corpore organo non operentur: sed neque cū corpore extrinsecus aduenire possunt, quia nullum aliud corpus apparet, cum quo aduenire dicantur sanguini menstruo, nisi semen maris, cum hoc tamen aduenire extrinsecus nequeunt, ergo cum nullo: assumptum patet per fundamentum modo iactum: tales enim animæ partes esse non possunt sine corpore habente organa quædam statuta, quæ ad singulas requiruntur, vt facultas ambulatiua non potest esse sine pedibus, nec visiva sine oculis; at semen non huiusmodi corpus est his instrumentis præditum, sed est simile quoddam, imo est excrementum vltimi alimenti ex cibus geniti, igitur hæc facultates neque sine corpore, neque cum corpore aduenire extrinsecus possunt: hæc est Arist. argumentatio, in qua notare manifeste possumus Arist. sumere extrinsecus accedere pro eo, quod est præfuisse extra corpus, ita vt ante corporis ingressum operari potuerint, deinde in corpus induci; patet enim Arist. ex eo quod extra corpus non possunt operari, probare eas extra corpus non exiisse. Hanc argumentationem statim sequuntur verba illa [restat igitur si mens sola extrinsecus abce dat, eaque sola diuina sit, nihil enim cū eius actione communicat actio corporalis] quæ absq; dubio in disputatione comprehenduntur, & nihil certi statuunt; sententia namque Arist. hæc est, deis animæ partes extrinsecus accedere impossibile est, nā multæ sunt organice, ideoque extrinsecus accedere nequeunt, sed solæ relinquuntur mens, quæ extrinsecus accedere possit, ac diuina esse dicatur, propterea quod in sua operatione nullo corporeo instrumento vtitur; quasi dicat Arist. quantum attinet ad vim rationis huius, quæ ab organis sumitur, ex ea non probatur de intellectu quod extrinsecus accedere non possit, etenim non habet organum, ex quo argumentari, vt de aliis possumus: sed satis est, si de reliquis facultatibus probetur quod extrinsecus aduenire non possunt; hoc enim iussit ad impugnandum il-

lam vniuersalem, qua dicebatur omnes extrinsecus aduenire: igitur manifestū est id, quod antea diximus, maximam esse huius loci consonantiam cum context. II. lib. 2. de Anima, vbi de separabilitate sermo erat; ex illis enim animæ partibus quæ propriis instrumentis vtuntur, Aristot. vtroque in loco argumentum sumpsit; ex illis vero, quæ non sunt organice, vtroque dixit nullum posse argumentum sumi ad probandum quod separari non possint, & quod nequeant extrinsecus aduenire, nam ex organis quidem probatur aliquas animæ partes accedere extrinsecus non posse, at ex organi defectu non probatur aliquas extrinsecus accedere, sed solum eas à nullo organo prohiberi quin extrinsecus accedere possint; per hoc tamen non stat, quin ab aliquo alio prohiberi possint, quemadmodum in eo quoque II. contextu considerauimus. Hæc est absq; dubio sententia Aristot. eo in loco, eaque in Græcis verbis multo manifestior est, nam errore in Latinis notauimus non parui momenti: quū enim Græce legatur [ἀνεπίδησις] Theodorus Gaza vertit [restat igitur] quū vertere debuerit [restat autem] quare verum nō est id, quod alij pro comperto sumunt, Arist. ibi ex dictis conclusionem colligere, qua propriam sententiam proferat; sed vtur dictione aduersatiua, quæ nil aliud significat, quam id, quod modo diximus, non posse ex intellectu idem argumentum sumi, quod ex alijs animæ partibus sumptum erat, propterea quod ipse non est organicus; adeo vt dubium de ipso maneat, an extrinsecus accedat, necne. Sic interpretatur Auerroes ibi verba illa in sua paraphrasi; nam eorum loco, & ad ea interpretanda ipse hæc ponit [de intellectu tamen dubium est; quum eius operatio non sit leuatur communicare cum organo corporeo] cognouit enim Auerroes verba illa ab Aristotele sub dubio esse prolata, & recte vsus est dictione aduersatiua [tamen] ideo & admiratione, & risu dignum est, quod Auerroistæ, dum Auerrois sententiam tueri volunt, ita illis Arist. verbis innitantur, & ita inflati incendant, vt putent se demonstrasse, neque animaduertant ipsiusmet Auerrois interpretationem huic eorum sententiæ refragari; patet igitur nullum profus argumentum inde sumi posse ad probandum mentem humanam non esse formam hominis, quum neque dicat hoc Aristoteles, neq; omnino informationem, vel informationis negationem respiciat, quom huius consideratio ab illis propositis quæstionibus sit penitus aliena. Quod autem prædicta verba non sint ab Arist. ex animi sententia prolata, sed sub dubio, & in parte disputatiua contineantur; nō id solum, quod antea diximus, declarat, nempe quod falsum esset Aristot. dictum, quia non potest mens extrinsecus accedere eo modo quo ibi sumitur extrinsecus accedere: verum etiam illa, quæ statim sequuntur, apertissime demonstrant: nam

A quæstionis solutio, ac propriæ sententiæ determinatio in iis sequentibus verbis incipit [sed enim omnis anima facultas] sed in eorum quoque conuersione errauit Theodorus Gaza, quum enim Græca verba sint [πῶτος μὲν ἐν ψυχῆς δύναμις] non bene dicitio illa [sed enim] retet vim illarum dictionū [μὲν ἐν] sed ita absq; dubio vertendum fuit [omnis igitur anima facultas] certū autem est, potestq; ab Aristotel. frequentissime obseruari, dictionem, ἐν, tunc poni, quando cōcludere, & ex dictis colligere aliquid vult; sed μὲν ἐν, tunc dici, quando aliquid, quod antea proposuerit, aggredi, atque incipere vult, & raro comperietur Aristotelem in concludendo dicere, μὲν ἐν, sed frequentius in aggrediendo, seu incipiendo: incipit ergo ibi quæstionē soluere post præmissam disputationem, & solutio manifesta est; quum enim quæstio proposita esset de partibus animæ, an extrinsecus accedant, seu omnes, seu aliquæ, cognoscens Aristot. nullam extrinsecus accedere in eo sensu; vt ipsa animæ substantia dicatur prius extra corpus existere, & operari, postea in corpus induci, alium modum in medium affert, quo dici potest, non solum aliquam partem, sed etiam omnes extrinsecus accedere, nempe ratione causæ efficientis: formæ namque in animatorum de materia educuntur ab agente elementari; nam calor elementaris in generatione misti locum habet agentis in educenda forma misti de potestate materiz, vt alio in loco declarauimus; sed anima non potest à facultate elementari produci; quare principium actiuium habet exterium, nempe celeste, atque diuinum ita quæ causam agentem in productione omnium partium animæ refert Aristotel. in facultatem celestem, hoc est, in astrorum vires, quas etiam inquit inter se dissidere maiore, ac minore nobilitate, prout etiam animæ producendæ nobilitate discrepant, & sunt aliz alijs nobiliores, adeo vt à facultate celesti nobiliore nobiliore etiam animæ pars produci dicatur: in hanc igitur causam agentem refert Aristotel. productionem animarum; nam animalia, quæ ex putri materia generantur, ibidem asserit à tali celesti principio generari illa vero quæ per propagationem, & ex semine gignuntur, inquit habere in feminibus facultatem generatricem à celestibus corporibus inditam, quam dicit esse calorem, non quidem elementarem, & igneum, siquidem calor igneus non est productiuus viuentis, sed calorem celestem, & à celo impressum, proinde referentem naturam quinti elementi, quod est elementum stellarum; calor enim vitalis, qui in semine est, locum tenet illius quinti elementi, quum ab eo proueniat, & tanquam illius instrumentum est productiuus animalis: postea vero alijs sequentibus verbis inquit duas in feminibus vires inesse, vnā ab ipsis separatam, alteram vero non separatam; agit enim semen, tum virtute propria

Omnis anima habet principium productiuum exterium, & celeste.

In I. lib. de Gen. misti.

Calor celestis distinctus ab elementari.

Dua vires in semine.

pria tanquam agens proximum, tum etiam virtute celesti tanquam instrumentum celestis agentis, & hac ratione dicitur in semine ineffe principium actuum ab eo separatum, hoc est rectum, & gubernatum ab agente separato, unde dici solet, Sol, & homo generant hominem; propria autem ipsius feminis virtus non potest esse alia, quam elementaris, quum semen elementis consistat; nam hæc quoque virtus suam actionem contribuit, sed ad animalis generationem nullius momenti esset sine altera, quam semen à Cælo accipit. Hoc igitur modo inquit ibi Aristotel, omnes partes animæ extrinsecus accedere, non quidem ratione suæ substantiæ, sed ratione principij agentis, quod non est elementare, sed celeste. Hoc autem Aristotel. dictum, vtrunque ab ipso intellectum sit, de quo in præsentia non disputo, verum etiam absolute est, si sano modo intelligatur: nempe vt dicamus alias partes animæ præter rationalem ita produci ab illo celesti principio, vt ipsæ de potestate materiæ educi ab illo dicantur; animam vero rationalem, à solo Deo immediate creari in corpore, penderetamen ipsam quoque à celesti principio nobilissimo, quod materiam tantum modo præparet, & idoneam reddat ad ipsam recipiendam, sed ipsammet animam non producat. Quæ autem Aristotel. prædictis verbis dicat, solam mentem esse diuinam, id nullius momenti est ad probandum eam esse à materia adiunctam, quia ibi diuinam vocat constituens eam extrinsecus accedere; nam si extrinsecus adueniret eo modo, quem antea declarauimus, vtique diuinum quiddam absolute esset, maxime vero comparatione aliarum partium animæ; ideo etiam paulo post eam vocat Aristotel. diuinam quippe hanc comparationem respiciens, & ibi mentem ipsam exempli gratia nominat, quando dicit [*qualis est, quæ mens appetitur*] id enim, quod ibi dicit de pendentia ab agente externo, verum esse prius dixerat de omnibus animæ partibus; sed quia de intellectu est manifestissimum, quum sit pars omnium nobilissima, ideo ipsum exempli gratia nominare voluit: quod autem quælibet pars animæ nobilior respectu ignobilioris dici possit diuinam, ipsemet Auerroes sæpe asserit: nam in Commentar. 59. lib. 2. de Anima, animam quoque sentientem diuinam appellat, inquit enim Aristotel. existimasse in sensibus actum primum produci ab intelligentia agente, & à diuino principio, & citat Arist. in libris de Animalibus inueniens caput illud 3. libr. 2. de Animalium generatione: similiter in Comment. 31. septimi Metaphys. & in 18. duodecimi loquitur Auerroes de hac omnium partium animæ diuinitate secundum Arist. & citat eundem locum. Patet igitur cur Arist. mentem humanam, & ibi, & aliis in locis diuinam appellerat nos, qui veriore philosophiam sectamur, aliam quoque rationem asserimus, cur

A inter omnes animæ partes sola humana mens dicitur diuina; sed enim diuina non comparatione aliarum, sed etiam quia sola est à Deo immediate creata, aliæ vero partes non sic, sed per media agentia naturalia de materiæ potestate educæ sunt.

Auerrois ac Themistij opinio de intellectu vnitare, & eorum argumenta.

Cap. X.

B

LICET pereat, quæ hæcenus dicta sunt, aliud quoque Auerrois dogma sit reprobatum, nempe id, quod dixit, mentem humanam vnâ tantum numero esse in tota humana specie: quia si est forma materiam informans, & qua homo est homo, necesse est vniuersa numerum indiuiduorum hominum sit multiplicata: attamen ad vberiores huius erroris confutationem, & vt argumentorum quibus ad hoc

C

probandum Auerroes vsus est, vanitas manifesta fiat, libet aliqua separatim de hac re scribere. Fuit itaque Auerrois, atque etiam Themistij sententia, quam postea multi posteriores sequuti sunt, animam rationalem humanam, quæ ab Auerroce vocatur intellectus possibilis, non esse iuxta hominum numerum multiplicatam, sed vnâ tantum numero in tota humana specie, & esse intelligentiam omnium infimam, cui assignata sit tota humana species tanquam proprius, & illiæ quatuor oibus, & quæ intereunte aliquo homine non intereat, sed in reliquis hominibus eadem numero maneat; vt apud eum legere possumus in Comment. 3. libr. 3. de Anima, & apud Themistium in context. 20. eiusdem tertij, & in sexagesimo primi. Cæteri vero omnes Aristotel. interpretes Græci & Latini putarunt eam esse multiplicatam; vt non modo secundum Aristotelem, sed etiam secundum veritatem asserendum est. Videatur quidem Simplicius in 2.

D

context. illius libr. 3. dicere animam rationalem secundum se vnâ esse, per suam autem in corpus progressionem multiplicari: sed hoc aliis pluribus Simplicij signis annumerandum est, multa enim dicit, quæ simul esse nequeunt, & manifestam repugnantiam habent, veluti animam rationalem totam esse in se manentem, & perfectam, & totam esse lapsam in corpus, & imperfectam; eamque vnâ numero esse secundum se, in hominibus autem esse multiplicatam, & alia eiusmodi, quæ neque esse, neque cogitatione comprehendi à nobis possunt. Ideo his omnibus dimissis, satis nobis erit illam Simplicij confessionem accipere, quod anima rationalis in hominibus multiplicata numero sit, non vt Auerroes, ac Themistius voluerit, vna numero in omnibus. Hac igitur de re sermonem habituri, ante omnia in medium afferemus Themistij & Auerrois argumenta, postea veritatem demonstrare, & omnia illa

E

F

*Simpli-
cius.*

H H

argu-

*Primum
argumē-
tum A-
uerrois,
& The-
mistij.*

argumenta solucere nitentur. Primum quidem hoc argumentum ambo vtuntur; quamvis enim Themistius illud adducat ad ostendam vnitatem intellectus agentis, idem tamen aptari potest ad patientis quoque vnitatem demonstrandam, sicut eo vsus est Auerroes, nec minus roboris iuxta eorum sententiam habet in intellectu patiente, quam in agente; argumentum autem tale est: Si anima rationalis esset iuxta hominum numerum multiplicata, esset forma materialis: consequentia sumitur ex Aristot. in context. 49. duodecimi Metaphys. vbi dicit multitudinem indiuiduorum sub eadem specie à materia provenire: consequentis autem falsitas ita probatur: omne materiale est potestate intellectum, vt ait Arist. in context. 16. lib. 3. de Anima, omne autem potestate intellectum est obiectum motiuum intellectus patibilis; ergo idem intellectus est obiectum sibi ipsi, & mouet seipsum, & recipit se, vel intellectus non est intellectus, sed est solummodo obiectum intellectus; quum igitur hæc sint absurda, id quoque, ex quo deducuntur, absurdum est, quare intellectus non est forma materialis, proinde neque multiplicatus. Secundum argumentum in prædicto loco assertit Auerroes tale: si intellectus patibilis multiplicatus est, ergo etiam intellectioes sunt multiplicatæ, hoc est, intellectio eiusdem rei meæ, & tuæ sunt penitus distinctæ numero; hoc autem dato sequitur, rem intellectam habere rem intellectam, & illam adhuc habere rem intellectam, & sic in infinitum: cõsequens est absurdum, consequentia vero ita probatur: singularia sunt intellecta potestate, vniuersale autem est actu intellectum, ideo singularia dicuntur habere rem intellectam, quatenus habent vniuersale, quod est actu intelligibile; singulares igitur intellectioes habebunt suum vniuersale tanquam actu intellectum, quum ipsæ sint potestate tantum intellectæ, nam intellectio communiter accepta de illis prædicabitur, vt vniuersale de singularibus; hanc igitur intellectio intelligit vt rem vniuersalem: atqui intellectio ipsa intellectiois est intellectio quædam singularis, quia est in animo huius hominis singularis; igitur si plures singulares homines intelligant intellectioem vniuersalem, erunt plures singulares intellectioes intellectiois vniuersalis; ergo adhuc habebunt rem intellectam, nempe aliud vniuersale eas comprehendens, & sic in infinitum: dicendum igitur est (inquit Auerroes) tuam intellectioem, & meam non esse penitus numero distinctas, sed esse aliquo modo plures, & aliquo modo vnæ; plures enim sunt ratione diuersorum phantasmatum, vna autem numero ratione intellectus, qui eas recipit, quia vnus numero est. Tertio Auerroes, ac Themistius in prædictis locis ita argumentantur: si intellectus huius hominis effect penitus numero distinctus ab alterius hominis

*Secundū
argumē-
tum.*

*Tertium
argumē-
tum.*

intellectu, non posset magister in animo discipuli scientiam producere; quum enim scientia non sit qualitas actiua, non potest aliam numero scientiam in alio generare eo modo, quo calor ignis producit in alia realium numero calorem; igitur fateri cogimur vnum & eundem numero esse intellectum magistrum, atque discipuli, & discipulum eandem, quam magister habet, scientiam acquirere, quoniam à magistro excitatur ad eandem, quæ in animo magistrum est, recipiendam.

Prædictæ sententiæ confutatio.

Cap. XI.

AD huius sententiæ falsitatem demonstrandam satis est (vt paulo ante dicebamus) illud vnun argumentum, quod deducitur ex prædemonstratis: nam si anima rationalis est forma dans esse homini, sicut ostendimus, necesse est vt sit multiplicata; quia si esset vna numero in omnibus, omnes homines essent vnus homo singularis, vel ego essem per essetui, & tu esses per esse mei, quæ vtraque absurda, & inexcogitabilia sunt: consequentia autem manifesta est, & ab Auerroistis concessa; quia necesse est formam hanc singularem cõstituere indiuiduum vnun, quare vel omnes homines essent vnus homo, vel si plures, vnus esset per esse alterius, & vnus constitutus esset omnium constitutio, quæ omnia sunt absurda, & implicat contradictionem. Solus tamen Achillinus hanc consequentiam negare ausus est in Quodlibet 3. dubio 2. inquit enim animam rationalem esse formam vere informantem, & esse vnun numero in tota humana specie, non multiplicatam; negat autem prædicta absurda sequi, quia putat omnem tolli difficultatem dicendo vnun quidem esse, diuersa tamen indiuidua constitucere, & dare diuersa esse pro diuersitate cogitatuarum, quæ in diuersis hominibus sunt, quia propter has sit vt esse meum non sit esse tuum, nec simus omnes vnus homo, nam ab eadem forma numero recipimus diuersa esse, quatenus illa est coniuncta cum diuersis cogitatuus; sic igitur sumus multiplicati, & numero distinguimur, licet ipsa vna & eadẽ numero maneat. Sed Achillinus sententia est omnino absurda rationis quia vel à forma pendet singularitas, vel à materia: si à forma, ergo vna numero forma vnun numero singulare constituit, proinde valida est consequentia nostrasi vero à materia, siue (quod idem est) à conditionibus materialibus, necesse est ab his formam indiuiduari, & fieri hanc, numeroque distinctam à forma alterius: propter enim necessarium est formam aut indiuiduare, aut indiuiduari à materia, in qua est, & quam informat; quia, vt inquit Arist. in 2. Physic. materia, & forma inuicem referuntur, & ad aliam formam refertur alia materia; quo fit vt quicquid est in hoc indiuiduo, ex necessitate sit hoc, & numero distinctum

*Pris
argu
tum*

*Ab
ni
fo.*

*Respo
nis
gnati*

tinctum ab aliis eiusdē speciei. Est etiam rationi consentaneum, vt forma vltima restringat, & determinet alias, sed non ipsa ab vlla illarū determinetur, ac restringatur: quare dicendum potius est animam rationalem determinare, & coarctare imaginatiuam; quam ab illa coarctari. Ex his igitur patet, efficacissimum esse argumentum nostrum, neque recipiendam esse Achillini solutionem in Aristotel. philosophia, imo neq; absolute in philosophia. Cognouit hoc, atque confessus est Auerroes; videns enim poni simul non posse vnitatem numeralem animæ rationalis in tota humana specie cum informatione, negauit eam informare materiam, quā vnā numero in omnibus esse existimauerit; quoniam igitur nos demonstrauimus eam esse formam vere informantem; valida est Auerroes quoq; confitentia hæc consequentia, intellectus est forma, qua homo est homo, ergo est multiplicatus, nec potest esse vnus numero in tota humana specie. Ad hoc idem demonstrandum efficacissima est ratio ab Auerroes aduersus seipsum adducta in prædicto loco, nec bene soluta, quæ ab operatione sumitur, & talis est: actus secundus, nempe ipsa intellectio, multiplicatur iuxta numerum indiuiduorum, ergo etiam actus primus: patet consequentia, quia diuersitas operationum indicat diuersitatem formarum: assumptum autem manifestum est, quia mea intellectio non est tua, & me intelligente alij homines non ex necessitate eandem rem intelligunt. Soluit hoc argumentum Auerroes confugiens ad diuersitatem phantasmatū, ex qua inquit prouenire diuersitatem intellectio-num; quia licet vnus sit intellectus in pluribus hominibus, tamen eum phantasmata in iis diuersa sint, & sine his homo non intelligit, diuersas quoq; esse intellectiones necesse est. Hanc Auerrois euasionem euertere nititur Thomas in 1. part. Sum. quæst. 66. artic. 3. & in opusculo 16. vana enim reuera est, quoniam phantasma, vt recte Thomas considerat, in intellectione habet locum mouentis, non formæ vt perperam Auerroes accipit, sed locum formæ habet species intelligibilis à phantasmate in intellectu producta; quemadmodum etiam color realis respectu oculi non habet formæ locum, sed mouentis, species autem coloris recipitur in oculo ad locum formæ: igitur phantasma quidem huius hominis non potest esse illius, quia phantasia huius differt numero à phantasia illius, sed species intelligibilis necesse est vt vna & eadem in omnibus sit; quum enim vnus numero intellectus in omnibus hominibus insit, necesse est vt quicquid in eo recipitur, in omnibus similiter recipiatur: dū igitur phantasma, quod in me est, agit in intellectum, necesse est omnium hominum intellectū ex ea actione pati, & intelligere, quæ admodum si vnus numero esset oculus omnium hominum, necesse esset, vt eo patiente à quolibet colore

omnes simul homines illum colorem viderent. Nonnulli tamen hoc Thomæ argumentum par-^{Aliquo-} ui momenti esse putant, & dicunt solui duobus^{rum opi-} modis posse: Primo quidem negando species in intellectu impressas, vt ipsi eas negant: nam dicunt nullam reuera speciem in intellectu imprimi, sed satis esse phantasma præsens ad promendam intellectio-nem, per eius enim præsentiam intellectus sit illam et res, & ita dicitur intelligere; negata igitur impressione speciei, argumentum inane redditur. Secundo, concessa etiam specie impressa, dicunt argumentum solui dicendo, imprimi quidem in intellectu speciem, non tamen eandem numero in intellectu omnium, sed eandem specie, numero autem differentem, proinde neque eandem numero in omnibus fieri intellectio-nem. Ego tamen puto^{Solutio-} infirmam esse vtramque solutionem, & argu-^{nis impu-} mentum Thomæ firmissimum, atq; insolubile esse. Quod enim ad priorem solutionem attinet, nos quidem postea ostensuri sumus, non posse absq; speciei impressione intellectio-nem fieri: sed mittamus hoc, siue imprimatur species, siue non imprimatur, argumentum efficacissimum est: quia si intellectus ex præsentia phantasmatis sit res illa, cuius est phantasma, & ita eam intelligit, idem autem numero est omnium hominum intellectus, ergo omnium intellectus eodem momento est factus res illa; & eam intelligit, etenim ne imaginabile quidem est fieri in aliquo homine intellectio-nē, quin simul fiat in omnibus, si intellectus patiendo intelligit, & idem numero in omnibus est. Altera quoq; solutio inanis est: nos enim in præsentia non consideramus varia diuersorum hominum, aut etiam eiusdem hominis phantasmata, quæ diuersas numero species; aut intellectiones in intellectu producant; sed vnus & idem phantasma, quod moueat intellectum, & dicimus vnā numero speciem imprimi ab vno phantasmate in intellectu vno secundum numerum, proinde ex necessitate eandem numero in omnibus hominibus inesse. Sed age, concedamus ex vnus phantasmatis actione non eandem numero speciem, & intellectio-nem produci in intellectu omnium hominum, sed eandem specie, numero autem plures propter eorum hominum diuersitatem; quid hoc ad nos? satis enim nobis est, si ostendatur necessarium esse vt eodem tempore omnes homines eandem rem intelligant, etiam si diuersa numero species atque intellectio-nes fieri dicantur. Argumentum igitur Thomæ^{Tertium} efficacissimum est, & de eius efficacia plura^{argumen-} legi possunt apud Gregorium Ariminensem in libro secundo Sentent. distinct. 16. & 17. quæst. 2. Alio quoque argumento hoc idem confirmare possumus: si vnus numero esset intellectus in omnibus hominibus, in eodem simul inessent opiniones contrariæ de eadem re, quod est penitus impossibile, hic enim homo putat mundum

esse æternum, alius vero non esse æternum; hic animam mortalem esse opinatur, ille vero immortalē; & sic de pluribus aliis rebus. Sed Achillinus hanc quoque rationem solui putauit dicendo, non posse quidem in eodem subiecto recipi duo contraria secundum esse reale, at secundum esse cognitum, ac spiritale recipi duo contraria absque ulla absurditate posse: quod confirmauit dicto illo vulgato, contrariorum eadem esse scientia; idem enim homo, qui cognoscit calidum, cognoscit etiam frigidum, & qui cognoscit album, cognoscit etiam nigrum. Sed

*Achilli-
ni respon-
sio.*

*Responso
nis impri-
gnatio.
Aliud est
cognitio
contrario-
rum, aliud
est cogna-
tio con-
traria.*

in hoc quoque deceptus est Achillinus, & hæc solutio vim argumenti non tollit; quia aliud est cognitio contrariorum, aliud est cognitio contraria: contrariorum enim cognitio in eodem intellectu contrarietatem in se non habet, & in hoc sensu verum est illud Achillini dictum, contraria secundum esse spiritale possunt esse in eodem, quia sunt quidem representatiua rerum contrariarum, sed ipsa secundum se non sunt contraria: at contrariæ opiniones habent inter se veram contrarietatem, quia non eatenus habent contrarietatem, quatenus sunt representatiuæ rerum contrariarum, quum potius de eadem re sint, sed quatenus secundum se considerantur vt qualitates reales in animo inhaerentes; ideo iure dicuntur contrariæ, nec possunt simul esse in eodem, quemadmodum quisque in seipso experitur; non potest enim idem homo simul opinari eandem rem eodem tempore esse albam, & esse nigram secundum eandem partem, nec potest simul credere animam humanam esse mortalem, & immortalē. Quod igitur in animo eiusdem hominis impossibile est, non minus est impossibile in tota specie, si idem numero intellectus est in tota specie humana & id, quod Achillinus dicit, quum in vno & eodem homine locum non habeat, falsum absolute esse deprehenditur; nam si contrariæ de eadem re opiniones non sunt reuera contrariæ, & tanquam spiritales possunt simul esse in eodem intellectu, cur non possunt simul esse in eodem homine? sicut igitur in eodem homine simul esse non possunt, ita neq; in eodem intellectu, si vnus numero est in tota specie; quare argumentum est validissimum, & Achillini solutio vana est. Si quis vero dicat solui argumentum hoc per phantasmata diuersitatem, nempe dicendo posse in eodem intellectu contrarias opiniones recipi ratione diuersorum phantasmatum, quæ in diuersis hominibus sunt: hæc quoque solutio vana est, quia phantasmata (sicut antea dicebamus) in intellectu non habent locum nisi mouentium, intellectus autem recipit species, & intelligit; at impossibilitas tota in recipiente consistit, nulla in agente; potest enim contingere, vt duo contraria agentia, vnum calidum, alterum frigidum simul agant in idem patiens; at nõ potest idem numero patiens recipere simul eodem

*Alia re-
sponso.*

Impugnatio.

A tempore calorem, & frigus tanquam distinctas qualitates contrarias: quemadmodum igitur hic diuersitas agentium, & contrariorum actionum possibilitas non tollit impossibilitatem, quæ in subiecto est, recipiendi simul duas contrarias qualitates; itaneque diuersitas phantasmatum mouentium, quam quidem nos concedimus, non tollit impossibilitatem recipiendi contrarias opiniones in intellectu patiente.

B Solutio argumentorum Themistij, & Auerrois. Cap. XI I.

Argumenta vero à Themistio, & ab Auerroæ adducta facile soluantur. Primum erat: Si intellectus est multiplicatus, ergo est forma materialis, ergo est potestate intellectum, ergo est obiectum sibi met, & mouet seipsum. Nos vero hæc omnia concedere possumus, dummodo per formam materialem nil aliud intelligamus, quam formam informantem materiam, & tantem esse rei naturali, hoc est, prout materiale sumitur vt oppositum illi, quod est abiunctum à materia; intellectum autem intelligere seipsum asseruit clare Aristoteles in context. 8. libri 3. de Anima, ita tamen vt intelligamus eum non primo seipsum intelligere, sed secundario, & per intellectionem aliorum; dum enim alia intelligit, potest animaduerrere suam intellectionem, & eam, atque seipsum cognoscere: dictum autem illud Aristotelis, intus apparet prohibet alienum, intelligendum est de solo obiecto primario, non de secundario; oculus enim recepturus colores tanquam obiectum primarium, debuit esse abs color, quia color oculo naturaliter inexistens eum prohibuisset receptione aliorum colorum; at propria oculi quantitas non impedit oculum, ne aliarum rerum quantitates recipiat, ac videat, quia quantitas non est obiectum primarium, sed secundarium, quod igitur intellectus dicitur esse sibi met obiectum secundarium, nihil absurdum est: quare totum argumentum concedi potest. Sed quoniam aduersarij, dum ita argumentantur, videntur obiectum primarium intelligere, ideo aliter respondemus: & quando dicunt, est forma materialis, & est potestate intelligibilis, ergo est obiectum sibi met, negamus hanc consequentiam: dicimus enim obiectum primum & adæquatum intellectus nõ esse materiale quatenus materiale, nec potestate intelligibile quatenus potestate intelligibile; sed quoddam nomine carens, nempe omne ens quatenus est ens, vno excepto ipso intellectu; quicquid enim est præter ipsum, continetur sub subiecto eius primo, ipse autem sibi est obiectum secundarium; quare ex eo quod sit potestate intelligibilis, non inferitur ipsum esse sibi obiectum primum, quia obiectum eius primum nõ est omne potestate intelligibile, sed omne, quod est præter ipsum; argumentum ergo nihil roboris habet; de ipso autem intellectus

*Adp
mum.*

*Intu
parei
probi
alien
fit ob
iectum
mari*

*Obiect.
intelle
ctus est
omne
ens.*

C Si intellectus est multiplicatus, ergo est forma materialis, ergo est potestate intellectum, ergo est obiectum sibi met, & mouet seipsum. Nos vero hæc omnia concedere possumus, dummodo per formam materialem nil aliud intelligamus, quam formam informantem materiam, & tantem esse rei naturali, hoc est, prout materiale sumitur vt oppositum illi, quod est abiunctum à materia; intellectum autem intelligere seipsum asseruit clare Aristoteles in context. 8. libri 3. de Anima, ita tamen vt intelligamus eum non primo seipsum intelligere, sed secundario, & per intellectionem aliorum; dum enim alia intelligit, potest animaduerrere suam intellectionem, & eam, atque seipsum cognoscere: dictum autem illud Aristotelis, intus apparet prohibet alienum, intelligendum est de solo obiecto primario, non de secundario; oculus enim recepturus colores tanquam obiectum primarium, debuit esse abs color, quia color oculo naturaliter inexistens eum prohibuisset receptione aliorum colorum; at propria oculi quantitas non impedit oculum, ne aliarum rerum quantitates recipiat, ac videat, quia quantitas non est obiectum primarium, sed secundarium, quod igitur intellectus dicitur esse sibi met obiectum secundarium, nihil absurdum est: quare totum argumentum concedi potest. Sed quoniam aduersarij, dum ita argumentantur, videntur obiectum primarium intelligere, ideo aliter respondemus: & quando dicunt, est forma materialis, & est potestate intelligibilis, ergo est obiectum sibi met, negamus hanc consequentiam: dicimus enim obiectum primum & adæquatum intellectus nõ esse materiale quatenus materiale, nec potestate intelligibile quatenus potestate intelligibile; sed quoddam nomine carens, nempe omne ens quatenus est ens, vno excepto ipso intellectu; quicquid enim est præter ipsum, continetur sub subiecto eius primo, ipse autem sibi est obiectum secundarium; quare ex eo quod sit potestate intelligibilis, non inferitur ipsum esse sibi obiectum primum, quia obiectum eius primum nõ est omne potestate intelligibile, sed omne, quod est præter ipsum; argumentum ergo nihil roboris habet; de ipso autem intellectus

obiecta.

obiecto nos alibi accuratius loquemur. Ad secundum argumentum respondere duobus modis possumus. Primo dicimus, intellectionem nostram posse dupliciter considerari, vno modo secundum esse formale, altero modo secundum esse representatum: formaliter accepta omnis nostra intellectio est singularis; est enim qualitas hæc spiritualis in animo huius hominis indiuiduat per representationem potest esse tum vniuersalis, tum singularis, scilicet vel rei vniuersalis, vel rei singularis; nam si intelligam equum vniuersalem, hæc mea intellectio est vniuersalis per representationem, ipsa tamen secundum se formaliter est vna intellectio singularis: si vero intelligam equum singularem, est intellectio vtroque modo singularis: sic dicendum est de intellectione intellectionis, nam si intelligam intellectionem vniuersalem, mea hæc intellectio est singularis formaliter, sed est vniuersalis per representationem, quia representat intellectionem tanquam rem intellectam vniuersalem. Ad argumentum igitur dico omnem intellectionem esse singularem, & hac ratione dici posse potestatem intellectam, etiam comprehendendo intellectionem intellectionis vniuersalis, nam hæc quoque formaliter accepta singularis est; habet igitur rem intellectam, hoc est, intellectionem vniuersalem tanquam rem, quare omnes intellectiones complectitur, ipsa vero intellectio vniuersalis, quatenus est vniuersalis, non habet amplius rem intellectam, quia si habet, habet vt singularis, non vt vniuersalis, & dum sumitur formaliter vt singularis, est potestatem intellectam, & continetur sub intellectione vniuersali representata, tanquam indiuiduum sub specie; non procedimus igitur in infinitum, sed gradum sistimus in intellectione vniuersali, quia non habet amplius rem intellectam, siquidem solum singulare dicitur habere rem intellectam. Sed respondere etiam aliter possumus, negando intellectionem dici posse potestatem intellectam, quod enim dicitur, omne singulare est potestatem intellectum, verum est de singulari tantum materiali, quod per sensum ad phantasiam transiens ab ea offertur intellectui; vt lapis in intellectu, licet sit conceptus hic singularis, non est tamen res potestatem intellectam, sed est res actu intellecta, quia est sine materia: idem igitur de intellectione dicendum est; intellectu enim intelligente vnum fiunt hæc tria, intellectus, & res intellecta, & intellectio: quare sicuti res intellecta est sine materia, intellectio quoque dicitur esse sine materia, & ipse quoque intellectus, etsi est forma dans esse materię, in hac tamen sua operatione est sine materia. Hanc responsionem ego defendi posse arbitror, quod si quis constanter affirmare velit, intellectionem singularem esse potestatem intellectam, & habere rem intellectam, eo etiam concessio fallax argumentum est, & prior responsione optime soluitur.

A. Postremum argumentum potest contra aduersarios ita retorqueri: aliqua animalia bruta discernunt multa ab hominibus, vt psittacus vocem humanam audiens eam imaginatur, & in memoria figit, & mirabiliter imitatur, quid igitur dicemus eandem numero esse phantasiam in aue atque in homine? Ad argumentum autem dicimus intellectum magistri differre numero ab intellectu discipuli, & scientiam, quæ est in animo magistri numero differre ab ea, quæ in animo discipuli gignitur; & eam efficere; quam autem obicitur, scientia non est qualitas actiua, dicimus non esse quidem actiuam actione materiali, quæ cum vera alteratione fit, quæ ratione actius est calor: nihil tamen prohibere quominus agere possit actione spiritali: quod quidem de alijs eiusmodi pluribus negari non potest; nam quantitas non est actiua realiter, agit tamen spiritaliter, quia imprimit in oculo speciem suam, & inde in phantasia, ac demum in intellectu: quemadmodum igitur videns aliquis colorem, & quantitatem, potest hæc imaginari, ac demum intelligere, & horum cognitionem per visum acquirere, cur non etiam per auditum audiendo voces harum rerum significatrices a præceptore loquente? huius igitur actionis modum consideremus, & videamus nihil in ea contingere absurdi posita intellectus nostri multiplicatione, anima enim informata rerum cognitione potest conceptus suos exprimere voce per media corporea instrumenta: & quia voces sunt signa non solum conceptuum, sed etiam obiectorum realium quorum conceptus sunt; significant enim res per medios conceptus; ideo discipulus audiens vocem apprehendit rem ab ea significatam, quia per illam vocem illi representatur illud idem obiectum reale, cuius conceptus in animo magistri est: quemadmodum igitur obiectum reale potest in sensu producere speciem suam; & ad mentem vsque per phantasiam peruenire; ita potest idem a magistri voce representatum producere speciem suam per auditum in mente discipulis. Tantum igitur abest, vt ex doctrina & disciplina vnitas intellectus humani ostendatur, vt potius contrarium significetur; quia si idem numero esset intellectus in magistro, & in discipulo, iam non opus esset scientiam imprimere in intellectu discipuli, esset enim iam impressa: quum ergo habente eam præceptore discipulus non habeat, postea vero acquirat, inde colligitur differre numero intellectum vtiusque.

Quid sit humana mens ratione sua operationis. Cap. XIII.

Quid mens humana sit respectu corporis, ex iis, quæ hætenus dicta à nobis sunt, factis manifestum esse arbitror: nam si communem animæ definitionem in 2. de Anima lib. ab Arist.

traditam singulis animæ partibus (vt consilium Aristotelis fuit) aptare velimus, nil aliud est anima vegetans, quam actus primus viuentis, hoc est, forma, qua viuens est viuens; nil aliud est anima sensibilis, quam actus primus animalis, id est, forma, qua animal est animal, nil aliud est anima rationalis, quæ mens humana dicitur, quam actus primus hominis, seu forma, qua homo est homo; aliud quoque, quod ex hoc deducitur, declarauimus, nempe ipsam esse non posse vnâ numero in tota specie humana, sed iuxta indiuiduorum hominum numerum esse multiplicatam. Superest vt respectu etiam operationis naturam eius declarem, quod facere sibi proposuit Aristoteles in 3. lib. de Anima; sed ita obscure, vt pars illa maxime omnium ambigua esse, & interpretatione indigere videatur, quum propter multa, & magna interpretum dissidia non satis liqueat, quid de hac animæ parte doceat ea tractatione Aristoteles. Nos igitur, dimissis aliorum sententiis, quum in earum consideratione nimium temporis esset inutiliter conterendum, dimissis etiam in præsentia multis ad hanc animæ partem attentibus, quæ ibidem ab Aristotele tractantur, de quibus postea seorsum differemus: illud solum, quod ad institutum hoc nostrum attinet, breuiter, ac statim declarandum sumemus, idque est, quænam sit animæ rationalis natura, quatenus principium est operationis. Hanc Aristoteles ibi in duplici immixtione consistere docet, seu in altera prior, quam postea altera ex necessitate insequitur: vnâ est cum obiectis intelligendis; altera vero cum organo: ad has declarandas ita progressus est, ante omnia hoc fundamentum statuit, intellectum similem in hoc esse sensui, quod patiendō intelligit, sicut etiam sensus patiendō sentit: quum enim in nobis ipsis experiamur, nos quādoque esse actu intelligentes, quandoque non actu, sed potestate solum, nulla autem res possit seipsam ducere de potestate ad actum, necesse est intellectum ab alio pari; non potest autem pati, nisi ab ipsismet obiectis intelligendis; id enim quod est potestate tale, fit actu tale ab illo, quod iam sit actu tale; sic enim etiam sensus ab obiectis sensilibus patitur, vt iam docuerat Aristoteles in 2. lib. Quoniam igitur patiendō, & recipiendō obiecta intellectus intelligit, hinc inter Aristoteles ipsum esse in affectum, id est, non habere in sua essentia ipsam obiectorum naturam sed potestate solum, quia si actu haberet in seipso naturam sui obiecti, non posset illud recipere, & in hoc quoque similem esse dicit intellectum sensui: quod sicut sensus non habet actu in seipso obiecta sensibilia, sed potestatem ea recipiendū; ita neque intellectus habet actu obiecta intelligibilia, sed solum recipiendū potestatem; ita vt quemadmodum se habet sensus ad obiecta sensibilia, ita se habeat intellectus ad obiecta intelligibilia. Verum quia per hæc nullum sen-

Duplex immixtio intellectus.

Declaratio cont. 2. in 3. lib. de Anima.

Declaratio cont. 3. in 3. lib. de Anima.

A sus, & intellectus discrimen apparebat, sed sola similitudo, ideo Aristoteles statim declarat in hoc ipso eorum dissimilitudinem, ac differentiam, quæ in hoc consistit, quod obiectum cuiusque sensus non est omne ens, sed solum quædam statuta species entis; visus enim dirigitur ad recipiendos soles colores, auditus ad sonos tantummodo, olfactus ad solos odores, intellectus vero ad res omnes; est enim omnium rerum cognoscitiuus: ob id alio modo debuit esse in affectus, & immixtus ratione obiectorum, quæ sensus: nam sensus est in affectus, atque immixtus non omnino, & absolute, sed (vt aiunt) secundum quid, hoc est, non ratione omnium rerum, sed solum ratione sui obiecti, quod non est omne ens, sed statum quoddam entis; genium; quum enim visus per proprium corporeum organum operetur, debuit quidem illud esse sine colore; debuit enim esse perspicuum, hoc autem sine colore est; at non debuit esse sine sapore, & sine tactilibus qualitatibus; quare visus non est penitus immixtus respectu rerum omnium, sed est naturaliter affectus certis qualitatibus, quas cum aliis rebus communes habet: at intellectus, quia res omnes cognoscere aptus est, debuit omnino & absolute, & respectu omnium esse in affectus, & cum nulla alia re quicquam habere communes; est igitur absolute, & penitus immixtus cum aliarum rerum naturis, vt eas omnes intelligere possit; quia nisi talis esset, non cognosceret omnia, cognoscit enim recipiendō, nihil autem recipit id, quod iam habet, quia intus apparens prohibet alienum: hæc igitur est prior immixtio, quam colligit Aristoteles in context 4. libri tertij de Anima, hoc medio vtens; quoniam intellectus omnia intelligere aptus est, & patiendō intelligit, sicut antea dixerat: vnde sumere possumus, quid secundum Aristotelem dicendum sit de obiecto intellectus, ipsius namque obiectum est ens omne præter ipsum intellectum; non dicit enim Aristoteles, quoniam omnia materialia intelligit, sed absolute dicit [quoniam omnia intelligit] nisi enim omnia penitus intelligeret, non posset inde perfectam illam & vniuersalem intellectus immixtionem deducere, quam ibi deducere vult, sed solum secundum aliquod, vt cuique consideranti manifestum est; talis autem immixtio imperfecta etiam sensui competit ratione sui obiecti, sicut dictum est. Non est autem ignorandum, posse duobus modis considerari obiectum intellectus; vel enim illud obiectum respicimus, à quo intellectus mouetur, vel illud, quo intellectus aptus est recipere, & intelligere; illud quidem, à quo mouetur, non est ens omne, sed solum phantasma, quod, quum per sensus transferit, non potest esse nisi rei materialis; sed quia intellectus phantasma intuens non solum ipsum intelligere aptus est, sed etiam alia, quæ in ipso phantasmate vt illuminatio ab intellectu agente relucere

Declaratio cont. 4. in de Anima.

Obiectum intellectus & phantasma.

cere possunt, nempe & essentias & quidditates rerum; quæ per phantasmatâ repræsentantur, & causas quoq; ab effectibus abiunctas tanquam in ipsis relucêtes, ideo ex motione facta à phantasmatâ immaterialia quoque intelligere aptus est: à solo igitur phantasmatâ materiali mouetur, per eam tamen motionē intelligere omnia potest; & hac ratione dicimus obiectum intellectus esse illud nomine carens, quod omnia præter ipsum met intellectum entia complectitur: sic igitur inquit Aristoteles ipsum nihil habere cum aliis rebus commune, sed esse quiddam ab omnibus distinctum; & omnium receptiuum, proinde esse alia omnia potestatem; sed nihil eorum actu, & ita esse penitus inmissum ratione sui sub ecti, quod est ens omne præter ipsum intellectum. Alteram quoque immistionem tribuit Arist. intellectui in context. 6. eiusdem lib. quam ex illa priore deducit, eaque est respectu corporis, in quo existit, ita tamen ut hæc quoque intelligatur respectu operationis, nõ alia ratione; quum enim intelligat recipiendo obiecta, necesse est, ut in hac receptione non utatur corpore, in quo est, hoc est, ut ipse sit recipiens, non corpus neque vlla corporis pars: quod Aristoteles eo argumento ostendit, quia si corpus illi in recipiendo operaretur, iam intellectus esset qualis, & haberet organũ, quæ vitæ falsa sunt; esse autem quale ibi significat esse naturaliter alligatum determinatæ naturæ, & certæ tempericis primarum qualitatum: nam si in corpore receptio fieret, statuta aliqua in illo qualitatum temperies postularetur, sicut in sensibus videmus; non enim quodlibet corpus est aptum recipere quodlibet sensibile, sed aliquid videmus esse aptum recipere colores, non odores, aliquid vero odores, non colores, horum enim singulorum requirit certam quandam naturam ex quadam statuta elementorum mixtione prouenientem; quo fit, ut singulus sensus sit naturaliter qualis, quoniam in corpore recipiente requirit certam quandam qualitatem atque naturam: quoniam igitur intellectus nihil habet cum aliis rebus commune, & cum nulla earum natura commixtus est, neq; cum corpore, in quo inest, potest esse commixtus in recipiendo: præterea si ita cum corpore esset commixtus, haberet aliquod organum proprium, attamen nullũ eius organũ apparet, quoniam, ut in context. 92. lib. 1. de Anima dicitur, ne fingere quidem possumus quam corporis partem occupet intellectus in recipiendis speciebus: consequentia vero ita declaratur; quoniam si intellectus in recipiendo species ministerium corporis postularct, statutam etiam recipientis corporis naturam, ac determinatam quandam temperiem, ut modo dicebamus, requireret; non omnes viventis corporis partes eandem habent elementorum mixtionem, idemq; temperamentum; aliquam igitur determinatam corporis partem occuparet in

operando, quemadmodum visus oculum, & auditus aures, id autem esset habere organum proprium; nil enim aliud est vti proprio organo in cognoscendo, quam habere statutam aliquam in corpore animato partem, cuius officium sit obiectiuum cognoscendorum species recipere. Ex eo igitur quod intellectus res omnes cognoscere aptus est, Aristot. vtramq; eius immistionem collegit; neque enim cum obiectis vllam naturæ communionem habere debuit, si omnia recepturus erat, neq; vlla corporis parte vti in recipiendo, quod fuisset proprio organo vti: hinc autem Aristot. statim eodem in loco inuulit solum inter omnes animæ partes intellectum dici posse locum specierũ, locus enim per metaphoram appellatur, quia recipit; ideo anima sensibilis apud Aristot. non est vocanda locus, quia non recipit ipsa species rerum, sensilium, sed organum animalium; anima vero rationalis in recipiendo non vtitur organo, quia ipsa sine organo species recipit, proinde iure vocatur locus. Neq; existimare ob id aliquis debet, solum intellectum, non hominem esse intelligentem; nam hoc quidem sequeretur, si cum Auerroe diceremus, intellectum non esse formam, qua homo est homo; sed quum asseramus ipsum esse formam hominis vere informantem, & hominem illo hominem esse, necesse est ut intellectu intelligente homo dicatur intelligens, imo ut solus homo sit intelligens ut quod, intellectus vero non ut quod, sed ut quo, idq; eo argumento confirmare possumus, quod etiam anima sensibilis, licet in speciebus recipiendis organo utatur, tamen ipsa iudicat, & iudiciũ non organo, sed soli animæ tribuitur; neque per id stat quin animal dicatur sentire, quoniam illa est forma, qua animal est animal. Neq; etiam ex eo quod intellectus in recipiendo non vtitur organo, inferre aliquis potest, ipsum esse formam à corpore abiunctam, nec dantē esse corpori: quoniam aliud est considerare intellectum secundum suum esse, aliud secundum operationem; nam secundum suum esse est forma corporis, & vere materiam informat, secundum operationem vero est eleuatio à materia, quam cæteræ partes animæ, & in speciebus receptione non vtitur aliqua corporis parte recipiente, si debeat ita esse immixtus, ut possit omnia intelligere. In operando igitur patet intellectum neq; cum alicuius rei natura, neq; cum vlla corporis parte tanquam organo esse commixtum; & ita esse vtroq; immixtum in sua operatione.

Error D. Thomæ, & sectatorum Alexandri de intellectu considerato in 3. lib. de Anima. Cap. XIV.

Cognoscere ex his possumus D. Thomæ, & plurium aliorum errorem, atque erroris causam, qui dixerunt intellectum ab Aristotele in tertio de Anima libro consideratum

non esse animam ipsam rationalem, quæ forma hominis est, sed facultatem tantum, seu potentiam ipsius animæ; hæc enim Thomæ sententia fuit: qui considerans ea, quæ ab Auerroee in 3. libr. de Anima aduersus Alexandrum dicitur, nititur Alexandrum defendere, nempe in eo, quod ei Auerroes attribuit, quod dixerit intellectum, de quo in eo libro agitur, non esse animam ipsam, sed solum præparationem, & aptitudinem animæ ad omnes rerum species recipiendas, & cognoscendas: inquit enim Thomas Alexandrum in hoc optime sensisse, quia significare voluit intellectum esse potentiam quandam animæ, non animam ipsam; ideo sectatores quoque Alexandri hanc eandem sententiam enixe tuati sunt: in hanc autem inducti hi omnes videntur ex eo, quod Aristoteles in contex. 5. eius libri dixit, intellectum nihil esse actum, quæ sunt, & nullam esse aliam eius naturam, nisi hanc, quod potestate est: at (inquiunt) si esset anima, & forma substantialis, id minime verum esset: iam enim certam, ac statutam, eamque præstantissimam naturam haberet: quamobrem dicens Aristoteles ipsum nihil esse actum, sed esse solum potestatem, significat se non de anima ipsa hæc dicere, sed de facultate animæ intellectiua: hæc enim non est forma, sed solum facultas, ac potentia humanæ formæ. Hanc sententiam visus est significare Alexander in 1. suo libr. de Anima, in cap. de Intellectu speculatio, & in 2. libr. in cap. de Intellectu materiali, vbi considerans id, quod ab Aristotele dicitur in contex. 14. libri 3. de Anima, intellectum esse vt tabellam abrasam, in qua nihil descriptum sit, inquit intellectum melius fortasse comparari τῷ ἐργάσθω τῆ γραμματείας quam, τῷ γραμματείας: quoniam γραμματείας est aliquid actum, at intellectus non est actum, sed est mera potestas. Ego vero sententiam hanc sequi nunquam potui, eamque ab Aristotele alienissimam esse semper existimaui; omnia enim, quæ in eo libro dicuntur, significant animam, non solum facultatem vt distinctam ab anima; etenim facultas non patitur, neque recipit, sed est ratio patiendi, ac recipiendi, quemadmodum etiam id, quod materiales formas recipit, non est potentia primæ materiæ, sed materia ipsa potens, potentia vero est ratio recipiendi: quum igitur Aristoteles ibi dicat intellectum pati, & recipere, absurdum hoc esset, si de aptitudine ac facultate animæ diceretur: & in contex. 5. dicit intellectum esse δυνατὸν, non dicit esse δυνατὸν in 6. autem aperte dicit animam intellectiuam esse locum specierum, non dicit ipsam facultatem esse locum: quoniam igitur illud ex dictis colligit, necesse est, vt per animam intellectiuam significet illud idem, quod prius nomine intellectus, quem pati, & recipere dixerat, ex eo enim quod sine corporis ministerio recipit, infert ipsum esse locum formarum: huic sententiæ consona sunt ea, quæ in

A 3. contex. leguntur, ibi enim non dicit Aristoteles intellectum ita se habere ad intelligibilia, vt se habet sensus ad sensilia, sed vt se habet sensitiuum ad sensilia, attamen si facultates tantum significare, atque inter se comparare voluisset, vel dicere debuisset intellectiuum, & sensitiuum: vel intellectum, & sensum: quoniam igitur de receptione specierum ibi loquitur, recte dicit sensitiuum, vt significet organum sensus, quod potestatem habet recipiendi species, sed non habet illas actus: id enim, quod recipit species sensiles, est absque dubio organum sensus: sed quia intellectus non habet organum, ideo non intellectiuum dicit, sed intellectum: inquit igitur ita se habere animam ipsam intellectiuam ad intelligibilia, vt se habet organum sensus ad sensilia, nempe quod respectu illorum est ἐπαύσις, hoc est, inacta, & non habens illa actum, sed potestate: id igitur, quod secundum Aristotel. respicit species, & est locus specierum, est anima ipsa, non facultas animæ. Præterea in contex. 8. & in 18. inquit intellectum intelligendo fieri omnia, aptitudo autem recipiendi non dicitur fieri aliquid, sed subiectum potens, & aptum fit illud, quod recipitur; sic enim eam primæ materiæ potentiam non dicitur fieri lapis, vel homo, sed materia ipsa per receptionem formarum dicitur fieri modo res hæc, modo illa. Sed si totam illam partem legamus, & bene perpendamus, videbimus omnia Aristotelis dicta illi sententiæ refragari, & aperte animam ipsam, non facultatem animæ ibi considerari, quum etiam quandoque animam nominet, vt ibi legere est. Maxime vero hoc confirmatur ex consideratione illorum, quæ dicuntur ab Aristotele in contextu 37. & 38. eiusdem libri, vbi epilogum faciens omnium à se dictorum de vtraque animæ parte cognoscere, de sensu, ac de intellectu, inquit animam esse quodammodo res oēs, quia per partem intellectiuam fit res omnes intellectuales, per partem vero sensibilem fit res omnes sensiles: quod igitur in contextu 8. & 18. dixerat intellectum fieri omnia, hoc in 37. & 38. dicit animam fieri omnia; quare ibi nomine intellectus animam significauit, quoniam hoc non recte de facultate dicitur, sed de sola anima. Tandem vero Aristoteles hoc aperitissime dicit in contextu illo trigesimo octauo, quando concludens inquit intellectum esse formam formarum, & sensum esse formam sensilium; sic enim restatur intellectum esse formam, eamque talem, quæ omnium formarum est receptiua; non est igitur sola aptitudo, & facultas animæ, sed est anima ipsa, quæ est forma hominis. Illud vero, quod illos in errorem traxit, fuit, quod non animaduertent Aristotelem, ibi considerare animam rationalem respectu suæ operationis circa intelligibilia, ideo putarunt non animam, sed facultatem considerari; & videntes Aristotelem dicere, intellectum

Declaratio contextus 3. 2. lib. Anim

Alexandri opinionis.

Confutatio.

nihil

nihil esse actu ex entibus, sed esse omnia potestate, dixerunt intellectum non esse formam, quia si esset forma, iam esset aliquid actu: tamen, dum hoc attribuimus animæ rationali respectu operationis omne dubium tollitur, & eorum error patet, ut primæ materiæ exemplo declarare possumus: materia namque duas habet entitates; vnam propriam, quæ est eius propria essentia, est enim aliquid, & est ens distinctum à forma; alteram vero, quam acquirit ex receptione formæ, à qua fit hoc aliquid, nam recipiens formam hominis dicitur fieri homo, & recipiens formam equi dicitur fieri equus: quando igitur dicimus materiam primam non esse actu vllum ex entibus, sed omnia potestate, non ob id asserimus eam secundum se nihil esse; neque hoc dicimus de ipsius potentia & aptitudine, sed de ipsamet materia respectu secundæ tantum entitatis; præsupponendo enim propriam materiæ entitatem, nec tamen eam respiciendo, sed alteram solum, qua fitres omnes per receptionem formarum, dicimus eam nihil esse actu, sed omnia potestate. Ita igitur etiam intellectus duas habet entitates, vnam propriam, alteram acquisitam, nam secundum se est forma corporis, & nobilissima quidem forma; sed respectu operationis, & quatenus est aptus omnia fieri, quia intelligendo rem aliquam dicitur fieri res illa spiritualiter, sic dicitur secundum se esse omnia potestate, & nihil actu: recte igitur hoc dicit Aristotel. de anima rationali considerata respectu operationis, quare non oportet id ad facultatem animæ referri, sed ad animam ipsam; eamque fuisse Aristotelis mentem testantur verba illa nuper à nobis relata, quando in contextu trigesimo octavo illius libri inquit intellectum esse formam formarum; sic enim illum intellectum, qui formarum receptivus est, formam esse asserit, nec solum formæ aptitudinem: Ad hunc sensum etiam Alexandri verba, quibus solum aptitudinem significare visus est, redigi posse videntur; ipse enim ita loqui voluit, ut Aristotelem imitaretur, atque interpretaretur, & nullam intellectui entitatem tribueret, significaretque ipsum nihil esse actu, sed omnia potestate, sicut etiam Aristoteles dixit, nempe prout respicit operationem circa objecta intelligibilia, sic enim ipsum considerans Alexander, voluit eius entitatem extenuare, ut significaret eum ita consideratum nihil esse actu. Quemadmodum igitur ducti claris Aristotel. testimoniis eius verba ad rectum sensum trahimus, ita Alexandri quoque verba ad eundem sensum trahenda sunt, si ipsum tueri, & à magna absurditate vindicare volumus. Quod si ea fuit ipsius sententia, quam et Averroes, & alij attribuerunt, parum refert ipsum in defensum relinquere, atque eius opinionem refutare.

* *

A *Anima rationalis perfecta secundum Aristotelem definitio. Cap. XV.*

S I animæ rationalis perfectam definitionem assignare velimus, qualem Aristot. nobis ex suis dictis colligendam reliquit, debemus per vtrunq; respectu naturam eius exprimere hoc pacto; intellectus est forma hominis, quæ quum nullum ex entibus sit actu, ea omnia recipere spiritualiter, & cognoscere apta est: immisionem vero cum organo in definitione ponere non oportet, quoniam hæc necessario altera immisionem sequitur tanquam proprietas, quæ e superuacue in definitione poneretur. Hæc est humanæ mentis natura apud Arist. quam ipse partim in initio 2. libri de Anima, partim in 3. lib. declaravit, & quæ etiam epilogo collegit in context. 38. eius 3. lib. in quo non possum non maxime mirari ingenium & artificium Arist. qui quum in 37. proposuisset colligenda epilogo ea, quæ de sensu ac de intellectu dixerat, non tantum recedere debuit, quæ de sensu tradiderat post context. 50. lib. 2. & quæ de intellectu in tertio ad eum usq; locum, siquidem ea omnia solum operationem respiciebant, sed cum iis etiam illa coniungere, quæ prius in secundi libri initio de omni anima vniuerse dixerat, dum eam respectu corporis consideravit: adeo in context. 38. id quod proposuerat perfecte & artificiose exequendo, duabus tantum dictionibus exquisite naturam intellectus cum vtroq; respectu significavit, dū dixit intellectum esse formam formarum, formam respectu corporis, formarum vero respectu operationis; ideo ut formam dicens collegerit vnicō verbo naturam intellectus, ut declaratam in 2. libro, dicens autem, formarum, vnicō similiter verbo collegerit intellectus naturam ut in 3. libro declaratam; ex libro enim 2. habemus intellectum esse formam, qua homo est homo, ex tertio autē cognoscimus eam esse omnium formarum receptivam. Sic igitur definitionem intellectus omnibus numeris absolutam, quam nos modo pluribus verbis protulimus, Aristot. duobus tantum modo, ac strictim expressit, dum dixit ipsum esse formam formarum. Idem de sensu dicendum est, similiter enim ex dictis in initio secundi libri collegit sensum esse formam: ibi enim docuerat omnem animam esse viuētis corporis formam; postea dixit, sensibilem, hoc colligens ex iis, quæ post contextum 50. eiusdem secundi libri docuerat; sensus enim sensibilia recipiendo operatur; non dixit autem absolute, formarum, quia ut antea dicebamus, sensus non cognoscit omnia, sed sola sensibilia, & formas quidē sine materia recipit, proinde formarum ipse quoque receptivus est, non tamen omnium, sed sensibilem tantum; recte igitur Aristot. dixit sensum esse formam sensibilem, intellectum vero esse absolute formam formarum.

B

C

D

E

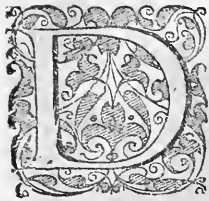
F

Artificium Aristot. in dicendo intellectum esse formam formarum.

J A C O B I
Z A B A R E L L Æ
P A T A V I N I,
L I B E R

D E S P E C I E B V S I N T E L -
L I G I B I L I B V S .

Propositiō dicendorum. Cap. I.

DE mente humana agens Arist. in 3. de Anima lib. frequenter specierum intelligibilium mentionem facit; dixit enim ipsam esse locum Specierū, ita tamen vt non habeat eas actu in sua essentia; sed potestatem solum recipiendi, recipiat autem ipsas à phantasmatis. Hoc quomodo se habeat, non ita clarum fuit, vt magnas interpretū controuersias atque altercationes non excitauerit; non solum enim dubitarunt, quodnam harum specierum officium sit in intellectu, verum etiam an reuera dentur, imprimanturque in intellectu species vllæ: idque etiam aliqui profus negare ausi sunt, & aliud aliquod excogitare, quod Aristot. nomine, specierum intelligere potuerit. Præterea vero cum hac disputatione alia non parui momenti, & explicatu dignissima coniuncta est, quidnam sint in intellectu illi, qui habitus vocari solent, vnde appellatur intellectus in habitu; quum nil aliud esse videantur, quam hæc species in mente humana impressæ, atque ita fixæ, vt non facile amoueri queant. Nos igitur hac de re secundum principia philosophiæ Aristot. disputaturi, ante omnia Simplicii, & Platoniorum sententiam tanquam Aristoteli manifeste aduersantem reuicimus, & ab hac nostra disputatione penitus excludimus; quippe quum nimis longa oratione opus esset ad Aristotel. de mente humana, eiusque operatione sententiam cum Platonis opinione conferendam: quum enim illi dicant animam rationalem habere in se rationes ideales in se naturaliter insitas, & consubstantiales, non vt extrinsecus impressas, proinde nihil à phantasmatis recipere, sed solum excitari ad contemplandas in se rationes ideales, quæ tunc tanquam è tenebris in lucem producentes incipiunt vocari habitus; huic sententiæ aduersatur aperte Aristoteles, dicens intellectum esse profus immixtum, neque vllum intelligibilem habere actu in seipso, sed omnia potestate, proinde ea

A recipere ab objectis externis. Hanc igitur Aristotelis sententiam veram esse statuentes, quum eam in dubium atque in disputationem reuocare nullum operæ pretium fore videatur; de eius tantummodo intelligentia disputandum, & aliorum hac in re, altercationem expendendam in præsentia nobis proposuimus. Referemus igitur in primis contrarias multorum sententias, & argumenta, quibus vtiuntur, vt intelligatur, in quonam huiusce rei difficultas constituta sit; deinde nostram hac de re sententiam proferemus, tandemque illa, quæ nobis aduersari videbuntur, aliorum argumenta soluemus.

Due Latinorum contrariæ sententiæ, & earum declaratio. Cap. II.

Quam Aristoteles species rerum intelligibilium tanquam ad intellectum necessarias manifeste posuerit, Latini omnes tum in earum concessione contenterunt, tum etiam in eo quod species in re ab intellectu distinguantur, ita vt aliud sit species intelligibilis, aliud intellectus, quum præsertim etiam tempore secundum eos distinguantur, & detur species intelligibilis absque intellectu, vt postea declarabimus; sed quidnam sint species intelligibiles, & quem in intellectu locum habeant, disenserunt: primum enim in duas penitus contrarias sectas diuisi sunt, alii namque species intelligibiles in intellectu imprimi afferunt; alii vero eas constanter negarunt, & solum extra intellectum species concesserunt, quas ob id species expressas nominarunt; vtramque igitur sententiam prius declarabimus, postea vtriusque argumenta referemus. Illi, qui priorem sententiam sequuntur, dicunt eas esse quiddam intellectui superadditum, & esse accidentia spiritalia à phantasmatis in intellectu producta, quæ & præcedunt tempore intellectuonem, & post eam seruantur in intellectu, vnde eas impressas appellarunt: secundum hos facile est ostendere cur intellectus vocetur in habitu, & quidnam sit hic habitus; quando enim impressas habet rerum intelligibilium species, quas contemplari potest quando vult,

*Simili-
cis opo-
nio.*

*Prior
et c.*

E

quum

quam post intellectiōnem fixā in intellectu maneat, tunc dicitur in habitu, quia nil aliud est habitus, quam species impressa, & ita fixa, vt deleri vix possit. Sed hi in modo discordes fuerunt, & adhuc in duas sectas diuisi sunt. Alij namque dixerunt has species respectu intellectus habere locum obiecti terminantis intellectiōnem, quia intellectus eas habens contempletur quando vult, cuius sententia fuit Gregorius Ariminensis in 1. Sentent. distinct. 3. quæst. 1. & clarius in 2. distinct. 7. quæst. 3. eandem sequutus videtur Scotus in 1. Sentent. distinct. 3. quæst. 6. vbi longo sermone ostendere nititur dari species intelligibiles in intellectu ante intellectiōnem impressas, tanquam obiecta ipsius intellectus, ex quarum multiplicata intellectiōne firmior impressio fiat, ita vt appellentur habitus, quos intellectus potest contemplari quando vult; habet enim obiectum præsens, quum species in intellectu maneat post intellectiōnem: confutat etiam ibi Scotus opinionem Henrici, & aliorum negantium species impressas, & ponentium tantum expressas, vt ibi legere possumus. Alij vero dicunt, species impressas non habere obiecti locum, sed formæ tantum, & actus primi, quia per eas ita operatur intellectus, vt ignis per formam suā, quæ dicitur actus primus respectu operationis, quæ est actus secundus: sic igitur species intelligibilis impressa in intellectu est ratio formalis, qua intellectus operatur; non operatur autem, nisi à phantasmate moueatur, ideo phantasma locū habet obiecti mouentis, species autem impressa non obiecti locum habet, sed formæ & habitus seddenti intellectum propensum, & aptum ad operandum: hæc fuit Thomæ opinio, quæ apud eum legitur tum in context. 8. libri tertij de Anima, tum clarius in 1. part. Summ. quæst. 85. artic. 2. eamque Scotus impugnat in dicto loco quæst. 7. sed opinionem Thomæ sequi videtur Zimara in theoremate 82. vbi asserit speciem in intellectu impressam esse principium effectiuium intellectiōnis, hoc est, rationem formalem, qua intellectus qui possibilis dicitur, est intellectiōnis productiuius. Non est autem ignorandum, non apparere per ea, quæ diximus, differentiam vllam inter Thomam & Scotum; nam etiam dicendo speciem impressam habere locum obiecti; dicimus ipsam esse principium effectiuium, & motiuum, quia officium obiecti est mouere, & agere; ideo plures recentiores philosophi dum hoc tantum dicentes putant se Thomæ & Scoti discrimen, ac dissidium tetigisse, meo quidem iudicio decipiuntur, quia nullum adhuc eorum discrimen apparet. Dico igitur discrimen vtriusque sententiæ in hoc consistere, quod Scotus dicens speciem impressam tenere locum obiecti negat intellectum phantasmate mouente tunc indigere, quia species ipsa impressa obiecti officio fungitur: Thomas vero & Zimara dicunt, obiectum esse phantasma, non speciem ipsam impressam, ideoque semper requiri phantasma mouens, & excitans ad intellectiōnem; intellectus enim habens impressam speciem tanquam habitum, à phantasmate excitatur statim intellectiōnem producit, quia species est ratio producendi intellectiōnem, nec produci et hanc intellectus, nisi speciem haberet; idcirco in altero quoque dissentiant, quod Thomas putat speciem impressam esse totam rationem producendi intellectiōnem, Scotus autem dicit, neque intellectum, neque speciem esse rationem totam intellectiōnis productiuiam, sed vtrumque simul, adeo vt ex ambobus constitutur ratio ad æquata intellectiōnis productiua; est enim tum ipsa species impressa, tum etiam ipsa intellectus natura: ideo in d. quæst. 7. impugnat Scotus in hoc opinionem Thomæ, vt ibi legere possumus. Sed Caietanus in 1. part. Summ. quæst. 79. art. 2. aliam Thomæ sententiam attribuit; inquit enim Thomam non dixisse species imprimi in intellectu, sed intellectum fieri eas ipsas, & imbibere quodammodo totum obiectum: ideo videtur Caietanus accedere ad opinionem ponentium species expressas, de qua postea dicemus, ideoque aliqui eam sequentes approbant hoc Caietani dictum. Attamen apud Thomam in memoratis locis eam sententiam legimus, quam nos prius exposuimus, & quæ ei omnes attribuunt. Ioannes autem Gandauensis in 3. lib. de Anima, quæst. 11. & 17. tuetur quidem species impressas, tum præcedentes, tum sequentes intellectiōnem, sed negat eas esse intellectiōnis effectiuium principium, & probare nititur eas esse principium receptiuum tantum, id est, rationem recipiendi intellectiōnem, non quidem receptiuum præcipuum, hoc enim est intellectus, sed receptiuum preparatiuum, sicut in dictis locis legere possumus. Hæc sunt, quæ ab illis dicuntur, qui species imprimi asserunt, & eorum inter se controuersia ea est, quam nos breuiter retulimus. Contrariam vero sententiam, quod nulla in intellectu species imprimatur, sed sola species expressa satis sit ad intellectiōnem producendam, sequutus est Henricus, quam Scotus confutat in dicta sua quaestione: & eam magno conatu defendit Ioannes Baconius 2. Sentent. distinct. 6. quæst. 1. artic. 3. quam eandem tuentur his temporibus omnes fere Philosophi recentiores; species autem expressæ apud hos sunt ipsa phantasmata, quando ab intellectu agente illustrata sunt actu intelligibilia, & actu motiua nostri intellectus, quemadmodum enim lumen Solis iunctam coloribus constituit eos in esse claro, & expressio, & actu motiua ipsius visus; ita phantasmata ab agente intellectu illustrata sunt clara, & motiua intellectus, & ita dicuntur species expressæ, quæ ad intellectiōnem in intellectu producendam sufficiunt absque vlla speciei impressione, quia nihil in intellectu imprimitur

A
B
C
D
E
F

Caietanus

Gandauensis

Secunda secta

Henricus

Io. Baconius

tan-

tanquam illi superadditum. Est autem etiam A
inter hos dissidium aliquod: nam Ioannes Baconius dicit hanc speciem excitare intellectum, deinde ipsum ita excitatum promere ex seipso intellectum: quare apud eum intellectio formaliter est solum actio ipsius intellectus, quia ipse in promenda intellectione agit, non patitur; sed antecederet intellectio, quia excitatio præcessit, quæ est passio quæ dicitur à phantasmate. Sed recentiores quidam in reliquis Baconij sententiam sequentes, id tantum non receperunt, intellectio esse intellectus actionem tantummodo; nam aduersus hoc sententiam Aristotel. adduxerunt, qui clare dixit intelligere esse pati, & modum etiam passionis expressit, dicens intellectum fieri res ipsas, putauit ergo Aristot. intellectio nem esse passionem non modo antecederet, sed formaliter, adeo ut sit simul actio & passio; actio ratione iudici, siquidem iudicare est agere; passio vero quatenus intellectus imbibit quodammodo totum obiectum, & in ipsum transformatur, nihil tamen recipiendo tanquam sibi superadditum; imbibere enim & transformari est pati quoddam. Hi autem suam hanc sententiam declarantes dicunt neque intellectum, dum intelligit, formam vllam in se recipere, neq; perspicuum à coloribus informari, sed visum fieri rem visam, & intellectum fieri rem intellectam, absque vlla speciei receptione: quemadmodum enim quum columna ex dextra fit sinistra, id non provenit ex aliqua nouæ formæ receptione, quæ in columna fiat, sed ex solo respectu vnius rei ad aliam; ita per solam præsentiam corporis luminosi, & respectum perspicui ad ipsum fit ipsius perspicui illuminatio, quum nulla in eo species recipiatur, sic etiam in oculo non recipiuntur colorum species, neque fit visio per receptionem colorum, sed per præsentiam colorati corporis in perspicuo illuminato, & respectum oculi ad colorem præsentem: quo fit, vt miretur visus quodammodo in colorem, & hac ratione pati dicitur, non quod speciem aliquam recipiat; non enim color per medium perspicuum ad oculum transit, sed vltra perspicuum apparet oculo, & inspicitur, quum nihil in oculo imprimat: ita phantasmata, quando lumine intellectus agentis sunt illustrata, & constituta in esse claro, & expresso, apparent intellectui; & nihil in eo imprimunt, sed intellectus fit res illa, quam intelligit, & hæc dicitur intellectio: quam sententiam colligunt ex verbis Alexandri, tum in r. tum in 2. lib. de Anima in cap. de Visu, tum etiam in lib. de Sensu & sensilibus.

Prioris sectæ argumenta ad probandum species impressas. Cap. III.

Contrariis sententiis ita declaratis, vtriusque argumenta consideranda sunt. Illi quidem, qui tuncur species in impressas, primum

ita argumentantur: intellectio est vnio intellectus cum intelligibili, ergo necesse est vt intelligibile in intellectu spiritualiter imprimatur; nam quomodo erit vnio, si intelligibile maneat extra intellectum? Secundo, dantur habitus intellectuales distincti ab habitibus partis animæ sensibilis, ergo dantur species in intellectu impressæ, & post intellectio nem seruatæ: consequentia clara est; quia isti habitus non possunt esse aliud, quam species ipsæ rerum intelligibilium manentes in intellectu post intellectio nem, & ante intellectio nem impressæ: assumptum quoque manifestum est apud Arist. in 6. lib. de Moribus, vbi dicit intellectum, scientiam, sapientiam, prudentiam, & artem esse habitus intellectuales, & esse actus in anima; in libro etiam categoriarum dicit hos habitus esse qualitates primæ speciei in ipsa anima in hærentes, & diu manentes, & ægre separabiles: hoc etiam confirmatur per ea, quæ dicuntur ab Arist. in context. 8. libr. 3. de Anima; ibi enim inquit nos per tales habitus reddi aptos ad operandum quando volumus; vult igitur eos esse in anima fixos, & post operationem permanentes, nam operatio labilis est, nec diu durat; quare si simul cum ea desineret habitus, quomodo aptiores ad operandum essemus, quam prius: certe scientia rerum naturalium acquisita in animo Philosophi naturalis seruatur in eo etiam dum nil contemplatur, & dum dormit similiter seruatur ars medica in animo Medici etiam dormientis; in quam igitur animæ parte seruari has disciplinas dicendum est? seruantur vtiq; in parte cognoscente, atqui non in parte sensibili, quia hæc non recipit vniuersalia, hi autem omnes habitus sunt vniuersales, quare non possunt seruari in memoria, quæ est facultas animæ sensibilis, & sola particularia, quæ à sensibus recipit, seruari potest; restat igitur vt in intellectu seruentur, & earatione, dicantur habitus, quatenus etiam post intellectio nem, & diu quidem, in intellectu remanent. Tertio, rationi consentaneum est, actum primum præcedere actum secundum; at scientia est actus primus, & contemplatio est actus secundus, vt inquit Arist. in initio 2. libr. de Anima, & in context. 8. libr. 3. ergo habitus scientiæ debet præcedere intellectio nem: & nisi hoc dicamus, sequetur intellectum semper habere potestatem æque propinquam ad operationem, neq; ostendere poterimus, quomodo nunc habeat potestatem propinquiorem, quam prius; quoniam potestas non potest esse facta propinquior, nisi aliquid in intellectu impressum, & illi superadditum remanserit: sed neque ostendere poterimus, quomodo intellectus in habitu sit aptus ad operandum quando vult; cur enim est aptior, quam ante acquisitionem habitus, si nullus remanet habitus, à quo aptior reddi possit? dantur ergo species impressæ, & post intellectio nem seruatæ. Præterea confirmatur

Primæ argumtum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

tur hæc sententia testimonio Aristot. in multis locis; nam in 2. contex. 3. lib. de Anima dixit intellectū pati ab intelligibilibus, at qui nihil patitur sine receptione: ergo vult intellectum ab objectis recipere species: deinde in contex. 3. clare dixit intellectum esse susceptivū specie, at non potest speciem suscipere, nisi species in ipso imprimatur: postea in contex. 6. dixit intellectum esse locum firmatum, at nulla esset cum loco similitudo, nisi species esset in intellectu, quin etiam locatum sit in loco; nam si species essent extra intellectum, quomodo intellectus diceretur locus specierum? Auerroës quoq; eū locum interpretans inquit differre animam intellectuam a loco proprie sumpto, quod locus recipit locatum, nec fit illud, anima vero recipit species, & fit illam et species, quam recipit; ponit ergo Auerroës receptionem speciei in intellectu, & unionem intellectus cum specie intelligibili: in contex. etiam 37. & 38. dicit Aristoteles animam modo quodam fieri omnia, nam per sensum fit omnia sensibilia, per intellectum vero fit omnia intelligibilia, non potest autem fieri res ipsa, nisi species rerum in se recipiat.

Argumenta posterioris sectæ ad probandum non dari species impressas.

Cap. IV.

Altera vero secta, quæ species imprimi negat, argumentatur præcipue verbis Aristot. in contex. 3. lib. 3. de Anima, vbi dicit intellectum nihil esse actu eorum quæ sunt, antequam intelligat; at qui intelligere est operari, ergo negat ante operationem esse in intellectu aliquam speciem intelligibilem: quia postea specie impressa ante intellectionem, tunc intellectus esset factus aliquid antequam intelligeret: idem etiam legitur apud Aristot. in contex. 14. eiusdem libri, vbi inquit intellectū, antequam intelligat, esse sicut tabellā, in qua nihil descriptum sit; non vult igitur Aristot. aliquam speciem in intellectu præcedere intellectioni. Secundo sic argumentantur: satis saluatur intellectio per solam speciem expressam, hoc est, per phantasma illustratum, & actu motuum, ergo superuacaneū est ponere speciem a phantasmate in intellectu impressam, frustra enim fit per plura, quod per pauciora æque fieri potest: antecedes patet; quoniam presentia objecti ad mouendum apti potest sine alicuius auxilio producere intellectionem, si nihil impediatur. Tertio videntur argumento tali: si concederentur species impressæ, & post intellectionem seruata, daretur memoria intellectiua: consequentia clara est; quia nullum est aliud memoriæ officium, quam species post cognitionem seruare, quare species post intellectionem in intellectu seruari tantquam in memoria; consequens aduersatur Aristot. qui in libro de Memoria, & re-

Aminiscentia dicit memoriam esse per se primi sensitiui, per accidēs vero esse intellectiui, nempe quatenus intellectus nō intelligit sine phantasmate; nullam igitur memoriam cōcedit, nisi vnā, quæ est facultas animæ sentientis, & per se inseruit phantasiæ, quum idola rerū tantummodo particulariū seruet, & sit phantasiæ tantquam apertus liber; per accidēs vero, & per mediam phantasiā inseruit et intellectui, quatenus ille mouetur a phantasmate. *Quartū.* ita argumentantur: forma non potest esse subiectum accidentium, intellectus autem forma est, & species sunt accidentia, ergo intellectus recipere species nō potest. Addunt iidem hoc aliud argumentum: substantia æterna non est capax accidentiū mutabilium, intellectus est substantia æterna, species vero sunt accidentia labilia, ergo intellectus recipere species non potest.

Error vtriusque sectæ, & quid necessarium sit, species in intellectu imprimi a phantasmatis, contra posteriorem sectam. Cap. V.

EGO in hac difficultate neutri opinioni adhaerendum puto, sed mediam quandam viam tenendam, per quam vt mihi videtur, omnia dubia, & argumenta facile soluantur. credo intellectionem fieri non posse sine impressione speciei intelligibilis in intellectu, quæ sit quiddam diuersum a phantasmate producente, tum a substantia intellectus recipiente; & in hoc puto posteriorem sectam fuisse deceptam, priorem vero recte sensisse; sed hanc quoque in eo errasse, quod posuit speciem hanc impressam præcedere intellectioni, & post intellectionem manere in intellectu; ego enim arbitror tam diu seruari in intellectu speciem, quam diu intellectus intelligit actu, quia puto speciem in intellectu receptam, & intellectionem re ipsa idem esse: proinde errasse in hoc omnes, qui species impressas re distinctas ab intellectione posuerunt: ob id posterior secta in hoc bene sensit, quod nihil in intellectu posuit præter intellectionem, in eo tamen male, quod dixit nullam a phantasmate speciem in intellectu imprimi, & intellectum absque vilius formæ receptione intelligere: in eo quoque hi defecerunt, quod in intellectu intellectionem ponentes negarunt speciem, proinde diuersum quiddam esse putarunt speciem ab intellectione; quod etiam aperte protulerunt, dum phantasma illustratum expressam speciem appellarunt: sic enim etiam subiecto distingui speciem, & intellectionem asseruerunt, scilicet vnā in phantasia esse, alteram vero in intellectu. Tria igitur a nobis demonstranda sunt. Primum aduersus posteriorem sectam, quod non sufficiat phantasma sine specie impressa, sed necessarium sit imprimi in intellectu spe-

Quartū.

Quintū.

Primum argumentum.

Quis speciem à phantasmate. Secundum vero ad-
 uersus priorē seclāam, quod species impressa non
 præcedat tempore intellectionem, neq; post in-
 tellectionem seruetur. Tertiū demum cur intel-
 lectus dicatur in habitu, & quid sit iste habitus,
 qui post intellectionem in intellectu manēs fa-
 cit vt intellectus possit contēplari quando vult,
 & vt dicatur respectu operationis habere potē-
 tiam propinquiorē, quam prius habuerit. Pri-
 mum probatur efficaciter argumētis prioris se-
 clæ, nempe illis, quæ solam impressionē demō-
 strant: nam illa, quæ ad probandum permanen-
 tiam adducta sunt, nihil roboris habere postea
 demonstrabimus. Primum quidem necesse est,
 sicut primo argumento ostendebatur, in intel-
 lectione coniunctionem fieri intellectus cum in-
 telligibili, hæc aut fieri non potest, nisi aliquid
 in intellectu recipiatur; hoc significauit Aristot.
 quando dixit intellectum fieri rem ipsam intel-
 lectam: at non potest fieri res intellecta, ita vt ab
 ea nominationem accipiat, nisi in se recipiat ali-
 quid noui, quod antea non habebat sic enim eti-
 am prima materia non dicitur facta homo, nisi
 per receptionē formæ hominis. Illud vero, quod
 aliqui ad hoc dicunt, intellectum intelligentem
 nihil recipere, sed imbibere totum obiectum, &
 fieri illud, mihi quidem non modo vanum esse
 videtur, sed etiam implicare contradictionem:
 nam si idem intellectus pius, nihil intelligat,
 postea vero intelligat equum; & dicatur factus
 equus, quæro an sit idem intellectus, & eadem
 res nunc, & prius, an duæ, si idem, ergo etiam
 ante intellectionem erat equus, quod neq; ad-
 uersarii concederent: si vero non idem, necesse
 est, vt vel destructa sua priorē entitate sit facta
 alia entitas, vel ea manente alteram nouam en-
 titatem receperit: si priorē suam entitatem a-
 misit, ergo destructus est; quare intellectio erit
 destructio ipsius intellectus, nec licebit amplius
 dicere, humanus intellectus intelligit, sed po-
 tius dicendum erit, equus intelligit, quoniam
 tunc ita est factus equus, vt non sit amplius in-
 tellectus: si vero manente pristina sua entitate,
 alteram quoq; entitatem acquisiuit, necesse est,
 vt aliquam formam receperit, non potest enim
 dici factus equus, nisi forma equi illi accesserit
 vt eius substantiæ superaddita, sic enim recte di-
 cemus, factam esse vniōnem intellectus cum re
 intelligibili; non enim dicitur vniri, & coniun-
 gi res vna cum semetipsa, sed plures esse oportet,
 ex quarum coniunctione vnum fieri dica-
 tur: oportet igitur speciem in intellectu imprimi,
 & ita vnum fieri tanquam ex materia & for-
 ma, nam ipse in recipiendo tenet locum mate-
 riæ, vnde vocari solet in intellectu materialis, spe-
 cies autem impressa tenet locum formæ; & quia
 nominatio fit à forma, totum dicitur factum y-
 num, & vocatur equus, non quidem materialis,
 sed spiritualis: hoc modo intelligendus est Arist.
 quando dicit intellectum fieri singula; nō enim

A quum videmus factum vnum, debemus negare
 eius constitutionem ex parte materiali, & parte
 formalis: perinde enim esset ac si quis videns ho-
 minem esse vnum negaret ipsam ex materia &
 forma constare. Sed id, quod eos decipit, fuit,
 quod vniō intellectus cum intelligibili, quum
 sit spiritualis, est maior, quam vniō materiæ cum
 forma materiali, ideo partium coniunctarum
 discrimen non confixerunt: imo veritate co-
 acti ita loquuti sunt, vt inscit in nostram senten-
 tiam venerint, negarunt enim intellectum reci-
 pere, sed dixerunt ipsum imbibere potius obie-
 ctum, & fieri illud, quare idem affirmant, & ne-
 gant: negant enim intellectum recipere species,
 id tamen cōcedunt, dum dicunt imbibere, quia
 imbibere est recipere, & nil aliud est hæc imbi-
 bitio, quam magna vniō; quum enim sit rerum
 spiritualium, est maior, quam vniō formæ ma-
 terialis cum materia: ideo hanc eorum appellatio-
 nem non modo non refutamur, sed maxime ap-
 probamus, quia receptio specierum in intelle-
 ctu conuenientissime vocatur imbibitio, nec po-
 test cōuenientius nominari. Præterea alia ratio-
 ne hoc cōprobare possumus, qua manifeste cau-
 sa erroris illorū declaratur: in omni actione &
 passione duas dari formas necesse est, vnā pro-
 ducentem, alteram productam in patiente; at
 phantasma est forma agens in intellectu, & in-
 tellectus à phantasmate paritur; ergo necesse est
 præter phantasma dari aliam formam ab ipso
 productam in intellectu: maior à nullo neganda
 esset, quoniam & ratione, & experientia cogno-
 scitur esse verissimas; scopus enim omnis agentis
 nullus alius est, quam introducere in patientem
 formam sibi similem, nam ipsa met agentis for-
 ma non potest eadem numero migrare ab agente
 ad patientem; ergo nil aliud est agere, quam for-
 mam sibi similem producere in patiente; idque
 per inductionem manifestum est; ignis enim ag-
 git in igneum, non vt illi suammet formam nu-
 mero eandē largiatur, quia hoc fieri nullo mo-
 do potest, sed vt in lignū introducat aliam for-
 mam similem, nempe aliam numero formam ignis,
 etenim sine huius introductione non fit actio,
 neq; productio; non enim sufficit sola præ-
 sentia ignis agentis ad faciendam hanc produ-
 ctionem: quid enim producitur, si ignis agens
 nullam formam producit; ergo manifestum est
 idem in omni actione dicendum esse; est enim
 omnino necessarium, vt à quolibet in aliud a-
 gere forma aliqua in patiente producat: quoniam
 igitur phantasma in phantasia est, nec potest
 recipi in intellectu & est agens respectu in-
 tellectus, oportet formam aliquam ab eo in in-
 tellectu produci, quam iudicans intellectus in-
 telligat: quam obrem quum sit (vt aduersarii di-
 cunt) in esse claro, & expresso, ita vt sufficiat ad
 agendum, necesse est, vt formam producat in in-
 tellectu, hoc enim est agere; & hoc negato phan-
 tasma ad agendum non sufficit, qua non agit,

Evasio a-
 liquorū.

Confutatio.

Secu-
 argu-
 tum.
 In om-
 actio
 dua
 mæc
 dera.

nisi speciem producat. Sed videntur aduersarij hoc concedere, dum dicunt phantasma producere intellectionē in intellectu, etenim nil aliud est intellectio, quam species impressa, vt assertit apertissime Arist. in cont. 15. 27. 37. libr. 3. de Anima, dum inquit scientiā, & scibile idem esse, non quidem scibile materiale, quod extra animā est, sed scibile spiritale, quod est in anima; hoc enim scibile idē est ac scientia, quæ actu est: vt actualis cognitio equi est equus ipse spiritalis; discrimen est solum secundum rationem, hoc est, secundum diuersas considerationes, nam si referatur ad ipsum intellectum, in quo est, & a quo iudicatur, dicitur intellectio; si vero ad obiectum externum, vocatur species, & imago illius, seu illud ipsum spiritualiter. Ob id horum sententia proculdubio ad veritatē propius accedit, & magis defendi potest, quam altera: nam videtur Io. Baconius, & alij, qui eius sententiam sequuti ita impressas, vt intellectionem præcedāt, & post intellectionem seruentur; at speciem impressam, quæ idē esse dicitur cum intellectione, certe (vt ego arbitror) nec Baconius, nec alij negarent: quæ obrem sententiæ hæc ad rectum sensum trahi facile potest. Hæc fuit Auerois opinio, qui in Comment. 5. libr. 3. de Anima inquit intentiones intellectas habere duo subiecta, vnum per quod sunt entia, & alterum per quod sunt veræ; subiectum enim per quod sunt entia, est intellectus in quo inhzrent; subiectum autem per quod sunt veræ, est ipsum obiectum externū; veritas enim est æquatio conceptus cum re, cuius est conceptus; assertit ergo Auerr. species esse in intellectu tanquam in subiecto, nec re distingui ab intellectione, sed solum ratione, sicuti declarauimus. Hoc idem de speciebus sensilibus dicendum est; nam color in oculo receptus, ac iudicatus, si ad realem colorē referatur, dicitur species coloris, seu color spiritualis; si vero ad oculum, dicitur cognitio coloris, & visio, ita vt anima, dum iudicatur, dicatur fieri color ille. Verum quia aliqui ita negarunt species impressas, vt omnem eorum entitatem de medio tollere conati sint, & ostendere nullius formæ receptionem fieri siue in sensu, siue in intellectu, sed cognitionem nil aliud esse, quam habitudinem, seu respectum quandam ad obiectum præsens; ideo operæpretium est sententiā hanc aliquantum considerare, vt ostendamus speciem imprimi in sensu & in intellectu, tanquam ens positiuum, & absolutum, & veram speciem qualitatis, non vt meram relationem, vt ipsi dicunt. In primis illud nobis statuendum est, quod ipsi non negarent, eandem esse rationem & speciei intelligibilis in intellectu, & speciei sensilis in sensu, ac luminis in perspicuo; horum enim omnium entitatem absolutam isti inficiantur: quod igitur de horum aliquo ostendemus, id de aliis quoque ostensum intelligatur. Primum possumus argumentum de lumine su-

mere exiis, quæ alias fufius à nobis dicta sunt in libris de visu. lumen in perspicuo producit qualitatem materiale, nempe realem colorem, vt Arist. sæpe assertit in lib. 1. Meteor. & vt per se manifestum est; ergo lumen nō est pura relatio, sed est accidens absolutum: consequentia clara est; quia mera relatio non potest efficere qualitatem realem, & multo minus talem agē diuim habere potest id, quod est purum nihil: nec dici potest colorem produci à luce, quæ est in Sole, non à lumine, quod est in perspicuo; etenim actio omnis fit per contactum, vt inquit Arist. in 3. & 7. Physic. lux autem, quæ in Sole est, corpora hæc inferiora non tangit. Confirmatur hoc ex oculi læsione, quæ fit ab inspectione excellentis lucis, læditur enim ac destruitur temperies oculi à magno lumine, vt ait Arist. in cont. 123. & 143. libr. 2. de Anima, & in 7. libr. 3. destructio autem temperaturæ oculi est alteratio realis, quæ à pura relatione fieri non potest; lumen igitur in perspicuo non est mera relatio, sed est accidens absolutum, & species quædam qualitatis. Possumus etiam à phantasmate fumere contra hos argumentum validissimum: phantasma in phantasia non est purum nihil, neque mera relatio ad obiectum præsens, sed est ens absolutum; ergo etiam species obiecti in sensu, & intellectu est ens absolutum: consequentia clara est, quia horum omnium eadem est conditio; ab obiecto. n. externo mouetur sensus, à sensu phantasia, & à phantasia intellectus; quare si species in sensu nulla recipitur, sed est mera relatio, nō potest in phantasia produci phantasma, quod sit maioris entitatis: antecedens aut probatur multifariam: primo, quia, vt etiam aduersarij consentunt, phantasma mouet intellectum, ergo est aliquid absolutum, quia mera relatio non est apta ad mouendum; præterea illuminatur ab intellectu agente, ergo est ens positiuum & absolutum: præterea phantasma inhzret actu in phantasia, etiam non præsentē obiecto externo, imo etiam destructo obiecto, & nulla etiam existente specie in sensu externo; ergo non est mera relatio ad obiectum, si quidem destruitur relatio per ablationem termini: si vero aduersarij ad partē memoratricem confugiant, dicentes memoriam seruare imagines obiectorum, & has esse præsentēs phantasiæ, & prædictam relationem facere, incedunt in Scyllam dum volunt vitare Charybdin: nam eadem difficultas manet de imagine in memoria, quæ eiusdem est conditionis, ac reliqua omnia prædicta: nam secundum eos etiam imago illa deberet esse mera relatio ad obiectum præsens, quum hæc quoque sit eiusdem conditionis, ac reliqua prædicta; hoc ramen dici non potest, quum nullum adsit obiectum reale, quia memoria est præteritum: igitur & idolum in memoria; & phantasma in phantasia; & species sensilis in organo sensus, & species intelligibilis in intellectu sunt entia positia, & abso-

Ne
est
im.

ver
negā
pecte
em.

absoluta. Confirmant hanc sententiam verba Aristotel. in multis locis: nam in context. 121. & 138. libri 2. de Anima inquit sensum recipere formas sine materia, meram autem rationem ad obiectum præsens non vocaret formam, igitur indicat recipi aliquid positivum; neque dicere possunt obiectum reale, vt realem colorem, ibi ab Arist. vocari formam; nam color ille est forma in materia, Arist. autem dicit recipi formam sine materia: præterea in 3. lib. dicit intellectum esse immistum, vt possit species recipere, dixit esse locum formarum, & formam formarum; & sensum dixit esse formam formarum sensilium, quæ omnia nostræ opinioni attestantur, vt considerantibus manifestum est. Averroes quoque absque dubio hoc sensit, quum in Commentario 5. libr. 3. dixerit intellectum speculatiuum constare ex tribus, ex possibili, & agente, & phantasmatis, seu ex speciebus intellectis, quæ tenent locum formæ, & sunt productæ à phantasmatis; ergo non putauit species esse meram relationem, quia relatio non facit compositionem, nec recte vocatur forma: in Commentario etiam 30. eiusdem libri Averroes dicit species intellectas habere subiectum aliud à subiecto phantasmatis, quare vult, eas recipi in intellectu; quum phantasmata recipiantur in phantasia; non igitur putauit intellectiorem esse solam præsentiam phantasmatis extra intellectum, sed esse speciem à phantasmate productam in intellectu. Videtur autem causa erroris istorum fuisse, quod non cognouerunt entitatem accidentis spiritualis; quare id omne, quod materiale non sit, putarunt esse nihil: quod de diffusius scripsimus in libris de Visu. Quod autem hinc nituntur in suam sententiam trahere Alexander de visu loquentem, & in primo, & in secundo eius lib. de Anima, id meo quidem iudicio vanum est; trahinamq; verba Alexandri ad verum sensum facile possunt, quoniam Alexander nihil aliud respexit, nisi vt ostenderet obiecta non agere in organa sensuum præsertim colorem in oculo, actione reali, & vera alteratione, qua realis qualitas producatur; quare quando negat formam in intellectu, aut in sensu recipi, negat solam formam realem, non negat spiritalem, vt ex eius verbis manifeste colligimus: nam argumentum sumit ex eo, quod formæ non recipiuntur nisi per verum motum in tempore factum, visio autem fit subito; non igitur aliam formam excludit, & recipi negat, quam formam materiale: exemplum autem columnæ, quo Alexander vitatur, (sano modo intelligendum est; non enim in omnibus ea comparatio consistit, sed in eo solum, quod columna fit dextra absque vilius materialis formæ receptione, siquidem nulla alia forma considerari potest, quæ in columna recipiatur, nisi forma materialis; in hoc igitur est similis instrumento visus, in quo fit visio sine aliquius materialis formæ receptione: at si spirita-

Auerro-
es.

Alexan-
der.

lem formam consideremus, & nomine formæ comprehendamus, non est amplius similitudo: in oculo enim recipitur forma spiritualis, in columna minime; quod patet, si huic exemplo aptemus modum loquendi Arist. de sensu, ac de intellectu; is enim columnæ, quæ dextra fiat, minime conuenit: inquit Arist. sensum recipere formas sine materia, inquit intellectum pati, & recipere formas, & esse locum formarum: at columna, quando fit dextra, non dicitur pati, neq; formam aliquam recipere; quare horum discrimen magnum, & manifestum est. Posset autem aliquis pro his nobis obicere verba Arist. in cõt. 69 lib. 2. de Anima; vbi dicit lumen esse præsentiam corporis lucidi in perspicuo: sed hæc nobis non obsunt, quoniam propositio illa Arist. non est intelligenda formaliter, sed causaliter; non enim dicit, nil aliud esse lumē, quam præsentiam lucidi, sed dicit lumē produci in perspicuo à præsentia lucidi, idq; manifestum est legentibus omnia Arist. verba in eo loco: & hoc idem de Alexandro dicimus, qui & in 1. & in 2. tuolib. de Anima, de visu loquens inquit, lumē esse præsentiam lucidi, sed hoc ipsemet declarans inquit lumen produci in perspicuo à lucido tanquam à causa. Hoc idem apud Auicennam legere possumus in libr. suo, qui vocatur Compendium de anima: ibi enim dicit præsentiam lucidi in perspicuo esse causam luminis, non dicit esse lumen ipsum: notare etiam apud Auicennam in eo lib. possumus in c. 6. & 8. ipsum existimasse species in sensu, & in intellectu imprimi ab obiectis tanquam à causis producentibus, & esse entia absoluta; non solum relationes, vt isti existimarunt.

Obie

Solu

Auic
na.

Quod species impressæ nec præcedere intellectiorem possunt, nec post eam seruari, contra priorem sectam.

Cap. V I.

Sequitur secundum caput demonstrandum, quod species impressæ nec præcedere intellectiorem tempore, nec post eam seruari possunt; qua in re priorem sectam deceptam fuisse arbitror. Ad hoc demonstrandum nullum est efficacius argumentum illo, quod à D. Thoma refertur, tanquam argumentum Auicennæ in 1. part. Summ. quest. 79. art. 6. Auicenna enim hoc, quod verissimum est, cognouit, non posse in intellectu esse impressam speciem sine intellectiione, ideo hoc argumento vsus est: Si species ad modum habitus imprimeretur in intellectu, intellectus necessario eam semper intelligeret: consequens manifeste falsum est: consequentia autem probatur, quia species non potest imprimi in intellectu, nisi abiuncta à materia, & nudata conditionibus materialibus; at secundum Aristotel. in context. 15. & 16. lib. 3. de Anima, omne abiunctum à materia est actum intel-

Prim
argu
tum.

ligibi

ligibile, imo est actu intellectus, imo est idem quod intellectus; & quod intellectus ipse; ergo species in intellectu impressa intellectio ipsa est, idque asserit expresse Aristot. in contex. 15. 20. 27. 37. libri 3. de Anima, igitur ponere in intellectu speciem sine intellectione est pugnantia dicere, & implicare contradictionem, quia tantum abest vi species in intellectu esse possit sine intellectione, vt potius sit ipsamet intellectio. Neque dicere aliquid potest, requiri semper phantasiam, vt proinde speciem impressam non sufficere ad intellectiōem promendam sine actione phantasmatum; etenim actio phantasmatum non alia ratione ad intellectiōem confert, quam imprimendo speciem; quæ est intellectio ipsa, quam obrem dum ponitur tam impressa species, non est amplius opus phantasmatum: idque adhuc manifestius est secundum eos, qui dicunt speciem impressam habere locum obiecti, seu principii productiui intellectiōis, quæ deterrima omnium sententia est; tam quia necessarium omnino esset, vt intellectu semper intelligeret, quum ipse sit semper aptus ad intelligendum, & haberet obiectum actiuum semper præsens, nempe speciem impressam potentem semper producere intellectiōem; tum etiam quia forma ab agente producta in patiente non potest habere locum agentis, nulla enim forma agit in suam materiam in qua est, sed habet potius locum effecti, quam efficiētis, vt forma ignis in ligno genita non habet locum efficiētis respectu illiusmet materię, sed solum formæ effectæ. Quamquæ etiam opinio dicentium speciem impletam habere locum formæ, ipsa quoque est absōna rationi, nam acquisita forma cessat omnis motus, & omnis actio agentis; quare, vt modo dicebamus, siue species impressa efficiētis locum habeat, siue formæ, nullum est opus phantasmatum mouente post impressam speciem, sed necessarium est præsentem speciem in intellectu intellesctum actu intelligere, Ad huius autem veritatis confirmationem notandum est artificium naturæ in facultatibus animæ sentientis: quum enim oportuerit duas in hac animæ parte inesse vires, vnâ cognoscendi, alteram retinendi ac conferuandi imaginum rerum, natura non tribuit eidem facultati, neque eidem organo vtramque vim simul, sed voluit memoriã, quæ conseruatiua est, non esse cognoscitiuam & imaginatiuam, quæ est cognoscitiua, non esse conseruatiuam: propterea quod necessarium omnino est, vt facultas cognoscitiua cognoscat actu illa, quæ actu recepta habet; quare si phantasia, quæ cognoscitiua est, conseruaret etiam phantasmatum recepta, & memoriã, quæ est conseruatiua, cognosceret etiam imagines in ea seruatas; quod noceret multa simul eodem momento, quod pe-

nitus impossibile est; quoniam contemplari, vel imaginari eodẽ tempore plura ita est impossibile, vt est impossibile materiam simul habere plures formas específicas: quemadmodum igitur phantasia, quum sit cognoscitiua, non potuit esse conseruatiua, & memoriã, quum sit conseruatiua, nõ potuit esse cognoscitiua; ita intellectus, quum sit cognoscitiuus, non potest esse conseruatiuus specierum, ideo nunquam plura simul intelligit, sed semper vnum, proinde non potest esse in eo impressa species sine intellectiōe. Hoc idem ostenditur argumentis posterioris sectæ antea relatis, illis tamen exceptis, quæ impressionem tollunt; hæc enim postea ostendimus nihil habere efficacitatis. Sed quia illa omnia postea in argumentorum solutione considerabimus, & singulorũ vim expendemus, nunc factis sit vnum tantum considerare, quod non parui momenti est, si bene intelligatur; erat autem tale: Si species in intellectu post intellectiōnem conseruentur, daretur memoriã intellectiua. Considerantes argumentum hoc D. Thomas, & Scotus in locis prædictis, totum concedunt, proinde negant consequentis falsitatem: ad Aristot. autem in lib. de memoriã & reminiscentiã statuentem vnã tantum memoriã, quæ est facultas animæ sensibilis, respondent duplicem esse memoriã; vnã, quæ est conseruatix imaginum rerum præteritæ, quatenus præteritæ sunt; de qua ibi Arist. loquitur tanquam pertinente ad partem animæ sensibilem: alteram vero, quæ est solum conseruatix specierum representantium obiecta, secundum se absq; temporis præteriti consideratione, eaq; est memoriã intellectiua, quam Arist. non negaret, etsi in eo lib. eam non consideret: fatentur igitur dari memoriã intellectiuam distinctam ab altera memoriã, quæ ad sentientem animam pertinet. Sed hoc dicentes non soluunt argumentum, neque tuerentur Arist. qui in cap. 1. eius lib. asserit se loqui de memoriã prout inferuiente tam intellectu, quam sensui, proinde vniuersè de memoriã loquitur, vnã tamen tantum modo ponit, quam dicit inferuiri primo imaginatæ; secundo autem, & per accidens etiam intellectui; putat enim solum phantasma remanere fixum in parte memoratiua post imaginationem; speciem vero intelligibilem non manere in intellectu fixam post intellectiōem, dici tamen illius memoriã conseruari, quatenus phantasma, à quo produci potest, seruatur in parte memoratiua, quod phantasia potest iterum imaginari, & iterum producere speciem eius in intellectu; hoc modo, non alio, sensui Aristoteles remanere in animo sciencias, ac disciplinas omnes, sicut postea, quum de habitibus agentis, declarabimus. Præterea ostendo nullum esse harum duarum memoriarum

*Contem-
plari, &
imagina-
ri plura
simul ef-
se impos-
sibile.*

discrimen, quod ipsi fingunt: nam quando dicunt, memoriam sensitivam esse rei præteritæ quatenus est præterita, vel intelligunt esse necessariam conditionem recordationis, vel simul cum ipsa re etiam determinati temporis recordemur, atque imaginem cum hac conditione in memoria conseruamus; vel dicunt non esse quidem necessarium vt imago rei præteritæ cum determinato tempore conseruetur, sed vt ea sit conditio obiecti tantum recordabilis, non ipsius recordationis: prius quidem dici nullo modo potest, quia falsum est; etenim multa particularia recordamur, quorum certum ac determinatum tempus non recordamur; hæc igitur non est memoriæ necessaria conditio, neque hoc intellexit Aristotel. quando dixit memoriam esse præteritorum, sed significauit alterum posteriorem sensum, nempe quod tempus præteritum sit quidem conditio obiecti memorabilis, sed non ipsius recordationis, seu memoriæ, etenim fieri recordatio potest absque vlla præteriti temporis consideratione: quod quidem hoc argumento probare possumus sumpto ex Aristotel. in eodem libro; nam ibi inquit sensum esse præsertim, memoriam vero præteritorum, vult igitur eandem esse rationem memoriæ, ad præteritum, quæ est sensus ad præsens; atque sensus non apprehendit tempus præsens, imò sentire etiam rem præsentem possumus absque vlla præsentis temporis consideratione; ergo vult Aristotel. etiam præterita posse memorari sine vlla consideratione præteriti: hoc igitur si dicant, vt dicere omnino coguntur, non distinguunt, vt putant, vnam memoriam ab altera, nam intellectus, vt alio in loco demonstrabimus, potest etiam singularis intelligere, ergo etiam præterita, imò etiam vt præterita; igitur tunc saltem, quando intellectus conseruat speciem rei singularis præteritæ, non distinguetur memoria intellectiua à sensitiua, quoniam etiã intellectiua erit rei præteritæ eodem prorsus modo, quo memoria sensitiva est præteritorum. Hæc igitur est Arist. sententia: facultas imaginariua, & memoria accepta vt imaginum conseruatix, sunt facultates eiusdem partis animæ, nempe sensibilis, & vtraque est organica, & organum vnius est propinquum organo alterius, nam organum phantasie est medius, ventriculus cerebri, memoriæ vero postremus, phantasia quidem, vt ante dicebamus, cognoscitiua est, at non specierum conseruatix, memoria vero est conseruatix, sed non cognoscitiua: ideo non potuit idem organum vtrique facultati, & tum cognitioni, tum conseruationi interuire, sed duo distincta esse debuerunt, propinqua tamen, vt diximus, quum præsertim cognitio humidius organum requirat, conseruatio vero secius, atque etiam frigidius, quia tenacius est: quod etiam Ga-

In lib. de ordine intelligentiæ generatio.

A len. afforit, licet alio modo facultates animæ in cerebri partes distribuatur; medium enim ventriculum abseribit parti rationi, quam nos cum Aristotel. organicam esse negamus, sed de hoc in præsentia disputandum non est. Aphantasia igitur imaginante imprimuntur imagines memoria, & ibi seruantur, ideoque propter propinquitatem phantasia dicitur habere propinquam memoriam, tanquam lib. apertum, in quo multa sunt scripta, quæ legere potest: quod si vtrumque simul organum accipiamus vt vnum, tunc dicimus illud habere vnum imaginandi phantasmata, & retinendi ac conseruandi ipsorum imaginis; quo fit vt intellectus quoque hac ratione dicatur habere phantasia tanquam apertum libr. in quo multa legere suo arbitratu potest; quum enim ibi sint fixa phantasmata illarum rerum, quarum species intellectus prius intellexit, potest ab eisdem phantasmatis iterum pari, & easdem species recipere; dum enim phantasia renouat eiusdem phantasmatis imaginationem, intellectus quoque eiusdem rei intellectiõnem renouat, qua fit in ipso noua eiusdem conceptus impressio à phantasia: hac igitur vna ratione vna & eadem memoria sensitiva apud Aristotel. per se, & primo inseruit animæ sensibili; secundario autem rationali; quare diu proprie memoria sumitur pro facultate recipiendi rerum imagines, quæ in ea fixæ absque cognitione seruantur, nulla datur memoria intellectiua; proinde Thomæ, & Scoti sententia de duplici memoria sic accepta aliena est ab Aristotel. & eam quoque negare cogitur Ioannes Baconius, dum species impressas negat. In alio tamen sensu memoriam intellectiuam à sensitiua distinctam etiam secundum Aristot. tueri possumus, quem mox, quum de habitibus loquemur, declarabimus. Confirmatur præterea nostra hæc opinio auctoritate Auerrõis qui absque dubio huius sententiæ fuit; asseruit species in intellectu imprimi sicut antea considerauimus, & vt passim apud eum legere possumus in libr. de anima, ac non putauit eas manere fixas in intellectu post intellectiõnem tanquam habitus: nam in Commentar. 30. libr. 3. hæc apud eum verba leguntur [forme sunt duobus modis, sunt enim forme rerum tum extra animam, tum in intellectu: sed in intellectu sunt veluti res velocis transformationis, & non fixæ, extra animam vero existunt in materia sensibili tanquam habitus in habere habitum. & res fixæ in re parte] itaque cognouit Auerrõis formas intelligibiles ita esse in intellectu, vt sunt res sensibiles in organo sensus, nimirum præsentis solum obiecto; tam diu enim in eis species coloris in oculo, quæ diu præsentis est realis coloris, hoc in pender in fieri, & conseruari: sic tam diu est in intellectu species intelligibilis, quam

Auerroes

E

diu est in phantasia phantasma actu; & cessante phantasmate cessat intellectio; & species intelligibilis euanesceat, quoniam à phantasmate pendet in esse, & in conseruari: quò fit vt intellectio formaliter sit præsentia speciei in intellectu, causaliter vero sit præsentia phantasmatis actu in phantasia. Hanc eandem sententiam de speciebus impressis, sed post intellectiõnem non seruatis, tribuunt Auicenna D. Thomas, & Scotus in memoratis locis; licet, vt tibi Scotus ait, satis obscure ex Auicennæ verbis colligatur: sed cuiuscunque sit, vera est, vt argumenta à nobis adducta demonstrant, quæ quam debiliter à Gaudauense soluuntur in quæst. 15. lib. 3. de Anima, quibus que apud eum legere, & considerare potest: non est enim operæ pretium, vt omnia, que ab aliis dicuntur, in medium afferamus.

Confirmatio eiusdem sententiæ testimonio Aristotelis, & reiectio interpretationis Scoti, & collectio erroris omnium aliorum.

Cap. VII.

Sententia hæc ab Aristotele manifeste ponitur in contex. 30. lib. 3. de Anima, dum dicit animam nunquam intelligere sine phantasmate; & in 39. eiusdem lib. dum inquit necessarium esse, vt intelligens speculetur phantasma aliquod; putauit enim nunquam fieri posse intellectiõnem sine actione phantasmatis, proinde non seruati speciem in intellectu, quam possit intellectus intelligere sine phantasmate agente. Sed Scotus qui existimauit species in intellectu impressas habere locum obiecti mouentis, verba illa Aristot. considerans, & suam sententiam tueri volens, inquit, conuersionem intellectus ad phantasmata posse duas ob causas dici necessariã, vnã ante acquisitionem habitũ, alterã vero post; antequam enim habeat habitus, necesse est vt ad phantasmata conuertatur, si debeat intelligere, sicut omne passiuum conuertitur ad suum proprium actiuum; postquam autem acquisiuit habitus, non eget amplius phantasmatis vt motiuis, est tamen necessarium, vt dum ipse intelligit, phantasia quæ imaginetur, propterea quod tanta est propinquitas, & coniunctio harum facultatum, vt vna operante alteram quoq; operari necesse sit, licet quandoq; neutra alteri inferniat; est igitur necessariũ intellectiõni phantasma, non tamen semper vt causa sed quandoq; vt necessario consequens: ideo quando Aristot. dixit animam sine phantasmate nunquam intelligere, vt iamq; necessitatem communiter complexus est, nempe nunquam sine phantasmate vel efficiente intellectiõnem, vel eam consequente. Attamen si

A verba Arist. bene consideremus, videbimus eum dicere intellectu in homine semper egerẽ phantasia vt mouente, & obiectũ subministrante; inquit enim in illo 39. contex. necessarium esse vt intelligens phantasma aliquod speculetur: at qui phantasia speculanti nõ dicitur, sed solus intellectus; quare non dicit Aristot. phantasia tunc imaginari, sed dicit intellectum speculanti phantasma aliquod; hoc autem non potest alio modo intelligi, nisi vt Aristot. dicat intellectum in intelligentem inueneri necessario phantasia aliquod, & ab illo moueri. Sed vana etiam secundum se est illa secunda necessitatis ratio, quam Scotus adducit: nam quando duo ita se habent inuicem, vt neutrum alterius causa sit, nullus esse potest inter illa essentialis respectus; seu necessarius contextus, proinde separari possunt, & vnũ existere sine altero; igitur si post habituum acquisitionem neque intellectio est causa imaginationis, neq; imaginatio intellectiõnis, nulla est necessitas vt intellectu intelligente etiam phantasia imaginetur: quod si propter propinquitatem id contingere dicat, vt admittamus id posse contingere, nulla tamen ratio adest cur sit necessarium ita semper euenire, quum in aliis facultatibus animæ, quamuis propinquis, id fieri non videamus; dum enim fit visio, non est necessarium vt auditio, vel gustatio fiat: quod si dicat in subordinatis tantum facultatibus id euenire, adhuc falsum est; quia non est necessarium vt phantasia imaginante etiam sensus sentiat, quum possit operari nullo operante externo sensu, neque sensu communi: neque ad rem facit exemplum, quò Scotus vtitur, sensus communis respectu sensuum exteriorum; quia sensus cõmunis est veluti centrum omnium quinque sensuum, neq; ab illis re distinguitur, quocirca non potest operari nisi illis operantibus; absente enim obiecto externo non operatur, sed presente; & mouente organum aliquod sensuum exteriorum: at intellectus non ita se habet respectu phantasiæ, sed est facultas animæ separata à phantasia, & secundum Scotum habetiam species impressas tanquam obiecta motiua, & fixa, neque eget amplius phantasia obiectum suppeditante; quare nulla est similitudo, proinde verba illa Aristotelis manifeste aduersantur opinioni Scoti. Præterea alia etiam à nobis sæpe notata loca apud Aristotelem nostræ sententiæ attestantur, & Latinorum opinionem reiciunt, nempe quando Aristoteles dicit speciem intellectuã & intellectiõnem idem esse; licet enim aperte dicit non posse in intellectu existere speciem sine intellectiõne. Colligere igitur ex dictis possumus errorem illorum omnium, qui impressas & permanentes species posuerunt. Primum enim falsa est Scoti sententia, qui dixit speciem in intellectu perma-

nentem habere locum obiecti mouentis; etenim mouens secundum Aristotelem est solum phantasma; species vero inest in intellectu vt forma producta ab agente, non vt ageas. Errauit etiam Thomas dicens speciem in intellectu feruari tanquam rationem operandi, quia secundum Aristotelem species in intellectu est operatio ipsa, non ratio operandi: ideo neque Gandauensis recte dixit, species impressas esse tanquam dispositiones ad operationem; hoc enim dicens dicit aliquid esse preparationem ad semetipsum: quum igitur species impressa intellectio ipsa sit, non est preparatio ad intellectioem; quare manifestum est has omnes sententias pugnantia dicere, dum ponunt in intellectu impressam speciem sine intellectioe. Errauit etiam illi, qui omnino specierum impressionem negarunt, quia horum quoque sententia, vt antea considerauimus, implicat contradictionem: dicunt phantasma esse agens, nihil tamen agere, quum nullam formam in patiente producat; quum enim nec speciem vllam imprimat, nec dicendum sit ipsum producere intellectioem, nihil agit, proinde est agens, & non est agens. Sed aduersus sententiam nostram dubitare aliquis posset: quia si species impressa idem est, atque intellectio, sequitur phantasma solum esse idoneum, ac sufficiens principium producendi intellectioem; quum enim sufficiat ad imprimendam speciem, & species impressa idem sit, quod intellectio, certe sufficit ad producendam intellectioem; hoc tamen, vt paulo ante dicebamus, falsum est, & communi omnium consensu aduersatur; nemo enim dixit; solum phantasma esse æquatum principium productiuum intellectiois. Ad hoc dicimus speciem intelligibilem non dici intellectioem quatenus solum recipitur, sed simul etiam quatenus iudicatur. adeo vt species recepta & iudicata idem sit quod intellectio: atqui phantasma ad speciei iudicium nihil confert, sed ad impressionem solum: ideo dum hanc solum spectamus, intellectus paritur tantum, phantasma vero agit; sed dum iudicium respicimus, ipsa intellectus natura est principium actiuum intellectiois: quare ad æquatum principium intellectiois productiuum neque solum phantasma est, neque solum intellectus, sed ambo simul, illud vt speciem imprimens, hic vero vt iudicans; quæ duo simul eodem tempore fiunt, sed ratione & natura distinguuntur; prior enim est impressio iudicatione, & in iudicatione præcipue consistit intellectio, quare præcipuum agens intellectioem est intellectus ipse. Idem prorsus de sensibus dicendum est: nam obiectum externum est principium productiuum sensiois quatenus speciem in organo imprimuit, sed

A facultas ipsa sensibilis dicitur agens, dum speciem iudicat, qua ratione sensioem producit, sicut alias declarauimus in lib. quem de sensu agente scripsimus.

Quid sit habitus intellectus, a quo intellectus dicitur in habitu.

Cap. II X.

D eclarandum relinquitur, quid sint illi habitus, qui solent attribui intellectui tanquam fixi, & permanentes, a quibus vocatur intellectus in habitibus si enim post intellectioem nulla in eo species remanet, nihil apparet, quod possit habitus appellari. Ego hac in re sequendam puro nonnullorum opinionem, cuius mentionem facit Scotus in dicta quaest. 6. distinct. 3. lib. 1. & eam dicit fuisse à quibusdam Auicennæ adscriptam: attamen an Auicenna id voluerit, inquit Scotus, se nihil certi habere; attribuit autem illam Auicennæ Thomas in contex. 8. lib. 3. de Anima, & in 1. part. Sum. quaest. 79. artic. 6. sed cuius cuiq; fuerit, eam ego veram esse arbitror, & Arist. verbis consentaneam. Dico igitur acquiri in intellectu ex multiplicatis intelligendi actibus quandam maiorem aptitudinem seu habitatem ad eandem res intelligendas, quam non habebat prius, eaq; dicitur habitus acquisitus, nam mens nostra nascitur rudis, & inepta ad rerum cognitionem statim capiendam, ideo necesse est vt labore, & inuestiget, vt discat, & inueniat; sed postquam semel rem aliquam apprehenderit, si diu in eius contemplatione versetur, acquirit habitum, id est, habitatem quandam, qua potest, quando vult, rem illam speculari absq; exercitio, & absq; labore: dicitur autem id ab Auicenna hoc pacto fuisse declaratum: intellectus postquam hanc habitatem adeptus est, conuertit se, quando vult, ad quandam intelligentiam superiorem, quæ infundit ei species, quas ipse sine villo labore tunc recipit. Sed hæc sententia apud Peripat. admittenda non est: dicere potius debemus in intellectum illam habitatem adeptum conuertere se, quando vult, ad phantasma, & absq; villo labore fieri hanc rem, vel illam, quia iam est exercitatus in eorundem phantasmarum inspectione, & earundem rerum cognitione; quo fit vt ex phantasmatibus oblatione imprimatur in eo statim species intelligibilis, & promatur intellectio, quod ante habitus acquisitionem non eueniebat; nam offerebatur quidem phantasma lumine agentis illustratum, non tamen statim intelligebat, quia rudis erat, & ad recipiendum ineptus, & labore, ac consideratione indigebat, vt speciem reciperet, quum autem semel recipit, aptior est ad eandem rem iterum intelligendam, mox autem si aliquantum in illa exerceatur, fit aptus ad eam rem statim, & sine labore in phantasmare inspicendam, quando vult.

Dubium.

Solutio.

Phantasma non producit intellectioem.

vult. Hæc igitur aptitudo acquisita dicitur habitus quem prius intellectus non habebat, nec tamen est species intelligibilis, quæ fixa maneat in intellectu post intellectionem, iam enim ostendimus speciem cessante intellectione aboleri; sed est solum maior quædam habitus, quæ post intellectionem fixa in intellectu manet. Hoc modo intelligenda puto verba Aristotel. in context. 8. libr. 3. de Anima, quando dicit intellectum in habitu esse adhuc potestate, non tamen ita, ut erat antequam disceret, aut inueniret; significat enim Aristot. potestatem respectu operationis, semper enim intellectus non actu intelligens habet potentiam ad operationem; sed discrimen est, quoniam hæc potentia prius remotior erat, quando non habebat habitum, postea vero acquisito habitu est facta propinquior: ob id antea dicebamus, non omnino verum esse id, quod Aristotel. quandoque exempli gratia sumit, scientiam in animo esse actum primum, speculationem vero esse actum secundum; vtrius enim hoc exemplo non ut vero, sed ut apparente, & ad declarandum primi ac secundi actus discrimen satis accommodato; reuera enim intellectus habet potentiam ad scientiam vrad actum secundum potius, quam vt ad primum; quando enim post ignorantiam acquirit scientiam; nil aliud reuera acquirit, quam intellectionem & speculationem, quæ est actus secundus; acquirit quidem etiam illam operandi habitatem, ea tamen non est actus primus, nisi improprie, & per quandam similitudinem, sed actus primus est ipse intellectus, cuius esse operatio dicitur: nam si illa habitus esset actus primus, non posset fieri intellectio, nisi præsupposita hac habitate, quoniam actus secundus præsupponit primum; hoc tamen verum non est, quia fit intellectio etiam ante acquisitionem huius habitatis: igitur intellectus ipse est actus primus, & semper est potestate respectu actus secundi, cum hoc tamen discrimine, quod illa potestas, antequam acquirit habitum, remotior est; postea vero fit propinquior: quare habitum acquirere non est acquirere actum primum, sed est potentiam ad secundum actum fieri propinquiorem, quam prius erat. Hoc possumus declarare exemplo satis claro: manus hominis nascitur ad scribendum apta, & habet hanc potentiam naturalem, valde tamen remotam ab actu scribendi; in principio enim non potest scribere, nec facere illos motus, quibus characteres formantur; at si exerceatur, & laboret, discit scribere, & nunc dicitur habitum scribendi acquisiuisse: quid igitur ex illo exercitio manet in manu impressum? certe ea cessante scribere, nihil ipsius actus in ipsa impressum manet; non enim alicuius characteris forma in manu remanet,

A sed sola habitus, quæ nihil aliud est, quam aptitudo, & potestas scribendi facta propinquior; sic igitur de intellectu nostro dicendum est; nam in initio cum labore addiscit, aliqua tamen facilius aliqua difficilius, nec sine magno studio; nam prima principia, & dignitates facilius recipit (etenim hæc quoque a phantasia, & a sensibus recipit) alia vero difficilius, & cum exercitio, & labore, & discursu a noto ad ignotum; & is labor modo est maior, modo minor pro rerum varietate; & cognitio illorum, quæ facilius apprehenduntur, præparat intellectum ad recipienda alia cognita difficiliora; & aliqua etiam ita difficilia sunt, ut ipse per se nullo discursu, nulloque studio illa addiscere possit, sed doctore ea explanante indigeat. Ad huius autem rei confirmationem dignus annotatione est locus apud Aristot. in context. 39. libri secundi de Anima, ubi dicit sensum esse naturaliter similem intellectui in habitu: sensus enim nascitur cum potestate operandi ita propinqua, ut nullo doctore, nulloque exercitio indigeat, sed statim sine labore species sensilium recipiat; ideo si hanc habitatem, quam sensus naturaliter habet, vocarem habitum, sensus accepisset habitum a generante, non a doctore aliquo: non sic intellectus; non enim cum tali habitate nascitur, sed laborandum illi diu est ut eam adipiscatur; talis igitur est intellectus, postquam acquisiuit habitum, qualis est sensus natura, proinde cum eo tantum discrimine, quod illa habitus in intellectu est acquisita, in sensu autem est naturalis, sed ipsa secundum se considerata habitus eadem est: quemadmodum igitur in sensu nulla nascitur impressa species obiecti, & nihil illius actus, qui recipiendus est, sed mera habitus, & aptitudo, & potentia operationi proxima; sic in intellectu hic habitus nullam significat impressam speciem, sed solam habitatem, & aptitudinem ad speciem statim recipiendam. Si quis autem quærat, quidnam sit hæc habitus, quæ vocatur habitus, ego arbitror esse qualitatem; quamvis enim Aristotel. in 7. Physic. à 17. ad 20. vsque contextum dicat habitus esse relationes, tamen rei veritas est, habitum notare naturam absolutam, quæ simul essentialiter respectum contineat; quocirca sunt & in categoria qualitatis, & in categoria relatiuorum, alia tamen & alia ratione; id enim quod habent absoluti, qualitas est. In genere autem qualitatis, an ad primam speciem, an ad secundam pertineant, non est clarum; quum enim sint quædam aptitudines ad operandum, videntur ad secundam speciem pertinere, quæ est potentia, vel impotentia; attamen Aristoteles omnes habitus in prima specie collocasse videtur. Ego dicendum puto tales operandi habitates locatas esse ab Aristotel. partim

Intellectus in habitu est similis sensui.

Quid sit habitus

tim in prima, partim in secunda specie qualita-
ris; habent enim hoc discrimen, quod alie sunt
naturales, alie vero acquisite: quando igitur
sunt naturales, Aristotel. eas in secunda specie
colocauit, quam ob id vocauit naturalem po-
tentiam, aut impotentiam: quando autem sunt
acquisite, vocantur habitus, & pertinent ad pri-
mam speciem qualitatis; ideo habitus videndi,
quæ in oculo est, licet similis sit habitui intelle-
ctus, nõ tamen vocaretur habitus, quia est qua-
litas connata, ideo ad secundam speciem quali-
tatis pertinet: potentia vero intelligendi in intel-
lectu duplex considerari potest, vna propinqua,
altera remota; & illa quidem, quæ est remota,
pertinet ad secundam speciem qualitatis, quia
connascitur intellectui, sed facta propinqua
vocatur habitus, quia est habitus per multipli-
catos actus acquisita, ideo hæc sola ad primam
qualitatis speciem pertinet; hac de habitibus
intellectus esse Aristotel. sententiam arbitror,
perream enim omnes difficultates tolluntur. Sed
aliqui recentiores, qui species impressas nega-
runt, & illam quam diximus, habilitatem non
cognouerunt, ad phantasmata confugerunt;
quoniam alium modum, quo habitus intelle-
ctuales seruantur, inuenire non potuerunt; dixe-
runt enim eatenus seruari habitus, quatenus
phantasmatum imagines in memoria seruan-
tur, à quibus potest intellectus intellectionem
recipere quando conueniente ad phantasmam se
conuertere vult. Sed hæc sententia recipienda non
est, quia hoc dicentes non possunt interpretari
verba Arist. in cont. 8. lib. 3. de Anima, quando
inquit, intellectum in habitu maiorem habere
operandi potestatem, quam prius: etenim si ni-
hil penitus in intellectu manet, quæ eorum sen-
tentia est, certe habet potestatem æque remo-
tam, ac prius habebat; quare nisi concedamus in
intellectu illam habilitatem ex iterata operatio-
ne comparatam, neque interpretari Arist. possu-
mus, neque ostendere quinam sint habitus in-
tellectuales, quia secundum istos nullus in in-
tellectu habitus ponitur, sed solum in parte ani-
mæ sensibili; quare nullam asserere rationem
possumus, cur cognitio rerum naturalium sit
magis in animo Philosophi non contemplantis
actu, quam in anima hominis idiotæ, quum
phantasmata rerum particularium æque in v-
triusque animo esse possint; quam obrem nisi
dicimus intellectum Philosophi maiorem ha-
bere aptitudinem contemplandi vniuersalia, &
rerum essentias, quam intellectum hominis idio-
tæ, nullam asserere possumus rationem, cur ma-
gis ille, quam hic, habeat in animo scientiam
naturalem fixam tanquam habitum. Præterea
hoc illi dicentes nullam intellectui memoriam
attribuere possunt, quum nos aliquam etiam
secundum Aristotel. intellectiuam memoriam

concedamus; habitus namque illi aptum intel-
lectum reddunt ad rem oblatam statim absque
villo labore intelligendam, vt quum fixi in intel-
lectu sint, nomine memoriæ appellari possint:
ita enim celerem, & facilem esse operationem
intellectus habitibus præditi certum est, vt in-
star conceptus impressi esse videatur, nec alio
modo, quam hoc, Ioannes Baccõnius memo-
riam intellectiuam in homine concedere po-
test, quum specierum impressionem omnino
neget. Si quis autem querat, quanam memo-
ria animæ humanæ separata attribueda sit, de
hoc nihil profusus enunciare iuxta Arist. possu-
mus, quum ipse animam humanam à corpore
separatam nullibi considerasse comperiat, ita
vt non absque ratione dubitauerint multi, an-
talem separationem cognouerit. Secundum ve-
ritatem autem Theologos consulere oportet;
certum quidem illud est, alium in eo statu esse
intellectionis modum & quemadmodum tunc
non amplius à phantasmatis obiectum recipi-
endo intelligit, neque vllas species recipit,
quæ sint accidentia distincta ab eius substantia;
ita perennem rerum memoriam ipsum habere
credendum est, quæ ab intellectione non distin-
guatur: attamen hoc statuere instituti nostri non
est, ideo rem hanc vt à proposito alienam ad
Theologos nostros integram remittimus.

D *Omniũ vtriusque sectæ argumentorum
consideratio & solutio. Cap. IX.*

Sperest vt omnia vtriusque sectæ argu-
menta perpendamus, & quantum roboris
habeant, consideremus. Primum argumentum,
quo prior secta impressas species ostendebat,
totum est concedendum; quoniam eo nil aliud
probat, quam speciei impressio, quam & nos
concedimus, at non ostenditur eius permanen-
tia post intellectionem. Ad secundum sumptum
ex habitibus intellectualibus neganda est con-
sequentia: iam enim diximus habitum non esse
speciem impressam, sed esse habilitatem, & a-
ptitudinem operandi facilius, quam prius; dici-
mus enim scientiam naturalem eatenus seruari
tanquam habitum in animo scientis, quatenus
seruatur illa aptitudo cognoscendi statim res
naturales in phantasmatis in memoria serua-
tis, & intellectui oblati à phantasia imaginan-
tes: ideo scientia vniuersalis non remanet actu in
animo vt vniuersalis, sed potestate maxime pro-
pinqua in suis causis, quia seruantur in memo-
ria imagines particulares, & in intellectu apti-
tudo abstractendi conceptum vniuersalem abs-
que vlla difficultate; hanc. n. significauit Aristot.
in cont. 8. lib. 3. de Anima nomine habitus, per
quem intellectus est aptus ad operandum quan-
do vult. Ad tertium negamus scientiam, seu
habi-

*Memoria
sua
lectura
condita
Arist.*

*potentia
ad intel-
lectionem
est du-
plex.*

*Recentio-
rum opi-
nio.*

*Ad pri-
mum ar-
gumentum
sectæ*

*Ad secun-
dum.*

*Ad ter-
tium.*

habitu prædictum esse actum primum, & operationem esse actum secundum respectu habitus; hoc enim verum non est proprie loquendo, sed solum per quamdam similitudinem; ipsa enim substantia intellectus est actus primus, contemplatio autem, & scientiæ acquisitio est actus secundus; Arist. autem hoc exempli gratia sumit, & crassa Minerua considerat, quoniam exemplorum veritas exacte quaerenda non est. Sed hoc etiam concessio nullius roboris argumentum est, quia non est necessarium, ut actus primus præcedat tempore actum secundum; nam anima vegetans simul incipit esse, & operari; graecum in sublimi genitum quo momento incipit esse, eodem incipit deorsum ferri; ignis simul atque est genitus, calefactus: itaque adeo validum est argumentum, ut eius vtraque propositio neganda sit. Ad testimonia autem Aristot. in pluribus locis nulla opus est respondere, quia per illa non ostenditur specierum permanentia post intellectionem, sed sola ostenditur impressio, quam nos concedimus. Posterior vero secta primum argumentabatur ex verbis illis Aristot. in context. 5. lib. 3. de Anima [intellectus nihil est actu eorum, quæ sunt, antequam intelligat] quæ significant nullam speciem præcedere intellectioni, quare hoc argumento non impugnatur impressio speciei, sed sola præcessio: videtur tamen solui posse dicendo Aristot. ibi considerare primam apprehensionis originem, quæ fit in puero; puer enim prius intelligendo acquirit habitus, qui postea in eo seruantur, & præcedunt alias sequentes intellectiones, non illam primam: Sed reuera argumentum contra priorem sectam efficacæ est, quia secundum illos species impressa ante intellectionem requiritur vel tanquam obiectum mouens, vel alio modo tanquam causa; sic enim intellectio fieri non potest, nisi impressa iam species esse statuatur, impressa autem specie factus est intellectus res illa, ut Aristotel. asserit in context. 8. eiusdem libri, quare antequam aliquid intelligat, est aliquid eorum, quæ sunt, quod in eo context. 5. Arist. negat: Secundum argumentum erat: sufficit species expressa; ergo frustra ponitur impressa: hoc dirigitur ad impugnandam speciei impressionem, & facile soluitur; perinde enim est, ac si quis diceret, ignis agens sufficit ad vrendum lignum, ergo frustra ponitur in ligno generari aliam formam ignis: inefficax enim argumentum est, quum potius contrarium ex eo colligatur, nam si ad lignum vrendum sufficit: ergo in eo producere aliam formam ignis; nisi enim producat, certe vel non agit, vel non sufficit: sic igitur dicimus phantasma illustratum sufficere ad mo-

uendum intellectum, ideoque producere in eo speciem, quia hanc non producere esset nihil agere, vel non sufficere: ideo repugnantia inest in hoc argumento, si bene pendatur; sed deceptio in hoc consistit, quod putant speciem in intellectu poni tanquam causam intellectionis, ut eam alii ponebant; aduersus quos fortassis efficacæ argumentum est: nos vero speciem in intellectu ponimus tanquam effectum à phantasmate productum, non tanquam intellectionis causam, quin potius tanquam intellectionem ipsam; quare argumentum contra nos inane redditur. Tertium argumentum erat: si darentur species in intellectu impressæ, daretur memoria intellectiua: ad hoc quid respondendum sit, iam dictum est superius; validum enim est aduersus ponentes specierum permanentiam post intellectionem, sic enim proprie intellectiuam memoriam omnino negamus secundum Aristot. qui memoriam sumptam pro impressione imaginis non concessit, nisi in parte animæ sensibili: sed aduersus sententiam nostram de habitibus nullius roboris argumentum est; nam si quis dicat, his habitibus positis daretur memoria intellectiua, nos hoc concedimus, quoniam sic acceptam memoriam ipse quoque Aristotel. non negaret: Ad quartum, quod impressioni refragari videretur, dicimus formam non esse quidem receptiuam accidentis materialis, sed essetamen receptiuam spiritalis, formam scilicet informantem materiam, & constituentem aliquid in specie sub corpore naturali, qualis est in homine anima rationalis; nam de forma abiuncta à materia cœcedimus eam nullius accidentis subiectum esse posse. Postremum argumentum nullius roboris momenti est, nititur enim fundamento inter Philosophos maxime controuerso, & ab omnibus solui facile potest: Alexander enim & illi, qui eius sententiam sequuntur, minorem negant: sed alii interpretes Aristot. qui animam rationalem etiam secundum Aristotel. immortalem esse affirmant, negant maiorem: dicerent enim substantiam quidem æternam, & ab omni materia abiunctam, accidentia mutabilia recipere non posse; at substantiam æternam ut corpori caduco alligatam, & ab eo pendentem (ut aiunt) obiectiue; cuiusmodi est anima rationalis humana, posse absq; vlla absurditate recipere accidentia caduca, & mutabilia, quum enim moueatur à phantasmatibus tanquam ab obiectis, & phantasmata mutabilia sint, ipsa quoque ab eis recipit affectiones nouas, atque mutabiles propter mutationem agentis, à quo producuntur: quare argumentum iuxta omnium sententias debile est.

quar
pr.
m po
rioris
ca.

ad secun
am.

Adter
tium.

Ad quar
tium.

Ad quin
tium.

JACOBI
ZABARELLÆ
PATAVINI,
LIBER.

DE MENTE AGENTE.

Propositio, ac dispositio dicendorum.

Cap. I.

Ræter humanam mentem quæ patibilis dicitur, cen-
luit Aristotel. necessariam
esse alteram mentem agen-
tem, sine qua nequeat in
homine intellectio fieri, ea
ductus ratione, quod ubi est
aliquod patiens; quod in
aliquo genere omnia recipere, & omnia fieri
aptum sit, necesse est vt illi respondeat agens,
quod illius generis omnia facere possit: quo-
niam igitur humana mens patiendi intelligit,
& apta est omnia intelligere, proinde omnia pa-
ti, & omnia fieri; necesse est aliquod illi agens
respondere, quod omnia intelligibilia faciat, id-
que non esse nisi mentem: quo fit vt duæ in hu-
mana intellectione mentes considerandæ sint,
vna patiens, de qua nos in aliis libris egimus, al-
tera vero agens, de qua in hoc libro agendum
nobis proposuimus; etenim tum ob eius digni-
tatem, tum ob summam difficultatem, tum etiam
ob ipsius in humana intellectione necessi-
tatem dignissima res est, quæ accuratè tractetur,
ac declaretur. Duo autem sunt; in quibus tota
est huiusce rei difficultas constituta: vnum, quid
sit hæc mens agens, an sit pars aliqua animæ
nostræ, necne, & quæ sit eius natura; alterum
vero, quænam sint eius officia in nostra intelle-
ctione; nam ipse quoque Aristoteles hæc vtra-
que de mente agente in 3. de Anima libro tra-
ctasse comperitur; & quamuis ordine naturæ di-
cendum prius esset de ipsius essentia, postea ve-
ro de officiis, tamen in hoc quoque Aristot. imi-
tati de officiis prius agemus, deinde vero de eius
natura; & ab iis, quorum cognitio ducere nos
facilius in aliorum noticiam possit; cognitio enim
huius intellectus officijs, facilius quid ipse sit
indagare, atque inuenire poterimus, quod etiam
Aristot. mouit, vt prius de ipsius in humana
intellectione officijs, postea vero de essentia lo-
queretur. Id tamen ante omnia protestari ve-
lim, me hac de re secundum principia tantum phi-

A Iosophiæ Aristot. esse disputaturum, quum non
aliud in his omnibus libris consilium meum sit,
quam quid senserit Aristoteles, inuestigare, &
eius sententiam, quantum in me est, planam, &
manifestam reddere.

*De officiis intellectus agentis variæ opi-
niones. Cap. II.*

Certum est, officium mentis agentis esse a-
gere, hoc est, trahere de potestate ad actum,
sed in quodnam agere dicatur, & quomodo, ob-
scurissima res est, & maxime controuersa: alii
namq; dicunt ipsam agere in phantasmata, non
in mentem patibilem; alii in mentem patibilem,
non in phantasmata; alii vero in ambo simul.
Prima sententia Latinorum fuit, præsertim D.
Thomæ, qui in libr. 3. de Anima, & in 1. part.
Sum. quæst. 79. art. 3. & 4. & in quæstionib. dis-
putatis de spiritualibus creaturis, artic. 10. & de
anima, artic. 4. & 5. quibus in locis fusissime de
hac re loquitur, asserit rationem agentis in hoc
esse constitutam, vt agat in phantasmata: eius-
dem sententiæ est Ioan. Baconius in 1. Sentent.
quæst. 2. prologi ubi dicit officium intellectus
agentis esse propter phantasmata, & totam eius
actionem in phantasmatibus terminari, neque
ulterius progredi. Pro hac opinione videtur ar-
gumentum sumi ex verbis Aristot. in contex. 18.
lib. 3. de Anima, ubi declarat officium intelle-
ctus agentis inquit ipsum esse sicut lumen, nam
lumen facit colores, qui potestate sunt, esse actu
colores: quemadmodum igitur lumen non agit
in oculum, sed in obiectum colorem, & ipsum
ducit de potestate ad actum; ita intellectus agens
agit in phantasmata, non in intellectum patibilem,
ideo potest inde colligi argumentum tales
officium omnis agentis est trahere de potestate
ad actum; sed Arist. hoc officium tribuit intel-
lectui agentis ratione obiectorum, facit enim de
intellectus potestate actu intellecta: ergo in pha-
ntasmata agit, non in intellectu patibilem. Con-
tra vero Simplicius videtur ei totam actionem tri-
buere respectu intellectus patibilis; putat enim
vtramque esse vnam & eandem substantiam, & v-
num intellectum, qui vt in se manens dicatur a-
gens, & vt progressus dicatur patibilis; quoniam
ipse

Thom.

Io. Ba-
conius

Argu-
mentum
vnum.

Simpli-
cius.

ipſe vt in ſe manens ſeiſpſum vt progreſſum ducit de poteſtate ad actum, de imperfectione ad perfectionem. Hanc ſententiam Auerroes in Comment. 5. libr. 3. de anima Themifſtio attribuit, attamen non ſatis liquet Themifſtium fuiſſe huius opinionis. Hanc eandem ſequitur Ioannes Gandaueniſ in qua ſt. 24. 25. libr. 3. de Anima, vbi totam actionem intellectus agentis inquit eſſe in intellectum patibilem, non in phantasmata, & ipſum in intellectu patibili producere actum intelligendi. Pro hac ſententia ſumitur argumentum ex Ariſtot. in contex. 17. eiusdem libr. vbi ex eo quod datur intellectus patiens, infert dari etiam intellectum agentem, propterea quod omni patienti reſpondet aliquid agens: vult igitur Ariſt. intellectum agentem dari propter intellectum patientem, & vt agit in eum; ratio namque illa vana eſſet, niſi agens ageret in illud met patientem cui reſponderet; hoc idem Ariſtot. exempla declarant; inquit enim intellectum agentem ita ſe habere ad intellectum patibilem, vt ars ad materiam ſe habet, ars autem in materiam agit; ita materia prima eſt patientis, in quod agunt omnia agentia naturalia; quare etiam intellectus patibilis dicitur patientis reſpectu intellectus agentis & nomen quoque ipſum hoc oſtendit; non enim phantasmata vocauit patientia, ſed ipſum patibilem intellectum: in hunc itaque voluit agere intellectum agentem. Auerroes autem varius fuiſſe videtur: quandoq; enim aſſerit actionem intellectus agentis requiri propter intellectum patibilem, vt ipſum ad actum ducat, atque perficiat; quandoq; propter phantasmata, vt ea tranſferat de gradu in gradum; hoc eſt, de materialibus faciat immaterialia, & de intellectus poteſtate actu intellecta: quare videtur Auerroes exiſtimariſſe officium intellectus agentis requiri propter vtramq; actionem, ductus fortaiſſe vtriſq; argumentis ex verbis Ariſtot. ſumptis, quibus duas priores ſectas vias eſſe diximus, nam Ariſt. in contex. 17. libr. 3. de Anima dicere videtur intellectum agentem agere in intellectum patibilem, deinde in 18. videtur aſſerere ipſum agere etiam in phantasmata. Ideo ſententiam hanc nonnulli recentiores ſequuti ſunt, qui eam magis declarantes dixerunt, intellectum agentem eſſe idem re cum intellectu patibili, & eſſe cognoscentem, & eatenus in illum agere, quatenus tribuit illi cognitionem, vt hac ratione dicatur intellectionem producere, quia intellectui patibili tribuit cognitionem, qua ipſe agens prius habebat. Hæc ſunt quæ ab aliis dicuntur, à me breuiſſime collecta.

Diſtarum opinionum conſutatio.

Cap. III.

NOs vero aliorum errores patefaciendo ſimul ipſam rei veritatem iuxta Ariſtotelis

A mentē declarabimus. Inprimis à veritate prorsus aberrant illi, qui dicunt intellectum agentem agere in phantasmata: quoniam, vt modo alios conſideraſſe dicebamus, Ariſt. in intellectum agentem inuenit propter intellectum patibilem, & vt in eum ageret tanquam patientem. Sed obſtare nobis videntur verba Ariſtot. in contex. 18. quando intellectum agentem cum lumine comparat, & ſignificat ipſum agere in phantasmata: iis tamen verbis bene intellectus tollitur omnis difficultas, & ipſa rei veritas manifeſta fiet. Sciendum igitur eſt, quando dicimus aliquid facere de tali poteſtate tale actu, verbum illud [*facere*] ambiguum eſſe, & poſſe intelligi duobus modis; poſſet enim facere vt forma; poſſet etiam facere vt agens; forma enim humana adueniens materię, facit de homine poteſtate hominem actu, neque ob id eſt agens, quia facit hominem ad modum formę, non ad modum agentis; homo vero generans alterum hominem, dicitur facere hominem tanquam agens: differentia igitur eſt in hoc cõſtituta, quod ignis generat alterum ignem, & facit de igne poteſtate ignem actu, producendo in illa materia alteram formam ignis ſibi ſimilem; illa vero altera forma producta facit de igne poteſtate ignem actu, non tamen producendo aliam formam, ſed vt forma ipſa, quia non id facit vt agens; iungitur enim ipſi rei; at agens generans externum eſt, neque cum materia coniungitur. Quando igitur Ariſtoteles dicit intellectum agentem facere phantasmata actu intelligibilia de intelligibilibus poteſtate, non ob id declarat rationem agentis, quia non id praſtat vt agens, ſed vt forma; iungitur enim phantasmatibus lumen intellectus agentis tanquam forma, qua redduntur actu motiua, & actu intelligibilia; ſicuti lumen iungitur colori tanquam forma, & perfectio, qua redditur actu viſibilis, & actu motiuus viſus, neque dicitur lumen eſſe agens reſpectu colorum; quia nihil in eis producit vt agens, ſed eis iungitur vt forma, per quam totum hoc cõiunctum, color illuminatus, conſtituitur in eſſe obiectiuo; & fit actum motiuum viſus: hoc ſignificauit Ariſtoteles in eo ipſo loco, dum dixit intellectum agentem facere omnia tanquam habitum quendam; habitus enim formam denotat, non cauſam effectricem, quia efficiens eſt à patiente diſiunctum, forma vero iungitur materię recipienti, & habitus rei habenti habitum; ſic lumen coloribus hæret vt forma, & perfectio; neq; ad eos ſe habet vt agens ad patientem. Non eſt igitur verum id, quod prima ſecta dicit, intellectum agentem agere in phantasmata, & argumentum eorum nullius roboris eſt. Decepti etiam ſunt illi, qui putant intellectum agentem agere in intellectum patientem tanquam agens diſiunctum à phantasmatibus, quod extra phantasmata agendo

Rhem. & Baer.

Solutio argum.

Facere aliquid vel ſumitur ad modum forme, vel ad modum agentis.

Conſutatio opinionis Simplicij & perſu. aliorum.

perficiat intellectum patientem, & ipsi tribuat intellectiōnem; hoc enim dato sequeretur intellectum patientem posse etiam sine phantasmatibus intelligere, nempe sumendo cognitionem immediate à solo agente; id tamen Aristot. aduersatur, qui in contex. 39. libri tertii de Anima aperte dicit, fieri nunquam posse vt intellectus intelligat, nisi phantasmata aliquod specularando: quare secundum Aristotelem. omnis nostra intellectio fit ex motione facta à phantasmatibus. Imo non solum falsum est id, quod dicunt, intellectum agentem tribuere patienti suam cognitionem, sed neque ea ratione, qua est agens, est intelligens; quamuis enim necessario consequatur vt sit mens aliqua, & actu intelligens, tamen ea ratione, qua est agens, nihil formaliter intelligit, sed solum effectiue; quatenus in homine intellectiōnem producit: quomodo autem id faciat, postea declarabimus, & ostendemus intellectum agentem esse quidem semper intelligentem, agere tamen non vt intelligentem, sed vt intelligibilem: falsum id quoque est, quod Gandauenfis dicit, intellectum agentem in intellectu patiente producere actum intelligendi: postea enim ostendemus intellectum patibilem sufficientem sibi esse ad promendam intellectiōnem sine ope intellectus agentis. Quocunque igitur modo dicatur intellectum patibilem pati ab intellectu agente, tanquam ab agente distincto à phantasmatibus, & tanquam à cognoscente, falsum est, & ab Arist. alienum; Quum autem utraq; hæc secta errauerit, errauit etiam tertia, quæ vnum cum altero errorem coniunxit, vt considerantibus manifestum est.

Vera sententia de actione intellectus agentis. Cap. IV.

DE actione igitur mentis agentis ego hanc esse puto veritatem iuxta Aristotelis opinionem; vt agere dicatur in intellectum patibilem, non in phantasmata, sed phantasmatibus iungatur vt forma constituens obiectum motuum intellectus patibilis: clarum hoc est considerantibus argumentum Aristotelis in contextu 17. eius libri; ibi namque constituto intellectu patiente colligit mentis agentis necessitatem, quia nihil imperfectum, & tale potestate vult in sua imperfectione manere, sed ad perfectionem ducatur necesse est; non potest autem semetipsum perficere; ergo requirit agens, à quo perficiatur, ducaturque de potestate ad actum; agit ergo mens agens in mentem patientem, non in phantasmata, sed eis iungitur vt forma. Vnde colligimus, quomodo agit in intellectum patibilem: non enim agat vt solus, & vt agens distinctum à phantasmatibus; tū quia sequeretur posse absque phantasmate intelle-

A ctionem fieri, tum etiam quia agit vt habitus, & forma phantasmatum: agit igitur vt iunctus phantasmatibus, ita vt ex vtriusque vnum constituat obiectum perfectum, & potens in intellectu patibili speciem producere: quare vnum tantum est agens, ipsum phantasma, lumen vero intellectus agentis non est agens separatum, sed est perfectio phantasmatis, quæ constituit obiectum perfectum, & potens mouere intellectum patibilem. Ideo recta est illorum sententia, qui dicunt intellectum agentem esse agentem vt intelligibilem potius, quam vt intelligentem; quia si debet reddere phantasma actu intelligibile, oportet ipsum per se esse actu intelligibilem, quemadmodum etiam lumen, quatenus est per se visibile, non quatenus videns, reddit colorem actu visibilem: est quidem necessarium, vt ipse quoque sit intellectus aliquis, quia omne actu intelligibile est intellectus; non in hoc tamen consistit ratio agentis, sed in eo quod sit actu intelligibilis: hoc autem non ita accipiendum est, vt dicamus ipsum ita intelligibilem esse, vt à nostro intellectu intelligatur secundum propriam naturam, & quatenus est quædam substantia abiuncta à materia; hoc enim fortasse est vltimum, quod à nobis cognoscitur: sed eatenus dicitur agere vt intelligibilis, quatenus est ratio intelligibilitatis aliorum, id est quatenus est actus, & perfectio, qua cætera redduntur intelligibilia; proinde dicitur intelligibilis, non quod ipse intelligatur, sed quod per ipsum alia intelligantur; sic enim & lumen vna cum colore locum habet vnius obiecti visibilibus, & mouentis; non enim quod ipse Sol, seu eius lumen videri separatim dicatur, sed quia est ratio, qua colores sunt actu visibiles. Facultas igitur passiuæ intellectus patibilis non respicit aliud agens, quam obiectum phantasma; sed hoc non potest agere, nisi ab intellectu agente perficiatur, & fiat obiectum actu motuum: quare intellectus agens est forma, qua obiectum fit actu obiectum, proinde respicit obiectum vt forma, patibilem vero intellectum vt agens, non quidem agens separatum, sed vt forma constitutiua agentis. Hæc est absque dubio sententia Aristot. quam ipse magno cum artificio significauit: nam in contextu illo 17. docuit rationem agentis esse respectu intellectus patibilis, deinde in 18. modum actionis declarauit, ne intelligeremus esse agens distinctum ab obiectis; comparauit enim vtrunque intellectum cum obiectis dicens, hæc fit omnia, ille vero omnia facit, id est, facit esse actu intelligibilia, facit autem vt habitus quidam, id est, vt forma & perfectio, quæ obiectis iuncta constituit obiectum actu, & perfectum, quemadmodum declarauimus.

Intellectus agens non agit quatenus intelligens.

In intellectu agens agit intelligibiliter.

An intel-

An Intellectus agens iungatur phantasmatibus in phantasia existentibus, an in intellectu patibili receptis.

Cap. V.

Quæstio explicatu digna hic oritur, quum intellectus agens iungatur phantasmatibus ut forma, an eis iungatur in phantasia; an postquam in intellectu patibili recepta sunt. Dicunt aliqui non in phantasia hanc coniunctionem fieri, sed lumen agentis phantasmatibus iungi, & eaperficere in ipso intellectu patibili: quod probant argumento tali: officium intellectus agentis requiritur propter quidditates, quæ in phantasmatibus latent; has enim facit actu intelligibiles; ergo si in phantasia phantasmatibus iungeretur, phantasia cognosceret quidditates, & vniuersalia, quod nemo vnquam dixit; non potest igitur intellectus agens munus hoc exercere, nisi in phantasmatibus iam in intellectu patibili receptis. Confirmant per illa, quæ ab Aristotele dicuntur in contextu to. libriterij de Anima; sibi enim inquit, intellectum à solo sensitiuo recipere carnem, id est, totum compositum singulare, absque vilo auxilio intellectus agentis; ergo phantasmata sunt per se ipsa sufficienter præsentia intellectui patibili: ut ab eo apprehendantur tanquam confusæ quædam conceptiones singularium, per eas tamen non apprehenduntur quidditates, quia non apparent; sed illis confusis conceptionibus adueniens lumen intellectus agentis resoluit eas in quidditatem, & quidditatem à quidditate distinguit, & facit quidditates de intellectis potestate actu intellectas, quæ sunt verum obiectum intellectus patibilis; quum igitur requiratur intellectus agens propter obiectum, hoc est, propter quidditates, ut eas apparere faciat, & hæc non cognoscantur nisi ab intellectu, oportet lumen agentis iungi phantasmatibus in intellectu, non in phantasia. Vtuntur etiam ad hoc declarandum exemplo tali: si velimus in statua cernere aliquas minutissimas lineas, apponimus statuam lumini, ut illustreret, nec quarimus ut illuminentur oculi, quoniam oculi non egent lumine, sed obiecto illuminato, vt illa quæ confusa erant, appareant, quia absque illo lumine videret quidem oculus statuam, at minutissimas illas lineas non cerneret: statua igitur potest per se imprimere in oculo speciem confusam, neque lumen illud requirit, sed solum requiritur propter lineas illas, quibus proportionem respondent quidditates latentes in phantasmatibus. Hæc sententia mihi probari nulla ratione potest, quum per eam tollatur tota ratio agentis: si enim intellectus agens iungitur illis confusis conceptionibus iam receptis in intellectu patibili, iungitur

A potius ut forma, quam ut agens, quod etiam illi concedere videntur, fatentur enim intellectum agentem respectu obiectorum non habere locum agentis, sed formæ tantummodo; at tamen neque respectu intellectus patibilis potest habere locum agentis, hoc enim non potest esse alio modo, nisi quod illæ conceptiones ita illuminatæ agant in intellectu patibilem, quod nullo pacto dici potest, iam enim inhærent ipsi intellectui tanquam formæ; quare etiam intellectus agens illis iunctus habet locum formæ vna cum illis, at forma non agit in subiectum, in quo recepta est; quare intellectus agens nulla ratione haberet locum agentis iuxta illorum opinionem. Miror etiam, quomodo hoc dicere potuerint; quum omnino negauerint species in intellectu imprimi; id enim si verum est, quomodo possunt phantasmata, & confusæ illæ conceptiones in intellectu recipi? sic enim recipebantur in intellectu tanquam species distinctæ à phantasmatibus, quod ipsi negant, dum negant species impressas. Ego igitur cogor multorum sententiam sequi, qui dicunt intellectum agentem iungi obiectis nondum in intellectu patibili receptis; sed in phantasia existentibus, quia hoc modo seruat veram rationem agentis; phantasmata enim sine lumine agentis essent quidem apta ad imprimendam in intellectu patibili conceptionem rei singularis, at non imprimerent speciem quidditatis, nisi essent illuminata ab intellectu agente, qui dat eis vim motricem, & producticem speciei quidditatis; facit enim ut in phantasmatibus distincte appareant omnes naturæ, & quidditates, sicuti lumen Solis in statua facit ut appareant distincte omnes minutissimæ lineæ, & ut statua sit apta ad imprimendum in oculo non solum totam imaginem confusam, sed etiam omnes partes, & omnia exilia lineamenta: ideo similitudo ab illis adducta manifeste contra ipsos facit, nam minutissimæ illæ lineæ in statua non indigent lumine eas illustrante, quando iam in oculo receptæ sunt, sed extra oculum, & in ipsa statua; ipsi enim fatentur oportere statuam illuminari, non oculum: sic igitur optime seruat ratio agentis, nam agens debet esse externum, ut possit agere in patiens, id vero, quod in ipso patiente recipitur, non est vocandum agens, sed forma. Ad argumenta autem illorum facile est respondere. Primum erat; si iungeretur phantasmatibus in phantasia; ergo phantasia esset intelligens, & apprehenderet vniuersalia, & quidditates: ad hoc neganda est consequentia, & ratio negationis sumitur tum à phantasia, tum ab obiecto ipso: à phantasia, quoniam ipsa non est apta cognoscere vniuersale, & quidditatem; quare etiam si haberet in seipsa speciem vniuersalem, non eam cognosceret, quia non est talis facultas, quæ ad hanc operationem

Primum argumentum.

nem idonea sit; non potest enim abstrahere vniuersale, & ipsum transferre de gradu in gradum: hoc possumus confirmare exemplo coloris; & luminis; lumen enim facit vt color parietis sit actu visibilis, paries tamen habens colorem illum illuminatum non est videns, quia vim cognoscendi non habet; quare est quidem color ille visibilis, non tamen à pariete, in quo inest, sed ab oculo, cuius motiuus est: sic etiam in phantasia sunt quidditates in phantasmatisbus illuminatæ, proinde intelligibiles, non tamen à phantasia, quoniam ipsa hanc vim non habet. Idem ostenditur ratione obiecti: phantasma enim quantumuis ab intellectu agente illuminatum non est formaliter intelligibile, ideo si fieri posset vt idem formaliter acceptum ad intellectum possibilem transferretur, non intelligeretur ab eo; quia phantasma illuminatum vocatur quidem actu intelligibile, nō tamen formaliter, sed obiectiue, nam si ipsummet in intellectu poneretur, non fieret intellectio; sed ideo vocatur intelligibile, quia potest producere in intellectu possibili speciem intelligibilem, quæ dicitur intelligibilis formaliter, quia ipsamet recipitur in intellectu. Hoc quoque confirmatur eodem exemplo luminis, & coloris: nam color realis, qui in pariete est, licet sit actu illuminatus, & ita actu visibilis, non est tamen visibilis formaliter, sed solum obiectiue; quia si idemmet realis color illuminatus posset in oculo poni, non videretur ab eo: ideo actu visibile sumi potest duobus modis: nam coloris species spiritalis in oculo recepta dicitur visibilis formaliter, sed color realis illuminatus visibilis dicitur obiectiue, sed non formaliter. Leuitas igitur argumenti manifesta est, quia neque phantasia est apta intelligere quidditates, neque phantasma illuminatum in phantasia esse actu intelligibile formaliter, sed est formaliter imaginabile; intelligibile autem obiectiue, quatenus est obiectum potens extra phantasmam producere in intellectu speciem intelligibilem. Alterum argumentum sumebatur ex cont. 10. lib. 3. de Anima, vbi Arist. dicit intellectum recipere compositum confusum à solo sensu sine ope intellectus agentis: vult igitur phantasmata in phantasia existentia non egerè lumine agentis, vt sint actu motiua, sed esse per se motiua absque illo, proinde lumen agentis non requiri nisi postquam illud confusum in intellectu patibili receptum est, nempe vt in eo quidditas eluceat. Ad hoc dicimus obiectum illud posse duius rationibus dici actu motiuum; nempe vel ita motiuum, vt totius tantum confusi speciem imprimat; vel ita motiuum, vt imprimat etiam speciem quidditatis latentis in eo confuso: priore quidem modo inquit ibi Arist. phantasma esse per se motiuum intellectus nostri absque lumine intel-

lectum agentis, sed non secundo modo; non est enim ex se ita motiuum, vi possit quidditate imprimere, nisi illuminetur ab intellectu agente: vult igitur Arist. phantasma illuminari in phantasia, & ita illuminatum imprimere in intellectu speciem quidditatis: quare per hoc argumentum non ostenditur obiectum illuminari in intellectu sed potius in phantasia; hoc enim demonstrat comparatio, quam ibi Arist. facit cum linea flexa; dicit enim cognitionem quidditatis similem esse lineæ flexæ, quatenus lumen agentis fertur prius ad obiectum in phantasia, deinde cum eo ad intellectum reflectitur.

De abstractione, an fiat ab intellectu patibili, an ab agente.

Cap. VI.

Dignum consideratione hinc est, à quonam nat abstractio, an ab intellectu patibili, an ab agente; hoc enim cogito, erit plene cognitum officium intellectus agentis: plurium sententia est abstractionem fieri ab intellectu agente; nam Latinorum plures hoc dicunt, & Auerrōes quoque aperre id asserit in Comment. 18. lib. 3. de Anima, & in calce. 20. vbi dicit Arist. fuisse coactum ponere intellectum agentem propter abstractionem, quia eius actio est abstractio; abstrahit enim à phantasmatisbus vniuersale, & ipsum denudat omni materiali conditione; ideoque intellectio intellectus patibilis nihil aliud est, quam receptio huius vniuersalis ita abstracti ab agente; & actio ipsius agentis nihil aliud est, quam abstractio vniuersalium ab omni conditione materiæ, vt mouere possit intellectum patientem illud igitur, quod vocari solet, facere de intellectis potestate actu intellecta, apud Auerrōem est abstrahere, proinde abstrahere est officium solius agentis: citat etiam Auerr. dictum Alexandri, quod apud eum legimus in lib. 2. de Anima in capite de intellectu agente; ibi enim Alexander dicit, non solum esse necessariam in anima intellectiuam vim, vnam agendi, alteram patiendi, sed etiam melius declarari naturam intellectus per agere, quam per pati: quod declarans Auerrōes dicit intellectum per pati non differre à sensu, sed solum per agere, quia non datur sensus agens, sed datur intellectus agens, qui fabricat intelligibilia, quod dicitur abstrahere. Hæc sententia recipienda non est, & impugnat efficacissime argumentum Ioannis Gandauensis, licet ipse ad aliud demonstrandum eo abutatur; nam probare volens intellectum agentem non agere in phantasma & eis nihil tribuere, ita argumentatur: intellectus agens, si phantasmata illuminat, æque omnia in eis existentia illuminat, æque omnia intelligibilia facit, nec potest vnum expo-

Intelligibile ali-quid dicitur vel formaliter, vel obiectiue, sic etiam visibile.

Auerrōis & Latinorum opinio.

Confutatio.

expoliare alijs, & ab eis, separare, & facere vt vnum sine alio intelligatur; quemadmodum lumen picturam aliquam feriens facit æque omnes eius colores esse visibiles, æque omnes illustrat, nec facit vt vnum videatur sine alio; ergo intellectus agens nihil phantasmatis tribuit, & nihil in eis operatur. Sed hæc consequentia reuera inefficax est, & Ioannes fallaciam committit à secundum quid ad simpliciter; quia hoc argumentum probat quidem intellectum agentem non separare, seu abstrahere vnum ab alio, quoniam æque illuminat totum phantasma, & omnia, quæ in eo sunt; proinde est efficacissimum ad probandum quod intellectus agens non possit facere abstractionem; quæ nihil aliud fit abstractio, quam separatio vnius ab alijs, & acceptio vnius non acceptis alijs: at non probat intellectum agentem nil profus in phantasmatis operari; operatur enim aliquid necessarium pro abstractione, licet non faciat ipse abstractionem, vt mox declarabimus: quando enim rem aliquam ab alia re abstrahere volumus, & eam sumere non sumpta illa alia, certum est necessarium esse vt vnam ab alia distinctam habeamus; quia si confusæ & commixtæ sint, id facere minime possumus; vt si nobis offeratur aqua vino commixta, non est in nostra facultate accipere vinum non accepta aqua, quod dicitur abstrahere; quod si quispiam alio quo artificio vinum ab aqua separaret; ita vt vtraque distincta inspicierentur, facile nobis esset vnum accipere relicto altero: duo igitur actus considerandi sunt; vnus est actus distinguendi rem à re, vt distincte appareant; alter est actus accipiendi vnam dimissis alijs: qui duo actus ad eundem intellectum pertinere non possunt, sed vnus ad agentem, alter ad patientem; quia si abstrahere est accipere vnum dimissis alijs, certe non intellectus agentis officium est, sed patientis; hęc enim quidditatem intelligit in phantasmate emicantem, & eam accipit absque conditionibus materiæ, & absque alijs, quæ in eo phantasmate sunt, & sic eam ab alijs abstrahere dicitur: at facere id nõ possit, nisi prius omnia in phantasmate distincta appareant, quæ distinctio est opus intellectus agentis; huius enim lumen phantasmati adueniens omnia, quæ in eo sunt, æque illuminat, & facit vt distincte omnia appareant, vt in phantasmate equi facit vt distincte appareant natura corporis, natura viuens, natura animalis, natura equi, natura quantitatis, & natura qualitatis, & sic aliorum accidentium; hæc enim omnia in eo phantasmate confusa, & indistincta erant, sed ab agente illustrata offeruntur patibili intellectui clara, atque distincta, vt ipse ea omnia intuens possit contemplari id, quod vult, tam totum confusum, quam singulam quidditatem in eo emicantem, & eam.

A omnis alijs intelligere: hoc idem in coloribus enenit; quando enim debile est in aere lumen, videmus confuse picturam totam, sed colorum distinctionem non videmus; adueniente autem Solis lumine distincti apparent omnes colores, & omnes tenuissimæ linæ, nosque liberi sumus, & apti ad intuemum in ea pictura quicquid volumus dimissis alijs: nam primo locototum confusum inspicimus, postea ad singulas particulas conuertimur, & intuemur modo hæc sine illa, modo illam sine hac, & hoc visus ipse facit, non lumen, siquidem lumen illustrat solum, atque distinguit, visus vero inspicit hanc partem sine illa, & illam sine hac: ea tamẽ à philosophis abstractio non appellatur; quia vt dicitur proprie abstractio, non satis est si vna res sine alia accipitur, sed oportet etiam vt de ordine in ordinem transferatur: quod in visione non enenit; oculus enim rem hanc accipiens videndam sine alijs non ob id eam transfert ad alium ordinem rei cognoscibilis, quia ibi omnia sensilia sunt, tam totum, quam partes; at intellectus abstrahens transfert rem de ordine in ordinem, seu potius talem translationem factam præsupponit, fit tamen re vera translatio hæc: ab agente, qui illustrans facit rem è sensili intellectilem, deinde patibilis intellectus eam accipit, & ita abstrahere dicitur: in hoc igitur differt intellectus agens à lumine, quod lumen non transfert colores ad alium gradum cognoscibilitatis, at intellectus agens facit è sensili intellectile. Ex his igitur patet error. Auerr. qui putauit abstractionem esse minus intellectus agentis: patet etiam error Ioannis Gandauensis, qui ex hoc colligebat intellectum agentem nil tribuere phantasmatis; tribuit enim reuera lumen distinguens, sed nullam electionem facit: hæc enim fit ab intellectu patiente, diciturque formaliter abstractio, quum actio intellectus agentis non sit abstractio, nisi antecedenter, quia necessario præcedit abstractionem.

Solutio dubij aduersus ea quæ dicta sunt. Cap. VII.

Sed aduersus hæc dubium oritur; si enim abstrahere esset minus intellectus patibilis, ergo esset patibilis, quia officium intellectus patibilis est patibilis tamẽ videtur esse falsum, & repugnare proprie huius vocis significationi, nã abstractio actionem potius, quam passionem significat: quod argumentum mihi videtur Aueroem mouisse ad dicendum abstractionem esse operationem intellectus agentis. Ad hoc dicimus, verum quidem illud esse, quod ex vi vocabuli sumitur, abstractionem esse actionem; sed negandum esse; patibilis intellectus officium esse solum pati; quia licet Arist. dixerit intelligere esse pati.

Nota que dicitur à philosophis abstractio.

Abstrahere sunt edenda.

Intellectus non est in cognoscendo agit.

pati, quia secundum originem est pati, & facilius ad cognoscendam eius naturam ducimur per pati, quam per agere, tamen intelligere est etiam agere; nam cognoscere non in sola speciem receptione, quæ passio est, consistit, sed etiam in receptarum iudicatione, quæ est actio; quare patibilis intellectus speciem quidem recipiendo patitur, sed eam iudicando agit, & ita agendo dicitur abstrahere, quod fit, ut intellectio dicatur actio immanens, quia fit ab ipso patibili intellectu, & ipse recipitur. Hoc significare voluit Alexander in loco ab Auerroce citato, quando dixit intellectum humanum magis declarari per agere, quam per pati; hoc est, eius naturam ratione operationis magis in actione, quam in passione esse constitutam: quem locum non intelligens Auerroes traxit ea verba ad intellectum agentem, quasi Alexander dicere voluerit intellectum agentem obtinere in anima humana præcipuum locum, & patibili intellectui antecellere, non quidem tempore, sed dignitate, quia nobilius est agere, quam pati. Attramen Alexandri non de illa actione loquitur, quæ attribuitur intellectui agenti, sed de illa, quæ est propria intellectus patibilis, & est speciei receptæ iudicatio; vult enim ijs verbis significare cognitionem magis in iudicatione, quam in receptione consistere: nam si receptio tempore iudicationem præcederet, ut quæ clarum esset intellectioem esse formaliter iudicationem, non receptionem, nisi antecederet; sed quum simul tempore receptio, & iudicatio fiant, dicimus intellectioem esse simul passionem, & actionem, sed magis in actione, quam in passione consistere. Ex his colligimus errorem illorum, qui dicunt officium esse intellectus agentis producere in intellectu patibili actum intelligendi; hoc enim falsum est, quoniam actus intelligendi producitur ab ipso intellectu patibili, dum receptam speciem iudicat; agens vero non iudicat, neque iudicium producit, sed id solum præstat, quod antea diximus; iunctus enim phantasmati ipsum aptum reddit ad speciem quidditatis in intellectu patibili imprimendam: propterea si intellectio esset sola receptio in intellectu patibili, absque dubio dicerem esse ab intellectu agente vna cum phantasmate produci actum intelligendi in intellectu nostro, quum species impressa idem sit, quod intellectio: sed quoniam intellectio non est sola receptio, sed etiam iudicatio, imo est præcipue iudicatio, & hæc fit à solo intellectu patiente, siquidem ipse ad iudicandam speciem est sibi sufficiens ex propria sua natura sine ope intellectus agentis; ideo non dicimus intellectum agentem producere intellectioem in intellectu patiente; hoc enim neque solus facit, neque phantasmatis iunctus, nisi ut causam re-

A mota, & antecedens; causa enim proxima, & æquata est ipsemet patibilis intellectus, qui ex sua natura speciem receptam iudicat.

Collectio officiorum intellectus agentis, septem propositionibus.

Cap. IIX.

B **Q**UÆ igitur sint officia intellectus agentis in nostra intellectione, satis ex iis quæ diximus, manifestum est: ut autem omnia quæ hactenus declarauimus, breuiter colligamus, tota rei veritas iuxta Aristot. sententiam in his septem assertionibus iam à nobis factis superque demonstrantis constituta est. Prima assertio est: intellectus agens respectu obiectorum non est agens, sed perfectio, & forma, quæ ipsis phantasmatis iuncta perfectit ipsa; & facit ut sint obiectum actus, hoc est, idoneum ad mouendum intellectum patibilem. Secunda est: intellectus agens iungitur obiectis extra intellectum patibilem, videlicet ut in phantasia existentibus. Tertia est: intellectus agens dicitur agens respectu intellectus patientis, quia in ipsum solum agit. Quarta est: hic intellectus, non ita agit in intellectum patibilem, ut sit agens distinctum, & seiunctum à phantasmatis, sed ut actus phantasmatum, ita ut ex phantasmatis, & intellectu agente constituatur vnum agens imprimens in intellectu patibili speciem vniuersalis, & quidditatis; quia phantasmata propriis viribus non essent apta ad imprimendam aliam speciem, quam singularis confusi. Quinta, quæ ex hac quarta deducitur, est: intellectus agens est agens ut intelligibilis, non ut intellectus, & agit ad modum obiecti; quare quatenus est agens, non est formaliter intelligens; quanquam ex hoc inferatur necessario ipsum esse alterum intellectum, quia omne actu intelligibile est intellectus. Sexta est: intellectus agens non producit in intellectu patibili actum intelligendi, sed ipsemet patibilis intellectus hunc actum producit, dum receptam speciem iudicat. Septima est: officium abstrahendi non est intellectus agentis, sed est proprium intellectus patibilis; ita tamen, ut abstractio ex necessitate præsupponat operam intellectus agentis, qui phantasmata illustret, & claras, atque conspicuas esse faciat omnes naturas, & quidditates, quæ in phantasmatis in sunt, ut postea patibilis intellectus accipere possit id, quod vult, & alia dimittere, quod vocatur abstrahere: quare abstractio formaliter sumpta est opus solius intellectus patientis, sed antecederet est opus etiam intellectus agentis, cuius operam abstractionem præcedere necessarium est.

Auerrois error.

Intellectus agens non producit actum intelligendi.

Prin cōcl.

Secund.

Tert.

Quar.

Quin.

Sexta.

Septi.

Quid.

Quid sit intellectus agens, varia aliorum sententia.

Cap. IX.

Cognitis officiis intellectus agentis est quoque eius natura consideranda; quod etiam Aristotel. fecit, sed ita breuiter, & obscure, vt per eius dicta non fatis liquere videatur, quibusnam sit apud eum intellectus agens; quo factum est vt interpretes ad varios, & inter se contrarios sensus verba Aristotel. traxerint: non igitur aliorum sententias summa breuitate complectendo ratione dure peruestigabimus, quibusnam sit apud Aristotel. intellectus agens. Necessesse est intellectum agentem vel esse eundem secundum substantiam cum intellectu patiente, vt multi arbitrantur, adeo vt non sint duo intellectus essentialiter distincti, sed vnus, qui sola ratione distinguitur; vel distinctum esse essentialiter ab intellectu patiente, & duas esse formas, non vnam, quæ etiam plurium sententiarum fuit. Qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem non esse duas formas, sed vnam, quæ sola ratione distinguitur in duas, variis modis id asserunt; Simplicius dicit vnam esse humanæ mentis substantiam, quæ dicitur possibilis quatenus est progressa in corpus, & dicitur agens quatenus in se manet; quam eandem sententiam Thestimo quoque & Auerro multi posteriores attribuunt; ego tamen puto Thestimum & Auerroem statuisse intellectum agentem distinctum essentialiter à patiente, ita vt sint duæ formæ, & duæ intelligentiæ distinctæ, & ambæ humanæ; hanc enim sententiam legere apud Thestimum possumus in context. 20. lib. 3. de Anima, & apud Auerroem in Commentar. 4. 5. 18 20. eiusdem libr. vbi hos duos intellectus vocat duas substantias æternas, & alia multa dicit, quæ significant ipsum existimasse duas esse substantiæ, non vnam: quod si Thestimus & Auer. quandoque dicere videantur vnum esse intellectum, consideranda sunt viriusque verba: nam vnum appellant id, quod ex eis tanquam ex materia, & forma constitatur; nunquam enim dixerunt eos esse essentialiter vnum eo modo, quo Simplic. existimauit. Alii fuerunt, eaq; fuit antiqua opinio relata, & confutata à Them. in loco prædicto, qui dixerunt vnum esse intellectum secundum substantiam; qui dum est in materia potestate, & impii cognitione caret, possibilis dicitur; dum autem habet habitus dignitatem, quæ sunt prima principia per se nota, vocatur agens, quia horum principiorum cognitio est actuum principium: scientiæ conclusionum: in quam sententiam ducti sunt ob Aristotel. verba in context. 18. lib. 3. de Anima, quando dicitur intellectum agentem esse

A habitum quendam; videretur enim non potuisse alium habitum significare, quam habitum principiorum. Ab hac sententia parum recessit Ioannes Grammaticus, qui putauit eundem patibilem intellectum, quatenus habet habitus non modo principiorum, sed etiam conclusionem, vocari agentem, quoniam dum habet scientiarum habitus acquisitos, potest agere quando vult, quemadmodum Aristotel. dixit, ideoque vocatur intellectus agens, quia potest arbitrari suo exite in actum: & in hanc opinionem ipse quoque Ioannes incidit ob illa Arist. verba, quibus intellectum agentem dixit esse habitum quendam. Demum D. Thomas putauit intellectum agentem, & intellectum patientem non duas formas esse, sed duas facultates eiusdem animæ rationalis, quæ ratione potentiæ passiuæ dicatur intellectus possibilis, & ratione potentiæ actiuæ dicatur intellectus agens: quare apud eum non sunt duæ partes animæ, nisi prout nomen patris pro facultate, seu potentia sumitur; ideo eius sententia iure numeratur in opinionibus illorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem non esse duas substantias distinctas, sed vnam, quæ sola ratione distinguitur.

Io. Grammaticus

Thomas

Confutatio omnium opinionum eorum, qui dicunt intellectum agens, & intellectum patientem esse vnam & eandem substantiam. Cap. X.

Hæ omnes sententiæ, quibus statuitur hos duos intellectus vnam esse substantiam, falsæ sunt, & cum principis Arist. minime conuenire possunt: quod prius communiter aduersus omnes ostendemus, postea vero etiam singillatim eas considerando propriis cuiusq; erroribus patefaciemus. Impiis certum est, Arist. existimasse nullum simplex posse mouere seipsum, sed quicquid mouetur, ab alio moueri; hoc enim legimus ab eo fuisse demonstratum in 7. & 8. Physic. idq; in ipsa quoq; anima impossibile esse docuit in 1. libr. de Anima, quando confutauit illorum sententiam, qui dicebant animam mouere seipsam: non potest igitur eadem humanæ mentis substantia, quæ sit forma simplex, esse simul agens, & patiens respectu sui: pius; nec satis est distinctio secundum rationem, quia si hoc sufficeret, de omnino simplici hoc idem dicere possemus, eam habere facultatem agendi, & facultatem patiendi, & ita agere in seipsum ratione diuersarum virium; hoc tamen absurdum est, nec secundum Aristot. concedendum: ergo similiter in intellectu est absurdum, quod quum sit simplex, non potest simul esse perfectus, & imperfectus, potestate & actu, & in seipsum agere, & seipsum ducere de potestate ad a-

plis
s.
emi-
us
err.

anti-
unrum
pino.

Actum

men vero non est habitus ipse videndi, neque est A species coloris in oculo recepta, sed est quodam externum, ab externo principio adueniens, distinctum & à visione, & ab obiectis; & à facultate visiva, & ab ipsa habilitate videndi: talis igitur habitus est intellectus agens, qui extrinsecus accedens producit in intellectu patibili scientiarum habitus, à quibus ipse patibilis intellectus vocatur in habitu: quare intellectus agens non est talis habitus, à quo dicatur intellectus in habitu. Opinio quoque D. Thomæ non est Aristotelis consentanea, & proprias patitur difficultates: nam quum in intellectu patibili cognouerit & vim patiendi, & vim agendi, in ambiguitatem lapsus est, credens vim actiuam, quam patibilis intellectus habet, esse intellectum agentem, quod minime verum est; quia intellectus agens debet agere in intellectum patibilem, & antea demonstrauius; igitur si esset vis illa actiua, quam habet intellectus patibilis, idem ageret in seipsum, quod minime dicendum est. Nos vero iam diximus, quæ sit vis actiua, quam habet intellectus patibilis, est enim vis iudicatiua obiecti recepti: quæ non est dicenda intellectus agens; quia non est vis agendi in ipsummet intellectum patibilem, sed potius in obiecta quodammodo, dum ea iudicat. Thomas igitur non in hoc errauit, quod posuerit in intellectu patibili vim passiuam, & vim actiuam, hoc est, & vim recipiendi, & vim iudicandi, etenim nos quoque vtramque concedimus; sed in eo errauit, quod putauit vim hanc actiuam ab Aristotele vocari intellectum agentem: sed mox ostendemus D. Thomam proxime omnium ad mentem Aristotelis accessisse, neque in ipsa re, sed in sola ferme appellatione aberrasse.

Quod necessarium sit, intellectum agentem esse formam abiunctam à materia per essentiam. Cap. XI.

Q VONIAM igitur nullum dogma secundum Aristotelem defendi potest, quo dicatur intellectum patientem, & intellectum agentem esse vnam & eandem substantiam; restat vt sint duæ substantiæ essentialiter distinctæ, quæ absque dubio sententia Aristotelis fuit. Hoc autem si ita est, sequitur necessario intellectum agentem esse formam immaterialem, & à materia prorsus abiunctam, quod facile ostendo argumento sumpto ab intellectu patiente: is enim vel est forma separata à materia, nec dans esse homini, vt Auerroes existimauit, vel est forma materiæ informans, & hominem constituens, vt Alexander, & Latini omnes arbitrantur: si est forma abiuncta à materia, multo magis oportet intellectum agentem esse à materia separatum, quum sit nobilior patiente: si vero intellectus patibilis est forma constituens hominem, agens,

qui patiente præstantior est, nõ potest esse forma informans materiæ; quia si intellectus patibilis est forma specifica, qua homo est homo, ergo omne illi superueniens in hom. n. e. & excellentius ipso, excedit humanam naturam, nec potest esse forma informans, quia nulla forma informans nobilior potest vltimæ ac specificæ differentiæ superuenire, sed ita superueniet, vt naua superuenit naui iam constitutæ & formatæ: omnibus igitur modis fateri oportet intellectum agentem non esse alicuius corporis formam, sed esse substantiam penitus immaterialem. Hoc etiam significarunt omnes conditiones intellectui agenti ab Aristotele attributæ in 3. lib. de Anima: nam in context. 19. dixit ipsum esse separatum, & immixtum, & impatibilem; & has conditiones probauit ex eo, quod est secundum suam substantiam actio, id est quoniam per essentiam est sua operatio; hæc enim non est quarta conditio, vt multi Græcæ linguæ ignari arbitrantur, sed est probatio; & medius terminus, per quem res illæ conditiones ostenduntur, vt in Græcis verbis manifestum est, quæ sunt hæc [*τῆς οὐσίας ἀνεσχεγμένη*] hic enim loquendi modus apud Græcos præbatiuus est, vt etiam notare possumus in context. 14. libr. 4. Meteorolog. & pluribus aliis in locis, & significat, quom secundum substantiam suam sit actio, *ἀνεσχεγμένη* enim est operatio, & in omnibus formis materialibus est distincta ab essentia, in formis vero à materia abiunctis est idem quod essentia, sicut in libr. de Mente humana declarauimus: quoniam igitur secundum suam essentiam est sua operatio, Aristoteles inde colligit eum esse à materia separatum, non commixtum corpori modo vltio, & prorsus impatibilem; nam pati est propter materiam, quare omne carens materia expert est omnis passionis: quod autem secundum essentiam sit actio, satis habet ibi ostendere Aristoteles à posteriori, argumento sumpto ab intellectu patiente, nam ipse quoque, dum actu intelligit, fit idem quod res intellecta, & quod sua operatio: quum ergo hoc notet perfectionem, & competat intellectui patienti, debet etiam agenti competere, imo & modo præstantiore, quum agens sit patiente nobilior: quoniam igitur patienti intellectui competit vt sit sua operatio; quia aliquando solum, non semper est sua operatio, nempe tunc, quando actu intelligit; sed ei competit per aliud, à quo perficitur, necesse est vt agenti competat per essentiam; id enim, per quod aliud tale est, per se tale esse debet: hæc est illius loci vera interpretatio, non quam multi putant, qui dicunt verba illa [*honorabilius est enim agens patiente*] & alia quæ sequuntur, dirigi ad probandum, quod intellectui agenti competant tres illæ conditiones, separatus, immixtus, & impatibilis; probationem autem talem esse, competunt intellectui patienti, ergo etiam agenti, qui honorabilior est: sed de-

Declaratio contr. 19. in 3. lib. de Anima.

cipiuntur, quoniam verba illa pertinent ad probanda proxime præcedentia, non illa, quæ remotiora sunt, non enim probat Aristot. tres illas conditiones, sed probat medium, quo illas ostēderat, quemadmodum series verborum manifeste demonstrat: imo neque ostendere poterat illas tres conditiones agentis competere ex eo quod competant patienti, sicut illi cōmunicantur; quia ratio esset fallax, & æquiuoca, quum illæ conditiones alio modo agentis competant, alio patienti, neque de utroque in eadem significatione accipiuntur: nam in context. 7. Arist. intellectum patientem vocauerat separatam, scilicet ab organo, vt præcedentia verba à contrario sensu demonstrant; at in 19. agentem vocat separatam penitus à materia: & intellectum patientem vocauerat in cont. 4. non mixtum cum obiectis, & in 6. non mixtum cum parte aliqua corporis in recipiendo species; at in 19. agentem vocat non mixtum cum corpore, aut cum vlla alia re vllō modo, tam secundum esse, quàm secundum operari, quum in eo operatio ab essentia non distinguatur: & in context. 3. intellectum patientem vocauerat ἀπαθῆ, hoc est, non affectum naturis suorum obiectorum, eamque conditionem absque dubio adduxit, vt communem intellectui cum sensu: quoniam id, quod aliqua est recepturum, nō debet illa habere actum in sua essentia, sed potestatem vocat ἀπαθῆ, hoc est, intellectum agentem vocat ἀπαθῆ, hoc est, impatiibilem penitus, patet enim Græcum nomen ἀπαθῆς, & que vtrumque significare, & in context. 3. non posse significare impatiibilem; sed affectum carens, in 19. autē sumi pro impatiibile: nec mirum, si in alio, & alio sensu hæc illis attribuantur, quum ex diuersis medijs ab Arist. colligantur, neque eadem ratione vtrique intellectui competant: nam patienti competunt, quatenus est mera potestas, & inferuntur ex eo quod patienti intelligit agentem autem competunt, quatenus est purus actus, & inferuntur ex eo quod agit, & est per essentiam sua actio: quomodo igitur possunt hæc conditiones de utroque intellectu idem significare, si ex oppositis medijs de utroque colliguntur? igitur de intellectu agente significant separationē à materia, quum ex hoc medio deducuntur, quod secundum essentiam est sua operatio, quæ conditio intellectui patienti non competit, saltē prout humano corpore sumitur, si quidem non alio modo ab Arist. vnquam consideratum fuisse manifestum est. Præterea in context. 20. inquit Aristot. intellectum agentem esse semper intelligentem, & esse id quod est, hoc est, esse actum purum, & ipsamet entitatem, vt in sequentibus declarabimus: quæ omnia significant mentem à materia abiunctam per essentiam, Adde quod si in cont. 19. tū illa attributa adducuntur vt eadem, quæ prius intellectui patienti adscripta erant, debuit Aristot. coniunctione vti dicendo [& sic

A quoque intellectus separatus, in mixtus, & impatiibilis] attamen inquit absolute [& hic intellectus] qui loquendi modus denotat eā adduci vt propria agentis.

Quod intellectus agens nō possit esse vlla intelligentia, præter illas, quæ mouent cælestes orbes. Cap. XII.

Q Vum igitur intellectus agens sit substantia abiuncta à materia per essentiam, & nomine intelligentiæ appellanda, necesse est, vt vel sit aliqua ex intelligentiis superioribus, quæ cælos mouent, vel aliqua alia illis inferiori forma, quæ vel Angelus, vel Dæmon, vel Intelligentia appellanda esse dicatur, & sit hominis propria, & ad perficiendam humanam mentem peculiariter applicata, & illi copulabilis, vt forma iungitur materiæ; quæ fuit Auerrois ac Themistii sententia, quam etiam Marino Plotinus attribuit. Quodnam igitur horum asserendum sit, ratione duce inuestigemus. In primis id nobis firmum, & indubitatum fundamentum statuendum est de substantiis per essentiam à materia abiunctis loqui, non esse munus Philosophi naturalis, sed solius Metaphysici: testatur hoc Aristotel. in 1. cap. 1. lib. de Partibus animal. dicens non esse officium Philosophi naturalis agere de intellectu, & hanc rationem adducens: quia ad Naturalem Philosophum non attinet loqui de rebus à materia abiunctis, intellectus autem à materia abiunctus est: Auerroistæ efficaciter tueri contendunt Aristot. ibi loqui de intellectu humano, quod quidem nos eis condonamus: quicquid igitur est in anima humana abiunctam à materia, siue sit patibilis intellectus, qui dicatur nō esse forma corporis, siue intellectus agens, certum est illud non posse à Philosopho naturali secundum essentiam cognosci, sed solum respectu humani corporis, quod quidem Auerroistæ non negant, id enim est munus solius Metaphysici, vt asserit Arist. eo in loco. Quoniam igitur intellectus agens est substantia separata, certum est declarationem essentiae ipsius non ad Naturalem pertinere, sed ad Metaphysicum, Naturalis enim considerare ipsam non potest, nisi prout est agens respectu humani intellectus. At obiciet aliquis, quomodo igitur potuit Arist. in context. 19. & 20. lib. 3. de Anima, considerare eius conditiones ad essentiam ipsius absolute sumptam pertinentes? ex huius dubij solutione artificium Aristotelis, & eius de intellectu agente sententia manifesta fiet: pertinebat quidem ad naturalem Philosophum sola consideratio officiorum intellectus agentis, quoniam hæc respectum notat ad intellectum humanum: sed videns Aristotel. nos in hac acquiratos non fuisse, & se animos nostros dubios, & suspensos reliquisse, nisi de ipso intellectu agente quidnam secundum se sit aliqua

Dub

Solut

ibi subiunxisset, ideo dicere aliqua breuiter voluit ad eius essentiam attinentia, sed ita breuiter, & obscure, vt satis aperte significauerit se ea tangere tanquam aliena à naturali philosophia: solet enim vbique Aristot. quando ex professo alicuius rei definitionem, seu essentialis conditiones proponit, eas diligentissime declarare, vt in plurimis locis dilige notare potest, ibi tamen de præstantissima, atque ignotissima loquens quasdam essentialis eius conditiones in medium profert, absque vlla earum declaratione; vt eas leuiter tangendo, nec declarando, significaret earum, & ipsius intellectus agentis considerationem ad eum locum non pertinere; ideo notare eo in loco, & in aliis quoque possumus, non esse absurdum, si in disciplina aliqua quandoque tangatur id, quod ad aliam disciplinam pertinet: imo illud interdum necessarium esse: quum enim res omnes magno inter se ordine, & nexu coniunctæ sint, scientias quoque contemplatiuas ita inter se coniunctas esse oportuit, vt vna attingeret aliquando ea, quæ sunt alterius; hoc enim non est absurdum; si leuiter, & cum moderatione fiat; quemadmodum eo in loco facit Aristoteles: quod etiam aliàs notauimus de postremo cap. lib. 8. Physicor. in quo agit de primi motoris impartibilitate; quæ ad Metaphysicum potius, quam ad Naturalem Philosophum pertinebat. Ex ea igitur obscura, & imperfecta consideratione conditionum intellectus agentis manifeste colligimus, ipsum tanquam substantiam à materia abiunctam per essentiam non ad Naturalem Philosophum, sed ad Metaphysicum pertinere: id que etiam alio Aristot. testimonio comprobatur; nam in 7. Metaphys. context. 6. inquit esse posterius considerandum, an præter sensibiles substantias aliqua alia detur abiuncta à materia, an non detur: idem etiam in context. 29. lib. 12. inquirendum proponit, is enim proprius locus est, in quo Aristot. ex professo de talibus substantiis accurate pertractat: hoc igitur proponens in dictis locis Aristot. denotat non esse ante libros Metaphysicos nobis cognitam aliquam substantiam à materia separata. Videamus igitur, quas substantias à materia abiunctas consideret Aristot. in eo 12. libr. certe nullas alias considerat præter illas, quæ Cælos mouent; docet enim tot esse intelligentias, quæ sunt motus: nec dicere aliquis potest, intelligentiam humanam vna cum cælestibus ibi ab Aristotele sumi, & in orbibus motis numerari etiam spheram humanam, vt aliqui dicere ausi sunt: nam legentibus context. 43. & 44. illius 12. lib. patet Aristot. diceret esse substantias à materia separatas, quot sunt orbis; quot autem sint orbis, sumendum esse ex Astrologia; atqui Astrologus non considerat orbem humanum, sed solos cælestes; ergo Aristot. ibi nullam aliam intelligentiam considerat, præter illas, quæ mouent orbis cælestes. Hoc igitur

de Aristot. certissimum est, ipsum nec dæmones cognouisse, neque formam vllam à materia abiunctam inferiorem intelligerit, quæ mouent cælos: quare si intellectus agens est forma separata, non potest secundum Aristot. esse dæmon aliquis, neque intelligentia peculiariter homini applicata inferiori cælestibus, & superueniens formæ informanti, quæ homo est homo. Restat igitur, vt non possit esse alia substantia abiuncta à materia, quam vna ex eis, quæ mouent spheras cælestes, quæ præter eas nullam aliam substantiam separatam Aristot. in libris Metaphysicis considerauerit. Aliqui tamen dicere ausi sunt: solas quidem cælestes intelligentias expressisse ibi ab Aristot. nominatas fuisse, implicite tamen eadem tractatione comprehensam esse etiam humanam intelligentiam; quæ enim eiusdem generis sint, id, quod de illis dicitur, de humana quoque dictum intelligitur. Sed hoc vanum est: non enim objectionem nostram effugiunt, quum Aristot. de solis illis intelligentiis, quæ mouent orbis, se agere affirmet; adde, quod huic humanæ intelligentiæ non cõpetunt conditiones ab Aristot. cælestibus attributæ; eas enim primo loco inuenit ex æterno motu, & eas primum cognouit vt semper mouetes vno continuo motus; humana vero, si datur, non semper orbem suum vno continuo motu mouet, quare sub eam tractationem reduci minime potest; non est igitur verum id, quod illi dicunt, de intelligentia humana esse intelligenda illa omnia, quæ de cælestibus ab Aristotele declarantur, proinde si de hac quoque ibi agere voluisset, eam absque dubio nominare seorsum, & eius proprias conditiones, per quas à cælestibus differat, expresse declarare debuisset. Manifestum igitur est, nullas alias substantias à materia abiunctas Aristoteli cognitatas fuisse præter intelligentias cælorum motrices, quas dari ex æterno motu demonstrauit, & hæc omnia ita firmis nitantur fundamentis, vt nullum certe subterfugiendi, aut cauillandi locum relinquunt: igitur Themistii & Auerrois sententia de intellectu agente non est Aristotelis, neque vlla ratione defendi potest.

Quod Intellectus agens non possit esse alia intelligentia, nisi omnium prima.

Cap. XIII.

QUUM igitur mens agens non possit esse nisi aliqua cælestium mentium, quæ cælos mouent, quæ nam ex eis erit intellectus agens? an suprema, quæ Deus est, an aliqua ex aliis quæ secunda intelligentiæ appellatur: ratio nos cogit vt solam primam hoc munere fungi posse fateamur: etenim reliquæ omnes sunt virtutes particulares, & ad mouendos singulas proprios orbis peculiariter applicatæ, neque habens vim vniuersalem: quæ ad reu' omnium regimen extendatur:

*Enasfo
Auerro-
istarum.*

*Confuta-
rio.*

*ga A
rroi-
um.*

*mfusa-
o.*

sola prima est eiusmodi: quia nō solum primum orbem mouet, sed totum simul cœlestem globum, imo & mundum vniuersum, & est prima omnium rerum causa, omnia gubernans, omnia perficiens, omnia conferuans virtute sua diffusa per omnia; hæc enim quāuis vbique sit, & omnibus rebus adsit, non omnibus tamen intelligēdi facultatem præbet, sed homini soli: quod optime declaratur ab Alexandro in 2. suo. lib. de Anima, cap. 4. inquit enim humanum intellectū, qui possibilis dicitur, esse veluti instrumentum intellectus diuini ad intellectiōem in homine producendam; solus enim humanus intellectus apus est recipere lumen intellectus diuini, & fieri intelligens: res autem aliæ talem naturam non habent, vt possint instrumenta fieri diuini intellectus ad producendam intellectiōnem: sicut etiam videmus lumen Solis, quum idem sit, penetrare vitrum, at non parietem, propter diuersas horum corporum naturas; sic calor Solis lutum indurat, ceram vero non indurat, sed mollit; agens enim non agit, nisi in patiens idoneum ad recipiendum: in hoc igitur mundo inferiori nulla est natura susceptiua intellectiōnis, nisi natura intellectus nostri patibilis, qui forma hominis est; quo fit, vt eo intelligente homo dicatur intelligens. Ad hoc comprobandum habemus argumentum doctissimum, & vere peripateticum ab Alexandro adductum in 1. suo lib. de Anima, cap. de Intellectu agente: inquit ibi Alexander, in omni genere, in quo sit aliquid per se, ac primo tale, & aliqua secundo talia, necessarium esse vt illa, quæ secundo talia sunt, ab illo primo habeant vt sint talia, proinde sint talia propter illud: hoc possumus inductiōem in rebus omnibus comprobare; nam substantia est primum ens, & maximum ens, accidentia vero sunt secundo entia: sic inter omnia visibilia primum visibile est lux, & maxime omnium visibile est Solis lux, ab hac; gitalia fiunt visibilia: sic etiam omnia bona dicuntur bona per primi boni participationem. Quum igitur res potestate intelligibiles debeant ab intellectu agente reddi actu intelligibiles, non potest intellectus agens esse aliud, quam illud solum quod primum intelligibile, & maxime omnium intelligibile est; ab hoc enim, & à nullo alio possunt alia reddi intelligibilia; maxime autem omnium intelligibilis Deus est, & est primum in genere intelligibilium; ergo nil aliud statui potest intellectus agens, nisi solus Deus: hoc fuit argumentum efficacissimum Alexandri. Sed hoc idem argumentum ego apud Platonem notauim sine 6 libri de Republica, & miror quod aliā hanc sententiam sequentes locum illum non animaduertent: Plato ibi hanc sensum differentiam considerat, quod præter visum alii, vt sentiant, satis habent obiecto præsentem; at visus, vt videat, non satis habet præsentia coloris, sed alio

Argumentū
sū Alex-
andri.

Plato.

A quodam eget diuersio & à calore, & à visu, & ab oculo; idque est lumen; deinde quærens quam potissimum assignare luminis originem debeamus, inquit eam esse illud, quod maxime omnium lucidum est; hic autem est Sol, qui neque est color, neque visus, neque oculus, sed diuersum quiddam, à quo habet color, & vt sit, & vt visibilis sit; & visus ab eadem habet vt sit, & vt videat; est enim Sol tanquam parens, & genitor omnium rerum corporalium, à quo & visus, & color recipiunt esse, & ab eodem vt primo visibili visibilitatem adipiscuntur: deinde subiungit Plato Solem esse ipsius boni filium, nempe Dei, qui ipsum in mundo sensili principem statuit, vt in eo teneret eundem locum, quem ipse obtinet in mundo intelligibili; ipse namque est primum intelligibile, Sol vero est primum sensibile: quo fit, vt quæ admodum in mundo intelligibili Deus ad intellectum, & ad intelligibilia se habet, ita in mundo sensili se habeat Sol ad visum, & ad visibilia; hic enim est causa generationis visus, & rerum visibilium, & est causa vt visus videat: & vt visibilia sint visibilia, quum faciat ea & absolute esse; & visibilia esse, ille vero est causa vt intellectus sit, & vt res omnes sint & vt intellectus sit intelligens, & vt res omnes sint intelligibiles: manifestum igitur est Platonem existimasse Deum esse intellectum agentem, & eum cum lumine comparasse, ita vt credi possit Aristotelem à Platone accepisse: hoc de Platone restari videtur etiam Ioannes Grammaticus, qui interpretans primum contextum tertii libri de Anima, attribuit Plutarcho, quod iuxta Platonis opinionem dixerit scientiam nostram esse reminiscenciam, & quod dixerit intellectum agentem esse Deum: deinde inquit Ammonium reprehendisse Plurarchum de reminiscencia, quod Platonica dogmata Aristot. attribuerit: videtur itaque etiam in altero Plutarcho adhæsisse Platoni, nempe quod Deus sit intellectus agens. Hæc absque dubio sententia Aristotelis fuit; qui etsi satis breuiter, & obscure tetigit intellectus agentis naturam, tales tamen condiciones illi attribuit, ex quibus colligi possit, ipsum non esse nisi Deum; hoc enim denotat eius comparatio cum lumine, qua etiam Plato vsus est: nam si recta esse comparatio debeat, oportet, sicut lumine est primum visibile, ita intellectum agentem esse primum intelligibile, vt argumentum ab Alexandro, & à Platone adductum demonstrat: ita vt, sicut illuminatione colorum nil aliud est, quam coniunctio rei secundo visibilis, & per participationem cum visibili per se, & primo visibili; colores enim sunt participata lumina, quia constant ex luminoso, & opaco, quare, vt visum moueant, iungi debent lumini puro, à quo percipiuntur & vim matricem recipiunt; ita & phantasmatum illuminatione nil aliud sit, quam coniunctio rei secundo intelligibilis cū primo intelligibili,

ligibili,

ligibili, & rei potestate intelligibilis cum reper-
se intelligibili actu. Hoc idem significat id, quod
de intellectu agente in cont. 20. illius libr. Arist.
dicit, nempe ipsum esse id quod est; sic enim de-
notat eum esse entitatem ipsam, & ipsummet ef-
se; hæc autem est propria Dei conditio, vt D.
Thomas ostendit in 1. part. Sum. quæst. 3. art. 4. in
omnibus enim aliis rebus esse distinguitur ab
essentia, solius autem Dei est ipsummet suum
esse.

Prædicta sententia confirmatio testimonio B
D. Thomæ. Cap. XIV.

AD hujus sententiæ confirmationem libet il-
la considerare, quæ à D. Thomæ hac de re di-
cuntur, tum in 1. par. Summæ, quæst. 79. artic. 4.
tum in quæstionibus disputatis de Spiritualibus
creaturis art. 10. & de Anima, art. 3. Ipse in dictis
locis considerandam sumit illorum sententiam,
qui dixerunt intellectum agentem esse substan-
tiam aliquam separatam, quæ non sit forma ho-
minis; sed eam diuidit in duas, & vitamque sepa-
ratim impugnat: inquit enim aliquos dixisse in-
tellectum agentem esse quandam substantiam
à materia abundantiam inferiorem Deo, aliquos
vero existimasse Deum ipsum esse intellectum
agentem. Priorem sententiam inquit esse Ca-
tholicæ fidei repugnantem, & magnum eam se-
qui absurdum: quum enim cuiusque rei perfe-
ctio in nobilissima eius operatione consistat;
nobilissima autem nostra operatio sit coniun-
ctio animæ nostræ cum illo, à quo lumen recipit,
esset perfectio nostra constituta in coniun-
ctione cum alio præter Deum, quod absurdum
atque impium est: in hoc igitur Thomas nobis
consentit. Alteram vero sententiam, quod
sit intellectus agens, non dicit esse Catholicæ fi-
dei repugnantem, imò asserit quorundam Ca-
tholicorum sententiam fuisse; Catholicos enim
certe non nominaret, si impiam, & Catholicæ fi-
dei aduersantem esse eorum opinionem arbitra-
retur. Thomæ autem verba sunt hæc [*quia fides
Catholica Deum, non aliquam aliam substantiam
separatam natura, & animabus nostris operan-
tem ponit, ideo quidam Catholici posuerunt Deum
intellectum agentem, qui est lux vera, quæ illumi-
nat omnem hominem venientem in hunc mundum*]
imò tantum abest, vt opinionem hanc repugna-
tem Catholicæ fidei esse dicat, vt etiam aliqua
ex parte eam approbat; inquit enim esse necessa-
rium, vt supra humanam animam sit aliquid à
quo eius intellectio pendeat, & quum id non
possit esse alia intelligentia præter Deum, omni-
no dicendum esse illud esse Deum: & ad hoc pro-
bandum vtitur argumento Alexandri, quod va-
lidissimum esse diximus, nempe quia id, quod
est tale per participationem, necessario pendet
ab alio per se tali, & fit tale per illud. Sed in eo
solum ab illis Thomas dissentit, quod negat
Deum ob id esse vocandum intellectum agen-

tem, hac vtens ratione; quia Deus est causa vni-
uersalis, non adæquata humanæ intellectio-
ni, de qua loquimur, quocirca requiritur præter
Deum alia causa particularis, quæ sit hominis
propria, & pars, seu facultas quædam animæ hu-
manæ, dicaturque in homine intellectus agens:
ad quod confirmandum vtitur Thomæ exem-
plis naturalibus; Sol enim generat animal tan-
quam causa vniuersalis, sed non sine causa par-
ticulari, quæ est vis insita in semine illius ani-
malis: accomodat etiam huic sententiæ com-
parationem, qua Arist. vtitur, intellectus agen-
tis cum lumine, & inquit lumen referri ad Solē,
tanquam effectum ad causam, Aristotel. autem
comparare intellectum agentem, non cum Sole,
sed cum lumine, ad denotandum ipsum esse ali-
quid à Deo creatum in homine, non esse Deum
ipsum, quem admodum lumen non est Sol ipse,
sed effectus à Sole productus: ideo concludens
dicit, illud, quod in nobis facit intelligibilia actu
ad modum luminis creati, esse aliquid animæ
nostræ, & esse multiplicatum iuxta numerum a-
nimarum, & hominum, & vocatum esse ab Ari-
stotel. intellectum agentem; illud vero, quod
facit intelligibilia ad modum Solis illuminan-
tis, esse vnum tantum, & separatam, quod est
solus Deus, nec vocari intellectum agentem.
Hæc sunt, quæ à Thomæ dicuntur: in quibus eo-
rum, quæ vera sunt, confessionem eius accipio,
qua puto sententiam nostram maxime compro-
bari; in reliquis facile ostendam eum à mente
Aristotelis aberrasse. Imprimis ipse fatetur
Deum tanquam causam primam facere omnia
intelligibilia, quod quidem verum est, imò
etiam necessarium: quum enim sit primum in-
telligibile, ab eo solo possunt alia reddi actu
præter vim passiuam etiã vim actiuam, tanquam
eius facultatem, quam nos quoque diximus fate-
ri necessarium esse, eamque Alexandri fuisse
sententiam. Sed in eo à nobis dissentit, quod pu-
tat vim actiuam nostri intellectus esse intelle-
ctum agentem, & tanquam causam secundam
à Deo creatam facere phantasmata actu intelli-
gibilia; hoc enim nos negamus, & falsum esse
iam esse ostendimus, quia facultas actiua hu-
manæ mentis non potest facere actu intelligibi-
lia, proinde non eam vocauit Aristoteles intel-
lectum agentem, neque cum lumine compara-
uit: hoc ostenditur argumentis superius adduc-
tis; primum enim falsum est id, quod Thomas
sumit, actionem intellectus agentis esse in phan-
tasmata, iam enim ostendimus ipsum agere in
intellectum patibilem, non in phantasmata,
neque est quod in re manifesta eandem demon-
strationem reperamus; hoc autem si verum est,
& intellectus agens iuxta ipsius Thomæ sen-
tentiam est facultas quædam animæ nostræ rati-
onalis, neque secundum substantiam distinguitur
ab intellectu patibili, quomodo potest idem

*Quid re-
ste dixe-
rit Tho-
mas.*

*Quid
non recte
dixerit
Thomas.*

agere in seipsum? quomodo potest idem esse
 lumine plenus, & illuminans, & simul omni lu-
 mine, omnique cognitione carere, & illuminari
 à semetipso? at condonemus ipsum agere in
 phantasmata, licet id omnino falsum, & ab A-
 ristot. alienum sit, idem tamen absurdum sequi-
 tur; quod vidit quidem Thomæ, & nixus est ex-
 plicare, sed frustra laboravit; nam debet intelle-
 ctus noster pati à phantasmatis, vt Arist. aper-
 te dixit, quomodo igitur agere in eadem potest?
 sic enim esset simul agens, & patiens respectu
 eiusdem, & secundum idem, quod est omnino
 absonum rationi; nam agens naturale in agen-
 do reparitur quidem ab eodem in quod agit,
 non tamen secundum eandem qualitatem, sed
 secundum contrariam; calefaciens enim non
 calefit vicissim ab eodem, sed refrigeratur; at in-
 tellectus noster quatenus agens nil aliud iuxta
 Thomæ sententiam agit in phantasmatis, nisi
 illuminationem, qua reddit ea intelligibilia,
 & ipse quoq; ab illis ita illuminatis illuminationem
 recipit, qua redditur intelligens; at certe, si
 iam in seipso lumen habebat, non debuit illud
 tribuere phantasmatis, vt idem ab eis postea
 reciperet. Præterea minime conueniens est illi
 præter Deum facultatem attribuiere faciendi ac-
 tū intelligibilia; solum enim primum intelli-
 gibile id facere aptū est: & quemadmodum Deus
 cum nulla creatura vim suam creandi commu-
 nicat, ita neque vim illuminandi; sed ipse solus
 est lux vera, quæ, vt illi Catholici dicebant, om-
 ninem hominem illuminat. Argumentum au-
 tem Thomæ nullius esse efficacitatis, postea of-
 fendemus, quum dubia & aliorum argumenta,
 quæ sententiæ nostræ officere videntur, solu-
 mus; idem enim argumentum etiā à Ioan-
 Grammatico contra Alexandrum adductum
 est, ad ostendendum non esse Deum intelle-
 ctum agentem.

*Dubia, & aliorum argumenta, quæ prædi-
 ctæ sententiæ videntur officere.*

Cap. XV.

HÆC sententia, quam hæstenu & ratione,
 & Arist. autoritate demonstrauimus, mani-
 festior ac firmiter reddetur, si dubia quædam,
 & argumenta, quibus eam demoliri alii contem-
 dunt, soluerimus. Primum obijciunt: si intelle-
 ctus agens Deus esset, intellectio non esset in
 nostra potestate; consequens falsum est, intelli-
 gimus enim quando volumus: consequentia
 probatur; quoniam illa actio in nostra potestate
 esse dicitur, quæ pendet à principio nostro for-
 mali, quæ vero pendet ab externo principio, ea
 in potestate nostra esse non potest; Deus autem
 est principium externum; igitur si ipse esset in-
 tellectus agens; intellectio non esset postea in
 nostra potestate, sed vel semper omnia intelli-
 geremus, vel ea solum, & tunc solum, quæ, &

quando Deus vult. Secundo obijciunt, & est ar-
 gumentum Thomæ prædictum: causa debet esse
 æqualis effectui, & illi ex equo respondere, vt
 Aristot. docet in 2. Poster. & in 2. Physicor. effe-
 ctus enim communis causa debet esse commu-
 nis, & effectus particularis causa particularis; sed
 Deus est causa maxime vniuersalis, nostra au-
 tem intellectio est effectus particularis; quia est
 propria hominis operatio: ergo Deus non po-
 test esse intellectus agens, sed requiritur agens
 particulare, & effectum adæquatū, quale signi-
 ficauit Aristot. in context. 17. libr. 3. de Anima,
 quando dixit cui libet patiendi respondere agēs,
 à quo patiaturs; significauit enim agēs proprium
 cui libet patiendi. Tertio dicunt: Deus secun-
 dum Arist. nihil agit immediate in his inferiori-
 bus, sed omnia per motum, & lumen cœle-
 stium corporum, & per causas secundas; ergo
 non potest esse intellectus agens, quia hoc dato
 ageret in homine immediate absque vlla causa
 secunda: hoc quoque argumento videtur vsus
 esse D. Thomas, vt prædiximus. Quarto consi-
 derant verba Aristot. in context. 17. libri 3. de A-
 nima, ubi intellectum patientem, & intellectum
 agentem vocauit animæ nostræ differentias,
 voluit ergo vtrumque esse aliquid humanum, &
 animæ humanæ partem: at Deus non potest vo-
 cari differentia, vel pars animæ humanæ: id que
 confirmant considerando verba Arist. in 1. cont.
 eiusdem libri, vbi proponit agendum de parte
 animæ, quæ cognoscit animæ, & sapit: omnis igitur
 intellectus, qui in eo libro consideratur, pars
 animæ est. Quinto argumentum sumunt ex
 verbis Aristot. in context. 18. eiusdem libri, vbi
 dixit intellectum agentem esse habitum quen-
 dam, & esse vt lumen: at Deus non potest habi-
 tus appellari; quoniam habitus dicitur id, quod
 est posterioris essentia, & notat aptitudinem ad o-
 perandum, qualis habitus non est Deus: non
 potest etiam Deus cum lumine comparari, quia
 lumen non dat coloribus vt absolute sint, sed
 solum vt sint motui; Deus autem absolute res
 effectus, quia omnia producit; quare est potius
 cum Sole comparandus, qui est fons, & causa
 luminis, quam cum lumine ipso: hoc facit argu-
 mentum Ioann. Grammatici aduersus Alexan-
 drum, & eodem vsus est D. Thomas, vt antea di-
 ximus. Sexto argumentantur ex illis, quæ dicitur
 ab Aristot. in cont. 20. eius 3. libri, & est ar-
 gumentum Themistij contra Alexandrum: A-
 ristoteles ibi de agente intellectu loquens in-
 quit, hunc solum esse immortalem, ergo non
 putat eum esse Deum; quia hoc posito dicitur.
 Arist. falsum esset, quum non solus Deus sit im-
 mortalis, sed etiā aliæ cœlestes mentes; imo &
 cœlestia corpora secundum Arist. æterna sint.
 Tandem dicunt aliqui: si intellectus agens esset
 Deus, non opus erat Arist. eo in loco ostendere
 eum esse immortalem, quia Deum esse immor-
 talem nullus homo ignorat.

Disco

*Primum
 argumen-
 tum.*

Sextum.

Dictorum argumentorum solutio.

Cap. XVI.

l pri-
um ar-
men-
v.

Hæc igitur argumenta dicere nitendum nobis est. Ad primum solucum fore quidem illud efficacissimum, si Deus aliquando nobis suam operam recufaret, nec semper ad nos effunderet lumen suum; sic enim nos non quando volumus intelligeremus, attamen non ita sese res habet, nam eius lumen semper nobis adest, immutabile, & nunquam deficiens; ideo intelligimus quando volumus, dummodo habitum acquisierimus, nam ante acquisitionem habitus non est in nostro arbitrio constitutum intelligere quando volumus: quemadmodum enim si statueremus. Solem à nostro hemisphærio nunquam recedere, semper lumen præfens haberemus, quare si calorem quoque haberemus præsentem, in nostro arbitrio esset inspicere quando volumus, sic de nostro intellectu dicendum est, habere enim semper præfens lumen agentis: quia, ut D. Thomas ostendit in 1. part. Summæ, quæst. 8. artic. 1. & 3. Deus est in omnibus & per potentiam suam, & per præsentiam, & per essentiam, non quidem per ipsarum rerum essentiam; ita ut ipse sit pars essentiarum illarum, sed per suam essentiam eodem modo, quod agens dicitur esse cum suo effectu: & hoc necessarium est, quia Deus ipse sibi hanc necessitatem iniunxit, quemadmodum etiam ex necessitate animam creat in quolibet humano corpore; quod ab agentibus naturalibus sit conuenienter præparatum; ipse enim libera sua voluntate statuit hoc esse necessarium: sic igitur nunquam per ipsum stat quin intellectus noster intelligere possit, stat quidem aliquando per defectum habitus ne valeat intelligere; quandoque etiam per defectum organi phantasiæ, quod in aliquibus est ita rude & ineptum, ut propter phantasmatis impuritatem, etiam si adest lumen intellectus agentis, nil tamen intelligere possint. Secundum argumentum validum quidem est in aliis agentibus, nam agens vniuersale non agit nisi per agens particulare adæquatum effectum, sed in Deo nihil habet efficacitatis; potest enim immediate hominem producere sine aliqua causa secunda, quem Sol sine altero homine agente producere non potest. Præterea dicimus magnum esse sensilium, & intelligibilium rerum discrimen: nam sensilia quidem efficit Deus ut causa vniuersalis, sed sine causis secundis, quia ipsemet hanc rebus legem præscripsit; at in mundo intelligibili ipse absque causis secundis immediate agit, possumusque hoc Thomæ argumentum aduersus ipsum insolubileretorquere: Deus animam humanam creat, & est agens vniuersale, & vniuersalis creator rerum omnium, & mundi vniuersi; ergo requiritur alia media causa creata, & homini adæquata, per quam creat animam humanam: quoniam igitur

Ad secu-
dam.

Atur Deus, etsi est creator vniuersalis, animam tamen humanam immediate creat sine vlla causa media, sic immediate eadem illuminat, nec requiritur alius illuminator creatus: dicere etiam possumus diuinum lumen per omnia diffusum esse quidem causam maxime vniuersalem; sed iunctum phantasmatis, quæ sunt nostri intellectus obiectum proprium, restringi, & fieri proprium agens, & quodammodo obiecti proprii rationem subire: quod exemplo luminis Solis confirmari potest: nam Sol per lumen suum est omnium rerum sublunarium vniuersalis causa, attamen quarens iungitur colori, qui est proprium obiectum visus; restringitur, & fit causa propria respectu visionis; subit enim rationem obiecti visibilis, qua ratione non respicit alium effectum, nisi solam visionem. Ad tertium responsio patet ex his, quæ ad primum dicta sunt; Deus enim per motum, & per lumen cælestium corporum effectus materiales producit, sed in mundo intellectu agens agit absque cælorum lumine, & motu, atque omnino absque secundis causis. Ad quartum dicimus, non eam esse Aristotelis sententiam, quam ipsi comminiscuntur; non enim dicit intellectum agentem, & intellectum patientem esse duas animas nostræ differentias, sed solum dicit, oportere in anima esse has differentias agentis & patientis, hoc est, dari agens & patiens: nam si Deus vbique est, & eius lumen phantasmatis iungitur ut perfectio, est utique in anima nostra; non tamen ut animæ nostræ pars, sed ut extrinsecus adueniens: hoc manifestum est considerantibus argumentum, quo ibi Aristoteles vitur; nam illa verba, quæ isti pro se adducunt, sunt conclusio syllogismi, quo Aristoteles colligit esse in animas has differentias; is ergo est eius conclusionis sensus, qui eo syllogismo colligitur: is vero eorum verborum sensus esse non potest, qui ex illis propositionibus non infertur: est autem syllogismus Aristotelis talis: vbi datur patiens, ibi datur agens illi respondens, atque datur in nobis intellectus patiens, ergo illi debet agens aliquod respondere: querendum igitur ab aduersariis est, quomodo sit maior propositio intelligenda; an ita, ut cuiuslibet patienti respondeat tale agens, quod sit eiusdem naturæ, & internum, an absolute cuiuslibet patienti debeat agens respondere, à quo ad perfectionem ducatur: certe prior sensus falsus, & absurdus esset; non enim cuiuslibet patienti responderet tale agens, quod sit eiusdem generis, ut exempla, quibus Aristoteles id declarat, aperte demonstrant; ars enim respectu mareris patientis est agens externum, & conditionis longe diuersa; sic in natura elementa sunt materia respectu Cæli, quod in ea agit continue; quomodo igitur potest in conclusione colligi sensus talis, qui non est acceptus in propositionibus, imo neque accipi potuit, quia falsus est: dicere etiam posse

Ad ter-
tiam.

Ad quartam.

possemus, Deum non esse quidem animæ nostræ partem, sed tamen quatenus est intellectus agens; fieri modo quodam partem animæ nostræ; nempe quatenus eius lumen animæ nostræ iungitur; quamquam ad hoc confugere minime cogimur, quoniam prior solutio ita vera & manifesta est, ut mirandum sit cur aduersarios non pudeat eo argumento uti. Ad verba Arist. in 1. context. illius lib. dicimus partem animæ ibi significare solum intellectum patientem, qui solus per se considerandus erat; de agente autem nihil proponi, quia non per se de ipso agendum erat, sed solum quatenus confert ad operationem intellectus patientis. sic in 1. context. lib. 8. Phycor. Arist. non proponit agendum de æterno motore, quia hunc non propter se, sed propter æternum motum erat consideraturus. Ad quintum dicimus intellectum agentem non proprie habitum appellari, prout sumitur habitus pro aptitudine ad operandum, quæ ex multiplicata operatione acquiritur, & ponitur in prima specie qualitatis: sed sumi eo in loco ab Aristot. habitum pro forma, & perfectione, nam intellectus agens iungitur phantasmatibus ut perfectio constituens obiectum intelligibile, & hac tantum ratione vocatur ab Aristot. habitus. Quod vero D. Thomas & Ioan. Grammat. dicunt Deum rectius comparari cum Sole, quam cum lumine, quum lumen sit effectus quidam à Sole productus, vanum est; decipiuntur enim, dum à rebus materialibus ad immateriales argumentantur: nam ipsemet Thomas asserit in rebus materialibus potentias esse res distinctas ab essentia, ita ut in anima quoque humana, quum forma hominis sit, potentia ab ipsa animæ essentia distinguantur; at in separatis à materia fecus est, potentia namque idem est quod essentia; nec dicendum est Deum per suam potentiam res creasse tanquam per effectum aliquem, & per rem ab ipso diuersam, sed potius tanquam per semetipsum, nam potentia Dei Deus ipse est: sic igitur de lumine dicendum est, lumen à Sole prodiens (inquit Thomas) est quiddam à Sole diuersum, & ab eo productum, esto, at dicimus, non eiusmodi esse lumen Dei; non est enim aliquid creatum, sed est Deus ipse, qui sicuti quatenus intelligens, sapientia ipsa est, ita quatenus intelligibilis, & summe intelligibilis, vocatur lumen, quo omnia redduntur intelligibilia: ob id videtur in hoc Aristot. satis prope ad Christianæ fidei veritatem accessisse, sed in aliquotamen defecisse: quemadmodum enim nos per fidem asserimus mentem nostram à solo Deo, quem hac ratione Sanctum Spiritum vocamus, illuminari; ita Aristoteles dixit nos à Deo, quatenus est intellectus agens, & primum intelligibile, intellectionem recipere: sed veritatem non plene assequutus est: putauit enim per solam phantasmatum illustrationem peruenire ad mentem nostram Diuinam.

Adquintum.

A lumen; nos vero ex diuina reuelatione accepimus posse Diuinum lumen non modo inferre per phantasiam, sed etiam superne absque illuminatione phantasmatum ad mentem nostram accedere, ita ut etiam absque phantasmatum vsu possit à Deo multarum rerum scientia mentibus nostris infundi per Sancti Spiritus immisionem, quod Aristot. diuina reuelatione destitutus cognoscere minime potuit. Adde quod lumen, quod in aere est, non à Sole, sed à Solis luce producitur, & modo quodam non est diuersum aliquid à luce, quatenus enim est eius imago, & eam repræsentat idem potius videndum est, quia naturam lucis, quæ primum visibile est, nobis repræsentat. Dicendum igitur omnino est Aristot. non ea ratione intellectum agentem cum lumine comparare, quatenus lumen est effectus quidam lucis; vel enim non est effectus, vel non sumitur ut effectus, neque ea ratione similis ei est intellectus agens, quum aliud sit lumen sensibile, aliud sit lumen intellectibile; hoc enim non habet causam, sed est ipsummet primum intelligibile, à quo omnia redduntur intelligibilia: cum ipso autem Sole ut diuerso à lumine suo non recte comparatus esset intellectus agens; quia ipsa Solis substantia non iungitur coloribus ut perfectio, sed eius lumen tantummodo; at intellectus agens est talis Sol, qui à suo lumine non distinguuntur, siquidem Dei lumen Deus ipse est: neque etiam necessarium est, ut propter comparationem Aristotelis lumen debeat etiam absolute colores producere, quia non in hoc comparatio illa consistit, sed in eo solum, quod tanquam forma constituit obiectum visibile, & similiter intellectus agens tanquam forma & perfectio constituit obiectum intelligibile. Sextum argumentum, quod Themistii erat contra Alexandrum, potest contra ipsum Themistium retorqueri, imo & contra omnes, qui dicant intellectum agentem esse partem animæ humanæ, vel aliquam aliam intelligentiam inferiorem prima, sequitur enim eam solam esse immortalem, reliqua vero omnia, quæ in mundo sunt, caduca esse, & Deum quoque ipsum esse mortalem: qua igitur responsione & Themistii, & alii omnes uti coguntur ad se tuendos, eadem nos quoque in præsentia utemur: dicimus enim Aristotelem non considerare eum in loco Deum absolute ut Deus est, sed solum ut respicit hominem tanquam intellectus agens, à quo prouenit in homine intellectio: quando igitur dicit ipsum esse immortalem, considerat ipsum quatenus est factus quodammodo aliquid animæ nostræ, & sic eum comparat solummodo cum reliquis animæ nostræ partibus: ita ut sensus sit, nihil in homine est immortale, nisi intellectus agens: si quis vero obiciat, ergo apud Aristotelem intellectus patibilis mortalis est, ad hoc interpretes variis modis responderent, prout

Adsexm.

variaz

varie sunt eorū sententiæ de intellectu huma- A
no. Alexander quidem totum concederet, quo-
nam putavit humanū intellectū apud Arist.
esse mortale. Thomas vero dicit e verba pro-
ferri non de solo agente, sed etiam de patiente,
siquidem vna apud eum est eorum substantia,
eaq; immortalis: ea tamen interpretatio verbis
Arist. consentanea non est, vt considerantib; pa-
tet, Aristot. enim profert verba illa de solo agen-
te; & nos superius demonstrauimus, non posse
esse eandem substantiam intellectus patibilis & B
agentis. Probabilior est quorundam aliorum in-
terpretatio, qui dicunt intellectum patientem
mortalem esse, non quidem secundum substan-
tiam, sed tantum ratione suæ imperfectionis, &
patibilitatis; cætenus enim interire dicitur, qua-
tenus definit esse imperfectus, & recipere obie-
ctū a phantasia. Vt unq; sit, de hoc enim, & de
eius loci interpretatione nunc nō disputo, satis

est ostendisse argumentum hoc Themisti se-
cundum omnium sententias nullius esse effica-
citatē. Postremum quoque argumentum, quo
aliqui recentiores vtuntur, vanissimum est: nam
fortasse aliquid roboris haberet, si prius mani-
festum fuisset intellectum agentem esse Deum,
postea Aristot. docere voluisset ipsum esse im-
mortalem; sed è contrario sese res habet, igno-
tum enim eo loco est, quisnam sit intellectus a-
gens, idque Aristot. voluit ex immortalitate, &
aliis simul eius conditionibus esse colligendū:
Præterea etiam si clarum fuisset eum esse Deum,
reprehendi quidem Aristot. potuisset, si demon-
stratione aliqua ad Dei immortalitatem pro-
bandam vsus esset: sed simpliciter & absque vl-
la probatione asserere Deum esse immortalem,
quid absurdi sit, non video: quum in vsu sit a-
pud omnes homines, etiam sapientes, vt Deum
vocent immortalem.

*Ad sepsi-
mum.*

JACOBI
ZABARELLÆ
PATAVINI,
LIBER.

DE ORDINE INTELLIGENDI.

Ordinum distinctio, & dicendorum pro-
positio. Cap. I.

Rdinem, quo mens hu-
mana res intelligit, mul-
tiplicem esse constat; al-
ius enim arbitrius est,
& ex nostra electione
pendet; alius vero natu-
ralis, & necessarius; ali-
us demum neque ex ele-
ctione, seu arbitrio nostro, neq; ex necessitate,
sed omnino per accidens, vt si quis equum prius
nouerit, quam asinum, quum potuerit prius asi-
num nouisse, quam equum: hic nulla conside-
ratione dignus est, ideo dimittatur. Arbitrius
vero est illæ doctrinæ ordo, de quo nos alias in
libris Logicis plura scripsimus: eius enim con-
sideratio ad Logicum pertinet, quum sit Logi-
cum instrumentum, & ex arbitrio nostro fabri-
carum; quod si esset naturalis, atq; absolute ne-
cessarius, non esset quod Logicus de ipsius vsu
præcepta tradere niteretur: dici tamen pōt ne-
cessarius ex constitutione finis, quia si rei scien-
tiam in suo genere perfectam acquisituri su-
mus, vel saltē facilius acquisituri, statuto quo-
dam ordine vtamur necesse est. Alius demum
necessarius prorsus, ac naturalis est, ideoq; eius

C consideratio non ad Logicum, sed ad Natura-
lem Philosophum attinet, quum eiusmodi ordo
naturam mentis nostræ insequi necessario vi-
deatur: ideo illud horum ordinum discrimen ef-
se videtur, quod etiam habituum moralium, &
facultatem animæ; quū enim habitus non sint
menti nostræ naturales, sed ex nostro arbitrio
pendeant, & ex arbitriis actionibus compa-
rentur, solæ autem facultates, quibus eos acqui-
rere apti sumus, naturales dici possint, de solis
facultatibus agere debuit Philosophus Natura-
lis, de habitibus vero non ipse, sed alius, vt Mo-
ralis: sic doctrinæ ordo arbitrius est, neque
est menti nostræ naturalis, sola autem facultas
procedendi ab hoc ad illud naturalis est; ideo de
facultate differit Philosophus Naturalis, de ipso
autē ordine loquitur Logicus, à quo de eo tan-
quam de re arbitraria regulæ & præcepta tra-
duntur: at si quis sit menti humanæ naturalis
ordo, ita vt non ipsa tantum facultas, ipsum que
vtendi arbitrium sit eius naturale, sed ipseniet or-
do, cuius variandi nullum nos arbitrium habea-
mus, de hoc agere naturalis Philosophi offi-
cium est, ad plenam cognitionē naturæ humani
intellectus, & eorum, quæ illam necessariō con-
sequuntur: talem autem ordinem potissime in
simplicium rudi, & confusa apprehensione exi-
stere manifestum est, nō ita in cognitione com-
plexo-

plexorum, neq; in cognitione distincta, atque perfecta, cõponere enim & enunciare hoc prius quam illud, arbitrii magis, quàm naturæ esse videtur apprehendere autem in phantasmate rem hanc prius, illam vero posteriorius, sit primam rudium habituum acquisitionem spectemus, non est arbitrii, sed naturæ: rudium autem dico, quia distincta cognitionis ordo in nostro arbitrio positus est, nec distinguitur ab illo doctrinæ ordine, quem à Logico cõsiderandum esse diximus; at ordo nouitiæ nostræ confusæ, quam à sensibus accipimus, aliquis profusus naturalis, ac necessarius est, eumq; considerare ad Naturalem Philosophum attinet. Hic igitur, est de quo nunc sermonem facturi sumus, nempe naturalis ille, ac necessarius ordo, quo mens nostra simplices rerû concepris ruditer, & confuse primum apprehendit; duoq; sunt, quæ sub præsentem considerationem cadunt, & de quibus est nobis proposita disputatio; vnum de ordine cognoscendi singulare, & vniuersale; alterum vero de ordine intelligendi ipsa vniuersalia; quoniam enim offertur menti nostræ phantasma rem singularem repræsentans, in qua inest etiam natura communis, & ipsum vniuersale, considerandum primo loco est, vtrum prius à mente nostra cognoscatur, an singulare. an vniuersale; deinde vero inter vniuersalia an prius apprehendantur vniuersaliora, quam minus vniuersalia, an è contrario hæc prius, quam illa.

A omnes concedunt, est saltem in sua operatione immaterialis, ergo ob eandem rationem non potest intelligere singularia. Præterea si intellectus singularia intelligeret, non distingueretur à sensu; qui solû singularia cognoscit; quoniam igitur oportet intellectum à sensu distingui, & id, quod ab vno cognoscitur, ab altero non cognosci, dicendum est proprium esse intellectus cognoscere vniuersale, sensus autem cognoscere singulare. Confirmant autoritate Aristot. in **B** 1. Phisic. context. 49. & 2. de Anima 60, & 1. Poster. 134. & 2. posteriorum, cap. vlt. vbi per hoc distinguit intellectum à sensu quod intellectus vniuersalia cognoscit, sensus vero singularia; negat igitur intellectum singularia cognoscere, quum dicat sensum per eorû cognitionem distingui ab intellectu, Præterea Aristot. in context. 15. & 16. lib. 3. de Anima inquit, omne actu intelligibile esse sine materia: materiale vero non esse actu intelligibile, sed potestate solum; **C** singulare igitur, quum sit materiale, non est apud Arist. intelligibile actu, sed solum vniuersale, quod à singularibus & à materia abstrahitur, est actu intelligibile. In context. quoq; 37. eiusdem libri Aristot. diuidit ea, quæ sunt in sensibilia, & intelligibilia igitur non sunt sensibilia esse intelligibilia; arû singularia essent intelligibilia, omnia entia essent intelligibilia, nec darentur sensibilia distincta ab intelligibilibus.

Opinio, & argumenta illorum, qui negant singulare ab intellectu cognosci.

Cap. II.

DE ordine intelligendi singulare & vniuersale disputari non potest, nisi prius constet intellectum nostrum cognoscere singulare hoc igitur, quum à multis negetur, est à nobis ante omnia considerandum. Illi, qui singulare ab intellectu cognosci posse inficiantur, his potissimum argumentis vti solent. Primum argumentantur plures Auerroistæ ex abiunctione intellectus à materia: intellectus non est forma corporis, sed est forma separata à materia, forma autem separata non potest intelligere, singulare intellectus igitur singularia non cognoscit: minorem verà statuant, iuxta Auerrois sententiam, quam sequuntur; maiorem ita probant; quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, ergo forma immaterialis immaterialiter tantum apta est recipere, singulare autem est materiale, & conditionibus materialibus alligatum, quia est forma commista materię, vt ait Arist. in context. 92. lib. 1. de Cælo, igitur forma immaterialis non potest cognoscere singularia. Secundo, dimissa etiam illi Auerrois opinione, putant ex sola intellectus abiunctione ab organo idem demonstrari: quum enim intellectus operando non, vtatur organo corporeo, sicut

Dicta sententia confutatio. Cap. III.

EGO cum aliis pluribus arbitror intellectum nostrum etiam singularia cognoscere, & hoc potissimum argumento ad hoc ascendendum ducor, quod in facultatibus animæ subordinatis necesse est, vt quicquid cognoscit facultas inferior, cognoscat etiam superior, & vt vbi inferior facultas desinit, illic superior incipiat; hoc enim negato, tollitur ordo partium in animalibus & ipsius animalis vnitas: hoc autem manifestum est in phantasia respectu sensuum externorum; ipsa enim potest illa omnia imaginari: quæ possunt illi sentire; differunt autem, quia sensus externi non sentiunt obiectum absens, sed solum præsens, phantasia vero imaginatur etiam absentia: hæc tamen differentia non ita accipienda est, vt dicamus sensus sentire sola præsentia, phantasia vero sola absentia, falsum enim est, sed vt sensus sentiat sola præsentia, phantasia vero & præsentia, & absentia: sic enim distinguenda est facultas animæ superior ab inferiore, vt possit omnia cognoscere, quæ cognoscit inferior, & alia præterea. Quoniam igitur vt sensus ad phantasia, ita phantasia ad intellectum dirigitur, eiusmodi debet esse discrimen intellectus, & phantasiæ, & sensuum omnium, vt intellectus cognoscere illa omnia possit, quæ phantasia, & sensus cognoscunt, & alia quoque præter

Primum argumentum.

Secundo.

Quicquid sentit inferior, sentit superior.

Terminus. Quum. Quum.

Sextus.

præterilla, quoniam igitur phantasia & sensus cognoscunt singularia, debet intellectus quoque singularia cognoscere, & præterea videri talia, quæ nec phantasia, nec sensus cognoscit. Significauit hoc Aristot. in context. 3. & 4. lib. 3. de Anima: nam in context. 3. dixit similem esse intellectum sensui, quatenus non est mixtus cum suis obiectis; sed statim in context. 4. differentiam subiunxit, dicens intellectum esse absolute & prorsus immixtum respectu rerum omnium; propterea quod omnia cognoscit; dicens enim omnia, nihil excludit; & per hoc separauit intellectum à sensu: sensus enim quum sit alligatus organo, non potest omnia cognoscere; proinde non est prorsus immixtus; at intellectus quum nulli organo sit additus, est absolute immixtus, & potest omnia cognoscere. sic igitur ex organo defectu, ex quo aduersarij argumentum sumptulerunt, nos contrarium ostendimus; facultas enim organica, quum sit organo addita, quod est determinatæ naturæ, non potest omnia cognoscere; facultas vero non organica cognoscere omnia potest, nullo excepto, quia non habet organum, à quo ad determinatam aliquam naturam restringatur. Confirmatur hæc sententia ex ratiocinio, & discursu in particularibus, sunt enim multi syllogismi particulari colligentes in omnibus figuris; ratiocinari autem, & discurrere est proprium intellectus, ut ait Aristot. clare in terio libro de Anima; ideo vana, & ab Aristot. aliena est de sensu, quæ aduersarij vniunt, dum ad phantasiam confugiunt, & eam dicunt ratiocinari in particularibus. Adde quod non sit syllogismus nisi ex altera saltem propositione vniuersali, quam cognoscere phantasia non potest, quod Auerroistæ aliqui animaduertentes dixerunt in syllogismo particulari propositionem vniuersalem ab intellectu cognosci, alteram vero particularem à phantasia, & ab eadem colligi conclusionem; sed hoc ridiculum est; oportet enim ab vna & eadem animæ parte eundem discursum fieri, quum distinctarum partium distinctæ operationes sunt, & videre non sit audire, neque imaginari sit intelligere; quomodo enim phantasia colligere potest conclusionem si propositionem vniuersalem ignorat? ab intellectu igitur, non à phantasia, cognoscitur propositio particularis, quum præsertim solus intellectus apud Aristot. affirmare, ac negare possit: adde quod in minore syllogismi particularis prædicatur vniuersale de particulari, idque ab Aristot. in primo capite primi Posteriorum vocatur inducere, seu inferere particulare suo vniuersali: quomodo igitur phantasia, quæ vniuersale non cognoscit, potest particulare inferere vniuersali? vana igitur & prorsus abiicienda eorum responsio est. Possumus præterea sic argumentari: intellectus suam intellectionem cognoscit, omnibus autem intellectione est particularis, ergo quando cognoscit se nunc rem hanc intelligere, cogno-

scit intellectionem particularem: at secundum aduersarios non posset ab vlla animæ facultate cognosci hæc intellectione particularis: non enim ab intellectu, quum ipsi negent intellectum singularia cognoscere; non à phantasia, neque ab vlla alia animæ sensibilis facultate, quia sensus non potest cognoscere intellectionem. Præterea est rationi contentaneum, imo necessarium, ut si intellectus cognoscit vniuersale per abstractionem à suppositis, cognoscat etiã singularia supposita, à quibus abstrahit: quomodo enim cognoscere potest vniuersale, & eius vniuersalitatem, nisi cognoscat singularia, de quibus prædicatur? quomodo potest comparare vniuersale cum singulari, & eorum conuenientiam ac differentiam cognoscere, nisi vtrumque seorsum cognoscat? necessarium enim est, ut qui duo inter se comparat, vtrumque cognoscat. Quomodo potest cognoscere quidditatē, nisi cognoscat id, cuius est quidditas: quidditates autē sunt rerum singularium, quæ extra animam existunt, quare necessarium est, ut cognoscat singularia: solus etiã intellectus cognoscit singularitatem, quum sit quidditas rei singularis quatenus est singularis, ergo cognoscit etiã singulare; qui enim fieri potest, ut singularitatem cognoscat, si omnia protus singularia ignoret? Autheritate quoque Aristot. manifesta hæc sententia comprobatur, qui in 3. lib. de Anima cont. 9. & 10. inquit intellectum cognoscere & carnem, & carnis esse, nil aliud nominare carnis significans, quam singulare, sicuti esse carnis ibi significat essentiam & vniuersale, quemadmodum ipsemet Aristot. ibidem declarat dicens carnem esse cum materia, essentiam vero carnis esse sine materia; etenim in cont. 92. lib. 1. de Cælo, dixerat vniuersale esse formam, singulare autem esse formam cum materia mixtam: reliqua etiã, quæ in eo cont. 10. ab Aristot. ad id declarandum dicuntur, hoc magis confirmant; docens enim modum, quo intellectus & carnem, & carnis essentiam cognoscit, inquit ipsum cognoscere carnem ope solius sensus, nepe phantasie, quæ est facultas animæ sensibilis; essentiam vero carnis non ipsius sensus ope, sed alterius separati, seu etiã ipsius quidem sensus, aliter tamē sese habentis; denotare per hæc volens mentem nostram ad singulare cognoscendum non egere intellectu agente, sed solo phantasie ministerio illud cognoscere, tanquam totum quoddam rudente atque confutum, hoc enim ab intellectu comprehenditur etiam sine ope intellectus agentis; sed ad intelligendam rei essentiam indigere alio, scilicet intellectu agente confutum illud illuminante; seu (quod idem est) eodem sensu aliter se habente, hoc est, phantasia ab intellectu agente illuminata, nam phantasia ab agente illustrata imprimi in intellectu etiam speciem vniuersalis, & essentia rei: ideo recte comparat Aristot. cognitionem singularis cum lineâ recta, vniuersalis autem & essentia eū lineâ

Declaratio
110 cont.
9. & 10.
in 3. libr.
de Anima.

flexa, seu fracta; nam singulare à phantasia ad intellectum tanquã per rectam lineam protenditur, uniuersale verò, & essentia rei tanquam per flexã; quia lumen agentis primò ad phantasiã porrigitur, deinde ab ea ad intellectũ reflectitur: hæc est illius loci vera interpretatio, ex qua apertè sumitur Arist. censuisse intellectũ nostrũ cognoscere singularia; inde etiã sumitur phantasmata à mente agẽte illuminari in phantasiã, nõ vt in intellectu recepta, sic enim lumẽ agentis frãgitur quodãmodo in phãtasiã, quod nullomodo frangi diceretur, si rectã ad intellectũ nostrũ mitteretur. Præterea in contextu vigesimo secundo, & trigesimo tertio eiusdem; libri Aristoteles asserit intellectum cognoscere partes temporis, præteritam, & futuram; & res, quæ in eis fiunt, simul cum tempore, in quo fiunt; & ita deliberare conferendo præterita cum præsentibus: vult igitur intellectum cognoscere singularia; quia illa, quæ in statutis, ac distinctis temporibus fiunt, singularia tantum sunt; nam uniuersalia semper sunt, nec magis præterito tempore, quã futuro; quare solis singularibus competit appellatio præteriti, & futuri: nostrum igitur intellectum singularia cognoscere secundum Aristot. negari non potest.

Contrariorum argumentorum solutio.

Cap. IIII.

Quoniam igitur considerantibus satis manifesta hæc res est, intendum est argumenta soluere, quæ veritati tenebras offendere videbantur. primum erat forma abiuncta à materia non intelligit singularia, intellectus est forma abiuncta à materia, igitur singularia non intelligit: vanissimũ certe argumentum, cuius ytraque propositio falsa est: falsam quidẽ esse maiorem, certissimum est; nam quicquid fenterit Aristotel. credere nos, & constantè affirmare Christianæ fidei veritate compellimur, Deum habere prouidentiam singularium. & illa cognoscere, proinde formam à materia abiunctam cognoscere singularia; cur igitur humana mens cognoscere singularia non potest? sed dimissa propositione maiore satis in præsentia est negare minorem; aliàs enim ostendimus mentem humanam in homine non esse formam à materia abiunctam, vt illi sumunt abiunctam à materia, prout opponitur informanti; sed esse formam, qua homo est homo, & in specie constituitur: quare etiã si concederemus formam à materia separatam non posse singularia intelligere, argumentum tamen nobis non obesset; quia mens humana in homine non est talis forma, proinde hæc ratione singularia cognoscere non prohibetur; quare nullius roboris argumentum est. Validius esse videtur secundum, quod sumebatur ex abiunctione ab organo: abiunctus enim est intellectus in sua operatione ab organo corporeo, quare non videtur posse sin-

gularia, quæ materialia sunt, intelligere; quicquid enim recipitur in aliquo, ad modum recipientis recipitur. Ad hoc dicimus negandam esse consequentiam: quod verò ad probationem attinet, digna quidem consideratione est propositio illa, quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, multi namque ea ad cauillandum abuti conuenerunt: sed vtinque intelligatur, nobis non obest: singulare enim, quod extraneum existit, materiale est, neque recipi in intellectu potest, imò neque in sensu, quum Arist. dicat sensorium recipere species sine materia; species autem ipsius singularis non est materialis, sed spiritualis: nihil igitur prohibet quin eiusmodi species in intellectu recipi possit, sic enim dicitur recipi ad modum recipientis, quoniam intellectus habet aptitudinem naturalem recipiendi omnia spiritualiter, etiam speciem singularis, & quum ipse in operando sit immaterialis, quatenus non vitur organo ad recipiendum: speciem quoque sine materia recipit: nam si organum sensus, quod corporeum est, recipit formas sine materia, nullò magis de intellectu id asserere debemus, imò credendum est speciem in phantasia esse spiritulioem, quam in sensu, in intellectu autem esse adhuc spiritulioem, quam in phantasia; neque nobis officit quod sit species rei materialis, nam etiam quiddam est quiddam rei materialis; & licet per representationem sit materialis, quia rem materiale representat, tamen ipsa secundum se species formaliter sumpta spiritualis est, potest igitur in intellectu recipi: si vero dicant speciem singularis confusi esse quidem abiunctam à materia, at non à conditionibus materiæ, verissimum hoc quidem est, at vndenam acceperint, non posse intellectum nostrum cognoscere etiam conditiones materiales: nos enim dicimus intellectum posse omnia intelligere, etiam conditiones materiales, & rem cum conditionibus materialibus; semper tamen per receptionem speciei formaliter immaterialis, licet rem materialem, vel materiales conditiones presentatis: ideo sanò modo intelligenda est differentia illa, quam multi statuunt inter has animæ facultates subordinatas, dicunt enim sensum cognoscere abstrahendo à materia, sed non à conditionibus materiæ, neque à presentia materiæ; phantasiã vero abstrahendo & à materia, & à presentia materiæ, sed non à conditionibus materiæ, quæ sunt accidentia (vt vocant) indiuiduantia; in intellectu abstrahere & à materia, & à presentia materiæ, & à conditionibus materiæ: hoc enim, vt à plerisque intelligitur, falsum est, nempe vt necessarium sit intellectu ab his omnibus abstrahere, sed verum est, si ita intelligatur, vt & presentia materiæ, & phantasia, & sensus necessario abstrahatur à reali materia: sed tunc à presentia materiæ, tunc à conditionibus materiæ possit intellectus & abstrahere, & non abstrahere, ita

Quomodo intellectus abstrahatur à materia

Ad primum argumentum.

Ad secundum.

vt etiam sine his duabus abstractionibus possit intelligere, sic enim etiam phantasia imaginari potest & cum abstractione à presentia materiæ, & absque hac abstractione est enim rationi consentaneum vt intellectus possit id, quod inferiores facultates possunt, & aliquid præterea, ita vt & rem presentem, & materiales conditiones cognoscere possit, quod etiam aliæ facultates possunt, sed ab his est omnibus vniuersale, & quidditatem abstrahere, quæ aliæ non possunt, ex qua operatione nominatur intellectus speculatiuus, quia proprie speculari est rerum essentias cognoscere. Sed dubitare hic aliquis non absque ratione potest de cognitione primæ materiæ: si namque necessarium est vt oēs facultates animæ abstrahant formam à materia, videtur primam materiam non posse modo villo cognosci, quum non possit abstrahi à seipsa. Ad hoc dicendum est abstractionem à materia hic non intelligi à prima materia, sed à materia singulari sensibili, quæ extra animam existit; hanc enim vocamus sensibilem, quia est obiectum potens mouere sensum, & sensus recipit eius speciem non recipiendo ipsam rem realem materiam, & ita dicitur abstrahere à materia, sic etiam phantasia, & intellectus: ideo etiam prima materia, quæ nec sensum, nec phantasia mouere potest, à solo intellectu cognoscitur, & per abstractionem à materia, non quidè à seipsa, sed à materia sensibili, in qua abscondita est, imo magna est abstractione indiget, vt intelligi possit: quum .n. sit minimæ entitatis, instar tenuissimæ lineæ, quæ vix discerni potest, maxime omnium eget lumine intellectus agentis, vt à nostro intellectu eius natura inspicere queat, & maximo est nostri intellectus acuminis, & exercitatione in rebus contemplandis, & maxima phantasmatum puritate. Ad tertium argumentum sumenda est responsio ex iis, quæ modo dicta sunt: non enim per hoc distinguitur intellectus à sensu, quod non possit intelligere singulare, sed per cognitionem vniuersalem: non enim est necessarium, vt ea, quæ inter se differunt, in omnibus differant: cõueniunt igitur sensus & intellectus in cognitione singularis, sed distinguuntur per cognitionem vniuersalem, quæ solius intellectus propria est. Similiter ad quartum dicimus Arist. in iis omnibus locis tribuere intellectui cognitionem vniuersalem, quia est eius propria, sed nunquam dicere intellectum cognoscere solum vniuersale: adde quod præcipua operatio intellectus est cognitio vniuersalium, & ad hanc tanquam ad finem dirigitur cognitio singularium, quia non possit intelligere vniuersale, nisi etiam singulare cognosceret: recte igitur constituitur operatio intellectus in cognitione vniuersalium, quia hæc est præcipua, & finalis eius operatio, quum cognitio singularium sit potius medium quoddam necessarium, sine quo ad vniuersalium cognitionem peruenire non posset. Sic etiam ad postremum dicendum est; quando enim Arist. inquit, omne habens materiam esse potestate

A intelligibile, carens autem materia esse actu intelligibile, si per carens materia significet omne abiunctum à reali materia, ergo species coloris recepta in oculo erit actu intelligibilis, quum sit forma abiuncta à sua reali materia; hoc tamen dicendum non est, quoniam Arist. dicens actu intelligibile, significare vult aliquid à solo intellectu cognoscibile, quare per carens materia ibi significat solum vniuersale, & quidditatem, caret enim materia penitus, quatenus est sine conditionibus materiæ, cuiusmodi non est species in sensu, neque phantasma in phantasia; singulare autem vt abiunctum à reali materia non minus est sensibile. ¶ Intelligibile, & partim est sine materia, quatenus est sine reali materia, partim cum materia, quatenus est cum conditionibus materiæ: respiciens igitur Arist. vniuersale, quod est vere, & proprie intelligibile, & cuius cognitio est propria intellectus, & finalis, ac præcipua eius operatio, hoc solum vocauit actu intelligibile: quum uero .n. intelligat et singulare, hoc tamen ei datum est: ita quam præparatio quædam necessaria ad cognoscendum vniuersale, non vt in ipso singulari quiescat, ideo singulare ibi non vocatur actu intelligibile: hoc significat in eo context. 15. Aristoteles, quando dicit [*scientia speculatiua, & sensibile idem est*] speculatio enim non vocatur nisi vniuersalium cognitio, & contemplatio quidditatum: quare de hac sola sibi Arist. loquitur, quia hæc sola est propria operatio intellectus. Sic ad postremum argumentum dicendum est. Distinguens enim Arist. intelligibilia à sensibilibus, præcipuum, & proprium intellectus obiectum respexit; hoc enim à sensu non percipitur, sed à solo intellectu, proinde vocatur proprie intelligibile: singularia uero, quæ sub sensum cadunt, licet cognoscantur etiam ab intellectu, maluit tamen appellare sensibilia, quam intelligibilia: quia in his proprie versatur sensus, intellectus uero proprie in illis, quæ non percipiuntur à sensu: perinde ergo est ac si Arist. diceret eorum, quæ sunt, alia sub sensum cadunt, alia non cadunt, & hæc intellectus cognoscit: poterat quidem dicere omnia esse intelligibilia, sed melius esse iudicauit vt singularia sensibilia sensui attribueret, quam intellectui, reliqua uero intellectui, quæ sensu percipi nequeunt. Adde quod, et si singularia sunt & sensibilia, & intelligibilia, non tamen earatione sunt sensibilia, quia sunt intelligibilia; mouet enim sensum vt iuncta reali materia, intellectum uero vt facta spiritalia in phantasia, ab ipso enim reali obiecto non pateretur intellectus; sic igitur sensibilia, vt sensibilia, non sunt intelligibilia.

Quod singulare ab intellectu prius cognoscatur, quam vniuersale. Cap. V.

Quum igitur intellectus non solum vniuersale intelligat, sed et singulare, sequitur vt consideremus vtrum prius intelligat. Putant ali-

Ad secūdam.

Thomistarum opinio. qui prius intelligi vniuersale, deinde singulare: dicitur enim intelligi etiam oblatu phantasiae primum intelligere vniuersale, quod proprium ipsius obiectum est, deinde reflecti ad phantasia considerandum, & animaduertere illud esse productum à re singulari, & ita secundario cognoscere etiam singulare; hæc fuit D. Thomæ opinio, quam (utur efficaciter) Iauellus in 7. Metaphysic. quæst. 16. & vtitur primum hoc argumento: illud quo primo distinguitur intellectus à sensu, est primo intelligibile ab intellectu; at in hoc distinguitur intellectus à sensu, quod sensus primo apprehendit singulare, ergo intellectus non debet primo apprehendere singulare, sed vniuersale. Præterea si intellectus primo singulare intelligeret, species sensilis posset actuare, ac perficere intellectum, quum sit representatiua rei singularis; at hoc falsum est, quia hoc dato non esset necessarium ponere intellectum agentem singulare igitur est quidem primo sensibile, at non est primo intelligibile. Confirmant auctoritate Aristotelis in contex. 10. lib. 3. de Anima, vbi dicit intellectum cognoscere vniuersale tanquam per rectam lineam, quum ad ipsum tanquam ad proprium obiectum feratur directæ, singulare autem tanquam per lineam flexam, sicut paulo ante dicebamus; ergo vult primo intelligi vniuersale, deinde singulare: hæc est D. Thomæ interpretatio, vt ibi videre est. M. hitamen verior videtur Scoti, & Gregorij Ariminensis opinio, quod singulare sit primo cognitum, & ad eam probandam hoc primum argumentum vtor: Vniuersale non cognoscitur, nisi per abstractionem à singulari, ergo necesse est prius cognosci singulare; quia non potest cognosci abstractum, nisi cognoscatur illud, è quo abstractitur, quum præsertim aduersarii fateantur verumque esse ab intellectu cognoscibile. Præterea docet Aristot. in posterioribus Analyticis, præsertim in vltimo cap. libri 2. omnem demonstrationem scien. iam pendere ex cognitione primorum principiorum; ipsa autem prima principia cognita nobis esse ex singularibus per inductionem, qua in pueritia vti mur, licet id non animaduertamus; ergo id, quod primum ab intellectu cognoscitur, est singulare, ab eadem enim animæ nostræ facultate totum inductionis progressum fieri oportet; quoniam ergo intellectus solus vniuersale colligere potest, ab eodem sit primum assumptio singularium. Præterea illud primum cognoscitur, quod facilius apprehenditur; at singulare facilius apprehenditur, quàm vniuersale, quia singulare respectu vniuersalis est quoddam confusum, in quo sub specie acceditur quum feratur etiam inuoluta substantia & ad sensum, & ad intellectus; omnia autem confusum facilius apprehenditur, quam distinctum, prius ergo cognoscitur singulare tanquam quoddam confusum, hoc enim primum offertur intellectui, deinde intellectus in eo naturam com-

munem contemplatur. Hoc etiam significauit Aristot. in illo loc. contex. 3. libri de Anima, si bene locum illum intelligamus, dū dixit intellectum cognoscere carnem, & singulare per solam motionem à sensu factam, quid dicitatem vero & vniuersale, non nisi ope intellectus agentis phantasia illustrantis denotare per hoc volens intellectiōnem singularis non esse magnum aliquid, sed facile fieri ex solâ motione facta à phantasmate, vniuersale vero non cognosci, nisi ope intellectus agentis, proinde difficilius cognosci: & huic sententiæ attestatur id, quod statim subiungit de lineâ recta, & fracta; nam cum locum legentibus manifestum est cognitionem singularis comparari cum lineâ recta, vniuersalis vero cum lineâ flexa & fracta, non è contrario, vt aduersarii interpretantur; singulare namque recta feratur à phantasia ad intellectum, proinde absque magna difficultate, vniuersale vero non recta, sed per reflexionem luminis intellectus agentis à phantasia ad intellectum; sic enim pulcherrima est Aristot. comparatio cum lumine, quod dicit solet reflecti, & refrangi ab eo, in quod primum proicitur. Hoc etiam ostenditur ex ordine facultatum animæ: necesse est enim vt vbi desinit inferior, ibi incipiat superior; quum igitur sensus desinit in singulari præsentere, necesse est phantasia primo imaginari singulare præsens, deinde vero etiam abiens; sic igitur quoniam intellectus mouetur à phantasia actu imaginante singulare, necesse est vt prima operatio intellectus sit apprehensio singularis. Iauellus tamen putauit argumentum hoc inefficax esse: quod enim nos dicimus, quicquid potest facultas superior, id potest etiam inferior, ipse dicit verum quidem esse, at non eodem modo, proinde argumentum esse fallax, quum mutet quid in quale, neque ostendere quod ab eodem incipiat facultas superior, in quo desinit inferior; nam inquit singulare esse intelligibile, quatenus est singulare, at non quatenus est materiale, id eoque opera intellectus agentis, à quo reddatur immateriale. Ego tamen puto ipsum esse deceptum, & in ambiguitatem lapsum, argumentum autem nostrum validum esse; modus enim duplex in præsentia considerari potest, modus cognoscentis, & modus rei cognitæ: de modo quidem cognoscentis verum est id, quod Iauellus dicit, nam alio modo intellectus recipit singulare, alio modo sensus; intellectus enim sine vsu organi recipit, & à phantasia, non ab ipsomet obiecto materiali, proinde speciem singularis recipit spiritualius, quam recipiat sensus; & phantasia: at de modo ipsius rei falsum dicit; nam si modus quoque est ens quoddam, & omne ens, quatenus est ens, est etiam intelligibile, vt ipse ibidem ait, necesse est vt singulare sit ab intellectu intelligibile secundum omnes modos, etiam secundum conditiones singularitatis, quæ sunt hic, & nunc; non enim entia omnia

Quarta argumentum.

Declaratio context. 10. lib. 3. de Anima.

Quinta argumentum.

Iauellus responsi.

Responsi in imagine gnatio.

omnia cognosceret intellectus, si modum singularis, quo singulare a sensu cognoscitur, ipse non intelligeret. Est præterea in dictis Iuelli repugnantiâ manifesta: nam in *Quæstion. 15. quinti Metaphys.* ipse opinionem D. Thomæ sequens de principio singularitatis asserit ipsum esse materiam; ergo secundum hanc eius sententiam dicere quatenus singulare est dicere quatenus materiale, nam dictio illa, quatenus, nota ratione formalem; singulare, igitur, si est intelligibile quatenus singulare, est intelligibile quatenus materiale; quomodo ergo asserit esse intelligibile ut singulare, & negat esse intelligibile ut materiale? Argumeta quoque ipsius facile solvuntur. Ad primū negamus veramque propositionē; minor quidem manifeste falsa est, & petit id, quod probandum erat, nempe sensum ab intellectu differre per hoc quod primo cognoscit singulare; dicimus enim non per id sensum differre ab intellectu, sed per hoc, quod sensus in singulari gradum sistit, & ipsum solum cognoscit, intellectus vero in eo non sistit, sed progreditur ad vniuersale tanquam ad præcipuum, & finale obiectum: sic enim necphantasia per hoc differt à sensu, quod non incipiat ab imaginatione rei præsentis, à qua sensus incipit, sed incipit ipsa quoque à cognitione rei præsentis, & differt à sensu non per hoc, sed quia imaginari potest etiam rem absentem; quod vero ad maiorem attendit, quando dicit, illud est primo intelligibile ab intellectu, quo primo distinguitur intellectus à sensu, quum bis ponat eam dictionem, primo, considerandum est quomodo eam sumat; vel enim utrobique intelligit primitiæ originis, ut intelligere debet, quia de hac tantum loquimur, & hæc ratio maior est falsa; non enim intellectus differt à sensu per id, quod primo intelligit primitiæ originis, imo in hoc conuenit eum sensu; si vero utrobique accipiat primitiæ principalitatis, vera est maior, sed ad rem non facit, differre namque intellectum à sensu concedimus per cognitionem vniuersalis, quod primo, id est, præcipue ab eo intelligitur: quod si dicēs, quo primo differt intellectus à sensu, intelligat quo præcipue, dicens autem, illud est primo intelligibile, intelligat secundum originem, falsa sic quoque est maior, nam præcipue distinguitur intellectus à sensu per cognitionem vniuersalis, non tamen hoc primum cognoscit secundum originem; quum enim hæc sit præcipua, & finalis operatio, debet esse posterior cognitione singularis, quoniam illa, quæ ad finem dirigitur, debent ipsi fini antecere. Ad secundum possumus negare consequentiam, quia perfectio, & aduatio intellectus non consistit in cognitione singularis; quod si tueri etiam contendant hanc esse ætuationem aliquam, possumus eorum concedere: ad probationem autem falsitatis dicimus intellectum ad cognoscendum singulare non indiguisse intellectu agente, sed propter abstra-

A ctionem vniuersalis; quoniam igitur cognitio vniuersalium est præcipua, & propria operatio intellectus, fuit ei necessaria opera intellectus agentis, & hoc pronuntiat clare ab Aristotele in eo cont. 10. lib. 3. de Anima: ideo argumentum quoque, quod inde Iuellus sumit, vanum est, & nititur prauæ eius loci interpretationi; Arist. enim cognitionem singularis sibi comparat cum linea recta, non cum obliqua, proinde vult singulare primò intelligi, non vniuersale. Plura hæc de re legi possunt apud Gregorium Ariminiensem 1. Sent. distinct. 3. quæst. 3.

Declaratio quæstionis de ordine intelligenti vniuersalia. Cap. VI.

Hæc de intellectu. one singularium dicta sunt. Multo maior nos de vniuersalibus difficultas manet: quum enim alia magis, alia minus vniuersalia sint, debuit esse vtrum prius ab intellectu cognoscatur, an magis vniuersale, an minus; ut an prius in mente nostra imprimatur conceptus corporis, deinde conceptus viuētis, deinde animalis, deinde hominis, & equi, & aliarum specierum, an è contrario, primum cognoscatur species, deinde genus, inquit, deinde alia remotiora, & postremo omnium id, quod supremum est: loquimur autem de temporis tantum acque originis ordine, & de sola cognitione confusa, hoc est de prima rudī horum simplicium conceptuum impressione in nobis; etenim distinctæ cognitionis ordinem arbitratum esse iam diximus, id eo quod de ipso præcepta à Logico tradidit nec vllus vnquam dubitauit; quin in adipiscenda distincta rerū notitia necessarium sit prius vniuersalia cognoscere, quæ minus vniuersalia, quia neque hæc perfecte cognosci, nisi illa sint perfecte cognita; est enim genus de essentia speciei, proinde non potest perfecte cognosci species ignorato genere; igitur necesse est prius natura corporis intelligere, quam naturam viuētis, & hanc prius, quam naturam animalis, & hanc prius quam naturas proprias specierum: hoc ordine traditam ab Arist. esse naturalem philosophiam nos in libr. nostro de Naturali scientiæ constitutione demonstrauimus, eumque ordinem in 4. cont. lib. 1. Phys. auscult. ab Arist. propositum esse arbitramur. De hoc igitur distinctæ cognitionis ordine, nos in præsentia non loquimur, sed de ordine cognitionis confusæ, quæ cognoscere potius nos oportet ut re naturalem, & mētis nostræ proprietatem quandam cognitu dignam, quam vlla de hoc præcepta tradere; quædoquidem illa, quæ non in nostro arbitrio posita, sed naturalia, & necessaria sunt, sub scientiam potius, quam sub præceptiones nostras cadere videntur. Præterea neque confusæ notitiæ nostræ cum distincta comparationem vllam in præsentia facturi sumus, quum id quoque certum sit, confusam cuiusque rei notitiam precedere distinctam

Et cognitioni eiusdem rei: dimissa igitur penitus cognitione distincta, solum confusam consideratur sumus, & ratione duce inuestigaturi, an cognitione confusa prius origine, ac tempore cognoscatur à nostro intellectu magis vniuersale, an minus vniuersale.

Scoti opinio & argumenta. Cap. VII.

Variæ hæc de re opinionis extiterunt, quarum duæ extremæ, & contrariæ sunt, vna Thomæ, altera Scoti, aliæ vero mediæ. Scotus in 1. Sentent. distinct. 3. q. 2. asserit minus vniuersale, hoc est vltimam speciem, esse primū cognitum ab intellectu nostro cognitione confusa, & ad id probandum tribus argumentis vtitur. Primum, quod à Scotistis validissimum esse censetur, tale est: agēs naturale satis propinquum patienti sufficienter præparato, atq; idoneo ad recipiendum, secluso omni impedimento, producit effectum perfectissimum, quem producere potest; proponatur igitur cognoscendus homo in distantia debita constitutus, qui possit moueri, & cognosci & vt corpus, & vt animal, & vt homo, obiectum hoc est agens naturale conuenienter propinquum, nec impeditum, intellectus autem noster est naturaliter aptus, ac præparatus ad omnem conceptum recipiendū; ergo prius imprimetur in intellectu conceptus hominis, qui aliorum perfectissimus est; potentia nāq; imprimendi conceptum hominis tanquam validior præualebit aliis, scilicet potentia imprimendi conceptum corporis, & conceptum animalis; itaque prius cognoscetur homo, quam animal, & corpus. Secundo ita arguetur Scotus: si primum cognitum esset magis vniuersale, diuina scientia esset omnium prima secundum ordinem nostrum cognoscendi; consequens falsum est, vt eius inscriptio declarat, inscribitur enim *metà τὰ φυσικά*, hoc est post naturalem scientiam addiscenda: patet consequentia; quia subiectum Metaphysicæ est ens prout ens est, quod est omnium amplissimum, quare esset etiam nobis omnium notissimum. Tertio sic: si primum cognitum esset magis vniuersale, maximum tempus interponeretur antequam à summo genere ad speciem infimam perueniremus, quia transeundum est per omnia genera media, quorum aliqua sunt ignota, vt ait Arist. in cont. 28. septimi Metaphysicorum, vbi dicitur ignorari proximum genus asini, & equi. Quarto: dem sic confirmari possumus: ita se habet species ad genus, vt singulare ad speciem; vt enim singulare sub specie est, & ea de ipso prædicatur in quid, ita species est sub genere, quod de eam quid prædicatur; atqui indiuiduum cognoscitur ab intellectu prius quam species, sicut ante ostensum est; ergo etiam species prius, quam genus. Præterea res iudicantur magis, vel minus tales ex maiore, vel minore propinquitate ad primum tale; atqui id, quod primum omnium intelligitur, est singu-

lare, & illi propinquior est species, quam genus; ergo prius ab intellectu cognoscitur species, quam genus.

Thomæ opinio & argumenta. Cap. VIII.

Thomas vero in proœmio 1. Physic. & in 1. part. Summ. quæst. 85. contrariam sententiam tuetur, primum cognitum cognitione confusa esse magis vniuersale; eamque probat auctoritate Aristot. in proœmio 1. Physic. qui eam manifeste pronuntiare videtur, dicens à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia progrediendum esse tanquam à notioribus nobis: probat etiam hoc Aristot. ibidem hoc pacto: omne totum cognoscitur prius, quam partes, tum à sensu, tum ab intellectu; at magis vniuersale respectu minus vniuersalis est totum quoddam, quod etiam Porphyrius asserit in capite de Specie; ergo prius ab intellectu cognoscitur id, quod magis vniuersale est, quam id, quod minus. Vtitur præterea Thomæ tali argumento, quo huiusce rei rationem, & causam ad ducere videtur: mens nostra, quando nascimur, est sicuti tabella abrasa, in qua nihil descriptum est; non potest igitur à perfecta ignorantia ad perfectam scientiam transire, nisi per media; atqui perfecta cognitio est cognitio infimæ speciei, cognitio vero vniuersalium est confusa, & potentialis, quia cognitio animalis est hominis cognitio potestate, & confuse; debet igitur auspicari ab vniuersalioribus, quorum cognitio confusior atque imperfectior est, deinde per differentias descendere, donec plenam, & perfectam vltimarum specierum cognitionem adipiscatur, harum enim perfecta cognitio est finis nostræ contemplationis. Experientia quoque hoc comprobatur: nam multorum animalium, ac multarum stirpium speciem, & naturam propriam ignoramus, genus tamen cognoscimus, & inter genera illud magis cognoscimus, quod communius est: cuius nulla alia esse videtur ratio, quam quod facilius cognitum est genus, quàm species, proinde etiam prius cognoscitur; nam id, quod facilius cognitum est, prius tempore cognoscitur, quum cognitio nostra à facilioribus incipiat. Præterea idem confirmatur exemplo illo vulgato animalis à remoto loco venientis: primum enim non cognoscitur, nisi vt corpus, quia discernere adhuc non possumus an sit animal, an corpus aliquid inanimatum; postea vero propinquius factum cognoscitur esse animal, at non discernitur an sit homo, an equus, an asinus; postea vero cognoscitur etiam vt homo: quoniam igitur ex sententia intellectus fit, eodem ordine debet intellectus vniuersalia intelligere, quo a sensu singularia sentiuntur; à sensu autem illud cognoscitur primum vt hoc corpus, deinde vt hoc animal, tandem vero vt hic homo; similiter ergo ab intellectu debet primum concipi corpus, deinde animal, tandem vero homo.

Horum

Primum
argumē-
tum.

Secundū

Tertiū

Quartū

Primum
argumē-
tum.

Secundū

Tertiū

Quartū

Quintū

Horum autem argumentorum vis, & efficacitas postea quum huiusce rei veritatem declarabimus, diligentius expenditur.

Genua opinio, & predictarum opinionum conciliatio. Cap. V.

HAs duas contrarias Thomæ, & Scoti sententias. M. Antonius Genua præceptor meus putauit media quadam opinione posse conciliari: dixit enim distinguendam esse cognitionem, duplex enim est; vna actualis, altera habitualis; actualis cognitio est quælibet prima cuiusque rei apprehensio ex phantasinate oblato intellectui, & ipsum mouente actu; habitualis vero est quadam naturalis aptitudo, & propensio tum rerum cognoscibilium, vt ordine quodam ab intellectu recipiatur, tum ipsius intellectus ad eas ordinatim recipiendas: hæc distinctione constituta dicebat Thomam & Scotum concordēs esse, quum ambo dixerint cognitione confusa actuali primum cognitum esse specie in finem, cognitione autem confusa habituali primum cognitum esse id, quod est maxime vniuersale: hanc Scoti sententiam fuisse facile ostendebat considerando ea, quæ à Scoto dicuntur in prædicta sua questione; ibi namque Scotus dicit, si consideremus aptitudinem seu habilitatem intellectus vt ab objectis perficiatur, & ipsarum quoque rerum aptitudinem vt ipsum perficiant ordine quodam, is ordo talis est, vt prius communiores conceptus sint imprimendi, quam minus communes, natura enim in omnibus progreditur ab imperfecto ad perfectum: at quando accedit intellectus ad actum ipsum apprehendendi; & cognoscendi, perturbatur hic ordo, & impeditur à facultate motrice infimæ speciei, quæ validior est, quum eius singulare validius moueat sensum; proinde faciat vt prius in intellectu imprimatur species quam genus: quare dubitandum non est vtumque dictum manifeste à Scoto fuisse prolatum. Quod vero etiam Thomas vtumque protulerit, ostendere nitetur considerando ea, quæ ab ipso dicuntur in prædicto proemio 1. Physic. nam ibi in cont. 5. Thomas asserit hoc nomen, homo, notius nobis esse quam partes definitionis, animal, & rationale; quare concedit hominem esse nobis notioem cognitione confusa, quæ animal, respicit enim actualem cognitionem, quam etiam Scotus respexit: quando autem dicit vniuersalius esse nobis notius, respicit habitualem cognitionem, non amplius actualē, vt eius verba declarant; inquit enim intellectum tendentem ad perfectionem ad ipsam ascendam auspiciari primum à cognitione rerum vniuersaliorum, quæ imperfectiores sunt, & ab iis ad minus vniuersales transire, donec ad infimam speciem, quæ perfectissima est, perueniat; sic autem Thomas denotat cognitionem habitualem, quum cōside. et naturalem illam intel-

A lectus habilitatem vt ordine quodam diuersos habitus auipiscatur, quæ consentanea etiam est ipsi naturæ; quæ in operando procedere semper solet ab imperfectioribus ad perfectiora. Sed hæc dicens Genua videtur potius in omnibus ad vniuersalem qui opinionem Scoti, & nisi ad eam trahere verba Thomæ, quam aliquid medium, quo illi conciliatur; adducere: Scotus enim in illa sua questione tum vtitur illa ipsa distinctione nouitæ actualis, & habitualis, tum hæc tria dicta probat; cognitione actuali confusa primum cognitum esse minus vniuersale; cognitione actuali distincta primum cognitum esse magis vniuersale; cognitione habituali primum cognitum esse magis vniuersale; quæ omnia sequens Genua nititur ea Thomæ attribueret. Attamen primum dictum à sententia Thomæ alienissimum est, qui absque dubio putauit cognitione actuali confusa primum cognitum esse magis vniuersale: dicens enim mentem nostram nasci vt tabellam abrasam, in qua nihil scriptum est, & auspiciari à conceptibus imperfectioribus; non solam aptitudinē respicit, sed actum ipsum apprehendendi, hūc enim vult esse aptitudini consentaneum, ita vt, quo ordine apertus est intellectus res apprehendere, & quo ipse sunt apte apprehendi, eo ipso apprehendantur ab intellectu, neque vllam impeditur mentionē facit: contra vero Scotus inquit actū aptitudinē contrarium esse propter impedimentum illatum à magna vi motrice speciei, quod quidem neque à Thomæ dicitur, neque videtur esse consentaneum rationi, quia natura nihil frustra facit; quare non debuit menti nostræ tribuere hanc naturalem aptitudinem vt certo ordine res cognoscat, si nunquam seruandus hic ordo erat; sed potius contrarius; sic enim propensio illa naturalis nunquam duceretur ad actum, quod dicendum esse non videtur. Neque verba Thomæ in contex. 5. primi Physic. id, quod Genua existimauit, significare possunt; ibi namque & Thomas, & Aristot. speciem considerant tanquam totum definibile, quod dicunt notius esse partibus definitionis, hoc autem dicere nihil aliud est, quam dicere speciem prius cognosci confuse, quam distincte, quod quidem clarum est, & à nemine vquam negatū: ideo animaduertendum est animal respectu hominis posse duobus modis considerari; vno modo vt eius pars essentialis, qua ratione homo vt totum confusum notius est animali vt parte, idque ibi significare Thomas voluit, vt legentibus manifestum est: altero autem modo vt totum potentiale continens hominem vt partem, in quo sensu ibi non accipitur: sed putauit Thomas genus ita acceptum vt totum quoddam confusum esse prius cognitum cognitione confusa, quam speciem, quod tamen Scotus negauit; hoc autem est, de quo nunc est nobis proposita disputatio: quare Thomas, & Scotus hæc in re concordēs non sunt.

*Conciliatio
110nis cō-
suetudo.*

*Animal
respectu
hominis
est 10
1 in 3
pars.*

Zimara, & Achillini opinio.

Cap. X.

Marcus Antonius Zimara, & Alexander Achillinus prædictis argumentis, moti in mediam quandam sententiam incidērūt, quam tutissimam esse existimauerunt: dixerunt enim & Thomæ, & Scoti opinionem vniuersæ sumptam vtramq; falsam esse, veram tamen esse vtramq; vt particularem, quia in quibusdam notū prius est magis vniuersale, in quibusdam vero minus vniuersale, proinde nullam certam vniuersalem regulam de primo cognito tradi posse: ideoque errasse Thomam dicentem in omnibus primum cognitum esse magis vniuersale, errasse etiam Scotum putantem minus vniuersale in omnibus esse primum cognitum; quamquam (dicunt) minus errauit Thomas, quia sæpius euenit vt magis vniuersale sit primum cognitum, quam vt minus vniuersale. Quod autem vtrumque contingat, probant sic: multi cognoscunt id, quod offertur, esse herbam, sed quamnam herbæ species sit ignorant; & cognoscunt aliquod esse animal, quæ vero animalis species, ignorant; tunc igitur est illis prius cognitum magis vniuersale, quam minus vniuersale, quandoque tamen contrarium contingit; nam Arist. 7. Metaphys. cont. 28. inquit aliqua genera media ignorari, vt proximum genus equi, & asini; tunc igitur notior est species, quam genus, quum species equi, & asini cognoscantur, proximum autem eorum genus ignoretur. Huius diuersitatis causam refert Zimara in sensum: omnis enim intellectualis cognitio à sensu pendet, sensilia vero quæ per se, & proprie sentiuntur, accidentia sunt, ideo ex horum varietate provenit in intellectu hæc diuersitas; quando enim accidentia generis sunt magis sensilia, quam accidentia speciei, tunc prius cognoscitur ab intellectu genus, quam species; quando autem magis sensilia sunt accidentia speciei, quam accidentia generis, prius cognoscitur ab intellectu species, quam genus; magis enim sensilia sunt accidentia propria equi, & asini, quam accidentia proximi eorum generis, ideo prius cognita sunt intellectui hæc species, quam illud genus. Hæc fuit horum sententia, quæ quantum in se veritatis habebat, postea cognita intelligetur.

Nostre cognitionis distinctio.

Cap. XI.

In hac difficultate, & sententiarum varietate vt veritas manifesta fiat; & aliorum errores cognoscantur, necessarium ante omnia est recte distinguere, ne in ambiguitatem, in quam plures incidērunt, nos quoque labamur; etenim in hoc plures defecisse arbitror, quod non bene distinguērunt, illa namque, qua multi vsi sunt, cognitionis nostre distinctio in actualem, & habituales repræsentationes non vacat; quanquam

A enim nominum impositiones, & appellationes arbitrariæ esse videntur, conuenit tamen à proprijs vocabulorum significationibus non recedere, quod illi fecerūt, dum cognitionem habituales improprie admodum ab eis acceptam ab actualem distinxerunt: quemadmodum enim potentia acquirendi habitum non recte habitus nominatur, ita neq; aptitudo intellectus ad habitus ordinatim comparandos recte appellatur cognitio habitualis, quum neque adhuc cognitio sit, neq; habitus vllus in intellectu insit, sed rectius potentialis appellaretur; sic enim opponi posset cognitioni actuali quoniam actui non habitus opponitur, sed potentia: quæ autem proprie sit vocanda habitualis cognitio, postea considerabimus: nunc dicimus nil aliud sua illa distinctione eos significasse, quæ nostram cognitionem vel actualem esse, vel potentialem, constat enim eos pro potentiali habituales accepisse: vnde alium ipsorum errorem colligimus, quod de vtraque hac cognitione duos contraria dicta protulerunt, quum tamen idem de vtraque asserendum sit; quoniam, vt paulo ante dicebamus, nulla naturalis aptitudo potest esse frustra, aptitudo autem nostri intellectus ad res certo ordine intelligendas non potest esse potentia Logica, quum insit intellectui etiam nobis non cogitantibus: proinde ad actum ducenda est, ita vt cognitio actualis eodem ordine acquiratur, quo naturaliter apta est acquiri, & debita feruetur consonantia in rebus naturæ; idem ergo esse debet ordo cognitionis actualis, & cognitionis potentialis, quam illi satis improprie habituales appellauerunt: propterea nos dimissa potentiali solam actualem considerabimus, quum de vtriusque ordine idem sentendum sit, & hanc oportuniore partitione ita diuidemus: omnis nostra actualis cognitio vel confusa est, vel distincta; quæ autem vtraque sit, docet Arist. in initio lib. 2. Poster. Analyt. nam rei simplicis cognitionem habemus confusam, quando cognoscimus ipsam esse, & ignoramus quid sit; distinctam vero quando etiam quid sit cognoscimus; rem autem complexam confuse cognoscere est ignorata causa nosse solum quod sit, distincte vero est cognoscere propter quid: vtraque hæc adhuc duplex est, & hac distinctione omnem tolli difficultatem arbitror: sed etiam in sola confusa notitia considerare satis est, quum de hac sola sit nobis proposita disputatio; eandem enim distinctionem etiam distinctæ cognitionis accommodare quisq; facile poterit: certum est actualem nostram confusam rei simplicis notitiam duplicem esse, vel enim est prima rei apprehensio, quam antea nunquam cognouimus; vel est actualis cognitio rei etiam prius cognitæ; quando enim mathematicus à somno excitatus incipit contemplari aliquid theoremata mathematicum, est quidem illa actualis cognitio illius rei, non est tamen prima eius apprehensio, quia ille

Distinctio cognitionis nostre.

improprie

iampriem theorema illud apprehendit, & eam rem sæpius alias intellexit: prima autem conceptuum impressio magna ex parte in pueritia fit: ordinatim enim res, quæ à sensibus intellectui offeruntur, apprehendere incipimus, quas prius non cognoueramus, licet eum cognoscendi ordinem in illa ætate non animaduertamus; in singulo enim nostro necesse est aliquando primum fuisse impressum cõceptum animalis, conceptum equi, conceptum bouis, & alios omnes, idque vt plurimum in pueritia factum est; euenit tamen vt etiam adultis, ac senibus offerantur res aliquæ eis antea prorsus incognitæ proinde confusi earum conceptus tunc primùm in illorum animis imprimantur, quam prius nullam prorsus earum notitiam habuerint. Quum ergo ita rem sese habere manifestum sit; liceat nobis hanc distinctionem proponere tum rei, tum vocabulorum significationi maxime consentaneam: cognitio nostra actualis confusa duplex est. vna originalis, altera vero habitualis; rectius enim habitualis appellatur illa, quæ fit ex habitu iam pridem acquisito, vt quando ego equum actu intelligo, cuius notitiam iam pridem in pueritia acquisiui, quam mera aptitudo ad habitus comparandos; intellectus enim postquàm contraxit habitus, potest res actu contemplari, quando vult; ideo eam actualem cognitionem, quæ fit ex habitu, voco in præsentia cognitionem habitualem: sed quando primum concepi animo equum, illa fuit prima origo impressionis illius conceptus, eam que in præsentia appello cognitionem originalem: quare actualem nõ accipio vt ab habituali distinctam, sicut eam Scotus, & alii acceperunt, sed vt communem originali, & habituali, quum vtramque actualem esse manifestum sit; nec dubito quin omnes iudicio viri nostram hæc & habitualis, & actualis notitiæ acceptionem tanquam maxime propriam, & rei, ac vocibus ipsis conuenientem approbaturi sint.

Quodnam sit primum cognitum cognitione actuali originali confusa.

Cap. XII.

HAc distinctione constituta puto totam huiusce rei veritatẽ tribus assertionibus contineri, quarum prima de cognitione originali talis est: primum cognitione actuali originali confusa est maxime vniuersale, vt recte sensit D. Thomas, & cum eo Auerroes, & Græci omnes, quam sententiam defendit etiam Ioannes Gandauensis aduersus Scotum in sua quæstione in proœmio i. Physic. Probatur assertio hæc multifariam: primum quidem auctoritate, & ratione Aristot. in eo proœmio, quem superius quoque considerauimus; sed ea nunc accuratius est perpendenda: Aristot. enim eo in loco inquit, à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia progrediendum esse tanquam à notioribus nobis

& rationem adducit, quoniam omne totum, & confusum notius nobis est, quam partes. Non latuit Scotistis locus ille, qui respõderunt Aristot. ibi loqui de ordine cognitionis distinctæ; quam in ea scientia traditurus erat, proinde locum illum Scoto non obesse, quum etiam Scotus fateatur cognitione distincta prius esse cognitum magis vniuersale, quam minus vniuersale; sed de cognitione confusa nihil ex eo loco colligi, quò de ea ibi Arist. non loquitur. At hoc dicentes significant se Arist. & eius artificium non intelligere, quod breuiter declaro. Arist. ibi in 4. contex. proponens ab vniuersalibus ad particularia progrediendum esse, vtique significat ordinem cognitionis distinctæ: proponit enim ordinem seruandum in tractandis reb. naturalibus quarum cognitionem tradendam sibi proposuit non confusam, sed distinctam; hanc enim nos adhuc nõ habemus, sed eam ex lætione librorum Arist. adipiscimur. Postea vero probas Arist. illa conclusionem assumpsit eam minorem, vniuersalior est nobis notius, quàm tribus argumentis confirmauit, nec potuit intelligere alio modo notius, quàm cognitione confusa, quod manifestum est in tribus illis argumentis: totum enim est notius sensui, quam partes cognitione confusa: nomẽ est nobis notius, quàm definitio, cognitione confusa, vt etiam expresse ibi Arist. testatur, dum inquit nomen significat totum quoddam confuse: prima quoque puerorum cognitio quando omnem virum vocant patrem, & omnem feminam matrem, est cognitio confusa: itaque si conueniens, & valida esse debet illa triplex minoris propositionis probatio, non potest minor illa intelligi, nisi de cognitione confusa: præterea dicens ibi Arist. in contex. 4. vniuersale esse totum quoddam, & multa continere vt partes, confusam cognitionem denotat; id enim quod accipitur vt totum confusum, & prius notum, quam partes, non est nisi confuse cognitum, quum adhuc ignorentur partes: in ordine autem cognitionis distinctæ animal genus nõ modo vt totum cognoscitur prius, quam species, verum etiam vt singularium specierum pars essentialis; quod quidẽ Arist. ibi non considerat, quia sumit totum commune vt confuse tantum cognitum. Patet igitur Aristot. probantem ex ea minore conclusionem positam in initio illius 4. contextus, argumetari à confusa nostra cognitione ad distinctam, quam in ea scientia tradere vult; ordinem enim seruandum in tradenda perfecta sententia rerum naturalium confirmat ex ordine cognitionis nostræ confusæ, tanquam ex ordine nostro addiscendi naturali probans ordinem artificiosum: nam, quem admodum initio dicebamus, ordo, quo distinctam rerum notitiam comparamus, artificiosus, atque arbitrarius est, ordo autem, quo à pueritia per sensus cognitionem rerum confusam acquirimus, naturalis est: quoniam igitur hic confusæ cognitionis ordo eiusmedietatis,

LL 2

vt prius

*Scotista-
vult re-
sponso.*

*Confusio.
Declaratio
contex. 4.
in 5. lib.
Physic.*

*emissio
ostendit
est
origina-
lis, vel ha-
bitualis.*

*Prima
conclusio.*

*Primum
argumentum.*

vi prius cognoscamus ea, quæ magis vniuersalia sunt, postea vero illa, quæ sunt minus vniuersalia; ex hoc infert Aristot. tale esse debere etiam ordinem distinctæ cognitionis, quem in ea scientia seruaturus erat: voluit autem ea ratione significare, artem debere in hoc naturam imitari, nempe vt ordo artificialis, quo ad rerum scientiam adipiscendam viamur, sequatur mentis nostræ propensionem naturalem; ita vt eo ordine ad rerum scientiam capessendam progrediamur, quo ipso naturaliter, ac sine artificio nostro res apprehendit: sic enim ordinem doctrinæ sequi ordinem rerum naturalium docuimus aliâs in libris de Methodis: quod autem Aristot. ab ordine cognitionis confusa ad ordinem distinctæ cognitionis argumentetur, ex eo etiam patet, quod distincta cognitione & magis vniuersalia, & minus vniuersalia eo in loco incognita esse statuitur: quando ergo inquit Aristot. vniuersalia esse nobis notiora, non potest intelligere nisi cognitione confusa. Alio quoque argumento hæc prima nostra assertio confirmari potest, quod à Scoto adducitur in sua quæstione prædicta ad suam tuendam opinionem, nec vidit Scotus illud contra ipsam facere, & D. Thomæ opinioni suffragari; imo ego arbitror hoc esse valdissimum omnium argumentorum, quæ aduersus Scotum pro sententia nostra adduci possunt, etenim vera huius nostræ assertionis ratio, & æquata causa eo argumento adducitur; Scotus ita argumentatur: illud est facilius intellectio, quod est facilius abstractionis; species est facilius abstractionis, quam genus; ergo species est facilius intellectio, proinde est prius cognita, quam genus; in eo enim consentire omnes videntur, quod ea quæ facilia cognita sunt, prius etiam cognoscantur, idque vniuersum est, vt postea dicemus; maior propositio clara est eo fundamento constituto; quod vniuersalium intellectio est abstractio quædam, vel non fit sine abstractione; minore ita probat: illud facilius abstrahitur, quod à paucioribus separatur; at species à paucioribus separatur, genus vero à pluribus; ergo species facilius abstrahitur, quam genus: maior manifesta esse videtur, minor probatur; quia species abiungitur mente à solis accidentibus indiuiduantibus, genus vero separatur & ab eisdem, & ab ipsa quoque specie natura, & quanto superius in categoria genus fuerit, tanto à pluribus separabitur, nempe ab omnibus inferioribus; corpus igitur est difficillimæ abstractionis, homo vero, & equus facillimæ. Hoc Scoti argumentum manifeste ipsa aduersatur, & miror quod multo citius fallaciam non animaduertent; nam in specie sunt aggregatæ plures conditiones, & coniunctæ plures differentiæ, quæ in genere, omnes enim conditiones, quæ actu sunt in animali, sunt etiam in homine, & alia præter eas; ideo si animal ab homine ab-

A strahere velimus, oportet vt conditiones hominis proprias relinquamus; reliquas vero communiores accipiamus; quare species maiorem habet compositionem, quam genus, & genus est simplicius specie: quoniam igitur abstrahere est aliqua accipere dimissis aliis, certum est difficultatem abstractionis consistere in accipiendo plura, relinquendo pauca, non in accipiendo pauca, relinquendo plura: proinde in abstractione speciei vltimæ verum est id, quod Scotus dicit, pauca relinquitur; sed hoc non facit abstractionem faciliorem, vt ipse sumit, sed potius difficiliorem, nam si pauca relinquantur, plura sumuntur: quoniam igitur in infima specie sunt coniunctæ plurimæ differentiæ, & conditiones, in supremo autem genere pauca, ideo difficillima est abstractio infimæ speciei, summi vero generis facillima: in eo igitur deceptus est Scotus; quod ex paucitate iudicans abstractionis facilitatē, paucitatem accepit eorum, quæ relinquuntur, quam eorum, quæ sumuntur, accipere debuerit; si namque aceruus lignorum proponatur, ex quo sint aliqua accipienda, & aliqua relinquenda, certum est facilitatem auferendi consistere in paucitate eorum, quæ accipiuntur, uon eorum, quæ relinquuntur; nam facilius est pauca ligna auferre relinquendo multa, quam auferre multa, relinquendo pauca. Videtur autem Scotus hoc argumento vtens statuisse fundamentum hoc, quod intellectus abstrahens hoc ab aliis debet cognoscere illa alia, à quibus abstrahit; sic enim videtur abstractionis difficultas consistere in multitudine eorum, quæ relinquuntur: sed id minime verum est, & aduersatur propriæ naturæ abstractionis, & significationi huius vocis, abstrahere; nihil enim aliud est abstrahere, nisi apprehendere vnum non apprehensis aliis, vt abstrahere animal ab homine nihil aliud est, quam solam animalis naturam in homine contemplari, propria hominis natura non considerata; est igitur necessaria abstractionis conditio, vt in ipso abstrahendi actu reliqua non cognoscantur, & id solum, quod apprehenditur, intelligatur; quia si in illo actu alia quoque cognoscantur, nulla fit abstractio. Ideo si accepta maiore propositione argumenti Scoti, minorem illi viciorem subiungamus, fiet argumentum efficacissimum ad eius sententiam oppugnandam, nostram vero, ac D. Thomæ demonstrandam: illud est facilius intellectio, quod est facilius abstractionis; at genus est facilius abstractionis, quam species; ergo est facilius intellectio, proinde prius cognoscitur, quam species. Videtur etiam sententia hæc consona esse opinioni omnium antiquorum philosophorum, omnes enim putarunt facillimum esse rerum convenientiam cognoscere, differentias autem difficillimum; qui enim omnes rerum differentias, quibus inter se discrepant, cognoscat, is rerum omnium scientiam habet; facilius ergo vniuersalia cognoscimus, in quibus res.

Lib. I.
c. 10.

Secundum
argumentum.

Notatur
maior sit
speciei ab
strahitio,
quod gene
ris: proinde
difficillior.

Tertium
argumentum.

bus res conueniunt, quam propria, quibus differunt: idque etiam quotidie experi mur, nam ego aliquando vidi piscem quendam quem putavi esse auratum piscem, tamen piscatores dixerunt non esse piscem auratum, sed aliam quãdam speciem; ego igitur solam conuenientiam illius piscis cum aurato animaduerti, differentiam autem non animaduerti: sic pueri conuenientiam asini cum equo, & mulo cognoscunt, sed eorum differentias nõ discernunt: nos quoque adulti cognoscimus ex loco valde remoto conuenientiam equi, & asini, & muli, differentiam vero conspicerere non possumus, nisi propinquiores simus; facilius igitur conuenientiam cognoscitur, quam differentia. Possumus præterea argumentum sumere ab ordine sentiendi; quoniam enim omnis nostra intellectio à sensu originem sumit; necesse est vt qualis est sentiendi ordo, talis sit etiam ordo intelligendi, præsertim cognitione confusa, de qua nunc loquimur: sciendum itaque est illa, quæ proprie, ac per se sentiuntur, accidentia esse, substantiam autem non sentire per se, sed per accidens, vt ait Aristotel. in 2. libr. de Anima: existunt autem accidentia omnia in substantiis indiuiduis, & quia in eisdem latent etiam naturæ omnes communes, ideo accidentium quoque hoc est discrimen, quod alia insequuntur naturam communiorum, alia naturam minus communem: nutri enim & augeri competit omni viuenti, proinde huic homini competit quatenus habet in se naturam viuentis; sentire autem omni animali, & huic homini quatenus habet animalis naturam; loqui vero homini tantum, & huic homini quatenus est homo: conceptus igitur confusus rei vniuersalis in intellectu non fit nisi extensione accidentium illius vniuersalis à sensu facta: videtur autem omnis natura communis in singularibus latens habere necessario aliqua accidentia sensilia eam insequentia; neque dicendum est dari genus aliquod, cuius nullum sit in singularibus sensile accidens, vt significat Aristotel. in libr. 2. Priorum Analyt. cap. vlt. ibi namque videtur innuere naturam omnem relinquare aliquod in corpore vestigium sui, per quod cognoscatur; esset enim reprehendenda natura, si aliquam communem naturam in rebus sensilibus posuisset, quæ nullam haberet sensilem affectionem, per quam confuse iam cognosci possit: argumento esse potest anima nostra rationalis, quæ maxime omnium formarum materiam informantium elata est supra materiam, sensiles tamen habet operationes, per quas in homine cognoscitur, vt docere, & loqui, & manibus ad plurima opera vt; iunt enim manus organum intellectus, non quidem ad cognoscendum, sed ad agendum: ipsa quoque prima materia, quamuis à sensibus remotissima, iisque maxime abscondita, habet tamen in corporibus aliqua sensilia accidentia

A vt quantitatem, & mutabilitatem, per quam ab Aristotel. demonstrata fuit: hinc colligimus singularia non solius infimæ speciei singularia esse, sed omnium quoque superiorum generum; Socrates enim non solum est hichomo, verum etiam hoc animal, & hoc viuens, & hoc corpus; omnia igitur singularia, quæ in aliqua natura communi cõnuiant, necesse est vt aliquibus etiam communibus accidentibus participent, quæ illam insequantur, & sint tanquam sensilia illius signa, atque vestigia. Hæc quum ita sese habeant, rationi consonum, imo etiam necessarium est, vt accidentia vniuersaliorum facilius sentiantur, proinde etiam prius, quam accidentia minus vniuersalium; quo fit vt etiam intellectui prius offerantur magis vniuersalia quam minus vniuersalia: hoc autem probatur tum extensionem, tum intensiorem motionis considerando: extensionem quidem, quia illud magis mouet, quod sæpius mouet; atqui accidentia corporis sæpius offeruntur sensui, quam accidentia animalis, & accidentia animalis sæpius quam accidentia equi: nam accidentia corporis offeruntur sensui in omnibus corporibus tantum animatis, quam inanimatis, accidentia vero animalis in folis animalibus, sed non minus in equo, quã in cane, & in leone & in aliis, accidentia vero equi in solo equo patet autem in omnibus exiterata, & multiplicata actione prodire aliquid, quod ex vnico actu prouenire nõ potest, nam multæ guttæ cauant lapidem, quem neque vna, neque pauciores cauarent; itaque accidentia rerum communiorum magis agunt in sensum actione extensiuâ, quam accidentia rerum minus communium; proinde conceptus vniuersaliores sæpius offeruntur intellectui, & magis ipsum mouent, quam conceptus minus communes; quam obrem si totæ quales motiones ad imprimendum conceptum requiruntur, quibus pauciores non imprimerent, necesse est vt prius conceptus communiores quam minus communes in intellectu imprimantur. Dico præterea accidentia rerum communiorum magis agere in sensum intentione actionis, quam accidentium minus communium; propterea quod accidentia vniuersaliorum simpliciora sunt, & pauciores differentias continent; accidentia vero minus communium plures differentias comprehendunt, etenim ex necessitate continent omnes differentias vniuersaliorum; nam differentia, qua distinguitur animal à planta, comprehenditur ab ea differentia, qua distinguitur equus ab asino: ideo qui cognoscit accidentia, quibus differt equus ab asino, necesse est vt simul cognoscat accidentia, quibus differt animal à planta; non tamen è contrario, quia potest in equo discerni differentia, qua differt à planta, & illa ignorari, qua differt ab asino, quod idem intellectui contingere necessariũ est: nam conceptus animalis simplicior est, quam conceptus

ceptus equi, & esse potest sine illo; at conceptus equi maiorem habet compositionem, quam necessario continetur actu conceptum animalis; siquidem equus est essentialiter animal; ideo conceptus inferiorum in categoria, ut etiam Scotus asserit, in superiorum conceptus resolvuntur: quoniam igitur facilius apprehenditur vnum, quam duo simul, necesse est ut facilius cognoscatur animal, quam equus; animal enim est animal, & non est equus, equus vero est actus & equus, & animal: hoc autem experientia manifeste comprobatur; nam pueri primum non distinguunt equum ab asino, neque à boue; sed eos omnes eodem nomine boues vocant, quia rudem illam animalis figuram, & motum conspiciunt, videntque illud commune accidens, quod hi omnes currum trahunt; at particularia lineamenta figuræ singularum, & particulares motuum conditiones nondum discernunt, hæc namque differentiarum continent illas, quare maiorem iudicandi vim in sensu requirunt, ut videantur. Hinc sumi potest ratio erroris Scoti: ipse enim iudicabat agens validius ad agendum ex maiore eius perfectione quod quidem verum non est; sed agens validius esse iudicatur ex maiore eius proportionem cum patiente, hoc est, ex maiore convenientia potentiarum actuum cum potentia passiva patientis; in initio autem totius nostræ cognitionis omnes animi nostri facultates rudes, & potentiales sunt; ideo illa, quæ sunt rudia, & potentialia, facilius in animo imprimuntur, quia maiorem habent proportionem, & convenientiam cum facultate recipientis, & quia facilius est vnum imprimere, quam plura: sic enim videmus etiam ignem calidissimum agentem in aquam non statim imprimere: omnes simul gradus caloris, sed vnum, deinde alium, donec imprimat omnes: huius autem difficultatis ratio sumitur ex iis, quæ alias de intellectu, ac de sensu diximus; cognoscunt enim non solum patiando, sed etiam agendo, hoc est, receptam speciem iudicando: vis autem iudicatrix in principio debilis est, nec potest illa statim iudicare, quæ plures differentias continent, sed prius iudicat singulas differentias, & per gradus peruenit ad cognitionem perfectam, quæ omnes simul differentias comprehendit; nihil enim aliud est cognoscere primo corpus, deinde viuens, deinde animal, deinde equum, nisi ordine quodam uti in his omnibus conceptibus, qui in equo sunt, apprehendendis, donec omnes sint apprehensi; nam apprehendere ut corpus, est apprehendere solum conceptum corporis abiunctum ab aliis, apprehendere autem animal est apprehendere simul corpus, & animal, & hæc abstrahere à natura equi; sed apprehendere, ut equum est omnes simul apprehendere, quoniam equus est essentialiter & corpus & animal. Demonstratur maxime huiusce rei veritas argumento illo vulgato, nec tamen à

Agens iudicatur validius non ex maiore perfectione, sed maiore proportionem cum patiente

Argumentum ab animali procul veniente.

plerisque factis intellectu, quod sumitur ab homine procul veniente; primum enim cognoscitur ut hoc corpus, deinde ut hoc animal, tandem vero ut hic homo; sensus ergo prius discernit accidentia communiorum, deinde accidentia minus communium, quare mens quoque in intelligendo eundem ordinem seruat. Multi tamen putant argumentum hoc debile esse, & facile solui dicendo, sensum ob nimiam distantiam tunc decipi, ideoque non esse sumendum argumentum ab hoc exemplo, in quo anima in iudicando decipitur, sed ponendum esse obiectum in distantia convenientem, ubi non decipiatur; quia tunc manifestum erit illud idem mouere primum ut hunc hominem, non ut hoc corpus. Sed qui hoc dicunt, huius argumenti vim non percipiunt, quod si bene intelligatur, insolubile est, & est demonstratio à posteriori: ipsi autem decipiuntur, dum dicunt in prædicto exemplo sensum decipi; decipitur enim quando existimatur esse aliquid, quod non est; in hoc autem exemplo quæ res illa primum iudicatur ut corpus, sic creditur esse id, quod est; non est ergo deceptio, sed est imperfecta, & confusa cognitio: ut autem huius argumenti efficacitas intelligatur, ita argumentor: id quod validius mouet sensum, prius etiam ipsum mouet; atqui accidentia corporis validius sensum mouent, quam accidentia animalis, & hominis, ergo accidentia corporis prius sentiuntur: maiorem negare nemo potest. Scotus quoque hac eadem utitur: minorem ita probo: quando pluribus agentibus idem offertur impedimentum, à quo vnum ex eis non prohibetur ne agat, cætera vero prohibentur, id, quod prohiberi non potest, validius agit, etenim superat vim impedimenti, quam superare alia non possunt; ille autem homo mouere sensum potest & ut hoc corpus, & ut hoc animal, & ut hic homo, nimia autem illa distantia est vnum & idem impedimentum his omnibus oblatum, ab eo tamen non potest impediri quin moueat ut corpus, impeditur autem ne moueat ut animal, & ut homo; ergo validius agit ut corpus, quam ut animal, vel ut homo; & huius ratio iam declarata est superius: argumentum igitur efficacissimum est, & solui non potest.

Solutio alia

Impugnatio solutio

De primo cognito cognitione habituali confusa. Cap. XIII.

DE illa vero actuali cognitione, quæ fit ex habitu prius acquisito, aliud est asserendum, hæc autem fieri duobus modis potest: quum enim in intellectu nullus maneat impressus conceptus, sicut alibi demonstrauimus, non potest intellectus intelligere actum nisi à phantasmate moueatur; phantasma autem vel est productum ab obiecto externo præsentem, vel ab imagine prius impressa in memoria absque præsentia externi obiecti: itaque

quæ sit

qua si externum obiectum absens esse statuatur, & intellectus iam habens habitum intelligat ex motione facta à phantasmate iam seruat in memoria, profero hanc assertionem, quæ ex tribus propositis ordine secunda est: de hac habituali cognitione nihil certi pronunciaripotest, sed cum magis vniuersale, tum minus vniuersale potest esse primum cognitum; huius ratio in promptu est, quia intellectus iam statuitur contraxisse omnes habitus, tam communiore, quam minus communes, & potest eos contemplari quando vult, & eo ordine, quo vult, ideo vir sapiens postquam à somno excitatus est, potest statim naturam corporis contemplari, vel naturam animalis, vel naturam equi, & aliam quamlibet, cuius contemplandæ habitum iam acquisiverit. Tertia demum assertio est: cognitione habituali, quæ fiat ex oblatione obiecti materialis externi, primum cognitum est minus vniuersale, cuius accidentia mouere sensum possunt; vt si statuatur me iam pridem cognouisse & corpus, & animal, & hominem, & mihi in distantia conueniente offeratur homo, ita vt sensum mouere possit, & vt corpus, & ut animal, & vt homo, mouebit primum vt homo, quod est dicere, mouebit secundum hæc omnia simul: quod si distantia tanta sit, vt mouere possit vt corpus, & vt animal, non tamen vt homo, mouebit primum vt animal, & ita quodlibet externum obiectum, quod sensui offeratur, semper mouebit primo sensum, & per sensum etiam intellectum secundum conceptum minus communem inter illos, secundum quos mouere possit. Ad hanc demonstrandum non potest efficacius argumentum adduci, quam illud, quod primum à Scoto allatum est; id enim reuera nullam habet efficacitatem de prima actuali cognitione, quam nos originale appellamus, sed de habituali, prout nos in præsentia habitualem sumimus, est efficacissimum, & tale est: Agens naturale applicatum patienti bene præparato, secluso omni impedimento, producit effectum perfectissimum, quem producere potest; agit enim secundum omnes suas vires, & patiens iam est ita præparatus, vt tantumdem statim recipere aptum sit, quantum agens agere potest: igitur si obiectum potest illico mouere & vt corpus, & vt animal, & vt homo, mouebit statim vt homo, quia conceptus hominis perfectissimus est, & alios omnes continet; ipse autem intellectus est optime præparatus, quia iam prius contraxit habitum & corporis contemplandi, & animalis, & hominis; homine igitur oblato omnes simul apprehendit, dum apprehendit vt hominem: & hoc experientia manifeste comprobatur; cuiuslibet enim cognoscenti corpus, & animal, & equum si offeratur equus, statim dicet esse equum: ideo Scoti stæ dum huiusmodi exemplo, & argumento prædicto vtuntur, non animaduertunt se decipi, quum putent

A se probare de prima nostra originali cognitione, probetur tamen non de originali, sed solum de illa, quæ sit ex habitu antea contracto: etenim de prima originali cognitione secus est, tunc enim intellectus noster rudis, & ineptus est, nec potest simul totam rei perfectionem apprehendere, sed per gradus, & paulatim eam apprehendit; quare incipit à communioribus conceptibus rei oblatæ, quemadmodum antea declarauimus. Errarunt etiam ob eiusmodi exemplum alii nonnulli, qui propria de primo cognito sententiam proferentes dixerunt, cognitione actuali consula magis vniuersale vel prius cognosci, quam minus vniuersale, vel simul cum illo, posterius autem nunquam, propterea quod cum conceptu rei minus vniuersalis coniuncti sunt alii omnes conceptus communiore. Sed isti non animaduertunt, eam non esse primam actualem cognitionem, sed esse habitualem: quando enim simul omnes cognoscuntur, ea non est prima origo cognitionis nostræ, sed est cognitio ex habitu, quæ originalem præsupponit, in ipsa autem originali necesse est eum ordinem esse seruatum, quem diximus, vt prius acquisiti fuerint conceptus communiore, quam minus communes, idque fit potissimum in pueritia, & nobis non animaduertentibus. Notandum autem est, posse in homine adulto contingere, vt, licet non omnes habitus acquiserit, sed solos communiore, si illi offeratur aliqua noua species non ei cognita prius, statim imprimatur eius conceptus confusus in intellectu; hoc enim fiet propter præparationem factam à conceptibus communiore, qui iam sunt impressi: nam si mihi offeratur aliquod animal nouum, quod nunquam amplius viderim, possum primo aspectu non discernere adhuc proprias differentias, quibus differt ab aliis, sed solum inspicere communia quædam accidentia, in quibus conuenit cum aliquo alio animali; quod nobis frequenter euenit in auiibus, & piscibus; & tunc non cognoscimus illam speciem secundum propriam rationem, sed solum sub ratione generis nobis antea cogniti: possum etiam primo aspectu notare propria illius animalis accidentia, quibus distinguitur ab aliis, quæ nunquam in alio vidi, & statim dicere hanc esse nouam speciem animalis mihi antea non cognitam; tunc autem imprimatur in animo meo conceptus confusus illius speciei, etiam si nomen ignorem; neque ob id sequitur speciem primo cognosci cognitione originali, etenim genera iam pridem cognoui in aliis animalibus, si non in illo, hanc autem speciem nunc primum; non enim tunc imprimeretur conceptus illius speciei, nisi haberem prius contractos habitus generum superiorum, qui intellectum præpararunt, & ad huius speciei cognitionem aptum reddiderunt: illa igitur eius speciei cognitio erit secundum se prima originalis cognitio, quam

unda
lusio.ria
clusio.Scoti stæ
vñ error.Aliorum
error.

precessere tempore cognitiones originales generum superiorum; ratione autem conceptuum communio: um potest illa eadem cognitio vocari habitualis, quoniam ex possessione habituum vniuersaliorum potuit statim conceptus illius speciei confusus in intellectu imprimi. Hæc, de habituali cognitione diximus a sententia Thomæ aliena non sunt, neque illi aduersantur: ipse enim dicens esse primo cognitum magis vniuersale, solam originale cognitionem reipexit; quare id, quod de habituali diximus, ipse non negaret, ut cuiuslibet eius verba consideranti manifestum esse potest. Sed aduersus Scotum de cognitione originali confusa puto esse demonstratum; magis vniuersale semper esse primum cognitum; similiter contra Zamaram, & Achillinum, qui dixerunt primum cognitum esse quandoque magis vniuersale, quandoque minus vniuersale. Sed veritas manifestissima reddeatur, si solutis omnibus istorum argumentis omnem hac in re difficultatem sustulerimus.

Contrariorum argumentorum solutio.

Cap. XIV.

Solvenda sunt argumenta, quæ & Scoti & recentiorum opinioni suffragari videbantur. Primum Scoti quantum roboris habeat, iam diximus: validum enim est de cognitione habituali, at non de originali, in qua mens nostra pariens non est adhuc bene præparata, ut recipere possit totam actionem agentis: quod vero Scotus dicit, eam habere æquam potentiam recipiendi omnes conceptus; verum aliquo modo est, sed aliquo etiam modo non verum; nam etiam prima materia potentiam habet atque omnes formas recipiendi, non tamen eas recipit, nisi conuenienter præparetur; & ad alias recipiendas maiorem præparationem postulat, ad alias vero minores; & aliquæ sunt formæ, quarum tanta est perfectio ut recipi in materia non possint, nisi prius alia imperfectiores receptæ sint: quod ergo dicitur, materiam habere æquam potentiam recipiendi omnes formas, verum est respiciendo solam priuatiam præparationem, sed non est verum de positiua, priuatiua materia præparatio est, ut æque omnibus formis careat, sicut enim æque omnium est receptiua; at positiua præparatio non æqua ad omnes formas requiritur, sed ad alias maior, ad alias minor, neque præparationem hanc habet materia ex sua natura, sed eam recipit ab alio: idem prorsus de mente nostra recipiente descendendum est; rudis enim nascitur, & æque omnium receptiua; sed præter hanc priuatiam præparationem requirit etiam aliam positiuam, quæ non æqua respectu omnium conceptuum est; quare sine hac non potest statim quemlibet conceptum recipere: ratio autem huius est,

A quam antea tetigimus, quia natura (ut dicitur) non facit saltum a pura potentia, & humana imperfectione ad iupremam perfectionem, sed per media transit, donec ad vltimam perfectionem perueniat. Hæc autem tum per se manifesta sunt, tum manifestiora redduntur, si argumentum hoc Scoti contra ipsum retorqueamus: nam si agens naturale non impeditum producit statim effectum perfectissimum, quem producere potest, ergo oblata intellectui species aliqua vltima, ut equus, debet et statim producere conceptum suum distinctum, quia distincta cognitio est perfectior, quam coarctata; consequens tamen ipsi quoque Scoto aduersatur, qui putat primum cognitum cognitione distincta esse magis vniuersale. Scotistæ tamen aliqui hoc animaduertentes, Scotum tucri nituntur eius verba perpendendo: quum enim ipse dicat agens naturale producere statim effectum perfectissimum, quem primo potest, perpendunt ipsi tam dictionem, primo, & dicunt speciem vltimam non posse primo producere conceptum distinctum, sed solum confusum; quia distinctum maiorem laborem, ac discursum requirit, nec primo imprimi potest. Sed per hoc Scotus non defenditur: hoc enim dicentes fatentur non esse vniuersè veram illam Scoti propositionem, agens naturale producit statim effectum perfectissimum, quem producere potest, sed debitam patientis præparationem requiri. Quod si dicendo, quem primo potest, respicimus præparationem patientis, ut respicere debemus, vera est propositio: sed vltima species non potest producere primo, nisi conceptum vniuersalem, quoniam ad alios particulares recipiendos nondum est mens nostra bene præparata. Secundum Scoti argumentum erat: si primum cognitum cognitione confusa esset magis vniuersale, sequeretur Metaphysicam inter omnes scientias esse primam respectu nostræ cognitionis. Hoc quoque contra Scotum retorqueo: quæro an scientiæ sint disponendæ inter se iuxta ordinem cognitionis nostræ distinctæ, an confusæ: si distinctæ, ergo similiter metaphysica quo ad nos est prima, quia etiam apud Scotum magis vniuersale est primo cognitum cognitione distincta, quare argumentum etiam contra ipsum facit: si vero confusæ, ergo libri de Cælo, & libri de Animalibus sunt anteposendi libri Physicæ auscultationis, si minus vniuersale est nobis primo notum cognitione confusa, ut Scotus putat; nam subiectum librorum Physicæ auscultationis vniuersalius est, quam proprium dictorum librorum subiectum. Ad argumentum, autem, multæ solent afferri responsiones, sed aliis dimissis, hanc ego tutissimam & optimam esse puto: metaphysica non alia ratione dicitur vltima quo ad nos, & post naturalem scientiam attingenda, nisi ratione patris in ea maxime præcipua

in qua

Adprimum
Scoti argu-
mentum.

Præparatio
materia
alia
est priuatiua, ali-
a positiua.

Ad septimum.

in qua agit de substantiis à materia abiunctis per essentiam, quæ quum sint à sensibus nostris remotissimæ, & maxime vniuersales in cau-
 sando, sunt etiam nobis ignouissimæ, nec possunt
 cognosci, nisi prius cognita sint quædam, quæ
 declarantur in naturali philosophia: Metaphy-
 sica igitur post naturalem scientiam addiscen-
 da est, quia ordo melioris nostræ cognitionis
 hoc requirit. Sed aduersus hanc responsum
 argumentabatur dupliciter M. Antonius Ge-
 nua. Primo, quia pars Metaphysicæ, quæ est de
 abiunctis à materia per essentiam, parua, & mi-
 nima est respectu illius partis, quæ est de ente,
 prout ens est, & de illis, quæ vocari solent ab-
 stracta per indifferentiam, hæc enim maxima
 est: quum igitur scientia à parte maiore sit no-
 minanda, viget argumentum Scoti, Metaphysi-
 ca enim prima quo ad nos erit, non vltima. Se-
 cundo, quia se queretur secundam esse Meta-
 physicam in duas partes; quæ una altera, quæ
 est de ente, prout ens est, ante naturalem legen-
 da esset, vt argumentum Scoti demonstrat, al-
 tera vero, quæ est de substantiis à materia sepa-
 ratis, legenda esset post naturalem. Hæc tamen
 obiectiones contra nostram responsum non
 sunt alicuius momenti. Non prior, quia pars
 illa Metaphysicæ quæ est de diuinis, quamuis
 mole parua sit, tamen præstantia, ac dignitate
 est maxima, nam multo pluris æstimanda est
 leuis, ac breuis tractatio de rebus nobilissimis,
 quam diligens, & proluxa de rebus ignobili-
 oribus, vt ait Aristoteles in 1. lib. de Partibus ani-
 malium, cap. vltimo. Confirmatur hoc ex com-
 muni illius disciplinæ appellatione, solet enim
 vocari scientia diuina, neque ob aliam causam,
 nisi, quia præcipuum eius subiectum est Deus,
 & res diuinæ: ergo si à parte minima nomi-
 natur diuina, quoniam ea pars nobilissima, ac ma-
 xime præcipua est, potest etiam appellari ob
 eandem rationem. *Uerò quid* propter ean-
 dem præstantissimam partem: Videmus præ-
 terea Aristot. in Proœmio Metaphysicæ sum-
 mis laudibus eam scientiam extollere, & vere
 sapientiam appellare, neque ob aliam rationem,
 nisi quod primas causas considerat; etenim ra-
 tione entis, prout ens est, diceretur potius igno-
 bilissima, quoniam ens cõmunissimum omnium
 est; & quanto aliquid in prædicando commu-
 nius, tanto est ignobilius. Altera quoque obie-
 ctio friuola est, nec sequitur secundam esse Me-
 taphysicam in duas partes; quia si ipsam rerum
 naturam spectemus, quatenus nobis conside-
 randæ, & cognoscendæ proponuntur, oportuit
 de abiunctis à materia per essentiam, & de ab-
 iunctis per indifferentiam, non duas esse disci-
 plinas, sed vnã, & eandem: ea autem tota le-
 genda à nobis est post naturalem philosophiam,
 sumendo huius ordinis rationem à parte eius
 præcipua, quæ nõ solum ignotissima nobis est,
 sed etiam necessario requirit, vt prius cognita sit

A scientia naturalis itaq; naturalis ordine doctri-
 næ præcedit Metaphysicam, quia sine eius co-
 gnitione pars Metaphysicæ præcipua intelligi à
 nobis non posset. Tertium argumentum Scoti
 erat: Si magis vniuersale esset primo cognitum,
 maximum tempus interponeretur, antequam
 à summo genere ad intimas species peruenire-
 mus, quia plura intermedia genera vltimis spe-
 ciebus proxima ignorantur. Hoc quoque contra
 Scotum conuerti potest: similiter enim dicamus, si
 vltima species esset primum cognitum, maxi-
 mum tempus interponeretur, antequam ab ea
 ad supremum genus perueniremus; quoniam
 illa media genera, per quæ transcendendum est,
 sunt incognita. Si vero dicat Scotus, non esse
 necessarium vt à specie ad superiora ascenden-
 tes transcamus per omnia media; ita nos quo-
 que soluere eius argumentum possumus dicen-
 do verum quidem de cognitione distincta esse
 id, quod Scotus ait, sed falsum esse de confusa;
 nam distincta cognitione à superioribus ad in-
 feriora descendentes necesse est, vt omnia me-
 dia cognoscamus, omnia namque de speciebus
 infimis essentialiter prædicantur, quare nullum
 eorum ignorandum est, si species distincta,
 & perfecta cognitio habenda sit; sed in ordine
 cognitionis confusa non est necessarium, vt om-
 nia media cognoscamus, quia potest species
 confuse cognosci ignorato penitus aliquo eius
 attributo essentiali; sic ambulantes per totam
 D fori longitudinem necesse est ab vna extremitate
 ad alteram peruenire, at non est necessarium
 vt pedibus tangat omnes intermedios lapides:
 neque ob id sit, vt sententia nostra de primo co-
 gnito sit vera solum vt particularis, quod existi-
 mauit Zimara, est enim vniuersæ vera; quia in
 omnibus cognitionibus nostra confusa incipit à ma-
 xime vniuersalibus, nunquam ab infima specie:
 nunquam enim non cognoscitur genus proxi-
 mum aëni & equi, tamen satis est si ante cog-
 nitionem equi fuerint cognita ex necessitate plu-
 ra superiora genera, vt corpus, & viuens, & ani-
 mal, ab his enim incipit cognitio nostra, non à
 proprio speciei conceptu: sic igitur in omnibus
 E primum cognitum est maxime vniuersale, nun-
 quam species vltima. Quod autem argumen-
 tum Scoti debilissimum sit, ex eo patet, quod
 quemadmodum ipse dixit aliqua genera igno-
 rari, quum species cognoscantur, ita nos obii-
 cere illi possumus, multas species vltimas igno-
 rari, quum plura earum genera, ea præsertim,
 quæ amplissima sunt, cognoscantur, sic enim
 ostenditur, vel non esse inanimam speciem pri-
 mum cognitum, vel saltem non in omnibus,
 proinde sententiam Scoti non esse vniuersè ve-
 ram: at sententiam nostram vniuersè veram esse
 ex eo ostenditur, quod semper ante cognitionem
 F speciei cognoscantur remotiora genera. licet ali-
 qua proxima ignorantur. Alio quoque modo
 soluere hoc argumentum possumus, perpen-
 dendo

Ad tertium.

Ad Zimaram.

Alia solutio.

Argu-
entum
vni-
uersum
contra
Scoto-
em.

Secun-
dam Ar-
gumen-
tum.

Solutio
secunda.

*Non om-
ne nno-
minatū
est incog-
nitum.*

dendo verba Aristot. in eo contextu 28. libri 7. A
Metaphysicorum: ibi namque non dicit genus
proximū equi & asini esse penitus incognitum,
sed esse innominatum non est autem illatio ef-
ficax, nomine caret, ergo est penitus incog-
nitum; potest enim res cognosci confuse, etiam si
nomen ignoretur; vt patet in mutis & surdis, &
in infantibus, qui absque vilo nominum intelli-
gentia confuse res animo concipiunt per acci-
dentia earum sensilia, quæ à sensibus intellectu
offeruntur: id enim quod dici solet, cognitio-
nem nominis esse principium omnis nostræ cog-
nitionis, verum est de illa notitia, quam addi-
scendo acquirimus, nempe vel alicquem audien-
do, vel alicuius scripta legendo; nisi enim nomi-
na intelligamus, nihil dicere possumus: at non
est verū de cognitione in nobis naturaliter ac-
quisita per sensus, sic enim possumus etiam nomi-
nibus ignoratis res in animo confuse concipi-
ere; imo primi homines prius confuse res cog-
nouerunt, postea illis nomina imposuerunt;
dico igitur proximū genus asini, & equi, quam-
uis nomen non habeat, notius tamen esse asino,
& equo; communia namque accidentia, in qui-
bus conueniunt, faciliora cognita sunt, quam
propria, per quæ distinguuntur; hæc enim & in
sensu, & in intellectu maiore iudicandi viru
requirunt, quod patet in iis animalibus, quan-
do procul aspiciuntur: quum enim videamus a-
nimal hominem portate, vel currum vehere, &
cōmunem quandam figuram inspicimus, cog-
noscamus esse necessarium vt sit vel equus, vel
mūlus, vel asinus, sed quodnam horum sit ad-
huc ignoramus: tunc igitur cognoscimus acci-
dentia illius generis innominati, propria vero
illorum animalium accidentia non inspicimus
id autem, quod diximus, confirmatur per illa,
quæ dicuntur ab Aristotele in libro Categoria-
rum, in capite de Relatiuis, vbi ad recte facien-
dam reciprocam relatiuorum relationem præ-
cipit vt alteri, quod nomine caret, nomen im-
ponamus, & dicamus caput esse capitati caput:
significat ergo nomen solum esse ignotum, non
ipsam rem: quia si rem quoque ignorarem, non
possemus illi nouum nomen imponere: id-
que in eo exemplo manifestum est, quia ante-
quam capitati nomen fingamus; cognoscimus
quid sit habere caput, ideo nomen illi impone-
re possumus. Hanc igitur responsionem si se-
quamur, dicemus ante speciei cognitionem cog-
nita esse confuse omnia superiora genera, licet F
eorum aliqua nomine careant. Vtramque so-
lutionem ego ad diluendum Scoti argumen-
tum optimam esse censeo: prior enim ad homi-
nem iustificatissima est, hæc autem posterior,
vt ego puto, verissima: qua etiam vtebatur M.
Antonius Genua, qui licet Scoti sententiam se-

queretur; tamen confessus est, nullam habere
efficacitatem argumentum hoc, quod sumitur
ex contextu 28. lib. 7. Metaphys. quem locum
eo modo, quem nunc diximus; interpretatus
est. Corruit etiam hac solutione argumentum
Zimaræ, quod ex eo loco sumebatur, ad prob-
andum nō esse vniuersæ veram sententiam no-
stram: sed solum in parte: nos enim ostendimus
primum cognitum semper esse id, quod vniuersa-
lius est, & nunquam esse infimam speciem.
B Quartum argumentum erat; vt se habet singu-
lare ad speciem, ita se habet species ad genus
nos vero hoc negamus; quamuis enim aliqua
adit similitudo, habent tamen etiam magnam
differentiam, quæ in præsentia magni momen-
ti est: dum enim à singulari ad speciem ascendi-
mus, transitimus ab ordine ad alium ordinem,
nempe à re sensili ad rem intellectualem; at dum
à specie ad genus transitimus, non variamus re-
rum ordinem; quia ambo sunt intelligibilia;
C hinc sit, vt singulare, quum sensile sit, & a sensu
primum oblatum, sit necessario primo cog-
nitum, de specie autem hoc dicere non possumus,
quia hæc non potest nisi per abstractionem cog-
nosci, quemadmodū etiam genus; ideo quum
genus sit facilius abstractionis, quam species,
prius etiam cognoscitur, quam species; singu-
lare vero tali abstractione non eget, quare est
absolute primum cognitum. Ad vltimum argu-
mentum, quando dicebatur speciem esse indi-
uiduis propinquiorem, quam genus, dicimus
verum quidem hoc esse secundum ordinatio-
nem Categoriarū à Logico factam, at secundum
rei veritatem non ita sese rem habere; qua non
minus genera, quam species, habent sua indi-
dua; nam hic homo est etiam hoc animal, & hoc
corpus, & ita propinquum est corpus huic cor-
pori; vt homo huic homini. Vti præterea possu-
mus eadem responsione, qua precedens quo-
que argumentum soluimus; nam propinquitas
indiuidualium nullius momenti est, dum rerū
ordo variatur: si enim de his, quæ eiusdem ordi-
nis sunt loqueretur, vtique efficacitatem argumen-
tum esset, oporteret enim id, quod primo cog-
nito propinquius est, prius cognosci: at dū ordinem
rerum variamus, & à sensibus ad intelligibilia
transimus, propinquitas hæc, quæ à rei com-
munitate sumitur, nullius momenti est, imo ex
ea contrarium colligitur; species enim ea ra-
tione propinquior est indiuiduo, quam genus,
quia plures differentias continens contraictior
est, & totam indiuidui substantiam complecti-
tur, genus vero eam non totam, sed partem; fa-
cilis autem cognoscitur pars rei aliqua, quam
omnes partes simul, ob rationem satis à
nobis in præcedentibus de-
claratam.

*Ad Zim-
rum.*

*Ad qu-
rum.*

*Ad qui-
rum.*

F I N I S.

INDEX

INDEX LOCUPLETISSIMVS RERVM
OMNIUM NOTATV DIGNARVM, QVÆ
in hoc VOLVME continetur.

A.	<i>Accidentia natura posteriora</i>	<i>constituta</i>	775.b
B entia forma humana non est priuatio, sed potius negatio 150.b	subiecto 18.a item substantijs 506.c naturalia cognoscuntur a philosopho naturalis 6.a non dicuntur habere naturam, sed esse a natura 5. d quomodo dicantur esse secundum naturam 242.d	<i>Accretionis & aliarum mutationum, qua cum illa coniuncta sunt, non idem est subiectum</i>	791.a
<i>Absolutum sine alio esse potest</i>		<i>Accretionis finis</i>	829.e forma 830.b materia ibid.
<i>Absoluti essentia nullum habet respectum ad aliud</i>	189.b	<i>Accretionis postrema conditio quomodo intelligatur</i>	806.a ratio quod sumatur ab anima 824.e
<i>Abstractio an fiat ab intellectu patibili, an ab agente</i>	1016.f	<i>Seruetres condiciones</i>	766.b
<i>qua dicatur a philosophis.</i>	1018.b	<i>ad Accretionem quomodo se habeant alia mutationes qua in ea fiunt</i>	790.b
<i>an Abstractione qua sint consideranda</i>	1017.c	<i>in Accretione alia extensio fit, alia in spongia</i>	787.a quomodo posteriores condiciones seruentur
<i>Accidens aliquod formam precedere nequit</i>	203.d non cognoscitur nisi per suam causam demonstraretur 36. non est aptum substantia essentiam constituere 215.c nullum posse statui principium substantia singularis 379.f nullum potest esse de essentia alicuius substantia 160. f proprium est re inseparabile a subiecto		805.d
<i>Accidens quid</i>	390.a sine subiecto, existere nequit	<i>Acetum quod non possit dici mediocriter putrefactum</i>	680.f
<i>Accidens spiritale & idem numero est cum accidente reali, & non idem</i>	843.a	<i>Aceti qualitates</i>	682.f
<i>Accidentis tractatio in quibus consistat</i>	64.a	<i>inter Aceti generationem & putredinem similitudo</i>	681.d differentia ibid.
<i>Accidentia aeterna qua Aristoteli 199.b conuenientia forma generanda non debent de materia pelli</i>	194.a	<i>de Aceto & de vini putredine proposita: difficultatis solutio</i>	678.b
<i>Accidentia duo eiusdem speciei numero distincta non possunt simul esse in eodem subiecto</i>	550.b	<i>Achilli de elementis liber</i>	173.b
<i>Accidentia & principia que in libris physica auscultationis tractantur, copetunt omni corpori naturali.</i>	18.c	<i>Actio a debiliore in Galidius fieri non potest</i>	428.f cur dicatur naturalis vel violenta 616.e duplex.
<i>Accidentia formam consequentia sunt duplicia 325. e habere subiectum sensibile & ens actiuum 416. e habere subiectum sensibile, quomodo sit intelligendum</i>	421.a	<i>Actio ad quam raritatem tendat</i>	786.c cur in adultis cesset 772.d cur post adolescentiam cesset 774.a est motus continuus 781.d in vinctibus potest dupliciter considerari 781.d
		<i>Actio & passio non fit nisi per contactum</i>	603.f
		<i>Actio & reactio an diuersis temporibus fiat</i>	432.d
		<i>Actio etiam datur similis in simile</i>	698.b frigidis in generatione misti 589.a magis tribuenda est primario agenti quam secundario 439. d non fit nisi ab aequali superante 435.d. 445.c non fit nisi ab actu 319.f
		<i>actio per emanationem semper est immanens</i>	853.a
		<i>actio omnis fit per contactum 309.f</i>	
		<i>actio omnis naturalis per contactum fit 562. e omnis non est in contrarium</i>	597.e
		<i>Actio quando cesset</i>	435.a
		<i>Unde actio</i>	427.e
			actio

- actionis modus quo dua actiua a-
gunt in duas passivas 595.a
actionem fieri a proportione ma-
ioris inaequalitatis, quomodo
verum sit 433.c non fieri nisi a
superante 448.f
in actione omni dua forma confi-
derantur 487.c
actionum duogenera 448.a
actiua qualitates quando passiuas
dominentur 587.d
actiuorum qualitatuum dominium
in duas passiuas quomodo sit in-
telligendum 586.b
actus alius non datur, praeter for-
malen 177.c. 181.d
actus duplex 381.e entitatiuus
quid 177. f eius reprobatio
177.c.f
actus formalis respondet trique
potentia 181. d incompletus
nunquam a potentia se iungitur
172.f maxime est in categoria
substantia 156.b
nullus competit materiae secun-
dum suam naturam 189. a per
se cognoscitur, potentia vero
per actum 56.e potestate est
principalior 426.a quem po-
tentia respicit, nullus alius est,
nisi motus ipse 322.a
actus quid 381.e sumitur multi-
fariam 185.b
actus virtualis & potentia for-
malis non sufficit, ut possit ali-
quid mutare se ipsam 442.a
existendi non est forma, sed ef-
fectus forma 185.c
actus nomen quomodo sumitur
ibid. e. 187. b. & in quo consti-
tuta 140.c
actus singulo propria potentia re-
spondet 173.c
actum habere nil dicimus, nisi id
quod ex materia & forma cen-
stat 271. f spirituum posse subsiste-
re, non autem puram potentiam
141. d
ab Actu sumi argumentum effica-
cissimum 156.a
ex Actu & potestate & nū sit 299.f
actus duo apud Aristotelem 179.a
subsistentes nullam habent re-
lationem ad potentiam 141.b
ex Actibus duobus non fit & nūm,
sed ex potestate & actu 187.f
actuum motus principium quid
sit 240.a
additio fit solum materia non for-
ma 214.c
- aer cur non sit summa calidus 512
f cur non & rat ibid. elemen-
tum agitabile in suo loco 340.f
rarius aqua 422.d est tarda ac-
tionis 537. d humidior aqua
518.f igni densior 512.a
aer inferior humidus propter & a-
pores 546.a dupliciter calidus
553.c humidus duplici humi-
ditate ibid. quare ratione debi-
liorem calorem habeat, quam
medius 552.b
aer mediae regionis quomodo possit
esse frigidus 546.c comparatione
aliorum est frigidus 556.d.
aer minus igne calidus 512. d na-
turaliter descendit in igne, &
ascendit in aqua 350.f nō mouet
graue descendens, sed potius ce-
dit graui descendenti 315.f
nunquam humiditate caret
524.f propinquus terrae mi-
nus est leuis quam aer superior
337.e
aer quomodo possit esse perpetuo
frigidus, si est naturaliter ca-
lidus 544. a quomodo possit si-
mule caleferi ab igni, & refri-
gerari ab aqua 449. a quomo-
do putrescat 648.f
aer quando putrescere dicatur 637.
c quomodo transeat in naturam
ignis 589.f supra regionis cur
calidus & siccus 553.a duplici
calore calidus 545.b
aeris calor ab ignis calore qua dif-
ferentia distinguatur 531.b
minor quam ignis 511.f potest
notabiliter incendi & remitti
absq; illa intentione 465.a
aeris & ignis leuitatem non esse
eiusdem speciei 533.c non ea-
dem leuitas 527.c
aeris humiditas 70.b
aeris in ignem mutatio quomodo
fiat 522.f
aeris infima regio qualis 550.d
aeris locus igni est praeter natu-
ram 304. d
ad Aeris motū etiam ipsum gra-
ue moueri 349.a
aeris media regio, est idonea cau-
sa generationis nubium & plu-
uiae 552.c frigida 299.f
aeris mediae regionis refrigeratio
& nūc 544. a regio supra a mo-
tu calida redditur 550.a regio-
nes differunt quantitatibus &
qualitatibus 542.b quot &
quales 541.a
- aeris siccitas & nūc 485.c Suprema
regionis caliditas & nūc 541.d
aeris & nūc est & simplex natura
550.e
do Aeris qualitatibus & nūc sen-
tentia declaratio & compro-
batio 550.a
aeris quis calor gradus sit conue-
niens 510.e
Aerem constare ex materia &
forma 273.d frigidum esse
suae naturae Stoici dixerunt
547. d
ad Aerem constituendum non sa-
tis est humiditas, sed etiam ca-
lor requiritur 540.f
in Aere cur omnia mista putre-
scant 670.d
aerem calorem mutare in ignem
facilius est, quam calorem in
frigus 529.b
Affectiones animae esse & nūc originis
quid 125.e
affectiones quoq; sua principia &
causas habent 125.a
qua agant & non repatiuntur
447. d
Agens a patiente quomodo sit di-
stinctum 247. a equiuocum est
natura prius agente & nūc
235.a non est contrarium pa-
tientis 597. d
agens alterans an alteretur modo
aliquo a patiente 426.e
agens an vicissim a patiente pa-
riatur 426. b cur non pos-
sit Vocari causa sine qua non
426.a
agens duplex 322.c
formale 317.c formale non
potest agere in se ipsum 317. d
generans est causa generatio-
nis aqua 424.c naturale
non est causa formae, sed produ-
ctionis forma 834. d non lar-
gitur multitudinem sed perfe-
ctionem 182.a per emanatio-
nem solum est cum effectus 224.
c per se an ab eodem repatiatur
426.e
agens omne in agendo repati 428.
d per emanationem aquae uocū
333. a
agens quando a nullo prohibe-
tur, necesse est subito fieri
mutationem 320. e quando-
modo magis repatiatur quam a-
git 437. a
Agere quid 432.f est forma, pati
vero materia 432.f
agens

agens quod nunquam possit perfectè assimilare sibi partēs. cur falsum 451. a remotum non est cum patiente coniunctum 433. f. Virtuale 316. d. potest absque illa repugnantia agere in seipsum ibid. e. Unde iudicetur validus 1067. c.	Anima ad corpus refertur duobus modis 258. e. etiam ad duplicem effectum 917. a. anima causam priorem non habet 44. a. calestis quo motu calum moveat 289. a. corporis animati forma 121. a. cur dicatur similis nauta 945. f. cur mixta dicitur 365. f. est accretionis principium. & actuum & passivum 824. f. est forma vere mixta 368. d. est in omnib. partibus corporis ordine quodam 734. e. est in subiecto 252. d.	anima sensibilis 215. b. anima sensibilis fungitur officijs 357. b. anima vegetantis 357. b. anima sensibilis non est re distincta a vegetante 357. c. anima tota quid 706. d. quid sit pars anime 357. d. anima vegetans 205. f. est forma aque a planta atq. ab animali participata 128. d. propria forma viventis 126. d. anima vere addita formis elementorum 372. a. anima viventis corporis forma 128. b.	
Alberti Magni de mineris libri 45. a.	anima est principium motus progressionis 356. b. est ratio formulis. augment. abilitatis. quantitas vero est conditio materialis 828. c. est tum materialis. tum immaterialis 298. a.	anima et forma elementaris in quo discrepent 578. c. anima insensibilis 103. d. in viventibus. causam nullam habet 103. f. non est subiectum potentiarum. sed causa. & origo 690. c. non habet principia eo modo. quo subiectum debet habere principia 123. e. omnis habet principium productivum externum. & caleste 900. b. per se mobilis 7. f. per se solum calorem. non per frigus. & frigus operationes edit 751. a. potest tripliciter appellari totum 729. f.	anima et principium subiecti desinitur. non est subiectum 124. f. Anima a natura distinctio 250. b. affectiones quib. modis intelligendæ 25. e. cognitio cur quaratur 122. f. quæ in viventibus considerari possunt 105. b. c. anima conditiones 121. c. consideratio 120. f. 123. a. 684. a. creatio 227. b. definitio 119. b. duo munera 736. a. ab Anima essentia an facultates distinguantur. opinio Scotti & Greg. Ariminensis 685. c. anima humana. immortalitas 256. d.
Alchimistæ ex siccis & aridis oleum educunt 635. a.	Alimentum debet esse multo minus re alenda 902. a.	Ab Anima essentia an facultates distinguantur. opinio Scotti & Greg. Ariminensis 685. c.	
Alimentis quantitas an cum quantitate alendi corporis incorporatur 812. f.	Alteratio praviæ non fit in materia nuda. sed in materia formata 420. e.	anima humana. immortalitas 256. d.	
Alterationis & accretionis discrimen 783. d.	Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	anima principium actuum progressionis animalis 243. f. anima principia animalium 126. a. principium motus 25. a.	
Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	anima quatenus natura 252. c. anima quid 218. f. 234. e. 499. d.	
Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	anima quomodo dicatur corpori adequari 813. d. quomodo habeat affectiones 125. a. quomodo in conceptu insit potestate 956. a.	
Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	anima quo respectu appellari possit primum movens 235. e. anima rationalis 215. b.	
Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	anima rationalis quod sit vera hominis forma 921. c. 922. e. anima re distincta a forma missionis 396. b. c.	
Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	anima secundum omnes suas facultates sit in singula parte corporis. aliorum sententia & argumenta 760. f.	
Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	anima et principium actuum progressionis animalis 243. f. anima operationes toti animato corpori attribuenda. non anima 125. b. c. operationum discrimen 111. c. in Anima parte intellectiva. an sit memoria 725. b. de Anima partium distributione. Platonis opinio. & eius confutatio 730. d. anima a partitio secundum quantitatem 753. b. plures operationes 111. b. productio duplex est 120. b. c. anima rationalis facultas perfecta definitio secundum Aristotelem 978. a. Anima recessum manere a liquidandis formam missionis de Anima. sed de Galeni error 745. b. anima sensibilis facultatum omnium collectio 724. a. de Ani-	
Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	Alterationem elementum esse mutationem naturalem 446. b. qualem Aristot. in definitione missionis intellexerit 47. a.	anima et principium actuum progressionis animalis 243. f. anima operationes toti animato corpori attribuenda. non anima 125. b. c. operationum discrimen 111. c. in Anima parte intellectiva. an sit memoria 725. b. de Anima partium distributione. Platonis opinio. & eius confutatio 730. d. anima a partitio secundum quantitatem 753. b. plures operationes 111. b. productio duplex est 120. b. c. anima rationalis facultas perfecta definitio secundum Aristotelem 978. a. Anima recessum manere a liquidandis formam missionis de Anima. sed de Galeni error 745. b. anima sensibilis facultatum omnium collectio 724. a. de Ani-	

- de Anima Vegetantis facultati-*
bis dubia 714.f 796.e
animam dicere subiectum, absur-
dum 124. a esse actum illum,
 quo corpus naturale organi-
 cum constituitur 252. a non
 esse naturam 235. c 236. c non
 habere omnes conditiones, qua
 in subiecto scientia requiruntur
 124. a
extra Animam nullum datur cor-
pus quod non habeat in se prin-
cipium motus 9.e
animam sensibilem constituere
animam 130. b Vegetalem consti-
tuere & uiuens ibid.
ab Anima cognoscente non dici-
tur emanare in animali motus
 235.f
de Anima librorum Aristotelis
 scopus 110. b. c cur principem
 locum teneant inter omnes li-
 bros de animalibus 104. c. exo-
 terici non extant 38. d. inscri-
 buntur ab intentione, non a
 subiecto 121. e quomodo ab aliis
 fecerantur 124. a scientiales
 potius atq; auscultatorij sunt
 appellandi 38. d
de Animalibus nullapars respo-
det in historijs 103. d
de Anima tractatio exquisita hi-
storia 103. a
anima nihil praestantius 130. c
de Animarum multitudine Lati-
norum opinio 696. e
animal cur ex motu calefaciat 56. f
 duo habet partium genera
 33. a
animal & cadaver specie differ-
xunt 407. d genus respicit con-
 tingentem secundum suam ef-
 ficientiam 190. a in homine quare
 sit tanquam materia 220. c per
 propriam definitionem distin-
 ctè cognoscitur 33. b quatenus
 genus & materia 221. e respec-
 tu hominis est & totum &
 pars 1058. e
in Animalis interitum nihil gene-
ratur 412. a
animatis materia qua partes sint
 115. e motus non ita intimus
 natura est, sicut sensus 98. a
 natura nihil intimius est sensu
 97. c partes, instrumenta ani-
 mae ad varias edentes opera-
 tiones 93. a
ad Animalis perfectam notitiam
 quid requiratur 144. d
- animalis unitas pendet à corde*
 animal significare formam in ma-
 teria 220. b
in Animali duo sunt distincti na-
turales motus 396. d
in Animali tria partium genera
 105. a 113. e
animalia castrata cur pinguescunt
 à seipsis moueri 239. f à
 sensu habent, sicut sint animalia
 215. c
animalia habere in se principium
 sui motus 123. e
animalia insecta & planta cur
 post diuisionem diuant 735. e
animalia sola mouere seipsa 397. e
 tam diu uiuunt, quam diu re-
 spirare & expirare possunt
 99. d
de Animalium communi motu li-
 bro nulla propria tractatio in
 historijs respondet 104. e
de Animalium incessu liber 93. d
animalium motus 309. b insequi-
 tur non amplius naturam ab-
 solute acceptam, sed naturam
 animalis 67. c qualis 367. f
de Animalium motu communi cur
 Aristot. librum scripserit 111. c
 ubi Aristoteles agit 110. a
de Animalium ortu libros quo
 in loco ponendos esse nonnulli
 putarunt 113. d. e
animalium partes causam habent
 finale, cuius gratia sunt 103. e
 esse propter animam ibid. f
ad Animalium partium noti-
tiam habendam duo necessaria
 93. e
de Animalibus libri anteponendi
 libris de plantis 90. e librorum
 omnium diuisio & ordo iuxta
 propriam opinionem 90. d
de Animalibus tractatio in tres
 partes diuisa 110. b
in Animalibus qua Aristoteles
 considerare constituerit 94. c
 127. f qua constant ex contra-
 rijs naturis, dari potest altera-
 tio 249. d
animatum idem quod organicum
 252. a
inanimati corporis nulla alia est
 forma, nisi forma mixtionis
 401. e
animata augeri euidentius est o-
 mnibus, quam inanimata 237. b
 sola nutriuntur & augentur
- animatorum proprium est moue-*
 ri a seipsis 250. a
antiperistasis quid 44. f quomo-
 do fiat ibid.
Antonius Trapolinus Pompona-
rii praeceptor 595. a Professor or-
 dinarius in gymnasio Patauen-
 no ibid.
M. Antonius Genua Zabarella
 praeceptor 162. a
Appetitus animalis insequitur
 animam 369. f
appetitus duplex ibid. e mate-
 ria quid 160. e naturalis pro-
 prii loci est grauitas & leuitas
 399. e
appetitiua facultas 723. d
Aqua à re calida potest per con-
densationem generari 554. e
 cur ex motu non calefaciat 561. c
 est minus grauis quam terra
 372. e igni maxime contraria
 420. a non est summe frigida
 512. e quiescens est calidior qua
 mota 562. c quando putrescere
 dicatur 637. a 647. f resistit om-
 ni calefacienti 433. a
aqua calefactio quatenus genera-
tio dicatur 15. a quatenus mo-
 tus alterationis ibid. forma
 quomodo dici potest conditio
 necessaria materiae ad recipi-
 dum calorem 419. d generatio
 536. d in ignem actio celerissima
 537. c & una est & simplex natu-
 ra 351. e
aquam aquae simpliciter motu moue-
ri ac terram 372. e esse aere hu-
 midiore 518. a puram non dari
 74. b
in Aqua & terra cur omnia pu-
trescant 671. f
ab Aqua cur facilius separetur
 frigus, quam humiditas 525. e
Araneus propter aliquem finem
 telam texit 236. a
Architectonica artes quam di-
cantur 742. e
Aristoteles de eadem re sapius a-
git 109. f
Aristotelis artificium 111. a in
 dicendo intellectum esse formam
 formarum 977. d consilium
 in octauo libro quid sit 36. c
 interpretum superioribus tem-
 poribus dissecto 3. f libri quo
 ordine scripti 113. d librorum
 ordo 95. e
in Aristotelis libris interpretan-
 dis Virri praclarissimi atatem
 consum-

I N D E X.

non fuuſerunt 1.c
Aristotelis libros ordinandi ratio 81.e
Snde ſumenda 106.d
Aristotelis mos 106.d
in Aristotel. Serbis cur nulla re-
pugnantia 112.d
Aristoreli in ſcientiarerum natu-
raltum nemo comparandus 1.c
Arithmetica demonstratio quid
Aristoteli 260.b
Ars medica Snde partem illam
qua Physiologica dicitur, ſu-
mat 92.e
Ars non dicitur, niſi qua cum ra-
tione eſt 101.e non eſt arte fa-
ctorum principium paſſuum,
ſed actiuum ſolum 249.f
Artis medica ſcopus 100.e
Arteria in omnibus membris pro-
corde eſt, & pro cerebro neruus
751.f
Aſtra celerrime mouentur 558.c
non ideo calefacere quod ignea
ſunt 655.f
Aſtrorum motus qualis 365.e
Auerroes de ſeptimo libro quid
ſenſerit 35.a
Auerroes potentiam & actum
ponens inter relatiua, quam
relationem intelligat 157.d
Auerroes qua in re ſibi ſemper
conſtiterit 329.f quid ſubiectum
Socet 10.f
Auerrois argumentum contra A-
uicennam inualidum 464.c
in Auerrois dictis nulla repu-
gnantia 235.b
Auerrois reſponſio ad Aristotelem
in predicamentis 465.e
Auerrois ſententia declaratio &
confirmatio 195.e
in Auerrois ſolutione qua conſide-
randa 569.a
Auerrois prauis ſenſus à nonnullis
attributi reprobatio 198.b
Auicenna & aliorum de materia
demonſtranda error 138.d quod
augetur, quomodo idem nomen
ero maneat 791.f
Aurum ab igni non abſumi 579.f
Auri generatio 606.

C.

Cadauer cur Snum corpus
ſeleamus appellere 401.f
eſt plurimum corporum coge-
ries ibid. non eſt corpus Snum
736.a
Caducius forma 406.a non da-
tur 401.d quomodo ſit non a
forma 461.e
in Cadauere quomodo dicatur
genita noua forma 412.e
Varia ſunt miſtionis forma
401.e
Calefaciens quomodo refrigerere-
tur 430.d 440.f
Caietani ſcientia conſultatio
380.d
Calidum à frigido quomodo recte
ſeparetur 498.c cum ſiccio
magnam agendi Sim habet
442.a
Calidum & frigidum maximam
agendi Sim habent 660.b ſo-
lum actiua 491.a
Calidum heterogena per accidens
congregat 486.b
Calidum quid 497.e quomodo
ab Aristotele definitum 498.a
ſumme non laditur ſolum a fri-
gido, ſed etiam à tepido 304.a
ſuperare frigidum, & à frigido
ſuperari aptum eſſe 538.a
Snde producatur ibid.b
Calidi definitio 483.d
Calidi & frigidi actio celerrima
524.b eſt rarefacere 484.a
Calor ambientis non putrefacit,
niſi lente agat 609.d caeleſtis
ab elementari diſtinctus 574.d
prolificus & vitalis 576.f
quis ſit, diſtinctus ab elemen-
tari ibid.e
Calor cum ſiccitate coniunctus
non poteſt dici aereus 70.a du-
plex in ſiiente 400.f ele-
mentaris non corrumpitur, niſi
per putredinem 300.a & ita de-
ſtruitur 577.a
Calor eſt cauſa raritatis, non ra-
ritas caloris 561.a eſt pri-
mum anima. instrumentum
741.f
Calor & frigus agunt & mo-
uent, nec habent in ſe princi-
pium 5.c non poſſunt ſimul exi-
ſtere in eodem ſubiecto 595.f
qua ratione actiua qualita-
tes 491.f qualitates actiua
489.e
Calor extraneus quomodo in ca-

lorem naturalem agere, &
corrumpere ipſum dicatur 629.d
Calor habet duplex eſſe, materia-
le & formale 877.e in miſtis
eſt qualitas, in igne autem
ſubſtantia 228.a medius diſ-
feri ſpecie ab eſtremis, ex qui-
bus conſtat 358.a multa effi-
cut non per propriam Sim, ſed
per ſiriuicem agentis primario
579.c naturalis in miſto eſt
cauſa coniunctionis humidi
cum ſiccio 630.a quomodo à
calore externo corrumpatur
651.d quomodo deſinat eſſe na-
turalis 615.b
Calor omnis eſt eiufdem ſpeciei
579.b
Calor omnis in elementis eiufdem
eſt natura 529.f
Calor omnis qua ratione Vocari
poſſit caeleſtis 589.b
Calor qua ratione formam edu-
cat 392.a
Calor quomodo à cali motu gene-
retur 597.b
Calor quomodo calorem corrumpit
631.a
quomodo humiditati domine-
tur, 588.f
Calor ſummus eſt corruptiuus
miſti 590.a
non poteſt exiſtere cum humi-
ditate 514.b
Calor Vitalis interit per putredine-
nem 517.f
Caloris animalis ab elementari
diſtinctio ibid.
Caloris cauſa 560.d
Caloris corruptio cauſa eſt & hu-
midum diſſluat & a ſiccio ſe-
paretur 623.d
Caloris & frigoris elementorum
cauſa 544.e
de Caloris naturalis corruptione
Alberti ſententia 632.a
Calori alia competunt ſecundum
ſe conſiderato, alia ſi eſt in-
ſtrumentum primario agentis
530.c
Calorem caeleſtem diſtingui ab e-
lementari dicentium opinio
589.
Calorem & frigus in elementis
eſſe duplicia 544.b & rari-
tatem ſe mutuo conſequuntur
559.f
Calorem in elementis à motu ce-
li ſcelociſſimo provenire 572.a
Calorem omnem tam ſimplicium
qua

B.

Baconius philoſophus
466.a
Benedicti Pererii de principiis li-
ber 287.a
Brutorum anima mortales 256.e
Burlei argumentum contra rea-
ſonem 428.a

quam mistorum corporum esse per se eiusdem speciei	533.e	feriorum corporum 25. b cuiusnam elementum vocari possit	41. f	tum vocari potest	41. f
calores duo in animali	743. a	41. f cur corruptibile	277. a	cælum secundum propriam rationem alijs corporibus nobilius	24. f
calores medijs differunt specie ab extremis	488. f	cur elementum vocetur	50. b	sua actione non generat nisi calorem	548. f
Caput cur relatum	144. c	cur incorruptibile	272. e	cælum totum est solidum 609. c est	609. c
de Casu & fortuna tractatio, annexa est tractationi de causis	30. c	indiguerit ex eterno principio, a quo moueretur	290. b	Seluti & nãm animal magnum	565. f
Categoria qualibet diuiditur in potentiam & actum	158. f	Sideatur habere naturã	285. a	cæli accidentiã priora tempore omnibus substantijs caducis	200. b
Causa alicuius rei absolute qua dicitur	426. a	cur mistorum respectu elementum dici non possit	42. b	b anima non informat orbem	270. b
causa effectrix Aristotele principium motus	223. f	Cælum duobus modis accipi	281. a	cæli consideratio	12. f
causa formalis dupliciter sumitur	248. f	elementum cur vocetur	50. d	cæli forma corruptibilis	274. e
causã definitionis perfectio & complementum	64. b	est animatum	27. a	forma quatenus natura	275. e
causam effectricem Aristoteles appellare solet principium motus	250. b	uiduum actu existens	285. a	cæli formam ob suam magnam perfectionem ex plere tota materia potestatem	278. c
Causa priuatiua non potest prodire effectus positiuus sine illa causã positiuã	546. b	materia formalis & forma materialis	285. b	cæli interitus	256. c
de Causã loqui quatenus est causa quid	37. a	est Seluti animal quoddam magnum	306. b	cæli compositio ex orbe & anima mouenti	283. c
causa externa finis & efficiens	302. c	cælum & hoc cælum differunt	389. f 392. a	cæli materia est primum subiectum ex quo fit aliquid	279. b
causarum consideratio qua in secundo physicorũ habetur qualis	29. b	cælum & quatuor elementa quomodo simplicia corpora dicantur	40. c	est materia qualis	285. e
genera quãnam in demonstrationibus locum habere possint	30. d	ex elementis constare	256. c	est tota est eiusdem natura	859. c
de Causarum generibus quomodo Aristoteles in secundo physica auscultationis agit	ibid.	constare	272. f. 285. d	de Cæli materia, Græcorum opinio	280. f
causarum tractatio qualis	30. c	ex quibus principijs constat	23. f	Varia opiniones	271. b
duas habet partes	30. d	quibus principijs genitum non. fit	14. e	cæli motus 16. d. ad terram usque peruenit	549. e
non ad naturalem philosophũ, sed ad metaphysicum pertinet	30. b	cælum hanc inferiorem materiam calefaciendo generat elementa calida	577. e	cæli motus cur vere naturalis	286. f. 290. e
causas alicuius rei absolute considerare, & æquãnam eas quærere differunt	423. b	hoc esse formam cum materia mistam	386. b	cæli motus simplex	269. b
causis rerum abditas penetrare quomodo aptissimus	1. b	inter naturalia corpora primum locum sibi vendicare	24. e	cæli motum non esse naturalem	289. d
de Causis tractatio qualis	25. d	in hac inferiora non agere, nisi lumine & motu	399. f	cæli motu in his inferioribus calor cur generetur	558. a
Cera & picis commissio	976. c	materia & forma conditiones redolet	26. d	cæli naturam quid Aristoteles vocet	289. c
Cerebrum est omnium membrorũ frigidissimum	746. d	neque materiam habere neq; contrarium	282. a	posizionis differentia	40. f
cerebrum quomodo dicitur suo frigore calorem cordis moderari	748. c	inferioribus corporibus & natura prius	40. a	subiectum præcipuum	40. d
Cerebri præstantia	ibid. d	cælum non contineri sub definitione natura	286. a	substantia immutabilis	273. d
Chaos Anaxagoræ	197. d	non habere principia	42. c. 50. d	simplicissima	282. b
Cinis seu puluis quid	491. a	quam esse genitum, sed semper absolutum & perfectum existisse	276. c	in Cæli tractatione quem ordinem Aristoteles sequet	40. b
Ciuilis disciplina & legislatoria quomodo differunt	101. f	cælum omnium corporum nobilissimum	24. d	cæli natura definitionem cur Arist. aptare soluerit	26. e
Cælum aliquando esse interituum	257. f	per calorem generat animal	577. f	in Cælo eundem esse animæ & naturæ motum	288. f
causa effectrix inferiorum corporum	25. b	per motum calefacere	562. d	cælo esse materiam Aristoteles aperte negat	280. e
causa effectrix in	257. f	perpetuo moueri	254. b	in Cælo esse naturam & interitum principium motus	287. d
causa effectrix in	257. f	cælum pro mundo & in uerso sumitur	49. a	in Cælo est priuario ratione loci	280. e
causa effectrix in	257. f	quaratione elementum vocetur	50. b	in Cælo materiam esse diuersæ rationis a materia inferiorum	281. e
causa effectrix in	257. f	qua ratione immobile	447. e	in Cælo non est principium motus actuum	288. d
causa effectrix in	257. f	cælum quid	392. e	in Cælo non esse naturam	286. b
causa effectrix in	257. f	quomodo sumatur	41. d. e	in Cælo non esse naturam	286. b
causa effectrix in	257. f	quomodo esse animatum	118. c	in Cælo non esse naturam	286. b
causa effectrix in	257. f	quomodo per motum calefaciat	558. a	in Cælo non esse naturam	286. b
causa effectrix in	257. f	cælum respectu mundi elementum		in Cælo non esse naturam	286. b

I N D E X.

nulla materia nisi loco mobilis 282.c	1061. b quorum vel necessaria vel similis sit ad reliqua cognoscenda, illa semper antepone-	simul est impossibile 983. b
in Caelo nullam esse potentiam pariendi, nisi respectu motus localis 282.c	cognitionis nostra distincti 01060.	Continuitas in motu à resis-
in Caelo nullam materiam esse, nisi orbem ipsum 280. e qua materia concedenda 280. e qualis natura 308. c quatenus propria natura 14. d quomodo natura insit 286. f quomodo sit natura 287. c talis natura, cui competat definitio natura ibi.	d principium esse declaratio- nem nominis natura 28. prin- cipia in singula disciplina qua Auerroes putavit 30. b	ria provenit 318. f
cælum Aristoteles sepe vocat pri- mum elementum 41. e	an ad Cognoscendum dari sub- stantias à materia abiunctas, alio modo uti possumus quam motu 253. c	Continuum accidens commune 34. d
inter Cælum & hoc cælum qua sit differentia 377. d	Color duplex: realis & apparens 858. d	Contradictorium non pendet à suo contradictorio 156. f
de Caelo cur prius agatur, quam de elementis 40. f	an Color sit dicendus is qui est in profunditate 864. d	Contrarium agere in suum con- trarium 490. c. d
de Caelo & de generatione libro- rum ordinis ratio, difficulta- tumque solutio 61. e. f	coloris definitiones dua 857. c na- tura & generatio ibid. realis & spiritualis discrimen 862. f	Contrarium agere in suum con- trarium qua Aristoteli 135. b
de Caelo liber quem locum in sci- entia naturali obtineat 39. b	Secunda definitionis declaratio 857. c	Contrariorum conditio 149. a
de Caelo librorum divisio 39. a	colorum apparentium generatio 862. b realium generatio 897. f	Cor non recte dicitur organum ef- sentia anima 736. sit a fos 25. d
de Caelo tertii libri qualis sit tractatio 65. c	Combusio ab externatantiu cau- sa fit 615. a corruptio naturalis 614. a cur violenta dicatur 616. a misti quomodo dicatur interitus naturalis 618. d non est actio in calidum, sed in fri- gidum 619. c quid 612. c vio- lenta cur dicatur 619. c vio- lenti interitus 614. d	Corpus caleste est materia ex- stans per se 285. a quaratione nec formam nec materiam habeat 282. c quomodo habeat formam 283. a
de Caelo librorum cum libris physi- ca auscultationis conexio 39. d	Cometa quid 72. f 75. a 183. a e- ius pabulum 68. f	Corpus cur nec finitum nec infinitum 213. e de categoria quanti non potest existere sine corpore de substantia categoria 218. d
de Caelo tractationis ordo 41. b	cometam non recte appellari i- gnem 69. c	de categoria substantia duobus modis accipitur 226. a. de ge- nere substantia quid 206. d
calorum motores debent esse sine materia 274. d	cometarum generatio 69. c	corpus duplex 218. a
caeleste corpus nullum habere sub- iectum 228. a	Compositio à materia forma- tione quomodo distinguatur 327. e quomodo & quaratio- ne augetur. 823. f	corpus est generalissimum 219. a
caelestis corporis essentialium con- ditionum declaratio 123. b	in Composito esse naturam addi- tam naturis componentium 349. c de omni duas formas considerari 387. d	& corporeitas differunt 229. b
caelestia corpora cur calorem effi- ciant 505. c non egent loco 395. e quanta sint perfectionis ibid. quod suo motu & lumine agant in hac inferiora, ad quam phi- losophia partem pertineat con- siderare 66. e. f	Cocclusio & medium eiusdem ge- neris esse debent 265. e non de- monstrat, sed demonstratur 295. a	corpus mistum cur simplici motu non possit moveri 364. b quid 364. d
caelestia corpora quomodo hac in- feriora calefaciant 558. b regere per accides hac inferiora 295. c	Concoctio à calido, inconcoctio autem per se à frigido fit 590. f	corpus mobile subiectum natura- les philosophia 12. a motus sub- iectum, 11. d naturale altera- bile cum corpore generabile re- ciprocatur 56. c. commune sub- iectum totius scientia natura- lis 16. e cur mobile 52. f non est & inuocum 16. d non est ab & no, sed analogum 25. f quod non sit commune & inuocum, sed analogum 24. d subiectum in tota scientia naturali 47. d
caelestium corporum finis ibid. e	Confusio cognoscere confuse & indistincte quid sit ibid.	subiectum libroru physica aus- cultationis 19. e Vocandum est commune analogum 26. b
caelestia natura cur sub natura de- finitione non contineatur 26. e	considerari id dicitur, cuius prin- cipia & causa quaruntur 35. d	naturam habens, subiectum physices 39. a tribus modis ac- cipi potest 19. d. e
Cognitio absoluta quando debeat præcedere respectuam 62. b a- ctualis quid sit, & quid habi- tualis 1057. b contrariorum & cognitio contraria differunt 967. b cuiusque rei ex principio- rum suorum cognitione acqui- ratur 45. e frigidum organum postulavit 748. d nostra vel est originalis, vel habitualis	Contemplari & imaginari plura	corpus nullum interit, quatenus corpus 215. e primum de cate- goria substantia quale 217. e quid dicatur 215. e quibus mo- dis

dit considerabile 9. d. scientia naturalis subiectum 21. c. quare genus uniuocum 224. c.
corpus simplex cur non subiectum librorum de celo 42. d. dicere melius esse quam mundus 49. d. est commune analogum 39. e. quatenus mobile 52. d. quomodo duos motus naturales habere possit 351. a.
corpus supremum cur genus proximum prima materia 221. c. uniuerse sumptum qua complectatur 27. f.
corpus ut sit uniuocum, oportet una & eadem ratione omnia dici corpora 216. f.
corporis & materia, natura eadem 218. a.
corporis forma non est pars aliqua formae humana 211. b.
corporis mixti mixtus est motus 362. f.
corporis naturalis cognitio quatenus imperfecta 64. e.
corporis naturalis plurimae species 20. b. principia externa simpliciora sunt internis principijs 133. b. subiectum librorum physicae auscultationis 27. d.
corporis naturalis prima diuisio 39. d. tractatio quomodo distinguenta 18. d. triplex acceptio 19. e.
corporis nomen praecipue dimensiones significat 217. d. 3.
corporis nomine significari materiam 225. d.
corporis nullam formam dari 215. c.
corporis physilogiae subiecti ab aliarum scientiarum subiectis separatio 4. e.
corporis considerandi modus 4. c.
per Corpus generationi & interitui obnoxium quid intelligendum 56. d.
in Corpore naturali perpetuus & incessabilis existit motus 36. c.
in Corpore, ut communi genere conuenire quid sit 217. a.
de Corpore naturali tractatio in quibus consistat 21. a.
corporum caelestia in hoc mundo inferiora calorem producunt 517. f. non sunt in locis 39. d. cur mobilia 8. d. cur naturaliter in se ipsum locum ferantur 503. b. in se uia a superioribus moueri 295. a. in libro de Caelo qua subiectum considerentur 13. f.
corpora naturalia an caduca, an aeterna 56. e. cur loco sint mobilia 26. f. ex materia & forma constare 23. b. quatenus consideranda 46. f.
corpora naturalia quomodo considerentur 19. f.
corpora qua in scientia naturali subiecti locum habeant 14. a.
corpora quomodo mathematicis contempletur 4. e. sola philosophiae naturalis subiectum nominat Aristor. 4. c.
corpora simplicia sunt materia mundi 41. f.
corporum naturalium proprium 5. d. qualis consideratio apud Aristotelem 47. f. quantitates inaequiformas 191. d. tres gradus 56. e.
corporum simplicium quae elementa uocantur, duo esse numerata 481. c.
in Corporib. mixtis quot sint motus principia 362. b.
de Corporibus naturalibus aeternis agi in libris de celo 66. f.
corruptibile cur omne contrarium consistans 667. d.
corruptio naturalis quae Erythraei humoris officium 900. c.
Definitio accidentis tribus partibus constare debet 621. f.
definitio eadem quibus apratur, eiusdem sunt species 528. d.
qualis esse debeat 493. e.
definitionis Galeni cum Aristotelis definitione collatio 599. c.
minus 484. e. omnes partes esse formas 216. f.
definitionem non notificare essentiam re latentem 138. e.
in Definitione Galeni defectus ratio 659. e.
Demonstratio cur non a medio, sed a quaesito sit nominanda 257. f. formari ab eo dicitur, cuius est quaesitum 258. a.
quod Demonstratio nominanda sit a medio 264. d.
demonstratio omnis a medio nominatur 259. e. omnis tres habere debet reales terminos 268. b.
demonstrationis oppositiones quales esse debeant 262. f.
demonstrationem a solo medio denominari 260. d.
in Demonstratione omni necesse
est medium & conclusionem ad eandem scientiam pertinere 264. d.
Densitatis causa est frigiditas 559. f.
Determinare & actuare est solius forma officium 381. f.
determinatio nulla a materia prouenire potest 196. b.
determinatio omnis fit a forma 227. b. omnis prouenit a forma 243. e.
Deus a nullo pendet, & est omnium primum 253. d.
Deus intellectus agens perfectissimus subsistens 141. d.
Dei natura 238. e.
Dei potentia est ipse Deus 180. a.
in Deo esse ideam primae materiae 224. f.
Differetia constitutiua 222. e. diuisiua ibid. indiuidualis quid 388. c. secundum magis & minus non variat speciem 155. a.
Dimensiones in corporibus perfectis esse accidentia, sed in ipsa materia esse substantiam 227. f. interminata cur dicantur 198. e. materia interminata non esse actuales, sed potentiales 198. d. quae sunt in semine humano quatenus dici possint interminata ibid. c.
Disciplina naturalis quid 3. c.
disciplina moralis ac civilis ad legum laboriam respectus 101. f.
in Disciplina qua methodo sit progrediendum 30. c.
Discurrere est proprium solius intellectus 5046. b.
Disputatio eadem de prima librorum naturalium partitione, ac de subiecto octo librorum physicae auscultationis 19. b. c.
Distincte cognoscere 33. a.
Diuisibile quid uocemus 204. c.
Diuisiorem & diuisibilitatem esse propriam quantitate 194. b.
diuinae quid significet 468. f.
Eclipis quid 623. e. eius essentia in quo consistat 364. d.
Effectus dum existit, necesse est causam quoque simul eodem modo existere 312. f. emanans sit ab efficiente distinctus, necesse est materiam quoque a se 329. a. ex causa pendet, non causa

I N D E X.

causa ex effectu 630. a idem ab
 una causa, & eodem modo agen-
 te prouenit 529. f. non nisi per
 suas causas cognoscuntur 121. e
 quando sit potestate 153. e. prae-
 teriti causam esse praeteritam
 312. e. f.
 effectum esse in potentia passiva
 materis 180. b
 effectibus quomodo potentia tri-
 buatur 154. d
 Efficiens duplex 225. e
 efficiens in corporib. naturalibus
 est forma respectu accidentis
 ibid. f. iure vocatur causa unde
 de motus ibi. principium unde
 motus 225. e. requirit necessa-
 rio patiens diuersum ibid.
 Elementum à seipso moueri, Scoti
 sententia 297. e. ad suum lo-
 cum mouetur, & conseruetur
 308. e. calidū sit frigidū à motu
 500. e. corpus sensibile 406. c. cur à
 se non moueatur 313. f. diuidi in
 motorem & motum 327. f. item
 in partem mouentem & partē
 motam 319. b
 elementum dominans 371. b. fri-
 gidum sit calidum à motu 500. e
 graue habet & b. naturam
 grauis 342. f.
 elementum ignis radix formalis
 omnis caloris in hoc mundo in-
 feriore 399. c. in mistis duo-
 bus modis posse dominari 371. b
 mouere per accidens 236. a. mou-
 ueri per se à generante 313. f.
 nullum in misto aptum est per
 se moueri 343. f. primum quid
 docet Aristoteles 44. c. quando
 in suo loco est, non mouetur, sed
 quiescit 309. f.
 elementum quid 50. a
 elementum quando à generante
 moueatur, & quomodo à sua
 forma 276. a. quomodo à se mo-
 ueatur 313. a. quomodo mouea-
 tur à seipso 329. c. quomodo di-
 catur in seipso habere princi-
 pium motus & actiuum &
 passiuum 313. f. quo magis appro-
 pinquat suo loco, eo magis robo-
 ratur 335. c. d.
 elementi dominantis forma non
 potest esse motrix 244. c.
 elementi forma est agens equivo-
 cum 316. e. est natura 311. e.
 mouet & forma 244. a. &
 mouetur & in materia 327. d.
 natura simplex 366. e. non po-

test dici primus motor respectu
 sui motus 235. c. grauitas vel
 leuitas quando augeantur 326. b.
 motus naturalis quā ratione
 tardior in fine esse debeat, quā
 in principio 338. d.
 in Elementi motu resistentia ex-
 terna solum 290. e.
 elementi mutatio 246. c. natura
 simplex est 345. a. naturam esse
 principium actiuum sui motus
 naturalis 325. b. nomen respecti-
 uum 41. f. 63. b.
 de Elementi in vacuo motu, non-
 nullorum opinio 318. d.
 elementū cur tribuatur & sit gene-
 rabile & corruptibile 64. b.
 in Elemento duplex potentia ad
 motum 310. b. graui qualitas a-
 scendendi potestas 321. e. quoli-
 bet an amba qualitates sint
 summa, an possit altera esse re-
 missa 507. e.
 elementa à suis formis constitui
 459. f. ad formam misti quam
 rationem habeant 352. c. ad sua
 loca moueri 302. f.
 elementa calida à motu caeli ha-
 bere calorem 295. e. conseruan-
 tur à motu circulari 301. d. esse
 calida à motu caeli 400. b. habet
 calorem à motu 562. b.
 elementa considerare & partes
 mundi quid apud Auerroem
 46. b. c. constituuntur propter
 mista 505. f. cur à natura pro-
 ducta 499. c. cur inter se con-
 traria 516. d. cur magis dicatur
 materia misti, quam mistum
 misti 462. b. cur putrescant 536
 f. cur simplicia corpora Aristot:
 saepe docet 214. d. esse mistorum
 est quadam illorum corporum
 proprietates 85. c. & caelum cuius
 ordinis esse uideantur 12. f. in
 scientia naturali subiecti locū
 habent 14. a.
 elementa & mista inanima & nam
 tantum formam habent 395. d.
 ex materia & forma consistere
 199. a. externum tantum habe-
 re motorem dicentium opinio,
 & eius comprobatio 310. a.
 elementa frigida conseruari per
 immobilitatem 303. a. habere in
 se principium motus non acti-
 uum sed passiuum 234. a. 275. e.
 indigent forma aliqua conti-
 nente & coercente ipsa 360. b. in
 misto manere integra, & pro-

prias edere operationes distin-
 ctas ibid. intendi & remitti
 cum variatione speciei, Auer-
 rois sententia 465. d. misto prio-
 ra 607. a. mistorum causa 25. a.
 principia 144. b. moueri à pro-
 prijs formis dicentium opinio,
 & eius comprobatio 511. e. mou-
 ueri ad locum suum tanquam
 ad formam 301. e. non ha-
 bere figuram aliquam pro-
 priam 454. a. non separantur
 à misto eadem numero, qua
 prius erant 471. c. non sunt
 apta inter se agere & pati, ni-
 si per qualitates alterarices
 57. d. omnia grauitatem ha-
 bent excepto igni 520. c. omnia
 in suis locis aliquam habe-
 re grauitatem praeter ignem
 341. e. qua ratione aeterna
 62. a. item caduca ibid. qua
 ratione dicantur imperfecta
 mista 71. a. qua in libris de
 caelo considerantur, esse indi-
 uidua aeterna 66. e. quate-
 nus simplicia corpora appellen-
 tur 230. d. quatenus sint mi-
 sti materia 423. c. quatuor
 habere principia 50. e. quo-
 modo aeterna 56. f. quomodo
 generentur & inuicem mu-
 tentur, ignoramus 64. d. quo-
 modo in misto manent, &
 quomodo intereant 359. b.
 quomodo sint in misto 472. a.
 quomodo sint materia misto-
 rum 477. b. recipere qualitates
 à caelo 499. a. sola locum vere
 habent 503. d. per se sunt mi-
 scibilia 478. c. sunt corpora na-
 turalia 53. b. & a. tantum forma
 constare 395. d. & materia mū-
 di considerantur 41. f.
 elementorum absoluta tractatio
 desideratur in scientia natu-
 rali 53. d. actiualem mutationē
 considerare quid sit 65. c. affe-
 ctiones librorum meteorologi-
 corum subiectum 73. f.
 elementorum alterationes 246. f.
 431. c. non esse mutationes na-
 turales 249. c. unde proueniant
 247. a.
 ad Elementorum cognitionem qua
 pertineant 66. a.
 ex Elementorum cōmitione quo-
 modo & in misto remaneat
 principium motuum secun-
 dum naturam 352. b. c.
 ele-

I N D E X.

- elementorum consideratio* 13. a
 41. c 46. b
in Elementorum contrariorum congressus duas qualitates interire opinio Alexandri 539. a
elementorum cum materia cur non sit conueniens comparatio 144. f
dua distincta considerationes 57. f
duo munerata 68. a
duo qualitatum genera ibid.
Elementorum & primarum qualitatum duplex consideratio 546. f
forma an in misto seruetur 453. c
incognita 50. f
nobiliores quolibet accidente 479. f
non possunt in misto simul consistere 353. a
elementorum forma quomodo intensioem & remissionem recipiant 470. a
quomodo sint media 476. a
sunt qualitatum cause finales 504. d
tenent in misto locum materia 357. a
formis attribuitur intensio & remissio 477. a
formas aliquo modo seruari in misto 468. c
esse principia motus actiua 277. b
elementorum in scientia naturali duplex consideratio 142. a
in Elementorum locis qua sit conseruatrix facultas 503. f
ad Elementorum missionem non conferre grauitatem & leuitatem 57. e
elementorum mutatio mutua 379. f
mutaciones 5ndē 547. a
omnium & nus & idem motus naturalis 243. a
perfecta cognitio in quibus consistat 482. c
quam tractationem possidet 64. d
praeipua operatio qua 491. d
propria conditiones qua 371. b
proprietates loco formarum accipiuntur 50. f
qualitates à caelo produci 915. f
in Elementorum qualitatibus duos esse ordines inter se contrarios 438. e
elementorum singularum propria est duarum qualitatum coniugatio 531. e
substantiales forma priores naturā omnibus qualitatibus 63. d. e
virtutes quomodo sint intelligēda 468. c
elementis cur duas contrarias conditiones natura dederit 56. f
in Elementis in altera qualitatum conuenientibus facilius est
- transitus ex uno in aliud, quā in habentibus & utramque contrariam* 534. e. f
in Elementis omnibus debent oēs qualitates esse summa 536. c
in Elementis tria genera accidētium 67. f
Elementis inter se pugnantibus tertij elementi generationem fieri 536. a
de Elementis quo ordine Aristoteles agat 51. d
ex Elementis duobus contrariis tertium medium generari 529. c 537. a
ex Elementis qua generantur, differunt essentialiter ab elementis 353. b
inter Elementa & mista nullum discrimen 351. c
Empedocles elementa in misto ponebat, seruantia suas naturas integras 360. a
Empedocles sententia rationi absōna 309. b
Empirica cur ars nominari non possit 102. c
Enunciare & discurrere est proprium solum intellectus 732. a
Ens acceptum pro re considerata latius patet, quam ens acceptum pro modo considerandi 10. b
dum pro genere rerum omnium sumitur, essentiam significat 184. e
est actus per formam 188. b
est metaphysica considerationis 258. e
ens mobile quid Auerroes appellet 10. a
ens non est analogum 26. b
ens per potentiam & actum dicitur 178. c
quomodo restringat ens 10. f
sumitur dupliciter 268. a
ex Ente & non Ente omnia consistare Plato asseruit 952. a
entia abstracta esse aternos motores metaphysicus cognoscit 38. f
substantia abiuncta a materia 39. c
entia diuinorum attributa quantum ad Metaphysicum pertinent 39. c
entitas hominis, nil aliud quam homo 177. b
materia quid 176. f
indiuidualis habet locum materia 388. a
sumitur & pro existentia, & pro essentia 184. e
entitatis nomen ambiguum 184. f
εντελέχεια & διέσπερα quam significacionem habent 888. f
Thoma Erasti de putredine disputatio 599. c
Esse ad essentiam quomodo comparetur 382. a
per seipsum quid sit 190. f
secundum quid nunquam est prius, quam esse simpliciter 203. e
essendi principia non sunt nisi rerum caducarū principia 27. f
essentia materia constituta in ipsa potentia 162. e
quomodo ad formam recipiendam dirigitur 170. c
essentia motus est forma fluens 768. c
essentia & forma rerum: necesse est ut sint superaddita elementis 353. d
essentia materia quatenus quantitas inseguatur 204. b
ad Essentiam, tribuendam pluram, requiritur, quam ad essentiam constituendam 184. f
essentiale est duplex 158. f
sumitur duobus modis ibid.
Euaporatio caloris naturalis duas habet causas positiuas 640. b
humidi est quoddam consequens exitum caloris naturalis 615. e
Euclidis libri cur elementa vocentur 132. c
quanto artificio scripti 832. a
Eudemus cur septimum librum de Superuacaneum dimiserit 32. e
Exemplis quibus Aristoteles sit usus 479. b
existere nihil potest, cuius non sit determinata natura 186. a
existentia est actus additus essentia 382. c
est quoddam additum essentia 184. f
insequitur formam praestantem, & perfectam 219. d
non demonstratur nisi a Philosopho naturali 269. b
existentiam actu tribuere maius est, quam essentiam rei constituere 382. c
esse quid additum essentia 390. d
ad Existentiam plura requiruntur, quam ad determinationem certae naturae 186. f
extensiones duae 806. b

F.

Facere aliquid, se sumitur ad modum forma, se ad modum agentis 1010
Facub

formam esse, que facit hoc ali-
quid 381.a
formam & materiam sibi mutuam
operam prestare 196.d
formam misti esse quid additum,
& quid distinctum a formis ele-
mentorum 361.d
formam misti non esse additam
formis elementorum 353.e
formam nullam putavit Auicen-
na esse generalem 218. f quan-
do actum vocamus, quid signi-
ficemus 185. b quomodo. Aristot.
consideravit 382.e
a Forma omnis distinctio & de-
terminatio provenit 381.b
de Forma duplici, & duplici ma-
teria, & de principio singula-
ritatis. Scoti opinio. 387.b
forma a materia abiuncta omni-
no imparibiles 161. b dua speci-
fica non possunt simul esse in ea-
dem materia 408. f elementa-
res cur intendi & remitti pos-
sint 466. a elementorum in ge-
neratione misti sunt terminus
a quo 473. b in misto non servan-
tur 413. d non possunt remitti,
nisi cum variatione speciei 25. 4
f non sunt separabiles a mate-
ria 352. f
forma materiales per accidens pa-
tiantur 161. c substantiales ab
accidentibus quomodo distin-
guantur 421. a
formarum duo genera materiam
informantem 923. c recipienti-
darum idem est ordo, ac mate-
riarum recipienti 315. b
formarum substantialium & ac-
cidentium discrimen 415. f
formas elementorum aliquo modo
manere in misto integras 354.
a esse medias inter substantiam
& accidentis 458. f
formas elementorum & agere,
& resistere per medias quali-
tates 445. b non esse in misto
penitus potestate, Alexandri
opinio 470. b remanere in mi-
sto integras, Avicenna opinio
453. d suscipere magis & mi-
nus 458. f
in Formicis quis sit ordo 417. d
de Fossilibus & metallis, eorumque
tractatione 82. e
Frigus est privatio caloris 519. e
563. f in generatione misti a-
d hanc per se habet rationem p[ri]-
viationis alterationis 582. a magis
agit cum humido, quam cum
siccio 442. a non est vera pri-
vatio caloris, sed qualitas posi-
tiva 543. e non habet causam
equivocam positivam 548. b
qua ratione actuum 590. b
sumum non potest existere
cum humiditate 514. b
frigus unde producat 548. b
frigoris medice regionis causa
549. b
frigiditas est secundum duas spe-
cies 549. c
frigidum quid 495. d eius defini-
tio 483. d
frigidi est condensare 485. a
de frigidi actione vera sententia
591. b
frigidissima & calidissima diffi-
cilius putrescere 610. f
fulgurum generatio 69. c
fulminis motus qualis 374. e
fulminum generatio 69. c
G.
Galeni cavillus contra Ari-
stotelem 446. f
Galeni de artis medica constitu-
tione liber 2. a
Galeni error de vitreo humore
875. b
Generare sibi simile quomodo sit
proprium animatorum 707. a
generari dicimus id quod non est
135. c
generari & fieri quando proprie
dicatur 15. c
generari & interire dicimus p[ro]-
prie substantias, non acciden-
tia 135. d
generari quid 135. d quod proprie
dicitur, non est forma, sed co-
positum 226. f
generans ad elementum geniti,
quam rationem habeat 325. a
dans elementum formam, non dat
eandem actionem motum 326. e
quomodo sit motor gravium &
levium 325. f
generantis nulla est alia motio,
quam productio forme 275. a
generabilitas & generatio diffe-
runt 63. d ad interitum quo-
modo se habeat 411. c
competit elementis & materia
60. b cur mutatio naturalis
246. b cur sit perpetua 424. c
data est elementis propter mi-
sta 59. b dupliciter sumitur
624. a est alterius rei corruptio
583. b est animalis operatio
ad extra 105. d
generatio & interitus quomodo
elementis competat 60. d
generatio & motus in quo conveni-
ant 413. a in quo differant
ibid.
generatio misti est interitus ele-
mentorum 474. c non est alte-
rius putrefactio 583. d
generatio naturalis qua
Violentia opposita ibid.
generatio non dicitur nisi aliqua
nova forma adveniat materia
403. b non omnino competit e-
lementis 64. a quatenus est de
positivo 413. a quid 135. a quo-
modo competit corpori natu-
rali caduco 97. d viventis quid
sit 717. a vivis an & quomodo
sit alterius corruptio 393. b
generationis a motu distinctio
135. c causa efficiens 423. d fina-
lis est forma generanda 585. d
communis definitio 403. d cu-
iusque rei duo esse contraria prin-
cipia 134. b definitio cur interitum
quomodo complectatur 410. f
definitio ubi tradatur 643. f
in Generationis definitione quid
Aristoteles denotat Voluerit
404. d
generationis duplex consideratio
590. f duplex materia 422. f
generationis & interitus causa
23. e 422. b. e eadem definitio
408. b
generationis finis 424. a forma
422. f perpetua & eiusdem
perpetuitatis differunt 425. a
de Generationis perpetuitatis
causa dubium 424. e
generationis quomodo materia sit
a quata causa, & quomodo non
sit ibid. quodnam primum sit
subiectum 423. d interitus termi-
nus est duplex 413. b
generationem alio modo respicere
naturam universalem, alio par-
ticularem 98. d esse mutationem
naturalem 247. b
generationem & interitum non
tribui formam sed toti composito
404. e
in Generatione misti dua actus
qualitates funguntur officio
agentis 622. c omni quatuor
terminos in considerationem
eandem

I N D E X.

videtur 414. b omnia principia
 requiruntur. 152. d omnium
 corporum naturalium triare-
 quivi 211. f
 de Generatione ac eius causis
 gere quid 165. c animalium
 libri cur ante libros de anima
 sint ponendi 114. a
 de Generatione libri sunt libri de
 anima posteriores 115. a
 de Generatione animalium libro-
 rum. opinio 113. d tractatio
 maxime sententialis 106. d li-
 bros esse de principiis, aliquo-
 rum error 116. a
 de Generatione animalium Sibi
 Aristoteles agit 94. b
 genus esse formam. Sicut in
 227. c generalissimum non dat
 definitionem 219. c Inferius
 in categoria nobilius. Et per-
 fectius est genere superiore
 221. a logice potius quam natu-
 raliter ab Alexandro sumit
 221. d non extat nisi in
 suis speciebus 87. f omne du-
 pliciter ratiocinatum confusum 33. a
 physicum quid 224. c pradi-
 cabile non potest vocari. Sicut
 vocabitur ibid. e quomodo diffe-
 rat a materia 223. c quomo-
 do non sit actu in specie 706. e
 totum subiectum debet suo re-
 ceptivo esse extraneum 210. a
 Svaris speciei forma. Et compo-
 situm dici potest 220. a
 generis cognitio sine cognitione
 specierum imperfecta 20. a
 ad Generis & materia convenien-
 tiam Sibi Arist. respexit 222. b
 generis forma quomodo existat
 sine forma speciei 697. c
 ad Generis perfectam notitiam
 quid requiratur 32. a
 generis physici & logici descri-
 ptio 224. c ratione cur mul-
 ta competant, qua repugnant
 ratione speciei 716. c Sicut ad
 subiecti & scientia Sinitatem
 constituendam sufficit 20. b
 generi qua competunt, non sunt de
 speciebus demonstranda ibid. a
 quod competit, debet et cuilibet
 speciei competere 400. a
 inter Genus & materiam diffe-
 rentia 123. a
 genera esse composita 219. f qua-
 tenus inter se distinguantur
 121. b subalterna omnia sunt
 composita ibid. d

Geometria medium prebet ad de-
 monstrandum propter quid 258. a
 Geometria non licere demonstra-
 re conclusionem metaphysicam
 266. d
 Geometria ad metaphysicam quo-
 modo se habent 252. a
 geometricum nullum esse theore-
 ma, cuius demonstratio ex libris
 Euclidis non hauriatur 132. c
 Gradus cuius libet mutatio est
 speciei variatio 476. c
 in Gradibus categoria substantia
 quomodo optimus ordo serue-
 tur 226. c
 Graduum error in statuendis li-
 bris de principiis 31. f
 Iov. Grammaticus ab errore se
 immutari non servavit 219. c
 Aristotelis de celo opinionem
 impugnavit 282. c
 Grando quid 73. a 75. a Vide-
 tur habere conditiones terra
 & aqua 70. d
 Grandis generatio 69. c
 Gravis a primo ad ultimum quo-
 modo moueatur 328. d a se-
 ipso moueatur. Et per accidens
 318. f actu dicere quid 316. f
 cur sursum feratur 310. c
 graue & leue a solo generante
 moueri 314. e habere in se
 principium motus passivum
 non actiuum 333. a non ha-
 bent in se principium affecti-
 uum motus 326. e simplici
 motu moueri 373. a
 graue in suo loco non grauitat
 345. c non potest aerem moue-
 re, nisi ipsum motu priore moue-
 atur 316. b per se existens
 in suo loco non grauitat 348. f
 quatenus est graue, non ascen-
 dit 322. a quomodo dicatur
 potestatem habere ad natura-
 liter ascendendum 310. b
 in Graui & leui duplex potentia
 121. d
 grauia cur descendant 309. d
 grauia & leuia a propriis for-
 mis moueri 339. c a suis for-
 mis moueri 313. d ab anima-
 libus quomodo distinguantur
 311. e aliquo modo habere in
 se actiuum principium sui mo-
 tus naturalis 248. e ferri ad
 proprium locum 299. c habere
 in seipsis principium motus
 passivum tantum, non actiuum
 311. b

grauia & leuia, & inanimata
 habere in se principium motus
 passivum 234. f
 grauia & leuia moueri per se a
 generante 324. f non moue-
 ri a se 312. c quem motorem
 habeant 315. c Velocius ferri
 in fine motus, quam in prin-
 cipio 333. d
 grauium & leuium appellatione
 que comprehendantur 308. e
 conditio 331. b motus 308. a
 343. d
 de Grauium & leuium motore
 antiquorum sententia 309. a
 grauium motus ad medium di-
 citur 40. b
 in Grauium & leuium motu na-
 turali quid requiratur 327. a
 grauitas & leuitas non sunt acti-
 ua 694. d pro formis elemen-
 torum sumuntur 41. a
 grauitas pro grauitatione quan-
 do sumatur 343. d quid 341. e
 quo respectu variatur ibid. a
 sumitur dupliciter 341. d
 grauius magis superat resistentiam
 medij, quam id quod est
 minus graue 373. d

H

Habitus intellectus quid sit,
 a quo intellectus dicitur
 in habitu 1000. a quid sit
 1002. e rei Sinitas 135. b
 habitus animi cognoscere cuius
 sit 101. c
 Hebetitas singularitatis princi-
 pium 387. a
 Halitus accensus quid 74. d cur
 nihil humiditatis habeat 72. b
 mista imperfecta 70. d
 qua ratione dicantur mista
 imperfecta ibid. a quid 73. a
 quomodo ex aqua & terra ge-
 nerentur 68. f sicca calo-
 rem summum cur non habeat
 72. b Sterge calidus, non ta-
 men summe 71. a
 halitus duo habent locum subie-
 cti in tribus libris meteorolo-
 gicis 86. d duo materiarum
 que in tribus libris meteorolo-
 gicis tractantur 69. c
 Historia de anima que scientia
 104. a
 historia liber decimus non integer
 106. c
 de Historia animalium librorum
 cum reliquis libris de anima-
 libus comparatio 102. d. e

I N D E X.

- quatione nō sint pars scien-
 tia naturalis 102.f
 historiarum liber decimus cur li-
 bris de generatione non anne-
 ctendus 107. c nec historicus nec
 scientialis 106.f medicinalis
 potius quam naturalis 106.f
 historici qui libri iure appellati
 92.b
 Hipparchi de motu opinio 333.f
 Hoc aliquid duo significat 185. d
 Hirundo propter aliquem finem
 nidum facit 236.a
 Homo actū & potestate est in
 substantia categoria 205. d om-
 nium animalium præstantif-
 simus 480. a potestate nihil al-
 iud est, nisi ipsamet materia
 179. c quomodo definiendus
 384. d quomodo sit medius in-
 ter diuina & terrena. 942. a
 hominis definitio 283. c
 hominis generationis proprium
 principium 146. f materia
 qua 463. b quidditati nihil
 aliud in rebus respondet, nisi
 homo ipse 283. b
 ad Hominis essentiam cōstituen-
 dam quæ conditiones requir-
 untur 364. c
 hominem ex elementis generari
 481. f esse in potentia obiecti-
 ua quid 179. d
 ad Hominem generandum qua
 requiruntur 364. c
 in Homine quot sunt forma, tot
 etiam in bruto 707. e
 hominum diuersa potentia 2. d
 Homogeneum omne non esse ele-
 mentum 49. f
 Humanitatis æquata ratio qua
 25. a
 Humiditas aquea magis hume-
 dat quam aerea 551. d aqua
 coniuncta est cum frigore 532. f
 cur neque cum summo calore,
 neque cum summo frigore esse
 possit 219. a & calorem & fri-
 gus obrundit 512. b
 humiditas & siccitas qualitates
 passiuæ 490. c quatione qua-
 litates passiuæ 491. d
 humiditas facile separatur ab
 aere, sed non facile ab aqua
 516. c non potest cum summo
 frigore existere 613. d requiri-
 tur ad compactionem & conti-
 nuationem partium 516. b ac-
 rea ignem non extinguit, sed
 nutrit 824. e
 humidum & siccum cuiusq; misti
 materia 608. d solum passiuæ
 491. f
 humidum & sincere siccum po-
 test, & ab eo siccum 538. b non
 est sine siccō, nec siccum sine
 humido 70. e omne est resolu-
 bile à calore 488. b 491. a
 822. d
 humidi & sicci actio tardissima
 524. b
 humidus in mistione præcipuum
 munus 498. f
 de Humido duplici opiniones 676.
 d. 820. d
 Humor crystallinus præcipuum
 videndi organum 900. a
 humoris Vitrei officium 901. c
 humores in animalibus quomodo
 putrescant. 626. a 649. d
- I
- I**amblicus liber de mysteriis Aeg-
 yptiorum 281. b
 Idea prima materia cuiusnam
 compositi sit idea 224. f
 Idem non potest mouere seipsum
 309. f
 idem quæ sunt alicui tertio, sunt
 idem inter se 206. d
 Itecur quod nullum habeat præci-
 pium 742. d
 Itecoris officium principe indignū
 est 744. e
 Ignis à cælo in suo naturali statu
 conseruatur per motum 300. c
 ignis absolute non quiescit 303. c
 ignis agit & patitur 452. e
 ignis caloris subiectum 327. c
 ignis calorem neq; siccitatem de-
 terminare requirere, neq; hu-
 miditatem 533. d
 ignis cur in concauo cæli conser-
 uetur 503. e cur non putrescat
 30. e cur sub cælo conseruetur
 399. e cur superum locum petat
 302. e 325. b
 ignis elementum cur minime o-
 mnium propellatur 309. d to-
 tum a motu cæli conseruatur
 561. b & terra summā habent
 siccitatem 72. b in sua spha-
 ra non proprie dicitur ascen-
 dere, sed descendere. 305. e nisi
 moueatur, perit 400. d. per
 formam agit. 435. d perpetuo
 fertur circa medium 290. c
 potius sit calidus, quam sit
 siccus, in mistione venit 489.
 c quam partem petat 369. c
 Sit aliquam admittit suam
- qualitatum remissionem 464. a
 ignis accretio qualis sit 766. e
 ascensus: quando proprie di-
 catur 304. c. item descensus
 ibid. d
 aeris calor requirit humiditatem
 527. d
 de ignis elementis paribus dubiū
 & eius solutio 571. d
 ignis forma restringit potentiam
 materiae passiuam ad motum
 à medio 243. d genus prima-
 materiae 222. f in aquam ac-
 tia celerrimæ 537. d. in or-
 bem motus 301. a motus circa
 medium non est simplex; sed
 mistus 296. c. motus in orbem
 cur potius supra naturam quā
 secundum, naturam. Societur
 301. a medius inter naturalem
 & violentum 305. e naturalior,
 quam motus rectus 301. c qua-
 lis 303. e
 ignis motus violentus & perpe-
 tuus 291. c motus unde 132. f
 Ignis operatio transiens. ibid. f
 igni contraria est aqua 517. f. non
 comperit imminutio. 236. f
 ignem & aerem à tota omnium
 sphaerarum congerie moueri.
 566. f & terram habere sum-
 mam siccitatem. 515. e
 ignem in suo loco refrigerari. &
 descendere 572. d. nutrire
 quid 532. b suo motu à cælo
 conseruari 300. a sub polis con-
 seruari non posse. 572. d
 in Igne duplex calor. 502. e
 in illuminatione cur nulla sit suc-
 cessio 320. a
 Imago à pictore leniter adumbrata
 à quomodo differat ab ipsa ab-
 soluta 199. f
 Imaginatiua res quoque absentes
 imaginari potest. 720. d
 Imminutio quid. 771. d
 Immobilitas primi motoris deno-
 tat abstractionem à materia
 268. e
 Impedimentum quod vocatur re-
 sistentia unde proueniat 438. b
 eius causa 441. b
 Imperare est primarij agentis, nō
 secundarij 356. f
 Inanimatum omne homogeneum
 est 401. d
 de Incessu animalium liber nul-
 lam certam habet in historijs
 sibi respondentem partem 103.
 e sequitur quatuor libros de
 partibus

I N D E X.

<p><i>partibus</i> 93.d <i>Indivisibile non potest esse causa</i> 194.f <i>divisibilitatis</i> <i>Indivisibile ab alijs omnibus est</i> 380.c <i>sciuntum</i> <i>individuum</i> & <i>individuum</i> differunt 385.c <i>ex materia & forma constitut</i> 391.a <i>hoc ab illo quomodo distinguitur</i> 393.e <i>no est nisi per formam</i> 385.e <i>individui constitutio</i> 373.d <i>individuum multitud. unde proveniat</i> 381.c <i>Inductionis demonstrativa. Vis</i> 136.f <i>Inferiora cur corruptibilia</i> 272.c <i>Infinium corpus in natura dari</i> 34.c <i>quomodo datur in rebus naturalibus</i> 33.e <i>Innommatum non omne est incongnitum</i> 875.e <i>ab inscriptione argumentum cur nullius roboris</i> 121.a <i>Instrumenti natura optime ex eius fine declaratur</i> 93.a <i>instrumentorum ordo, quibus in eadem operatione anima utitur</i> 746.f <i>Intellectio est species ipsa impressa</i> 989.a <i>omnis nostra est singularis</i> 969.a <i>Intellectus agens agit & intelligibilis</i> 1012.a <i>an impugatur phantasmatis in phantasia existentibus, an intellectui patibili acceptis</i> 1012.c <i>non agit quatenus intelligens</i> 1009.d <i>non producit actum intelligendi</i> 1019.d <i>quid sit</i> 1020.e <i>quod non possit esse illa intelligentia prater illas quae movent orbem caelestes</i> 1014.c <i>intellectus cum homine coniunctio secundum Averroem</i> 927.b <i>Intellectus duplex immixtio</i> 971.d <i>duas habet entitates</i> 977.a <i>in habitu est similis sensui</i> 1002.b <i>nosfer in cognoscendo agit</i> 1018.f <i>practicus & speculativus an sint duae potentiae</i> 725.e <i>quomodo dicatur abstrahere a materia</i> 1048.f <i>solus est specierum locus</i> 929.a <i>intellectus agentis officia</i> 1008.a <i>intellectus duplex obiectum</i> 972.f <i>immixtio triplex considerari potest</i> 948.e <i>obiectum est omne ens</i> 968.f <i>unitas</i> 962.a <i>intellectum agentem esse formam abiunctam a materia per es-</i></p>	<p><i>sentiam</i> 1025.e <i>in intellectu species imprimi a phantasmatis, necessarium</i> 986.c <i>intelligibile aliquid dicitur vel formaliter, vel obiective: scilicet an divisibile</i> 1015.b <i>Intelligentia cum orbe conveniunt</i> 288.f <i>Intendit & remitti latius patet, quam magis & minus suscipere</i> 460.f <i>intensio & remissio fit dupliciter</i> 461.a <i>Intentio seu ens intentionale quid.</i> 870.f <i>intentiones prima & secunda ibid.</i> <i>Interire quid sit</i> 135.f <i>Interitus generationi contrarius</i> 409.e <i>naturalis & violentus oppositus</i> 619.d <i>interitus quid</i> 625.b <i>quot modis sumatur</i> 624.d <i>interitus violentus qui</i> 612.c <i>minus rei est necessario alterius rei generatio</i> 408.d <i>in Interitu missi quomodo dicatur generari cadaver</i> 407.c <i>Inusobtus dicitur duobus modis</i> 866.c <i>omni quomodo sit perspicuum</i> ibid. <i>Intus apparens prohibet alienum, si sit obiectum primum</i> 973.d <i>Iudicare est sensationem producere</i> 851.e <i>Invis prudentia legislatoria ignobilior</i> 102.b <p style="text-align: center;">L.</p> <i>Aetamini aceruus in principio tres actionis quantum incalcescat</i> 630.d <i>Lapis cur per aquam tardius quam per aerem descendat</i> 349.f <i>lapis proiectus tardius movetur in fine quam in principio</i> 339.b <i>sursum projectus per vim, a quo moveatur</i> 324.e <i>lapidum generatio</i> 70.d <i>Latinorum error de genere logico distincto a genere physico</i> 224.c <i>opinio de subiecto librorum de generatione</i> 54.b <i>Legislator bonus debet callere philosophiam moralem</i> 102.f <i>Levi in suo loco non levitat</i> 392.a <i>levis extra locum suum existens</i> 10</p>	<p><i>accidentalit est non ascendere</i> 321.f <i>levis motus a medio dicitur</i> 40.b <i>Libri de historia sunt preparatio quadam ad alios omnes de animalibus libros</i> 94.f <i>otio physica auscultatione quomodo distinguantur</i> 123.d <i>qui sint proprie animalium</i> 97.f <i>librorum de anima cum libris de partibus discrimen</i> 94.a <i>de animalibus ordo</i> 99.e <i>de caelo subiectum, corpus naturale simplex</i> 93.e <i>librorum inscriptiones. unde sumantur</i> 118.a <i>in Libris de animalibus tractari omnia, quae viventibus communia sunt</i> 90.f <i>de caelo agi de simplicibus corporibus</i> 43.c <i>de historia animalium duarum tractationum distinctio notanda</i> 103.a <i>physicorum quid tractentur</i> 38.a <i>Ligna arida cur non facile putrescant</i> 635.a <i>in Lignis aridis nulla est humiditas, nisi naturalis</i> 134.f <i>Linea & superficies diivisae sunt, non tamen corpora</i> 8.b <i>qua a centro mundi ducitur, est brevissima</i> 367.b <i>recta ad centrum potentia, simplex est</i> 371.a <i>simplex, quamam sit</i> 364.f <i>linea in mundo simplex situs</i> 366.d <i>Locatum cur non dicatur acquirere locum, sed potius locationem</i> 54.d <i>Locus Aristotelis mendosus</i> 116.f <i>locus conservat rem in sua naturali constitutione</i> 299.c <i>datus est corporibus ob eorum imperfectionem</i> 299.b <i>res externa qua non potest vocari forma rei motus</i> 15.c <i>quatenus in forma sit</i> 299.b <i>quid</i> 54.d <i>respectu motus localis habet rationem causa finalis</i> 34.b <i>Unus & unus natura est conservator</i> 349.e <i>loci conditiones</i> 503.a <i>locum dicere mobilem ab Aristot. alienum</i> 12.a <i>esse priorem loca-</i></p>
--	---	---

de Loco librorum de anima Latinorum opinio, & eius reprobatio 107. a
 loca diuersa naturalia, diuersis mixtis esse assignata 351. b quādo secundum naturam locata esse dicantur 349. a
 Logica cur a philosophis producta 248. e scientiam naturalem doctrina ordine precedit 112. f
 logicae regularum duo genera 29. e

logicus ad particulares & proprius singularum scientiarum conditiones descendere non debet ibid. f
 Lumē an requiratur ad medium & ad colorem illuminandum 86. a an sit ens reale ens intentionale 870. b cur extenuet aerem 576. c est species lucis 877. b esse necessarium, & propter medium & propter organum 870. b

lumen & calor specie differunt 882. c non est corpus 868. b. f. lumen potest accipi duob. modis 886. d qua ratione causa caloris 574. d quomodo calefaciat 574. c

luminis & lucis differentia 876. f
 luminis natura 574. f 871. e
 Luna motus 78. d
 luna orbis nullius calor est capax 562. f

lunam lumine crescere calidiorē esse, decrecentem vero frigidiorē 574. d moueri a Sole, sed a motore proprio 564. c
 Lux est primum visibile 880. b est color & est visibilis 877. d
 M.

Magnitudinis additio quomodo omnibus partibus eius quod augetur fiat 797. a
 maris & femina officia in generatione 717. f
 Mathematica disciplina perfecta in Euclidis libris continentur 132. d

Materia abiuncta à formis qualis 718. e an per se sit corpus 174. d aptitudinem habet naturalem recipiendi omnes formas 248. a comparata cum singula forma, potest existere sine illa 177. a corpus trina dimensionum subiectum 228. e cur debeat esse affecta 221. c cur dicatur causa sine qua non

426. a cur non sit essentia pars 386. a cur per se non moueatur 11. e cur unitatem numeralem tribuere nequeat 383. d
 materia debet esse affecta, & non affecta 152. f dicitur, qua ad formam recipiendam dirigatur à natura 115. d distincta tum à forma, tum à potentia 19. b duas habet entitates 977 c dupliciter sumitur respectu formae 386. d est causa multitudinis indiuiduorum, sed forma est causa distinctionis illorum inter se 381. c est dimensio magnitudinis 196. a est dimensio per analogiam 38. b est existentia causa, & sine qua non 383. c est libera & apta ad contrarios motus recipiendos 242. a est natura prior omnibus formis 88. f est necessaria conditio formae ad existendum 484. b est propter alia, non propter se 167. e est ratio corporeitatis 117. e est subiectum omnium formarum 418. c est substantia 143. e
 materiae & forma cur sociantur elementa 29. a mobiles dicuntur varijs modis 1. d quomodo dua natura 245. c quomodo sit natura 241. d
 materia etiam sumitur pro substantia demonstrata 28. f exceditur ad extensionem formae, & forma ad extensionem materiae 228. f formam aliquam recipere non potest, nisi prius ad eam recipiendam prepararetur 171. c habet potentiam naturalem recipiendi formas artificiosas 247. b habet propriam essentiam distinctam ab essentia formae 188. d
 materia idem potestate, quod forma actu 244. c in prima sua notione est actus 163. c non habet potentiam ibid. non habet priuationem, sed negationem tantum 163. a
 materia interminata non differt numero à terminata 200. c
 materia ipsius compositi pars 387. a materia magis appetit formam substantialem, quam accidentia 191. d moles quaedam indistincta ibid. neque mouens dici potest, neque per se mota 387. b

materia non fuit creata, sed com- creata 182. e non modo corpore est, sed corpus ipsum 217. a non potest esse principium motus nisi passiuum 233. f non potest existere sine forma 189. d nullis certis terminis alligata 213. e nunquam est sine potentia 160. a
 materia omnis passionis radix 317. d
 materia partis & totius 387. f per accidens mouetur 12. e per se non est natura, sed per formam 244. f primum subiectum ex quibus fiunt 67. a potestatem habet aequae recipiendi formam ac priuationem 152. a
 materia prima an secundam suam naturam actum aliquem habeat 174. d an sit corpus de genere substantiae, opiniones varia 205. f debuit esse actus 153. a dicitur principium naturae 8. e est corpus de categoria substantiae 214. f in sua essentia nullum continet actum, sed solam potestatem 186. f multis modis ab Aristotele manifestata 137. b nihil aliud quam corpus de categoria substantiae 206. d nobilior quam forma & compositum 479. e non potest nuda existere sine forma 408. f per quam analogice cognoscatur 137. f quem actum habuerit. cum primum a Deo fuit producta 176. a quomodo cognoscatur per abstractionem 1048. b quomodo fiat diuisa 205. a quomodo se habeat ad substantiam compositam 159. e quomodo sit in rerum natura 167. b quod sit trina ipsa dimensio, argumenta Ioan. Grammatici 211. d quomodo sit subiectum accidentium 320. d radix omnis possibilitatis 161. d secundam se penitus incorporea 191. f substantia totius pars 403. e una cum alijs rebus a Deo creata 182. d primum principium corporum naturalium 214. d priuationem necessaria propter generationem 152. d prius recipit formas generales, postea vero particulares 208. e
 materia qua corpus sine actu 218. e
 materia

I N D E X.

- materia qualis natura à Deo creata* 184.e quã ratione ens 142.a item natura 245.b quã ratione principium motus passivum ibid.a
- materia quatenus corpus dicitur* 225.e quatenus de composito predicetur 222.a quatenus moles & non moles 197.f quatenus verum principium, carens potentia de essentia materia 162.c
- materia quare debuit habere potentia recipiendi formas* 247b
- materia quid* 137.c 167.e 274.d
- materia quidditatis vehiculum* 385.c
- materia quomodo à nobis cognoscatur* 139.d 143.f quomodo ab Aristotele considerata 144.e quomodo consideretur & principium generationis corporis naturalis 170.d quomodo informis 228.e quomodo locetur in media linea categoriæ substantiæ 226.d quomodo secundum se habeat formam & affectionem 228.d quomodo sit natura 244.c quomodo substantietur per posse. 162.a
- materia radix prima ac fundamentum omnis passionis* 11.d
- receptaculum omnium formarum* 418.e *res essentia* 265.b
- materia secundum se corpus infinitum* 229.a est proles informis 193.d nullum respectu determinatum motum 288.a quatenus informis 198.f
- materia servatur inre genita, nec inquam interit* 152.c
- an Materia seu potius forma sit rei natura* 26.d
- materia signata quid significet* 378.e singularitatis causa 377.a sine forma non potest appellari natura 286.f sola in rebus inferioribus æterna est 212.c solet etiam causa Vocari sine qua non 60.c
- materia suapte natura est libera & indeterminata* 171.d item est quanta & extensa 197.b
- materia subiectum omnium* 166.a rota & maiores partes quomodo augetur 810.b
- totius quid* 389.b Vocatur apta & potens 161.a & aptitudinem habet ad omnes formas, ita ad omnes motus, indifferenter recipiendos 616.e materia accretio cur non secundum omnes partes fieri dicatur 810.f ad formam indifferens est potentia 159.e ad formam naturalis proferio 159.c
- materia æternitas* 181.f appetitus 153.a
- de Materia cognitione* Vere sententia declaratio 192.b
- materia consideratio* 140.c 142.c 143.c
- materia corporitas* quæ 214.e declaratio per negationem qualis 138.e & definitio 143.c per qualè analogiam cognita 139.a
- materia dimensiones* 191.c cur potentiales 209.e duo nomina 145.b entitas quid 178.b essentia a forma nõ pedit 178.f essentia absoluta 143.f cognoscitur per analogiam 138.f indeterminate prior est quam essentia quantitatis indeterminata 203.e
- materia essentia cognitio* 122.d
- ad Materia essentiam cognoscendam analogia nos ducit* 139.c
- materia essentiam qua ratione simpliciter declarat* 119.e quandoque nomine potentia significari 160.f
- materia essentialis conditio* 277b
- materia & forma compositionem in rebus cognoscimus* 210.e
- consideratio duplex* 14.b
- materia minima pars quomodo augetur* 809.e natura constituta est in potentia receptiva omnium formarum & privationum 162.f natura & essentia qua sua notificata 138.f per negationem, non per privationem declaratur 150.e natura qua ibid.d
- materia naturam difficile est assequi* 197.e
- esse corpus de categoria substantiæ* 224.f
- nulla determinatio potest insequi* 165.b
- materia nomine aliquando ipsum compositum intelligi* 329.d quid Aristoteles intelligat 321.f
- materia officium est pars* 275.e
- partes alia sunt maiores, alia minores* 809.b perfecta distinctio 138.b plura attributa 144.c potentia nullã habet propriam rationem principii 204.d nunquam à privatione se iungi videtur 153.c qualis 159.a quid ibid.a
- materia potentiam sumi & pro absoluto & pro respectu* 158.b
- materia preparatio alia est privativa, alia positiva* 1071.e
- materia prima ad res omnes quæ ratio* 139.a
- ad Materia prima cognitionem quibus modis ducamur* 137.b
- materia prima demonstratio* 135.b
- de Materia prima duabus notionibus* 142.b
- materia prima idca* 183.e inventio 136.a
- ad Materia prima notitiam qua si pervenire possumus* 138.e
- materia prima nulla actus appellatio convenit* 187.b
- de Materia prima quantitate Averrois opinio* 191.d
- materia prima quatuor considerationes* 167.a nihil magis propinquius, quam generalissimum 223.a
- materia nullam tribui posse actionem* 233.f
- materia primam notionem nullam dari* 142.f
- contra materia primam notionem argumenta* 142.e
- de Materia duplici potentia* 158.e
- materia signata significatio* 377.b
- materiam consideramus antequam recipiat formam* 153.f dicere esse quid diversum ab omnibus quid. 166.b
- materiam esse actu principium quid sit dicere* 188.a esse causam & res sit & non sit 276.f
- 279.f esse corpus duobus modis intelligi* 223.c esse corpus indeterminatum, quomodo Simplicius probet 218.d esse corpus qua ratione Averroes non neget 223.f esse posse per seipsam, formam vero non posse 177.c 191.e esse subiectum receptivum omnium categoriarum 248.d
- materiam & formam idem significare, cum discrimine tamen*

I N D E X.

<i>actus</i> & <i>potestas</i> 223. b	<i>gentis</i> idem esse re. sed ratione distingui 222. f	<i>materiam</i> frequenter appellat Aristoteles principium 250. a	<i>materiam</i> habes cur sit corruptibile 278. f	habent diuersam, que mutantur 280. e	habere potentiam ad omnia quid 166. e	in rebus naturalibus esse principium motus passiuum, formam vero actiuum 240. c	magis respicere formas substantialiales quam accidentales 798. c	per <i>Materiam</i> nulla res ab alia differt 379. b	<i>materiam</i> nullam substantialis formam subiectam Græcos cognouisse 281. b	nullam habere actum 187. f	non esse illo modo ens actu 186. a	non esse solum ex entibus determinata natura sed subiectum omnium ibid.	non per formam cognosci 140. b	per se habere dimensiones indeterminate 147. a	<i>materiam</i> primam dari quo medio ostenditur 139. e	esse corpus per formam corporeitatis æternam dicentium argumenta 206. f	ex se habere esse simpliciter non a forma 203. a	per formam cogn. sci 137. d	quomodo philosophus naturalis cognoscat 157. a	secundum se esse corpus 206. b	& non esse corpus 212. c	214. e	<i>materiam</i> quomodo Aristoteles definit 163. d	ad <i>Materiam</i> quomodo priuatio se habet 151. c	<i>materiam</i> secundum se esse incorpoream & quantitatem non habere 197. e	esse naturam 247. a	<i>materiam</i> sine quantitate diuiduam dici non posse 205. b	in <i>Materia</i> cum quantitate determinata consistit singularitas 379. b	qua conueniunt, necesse est ut mutuo inter se partiantur & agant 278	in <i>materia</i> prima nullam esse quantitatem æternam 191. f	in <i>Materia</i> rerum statuenda quis scopus vniuersalis naturæ fuerit 248. a	semper remanet potestas & propensio ad alias formas 159. b	de <i>Materia</i> prima contraria sententia, an sit per se quanta 191. f	quomodo præsidentur res omnes, & negentur 167. d	ex <i>Materia</i> & forma res sunt & constant 204. c	extrinsecus accedente, quomodo id quod augetur, maiorem quantitatem & maiorem locum acquirat 769. a	priuata sit, quidquid sit 147. b	nuda nihil potest generari 153. b	<i>materia</i> ab immaterialibus quomodo differant 218. e	materialiter agere quid 838. e	Medicina solam effectiõnem respicit 102. b	Medicina pars physiologica 92. f	Medicus bonus debet esse philosophus naturalis 102. a	in quo incipiat 199. c	principium actiuum sanationis 138. f	quatenus platas consideret 129. c	Medici officium 101. e	Medici Aristotelem imitari debent 39. b	Medicorum error 717. f	Medium cur demonstrat conclusionem 264. f	est materia ex qua constructur demonstratio 259. f	ex metaphysica posse accipi ad demonstrandam conclusionem geometricam 266. c	inter extrema est duplex 305. e	inter materiale & spiritale 847. d	per participationem duplex est 460. d	proprie quid ibid. quasi-uo applicare quid sit 266. e	medij resistentia cur maior vel minor fiat 337. e	ex Medij diuersis conditionibus varias demonstrationis species fieri 260. a	Megarici nullam potentiam existere dicebant 154. a	Membrorum omnium pendentia a corde 749. f	Memoria intellectiua secundum Aristotelem 1004. a	non est cognoscitiua 720. a	de Memoria & reminiscetia nulla separata tractatio in libris de historiis respondet 104. d	Mens humana cur diuina vocetur 961. c	quid sit ratione sua operationis ibid. c	Arch. Mercenarij de putredine disputatio 599. a	Metalla duplici halitu intraterram fieri 77. b	putrescere & de cognoscimus 621. c	metallorum generatio 69. e	Metaphysica, diuina scientia 32. e	76. d	post philosophiam naturalem discenda 259. a	metaphysica appellatio 48. f	metaphysicus cur cognoscat de æternis motoribus quid sint 37. e	versatur in substantia immobili 256. e	metaphysici munus 60. d	Meteorologia quid 76. c	meteorolog. liber quartus cur per se non meteorologicus 80. e	meteorologici quarti inscriptio 80. a	inscriptionis ratio cur non approbanda 80. b	meteorologici libri cur statim sequantur libros de ortu & interitu 68. a	meteorologicorum libri quomodo sint de imperfectis mistis 68. f	meteorologicorum librorum inscriptio 49. b	unde sumpta 76. d	meteorologicorum librorum ordinis & inscriptionis ratio 75. b	subiectum 68. a. b	Μετεωρολογιον 76. b	Michael Ephesus Alexandri scitator 281. e	Migratio qua impossibilis 801. f	Minera non est mistum imperfectum sed perfectum 83. e	minera ad meteorologicos libros non pertinent 69. d	ex duplici halitu intraterra sunt 77. a	ex qua materia generetur 82. a	de Mineris libri diligenter & egregie scripti 85. a	de Mineris nunquid Aristot. scripserit, præter solum caput tertij meteorologici 84. a	qua tractatio requiratur 82. f	quatenus Arist. agat 77. b	Minimum absolute non dari 469. a	Miscibilia manere in misto, de solis elementis intelligendum est 459. c	non interire sed seruari 453. c	non prorvsus interire se mutuo 472. c	quomodo sint potestate in misto ibid.	miscibilium quas sit ratio 443. f	Mistio est corporum, non qualitatum 521. b	est mutatio quadam sine interitu 470. b	est rerum specie diuersarum 305. a	mistio & generatio misti re idem sunt 473. b	mistio & misti dissolutio est mutatio substantialis 470. f	mistio
---------------------------------------	--	---	---	--------------------------------------	---------------------------------------	---	--	--	--	----------------------------	------------------------------------	---	--------------------------------	--	---	---	--	-----------------------------	--	--------------------------------	--------------------------	--------	--	---	--	---------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	----------------------------------	-----------------------------------	---	--------------------------------	--	----------------------------------	---	------------------------	--------------------------------------	-----------------------------------	------------------------	---	------------------------	---	--	--	---------------------------------	------------------------------------	---------------------------------------	---	---	---	--	---	---	-----------------------------	--	---------------------------------------	--	---	--	------------------------------------	----------------------------	------------------------------------	-------	---	------------------------------	---	--	-------------------------	-------------------------	---	---------------------------------------	--	--	---	--	-------------------	---	--------------------	---------------------	---	----------------------------------	---	---	---	--------------------------------	---	---	--------------------------------	----------------------------	----------------------------------	---	---------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------	-----------------------------------	--	---	------------------------------------	--	--	--------

stio & misti generatio in quo differant 599. f. re ipsa idem 599. e. fit ex diuisione miscibilium in paruas partes 538. a. fieri non potest sine reactione secundum eandem contrarietatem 429. f. non precedit generationem misti 608. c. non requirit diuisionem in minima 469. a. omnis est elementorum 477. c.
 mistio quid 344. a. 349. f. 453. f. 601. b.
 mistio quomodo conseruetur 610. f. quō fiat 470. b. & ubi 488. a.
 mistionis conditiones quibus exemplis declarantur 479. c. quomodo seruentur 458. d.
 mistionis definitio 600. f. & difficultates qua ex ipsa oriuntur 453. c. forma non potest in toto corpore interire 400. f. nullum habet in materia precedentem formam 371. f. qua ratione produci dicatur 412. d.
 mistionis natura 476. a. in pluriū substantiarum & in one consistit 598. e. f. nomen elementa respicit 613. b.
 mistionē imperfectā sequitur durationis breuitas 58. e. omnem esse generationem misti 607. c.
 in Mistione & generatione duos terminos considerandi 605. a. formalitates elementorum intereunt, & producitur noua formalitas 471. a. non existere amplius aliquod miscibilem, sed quoddam medium 354. f. omni & nūm. elementum alijs dominari 444. f. oportet fieri miscibilem diuisionem in minutas partes 493. a. quid requiratur 608. d. tres & in ones fiunt 359. d. 604. b.
 mistum a sua forma naturaliter mouetur 349. b. 351. f. ab elementis specie differit 361. b.
 mistum aequale non dari 360. e. an in duobus modis interire possit, putredine & combustione 611. c. constat ex quatuor elementis 583. f.
 mistum cur non possit dari ex elementis aequaliter 358. c. diuissum sua natura, non aliter quam per putredinem interire 618. b. & si uens quo discrimine distideant 584. e. f. ex quatuor elementis generari 608. b. imperfectum merco-logicorum librorum subiectum 72. d. quid 68. c.
 mistum moueri iuxta elementum praualens 348. f. 371. e. 472. f. non dari ex elementis aequaliter constans 360. f. non posse moueri ad eundem locum, ad quem mouetur elementum simplex 373. b.
 mistum perfectum quid 68. c. potius constare ex viribus elementorum, quam ex elementis ipsis 429. d. qualiter ex elementis fiat 603. e. quod motu suo naturali tardius moueatur in sine motus, quam in principio 346. a. quod tardius moueatur in vacuo quam in plena ibid. e. quomodo ex elementis constet 352. e. quomodo generetur 610. b. quot modis interire possit ibid. f.
 misti calor qua ratione dicitur corrumpi 632. b. consideratio 358. e.
 misti corporis quando simplex sit motus 372. b. corruptio qua putrefactio dicitur, quomodo fiat 609. a. forma an sit superaddita formis elementorum 352. a. non potest constare ex formis elementorum 352. e. quid realiter 463. a.
 an Misti forma sit forma quadam re a formis elementorum diuersa 352. b.
 misti formam esse quintam formam re distinctam a quatuor formis elementorum fractis 352. e.
 generatio & interitus 582. c.
 misti generatio & mistio an idem sint 595. d. 602. b. non est, nisi ex elementis 603. b. non fit sine mistione misti 606. a. quid 602. a. 624. a.
 misti generationis causa 610. f. de finitio 84. e. f. finis ibid.
 in Misti generatione duas actiuas qualitates edere omnes operationes 595. e.
 de Misti generatione & interitus 609. d.
 misti homogenei generatio in quo consistat 592. a.
 misti inanimati forma quē motum efficiat 361. c.
 misti interitus quid 624. b. quomodo fiat 609. a.
 misti interitum cur Aristoteles non expresserit 625. c. materia sunt quatuor elementa 583. f. motus naturalis & unde pueniat 358. e. semper est mistus 370. d. misti natura consistit in indiuisibili 359. f. media est inter formam elementis & animam 368. e. similior est natura elementis dominantis, quam naturis aliorum 359. d.
 misti naturalis propensio ad putredinem 619. f.
 misti proprius interitus qui 611. d. & uolentius interitus quomodo fiat 612. c. & na natura 348. f. motus naturalis 352. c. d.
 misto similari accidit ex duplici habitu fieri 82. b.
 in Mistio a genito frigus agit per se 352. e. in animato & na tantum forma in eis 395. d. non sunt elementa actu 349. c. qua sit causa effectrix motus 350. b. quolibet aliquod elementum ceteris praualere 308. f.
 mista habent locum ratione simplicium 367. d. grauius non minus quam elementa per simplicem lineam descendere 371. b.
 mista omnia esse putrescibilia 620. f. non per putrefactionem interire ibid. c. quomodo moueantur 308. c. & unde consent 469. a.
 mistorum corporum materia 329. a. mistos esse motus 363. f. motus simplices esse non posse 373. b.
 mistorum forma quid 462. b.
 mistorum inanimatorum motus 367. a. locus 45. f. motus ex dominante elemento prodit 350. d. motus qualis 308. b. omnium non communis interitus 620. d.
 in Mistis calores specie differunt 527. e.
 mobile ad formam quid sit 54. d. cur resistat sua forma mouenti 319. c. omne diuiduum 8. e. quid dicatur 11. f. quomodo considerandum 8. c. subiectum philosophia naturalis 14. a. per Mobile quid Aristoteles intelligat 10. a. quid Auerroes 10. f. irem quid Thomas 12. b. mobilis est accidens corporis naturalis 36. a. mobilitatis causa 8. c. nomine quid

- quid intelligendum *ad* motores aeterni quomodo à physico
 modus considerandi debet esse *et* metaphysico considerentur
 qualis rei considerata *g.c* renet *37.e*
 locum forma *10.b*
an Motores aeterni ex aeterno mo-
 toru demonstrare, pertineat ad
 moralis philosophus, animi medi- *257.e*
 cius *101.d* primum philosophum
 Morbus quid *101.a* motores caelestes mouere physice,
 morborum causas distinguere ad *non esse tamen res physicas*
 medicum potius quam ad phi- *290.c*
 losophum naturalem pertinet
 101.b
 Motus varij diuersis animalibus
 à natura dati *106.a*
 motu animalium nulla effectrix
 causa asserri potest *106.f*
 Mors naturalis qua *69. a* item
 violenta *ibid.b* quid *397.d*
 Motor aeternus immobilis à meta-
 physico *et* physico quomodo
 cognoscatur *66. a* non conside-
 ratur à naturali, nisi *et* prin-
 cipium *et* causa aeterni motus
 38.a
 motor immobilis non est conside-
 rationis physica *36 a* immobilis
 &niuersaliter aeternus an cor-
 ruptibilis *256.b*
 motor per emanationem non po-
 test esse primus *235.a*
 motor primus à materia abiectus
 37.c aeternus mouet *et* est im-
 mobilis *4.e* cur aeternus *257.b*
 est motor &niuersalis *307.b* est
 totius globi motor *306.f* immo-
 bilis, cur non habeat in se prin-
 cipium motus, non est conside-
 rationis physica *et* subiectum
 physicum *57.f* &niuersaliter aeternus
 255.d
 ad Motoris aeterni cognitione quo-
 modo peruenire possimus *25.4.d*
 motoris aeterni qualis sit demon-
 stratio *262.b*
 motoris cum motu proportio *289.*
 b primi conditio quomodo con-
 sideretur *66.c*
 motorem aeternum probare ad so-
 lum naturalem pertinet *259.b*
 immobile esse ipsius caeli for-
 mam *281.f* in elemento esse for-
 mam *312.a* nullum per emana-
 tionem posse dici primum *333.e*
 primum immobilem esse sub-
 stantiam *269.a*
 à Motore per emanationem non
 potest aeternus motus esse *333.c*
 de Motore misti Latini ac no-
 minimalium opinio *34.f*
 de Motore primo aliquorum opi-
 nio *36. a* tractatio qualis *37.f*
- ad* motores aeterni quomodo à physico
et metaphysico considerentur
 37.e
an Motores aeterni ex aeterno mo-
 toru demonstrare, pertineat ad
 primum philosophum *257.e*
 motores caelestes mouere physice,
 non esse tamen res physicas
 290.c
 motrix facultas *724.a*
 motrices qualitates ad absolutā
 considerationem pertinent *62.d*
 cur Arist. praeponat *ibid.*
 mota quae mouent, sunt physica
 considerationis *4.f*
 motus ad locum est omnium mo-
 tuum primus *52.d*
 motus animalis non est necessa-
 rius *et* sit, sed *et* conseruetur
 98.b
 motus ad *ubi* distinguitur à motu
 ad formam *4.e* aeternus in re-
 bus naturalibus an detur *35. a*
 eius causa primus motor im-
 mobilis *36.b*
 motus animalis est species motus
 generaliter accepti *96.d*
 motus circularis quomodo sit ele-
 mentis naturalis *301.d* quomo-
 do sit igni *et* naturalis *et* vio-
 lentus *304.c*
 motus caeli circularis *276.d* cur sit
 secundum naturam *297. b* fit à
 principio simplici *307.f* ratione
 principij actiui, non est natu-
 ralis, nisi secundum similitudi-
 nem *290.c*
 motus caelestis causa est &niuer-
 salis omnium generationum
et interituum *423.e* corporis
 misti est apud omnes vere na-
 turalis *344. a* curusque natu-
 ralis primum principium esse
 formam aliquam substantialem
 346.f cum natura connexus
 31.f
 motus cur soli corpori attribuē-
 dus *11.f* cur velocior fiat *336.f*
 motus dat perfectione calido *301.e*
 dicitur accidens naturale *8.b*
 est calidi perfectio *301. b* 562.f
 factus secundum praeualēs ele-
 mentum, simplex est *369.e*
 motus grauium *et* leuium cur sit
 velocior in fine, quam in prin-
 cipio *333.d* 349.c
 motus ignis circa medium qualis
 308.d in orbem non est simplex
 301.a qualis *304.f*
 motus in fine cur velocior *338.e*
- localis latissime acceptus *ubi*
 tractetur *33.a* latissime omnia
 patet *55. d* non est ad formam
 54. a non recipit appellatione
 generationis, nisi improprie *15.*
 a eius species quomodo intelli-
 genda *34.e*
 motus medius inter naturalem *et*
 violentum *292. a* per participa-
 tionem extremorum non potest
 esse perpetuus *299.b* medius
 quis *293.a*
 motus mistus *365. c* Unde constat
 365.c
an Motus misti factus secundum
 praeualens elementum sit sim-
 plex, an mistus *361.e*
 motus misti naturalis cur sim-
 plex sit *370.c* misti secundum
 praeualens est simplex *363.a*
 motus naturalis *371. d* ab appeti-
 tu sit *369.e* dicitur duobus mo-
 dis *249.c* primum quid in physice
 23. a quid sit *311.c*
 motus nullus *et* verus datur in sub-
 stantia *476.b* omnis est à ter-
 mino ad terminum *410. b* est de
 subiecto in subiectum *413. d* qua-
 ratione naturalis principij pas-
 sivi *249. a* Vel est secundum na-
 turam Vel contra naturam
 294.a
 motus planetarum non est mistus
 332. d praecedens cur sit causa
 maioris velocitatis motus se-
 quentis *338.d*
 motus principē locū tenet inter
 accidentia corporis naturalis
 21.c
 motus principij habens in scipso
 corpus est *9.c* primus est motor
 totius *306.f*
 motus proprie de motu locali dicitur
 11.f quarū rerū causa fina-
 lis *110.f* qui est ad locū, cur ab
 alijs omnibus distinguendis
 15.d
 motus qui elementis naturalis
 301. c qui prater naturā est,
 quomodo possit esse perpetuus
 302.a
 motus quis sociari possit genera-
 tio *15.a*
 motus quid *308.f* quomodo
 generet calorē *559. a* quo-
 modo in animalibus fiat *111.f*
 quomodo in definitione natu-
 ra sumendus *363. d* rapidis-
 simus quantū vim habeat *300.*
 a simplex circularis *365. b*
 motus

motus non potest esse medius inter naturalem & contrarium natura 296.c non potest medio modo se habere 298.e proprius est corporis simplicis 96.c simplex rectus 305.b violentus quis sit 364.d subiecti affectio 122.d ubi sit 476.f talis est, qualis est natura, qui ab eo producitur 302.b
motus violentus 371.d cur infirmitas tardior, quam in principio 400.a
motus ut calefaciat, qua conditiones requirantur 70.a
motus cognitio unde pendeat 34.a
in motus cuiusque principio motus causa attendende. 616.a
motus diurni à motibus planetarum distinctio 306.f in sphaeris errantibus, & motus ignis in orbem conditio qualis 507.b localis diuisio 206.f
motus maior velocitas unde proveniat 342.f principium ætæternum infernum in calo nulum est 288.d passiuum non esse solum materiam, sed etiam formam 245.d principium quædam sit in corpore naturali 242.b quod in se non habet, non est physica considerationis 5.a proprium est facere calorem 300.c
motus simplicis causa natura simplex 48.a essentia in quo consistat 364.b effectrix causa 366.e
motus simplicitas unde iudicetur 367.a
ad Motus simplicitatem qua conditiones requirantur 364.b
de Motus speciebus cur in quinto libro agatur 31.e
motus subiectum 544.e subiectum quale, talis est motus ipse 362.e tractatio sine temporis notitia perfecte cognosci non potest 34.c
de Motus tractatione dubium 35.e
motus velocitas cur continue crescat 338.b semper augetur, & in fine est maxima 340.d igni & in aere unde proveniat 568.f violenti diuisio 203.d
motus cur à remotiore loco inchoemur 338.c esse materiam formatum 314.a
ad Motus elementi non esse necessarium mediū plenum 319.e
elementorum naturalem esse illum, qui in orbem sit 301.a
motum ignis orbem esse per se corruptibilem 297.f misti factū secundū prauulens elementū esse mistum 374.a
demot tractatio, cali quoque motu completitur 16.c
motum præcedentem esse causam maioris velocitatis motus sequentis 338.a præter naturam non posse esse perpetuum 303.d
producere & rem producere cum motu differunt 326.b
ad Motum simplicem producendum, qua causa postulentur 364.d
motū terminare non est motucri 12.a unde inferiora corpora pariantur 567.e
motu ignorata necesse est ignorari naturam 31.e
à Motu cali productus calor per totū inferiorem mundū diffunditur 368.f
cum Motu quicquid coniunctum est, esse mobile, in eipsum 11.f
de Motu elementi in vacuo, Aristotelis & Averrois opinio 318.e. s. libris sequuntur libri de generatione animalium 95.e
de Motu misto aliquorum error 305.f. Vera opinio 366.c planetarum diurna dubium 305.d
an ex Motu æterno possint demonstrari substantia à materia abstantia 351.a
ex Motu solo duci possumus in cognitione substantiarū à materia abstantiarum 351.c
in Motu elementi non posse diuisionem fieri in partem per se mouentē, & partē per se motā 326.d
grauis & leuis ordo 328.e
naturali non sufficit generans 344.a
successio unde proveniat 328.e
motus artificiosi non sunt ab æterno principio passiuo 246.d
motus simplices non possunt esse nisi naturales, vel contrarii natura 303.c
motus per eccentricos misti sunt 305.e
mouens à motu moueri 446.c
mouens debet esse simul cum motu 309.f
mouens & motum re non distinguuntur 318.a
mouens instrumentariū non si propria mouet 356.e
omne est principium & causa, si mobile mouetur 348.d
physice in mouendo moueri 397.c
mouens per se cur respectu ipsius impediens dicatur 329.b
mouens primariū magis mouet, quā mouens instrumentariū 356.e
reparitur aliquid ab ipso met motu 515.d
mouentis & moti distinctio debet esse realis 397.e
mouentis modus per accidens re-ducitur ad remotionē impedi-menti 329.d
moueri quid sit 321.d
tribuitur soli forma 309.e
moueri, generari, & fieri differunt 35.a
mouetur id, quod actu existit 280.c
quod Mouetur quo discrimine separetur ab eo, quod generatur 391.c
Multiplex non generent multitudinis numeralis causa est materia 384.b
Mundus cur æternus 44.a
est simplicium corporum ordinatio 51.d
ex diuersarum naturarum corporibus constat 43.f
ex nihilo creatus 175.d
ex quibus constat 41.d
non à solis simplicium corporibus dicitur perfectus, sed etiam à mistis omnibus 44.f
omnium naturalium corporum aggregatio 48.b
omnium specierum cogeret 48.f
mundus primo modo acceptus quid 45.c
quaratione perfectus dicatur 44.e
51.a quid ratione quantitatis & extensionis perficitur 49.
simplicibus corporibus 44.e
simplicium corporū tractatio 49.a
subiectū non simplicia corpora 41.d
sumi potest dupliciter 44.c
mundi accidentia 50.c
æternitas præcipue in cæli æternitate consistit 280.a
cognitio 45.e
consideratio 45.b
Mundi elementaris virtus à cælesti motu gubernatur 505.c
inferioris virtus à calestibus corporibus regitur 550.e
Mundi interitus 256.c
Mundi moles à mistis non interitur 44.e
ad Mixtur

ad Mundi modis integritatem sola similitudo pertinent 45.a
mundi nomen equiuocum 48.c
significat quiddam perfectum.
& absolutum 44.d 48.d per-
fectio quatenus constituta 43.
a qualis consideratio requira-
tur 51.c
de Mundo tractatio ubi habeatur 43.d
mundum considerare ut constan-
tem ex simplicibus corporibus,
& considerare simplicia cor-
pora, ut sunt partes mundi, i-
dem est 46.c
mundum dicere subiectum quid
ibid.
mundum fuisse in potentia obie-
ctum 175.c 180.f habere prin-
cipia, negandum omnino est
50. c
mundum inferiorem gubernare
est finis celestium corporum
295.d
mundo attribuire potentiam obie-
ctiuam respectu opificis, & a-
nimum 180.b
in Mundo hoc inferiore nihil a-
ternum, nisi prima materia
212.b duplex perfectio notari
potest 44.d
de Mundo loqui 45.c non egisse
Aristotelem in libris de celo
44.c
Mutatio in accidentibus vocari
potest & motus, & generatio
variis modis 135.d
mutatio mixti animati 400.e
in animati 396.c omnis est ab
opposito ad oppositum 274.b
ab aliquo agente fit 535.e
mutationis plures species 426.e
secundum locum cur Aristote-
les nullam faciat mentionem
15.f
mutationi non conuenire uerbum
ferri, aut generari ibid.
mutationes cur tres tantum du-
cantur ad formam 54.d natu-
rales unde sint 247.b
N.
Natura ab arte quid differat
595.e an sit principium mo-
tus actiuum, an passiuum 233.
c communis habet in indiui-
duis accidentia ipsam inse-
quentia 1065.e cuiusque natu-
ralis corporis, motus principiu
47.d cuiusque rei dicitur pro-
pria eius forma 286.d eadem
qua est principium motus, est
etiam principium quietis 347
b est causa motus, & in eodem
& in alio 233.c
natura est internum principium
motus 29.f
natura & essentia rei quomodo
cognoscatur 92.c
natura etiam pro essentia sumi-
tur 8.e forma potius, quam
materia 23.c 287.f in & na-
quaque, re id quod optimum est,
facit 367.f
natura latius patet, quam anima
251.b
natura mixta quando faciat mo-
tum simplicem 371.f
natura, motus causa 39.f & prin-
cipium 4.a 23.b 28.c prin-
cipium motus passiuum, non a-
ctiuum 234.e
natura quidquid agit, propter fi-
nem agit 30.b
natura quid sit 218.e 233.a 364.f
natura realis quomodo a mate-
ria distinguatur 221.c semper
est in subiecto 286.c simplex
cur simplicem motum efficiat
270.a 368.b
natura simplex quasit 366.e sim-
plicis motus causa 49.d & num
tantum motum efficere apta
est 301.a
natura singulo animali & num
tantum instrumentum dedit
441.d
quod Natura sit principium mo-
tus, tum actiuum, tum passi-
uum 239.f
natura tripliciter sumitur 238.a
natura & diuersalis quid 618.c
natura ab anima distinctio 234.c
ab arte distinctio 234.d
natura celi cum natura inferio-
rum similitudo, ac dissimilitu-
do 290.a
natura definitio 6.d 28.b 233.d
cur communis omnibus natu-
ralibus corporibus 16.e compe-
tit etiam celesti corpori 16.e
in Natura definitione quid Ari-
stoteles spectarit 26.c
ad Natura intelligentiam quid
requiratur 23.b
natura & motus celestis quoque mo-
tus communis 27.a nomen non
complecti nisi formas naturales
materiam informantes 252.e
naturae proprium 233.a
in Natura rebus nihil obscurius
prima rerum materia 244.d
in Natura rebus summa est con-
sonantia 417.b
natura & diuersalis officium 98.d
item particularis ibid.
naturam agere propter finem 236.a
239.d
naturam esse internum principium
motus & quietis 53.a 253.f ef-
se principium motus actiuum
238.f
naturam in rebus naturalibus ef-
se formam 245.b habere com-
petit prius inferioribus, poste-
rius celo 26.b est accidentale
quiddam substantia 10.e
naturam magis esse formam, quam
materiam 243.a non esse prin-
cipium motus actiuum, sed pas-
siuum 234.f
prater Naturam nihil perpetuum
292.c quod est, est posterius
naturali 297.c non esse perpe-
tuum 301.c
prater Naturam quomodo Ari-
stoteles accipiat 303.b
contra Naturam quid dicatur 296.b
naturam suam & naqueque tres
quando habeat 242.c semper
esse in subiecto 225.d
in Natura quomodo aliquid sit
frustra 763.f
a Natura mixta non potest nisi
mixtus motus provenire 370.a
a Natura simplicis cur motus sim-
plex proveniat 367.b
de Natura tractationem esse de
elementis, rationi repugnat 29.a
naturalis philosophia perfecta ab
Aristotele scripta 132.f qua
ratione perfecta 131.f quate-
nus perfecta 132.c
naturalis philosophia subiectura
5.f 6.a.b 12.e
naturalis varia significatio 9.c
naturalem philosophiam discere
cupiens nullo nisi Aristotele
doctore & utitur 2.a
naturales effectus fieri ex mate-
ria necessitate 30.e
naturale dicitur tripliciter 8.e
prius est omni accidentali
297.d
naturale quid 233.b 398.f quo-
modo sumatur 8.e
naturalia habet in seipsis prin-
cipium actiuum motus 249.f
naturalia omnia ex materia &
forma constare 281.d
naturalia moueri ab interno
princi-

principio actiuo 322
 naturalia qua sint ibid.b
 Naturalium corporum inter-
 tu non dimensiones ipsas inte-
 rre, sed terminos tantum
 227.f
 Naturalium rerum considera-
 tione Versaturo quid ante om-
 nia cognoscendum 1.a
 Naturalium rerum tria principia
 134.e
 necessitas in rebus naturalibus
 cur tribuenda materia 30.e
 negatio & privatio in quo diffe-
 rant 146.c
 neruorum substantia à cerebro est
 747.a
 Digredo est proprius color terra
 861.a
 nigrum videre, est nullum colo-
 rem videre 861.c
 nihil existit, nisi singulare 383.b
 niuis generatio 69.c
 Nominatio omnis fit ab actu
 417.a
 Nubes à frigore cogi 542.e
 numeros non suscipere magis &
 minus 460.b
 nutritio in homine tum ab anima
 Vegetante fit, tum à rationali
 708.f
 nutritio quid 807.e
 nutritionis definitio 830.b
 829.f forma 138.f materia &
 efficiens ibid.c

O.

Obeditum potentia creatiuà
 Dei nunquam fuisse mate-
 riam, sed formam 183.b
 obiectum reale est nobilius specie
 à se producta 844.f
 obiecti sensus & intellectus diffe-
 rentia 845.e
 obiecta non posse simul esse senti-
 entia & intelligentia in illo met
 actu 428.b
 Oculus aqueus est, secundum A-
 ristotelem: at igneus, secundum
 Platonem 892.f
 oculi tres humores 875.a tres tu-
 nica 874.d
 Odoratum etiam fieri sine alicui-
 us vaporis exhalatione 846.f
 Olenum quomodo suffocet, & ex-
 tinguat ignem 532.e.f
 olei natura 680.d
 olei una est natura, qua ipsum in
 aqua ascendere facit, & in ae-
 re descendere 350.e
 in Omnibus, qua fiunt, necessaria

est subiecta materia 14.f
 Opacum cur in definitione coloris
 non ponatur, sed solum perspi-
 cuum 802.f
 operationes non sunt fines anima
 104.f
 in Oppositione privatiua non est
 pendentia reciproca 55.f
 Orbis caelestis corpus simplex 209.e
 qualem habeat naturam & ef-
 fectiam 205.c
 orbis cur non Videatur appellari
 natura 286.f dicitur materia,
 qua non habet potentiam ad esse
 sed solum ad Sibi 279.f
 ordo artificiosus est, ab vniuersa-
 libus ad particularia progres-
 sus 43.f
 ordo Aristotelis in libris natura-
 libus 43.e in aliquibus neces-
 sarius, in aliquibus non 99.e
 ordinis ab Aristotele seruati ra-
 tio 34.a compositiui conditio
 133.a librorum de caelo ordinis
 ratio 43.c
 de Ordine intelligendi vniuersa-
 lia 1054.b
 ordinandi ratio vnde sumatur
 33.f
 in Organu sensuum quomodo ope-
 rationes fiant 111.c
 organica forma à corpore insepa-
 rabilis est 156.a
 Ovis officium 25.f

P.

Parietes adificiorum nisi ad
 perpendicularum sint fabri-
 cati, durare diu nequeunt
 371.a
 partes generationi inservientes
 non habent locum materia 115.
 a non sunt animalis effectrices
 causa 116.a
 partes integrantes nō distinguū-
 tur re à toto, sed sunt idē quod
 illud 46.f
 in Partibus omnibus ea diget ra-
 tio, è quibus totum actu con-
 stat 194.f
 Parui naturales 95.a eorum ordo
 95.c
 Passiva qualitates cur in elemen-
 tis immutabiliore sint, quam
 actiua 525.e
 passiuum motus principium quid
 sit 240.b
 Pati quid 432.f est materia, a-
 gere autem forma 161.179.b
 350.e
 patiens agentis quomodo resistat
 441.a

patiens non est absolute nominan-
 dum agens, sed solum reagens
 448.a
 Perspicuum, lux & albedo sunt
 eiusdem natura 861. a potest
 dupliciter considerari 865.a
 perspicui condensatio fit duobus
 modis 861. a forma 866.f mate-
 ria 868.a
 Phantasma non producit intel-
 lectionem 1000.e
 Philosophia naturalis quid 16.f
 philosophia naturalis propriū sub-
 iectum 3.b
 Philosophus naturalis in quo de-
 finat 100. d. e in quorum consi-
 deratione Versetur 3.e quomo-
 do agere debeat de sanitate &
 morbo 102. d quomodo corpora
 contempletur 4.e
 Philosophus quatenus plantas cō-
 sideret 129.d
 Philosophi naturalis negotium in
 quo consistat 135.e
 Philosopho naturali de sanitate
 & aegritudine scripturo duo es-
 se obseruanda 100.e
 Physica auscultationis librorū di-
 uiso 20.f subiectum 17. d 19. a
 in Physica auscultationis libris
 quid Aristoteles doceat 18.e
 physica auscultationis librorū in-
 scriptio 38.c
 in Physica dictione consistit di-
 stinctio octo librorum ab alijs
 38.c
 Physicus considerat & subiectum
 suum, & principia, & affectio-
 nes 5.d
 Physici & Metaphysici in conside-
 ratione abstractorum discriminē
 36.e
 Physicorum Aristotelis librorum
 ordinis ratio 23.d.e
 Physicorum duo libri quomodo
 sint de principijs 27. a primus
 liber miro artificio ante secun-
 dum ab Aristotele collocatus
 22.e
 de Physicorum primo libro & eius
 connexion cum secundo 21.f
 Physicorū liber secundus initium
 scientia naturalis 15.a.23.b
 Physicorum septimus liber prepa-
 ratio est ad octauum 34.e liber
 octauus cur postremus omnium
 esse debuerit 35.d
 Physicorum libri quo nomine ab
 alijs Aristotelis libris distin-
 guantur 30.e.f

Pluribus à se 206. a	tertia	169. o	potentia & actus in universalis, per quam
lenitiam dicti 38. f	potentia diuersa à natura mate-		materia respicit omnes formas
Planctus in die naturali	ria	162. e	173. d
totum circuitum peragit 30. 4. c	potentia duplex	153. c. d	172. d
planetarum motus naturalis to-			169. f
tius celestis globi 206. a	potentia essentialis qua dicitur		160. u
propria ac naturalis qui 305. c	potentia non est causa media 162. a		cur di-
motus quomodo naturales	potentia est effectus per emanationem 169. f		catur libera & indifferens ad
ibid. e	potentia est effectus per emanationem 169. f		opposita 159. a
in Planetarum motu diurno de-	potentia est effectus per emanationem 169. f		omnes formas
clar. ido, multorum error 305. b	potentia est effectus per emanationem 169. f		respicit 174. e
planetas duobus simul motibus	potentia est effectus per emanationem 169. f		non opponitur actui 172. c
ferri ibid.	potentia est effectus per emanationem 169. f		nec forma 164. d
Plantae ab animali qua forma	potentia est effectus per emanationem 169. f		non respicit reuera formam, sed di-
differat 130. b	potentia est effectus per emanationem 169. f		uersam formarum omnium
planta qualibet duas animas ha-	potentia est effectus per emanationem 169. f		collectionem 172. d. e
bet 707. f	potentia est effectus per emanationem 169. f		quomodo se habeat ad materiam in prima
plantam ab animali differre per	potentia est effectus per emanationem 169. f		notione acceptam 160. b
propriam formam 130. c	potentia est effectus per emanationem 169. f		item in secunda acceptione
de Plantarum duplici calore Ga-	potentia est effectus per emanationem 169. f		168. c
leni opinio 774. c	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentia est actus oppositio 156. b
plantarum & animalium	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentia est agentis distinctio
differentiae ac propriae substanz-	potentia est effectus per emanationem 169. f		321. a
iales forma ignorantur 130. e	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentia materiae quomodo à sub-
libri cur sequantur libros de a-	potentia est effectus per emanationem 169. f		stantia materiae non distingua-
nimalibus. 130. e	potentia est effectus per emanationem 169. f		tar 154. c
natura simplici-	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentia obiectiua reprobatio
rior quam animalium 89. d	potentia est effectus per emanationem 169. f		179. a
plantarum tractatio 128. f	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentia passiva conditio 159. a
plantarum vires & proprietates	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentia passiva natura quae sit
medico & philosopho cognoscē-	potentia est effectus per emanationem 169. f		279. f
da 100. f	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentia ratio est natura prior
in Plantis & actus tantum concoctio	potentia est effectus per emanationem 169. f		ratione principij materiales
fit 775. e	potentia est effectus per emanationem 169. f		169. a
de Plantis duo esse cō-	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentiam & actum non esse re-
sideranda 129. a	potentia est effectus per emanationem 169. f		lata 155. e
librorum Auerrois opinio 90. c	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentiam improprie sumit Auer-
Platonis de materia prima sen-	potentia est effectus per emanationem 169. f		roes pro ipsa materia 162. a
tentia 198. a	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentiam inire quid sit 172. e
Plotini error in non distinguenda	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentiam obiectiuam nihil esse
negatione à priuatione 150. f	potentia est effectus per emanationem 169. f		distinctum ab actiua & passi-
aduersus Aristotelem disputatio	potentia est effectus per emanationem 169. f		ua 180. d
inefficax 151. a	potentia est effectus per emanationem 169. f		omnem passiuam esse oppositio-
Pluvia quid 72. f	potentia est effectus per emanationem 169. f		rum 280. d
pluviae generatio 69. b	potentia est effectus per emanationem 169. f		de Potentia multorum opinio 154
Pori ob duas causas sunt 770. f	potentia est effectus per emanationem 169. f		b nonnullorum consideratio
potentia actiua quid 322. d	potentia est effectus per emanationem 169. f		169. f
referatur ad operationem 179. b	potentia est effectus per emanationem 169. f		in Potentia particulari qua con-
potentia ad actum refertur, sed	potentia est effectus per emanationem 169. f		sideranda 171. e
non actus ad potentiam 158. a	potentia est effectus per emanationem 169. f		sine Potentia dicere quidem
ad intellectum est duplex 101. 4	potentia est effectus per emanationem 169. f		passivam, quid materia non
& ad materiam essentialiam signifi-	potentia est effectus per emanationem 169. f		fit, sed non reuera quid sit
candam & tilis, non tamen ne-	potentia est effectus per emanationem 169. f		170. b
cessaria 106. d	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentiae duae apud Aristotelem
agens & potentia bene agendi eiusdem sunt	potentia est effectus per emanationem 169. f		179. a
generis 155. d	potentia est effectus per emanationem 169. f		item ad Scotum 175. e
agere actus 437. b	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentiae eodem modo infinita, qua &
potentia continui nunquam	potentia est effectus per emanationem 169. f		ferria 174. b
perfectum actum ducitur 173. f	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentiae obiectiuae plurimae sunt
potentia cui non fit quantum prin-	potentia est effectus per emanationem 169. f		effectibus attributa 180. e
cipium rerum naturalium 169	potentia est effectus per emanationem 169. f		potentiae particulares esse qui-
b cur sit essentialis prima ma-	potentia est effectus per emanationem 169. f		dem infinitas, non tamen simul
	potentia est effectus per emanationem 169. f		omnes existere in eadem mate-
	potentia est effectus per emanationem 169. f		ria 174. a
	potentia est effectus per emanationem 169. f		potest. 21

potestas accidentalis	331.f	mentorū naturali	300.e	de Privatione ac de potentia nom	
potestas ascendens est in elemen-		privatio cur cognoscatur	135.b	cur	idem esse dicendum 168.e
toleui	ibid.f	tertium principium distinctum		privationes cum formis contrarijs	sunt coniuncta 159.d
potestas essentialis	321.e	essentialiter a materia	169.c		
potestatis alia causa, alia vero a-		privatio duplex	159.c	privatiue oppositorum conditio	
ctus	424.e	privatio est necessaria materia	155.e		
Præcognitionum expressio quan-		propter generationem	169.c	Proximum prolixum cur libris de	
do despiciatur	120.f	est quodammodo forma	147.b	partibus animalium appositū	
Prædicamenta tria absoluta	54.c	est tanquam accidens materia	92.f		
Præsentia quæ sunt, cur aliquan-		152.b 153.b		Progressio quid	369.d
do non videamus	854.d	privatio & potentia materia at-		progressionis species	ibid.d
Prebens quomodo reprimatur	447.b	tributa	141.f	Projectum quomodo ab ære mo-	
		privatio forma humana est for-		neatur	324.d 328.f
Principis officium	743.a	ma humani seminis	147.c	non	projectorum motus tardior in fine
Principium actuum & passivū		est, nisi ubi est preparatio ad		quam in principio	ibid.
non possunt separari	243.f	eam	150.c	Prolegomena	3.a
principium motus in cælo passi-		privatio formam connotat	149.d	Propositio dicitur prima duobus	
um	288.d	privatio in aduentu formæ rece-		modis	794.a
principium motus in se habens,		dit,	152.d	Propria quandoq; sumi loco dif-	
corpus est 12.c subiectum scien-		privatio necessaria propter gene-		ferentiam ad rei essentiam	
tia naturalis 14.b est in star		rationem 169. e		declarandam	162.d
formæ	4.e	aliam formam coniunctam habet	153.b	non est de essentia	
principium passivum quomodo		materia 151. e non est essen-		tialiter forma, sed per comi-	
intelligendum	243.c	tiantiam 148.a omnis cau-		sam aliquam habet	622.e
principij nomen respectivum est	496.f	privatio per habitum cognoscitur		ac definitur	156.f
principij materialis ratio	231.c	privatio propriam rationē prin-		cipij habet	232.b
principia cælo aptari posse	16.d	privatio quatenus forma	159.b		
duo esse momenta physice	261.	ac definitur	156.f	an Putredo secundum partem sit	
a essendi esse etiam cognoscen-		privatio propriam rationē prin-		cipij habet	232.b
di 27. f in primo physico-		privatio quatenus forma	159.b		
rum qua ratione consideren-		ac definitur	156.f	an Putredo secundum partem sit	
tur	15.d	privatio quid	134.f	interitus forma, an sit mera	
principia momenta quot 5.f præ-		privatio quodammodo forma &		alteratio	650.b
stant sibi in usu operam	169.f	natura	144.f	putredo quid 397. e 621. e 637. a	
proprie sumpta non nisi rebus		privatio quomodo sit necessaria		quomodo a Galeno definitur	624. e quomodo dicitur interitus
caducis competunt	14.c	materia	152.d	naturalis 611. b quomodo	
principia que motu locali nõ ac-		privatio semper habet formam a-		fiat ibid. c quomodo tum a ca-	
commodentur	14.f	liam coniunctam 146. d		lore alieno tum a proprio frigo-	
principia rerum naturalium cur		meretur nomen principij	231. a	refieri dicitur	627. b
a principijs scientia naturalis		privatio nec bonum, nec appetibi-		le est	159. f
distincta 27. c & prima cau-		le est	159. f	putredinis causa qua	623. f
sa & proprie elementa vocan-		privatio tertium generationis		putredinis causam esse remotionē	
tur	28. f	principium a materia distin-		caloris	626. f
principia subiecti qua dicantur	124. c	ctum	152. c	putredinis definitio 636. f est de-	
		privationis definitio	150. f	monstratio situ differens 621. e	
principiorum cognitio ad natura-		privationis duplicis error	149. a	in Putredinis definitione Aristot-	
lium rerum notitiam conferre	231. b. c	privationis & negationis discri-		melis artificium	658. b
		men	146. a	an Putredinis detur alia species,	
principiorum consideratio	14. c	privationis necessitas in quo sita		qua sub definitione prædicta nõ	
principiorum incoplexorum pro-		169. c		contineatur	636. b
prium	124. c	de Privationis necessitate aliquo-		putredinis essentia qua	623. e
ex Principiorum notitia omnis a-		rum error	ibid. d	essentiam non esse aliam quam	
loria cognitio pendet 17. b. 24. f		privationis formæ opponitur	147. f	separationem humidis a sicco	
principiorum trium necessitatem		privationem esse & non esse de			630. d
unde Aristot. colligat	181. c	essentia materia	151. e	putredinis imperfectæ plures sunt	
de Principijs agere quid sit	20. d	privationem in materia interire		gradus	653. e
de Principijs duobus contrarijs	134. b	privationem materia quomodo		putredinis & nam speciem Aristot-	
		appetat	160. a	telis omnes interpretes agno-	
Præcorum sententia de motu ele-				uisse videntur	637. c

putredinis species dua 612.e 638.b
 de Putredinis speciebus aliorum
 opinio 645.a
 in Putredine natura ordo 631.a
 quid obseruandum 622.a
 de Putredine secundum patrem,
 aliorum sententia, & earum
 consuetudo 642.d
 in Putredine tria ordinata 624.f
 putrefactio cur ad differentiam
 combustionis dicatur natura-
 lis, Alberti opinio 615.e
 putrefactio partim est naturalis,
 partim violenta 615.c
 putrefactio qua ratione dicatur
 naturalis ibid.f
 putrefactio quid 612. a 637. a
 quomodo dicatur interitus natu-
 rationalis 612. e quomodo fiat
 631. c. f. quomodo naturalis
 & violenta 616. f quomodo mi-
 sto naturalis 617. c Unde fiat
 631. f
 in putrefactione calorem inter-
 num cooperari calori externo
 in euocando humido 615. e. f
 putrescibile non est, nisi id quod
 est humidum 616. a
 putrescere quando rem dicamus
 624. d
 qua putrescunt, calidior a ferri ad-
 scitatio calore, proprio autem
 frigidiora 633. e

Questio entis accepti pro ge-
 nere, metaphysica est
 268. a
 questionem omnem, esse questio-
 nem causa 291. f
 Qualitas aliqua in elementis quo-
 modo possit esse remissa 518. f
 qualitas natura posterior quan-
 titate 194. b
 qualitas remissio quid 519. a
 fit per admissionem contraria
 507. b
 in Qualitatis secunda specie cur
 Aristot. non expresserit, nisi po-
 tentiam bene agendi 155. c
 ad Qualitatem omnem transitus
 non est alteratio 787. c
 qualitates actiua in elementis
 medijs sunt remissa 919. e non
 efficiunt secundas qualitates,
 nisi per medias primas 595. e
 quibus sint summa, & quibus
 remissa 510. a actualia &
 virtualia 632. f alteratri-
 ces natura sunt priores morri-
 cibus 662. c

qualitates contrarias non posse si-
 mul existere 585. f
 qualitates elementares esse proxi-
 mum agens in mixture 431. f
 qualitates elementorum an sint
 remissa per admissionem con-
 trarij 520. c
 an Qualitates elementorum sym-
 bolice differant specie necne, a-
 liorum opinio & argumenta
 526. e
 qualitates motiua competunt ele-
 menti 51. d
 qualitates non sunt forma ele-
 mentorum 483. d omnes esse
 actiua & passiua 604. d om-
 nes quomodo sint forma ele-
 mentorum 62. f
 qualitates passiua cur non patia-
 tur ab actiuis, nisi coniuncta
 493. c difficilius auferuntur,
 quam actiua 524. d
 qualitates passiua in omnib. ele-
 mentijs esse summas 521. e iudi-
 cari ex actiuis 513. a
 qualitates prima cur elementis
 tributa 499. d quae rationem ele-
 menti continentur 483. a
 qualitates prime quomodo desti-
 nienda 497. b quomodo se
 habeant ad elementa 482. d
 quomodo sint elementis natu-
 rales, & a caelo proueniant
 504. e sunt formis elementorum
 & priores, & posteriores 505. c
 a sunt preparationes materia
 ad varias formas recipiendas
 530. c
 qualitates quomodo formas ele-
 mentorum consequantur 506. f
 sunt principia elementorum
 60. b
 qualitates symbolice specie differ-
 re, nonnullorum opinio 527. a
 qualitatium interitus, est produ-
 ctio contrariarum 539. b
 qualitatium primarum actio alia.
 & inuoca, alia & inuoca 493. c
 de Qualitatium primarum causis
 in elementis, aliorum opinio,
 & eius reprobatio. 499. a
 qualitatium primarum definitio-
 nes 484. e differentia 530. c
 qualitatium primarum duplices
 operationes 534. d 487. d o-
 perationes primas semper esse
 contrarij in contrarium 597. b
 operationes quales 597. e quo-
 modo dua dicantur actiua, &
 una passiuua 420. c

qualitatium symbolarum dua diffe-
 rentia 531. b. c
 in Qualitatibus actiuis Unde re-
 missio proueniat 520. d idem
 in passiuis ibid.
 a Qualitatibus symbolice idem ef-
 fectus proueniunt 531. f
 Quantitas cuiusque rei termina-
 ta 195. f cur formam insequa-
 tur 197. e duplex 379. d
 quantitas interminata cum pri-
 ma materia est comparanda
 299. c eadem numero cum ter-
 minata 100. a nunquam perit
 192. f
 quantitas non est generabilis 192.
 f non est quartum generatio-
 nis principium 204. e non habet
 contrarium 195. a non potest
 existere absq. subiecta substan-
 tia 320. d
 quantitas per accretionem acqui-
 sita actiua quidam est 158. b
 potest mete abstrahi ab omni for-
 ma naturali 194. a
 quantitas quomodo formam inse-
 quatur 194. b item materiam
 ibid.
 quantitas terminata 377. e inde-
 terminata ibid.
 quantitates termini a forma pra-
 scribuntur 195. a. b
 quantitates termini duplices 197. b
 quantitate insequi natura mate-
 ria, & illi esse coaenam 475. a
 quantitates interminatam, com-
 parare cum composito, & illo
 priorem dicere, absurdum
 202. c
 ad Quantitatem interminatam
 comprobendam argumenta pro
 Auerrois 193. f
 per Quantitatem materia fit diui-
 sibilis, potestate remota 205. b
 de Quantitate interminata Tho-
 ma aduersus opinionem Auer-
 rois argumenta. 192. c
 quantum quid 205. c
 quantum significare certam ac-
 terminatam rei quantitatem.
 193. e solum per se diuiduum
 192. b
 Quidditas an ab eo distinguatur,
 cuius est quidditas 283. a homi-
 nis quid ibid. b omnis est uni-
 uersalis 388. a
 quidditatem esse & habere diffe-
 runt 229. e
 Quies quomodo sit causa finalis
 motus 302. f
 Radio-

R.
Radiorum reflexio in hoc aere causae caloris 574.c
 in Radiorum duplicatione esse magnum discrimen ibid.
 radios Solis in hoc aere inferiore calorem producere 576.c recta projectos aliquid caloris efficere 575.b
 Raritas duplex 784.a in elementis est effectus caloris 560.c
 raritatis & tenuitatis causa effeatrix calor 560.a
 Ratio animalis 216.a apud Aristot. formam significat 377.e corporis in quoniam constituta 215.b distinctionis tractationum de mixture, ac de generatione mixti 620.c hominis 216.a
 ratio Synuocationis debet esse simplex 216.a
 ratio Siuentis ibid.
 ratione qua distinguuntur, ea distinctas definitiones habet 608.f
 rationabilis, causa effeatrix risibilitatis in homine 322.f
 rationalitas & humanitas non sunt dua forma 388.a
 Reactio cui sit necessaria 431.e
 positina qua sit 432.d priuatiua qua sit ibid. quamdiu duret 435.a quando esset ibid. a quid 426.b 435.d quomodo in motu locali fiat 447.d
 reactioni qua argumenta refragentur 427.f
 reactionem fieri cur sit necessariu 435.d
 reactionem nullam dari inter illa qua in materia non conueniunt 432.d
 de Reactione in motu alterationis. quid sentiendum sit 432.b
 reagere & repati dicitur dupliciter 435.d
 Realiter differre quid 605.f
 realiter agere maius est, qua spiritaliter 840.f
 realis & spiritalis coloris discrimen 802.c
 realitas formarum elementarium eadem in elementis & in misto 466.f
 Regio infima aestiuo tempore maior est quam tempore hyemis 542.e.f
 eius finis ibid. f
 regio aeris media qualis 551.e
 est maius hyeme, minor autem aestate 541.b
 regio aeris suprema 541.d
 regio calida
 regionum aeris qualitates 542.f
 numerus 541.b singularium qualitas 541.b
 Relatiuum cur nequeat cognosci sine suo correlatiuo 189.b pendet a suo correlatiuo 155.e
 relatiui tota essentia consistit in relatione ad aliud 189.b
 relatiua secundum dici qua sint 157.d sunt duplicia 157.c
 relatiua vere qua 157.c
 relatiuorum conditio 155.f definitio 144.d
 relatiuorum essentia posita est in relatione ad aliud 157.d
 Remissio forma elementaris non potest fieri, nisi cum ipsius elementi interitu 444.c
 remissio forma semper est cum elementi interitu 464.b
 remissio formarum elementarium & qualitatum differunt 463.e
 remissio luminis fit sine commixtione contrarij 520.e
 remissio non fit, nisi per admixtionem contrariae qualitatis 515.f
 omnis an fiat per admixtionem contrarij 71.a 72.a
 remissio qualitatum elementarium in mixture quomodo fiat 431.f
 remissionem omnem fieri per admixtionem contrarij 518.f
 Repassio quid 435.e
 Res considerata & modus considerandi debet esse aequalis ambitus 10.c
 res considerata locum obtinet materiae ibid. eadem non potest simul esse mistum & elementa 474.a
 res & intentio aliquid esse potest 872.a
 res qualibet actu existens existit per formam 182.a
 res qualibet facilius mouetur per medium quiescens quam per medium aduerso motu latu 340.a
 res qualibet quomodo cognoscenda. 61.a 119.e
 res qualibet quomodo. eadem sit numero 158.c
 res quando actum habeat 176.a
 res ubi sit definienda 604.b
 rei alicuius nominatio. Unde sumatur 298.a
 rei cuiuslibet principia esse duo contraria 135.a
 rei eiusdem confusa consideratio debet precedere distinctam 679.b
 ibid. e post Rei interitum c. aliqua eius accidentia seruantur in genito, aliqua vero interueniunt 421.d
 rei Synius causas plures esse posse remotas & non aequas 424.e
 rei Synius Syna debet esse natura, non plures 242.d
 rei Synius Syna forma non plures 403.b Synus est actus 242.e
 rei Synius cuiusque ab as per formam distinctio 4. propria & peculiaris natura 241.b
 rem quamlibet constitua sua forma substantiali, non qualitativibus 462.d
 rem simplicem confuse cognoscere quid 263.c
 res naturales ab Aristotele numerantur 3. e quomodo cognoscenda 13.d
 res non differunt per materiam 130.a
 res qua sola absoluta 16.d
 rerum ab alijs per formam distinctione 28.c
 rerum conseruatio est scijs practicus natura & Synuersis 452.c
 rerum naturalium a non naturalibus distinctio 4.a.b
 rerum naturalium & conuersionis eadem principia 27. con Synus & idem motus naturas 242.a
 rerum prima materia quae methodo ab Aristotele inuenta 137.e
 res esse per causas cognoscendas 29.c 280.a
 res interire tribus modi natura statuit 618.f
 Resistetia a realitate differt 440
 f in motu elementi naturali duplex 319.c interm. in motu elementi 349. b omni. fit ab actu 320.f
 resistetia per accidens non potest habere locum, nisi in medio pleno 320.d
 resistetia quam ferrum facit sentanti, quid 436.a
 resistetia quid 437.f 440.f Syn 437.e.f
 de proueniat 437.e.f
 resistetia a causa qua sit 438.c
 resistetia maioris & minoris causa qua sit 442.b
 resistetiam a forma prouenire 439.b
 resistere quid Pomponatio 436.c
 respectiuum ut sit, requirit suum correlatiuum 176.c
 de Respiratione sermo cur conuenit
 N N 3 etus

I N D E X.

Etus cunctum de Vita & morte	99.b	Scientia totius diuisio & de bau- rienda	17.a	Signa non dicuntur, nisi illa que manifestasunt	626.f
Roris generatio	69.c	Scientia totius & partis non idem subiectum	19.f	Stimulare corpus quid	78.f
S anguis duplex	743.b	Scientia unitas & de sumatur	4.f	Simile a simili attrahi	631.b
Sanitas quid	101.a	Scientiam totam cur Aristoteles a prima libro auspicetur	23.a	ordine misto precedit	62.a
Sanitatis morbi causa non om- nes pertinent ad naturalem philosofum	105.c	in Scientia qualibet tria conside- rari	36.f	simplex motus quis dicatur	367.a
de Sanitate & morbo qualis de- beat et tractatio in scientia naturali	ibid.b	Scire quid sit	66.c	simplex natura qua dicatur ibid.	366.e
Scientia aclusionis est tunc finis tunc effectus demonstrationis 259.f		Semen & elementa diuerso modo hominis materia	480.e	simplicia corpora quomodo in li- bris de caelo considerentur	47.e
Scientia arioplatina a principijs & affectionibus distinguitur 2.b		femini & hominis forma corra- rietatem praeseferunt 149.b	960.f	simplicium corporum simplex motus 362.d tractatio duplex	13.d
Scientia naturalis est de corpore naturae quatenus naturale est 7.c et subalterna Meta- physico 265.f in corporibus versatur 4. b 100. a qualis 30. c earum rerum additione perfecto reddatur 131.d		seu ius forma cur dicatur huma- na forma contraria ibid.f	578.f	Singulare ab intellectu cognosci negantium argumenta 1042.d	
Scientia qualibet debet proprijs sub- iecti quidditatem cognoscere 37.c. nota ab alia qualibet dis- tinguitur per subiectum 123.c		seminis forma duobus modis con- sideratur 148.b	832.d	singulare quid 376.f quod prius cognoscatur, quam in uersale 1054.e	
Scientiarum naturalium in duas prin- cipales partes diuiditur 17.b		in Semine duae vires in Seminibus esse principium tale	821.c	Singularitatis principium 380.e	
ex Scientia alicuius medio conclu- sionem alterius scientiam non pos- se demonstrari 261.b		Senectus est exiccatio senes cur deterius videant	821.c	quoniam sit interna ratio 377.a	
Scientia cuiuslibet ab alijs per mo- dum consideratio 28.c		Sensibilis species unde produca- tur 832.d	821.c	ratio ibid. quae sit Scoti 387.d	
Scientia cuiusque manus 37.b		sensiles species habent esse in fieri, non in facto esse	821.c	Sol sufficientis causa caloris in hoc inferiori mundo per motum 558.e motus uero calorem gene- rat ibid. quomodo per orbem lunae medium calefaciat infe- riorem mundum 562.d	
in Scientia in initio qua declaranda 28.d		sensibilia omnia in sensum agere spiritualiter 838.f	834.a	solis, corpus causa caloris densitas 671. a motus simplex 366.c	
Scientiam mutuum sibi auxilium praestant 263.f		in Sensilium perceptione tria sunt 722.c.	838.f	soli quomodo Aristotel. attribuitur Sim mouedi & atterendi aeris 567.b.c	
Scientia naturalis a mathemati- co separatio 28.c considerandi modus 46.f constitutio 1.a cur non numerum subiectum 20.b defi- nitur per partitio 16.f		sensilium specierum alia est spirita- lis, & alia substantiarum im- materialium 835.f	835.f	solem considerare et agens quod- dam separatum quid ibid.d	
Scientia naturalis in duas partes distinctio 18.d ordo compositi- onis 33. a perfectio 131.b quod initium convenientium 22.c se- cundum alios partitio 89. b sco- pus n.b subiectum ibid.b		sensus communis ad quinque exter- nos quae ratione habeat. 720.c	720.c	per torridam zonam ferri 573	
Scientia naturalis vera diuisio 18 d & eum initium 22.c		sensus idem agit & patitur & a- rii rationibus 851.c	851.c	a recedere quid sit 549.f	
Scientia subiectum duobus rebus constare 3.f etiam in libris octo physica auscultationis subie- ctum esse statuendum 19.d		sensus omnino insequitur anima- lis naturam 97.f	97.f	Somnus & vigilia cum sensu omni- no coniuncta sunt 97.f	
in Scientia a subiecto qua postulen- tur 6.e		sensus qua ratione prior motu, & motus generatione. ibid.c	97.f	somnus quid 97.f	
Scientia tota natura a proprio subiecto pendet 17.a		sensus solum animalis naturam insequitur 96. a	96. a	in Somno qua accident animalis 98.a	
		de Sensu actione, vera sententia 852.b	852.b	Species in medio habet esse mediū inter materiale & spiritale 872.f maior enim habet compo- sitionem, quam genus 216.b	
		sensus nomen sumitur & pro ani- ma & pro operatione 97.e	97.e	perfecte cognosci non potest, i- gnorato genere 86. b qualibet numeri individuum est secundum essentiam 480.f qualibet cor- poris naturalis quomodo con- sideretur 55.c	
		de Sensu & sensibus liber 95.a	95.a	speciei abstractio cur maior quam generis 1063.f forma nobilior quam forma generis 130.0	
		de Sensu & sensibus librum cur scripsit Aristoteles 111.f	111.f	propria conditio est, qua acci- dentalis generi 82.c	
		sensus ad esse ipsius animalis per- tinent 99.a	99.a	specie differre quid sit 530.f	
		sensusum distinctio 837.e	837.e	qua differant 392.c	
		Siccitas & humiditas in omnib. elementis sunt summa 514.a	514.a	Summa qua	
		siccum quid 487.d	487.d		

quodammodo simplex esse 24. f. *Subiectum quodnam sit statuen-*
dam in se habere compositio-
nem 124. d. e.
Species generis uniuersi alia alijs
nobiliores 24. f. *Subiectum quodnam sit statuen-*
dam in omnibus 8. *Singulis li-*
bris de animalibus 117. d.
Species impressa quod nec precede-
re intellectionem possunt, nec
post eam seruari 992. e. *Subiectum quid Latini omnes sta-*
tuat 51. *quid ite nonnulli* 12. f.
Species omnes esse in genere pote-
state 223. b. *Subiectum scientie naturalis* 3. f.
Specierum rudis 8. *imperfecta cog-*
nitio conferre ad distinctam
generis cognitionem 33. b. *Subiecti cognitio, finis cuiusque sci-*
entia speculatiua 16. f. *in qui-*
bus consistat ibid.
Specillorum usus 87. 8. f. *Subiecti conditiones* 6. e.
Speculatiua scientia differentia
unde sumatur 3. c. *Subiecti cuiusque cognitionem in*
duobus consistere 91. e.
Sphera sunt tanquam varia mem-
bra animalis 306. e. *Subiecti* 8. *intentionis discrimen*
sphararum motores proprii 307. a. *Subiecti* 122. b.
omniu naturalis proposito 305. f.
Spiritus in oculo non sunt ignei
906. d. Subiecti nomen relatiuum 405. d.
de Spiritu animali Galeni opinio
748. a. Subiecti nominis declaratiuum in-
ter omnia cognitionis principia
primu locu sibi vendicare 28. b.
Spiritualia accidentia habent mi-
nor ementitatem, quam mate-
rialia 872. e. *Subiectum proprium munus* 75. a. *in*
Substantiarum generatione an
privatio denotet 8. *orturium*
positiuu formae generatae 150. e.
Stellarum discurrentium gene-
rario 69. c. *Subiectum inueniendi norma* 118. f. *Substantiarum separarum du-*
plex cognitio 263. e.
Substantia corpora esse in loca
299. c. eorum natura 37. a. *Subiectum posse abstrahi mente ab*
accidente proprio, licet no ret-
plu 164. f.
Subiectum accidentium termina-
torum ac perfectorum esse ens
actu 203. a. *Subiectum statuere corpus natu-*
rale simplex, melius esse quam
mundum 48. d.
Subiectum corpus simplex melius
Subiectum tractari quid sit 7. b. *Substantialis mutatio* 400. b.
est dicere, quam mundum 81. d. *ad Subiectum totius scientiae na-*
turalis cognoscendum qua spe-
ctent 16. b.
Subiectum ens mobile 7. e. *et cor-*
pus ibid. *in Subiecto non esse, competit om-*
ni substantia 303. b.
Subiectum est natura prius acci-
dente proprio 169. a. *de Subiecto aliquo agi non posse,*
in 17. f. *agendo de principijs* 17. f.
Subiectum forma elementi est pri-
ma materia 476. d. *in lib. de ani-*
ma 119. a. *dicentium esse ani-*
mam opinio, eiusque confutatio
119. d. 136. e. in libris de caelo esse
mundu quomodo vere dici pos-
sit 44. d. *in octo physicis non eod-*
em modo consideratur atque tota
scientia 19. e. *in scientia prae-*
gnoscendum quid sit, no tamen
semper expresse definiendu 122. e. *Substantia a qualitate quomodo*
e natura prius predicatio 177. e. *distinguat* 461. f.
a naturalis philosophia, quo-
modo proprie accipiendum 3. d. *Substantia accidentis prior* 192. d. e. *Tempus quid* 16. c.
non est alia ratione, quam per
potentiam patiendi 165. e. *phy-*
scum quomodo ab eo quod non
est Subiectum physicum separe-
tur 6. a. *quando tractetur* 121. e. *Substantia accidentis prior in se habet*
motus principium 10. e. *de Tempore tractatio magis ad*
caelu quam ad alia pertinet 6. e. *Substantia habet suam essentiam*
constitutam in indivisibili 461. c. *tenebrae* 8. *et nigredo sunt eiusdem*
prior quantitate 192. c. *quali-*
taturae 192. c. *quali-*

ber habet essentiam absolutam
193. d. quibus modis accidenti-
bus prior 201. f. *quomodo sit te-*
poris prior accidentibus 200. a.
Substantia singularis qua sit 377. a.
Substantia cuiusque sententia indi-
uidua 461. d.
Substantia diuisio 177. f.
Substantia indiuidua extra ani-
mam existentis dua sunt par-
tes 86. b. *proprium non recipere*
magis 8. *et minus* 459. e.
Substantia composita aliqua ha-
bere accidentia necessaria 201. a.
Substantiam non suscipere magis
et minus, quomodo intelligen-
dum 461. b.
inter Substantiam et accidens
nullum datur medium 476. b.
de Substantia indiuidua magna
est inter philosophos altercatio
373. d.
Substantia a materia biuncta a
philosopho primo consideran-
tur 258. f.
in Substantiarum generatione an
privatio denotet 8. *orturium*
positiuu formae generatae 150. e.
Substantiarum separarum du-
plex cognitio 263. e.
Substantias a materia abiunctas
dari, metaphysicus perfecte co-
gnoscit 263. b. 268. d.
Substantias simplices in lateribus
esse ponendas 225. b.
Substantialis mutatio 400. b.
Substantialis aliqua forma
seruetur in genito, qua fuerit
prius in corrupto 395. a. 399. b.
in Substantiali interituperit for-
ma ultima 406. d.
in Substantiali mutatio anim-
matorum no potest in primam
materiam resolutio fieri 395. a.
quod Substantiales forma plures
esse possint in eod. composito 395. b.
in Substantialibus formis non est
vera contrarietas 149. e.
Substantialia corpora qual 217. c.

T.

T *Emperatura perfecta an in*
homine reperiatur 546. b.
Tempus quid 16. c.
tempus tanquam numerus mo-
tus, mobile 12. b.
de Tempore tractatio magis ad
caelu quam ad alia pertinet 6. e.
Tenebrae quid 8. *et nigredo sunt eiusdem*
naturae 861. a.

Ter-

Terminus a quem, non est alius quam motus ipse 322.c	de Vacuo tractatio cur non dicitur esse debuerit tractatione de lo- co 34.b	Vapor quomodo fiat 70.a	Vbi respectum habet ad locum ex- ternum 15.c	Vbi significat respectum quendam lacati ad locum 54.d	Velocitas ad gravitatem quomo- do se habeat 341.b	motus unde augetur 335.d	Selocitatis in motu incrementum unde 334.f	Venarum origo 744.a	Veneris mons in agro Patavino o- mnium altissimus 563.a	Venti motus qualis 363.d	Ventorum generatio 69.c	Videre nigrum, est nihil videre in 903.f	Videndi precipuum organum hu- mor crystallinus 900.c	Vinum & piper habere frigus ac- tuale, sed calorem virtualem 633.a	Vinum non potest calefacere sei- psum 330.b	Vini putredo 648.b	de Vini duplici calore propria opi- nio 675.f	de Vini putredine dubium, & a- liorum solutiones earumq; im- pugnatio 672.c	in Vino duo calores 676.c	duabus miditates 677.f	Violentum cur nequeat perpetua- ri 29.c est communius quam contra naturam 296.a est du- plex 292.e nullum cur possit esse perpetuum 290.b 296.a 304.e	Violentum per accidens potest per- petuari 293.f	Violentum nature, contrarium 294.c quando perpetuum 291.f	Violentum quid 293.c 614.a	Violentum motum lata signifi- catione sumi pro omni motu, qui fiat ab externo principio 295.f	Vita contemplatiua est maxime humana 950.e	Vitalem calorem a frigore extin- gui 579.b	Visibile duplex est 867.d	Visibilitas inest per se colori in se- cundo modo dicitur per se 858.a	Visus intellectui similis 856.a	Visus instrumentum 874.b	Vinentis duplex materia 809.a	Vinentis interitus non est resolu- tio in materiam primam 402.e	post Vinentis interitum formam aliquam substantialem servari 402.e	in Viuetis interitu quatenus no- ua forma acquiritur 708.a	in Viuete an aliqua materia pars sit, quoniam fluat 818.e duplex calor 400.f dua facultates ge- neratrices 719.b non sunt duo calores numero, sed vnus pen- dens a duobus principijs 589.o	in Viuete omni plures sunt forma 396.f	Viuentium alia diutius, alia bre- uius viuere 99.b corpora sunt semper sicciora 821.b omnium accidentia qua 98.f	de Viuentibus tractationis diui- sio 89.e	Vnio in definitione missionis post- ta generatione significat 603.a	Vnum analogia quid 25.a	Vnum dicitur quatuor modis 383.e	Vnum numero esse, cuius materia est vna 388.e	Vnum numero quid 376.c 380.o	Vnum per accidens fieri ex mate- ria, & quantitate intermina- ta 203.f	Vnum per sua formam esse 384.e	Vnius rei quomodo vnum sit esse, & quomodo plura 398.c	Vnitas individuui ab vnitatis spe- ciei quomodo distinguitur 391 b speciei motus iudicatur a fine 351.e	Vnitatis scientia naturalis ratio 20.b	Vnumquodq; unde appellandum sit 266.f	Vniuersale & singulare diuersis modis ad materiam se habet 386. a quomodo materiam comple- tatur ibid.	Vniuersalia in doctrina sunt par- ticularibus anteponenda 85.o	Vniuersalitatatis subiectum forma 377.e	Voluntas quid 725.b	Vulnera orbiculata tardius sa- nantur 355.o
---	---	-------------------------	---	--	--	--------------------------	---	---------------------	--	--------------------------	-------------------------	---	---	--	--	--------------------	--	---	---------------------------	---------------------------	--	---	---	----------------------------	--	---	---	---------------------------	---	---------------------------------	--------------------------	-------------------------------	--	--	---	---	---	---	--	--	-------------------------	----------------------------------	--	------------------------------	--	--------------------------------	---	--	---	--	---	---	--	---------------------	--

Cleaned & Oiled

5/2/36

